

F R A T R I S
PETRI MARIAE GAZZANIGA

ORD. PRÆD.

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ

HABITÆ

IN VINDOBONENSI UNIVERSITATE

NUNC VERO METHODO DISPOSITÆ

EMENDATÆ ET AUCTÆ

ACCREDIT TRACTATUS DE SACRAMENTIS EJUSDEM AUCTORIS

TOMUS QUARTUS

DE ANGELIS, DE OPIFICO, SEX DIERUM, AC DE HOMINE,
VARHSQUE EJUS STATIBUS.

BASSANI 1851.

S U I S T Y P I S R E M O N D I N I
EDIDIT

BT
70
G36
V.4-5

INDEX

CAPITUM ET PROPOSITIONUM

QUE

IN HOC VOLUMINE IV. CONTINENTUR

Dissertatio I. De Angelis.

- Cap. I. De Angelorum nomine, & natura. ibid.
- Cap. II. Angelos existere demonstratur ex Sacris Litteris utriusque Testamenti. 2
- Quæres, quandonam Angeli creati sint? 5
- Cap. III. De natura Angelorum. Eos esse incorporeos gravibus argumentis ostenditur; non tam id ad fidei dogmata pertinere. 6
- Cap. IV. De loco, & motu locali Angelorum. 12
- Cap. V. Ostenditur, Angelos esse natura sua in corruptibles. 12
- Cap. VI. De cognitione Angelorum. 13
- Cap. VII. De objecto cognitionis Angelicæ. 14
- Cap. VIII. Ostenditur, ab Angelis certo non cognosci futura contingentia, & libera, nisi ex speciali Dei revelatione. 15
- Cap. IX. Ostenditur, ab Angelis non cognosci internas hominum cogitationes. 17
- Quæres, an Angeli cognoscant mysteria gratias? 20
- Cap. X. De locatione Angelorum. 21
- Quæres primo, an, ut unus Angelus alteri loquatur, necesse habeat eideum appropinquare? ibid.
- Quæres secundo, an unus Angelus possit alteri ita loqui, ut alii non avident? 22
- Cap. XI. De Ordinibus, seu Choris Angelorum. ibid.
- Cap. XII. Ostenditur, omnes Angelos a Deo bonos fuisse creatos, neque ullos in primo instanti fuisse malos. 23
- Quæres, an potuerint Angeli primo statim momento sua creationis peccare? 24
- Cap. XIII. Ostenditur, Angelos omnes non solum fuisse creatos bonos, sed etiam gratia sanctificante ornatos. ibid.
- Cap. XIV. De lopsu Angelorum. 26
- Cap. XX. De bonorum Angelorum effeis, præcipue autem de custodia hominum. 28
- Cap. XVI. De malis Angelis. 33
- Cap. XVII. De molorum Angelorum pœna. 34
- Quæres primo, quomodo Damones possint corporeo inferni igne torqueri? 35
- Quæres secundo, quonam in loco Damones sint? 36
- Cap. XVIII. De tentationibus Damorum. 37
- Cap. XIX. Nullis satis firmis argumentis asseri-

tur, singulos Damones ad homines tentandos esse deputatos.

38

- Cap. XX. De Demonibus hominum corpora obsidientibus, & possidentibus. 40
- Propositio I. Possunt Damones, Deo permittente, obcidere, & possidere hominum corpora. 41
- Propositio II. Ex sacris novi Testamenti libris, atque ex probatis Actoribus evincitur, re ipsa extitisse plures Damoniacos, seu possessos a Damone. 42
- Cap. XXI. De artibus magicis, & superstitionis cum Damone commerciis. 46
- Dissertatio II. De Opificio sex dierum. 50
- Cap. I. Exponitur sensus primi, & secundi versiculi Geneseos. ibid.
- Cap. II. De opere primæ diei. 55
- Quæri solet, quo anni tempore prima dies illuminerit? 57
- Cap. III. De opere secundæ diei. 58
- Quæres primo, cur Moyses nullam aeris mentionem in opere secundæ diei fecerit? 60
- Quæres secundo, cur Moyses inter res a Deo creatas non adnumeravit aquas? 61
- Cap. IV. De opere tertii diei. ibid.
- Quæres primo, an etiam tribulus, & spina hac tertia die productæ fuerint? 64
- Quæres secundo, an metalla, que sub terra generantur, hac tertia die creata sint? ibid.
- Cap. V. De opere diei quarta. ibid.
- Quæres, an astra sint animata? 67
- Quæres secundo, an ex Astrorum consideratione prædicti possint futura? 70
- Cap. VI. De opere quinta diei. 75
- Cap. VII. De opere diei sextæ. 81
- Quæres primo, an animalia ambigena fuerint sextadie cum aliis creatis? 86
- Quæres secundo, cur homo post alias omnes creature factus sit? 87
- Quæres tertio, quomodo Deus ex una costa totum Eum corpus formaverit? 89
- Quæres quarto, quomodo potuerit costa ab Adamo extrahi sine dolore? ibid.
- Quæres quinto, quonam in loco fuerit Eum formata? 92

<i>Cap. VIII. De die septima, que a Deo sanctifica- ta dicitur.</i>	94	<i>Cap. VII. Dissolvuntur objectiones, quibus Pelagiani peccatum originale ex ratione oppugnabant.</i>	153
<i>Quæres, Quid significant ea verba: Benedixit (Deus) dii septimo, & sanctificavit illum?</i>	95	<i>Appendix. Vindicatur Zosimus R. P. ab heresi Pe- lagiana.</i>	158
<i>Appendix. De Paradiso terrestri.</i>	98	<i>Sect. III. De natura, effectibus, & pœnis peccati originalis.</i>	161
<i>Quæres, cui bono plantaverit Deus Paradisum ter- restrem, in quo nonnisi brevissimo tempore protoparentes nostri habitatur erant, & qui debet postea in perpetuum claudi?</i>	101	<i>Cap. I. De natura peccati originalis. Recensentur, ac breviter refelluntur Hæreticorum errores.</i>	ibid.
<i>De loco Paradisi terrestris.</i>	ibid.	<i>Error Massalianorum.</i>	ibid.
<i>An Paradisus terrestris adhuc supersit?</i>	105	<i>Error Matthei Flaci Illyrici.</i>	162
<i>Dissert. III. De Homine, variisque ejus statibus.</i>	108	<i>Error Lutheranorum, & Calvinistarum.</i>	ibid.
<i>Sect. I. De statu naturæ innocentis.</i>	ibid.	<i>Quæres, quare Christus concupiscentiam non assun- perit?</i>	169
<i>Cap. I. Exponitur, & refellitur systema Præada- mitarum.</i>	ibid.	<i>Falsa Alberti Pighii, Ambr. Catharini, aliorumque opinio.</i>	170
<i>Cap. II. De imagine Dei in homine.</i>	116	<i>Cap. II. Exponitur erosimilior sententia de peccati originalis natura.</i>	ibid.
<i>Quæres primo, quid hoc in loco diversum signifi- cent imago, & similitudo?</i>	117	<i>Quæres, cujus gravitatis sit peccatum originale?</i>	174
<i>Quæres secundo, an Eva etiam creata fuerit ad i- maginem, & similitudinem Dei?</i>	ibid.	<i>Cap. III. Qua ratione peccatum originale traducatur in omnes posteros Adæ?</i>	ibid.
<i>Quæres tertio, an hæc imago, & similitudo Dei sit etiam in corpore hominis?</i>	118	<i>Cap. IV. Resolvuntur quedam questiuncula de pec- cato originali.</i>	177
<i>Cap. III. De statu naturæ humanae integra, & inno- centis: & primo quantum ad animam.</i>	ibid.	<i>Quæres primo, an, si Eva sola peccasset, ejus peccatum fuisset in nos derivatum?</i>	ibid.
<i>Cap. IV. De dotibus primi hominis in statu inno- centia, quantum ad corpus.</i>	121	<i>Quæres secundo, an Eva sola peccante, saltem mors, alioque vitæ miseria in posteros pertransisset?</i>	178
<i>Quæres, in qua etate fuerit Adam a Deo conditus?</i>	122	<i>Quæres tertio, utrum alia peccata primi parentis, vel parentum proximorum traducantur in filios?</i>	ibid.
<i>Cap. V. Explanatur breviter aliquæ questiunculae, que de hominibus in statu innocentia moveri so- lent.</i>	124	<i>Quæres quarto, an Adamo non peccante, si aliquis posteriorum peccasset, ejus peccatum transfan- deretur in filios?</i>	ibid.
<i>Quæres primo, an homo in statu innocentia fuiss- et, sicut immortalis, ita etiam impassibilis?</i>	ibid.	<i>Cap. V. De pœnis peccati originalis in hac vita; & primum quantum ad corpus.</i>	179
<i>Quæres secundo, de domino, quod in statu natu- ræ innocentis hominibus competit?</i>	125	<i>Cap. VI. De pœnis, vel effectibus funestis peccati originalis in hac vita, quantum ad animam.</i>	183
<i>Quæres tertio, an in statu naturæ innocentis omnes homines fuissent aequales?</i>	126	<i>Prop. Per peccatum Adæ non solum fuit natura hu- mana gratuitis, & supernaturalibus donis spo- liata, sed etiam in suis naturalibus potentiis sauciata, infirmata, ac debilior facta, quam fuisset in statu naturæ puræ.</i>	184
<i>Quæres quarto, an in statu innocentia homo homi- ni dominaturus fuisset?</i>	127	<i>Corollarium contra Voltarium, aliosque ejusdem sursum hujus avi pseudophilosophos.</i>	191
<i>Quæres quinto, quomodo in statu innocentia genus humanum propagatum fuisset?</i>	128	<i>Cap. VII. Peccato originali extinctum prorsus non fuit liberum nostræ voluntatis arbitrium.</i>	192
<i>Quæres sexto, an posita generatione in statu natu- ræ innocentis, pueri nati fuissent cum justitia originali?</i>	130	<i>Cap. VIII. De pœnis peccati originalis in altera vita.</i>	200
<i>Quæres septimo, an Adamo non peccante, ejus po- steri non solum in justitia nati, sed etiam con- firmati fuissent?</i>	131	<i>Prop. I. Certum est, parvulos decedentes sine ba- ptismo in eternum dannari: nec ullo modo fe- renda est illa sententia, qua iisdem eternam tribuit beatitudinem sive ordinis supernatura- lis, sive etiam ordinis solum naturalis.</i>	202
<i>Sect. II. De statu naturæ lapsæ.</i>	132	<i>Prop. II. Communior, & probabilius sententia est, parvulos decedentes sine baptismo nulla effici- pœna sensus.</i>	205
<i>Cap. I. De peccato primorum hominum, ejusque cau- sis, & consecutariis.</i>	ibid.	<i>Quæres primo, an pueri ex pœna danni internum sentiant animi afflictionem?</i>	213
<i>Quæritur, quomodo ad litteram fuerit divina illa communatio adimpleta: In quacumque die co- mederis ex eo, morie morieris?</i>	134	<i>Quæres secundo, an nostra suffragia prosint pue- ris in limbo detentis?</i>	214
<i>Cap. II. Quid sit peccatum originale, & quinam il- lud inficiati sint?</i>	137	<i>Appendix. De statu naturæ puræ.</i>	ibid.
<i>Cap. III. Ostenditur peccati originalis propagatio in omnes homines ex veteri Testamento.</i>	139	<i>§. I. Exponitur status naturæ puræ.</i>	ibid.
<i>Cap. IV. Probatur transfusio peccati originalis ex novo Testamento, & præcipue ex Apostolo Pau- lo.</i>	142	<i>§. II. De status naturæ puræ existentia.</i>	215
<i>Cap. V. Ex veteri Ecclesiæ traditione peccati ori- ginalis transfusio demonstratur.</i>	147	<i>§. III. An possibilis sit status naturæ puræ?</i>	216
<i>Cap. VI. Explicantur aliqui Patres, qui Pelagianæ heresi patrocinari visi sunt.</i>	149	<i>§. IV. Quod probatius in hac celebri controversia determinari possit?</i>	220

DE ANGELIS

DE OPIFICO SEX DIERUM, AC DE HOMINE, VARIISQUE EJUS STATIBUS.

Deus in principio condidit mundum plenum bonis omnibus, visibilibus, atque intelligibilibus rebus, in quo nihil melius instituit, quam Spiritus, quibus intelligentiam dedit, & suæ contemplationis habiles, capacesque sui præstitit. S. Augustinus Lib. XXII. De Civ. Dei cap. 1.

Post ea, quæ in superiore volumine breviter diximus de rerum creatione, sequitur, ut fusiore calamo de nobilioribus creaturis agamus. Ac primo tractabimus de Angelis, qui inter omnes creaturas potissimum occupant locum; post autem sequitur brevis Dissertatio de opificio sex dierum, ac demum de homine, ac variis ejus statibus; quem ordinem etiam S. Thomas secutus est. Sit igitur

DISSERTATIO I.

De Angelis.

Pauca quidem de Angelis placuit Deo nobis revelare. Unde etiam Dionysius, vulgo Areopagita cap. VI. *De cœlesti Hierarchia* fatetur, a nobis Angelos, eorumque officia imperfecte cognosci. Sed noster S. Præceptor merito dictus Angelicus, ex iis paucis revelatis sui ingeni perspicacia bene multa de Angelorum natura, proprietatibus, actionibus, motu &c. collegit, quæ totam hanc materialē difficultē, & obscuram, quoad fieri poterat, illustrarunt. Hunc itaque duceim, post divinam revelationem in sacris litteris, Partimque traditione contentam, in hac dissertatione sequemur.

C A P U T I.

De Angelorum nomine, & natura.

Angeli nomen græcum est, & proprio significat *nuricium*, a voce ἄγγελος quæ idem est, ac mitto. Hebraice autem Angelii dicti sunt מֶלֶךְ מְלָאכָה Melachim a voce טַלְאָכָה Melacha, quæ idem est, ac ministerium. Angelus, inquit S. Augustinus (Serm. I. in Psalm. CIII. n. 15. Tomo IV.), officiū nomen est, non naturæ. Quæris nomen hujus naturæ, Spiritus est: quæreris officium, Angelus est. Hinc sacræ litteræ noinen Angeli etiam iis hominibus tribuere consueverunt, qui Dei mandata annunciant. Sic Malachiæ II. 7. nomen Angelii tribuitur Sacerdotibus; & Matth. XI. S. Joanni Baptistæ adaptantur ea verba Malachi. III. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum &c.*

2. Observandum insuper est, Angelis quandoque in sacris litteris tribui noinen Elohim, quod Deos significat, unde illud sæpius repetitum in Psalmis Deus Deorum, teste S. Augustino (Lib. IX. de Civit. Dei cap. postremo Tomo VII.) etiam de Angelis potest intelligi, quamvis homines quoque in populo Dei eadem Scriptura Deos appellat (a).

3. Definiti autem potest Angelus cum sancto Joan. Damasceno Lib. II. de Fide Orthodoxa cap. 3. *Substantia intelligens, semper mobilis, liberi arbitrii, corporis expers, Deo ministrans,* im-

(a) De nomine E' ip Vigil, Angelis tributo vide, quæ eruditæ præmissa sunt versioni Theodotionæ Danielis prophetæ *De titulo*, quo Danielis versio Theo-Gazzaniga Theol. Tomo IV.

dotionæ prænotatur. In Daniele secundum LXX. &c. Romæ 1772. in fol.

DISSERTATIO I. CAP. II.

immortalitatem a Deo consecuta. Quæ definitio satis perspicua videtur, ut explicatione non indigat, nisi forte in illis verbis, *semper mobilis*, quæ ita exponuntur a S. Thoma I. P. q. 50. art. 1. ad 2., *ut Angelus dicatur substantia semper mobilis, quia semper est actu intelligens, non quandoque actu, quandoque in potentia, sicut nos.*

4. Addi tamen huic definitioni debet, Angelum esse substantiam spiritualem *completam*, ut distinguatur ab anima humana, quæ est etiam substantia spiritualis, sed *incompleta*, quia ordinatur ad corpus, quocum hominem compounit.

CAPUT II.

*Angelos existere demonstratur
ex Sacris Litteris utriusque Testamenti.*

5. Angelos autem existere, non solum veræ Religionis cultores, sed non pauci etiam inter Philosophos ethnicos confessi sunt, qui tamen Augustino observante Lib. IX. de Civit. Dei cap. 19., eos nuncupabant *Dæmones*. Nos autem, subdit S. Pater, *sicut Scriptura loquitur, secundum quam Christiani sumus, Angelos quidem partim bonos, partim malos, nunquam vero bonos Dæmones nominamus* (a).

6. At quoniam nihil est adeo certum, & exploratum, quod ab aliquo non rejiciatur, ita hæc veritas suos olim nacta est adversarios. Nam Sadducæi, celebris apud Judæos secta, Angelos esse negabant, teste S. Luca Act. XXIII. 8., quod eo mirabilius est, quod licet Sadducæi omnes Prophatarum libros respuerent, Pentateuchum tamen, ut Deo inspirante a Moyse conscriptum recipiebant, quemadmodum testatur S. Hieronymus Com-

ment. in c. XXII. S. Matthæi, adeoque ignorare non poterant Angelorum mentionem sæpe a Moyse factam fuisse. Sed quod hæretici solemne est, litteralem sensum abjicientes, Angelorum nomine nihil aliud intelligebant, quam internas illustrationes, quibus Deus homines quasi per nuncios alloquitur (b).

7. Hunc errorem vetustate jam abolitum infeliciter resuscitare conati sunt sæc. XVI. aliqui ex impia Anabaptistarum secta, aliisque non multi obscurioris nominis, qui nec memorari merentur. Hobbesium, Spinozam, ceterosque Materialistas mitto, quos mirum non est hoc religionis nostræ dogma negare, cum religionem ipsam tollere intentantur (c).

8. Facillimum est autem demonstrare, Angelos existere, saltem contra eos, qui sacras Scripturas venerari se profitentur. Et primo quidem contra Sadducæos ex ipsis Mosaicis libris, quos solos ipsi admissses dicuntur. In iis enim frequens est Angelorum mentio; ut illius, qui apparuit Agar in deserto (Geneseos XVI., & XXI.), aliorum duorum, qui eripuerunt Loth ab excidio Sodomæ (Genes. XIX.), alterius qui Abraham cohibuit, ne filium suum Isaac immolaret (Genes. XXII.); & infinitus essem, si omnia Pentateuchi loca in medium afferrem, in quibus sit Angelorum mentio.

9. Nec minus aperte, nec minus sæpe Angeli memorantur in aliis libris, cum historicis, tum propheticis veteris Testamenti; ac demum in Evangelio, atque in omnibus fere paginis novi fæderis; eorumque apparitiones, atque operationes describuntur; beneficia item a Deo hominibus Angelorum ministerio collata, vel pœnæ eorumdem opera impiis inflictæ: atque hæc omnia ita accurate, & distincte referuntur, ut plane delirare vide-

(a) Vulgaris apud Ægyptios doctrina spiritus quosdam medios Deum inter, & homines admittit, rebus hominum procurandis destinatos: quæ postea opinio etiam ad Græcos pervenit; & notus omnibus est celebris ille Socratis genius, quo in consiliis capiendis, ac futuri prævidendis usus fuisse dicitur. Quæstio instituta fuit, albus ne fuerit ille genius, an ater? Aliqui illum Angelum bonum fuisse existimavint, ut videre est apud And. Dacierium in versione gallica *Apologia Socratis à Platone scriptæ*. Tertullianus tamen in Libro de *Anima* cap. 1. eum genium vocat *pedagogum pessimum*. Cui sententiæ subscribunt S. Cyprianus de *Idol. vanitate*, Lactantius Lib. II. *Div. Instit.* cap. 15., & S. Augustinus Lib. VIII. de Civ. Dei cap. 14. Hac de re multa erudite collegit Gottefridus Olearius in peculiari dissert. *de genio Socratis* inserta Stanleii *Historiæ Philos.* P. III. cap. 6. Legendus Jac. Bruckerius in *Hist. Crit. Phil.* Tom. I. pag. 543. seq., ubi postquam omnes fere, qui de hac re pertractarunt, erudite indicavit, concludit, prudentis esse, iudicium onine suspendere tam de veritate hujus genii περέπτερος, quam de ejusdem genii bonitate, aut inalitiae, si re ipsa spiritum quendam assidentem eum fuisse credamus: aliqui enim nihil aliud fuisse credunt, nisi summum ipsius Socratis mentis acumen. Simile quid-

dam narratur de nostrorum Epicorum Poetarum principi Torquato Tasso, ut videri potest in elaboratissima ejus vita scripta ab eruditissimo, atque elegantissimo Petro Ant. Serassio, & Roina edita anno 1785. Lib. III. pag. 424. De opinione autem Poetarum, Philosophorum, aliorumque de naturis mediis inter Deum, & hominem, consul. Petavius Lib. I. de *Angelis* c. I.

(b) Sadducæi dicti sunt a Sadock, qui fuit Antigoni Sochæi auditor. Hic cum sæpius a magistro suo didicisset, serviendum esse Dominino Deo, non famulorum, aut mercenariorum more propter spei mercedis, conclusit, nullam esse in altera vita honorum, vel malorum retributionem, nec proinde animam esse spiritualem, corporique superstitem; unde postea facile ipsi fuit, etiam Angelos negare, solasque substantias materiales admittere. Ceterum non omnes consentiunt S. Hieronymo dicenti, nonnisi libros Mosaicos fuisse a Sadducæis pro divinis habitos; nam Rabbi Manasse ben-Israel Lib. I. cap. 6. de Sadducæis dicit: *Negat tamen derogabit fidem Prophetis, sed loca Prophetarum in aliud longe sensum interpretabantur.* Multa in hanc rem affert Scaliger in *Elencho Trihærescon*, cap. 76. Videndum etiam Bruckerius in *Hist. Phil.* Tomo II. p. 723. seq.

(c) Accusaatur inter alios Georgius David, qui pe-

deantur, qui ea ad solas hominum imaginationes, vel internas Dei inspirationes, vel ad quemcumque alium metaphoricum sensum detorquere coⁿdantur (a).

10. Deinde ad invicte demonstrandum existere Angelos unus sufficere potest S. Pauli Apostoli loens in epist. ad Heb. cap. I., ubi comparationem instituit Christum inter, & Angelos, & pluribus adductis veteris testamenti ostendit, quantum Christus fuerit Angelis prælatus; unde postea ipsius divinitatem colligit. Quod Apostoli argumentum, non solum infirmum, sed ridiculum plane esset, si Angeli non existerent. Rursus cum ibidem observet, Filium Dei non angelicam, sed humanae naturam assunere voluisse, plane ostendit, ita certum esse, Angelos existere, ut certum est existerre homines.

11. Operæ autem dispendium facerem, si ex Sanctorum Patrum traditione hanc eamdem veritatem magis confirmare vellem. Nulli enim fere sunt veterum scriptorum libri, in quibus frequens non occurrat Angelorum honorum, & malorum mentio. Mirum itaque non est, a Sancto Augustino Serm. I. in Psalm. CIII. num. 15. Angelorum existentiam in dogmatibus fidei numerari. Quamvis, inquit, non videamus apparitionem Angelorum tamen esse Angelos, novimus ex fide, & multis apparuisse scriptum legimus, & tenemus, nec inde dubitare fuis nobis est. Et dancius Bernardus Lib. V. de Considerat. cap. 4. Se celesti Jerusalem loquens: „Cives, inquit, „Spiritus esse illic potentes, gloriose, beatos, „distinctos in personas, dispositos in dignitates, „ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, corpore æthereos, immortalitate per-

enniarem inter suos sectam instituit, quæ dicta est Georgianorum, & Bal. Beckers in *Mundo fascinato*; quamquam fortasse ex quo isti negaverint spirituum operationes, in suspicionem venerint, etiam spiritus ipsos negasse. Beckern impugnavit Melch. Leidecker in Dissert. *Histor. theologica de vulgato nuper cl. Bekerij volumine* in 8. Ultrajecti 1692. Fuit etiam Beckerus suo docendi munere, imo & Ecclesiæ sua communione privatus. Sed de pseudo-philosophis nostræ etatis nullum est dubium. Impius Voltairius in *Philosophia-Historia Angelorum* existentiam vult merum fuisse hominum conuentum a Chaldaeis primum, & Persis profectum, ab Hebreis autem adoptionem. Quia in re sanu eruditonem inirisce ostentat de libro Sadler, idest *Codice Canonum*, quem Persis tradidit eorum legislator Zerdushtus, sive Zoroaster. Sed tota istius levissimi hominis eruditio sponte sua ruit, cum certum sit, Moysem auctorem Pentateuchi, ubi Angelii frequentissime nominantur, esse Zoroastre, aliisque omnibus scriptoribus longe antiquiore. Vide dicta de Voltario in *Præf. Tom. III. n. 13.*

(a) Beckerus in suo *Mundo fascinato* multum laborat, ut hujusmodi apparitiones, atque operationes Angelorum metaphorice explicet; sed quam infeliciter, pannis exemplis ostendat. Lib. II. cap. 14. Angelos, quos Scriptura sacra Gen. XVIII. dicit fuisse ab Abraham hospitio receptos, vult homines fuisse; cum

„petuos, impassibiles non creatos, sed factos, id est gratia, non natura, mente puros, affectu benignos, religione pios, castimonia integros, unamitate individuos, pace securos, a Deo conditos, divinis laudibus, & obsequiis deditos. Hæc omnia ... fide teneamus (b)“.

12. Quinquam sancti Augustini, & Bernardi aetate nulla habebatur hujus veritatis expressa definitio Ecclesiæ, quæ postea facta est in Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. anno 1215. in capite enim Firmiter definitum fuit, Deum esse Creatorem omnium visibilium, & invisibilium, spiritualium, & corporalium; qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam vel letit, & mundanam. Sed universæ Ecclesiæ consensione hoc dogma jam antea ad fidem pertinebat.

13. Accedunt ad confirmandum hoc fidei nostræ caput etiam aliquæ rationes naturales, si minus omnino demonstrativa, saltem admodum probabiles, quas apud S. Thomam I. P. q. 50. art. 1., item Lib. II. Cont. Gent. cap. 46., ait losque Theologos quilibet facile inveire poterit (c).

14. Denique aliquod etiam pondus habere debet veterum Philosophorum in hac veritate consensio; sive illi ex ratione naturali, sive (quod verosimilis videtur) id ex antiqua traditione dicerint. Sane Tertullianus in *Apologetico* c. 22. ita colligebat: *Dicimus esse substantias quasdam spirituales, nec nomen novum est. Sciunt Dæmones Philosophi Dæmones sciunt Poetæ Angelos quoque etiam Plato non negavit, utriusque non in his testes esse, vel Magi (id est sapientes) adsunt.*

15.

tamen S. Paulus ad Heb. XIII. 2. hospitalitate in commendans, hoc magnum illius præmium memoret, quod scilicet Abraham meruerit Angelos hospitio recipere; quod certe præmium nullum fuisset, si illi non erant Angeli, sed homines. Multo magis inepti, cum capitulo 20. & 21. conatur tentationem factam Evar. a Diabolo sub specie serpentis in Paradiſo-terrestri, aliamque factam servatori N. J. C. in deserto, variis excitatis difficultatibus eludere, & utramque in sensu nescio quo metaphorico, & figurato, quem nec ipse determinare potest, intelligentiam esse contendit. Hoc quasi specimen sit ineptiarum, in quas incidere necesse est eos, qui Angelorum apparitiones, atque operationes infra volunt; cum potius grati animi sensus exigeret, ut magnum Dei beneficium agnosceremus; qui beatos illos spiritus ad nos mittere dignatur, ut hic etiam in terris eorum conversatione aliquo modo fruentes, spei nostram confortemus illius societatis, quæ nos expectat in cœlis. Et cum a malignis spiritibus tentari nos, aut vexari permittit, nos etiam gratia sua adjuvat, ut faciat de tentatione proventum.

(b) Quod tamen de corporibus Angelorum dixerat statim emollit subtilens: *Quamquam de corporibus hominum, non modo unde sint, sed an aliquatenus sint, haeret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censuerit, non coniendo.*

(c) Si quis rationum Sancti Thomæ viii accurate

15. Obj. primo cum Juliano apostata (apud S. Cyriillum in Libris II., & III. contra Julianum). Moyses nihil prorsus dicit de creatione Angelorum; cum tamen cetera opera Dei accurate descripterit.

16. Resp., hoc argumentum plane futile esse , postquam Moyses tam s^epe , & tam perspicue Angelos in divinis suis libris commenmoravit. Cur autem expressam eorumdem creationis mentionem non fecerit, haud facile est divinare. Illa ratio S. Basilii in Lib. de Spir. S. capit. 16. admodum probabilis videtur, quod Deus ore Moysis nominis rerum visibilium originem nobis revelare voluerit: quod idem asseruit S. Hieronymus ep. 140. ad Cyprianum n. 2. (a). Nonnulli etiam putarunt, aliquam creationis Angelorum factam fuisse mentionem a Moyse, quando dicit creatos fuisse cœlos (initio Geneseos). Ita Origenes Hom. I. in Genesim, & sanctus Augustinus Lib. X. de Civit. Dei cap. 9.; qui etiam Angelos fuisse a Moyse designatos putat nomine lucis a Deo creatæ (loco laud., & Lib. 1. de Genesi ad litteram capit. 5., & 9.).

17. Ceterum idem S. P. Augustinus bene observavit, creationem Angelorum in aliis scripturæ sacræ locis satis perspicue esse declaratam; ut cum in cantico trium puerorum Danielis III. postquam dictum est: *benedic omnia opera Domini Domino*, subditur: *benedicite Angeli Domini Domino*, ut intelligimus ipsos quoque esse opera Domini. Pariter in Psalmo CII. dicitur: *Benedicte Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius ... benedicte Domino omnia opera ejus*. Ac postremo, si hæc non sufficient, decretorius est ille locus Apostoli Coloss. I. 16. In ipso (scilicet Verbo Divino) condita sunt universa in cœlis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes,

sive Principatus, sive Potestates, quibus omnibus, ut videbimus infra, Chori Angelorum desiguantur (b).

18. Dices . Expedire tamen videbatur, ut Moses rerum omnium creationem in Genesi exponens, etiam de Angelorum creatione verba ficeret, ne Judæi ad idololatriam proni sibi persuaderent, eos esse increatos, iisque proinde divinum cultum adhiberent; non ergo alia de causa Moyses siluit, nisi quia nulla reipsa sunt Angelii.

19. Resp., Moysen satis hoc idolatriæ periculum præcavisse, tum quia semper Angelos memorat, tanquam Dei ministros; tum etiam quia nihil magis populo inculcavit, quam unum esse Deum, etinque solum adorandum.

20. Ob. secundo cum Voltairio. Nomina Angelis tributa, ut Michael , Gabriel , &c. chaldaica sunt, non hebraica: probabile ergo est, a Chaldais, vel Persis, non autem a divinis oraculis, opinionem Angelorum originem trahere.

21. Resp. neg. ant.; nam primo similia nomina apud Hebreos occurruunt, ut Gaddiel , & Gamaliel . Deinde ipsa forma horum nominum originem denotat hebraicam, præcipue desinentis in לְאֵל, quod significat fortis; & etiam Deo tribuitur; unde Gabriel idem est, ac vir Dei a זְבָר Gabar vir, & לְאֵל Deus . Ceterum viri eruditio non arunt nullum in libris sacris inventari nomen Angelorum ante captivitatem Babyloniam, & Tobiam omnium primum Angelum Raphaelem nominasse; post autem a Daniele fuisse pariter Michael , & Gabrielem nominatos. Imo Judentum XIII. Angelus, qui apparuit inatri Samsonis, semel atque iterum rogatus, ut nomen suum manifestaret, omnino negavit, respondeus Vers. 18. *Cur queris nomen meum, quod est mirabile? scilicet occultum.* Sed quidquid sit de nominibus Angelorum, quæ tardius innotuerunt (c),

An-

perpendere velit, adeat Ferrariense in Comment. ad locum laud. Libri II. Cont. Gent., & etiam ad cap. 91., tum Cajetanum pariter in Comment. ad locum laud. I. P. Consuli etiam ineretur Estius in Lib. II. Sentent. Distinct. II. §. 1. & seq.

(a) Agit hac de re S. Thomas I. P. q. 61. art. 1. ad 1., tum q. 67. art. 4. In primo loco hæc habet: Augustinus dicit, quod Angeli non sunt prætermitti in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermitti sunt, vel nominibus rerum corporalium significanti, quia Moyses rudi populo loqueatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum, aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & a qua Moyses res præcipue revocare intendebat. Alio autem in loco diversas affert ex sanctis Patribus hujus omissionis rationes, inquiens: *Aliis videtur, quod sit prætermissa a Moyse productio spiritualis creature; sed hujus ratione diversimode assignantur.* Basilius enim dicit Hom. I. in Hexameron, quod Moyses principium narrationis sue fecit a principio, quod ad tempus pertinet sensibiliū rerum; sed spiritualis natura,

idest Angelica, prætermittitur, quia fuit antea creata. Chrysostomus autem Homil. II. in Genesim assignat aliam rationem, quia Moyses loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere; quem etiam ab idololatria revocare volebat. Assumpsisset autem idololatria occasionem, si proposita fuissent eis ulla substantia supra omnes corporeas creature; eas enim reputassent Deos, cum etiam proni essent ad hoc, quod solem, & lunam, & stellas colerent, tanquam Deos, quod eis inhibetur in Deut. IV.

(b). Vel ex his solis sacris textibus apparent, justam fuisse Justiniani imperatoris indignationem, qui, ut refert Balsamon in Collect. Constit. Ecclesiast. Lib. III. n. 1359., e quovis loco expellendos esse decrevit, qui dicunt, Angelos non esse Dei creature.

(c) Origenes Lib. I. cont. Celsum n. 25. inquit: *De appellatione autem Angelorum Dei, quorum alius Michael, alius Gabriel, alius Raphael nominantur, quisquis in arcana nominum disciplina versatus fuerit, repierit, induta illis fuisse nomina convenientia rebus, quas Dei summi voluntate in universo mundo administrant.*

Angelos tamen esse non ignorabant Hebræi, quorum apparitiones, variaque officia accurate Moy-ses descriptis; ut proinde hæc Angelorum notitia nonnisi a divinis oraculis originem trahat (a).

22. Ob. tertio. Angelus est solius officii nomen: nihil ergo prohibet, quin omnia sacrarum Scripturarum loca, in quibus sit Angelorum mentio, non de aliquibus substantiis spiritualibus intelligamus, sed vel de varijs hominum munis, qui Angeli nonnquam appellantur, ut Malachiæ III. 1., & Matth. XI. 10.; vel etiam de internis inspirationibus, quibus nos Deus ad aliquid agendum excitat.

23. Resp., multa occurrere sacrarum Scripturarum loca, quæ nonnisi de substantiis quibusdam spiritualibus ab homine omnino diversis intelligi possunt. Sic Christus Sadducæis respondens Matth. XXII. dicit, homines in resurrectione futuros, sicut Angelos Dei; quod ineptissime dictum fuissest, nisi Angeli essent hypostases spirituales ab hominibus diversæ, atque excellentioris gradus. Aliqua item sunt loca, quæ nulla machinarum vi possunt ad internas inspirationes detorqueri; ut eum Christus de parvulis dicebat Matth. XVIII. 10. Angelii eorum in cælis semper vident faciem Patris mei. Vide supra n. 8. seq.

24. Concludo hoc caput verbis S. Bernardi Lib. V. de Considerat. capit. 4. gratias agendo Deo Servatori nostro, qui talium nos, & tantorum non desinit jucundare visitationibus, instruere revelationibus, suggestionibus commonere, sedulitate solatiari.

25. Quæres quandonam Angelii creati sunt?

Resp., varias hac de re fuisse sanct. Patrum, & Doctorum opiniones (b). Quidam, & præcipue Græci, Angelorum creationem mundi creationem præcessisse putant; quæ tamen sententia parum consentanea videtur sacris litteris, cum Genes. I. dicitur: In principio creavit Deus cælum, & terram: item Psalmio Cl. Initio tu Domine terram fundasti; ac denique Exodi XX. 11.

(a) Non autem hic sectabimur varia Angelorum nomina, quæ fabulatores Rabbinæ invexerunt. Quartus Liber Esdræ inter apocryphos rejectus duos Angelos antea ignotos Uriel, & Jeremiel nominat. Liber Henoch pariter apocryphus totus plenus est novis Angelorum nominibus. Cabalistæ Adain tribuant Angelum præceptorum nomine Raziel, Sem viro Jephiel, Abraha Z'dechiel; & sic aliis veteribus Patriarchis alios Angelos propriis nominibus tribuerunt. Sed hæc somnia prosim non vacat. Angelum tamen Uriel ab Auctore Libri IV. Esdræ memoratum antiquis temporibus iam notum, & veneratum a Græcis, & Orientalibus ostendit Renanetius in notis ad Læturg. Orient. Tom. II. pag. 298., & V. Nic. Serarius in c. XII. Totius præter Uriel nominat quoque Sealtiel, Jehudiel, & Parechiel; quæ nomina inventa sunt etiam Romæ in quadam pictura, quæ mi describit Franc. Blanchinus in Tom. II. Opus Roma 1753. Ac demum in quibusdam antiquis litaniis in Gallia tempore Caroli Magni invocabantur Uriel, Raguel, & Tubuel. Ecclesia

Sex diebus fecit Deus cælum, & terram, & omnia quæ in eis sunt. Ex his, aliquæ simili-hus verbis consequi videtur, non fuisse Angelos ante hanc rerum universitatem creatos. Ita S. Tho-mas I. P. q. 61. art. 5.

26. Alii opinati sunt, fuisse Angelos post hunc visibilem mundum a Deo conditos; quæ etiam opinio repugnare videtur iis Jobi verbis XXVIII. 4.: Ubi eras, quando posuisti fundamenta terra? ... Cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei, scilicet Angelii? ergo erant hi creati, quando Deus ponebat fundamenta terræ.

27. Tertia igitur sententia est ceteris probabilior, simul creatos fuisse Angelos cum hoc universo; quam etiam insinuant Patres Concilii Lateranens. (supra num. 12.) cum dicunt, simul ab initio temporis utramque de nihilo conditam esse creaturam, angelicam, & mundanam.

28. Quanquam vero Concilium Lateranense id dicat, non tamen efficitur, hanc sententiam pertinere ad fidem, ut nonnulli Theologi contendunt. Scopus enim Concilii non fuit, definire tempus, quo Angelii creati sunt, sed solum Angelos non minus quam res visibles fuisse a Deo creatos.

29. Vel ut alii conjectantur, voluit Concilium eorum errorem dannare, qui post Origenem docebant, primo fuisse a Deo spiritales substantias creatas; quoniam vero istæ in aliquot, nescio quæ, crimina prolapsæ sunt, fuisse postea creatum mundum, in quem tanquam in carcere ad luendas suorum criminum poenas illæ detruse sint.

30. Certe duo sancti Doctores Thomas, & Bonaventura, qui post Lateranense illud Concilium floruerunt, nostram sententiam ut quidem probabilem, non tamen ut dogma fidei amplexi sunt. Imo Angelicus Praeceptor I. P. q. 61. art. 5. expresse dieit: „Contrarium non esse reputandum „erroneum, præcipue propter sententiam Grego- „rii Nazianzeni, cuius tanta est in Doctrina Chri- „stiana auctoritas, ut nullus unquam ejus dictis „, ca-

tamen Romana nonnisi Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem colere, & invocare solet. Imo in Capitularibus Athonis Episcopi Basileensis (Tom. IV. Spicilegii Dacheriani cap. 9.) prohibetur alia Angelorum nomina coli, præter ea, quæ Prophætica, & Evangelica docet Scriptura. Et in Concilio Rom. celebrato anno 745. sub Zacharia Pont. damnata fuit oratio cuiusdam Aldeberti, in qua Angelorum Uriel, Raguel, Tubuel, Inias, Tubas, Salaut, & Simiel nomina invocabantur. Præterea nonnullorum visiones, in quibus nomina quorundam Angelorum custodum revelata dicuntur, ut nomen Laurii Angelii custodis S. Joannis a Cruce; de quibus agit Card. Albitius De inconstitutio-ni fidei cap. 40. num. 152. seq.

(b) Mittimus sententiam Origenis, qui teste Leonio in Libro de sectis Act. X. tradat: ante secula men-tes fuisse, ac paras quidem omnes, tum demones, tum animas, tum Angelos ministeria divina obeantes; quæ sententia inter errores Origenis numeratur. Vid. Hue-tius in Origenianis Lib. II. c. 2. q. 5.

„ calumniam inferre præsumperit, sicut nec A-
„ vanasii documentis, ut Hieronymus dicit“. Vid. etiam S. Bonaventura in Lib. II. *Sentent. Di-*
stinct. 2.

C A P U T III.

*De Natura Angelorum. Eos esse incorporeos
gravis argumentis ostenditur; non tamen
id ad fidei dogmata pertinere.*

51. **N**emo, ut puto, ita desipuit, ut Angelorum naturam prorsus corpoream esse diceret, nisi fortasse illi, qui animam etiam humanam corpus sui generis dicebant (b). Quæstio igitur solum instituitur, an quemadmodum homo & anima spirituali constat, & corpore materiali, ita & Angeli, cum sint natura sua incorporei, corpora tamen aliqua sibi naturaliter conjuncta habeant?

52. Ita quidem senserunt non pauci veteres Patres, Platonica fortasse Philosophia decepti, ut Justinus Martyr, Origenes, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Lactantius. Eadem sententiæ patrocinari etiam dicuntur Athanasius, & Basilius Magnus duo insignia Theologiae lumina. Augustinus, dubius hæsisse videtur, imo fortasse in sententiā, quæ Angelis sua corpora tribuit, fuit aliquando propensus.

53. Alii vero, ut Dionysius vulgo Areopagita, Gregorius Nazianzenus, Jo. Chrysostomus, Theodoretus, Angelos omnino incorporeos esse docuerunt. Quamobrem S. Bernardus Patrum ultimus ita recte concludebat Serm. V. in Cantica: „, An-
„ gelica corpora utrumquam ipsis spiritibus natu-
„ ralia sint, sicut hominibus sua, & sint anima-
„ lia sicut homines ... videntur Patres de hujus-
„ modi diversa sensisse; nec mihi perspicuum est,
„ utrum alterutrum doceam, & nescire me fa-
„ teor. Sed & vestris profectibus non multum con-
„ ferre arbitror harum rerum notitiam“. Vide sup. not. ad num. 11. (a).

54. Modo tamen communis adeo facta est, & unanimis Theologorum, saltem Catholicorum, immo & Acatholicorum, paucis exceptis. (b), sententia de incorporeis Angelorum natura, ut nemo ei refragare audeat. Nec gravia desunt ad eam confirmandam argumenta. Et primo quidem ex sacris litteris, in quibus Angeli boni vocantur *Spiri-*

tus. Psalmo CIII. Qui facis Angelos tuos spiritus (seu, ut S. Thomas legebat cum LXX. Qui facit Angelos suos spiritus). Ad Heb. I. 14. Omnes sunt administratorii spiritus. Idem etiam dicitur de malis Angelis, ut ad Ephes. VI. 12. Non est nobis collectatio adversus carnem, & sanguinem, sed contra spiritualia nequitice in cœlestibus. Et in Evangelio pluribus locis appellantur spiritus nequam, & immundi spiritus.

55. Et quanquam ego non inficior, nomen *Spiritus* aliquando in sacris litteris tribui corporibus subtilioribus, ut vento & igni, certum est tamen, eamdem vocem usurpari sèpius. ad res incorporeas significandas, ut Deum, & animam nostram. Quamobrem ubi de Angelis sermo habetur, obvius hujus vocis, & litteralis sensus est, eos esse incorporeos; præcipue cum nullibi in sacris litteris corpus Angelis tribuatur. Præterea incorporeis Angelorum natura etiam luculenter indicatur Act. XXIII. 8., ubi reprehenduntur Sadducæi, quod dicentes, non esse *Angelum, neque spiritum*; nomen enim *spiritus* videtur tribui Angelis ad designandam substantiam incorpoream, quam Sadducæi negabant.

56. Ulterius, ut supra invenimus, quanquam aliqui veteres Patres sua corpora Angelis tribuerunt, alii vero dubii hæserunt, longe tamen plures sunt, qui Angelos omnino incorporeos esse statuerunt. Nam S. Ignatius Martyr in epist. ad Trallianos eos vocat *άσωματος φύσεις incorporeas naturas*. Gregorius Nyssenus Lib. XII. cont. Eunomium *στριμόνατον κτίσιν incorpoream creaturam*. Gregorius Nazianz. Orat. XXXIV. naturam Angelorum dicit esse *ιντέλεκτον οὐκ ἀσώματον intelligentem, & incorpoream*. Eusebius in Lib. IV. *Demonstr. Evang. cap. 1.* Angelos esse dicit *incorporeas, intelligentes, ac divinas virtutes, materia carentes, ac ex omni parte puros spiritus*.

57. Infinitus autem essem, si omnia loca Chrysostomi, Theodoreti, aliorumque afferre vellem, qui Angelos ab omni materiae concretione puros nobis exhibent. Duos duntaxat addam Latinos, scilicet S. Gregorium Magnum, & S. Fulgentium, quorum prior in Lib. IV. *Moralium cap. 19.* Angelos opponens hominibus, *Angelus, inquit, solummodo spiritus; homo vero spiritus, & caro*. Fulgentius autem Lib. de *Fide ad Petrum: Angelos, ait, esse spiritus, nullum cum corporeis elementis habentes naturale consor-* tium.

(a) Hanc sum nescius, quasdam inveniri veterum. loquendi formulas, quibus videtur, Angelos non fuisse creditos, nisi mera corpora. Sed facile est eosdem interpretari de quodam Angelorum integrum corporeo.

(b) Missa facimus quorundam Rabbinorum sonnia, qui etiam diversitate sexus in Angelis esse, delirant, ut videri potest apud Manasse ben-Israel *Conciliat. in Exodus* quest. 30. Hinc illæ fabulæ de Angelis feminæ generis, & de Angelorum multiplicatione per generationem. Angelos giganti, & multiplicari S. Gregorius Nissenus arbitratus est, sensu tamen a Rab-

binis diverso; nempe sine ulla marim cum feminis commixtione, quonodo multiplicatum iri genus humannum ille censuit, si Adam non peccasset, modo scilicet inexplicabili. Vid. ejus liber de *Opificio hominis cap. 17.* Ceterum Angelos esse incorporeos, luculenter tradit *Orat. IV. de Orat. dominica*. Ac de his Rabbinorum ineptiis fuse agit Basnagi *Histoire des Juifs. Lib. IV. cap. 9.*

(c) Mich. Servetus, qui propter negatam divinarum personarum Trinitatem fuit opera Calvini rogo damnatus, in quarta sua epist. ad *Calvinum* omnia nega-

DE NATURA ANGELORUM INCORPOREA.

7

tium. Alia SS. Patrum testimonia exhibet Petavius Lib. I. de Angelis cap. 5.

58. Accedit postremo auctoritas Concilii IV. Luteranensis, quod, ut supra vidimus n. 12., definit, utramque creaturam spiritualen, & corpoream, angelicam scilicet, & mundanam, fuisse a Deo conditam. Hinc non desunt Theologi, qui hanc nostram sententiam post Synodum Luteranensem ad Fidem Catholicam omnino pertinere putant: verumtamen alii, inquit Estius in Lib. II. *Sentent. Dist. VIII. §. 4.*, „Modestius, & rectius existimant, his quidem argumentis effici, quominus absque teineritate aliqua post Luteranense Decretum affirmari possit, Angelos esse corporeos, aut habere corpora: satis enim ex Decreto apparet, hanc fuisse mentem Patrum illius Concilii, quod angelica creatura sit spiritualis eo modo, quo anima humana spiritualis est, non autem eo modo, quo aer, & ventus, aut aliud quocumque subtile corpus. Ceterum id ab Ecclesia definitum esse, & proinde ad Fidem pertinere negant. Quia in sententia sunt S. Thomas (De malo Quæst. de Daemonibus Art. 1.) Sixtus Senensis (Biblioth. Sanctæ Lib. V. Adnot. 8.) ... Barthol. Carranza ... Cajetanus (a), ac Domin. Bannez. Quibus addi potest etiam Melchior Canus Lib. V. de Locis Theol. capite 5. “.

59. Ita autem prosequitur laudatus Guill. Estius dicens: „Patrum intentionem in eo Decreto constitendo non fuisse, ut definirent, quasdam esse creaturas mere spirituales, & omnino corporis expertes, sed hoc tantum, Deum esse auctorem, & creatorum omnium, quæ sunt in universo, tam eorum, quæ dicuntur corporalia, & visibilia, quam eorum, quæ spiritualia, & invisibilia: sive hæc prorsus corpore careant, sive alia generaliori ratione spiritualia, & invisibilia dicantur. Hæc autem declaratio probatur, quia videtur illud Decretum factum contra hæresim Manichæorum illo tempore non parum grassantem, quæ unum rerum Deum negabant omnium auctorem. At vero quia Patres in eodem Decreto satis videntur explicuisse mente suam de Angelis, tanquam creatura pure spirituali, licet absque intentione definienti, inde est, quod temere facturus sit, qui

„post illud decretum ausus fuerit aliter dicere“. Etiam Melchior Canus Lib. XII. *de loc. Theol. capit. 10.* inter exempla propositionis temeraria: hæc ponitur, Angelum non esse simul cum mundo creatum, aut non esse incorporeum, quia utriusque rei contrarium Concilium Luteran. sub Innocen. III. nos docuit. Consul. Lud. Muratorius sub nomine Lanindi Pritani *De ingeniorum moderatione in religionis negotio* Lib. I. cap. 15.

40. Sunt etiam quædam rationes, quæ suadent, Angelos esse incorporeos. Prima desumitur ex cap. VIII. Evangel. S. Lucæ, ubi Christus dicit expulisse a quadam viro Legionem dæmoniorum. Profecto si dæmones haberent corpora, incredibile videtur, potuisse tantam eorum turbam in uno homine habitare. Præterea nec concipi potest citissimus ille motus, qui Angelis tribui solet, nisi ponatur, eos esse incorporeos. Denium etiam pulchritudo Universi exigere videtur, ut queinadmodum in eo sint corpora sine spiritu, sunt item spiritus uniti corporibus, ita quoque sint spiritus ab omni corpore secreti, queinadmodum Angelos esse dicimus. Vid. S. Thomas I. P. qu. 51. art. I.

41. Obj. 1. ex sacris Litteris. Gen. VI. 2. dicitur: *Videntes filii Dei filias hominum, quol essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerunt.* Pro filiis autem Dei intelligi Angelos prob. primo ex versione septuaginta viralis, ubi ponitur: *vilentes Angeli &c.* Secundum, quia ita etiam ponitur in Libro Henoch, ut S. Augustinus refert Lib. XV. *de Civit. Dei* cap. 25. Tertio quia re ipsa in eo loco describi commixtionem Angelorum cum filiabus hominum plurimi antiqui Patres censuerunt, ut Sanct. Justinius in *Apol.* I., Clemens Alex. Lib. III. *Siromatum*, Tertullianus *de idololatria* cap. 9., S. Ambrosius *de Arca Noe* cap. 4., Sulpitius Severus Lib. I. *Histor. Sacræ*, Laetantius Lib. II. *Divin. Instit.* cap. 15., & ante hos omnes Flavius Josephus Lib. I. *Antiq. Judaic.* cap. 4. Quarto id etiam patet ex contextu; dicitur enim ex commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum ortos esse gigantes; quod certe de naturali commixtione hominum inter se explicari non potest. Deinde Angeli proprie *Filii Dei* nuncupantur, quia a solo Deo originem suam immediate trahunt. Si autem

vis conatus est veterum eorum opinionem suscitare, qui Angelis corpora tribuebant. Eaindem sententiam adoptavit Radulphus Cudworthius in *System. mundi intellectuali* cap. V. sect. 3. §. 38., & seq. Celebriorem vero illam reddidit Jo. Christianus Loersius in Academia Teutoburgensi Theol. professor edita dissert. *de Angelorum corporibus* anno 1719. Duisburgi. Loersii argumentis sese opposuerunt Steph. Vitus professor Casselanus in *Schediasmate* inserto Tom. VI. *Biblioth. Bremensis* Part. III.; Laur. Mosheimus in notis ad locum laudatim Cudworthi, & cl. Ode professor Trajetinus in *Comment. de Angelis*. Non defuerunt tamen

Loersii patroni, ac non ita pridem ejus sententia vindicias suscepit Petrus Janssen Duisburgensis professor edita diss., cui titulus *corpora Angelorum &c.* Lugduni Batavorum 1767. in 8., in qua tamen nonnisi de cap. XX. S. Luce sollicitus est, ex quo plura argumenta omnino invicta ad adstruenda Angelorum corpora se eruisse inani jactatione gloriatur.

(a) Cajetanus in *Comment. ad cap. II. Epist. ad Ephes.* putat, dæmonem fuisse appellatum *principem tenetrum, & deris*, quia corpus habet ex subtilitate aere conflatum. In eadem sententia fuit Stenclius Eubinus in Lib. VII. *De perenni philosophia* cap. 27.

DISSERTATIO I. CAP. III.

tem Angeli connubia cum mulieribus inire potuerunt, corporibus eos constare oportet.

42. Resp. cum Sancto Augustino in Libro XV. de civit. Dei capit. 25., quem laudat Sanctus Thomas I. P. quæst. 51. artic. 5. ad 6., nomine filiorum Dei non venire Angelos, sed posteros Seth a Deo dilectos: sicuti per filias hominum designantur feminæ ex familia impii Cain. Et primo observat S. Pater, non in omnibus codicibus LXX. Interpretum legi Angelos, sed in aliquibus legi, sicut in nostra Vulgata filios Dei; imo Aquilam celebrem apud Judæos interpretem vertisse Filios Deorum. Secundo etiam retineatur illa lectio Angelii, nihil obstat, quoniam hoc nomine intelligentur homines, quibus in sacris litteris nonnquam Angelorum nomen tribuitur. Tertio bene notavit Estius, hunc locum neque de bonis Angelis intelligi posse, neque de malis; non de malis, quia hi Filii Dei non vocantur, non de bonis, tum quia de his dictum est: neque nubent, neque nubentur Matth. XXII. tum etiam quia hæc conjugia ibidem improbata videntur, & S. Augustinus loc. laud. Angelos sanctos, ait, nullo modo illo tempore sic labi potuisse crediderim (a).

43. Librum autem Henoch ut apocriphum, & fabulosum ibidem rejicit S. Augustinus, licet eum scriptissime nonnulla divina negare non possumus, cum hoc in Epistola Canonica Judas Apostolus dicat. Genuinum vero librum Henoch aut omnino interiisse, aut fuisse interpolatum, conpertores est eruditis; unde enim, qui nunc extat, nonquam Ecclesia in Canonicorum Librorum censum retulit. Vid. Nat. Alexander de I. mundi ætate Dissert. V. prop. 2., & P. August. Calmet Diss. de Lib. Henoch.

44. Aliquos sanctos Patres laudatum Geneseos locum de Angelis intellexisse, negari nequit; sed illos deceptos fuisse probabile est, tum ex versione LXX. viralii, qua plerumque utebantur, tum etiam ex Libro Henoch, quem nonnulli pro Canonico habuerunt; tum etiam ex opinione satis pervulgata, quod Angelii essent suis corporibus circumvestiti. Quamvis magnus Augustinus, ut de corporibus Angelorum anceps, absurdam tamen videt esse eorum opinionem, qui laudata Geneseos verba de commixtione Angelorum cum mulieribus intelligebant. Idem censem S. Cyrillus Lib. I. Glaphyrorum. Imo S. Philastrius Brixiensis de Hæresibus cap. 49. eamdem opinionem, Angelos scilicet miscuisse se cum feminis ante diluvium, & inde esse natos gigantes, in hæresibus numerare non dubitavit.

(a) Non desunt, qui Filios Dei intelligent filios magnum, & filios hominum, filios plebejorum. Philo Judæus in Lib. de Gigantibus totum hunc locum Genes. allegoricæ explicat de Angelis malis, qui hominibus sese miscent, excitando in eis varias, & pravas cupiditates. Vid. Nat. Alexander T. I. Hist. Vet. Test.

45. Nulla vero est difficultas de gigantibus inde prognatis; illos enim fuisse etiam ante illa connubia, satis probabiliter ex textu hebræo colligitur, qui sic habet: Porro erant in diebus illis in terra Gigantes, qui etiam post fuerunt, quoniam filii Dei cum filiabus hominum congressi sunt (ita vertit P. Car. Houbigant). Non itaque hæc Gigantum procreatio ex præternaturali commercio Angelorum cum filiabus repetenda est, sed ex naturalibus causis, quibus haud raro fit, ut homines proceræ staturæ, & fortioris complexionis nascantur (b).

46. Postrema conjectura appellationis Filiorum Dei levissima omnino est: nam hac de causa etiam Angelii mali deberent vocari Filii Dei, quo tamen nomine eos appellari nullatenus posse, crediderim.

47. Ob. secundo ex S. Litteris cum Loersio. Apud Lucam cap. XX. quærentibus Sadducæis, cuiusnam in resurrectione futura esset mulier, quæ septem maritis nupserat, respondit Jesus v. 55. & seq. Qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent neque ducent uxores; neque etiam ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis. Idem habetur Matth. XXII. 30. & Marci XII. 25. Jam vero hæc similitudo cum Angelis, quæ justis promittitur in resurrectione, non potest esse respectu animæ, cuius proprium non est nubere, sed respectu corporis, cui soli nuptiæ competitunt. Hinc efficitur, similitudinem eo tendere, ut homines resumant quidem in resurrectione corpus, sed talis naturæ, ut nuptiarum incapax sit, quale est corpus Angelorum; qui si corpore essent destituti, nulla profecto esset similitudo cum Angelis a Christo in resurrectione justis promissa.

48. Resp. similitudinem cum Angelis, quæ in resurrectione justis promittitur, præcipue spectare eorum immortalitatem, ut quemadmodum Angelii, quia immortales sunt, non indigent nuptiis, quibus eorum species conservetur, ita & justi neque nubent, neque nubentur, neque ultra mori poterunt, æquales enim Angelis erunt.

49. Dices primo. Si promissa justis similitudo cum Angelis in resurrectione non respiceret corpora utrisque similia, & immortality, Christus Dominus nihil prorsus justis promisisset; nam ipsorum animæ etiam ante resurrectionem erant immortales, non minus, quam Angelii: debet ergo hæc similitudo intelligi de corporibus, ut quemadmodum corpora Angelorum sunt incorruptibilia, ita & nostra futura sint in resurrectione.

50.

de prima mundi ætate Dissert. VII. de Filii Dei cum filiabus hominum commixtis, & de Gigantibus antediluvianis ex illa copula genitis.

(b) Digna lectu est Dissert. de Gigantibus Alexii Symmachii Mazochii in Spicilegiv Biblico T. I.

50. Resp. hanc similitudinem corporum necessariam non fuisse ad obtinendum scopum, quem Christus Dominus sibi in iis verbis proposuerat; respondebat enim Sadduceis interrogantibus, cujusnam futura esset mulier, quæ successive septem habuerat maritos, respondebat inquam, eam nullius futuram, quia in resurrectione nulla amplius erunt connubia. Quare autem nulla tunc erunt connubia? Quia necesse non erit conservare speciem humanam per generationem, cum homines erunt etiam quantum ad corpus immortales: sicuti necessaria non fuerunt connubia inter Angelos, quia a Deo creati fuerunt immortales. In hoc sita est tota similitudo cum Angelis, quæ nobis in resurrectione promittitur.

51. Frustra autem laborat Petrus Jaussen contendens, hic adæquatam omnino institui similitudinem inter justos resurgentes, & Angelos, ut quemadmodum illi corpora resument, ita & isti habeant. Frustra, inquam; neque enim scopus Iesu Christi erat de corporibus Angelorum, vel hominum resurgentium disserere, sed respondere tantummodo quæstiōnē Sadduceorū, cuiā ex septem, quos habuerat, maritis mulier illa esset in resurrectione restituenda? Quānq; quæstiōnē Christus adæquate resolvit, dicendo nihil esse restituendum, quia nulla amplius erunt conjugia, hominib; immortalib; effectis, ut sunt Angelī Dei. Hæc explicatio traditur a S. Augustino in Lib. II. Quest. Evang. Quæst. 49. Tom. III. ubi hunc locum exponens inquit: *Quia connubia propter filios, filii propter successionem, successio propter mortem: ubi ergo mors non est, neque connubia.*

52. Dices secundo. Idem S. Augustinus alio in loco (de agone Christiano cap. 51. Tom. VI.) in hunc locum S. Lucæ exponit, ut pro certo habeat, Angelos vestitos esse corporibus, quibus nostra similia erunt post resurrectionem; inquit enim: *Quod Dominus promittit, cum dicit: neque rubent, neque uxores ducent, sed erunt æquales Angelis Dei ... immutabitur ergo caro, & sanguis, & fiet corpus cælestis, & angelicum.*

53. Resp. S. Augustinum dubium de Angelorum natura hæsisse, & quāvis nonnunquam, ut in loco objecto, Angelis sua corpora tribuere videatur, alibi tamen, id ambiguum esse scribit, ut Lib. XV. de Civ. Dei cap. 25., & Lib. XXI. cap. 10. vult, non esse de hac re opera inquisitione laborandum, aut contentiosa disputatione certandum. Ceterum in loco objecto, ubi non data opera, sed obiter verba Christi Domini apud S. Lucam expendit, S. Pater non ita contendit, similitudinem cum Angelis promissam justis in resurrectione esse in corporibus, ut neget, quod alibi docuerat, similitudinem esse in immortalitate nostrorum corporum, qua sit, ut nullis amplius opis sit connubiis.

54. Ob. tertio. In iisdem sacris litteris quædam Gazzaniga Theol. Tom. IV.

Angelis tribuantur, quæ sine corpore nec esse, nec intelligi queunt. In Psalmo Cl. 20. dicitur Angelī potentes virtute, seu fortes robore, ut vertit S. Hieronymus. S. Paulus 1. Cor. XIII. 1. inquiens: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, membra humana illis tribuit.* Ac demum Christus Dominus Mauth. XXIV. 31. prædixit, in novissimo die mittendos Angelos cum tuba, & voce magna, quod sine ore, & pulmonibus fieri non potest. Quainobrem S. Bernardus Serm. V. in Cant. ex quo Angelī dicantur administratori spiritus, colligebat, eos habere corpus. „Quoniam ergo modo, inquietabat, imm̄ plent ministerium suum absque corpore, præsertim apud viventes in corpore? Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum, quod frequenter Angelos facere, tam indubitate, quam nota probat auctoritas. Hinc est, quod & visi sunt Patribus, & ad eos intraverunt, & manducaverunt, & perdes lavaverunt.

55. Resp. hæc, & similia facile explicari de virtute, & operationibus Angelorum, quæ noue exercentur ope corporis, aut membrorum, quæ nostris sint similia, sed modo spiritualibus substantiis proprio, quibus Deus eam virtutem impertitus est, quæ est necessaria ad faciendum verbum ejus, sen ad ejus mandata exequenda. S. autem Bernardus in eam propendebat sententiam, quæ Angelis sua corpora tribuebat, ut vidimus supra num. 11. quanquam de eadem certus omnino non erat, cuius propterea modestiam laudat Sixtus Senensis Lib. V. Biblioth. sanctæ adnot. 8. Cæterum quomodo hæc ministeria exercentur ab Angelis in corporibus assumptis, mirifice explicat Sanct. Thoinas I. P. quest. 51. artic. 8.

56. Dices. Sæpe Angelī humana specie apparuerunt, comedentes etiam, & bibentes, ut Azarias Tobiæ comes; neque suspicandum est, eos in hujusmodi apparitionibus, & operationibus voluisse intentiri. Præterea Tobiæ VI. 8. dicitur fulmus piscis extricare omne genus Dæmoniorum sive a viro, sive a muliere, cui simile est, quod refertur 1. Reg. XVI. Davide cithara sono compescuisse spiritum malum, quo Saul vexabatur. Deinde certum est ex 2. Epistola S. Petri II. & ex Apoc. XXI. Dæmones cruciari, vel saltari post universale judicium cruciandos esse igne infernali, non secus ac alios reprobos corporibus constantes; quæ omnia indicant, sua Angelis corpora non deesse.

57. Besp. priuæ difficultati Angelos apparuisse non in propria natura, qua certe iuvisibles sunt, sed in specie aliqua assumpta, seu in corpore ex subtiliore aere formato; & in hujusmodi assumpto corpore comedisse, bibisse &c. non vere, sed apparenter tantum; unde etiam Angelus Tobiæ dicebat XII. 19. *Videbar qualem cibiscum manducare & bibere, sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus ruléri non potest,* ut or.

DISSERTATIO I. CAP. III.

Nec tamen hæc mendacia dici poterant; quia, ut bene notat S. Thomas I. P. quæst. 51. art. 5. ad 1. „Sicut non est contra veritatem, quod in scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describitur ... ita non repugnat veritati sanctorum Angelorum, quod per corpora ab eis assumpta videntur homines viventes, licet non sint“ . Et insuper hæc omnia ad decipiendos homines facta non erant, sed ut ipsis ex voluntate Dei officiose inservirent (a) . Aderto tamen, hac difficultate, si quæ est, premi etiam adversarios . Hi enim certe non tribuunt Angelis corpora humana, in quibus apparuerunt, sed corpora quædam subtiliora & tenuissima, quæ nec videri, neque tangi possunt (b) .

58. Secunda difficultas aliquanto operosius solvit ab Interpretibus . Communiter tamen responderi solet, hujusmodi res egisse in Dæmones non nativa sua vi, quæ ad spiritus pervenire non poterat, sed virtute illis a Deo communicata: quemadmodum Sacra menta agunt in animam spiritualem vi supernaturali rebus sensibilibus a Deo addita .

59. Ex his patet, quid illi objectioni respondendum sit, qua dicitur, Dæmones quibusdam rebus sensibilibus oblectari, ut carminibus, sufficiens, nidore carnium, adipe &c. qua de re multa afferri possunt veterum Patrum testimonia . Origines enim Lib. III. contra Celsum ajebat, Dæmones liguritores esse, ac circum sacrificia, & crux, & vapores sacrificiorum voluntari . Plura habent S. Justinus in *Apologia* I., Athenagoras in *Legatione pro Christianis*, aliique veteres .

60. Resp. enim cum S. Augustino Lib. XXI. de Civ. Dei cap. 6., Dæmones his rebus allici, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis; seu prout explicat S. Thomas I. P. quæst. 115. artic. 5. ad 3. in quantum hæc iis exhibentur in signum divini honoris, cuius ipsi sunt cupidi .

61. Tertia difficultas potest etiam excitari respectu animalium impiorum, quas modo torqueri ab igne infernali credimus . Diluitur autem a S. Augustino Lib. XXI. de Civ. Dei cap. 10., ubi postquam retulisset quorundam sententiam, qui sua Dæmonibus corpora esse dicebant, ita subdit: „Si autem quisquam nulla habere corpora Dæmones nes asseverat, non est de hac re adlaborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatio ne certandom: cur enim non dicamus, quanvis miris, veris tamen modis spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi“ ?

62. Ob. quarto. In Synodo II. Nicæna, quæ

fuit VII. generalis anno 787. celebrata, definitum fuisse videtur, Angelos constare corporibus . Cum enim Act. V. lectus fuisse quidam Dialogus Joannis Thessalonicensis, in quo corpora Angelis manifestissime tribuebantur, dixit Tharasius Consulus Patriarcha: Ostendit Pater (scilicet Joannes Thessalonicensis), quod & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt: quibus verbis Patres pleno consensu responderunt: Etiam Domine .

63. Resp. non singularem Joannis Thessalonicensis opinionem de Angelorum corporibus (c), sed consequentem propositionem, quam ex illa opinione derivabat Tharasius, fuisse a Concilio probatum, scilicet Angelos pingi posse, eorumque imagines coli . Nam primo hic unus erat sancti illius Concilii scopus, sacras Angelorum, ac Sanctorum imagines contra Ieronimachos defendere; ad hoc autem multa allata fuere sanctorum Patrum testimonia, inno & miracula, quæ omnia fuisse in Synodo definita, ut dogmata Fidei, nemmo dixerit . Secundo iidem Patres in sua professione Fidei Angelos incorporeos esse manifeste professi sunt, dicentes: „Venerantur imagines sacerdotiorum, & incorporeorum Angelorum, qui tantum quam homines figura humana hominibus apparetur“ .

64. Ob. quinto. Sancti Patres bene multi corpora Angelis tribuerunt; ita ut ante Scholastico rum ævum opinio de corporeis Angelorum natura penè communis videretur .

65. Resp. negari haud posse, non paucos sanctos Patres creditisse, Angelos suis corporibus instar hominum esse instructos, fortasse a Philosophia Platonica, quæ plurimum tunc vigebat, innocenter deceptos . Quidam tamen, ut supra ostensum est num. 56., Angelos esse incorporeos aperte tradiderunt . Magnus Augustinus anceps hæsit num. 52., & alios pariter dubios fuisse, nos docet S. Bernardus Lib. V. de Consideratione cap. 4. (vide sup. ad num. 11.). Id ipsum repetit S. Pater aliis in locis, præsertim vero Serin. V. in Cantica , ubi post relatas varias hac de re veterum sententias ita concludit: „Videntur Patres de re, hujusmodi diversa sensisse, nec mihi perspicuum est, cum est, unde alterutrum doceam, & nescire me fateor (d)“ .

66. Neque etiam liquido constat, quid propriæ antiqui intellexerint nomine illius corporis, quo Angelos instructos esse dixerunt . Quidam enim videntur eosdem corporeos appellasse tantummodo respectu Dei, qui solus purissimus spiritus est,

o-

(a) S. Thomas 2. 2. quæst. 110. art. 1. Ratio mendacii, inquit, sumitur a formalis falsitate, ex hoc scilicet, quod aliquis habet voluntatem falsum enunciandi: unde & mendacium nominatur ex eo, quod contra mentem dicitur . Vid. totus articulus .

(b) Estius in II. Sent. Dist. VIII. §. 6. & seq. varijs Theologorum opiniones de modo, quo Angeli ab

hominibus visi sunt, eruditæ afferunt, & minus veras solidæ confutat, dignus, qui ab harum rerum studio sis legatur .

(c) Fortasse etiam Joannes non nisi de corporibus ab Angelis assumptis locutus est; id enim videntur significare illa ipsius verba: & ut homines apparuerunt .

(d) Vel hæc sola sufficient ad os Hobbesio, aliisque

omnis compositionis expers. Ita inter alios S. Gregorius Papa Lib. I. Moral. cap. 5. dicens, *Angelicos spiritus comparatione quidem nostrorum corporum spiritus esse, sed comparatione summi, & increati Spiritus esse corpus.* Et S. Joan. Damasc. qui, ut vidimus num. 5., Angelos definiuit substantias intelligentes, materiae, atque corporis expertes, subdit, eosdem Deo comparatos materiales, & corporeos esse habendos: sola quippe Divina natura materia, & corpore sat. Nonnulli materialia nescio quam spiritualem admiserunt, ex qua Angeli compositi essent, ut S. Bonaventura, Alensis, aliquie laudati a Card. Norisio in *Vindictis Augustin.* cap. 4. §. 5.

67. Alii autem corporeos Angelos dixerunt, quia certo aliquo loco definitur, Deum autem solum incorporeum, quia est ubique, & omnia penetrat, ut loquitur Cassianus Collat. XIII. Si autem Ambrosius naturam Angelorum corpoream esse putavit, quia quamvis sit expers injuriae corporalis, ut loquitur in cap. XII. Luc. non est tamen expers omnis compositionis, cuiusmodi expers est venerande Trinitatis substantia, quae vere pura, & simplex, sincere, impermixtaeque naturae est. Ita habet Lib. XI. de Abraham cap. 8. Ex quibus, aliisque, quae brevitatis studio omitimus, luculentus appetet, nullum satis firmum contra incorpoream Angelorum naturam ex veteribus Patribus duci posse argumentum.

68. Quae demum ex ratione a Loersio, aliisque afferuntur contra nostram, & communem sententiam, adeo levia sunt, ut nec operae pretium videatur in iis tempus iustinere. Consul. si placet, Laurentius Mosheimius in notis ad *Systema intellect. Radulphi Cudworthi* cap. V. Sect. 3. §. 59.

C A P U T IV.

De loco, & motu locali. Angelorum.

69. Postquam ostensum est, Angelos esse ~~spiritus~~ incorporeos, non utiliter quæritur, quomodo sint in loco, ac de uno loco moveantur ad alium. Certe non possunt esse in loco circumscriptive, ut Scholastici loquuntur, idest ut spatio commensurentur, atque ab eo circumscribantur, quomodo res corporeæ sunt in loco. Communiter ergo dicunt Scholastici, Angelos esse in loco definitive, quatenus non ubique sunt, sed certis locis quasi definiti. Quo autem modo id intelligatur, non medica est inter eos dissensio.

70. Scotus, & Gabriel Biel docent, Angelos esse in loco per præsentiam substancialē; sed iis repugnat Thomistæ, aliique Theologi ea præsentim de causa, quia cum Angeli, utpote incorporei, sint substancialē indivisibiles, etiam locum indivisibilem occupant.

71. Et isti tamen aliquantisper inter se dissentiant; nam aliqui volunt, Angelos esse in loco per operationem, qua corporalia attingunt contactu virtutis, eaque movent, vel immutant.

72. Alii vero dicunt, eos esse in loco per applicationem virtutis, sive operatio sequatur, sive non: quæ sententia & probabilius videtur, & magis consentanea menti S. Thomæ, qui I. P. q. 52. art. 1. hæc habet: „Angelo convenit esse in loco; æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco & corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quod applicatur loco secundum contactum dimensivæ quantitatis; quæ quidem in Angelis non est, sed est in eis quantitas virtualis. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad alii quem locum qualitercumque dicitur. Angelus esse in loco corporeo“. Videatur Estius in II. Sentent. Dist. II. §. 7. ubi plures hac de re difficultates proponit.

73. Ex qua doctrina postea infert primo S. Doctor, Angelos non commensurari loco, vel habere situm in continuo: „Hoc enī convenit corpori locato, prout est quantum quantitate di- intensiva. Secundo Angelos non contineri a loco: nam substantia incorporea, sua virtute contingens rei corpoream, continet ipsam, & non continetur ab ea: anima enim est in corpore, ut continens, & non ut contenta. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non ut contentum, sed ut continens aliquo modo“.

74. Hinc etiam fit, Angelum non posse simul esse in pluribus locis, quia, inquit S. Thomas art. 2., virtus Angeli utpote finita, non se extendet ad omnia, sed ad aliquid unum determinatum. Cum igitur Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quod non sit ubique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantum..

75. Sic igitur, concludit S. Doctor: „Patet quod diversimode esse in loco convenit corpori, & Angelo, & Deo. Nam corpus est in loco circumscriptive, quia commensuratur loco; Angelus autem non circumscriptive, cum non commensuretur loco, sed definitive, quia ita est in uno loco, quod non in alio.. Deus autem neque circumscriptive, neque definitive, quia est ubique“..

76. De motu autem locali Angelorum disserendum est cohærenter ad ea, quæ mox dicta sunt. Ut enim bene observat S. Thomas q. 53. artic. 1., sicut esse in loco æquivoce convenit corpori, & Angelo, ita moveri. Cum enim Angelus sit in loco per applicationem suæ virtutis, ita de uno ad alterum locum inovetur per contactum virtutis in diversis successive locis. Hic autem successivus contactus potest esse vel continuus, quando-

nem-

DISSERTATIO I. CAP. IV.

nempe Angelus dimittit successive locum divisi-
bilem, in quo prius erat; vel etiam potest esse
non continuus, quando Angelus simul dimittit to-
tum locum, in quo erat, & toti alteri loco se
applicat. Ceterum Angelorum motum, sive con-
tinuus ille sit, sive non, successivum esse oportet,
& quanvis sit rapidissimus, non potest tam-
en fieri in instanti, quod acuto juxta, ac solido
ratiocinio S. Thomas ostendit laud. quæst. 53.
art. 5. (a).

77. Moventur porro Angeli, cum eorum mini-
sterio utitur Deus ad nobis sua dona impertien-
da; unde de iis inquit Apostolus ad Hebr. I. 14.,
„ Omnes sunt administratorii spiritus, in mini-
sterium missi propter eos, qui hæreditatem ca-
piunt salutis. Quæ verba expendens Origenes
Lib. V. contra Celsum num. 4. Angelos dice-
bat, modo ad purissima, eaque cælestia loca,
aut etiam supra cælos ad puriores sedes ascen-
dere ad offerendas hominum preces, modo illi-
linc delabi, ut unicuique afferant, quod illi
Deus pro meritis conferri jussit “.

C A P U T V.

Ostenditur, Angelos esse natura sua
incorruptibiles.

78. Si Fidem Catholicam consulamus, nemo
dubitare potest, Angelos omnes tam bonos, quam
malos, perpetuo duratores, ac proinde esse im-
mortales, atque incorruptibles. Ac de malis qui-
dem asserit S. Judas in sua Epist. vers. 6. illos
in judicium magni diei vinculis æternis sub ca-
ligine reservari; & Christus Dominus apud S.
Matth. XXV. 41. in extrema die dicturus est re-
probis: *Discide maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Quod si mali Angeli nunquam interituri sunt,
multo minus interituri sunt boni, qui ad Regnum
Dei pertinent, quod ab Apostolo ad Hebr. XII.
28. immobile dicitur.

79. Scholastici disputare cœperunt, an Angeli
natura sua, seu ab intrinseco, incorruptibles sint,
& immortales, an vero duntaxat Dei dono natu-
ræ ipsorum superaddito? Hoc secundum jam antea
placuerat Platon in Timæo, cuius sententiam
secuti sunt quotquot putarunt, Angelos esse ex
spiritu, & corpore compositos; ut quemadmodum
homines, ita & Angeli ex duarum harum partium
dissolutione interire possint, neque alia de causa
sint in perpetuum duraturi, nisi quia suprema
Dei Creatoris voluntate hoc vinculum nunquam sit
dissolvendum.

(a) Ex solida hac Sancti Thomæ doctrina ii refel-
luntur, qui corpora Angelis ea etiam de causa tribue-
bant, ut possent in loco esse, vel loco moveri. Ori-
genes sane Lib. VII. contra Celsum, n. 32. Scimus,
inqüebat, animam natura incorpoream, & invisibilem

80. At vero S. Thomas I. P. q. 50. art. 5., &
Lib. II. cont. Gent. cap. 55. multis rationibus
evincit, quemadmodum animam humanam, quæ
substantia spiritualis est, ita & Angelos ab omni
materiæ compositione immunes esse natura sua,
& ex intrinsecis suis principiis incorruptibles, &
immortales. Una autem hæc ejus ratio nobis suf-
ficiat: *Nihil corruptitur, nisi per hoc, quod
forma ejus a materia separatur: unde cum An-
gelus sit ipsa forma subsistens (utpote substan-
tia penitus incorporea), impossibile est, quod
ejus substantia sit corruptibilis.*

81. Ob. primo. S. Paulus Ep. I. ad Tim. VI.
16. de Deo loquens: *qui solus, inquit, habet im-
mortalitatem: nulla ergo creatura præter Deum
est natura sua immortalis.*

82. Resp. cum S. Augustinus Tract. XXIII. in
Joan. 9. Tom. III., nomine immortalitatis ibi in-
telligi immutabilitatem, quæ proprie soli Deo con-
venit: ut enim S. Thomas observat I. P. quæst.
9. artic. 2. omnes creature, etiam incorporeæ,
sunt mutables, primo quantum ad esse, saltem
habita ratione divinæ potentiae, a qua in nihilum
redigi possunt; secundo ratione finis, a quo pos-
sunt deficere; deinde quantum ad accidentia,
quæ etiam substantiis spiritualibus, & incorporeis
insunt, & ab eis removeri possunt. Hanc eamdem
Paulini textus explicationem tradit S. Bernardus
Serm. LXXXI. in Cantica num. 5.

83. Obj. secundo. Sanct. Gregorius Magnus
Lib. XVI. Moral. cap. 18. de creaturis loquens,
*Onnia, inquit, tenderent in nihilum, nisi ea
manus omnipotentis conservaret: ergo etiam An-
geli natura sua in nihilum tendunt, & sola Dei
omnipotentia conservantur.*

84. Respondet S. Thomas, certe etiam Angelos
indigere manu conservatrice Dei, non quia in eis
sit aliquod corruptionis principium, ut est in re-
bus materialibus, sed quia esse Angelorum de-
pendet a Deo, sicut a causa, & Deus posset il-
lud in nihilum redigere, subtrahendo suam con-
servationem.

85. Ob. tertio plura SS. Patrum testimonia,
qui docent Angelos, non natura, sed gratia esse
immortales. Unum, vel alterum afferamus speci-
minis loco. S. Ambrosius Lib. I. de Fide ad
Gratianum capite 2. sic ait: *Neque Angelus im-
mortalis est naturaliter, cuius immortalitas in
voluntate est Creatoris.* S. Hieronymus Lib. II.
Dialog. contra Pelagianos cap. 5. explicans ver-
ba Apostoli supra num. 81. laudata, inquit: „Le-
gimus immortales Angelos, immortales Thro-
,, nos, & Dominationes, ceterasque virtutes. Sed
,, solus Deus est immortalis, quia non est per
,, gra-

in nullo corporeo consistere loco, quin indigent cor-
pore ad naturam illius loci accommodato. Et n. 33.
Etiam si corpore opus habeamus, cum ad alios usus,
tan ut in loco corporeo simus &c.

„ gratiam , ut cetera , sed per naturam “ . Hujus generis multo plura legi possunt apud Petavium Lib. I. de Angelis cap. 5.

86. Resp. mirandum non esse , aliquos Ecclesiae Patres , qui Angelos non omnino incorporeos esse putarunt , putasse etiam eosdem non esse natura sua incorruptibles , & immortales ; gratia autem id consecutus fuisse , Deo sic disponente , ut nunquam illi spiritus a suis corporibus separarentur .

87. Præterea eorum verba possunt intelligi *de gratia* , quæ non sit donum ordinis supernaturalis , sed quæ duntaxat indicet liberam Dei voluntatem , qua voluit Angelos talis naturæ condere , quæ nullum habet corruptionis principium .

88. Denum S. Thomas hic ad primum cum sibi objecisset verba S. Joannis Damasceni Lib. II. de Fide orthod. cap. 5. dicentis , Angelum esse substantiam intellectualēm gratia , & non natura immortalem , ita respondet : „ Damascenus accipit immortalitatem perfectam , quæ includit omninodam immunabilitatem , quia omninis mutatio est quædam mors , ut Augustinus dicit (Lib. III. cont. Maximum cap. 12) . Perfectam autem immunabilitatem Angeli non nisi per gratiam assequuntur “ .

89. Obj. ultimo . In Synodo VI. generali anno 681. Act. II. probata fuit epistola Sophronii Patriarchæ Jerosolymitani , in qua postquam dixisset , intelligibilia , & invisibilia non mori , neque corrupti , sicut rebus sensibilibus accidit , ita subdit : „ Neque tamen natura sunt immortalia , aut ad incorruptam substantiam transitum ferent . Verum gratiam iis indulsit Deus , quæ ab corruptela , & interitu illa vindicat . Sic hominem animæ corruptionis expertes manent : sic immortales perseverant Angeli , non quia naturam revera incorruptam habeant , ut diximus , aut substantia proprie immortaliter sent , sed quod gratiam divinitus sortiti sunt largitricem immortalitatis , & incorruptibilitatis conciliatricem “ . (Usi sumus versione Dion. Petavii hoc cap. 5. num. 4.).

90. Resp. , hæc Sophronii verba esse similiter explicanda ; scilicet Angelos , atque animas hominum esse quidem immortales , at non jure suo , atque independenter a beneficia Dei manu , a qua sicut a nihilo educti fuerunt , ita perpetuo indigent conservari , ne in nihilum revertantur . Dicuntur vero natura sua immortales , secus actiones sensibiles , & materiales , quia cum sint substantiae simplices , nullum habent in se corruptio- nis principium .

CAPUT VI.

De Cognitione Angelorum .

91. Intellectu , & voluntate esse prædictos Angelos ex ipsa eorum definitione (supra num. 5.).

S. Jo. Damasceni abunde liquet ; & operæ dispensandum foret , in re minime dubia ex sacris Litteris , vel sanctis Patribus argumenta conquerire . Sed nonnulla de cognitione Angelorum notatu digna sunt .

92. Ac primo quidem , cum superius ostensum sit , eos esse puras mentes , atque omnino incorporeos , manifeste sequitur , cognitionem Angelorum esse tantummodo intellectualēm , non autem partim intellectualēm , partim sensibilem , ut est cognitio hominum , qui anima , & corpore constant ; qua de re legendus S. Thomas I. P. qu. 54. art. 5. ubi etiam explicat quædam SS. Patrum dicta , quibus tribui videtur Angelis cognitio sensitiva , & experimentalis .

93. Secundo certum est , Angelos non cognoscere objecta in propria sua essentia , quod solius Dei est proprium , cuius essentia omnia continent . Indigent ergo Angeli speciebus ad cognoscendum : hæ species noui sunt acceptæ a rebus , ut in nobis contingit ; verum sunt Angelis connotatales a Deo in ipsorum conditione impressæ , ad omnia intelligenda , quæ ipsis naturaliter cognoscere competit . Nullæ autem in Angelis esse possunt species a rebus ipsis acceptæ ; neque enim Angeli habent sensus , cpe quorum possint a rebus materialibus species haurire , ut menti represententur , quod perspicue S. Thomas ostendit qu. 55. art. 2.

94. Imo hoc pertinet ad perfectionem intellectus Angelici , ut totam suam cognitionem habuerint ab initio per species rerum divinitus infusas , non autem debeat successive per species acquisitas eam sibi procurare . Unde etiam Ezech. XXVIII. 14. seq. dicitur : *Tu Cherub extensus & protegens perfectus in vīs tuis a die conditionis tuæ* . Et S. Thomas quæst. 55. art. 2. de Angelis inquit : „ Suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effluxum , quo a Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura “ . Hanc doctrinam tradit etiam S. Augustinus Lib. II. de Gen. al litt. cap. 8. Tom. III.

95. Multa alia acute , & profunde docet S. Thomas in quæst. 58. , quæ tota est de modo cognitionis angelicæ . Sed præcipue notanda sunt , quæ habet in duobus articulis tertio , & quarto , ubi ostendit , Angelos non cognoscere objecta , neque discurrendo , neque componendo , & dividendo .

96. Et quantum ad primum , majoris claritatis gratia duplice oportet distinguere discursum . Alius est enim discursus , quo unum objectum successive post aliud intellectus noster cogoscit , & hunc discursum nein Angelis denegabit , qui consideret , eos non esse semper in actu intelligendi omnia , sed modo unum , modo altud , saltem loquendo de ea cognitione , qua res cognoscunt per species sibi congenitas : „ Angeli , inquit S. Doctor qu. 58. art. 2. ea cognitione , qua cognoscunt res per Verbum , omnia cognoscunt una , in-

„ intelligibili specie, quæ est essentia divina; & ideo omnia simul cognoscunt ea vero cognitione, qua cognoscunt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quæ una specie cognoscuntur, non autem illa, quæ diversis “. Hoc ergo sensu cognitio Angelorum est per discursum.

97. Sed discursus vere, & proprie talis tunc habetur, quando a propositionibus notis prægrediuntur ad ignotas in prioribus contentas, & a principiis ad conclusiones. Hic autem discursus in Angelorum cognitione non est., Intellectus homini num, inquit S. Thomas art. 5. per quemdam motum, & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur; dum scilicet ex uno cognito in aliud cogitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principii noti inspicterent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in Angelis, quia statim in illis, quæ primo naturaliter cognoscunt, inspicunt omnia, quæcumque in eis cognosci possunt.“.

98. Probat insuper S. Præceptor art. 4. in Angelorum cognitione, utpote simplici, nullam esse compositionem, & divisionem, cuiusmodi est in nostra cognitione: „Quia non statim in prima apprehensione alicujus primi apprehensi potest inspicere, quidquid in eo continetur; quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis. Res contra se habet in Angelo; cum enim in eo sit lumen intellectuale perfectum, cum sit speculum purum, & clarissimum, ut dicit Dionysius, relinquitur, quod Angelus, sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit compонendo, & dividendo“.

99. Pauca deinde addamus de celebri divisione cognitionis angelicæ in matutinam, & vespertinam, de qua S. Thomas agit art. 6. & 7. Hæc angelicæ cognitionis distinctio debetur S. Augustino, qui recte observavit, res creatas duplummodo ab Angelis. videri; primo in Verbo Divino, in quo sunt omnium, etiam quæ temporaliter facta sunt, æternæ rationes, tamquam in eo, per quod facta sunt omnia.; deinde in seipsis, non quasi Angeli a rebus creatis ideas, ac notiones accipiunt, quod falsum esse superius num. 95. observavimus, sed in ideis. sibi a Deo Creatore inditis. Primam cognitionem S. Doctor vocavit matutinam, quia est multo clarior, quam altera, & quam proinde vespertinam appellandam esse censuit. Cognitio quippe, inquit Lib.

XI. de Civ. Dei cap. 7. creature in seipsa decorator est, ut ita dicam, quam cum in Dei sapientia cognoscitur (a).

100. Hæc tamen duplicitis cognitionis distinctio matutinæ, & vespertinæ in malis Angelis locum non habet, qui beatifica visione Dei sua culpa orbati sunt; sola proinde possunt cognitione vespertina ex rerum ideis, quæ in ipsis remanserunt, proveniente.

CAPUT VII.

De objecto cognitionis Angelicæ.

101. Certissimum est, non omnia omnino ab Angelis cognosci; solus enim Deus est omniscius; propterea non inutiliter queritur, quænam ab iis cognoscantur, & quænam ignorentur. S. Thomas qu. 56. & 57. duplex distinguit Angelicæ cognitionis objectum, unum immateriale, materiale alterum; & nos eodem duce pauca de utroque dicemus..

102. Et primo dubitari nequit, Angelum cognoscere seipsum, & quidem per suam ipsam essentialiam intellectui conjunctam. Nam Angeli substantia intelligibilis est, cum sit forma per se subsisterens: deinde cum hæc ipsa substantia sit unita intellectui angelico, immediate, & sine ulla alia specie debet ab ipso Angelo cognosci, sicut lux per seipsum videtur ab oculo. Vid. S. Thomas art. 1.

103. Secundo. Cognoscit unus Angelus alios Angelos, omnesque substantias incorporeas, sed per illarum species sibi a Deo in creatione inditas, per quas ingenitas species etiam objecta corporea cognoscit in propriis eorum naturis ..

104. Tertio. Angelus naturali sua virtute a cognitione sui, aliarumque rerum creatarum ascendit ad cognoscendum, Deum, quod ut ostendat S. Thomas art. 5., triplicem distinguit Dei: cognitionem; primo per præsentiam suæ essentialiæ in cognoscente; secundo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiva, sicut lapis videtur ab oculo per ejus similitudinem. in oculo excitata; tertio quando similitudo rei cognitæ non ab ipsa re cognita desumitur, sed a medio aliquo, in quo repræsentatur, ut cum hominem videamus per ejus imaginem. in speculo. Primo modo non potest ab Angelo cognosci Deus virtute sua naturali, sed solum per lumen gloriae. Tertio modo nos cognoscimus Deum per quamdam ejus similitudinem. in rebus creatis.. Cognoscunt ergo An-

ge-

(a) Hanc suam sententiam fuisse explicavit S. Doctor in Lib. IV. de Gen. ad litteram c. 22. & seq; ubi advertens enumerationem sex dierum, quæ legitur Gen. I: non posse intelligi de diebus, qui ab ortu solis usque ad occasum definiri solent, quia talis dies non nisi tunc incepit, quando conditus est sol, solem autem dici facit. quarta die, colligit eamdein dierum enumeratio-

nem débere alio modo intelligi, scilicet de cognitione Angelorum, quibus sex rerum creatarum genera successive repræsentata fuere. Et primo quidem, in Verbo divino; quæ cognitione, utpote primordialis, dicitur matutina; postea autem in propria rerum natura, quæ cognitione dicitur vespertina. De hac S. August. sententia vid. supra Tom. III. pag. 367. n. 105.

geli Denm virtute sua naturali secundo modo, hoc est per ipsius Dei imaginem, quam in seipsis vident, utpote in eorum substantia impressam.

105. Quantum vero ad res materiales, primo certum est, eas ab intellectu Angelico cognosci per suas intelligibiles species, sicuti cognoscuntur a nobis; cum hoc tamen discrimine, quod nostræ intelligibiles species sunt ab ipsis rebus desumptæ, in Angelis autem sunt a Deo ipso immisæ.

106. Secundo. Neque solum Angelii cognoscunt res materiales in universali, seu omnia rerum genera, sed eas cognoscunt etiam in particulari: quod aliqui insiciati sunt, quia singularia attin-guntur per sensus corporeos, quibus Angeli ca-rent. Angeli enim, ut bene observat S. Thomas q. 57. art. 2., per species a Deo inditas res cognoscunt, non solum quantum ad naturam u-niversalem, sed etiam secundum earum singu-laritatem, inquantum sunt quædam repræsen-tationes multiplicatoæ illius unicæ, & simplicis es-sentie.

107. Et hæc nullam fere patientur difficultatem. Non ita autem se res habet, ubi agitur de cognitione futurorum, ac de cognitione nostrarum cogitationum. Quonobrem hæc duo distinctis capitulois exponemus.

CAPUT VIII.

Ostenditur, ab Angelis certo non cognosci fu-tura contingentia, & libera, nisi ex specia-li Dei revelatione.

108. Futura contingentia ea dicimus, quæ ex fortuito, & contingentи causarum naturalium con-cursu pendent, ut variæ aeris tempestates, morbi, aliæque corporum nostrorum affectiones. Futura autem libera, quæ a nostræ voluntatis determina-tione in utramque partem flexibili orientur. De utrisque queritur, utrum naturali Angelorum cognitioni subsint.

109. S. Th. I. P. q. 57. art. 3. ita quæstionem resolvit: „Quæ ex suis causis proveniunt, ut in pluribus, cognoscuntur, non per certitudinem, sed per conjecturam; sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi, & iste modus cognoscendi futura adest Angelis, & tanto magis, quam nobis, quanto magis rerum causas & universalius, & perfectius cognoscunt: sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro sta-nt in ægritudinis prognosticantur. Quæ vero pro-veniunt ex causis suis, ut in paucioribus, pe-nitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita“. Idque multo magis dicendum est de futuris liberiis, quorum nulla alia est causa, quam libera nostræ voluntatis determinatio.

110. Et hæc quidem docet S. Thomas de cognitione futurorum in suis causis. Sed si loqua-

mur de cognitione futurorum in seipsis, hæc non convenit, nisi Deo, quia solus Deus videt omnia, in sua æternitate, quæ cum sit simplex, toti temporis adest, & ipsum concludit; & ideo unius Dei intuitus fertur in omnia, quæ agun-tur per totum tempus, sicut in præsentia, & videt omnia, ut in seipsis sunt. Angelicus au-tem intellectus, & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate Divina; unde non potest ab aliquo intellectu creato cognosci futurum, ut est in suo esse“. Quæstio igitur solum est de certa futurorum contingentium, & liberorum cognitione in suis causis.

111. Facile autem ostenditur, hæc futura contingentia, & libera naturali Angelorum cognitioni minime subesse, saltem certæ, quamvis aliquatenus cognosci queant ex quibusdam signis, quæ Angelis facilius innescunt, quam nobis, cum majori intelligendi vi, atque experientia polleant.

112. Ostenditur autem id primo ex sacris Litteris, quæ futurorum istorum certain cognitionem soli Deo reservatum esse dicunt; imo eam, ut veræ divinitatis characterem nobis proponunt. Isaiae XLI. 25. „Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciens, quia Dii estis vos; & cap. XLVI. 9. Ego sum Deus.... nec est similis mei, annuncians ab exordio novissimum, & ab initio quæ needum facta sunt“. Ac demum Daniel cap. II. 27. ita Nabuchodonosorem alloquebatur: *Mysterium, quod Rex intelligat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare Regi; sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi, Rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus.* Quem locum expendens S. Hieronymus ita prosequitur: *Frusta igitur ab hominibus quæreris in terra, quod Deus solus norit in cœlo.* Si vero Angeli nativa sua virtute cognoscerent futura, non posset in hac prævisione veræ divinitatis chara-cter constitui, neque hæc prævisio soli Deo re-servata dici.

113. Idipsum confirmant passim Sancti Patres. S. Jo. Chrysostomus Hom. XIX. in Joanneum num. 2. de prædictione futurorum inquit: *Hoc maxime opus Dei est, quod non possunt Dæmones imitari, etiamsi admodum contendant.* Et ante ipsum Tertullianus in Apologetico cap. 20. inquit: *Idoneum, opinor, testimonium divinitatis veritas est divinationis.* S. Hilarius Lib. IX. de Trinit. inquit: *Proprium Deo, quid aliud est, quam cognitio futurorum?* Ac demum Sanctus Cyrillus Lib. IV. in Jo. Nulli alii, inquit, quam uni, ac soli naturali Deo futura nosse, convenit.

114. Suffragatur suo modo huic veritati etiam ratio. Angeli enim non possunt videre hæc futura contingentia in seipsis, quia ut inquit S. Thomas I. P. quæst. 86. art. 4., hoc modo cognosci non possunt, nisi a Deo, cui etiam sunt præ-sentia, dum in cursu rerum sunt futura, in-quantum ejus intuitus simul fertur supra totum tem-

temporis cursum (vid. sup. num. 110.) . Neque Angeli possunt eadem futura in suis causis cognoscere , quia illæ suæ natura sunt indifferentes , utpote liberæ , vel contingentes . In causa autem indeterminata , & indifferenti non potest cognosci effectus , nisi conjectura .

115. Assertio tamen nostra potissimum immititur , non rationibus philosophicis , sed laculentis Sacr. Litterarum , Sanctorumque Patrum testimoniis , propter quæ nonnulli Theologi minime dubitant , eam in revelatis fidei dogmatibus recensere , ut Juenin in suis *Institut. theol.*

116. Ob. primo: Multa futura contingentia , & libera ab Angelis bonis , imo & a malis prædicta inveniuntur: ergo &c.

117. Resp. cum S. Jo. Damasc. Lib. II. , De fide orthodoxa cap. 4. Futura nec Angeli Dei neverunt , nec Dæmones ; ea tamen prædicunt Angeli , nempe Deo ipsis detegente , ac prænuntiare mandante , quo fit , ut quæ ab ipsis prædicuntur , omnia eveniant . Quin & Dæmones quoque prædicunt , interdum scilicet , quia ea , quæ procul geruntur , cernunt ; interdum sola conjectione , unde & sæpe mentitiuntur ; nec fides illis est adhibenda , etiamsi eo , quo diximus , modo sæpe vera dicant . “ Hinc illorum oracula plerumque erant ambigua , & flexiloqua , ut cuicunque eventui facile possent adaptari . Sed de vaticiniis Dæmonum satis multa diximus in I. P. Tom. I. Diss. II. cap. 8.

118. Atque hoc modo explicari possunt nonnullæ futurorum prædictiones , quas S. Augustinus memorat Lib. XII. de Genes. ad Litteram cap. 17. , & seq. Aliqua enim potuerunt a Dæmonibus prævideri , & quædam etiam casu evenire (a) .

119. Dices . Vetus , & per vulgata apud multos opinio est , animum habere in se quædam divinandi vim , quæ præcipue apparet in moribundis ; quarum divinationum multa proferuntur exempla cum a profanis , tum etiam ab ecclesiasticis Scriptoribus , ut a S. Gregorio Magno Lib. IV. *Dialog.* cap. 26. , & 27. ubi primo statuit ,

(a) Ex. gr. num. 35. narrat , a quodam patiente spiritum immundum prædicti consuevisse , quando ad eum veniebat quidam Presbyter ex distantia duodecim miliarium , & quidem cum omnibus circumstantiis locorum , & temporum . Num. 36. quædam phreneticum prædictisse mortem cuiusdam feminæ . Numer. 37. quædam puerum acerrimis doloribus cruciatum sæpius vidisse duos homines , alterum provectoris ætatis , alterum puerum , a quibus de tempore , quo cruciatus renovari debebant , & de remedii edocebatur . Num. 46. quosdam juvenes per jocum se astrologos simulasse , & euidam multa vera prædictisse , atque inter alia adventum filii sui , de quo in maxime sollicitus erat , qui reipsa eodem tempore supervenit . Num. 47. quædam pariter joco prædictisse sequenti nocte hominem in proxima sylva a leone interemptum iri , quod & factum est : quas prædictiones , quonodo fiant , &

ipsam aliquando animarum vim subtilitate sua aliquil prævidere , aliquando autem exituras de corpore animas per revelationem ventura cognoscere . Deinde ad id comprobandum varia affert experimenta ,

120. Resp. , hanc quorundam Philosophorum , maxime Platonicorum , opinionem omni carere fundamento . Eam refert , & simul refutat S. Augustinus Lib. XII. de Genes. ad Litteram cap. 15. Si ita est , inquit , cur non semper potest anima divinare futura , cum semper velit ? Refellit similiter Augustini fidus sectator S. Thomas 2. 2. quæst. 172. art. 1. , qui etiam mentem Sancti Gregorii explicat : „ Quod anima quando abs strahitur a corporalibus , aptior redditur ad percipiendum influxum spiritualium substantiarum , & etiam ad percipiendum subtile motus , qui ex impressionibus naturalium causarum in imaginatione humana relinquuntur , a quibus percipiendis anima impeditur , cum fuerit circa sensibilia occupata (b) .

121. Obj. secundo ex ratione . Angelii quæcumque cognoscunt , cognoscunt per species a Deo infusas , non autem per species acceptas a rebus , ut superius nunn. 95. dictum est : vel ergo per hujusmodi species cognoscunt causarum effectus , antequam eveniant , vel nec cognoscere poterunt , postquam evenerint .

122. Resp. , effectus causarum , antequam eveniant , cognosci ab Angelis , ut possibles , postea vero , cognosci ut præsentes , ac deinceps postquam jam præterierunt , cognosci ut præteritos ; semper autem cognosci per easdem species sibi a Deo inditas ; ita ut nonnisi connotatio objecti varietur . Hoc plusquam evidens est , quando agitur de cognitione rerum præteritarum ; neque enim Angeli novis speciebus indigent , ut res , quas præsentes viderant , postea ut præteritas noscant . Ita etiam poterunt res , quas prius cognoscebant ut possibles , postea ut præsentes noscere , quin novæ immittantur species .

123. Dices primo . Et cur ergo hujusmodi species Angelorum innatae , quæ repræsentant possibili-

scire difficillimum , & disserere , atque explicare operissimum S. Pater reputabat . Nihil tamen in iis est , quod naturalem Dæmonum facultatem superet ; & nihil , quod probet , veram futurorum contingentium , & liberorum cognitionem sine Dei revelatione haberri posse .

(b) In utroque cap. 26. & 27. & S. Gregorius proposuit unum tantum exemplum prædictionis naturalis , que tamen casui potius quam prævisioni adscribi potuit : nimurum cuiusdam ægroti , qui vestibus se induit , dicens velle se ad Beati Xysti Ecclesiam via Appia pergere ; ingravescente postmodum morbo defunctus est , & cum dehucisset eius cadaver apud B. Januarium via Prænestina sepeliri , mutato consilio fuit in ea Ecclesia B. Xisti , nt ille prædixerat , sepultum . Alia exempla , quæ ibidem affert S. Gregorius , revelationibus divinis tribuit , non autem naturali animarum vi futura cognoscendi .

bilia, præsentia, & præterita, non repræsentant etiam futura?

124. Resp. Sanctus Thomas hic ad 5., quia, ea, quæ præsentia sunt, habent naturam, per quam assimilantur speciebus, quæ sunt in mente Angelii, & sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam, per quam illis assimilentur, unde per eas cognosci non possunt. Geterum non tam hic quæritur, quid Angelii cognoscere possint, quam quid re ipsa cognoscant. Et prima ac capitalis ratio peti debet ex Sacris Litteris, in quibus cognitio futurorum soli Deo reservatur; quibus inhærentes Sancti Patres, ac præcipue S. Thomas cum toto Theologorum choro certam eorumdem futurorum notitiam, seclusa revelatione, Angelis denegat.

125. Dices secundo. Præsens, & futurum sunt differentiae temporis: sed intellectus Angelicus est supra tempus, & mensuratur ævo; ergo quemadmodum Angelii cognoscunt præsentia, ita cognoscere debent & futura.

126. Resp. iterum S. Thomas ad 2., Quod licet intellectus Angelii sit supra tempus, quo mensurantur corporales motus, est tamen in intellectu Angelii tempus secundum successionem intelligibilium conceptionum, secundum quod dicit Augustinus (Lib. VIII. de Gen. ad Litt. cap. 20., & seq.), quod Deus movet spiritualem creaturam per tempus, & ita cum sit successio in intellectu Angelii, non omnia, quæ aguntur per totum tempus, sunt ei præsentia".

127. Quanquam vero, ut hactenus demonstravimus, Angelii nativa sua virtute futura contingentia, & libera minime cognoscant, ea tamen nonnunquam cognoscunt ex revelatione divina, & Angelii quidem boni ex visione Dei intuitiva, malii vero ex manifestatione Angelorum honorum, Deo volente, eis facta. Et tantum illi audiunt, inquit S. Augustinus Lib. VI. de Trinit. cap. 17., quantum opus esse ille judicat, cui subjecta sunt omnia.

(a) Contra fallaces Divinorum impostoras multa scripsit celebris Jo. Picus Comes Mirandulanus in XII. Libris adv. Astrologos. Tribus quoque libris Astrologiam divinatricem oppugnavit Hier. Savonarola; totidemque libros elidit Ben. Pererius de Magia, Observat. somniorum, & divinatione astrologica, ut inultis alios præterea, tam ex nostro, quam ex Protestantiniæ cœtu. Imo non pauci inter ipsos gentiles vanitatem ostenderunt, ut Sextus Empiricus in V. Libro adv. Mathematicos, & Tullius in Lib. II. de Divinat., ubi capit. 47. hæc inter alia vanissimæ huius artis exempla afferit: *Quam multa ego Pompejo, quam multa Crasso, quam multa huic Cæsari a Chaldeis dicta memini: neminem eorum, nisi senectute, nisi domi, cum claritate esse moriturum. Post autem jure miratur, adhuc fuisse quosdam, qui iis crederent, cum predicta quotidie videant vel ex eventu refelli.*

(b) Nemo Scholasticorum, quod sciam, Angelis absolute tribuit omnium internarum hominum cogitationum notitiam; sed aliud locum inter se dissentiendo

128. Ex hactenus dictis manifeste consequitur, vanas esse Astrologorum, Genethliacorum, aliorumque hujusmodi impostorum divinationes, quibus non simplices solum, & imperitos, sed etiam doctos, summosque viros sæpe decipiunt. Eos damnavit Sixtus V. in sua Constitutione edita nonis Jan. 1586., quæ incipit: *Cæli, & terræ creator Deus; damnatio quæ confirmata fuit ab Urbano VIII. Constit. Inscrutabilis 31. Martii 1631. (a)*.

C A P U T IX.

Ostenditur ab Angelis non cognosci internas hominum cogitationes.

129. Theologi hac de re in varias distrahuntur sententias (b). Nos S. nostrum Præceptorem sequentes hoc art. sine ulla dubitatione asserimus, internas, & secretas nostras cogitationes ab Angelis non cognosci, nisi per aliquod signum, vel effectum exterius manifestentur, quod non raro contingere solet; timentes enim pallescent, verecundiæ erubescunt, & aliæ passiones sæpe exterioribus quibusdam signis manifestantur; præsentim ex variis motibus oculorum, qui propterea non inepte vocantur *animi fenestrae*.

130. Et primo hæc sententia est sanctis Litteris omnino conformis, quæ multis in locis cognitionem cordis ita Deo soli tribunnt, ut quasi per epitheton Deus appelletur *scrutator cordium*. Lib. I. Reg. XVI. 7. *Homo videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor. Psal. VII. Scrutans corda, & renes Deus. Jeremiæ XVII. 10. Ego Dominus scrutans cor, & probans renes. Apocal. II. 43. Ego sum scrutans renes, & corda. Imo hoc esse soli Deo reservatum, aperte docet Salomon 5. Reg. VIII. 59., & 2. Paralip. VI. 50. inquiens: Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.*

131. Frustra autem hæc, aliaque id genus sacr. Scri-

invenerunt. Nam Scotus cum aliquibus suis asseclis putavit, Angelos nativa sua vi posse cognoscere omnes hominum cogitationes, Deum tamen iis denegare sumum generale concursum, hac cordium perscrutatione sibi soli reservata. Quidam mentis cogitationes a liberis voluntatis determinacionibus subtiliter distinxerunt, & primas posse ab Angelis naturaliter cognosci, non autem secundas docuerunt; de qua sententia vid. Vasquez Disp. 110. in I. P. S. Thomæ cap. 2. Alii distinxerunt inter substantiam cogitationum, ac volitionem, & earumdem relationem ad objecta, vel finem, aut circumstantias alias; & has quidem cognosci ab Angelis non posse nobiscum sentire, secus vero cogitationum, ac volitionum substantiam. Hæc opinio tribuit Guillermo Parisiensi, Henr. Gandavensi, & Herveo. Durandus deinde a communi Theologorum doctrina facile recedens, probabile existimat, omnes hominum cogitationes, ac volitiones præsentes ab Angelis naturaliter cognosci, non autem præteritas, aut futuras.

DISSERTATIO I. CAP. IX.

Scripturarum oracula quis eludere tentaret, fingendo, his soli Deo tribui cognitionem omnium humanae cordium; ita ut aliqua saltem nostrorum cognitionum pars Angelis naturaliter immotetur.

152. Frustra, inquam; nam primo haec exceptio nullum habet fundamentum, ac seipsa ruit. Deinde si Angeli possunt aliquas internas hominum cognitiones nullo exteriori signo manifestatas naturaliter cognoscere, non video, cur non possint omnes, ut non amplius Deus solus dicatur scrutator cordium, & rerum.

153. Accedit etiam anctoritas quorundam veterum Ecclesiæ patrum, qui laudata sacrarum Litterarum oracula ita intellexerunt, ut nemini prorsus praeter Deum concederent humanaram cognitionum cognitionem. Sanctus Hieronymus explicans ea verba Jerem. XVII. *Ego Dominus scrutans cor,* inquit: *Per quæ discimus, quod nullus scit cogitationes hominum, nisi solus Deus.*

154. Praeterea Patres bene multi inde etiam al- versus Arianos veram, consubstantialemque Jesu Christi divinitatem comprobarunt, quod ille secretas hominum cognitiones cognoverit, quod solius Dei proprium est. S. Jo. Chrysostomus Hom. XXIV. al. XXIII. in Jo. explicans ea verba cap. II. 25. *Opus ei non erat, ut quis testimonium perliberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine,* inquit: *Nosse, quæ in corde hominum sunt, illius tantum est, qui finxit sigillatum corda, nempe solius Dei... non egebat testibus, ut eas, quas formaverat, mentes cognosceret.* Etiam S. Hieronymus in cap. IX. Matth. ex iis verbis: *Cum vidisset Jesus cognitiones eorum,* ita pro divinitate Jesu Christi adstruenda argumentatur: *Si autem de Salvatore dicitur: videns autem cognitiones eorum Jesus; nullusque potest videre cognitiones eorum, nisi solus Deus: ergo Christus Deus est, qui scrutatur corda, & probat renes.* Eodem arguento usus fuerat in cap. XVII. Jeremiæ: ac denique pluribus aliis missis, S. Ambrosius in cap. V. Lucæ num. 12. *Dominus, inquit, occulorum cognitione Deum se esse demonstrat.* Quod sautorum Patrum argumentum fuissest ad probandum Christi Divinitatem ineptum, si etiam Angeli possent occultas hominum cognitiones sua virtute detegere.

155. Postremo hanc sententiam ita probat S. Thomas hic art. 4. „ Voluntas rationalis creaturæ „ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam opera- „ ri potest, qui est principale ejus objectum, ut „ ultimus finis. Et ideo ea, quæ ex voluntate so- „ la dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, „ soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod „ ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu „ aliqua consideret; quia cum aliquis habet ha- „ bitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo „ existentes, utitur eis, cum vult. Et ideo dicit „ Apostolus 1. Cor. II. 11., quod quæ sunt ho- „ minis nemo novit, nisi spiritus hæminis, qui

„ in ipso est“. Aliæ hujus veritatis rationes af- feruntur a S. Thoma q. VIII. de verit. art. 15., & ab aliis Theologis. Veruntamen si etiam nul- lum hactenus argumentum omnino demonstrati- vum ex ratione fuissest allatum, non tamen nuta- ret propositio nostra, quæ potissimum innititur auctoritati sacrarum Litterarum, sanctorum Pa- trum, & omnium penè Theologorum.

156. Ob. primo. Sanctus Gregorius Magnus Lib. XVIII. Moral. cap. 48. olin 27. de Beatis post resurrectionem inquit: *Ipsa eorum claritas sicissim sibi in alterius cordibus patet, & cum uniuscujusque voluntas attenditur, simul & con- scientia penetratur.* At vero Beati post resurrec- tionem erunt similes Angelis, ut dicitur Matth. XXII. S. Gregorio prævixit S. Augustinus Lib. XXII. de Civit. Dei cap. 29. dicens de tempore resurrectionis: *Patebunt etiam cognitiones nostræ invicem nobis: ergo &c.*

157. Deinde Sanct. Augustinus Lib. I. Contra Academicos cap. 6. Tom. I. narrat, quemdam flagitosissimum hominem Albicerium nomine Car- thagine occultissimas res cognovisse; cum autem quidam experiendi causa ab eo flagitasset, ut si- bi diceret, quidnam eo momento secum ipse ta- citus cogitaret, illico respondisse, cogitare quem- dam Virgilii versum; cumque alter iterum inter- rogasset, quem versum cognitione volveret, Albi- cerium versum ipsum securus recitasse. Hanc pro- fecto notitiam nonnisi a Dæmone Albicerius habe- re potuit; noscunt ergo Dæmones cognitiones ho- minum, multoque magis Angeli boni. Non pau- ca similia cum apud Sanctum Augustinum, tum apud alios auctores hanc raro occurrant.

158. Resp. Primum S. Gregorii testimonium ita explicat S. Thomas, ut solum velit S. Pater, nullam tunc amplius futuram carnis crassitudinem, quæ oculos nostros a mentis intuitu impedit: unde subdit: *Ibi quippe uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non ab- scondet.* Hoc certe impedimentum tolletur in re- surrectione corporum; nec modo est in Angelis. Sed aliud impedimentum remanet, scilicet voluntatis claudentis suas arcanas cognitiones. In beata autem resurrectione fortasse neque hoc impedi- mentum erit, ut Sancti velint suas cognitiones al- lios latere. Saltem qualitatem mentis, quantum ad quantitatatem gratiarum, & gloriæ, repræsentabit claritas corporis; & sic unus mentem alterius videre poterit. Atque hoc eodem sensu locutus vi- detur S. Augustinus lant. loco de Civit. Dei.

159. Quod ex alio S. Augustini opere allatum fuit; imo quæ in hanc rem similia ex aliorum historiis referri possunt, si vera sunt, debent ita explicari, ut illæ cognitiones, quantumvis internæ, & occultæ, fuerint tamen quibusdam exte-rioribus signis manifestatae; unde Dæmones, quo- rum ingenium acutissimum est, potuerint illas sal- tem conjectura cognoscere. S. Hieronymus in Ps. XVI. ad vers. 20. *Diabolus, inquit, in anima*

intrinsecus nescit, quid cogitet homo, nisi per exteriōres motus intelligat. Certe Arioli Chaldaeorum non potuerunt Nabuchodonosor somnium indicare; iūno protestati sunt, neminem id facere posse, exceptis *Dīis*, quorum non est cum hominibus conversatio. Dan. II.

140. Id luculentiter explicavit ipse S. Augustinus in Lib. de *Divinat. Dēmonum*. cap. 6. Tom. VI. inquiens: „Aliquando *Dēmones* & hominiū num dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quādām ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt, atque hinc etiam multa futura prænunciant, alīs videlicet mira, qui ista disposita non noverunt. Sicū enim appetet, concitatiōr animi motus in vultu, ut ab hominibus quoque aliquid forinsecus agnoscatur, quod intrinsecus agitur, ita non debet esse in credibile, si etiam leniores cogitationes dent aliquia signa per corpus, quae obtuso sensu hominum cognosci non possunt, acuto autem *Dēmonum* possunt (a)“.

141. Ceterum eodem in loco S. Pater ostendit, sāpē *Dēmones* falli, & fallere, quod posset innumeris exemplis illustrari. Insigne profecto exemplum habemus in Job, quem, ut observat S. Pater Lib. XII. de Gen. a l. Litt. cap. 17., certe non tentasset Diabolus, si potuisset nobilem, ac mirabilem ipsius patientiam interius cernere, qua superandus erat. Insuper idem S. Augustinus loco laud. cont. Academ. testatur, Albicirium ipsum multa sāpē falsa dixisse: imo fidenter provocat, ut aliquis proferatur ex hoc genere hominum, qui consultus nunquam de responsis suis dubitaverit, nunquam postremo falsa responderit. At vero si *Dēmones* naturali sua vi arcana humana penetrarent, semper posseut per suos ministros vera manifestare.

142. Dices. Cētum est, ab Angelis omnes sensibiles imagines, quae excitantur in nostra phantasia, plene cognosci, cum hæc sint corporeæ: cur ergo cognoscere non poterunt ea, quæ sunt in in-

(a) Hanc tamen doctrinam de cognitione ex solis signis exterioribus S. Pater in Lib. II. *Retract.* cap. 3o. ita emollivit: *Rem dīxi occultissimam audaciore asseveratione, quam debui. Nam pervenire ista ad notitiam Dēmonum per nonnulla etiam experientia compertum est. Sed utrum signa quādām dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia; an avāvi, & ea spirituali ita cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inventari. Audiatur etiam S. Thomas Ques. XVI. de malo art. 8. Sicut Augustinus dicit lib. de Gen. ad litt., & in lib. de *Divinat. Dēmon.* cap. 5., compertum est certis indiciis, quod *Dēmones* cogitationes hominum aliqualiter cognoscunt; quasquidem contingit dupliciter cognoscere; uno modo secundum quod videntur in seipsis, sicut aliquis homo proprias cogitationes cognoscit; alio modo per aliqua corporalia signa, quod maxime manifestum est, cum ex interioribus cogitationibus homo duicit in aliquam passionem, quæ si fuerit vehementis, et*

tellectu, cum hæc similiora Angelis sint, quam quæ sunt in phantasia?

143. Respond. cum S. Thoma hic ad 3. neg. cons. Quādām enim Angeli possint cognoscere quod est in appetitu, & in apprehensione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum, secundum quod in eis quandoque appetitus sensitivus procedit in actum, sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est; non tamen oportet, quod Angeli cognoscant motum appetitus sensitivi, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod in moventur a voluntate, & ratione ... quia intellectus, & voluntas non subjacent appetitui sensitivo, & phantasie, sed potest eis diversimode uti. Similitudo autem illa, quæ est inter actiones animæ, & cognitionem Angelorum, facit, ut ille possint cognosci, non autem ut re ipsa cognoscantur.

144. Dices iterum. Augeli cognoscunt omnes potentias animæ; tunc habitus internos intellectus, & voluntatis: ergo etiam cognoscere possunt actus, qui inde fluunt, scilicet cogitationes, & volitiones.

145. Resp. etiam concessu ant., de quo dubitari merito potest, & a Contensonio, aliisque negatur, falsum esse consequens, saltem de cognitione certa singulorum actuum, quia semper a libera hominis voluntate dependet, potentias, & habitus illos ad actum reducere. Hinc S. Thomas q. VIII. de verit. art. 13. ad 8. „Quamvis, inquit, notitia habitualis cognoscatur ab Angelo, tamen non sequitur, quod cognoscatur cognitionis actualis, quia ex una habituali notitia multæ considerationes actuales progrediuntur“.. Non insiciatur autem, *Dēmones* his, aliisque mediis posse conjectando sāpius arcanas hominum cogitationes detegere. Si enim id aliquando possunt homines, juxta illud Proverb. XXVII. 19. *Corda hominum manifesta sunt prudentibus; quanto magis id poterunt Dēmones hominibus sagaciores?*

146. Obj. 2. Possunt Angeli sese in corda hominum insinuare; dicitur enim Joann. XIII. 2. *Cum Diabolus misisset in cor, ut traderet eum Ju-*

*tiam in exteriori apparentia habet aliquid indicium, per quod potest etiam a grossioribus deprehendi; sicut timentes pallescunt, verecundi autem erubescunt, ut Philosophus dicit in IV. Ethic. Sed etiam si levior passio, deprehendi potest a subtilibus medicis per cordis invaginationem, que ex pulsu percipitur. Hujusmodi autem exteriora, & interiora signa corporalia multo magis. Dēmon cognoscere potest, quam quicunque homo. Et ideo certum est, quod *Dēmones* aliquas cogitationes hominum cognoscere possunt secundum modum prædictum &c. Atque hinc etiam explicatur, quomodo Energumeni dicuntur tacita Exorcistarum præcepta cognoscere, eisque obtemperare; nimis quando aliquo signo sunt patefacta; non autem si omnino Exorcistarum continantur. Nisi dicimus, ex voluntate Exorcista fieri posse, ut hæc præcepta tacita dēmonibus innotescant, quomodo Angeli suas internas cogitationes alii patetificant.*

DISSERTATIO I. CAP. IX.

Judas; & Actor. V. 5., ubi noster Vulgatus legit: *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum &c.*, Græcus textus habet: *Cur implevit Satanas cor tuum &c?* Ita etiam hunc textum legerunt quidam Latini, ut Hieronymus, Fulgentius, & Beda: poterunt ergo etiam cogitationes cognoscere, inno & excitare. Reipsa Diabolus dicitur *malarum cognitionum incensor*; & a S. Jo. Daimasceno etiam eauendein cognitionum *immissor*.

147. Respond. cum Sancto Thoma I. P. qu. CXI. art. 2. ad 2.: „Dæmones non posse innitentes cogitationes, interius eas causando, cum usus cogitativæ virtutis subjaceat voluntati. Dixit tamen Diabolus incensor cognitionum, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionem concitantis. Et hoc ipsum incendere Damascenus vocat *immittere*“.

148. Obj. 5. Secreta cordium nostrorum sunt objectum proportionatum cognitioni Angelicæ; sunt enim ordinis naturalis, & nobis etiam fatentibus aliquando cognoscuntur ab Angelis, & quidem non per species ab ipsis de novo excitatas, sed per species ingenitas: ergo &c.

149. Resp. primo: Si hæc ratio valeret, valeret etiam, ut probaretur, futura contingentia, & libera, & *distincte* omnia possibilia ab Angelis cognosci; quod nemo asserit. Et illa enim continentur intra sphæram cognitionis Angelicæ.

150. Resp. secundo. Ut aliquid reipsa ab Angelis cognoscatur, non sufficere, quod illud sit ordinis naturalis, atque Angelicæ cognitioni proportionatum; sed requiri ulterius, ut illud habeat aliquam connexionem cum ipso Angelorum intellectu, qua fiat eidem intellectui præsens. Ut vero supra num. 155. cum S. Thoma ostensum est, internæ hominum cogitationes soli Deo, & hominibus cogitantibus præsentes sunt. Id explicat uberior S. Doctor q. XVI. de malo art. 8. dicens: „Id quod cadit sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa, sed solum superior causa movens, & illa, quæ movetur. Sicut si aliquis civis est sub Præposito, tanquam sub inferiore causa, & sub Rege, tanquam sub suprema, non poterit Præpositus cognoscere circa civem, si quid immediate Rex circa ipsum ordinaverit; sed hoc sciet solum Rex, & civis, qui movetur secundum ordinem Regis. Unde cum voluntas interior non possit ab alio, nisi a Deo moveri, cuius ordini immediate subest, motus voluntatis, & per consequens voluntariæ cognitionis, non potest cognosci, neque a Dæmonibus, neque a quoquinque alio, nisi ab ipso Deo, & ab homine volente, & cogitante“.

151. Dices. Multa alia sunt, quæ ab Angelis non dependent, nec cum iis connectuntur, ut corpora cœlestia, animæ nostræ &c., quæ tamen ab Angelis cognoscuntur: ergo &c.

152. Resp., hæc pertinere ad physicam, & naturalem mundi perfectionem; cogitationes autem

ad ordinem moralem, & liberum; unde non sequitur, si Angelis prima nota sunt, etiam alia innotescere, quæ Deus voluit sibi univertere.

155. Dices adhuc. Ipsi etiam liberi intellectus, ac voluntatis actus ad universi perfectionem pertinent: ergo angelicæ cognitioni & ipsi subesse debent.

154. Resp., actus liberos indeterminate pertinere ad universi perfectionem, quæ certe exigit, ut quemadmodum in eo sunt effectus aliqui necessarii, ita sint etiam alii contingentes, & liberi; nihil tamen ad universi perfectionem conferre, ut isti potius determinate actus liberi sint, quam alii; Angelos proinde priuum cognoscere, non alterum.

155. Obj. ult. Angeli comprehendunt animos nostros; & Angeli superiores comprehendunt inferiores: ergo &c.

156. Resp. neg. cons. Hæc enim comprehensio non exigit, ut ea etiam cognoscantur, quæ a libera hominum, & Angelorum voluntate procedunt, & quodam quasi velamine occultantur. Neque ista Angelorum comprehensio infinitæ virtutis est, ac Divinæ comprehensioni æqualis. Et de hac Theologorum opinione satis.

Quæres, *an Angeli cognoscant mysteria gratiæ?*

157. Respondet S. Thomas q. 57. art. 5. cum in Angelis duplex sit cognitio, ut supra n. 99. dictum est, scilicet una naturalis, qua cognoscunt res per earum species sibi inditas; alia supernaturalis, scilicet in Verbo, manifestum est, prima cognitione Angelos mysteria gratiæ cognoscere non posse. „Est autem, subdit S. Doctor, alia Angelorum cognitio quæ eos beatos facit, qua videt Verbum, & res in Verbo; & hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiæ, non quidem omnia, nec æqualiter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis revelare, secundum illud Apostoli 1. Cor. XI. 10.: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; ita tamen quod superiores Angeli perspicacius Divinam sapientiam contemplantes, plura mysteria, & altiora in ipsa Dei visione cognoscunt, quæ inferioribus manifestant, eos illuminando. Et horum etiām posteriorum quædam a principio suæ creationis cognoverunt, quædam vero postmodum, secundum quod eorum officiis convenit, edocentur“.

158. In resp. autem ad primum argumentum docet, mysterium Incarnationis divinæ in generali fuisse ab initio omnibus Angelis revelatum, quia ad ipsum sunt omnia Angelorum officia ordinata, Sed de specialibus ejusdem conditionibus, & circumstantiis non fuisse omnes Angelos ab initio eductos, sed quædam postea cognovisse. Quemadmodum etiam Prophetæ posteriores (ut idem S. Thomas observat ad 3.) plura de hoc mysterio cognoverunt, quam priores. Unde S. Gregorius Homil. XVI. in Ezechiel. dicit: *Per incrementa temporum crevit scientia spiritualium Putrum,*

trum. Plus namque Moyses, quam Abramum, plus Prophetæ in omnipotentis Dei scientia eruditæ sunt. Origenes putavit, Angelos multa ab Apostolis, & Prophetis de Christi mysteriis edoces fuisse, quam sententiam etiam nonnulli alii Patres adoptarunt. Vid. Dan. Huetius in *Origenianis Lib. II. q. 5. n. 18.*

CAPUT X.

De Locutione Angelorum.

159. Nemini dubium est, posse Angelos sibi invicem, aliisque suas cogitationes manifestare, & hæc manifestatio dicitur Angelorum locutio. Isaæ VI. 5. Seraphim clamabant alter ad alterum; & quamsæppissime in sacris Litteris legimus, Angelos vel inter se, vel cum hominibus esse locutos; unde etiam *Apostolus I. Corinth. XIII. 1.* inquietabat: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum;* non quod Angelii habeant lingnas, sed quia & ipsi loquuntur locutione intellectuali. *Praecclare Sanctus Gregorius Magnus Lib. II. Moral. cap. 4.* de Angelis inquietabat, dignum esse, ut mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens ad sublimes, atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur (a). Quæritur ergo, quomodo hæc Angelorum locutio fiat.

160. *Sanct. Thomas I. P. q. 107. art. 1.*, ut locutionem Angelorum aliquo modo exponat, exemplum petit a nobis ipsis; nempe quando mens convertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibi ipsi; nam ipse conceptus mentis interius verbum vocatur. Sic inquit *S. Doctor*: „Ex hoc, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius Angelii, conceptus mentis unius Angeli innoscet alteri; & sic loquitur unus Angelus alteri: nihil est enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifestare. Et art. 2. Angelum loqui Angelo nihil aliud est, quam conceptum suum ordinare ad hoc, ut ei innoscatur per propriam voluntatem“.

161. *Huic Sanct. Thomæ, & Thomistarum sententiæ aliqui pauci repugnant, contendentes, Angelos sibi nuntio loqui, vel per signa quædam sensibilia, & corporea in aliquo corpore impressa eo fere modo, quo nos vocem per aërem diffundimus, vel litteras in charta imprimimus, vel per signa nescio quæ spiritualia Angelis nota, vel de-*

nique per notitiam actualem in intellectu Angelii audientis ab Angelo loquente productam. Quæ postrema sententia Scoto, ejusque asseclis placet. Nobis satis sit hæc indicasse; qui autem plura desiderant, adeant Scholasticos, qui de his utramque paginam implere solent.

162. Deo autem loquuntur Angelii, cum ipsum laudent, & admirantur, ut explicat *Sanct. Gregorius M. laud. Lib. II. Moral. cap. 4..* Eadem etiam Deo loquuntur, nostras orationes offerentes, quauquam Deo note jam sint. Angelii enim, ut *S. Augustinus initio enarrat. in Psal. 78. Tom. IV. observat*, quæ hominibus nuntiant, nescientibus nuntiant; quæ autem Deo nuntiant, scienti nuntiant, quando illi offerunt orationes nostras, & ineffabili modo de actibus suis æternam veritatem, tamquam Legem incomparabilem consulunt.

163. Vicissim etiam Deus nobis per Angelos aliquando loquitur, voluntatem suum indicans. *S. Gregorius magnus in Lib. XXVIII. Moral. cap. 2.* plures modos enumerat, quibus Deus hominibus loqui dignatus est, nempe aliquando *verbis*, ut cum æternus Pater Christo Domino cœlum respondit: & clarificavi, & iterum clarificabo: aliquando *rebus*, ut cum electri species Ezechieli ostensa est: aliquando *verbis simul*, & *rebus*, ut cum deambulans loquebatur Adamo; neque enim, ait laud. *Sanct. Pontifex, Adam post culpam videre in Divinitatis substantia Dominum potuit, sed increpationis verba per Angelum audiuit*; aliquando *imaginibus cordis oculo ostensis*; ut cum Jacob in somnis scalan ad cœlum erat etiam vidit: aliquando *imaginibus ante corporeos oculos*, ut cum Abraham Angelii apparuerunt: aliquando *cœlestibus substantiis*; ut cum vox de nube in Christi baptismo insonuit: aliquando *terrenis substantiis*, ut quando asina Balaam locuta est: aliquando *cœlestibus simul*, & *terrenis substantiis*, ut cum rubus cœlesti igne ardens Moyssi visus est; ac demum *substantia Angelica intime præsente*, ut *Zachariæ*.

Quæres primo, an ut unus Angelus alteri loquatur, necesse habeat eidem appropinquare?

164. Affirmant aliqui, maxime propter ea verba apud Prophetam Zachariam II. 5. *Ecce Angelus... egrediebatur, & Angelus alter egrediebatur in occursum ejus, & dixit ad eum.*

165. Verumtamen id negat *S. Thomas qu. 107. art. 4.*, quia actio intellectualis Angelii omnino abstracta est a loco, & tempore. Quæ autem allata sunt

(a) Merito cunctatur Theod. Beza, quod in Comment. ad laudat. *Apostol. eos ineptos vocaverit, qui disputatione de Angelorum linguis. Non solùm enim Theologi, sed etiam nonnulli veteres Patres ex iis Apostoli verbis occasionem sumpserunt de Angelorum locutione disserendi. Inepti quidem sunt, qui post Theodorum Mopsuestenium hanc locutionem nostræ similem esse arbitrati, questionem moverunt de genere*

DISSERTATIO I. CAP. IX.

sunt ex Zacharia, & quæ ex aliis Libris. canonice afferri possunt, facile explicantur, quatenus Scriptores sacri nostro captui sese accommodant, perinde ac si Angeli more nostro agerent, aut operarentur.

166. Atque hinc fit, ut Angeli, & Sancti, quamquam toto cœlo a nobis distantes, nostras preces etiam internas ad ipsos directas cognoscere possint. Sane si Lazarus in sinu Abrahæ recumbens voces divitis. Epulonis audire potuit, quanquam chaos magnum inter utrumque esset Luc. XVI., & cur non poterunt Angeli, & Beati nos audire de cœlo. Vid. S. Th. I. P. qu. 89. art. 8.

167. Quæres secundo, an unus Angelus possit alteri ita loqui, ut alii non auditant?

168. Resp. S. Thomas art. 5., id fieri omnino posse. Cum enim locutio Angeli, ut mox dictum est, nihil sit aliud, quam ejusdem mentis conceptus ad alium ordinatus, liberum autem illi sit, conceptum suum, ad quem vult, ordinare, manifeste consequitur, hujusmodi conceptum ab illis maxime intelligi, ad quos non dirigitur.

CAPUT XI.

De Ordinibus, seu Choris Angelorum.

169. Maximam esse Angelorum multitudinem, dubitari non potest, dicente Daniele VII. 10. *Milia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei, neinpe Deo; & S. Joanne in Apocal. V. 11. Erat numerus eorum (Angelorum) millia millium, idest innumerabilis, ac propemodum infinitus (a).* Jam vero innumerabilem cœlestium spirituum multitudinem in quosdam ordines, seu classes distributam esse, magno consensu tam veteres Ecclesiæ Patres, quam posteriores Theologi docuerunt. Vid. Sanctus Thomas I. P. q. 108.

170. Sed primus, ut creditur, Dionysius. vulgo Areopagita tres hierarchias, & novem esse Angelorum ordines constituit in Lib. de cœlesti hierarchy, quem secutus S. Gregorius Magnus Hom. 39. in Evang. novem hos Angelorum ordines ex diversis sacrorum Bibliorum locis colligit, in quibus saepius nominantur. *Angeli;* *Archangeli* autem nomen habetur in Ep. Canonica S. Judæ vers. 9.; *Dominationum* vero, *Virtutum*, *Potestatum*, & *Principatum* Ephes. I. 21. (b), *Thronorum*,

(a) S. Hilarius. Can. 18. in Matth. ex parola illa, Pastoris, qui dereliquit oves 99. in deserto ut eam inquireret, quæ perierat, colligit, numerum omnium hominum esse ad numerum Angelorum, ut unum ad 99.: putat enim in ove, quæ perierat, significari genus humanum ineffabili Christi charitate redemptum; in 99. autem ovibus non errantibus, multitudinem cœlestium Angelorum. Cui explicationi nonnulli alii Patres subscriptiunt, ut Sanct. Ambrosius ad cap. XV. Lucæ, Sanct. Gregorius-Nyssen. Lib. XI. contra Eusebium. Cyrilus Jerosolymit. Catechesi. XV., aliisque

Coloss. I. 16., Cherubim Ezech. X. 1., Seraphim. Isaiae VI. 2. Ex quibus apparet, Erasinum, Bezanum, aliosque paticos inepte agere, dum lianc Angelicorum ordinum distinctionem, tanquam commentitiam, explodere volunt.

171. Sancti autem Patres his nominibus non Angelorum dotes, aut officia, sed veros ordines, seu choros designari putarunt. Nam S. Gregorius Papa loco superius land. Novem, inquit, Angelorum ordines diximus, quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus, Angelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim..

172. Sanct. etiam Ignatius Martyr Gregorio multo antiquior in Epist. ad Trallianos distincte memorat Angelicos ordines Virtutum, ac Dominationum discrimina, Thronorumque, & Potestatum varietates, Æonum magnitudines, Cherubim, ac Seraphim excellentias. Origenes quoque Lib. I. de principiis cap. 5., & Lib. IV., & VI. contra Celsum aliquos Angelorum choros enumerat, quanquam non omnes. Et Sanctus Athanasius in Epist. ad Serapionem postquam dixisset, omnia a Deo facta suis nominibus nuncupari, ut cœlum, terram, homines, subdit: & ante hæc omnia Angelos, Archangeli, Cherubim, Seraphim, Virtutes, Principatus, Potestates, Dominationes, quibus octo Angelorum choros alibi Thronos adjungit ut novenarius ordinum Angelicorum numerus habeatur.

173. Eademque distinctio non nominum tantum, sed ordinum etiam in beatis illis spiritibus saepè invenitur apud alios veteres Patres, Cyrrillum Jerosolym. Catechesi XI., Basilium in Lib. de Spiritu. S. cap. 16., Epiphanius Hæresi 46., Gregorius Nazianz. Orat. 54., Gregorium Nyssenum. Hom. 15. in Cantica, Cyrrillum Alexandr. Lib. V. Commentar. in Joan., ceterosque pene omnes veteres Scriptores: quanquam non semper omnes istos novem ordines recensent.

174. Nec propterea dicendum est, eos inter se dissentire; nam pro re nata modo plures, modo pauciores recensebant. Sic etiam Ecclesia in Præfatione Canonis Missæ, in Cantico Te Deum, & in nonnullis aliis partibus liturgiæ modo plurimum, modo pauciorum Angelicorum ordinum mentionem facit..

175. Imo bene aliqui Sancti Patres observarunt, quanquam non nisi novem Angelorum chori nobis ex

Sanct. Thomas I. P. q. 5o. art. 3. repudiatis quibusdam Philosophorum, ac Rabbinorum opinionibus, concludit, substantias immateriales, cujusmodi sunt Angeli, exceedere secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.

(b) Sanctus Hieronymus Comment. ad hunc locum inquirit, unde nam Sanct. Paulus haec nomina edocet fuerit? Et putat, hæc aut ex traditionibus Hebraicis eum didicisse, aut ex divinis voluminibus spiritualiter intellectis..

ex sacris Libris innescant, non inde sequi, non
veniunt tantummodo eos re ipsa esse. Insignis hac de
re est S. Jo. Chrysostomi locus Hom. IV. de In
comprehensibili, ubi ait: „Sunt enim, sunt &
„aliae Virtutes, quatum ne nomina quidem no
„vimus ... sunt enim Angeli, & Throni, & Do
„minationes, & Principatus, & Potestates. Sed
„non soli isti sunt cœtus in cœlis, verum insi
„nitæ gentes, & nationes inestibiles, quas nulla
„explicare potest oratio“ . Quod S. Pater eruit ex
illis Apostoli verbis Ephes. I. 21. „Supra omnem
„Principatum, & Potestatem, & Virtutem, &
„Dominacionem, & omne nomen, quod nomi
„natur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in
„futuro: ex quibus ita concludit: Videtis, uti
„sint aliqua nomina, quæ manifesta illic erunt,
„cum sint ignota modo“ .

176. Neque hæc distinctio Angelorum in di
versas classes ignota videtur fuisse Hebræis, qui
eam saltem in aliqua parte ex variis Prophetarum
Libris colligere potuerunt. Sic Rabbi Moses ben
Majemon in Tract. de fundementis Legis cap.
2. decem Angelorum choros distinguit, quorum
tamen nomina cum nostris non convenient, præ
ter hæc tria Angelī, Seraphim, & Cherubim. Alia autem septem sunt: Animalia sancta, Ro
toe, Prævalidi, Electra, Dii, Filii Deorum, &
Viri. Paulo autem diversa nomina leguntur in
Libro Midrasch Bereschiit. Et multa alia hac
de re fabulati sunt Rabbini, præsertim Cabbali
stæ, qui omnium diligentissimi videri voluerunt
in definitis Angelorum ordinibus, hierarchiis,
muneribus, dignitatibus, potestatibus &c. (a).

177. Sed ut revertamur ad novem Angelorum
choros, superius ex sacra Scriptura, & Patribus
enumeratos, S. Augustinus, ut Angelorum divi
sionem in præditos choros tamquam certam sup
ponit, ita quænam sunt hæc diversorum angelo
rum munia, se ignorare satetur; inquit enim in
Lib. ad Orosium contra Priscillianistas, & O
rigenianos c. 11. Tom. VIII. „Fuisse itaque Sedes,
„Dominaciones, Principatus, Potestates in cæle
„stibus apparatus, firmissime credo; & differ
„re aliquid indubitate fide teneo. Sed ... quæ
„nam ista sint, & quid inter se differant, ne
„scio“ : quam suam ignorantiam alibi etiam non
minus humiliiter, quain ingenuo confitetur.

178. Id ipsum confessus est S. Bernardus in
Lib. V. De Consideratione. Immo ipse Auctor
cœlestis hierarchiæ, qui ceteris diligentius de An
gelorum ordinibus scripsisse videtur, cap. 6. hæc
habet: „Quantæ quidem sint, & quales super
„cœlestium essentiarum dispositiones, & quo pa

„cto eartumdem sacri ordines initientur, solim
„, exacte nosse censeo divinum illum, a quo con
„siderantur, Principatum“ . Quid tamen saltem
probabiliter hac in deci possit, explicat S. Thom
mas I. P. q. 108. art. 5. & 6.

179. Prætermittendum autem non est, distri
butionem Angelorum in varios choros ab initio
eorum creationis factam fuisse, non post Aug
elorum rebellium lapsum. Qua in re ab omnibus
sere explosa est illa 'Origenis opinio, qui omnes
Angelos fuisse creatos æquales putavit, eam vero,
quæ modo est in iis, differentiam ex variis co
rrundem meritis obtinere esse. Et sin minus unde
quaque certa, saltem multo probabilior est S.
Thomæ doctrina I. P. q. 108. art. 4. distinction
em Angelorum in diversos ordines factam esse
dispositiva ab initio eorum creationis, quatenus
diversæ perfectionis ac capacitatis naturalis primo
creati sunt: completere autem per dona gratie,
quæ Angelis collata fuere secundum capacitatem
eorum naturalem, seu secundum diversos gradus,
quos Deus per ordinem suæ sapientiæ in Angelici
a natura constituit, prout ipse S. Doctor jam
docuerat q. 62. art. 6.

C A P U T XII.

Ostenditur, omnes Angelos a Deo bonos fuisse
creatos, neque ullos in primo instanti fuisse
malos.

180. Turpiter errarunt Manichæi, eorumque
propagines Priscillianistæ, quorum primi, teste
S. August. Lib. XI. de civ. Dei c. 15. sentiebant,
Diabolum non a Deo, sed ab adverso quodam
principio creatum habere naturam malam. Pri
scillianistæ autem, referente S. Leone Ep. 15. ad
Turrubium c. 6. Diabolum nunquam fuisse bo
num asserebant, nec ejus naturam esse opificium
Dei.

181. Hunc putidissimum errorem ibidem cap.
6. S. Leo execratur, quia fides vera, inquit,
quæ est catholica, omnium creaturarum, sive
spiritualium, sive corporalium, bonam confite
tur substantiam, & mali nullam esse naturam.
Deinde ostendit, Diabolum evasisse malum, quia
in veritate non stetit, ut inquit Christus Ioan.
VIII. 44. non quidem quasi fuerit ejus substantia
immutata, sed quia a Deo summo hono sua cul
pa recessit. Atque hic absurdus Manichæorum
error, & a minoribus quibusdam Conciliis, & in
magna Lateranensi Synodo sub Innocentio III. me
rito proscriptus fuit. Vid. etiam S. Thomas I. P.
q.

mengerus in Judaismo detecto (quem Lib. frustra sup
primere Judæi tentarunt), Balthassar Bekers in Mun
do fascinato Lib. I., Jo. Saubertus, aliique. Cabba
listæ autem magiae dediti multo plura delirarunt, ut
Angelorum invocatione magicas artes exerceri posse
docerent.

(a) Postquam Judæi a revelatione Prophetarum re
cedentes operam Philosophiæ orientali navare cœper
runt, in multis ineptias, ac commentariis fabulas ei
tiam in hac materia delapsi sunt. De his videri pos
sunt Jo. Votstins in adnotationibus ad Lib. supra laud.
R. Moysis ben-Majemon De fund. legis, Andr. Eisen-

DISSERTATIO I. CAP. XIII.

q. 65. art. 4. ubi demonstrat, nullos Demones esse naturaliter malos.

182. Communiter etiam Theologi docent, non statim a creatione Diabolum cum aliis Angelis rebellibus fuisse in peccatum lapsum, sed aliquod inter Angelorum creationem, eorumque infelictem lapsum temporis intervallum fuisse. Et quamvis quantum fuerit hoc temporis intervallum, certe definiri nequeat; constat nihilominus illud non fuisse admodum longum, cum peccatum Angelorum tempore praecesserit peccatum hominum.

183. Huic tamen sententiæ nonnulla obstarere videntur Scripturæ sacræ loca. Primo enim Jo. VIII. 44. Christus Dominus de Diabolo dicit: *Ille homicida erat ab initio.* Præterea epist. 1. Jo. III. 8. dicitur: *Ab initio Diabolus peccat.* Tertio Dæmones fuisse creatos malos, insinuat Ecclesiastici XXXIX. 53. ubi dicuntur spiritus creati ad vindictam. Cui simile est, quod legitur in Psalmo CIII. *Draco iste, nempe Diabolus, quem formasti ad illudendum ei.* Et Job. XL. 14., ubi noster Vulgatus de Behemoth legit: *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum;* LXX. Interpretes legunt: *Hoc est principium figimenti Dei,* quod factum est, ut illudatur ei ab Angelis ejus.

184. Verum facile hæc omnia explicantur. Nam primus locus ex Jo. VIII. debet intelligi de morte, quam Diabolus temptatione sua protoparentibus nostris intulit, ab initio illorū conditionis, seu non multo post quam creati erant.

185. Alter locus S. Joannis significat, Diabolum in peccato, quod ab initio, seu paulo post suam creationem patravit, obstinate perseverare.

186. Tertius locus ex Ecclesiastico litteraliter intelligitur de ventis, seu spiritibus procellarum, quos fecit Deus ad vindictam scelerum nostrorum. Vel si de Angelis intelligi debeat, illi etiam dici possunt *creati ad vindictam*, quatenus Deus eorum ministerio sæpe utitur ad nos puniendos. Ceterum ibidem vers. 21. dicitur: *Opera Domini universa bona valde.*

187. Duo postrema loca explicantur a S. Augustino lib. XI. de Civ. Dei c. 17. non quod Deus Diabolum fixerit malum, sed quod præsicerit, malum futurum, & per suam præscientiam præparaverit, quomodo eo uteretur, & malo.

188. Non me latet, nonnullos sanctos Patres asserere, Diabolum fuisse malum ab initio, in quo creatus fuit. Sed nihil obstat, quominus hujusmodi phrasis aliquo latiore sensu intelligatur, scilicet ad innundum, nonnisi brevissima temporis mora eum in justitia accepta perseverasse.

Quæri hic solet, an potuerint Angeli primo statim momento suæ creationis peccare?

189. Negat S. Thomas I. P. q. 63. art. 5., cui bona, & inelior Theologorum pars assentitur; quia tunc Angelorum peccatum in ipsum Deum refunderetur; illa enim operatio, quæ simul incipit cum esse rei est ei ab agente, a quo

habet esse. Repugnant tamen Scotus Gabriel Biel, aliquique, quorum rationes nobis expendere non vacat ad ulteriora properantibus.

CAPUT XIII.

Ostenditur, Angelos omnes, non solum fuisse creatos bonos, sed etiam gratia sanctificante ornatos.

190. Id enim aperte significant ea scripturæ sacræ loca, in quibus Angeli dicuntur perfecti, antequam prævaricarentur. Ezech. XXVIII. 12. de Diabolo dicitur: „Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decoro, in deliciis Paradisi Dei fuisti; omnis lapis pretiosus operimentum tuum ... perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te“. Et quanquam Propheta ibi de Principe Tyri loquatur, hunc tamen locum sancti Patres etiam de Lucifero exponunt, cuius superbiam Rex Tyri imitatus fuerat. Unde S. Gregorius Papa Lib. XXXII. *Moralium* cap. 16. inquit: *Quid namque boni non habuit, si signaculum similitudinis Dei fuit?* Vid. etiam S. Thomas I. P. quæst. 63. art. 3.

191. Etiam Isaías sub figura Regis Babylonis Diabolum designans, Quomodo, inquit c. XIV. 12. cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Quibus in locis sancti Patres, & Interpretes designatum agnoscunt Angelum rebellem, quia a donis gratiae, quibus exornatus fuerat, peccato suo excidit.

192. Accedit auctoritas S. Augustini, qui Angelos in gratia plane creatos a Deo fuisse affirmat Lib. XII. de Civ. Dei cap. 9. inquiens: „Deus erat simul in eis condens naturam, & largiens gratiam; unde sine bona voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est“.

193. Quam sententiam adoptavit quoque ut probabiliorum, & dictis sancti Patrum magis consonam, & rationibus confirmavit S. Thomas I. P. qu. 62. artic. 5. Unde etiam Catechismus Romanus explicans primum Symboli articulum inquit: „Perspicuum est, Diabolum, reliquosque detestores Angelos ab ortu sui initio gratia præditos fuisse“.

194. Non destant tamen graves Theologi, ut Hugo a S. Victore, Magister Sententiarum, Rupertus, & alii, qui docent, Angelos prius conditos fuisse in justitia quadam naturali, post autem gratia exornatos. Imo hanc eamdem sententiam suo tempore viginisse refert S. Augustinus lib. XI. de Civ. Dei capit. 15. ac de ea ita pronunciat: *Huic sententiæ quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, idest Manichæis, qui Angelos malos a Deo creatos esse blasphemabant.*

195. Hinc etiam Concilium Tridentinum Sess. V. Can. 1. de homine, prout a Deo creatus est, loquens dicit, *enim fuisse in sanctitate, & iusta constitutum, abstinentia a definienda illa Scholasticorum controversia, an scilicet fuerit in ipsa gratia creatus, an vero gratia post creationem exornatus*. Eadem autem videtur ratio, quantum ad hoc pertinet, Angelorum, & hominis.

196. Nunc breviter discutienda sunt argumenta, quibus probari videtur, non solum Angelos non fuisse in gratia sanctificante creatos, sed eos etiam, qui reprobi fuerunt, ad eam nunquam pervenisse. Et primo objiciuntur verba Job. IV. 18. ubi enim vulgatus noster Interpres habet: *& in Angelis suis reperit pravitatem, aliqui leguntur ex hebreico fonte: & in Angelis suis non posuit laudem, vel lucem; idest gratiam, quam nomine lucis nonnunquam in sacris litteris significari novimus; ut illud S. Pauli de justis dictum. Thessal. V. 5. Omnes vos filii lucis estis, scilicet per gratiam Dei.*

197. Præterea S. Augustinus in Lib. I. de Gen. ad litt. saepius docet, Angelos primo informes creatos, atque a Moyse indigitatos sub nomine *Cœli*, post autem formatos, utique per gratiam, & a Moyse appellatos *Lucem*; unde etiam sequitur, quando dicitur Deus divisisse *lucem a tenebris, tenebratum nomine venire Angelos in alios, ac proinde eos ad lucem gratiae nunquam pervenisse.*

198. Accedit tertio auctoritas S. Gregorii Magni, qui Lib. XXXII. Moralium c. 18. dicit, *primum Angelum capacem charitatis fuisse conditum, qua potuisset repleri, si voluisset*.

199. Quarto S. Jo. Damascenus Lib. II. de fide orthod. cap. 5. hæc habet: „Per Verbum omnium Angeli creati sunt, & sancto Spiritu sanctificante consummationem acceperunt, ut pro sua quisque dignitate, & ordine splendoris, gratiaeque participes essent“. (Ita habet versio P. Mich. Le-Quien).

200. Denique Joannes XVI. Pontifex Rom. (apud Gratianum quæst. 2. cap. Visis) „Dolet, inquit, sat, & erubescit Diabolus, charitatem, quam in cœlo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra“.

201. Resp. primæ difficultati, textum Jobi ita legi debere, prout legit P. Car. Houbigant: *& in Angelis ejus orta est mutabilitas; probat enim cl. hic auctor vocem *תְּהִלָּה* Toholah ex significatu partim Syriaco, partim Arabico denotare mutabilitatem, sive instabilitatem. Quod si quis omnino contendat, illa voce intelligi *lucem*, idest gratiam, facile respondebimus; nomine lucis ibi intelligi gratiam consummatam, seu ipsam perseverantiam finalē, qua justo Dei judicio Angeli mali privati sunt. Quanquam addi etiam debet, verba illa non esse Jobi, viri a Deo inspirati, sed Eliphaz Thebanitæ, qui ut in aliis, ita & in hoc errare potuit.*

202. Sanctum autem Augustinum, quem totum Gazzaniga Theol. Tom. IV.

esse nostrum dubitari non potest, ita explicat fidissimus ejus interpres S. Thomas I. P. quæst. 62. art. 3. ad 1. „Infortunitas illa Angeli potest intelligi vel per comparationem ad formationem glorie, & sic processit tempore infortunitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiae: & sic non processit ordinem temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Augustinus ponit“.

203. Sanctus vero Gregorius Papa potest esse sui ipsius interpres; cum enim dicat, qua charitate potuisset *repleri*, si voluisset, satis indicat, se loqui de charitate perfecta, & consummata, nempe Patriæ, quam boni Angeli auxilio divinae Gratiae promeriti sunt, malis autem perversa sua voluntate adepti non sunt.

204. S. Joannes Damascenus de solis Angelis bonis loqui videtur, qui æternæ beatitudinis gratiam pro suis quisque meritis receptorunt; non autem loquitur de ea gratia sanctificante, in qua omnes creati fuerint.

205. Verba demum Joannis Papæ, quæ postremo loco objecta sunt, ita explicantur: Diabolus dolet, quod charitatem non habuerit, idest retinuerit, ac conservaverit. Atque hunc esse eorumdem sensum, patet ex antithesi hominum, quos dicit eandem charitatem *constantes retinere*.

206. Sunt etiam rationes quedam, quæ videntur nostræ sententiæ opponi. Primo rectus orbi postulare videtur, ut quemadmodum gratia praedita gloriæ, ita gratiam praecedat natura. Secundo, si Angeli fuisse in gratia creati, posset gratia ipsis dici naturalis, cum tamen communè omnium sensu gratia appelletur donum supernaturale. Tertio incredibile videtur, Dæmones a gratia excidisse, si in ea fuissent creati; cognovissent enim, quale, & quantum sit hujusmodi domum, quo *Filius Dei*, & hæredes *victæ æternæ* facti fuerant.

207. Sed primæ difficultati respondet S. Thomas ad 3. gratiam debere esse gloria priorem, quia gloria datur ut finis, & ut præmium bonis operibus ex gratia factis; gratia autem additur naturæ, non ut finis operationis, sed ut principium bene operandi: unde nulla prioritas temporis inter utramque exigitur, sed sufficit prioritas naturæ.

208. Alteri difficultati respondet Estius, gratiam Angelis in creatione concessam aliquo sensu *naturalem* dici posse, quatenus naturale illud omnium dici potest, cum quo natum, aut creatum est quidpiam, etiamsi simpliciter sit aut supra, aut etiam contra naturam. Sic enim vel ipsum peccatum, quod vitium est, & corruptela naturæ, naturale tamen nobis dicitur, quia cum eo insciatur, unde & *natura filii iræ* vocamus ab Apostolo Ephes. II. 3. Simpliciter autem gratia dicenda est *supernaturalis*, quia nec seipsa, nec in se semine est in principiis naturæ, sed donum Dei est omnem facultatem naturæ excedens.

209. Postrema difficultas videtur alicujus pon-

deris, quia peccatum quidem Angelorum ex revelatione certo cognoscimus; modus tamen, quo illi spiritus in tantam calamitatem prolapsi sunt, nos latet. Dicendum est tamen, Angelos non obstante cognitione, quam certe non habebant, excellentiae divinæ gratiæ, potuisse libera voluntate peccare, & re ipsa peccasse, cum donis naturæ, & gratiæ sibi a Deo liberalissime collatis perverse abusi sunt, inflati scilicet superbia, ac de sua dignitate in seipsis, & non in Domino gloriantes. Sed de peccato Angelorum mox dicturi sumus.

210. Scholion. Præter gratiam habitualem, & sanctificantem, dubitari non potest, etiam gratiæ actualis adjutorium omnibus Angelis præsto fuisse, quo in accepta justitia perseverarent, aut saltem perseverare possent. Ut enim inquit S. Augustinus *de corrept. & grat. c. 11.* *Si adjutorium sine quo (scilicet adjutorium sufficiens) vel Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset ... non utique sua culpa cecidissent.* Sed quale fuerit illud adjutorium, quo ad re ipsa perseverandum Angeli indigebant, inter duas Scholas Thomistarum, & recentium Augustinianorum acriter disputatur. Qua de re Deo dante in Tract. *de Gratia* diligenter agemus. Illud certum est, bonos Angelos speciali Dei misericordia, seu ut loquitur S. Augustinus, amplius adjutos ad beatam Dei visionem pervenisse, alios autem mala voluntate cecidisse, æternisque suppliciis fuisse condemnatos.

CAPUT XIV.

De lapsu Angelorum.

211. Ex innumerabili illa Angelorum multitudine, quos Deus sapientia, & omnipotentia sua creavit, multisque, & magnis gratiæ suæ donis exornavit, aliquos infanda contra Creatorem suum rebellione peccasse, plusquam certum est, Scriptura sacra pluribus in locis aperte testante. Nam Christus Dominus de Diabolo dicit Joann. VIII. 44. *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Joannes pariter in sua prima epist. III. 8. *Quoniam, inquit, ab initio Diabolus peccat.* Clarius adhuc S. Petrus Epist. 2. cap. II. 4. *Si enim, inquit, Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detrac-tos in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari.* Ac denique, ut plura alia omittam, Judas in sua Epist. vers. 6. *Angelos, inquit, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservasit,* Insignis est etiam hac de re locus in Apocalypsi XII. 7. & seq.

212. Non eadem tamen perspicuitate sacræ literæ nobis exponunt, quale fuerit illud Angelorum peccatum, propter quod suum domicilium

in caelo amiserunt, æternisque suppliciis damnari mernerunt. Hinc variæ enatae sunt de peccato Angelorum sententiae.

213. Et primo veteres nonnulli putantes sua Angelis inesse corpora, de ipsis intelligebant ea verba Gen. VI. *Videntes Filii Dei &c.* eosque propterea libidine peccasse censebant.

214. In hac sententia fuerunt etiam aliqui Patres, ut S. Justinus, Tertullianus, Origenes, Lactantius; quos tamen ex apocrypho libro Henoch deceptos fuisse, non solum liquet ex iis, quæ supra num. 45., de incorporea Angelorum natura diximus, sed etiam ex eo, quod certum sit, peccatum Angelorum fuisse prius peccato hominum; nam homo ad peccandum fuit ab Angelo malo seductus; unde etiam Sap. II. 24. dicitur: *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum:* non ergo Angelorum peccatum esse potuit illud, quod Gen. VI. describitur.

215. Ceterum sancti Patres bene multi hanc fabulam rejecerunt, ut S. Augustinus Lib. XV. *de civ. Dei* toto c. 25., imo S. Philastrius Episcopus Brixensis eam inter haereses retulit *de haeres. c. 59.* qua de re consuli potest Dion. Petavius Lib. III. *de Angelis c. 2.*

216. Secundo ex iand. Sapientiæ verbis *Invidia diaboli &c.* alia quorundam opinio nata est, Angelos peccasse invidia erga hominem factum ad imaginem, & similitudinem Dei. Sed S. Augustinus Lib. XI. *de Gen. ad Litt. cap. 14.* recte observavit, primum Angelorum peccatum non potuisse esse invidiam, quia,, invidia sequitur su-,, perbiā, non præcedit; non enim causa su-,, perbiendi est invidia, sed causa invidendi su-,, perbia amando quippe excellentiam suam, ,, vel paribus invidet, quod ei coæquentur, vel ,, inferioribus, ne sibi coæquentur, vel superio-,, ribus, quod eis non coæquetur; superbiendo ,, igitur invidus, non invidendo quisque superbus“.

217. Ex qua S. Augustini doctrina, quæ etiam multorum aliorum sanctorum Patrum, ac fere communis est, manifeste consequitur, primum Angelorum peccatum fuisse superbiam; ad quod potuit etiam consequi peccatum invidiæ. Porro ut S. Thomas ostendit I. P. qu. 65. art. 2. nonnisi hæc duo peccata superbiaz, & invidiæ proprie in Angelos cadere potuerunt. Quamvis enim omnia peccata in Daemonibus sint, quia, dum homines ad omnia peccata inducent, omnium peccatorum reatum incurront, proprie tamen,, secundum af-,, fectum illa solum peccata in malis Angelis es-,, se possunt, ad quæ contingit affici spiritualem,, naturam. Spiritualem autem naturam non con-,, tingit affici ad bona, quæ sunt propria corpo-,, ris, sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus in-,, veniri possunt; nihil enim afficiunt, nisi ad,, id, quod suæ naturæ potest esse quodammodo,, conveniens. In spiritualibus autem bonis non,, potest esse peccatum, dum aliquis ad ea affi-,, citur, nisi per hoc, quod in tali affectu supe-,, rio-

„ rioris regula non servatur , & hoc est peccatum
„ superbiæ , non subdi superiori in eo , in quo
„ debet . Unde peccatum primum Angelii non po-
„ test esse aliud , quam superbia“ .

„ 218. Sed consequenter potuit in eis esse et-
„ iam invidia . Eiusdem enim rationis est , quod
„ affectus tendat in aliquid appetendum , & quod
„ renitatur opposito . Invidus autem ex hoc de ho-
„ no alterius dolet , in quantum bonum alterius æ-
„ stimat sui boni impedimentum . Non autem bo-
„ num alterius poterat æstimari impedimentum
„ boni affectati per Angelum malum , nisi inqnan-
„ tum affectavit excellentiam singularem , quæ
„ quidem singularitas per alterius excellentiam
„ cessat . Et ideo post peccatum superbiæ conse-
„ cutum est in Angelo peccante malum invidit ,
„ secundum quod de bono hominis doluit , & et-
„ iam de excellentia divina , secundum quod eo
„ Deus contra voluntatem ipsius Diaboli utitur in
„ gloriam Divinam . “

219. Hac S. Thomæ doctrina ex S. Augustino ,
ut mox vidimus , hausta , explicantur multa san-
ctorum Patrum dicta , qui asserunt Angelorum pec-
catum fuisse invidiam . Sic S. Gregorius Papa in
Pastorali cap. 21. de Diabolo inquit : *De illo sic scriptum est : invidia autem Diaboli mors intra-
vit in orbem terrarum ; quia enim ipse malignus
spiritus adversarius noster cœlum perdidit , con-
ditio ad hoc homini invidit , & damnationem
suam perditus adhuc alios perdendo cumularit .*
Sic etiam Lactantii Lib. II. *Divin. institut. cap.
1. Diabolum dicit suapte invidia tanquam vene-
no infectum fuisse , & ex bono ad malum trans-
scensisse :* unde postea concludit , cunctorum malorum fontem esse livorem . Quæ postrema Lactantii verba referri debent ad mala , quæ in hoc mundo sunt , & quæ ab invidia Diaboli , qua pri-
mo nostros Parentes seduxit , originem trahunt .

220. Quomodo autem poterit Angelus peccare ,
in quem error apparentis boni cadere non pote-
rat , ita explicat S. Doctor laud . qu . 65. art . 1.
ad 4. „ Peccatum mortale in actu liberi arbitrii

„ contingit dupliceiter : non modo ex hoc , quod
„ aliquod malum eligitur , sicut homo peccat , e-
„ ligendo adulterium , quod secundum se est ma-
„ lum ; & tale peccatum semper procedit ex ali-
„ qua ignorantia , vel errore ; alioquin id , quod
„ est malum non eligeretur ut bonum ... Hoc au-
„ tem modo peccatum in Angelo esse non po-
„ tut ... Alio modo contingit peccari per liberum
„ arbitrium eligendo aliquid , quod secundum se
„ est bonum , sed non cum ordine debitæ men-
„ suræ , aut regulæ ; ita quod defectus inducens
„ peccatum sit solum ex parte electionis , quæ
„ non habet debitum ordinem nisi ex parte rei
„ electæ ; sicut si aliquis eligeret orare , non at-
„ tendens ad ordinem ab Ecclesia institutum . Et
„ hujusmodi peccatum non præexigit ignorantiam ,
„ sed absentiam solum considerationis eorum , quæ
„ considerari debent . Et hoc modo Angelus pec-
„ cavit convertendo se per liberum arbitrium ad
„ proprium bonum absque ordine ad regulam Di-
„ viæ voluntatis . “

201. Sed ut revertantur ad primum Angelorum
peccatum , nempe ad superbiam , hæc in eo sita
fuit , quod voluerint similes Deo fieri ; dicebat e-
nīm Diabolus , ut testis est Isaias XIV. 14. *A-
scendam super altitudinem nubium , similis ero
Altissimo ;* quod non ita accipieundum est , quasi
Diabolus voluerit fieri alter Deus , quia , ut ob-
servat S. Thomas art . 5. , naturali sua cognitione
scivit , hoc esse impossibile ; sed quod voluerit fie-
ri similis Deo , appetendo ut finem ultimum suæ
beatitudinis id , ad quod virtute suæ naturæ po-
terat pervenire , avertens suum appetitum a beatu-
tidine supernaturali , quæ est ex gratia Dei .
*Vel si appetit ut ultimum finem , eam similitu-
dinem (cum Deo) , quæ datur ex gratia , vo-
luit habere per virtutem suæ naturæ , non ex
divino auxilio secundum Dei dispositionem ...*
*Et hæc duo quodammodo in idem redeunt , quia
secundum utrumque appetit finali beatitudini-
mem per suam virtutem habere , quod est pro-
prium Dei (a) .*

222.

(a) Nemo , ut puto , Theologorum eam clar . Jo. Bapt . Gener opinionem admittet , qui Tom . III. sua Theol . Dogmatico-scholastice p. 113. probare contendit , pri-
mum Spiritum prævaricatorum peccatum fuisse effra-
neum superbiam , qua Deum hominem adorare , & ut
cibum Eucharisticum spiritualiter edere abnuerunt ; invi-
dentes nempe ejusmodi mysteriorum majestatem , &
gloriam , ut subinde temere violantes præceptum eisdem
a Deo injunctum de illa adoratione , & de illo esu .
Quemadmodum etiam affert hujus sententia veterem magi-
strum , & ducem ? Non alium , quam perdoctum Ru-
pertum Abbatem Tuitiensem Ord . S. Benedicti , qui nonnisi Sæculo XII. floruit , & cuius haec verba affert
ex Lib . III. in Exodus c. 10. Tom . I. edit . Venet .
an . 1748 .: Numquid Angelii illo pane cibantur in cœ-
lo , quem populus ille colligens similem coriandro , fran-
gebat mola , sive terebat mortuario ? Ergo panis cœli
panis Angelorum iste est , qui in Evangelio suo dicit :

Ego sum panis vicius , qui de cœlo descendit ; si quis
manducaverit ex hoc pane , vivot in æternum ; hic enim
victus est , & vita Angelica substantia ; nam in eum
desiderant Angelii prospicere : quod quia facere con-
tempsit Angelus , occidit , & factus est diabolus , &
qui hujus panis sempiternam patiens in diem , semper
est pallidus , & mors illum sequitur . His verbis reci-
tatis concludit Gener : Quid in rem nostram clarus ,
& præclarus ? Ita ipsi visum est . Sed vix , ac ne vix
quidem credo illi visum iri alii , nullo pro hac nova ,
atque inaudita sententia studio præoccupatis . Satis enīm
perspicuum puto , toto illo capite non aliud no-
mine panis cœlestis , & Angelici a Ruperto intelligi ,
quam Dei visionem : hanc enīm passim in suis operi-
bus Rupertus appellat panem Angelorum ; ut Lib . II.
in Genes . c. 26. Angelus , inquit , qui terrenum non
habet corpus , unius spiritualis paradisi deliciis est con-
tentus ; homo autem , qui ex corpore constat , & spi-

222. Et hæc quidem communis est non modo Theologorum, verum & sanctorum Patrum de la-psu Angelorum sententia; unde etiam superbia peccatum diabolicum appellari solet. De peccato etiam invidiæ, quod postea consecutum est, fere consentient sancti Patres, atque major eorum pars hoc invidiæ peccatum explicat, quia hominem vidit a Deo constitutum omnium eorum dominum, quæ paulo antea creata fuerant. Aliqui tamen, ut Ambr. Catharinus, objectum diabolicæ invidiæ faire dicunt, humanam Christi naturam ad consortium divinitatis in mysterio Incarnationis assumendam. „ Verum, inquit Petavius Lib. III. cap. 2. n. 10. nulla id Scripturæ, vel antiquorum Patrum auctoritate defenditur. Neque vero probabile videtur, tanto ante patefactum hoc Angelis mysterium; neque sine gravissimo argumento, quod nullum est omnino, vaticinari de re tanta fas esse arbitror. „ Si autem mysterium Incarnationis non fuit Angelis patefactum, multo minus fuit illis patefactum mysterium sanctissimæ Eucharistie; multoque minus præceptum communionis spiritualis illis impositum, ut Generus sine ullo fundamento putavit.

223. Scholion. Considerantibus deplorabilem Angelorum lapsum illud in mentem venit Zachariae XI. 2. *Ulula abies, quia cedidit cedrus.* Si enim creaturæ tam nobiles in tetterimum illud superbiæ peccatum infeliciter lapsæ sunt, quanto magis nobis timendum erit? Concludamus salutatius cum S. Bernardo serm. 54. in Cantica: „ Quid superbis terra, & cinis? ... Repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum; scripta est euim ad eorum correptionem ... Sane ego hæc legens, referensque oculos in me, & intuens diligenter, invenio me peste ista infectum, quam in Angelo Dominus tantum exhorruit ... & pavens, tremensque ajo ad memetipsum: si sic actum est eum Angelo, quid de me fieri terra, & cinis? Ille in cœlo intumuit, ego in sterquilinio &c. „ Totum illum sermonem legendum consului iis præsertim, qui se diabolicæ superbiæ stimulis tentatos sentiant.

Jam vero ex hoc peccato orta est divisio malo-

rum Angelorum a bonis, ac de utrisque pauca addemus, sed primo de bonis.

C A P U T X V.

De bonorum Angelorum officiis, præcipue autem de custodia hominum.

224. Jugis, ac perpetua sanctorum Angelorum occupatio est assistere Throno Dei, cuius faciem intuitive vident Matth. XVIII., & cuius laudes decantant, sicuti ex multis sacrae Scripturæ locis edoceimus. Dan. VII. 10. *Millia millium ministabant &c.* Isaiæ VI. 3. de Seraphim dicitur: *Et clamabant alter ad alterum: sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.* Et Apoc. IV. 8. de iisdem Seraphim similiter dicitur: *Requiem non habebant die, ac nocte dicentia: sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.* Ac denique ut S. Joannes in raptu vidi, *Omnes Angeli stabant in circuitu Throni ... & ceciderunt in conspectu Throni in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen,* Apocal. VII. 11.

225. Hoc tamen non impedit, quin Angelii ad aliqua officia peragenda mittantur in terras; unde illud S. Pauli ad Hebr. I. *Omnis sunt administratori spiritus in ministerium missi &c.* Inter varia autem Angelorum ministeria nullum frequentius in sacris Litteris, sanctorumque Patrum traditione commemoratur, quam hominum custodia. Aliquot duntaxat loca seligemus, ut brevitatè consulaamus.

226. Et quantum attinet ad homines simul summos, eorum curiam esse a Deo Angelis demandata, liquet potissimum ex Josue cap. V. & VI., ex Daniele cap. X., & ex Apocal. pluribus in locis; & apertissimum illud est Psal. XC. *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodianter in*

rita, duplice paradiso delitiaebitur. Ille aeterna resurrectione beatificatus, secundum animam sola cibalitur divinitatis visione; secundum corpus autem vescetur omniliigno pulchro, & suavissimo, non pro necessitate, sed pro magna & ineffabili voluptate. Et cap. 27. *Scientum est, inquit, hunc Paradisum terrenum ad exemplar caelestis Paradisi fuisse compositum, in quo quasi ligna pulcherrima fuere Angelica fortitudines, & lignum vita Deus ipse, cuius felices Angeli beata semper vivunt visione.* Et plura similia habet hic Auctor, qui sensu figurato in explicandis sacris Litteris plenius delectabatur; immo & inusitato verborum apparatus; quia causa fuit sibi accusatus, quasi doctrinam parum orthodoxam invehere tentaret, & sibi debet libris apologeticis se defendere, aut ex-

plicare. *Raro, inquit ejus Concillita Reinigius Cellier Tom. XXII. de Auctor. Eccles. cap. 7. n. 41. Rupertus sensum litteralem profunde inquirit; mysticus, & moralis illi magis arridebant.* Sed, quod magis falsitatem explicationis Generianæ demonstrat, Rupertus in Libro II. *De victoria verbi Dei* cap. 4. ex verbis Apostoli Pauli 1. ad Timoth. III. 16. *Magnus est pietas sacramentum, quod manifestatum est in carne &c. colligit, mysterium incarnationis fuisse cunctis Angelis absconditum;* quomodo ergo asserere potuit, præceptum fuisse Angelis impositum, ut spiritualiter cibum Eucharisticum ederent? Argumenta vero, quæ laudantis cl. Gener ex sua rationis penit ad probandum hoc præceptum communionis spiritualis Angelis impositum afferunt, nec referri merentur.

in omnibus viis tuis. Insuper eadem sacrae Litterae utriusque Testamenti multa nobis suppeditant exempla adeo manifesta, ut nemo, quod sciām, id insicari ausus fuerit.

227. Eoque minus hac de re dubitare fas est, quo hunc esse sacrarum Litterarum sensum, etiam certissima Patrum traditione constat. Nam passim a sanctis Patribus vocantur Angeli *vite nostraræ spectatores* (a S. Greg. Nysseno *Orat. II. de XL. Martyribus*), curatores generis hominum (a S. Basilio in cap. VIII. Isaiæ), *Ecclesiæ inspectores* (a S. Gregor. Nazianz. *Orat. XXXII.*), *hominum præsides, custodes, pædagogi, ac morum gubernatores*; quæ ex iuxta dicens clarius patet.

228. Sed quæstio exoritur, an singulis hominibus singuli assignati sint Angeli custodes, quod Calvinus cum paucis audacter negat (a).

229. Verutamen hæc peculiaris destinatio Angelorum singulis hominibus, præcipue autem fidelibus, & electis, tot, tantisque Scripturarum oraculis, sanctorumque Patrum testimoniis confirmatur, ut mirum plane sit, potuisse eam in dubium revocari. Nam primo multa exempla Angelorum, qui singularibus hominibus ad custodiæ destinati erant, inveniuntur in sacris Litteris; ut Angeli, qui curam Agar gerens, salutare ei consilium præbuit, ut sub manu Saræ dominæ suæ humiliaretur Genes. XVI. Angelus quoque custos Jacobi memoratur Genes. XXXI. aliisque in locis. Similiter sancta femina Judith memorat Angelum se custodientem cap. XIII. 20. Actorum item XII. 15. fit mentio Angeli, qui Petri curam habebat (b).

230. Et, ut alia præteream, insignis est locus apud S. Matth. XVIII. 10. ubi de parvulis Christus dicit: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Ex quibus verbis ita colligit S. Jo. Chrysostomus (Hom. in hunc locum) *Hinc manifestum est, quia omnes Sancti Angelos habent.* Et sine ulla restrictione S. Hieronymus *Magna*, inquit (Comment. iu hunc lo-

(a) Primo hac de re dubitare visus est Calvinus Lib. I. Institut. cap. 14. §. 7. ita scribens: *An singulis fidelibus singuli Angeli sint attributi ad eorum defensionem, pro certo asseverare non audeo ... Hoc quidem pro certo habendum, non tantum uni Angelo unumquemque nostrum esse cura, sed omnes uno consensu vigilare pro salute nostra.* Sed postea non ita modeste locutus est in aliis locis; nam in Psal. XC. *Falsum est*, inquit, illud *commentum, suum cuique singulorum Angelum esse:* quod sèpsum in suis Comment. in Scripturam repetit, hoc figuramentum Diaboli astu esse inventum, ut fiducia in Christum mediatores minueret; quasi scilicet nos Catholicæ non profiteamur, hanc ipsam Angelorum custodiæ singulare esse Servatoris nostri Jesu Christi beneficium; quod non agnoscere intolerabilis est ingratitudo.

(b) Jo. Camero Tom. II. *Prælect.* ejusque vestigia secundus Hainondus ad hunc locum nomine Angelii intelligunt *nuntium*, quem qui erant in ædibus Mariae,

cum dignitas animarum, ut unaqueque habeat ab ortu nativitatis in custodiæ sui Angelum delegatum. Quod iterum repetit in cap. I. Habacuc; & in cap. V. Ecclesiastis exponens ea verba vers. 5. *Neque dicas coram Angelo: non est providentia: non enim, inquit, in ventum dicta transeunt, sed a præsente Angelo, qui unicuique alhæret comes, statim perferuntur ad Dominum.*

231. Alii etiam Patres non pauci idipsum affirmant, ex quibus seligemus præcipios. S. Gregorius Thaumaturgus *Orat. prophonetica*, quoniam habuit in Origenem, num. 4. debitas Angelo suo tutelari gratias agit, quod a primo ortu sui errare gesserit, ac inter alia beneficia ipsum ad Originalis cognitionem, & magisterium duxerit. Origenes commentans illud Act. XII. de Angelo Petri dictum, inquit: „Ergo intelligitur esse alius & Pauli Angelus, sicut est Petri, & alius alterius Apostoli, & singulorum per ordinem. Et alibi (*Homil. XX. in Numeros*) Adest, inquit, unicuique nostrum etiam minimus, qui sunt in Ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moveat, qui gubernet &c.“ Methodius autem (apud S. Jo. Damasc. in *Eclogis*) ex scripturis constare, ait, unumquemque curatoribus Angelis committi; quod idem asserit Eusebius Cæsariensis Libro XIII. *Præparat. Evang.* Adhuc Inculentius S. Basiliius Lib. III. contra Eunonium ita loquitur: „Quod antem unicuique fidelium adsit Angelus, tamquam pædagogus aliquis, & pastor vitam gubernans, nemo contradicat, qui verborum Domini ineminenter dicens: ne contemnatis unum ex his pusillis, quoniam Angelii eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est: & Psalinista dicit: castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium ipsum; & Angelus, qui eruit me a juventute mea, & cetera id genus: quorum gemina pluribus in locis habet.

232. Omittendus denique nou est S. Bernardus, qui

a Petro missum crediderunt. Alii vero volunt, intelligi ipsius Petri spiritum, vel animam, quoniam Deo permittente ab alio mundo venisse putabant. Sed prima expositiæ a vero Scriptura sensu omnino abludit. Ut enim sacra habet historia, cum puella Rhode, que pulsantis Petri vocem agnovit, nunciasset iis, qui in domo aderant, stare Petrum ante jannam, illi primo eam insanire dixerunt. Deinde illa constanter affirmante, Petrum reipsa esse præ fortius domas, dicebant Petri Angelum esse; qui scilicet vocem, & figuram Petri assumisset. Altera vero expositiæ adhuc absurdior est; nullibi enim legitur in sacris litteris, animam huius appellatam Angelum. Ulterius notum omnibus erat, Petrum serviri in carcere, & nondum esse mortuum, & prouide ipsius animam esse suspicari nemo poterat. Quanto melius, & felicius oratio fuit, si docimus, cumq; non in hinc fuisse omnium opinionem, singulis hecimib; suum Angelum custodem esse destinatum?

qui postquam in Sermonibus super Psal. Qui *habitat* multa de Angelorum custodia præclare dicit, ita demum Serm. XVI. concludit: „Si *fi*, „dem consulas, ea tibi Angelicam probat præ- „sentiam nou deesse. Nec dixisse piget, quoniam „fides probat ... Ad sunt igitur, & adsunt tibi, „nou modo tecum, sed etiam pro te. Ad sunt, „ut protegant, adsunt, ut prosint“.

255. Cum hæc ita fidenter pronunciet S. Bernardus, aliqui putant, non id meram esse Patrum, & Theologorum opinionem, sed inconcensus plene Religionis nostræ dogma. Fatendum tamen est, nullam haberi hac de re Ecclesiæ definitionem; quanquam ubi de electis, de justis, atque etiam de fidelibus agitur, adeo concors est sanct. Patrum, ac Theologorum consensus, ut saltem sine maxima temeritate negari nequeat, eorum singulis Angelos custodes datos esse (a).

254. Non ita res certa est de infidelibus, ac de reprobis. Nam etiam Origenes Hom. VI. in Matth. refert, suo tempore duplum hac de re fuisse opinionem: alii enim dicebant, unicuique homini adesse Angelum Custodem a tempore natitatis, aliis duxatbat post Baptismum. Vid. S. Thomas I. P. qu. 113. art. 5. ubi primam sententiam, quæ S. Hieronymi est, rationabilem vocat. Alii etiam sancti Patres non omnino concordes sunt; plerique enim omnibus omnino hominibus suos tribuunt Angelos tutelares; quod modo Theologis communiter arridet: quidam vero solis fidelibus; & nonnulli solis justis, vel electis.

255. Obj. primo. Ex hac nostra sententia consequeretur, Angelos esse inferiores hominibus, quibus ministrant, & inserviunt: tum etiam hos Angelos in terris degentes esse beatifica Dei visione orbatus: ac demum dolore affici, quando hominibus, qui sub eorum tutela sunt, adversa contingunt, quemadmodum lætari putantur, cum illi sunt felices; quæ omnia absurdâ sunt.

256. Resp., nihil horum ex communi Christianorum omnium de tutela Angelorum sententia consequi. Non primum; dum enim nos custodiunt Deo inserviunt, non nobis, seu inserviunt nobis propter Deum; sicut opilio non ovibus, quas custodit, servire dicitur, sed domino, a quo ovibus custodiendis positus est. Hinc S. Paulus in Epist. ad Hebr. I. 14. de Angelis inquit:

Oinnes sunt administratorii spiritus in mini-

(a) Vener. P. Seraphinius Capponi a Porrecta in Appendix. ad art. 2. quest. 113. I. P. putavit ex land. S. Bernardi verbis inferri, Angelicam circa unumquemque custodium dari, esse dogma ad fidem pertinens. Sed Guill. Estius, cui Gaspar Juenin, aliquie adhærent, solummodo tenerarium judicat ab hac communi Theologorum doctrina recedere. Hanc etiam sententiam, solum ut probabiliorem, defendit P. Laur. Berti.

(b) Præclara est S. Thomæ doctrina I. P. q. 112. art. 1. ad 3., ubi observat, inter Angelos, & nos hoc esse discrimen, quod in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit, quia actioni insistimus

sterium missi (uempe a Deo) propter eos, quæ hæreditatem capient salutis. Ubi nou dicit Apóstolus Angelos esse missos in ministerium hominum, sed Dei, ad procurandam scilicet electorum salutem; quod bene observavit S. Jo. Chrysostomus (Comuent. in hunc locum) dicens, Angelorum munus esse ministrare Deo ad nostram salutem.

257. Quanquam S. Bernardus Serm. XI. super Psalm. XC. non dubitavit Angelos appellare nostros ministros: *Plane ministri nostri*, inquit, *non domini nostri*. Ex quo tamen non fit, eos esse naturæ nobis inferioris; sed, ut idem S. Pater observat, *in hoc Unigeniti formam imitanter*, qui non venit mintstrari, sed ministrare.

258. Neque etiam sequitur alterum, nempe eos privari beatifica Dei visione, sed potius putandum est, Angelicas mentes, quanquam erga homines occupatæ videantur, nunquam tamen a beata diuinæ essentiæ contemplatione averti, quod Christus indicavit iis verbis: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei* (b). Ino neque putandum est, aliquid ipsis decidere de accidentalí illa beatitudine, quam in societate aliorum sanctorum capiunt, sed potius eam augeri, dum Dei gloriam suis erga homines officiis augeri vident, juxta illud Luc. XV. 7. *Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente.*

259. Non demum sequitur tertium absurdum, nempe Angelos affligi in malis, quæ hominibus eorum curæ deputatis accidentunt. Ut enim Sanctus Thomas hac qu. art. 7. observat: „Tristitia, & dolor, secundum Augustinum (Lib. XIV. de civ. Dei cap. 15.) non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in Mundo, quod sit contrarium voluntati Angelorum, & aliorum beatorum; quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ justitiae. Nihil autem fit in mundo, nisi quod per diuinam justitiam fit, aut permittitur, & ideo simpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum ... Sic igitur Angeli peccata, & pœnas hominum universaliter, & absoluere loquendo non volunt; volunt tamen, quod circa hoc ordo diuinæ justitiae servetur, secundum quam quidam pœnis subdantur, & pecare care permittuntur (c)“.

260. Dices. Saltem Angelis imputari poterunt ma-

secundum sensitivas vires, quarum actiones cum intendantur, retardantur actiones intellective virtutis. Sed Angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores, unde actiones exteriores in nullo impediunt ejus contemplationem; quia duarum actionum, quarum una est regula, & ratio alterius, una non impedit, sed juvat aliam. Unde Gregorius dicit Lib. II. Moralem c. 2., quod Angeli non sic foras exirent, ut interne contemplationis gaudiis priventur.

(c) Obstare quidem videntur verba Isaiae XXXIII. Angelii pacis amare flebant, quasi Angeli sint afflictionis reipsa capaces. Sed respondet S. Thomas, re-

mala, quæ hominibus accidunt, & quæ ipsi sua virtute impedire possent, juxta illud 3. Reg. XX. 59. *Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus.*

241. Resp. S. Thomas hic art. 1. ad 3.: „Quod sicut homines a naturali instinetu boni discedunt propter passionem peccati, ita etiam discedunt ab instigatione honorum Angelorum, quæ sit invisibiliter per hoc, quod homines illuminant ad bene agendum. Unde quod homines ne pereant, non est impunitandum negligentiæ Angelorum, sed malitia hominum“.

242. Obj. secundo. *Hæc Angelorum custodia supervacanea est: nam primo Deus nos custodit; unde dicitur Ps. CXX. Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Præterea non obstante hac Angelorum custodia, homines innumeros premuntur malis. Demum Angeli internos nostrorum cordium motus non cognoscunt, ut superius c. IX. probatum est: non ergo in majoribus nostris afflictionibus, & necessitatibus, quæ plerumque internæ sunt, nobis præsto esse possunt.*

243. Resp. primæ difficultati, Deum custodire homines, præcipue autem electos tum *immediate* sua gratia, qua eos illuminat, & movet, tum etiam *mediate* per Angelos, quos suorum beneficiorum ministros esse voluit. Sicut Ecclesiam suam regit, tum *immediate* Spiritus sancti assistentia; tum *mediate* per Pastores, quos pesuit ejusdem Ecclesiæ suæ curatores, & præsides (a). Reim ita esse perspicuis sacram litterarum, sanctorumque Patrum testimoniorum edocemur. Nec desunt etiam Theologicæ rationes, sin minus demonstratiæ, saltem admodum probabiles (b).

244. Ad secundum resp.: quemadmodum Deus, quanquam sine dubio omnium rerum curam gerit, præcipue autem hominum, multa tamen mala permittit, quæ impedit utique posset, ita etiam Angelos non ab omnibus nos malis præservare, a quibus certe virtute sibi indita præservare non possent. Quare id contingat, nostrum non est perscrutari, sed humiliter incomprehensibilem divinorum judiciorum profunditatem adorare debemus. Considerare tamen possumus, Angelorum beneficio, sin minus ab omnibus, saltem a plurimis nos malis exihi, præcipue vero ab illis, quæ invidia, & malevolentia Dæmonum nobis impen-

dent. Neque custodiā, & beneficia Angelorum ingratia inficiari debemus, quod non omnia mala, in quæ culpa nostra incidimus, a nobis avertant. Beneficiorum autem ab Angelis in homines collaborum plura nobis sacrae litteræ, & etiam Ecclesiæ Historia exempla suppeditant.

245. Ad tertium. Quanquam Angeli virtute suæ naturæ non possint secreta nostri cordis penetrare, id possunt tamen ex revelatione Dei, qui certe eis omnia patescit, quæ ad nos custodiendos necessaria sunt.

246. Obj. tertio. Saltem peccatoribus, infidelibus, & reprobis nullus Angelus ad custodiā datus videtur. Nam primo exempla, & oracula ex sacris litteris deprompta videntur ad solos justos, & electos pertinere, quorum specialis cura Deo est. Secundo similiter & sancti Patres de solis justis, aut de solis fidelibus ut plurimum loqui videntur. Tertio id ipsum etiam Ecclesia sentire videtur, quando supra baptizandum sic orat: *Quæsumus, mittere digneris sanctum Angelum tuum, ut custodiat hunc famulum tuum.* Quartu saltem credi potest, insignes, & obduratos peccatores ab Angelis deserit, cum Deus ipse gratia sua illos deserere videatur; unde illud apud Jeremiah Ll. 9. *Curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquimus eam.*

247. Resp. primo, non ita certo constare, singulis peccatoribus, & infidelibus singulos esse destinatos Angelos, quemadmodum certo constat esse destinatos singulis justis, aut saltem fidelibus, quia de istis sacrae litteræ, & Sancti Patres manifestius, & frequenter loquuntur, quam de illis. Quia tamen communis Theologorum opinio est, nulli omnino hominum suum Angelum custodem deesse, ideo objectis difficultibus occurrentum est.

248. Et primo sacram Litterarum testimonia facile explicantur de speciali cura, quam Deus habet electorum; quod minime impedit, quin etiam alios homines Angelorum custodiæ communiserit. Insuper observare oportet, Apostolum Paulum, cum dicit cap. I. Ep. ad Hebræos de Angelis: *Omnis sunt administratori spiritus in ministerium missi, non sine causa addidisse: propter eos, qui hereditatem capient salutis; ut scilicet intelligamus, Angelos non esse missos ad solos electos ad hereditatem salutis, verum etiam ad*

rum illud posse intelligi de Angelis, idest nunciis Ezechie, qui fleverunt propter verba Rapsaci, de quibus habetur Isaiae XXXVII.; & hoc secundum litteralem sensum. Secundum vero allegoricum Angelii pacis sunt Apostoli, & predicatorum, qui flent pro peccatis hominum. Si vero secundum sensum anagogicum exponatur de Angelis bonis, tunc metaphorica erit locatio ad designandum, quod Angelii volunt in universali hominum salutem. Sic enim Deo, & Angelis hujusmodi passiones attribuantur.

(a) S. Thoinas ita hinc arguento respondet art. 1. ad 2.: *Ad bonum operandum duo requiruntur; primo*

quidem, quod affectus inclinetur ad bonum; quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis: secundo autem, quod ratio inventat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad primum Deus iuncte custodit hominem, infundendo ei gratiam, & virtutes; quantum autem ad secundum Deus custodit homines, sicut universalis instructor, cuius instructio ad hominem pervenit medianibus Angelis.

(b) Vid. S. Thomas I. P. qu. 113. art. 1. & 2., & Guill. Estius in Lib. II. Sentent. Diet. XXI. §. 2.

ad alios; sed tamen semper propter electos, quia propter bonos multa beneficia etiam malis conferuntur.

249. Sanctorum autem Patrum testimonia intellegi non debent in sensu exclusivo, sed positivo; quia plerumque ita loquuntur de justis, ut non excludant alios. Vel si aliquando non nisi justorum curam tribuant Angelis, loquuntur de cura quaedam speciali, & efficaci, quam certe non merentur peccatores ingrati beneficiis Dei. Ceterum nonnulla sunt eorum testimonia, ut supra vidimus, in quibus nulla sit hominum exceptio.

250. Tertia objectio de orationibus Ecclesiae supra baptizandos ita solvitur. Quando Ecclesia pro aliquibus specialiter orans ipsos vocat *familios Dei*, non semper supponit, ipsos esse acti, & re ipsa justos, sed saltem pio affectu, & dispositiōnibus praevis ad justitiam tendere. Id patet in ipsa oratione nobis objecta, in qua ita pergitur: *O perducat eum ad gratiam Baptismi tui; quod aliis etiam potest facile confirmari.* Non igitur ex Ecclesiae precibus evincitur, Angelos solis justis esse destinatos.

251. In postrema objectione observandum est, gratiarum largitionem pertinere ad providentiam Divinam in ordine supernaturali; custodiā autem Angelorum nedium respicere ordinem supernaturalem, quatenus eorum ministerio utitur quoque Deus ad procurandam nobis bona spiritualia; sed etiam ordinem mere naturalem. Ut enim docet S. Thomas hic art. 5., custodia Angelorum est beneficium, quod homini confert, in quantum habet naturam rationalem; ac proinde quantum fortasse verum sit, aliquibus hominibus subtrahi auxilia gratiae, quod multi Theologi docent, non tamen inde sequitur iis etiam subtrahi custodiā Angelorum, quae iis perutilis est, tum ad propulsanda multa mala corporis, tum etiam ne in multo majora mala deterius ruant (*a*).

(*a*). Vid. S. Thomas in art. 4. ad 3., & art. 6., ubi respondens tum verbis objectis ex *Jeremia c. Ll. Curavimus Babylonem &c.*, tum aliis similibus Isaiae V. 5. *Auferam sepem ejus: nomine autem sepius Glossa intelligit Angelos*, inquit: *Intantum Deus secundum ordinem suae providentie dicitur hominem derekinquere, in quantum permittit hominem peti aliquem defectum vel ponere, vel culpe.* Similiter etiam dicendum est, quod Angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eum dimittit, prout scilicet non impedit, quin subdatur alieni tribulatiōni, vel etiam quin cadat in peccatum, secundum ordinem divinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & dominus Israel ab Angelis derelicta dicuntur, quia Angeli eorum custodes non impediverunt, quin tribulationibus subderentur.

(*b*). Multis Sac. Scripturæ locis edocemur de hac veritate, ut Dan. X. commemorantur Princeps, seu Angelus Regni Persarum, Princeps Græcorum, & Michael. Josue V. 14. apparuit Josue princeps exercitus Domini. Exodi XVI. 19. XXIII. 22., & XXXII. 34. memoratur Angelus, qui præcedebat populum Israe-

252. Obj. quarto. Unus Angelus potest multis custodire, ut unus homo multis aliis præficitur; non ergo est necesse, singulis hominibus singulos Angelos deputari. Et re ipsa sciimus, aliquos Angelos præesse Civitatibus, Provinciis, Regnis, & Nationibus (*b*).

253. Resp. S. Thomas artic. 2. ad 1., Angelorum custodiā deputari hominibus etiam quantum ad invisibilia, & occulta, quæ pertinent ad singulorum salutem secundum seipso. Unde singulis hominibus singuli Angeli deputantur ad custodiā. *“ Observat insuper S. Doctor, homines duplici custodia indigere, scilicet & in quantum sunt pars alicujus societatis, & in quantum sunt personæ singulares ratione præditæ.* Hinc facile intelligitur, quomodo Angelorum aliqui civitatibus, provinciis, regnis, & nationibus, ac reliquis hominum societatibus, aliis singulis hominibus præsint.

254. Ob. ult. Hæc opinio Angelorum tutelarium ex ethnica Gentilium superstitione dimanavit, qui plura de geniis cuiilibet homini assistentibus fabulabantur; ut videri potest apud Dan. Huetium in *Quæst. Abiet.* Lib. II. c. 4. §. 5.

255. Resp., id absurde omnino dici, cum sententia nostra, quæ apud doctos, indoctosque comitauinter obtinet, tam perspicuis, & tam sæpe iteratis utriusque testamenti oraculis demonstretur. Hinc potius dicendum, ex antiqua traditione, quæ a nepotibus Noe vel in ipsas gentes derivari debuit, hanc invaluisse apud Ethnicos de Angelis, seu genis tutelaribus doctrinam; quamquam postea & illa, ut alia multa verae Religionis dogmata, hominum perversitate fuerit variis superstitiōnibus admodum contaminata. Unde novum potius pro veritate custodiæ Angelorum ex gentilium fabulis nascitur arguementum, quod eruditæ inter alios pertractarunt Dan. Huetius loco laud., & Dion. Petavius Lib. II. de *Angelis* cap. 7. (*c*).

256.

(*c*). Ac demum ex visione, quam habuit Paulus viri Macedonis, qui eum deprecabatur, ut in Macedoniam transiret Actor. XVI. 9., manifeste colligitur, eum fuisse Angelum Macedoniarum tutelarem. De pugna autem istorum Angelorum vid. S. Thomas hic art. 8. Sextus V. concessit Lusitanis officium in honore Angelis Custodis ipsorum Regni.

(*d*). Aliquibus visum est, non solum hominibus, sed etiam bestiis, plantis, ceterisque rebus omnibus suis a Deo præfectos fuisse Angelos. Notus est ille liber apocryphus, quem confitavit S. Hieronymus in Comment. ad vers. 14. c. I. Habacuc, & in quo scriptum erat, quendam Angelum nomine Tyri præesse reptilibus, & in hanc similitudinem piscibus quoque, & arboreis, & bestiis universis propriis in custodiani Angelos assignatos. Sed Hernias quoque in Lib. I. *Pastoris Visione* 4. hæc habet: *Misit Dominus Angelum suum, qui est super bestias, cui nomen Hegrin &c.* Atque hæc eadem opinio invenitur apud Origenem Homil. XIV. in Numinis, ac nonnullis aliis in locis, tum apud Athenagoram in *Legatione pro Christianis* (quem laudat etiam Methodius apud S. Epiphanius

256. Scholion. Locus videretur hic opportunus de debita Angelorum venerazione, atque invocatione pertractandi. Sed cum id accurate, copiose fieri soleat, ubi agitur de cultu Sanctorum, ideo pauca dñntaxat S. Bernardi verba subjiciemus Serm. XII. in Psalm. XC. n. 8., ubi expendens ea Davidis verba: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis:* „Quantam, inquit, tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia... Quid retribues Domino pro omnibus, quæ retribuit tibi? Siquidem soli ei honor, & gloria. Quare ei soli? Quia ipse mandavit, & omne datum optimum non nisi ab illo est. Veruntamen etsi ille mandavit, ipsis quoque, qui & ei ex tanta caritate obediunt, & nobis subveniunt in tanta necessitate, ingratos esse non licet. Simus ergo devoti, simus grati tantis custodibus: redamenus eos, honoremus eos, quantum possumus, quantum debemus; totus tamen ei reddatur & amor, & honor noster, a quo tam ipsis, quam nobis est totum, unde honorare possumus, vel amare; unde amari, honorari rariem meremur. Neque enim Apostolus, ubi ait: soli Deo honor, & gloria, propheticō credendus est obviare sermoni, qui sibi etiam a micos Dei nimis honorificatos esse testatur. “Quibus, aliisque multis id genus verbis S. Pater mirifice explicat, quomodo Angelos non solum amare, verum etiam honorare debeamus; quin tamen hic lædatur honor ille latræ, quem soli Deo debemus.

257. Hic tamen breviter notandum est, non consuevisse peculiari Angelo Custodi publicum cultum ab Ecclesia concedi, quia, ut observat Guyet de festis propriis Sanctorum Lib. I. c. 5., mortuo illo homine talis cultus cessaret. Celebratur autem Festam omnium Sanctorum Angelorum Custodium, unde in recognitione Breviarii facta iussu Urbani VIII. suppressus fuit titulus: *in festo S. Angeli Custodis*, & positus, qui modo legitur: *in Festo Sanctorum Angelorum Custodium*. Est tamen unicuique consulendum, ut suo Angelo Custodi ex grati animi sensu privatum cultum adhibeat.

Hæresi LXIV. num. 21., & apud Photium in Biblioth. codic. 234.) tunc apud Epiphanius ipsum in Lib. *De mensuris, & ponderibus* c. 22., & apud Theodoreum quæst. 32. in Genesim. Eadem fuit Platonicon sententia, quam recentiores aliqui Philosophi renovare co[n]tinent, ut Jo. Bodinus in *Univers. naturæ theatro* Lib. V., & D. Le Maitre Calvinista in Epist. ad Jacobum Lensant.

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

C A P U T XVI.

De malis Angelis.

258. Quemadmodum boni Angelii in accepta justitia divina Gratiae ope perseverantes æternæ felicitatis participes facti sunt, a qua nunquam se excidere posse, certo sciunt; ita mali, qui ab eadem justitia, arbitrii libertate male usi exciderunt, æternis suppliciis condemnati fuere. Et quemadmodum priui in bono confirmati sunt, ita alii fuere in malo obduri (a).

259. Quidam putatunt, Angelis post peccatum suisse aliquod spatium ad pœnitendum relictum, neque eos æternam damnationem subiisse, nisi postquam divina misericordia, & patientia abutentes in peccato pertinaciter perseverarunt. Communiter tamen credunt Theologi, eos statim post lapsum suisse damnatos. Hinc pervulgata illa S. Jo. Damasceni Lib. de Fide orthologa cap. 4. sententia: *Quod hominibus mors, hoc Angelis est lapsus; post lapsum enim non est illis pœnitentiae locus; ut neque post mortem hominibus*. Unde etiam S. Gregorius Papa Lib. IX. Mortalium cap. 28. id juste cum Angelis actum fuisse dicit, propter eorum excellentiam: *Hominem vero idcirco veniam meruisse, quia per carnale corpus aliquid, quo seipso minor esset, accepit*. Aliæ hujus discriminis ab aliis rationes afferruntur non improbables, quamvis hac in re, ut in aliis multis, humiliiter adoranda sunt, non curiosius investiganda imperscrutabilis judicia Dei.

260. Angeli antem isti mali communi loquendi uso *Dæmones* appellari solent; quod nomen teste S. Augustino Lib. IX. de civit. Dei cap. 19. in sacrâ litteris nunquam bonis Angelis tribuitur, sed dñntaxat malis. Et ante S. Augustinum Origenes Lib. V. contra Celsum n. 5. inquit, *Dæmonum nomen nonnisi tribui malefici illis potestatis, crassiore corpore solutis, quæ homines in errorem inducunt, aguntque transverso.*

261. Eædem sacræ litteræ multis in locis nobis aliquem exhibent, quasi malorum Angelorum principem, quem Christus Dominus appellat *Dæbolum*. Matth. XXV. 41.: *Discelite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus*. Appellatur item princeps hujus munici, princeps tenebrarum, princeps potestatis aeris hujus, Lucifer, Serpens, Belial, Beelzebub, Satan, Draco &c.; quæ nomina potius malitiam, quam

(a) Voltairius solita sua impudentia aniquissinam, & universalem de malis Angelis opinionem utriusque fœderis libris tam inculenter, ac tamen saepè inculcatam irridet in sua *Historia philosophie*, contendit nam hanc malorum spirituum opinionem a Zerdusculo, Philosophie Persicæ conditore primam suam originem trahere. Sed adeo inepta sunt, quæ assert, ut nec co[n]futari mereantur.

quam naturam illius denotant: natura enim malorum Angelorum eadem est, ac bonorum, & per vulgata est, communiterque recepta illa pseudodionysii Areopagitæ sententia (de divinis nominibus capite 4.) *Naturalia in Dæmonibus remanserunt integra (a).*

262. Eos prouide incorporeos esse modo Theologis omnibus est persuasum, quamvis nonnulli ex veteribus Patribus existimaverint, Angelis malis in pœnam suæ rebellionis fuisse tributa corpora quædam aerea, quo possent inferni flammis ardere (b). Imo Græci Concilio Florentino hanc opinionem tueri conati sunt, quam tamen Sanctus Hieronymus in Epist. 124. ad Avitum inter Origenis errores recensebat. Sane Theodoretus in cap. XIII. Isaiae *Incorporea quidem*, inquit, *Dæmonum natura, ut cum homines seducere solent, peregrinas quasdam illis obstentant figuræ.* Multa alia id genus affere facile esset; sed hæc sufficiant; fere enim omnia in opinione tam veterum, quam recentiorum posita sunt, & admodum pauca undequaque certa.

CAPUT XVII.

De malorum Angelorum pœna.

263. Peccatum Angelorum non una consecuta est pœna. Nam primo justitiam, & gratiam sanctificantem, qua eos exornatos fuisse, inno & in qua eos creatos fuisse supra ostendimus cap. XIII., illico amiserunt.

264. Præterea privati sunt ea beatitudine supernaturali, ad quam ordinati erant, & quam Angelii boni consecuti sunt, intuitiva scilicet visione Dei, quæ pœna est omnium maxima.

265. Tertio, quanquam eorum naturalia dona non fuerint ipsis ablata, vel diminuta, ut commune habet Theologorum effatum post Dionysium vulgo Areopagitam, fuit tamen eorum intellectus obtenebratus, & voluntas in malo obdurata; quod

(a) Longum, & inutile foret Rabbinorum quotundam soñnia, & chimæras de malorum Angelorum ortu, & natura hic exponere, & refutare. Alii enim volunt, eos natos esse ex commercio eorum principis Sammael cum Eva, antequam Adam eam cognoscere. Alii eos filios Adam esse dixerunt. Alii filios Nœma sororis Thibalcain. Alii filios Lilith, quam etiam interempricem infantium esse fingebant. Alii alias nobis venditant nugas; quarum tamen vel ipsos prudenterores inter Rabbinos suppeditare cōpīt, ut videri potest apud Maimonidem: *De fundamentis Legis* c. 1. Dolendum est, nonnullos etiam inter Christianos commentuti istis fabellis finisse dēceptos. Sic Lactantius Lib. II. *divin. instit.* c. 14. duplex Dæmoniorum genus confinxit, eorum nempe, qui in cælis peccarunt; & aliorum, qui ab his procreati fuerunt. Hos secundos vult neque Angelos esse, neque homines, sed medium quædam naturam gerere.

(b) S. Augustinus Lib. III. de Genesi ad litteram cap. 10. inquiebat: *Si transgressores illi, antequam*

utrumque bene explicat Sanct. Thomas quæst. 64. artic. 1., & 2., & primo quantum ad obtenebrationem intellectus observat, quod:

266. Duplex est cognitio veritatis, altera per naturam, per gratiam altera. Rursus hæc secunda cognitio duplex est: una speculativa tantum, sicuti cum aliqui quædam divina secreta revelantur; alia vero affectiva, producens amorem Dei. Harum autem trium cognitionum prima nec est ablata, nec diminuta, quia consequitur ipsam Angeli naturam, & propter ejusdem naturæ simplicitatem nihil potest ab ea subtrahi, contra ac contingit in homine, qui potest puniri per amputationem manus, vel pedis, vel alterius membra. Cogitio vero, quæ est per gratiam in sola speculatione consistens, non fuit Angelis omnino ablata, sed diminuta; neque enim ipsis revealantur ea omnia, quæ Angelii boni vident in Verbo. Tertia vero cognitione fuerunt Dæmones omnino privati.

267. Hinc Dæmones lumine suo naturali, quod in eis est acutissimum, eadem cognoscunt, quæ Angelii boni, & multo plura quam nos; lumine vero revelationis aliqua cognoscunt, vel medianibus Angelis bonis, vel per aliqua temporalia divinæ virtutis effecta, ut S. Augustinus loquitur (c): cognitione vero cum caritate conjuncta penitus orbati sunt.

268. Quantum vero ad voluntatis indurationem, quemadmodum voluntas honorum Angelorum confirmata est in bono, ita voluntas Dæmonum obstinata est in malo; ita ut tanquam prorsus erronea explodenda sit Origenis opinio, qui voluntatem Dæmonum in bonum flecti posse statuebat; unde etiam futuram aliquando eorum conversionem, & salutem, male sibi persuadebat.

269. Observat tamen S. Thomas, hujus obstinationis causam non oriri ex gravitate culpæ eorum, sed potius ex conditione naturæ, seu status: *hoc enim est hominibus mors, quod Angelis casus,* ut supra diximus cum S. Jo. Damasceno-

transgrederentur, cælestia corpora gerebant, neque hoc mirum est, si conversa sunt ex pœna in aeream qualitatem, ut jam possint ab igne, idest ab elemento nature superioris aliiquid pati &c.

(c) Lib. IX. de Civit. Dei cap. 21., ubi observans, Dæmones aliquo modo cognovisse Christum, ita prosequitur: *Clarum est, quod in eis & tanta scientia erat, & caritas non erat ... Tantum vero eis innotuit, quantum (Christus) voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit, non sicut Angelis sanctis, qui ejus secundum id, quod Dei Verbum est, participata aeternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit. Innotuit ergo Dæmonibus, non per id, quod est vita aeterna, & lumen incommutabile, quod illuminat pios, cui videndo per fidem, qua in illo est, corda mundantur; sed per quædam temporalia sue virtutis effecta, & occultissima signa præscentia, que Angelicis sensibus etiam malignorum spirituum potius, quam infirmitati hominum possent esse conspicua.*

sceno.. Et insuper idem S. Doctor hoc observat discernen inter hominem, & Angelos, quod homo apprehendit mobiliter discurrendo de uno ad aliud, habens viam procedendi ad utrumque oppositorum; unde & voluntas hominis adhæret obiecto mobiliter, potens etiam ab eo discedere, & contrario adhædere. Angelus autem apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter appreheudimus prima principia, quorum est intellectus; unde & voluntas Angeli adhæret fixe & immobiliter.

270. Neque in his videtur aliqua esse inter Theologos dissensio; quæ postea non levis est, ubi agitur de pœna ignis inferni. Multi enim veteres hauc pœnam nondum esse Dæmonibus inflictam aperte docere videntur; cui sententiae nonnulli etiam ex recentioribus, licet non admodum multi, adhærent (a); communis enim modo, & constans Theologorum sententia est, Dæmones illico post peccatum fuisse supplicio infernalis ignis puniti. Hæc autem sententia multis gravibusque momentis probatur.

271. Et primo ex locis supra num. 211.. allatis ex Epist. secunda Sancti Petri, & ex alia Epist. Canonica Sancti Judæ, ubi recte adnotat Præterius eadem ratione sermonem institui de pœnis infictis Dæmonibus, ac de aliis infictis nostris protoparentibus post peccatum, ac Sodomitis, atque Gomorrhaës; unde efficitur, supplicia Dæmonibus non solum esse præparata, sed re ipsa inflicta, quemadmodum illis re ipsa inflicta fuere.

272. Præterea Angeli boni statim habuerunt suæ perseverantiae mercedem, æternam scilicet beatitudinem, de quo nemo dubitat: videtur ergo ab opposito fuisse etiam malis suæ apostasiæ pœnam illico inflictam, ignem scilicet infernalem.

273. Tertio id etiam evincitur exemplo hominum, quorum animæ, si in lethali culpa descendant, sine dilatione detrnduntur in infernum; sicut in Concilio Florentino definitum fuit: idem enim judicium, ut inquit S. Thomas. quæst. 64. art. 4. ad 3. esse dehet de malis animabus, & malis Angelis, sicut idem judicium est de bonis animabus, & de bonis Angelis.

274. Neque demum nostræ sententiæ suffragatores desunt: aliqui Sancti Patres, quorum nomine vener. Beda in Comment. ad cap. III. Epist. S. Jacobi de dæmonibus loquens ait: „ Ubicumque vel in aere volitant, vel in terris, aut sub terris vagantur, sive continentur, suarum semper secum ferunt tormenta flaminarum, instar febricitantis, qui etsi in lectis eburneis, etsi in locis ponatur apricis, fervoreni tamen, vel frigoris insiti sibi languoris vitare non potest.. Sic

„ ergo Dæmones, etsi in templis colantur auras, etsi per aera sua discurrant, igne semper ardent gehennali “. Consenit etiam Prudentius in Hyntio l. περὶ ὀτσφύων de Diabolo inquiens: Confitens ardere se, nam gehennæ est incola. Et rursus in Hamartigenia de Diabolo inquit: fumo stipatur & igne.

275. Alios autem multos Sanctos Patres pro hac nostra sententia allegare non possumus; immo fatendum est, illorum non paucos nobis potius adversari, quos recenset Petavius Lib. III. de Angelis cap. 4., & a quorum sententia se minime alienum ostendit, saltem si ita intelligatur: „ Præter visionis beatæ privationem, quæ prima, & semiplera illorum est pœna, etiam cruciatus aliquos, ac dolores perpeti, sed multo iis a cerboreis, sævioreisque post judicium esse passuros, ac tum scilicet ignibus adjudicatos esse vel omnes, vel eos saltem, qui nunc liberare per aera spatiuntur; de hac enim sententia ita pronunciat: non video, cur rejici, ac damnari debeat “.

276. Estius tamen, qui communem Theologorum sententiam ut valde probabilem tuetur in Lib. II. Sentent. dist. 6. §. 15. putat, sanctorum Patrum testimonia, qui malorum Angelorum damnatione ab extrema judicii die suspendi docent, intelligi, & explicari posse de pœna quadam secundaria, quam subire cogentur post finem mundi, quæque sita est primo in confusione, quam superbissimi illi spiritus patientur in judicio universalis, eorum nequitia omnibus gentibus patet; secundo in maxima ignominia, & rabie, quando non solum a Deo, & ab Angelis, sed etiam ab hominibus judicabuntur, & condemnabuntur: tertio quia ipsis nocendi potestas auferetur: demum quia omni eo cultu privati erunt, quem malis artibus ab hominibus modo extorquent. Sed hæc a præstantissimo illo Theologo fusiis explicata inventientur. Videri etiam poterunt, quæ nos diximus. Tom. II. in Tract. de Deo Diss. III. cap. 12. n. 287..

Quæres. primo, quomodo Dæmones possint corporeo inferni igne torqueri?

277. S. Augustinus hanc quæstionem facile juxta ac tutissime expedivit, dicens, id fieri miris, sed veris modis. Lib. XXI. de civ. Dei cap. 10..

278. Alii contra concipere non valentes, quomodo ignis corporeus in substantiam spiritualem agere possit, negarunt. in inferno esse ignem corporeum, & oracula sacrarum Scripturarum, quibus id frequentissime asseritur, in sensu minus proprio intelligenda esse dixerunt (b)..

279. S. Thomas pro certo habens, Dæmones, &

(a) Card. Cajetanus in Comm. ad cap. II. Epist. secunda S. Petri v. 4. putavit Angelos, qui peccaverunt, dici servatos, seu servandos in judicium, quia adhuc non sunt extreme damnationi subjecti; sed hoc extremo judicio reservatur. Unde & Dominus in Evangelio.

dicit de igne æterno, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus; & non dicit, qui jam datus est &c. Fevardentius in scholiis ad cap. 26. Libri V. S. Irenæi idem docet.

(b) S. Hieronymus in Epist. CXXIV. ad Avitum re-

& animas incorporeas cruciari igne corporeo, ita rem explicat Lib. IV. cont. Gentes cap. 90. Primo monet, non esse putandum, substantias incorporeas ita posse ab igne pati, ut eartum natura corruptur, alteretur, aut quocumque alio modo transmutetur, sicut corpora nostra corruptibilis patiuntur ab igne. Secundo nec dici posse, eas pati ab igne corporeo afflictionem ratione aliquius contrarietatis, sicuti corpora humana post resurrectionem patientur, quia substantiae incorporeæ organa sensuum non habent, neque potentias sensitivis utuntur.

280. His præmissis ita prosequitur: „Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiae incorporeæ per modum alligationis ejusdem ... & hoc ipsum est eis in afflictionem, quod sciunt regibus infimis alligatos in pœnam“. Fusius hac de re agit S. Doctor in Lib. IV. Sentent. Diss. 44. quæst. 3. art. 5. solut. 5., ubi etiam varias aliorum opiniones refert; & concludit, ignem corporeum, inquantum est instrumentum justitiae divinæ vindicantis, detinere spiritum, & retardare eum ab executione propriæ voluntatis, ne scilicet possit operari ubi vult, & secundum quod vult.

281. Subdit tamen Angelicus in laud. loco lib. IV. cont. Gentes „nihil prohibere, quædam etiam, quæ de damnatorum pœnis in Scripturis dicta corporaliter leguntur, spiritualiter accipi, & veluti per similitudinem dicta: sicut dicitur Isaïæ ult. 24.: vermis eorum non morietur. Potest enim per vernum intelligi conscientiæ remorsus, quo etiam impii torquebuntur. Non enim est possibile, quod corporeus vermis spiritualiter corrodat substantiam, neque etiam corpora damnatorum, quæ incorruptibilia erunt. Fletus etiam, & stridor dentium in spiritualibus substantiis nonnisi metaphorice intelligi possunt, quamvis in corporibus damnatorum post resurrectionem nihil prohibeat, corporaliter ea intelligi; ita tamen, quod per fletum non intelligatur lacrymarum deductio, quia ab illis corporibus nulla resolutio fieri potest, sed solum dolor cordis, conturbatio oculorum, & capitis prout in fletibus esset solet.“

darguit Origenem, quod verum in inferno ignem esse negaverit; quam tamen sententiam nonnullis aliis Patribus placuisse dicit Petrus Daniel Huetius in *Origenianis* Lib. II. Quæst. 11. Eandem sententiam adoptavit postea Ambrosius Catharinus vir magni ingenii, sed aliquanto liberior. Ex heterodoxis autem materialem inferni ignem negarunt nonnulli post Calvinum, qm̄ Lib. III. Institut. postremo capite, aliisque in locis nomine ignis nil alind intelligit, quam *internum male conscientia cruciatum*. Major tamen Acatolicon pars hac in re nostræ Ecclesiæ consentit, quæ verba Jesu Christi, *Ite in ignem aeternum de vero igne semper intellexist;* & quamvis nullam hactenus hac de re habeamus dogmaticam definitionem, uniuersæ tamen consensu. Ecclesiæ, inquit mox laud. Huetius num. 8, satis ostendit quid unicuique tenendum sit. Nihil-

Quæres secundo, quoniam in loco Dæmones sint?

282. Resp., quanquam locis Dæmonibus, non minus ac ceteris reprobis a divina justitia destinatus proprie sit infernus, multa tamen esse, quæ nobis persuadent, magnam eorum multitudinem etiam super terram versari. Nam primo Job. capp. I. & II. Satan dicit, se circuuisse universam terram; & ut supra num. 261. notavimus, Diabolus dicitur princeps *hujus mundi*, vel princeps potestatis aeris *hujus*.

283. Accedunt etiam sanctorum Patrum testimonia, quorum omnium instar erit S. Hieronymus, qui explicans ea verba S. Pauli Ephes. VI. 12. *Contra spiritualia nequitiae*, quæ sunt in cœlestibus, hanc postremam vocem in cœlestibus interpretatur de nostra aeris atmosphera, & postea subdit: „hæc autem omnium doctorum opinio est, quod aer iste, qui cœlum, & terram dividens inane appellatur, plenus sit contrariis fortitudinibus.“ Bene autem dicit S. Hieronymus hanc esse omnium doctorum opinionem, quod facile esset demonstrare, aliorum Patrum testimoniis allatis, quæ videri possunt apud Petavium Lib. III. cap. 4.

284. S. Thomas I. P. quæst. 64. art. 4. ita hauc quæstione resolvit, „Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur: unus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aer. Procuratio autem salutis humanæ protenditur usque ad diem judicij; unde & usque tunc durat ministerium Angelorum, & exercitatio Dæmonum ... Sed post diem iudicij omnes mali, tam homines, quam Angeli in inferno erunt.“

285. Ex quo autem Dæmones nondum sint in inferno, non sequitur, eos gehennæ igne minime torqueri; quemadmodum ex quo Angeli boni sapienter in terris versentur ad nostram custodiā, non interfici, eos beatifica Dei visione non frui; seu quod secum ferant tormenta flamarum, ut Beda supra laud. num. 274. inquit (a), seu potius quia, ut loquitur S. Thomas I. P. quæst. 64.

minus graves non desunt Theologi, qui id ad fidem minime spectare docent. Vid. Sylvius ad art. 4. quæst. 70. S. Thomæ in Suppli. & Nat. Alexander Dissert. 45. in Sæc. IV. prop. 2. versus finem. Ceterum ignem inferni esse verum, multis, & invictis argumentis ostendit P. Vinc. Patuzzi in Operc. *De futuro impiorum statu* Lib. II.

(a) Hanc sententiam prorsus improbabilem vocat Estius; tunc propter alias rationes, tunc etiam quia nesciuntque illi sint, maximos oportet percipi calores ex præsentia ignis gehennæ, qui ejusdem est naturæ cum igne nostro elementari, præsertim ab iis, quos Dæmones corporaliter obsidēnt, quod cum experientia pugnat. Neque potandum est, hunc calorem a Deo perpetuo miraculo impediri.

64. art. 4. ad 5., licet Dæmones actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso; tamen ex hoc ipso, quod sciant illam alligationem sibi deberi, eorum pena non diminuitur. Quæ autem Dæmones in terris a-gant, nunc exponemus.

CAPUT XVIII.

De temptationibus Demonum.

286. Sanctus Hieronymus loco mox laud. postquam aerem nostrum plenum esse dixit malignis spiritibus, eos describere pergit, tanquam satellites apostatae Diaboli, atque asserit: „ Unumquemque eorum juxta suam voluntatem diversa ministeria sortitum esse; quomodo enim in urbibus eos, qui aliquid commisere flagiti, videamus vel bestias alere, vel secare marmora, vel mundare spurcias cloacarum, vel praesesse gladiatoriis, & fundendo reorum sanguini destinari; ita & Dæmones ex proprii arbitrii libertate insidiarum, fraudum, scelerum atque perjurii, & reliquam vitiiorum provinciam esse sortitos, ut sint rectores tenebrarum harum, quia esse lucis principes noluerint. “

287. Risu autem, aut potius commiseratione digni videntur quidam nostrorum temporum falsi sapientes, qui non aliter volunt nos a timore Dæmonum liberare, quam illorum existentiam, aut saltem operationes negando; cum tamen ab eis nos non liberet, nisi gratia Iesu Christi Salvatoris nostri, in qua sola spem reponere debemus.

288. Tam in veteri, quam in novo testamento plura sunt hujus rei apertissima documenta, ut seductio Evæ, calamitates Job, tentatio etiam Iesu Christi, quam considerans S. Leo Magnus Serm. II. in Quadrag. capit. 5. inquietabat de Diabolo: *Quem enim tentare non audeat, qui nec ab ipso Domino nostro Iesu Christo conatus suæ fraudis abstinuit?* Tentationis etiam internæ exemplum nobis Scriptura sancta suppeditat immortalium omnium infelicissimo Iuda, de quo ait Evangelista Joannes cap. XIII. 2.: *Cum Diabolus jam misisset in cor, ut trailleret eum Iudas Simonis Iscariotæ; & clarus in Graeco fonte: τῇ διάβολῳ ἦδε βανκόρος εἰς τὸν κορδίον Ιούδα ἡ, τ. χ.; diabolo jam jaculato in cor Iudæ Iscariotæ, ut eum traduceret.*

289. Infinitus autem plane essem, si omnia affere velle, quibus sancti Patres nos de fraudibus Dæmonis admonent, ut ab iis implorata Dei ope caveamus. Varias etiam receuent malorum

spirituum apparitiones, quibus sanctos viros fallere, aut terrere sepius conati sunt. Sufficit hac de re legere vitam S. Antonii Abbatis non ab inficeto, aut nimis credulo aliquo scribiliatore, sed a magno Athanasio litteris configuratam; vitam item S. Hilarionis a S. Hieronymo. conscriptam Tom. II. Operum.

290. Neque horum argumentorum viam eludant, qui objiciunt verba Christi Domini Joann. XII. 31. dicentis, *principem hujus mundi, nempe Diabolum, ejiciendum foras;* aut alia Apocal. XX., quibus Diabolus ligatus dicitur, ut nocete amplius nequeat.

291. Nou enim hæc, & alia hujus generis significant, omnem Diabolo ademptam esse nobis nocendi facultatem; sed tantumin modo eamdein per Jesu Christi passionem esse admodum diminutam, seu ut inquit Sanct. Augustinus Lib. XX. de Civ. cap. 9., non permitti exercere totam temptationem, quam potest (a), nobisque ejus gratia esse arma suppeditata, quibus possumus stare adversus insidias Diaboli, ut loquitur Apostolus Ephes. VI. 11. Si enim nullam amplius haberet nocendi facultatem, ut quid sacræ Litteræ tam frequenter nos monerent, ut vigilemus, quia adversarius noster Diabolus quasi leo rugiens circuit querens quem devoret (Epist. 1. S. Petri V. 8.), ut sumamus scutum Fidei, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere (Ephes. VI. 16.)? Quibus sacrarum Litterarum oraculis conciunt sancti Patres, perpetuo nos horantes, ut a Diaboli insidiis caveamus; quæ sanctorum Patronū exhortationes supervacaneæ omnino forent, si Diabolus ita nunc ligatus esset, ut nec tentare, nec nocere amplius posset. Legi mententur inter ceteros S. Joann. Chrysostomus Hom. de Diabolo tentatore Tom. II., Sermo XXVII. S. Leonis Papæ, & Sermo Sancti Cypriani de zelo, & labore.

292. Hinc est etiam, quod aliqui sancti Patres dicunt, *Dæmonem illabi in mentes hominum, malas cogitationes immittere, atque ipsa corda nostra incendere.* Imo S. Petrus Act. V. Annianum objurgans ex textu Graeco eadem phrasim usus est, inquietans: διάβολον παρεστέο στρεψίς τὸν καρδίαν σος: propter quid implevit Satanus cor tuum? Ita hunc textum legerunt quidam Patres Latini, ut Hieronymus, Fulgentius, & Beda.

293. Hæc autem non ita intelligenda sunt, quasi Dæmones nos ad consentiendum temptationibus insuperabili vi adigan: sed, ut interpretatur S. Thomas I. P. quæst. CXL. art. 2. ad 2. dicitur Diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat

(a) *Dicit aliquis: si Dæmon alligatus est, quare adhuc tantum prævaleat?* Verum est, fratres, multum prævalet, sed tepidis, & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur. *Alligatus est enim tamquam innexus canis catenis; & neminem potest morde-*

re, nisi eum, qui se ad illum ultro mortifera securitate coniunxit. Ita Cæsius Arelat., vel quilibet ailius, Serm. XXXVII. inter S. Augustini Tom. V. in appendice.

tat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata, per medium persuadentis, vel passionem concitantis. (a).

294. Sed aliqui curiosi inquirunt, ecce Deus permittat Diabolo ita homines divexare? Quibus breviter respondet S. Ambros. Lib. IV. in Luc. ut boni probentur, improbi puniantur. Nos certe omniibus Dæmonis conatus, gratia Dei adjuti semper resistere possumus: ut enim dicit Apostolus. Epistol. I. ad Corinth. X. 15. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis.* Sed vigilancia opus est, humilitate, oratione, maguaque in Deum adjutorem nostrum fiducia; neque enim facile semper est hujus inimici nostri dolos ac fallacias detegere, atque eludere, præcipue quando se transfigurat in Angelum lucis; quam Dæmonum arte nobis admodum noxiā esse, bene observabat S. Augustinus Lib. XIX. de Civ. Dei capit. 9. ac conclu-debat: „*Magnam Dei misericordiam necessariam esse, ne quisquam cum bonis Angelos amicos se habere potat, habeat malos Dæmones amicos factos, eosque tanto nocentiores, quanto auctiores, ac fallacieores patiatur inimicos.*“

C A P U T . X I X .

Nullis satis firmis argumentis asseritur, singulos Dæmones ad homines tentandos esse deputatos.

295. Non defuerunt, qui contrarium sentirent. Et prima hujus opinionis origo invenitur apud Hermam, qui saeculo I. vixit Apostolis coœvus. Is enim in Pastore Lib. II. mandato 6. ab Angelo se didicisse asserit, duos esse genios cum homine, unum æquitatis, & unum iniquitatis.

296. Hæc autem Hermæ opinio ab aliquibus veteribus Ecclesiæ Patribus adoptata fuit, nempe ab Origene pluribus in locis. (Lib. III. de principiis cap. 2., Hom. XII. XIII. & XXXV. in Lucam &c.), a Cassiano (Collat. VIII. cap. 17., & Collat. XIII. cap. 12.), ab Auctore operis imperfecti in Matth. (Hom. V.), a Tertulliano (de Anima capit. 59. & 57.), a Laetantio (Lib. II. Divinarum Institut. c. 15.), a S. Basilio (su-

(a) Vide, quæ supra diximus capit. IX. in respons. ad ob. 2. n. 147. Neque vero huic doctrina contrarius esse potest Canon. ille, quem ex Concilio Ephesino recitat S. Gregorius Papa lib. 8. epist. 20. ad Eulogium: *de Adæ anima, quia in peccato mortua non fuerit, & quod Diabolus in cor hominis non ingrediatur, & si quis hac dixisset, anathema esset.* Obscura sunt hæc verba, & crucem eruditis figunt; sed doctissimus P. Mich. Le Quien in notis ad Librum S. Jo. Damasceni de heresibus n. 80. perspicie ostendit, canone illo fuisse condemnatum errorem Messalianorum, qui duas in quolibet homine animas ponebant, communem unam, celestem alteram, qua per peccatum exclusa mortuus homo censeretur: insuper, Diabolum cum homine pecca-

per cap. III. Isaiae), a S. Jo. Chrysost. (Hom. III. in Epist. ad Colossenses).

297. Similia etiam inveniuntur in Epist. S. Barnabæ, quæ quanquam non sit hujus Apostoli fætus, antiquissima tamen est, & non levis auctoritatis. Jam vero num. 18. hæc in ea leguntur: „*Duae sunt viæ doctrinæ, ac potestatis, una luce, altera tenebrarum: differentia vero multa duarum viarum; non siquidem præpositi sunt lucis consiliatores Angeli Dei, alteri vero Angelii Sathanæ.* Etiam S. Gregorius Nyssen. (in Mystica interpretatione vitæ Moysis) Est sermo, inquit, ex majorum traditione fidem sibi vendicans, qui dicit Deum Augelum quendam ex iis, qui naturam corporis expertem sortiti sunt, adhibuisse ad uniuersusque vitæ tutelam, ac præsidium; at ex adverso naturæ corruptore in pari machinatione contra miti, & pravo quodam, ac maleficio adjuncto dæmone humanæ vitæ perniciem affere.“.

298. Addi etiam solent traditiones Chaldaeorum, Hebraeorum, ac Mahomedanorum; quin & gentilium Philosophorum, quæ videntur ex vera Religione diuinarum, non secus ac traditio. de bonis Angelis custodiæ hominum destinatis.

299. Hæc quidem eruditæ colliguntur ab hujus sententiæ patronis, qui tamen fateri coguntur, se perspicuis sacr. Litterarum testimoniosis esse destitutos; quæ enim afferri possunt, probant duntaxat, Dæmones pro sua malitia hominibus perpetuo insidiari, non autem unicuique hominum aliquem individuum comitem adesse malum Angelum, aut genium (b).“

300. Traditio autem vetus, cui potissimum initio videtur adversa sententia, neque universalis est, nec admodum firma. Non universalis, quia exceptis paucis illis Auctoribus. supra allegatis, alii Patres graviores omnino silent, apud quos tam frequentissima est custodiæ bonorum Angelorum mentio. Non admodum firma, quia illi pauci, qui aliis silentibus opponuntur, non magnæ sunt in Ecclesia auctoritatis; quod ut appareat, breviter examinemus singulos.

301. Hermæ testimonium, si quidquam valeret, nimium probaret, scilicet hanc doctrinam de duobus contrariis geniis, qui singulis hominibus ad-

tore πτερῶς consubstantialiter conjungi, nec ulla Bupismi, alteriusque sacramenti virtute abigi, nisi per orationem. Verum de tentationibus Dæmonum copiose agit S. Thomas I. P. Qu. 114.

(b) P. Laur. Berti Lib. V. de Theol. Discipl. c. 8. putat quidem probabilius, cuilibet homini ut bonum Angelum, ita malum genium adstare; vult tamen hunc malum genium non a Deo, sed a Beelzebub, principe Dæmoniorum destinari. Hanc autem suam opinionem non aliis Scripturæ sacrae testimoniis sufficit, quam iis, quæ nos supra num. 287. attulimus, ad probandum, homines a Dæmonibus tentari, quibus certe peculiaris unicuique mali genii deputatio probari nullatenus potest.

adstent, pertinere ad fidem. Ita enim Angelus al-loquitur Hermanni: *Audi nunc primum de fide: duo sunt genii &c.* Sed ulterius notum est eruditis, non admodum gravem esse Libri *Pastoris* auctoritatem, quem Gelasius Papa inter apocryphos rejecit; unde etiam Joa. Bapt. Cotelerius, qui alioquin ejus Libri contra aliquos criticos vindicias egit, hanc Hermæ sententiam non magni facere videtur, hoc uno contentus, quod eam distare asserat ab errore alterius Hermæ, & Mesianorum affirmantium, unictique hominum statim ab ortu comitem ac incolam adesse Dæmonem, qui ad malum cogat (a).

302. Origenes vero, & Cassianus, qui ob alios errores notati fuerunt, nullum pondus auctoritati Hermæ addere possunt, nisi & ipsi hac in parte graviorum Scriptorum auctoritate fulciantur; quod falsum esse existimo (b). Idemque fere dicendum de aliis nonnullis, ac præcipue de Auctore *Operis imperf.* in *Matth.*, quod opus perperam olim fuit S. Jo. Chrysostomo tributum, cum propter multos errores esset tanto Ecclesiæ Doctore prorsus indignum. Et si ei fides adhibeat, oportebit etiam credere, quod quādū est circa nos Angelus bonus, nunquam nos in tentationem potest impellere Angelus malus, quasi scilicet debeat Angelus bonus a nobis aliquando recedere, ut locum nos tentandi Angelo malo relinquat. Quod quāvis de peccatoribus verum esse possit, de justis tamen id suspicari nefas esset.

303. Locus ex Epistola, quæ S. Barnabæ tribuitur, potest commode explicari de insidiis Dæmonum, quibus conantur nos a recta lucis via deducere, & pertrahere in viam tenebrarum, quibus ipsi præsunt: neque in allatis verbis quidquā appareat, quo denotetur, genium malum cuilibet homini esse deputatum.

304. Quod si Origenes Lib. III. de principiis cap. 2. hæc Barnabæ verba ad suam opinionem de malo genio cuilibet homini assistente confirmandam allegat, id facit interpretando sensum S. Barnabæ, in quo ex suæ opinionis præjudicio decipi potuit.

305. Non facile etiam concesserim, Tertullianum in Libro de *Anima* contrariæ sententiae patrocinari. Nam in capit. 59. hæc habet verba: „Cui enim hominum non adhæredit spiritus nequam, ab ipsa etiam janua nativitatis animas auctupabundus, vel qua invitatus tota illa puer-

„ perii superstitione? Ita omnes idolatria obste-
„ trice nascentur, dum ipsi adhuc uteri infulis
„ apud idola confessis redimiti genitina sua Dæ-
„ moniorum candidata profitentur“. Ubi cœcus
est, qui non videat, non agere hic Tertullianum
de malo genio singulis hominibus assignato, sed
de vanis superstitionibus, quibus, ut S. Augustinus refert, Lib. VI. de civ. Dei cap. 21. Gentiles innumeros Deos, Deasque multas in puerperio advocabant; ut proinde merito dicat, spiritum nequam his superstitionibus invitatum ab ipsa janua nativitatis pueris Gentilium adhætere.

306. In cap. autem 57. primo dicit, nullum pene hominem carere Dæmonio; quæ particula pene non favet contrariae sententiae patronis. Deinde ibi etiam loquitur de superstitionibus idolatriacis: agit enim de variis magiæ speciebus, quibus mali Angeli homines decipiebant; homines, inquam, non quoscumque, sed ipsorum cul-tui deditos.

307. Lactantium similiter immitto patronum faciunt sententiae genii mali cuilibet homini assi-stentis; nam in loco objecto fabulam illam narrat, quæ nonnullis veterum placuit, scilicet Angelos custodie hominum a Deo destinatos fuisse mulierum congressibus inquinatos, & ex Angelis Dei fuisse factos ministros, ac satellites Diaboli; illos autem, qui ab istis Angelis procreati fuerunt, neque Angelos esse, neque homines, sed tertiam quādam naturam gerere, atque hos esse Dæmones terrestres, malorum omnium aucto-res, quorun idem Diabolus est princeps; & cum sint perditores hominum, custodes tamen se videri volunt, ut ipsi colantur, & Deus non colatur. Ac demum ita concludit: „Hi spiritus, contaminati, ac perditæ per omnem terram vagantur, & solarium perditionis suæ perdendis hominibus operantur: itaque omnia insidiis, fraudibus, dolis, erroribus complent; adhærent enim singulis hominibus, & omnes ostiatum dominos occupant, ac sibi geniorum nomen assun-munt“. Quibus postremis verbis communem-sant. Patronum doctrinam sequitur de artibus, quibus Dæmones hominum bono insidiantur. Dicit autem, eos adhærere singulis hominibus, non quasi singuli adhærent singulis, sed quia nemo est ab eorum temptationibus innunis. Quæ autem Lactantius de Angelorum commercio cum mulieribus, ac de eorum generationibus fabulatut, inter

a-

Vid. etiam Natalis Alexander in Hist. Ecclesiast. Sec. I. cap. 12. art. 9. ubi laud. libri αὐθετίς, atque auctoritatem vindicat.

(b) Celebris Petrus Ciacconius in suis Observationibus in Jo. Cassianum hanc de duobus geniis doctrinam a Cassiano adoptatam non dubitat falsam appellare, nisi forte figurata mali Angeli nomine, qui nobis co-hæret, fomes ipse intelligatur peccati, qui ex mali Angeli suggestione traxit originem. Vid. in fine edit. Roman. anno 1583. in 8.

(a) Si de auctoritate Libri *Pastoris* Hermæ data opera dicere vellemus, in nimis multam rerum farraginem ingredi oportet. Sed præter Historicos, & Criticos legendam consulinus dissertationem Abb. Du-guet (Tomo I. Des Confer. Eccles.), qui auctorem *Pastoris* putat diversum esse ab illo Herma, cuius me-nitit S. Paulus ad Rom. XVI. 14. & nonnisi Sec. II. post natam Montanistarum hæresim floruisse, ac de-mique in magno pretio habendum non esse, quamquam nonnulli ejus auctoritatem nimium extollere conati sint,

alios ipsius errores non paucos numerari debent.

508. Unum restat testimoniorum S. Gregorii Nysseni, cuius certe magna est in Ecclesia auctoritas, & eo gravior, quo in laud. testimonio majorum traditionem allegat. Ejus tamen verba possunt haud incommodè ita explicari, quod princeps Dæmoniorum conatibus bonorum Angelorum contranitatur tentando homines pluribus modis: fortasse etiam certos aliquos malos genios aliquibus hominibus tentandis destinando, non autem singulos singulis. Profecto si in hoc postremo sensu intelligendus esset, non appareret, undenam traditio illa desumpta esset; cum præter Hermam, Origenem, & Cassianum, nemo aliud veterum perspicuum huius rei mentionem faciat (a).

509. De traditionibus demum Chaldaicis, Ju-daicis, atque Ethnicorum parum solliciti sumus, cum neminem lateat, eas ut plurimum fabulis, atque erroribus scatere. Eas receperimus, ubi de Angelis bonis ad custodiā hominum destinatis sermo erat, quia sacris Litteris, sanctisque Patribus consentiunt; eosdem autem repudiare debeimus, quando aut tutissimis nostræ sanctæ Religio-nis oraculis aperte repugnant: aut saltem eorum auctoritate minime fulciuntur. Et de hac quæstione, quæ salva fide inter Theologos agitur, satis.

CAPUT XX.

De Dæmonibus hominum corpora obsidentibus, & possidentibus (b).

510. Si quid est in religione nostra perniciosis abusibus obnoxium, certe hæc doctrina est de Dæmonibus corpora hominum obsidentibus, & possidentibus. Multoru[m] enim ignorantia, superstitione, ac malitia persæpe fit, ut Dæmoniacorum numerus temere & falso augeatur, multique pro Dæmoniacis ex levibus conjecturis imperite habentur, unde plurima oriuntur mala. Non ideo tamen eorum existentia neganda est, quam saecæ-

Litteræ, & constans atque universalis sanctorum Patrum traditio aperte nobis ostendunt. Imo id eo magis hac nostra ætate necessarium videtur, quo incredulì his veritatibus labefactatis ad ipsa sanctissimæ nostræ religionis fundamenta convellenda viam sibi sternere studiosius nituntur (c). Dabimus igitur operam, ut duo impræsentiarum demonstremus, primo, corpora hominum posse Deo permittente a Dæmonibus obsideri: secundo, id re ipsa nonnunquam factum esse; quinquam facile aures iis omnibus præberi non debeant, qui se a Dæmone obsessos, aut decepti credunt, aut simulate fingunt.

511. Sed primo, quid nomine *obsessorum*, *pos-sessorum*, seu *dæmoniacorum* proprie intelligatur, exponendum est. Eos nempe intelligimus, quos cacodæmon invadit, eorumque corporibus insidet, eadem movens, variisque modis pro cessa sibi a Deo potestate vexat. Non quidem quasi Dæmon animæ vices gerat, ut duæ sint in homine *obcesso* naturæ, sed duntaxat ut Dæmon obsessi corporis membra pro suo libitu moveat. In animam vero obsessi Dæmon directe agere non potest, quia, ut docet S. Thomas I. P. q. CXL. art. 2. solus Deus potest voluntatem interius immutare efficaciter; potest tamen *indirecte* immutando imaginem, vel sensum, ut docet idem S. Thomas art. 2. & 5.

512. Ita presse nunc sumimus *obssorum*, seu *Dæmoniacorum* vocabula, nam a veteribus Patribus *obssesi* quandoque vocati sunt homines non baptizati, quia erant propter peccatum originale sub Diaboli captivitate, unde etiam exorcismorum usus obtinuit in Sacramento Baptismi conferendo. Imo vocem *energumeni* multo latiore sensu olim fuisse usurpatam ad peccatores designatos, constat ex Dionysio vulgo Areopagita de Eccl. Hier. cap. 5. ubi energumenos eos dicit, qui *contrariis illecebris, perturbationibusque sunt implicati* (d).

PRO-

(a) In eodem opere narrat S. Gregorius Nyssenus, Moysem quando ex Nilo extractus fuit, a nulla feinila sagere voluisse, donec ejus mater adducta fuit, cui propterea educandus tradi debuit; quod tamen neque ex Sacris litteris, neque ex probata traditione derivatum est.

(b) „ Non distingnimus inter *obssos*, & *posses-sos*, quod quidam faciunt; quasi plus aliquid sit „ *possessum esse* a Dæmone, quam *obssum*. Nam „ Scriptura quidem neutrū habet vocabulum. Patres „ ante uulnus indiferenter utiuntur. Idem vocan-„ tur etiam græco vocabulo *energumeni*, quasi *inope-rati*, id est ab inoperante spiritu acti. Verba sunt Gvrl. Estii in H. Sent. Dist. 8. §. 11.

(c) Vannus esset labor, omnia illorum nomina recensere, qui veros Dæmoniacos esse negarunt, & omnia, quæ in Sacris Litteris cum veteris, tunc novi Testamento de iis leguntur, metaphorice esse intelligenda

contendunt, quasi scilicet sacri Scriptores sese accommodaverint falsæ Judæorum opinioni, qui, ut scribit Thomas Hobbesius in Leviathan cap. 40. *bonum singularē, & excellens omne pro spiritu Dei, & malum omne egregium Dæmonium, & cacodæmonem vocant*. Dæmoniacos ergo dixerunt illos, quos nos furiosos, insanios, lunaticos, vel epilepticos, atque etiam illos, qui ea loquebantur, quæ intelligi non poterant. Etiam hominem immunndum habere dicebant spiritum immunndum, & hominem mutant habere in se Dæmonium mutant. Ita hic impius, non solum malorum, sed bonorum etiam Angelorum contemptor.

(d) Quæ verba Dionysii ita Maximus commentatur: *Nota, eum in numerum Energumenorum adscribere etiam eos, qui corporis illecebris sine animi mutatione, & pornitentia adhærent, celut scortatores, studiosos spectaculorum, & eos, qui similia tractant.* Videri potest Gabr. Albaspinus de Eucharistia Lib. I. cap. 15.

PROPOSITIO I.

Possunt Dæmones , Deo permittente , obsidere ,
& possidere hominum corpora .

513. Apparet primo , attenta Dæmonum natura incorporea , atque hominibus superiori , fieri posse , ut hominum corpora intime pervadant , eaque pro concessa sibi a Deo potestate moveant , variisque modis eorumdem organa agitant , ut inde quædam actiones orientur , animæ imperio quasi suspenso , & impedito . Hujus rei exemplum habemus in phreneticis , qui admodum similes dæmoniacis aliquando sunt , & ita quidem , ut facile contingat , eosdem pro dæmoniacis haberi ; quamobrem non parva diligentia opus est ad eos distinguendos .

514. Quod autem Deus pro inscrutabili judiciorum suorum abysso permittere Diabolo possit , ut corpora hominum invadat , & possideat , manifeste patet ex eo , quod , ut supra demonstratum est , permittat eidem insidiari animabus nostris , ut eas nille nocendi artibus ad peccatum alliciat ; ergo multo magis Dæmoni permittere poterit , ut corporibus insidetur , eaque penetrando occupet , variisque modis divexet , transferat de loco in locum , organa loquendi , videndi , & audiendi moveat , vel impedit , eadem incurvet , ut cœlum videre nequeant , in ignem , vel aquam projiciant , aliaque id genus efficiat , quorum exempla nobis experientia quotidiana , imo & Evangelium ipsum suppeditant . Sed de potentia Angelorum in corpora vid . S. Thomas I. P. q. 110. art. 5.

515. Præterea alias sancti Patres rationes afferunt , propter quas divinam bonitatem minime hæc permissio dedebeat . Prima est illa S. Ambrosii Lib. VI. in Lucan , ut boni probentur , improbi puniantur . Altera , ut homines ex iis malis , quæ iniunctus Diabolus infert corpori , discant ea multo majora timere , quæ animæ inferre conatur . Tertia , ut crudelitas , ac rabies Dæmonium contra nos cognoscantur , & ex altera parte , quanta sit erga nos Dei benignitas , & misericordia , appareat : Utrumque , inquit S. Jo. Chrysostomus (Hom. I. de Dæmonibus num. 6. Tom. II.) in his Dæmoniacis cernere licet , & Dei benignitatem , & Dæmonum improbitatem . Quartam affert Cassianus Collat. VII. cap. 28. ut discendentes ex hoc mundo vel purgatores ad vitam aliam transferantur , vel pœna leviore plenantur . Demum , ut virtus Jesu Christi Domini

nostri , qui vincit Diabolum , magis eluceat ; quamobrem Tertullianus in Apologet . cap. 25. alijque veteres veritate religionis Christianæ ex liberatione Dæmoniacorum demonstrabant (a) .

516. Obj. primo . Dæmonum , utpote substancialium spiritualium nulla est , aut esse potest nostra corpora invadendi , atque movendi naturalis potestas : ergo saltem naturaliter hæc obsessio , vel possessio possibilis non est .

517. Resp. , quanquam non constet , quo usque se extendat Angelorum tam bonorum , quam malorum potestas , certum tamen videri , posse eos nedum nostra corpora , sed etiam alia multo maijora movere ; neque enim vocarentur mali Angeli principatus , & potestates , ac munuli rectores Ephes. VI. 12. , si nullam haberent hujus mundi corpora movendi vim . Nota pariter ex sacris Literis sunt mala , & dama , quæ Satan intulit Job , prium quidem destructis illius bonis , atque interemptis filiis , post autem percosso ipso corpore Job ulcere pessimo a planta pedis usque al verticem capitis Job I. , & II. Nonne Diabolus transtulit Salvatorem nostrum Jesum Christum super pinnaculum Templi , & deinde in montem excelsum valde ? Matth. IV. Nemo autem ex nobis querat , qua ratione spiritus moveat corpora ; quanquam enim hoc ignoratur , non ignoratur tamen , hanc illi virtutem esse a Deo collatam .

518. Quod si aliquis pervicaciter contendet , hanc vim Dæmonibus naturaliter non inesse , alhuc temen possent corpora hominum invadere , possidere , ac movere , Deo ita volente . Et si etiam hæc dæmonum possessio miraculosa dici debet , non propterea impossibilis foret , nisi apud eos , qui miracula fieri posse negant , quorum error alibi explosus fuit . Probabilis tamen videotur , ac pene certum , hanc vim Dæmonibus naturaliter inesse , ut sola Dei permissione indigeant eam exercendi . Dici autem debet supernaturalis expulsio Dæmonium ab obsessis corporibus , quia non naturæ aliqua vi , sed Dei ipsius potentia Ecclesia precibus , atque Exorcismis impetrata fit . Sic etiam morbi naturæ defectu nos-infestant , nec miraculosi sunt ; sed quandoque per vera miracula Sanctorum intercessione sanantur (b) .

519. Dices . Si Deus hanc virtutem Dæmonibus tribueret , aut saltem eodem illa uti permetteret , videretur simul cum iisdem conspirare ad damna hominibus inferenda , quod in majestate , & bonitate Divina indignum prorsus est .

520. Resp. Deum uti Angelis in aliis , tanquam suæ

(a) S. Jo. Chrysostomus cum Stagirium nobilem Aſſetan a Dæmonio corruptum , ac dire vexatn preſens consolari non posset , tres ad eum libros misit , in quibus mirabili sua eloquentia Monachum tristitia absorptum , ac pene in desperationem actum consolatus est , ostendens quoniam , & quanta bona Deus opt. max. ex hoc gravissimo ejus infortunio eliceret .

(b) Benedictus XIV. Lib. IV. De Servorum Dei beat. Gazzaniga Theol. Tom. IV.

tif. & Beat. Canoniz. P. I. cap. 29. docet expulsio- ne Dæmonium non esse miraculosam , quando ab Exorcista fit potestate ordinis ; aliter sequeatur , omnes Exorcistas miracula facere ; bene vero quando fit , non virute ordinis sacri , sed alia ratione , per imperium , per orationes , per intercessionem Sanctorum , per contactum sacr. Reliquiarum &c.

sue justitiae ministris, ad nos pueriendos, vel probandos; quod supremum ipsius dominium super omnes creaturas demonstrat; eoque magis, quia, ut saepe loquitur S. Augustinus, Dæmones non possunt in nos sævire, quantum volunt, sed solum quantum vult, vel permittit Deus.

521. Obj. secundo. Homo dæmoniacus duabus quasi animabus instructus erit, vel saltem duo habebit suarum actionum principia, quod Manichæismum sapit.

522. Resp., non esse in dæmoniacis duas animas, alteram bonam, malam alterum, ut Manichæi delirabant; esse quidem duo principia motuum corporalium, alterum voluntarium, & liberum, alterum necessarium, & cogens. Motus, qui ab hoc secundo principio quandoque procedunt, non sunt liberi, adeoque nec meriti capaces, nisi quatenus homo, qui eos iuvitus, & coactus patitur, se voluntati divinæ humiliter, ut par est, subjiciens, eos æquo animo sustinet, ut in morbis, aliisque corporis afflictionibus necessariis contingit. Voluntas autem obsessi semper libera manet, neque in eam Dæmon directe agere potest; unde etiam Deus permittens Satanæ, ut totum corpus Job percuteret, jussit illi, ut animam ipsius servaret Job II. 6. Hæc autem doctrina a Manichæorum deliriis quamlongissime abest.

523. Obj. tertio. Non solum homines improbi, sed etiam innocentes, & pii saepius a Dæmonie correpti, & vexati dicuntur; imo quandoque ipsi parvuli, si enim credimus S. Hieronymo in Epist. 59. ad Paulam super obitu Blæsillæ ejus filiæ num. 2. saepe bimuli, trimulique, & ubera materna lactentes a Dæmonio corripiuntur. Hoc autem prorsus incredibile videtur, cum tales pueri rationis usu carentes neque puniri, neque probari possint: potius itaque credendum est, eos naturalibus morbis affligi, quam a Dæmonie vexari. Quod si hoc verum est in pueris, poterit etiam dici de adultis (a).

524. Resp. primo, eadem ratione quæri posse, cur Deus illos innocentes infantes naturalibus morbis tam dire conflictari permittat, quibus nec puniri possunt, nec probari. Secundo, & adversarii, & nos debemus cum laud. S. Hieronymo illud S. Pauli repetere: „O profundum divitiarum

„sapientia, & scientia Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! „Bonus est Deus, & omnia, quæ bonus facit, „bona sint necesse est.“ Ut resertur Joann. IX. 2. & seq. cum Discipuli vidissent hominem cæcum, interrogaverunt Christum Dominum: „quis peccavit, hic – aut parentes ejus, ut cæcus nascetur? Respondit Jesus: neque hic peccavit, „neque parentes ejus, sed ut manifestetur opera Dei in illo.“ Ita dicere possumus, & nos, aliquando pueros a Dæmonibus vexari, ut manifestetur opera Dei in illis. Reipsa Christus Dominus Matth. XII. 28. Pharisæos ita convincebat: Si in spiritu Dei ejicio Dæmones, igitur pervernit in vos regnum Dei; & Marci XVI. 17. suis Discipulis inter alia potestatem contulit, in nomine ipsius ejiciendi Dæmonia, ut ita Evangelium propagaretur.

PROPOSITIO II.

Ex sacris novi Testamenti Libris, atque ex probatis Auctoribus evincitur, reipsa extitisse plures Dæmoniacos, seu possessos a Dæmone.

525. Taceo de Saule, quem Spiritus malus exagitabat Lib. I. Reg. XVI., de Sara Raguelis filia, a qua Raphael Angelus Dæmonium ejecit Tobiae VIII.; quia ista veteris testamenti exempla longioribus disquisitionibus obnoxia sunt, & brevitatis gratia me statim confero ad obsessos a Christo Domino liberatos, quos Evangelica nobis exhibet historia.

526. Inepte autem ab aliquibus hæc omnia de curatione morborum naturalium explicitantur, non autem de vera expulsione Dæmonum a corporibus obsessis. Inepte inquam; sacri enim Scriptores nimis aperte testantur, Christum præcepisse spiriti immundo, ut exiret Marci IX. 24. ejecisse a Maria Magdalena septem Dæmonia Marci XVI. 9. & Lucæ VIII., 2. & de pueri lunatico præcipiente Jesu exisse Dæmonium, & curatum fuisse in illa hora Matth. XVII. 17. describunt denique mirabilem illam curationem energumeni, qui habitabat in monumentis, & a quo Christus Jesus ejecit Dæmonia multa. Hæc autem rogabant Jesum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent; sed

(a) Plerique veteres Patres putarunt, Dæmonibus a Deo non permitti intrare in corpora hominum, nisi in pœnam peccatorum. S. Augustinus Lib. V. de Civit. Dei cap. 32. Dæmones, inquit, nisi eos, quos fallendo deceperint, possidere non possunt. Hujus etiam rei plura exhibentur exempla, ut Montani, quem scribit antiquus auctor apud Eusebium Lib. V. Histor. Eccl. c. 16. immodica primi loci cupiditate captum... aditum in se adversario spiritui præbuisse, & Dæmon repletum, subito quodam furore, ac mentis excessu concutiœ expisse. Tertullianus autem de spectaculis cap. 26. mulierem quondam narrat adiisse spectaculum, & inde cum Dæmonie redisse; Dæmonem autem increpa-

tum, quod ausus esset fidelem ingredi, respondisse, se fecisse justissime: in meo enim, inquietabat, eam inneni. Alia plura id genus afferri possent; sed fatendum est, Deum ex inscrutabili judiciorum snorum abyso quandoque permittere, ut etiam innocentes, ac pii a Dæmonio contubernali vexentur. Nam idem Sanctus Augustinus Lib. XXII. de Civit. Dei cap. 22. hæc habet: Contra milleformes dæmonum incursum quis innocentia sua fedit? Quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos, quibus certe nihil est innocentia, aliquando sic vexant, ut in eis maxime Deo sinente ista monstretur hujus vita flenda calamitas, & alterius desideranda felicitas.

sed potius permetteret eis in porcos ingredi, qui illuc erant; atque ita factum re ipsa est: exierunt ergo Dæmonia ab homine & intraverunt in porcos, qui postea se præcipitaverunt in stagnum Luc. VIII. Possuntne hæc omnia metaphorice de sanctionibus ægrotorum intelligi? Metaphorice intelligentur etiam illa: *Exibant autem Dæmonia a multis clamantia, & dicens, quia tu es Filius Dei, & increpans non sinebat ea loqui?* Lucæ IV. 41. Alia id genit bene multa in Evangelio leguntur, quæ nulla machinarum vi possunt ad curationes morborum per trahi.

327. Neque præterinmittenda injusta illa, æque insulsa Pharisæorum calumnia, quod Jesus in Be elzebub principe Dæmoniorum Dæmonia ejiceret; quæ calumnia licet inepta, certo tamen supponit, Christum re ipsa Dæmonia ejecisse. Christus autem hanc putidam calumniam a se repellens ex hac ipsa potestate ejiciendi Dæmonia Divinam suam missionem invicta ostendebat, dicens: *Si ego in spiritu Dei ejicio Dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei:* Matth. XII. 28. & seq.

328. Frustra autem sunt, qui hanc potestatem ob sidendi corpora Dæmonibus admittant esse volunt post Christi passionem. Frustra inquam; Christus enim inter alia, quæ suis discipulis, eorumque successoribus dona promisit Mar. XVI. 17. hoc etiam ponit: *In nomine meo Dæmonia ejicient, quod manifeste indicat, etiam post ejus ascensionem ad cœlum futuros Dæmoniacos, sicut re ipsa fuerunt.*

329. Nam similes liberationes Dæmoniacorum ab Apostolis factas Scriptura Sacra recentet. Actor. V. 16. Petrus dicitur curasse vexatos a spiritibus imminutis; & Pauli sudaria, & semicinctia spiritus nequam expellebant Actor. XIX. 12. ubi etiam narratur, id tentatum fuisse a quibusdam Judæis exorcistis, & quidem in nomine Domini Iesu, quem Paulus prædicabat; respondisse autem spiritum nequam: *Jesum novi, & Paulum scio; vos autem qui estis?* Atque additur, quod insiliens in eos homo, in quo erat Dæmonium pessimum.... in valuit contra eos; ita ut nudi, & vulnerati effugerent.

330. Eadem auctoritate expellendi a corporibus Dæmonia viguisse postea in Ecclesia, testis est Tertullianus, qui in suo Apologetic cap. 23. ita fidenter Ethnicos provocabat: „Edatur hic a... liquis sub tribunalibus vestris, quem Dæmon... agi constet: jussus a quolibet Christiano spiri... tus ille tam se Dæmonem confitebitur de vero, ... quam alibi Deum de falso:“ unde etiam con cludebat, subjectas esse Christianis divinitates genitilium.

331. Longum autem nimis esset, per omnia posteriora sæcula percurrendo ostendere, hanc gratian liberandi energumenos nunquam in Ecclesia defecisse. Et quanquam non is ego sum, qui omnia, quæ de obsessis narrantur, probare sine delectu velim, aut possum, illud tamen certissi-

mum est, constante in, & universalem sanctorum Patrum, atque etiam fidelium persuasionem fuisse, primo Dæmones Deo permittente corpora hominum obsidere: secundo esse in Ecclesia potestatem eosdem e corporibus expellendi.

332. Huc etiam spectant exorcismi, quibus a primis usque temporibus ad abigendas insidias Dæmonium Ecclesia semper usa est: & ab ipso Ecclesie initio Exorcistæ nomen, & ministerium suisse asserit Sacrosanta Tridentina Synodus Sess. XXIII. cap. 2.

333. Obj. primo. Quæ a sacris Evangelistis referuntur de curatione Dæmoniacorum, possunt, & debent intelligi al mentem ruidum Judæorum, apud quos pervulgata erat opinio, omnes fere infirmitates esse a Dæmoniis; quam falsam eorum opinionem Christus, & Apostoli conveilere noluerunt, quia & ipsa inserviebat ad divinam Jesu Christi potestatem magis, magisque confirmandam. S. Hieronymus, qui totam fere suam ætatem in studio Sac. Litterarum consumpsit, *Multa,* inquit in c. XXVIII. Jeremiæ, in Scripturis Sanctis dicuntur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, & non juxta quod veritas continebat. Vide etiam in Matth. cap. XIV. ad vers. 8. contra Helvidium.

334. Resp. quanquam Christus, ejusque Apostoli potuerint falsas quasdam, & innocuas judæorum opiniones tolerare, non tamen eos potuisse easdem falsas opiniones suis locutionibus, atque actionibus confirmare. Profecto aliquid plus erat, quam tolerare falsam Dæmoniacorum opinionem, tam sæpe repetere Dæmones fuisse ab eis ejectos. Et quod adhuc plus est, jubere Dæmonibus, ut a corporibus exirent, eosdem increpare, imo & eorum petitionibus annuere, ut quando facultatem obtinuerint intrandi in gregem porcorum. His sane omnibus non tolerabatur solum, sed plane confirmabatur majorem in modum communis Judæorum opinio de spiritibus malis hominum corpora ob sidentibus; quæ si falsa, & erronea fuisse, Christo etiam, ejusque Apostolis error tribui deberet.

335. Eodem sensu intelligi debet canon ille S. Hieronymi, scilicet de pura tolerantia opinionum falsarum; non autem de earundem falsarum opinionum confirmatione: quemadmodum in re nostra contigisset, si Christus Dominus simulasset, se ejicere Dæmonia, quæ nulla erant.

336. Dices. Fortasse illi Dæmoniaci erant hypocondriaci, & maniaci, qui a Dæmonibus sese obsessos credebant; quibus propterea curandis nullum aptius remedium inveniri poterat, quia simulare, eos a Dæmonibus esse liberatos. Hujusmodi artibus ad hypocondriacos curandos periti Medici sæpe feliciter usi sunt.

337. Resp. Adversarios exemplo Medicorum hac in re perperam abuti. Medici enim ad expellendos morbos remediis utuntur naturalibus. Sed Christus Dominus infirmos diuina sua potesta-

DISSERTATIO I. CAP. XX.

state pro imperio curabat; non igitur opus habebat, sese eorum falsæ opinioni accommodare, cum ipsi æque facile esset, hanc falsam opinionem convellere, quin aliquo uteretur stratagemate.

558. Dices iterum. Si Evangelistarum narrationes bene perpendantur, facile apparebit, illos Dæmoniacos non fuisse nisi infirmos, aut veros, aut imaginarios. Sic Matth. XVII. oblatus est Jesus Christo puer *lunaticus*, qui sæpe cadebat in ignem, & crebro in aquam, & ut Marcus describit IX. 16., habebat spiritum mutum, qui illum allidebat, & stridet dentibus, & arescebat. Hæc autem quid aliud indicant, quam hominem epilepticum? Idem fere dici potest de muliere, quæ, referente Luca XIII. 11., habebat spiritum *infirmitatis annis decem, & octo, & erat inclinata, nec poterat sursum respicere*, quem morbum naturalem esse omnes norunt.

559. Quantum vero ad Dæmoniacos imaginarios itumnera affirri possunt etiam nostris, & superioribus temporibus eorum exempla, qui tetro humoris correpti, ac læsa imaginatione insaniantur, & furunt, ac præcipue ad conspectum sacrarum imaginum, vel reliquiarum clamant, mire se torquent, spumant, perinde ac si a Dæmonibus agitarentur. Talis videtur fuisse ille, qui describitur apud Marcum V., & apud Lucam VIII. habitans in monumentis, & qui putabat se ab integra legione Dæmonum obsecsum. Matthæus. cap. VIII. duos hujusmodi maniacos fuisse, dicit.

560. Resp. nos minime negare, morbos illos, quibus Dæmoniaci in sacris Libris correpti fuisse dicuntur, potuisse in se, & absolute a naturalibus causis oriri; sed neque negari posse ab adversariis, eos potuisse oriri a Dæmonibus eorum corpora obsecundibus. Reipsa autem non a causis naturalibus, sed a Dæmone ipsis fuisse ortos, aperite indicant Sacri Evangelistæ. Nam puer ille non aliter sanatus fuit, quam ejecto Dæmonio: *exit ab eo Dæmonium, & curatus est puer in illa hora, inquit S. Matthæus; S. autem Marcus ita rem exponit; „Jesus comminatus est spiritui immundo, dicens illi: surde, & mute spiritus, „ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne „introreas in eum. Et exclamans, & multum disserbens eum, exit ab eo, & factus est, sicut mortuus, ita ut multi dicent: quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus elevavit eum, & surrexit,.. Porro nisi hæc certa sint verae a Dæmonio liberationis signa, quænam erunt alia?*

(a) Sanctus Joann. Chrysostomus Hom. XXVIII. al. XXIX. in Matth. Tom. VII. (land. a S. Thoma 3. p. quæst. 41. art. 1. ad 4.) quæstioni, cur Christus Dominus permisit Dæmonibus intrare in porcos, respondet, primo ut doceret eos: qui a malignis hujusmodi tyrannis liberati essent, quantum perniciem afferrent insidiatores hujusmodi: 2. ut discerent omnes, Dæmones ne quidem porcos invadere posse, nisi ipse permiserit: 3. ipsis graviora in homines, quam in por-

cos fuisse vocatum *lunaticum*, qui morbus est naturalis. Respondet enim S. Jo. Chrysostomus Hom. LVII. in Matth. num. 3. ita vocatum fuisse a Patre, & Dæmonem per vafritem secundum lunæ cursum invasisse puerum, ut id non sibi, sed elemento imputaretur.

541. Neque vero objiciat quisquam, illum puerum fuisse vocatum *lunaticum*, qui morbus est naturalis. Respondet enim S. Jo. Chrysostomus Hom. LVII. in Matth. num. 3. ita vocatum fuisse a Patre, & Dæmonem per vafritem secundum lunæ cursum invasisse puerum, ut id non sibi, sed elemento imputaretur.

542. Morbum etiam feminæ incurvatae ab octodecim annis non fuisse a causis naturalibus, sed a Dæmonie, declaravit Jesus Christus magister veritatis, cum Pharisæos indignantes, hoc factum fuisse die sabbati, ita increpavit: „Hypo- critæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit boven suum, aut asinum a præsepio, & ducit ad aquare? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satan ecce decem, & octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?“

543. Dæmoniacos autem imaginarios & fuisse, & adhuc esse, imo & semper futuros, nemo prudens inficias ibit. Sed omnes reputare hujus generis, eos præcipue, qui in Evangelio ut veri Dæmoniaci describuntur, aperta iusania est. Et quantum ad illum, vel ad illos duos Dæmoniacos, quos Jesus curavit in regione Gerasenorum, quodnam majus argumentum haberi potest de vera Dæmonis obsecione, quam illud, quod tres Evangelistæ narrant, Dæmones scilicet permittente Jesu intrasse in vicinum porcorum gregem, porcos autem impetu facto se projecisse in stagnum? Quod enim aliqui adversariorum effinxerunt, hoc factum fuisse a Christo, ut læsam illorum phantasiam corrigeret, ac pro certo haberent, se fuisse a Dæmonibus liberatos, plane ridiculum est, ac Deo indignum. Repeto enim, quod superius dixi, Christum Deum hujusmodi artibus humanis non indiguisse ad læsam illorum phantasiam sanandam, sicuti naturalibus remedii non utebatur ad abigendos morbos (a).

544. Dices adhuc. Si tota illa historia in sensu proprio, & litterali accipiatur, Dæmones illi rogaverunt Jesum, ut possent intrare in gregem porcorum, verentes, ne illis imperaret, ut in abyssum irent; & postea ipsi Dæmones eos porcos adegerunt, ut se præcipitarent in stagnum; quæ secum ipsis pugnare videntur; debuissent enim, eos potius adigere, ut in montana pergerent, vel in deserta, ut diutius possent in ipsis habitare: præstabat igitur, totau hanc historiam non in sensu litterali de vera Dæmonum obsecione intelligere, sed alio sensu metaphorico.

545. Resp. levem hanc esse difficultatem, cui toll-

cos perpetraturos fuisse, nisi in calamitate per magnam illam Dei providentiam servati fuissent; nam quod magis nos, quam bruta animalia odio habeant, nulli non manifestum est. Itaque qui porcis non pepercerunt, & in momento temporis omnes præcipitarunt, multo magis hominibus id fecissent: Addit postea quartam rationem, ut nempe qui regionem incolebant, ejus potentiam discerent.

tollendę satis est textum Sancti Lucę accurate perpendere, ubi duo distinguuntur; primo, quod Dæmones Christum rogabant, ne imperaret illis, ut in abyssum irent vers. 51. hoc autem obtento regabant iterum Jesum, ut permetteret eis in vicinos porcos ingredi, non quasi hoc modo evitarent iter in abyssum, sed potius ut crudelitatem, quam non poterant directe exercere in homines, saltem exercecerent in porcos, ex quorum interitu non minimum damnum etiam hominibus proveniebat. Neque vero ex quo soes illi interierint, sequitur fuisse Dæmones in abyssum destrusos, cum potuerint in acre, ut antea, comimorari.

546. Ob. tertio. Hujusmodi infestations Dæmonum non ubique locorum, nec omnibus temporibus contingunt; sed plerumque ubi major est hominum ignorantia, majorque supersticio. Observatum est etiam, ubi sunt servidores Exorcistarum, ibi frequentiores inveniri obsessos; quæ varietas magnuin est imposturæ, & deceptionis argumentum.

547. Resp. hanc difficultatem aliquid ponderis habituram, si omnia, quæ de hujusmodi energumenis narrantur, indiscriminatim probare vellemus; neque enim dubitandum est, multas in hac re factas esse fraudes, & multas plures deceptioes contingere ex hominum malitia, vel ignorantia. Sed nihil tale suspicendum est de iis energumenis, quos a Servatore nostro, vel ab ejus discipulis liberatos fuisse, ex sacra historia novimus. Pleraque etiam tam antiqua, quam recentia Ecclesiæ monumenta nobis suppeditant hujusmodi liberationes, quæ nonnisi rejectis omnibus sanioris criticæ regolis negari possunt. Ac demum cum hanc ejiciendi Dæmones potestatem Christus reliquerit Ecclesiæ, quis ambigat, eam sæpe fuisse ab eadem Ecclesia per suos ministros exercitam? Quænam vero cousecuto hæc est, omnes Dæmoniacos factos judicare, quia plerique tales fuerint? Perinde ac si quis vellet omnia miracula tollere, quia valde multa conficta fuere; aut nullum hominem pium, justum, ac sanctum credere, quia nullo tempore defuerunt hypocritæ (a)?

(a) In Concilio Quini-sextu decretum fuit, eos puniendos, qui se a Dæmoniis correptos esse simulant, & ejusmodi afflictionibus, laboribusque eos subjici oportere, quibus ii, qui vere a Dæmoniis correpti sunt, ut a Dæmonis operatione liberentur, jure subjiciuntur Can. 60. ex quo Canone colligitur, & veros tunc extitisse energumenos, & etiam factos.

(b) Omnes fere, qui de Dæmoniacis tractant, varia afferunt signa, quibus veri a falsis distinguantur. Sanctus Hieronymus in vita Sancti Hilarionis exemplum affert cuiusdam Dæmoniaci, qui syriacæ prompte, & expedite loquebatur, quanvis eam linguan nunquam calluerit. Videas, inquit, de ore barbaro, & qui francam tartum, & latinam linguan noverat, syra ad plurimum verba resonare, ut non stridor, non aspiratio, non idioma aliquod Palestini deesset eloqui. P. Eduardus

548. Dices. Si nobis ultro fatentibus plures in hac re fuerunt doli, & fortasse multo plures sunt hominum errores, qui morbos, quorū causas ignorant, Dæmonibus tribuere solent, nulla plane certitudo alicuius veri Dæmoniaci haberi poterit.

549. Resp. Primo, ut jam diximus, ambigere nullatenus possumus de energumenis, quos Iesu Christi virtute liberatos fuisse sacri Codices narrant. Secundo sunt aliquæ indubiae notæ, quibus possint a docto, & prudente exorcista veri Dæmoniaci a falsis distingui. Nonnullæ assignantur in Rituall Rom. in Titulo de exorcizandis obsessis, ubi primo monet Exorcista, ne facile credat, aliquem a Dæmone obsessum esse: deinde hæc proponuntur signa obsidentis Dæmonis, scilicet „ignota lingua loqui pluribus verbis, „vel loquentem intelligere, distantia, & occulta „patescere, vires supra ætatis, seu conditionis „naturam ostendere, & id genus alia, quæ cum „plurima concurrunt, majora sunt judicia (b)“.

550. Dices. Petrus Abaniensis in Comment. in Aristotelis problemata partie. 50. problem. 1. refert ex fide cuiusdam Medici, mulierem prorsus illiteratam, dum esset melancholica, latinum congruum locutam fuisse; & Petrus Poinponatus De incantat. c. 10. de alia semina eodem morbo laborante pariter refert, eaudem locutam fuisse secundum diversa idiomata.

551. Resp., hujusmodi relationes fide dignas non esse, quæ plerumque inde ortæ sunt, quod tales seminæ vi morbi agitatæ linguam in varias voces commovereant, quæ cum non intelligantur a circumstantibus, putantur ad varia idiomata pertinere. Nulla autem hactenus prodiit historia testibus fide dignis communia, qua probetur, homines sola melancholia, aut alio morbo correptos ignota lingua pluribus verbis locutos fuisse, aut alia peregisse, quæ vires supra ætatis, aut conditionis naturam ostenderent.

552. Obj. ultimo. Si Jesus Christus suæ Ecclesiæ potestatem dedisset per exorcismos expellendi Dæmones, hi numquam suo effectu carerent: at vero experientia nos docet, eos saepius frustra adhiberi.

553. Resp., etiam Discipulis Iesu Christi semel con-

Corsinus in Tomo IV. Instit. philosoph. disp. 2. Metaph. cap. 1. num. 3. Negari, inquit, non poterit, obsessos aliquos; & energumenos reperiri. . . . aut si cui fortasse negare licet, mihi certe non licet, qui nuperrime viderim mulierem, non miris modo corporis agitationibus contorqueri, secreta aliorum, de quibus interrogabitur, proclere, accensus, remotissimasque factas, dum jubaretur, extinguere, iterumque jussum extinctas illas accendere; patria solum idiomatis gnaram latine, & gallice clare, apposite, nitide, distincte, ne respondere: duodecim denique characterum species, quales a duodecim scriptoribus affirmarentur, cum neque legere, neque scribere prorsus sciret, exarare, quibus variorum spirituum, quibus obsideli juri direxerat, nomina, vires, numerum, execundi leges, aut foderat, alicuius id genus explicabat.

contigisse, ut puerum lunaticum a Dæmonie liberare non possent Matt. XVII. 15. Sed, ut dixit Jesus eodem loco, hoc factum est propter eorum *incredulitatem*; tum etiam quia remedia jejunii, & orationis prætermiserunt, ut colligitur ex cap. IX. Marci 28. Ex defectu igitur debitæ dispositionis sive in Energumenis, sive in Exorcistis, non autem ex defectu potestatis a Christo sua Ecclesiæ collatae, sæpe contingit, adjurations, atque exorcismos frustra adhiberi (a).

CAPUT XXI.

De artibus magicis, & superstitionis cum Dæmone commerciis.

554. Optime certe de Religione, atque hominum societate promeriti sunt, qui vulgarem illam, quæ superioribus seculis ubique fere regnabat, de sagarum, ac maleficorum multitudine opinionem convellere sagerunt; inter quos enituit zelus P. Frider. Spee in celebri suo opere, cui titulus *Cautio criminalis, seu de processibus contra Sagas* (b).

555. Sed, ut fieri plerumque solet, aliqui paucis ab hinc annis ita contra hujusmodi abusus vehementer innecti sunt, ut in oppositum extremum delaberentur; & noui nulli quidem magiam usque ad Domini Nostri Iesu Christi redemptio-ne viguisse confessi sunt; post autem pretiosissimi ejus sauginis efficacia abolitam fuisse, contendunt (c). Alii magiam extitisse olim, & ad-

huc existere docuerunt, negantes solum, quæ de nocturnis Laniarum cum Dæmonie congressibus vulgo circumferuntur (d). Alii demum spreta cunctarum gentium universali, constantique traditione, omniem prorsus magiam ad aniles fabulas a-mandandam esse audacter pronunciarunt.

556. Sed quoniam multiplici sensu potest magia usurpari, variaque solent ejus genera distin-gui, quæ modo persequi non vacat, nos magiam hic definitius *pactum aliquod vel expressum, vel implicitum cum Dæmone ictum, ad aliquid ipsius ope consequendum*. Quam definitionem ita breviter explico.

557. Primo, non eo sensu hic accipitur *pactum*, quasi omnes illæ conditiones habeantur, quæ in veri nominis fœderibus exiguntur, & quæ proinde mutuam inter paciscentes pariunt obligationem. Quis enim mortalium vim habeat cogendi Dæmonem? Aut quis sibi certo persuadet, illum spiritum mendacissimum velle stare promissis, etiamsi a Deo minime impediatur? Et vicissim quisnam Dæmon tantæ virtutis est, ut hominem resipiscentem, & invitum suis vinculis adstrictum retinere possit? Pactum igitur hic sumitur latiore sensu, prout aliquid ex utraque parte aut exhibitum, aut pronissum, aut saltem spe-ratum est. Hinc etiam Sanctus Augustinus, quem mox laudabilius, istas superstitiones *quasi pacta* cum Dæmonibus vocat, satis innuevit, eas vera pacta non esse.

558. Secundo, hoc pactum initium cum Dæmo-ne vel *expressum esse potest, vel tantum implicitum*.

(a) De his dispositionibus in Energumenis, atque in Exorcistis requisitis videri debet Rituale Romanum. De antiquitate, usu, ac virtute Exorcismorum ad expellendos Dæmones eruditæ, & copiose agit cessilius Roman. Imperat. Princeps, & Monasterii, ac Congregat. Sancti Blasii in *Sylva nigra* Abbas Martinus Gerbert in P. II. *Veter. Liturgia Alemanica* Disquisit. VII. cap. 2. Energumeni sunt irregulares; cessat autem irregularitas, statim ac luerint a Dæmonio liberati. Sed ut certa hæc liberatio sit, debet tempus sufficiens excurrere. In Can. Communiter dist. 33. ita de energumenis statuitur: *tandiu erunt ab officiis sui ordine, & loco suspensi, quoisque unius anni spatio per discretionem Episcopi inveniantur ab incursu Dæmonum liberauti. Sed de energumenis, atque Exorcistis plura dabant Canonista.*

(b) Hic liber oculos multorum Judiciorum aperuit, qui zelo contra maleficos juste sæviendi plerosque innocentes infamia notaunt, atrociter excruciant, ac demum extremo afficiebant suppicio, quod præcipue in Germania, superiore seculo factum esse, eodem in opere demonstratur. Non omnia tamen probari possunt, quæ in eo libro continentur: ut cum a peccato lethali illi eximuntur, qui ob torturæ violentiam magiae reos se esse falso confitebantur, aut alios innocentes ejusdem criminis accusabant; & quod intolerabilis est, in ipsa sacramentali confessione metu nova torturæ mentiri pergehant. Vide dubium XX. & alibi, tum potissimum additam Appendicem.

(c) Ita illustris nostri ævi scriptor Marchio Scipio

Maffejus primo in Opuscolo, cui titulum gloriosum fecit: *Arte magica dileguata*, tum in alio inscripto: *Arte magica annichilata* Verona 1754. cni succenturiator accessit Ant. Florius in opusculo *Arte magica di-strutta* Tridenti 1750. Hæc Maffei sententia non solum iis displicuit, qui veteri universalique traditioni adhaerent, in primis autem doctissimo P. Thomæ Mariae Mamachio Tomo III. *Originum, & Antiquit. Christian.* pag. 128., & seq., sed etiam iis, qui omnem magiam prorsus eliminatam volebant. Si enim Deus hoc turpissimum hominum cum Dæmonie comminercium aliquando permisit, non est, cum illud inodo etiam permettere nequeat; & qua ratione Dæmon a Christo vi-tatus, & ligatus dicatur, jam supra num. 291. expli-catum est.

(d) Hanc sententiam multa eruditione defendere con-natus est cl. Hieronym. Tartarotus Roboretanus editis tribus Libris *del congresso notturno delle Lanier Roboreti* 1749., una cum responsione cuidam Epistolæ Cion. Jo. Rinaldi Carli, Nauticæ in Patavina Universitate Professoris, qui ipsi persuadere volebat, non posse nocturnos sagarum congressus ut imaginarios explodi, quin omnes magice artes ut commentitiae una simul explodantur. Sua tamen sententia tenaciter ad-hæsit Tartarotus, eamdemque contra Maffejum tui-tus iterum est in *Apologia Del congresso notturno delle Lanier Venetiis* 1757. in 4., contendens, ex quo Lanierum congressus negatur, minime consequi, omniem quoque magiam esse negandam, ut ipsius Ad-versarii volebant.

citum. Primum exigit colloquium cum Dæmonie; vel reipsa, si Dæmon appareat; vel saltem per imaginationem; ut si quis illusus putet cum Dæmonie loqui, ac cum eo pacisci. Ad pactum vero implicitum sufficit, ut quædam ponantur signa, vel facta superstitionis, quibus positis aliquis expectatur effectus, qui neque a Deo speratur, nec communi naturæ ordine provenire potest, aut solet, ac proinde solius Dæmoni ope eventurus creditur (a).

559. Frustra autem conantur quidam (b) hujusmodi pacta cum Dæmonibus, tanquam putida Scholasticorum commenta rejicere. Nam S. Augustinus longe ante Scholasticos ea commemoravit in Lib. II. de Doct. Christ. cap. 20. inquiens: „Superstitiosum est quidquid institutum est ab hominibus ad facienda, vel colenda idola vel ad consultationes, & pacta quædam significacionum cum Dæmonibus placita, atque fœderata, qualia sunt molimina magicanum artium; “ quod iterum repetit cap. 23., suam elicitionem einoliens, dicendo: *quasi pacta quædam infidelis & dolosæ amicitiae constituta.*

560. Clarius locutus est S. Thomas 2. 2. qu. 95. art. 4., & qu. 122. art. 2. ad 3. inquiens: *Omnes superstitionis procedunt ex aliquo pacto cum Dæmonibus initio, tacito, vel expresso.* Cui præivit Albertus Magnus in Lib. II. Sentent. dist.

7. art. 12.: & hæc duplicitis parti distinctio communiter fuit ab omnibus Theologis adoptata.

561. Unde etiam Sextus V. in celebri sua Constitutione *Cæli & Terræ* illos condemnat, qui sortilegiis, & superstitionibus non sine Dæmonum saltem occulta societate, aut tacita pactione operam dare non verentur. Et postea multo vehementius, ut par erat, in eos invehitur, qui etiam expressa cum Diabolo pactione nefarias magicæ artis incantationes adhibent. Eadem pacta commemorat quoque Gregorius XV. in Constit. *Omnipotentis Dei* (c).

562. Jam vero his explicatis luculenter apparet, posse Deum Dæmonibus permittere, ut partis istiusmodi vel expressis, vel saltem tacitis ab hominibus invocati, iisdem opena suam præsent, ut ipsis apparenter quidem inserviant, re ipsa autem noceant. Quid enim huic permissibni repugnet? Profecto si, ut supra demonstratum est, sineulla infinitæ suæ honestatis jactura Deus permittere potest, & sæpe permittit Dæmonibus, ut animabus, corporibusque hominum temptationibus, atque obsessionibus insidentur, quænam repugnatio erit, ut ipsis quoque permittat pro eorum malevolentia quoddam fœdns cum magis inire, ut ipsis in multis rebus obsecundent, quod tandem ad eorum extreman pernicie collimat?

563. Magnam certe esse Dæmonum in hoc mundo

(a) Initio hujus sæculi XVIII. Christianus Thomassinus celebris inter Protestantes jurisconsultus disputationem edidit *De crimen magie*; & deinde aliam *De origine processus inquisitorii contra sagas*, quæ obsmagiam negatam, & Sadducæismi suspicionem magnos motus excitarunt: atque hac occasione nonnulla alia scripta prodierunt, ad veterem magiae persuasionem convellendam. Anno autem 1725. eruditus Medicus Gallus Sanctandrenus tractatuum edidit forma epistolari *De magia, ac maleficiis, magis, sagisque, in quo magia quidem negatur, non negatur tamen, plurima nobis a Dæmonibus documenta inferri. Tandem ut nonnullos alias præteream, magiam prorsus esse commentariani conati sunt demonstrare Constantinus Franc. de Canz, *de cultibus magicis* Libris duobus Viennæ 1771. edit. ult., & Paulus Jos. a Riegger dissip. *de Magia Viennæ* 1773. Hic autem præterire non possunt, quæ habet S. Thomas in IV. *Sent. Dist. 34. quæst. 1. art. 3.* ubi ait: „Quidam dixerunt, quod magia leficium nihil erat in mundo, nisi in astimatione hominum, qui effectus naturales, quorum causæ sunt occultæ, maleficiis imputabant. Sed hoc est contra auctoritatem Sanctorum, qui dicunt, quod Dæmones habent potestatem supra corpora, & super imaginationem hominum, quando a Deo permittuntur; unde per eos malefici signa aliqua facere possunt. Procedit autem hæc opinio ex radice infidelitatis, sive incredulitatis, quia non credunt esse Dæmones, nisi in estimatione vulgi tantum.“ Id S. Thomas de quibusdam sui temporis: ego autem id non ausi affirmare de omnibus, qui nostro hoc sæculo Magianos omnino negant. Sed ita prossequitur Angelicus: *Hac vera fides repudiatur, per quam Angelos de cœlo cecidisse, & Dæmones esse credimus, & ex subtilitate sue naturæ**

multa posse, quæ nos non possumus, & ideo illi, que eos ad talia facienda inducunt, malefici vocantur.

(b) Post Thomasium *De origine processus inquisitorii &c.*, ubi primam pactorum mentionem a Cæsario Cisterciensi ignobilis sæculi XIII. scriptore repetendam esse suis præjudicis deceptus temere pronunciat.

(c) Irrident adversarii nostri pacta ista explicita, ntpote quæ iniri nequeant, quin homines loquantur cum Dæmonie, quod factu impossibile putant. At vero, ut nihil dicam de oraculorum responsis, quot, & quantas non legimus in probatis historiis Dæmonum sub variis formis apparitiones, & cum hominibus colloquia? Et quanquam non omnia probari possint, que de hujusmodi apparitionibus vulgo circumferuntur, sunt tamen quædam, quæ tot & tantis fulciantur momentis, ut rejeici sine temeritate nequeant. Sane, ut ecetera mittant, plura Dæmonia vident Julianus Apostata a quodam Nago evocata, quorum horribili aspectu territus consueto Crucis signo se munivit, & illa protinus evanuerunt, ut narrat Theodoreetus & Sozomenus, ille Lib. III. *Hist. Eccl. cap. 3.*, iste autem Lib. V. cap. 2. Hujus rei mentionem facit etiam S. Gregorius Nazianz. *Orat. IV.* in Julianum num. 55. & seq. novæ edit. an. 1778. Parisiis. S. Augustinus Lib. XXI. *de civit. Dei cap. 6.* docere non dubitavit, Dæmones astutissima colliditatem homines seducere, vel inspirando eorum cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitiis apparendo. Ubi etiam addit. Sanctus Doctor a Dæmonibus homines de artibus magicis edoceri; neque enim potuit, nisi primum ipsis docentibus disci, quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invitetur nomine, quo cogatur: unde magicæ artes earumque artifices extiterunt.

do nobis nocendi potentiam insinuat S. Paulus Ephes. VI. 11., & seq., ubi Dæmones appellat *κοσμοκράτορες τὰ σκότους τὰ αἰῶνας τὰ τέτες mundi rectores tenebrarum harum. Apparet etiam ex septem illis maritis Saræ filiæ Raguelis, quos Dæmon occidit Tobiæ VI.; tum ex tota historia Jobi, ad cuius damnum Deo permittente potuit Satan latrones evocare, ventos, & tempestates in aere excitare, ignem de cælo demittere, atque in ipso ejus corpore varios, gravissimosque morbos inducere. Hinc sæpius monemur in sacris Litteris, ut opem Dei contra hujus terribilis hostis conatus jugiter imploremus.*

564. Sed quanta sit, & quoisque se extendat hæc potentia Dæmonum, haud facile est determinare. S. Augustinus Lib. III. de Trinit. cap. 7. admirans quomodo magi Pharaonis potuerint *magicis artibus facere serpentes, & alia similia, non potuerint autem facere sciniphes, qui inuscae sunt minutissimæ, ita colligit: Unde intelligi datur, ne ipsos quidem transgressores Angelos, & aereas potestates, per quas magicæ artes possunt quidquid possunt, valere aliqd, nisi datae desuper potestate. Et cap. 9. de iisdem malis Angelis loquens, „ Quid autem, inquit, possint per naturam, nec possint per prohibitionem, & quid per ipsius naturæ suæ conditionem face re non sinantur, homini explorare difficile est, imo vero impossibile, nisi per illud donum Dei, quod Apostolus commemorat dicens: Alii dijudicatio spiritum. Novimus enim hominem posse ambulare, & neque hoc posse, si non permittatur; volare autem non posse, etiamsi permittatur “.*

565. Deum autem ex profunditate consiliorum suorum reipsa aliquando Dæmonibus permisisse, ut ab hominibus impiis tacite, vel expresse per magicas artes invocati potentia sua naturali ute rentur, ut primo compertum est ex sacris Litteris, quæ superstitiosas hujusmodi artes severissime prohibent. Exodi XXII. 18. ita populo suo præcipit Deus: *Maleficos non patieris vivere. Item Leviticus XIX. 51. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini: cap. XX. 27. Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Et adhuc expressius Deuter. XVIII. 19. Nec inventiatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut querat a mortuis veritatem. Ut quid vero tam expressæ, & sæpius iteratae istæ prohibitions, si nulli reipsa fuissent Magi, imo nullæ artes magicæ?*

566. Neque hujus gravissimi argumenti vim declinant, qui hæc, & similia divina præcepta,

quæ alibi etiam sæpius occurrant, eo sensu explicant, non quasi hæc diabolica ars inquam re ipsa extiterit, sed ut populus Israeliticus ab hac opinione veræ magiae averteretur; quanquam enim, inquit, hæc opinio falsa esset, erat tamen apud Gentes vulgaris, & communis; & præterea hæc ars utut vanissima, omnique effectu earent, sine magna tamen impietate exerceri non poterat.

567. Non inquam, vis nostri argumenti hoc effugio declinatur. Nam primo multo magis populus ab hac arte diabolica aversus fuisse, si de ejus vanitate fuisse a Deo eductus; tunc enim populus nulla spe lucri, curiositatibus, aut voluptatis ad eam exercendam fuisse illectus. At vero in omnibus locis ita Deus de magicis artibus loquitur, ut quisque facile crederet, eas reipsa existere, omnino tamen fugiendas, utpote malas, Deoque maxime invisas.

568. Deinde in iisdem sacris Libris aliqua describuntur ope Dæmonum artibus magicis facta. Sistamus duntaxat in Exodi capitibus VII. & VIII., ubi ea mira continentur, quæ Magi Pharaonis ad æmulandam divinam Moysis virtutem coram toto populo egernerunt; & quidem eo exitu, ut Deus voluerit ab omnibus cognosci, diabolican artem tandem victimam fuisse, cum Deus non permiserit, sciniphes a magis produci, quemadmodum permisserat produci serpentes, & ranas, & aquas converti in sanguinem, ita ut ipsi malefici exclamare debuerint: *Digitus Dei est hic.*

569. Quid ad hæc adversarii? In omne se laetus convertunt, ac frigide tandem respondent, facile fuisse maleficis Ægyptiis serpentes clam afferre, iisque venenum adimere, & manuum dexteritate virgis sublatis, eos in medium projicere: & ita similiter de ranis; ac de aquæ conversio ne in sanguinem (a).

570. At vero stipites, & caules fuisse oportet omnes Ægyptios, qui sibi tam crasse illudi paterentur. Deinde, cur hac ipsa manuum dexteritate uti non potuerunt ad producendos sciniphes? Cur exclamare coacti sunt: *digitus Dei est hic?* Quanto melius erit, nobiscum fateri, illos maleficos ope Dæmonum, quibus facile erat veros serpentes, & veras ranas in medium afferre, & aquas colore sanguinis inficere, vel etiam ludricas harum rerum imagines oculis spectantium repræsentare, ope inquam Dæmonum virtutem Moysis fuisse æmulatos; plene autem assequi non potuisse, Deo id minime permittente?

571. Obiter autem observamus, perinde esse, sive dicatur, ea Magorum signa fuisse meras præstigias, & illusiones, sive melius cum Sancto Thoma I. Part. quest. 114. art. 4. post Sanct. Augustinum Lib. III. de Trinit. cap. 7. fuisse vera res: utrobique enim Diaboli virtus adhiberi debuit,

(a) Ita Constantinus de Cauz *De cultibus magicis* §. 173.

buīt, ut docet Angelicus laud. loco ad 2. Unde etiam apparet, quo sensu magicæ artes dictæ ab aliquibus fuerint Dæmonum *illusiones*, *deceptiones*, *fallacie*, *phantasmata*, *vanitates*, *luli*, *ludibria*. Reipsa enim Dæmon hominibus illudit, sive cum eorum sensus, atque imaginationem decipit, vanas præstigias exhibendo; sive etiam enim vera exhibit objecta, quemadmodum fecisse creditur, quando malefici Pharaonis præsto fuit, ut miracula Moysis æmularentur, aut saltem æmulari viderentur. Alia etiam de causa artes magicæ appellari possunt *lubricæ*, *illusoræ*, *fallaces*, quia Dæmones mendacissimi spiritus sæpe cultores suos decipiunt, sive quod Deus iis non permittat ea adiungere, quæ promiserunt; sive quod sæpe etiam lucro suo mentinentur persuadendo aliquibus, artes magicas, utpote vanas, omninoque effectu carentes contemnendas potius esse, quam impugnandas, prohibendas, atque puniendas, ut ita impune grassetur.

372. Neque minus perspicua magicarum incantationum testimonio in novo Testamento suppeditantur. Nam celebris initio Ecclesiæ fuit Simon Samaritanus cognomento *Magus*, qui multo tempore magis suis dementavit populos Actor. VIII. 9. & seq.; tunc Elymas Magnus, quem S. Paulus execravit Actor. XIII. 2. sequ.; ac denique puerilla Philippica, quæ *spiritum pythonem* habebat, quanquam Sanctus Paulus in nomine Iesu Christi liberavit Actor. XVI. 16. sequ.; hæc enim puerilla non solum a Dæmonie obessa erat, sed etiam ejus ope artem divinatoriam, quæ magicæ species est, exercuisse videtur.

373. Infinitus autem essem, si omnia, quæ a fide dignis Auctoribus de Dæmonum præstigiis, atque stupendis mirandisque rebus magicæ ope patratis hic afferre vellem. Quanquam non piget sæpius repeterem, non omnia recipienda esse, quæ a quibusdam Dæmonographis exaggerantur de Magorum potestate ventura prædicendi, odium, vel amorem in cordibus hominum excitandi, Dæmones in quædam vasa concludendi, vel in hominum corpora immittendi, morbos quibusdam numeris, figuris, signis, catinibus, verbis barbaris, & polysyllabis immittendi, qui nomisi remotis incantationum instrumentis sanari queant, in formas alienas capri, felis, museæ &c. se, aliosque transmutandi, ad nutum per aera volandi, longissimaque itinera brevissimo tempore conficiendi, corpus invulnerabile reddendi, thesauros inventandi, procellas, ac tempestates in aere exci-

tandi, aliaque hujus generis plura, quæ plerunque sine gravibus fundamentis a rudi populo creduntur; & ex quibus etiam multæ perturbationes, atque humanae societati incommodi proveniunt. Unde aliqui, ut supra notatum est, satius putantur, omnem magistrum aperte insicari, quam ea concessa amplissimam januam innumeris communitatis fabulis aperire; unde multa persepe mala exorta sunt, multique innocentes falso hujus nefandi etiunis accusati, ino & ad rogum damnati (a).

374. Certe nemo unus erit, qui non maxime cupiat, hujusmodi mala impediri; verumtamen sine veritatis dispendio. Sine facile constat, non posse magicas artes negari, nisi omni humana fide de medio sublata: nulla enim historiæ majori testium numero fulcitur, quam magia ope Dæmonum exercita; cuius persuasio & antiquissima, & universalis tam apud cultas, quam apud barbaras nationes semper fuit; & non solum infidelibus, sed etiam Christianis, orthodoxis, juxta ac heterodoxis communis. Hinc etiam non solum Ecclesiasticis, sed civilibus quoque Legibus ista Diabolica ars semper prohibita fuit, ac severissimis poenis punita; qua de re fuse egit Joann. Ernestus Floerkius *de criminis conjurationis spirituum* cap. 9. Frustra autem leges civiles omnem magiam tam severe prohibuisserent, si nullos societati humanæ noxios effectus produceret; leges euim civiles nonnisi hoc bonum curare solent.

375. Neque vero eos morborum, qui magiam esse concedunt, nolunt autem appellari posse artem. Videlicet nolunt, aliquam esse veri nominis artem cogendi Dæmones: unde etiam doctissimus P. Mamachius Massejum refellens hæc habet pag. 151.: *At enim artem esse ullam, scientiamque Magicæ, neque sunt, opinor, qui putent, neque si essent, nœ hi omnes in errore maximo versarentur.*

376. Certe si nomine artis magicæ intelligatur scientia quædam, qua herbis, & lapidibus, cum figuris quibusdam, aliisque rebus possint Dæmones cogi ad opem suam præstandam, nihil insulsus singi posset; quæ enim quædam in omnibus iis esse poterit vis ad cogendos spiritus? Sed si intelligatur moralis quædam connexio inter haec signa, & Dæmones ex pacto quodam tacito, vel expresso ita, ut iis positis, Dæmon permitente Deo præsto sit ad suam opem præstigioribus exhibendam, non video, cur non possimus & nos antiquum, & usitatissimum vocabulum artium ma-

gi-

(a) Nemo fortasse majori energia hæc mala descripsit, quam P. Frider. Spee supra coquimoratus nun. 354. Gabriel Naudens laudabili studio non paucos insignes viros a Magia suspicione liberavi in *Apologia pro viris magnis falso Magia suspectis*. Multas etiam his in rebus fieri illusiones, nec semper credendum in his Sagarum confessionibus, sapienter notavit Nic. Eynericus in *Directorio Inquisit. Part. II. qu. 43. n. Gazzaniga Theol. Tomo IV.*

8. inquiens: Mulieres Dæmoniorum illusionibus, & phantasmatibus seductæ credunt, & profitentur, se nocturnis horis cum Diana Dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudo mulierum aquitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia per intempesta noctis silentium pertransire. Legi meritetur S. Augustinus Lib. XVIII. *De Civit. Dei* c.p. 18. Tom. VII.

gicarum usurpare. Illud sæpius usurpavit Sanctus Augustinus, qui etiam, ut supra vidimus in nota ad num. 561. non ab aliis potuisse has artes hominibus tradi, quam ab ipsis Dæmonibus, sapienter animadvertisit.

577. Sed præstat audire Eusebium Cæsariensem, qui ante S. Augustinum Lib. V. *Præparat. Evangel.* cap. 10. & 11. hæc habet: „ Jam vero non alios ab initio maleficæ artis magistros, quam ipsam egregia nimina fuisse constat. Qui enim isthæc homines alter nosse potuissent, nisi Dæmones iis res ipsi suas aperiuissent, & quibus quique vinculis constringantur, indicasset? Neque vero nostram hanc orationem esse putas, quippe qui nihil istorum a nobis aut intelligi, aut expeti fateamur, idem a nobis testis producatur (*Porphyrius*), qui & sapiens a suis habetur, & homines Religionis patriæ rationis accurate non modo novit, sed etiam expressit. Ille igitur in laudata oraculorum collectione ad verbum habet, quæ sequuntur: neque tantum, inquit, proprias instituti sui rationes, aut cetera, quæ a nobis commenmorata sunt, verum quibus ipsi rebus aut delectentur, aut vinciantur, immo quibus etiam cogantur, indicarunt &c.“. Et de Magia hactenus (a).

DISSERTATIO II.

De Opificio sex Dierum.

i. Disputatur de mundi genesi, qualis a Moyse describitur, non immorabitur frustra in referendis, atque infringendis vanis incredulorum contentibus, qui antiquissimam hanc, atque omni ex parte verissimam mundi historiam aut aperte insificari audent, aut saltem perpetuis difficultatibus involvere, obscurare, ac dubiam reddere moliri-

(a) Multæ difficultates, quibus nuperi Magiae destructores hanc materiam implicarunt, breviter, juxta ac solide enolutæ inveniuntur apud doctissimum Augustæ olim MARIAE THERESIÆ archiatram Ant. de Haen in Libro de Magia Lipsiae 1774.; tum apud Hieron. Tartarorum in opusculis supra landatis. Innumerati autem sunt, qui de hoc argumento data opera scripserunt, præter omnes fere Theologiae moralis tractatores. Præcipue autem commenmorari solet Mart. Delrios in *Disquisitionibus magicis*. Multa tamen habet fabulosa, commentitia, & minus accurate dicta, quibus bona causa, cui patricinabatur, hand parum nocuit. Consultantur potius Jo. Baptista Thiers *Traité des superstitions, selon l' Ecriture Sainte, les décrets de Conciles, & les sentimens des saints Peres, & les Theologiens* vol. 4. in 12. sec. edit. revue, corrigée & augmentée Paris 1697., & Petrus Le Brun Congr. Orationii *Hist. critique des pratiques superstitieuses &c.* Tom. 4. in 12. Paris 1750. Hic anctor præcipuum suum operam posuit in effectibus supernaturalibus a naturalibus discernendis. De variis autem Magiæ speciebus inter alios multos vid. Lud. Vives ad cap. ult. Libri

tur. Impias istorum machinationes satis, superque disjecimus in I. Tomo Dissert. III. cap. I. & seq., atque eadem repetere nunc inutile foret. Supposita igitur Mosaicæ historiæ veritate, quæ non solum divinæ revelationis firmissimo testimonio inititur, sed omnibus etiam iis humanæ veracitatis regulis fulcitur, quibus aliæ probatæ historiæ credi a prudentibus solent, ea solum breviter examinare aggredimur, quæ divinus historicus primo Geneseos capite de opere sex dierum paucis complexus est.

CAPUT I.

Exponitur sensus primi, & secundi versiculi Geneseos (b).

2. Ita Moyses mundi genesim exorsus est: *In principio creavit Deus cælum, & terram: terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi; & Spiritus Dei frerabatur super aquas.* In his verbis primo discutiendum est, quid nomine principii sacer scriptor intellexerit; qua de re non omnino convenit inter sanctos Patres, & Interpretes. Præcipuas eorum sententias affert S. Thomas I. P. quæst. 46. art. 5. inquiens: „ Illud verbum Gen. I. *In principio creavit Deus cælum, & terram,* tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt, mundum semper fuisse, & tempus non habere principium; & ad hoc excludendum exponitur: *in principio, scilicet temporis.*“.

3. Quidam vero posuerunt, duo esse creationis principia, unum bonorum, aliud malorum; & ad hoc excludendum exponitur: *In principio, idest in Filio.* „ Sicut enim principium effectivum appro priator Patri propter potentiam, ita principium exemplare appropriatur Filio propter sapientiam;

ut

VII. *De Civ. Dei.* Multa egregia habet S. Th. 2. §. q. 95., quæ est *De Divinationibus*, & quæst. 96. *De superstitionibus observantiarum.*

(b) Græcum *Genesis* nonnen significans *generationem*, a versione LXX. Interpretum originem traxit. Hebræi enim non aliud titulum Libris sacris præponere solebant, quam prima illorum verba; unde huic librum Mosaicum appellant **ברֶשְׁתָּה** Bereschith, hoc est *In principio*. In celebri Miss. Alexandrina, quod in Anglia asservatur, titulus plenior invenitur **לֵאמֹר קֹדֶשׁ**, *Genesis mundi*. Ut autem bene observavit Philo initio Libri de Abrahamo, hoc primum volumen Moysis *Genesis* inscriptum fuit, a mundi creatione sumpto vocabulo, quam principio continet; etsi in opere reliquo sextenta alia inserta sint. Continet autem præcipua, quæ in hoc mundo contigerunt ab ejus creationis primordiis usque ad mortem Patriarchæ Joseph: quod temporis spatium comprehendit annos circiter bis milie trecentos, juxta Biblia nostra Vulgata; vel bis milie quingentos, si textus hebraici chronologiam sequantur.

„ ut sicut dicitur Psalmo CIII. 24. *Omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur, Deum omnium fecisse in principio, id est in Filio, secundum illud Apostoli ad Coloss. I. 16. In ipso, scilicet Filio, condita sunt universa.*

4. „ Alii vero dixerunt, corporalia esse creatae a Deo, mediatis creaturis spiritualibus; & ad hoc excludendum exponit: *In principio creavit Deus cælum, & terram, id est ante ommnia.* Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet cælum empyreum, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus, & natura Angelica“.

5. Jam vero primus sensus litteralis, quo Moyses simplicem, ac rudem populum alloquens, voleuit ipsum docere, hoc universum simul cum tempore incepisse, aperte traditur a veteribus Patribus. Tertullianus in Libro contra Hermogenem c. 19. „ Nos autem, inquit, unicuique vocabulo proprietatem suam vindicamus, principium initium esse, & competitesse ita poni rebus inceptibus fieri... Ita principium sive initium inceptionis esse verbum, non alicuius substantiae nomine“.

6. Eamdem expositionem adoptavit S. Basilius Hom. I. in Genesim inquisiens: „ Hinc proprie agressus sermone de mundo Sapiens, nos his verbis edocet ejus originem: *In principio fecit, in eo uniuersum principio, quod simul fuit cum tempore*“. Quaenam postea idem S. Pater varias assert *principii* acceptiones, atque omnes Mosaicis verbis accommodat.

7. Accedit S. Ambrosius, qui S. Basilium exscribere solet, in Lib. I. Hexæmeron cap. 4. inquiens: „ Principium autem ad tempus refertur, aut ad numerum, aut ad fundamentum... Ad tempus refertur, si velis dicere, in quo tempore Deus fecit cælum, & terram, id est in eisdem mundi, quando fieri cœpit, sicut ait Sapientia: *Cum pararet cælum, cum illo eram.* Ad numerum autem si referas, ita convenit, ut accipias: *in primis Deus fecit cælum, & terram, deinde colles, regiones, fines inhabitabiles.* Vel sic: *Ante reliquias visibilis creaturas idem, noctem, ligna fructifera, animantium genera diversa, cælum & terram fecit.* Si vero ad fundamentum referas &c.“.

8. Multi alii sancti Patres in eamdem exposi-

tionem coepit; unde & Concilium Lateran. IV. cap. Firmiter definit, Deum sui omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam. Vide sup. Diss. I. n. 22. & seq. Atque haec nostra explicatio non solum literalis est, sed etiam obvia; ut enim inquietabat Tullius Lib. I. *Tuscul.* Quæst., principii nulla est origo; nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest.

9. Obj. 1. contra hanc nostram explicationem. Non pauci S. Patres, præsertim Græci, putant, Angelos fuisse a Deo creatos ante mundum (Vide sup. Diss. I. n. 25.), quibus etiam quidam Latini subscriptiunt, ut Ambrosius Lib. I. *Hexæmeron* cap. 5. & in Praefat. in Psalmos. S. autem Hieronymus in c. I. Epist. ad Titum non solum autem hunc mundum creatos Angelos asserit, sed etiam haec emphaticæ addit: „ Sex millia nondum nostri orbis implentur anni, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, ceteræque Virtutes servierint Deo, & absque temporum vicibus, atque mensuris, Deo jubente substituentur“? Posita autem hac sententia, non possunt amplius verba Moysis intelligi de principio temporis; neque enim singi potest, Angelos creatos fuisse ante tempus, hoc est in æternitate. Et ulterius, cum ad mentein quorundam SS. Patrum Angeli sint suis corporibus circumvestiti, sequitur etiam corpoream illorum materiam (quæcumque illa sit) ante cælum, & terram fuisse creatam.

10. Resp. cum S. Thomâ I. P. q. 61. art. 5. , multo probabiliorem esse illorum sententiam, qui dicunt Angelos simul cum creatura corpoream fuisse creatos. „ Si vero contrarium teneatur, subdit Angelicus, quod dicitur Genes. I. *In principio creavit Deus cælum, & terram, exponendum est in principio, id est in Filio, vel in principio temporis, non autem in principio, id est antequam nihil fieret; nisi dicatur, antequam nihil in genere corporalium fieret creaturam*“; earum scilicet, quæ sunt sensibus nostris subjectæ; cuiusmodi non sunt Angeli, qui etiam habent corpora sibi unita, ut quidam opinati sunt, illa tamen corpora talis essent naturæ, ut nec tangi, nec videri a nobis possent.

11. Sanct. August. Lib. I. Operis imperfecti de Genesi ad Litteram cap. 5. Tom. III. (a) hanc quæ-

(a) Hanc ipsam quæstionem indefinitam reliquit S. Pater in Lib. XI. *De Civ. Dei* cap. 32. inquisiens: „ Ne quis autem contendat... Angelos prius esse factos, non tantum ante firmamentum, quod inter aquas, & aquas factum appellatum est cælum, sed ante illud, quod dictum est in principio fecit Deus cælum, & terram, atque illud, quod dictum est *In principio*, non ita dictum, tamquam primum hoc factum sit, cum ante fecerit Angelos; sed quia omnia in Sapientia fecit, quod est Verbum ejus, &

„ ipsum Scriptura principium nominavit, sicut ipse in Evangelio Iudeis querentibus, quis esset, respondit, se esse principium: non e contrario referam contentionem, maxime quia hoc me debet plurius; quod etiam in simmo exordio sancti libri Geæses Trinitas commendatur &c.“ Hoc S. Augustini testimonium mala fide truncatum retulit Isaac Beausobrius Lib. VI. *Hist. Dogm. Mariæcarum* cap. 1. §. 17., quasi Pater oinno docebat, verba Mosis *In principio* non esse de initio temporis intelligenda.

quæstionem movet potius, quam resolvat, inquiens: „Si primum facti sunt Angeli, quare potest, utrum in tempore facti sunt, an ante omne tempus, an in exordio temporis. Si in tempore, jam erat tempus, antequam Angeli fierent: & quoniam etiam tempus ipsum creatura est, incipit necesse esse, ut aliquid prius, quam Angelos, factum accipiamus. Si autem in exordio temporis factos dicimus, ut cum ipsis cœperit tempus, dicendum est, falsum esse, quod quidam volunt, cum cælo, & terra tempus esse cœpisse“.

12. Postea aliam quæstionem movet: „Utrum præter motum corporum possit esse tempus in motu incorporeæ creaturæ, veluti est anima, vel ipsa mens; quæ utique in cogitationibus movetur, & ipso motu aliud habet prius, aliud posterius, quod sine intervallo temporis intelligi non potest. Quod si accipimus, etiam ante cælum, & terram potest intelligi tempus fuisse, si ante cælum, & terram facti sunt Angelii; erat enim iam creatura, quæ motibus incorporeis tempus ageret... Sed quoquomodo hoc se habeat (res enim secretissima est, & humanis conjecturis impenetrabilis) illud certe accipiendum est in fide, etiamsi modum nostræ cogitationis excedit, omnem creaturam habere initium, tempusque ipsum creaturam esse, ac per hoc ipsum habere initium, nec coæternum esse Creatori“. Eadem repetit Sanctus Pater Lib. XII. *De Civit. Dei*, cap. 15. duplex distinguens tempus; aliud in horis, diebus, & mensibus, & annis; atque hoc a motu siderum repetit; aliud ex immutabili motu, cuius & prius fuerit, & posterius, in quo potuerunt Angeli esse, antequam mundus fieret (a).

13. Ceterum multo probabilius est, Angelos vel post hunc visibilem mundum, vel simul cum ipso fuisse creatos. Sane Epiphanius Hæresi LXV. ita scribere non dubitavit: „Illud evidenter divotus sermo declarat, neque post sidera productos Angelos, neque ante cælum, terraque constitutos. Est enim certa illa, atque immutabilis sententia,

(a) Cum hac S. Augustini doctrina concordant ea, que S. Thomas docet de ayo I. P. qu. 10. art. 5. inquiens: Cum aeternitas sit mensura esse permanentis, secundum quod aliquid recedit a permanentia essendi, secundum hoc recedit ab aeternitate. Quædam autem sic recedunt a permanentia essendi, quod esse eorum est subjectum transmutationis, vel in transmutatione consistit; & hujusmodi mensurantur tempore, sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium. Quædam vero recedunt minus a permanentia essendi, quia esse eorum in transmutatione consistit, nec est subjectum transmutationis; tamen habent transmutationem adiunctorum vel in actu, vel in potentia; sicut patet in corporibus caelestibus, quorum esse substantialia est intransmutabile: tamen esse intransmutabile habent cum transmutabilitate secundum locum. Et similiter patet de Angelis, quod scilicet habent esse intransmuta-

, ante cælum, ac terram nihil omnino condita, rum rerum extitisse: quoniam in principio creavit Deus cælum, ac terram, ut illud sit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit“. Plures alios Patres tam græcae, quam latinæ Ecclesiæ pro eadem sententia affert Petavius Lib. I. de Angelis cap. 15.

14. Objic. secundo. Omne, quod fit, habet prius, ac posterius; ut enim inquit Aristoteles Lib. VI. *Physic.* omne, quod fit, fiebat, & antequam fieret, non fiebat, & fieri cessat, postquam factum est: in principio autem temporis, cum sit indivisible, non est prius, ac posterius: cum ergo creari sit quoddam fieri, non potuerit hæc omnia creari in principio temporis: verba ergo Moysis intelligi nequeunt de principio temporis.

15. Respondet S. Thomas I. P. qu. 46. art. 5. ad 2., eam Aristotelis doctrinam veram esse de iis, quæ sunt per motum; „quia cum in quilibet motu sit accipere prius, & posterius, antequam signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moveri, & fieri, est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum; quia quod est in principio motus, vel in termino, non est in moveri. Creatio autem neque est motus, neque terminus motus: unde sic aliquid, creatur, quod non prius creabatur“.

16. Obj. tertio. Inter alias creaturas est etiam tempus; sed hoc non potuit creari in principio temporis; tempus enim est divisibile, principium autem indivisible: non ergo verba Mosaica possunt de principio temporis intelligi.

17. Respondet iterum S. Thomas art. laud. adv. 3. „quod nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autem est temporis, nisi nunc; unde non potest fieri, nisi secundum aliquid nunc; non quia in ipso primo nunc sit tempus, sed quia ab eo incepit tempus“. Non piget ad has subtilitates descendere; id enim est necessarium, ut remotis difficultatibus facilius sacer textus intelligatur.

18. Ceterum sanctis Patribus admodum familia-

ris

bile cum transmutabilitate secundum electionem, & cum transmutabilitate intelligentiarum, & affectionum, & locorum suo modo. Et ideo hujusmodi mensurantur aevum, quod est medium inter aeternitatem, & tempus: esse autem, quod mensurat aeternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adjunctum. Sic ergo tempus habet prius, & posterius; aevum autem non habet in se prius, & posterius, sed ei conjungi possunt; aeternitas autem non habet prius, neque posterius, neque ea compatibit. En quomodo S. Thomas, & post eum Scholastici explicant illud tempus, quo in quorundam Patrum sententia Angeli creati sunt, antequam Dens in principio temporis nostri crearet cælum, & terram. Hujus temporis aliquam mentionem facit etiam Rabbi Maimonides in *More Nevochim* P. II. c. 20. inquiens: Quod vero apud Sapientes nonnullos invenis, tempus extitisse ante creationem mundi, id valde dubium est.

ris est alia illorum verborum interpretatio, ut principii nomine intelligatur aeterni Patris Verbum, in quo facta sunt omnia. Et primo quidem ipse Dominus Jesus Christus Joannis VIII. 25. Iudeis interrogantibus: *Tu quis es?* respondit: *Principium, qui & loquor vobis.* Et Apostolus Paulus ad Hebreos I. 2. de Jesu Christo Filio Dei, inquit: *Per quem fecit & secula, & vers. 10. ipsi accommodat verba Psalmi Cl. Tu in principio, Domine, terram fundasti; ac deinceps ad Colossens. I. 16. In ipso (Filio) condita sunt universa in celis, & in terra, visibili, & invisibili ... omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.*

19. Origenes Hom. I. in Genesim. „ Quod est, „ inquit, omnium principium, nisi Dominus noster, & Salvator omnium Christus Jesus, principogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio suo, hoc est in Verbo suo, Deus cælum & terram fecit “.

20. S. Ambrosius Lib. I. Hexæmeron cap. 4. „ In hoc ergo principio, inquit, idest in Christo, „ fecit Deus cælum, & terram: quia per ipsum „ omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil “.

21. Sanct. autem Augustinus Lib. I. de Genesi ad litteram cap. 6. putavit, in primo Geneseos capite totus sanctissimæ Trinitatis apertam faciam esse mentionem: „ nam dicente Scriptura: in principio fecit Deus cælum, & terram, intelligimus Patrem in Dei nomine, & Filium in princípii nomine ... Dicente autem Scriptura: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas, completans commemorationem Trinitatis agnoscimus* “.

22. Hieronymus denique in Libro Quæstionum Hebraicarum in Genesim Tomo III. aliquos veteres commemorat (a), qui initium Geneseos ita legebant: *In Filio fecit Deus cælum, & terram;* & quamvis eam lectionem minime probet, concedit tamen secundum sensum ea verba de Christo, accipi posse: „ qui tam in ipsa fronte Genesios, quæ caput librorum omnium est, quam etiam in principio Joannis Evangelistæ cœli, & terræ conditor approbatur. Unde & in Psalterio de se ipso ait: *In capite Libri scriptum est de me,* idest in principio Geneseos. Et in Evangelio: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil* “.

23. Quanquam vero hæc principii explicatio fuerit apud sauctos Patres admodum per vulgata,

non tamen adeo communis fuit, quasi prima expositio litteralis de temporis initio omnino prætermitteretur. Nec auseculandum est Beausobrio solita sua confidentia asserenti, voce בְּרֵךְ Reschith ab Hebreis intellectum fuisse principium actuum, non principium temporis: ut enim hactenus probatum est, utrumque significare potest.

24. Postquam vero Moyses dixisset, Deum in principio creasse cælum, & terrain, subdit: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Quod noster Vulgatus vertit inanis & vacua, primigenius textus hebreicus habet קָהָלָת בָּרֶךְ Thou, & Volu. Quæ vocabula quid proprio significent, non omnino convenit inter eruditos (b). Aquila, & Theodotion vertunt *Inane, & nihil.* Symmachus *Strues* sine motu. Paraphrasis autem Chaldaica *Desolata, & vacua.* Denique LXX. Interpretes ita græce eadem verba rediderunt: ἡ ἡγεμόνη ἀέρας, τὸ ἄκτυστον, Terra vero erat invisibilis, & in-composita. Cur antem terra dicta fuerit invisibilis, diversimode ab interpretibus exponitur. Communior sententia est, invisibilem fuisse terram, vel quia aquæ undique terram operiebant, vel quia, ut alii putant, aquæ rarefactæ instar nubis eam circumambientes invisibilem reddabant: unde additur: *Et tenebræ erant super faciem abyssi,* idest super immensam illam aquarum voraginem, quibus terra erat vel tota, vel magna ex parte quasi absorpta, & abscondita; abyssus enim, ut explicat S. Augustinus Lib. XXII. cont. Faustum cap. 11. est aquarum inestimabilis profunditas. Atque his omnibus Moyses rudem, hebetemque populum admoniere voluit, quonodo hæc tam pulchra, tam utilia, quæ in mundo conspicuntur, non a nativa virtute terræ, quæ erat inanis, & vacua, sed a sapientissimi artificiis manu fuerint in nostrum usum producta; ut proinde ad euangelio animi sensu colendum, atque adorandum magis excitaremur (c).

25. Sed controversia postea orta est, quam S. Thomas I. P. q. 66. art. 1. exponit, an informitas materia tempore præcesserit formationem ipsius? S. Augustinus negante sententiam adoptasse videtur Libro I. de Genesi ad litteram cap. 15. inquiens: „ Non quia informis materia formatis rebus tempore prior est, cum sit utrumque simul concreatum, & uide factum est, & quod factum est. Sicut enim vox materia est verborum,

(a) Inter hos nominat etiam Tertullianum. Sed bene notarunt Editores, Tertullianum omnino contrarium docuisse in ipso Libro contra Præream a Hieronymo laud.: inquit enim cap. 5. de Præream sectatoribus: „ Ajunt quidem & Genesim in Hebreo ita incepere: *In principio Deus fecit sibi Filium.* Hoc ut si sumum non sit, alia me argumenta deducant. “

(b) Alexius Symmachus Mazochius, quæ erat græcarum litterarum, ac reconditæ vetustatis peritia ornatus, in Dissert. I. De Chao, deque Ovo primigenio

adñeza Tomo I. Spicilegii Biblici hæc verba hebreica sensim, ac sensim immutata fuisse, ostendit, ut per בְּרֵךְ Thou tandem emerserit vocabulum Chaos, quod elegantibus carinib[us] exposuit Ovidius in Metamorph., & בָּרֶךְ Vohn versus fuerit in Ovum, de quo multa reperirentur apud veteres profanos Scriptores, præcipue apud Aristophanem in Aethus. Sed Auctor ipse a vetustatis amatoribus legi meretur.

(c) Beausobrinus Lib. VI. Hi t. dogm. Manichæorum c. 1. §. 16. nescio quo fundamento assurunt, terram.

DISSERTATIO II. CAP. I.

„ rum, verba vero formatam vocem indicant: „ non autem qui loquitur, prius emittit informem „ vocem, quam possit postea colligere, atque in „ verba formare; ita creator Deus non priore tem- „ pore fecit informem materiam, & eam postea „ per ordinem quarumcumque naturarum, quasi „ secunda consideratione formavit: formatam quip- „ pe creavit materiam“. Postea autem S. Pater ea Scripturæ loca, quæ aperte innunt, prius fuisse creatam terram inaneam, informem, invisibilem, vult ut intelligantur, non de tempore, sed de origine; quemadmodum vox origine prior est verbis, non tamen tempore. Quan suam senten- tiam alibi etiam S. Pater exposuit, ut in I. Libro contra Adversarium Legis, & Prophetarum cap. 9. Tomo. VIII.

26. Sed Angelicus fidelis S. Augustini interpres hanc S. Patris doctrinam explicat de *informitate* materiæ, quatenus importat carentiam omnis forma- & sic, inquit, *impossibile est dicere, quod informitas materiæ tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem*. Et secundum hanc explicationem terra dicitur *inanis*, & *vacua*, vel *invisibilis*, & *incomposita*, quia *materiæ per formam cognoscitur*. Ita in resp. ad 1.

27. „ Alii vero Sancti, inquit in corp. art., accipiunt *informitatem*, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem, & decorum, qui nunc apparet in corporeata creature: & secun- dum hoc dicunt, quod *informitas*, materiæ cor- poralis duratione præcessit *formationem* ejus- dem... Et quantum ex littera Genesia accipi potest, triplex formositas deerat, propter quod dicebatur *creatura corporalis informis*. Deerat enim a toto corpore diaphano, quod dicitur *cœ- lum*, pulchritudo lucis; unde dicitur, quod *te- nebræ erant super faciem abyssi*. Deerat au- tem terræ duplex pulchritudo: una, quam ha- bet ex hoc, quod est aquis discoperta; & quan- tum ad hoc dicitur, quod *terra erat inanis*, sive *invisibilis*, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas eam undique coope- rientes. Alia vero, quam habet ex hoc, quod est *ornata* herbis, & plantis; & ideo dicitur,

quidem fuisse initio cum omni suo ornamento crea- tam, sed post magnas, variasque revolutiones fuisse ad illum statum redditum, quem Moyses nobis de- scribit. Arbitraria hæc explicatio est omnino explo- denda.

(e) Hæc sententia placuit Severiano Galiliano Epi- stopo, qui fuit S. Jo. Chrysostomo coetus, & hostis infensus. Sex illius habemis homilias de prima rerum creatione, quæ olim Chrysostomo tribuebantur; sed falso, ut discimus ex Cosma Ægyptio in *Typographia Christiana*, quam publici juris fecit D. Bern. Mont- faconius Tom. II. Collect. Patrum. Severianus igitur in Orat. I. explicat illa verba: *Spiritus Domini &c. de motu aeris*, seu vento; quemadmodum in Psalmo dicitur: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.*

„ quod erat *vacua*, seu *incomposita*, idest non ornata. Et sic cum præmisisset duas nateras, creatas, scilicet *cœlum*, & *terram*, informita- tem cœli expressit per hoc quod dixit: *Tene- bræ erant super faciem abyssi*, secundum quod sub cœlo etiam aer includitur: *informitatem vero terræ per hoc, quod dixit: Terra erat i- nanis, & vacua*“.

28. Aliqua demum addenda sunt, ad explicanda ea subsequentia Mosaica verba: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas*; qua etiam in expli- catione ducem sequemur S. Thomam, qui veterum doctrinam ita paucis complexus est I. P. q. 74. art. 5. ad 4. „ Rabbi Moyses per *Spiritum Domini* intelligit aerem, vel ventum, sicuti & Plato intellexit; & dicit, quod dicitur *Spiritus Domini*, secundum quod Scriptura consuevit ubique flatum ventorum Deo attribuere (a). Sed secundum Santos per *Spiritum Domini* intelli- gitur *Spiritus sanctus*, qui dicitur superferri a quæ, idest materiæ *informi* secundum Augu- stinum. (Lib. I. super Genesim cap. 7.), ne facienda opera sua propter indigentia necessita- tem putaret Deus amare. Indigentia enim a inor rebus, quas diligit, subjicitur Secun- dum Basilium vero (Hom. II. in Hexam.) *superferebatur elementum aquæ, idest foebat*, & vivificabat naturam aquæ, ad similitudi- nem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ foventur, injiciens (b)“.

29. Atque hæc sententia fere communis est apud sanctos Patres; ad quorum mentem etiam Ecclesia in benedictione fontis baptismalis (Tomo X. Biblioth. sanct. Patrum) ita orat: *Deus, cu- jus Spiritus super aquas inter ipsa mundi pri- mordia ferebatur, ut jam tunc virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet*. Si quis autem plura desiderat sanct. Patrum in hanc rem testimonia, adeat Dion. Petavium Lib. I. *De Opificio sex dierum c. 3.*; qui tamen ita suam sententiam profert, scilicet *Mosem verbis istis ostendere, nullum supra aquas tum fuisse cor- pus; atque iðiætikos dicere, Deum solum, eju- sque Spiritum aquis incubuisse*.

30. Ac duobus istis versiculis, ut S. Jo. Chry- so-

Idem sensit Theodoreetus Qnæst. VIII. in Genesis, aliquæ non multi.

(b) Verbum hebraicum, quo usus est Moyses, scilicet סְרֹתָה Merachepheh, proprie significat *incubare*, sive *confocare* in similitudinem volucris ova calore animantis, ut explicat S. Hieronymus in *Questionibus hebreis*, unde etiam colligit, non de spiritu mundi dici, ut nonnulli arbitrantur, sed de *Spiritu sancto*, qui & ipse vivificator omnium a principio dicitur. Unde quod in latinis Bibliis dicitur *Spiritus Dei ferebatur super aquas*, ex fonte hebraico legi debet *Spiritus Dei incubabat aquis*, quasi eas foves, ac secundans. Hac voce סְרֹת Rachaph Moyses utitur etiam Dente- ron. XXXVII. 11., allata similitudine aquilæ, que pullis suis *incubat*.

sostomus landatos a S. Thoma I. P. quæst. 68. art. 1. ad 1. observat, Moyses summarie complexus totius universi creationem, postea omnia Dei opera per partes explicavit, veluti si quis dicat: *Hic artifex fecit domum istam, & postea subdat: primo jecit fundamenta, deinde erexit parietes; tertio superposuit tectum &c.* Quam animadversio-
nem insinuavit etiam S. Augustinus c. 5. Libri imperfecti de *Genesi ad litteram*. Clarius autem exposuit S. Cyrillus Alexandrinus Lib. II. contra Julianum inquiens: „*Cum igitur Moyses ait, in principio fecit Deus cælum, & terram, in tellige summatum, ac veluti in compendium collatis omnibus, universarum rerum exponere creationem, tum artificiose progrebat ad explicandum, quemadmodum ordinata fuerint, & qua ratione singulae rerum creatarum hoc ipsum, quod sunt, consentaneo sunt addeptæ*“. Vid. etiam S. Augustinus Lib. XII. Confess. cap. 17. (a). His breviter expositis de duobus primis Genesios versiculis, age iam de primæ diei opere disputemus.

CAPUT II.

De opere primæ diei.

51. Opus primæ diei Moyses his verbis describit v. 5. & seq. *Dixitque Deus: fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem a tenebris; appellavitque lucem diem, & tenebras noctem; factumque est vespero, & mane dies unus.*

52. Jam vero notissimum est illud Longini judicium, qui etsi religione profanus, eximiam tamen in his Mosaicis verbis styli sublimitatem admiratus est, ita in suo Libro *De sublimi dicendi genere* sect. 9. scribens: *Propterea Judæorum quoque Legislator homo est non vulgaris; quo-*

niam divini Numinis potentiam pro dignitate declaravit, & indicavit, statim in ipso legum initio scribens: Dixit Deus, inquit: Quid tandem? Fiat lux, & facta est: fiat terra, & facta est (b). Quod tamen Longini judicium non ad verba Moysis, in quibus simplicitas potius, quam sublimitas appetet, sed ad rerum granditatem, Deique creantis majestatem referendum esse aliqui non imiterito censem. Hoc ipsum creationis rerum imperium ineffabile mirabiliter expressit Apostolus ad Rom. IV. 17. de Deo inquiens: *Vocat ea, quæ non sunt; vocans nimirum res de sinu nihili, perinde ac vocat ea, quæ jam existunt.*

53. Sed ut propius accedamus ad primæ diei opus, justissima est illa S. Thomæ observatio I. P. qu. 67. art. 4. Iacet prima die creati oportuisse, quia sine luce dies esse non potest. Hinc eleganter S. Ambrosius Lib. I. Hexaemeron cap. 9. *Unde, inquit, vox Dei in Scriptura divina debuit inchoari, nisi a lumine? Unde mundi ornatus, nisi a luce, exordium sumere?* Frustra enim esset, si non videretur. Ita etiam alii Patres; non vero, ut scurriliter potius, & insulte, quam argute scripsit impius Barnetus in sua *Archæologia Philosophi*. Lib. I. cap. 8. ne Deus videretur in tenebris operari. Vah putidam, ineptainque rationem!

54. Sed quid propriè sit illa lux, prima die a Deo creata, hanc facile est determinare. S. Thomas loco mox laud. primo affert S. Augustini opinionem, qui Lib. XI. de *Civit. Dei* cap. 9. & 55. putavit in illis verbis *In principio creavit Deus cælum, & terram*, per cælum intelligi spiritualem naturam adhuc informem, per terram autem materiam informem corporalis creaturæ. „Et quia natura spiritualis dignior est, quam corporalis, fuit prius formanda. Formatio igi-

, tur

(a) Idem S. P. Augustinus Lib. XI. de *Civ. Dei* c. 33. Quibus nominibus (cæli & terra) inquit, universalis est significata creatura, vel spiritualis, & corporalis, quod est credibilis; vel magna dux mundi partes, quibus omnia, quæ creata sunt, continentur, ut primitus eam totam proponeret, ac deinde partes eius secundum mysticum dierum numerum exquerentur.

Nemini autem arrisit peculiaris sententia S. Philastrii Episcopi Brixiensis, qui Hæresi XCV. duas pautavit distinguendas esse terras, unam de qua dixit Moyses: *In principio creavit Deus cælum, & terram; quæque invisibilis erat, & incomposita, & veluti matrix omnium rerum; alteram, in qua nos habitamus, & de qua dixit David Psalmu CXXXV. 6. Qui firmavit terram super aquas.* Imo contraria in opinionem hereticam appellare non dubitavit. Hanc tamen hæresim S. Augustinus prætermittendam merito judicavit in suo Libro de *Hæresibus ad Quodvult-Deum* Tomo VIII. De hoc autem S. Philastrii libro quid sentiendum sit, declarat S. Augustinus epistol. CCXXII. ad Quodvult-Deum.

(b) De controversia exorta inter duos celebres viros Dan. Huetium, & Boileauum de hoc Longini judicio

quædam adnotavimus T. I. Diss. III. 89. Cum vero in sacro Mosaico textu non habeantur haec verba: *Fiat terra, & facta est*, sed Moyses terræ creationem jam antea memorasset sine ulla Dei locutione factam, minus certe accurate fuit Longini observatio. Sed in homine a nostris sacris longe alieno quis exactam exparsior desideret? Quare autem a quibusdam curiosissim solet, quare Deus in creatione cæli, & terre ea voce Fiat usus non fuerit? Nonnullas affert Petavii rationes Lib. I. de *Opificio sex dierum* c. 6. sed fortasse Moyses ostendere voluit, eam imperii vocem necessariam non fuisse. Reipsa vox Dei non est, nisi ejusdem voluntas, seu ejusdem voluntatis nutns. *Sermo Dei*, inquit S. Ambrosius Lib. I. Hexaemeron c. 9. voluntas est. Et S. Aug. Lib. imperf. de Gen. ad litt. c. 5. *Dixit Deus, non voce de pulvinibus edita, nec lingua, & dentibus accipere debemus. Carnalium sunt istæ cogitationes &c.* Et rursus Lib. I. de Gen. ad litt. c. Si ita est, inquit, (nempe corporaliter sonuisse hanc vocem *Fiat lux*, sicut corporaliter sonuit vox dicentis Dei *Tu es Filius meus dilectus*) qua lingua sonuit ista vox? Et quis erat, quem oportebat audire, atque intelligere? &c.

„ tur spiritualis naturæ significatur in productione
„ lucis , ut intelligatur de luce spirituali ; for-
„ matio enim naturæ spiritualis est per hoc , quod
„ illuminatur , ut adhæreat verbo Dei “.

55. Postea vero Angelicus aliorum opinionem explicat , quibus visum est , a Moyse fuisse prætermissam productionem spiritualis creaturæ ob varias rationes a nobis etiam indicatas in Diss. I. n. 16. qui propterea allata verba Moysis de sola corporeâ creatura intelligent ; & cum deinde sacer Scriptor subdat : *terra autem erat inanis , & vacua , & tenebræ erant super faciem abyssi* , necessarium fuit ad tollendam hanc informitatem tenebrarum , ut lux produceretur , lux inquam hæc corporea , qua cælum , & terra illuminantur .

56. Pergit porro S. Doctor investigare , quid demum fuerit corporeâ illa lux , qua informitas tenebrarum sublata est . Recitatis autem , & rejetis quibusdam minus probabilibus opinionebus ipse Dionysius vulgo Areopagitæ adhæret , qui ita IV. de divinis nominibus , P. I. Lect. 3. docet , lucem prima die creatam , esse ipsam lucem solis „ sed adhuc informem , quantum ad hoc , quod „ jam erat substantia solis , & habebat virtutem „ illuminativam in communi ; sed postmodum da- „ ta est ei specialis , & determinata virtus ad par- „ ticulares effectus . Et secundum hoc in produc- „ ctione hujus lucis distincta est lux a tenebris , „ quantum ad tria . Primo quidem quantum ad „ causam , secundum quod in substantia solis e- „ rat causa luminis , in opacitate autem terræ cau- „ sa tenebrarum . Secundo quantum ad locum , „ quia in uno hemisphærio erat lumen , in alio „ tenebræ . Tertio quantum ad tempus , quia in „ eodem hemisphærio secundum unam partem tem- „ poris erat lumen , secundum aliam tenebræ ; „ & hoc est , quod dicitur : *Lucem vocat diem , & tenebras noctem* “.

57. Ex quo autem primo dicatur creatam fuisse lucem , deinde Solem , Lunam , & Stellas , colligere possumus , cælestia corpora non esse natu- ra sua luminosa , sed lucem fuisse eis Dei voluntate communicatam : unde etiam nostri ævi pseu- do-philosophia coerceri debet , quæ omnia natura phænomena non ex divina virtute , sed potius ex ejusdem naturæ viribus repetere , & explicare con- natur , sæpe tamen parum feliciter .

58. Verum hic aliqua difficultas statim in oculos incurrit , scilicet lucem , quæ diem a nocte distinguit , non potuisse fieri , nisi postquam fa- cillum fuit firmamentum , seu cælum , nempe die

secunda , imo postquam in firmamento cœli facta sunt luminaria , quæ dividunt dieum , ac noctem , nempe die quartam .

59. Hanc autem difficultatem ita ibidem diluit Angelicus . „ Duplex est motus in cælo : unus com- „ munis toti cælo , qui facit diem , & noctem ; „ & iste videtur institutus primo die : alias au- „ tem est , qui diversificatur per diversa corpo- „ ra ; secundum quos motus fit diversitas dierum „ ad invicem , & mensium , & annorum . Et ideo „ in prima die fit mentio de sola distinctione no- „ ctis , & diei , quæ fit per motum communem : „ in quarta autem die fit mentio de diversitate „ dierum , & temporum , & annorum , cui dici- „ tur , *ut sint in tempora , & dies , & an-*
nos ; quæ quidem diversitas fit per motus pro- prios (a) “.

40. S. Augustinus in Opere imperfecto de Gen. ad litt. cap. 5. nos monet , ea verba : *Et divisit Deus lucem a tenebris* , non esse sic intelligentia , quasi lux , cum primum facta est , esset confusa cum tenebris , & separari indigeret : „ Sed eo „ ipso , quo lux facta est , consecuta est etiam di- „ visio inter tenebras , & lucem . Quæ enim so- „ cietas lucis cum tenebris ? Deus ergo divisit in- „ ter lucem , & tenebras ; quia lucem fecit , cu- „ jus absentia tenebræ vocantur . Interest autem „ inter lucem , & tenebras , sicut interest inter „ vestimentum , & nuditatem , aut plenum , & i- „ nane , & similia “.

41. Oritur hic aliqua quæstio , quæ etsi non magni momenti esse videatur , eruditorum tamen divisi sententias . Cum enim Moyses opus diei primæ ita concludat : *Factumque est vespera , & mane dies unus* , quæsitum fuit , an nox , quæ voce vespera designatur , præcesserit diem , scilicet tempus illud , quo hemisphærium luce perfunditur , quodque Moyses indicavit voce mane ; an vero primo ex luce creata , deinde ex tenebris supervenientibus fuerit prima dies constituta . Quam quæstionem etiam his verbis proponunt , an scilicet prima dies vocari debeat ρυχθημένος Νόξ , & dies , an vero ἡμερονύκτης Dies , & nox .

42. Et quidem prima appellatio videtur confor- mior litteræ Moysis dicentis : Factum est vespera , & mane , dies unus , (seu hebraica phrasè dies primus ; quomodo dicitur Joann. XX. 1. *U- na autem sabbati* , idest prima die sabbati , seu hebdomadis) : cur enim primo nominavit vespera , deinde mane , nisi ut indicaret , noctem præcessisse diem , seu lucem diei ? Ulterius nota est

ve-

(a) Nullus esset dicendi finis , si Philosophorum tam veterum , quam recentiorum de hujus lucis natura sententias referre velleimus . S. Thomas una cum aliquibus Patribus eam non esse corpus docet , sed qualita- tem . Quam doctrinam non est , cur recentes Philosophi irridéant ; cum ignorare , aut dissimilare nequeant , omnes hactenus excogitatas lucis theorias , præcipue vero Cartesianorum , & Newtonianorum , esse insupe-

rabilibus difficultatibus obnoxias . Vid. noster P. Sal- vator Maria Roselli in Physica particulari qu. 31. Quam difficile sit lucis naturam , ac proprietates in- vestigare , videtur Deus ipse significare voluisse illis verbis Jo. XXXVIII. 18. & seq. Indica mihi , si no- sti omnia , in qua via lux habitat , & tenebrarum quis locus sit .

vetusissima Hebræorum consuetudo, integrum diem naturalem horarum 24. inchoandi a vespere, ut nox præcedat illud tempus, quo Sol nostrum hemisphærium illuminat. Hinc illud præceptum Levit. XXIII. 52. *A vespera usque ad vespeream celebrabitis Sabbathum vestrum.* Quem morem viguisse etiam apud Numidas, aliasque veteres nationes, ostendit Grotius *De verit. Relig. Christ.* cap. 1. §. 16. cui nonnulla addit auctor *Animulversiorum in Chronologiam Ægyptiorum, Chaldeorum, Græcorum, Romanorum, ac Judæorum* Tom. I. de la S. Bible a Paris 1767.

45. Non tamen credendum est cum Jo. Clerico in hunc locum, noctem, quæ lucem primæ diei præcessit, fuisse totam æternitatem anteriorem; quasi prima dies formata fuerit ex æternitate præcedente, & paucis illis horis, quibus lux in hemisphærio resplenduit. Dicamus potius, eas tenebras durasse ab initio creationis cœli, & terræ usque ad creationem lucis; scilicet per tempus illud, quo *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Quis enim animo concipere valeat monstruosam illam diem ex æterna nocte, ac duodecim lucis horis conflatain? Vel integrum æternitatem præcessisse creationem lucis? Vel in ipsa æternitate aliquid determinatum tempus ad diem formandam? Ulterius ut bene monet S. Augustinus Lib. I de Gen. ad litt. cap. 12. „Non omnes tenebræ nox; „nam & in speluncis amplis, in quartum abdita „lux irrumpere per oppositam molem non sinitur, sunt utique tenebrae nec tamen tales „tenebrae acceptur vocabulum noctis, sed illæ, quæ in eam partem terræ succedunt, unde de removetur dies“. Vespera igitur illa, seu nox, ex qua simul cum mane, seu luce creatæ factus est dies primus, destinenda est ab illo initio, in quo Deus creavit cœlum, & terram, & tenebræ erant super faciem abyssi; & probabiliter spatio duodecim horarum comprehensa fuit, ut una simul cum luce integrum naturale diem horarum 24. conficeret (a).

44. Fatendum est tamen, aliquos sanctos Patres, ac nobiles Interpretes etiam alteri sententiae patrocinari, quæ primam mundi diem numerat ab ortu lucis primæ usque ad ortum lucis secundæ diei; ut proinde prima dies conflata fuerit ex 12. horis lucis, totidemque tenebrarum, quæ luce ad occidenteum more solito pergente successerunt. S. Augustinus Lib. I. de Gen. ad litt. cap. 19. „Vivit, detur, inquit, illud opus Dei factum per spatium diei, quo peracto ad vespeream ventum

(a) Diximus, diem naturalem conflari horis 24. ex communione, & usitato loquendi modo, quin tamen pugnam inire velimus cum eruditissimo Mazochio, qui vult, talen diem appellandum esse artificiale, & civilem; illum vero diem, qui diurno Solis cursu constitutus, esse naturalem; atque ad hanc item finitudinem, arbitramur vocat Censorinum, qui in Libro de die natali cap. 23. ita pronunciat: *Naturalis dies est*

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

„est, quod est noctis initium. Itemque peracto nocturno spatio completus est totus dies, ut manus fieret in alterum diem, in quo die Deus ailiud consequenter operaretur“. Ita S. Doctor, qui postea difficultatem insolubilem in eo invenit, quomodo tanta mora facta sit lux, donec diei spatium præteriret, & respere ficeret?

45. Utrique explicationi prima fronte videtur opponi doctrina, quam habet S. Thomas I. P. qu. 65. art. 6. ad 4. & qu. VIII. de Verit. art. 16. ad 8., scilicet primam diem habuisse quidem vespeream, sed non mane.

46. Sed S. Doctor ibi loquitur non de die, in qua Deus creavit lucem, sed de Angelorum cognitione respertina, quæ matutinam præcessit (Vide Dissert. I. num. 99.), & correspondet primo instanti, in quo Angelus creatus fuit, & in quo mens Angelica se in seipsum convertit per respertinam cognitionem. Quæ quidem operatio subdit S. Thomas, in omnibus bona fuit. „Sed ab hac operatione quidam pecunia matutinam cognitionem ad laudem Verbi sunt conversi; quidam vero in seipsis remanentes facti sunt nox &c. Et alius clarius in laud. quest. De vesp. rit. Angelus, inquit, in principio sue creationis non fuit beatus, nec per essentiam Verbum vidit: unde nec cognitionem matutinam habuit: sed primo habuit respertinam, & ex vespertino profecit in matutinam. Unde signanter prius dies mane non dicitur habuisse, sed primo vespere &c.“. Et sane nimis aperte Angelicus contradiceret divino Moysis testimonio, si primam diem in Genesi descriptam, mane caruisse doceret.

47. Quæri insuper curiosius solet, quo anni tempore prima dies illuxerit. Et quidem in variis mundi partibus varium semper est anni tempus, ut quando apud nos ver floret, alibi sit æstas, vel hiems; unde quæstio determinari debet ad illum locum, in quo Adam postea creatus fuit. Duæ autem sunt opiniones: altera verno tempore initium mundi ponit: altera autumnali: & haec securia sententia probabilior ex eo fit, quod Deus Exodi XXIII. 16. Hebreis præcepit, solemnitatem messis primitivarum celebrari vernali tempore; & alia XXXIV. 22. quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. Si ergo finis anni erat post æstatem in autumno, consequens est, eodem tempore fuisse etiam primum ejusdem anni initium.

48. Aliæ etiam quæstiones admodum difficiles, sed

tempus ab oriente Sole ad Solis occasum; cuius contrarium tempus est not ab occasu Solis usque ad evortum. Civilis autem dies vocatur tempus, quod fit uno cœli circumactu, quo dies verus, & non continentur: ut cum dicitur, aliquæ dies triginta tantum vixisse; relinquunt enim etiam noctes intelligere. Vid. Auctot ipse Astronomis, & Chronologis subiratus in Spicilegio Biblico ad Gen. cap. VI. 4.

sed parum utiles solent institui; in quibus imitari debemus S. P. Augustini singularem modestiam, ita in sacerdotiis laud. Libro I. de Genes. ad litt. c. 20. scribebant: *Libri Geneseos multiplicitate, quantum potui, enucleavi, protulique sententias de verbis ad exercitationem nostram obscure positis, non aliquil unum temere affirmans cum praejudicio alterius expositionis fortasse melioris, ut pro suo modulo eligat quisque, quod capere possit: ubi autem intelligere non potest, Scripturæ Dei det honorem, sibi timorem.*

49. Concludamus hoc caput verbis S. Pauli 2. ad Corinth. IV. 6. qui corpoream lucem a Deo prima die creatam mystice transfert ad illam lucem evangelicam, & spiritualem, qua Deus corda nostra illuminat, inquiens: *Quoniam Deus, qui dixit, de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie Christi Jesu: scilicet ostendens, allegoriam esse sub verbis Mosaicis, qua doceimus, Deum, sicuti sua omnipotenti voce fecit e tenebris lucem corpoream splendescere; sic etiam efficacia suæ gratiæ nos e tenebris peccati ad claritatem Dei vocare. Ephes. V. 8. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.*

CAPUT III.

De opere secundæ diei.

50. Hand paucas, nec leves habent difficultates, quæ Moyses de opere secundæ diei his verbis nos docet: *Dixit quoque Deus: fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum cœlum, & factum est respere, & mane dies secundus.*

51. Jam vero plures hic oriuntur quæstiones. Prima, quid veniat nomine firmamenti. Secunda, quænam sit hæc divisio aquarum. Tertia, quid sint aquæ supra firmamentum.

52. Quantum ad primam, hebraicus textus firmamentum vocat **רָכַחַ** Rachyah, quod proprie expansionem significat. Nominis autem expansionis videtur designari tota illa immensa intercapitulo, quæ a tellure usque ad extrema mundi confinia ex porrigitur. Ex quo fit, ut communè hæc vox aptari possit sive cœlo aereo, quod tellurem circumambit, sive etiam cœlo astrifero, in quo Sol, Planetæ, aliaque sidera continentur. Utraque significatione utitur sacra Scriptura; cum enim dicit v. 16. & seq. Deum fecisse stellas, easque posuisse in firmamento cœli, certo nomine firmamenti intellexit cœlum astriferum; & cum iterum v. 20. dicit: *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatiles super terram sub firmamento cœli; vel ut textus hebraicus exprimit,*

super facie firmamenti, tunc nomine firmamenti nonnisi aereum, & sublunare cœlum intelligere potuit, in quo aves volitant, quæ etiam ibidein vers. 26. & 27. vocantur volatiles cœli, & Psalmo CXLVI. de Deo dicitur: Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam. Imo etiam Matth. XVI. 2. & 3. cœlum vocatur serenum, rubicundum, triste; quibus in locis certe cœlum sublunare intelligitur.

53. Cum igitur duplice hoc sensu firmamentum in sacris litteris accipiatur, questio exoritur, quo sensu dixerit Moyses, factum esse firmamentum in medio aquarum, ut divideretur aquæ ab aquis; an scilicet id intellexerit de cœlo aereo, & sublunari, an vero de cœlo astrifero, & sublimi.

54. S. Thomas I. P. qu. 68. art. 1. postquam varias de firmamento sidereo opiniones attulisset, quin tamen aliud certi definit, ita prosequitur: „Potest autem & alio modo intelligi, ut per firmamentum, quod legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud, in quo stellæ sunt, sed illa pars aeris, in qua condensantur nubes“. Rursus art. 2. quærens, quomodo aquæ sint supra firmamentum: „Si autem, inquit, per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condensantur, sic aquæ, quæ sunt supra firmamentum, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ supra aliquam partem aeris elevantur, ex quibus pluviae generantur“.

55. Atque hanc firmamenti expositionem idein S. Doctor a S. Augustino commendatam esse observat. Reipsa S. Pater Lib. II. de Gen. ad litt. c. 4. opinionem cuiusdam refert, qui laudabiliter conatus est demonstrare, aquas, quæ sunt supra firmamentum, non esse nisi vapores aequos, qui in nostra atmosphæra attolluntur, & ita ab aquis, quæ super terram sunt, dividuntur: „Ergo ex aere, qui est inter vapores humidos, nubes de superiori nubila congregantur, & maria subterfusa, ostendere ille voluit esse cœlum inter aquam, & aquam. Hanc ergo diligentiam, concludit Augustinus, considerationemque laudam de dignissimam judico. Quod enim dixit, neque contra fidem est, & in promptu posito documento credi potest“. Imo cum Scriptura dicat, hoc firmamentum factum esse in medio aquarum, facile intelligitur, illam esse cœli partem, quæ vapores aequos nubibus suspensos ab aquis in terra positis discernit. Unde etiam Hieronymus epist. 69. ad Oceanum n. 6. *Inter cœlum, & terram, inquit, medium extruitur firmamentum.*

56. Alia etiam præsto sunt sacrarum Scripturarum loca, quibus hæc firmamenti intelligentia confirmatur: ut cum dicitur Psalmo CIII. 5. *Qui tegis aquis superiora ejus, nempe cœli, & statim subditur: Qui ponis nubem ascensem tuum; qui ambulas super pennas ventorum;* ut intelligentius, nominis cœli non designari nisi nubes, ad quas congregandas venti advocantur. Item Psal-

mo CXLVI. 8. Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam. Jereuiæ pariter X. 25. de Deo vero dicitur: „Ad vocem suam dat multitudo, dinem aquarum in cœlo, & elevat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluviam facit &c. Quæ repetuntur cap. LI. 16. Dante eo vox, cœm, multiplicantur aquæ in cœlo; qui levat nubes ab extremitate terræ, fulgura in pluviam fecit &c.“. Quibus testimoniosis manifeste ostendit, firmamentum cœli, quo aquæ dividuntur ab aquis, non esse, nisi aeris nostri supremam superficiem, ad quam vapores aquei ascendunt, & in qua rursus in aquas concrescent, atque in pluviam decidunt.

57. Neque vero huic interpretationi obstat vox firmamenti, quæ aliquid solidum, & durum significare videtur, cuiusmodi certe non est aer iste Lunæ subjectus, quem nos pro firmamento, vel saltem pro parte firmaenti accipimus. Hinc Eliu apud Job XXXVII. 18. inquiebat: *Tu forsan cum eo fabricatus es cœlos, qui soli lissimi quasi ære fusi sunt?* Etiam LXX. Interpretes vocem hebraicam רְכָבָה Rachyali verterunt στρέψωμα, quod significat *corpus solidum*.

58. Non inquam id obest; non enim semper vox firmare in sacris paginis significat durum, ac solidum efficeri; ut cum apud Lucam XVI. 26. dicebat Lazarus Epuleui: *Inter nos, & vos clavis magnum firmatum est, nihil aliud significare volens, quam inter iuernum, & simum Abrahæ spatium immensum constitutum, vel extensem esse.* Hinc S. Jo. Chrysostomus Hom. II. *le incomprehensibili asserit, dubium esse, & incertum, an cœlum sit crystallus durata, an densa nubes, an aer corpulentus.* Vel fortasse hæc firmitas non ad cœli expansionem, sed ad divinæ operationis stabilitatem referenda est, propter intransgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum, ut S. Augustinus loquitur Lib. II. de Gen. al litt. cap. 10. Quainvis enim aquæ continuo de cœlo in pluvias resolutæ decidunt, magna tamen illarum copia supra firmamentum reservatur. Vel denum cum S. Thoma mox laud., illa pars cœli, in qua condensantur nubes, dici potest firmamentum propter spissitudinem aeris in parte illa. Nam quod est spissum, & solidum, dicitur esse corpus firmum, al litteratum corporis mathematici, ut dicit Basilius Homil. III. in Hexæmeron.

59. Verba autem Eliu apud Jobum ex vi textis hebraicis potius levitatem cœlorum explicant, quam duritiam; ea proinde ita vertit Car. Houbigant: *Ut quasi facies aeris laeves essent, simili-*

litudine ducta a speculis, quæ olim siebant ex ære lævigate; ut sensu sit, corpora cœlestia tanquam in speculo lævissimo nobis repræsentari. Dici etiam potest firmamentum στρέψωμα, si sumatur vox ista non pro soliditate, sed pro stabilitate, & constantia, quam Deus toti cœlestium corporum systemati impertitus est, quæque in perpetua, & immutabili eorumdem revolutione appetat (a).

60. Si igitur nomine firmamenti intelligatur locus citius terræ, in quo vapores aquei condensantur in pluviam, soluta est prima, & secunda difficultas de firmamento, & de divisione aquarum, quæ sunt supra cœlum, ab his, quæ sunt infra. Cum enim hæc nostra atmosphæra densior sit prope terram, & tenuior evadat, quo magis a terra attollitur, facile intelligitur, quomodo vapores aquei rarefacti, ac specificè leviores aere effecti ascendant ad certam altitudinem, ibique in nubes condensantur, ac demum in guttas, ac pluvias concrescant, quæ ad terram secundam utilissime decidunt, & de cœlo decidere dicuntur: unde illud dictum a Job de Deo cap. XXVI. 8. *Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non errumpant pariter deorsum.* Et quando aquæ non decidunt, cœlum clausum esse dicitur, ut 5. Lib. Reg. VIII. 55. quod nomini de cœlo sublunari intelligi potest. Ab iisdem aquis super verticem nostrum suspensi communiter repetuntur incedissimus ille color cœruleus, quo cœli mirabiliter pieti apparent: & sic facile intelligitur divisio aquarum superiorum, ex quibus nubes, & pluviae conflantur, atque inferiorem, quæ in mari, lacubus, & fluviis inveniuntur.

61. Sed dissimulari nequit, non paucis veteribus Patribus visum fuisse, nomine firmamenti dividenter aquas ab aquis cœlum proprie dictum significari. Qua in re primo notat Angelicus art. 4. non esse unam omnium de numero cœlorum sententiam. Nam aliqui postierunt tres cœlos, primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum; secundum totaliter diaphanum, quod vocant cœlum aqueum, & crystallinum; tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, quod vocant cœlum sidereum. Alio tamen sensu tres cœlos distinxit Damascenus Lib. II. de file orthol. capit. 6. scilicet primum aereum, aliud sidereum, & tertium superius, illud nempe, quod incolunt sancti spiritus videntes Deum, & ad quod raptus fuit S. Paulus. Alii plures cœlos distinxerunt, & in cœlis plures etiam sphæræ; quas veterum opiniones novæ Philosophiæ systemata everterunt, fortasse & ipsa ab aliis postmodum evertenda.

62.

(a) Ceterum negari nequit, hanc de cœlorum soliditate, & firmitate opinionem communem pene fuisse in Philosophiæ Hebraicorum, qui tres cœlos admittebant; sublunare unum, unde ros, pluvia, nix, & grandines decidunt; supremum alterum, cui astrea quasi coa-

62. Qui igitur nomine firmamenti cœlum sidereum intellexerunt, supra illud aquas esse posuerunt; sed tunc tertia illa exoritur quæstio admodum implexa, quales, & cujus naturæ sint illæ aquæ superiores? Origenes, aliique, cum intelligere non possent, quomodo aquæ supra cœlum existerent, eas tropice interpretati sunt de spirituualibus quibusdam substantiis. „ Nonnulli, inquit „ S. Augustinus Lib. XI. de Civ. Dei cap. po- „ stremo, putaverunt, aquarum nomine signifi- „ catos quodam modo populos Angelorum; & hoc „ esse, quod dictum est: *Fiat firmamentum in- ter aquam, & aquam:* ut supra firmamen- „ tum Angeli intelligentur, infra vero vel aquæ „ istæ visibiles, vel malorum Angelorum multi- „ tudo, vel omnium hominum gentes. (a) „ Sed hæc sententia communiter a sanctis Patribus rejicitur, qui aquas in sensu proprio accipiendas volunt, earumque partem supra firmamentum reipsa esse juxta litteralem Scripturæ sensum docent, unde etiam David dicit Ps. CIII. *Extendens cœlum, sicut pellem* (scilicet per firmamentum), qui tegis aquis superiora ejus. S. Thomas absolute pronunciat, illas aquas esse corporales. Contrariaim vero sententiam explodium S. Basilius Hom. III. in Hexæmeron, & S. Epiphanius in epistol. ad Joannem Episcopum Jerosolymitanum inter Hieronymianas LI.

63. An vero illæ aquæ, quæ supra cœlum astrorum esse dicuntur, sint aquæ elementares ejusdem naturæ enim nostris, haud immerito dubitari, ibidem Angelicus observat; juxta enim varias de materia cœlorum opiniones, etiam varia esse debet illarum aquarum natura. Unde in art. 5. ad 1. inquit: „ Si per firmamentum intelligatur cœlum sidereum, aquæ superiores non sunt e- jusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc utræque aquæ sunt ejusdem speciei, & depun- tantur tunc duo loca aquis non eadem ratione, sed locus superior est locus generationis aqua- rum, locus autem inferior est locus quietis. earum“.

64. Illud, tamen observandum est, veteres Pa- tries, qui aquas intra cœli orbes repositas esse censuerunt, hanc hujus divinitæ providentiae rationem, asserre, ut scilicet Solis, aliorumque siderum ferventiores æstus refrigerarentur. Ita S. Basilius Hom. III. in Hexæmeron, & S. Ambro-

sius illum de more sequens: „ Cum ipsi dicant, „ inquit in Lib. II. Hexæmeron cap. 5. volvi or- „ bem. cœli stellis ardentibus resurgentem, nonne „ divina providentia necessario prospexit, ut in- „ tra orbem cœli, & supra orbem redundaret a- „ qua, qua illa ferventis axis incendia tempe- „ raret?“

65. Hanc perdifficilem de aquarum divisione quæstionem ita possuinus Augustini verbis concludere Lib. II. de Gen. ad litt. cap. 5.: „ Quo- „ quo modo autem, & qualeslibet aquæ, ibi sint, „ esse eas ibi minime dubitemus: major est quip- „ pe Scripturæ hujus auctoritas, quam omnis hu- „ mani ingenii capacitas“. Et cap. 9. hoc præ- clarum nobis præbet ad compescendam curiositat- tem monitum. „ Multi, inquit, multum dispu- „ tant de his rebus, quas maiore prudentia no- „ stri auctores omiserunt, ad beatam vitam non „ profuturas dissentibus, & occupantes, quod pe- „ jus est, multum pretiosa, & rebus salubribus „ impendenda temporum spatia“. Ceterum de aquis super firmamentum existentibus intelligun- tur illa verba Gen. VII. 11. *Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli aper- tæ sunt.* Tum illa Psalmi CXLVIII. 4. *Aquæ o- mnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini, & Dan. III. 60. Benedicte aquæ o- mnes, quæ super cœlos sunt, Domino.*

66. Antequam vero hoc capit claudatur, duæ aliæ quæstiones breviter enucleandæ sunt. Prima est, cur Moyses nullam aeris mentionem in ope- re secundæ diei fecerit; cum tamen, ut hactenus disseruimus, siu minus undeqnaque certum, admodum tamen probabile sit, nomine firmamenti, quo dividuntur aquæ superiores ab inferioribus, venire nostram atmosphærām, sive aerem nubi- losum, quo aquæ rarefactæ continentur, & su- spenduntur?

67. Respond. Sanct. Thom. art. 5: his verbis: „ Considerandum est, quod Moyses rudi populo loquebatur, cuius imbecillitati condescendens, illa solum ei proposuit, quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcumque ru- des, terram, & aquam esse corpora sensu de- prehendunt. Aer autem non percipitur ab o- mnibus esse corpus, intantum quod etiam qui- dam Philosophi aereum dixerunt nihil esse, ple- num aere vacuum nominantes. Et ideo Moy- ses de aqua, & terra mentionem facit ex- „ pres-

(a). Quamvis S. Doctor laud. in loco nihil contra hanc quorundam opinionem pronunciet, imo in Lib. XIII. Confess. cap. 15. eam probasse. videatur, inquiens: *Sunt alia aquæ super hoc firmamentum, credo immortales, & a terrena corruptione secreta. Laudent nomen tuum, laudent te supercellestes. populi Angelorum tuorum &c. & cap. 32. Videlicet, inquit, firma- mentum cœli, sive inter spirituales aquas superiores, & corporales inferiores primarium corpus mundi.* Sei- hæc postea S. Doctor corredit in Lib. II. Retract. cap.

6. inquiens: *Quod dixi firmamentum factum inter spi- rituales aquas superiores, & corporales inferiores, non satis considerate dictum est; res autem in abdito est valde.* Fuit hæc sententia Origenis damnata in V. Synodo can. 6. *Si quis dicit cœlum, solem, lunam, & stellas, & aquas, quæ supra cœlos sunt, animatas quædam esse, & rationales virtutes, anathema sit.* Sed de hæc damnatione aliqua inferius notanda erunt n. 115.

„ pressam; aerem autem non expresse nominat, „ ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Ut „ tamen capacibus veritatem exprimeret, dat lo- „ cum intelligendi aerem, significans, ipsum qua- „ si aquæ adnexum, cum dicit, quod *tenebræ* „ erant super faciem abyssi; per quod datur in- „ telligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus „ diaphanum, quod est subjectum lucis, & te- „ nebrarum“. Aliqui etiam aeris mentionem fa- „ ctam fuisse putant iis verbis: *Spiritus Dei fe- rebatur super aquas*; nomine enim spiritus ven- „ tum intelligent, quod non est in soleo in sacris- „ litteris. Vid. supra n. 28.

68. Altera quæstio est, cur Moysey inter res a Deo creatas non adnumeraverit aquas? Et quidem S. August. in Lib. de hæresibus num. 75. hære- sim memorat, quæ dicit, aquam non a Deo creatam, sed ei semper fuisse coeternam. Sed nihil absurdius singi potest. Primo enim cum Moysey dicit: *In principio creavit Deus cælum, & terram*, his duobus nominibus omnia, quæ in cælo, & terra comprehenduntur, summatum complexus est. Deinde, quando dixit: *Tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei fe- rebatur super aquas*, satis indicavit, aquas si- mul cum terra inani, & vacua esse creatas. De- mon ad omnem item finiendam præsto sunt ea verba Psalmi LXXXVIII. *Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terrarum, & plenitudinem ejus tu fundasti: aquilonem, & mare tu creasti.*

69. Postremo breviter notandum, in hebræo fonte, quemadmodum etiam in versionibus Aquila, Symmacho, Theodotionis, atque in nostra Vulgata, operi secundæ diei adjectam non esse illam clausulam: *Et vidit Deus, quod esset bonum, quæ additur operibus aliarum dierum; quamvis apud LXX. Interpretes legatur, quos se- cuti sunt Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, & August. Hujus omissionis variae allegantur ratio- nes: sed illa fortasse verisimilior, quod opus se- condæ diei non absolvatur, nisi sequentibus ver- bis: „ Dicit vero Deus: congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, & appareat arida, & factum est ita. Et vocavit Deus aridam terram, congregationsque aquarum ap- pellavit maria; & vidit Deus, quod esset ho- num“.* Quamobrem opus diei tertiae a. verbis subsequentibus inchoandum erit: *Et ait: ger- minet terra &c. quod opus concluditur solita clau- sula: Et vidit Deus &c. quæ bis posita esset in ter- tia die. Hanc rationem una cum nonnullis aliis affert etiam S. Th. I. P. q. 74. art. 5. ad 5. ubi hæc habet: „ In opere secundæ diei non po- nitur *Vita Deus*, quod esset bonum, quia o- pus distinctionis aquarum tunc inchoatur, & in tertia die perficitur. Unde quod ponitur in ter- tia die, referatur etiam ad secundam. Vel quia distinctionis, quæ ponitur secundâ die, est de his, quæ non sunt manifesta populo, ideo hujusmo- di approbatione Scriptura non utitur. Vel ite-*

„ rum propter hoc, quod firmamentum simpli- „ citer intelligitur aer nubilosus, qui non est de „ partibus permanentibus in universo, seu de „ partibus principalibus mundi“.

CAPUT IV.

De opere tertiae diei.

70. Quod mox diximus post Hebræum Aben-Hezra in Comment. nonnullosque alios Interpre- tes, in opere secundæ diei includi etiam congrega- tionem aquarum in locum unum, probabile quidem est, non autem indequaque certum. Non desunt enim multi Patres, & nobiles Interpretes, qui diei tertiae duplex assignant Dei opus, quo- rum primum fuit aquas congregare in unum lo- cum; alterum terram fœcundare, ut germinaret herbam virentem &c. & propterea etiam dupli- cem illam benedictionem: *Vidit Deus, quod es- set bonum, operi tertiae diei convenire putant. Sed hæc non magni momenti esse videntur; quam- vis aliqui magnum esse piaculum asserant, verba Moysis vel tantillum transferre, aut dividere.*

71. Primam partem operis Moysey his verbis describit: „ Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, & appa- pareat arida, & factum est ita: & vocavit Deus aridam terram, congregationsque aquarum ap- pellavit maria“. Observat autem S. Thomas qu. 69., art. 1., convenienter tertia die fuisse congregatas aquas. Formatio enim supremi cor- poris, nempe cæli, facta est prima die per crea- tionem lucis, ejusque divisionem a tenebris, & per hanc formationem facta fuit distinctio tempori- ris, noctis scilicet, & diei. Secunda vero die for- matum fuit medium corpus, scilicet aqua, quæ per firmamentum accepit quamdam distinctionem, & ordinem. Tertia denum die formatum est ul- timum corpus, scilicet terra, quæ discooperta est aquis, quarum aliquæ supra firmamentum collo- catae jau erant, alias vero in certa quædam spa- tia detrusæ, unde illis exire prohibitum fuit. *Quis conclusit ostiis mare?* dicebat Deus Job XXXVIII.

8. & seq. ... Circundedi illud terminis meis, & posui vectem, & ostia. Et dixi: usque huc ve- nies, & non procedes amplius, & confringes tumentes fluctus tuos. Atque ita a divina poten- tia elementum, quod ceteris ferocius est, domi- tum fuit: unde recte nos Deus ore Prophetæ Je- remie V. 22. ita redarguehat: *Me ergo non ti- mebitis ... qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit?*

72. Hic vero difficultates aliquæ occurruunt bre- viter dissolvendæ. Prima est de loco, in quem aquæ congregatae sunt. Si enim prius tota terra erat aquis coperta, ac propterea invisibilis, mul- lis apparuit locis tam amplius, quo tanta aqua- rum copia contineri posset..

73. S. Thomas varias affert ad hanc diluen- dam

dam difficultatem Sanct. Patrum responsiones; sed duæ sunt magis opportunitate. Prima est, quod *rarior aqua, veluti nebula, terram tegebat, quæ congregatione densata est. Alia, quod terra potuit aliquas partes præbere concavas, quibus confluentes aquæ recipentur; scilicet elevatis montibus altissimis immensum oceanum aquis recipientis receptaculum parari potuit* (a).

74. Altera difficultas est in illis verbis *in locum unum*: cum tamen plura sint maria, & præter maria sint stagna, lacus, & flumina.

75. Resp. omnia maria inter se communicare, unde proprio loquendo nonnisi unum mare constituant. Dubitatum aliquando fuit de solo mari Caspicio, quod ab omnibus aliis separatum videtur. Diligentioribus tamen institutis observationibus probabiliter conclusum fuit, ipsum cum Oceano, vel cum Ponto Euxino, aut cum sinu Persico subterraneis hiatibus continuari. Ita etiam lacus, & flumina tandem cum mari conjunguntur. Sed ne incertæ huic omnium aquarum per subterraneos canales communicationi, quam nonnulli recentiores Philosophi aperte negant, innitamus, Angelicus præterea bene notavit, dici *unum locum*, „non „simpliciter, sed per comparationem ad locum „terræ sicca, ut sit sensus: *Congregentur aquæ „in unum locum*, idest seorsum a terra sicca. „Nam ad designandam pluralitatem locorum a „quæ subdit: *Congregationes aquarum appellavit maria.*“ Ita igitur exponendus est sacer textus: *Congregentur aquæ in locum unum: nempe distributive quælibet in suum locum, seu receptaculum illis præparatum, ut necessaria terræ portio sicca relinquatur pro homine aliisque animalibus terrestribus.*

76. Notandum est etiam, in sacris Litteris quæcumque aquarum collectiones maria impropte aliquando appellari, ut *mare Galileæ, mare Tiberiadis &c.* quæ meræ paludes erant, aut lacus non admodum lati. Idipsum in usu fuisse ad profanos etiam scriptores, solita sua eruditione ostendit Alexius Symm. Mazochius in *Spicilegio Biblico* ad hunc locum,

(a) S. Augustinus Lib. I. contra Adversarium Legis & Prophetarum c. 13. Tom. VIII. hanc ipsam objectionem ab imperitissimo homine sibi factam proponit, tanquam non recte dictum sit: *Congregentur aquæ in congregationem unam, & appareat arida; eo quod aquis omnia tenebantur.* „Respondet autem i- „psum ignorare, quemadmodum aqua in aereos va- „lores tenuata rarescat, & nebula caligine multum „occupet spatii, exiguum vero, si congregata den- „setur, nec iam levis volvet, sed gravis fluuet. Quid „ergo mirum, si rara terram texerat, spissata nu- „davit? Quid si etiam divino nutu in magnos sinus „terra subsedit, atque ita quidquid naturæ humideae „per totum ejus ambitum jacebat, in partes conca- „vas confluens, recessit a ceteris, & quod operie- „bat, apernit, congregata in humiliora succumben- „tia, ita mare interflueret, & circumfluueret, atque „altiora deserens, qua orbis emineret?“

77. Tertia difficultas oritur ex his verbis: *Voca- cavit Deus aridam terram: hoc enim nomine ter- ra vocata jam fuerat: In principio creavit Deus cœlum & terram.*

78. Resp., vocatam fuisse terram illam partem, quæ erat discooperta aquis, prout distinguitur contra mare; nam communis nomine potest appellari terra etiam, quæ aquis submersa est; non autem peculiari vocatione, quemadmodum hic appellata est.

79. Ceterum non inutiliter hæc terra, quæ aquis expulsis apparuit, dicta est *arida*; ut scilicet intelligeremus, omnia ea, quæ postea in eadem terra ad nostram utilitatem creata fuere, non, ut male aliqui philosophantur, a nativa terræ vir- tute, quæ in se nulla erat, sed ab infinita Dei bonitate fuisse nostro usui producta. Pulchra admodum sunt ea S. Jo. Chrysostomi verba Hom. I. T. V. Edit. Savill. „Communis mensa, & „patria, nutrix, & parentis est omnium terra, & „civitas, & commune sepulcrum. Nam & cor- „pora nostra sunt ex ipsa, itidemque corporibus „nostris alimenta suppeditantur. In eadem habi- „tam, & degimus, ac post mortem iterum re- „ceptus ad illam patet. Igitur ne forte commo- „ditatis, quæ ex illa capitur, necessitas effice- „ret, ut illam præter meritum admirare, ac be- „neficiorum multitudo ad impietatem te dejice- „ret, eam tibi demonstrat, antequam essem, in- „firnam, & inconditam“.

80. S. autem Ambrosius Lib. III. Hexaeme- ron c. 6. eos acute resellit, qui terræ germinandi virtutem a sole communicari dicebant, ac propterera divinos honores Soli tribuebant. „Audi, „inquit, Deum velut hanc vocem emittebenti: „conticescat ineptus sermo hominum ... facessat „vana opinio. Antequam solis fiat luminare, her- „ba nascatur: antiquior ejus sit prærogativa, „quam solis. Ne error hominum convalescat, „germinet prius terra, quam fatus solis accipiat. „Sciunt omnes, solem auctorem non esse nascen- „tium. Dei clementia terram relaxat. Dei in- „dulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo „sol

Conati sunt non pauci nostræ ætatis Philosophi dili- gentius inquirere, quænam sit proportio inter aquas, quæ innumeras quodammodo partem superficie telluri cooperant, & illam ejusdem telluris partem, quæ ab aquis deserta apparuit arida; ut inde postea determinaretur, quot, & quinta receptacula necessaria fuerint, ut aquæ in unum locum congregarentur. Sed præterquam quod omnes hujusmodi calculi incerti- tissimi sunt, nihil etiam prosunt ad confirmandam, vel illustrandam veritatem narrationis Mosaicæ. *Dixit Deus: congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida; & factum est ita;* quod oculis nostris videamus.

Est etiam ventilata illa ratio, quæ nonnulli Patres usi sunt, videlicet mare esse altius terra, divinoque præcepto cohiberi, ne eam operiat. Sed hæc quæstio ad Philosophiam potius amandanda videtur.

„ sol vivendi nūm ministrat oriundis, quando il-
„ la prius divine operationis vivificatione sunt e-
„ dita, quam sol in hos vivendi usus veniret?
„ Junior est herbis, junior fæno (a). “.

81. Aliqua etiam difficultas in eo esse potest, quod locus naturalis aquæ non videtur esse subitus terram, vel intra viscera terræ, sed super terram, cum aqua sit specifice levior, quam terra. Verum bene observavit S. Thomas in hoc art. ad 4. quod propter necessitatem finis, ut scilicet animalia, & plantæ essent super terram, oportuit, quod aliqua pars terræ esset discoperta aquis. Alibi (T. I. Diss. I. in not. ad n. 100.) pulcherrimum S. Athanasii locum attulimus, qui in Orat. contra Gentes n. 57., ex hoc ipso, quod elementa non proprium occupent locum, sed contra naturalem suam inclinationem invicem permixta sint, recte insert, agnoscit debere unum Domini-
num, qui illa una congregavit, constrinxit, & conciliavit (b).

82. Jam vero panca addamus de altera parte operis tertiarie diei, quam Moyses his verbis ex-
pressit: „ Et ait: germinet terra herbam viren-
tem, & facienteū semen, & lignum pomiferum
faciens fructum juxta genus suum, cuius se-
men in semetipso sit super terram. Et factum
est ita. Et protulit terra herbam virentem, &
facienteū semen juxta genus suum, lignumque
faciens fructum, & habens unumquodque se-
mentem secundum speciem suam. Et vidit Deus,
quod esset bonum. Et factum est vespere &
inanē dies tertius “.

83. S. Th. breviter agit de hac secunda parte operis tertiarie diei in art. 2. ubi suo more notat, diversam esse opinionem S. Augustini ab aliis. Alii enim expoſtores dicunt, quod plantæ pro-
ductæ sunt actu in suis speciebus hac tertia
die, secundum quod superficies litteræ sonat.
Augustinus autem (Lib. V. de Gen. ad Litt.
c. 3. & Lib. VIII. c. 5.) dicit, quod causa-
liter tunc dictum est, produxisse terram her-
bam, & lignum, idest producendi accepisse
virtutem. Et hoc quidem confirmat auctoritate
Scripturæ; dicunt enim Gen. II. 4. Istœ sunt
generationes cœli, & terræ, quando creatœ
sunt in die, quo fecit Dominus Deus cœ-

(a) Etiam Lib. I. cap. 7. eandem causam reddit, cur non omnia simul a Deo facta fuerint, inquiens:
Foras dicerit: Cur enim Deus, sicut dixit, &
facta sunt, non simul ornatius congruus assurgentibus
denavit elementis: quasi non potuerit cœlum
insignitum stellis, subito ut creatum est, resulge-
re, & floribus, ac fructibus terra vestiri? Potuit
utique; sed ideo primo facta, postea composita de-
clarantur, ne vere increata, & sine principio cre-
derentur, si species rerum, velut ingenerata ab ini-
tio, non postea addita viderentur. Incomposita
terra legitur, & iisdem a Philosophis aternitatis,
quibus Deus, privilegiis honoratur; quid dicentur,
si ab initio ejus pulchritudo vernasset? Veinersa a-

„ lum, & terram, & omne virgultum agri,
„ antequam oriretur in terra, omnemque her-
„ bam regionis, priusquam germinaret. Ante
„ ergo quam orirentur super terram, factæ sunt
„ causaliter in terra “.

84. „ Confirmatur autem hoc, subdit Angelicus, etiam ratione; quia in illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel cau-
saliter; a quo opere postmodum requietit, qui tam
postmodum secundum administrationem rerum conditarum per opus propagationis usque modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet: non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum “.

85. Ita exposita, & confirmata S. Augustini opinione, prosequitur S. Doctor: „ Quainvis secundum alios dici possit, quod prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet: sed quod ex speciebus primo institutis generatio simillium in specie procedat, hoc jam pertinet ad terum administrationem. Et hoc est, quod Scriptura dicit: Antequam oriretur super terram, vel antequam germinaret; idest antequam ex similibus similia producerentur, sicut nunc naturaliter sieri videbimus secundum vim seminationis. Unde signauter Scriptura dicit: Germinet terra herbam virentem, & facienteū semen; quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec resert, nihilam habeant vim seminativam, utrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu “.

86. Ineffabilis sapientia Dei maxima oculis nostris sese offert in opere tertiarie diei; tanta enim, ac plane incredibilis herbârum, plantarumque copia, varietas, ac pulchritudo, tanta florum, fructuumque suavitas, atque utilitas, tanta in istorum omnium reproductione nuncquam interrupta naturæ constantia, nonnisi a Deo sapienissimo, ac beneficentissimo oriri potuit, ut intolerabilis plane sit illorum furiosa amentia, qui cum deliro Lucretio hæc omnia fortuito particularum cursu tribuere non verentur. Sane nulla unquam hominum industria imitari potuit infinitam illam solius coloris viridis varietatem, qua Deus omnes her-

„ quis describitur, velut eidam principiorum suorum addicta naufragio, & adhuc a nonnullis facta non creditur; quid si decorum primogenitorum vindicaret us?

(b) Hoc vidit, & notavit etiam Strabo Lib. XVIII. Geographie inquiens: „ Cœn circum terram sit situs aquæ naturalis, homo autem non sit animal aquati, sed partim terrestre, partim aereum, multo tisque partibus lucis capax, fecit providentia inultas in terra extantias, depressionesque; ut hæc quidem reciperent aquam, aut plurimam ejus partem, qua occultaretur, quod sub ea est terræ, per illas vero attolleret e terra, ac sub se aquas occultaret, nisi quatenus eæ ipse humano generi, & quæ hinc inserviant, animalibus, plantisque essent usui “.

herbas, omniaque arborum folia distinxit, ut tot plane unius coloris species appareant, quot herbae, & folia sunt: quæque ipsa suum viridem colorem ter mutare solent, ut alius appareat in principio veris, alius in æstate, & alius in autumno, cum tamen semper viridis sit. Quid autem dicam de seminibus ad omnia vegetabilium genera perpetuo conservanda destinatis? Quorum tantum est artificium, ut plantarum Anatomici non satis assequi possint, & perfecte distinguere minutissimas illas partes, quæ ad plantæ generationem evolvi, atque explicari debent. Tandem providentissimus naturæ artifex omnia vegetabilium genera ita distribuit, ut quæ omnibus necessaria erat, ubique præsto essent, alia autem in variis, ac dissimilibus regionibus ita collocavit, ut hac etiam de causa utilissimum reddiderit generis humani commercium.

87. Quæret aliquis, an etiam tribuli, & spine hac tertia die producti fuerint? Ratio dubitandi est in verbis, quæ leguntur Gen. III. 17. dicta Adamo prævaricatori: *Maledicta terra in opere tuo ... Spinas, & tribulos germinabit tibi; quasi scilicet tunc primum ortæ sint.*

88. Respondet autem S. Thomas etiam ante illum maledictionem spinas, & tribulos productos fuisse, vel *virtute*, vel *actu*; sed non fuisse productos homini in pœnam, ut scilicet terra, quam propter cibum coleret, infructuosa quædam, & noxia germinaret; unde dictum est: *Germinabit tibi*, scilicet in pœnam nefandi tui sceleris. Vid. etiam 2. 2. qu. 164. art. 2. ad 1.

89. Atque hæc est S. Augustini doctrina Lib. III. de Gen. ad litt. c. 18. ubi quæstionem instituit de spinis, & tribulis, & quibusdam lignis infructuosis, eamque ita solvit: „Et de spinis quidem, ac tribulis absolutior potest esse responsio, quia post peccatum dictum est homini de terra: *spinas, & tribulos pariet tibi.* Nec tandem facile dicendum est, tunc cœpisse ista origi- ri ex terra. Fortassis enim, quoniam in ipsis quoque generibus seminum multæ reperiuntur utilitates, poterant habere locum suum sine ul- la pœna hominis. Sed ut in agris, in quibus jam pœnaliter laborabat, etiam ipsa nasceren- tur, hoc ad cumulum pœnæ valere credi pot- est, cum possent alibi nasci, vel ad avium, pecorumque pastus, vel ad ipsorum hominum aliquos usus. Quanquam & ille sensus non ab horret ab his verbis, quo ita intelligitur dictum *spinas, & tribulos pariet tibi*, ut hæc etiam

„ antea terra pariens, non tamen homini pareret „ ad laborem, sed cujuscemodi animalibus con- „ venientem cibum; sunt enim quæ his generi- „ bus, & mollioribus, & rudioribus commode, „ suaviterque vescantur; tunc autem cœperit ista „ homini parere ad ærumnosum negotium, cum „ post peccatum cœpit in terra laborare “.

90. Quæri etiam solet, an metalla, quæ sub terra generantur, hac tertia die creata sint, quanquam nullam eorum mentionem fecerit Moyses. Respondet autem S. Thomas qu. 69. art. 2. ad 4. nullam metallorum creationis mentionem a Moyse fuisse factam, quia Moyses ea tantum proponit, quæ in manifesto apparent. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ.

91. Coronidis loco placet, sententiam quorundam interpretum addere, quæ sin ininius certa, probabilis saltem admodum est, hortum Eden, seu Paradisum terrestrem hoc tertio die fuisse a Deo conditum, atque habitationi Adam præparatum. Ejus quidem mentionem Moyses non facit, nisi cap. II. 8. postquam totum sex dierum opificium jam descripsérat; sed manifeste innuit illum paradisum fuisse ante jam plantatum, inquiens: *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, quem formaverat.* Hæc etiam est sententia S. Thomæ I. P. qu. 102. art. 1. ad 5. ubi ita expo- nit allata verba Geneseos: „Quod dicitur de plan- tatione lignorum Paradisi post opera sex die- rum, intelligitur per recapitulationem esse di- etum; unde littera nostra habet: *Plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis a prin- cípio.*“ Gerte post sex dies Deus dicitur quie- visse ab omni opere; quod verum non esset, si tunc Paradisum plantasset, quod insigne, & peculiare fuit ipsius sapientiæ opus. Absurda vero, atque omnino explodenda est illa nonnullorum Rabbinorum opinio, Paradisum terrestrem fuisse a Deo ante omnia alia opera creatum. Sic euina interpretabantur illud verbum *a principio* (a).

CAPUT V.

De opere diei quartæ.

92. Verba Moysis descriptis opus diei quartæ hæc sunt: „Dixit autem Deus: fiant lumina- ria in firmamento cœli, & dividant diem ac

„ no-

plantaverat dextera sua, antequam terra adventaret. Hæc Judaica traditio, ut falsa explodenda est. Verba autem S. Hieronymi fortasse explicari possunt, non de ipsa prima creatione cœli, & terræ, sed potius de secunda formatione, quæ diebus tertio, & quarto facta est. Ceterum quod noster Vulgatus Interpres posnit *a principio* a voce hebraica מִקְדֵּם Mikedem, LXX., aliquæ verterunt ab oriente; ut scilicet indicaretur plaga, in qua Paradisus fuerat. -

(a) S. Hieronymus in Quæst. Hebraicis Tom. III. illum vocem *a principio* considerans inquit: „Ex quo manifestissime coinprobatur, quod prinsquam cœlum, & terram Deus faceret, paradisum ante con- diderat, sicut & legitur in Hebreo: *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum in Edem a prin- cípio.*“ Hanc fuisse traditionem Judaicam eruunt ex apocrypho Libro Esdræ IV. cap. III. coinnate 6. ubi dicitur: *Induxit eum (Adam) in Paradiso, quem*

„ metem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præcesset diei, & luminare minus, ut præcesset nocti, & stellas. Et posuit eas in firmamento cœli, ut lucerent super terram: & præcessent diei, ac nocti, & dividenter lucem, ac tenebras. Et vidit Deus, quod esset bonum. Et factum est vespere, & mane dies quartus (a).

93. Quoru[m] verborum explicationem non esse omnino facilem, ingenue fatendum est. Sed omnis difficultas aut omnino, aut saltem magna ex parte tolletur, si cum nostro Angelico I. P. quæst. 70. art. 1. consideremus, quod in recapitulatione divinorum operum Scriptura sic dicit „Gen. II. 1. „*Igitur perfecti sunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum: in quibus verbis triplex opus intelligi potest: scilicet opus creationis, per quod cœlum, & terra producta leguntur, sed informia; & opus distinctionis, per quod cœlum, & terra sunt perfecta, sive per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, ut Augustinus vult (II. super Genesim c. 11.), sive quantum ad convenientem decorum, & ordinem, ut alii Sancti dicunt: & his duobus operibus additur ornatus. Et differt ornatus a perfectione; nam perfectio cœli, & terræ ad ea pertinere videntur, quæ cœlo, & terræ sunt in trinseca; ornatus vero ait ea, quæ sunt a cœlo, & terra distincta: sicut homo perficitur per proprias partes, & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid hujusmodi“.*

94. Hac præmissa doctrina S. Th. propius accedit ad explicanda opera quartæ, quintæ, & sextæ diei, ita pergens: „*Distinctio autem aliquotrum maxime manifestatur per motum localem, quo ab invicem separantur; & ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum, quæ habent motum in cœlo, & in terra. Sicut autem supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) de tribus fit mentio in creatione, scilicet de cœlo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam forvanuntur per opus distinctionis trium dierum. Primo die cœlum, secundo die distinguuntur aquæ, tertio die fit distinctio in terra, maris, & ariæ. Et similiter in opere ornatus primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ moventur in cœlo ad ornatum ipsius: secundo*

„ die, qui est quintus, aves, & pisces ad ornatum medii elementi, quia habent motum in aere, & aqua quæ pro uno aequipuntur: tertio die, qui est sextus, producuntur animalia, quæ habent motum in terra, ad ornatum ipsius“. Ita ingenioso Angelicus, cuius doctrina viam steruit ad difficultates tollendas.

95. Et prima difficultas petitur ex creatione lucis facta primo die, quam lucem supra n. 56. diximus cum Sancto Thoma, esse ipsius lucem Solis. Si ergo erat Selis lux jam creata, quomodo possunt verba Moysis litteraliter intelligi in quarta die: *Dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli?* Cui difficultati:

96. Ita respondet S. Thomas ad 2. „*Lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est lucis minoribus determinata virtus ad determinatos effectus, secundum quod videimus alios effectus habere radium Solis, & alios radium Lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dionysius (Cap. IV. de Div. Nomi. Lect. 5.), quod lunen Solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est“. Et antea jam dixerat ad 1. „*Substantia luminarium a principio fuit creata; sed prius erat informis, & nunc formatur, non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatae virtutis. Ideo autem Moyses non fecit mentionem a principio de eis, sed solum quarta die, ut Chrysostomus dicit (Hom. VI. in Gen.), ut per hoc removeat populum ab idolatria, ostendens luminaria non esse Deos, ex quo nec a principio fuerunt“.**

97. Vis itaque illuminandi diem, quæ superioribus diebus luci solari, quasi dispersæ impertita fuerat, nunc tota in Sole colligitur, cui alia etiam tribuantur munia, præcipue autem ut diurno suo rapidissimo cursu ab ortu in occasum dividat diem, ac noctem; postea autem ut per Eclipticam varios Äquatoris gradus secando, varia tempora, dies, & annos distingueret (b). In quo appareat mirabilis Dei operatio. Si enim Sol æqualiter, iisdemque in locis quotidie oriretur, & occideret, nulla esset vicissitudo tempestatum, sed eadem semper cœli facies, nec una dies esset diverse ab alia, nec æstas ab autumno distingueretur. Ita tamen Deus Solis cursum disposuit, ut quolibet anno totus certa lege absolveretur, eademque lege semper renovaretur.

98.

(a) Vel ex sola Mosaicorum verborum lectione apparet, quantum ab eorum sensu abhorreat explicatio Thomæ Burnetii in sua *Archæologia*. Gwill. Whistoni in *Nova telluris theoria*, & Dethlevi Cluverii in *Geologia saecularis*, qui sibi singentes, Moyse in de solius telluris genesi, non autem de corporum cœlestium formatione scribere voluisse, allata superius verba: *Fiant luminaria ita redditum: Apparent luminaria; utpote que non quarta die, sed multo ante creatu[m] fuisse supponunt. At vero Deus expresse dicens: Fiant luminaria (nraimne enim versionem exhibet textus he-*

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

*braicus) illorum creationem, aut saltem formationem eo tempore factam minime indicat. Quoniam etiam confirmatur ex verbis subsequentibus: *Fecitque Deus duo luminaria magna &c.* Multi Burnetii errores refutati fuere in Opere, quod Amstelodami prodiit anno 1694, cum hoc titulo: *Moyse vindicatus ad. Thomæ Burnetii Archæologias philosophicas*.*

(b) Etiam tempora plantandi, serendi, navigandi aliquaque ad quotidianum vitæ usum inservientia, solis lunæque cursus designant; unde illud notissimum Virgilii *Georgie*. Lib. I. v. 438.

98. Additur insuper Angelicus art. 2. ad 5. in prima die factam esse communem distinctionem temporis per diem, & noctem secundum motum diurnum, sed speciales distinctiones dierum, & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno, possunt intelligi quarta die incepisse.

99. Sed aliam nobiliorem significationem illorum verborum: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos,* nobis indigit textus originalis hebraicus, qui ita potest latine reddi: *Et sint in signa temporum, vel in statuta tempora, aut in tempora solemnitatum conventuum,* ut intelligamus, illa tempora denotari, quæ ad cultum Dei erant specialiter deputata, ut dies sabbati, prima enjuslibet mensis dies, Festa Tabernaculorum, Paschatis, Pentecostes &c., quæ certis Solis, aut Lunæ temporibus solemniter celebrari debebant; unde Ecclesiast. XLIII. 7. dicitur: *A Luna signum diei festi.*

100. Et antea idem Ecclesiasticus c. XXXIII. 7. questionem moverat, quare dies idem superat, & iterum lux lucem, & annus annum a Sole? Scilicet, qua de causa Deus certos dies præaliis ad solemnem sui cultum destinaverit, cum omnes dies sint æquales? Respondebat autem, eos a Domini scientia separatos fuisse; idest non easu, sed divinæ voluntatis consilio id factum esse. Et immutavit (seu dispositus) tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebraverunt ad heram (certam neippe, & constituta Levit. XXIII. 52.). Ex ipsis (diebus) exaltavit, & magnificavit Deus, & ex ipsis posuit in numero dierum; idest voluit Deus aliquos dies esse festivitatibus insignes, alias vero tantum ad conficiendos menses, & annos.

101. Transit postea sacer Scriptor ad omnes homines de solo, & terra, unde creatus est Adam; atque ex ipsis Dominum aliquos separasse, dicit, subdens: „Ex ipsis benedixit, & exaltavit; & ex ipsis sacrificavit, & ad se applicavit; & ex ipsis maledixit, & humiliavit, & convertit illos a separatione ipsorum. Quasi lumen figurili in manu ipsius, plasmare illud, & disponere. Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius, qui se fecit, & reddet illi secundum judicium suum“. Quibus verbis supremum Dei dominium in omnes res creatas Sapiens mirifice declarat, & non solum in res inanimes, vel ratione carentes, sed etiam in ipsos homines ratione, & libertate instrutos, quos massæ luteæ comparat, ex qua filius pro arbitrio suo aliud vas in honorem facit, aliud vero in contumeliam; qua similitudine unus est postea S. Paulus in epist. ad Rom. cap.

IX. ad divinæ gratiæ & prædestinationis mystérium explicandum. V. T. II. Diss. VI. n. 49.

102. Et sic etiam a sola Dei voluntate repetendum est, quare Deus, cum prima die lucem creavit, quam solarem fuisse diximus supra num. 56. non etiam tunc ipsum Solem, totum cœlestè sistema formaverit? Quāquam hujus dilationis non ineptam rationem reddit S. Ambrosius Lib. IV. Hexæmeron cap. 1. ut nempe inexcusabiles essent illi homines, qui Solem, Lunam, aliaque cœlestia corpora superstitionis cultu ut Deos adorarent. Hominem itaque Sanct. Pater alloquitur his verbis: „Prius firmamentum cœli adspice, „quod ante Solem factum est: terram aspice, „que antequam Sol procederet, cœpit esse visibilis, atque composita. Germina ejus aspice, „anteriora Solis lumine. Anterior bruchus, quam Sol; antiquior herba, quam Luna. Noli ergo Deum credere, cui vides Dei munera esse praælata. Tres dies transacti sunt, & Solem nemo quiescivit, & lumen claritas abundavit. Habet enim & dies suam lucem, quæ præcessor est Solis“. Ita eloquentissimus Ambrosius contraria insanam idolomaniam, quæ apud cultas etiam nationes, ne quidem hebraica excepta, diu multumque grassata est, Solem scilicet, Lunam, aliaque cœli sidera ut suprema numina adorandi. Idem antea observaverat S. Basilius laudatus a S. Thoma in hoc art. 1. ad 4'. Imo ipse Moses Deuter. IV. 19. populum suum ita catate monuerat: „Ne forte elevatis oculis ad cœlum, videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt“. Sed revertamur ad opera diei quartæ.

103. Altera difficultas sese offert in iis Mosaicis verbis: *Facit duo luminaria magna,* scilicet Solen, & Lunam. Luna certe non tantum Sole, sed etiam tellure est minor; minor est etiam ceteris planetis, & multo minor, quam stellæ fixæ, quæ nobis non apparent minores Luna, nisi propter enormem distantiam. Ceterum totidem Soles a recentioribus Astronomis esse petantur.

105. Hanc autem difficultatem paucis diluit Angelicus ad 5. inquiens: „Sicut Chrysostomus dicit (Hom. VI. in Gen.), dicuntur duo luminaria magna, non tam quantitate, quam effigie, & virtute: quia etsi aliae stellæ sint majores quantitate, quam Luna, tamen efficiunt Luna magis sentitur in istis inferioribus, & etiam secundum sensum major appetit“. Sensu igitur rudis populi, quem alloquebatur, accommodare se voluit Moses; & frustra, imo intempestive eum mouisset, alia esse corpora cœle-

*Sol quoque & exoriens, & quum se condet in undas
Signa dabit: Solem certissima signa sequentur,*

*'Et quæ mane resert, & quæ surgentibus astris...
Audeat?*

lestia multo majora, quam sit Luna, licet propter immensam distantiam minora videantur.

105. Postrema difficultas invenitur in his verbis: *Fecit Deus luminare minus, scilicet Lunam, ut præset nocti; Luna vero non præest nocti, in eam illuminet, nisi quando est plena: est autem probabile, Lunam a Deo factam non plenam, sed vacuanam; communiter enim dies lunaris computari solet a principio, quando scilicet est vacua.*

106. Respondet S. Thomas art. 2. ad 5. quod Luna, quando est perfecta, oritur vespere, & occidit mane, & sic præest toti nocti; præest autem suo modo, etiam quando est semiplena, ita ut a vero non recedamus dicentes, eam saltem tribus quadrantibus anni suum. Lunam in nocte præbere. Probabile etiam est, eam plenam fuisse in prima sua creatione, sicut & herbæ, & animalia, & homo in sua perfectione producta sunt.

107. His difficultatibus breviter emodatis, nunc consideranda sunt reliqua hujus quartæ diei opera, quæ omnia aliarum dierum opera (si tantum uno hominem separas) in immensum superant. Moyses duobus luninatibus majori, & minori addit *stellas*. Sed unica hac voce quot, & quanta, & quam mirabilia cœlestia corpora complexus est! *Suscipe cœlum* (dixit Deus Abraham Gen. XV. 5.), & *numera stellas, si potes* (a). Alibi vero stellarum numerum soli Deo notum esse insinuat. Psalmo CXLVI. 4. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nominatur vocat.

108. Aliquot illarum miriades hactenus numerarunt Astronomi; qui tamen fatentur, multo plures esse, & plane innumerabiles, quæ oculos etiam perfectissimis telescopiis armatos omnino fuggunt, propter infinitum propemodum a nobis distantiam, utpote quæ in immebris, ac remotissimis cœli spatiis suas sedes, & orbitas habent. Magnitudo autem cuiuslibet stellæ fixæ nostri terrenae orbis magnitudinem multis diametris superare dicitur (b). S. Paulus I. ad Corinth. XV. 41. etiam observabat, in tanta corporum cœlestium multitudine admirabilem varietatem; nam *alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia*

(a) Apposite Angustini Lib. XVI. de Civ. Dei cap. 23. Quicunque universum stellarum numerum comprehendisse, & conscripsisse jactantur, sicut Aratus, vel Eudoxus, vel si qui alii sunt, eos libri hujus continent auctoritas.

(b) S. Thomas Lect. 3. in Lib. de divin nominibus Solem maximum esse putavit omnium corporum cœlestium secundum quantitatem; quod etiam probabile visum est S. Augustino Lib. II. de Gen. ad litt. cap. 16. Sed quemadmodum de numero, ita etiam de magnitudine stellarum nihil certi pronunciari posse, accertiores Astronomi definiunt.

(c) Sextus Senensis in Bibliotheca sancta Lib. V. ad notat. 242. putavit, hæc dicta non esse ab Origene,

claritas stellarum; stella enim differt a stella in claritate. Jam vero in contemplanda multitudine, magnitudine, distantia, pulchritudine, varietate horum cœlestium corporum humanus intellectus plane deficit: hæc tamen omnia sunt unius omnipotentissimæ vocis *Fiat effectus*. Merito igitur canebat David Ps. XVIII. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciant firmamentum*. Quæ Psalmistæ verba ita pulchre exponit S. Thomas in Quæst. unica de Spirit. Creatura art. 6. ad 14. inquietus: *Cœli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum sunt hominibus materia laudandi, vel exultandi.. Nos ergo invitamus ad gloriam Dei admirandam, & prædicandam ex consideratione eorum, quæ in cœlo quarta die ab ineffabili Dei sapientia, atque potentia facta sunt.*

Quæres, *an astra sint animata?*

109. Resp. a delineata mox. astrorum pulchritudine, atque excellentia, præcipue autem ab ordinatissimis juxta ac rapidissimis eorum revolutionibus veteres non paucos. & Philosophos, & Theologos fuisse peritos, ut ea esse crederent animata. Origenes, qui animas omnes, ante corpora præexistentes posserat, eas temque pro meritis iuria vita comparatis in varia corpora detrusas fuisse; quasdam ex illis, quæ non pessime se gessissent, vivificandis Solis, & Lunæ, aliorumque siderum corporibus, mundisque illustrando, atque exornando destinatas fuisse, docuit. Easdem porro ratione prædictas esse voluit, ac Dennis cognoscere, atque laudare. Quid plura? Etiam terram animatam esse, & rationalem ex quibusdam Scripturarum locis perperam intellectis colligebat, unde postea inferebat, futurum esse, ut in die iudicii, non solum homo, sed etiam universa conditio judicetur (c).

110. S. Thomas in hac quæstione 70. art. 5. bene observat, fuisse apud Doctores fidei hac de re diversam opinionem, atque S. Augustinum in neutram partem declinasse. Reipsa hic S. Doctor in fine Libri II. de Gen. ad litt. hæc habet: „Solet etiam quæri, utrum cœli luminaria ipsa conspicua corpora sola sint, an habeant rectos, res quosdam spiritus suos: & si habent, utrum ab eis etiam vitaliter inspirentur, sicut anima, man-

sed ab aliquo Origenis corruptore. Genebrardus autem Origenem excusat, quod inquirendo potius, quam asserendo hoc prouulerit. Certe in proemio Libri I. De principiis num. 10. de Sole, inquit, & Luna, & stellis utrum animantia sint, an ex anima, manifeste non traditur. Tum Lib. II. cap. 1. num. 7. se hujus rei incertum manifestat, de astris inquietus: *Sive animantia sunt, sive quidquid illud est*. Origenem tamen tanquam hujus erroris omnino reum accusant Theophilus Alexandrinus Epist. Paschali prima, & secunda, quas S. Hieronymus latine reddidit, & inter Hieronymianas sunt XCVI. & XCVII., tum Hieronymus ipse in Ep. ad Avitum CXXIV. & alibi.

„mantur carnes per animas animalium, an sola
„sine ulla permixtione praesentia“. Quam quæ-
stionem ibidem minime resolvit; quemadmodum
etiam indefinitam relinquit in *Enchiridio*, ubi cap.
58. postquam dixit, se ignorare, quibusnam per-
sonis constitutatur superna societas, haec subjicit: Sed nec certum habeo, utrum ad eamdem so-
cietatem pertineant Sol, & Luna, & cuncta sidera: quamvis nonnullis lucila corpora esse si-
ne sensu, & intelligentia videantur. Haec Au-
gustinus (a).

111. Angelicus tamen sine ullo dubio, corpo-
ra celestia anima carere pronunciavit, & longo,
atque acuto ratiocinio ostendit, non alia de causa
posse celestibus corporibus uniri animam spiri-
tualem, nisi ut ab ea moveantur. Neque enim
indigent anima vegetativa, qna nutriantur, cre-
scant, & propagentur, cuin corpora perennia sint,
& nulli corruptioni odnoxia. Nec animæ sensitivæ
capacia esse possunt, quia haec exigit organa
quædam ad sentiendum, quæ in iis corporibus
non sunt. Non igitur iis anima opus est, nisi ut
vi motrice: ad hoc autem non oportet animam
ipsis uniri ut formam, sed sufficit, ut iis uniat-
ur per contactum virtutis, sicut motor unitur
mobili, ac demum concludit, corpora celestia
non esse animata eo modo, quo plantæ, &
animalia, sed æquivoce; quia scilicet celestes vir-
tutes eis minuntur per contactum virtutis ad ea
movenda.

112. Haec eadem sententia multorum sanctorum
Patrum auctoritate confirmatur, quorum doctri-
nam complexus S. Jo. Damascenus a S. Thoma
laudatus Lib. II. *De fide orthod.* cap. 6. ita ab-
solute pronunciat: Nullus animatus celos, vel
luminaria existimet: inanimati enim sunt, &
insensibiles. Damascenum autem S. Thomas se-
cutus est, imo communiter alii omnes Theologi,
ut ipse Angelicus affirmat quæst, an. de *Anima*

art. 8. ad 5., & modo nemo plane invenitur, qui
corpora celestia credant animata (b).

113. Hanc tamen sententiam, quæ ut dixi,
modo communis est, idem Angelicus Lib. II. cont.
Gent. cap. 70. non esse in dogmatibus fidei nu-
merandam censem, asserens, ad fidei doctrinam
non pertinere, sive sic, sive alter dicatur. Et in *Quæst. Disputatis* quæst. unica de *creatura*
spirituali art. 6. vult, utramque opinionem ra-
tionem probabilitatis habere, quamvis ipse pro-
babiliorum eam opinionem existimet, imo & de-
fendat, quæ celestia corpora esse omni destituta
sensu, & anima ponit; unde etiam multa opposita
argumenta solvit. Vid. etiam in *Quodlibeto XII.*
art. 9.

114. Hinc gravis exoritur difficultas, quomodo
id asserere potuerit S. Thomas, cum referente Ni-
cephoro Callisti Lib. XVII. cap. 28., in Concilio
V. œcumenario celebrato Constantinopoli anno 553.
confirmati fuerint anathematisni, quos multo prius
Justinianus imperator contra Origenem ediderat,
& quorum sextus ita habet: „Si quis dicit, cœ-
„lum, & solem, & lunam, & stellas, & aquas,
„quæ supra celos sunt, animatas quasdam es-
„se, & materiales virtutes, anathema sit (c)“.
Synodus etiam IV. Lateraneus sub Innocentio III.
ani. 1215. cap. Firmiter nonnisi duo creaturarum
rationalium genera commemorat, Angelos scilicet,
& homines. Vid. sup. Dissert. I. num. 27. & seq.

115. Resp. hos Synodi V. anathematismos non
inveniri, nisi apud Nicephoram Callisti, Histori-
cum sæculi XVI. cuius fidem non admundum fir-
man, certamine esse, eruditus norunt. Sed quid-
quid hac de re sit, dubitari nequit, hanc de cor-
poribus celestibus animatis doctrinam non fuisse
damnata, nisi in sensu heretico Origenis, qui
teste S. Epiphanio in epist. ad Joaunem Episco-
pum Hierosolymorum (inter Hieronymianas LI.).
absurdis, perniciosisque profanæ philosophiæ com-
men-

(a) Petavius tamen quibusdam allatis S. Augustini
locis, vulg. S. Doctorem dubio tandem deposito in ea
se obfirmasse sententia, celos anima, ac sensus ex-
pertes esse. Melius, ut puto, Natalis Alexander *Hist.*
Ecccl. in *sæc. V.* cap. 4. art. 3. §. 10. respondens Dala-
lao, qui hunc nævum S. Augustino objiciebat, cen-
set S. Doctorem propendisse in eam sententiam, que
sidera animata esse negat, quanquam dubium de hac
re omnem minquam abjecerit.

(b) Excipiens est Card. Cajetanus, qui in Ps.
CXXXV. exponus illud: *Fecit celos in intellectu:*
in intellectu, ait, *hoc est intellectuales*. Et alio in
loco obiter allegans ea verba, quæ habentur in *Præ-
fatione divini sacrificii*: *Celi, celorumque virtutes so-
cia exultatione concelebrant*, id de celis intelligi pos-
se putavit, qui animati cuin sint, una cuin Angelis
landant Deum. Cajetanum propterea castigare non
pratermissit ejus censor Ambr. Catharinus in *Enarrat.*
cap. I. Genesios. Culpari etiam solet S. Hieronymus,
quod in *Comment. ad cap. I. Ecclesiastici* dixerit, So-
lem nominari *Spiritum*, quod animet, spiret, & vi-

geat. Sed aliqui non iunnerito putant, id a Doctore
Maximo, non in propria, sed in aliena sententia di-
ctum fuisse; quod non insolens apud ipsum est in Com-
mentariis.

(c) Petrus Lambecius primus omnium quindecim a-
nathematismos contra Origenem in Synodo V. editos
ex Cæsareae Bibliothecæ vetustissimo Codice publici ju-
ris fecit, quos postea Baluzius latine reddidit. Eo-
sdem tamen genuinos esse, non omnes consentiunt;
nec in illis, sicuti etiam nec in Actis Concilii, quæ
supersunt (apud Labbeum *Tomo VI. Concil.*), illa
hujus sexti Canonis contra Origenem habetur mentio.
Sonus hujus, aliorumque hujusmodi canonum auctor
est Nicephorus Callisti in duobus cap. 27., & 28. Lib.
XVII. sive *Histor. Eccles.*; quos fortasse Nicephorus
non ex Actis Concilii, sed ex prolixa Justiniani epi-
stola ad Mennam Patriarcham Constantinopolitanum
exscriptis; quam tamen Augusti epistolam a Summo
Pontifice Vigilio, & a Patribus Synodi V. receptam
fuisse, testatur Liberatus Diaconus Carthaginensis cap.
23. *Breviarii*.

mentis hanc sententiam, quæ non paucis sanctis Patribus placuerat, odiosam reddiderat; dicebat enim: „Aquas, quæ super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicæ potestatis, & rursum aquas, quæ super terram sunt, hoc sub firmamento, esse virtutes contrarias, id est Dæmones“. Vel ut refert Theophilus Alexandrinus epist. secunda Paschali (inter Hieronymianas XCVIII.) docebat: „Solem, & Lunam, duo magna luminaria, & stellas reliquias, antequam hoc esset, in quod eas creatas quotidiani cursus testatur officium, fuisse absque corporibus, & propter aliquas causas simplicitatem pristinam relinquentes, corporibus circundatas esse“. Denique ut S. Hieronymus refert in epist. CXXIV. ad Avitum: „Solem quoque, dicebat, & Lunam, & astra cetera esse animantia: imo quomodo nos homines ob quædam peccata his sumus circumdati corporibus, quæ crassa sunt, & pigra, sic & cœli luminaria talia, vel talia accepisse corpora, ut vel plus, vel minus luceant, & Daemones ob majora delicta aereo corpore esse vestitos“. Hæc, & alia similia errorum portenta, de quibus accusabatur Origenes, fuisse a Justiniano primum, deinde a Pontifice Maximo Vigilio, ac demum a Patribus Synodi V. damnata credibile est, non autem illam sententiam, quæ dicit, Solem, & Lunam, planetas, ac sidera cuncta esse animata, sive quod habeant angelicos spiritus sibi per modum forinæ unitos, sive dunitat assistentes, ut per contactum virtutis suæ sint immensæ illorum molis motores. Utique enim sententia habuit inter veteres magnos Patronos, nec Origenis propria fuit; de cuius erroribus consuli potest Dan. Huetius in Origenianis qu. VIII. (a).

116. De Synodi autem Lateranensis definitio laborandum non est; qui enim cœlestia corpora animata esse dixerunt, non alias eorumdem animas intelligebant, quam Angelos; unde S. Augustinus in Enchiridio cap. 58. inquietabat: *Si sunt animata cœlestia corpora, pertinent ad Angelorum societatem eorum animæ* (b).

117. Nonnulla tamen Origenes pro confirmando suo errore afferebat ex sacris paginis loca, perperam suo more explicata. Primo enim in Psal. CXLVIII. dicitur: *Laudate eum omnes stellæ,*

(a) Audiendus non est Petrus Halloixius, qui in suo *Origene defenso* (a S. Congregatione 12. Maii 1655. proscripto in Synodo V. illum minime damnatum fuisse invita oin nino Minerva ostendere nisus est. Halloixium pro meritis refutavit, ac castigavit Card. Norristus in sua *Dissert. Histor. de Synodo V. adversus Dissert. P. Garnerii*, quæ Veneta editioni *Operum omnium theologic.* Card. Noristi anno 1769. Tomo II. inserta in t.

(b) Ios qui ponebant corpora cœlestia animata, non alias credidisse eorum animas, quam Angelos bonos, eruitur etiam ex S. Thoma qu. unica de anima art.

& lumen: *laudate eum cœli cœlorum*; quibus ea respondent, quæ inveniuntur Lib. II. Machabœorum ult. *Omnis cœli benedixerunt Dominum*; quæ frustra dicta essent, nisi astra, & cœli, anima rationis compote, & divinarum laudum capace essent prædicta. Præterea innam rem adducebat verba Moysis Deuter. XXXII. 1. *Attende cœlum, & loquar, & auiliat terra verba oris mei*; quorum genuina habet Isaías 1. 2. inquietans: *Audi cœlum, & auribus percipe terræ*; unde sciscitabatur: *Quare non terræ, & aeris iudicium sit futurum?* Sed postea tertio magis urgebat verba Apostoli Pauli ad Roman. VIII. 19. & seq., *Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subjecta est, non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc*. Quæ verba ille sic commentabatur Hom. IV. in Ezech. num. 1., *Si omnis creatura congeiniscit, & condolet, est autem creaturarum pars terra, & cœlum, & cetera quæque, quæ sub cœlo sunt, & quæ super cœlos, & liberabitur omnis creatura a servitute corruptionis in libertatem filiorum Dei, quis scit & de terra, an secundum naturam suam in aliquo peccato teneatur obnoxia?* Quarto stellas esse peccato coinqutinas colligebat Origenes ex verbis Job XV. 15. *Cœli non sunt mundi in conspectu ejus, & cap. XXV. 5. Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.* Quod nonnisi de imunditia peccati intellegi posse videtur; teste enim Apostolo I. Timoth. IV. 4. *Omnis creatura Dei bona est, nempe honestate physica.* Hæc quidem, aliaque similia concessit Origenes ad suum errorem confirmandum.

118. Verumtamen mirari subit, Adamantium, qui litteralis Scripturarum sensus iniunne amicus, ubique mysticum, & figuratum quereret, non detexisse primo oculorum intuitu, hæc omnia sacrarum litterarum loca, non proprie, sed metaphorice, & per tropum accipienda esse. Solent enim Scripturæ, inquit Damaseenus hæc loca explicans, per prosopopœiam de inanimatis, tamquam animatis verba facere. Laudes ergo, quæ cœli, sol, & luna, & stellæ Deo tribuere invitan-

9. ad 4. ubi concedit, *inter substantias intellectuales*, quæ per auxilium gratiæ conservantur, ne peccarent, posse aliquem ponere animas corporum cœlestium; & ibidem ad 5. cum S. Augustino dicit, *quod si corpora cœlestia sunt unimata, animæ eorum pertinent ad societatem Angelorum.* Ac lemuni in Quolibet XII. art. 8. hæc habet ex Augustino: „Quod si ponamus, corpora cœlestia esse animata, non ideo erunt in iudicio tres ordines judiciorum, scilicet Angelorum, & hominum, & animalium: quia illæ animæ computantur cum Angelis“.

tantur, similes iis sunt, quas imber, & ros, ignis, & aestus, frigus, pruina, glacies, & nives, montes, & colles, aliæque omnes creaturæ, quas animatas esse ne mo somniavit, Deo dare dicuntur in Cantico *Benedicite Daniel. III.*

119. Similiter metaphorice omnia alia intelligenda sunt, quæ videntur astris, & cœlis. vel sensum aliquem, vel intelligentiam tribuere; ut cum dicitur: *Sol cognovit occasum suum Psalm. CIII. unde etiam S. Augustinus Enarrat. in Psalm. XCIII. num. 5. Novit, inquit, Sol Dominum suum esse Christum, & Creatorem suum: & in Officio Ecclesiastico S. Agnetis virg. & mart. de Christo dicitur: Cujus pulchritudinem Sol, & Luna mirantur.* Quæ si in proprio, ac naturali sensu intelligi deberent, nihil prorsus esset in tota termini natura anima, & sensu orbatum; omnia enim opera Domini sine exceptione invitantur, ut Denim laudent: *Benedicite Deo opera Domini.*

120. Illa autem verba Isaiæ: *Audite cœli, & auribus percipe terra, & alia similia ex. Deuter. ita pulchre exponit S. Jo. Chrysostomus in Hom. XI. ad hunc locum, Ut audiatores suos vehementi oratione suffunderet, ostendens, clementis istis natura sua sensus expertibus, pejus affectos eos esse, qui ratione decorantur.* Similiter etiam Sanct. Hieronymus in Comment. Quidam, inquit, cœlum, & terram, quasi animantia ad audiendum provocari putant, juxta illud, quod de terra in alio loco dicitur: *Qui respicit terram, & facit eam tremere;* cum hoc potestatis Dei sit, non terrenæ intelligentie.

121. Inst. Ecclesia in Præf. Missæ cœlos a Virtutibus cœlorum, atque ab Angelis, distinguens, de omnibus dicit: *Cœli, cœlorumque Virtutes, ac beata Seraphim hymnum gloriae tue concinnant.* &c. sed de cœlorum Virtutibus, ac de Cherubim, & Seraphim hæc proprie dicuntur: ergo &c..

122. Resp. S. Thomas. in Quodl. XII. art. 8. putavit, auctorem illius Præfationis sensisse, cœlos esse re ipsa animatos. Verumtamen nihil prohibet, ibi cantum cœlorum alio sensu sumi, ac cantus Angelicos; quemadmodum in Cantico trium puerorum Dan. III. diverso sensu dicitur: *Benedicite Angeli Domini Domino.... Benedicite cœli, Domino..*

123. Verba etiam Apostoli Pauli ad Roman. VIII. si in sensu litterali deberent intelligi, non possent ad Solem, lunam, ac cetera cœli sidera restringi, sed ad quaslibet, etiam inimicissimas res creatas pertineret, ut concludendum denique fore, nihil prorsus esse inanime, sed omnia esse anima spirituali informata. S. Thomas Lect. IV. in hunc locum observat, hæc verba posse intelligi tam de hominibus, quam de ceteris creaturis. Si de hominibus, significant, eos expectare revelationem gloriae filiorum Dei, tanquam prænium sibi promissum, si quidem justi sint; si vero non fuerint justi, ipsos expectare eamdem, revelatio-

nem per gratiam. Quod si Apostoli verba intelliguntur de aliis creaturis, dicendum est, eas expectare revelationem filiorum Dei, quia & ipsæ tandem tunc renovabuntur, quando erunt cœli novi, & terra nova; ut dicitur Apoc. XXI. Vid. Estius in Comment. ad hunc locum Apostoli.

124. Quantum attinet ad locum allatum ex Job. XXV. primo observant Interpretes, ea verba non esse Jobi, viri a Deo inspirati, sed Eliphaz Thebanitis, & Baldad. Suntis amicorum Job; unde non habent auctoritatem Scripturæ sacrae. Secundo, posse nomine cœlorum, & stellarum intelligenti Angelos, quod probabile fit ex loco parallelo ipsius Job cap. IV. 18. ubi idem Eliphaz Thebanites inquit: *Ecce qui servunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prævitatem.* Demum si etiam ad cœlos, & stellas litteraliter referantur, nihil alind significant, nisi nullam creaturam, ut nobilissinam, esse perfectam, ut Deo comparari possit. Et hæc sufficient de quaestione hac, quam fusori calamo tractant Petavius Lib. I. *De opificio sex dierum* cap. 12. Guill. Estius. in Lib. II. *Sentent. Dist. XIV. §. 8. & seq.* aliisque non solun. Theologi, sed etiam Philosophi..

125. Unum tamen addere possumus cum nostro Angelico in laud. quæst. 70. art. 3. inter ponentes luminaria, cœli esse animata, & ponentes ea inanimata, fortasse parvam, vel nullam discrepantiam inveniri in re, sed in coe tantum. Quod inde probat S. Doctor, quia corpora cœlestia non dicuntur animata eo modo, quo animantur plantæ, & animalia, sed æquivoce; nimis quatenus cœlestes quidam spiritus uniuertunt corporibus cœlestibus ad ea in suis orbitis mouenda. Quæ sententia de Intelligentiis moventibus corpora cœlestia olim erat inter Theologos, ac Philosophos universim recepta; modo vero a recentioribus Philosophis communis fere calculo explosa. Hac de re consuli potest P. Salvator Maria Roselli in *Physica Particul.* quæst. XIV. art. 5.

Quæres secundo, an ex Astrorum consideratione prædicti possint futura?

126. Hanc quæstionem excitarunt aliqui propter illa verba superius explicata: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Serino autem non est de iis effectibus, qui ex motu cœlestium corporum necessario fluunt, ut sunt omnes situs stellarum, & planetarum; eclipses &c. quæ certissime ab Astronomis prædicuntur, atque accurate juxta prædictionem eveniant. Sed quæstio orta est de Astrologorum prædictionibus, qui consideratis omnibus circumstantiis cœlestium corporum in eo momento, quo puer nascitur, omnia prænunciant, quæ illi tota vita sua evenire debent. *Horoscopum* vocant, & est ea pars cœli, quæ geniture tempore ab orientali parte emergit in hemisphærium nostrum, ex cuius observatione natalitia prædicta fiunt, ut loquitur Tullius Lib. II. *De Divinat.* Atque ita Genethliaci accipiunt-

verba Scripturæ sint in signa, quod nempe varijs siderum aspectus, sub quo homines nascuntur, vel producat, vel saltem significet varias illorum vicissitudines, ac præcipue mortbos, mortis tempus, vel genus, prosperos, aut infelices eventus &c. Hac in arte Chaldaeos excelluisse putatur (a).

127. Oppido tamen falluntur, & fallunt omnes isti cœli observatores, atque a vero illorum verborum sensu quamlongissime aberrant, qui contrarius esse non potest aliis scripturæ sacræ locis, in quibus ars divinandi per sidera aperte improbat. *Jeremias X. 2.* *Hæc dicit Dominus: iuxta vias Gentium nolite discere, & a signis cœli nolite metuere, quæ timent Gentes;* apud quas fallax hæc, & vana divinandi ars in honore erat. *Isaiae pariter XLIV. 24. seq.* *Ego sum Dominus fuciens omnia.... irrita faciens signa divinorum;* seu inania ostendens signa futurorum, quæ capiuntur ex astris. Et cap. *XLVII. 15.* ironice dicitur Babylonii: *Sicut & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.* Et *Ecclesiast. VIII. 7.* de homine dicitur: *Futura nullo scire potest nuntio.*

128. Genuinum antem, & divinum Moysis sensum bene explicat S. Augustinus Lib. II. de *Genesi ad litt.* cap. 14. dicens: „Neque enim illa (signa) dicit, quæ observare vanitatis est; sed utique utilia, & hujus vitæ usibus necessaria, vel quæ nautæ observant in gubernando, vel omnes homines ad prævidendas aeris qualitates per æstatem, & hyemem, & australis, & vernalis temperiem“^c. Quem sensum secutus S. Thomas in hac quæst. 70. art. 2.

luminaria facta esse dicit, ut essent in signa, quantum a l' opportunitatem negotiorum, & operum, in quantum ex luminaribus cœli accipiatur significatio pluviosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diversis negotiis (b). Ita etiam eadem verba explicantur sancti Patres, ut Ambrosius Lib. IV. *Hexaemeror c. 7.*, Chrysostomus Hom. in hunc locum *Genesis*, Gregorius Papa Homil. X. *super Evangelia &c.*

129. Longum antem esset dicere de aliis Patribus, qui vanissimam hanc divinationis speciem improbarunt. Auditetur S. Augustinus Lib. V. *De Civ. Dei* cap. 1. ubi postquam eos, qui sidera in nostras liberas actiones influere, & ab eorum influxu nobis operandi necessitatem imponi, blasphemabant, tamquam magnam divinitati ipsi injuriam irrogantes condemnasset, ita prosequitur: „Quod si dicuntur stellæ significare potius ista, quam facere, ut quasi locutio quædam sit illa positio prædicens futura, non agens (non enim mediocriter doctorum hominum fuit ista sententia) qui sit, quod nihil unquam diceretur potuerunt, cur in vita geminorum, in actionibus, in eventis, in professionibus, artibus, honoribus, ceterisque rebus ad humanam vitam pertinentibus, atque in ipsa morte sit plerumque tanta diversitas, ut similiores eis sint, quantum ad hæc attinet, multi extranei, quam ipsi inter se gemini, peregrino temporis intervallo in nascendo separati, in conceptu autem per unum concubitum uno etiam monumento seminati“?

130. Pergit ulterius S. Pater, & cap. 2. sibi objicit exemplum duorum geminorum, quos Posidonius Stoicus, multum astrologie deditus, nar-

ta-

(a) Referente Eusebio Cæsariensi Lib. VI. *De Praepar. Evang.* cap. 9. Origenes cum verba illa *In signa exponeret*, stellas dixit a Deo positas in cœlo, ut essent in signa, hoc est ut per varios eorum aspectus, & coniunctiones significant universas, & singulas humanarum rerum causas, non tamen efficerent. Depinxit enim Deus in stellis significaciones, & rationes omnium futurorum humanæ generationis eventuum, ut supernorum spirituum virtutes in eis, veluti in libris legerent quæcumque hominibus, extra tamen ullam liberi arbitrii coactionem, per singula temporum intervalla essent eventura; & inde aliquam hujus scientiarum partem, quæ humani ingenii vires excellit, hominibus stellarum observatoribus revelarent. Atque juxta hunc sensum putavit Origenes intelligendam esse sententiam quædam ex libro, cuius titulus est *Narratio Joseph*, olim apud multos Catholicos in auctoritate recepto, in quo Jacob Patriarcha inducit ad filios suos hæc dicens: *Legi in tabulis cœli quæcumque eventura sunt vobis, & filiis vestris.* Ita locum Eusebii refert Sextus Senensis Lib. V. *Bibliotheca sancte Antonii*. 15.

De Chaldais autem hæc habet Cicero Lib. I. *de Divinitate*. *Chaldaei diurna observatione siderum scientiam perulantur effectisse, ut prædicti posset, quid cuique e-*

centurum, & quo quisque fato natus esset. Hinc etiam Astrologi nostri, ut facilius ignoramus vulgus decipient, Chaldaeos se fingere solent, apud quos & viguisse olim, & alhuc vigere hanc divinandi disciplinam, & multis creditur.

(b) Quantum nautæ ex observatione siderum, præcipue autem stellæ polaris utilitatis cœperint, norunt omnes artis Nauticæ periti. Ea primum Phœnices observasse dicitur, a quibus Græci, aliquæ populi edicti sunt, & antequam acus nautica inventaretur, sola cynosuræ, aliorumque siderum observatione itineraria maritima dirigebantur: unde Virgilius *Aenea VI. Palinuram excussum pupi natrat, dum in Lybico cursu sidera serabat.* Et Tibullus Lib. I. *Eleg. IX.*

Ducunt instabiles sidera certa rates.
(c) De inventore acus nauticæ duo habentur opuscula in Tom. II. P. III. *Comment. Bonon. scientiarum, & criticum Institutu*, a duobus cl. viris Jo. Chrysost. Transbelli, & Abundio Collina elucidata). Chronologia etiam, & Geographia observationibus signorum cœlestium multum delbet. Taceo de istorum signorum usu in agricultura, in medicina, & in meteoris, aliiisque effectibus naturalibus prænoscendis, & prædicendis, quo communis Ephemerides, seu Calendaria ad quæstum conficiuntur.

rabat, eodem tempore ægrotare cœpisse, eodem tempore in ambobus morbum ingravescere, aut levari. Respondet autem valde acute, hanc in utroque æqualitatem potius repetendam esse ex affectionibus parentum, dum concubuerent, ex eorumdem alimentorum nutritione, ex cohabitatione in eadem domo: „aerem enim, & loci positionem, & vim aquarum plurimum valere ad corpus vel bene, vel male afficiendum, medicina testatur. Constitutionem vero cœli, ac siderum, subdit, quæ fuit, quando concepti, sive nati sunt, velle trahere ad istam ægrotandi parilitatem, cum tam multa diversissimi generis diversissimorum effectuum, & eventorum eodem tempore in unius regionis terra eidem cœlo subdita potuerint concepi, & nasci, nec scio cuius sit insolentia“.

151. Præcludit denum S. Doctor quoddam Astrologorum effugium, qui negabant duos geminos nasci sub eodem omnino horoscopo, propter incredibilem astrorum in suis revolutionibus celeritatem. Quia in re Nigidius quidam experimentum cepit in figuli rota, quam dum quanta potuit vi intorsisset, bis numeros de atramento, tanquam uno ejus loco summa celeritate percussit; quiescente postea rota, signa, quæ fixerat, inventa sunt non parvo intervallo in rotæ illius extremitate distantia. *Sic, inquietabat Nigidius (qui postea Figulus appellatus fuit) in tanta cœli rapacitate, etiam si alter (geminus) post alterum tantum celeritate nascatur, quanta rotam his ipse percussi, in cœli spatio plurimum est, seu distat.*

152. Profecto non is erat Augustinus, qui hoc experimento vim sui argumenti eludi pateretur. Primo enim observabat, id contrarium esse alteri experimento Possidonii, qui similitudinem, immo perfectam duorum geminorum in morbo æqualitatem, ex eadem constitutione astrorum, sub quā nati erant, repeiebat. „Si enim dispar nascendi, mora mutavit horoscopum, & disparitatem intulit ceteris rebus, cur illud in ægritudinibus mansit, quod habeat in temporis æqualitatem, conceptus? Deinde considerandum proponit cap. 7. quam innumerabilia sub uno temporis puncto vel nascantur, vel oriantur, vel inchoentur, & tam diversos exitus habeant, ut istas observationes cuivis puero ridendas esse persuadent. Quis enim est tam excors, ut audeat dicere, omnes arbores, omnes herbas, omnes bestias, serpentes, aves, pisces, vermiculos, momenta nascendi sigillatum habere diversa? Ita autem S. Pater concludit. His omnibus consideratis, non immerito creditur, cum A-

strologi mirabiliter multa vera respondent, oculi culto instinctu fieri spirituum non honorum, quorum cura est has falsas & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus, atque firmare, non horoscopi notati, & inspecceti aliqua arte, quæ nulla est“.

155. Hinc S. Pater Lib. II. de Doct. Christ. c. 21. & seq. Tom. III. Genethliacos, qui etiam Mathematici vocabantur, perniciosæ superstitionis accusare non dubitat; & post multi ad explodandam hanc superstitionem divinationem allata ita concludit n. 56. „Omnies igitur artes humani, jusmodi, vel nugatoria, vel noxiæ superstitiones ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum quasi pacta quædam infidelis, & dolosæ amicitiae constituta penitus sunt repudianda & fugienda Christianis &c. (a).

154. Ita S. Pater August., post quem dignus est qui audiatur ejus discipulus S. Thomas hic anteim 2. 2. quæst. 95. art. 5. inquirit, utrum divinatio, quæ fit per astra, sit illicita? Ut autem huic questioni enucleate, ac plene resonat, primo distinguit effectus, qui a corporibus cœlestibus necessario eveniunt: „Et de his qui dem, ait, quæ ex necessitate eveniunt, manifestum est, quod per considerationem stellarum possunt præcognosci, sicut Astrologi præannuntiant eclipses futuras“.

155. Postea Angelicus Doctor opinionem eorum exponit, qui dicebant, stellas potius significare, quam facere ea, quæ ex earum consideratione præcuniantur. Quod irrationaliter dici probat, ac tandem ita concludit: „Si quis ergo consideratione astrorum utatur ad præcognoscendos futuros causales, vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura operaria hominum, procedit hoc ex falsa, & vana opinione: & sic operatio Dæmonis se imminset, unde erit divinatio superstitionis, & illicita. Si vero aliquis utatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura, quæ ex cœlestibus causantur corporibus, puta siccitates, & pluvias, & alia hujusmodi, non erit illicita divinatio, nec superstitionis“. Videndum est etiam S. noster Præceptor in Opusc. XXVI. (In editione Bergomensi anni 1741. in fol., nunc in edit. Veneta XIII. De judiciis astrorum, ubi ex doctrina magistri sui Augustini accurate distinguit, in quibusnam rebus liceant observationes siderum, & in quibus non liceant, concludit autem, grave peccatum esse circa ea, quæ a voluntate hominis dependent, judiciis astrorum uti.

156. Hæc cum ita sint, mirandum non est non

so-

(a) Eo maiore fide dignus est S. Augustinus, qui ut ipse fateatur Lib. IV. Confess. cap. 3. libris Genethliacorum deditus fuit. Narrat autem, se a quodam viro sagaci, ac medicinæ peritissimo admonitus, ut libros illos abiceret; quod etiam ipsi persuadere co-

natus fuit ejus carissimus amicus Nehridins, irridens totum illud divinationis genus, quod postea divina operante gratia præstitit, ac perniciosa illam artem etiam ab aliorum cordibus evellere omni studio curavit.

solum ab ecclesiastica , sed etiam a civili potestate fuisse saepius hanc fallacem, hominumque deceptricem artem damnatum . In Lege Artem , Diocletiani , & Maximiani Ars mathematica vocatur damnabilis , & interdicta omnino . In lege Nemo Constantii , & Juliani Augustorum ita habetur : „ Nemo Aruspice consulat , aut Mathematicum , nemo Ariolum . Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas . Etenim suppicio capitis serietur , gladio ultiore prostratus , quicunque que jussis nostris obsequium denegaverit “. Honorius , & Theodosius Astrologos in remotissimas regiones adspiciendos esse edixerunt . Vid . Codex Justinianaeus , Lib . IX . tit . 25 . de malefiscis , & mathematicis . Et hi quidem bono societatis consulentes , cui non exiguum detrimentum fraudulenti isti impostores afferebant .

137. Sed Ecclesia animalium saluti , ac Religionis puritati propiciens , multis canonibus superstitiosas Astrologorum divinationes districte prohibuit sub pena excommunicationis latæ sententiae Can . Si quis Ariolos , & Can . Aliquanti quæst . 5. , aliisque , quos omnes hue astre nimis longum esset . Satis proinde erit aliqua excerpere ex celebri Constitutione Sixti V. , quæ incipit Cœli & terræ die 7. Jan . 1586. Ibi autem summus Pontifex , postquam fallaces , vanas , ac perniciissimas divinandi artes , quæ non sine diaboli operatione exercentur , exercitus est , ita subjicit : Tales in primis sunt Astrologi , olim Mathematici , Genethliaci , & Planetarii vocati , qui vanam , falsamque siderum , & astrorum scientiam profitentes , divinæque dispositionis ordinacione in suo tempore revelandam prævenire audacissime satagentes , hominum nativitates , seu genituras , ex motu siderum , & astrorum metuentes , ac judicant futura , sive etiam praesentia , & præterita occulta , atque ex puerorum ortu , & natali die , sive quavis alia temporum , & momentorum vanissima observatio ne , & notatione de uniuscujusque hominis statu , conditione , vitæ cursu , honoribus , divitiis , sobole , salute , morte , itineribus , certaminibus , inimicitiis , carceribus , cædibus , variis discriminibus , aliisque prosperis , & adversis casibus , & eventibus præcognoscere , jucicare , & affirmare temere præsumunt , non sine magno periculo erroris , & infidelitatis &c.... Hi igitur levissimi , & temerarii homines in miserandam animalium suarum ruinam , grave fidelium scandalum , & christianæ fidei detrimentum , futuros rerum eventus , & quæcumque prospera , vel adverse obventura sunt , ac actus humanos , ea denique , quæ ex libera hominum voluntate profiscuntur , astris , sideribusque adscribunt , eisque eam facultatem , vim , sen virtutem , & efficaciam tribuunt significandi futura , & ad præcognita ita inclinandi , ut sic omnino , nec aliter eventura sint : atque ob eam causam judicia de iis rebus omnibus fa-

Gazzaniga Theol . Tom . IV .

„ cere , prognostica , prædictiones , & præcognitiones sibi assumere , palam venditare non dubitant ; quibus non pauci rudes , & imperiti , aliquique nimis creduli , & imprudentes tantam fidem præstant , ut ex hujusmodi judiciorum , & prædictionum præscripto aliquid certo esse credant , aut sperent . Quorum sane & mendacium magistrorum temeritas , & infelicitum disclipulorum credulitas magnopere deploranda est , qui vel divinis litteris admoniti , non intelligunt hominis prætautiam , cui cœli , & stellæ , & clarissima cœli sidera Sol & Luna (Deo ita disponente) non imperant , sed inserviant &c. “.

138. Post autem ita definiendo concludit : „ Nos igitur , qui pro nostro pastoralis officii munere fidei integritatem inviolatam conservare debemus , & animalium saluti prospicere , quantum divina gratia adjutrice possumus , ex paternæ caritatis visceribus optamus , damantes , & reprehobantes omnem genus divinationum , quæ Diabolico auctore ad Fidelium deceptionem a prædictis curiosis , vel perditis hominibus fieri solent ; cupientes præterea sanctam illam Christianam religionis simplicitatem , præsertim de summa Creatoris Dei potestate , sapientia , providentia , ab omni erroris labe integram , atque incorruptam , ut pat est , retineri hac perpetuo valitura constitutione , Apostolica auctoritate statuimus , & mandamus , ut tamen contra Astrologos , Mathematicos , & alios quoquinque dictæ judicariæ astrologiæ artem (præterquam circa agriculturam , navigationem , & rem medicam) in posterum exercentes , aut facientes judicia & nativitates hominum , quibus futuri contingentibus , successibus , fortuitisque casibus , aut actiouis ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent , etiamsi id se non certo affirmare asserant , aut protestentur ; quam contra alios , ultriusque sexus , qui superdictas damnatas , vanas , fallaces , & pernicioseas divinandi artes , sive scientias exerceant , profitentur , & docent , aut dicunt cuiuscunquam dignitatis , gradus , & conditionis existant , tam Episcopi , Prælati , Superiori , ac alii locorum Ordinarii , quam Inquisidores hereticæ pravitatis ubique gentium deputati diligenter inquirant , & procedant , atque in eos se verius canonice penitentia , & aliis corum arbitrio animadverterent , prohibentes omnes , & singulos libros , opera , & tractatus hujusmodi judiciorum astrologiæ , geomantiaæ , hydromantiaæ , aeronmantiaæ , pyromantiaæ , onomantiaæ , chiro-

mantiaæ &c. “.

139. Quæ omnia confirmata postea fuerunt ab Urbano VIII . pridie Kalendas Aprilis 1631 . Constitut . quæ incipit Inscrutabilis , in qua excommunicationem latæ sententiae addit contra Astrologos judicarios , qui vel per se , vel per alios de statu reipublicæ Christianæ , sive de vita , aut morte Romani Pontificis pro tempore existentis

inquirere audent. Benedictus autem XIV. in sua Constit. *Pastor bonus Idibus Aprilis 1744. Tom. I. Bullarii Ben. XIV. n. 95.* Majori pénitentiario prohibuit, hujus criminis reos, etiam in occultis, etiam in foro conscientiae tantum absolvi (a).

140. Unum est, quod Astrologiae judicariæ patroni contra nos urgere maxime solent, scilicet plurima esse exempla prædictionum, quarum veritatem comprobavit eventus, quæ isti magno numero coacervant, quæque luc afferre nimis longum esset.

141. Sed priujo bene respondebat S. Augustinus Lib. LXXXIII. Quæst. 45. Tomo VI.: „Cum autem multa vera eos (*Astrologos*) prædixisse dicatur, ideo fit, quia non tenent homines memoria falsitates, erroresque eorum; sed non intenti, nisi in ea, quæ illorum responsis proverient, ea, quæ non provenerint, obliviscuntur: & ea commenmorant, quæ non arte illa, quæ nulla est, sed quadam obscura rerum sorte contingunt“ . Certe si omnes istorum impostorum falsæ prædictiones notatae fuissent, manifeste constaret, eos fere semper errasse, & non nisi rarissime, casu ita ferente, in verum collinasse.

142. Respondet secundo idem S. Pater Lib. II. de Gen. ad litt. cap. postremo, quando ab ipsis vera dicuntur, id fieri opera spirituum seductorum, „quibus quædam vera de temporalibus re-

(a) S. Augustinus in fine enarrationis in Psalmum LXI. Tomo IV. exponit, quonodo Mathematicus quidam, seu Astrologus fuerit ad pénitentiam in Ecclesia receptus: *Iste, inquit populum alloquens, ex Christiano, & fideli pénitens redit, & territus potestate Domini convertitur ad misericordiam Domini. Seductus enim ab inimico cum esset fidelis, diu mathematicus fuit; seductus seducens, deceptus decipiens, illexit, se felicit, multa mendacia locutus est contra Deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi, quod bonum est, & non faciendi, quod malum est... Quam multis eum patatis Christianis nummos abstulisse? Quam multi ab illo emerunt mendacium, quibus dicebanus: Fili hominum usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Modo, sicut de illo credendum est, horruit mendacium, & multorum hominum illectorem se aliquando a Diabolo sensit illectum, convertitur ad Deum pénitens... Pénitens est, non querit nisi solam misericordiam &c. Unde patet, etiam antiquitus consuevisse hujusmodi divinos ab Ecclesia per excommunicationem excludi.*

(b) Negari non potest, Astrologiam fuisse sœculis elapsis magno in honore, præcipue apud Magnates, & Principes, qui graviora etiam sua negotia ex consilio Astrologorum dirigere solebant. Omni tamen astate præstantes fure non solum Theologi, sed etiam Philosophi, qui hanc artem, tanquam inaneam, & suminopere perniciosam detestati sunt, inter quos excelluerunt duo Pici, Comites Mirandulani, quorun prior Joannes, appellatus a Scaligero monstrum sine vito, duodecim libris Astrologiam confutavit; alter vero Jo. Franciscus, infelix prioris nepos, opus edidit de rerum prænotione, quo grassanti suo tempore astrologie studio se acriter opposuit. Etiam Jo. Gerson peculia-

bus nosse permittitur, partim subtilioris sensus acuinine... partim experientia callidiore, propter tam imaguan longitudinem vitæ; partim sanctis Angelis, quod ipsi ab omnipotente Deo discunt, etiam jussu ejus sibi revelantibus... Aliquando autem idem nefandi Spiritus etiam, quæ ipsi facturi sunt, velut divinando prædicunt. Quapropter bono Christiano, sive Mathematici, sive quilibet impie divinantum, maxime cavendi sunt, ne consortio Dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant“ .

143. Et Lib. II. de Doct. Christ. cap. 23. Hinc sit inquit, ut occulto quodam judicio divino cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi, & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, illudentibus eos, atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus ista mundi pars insina, secundum pulcherrimum ordinem rerum divinæ providentiae lege subjecta est. Quibus illusionibus, & deceptionibus evenit, ut istis superstitionis, & perniciose divinationum generibus multa præterita, & futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur, multaque observantibus secundum observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiant, & se se magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciossimis erroris (b).

CA-

rem edidit contra Astrologiam tractatum. Sed præstat aliqua huc afferre ex celebri Henr. Cornelio Agrippa Coloniensi, qui *Trismegistus sui temporis dictus fuit, quique eo libentius audiri meretur, quo hujusmodi studiis addictus fuit, imo Magie accusatus, defensus tandem a Gabrie Naudæo in Apologia pro viris magnis falso Magie suspectis.* Hæc autem habet Agrippa in suo libro de Vanitate scientiarum cap. 81.: *Hæc autem ars (Astrologia) nihil aliud est, quam superstitionis hominum fallax conjectura, qui ob multi temporis usum de rebus incertis scientiam fecerunt, in qua emungende pecuniae gratia decipient imperitos, atque ipsi simul decipientur. Et inveniunt circulatores illi Principes, & Magistratus, qui in illis credant omnia, ac ornent publicis stipendiis: cum revera nullum genus hominum reipublicæ sit pestilentius, quam istorum, qui ex astris, ex inspectis manibus, ex sonniis, consimilibusque divinationum artificiis futura pollicantur, & vaticinia spargunt; homines insuper & Christo, & omnibus in illum credentibus semper infensi.*

Nec omittenda reor, quæ ad avertendos hominum animos ab impia hac futurorum cognoscendorum curiositate ex Favorino refert Aulus Gellius Noctium Attic. Lib. XIV. cap. 1. Ant enim, inquit, Astrologi aduersa eventura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallant, miser fies, frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Si vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex anima miser fies, antequam e fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudi fructum spes tibi jam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.

CAPUT VI.

De opere diei quintœ.

144. Opus diei quintæ his verbis Moyses describit v. 20., „ Dixit etiam Deus: producant „ aquæ reptile animæ viventis, & volatile super „ terram sub firmamento cœli: creavitque Deus „ cete grandia, & omnem animam viventein, at „ que notabilem, quam produxerant aquæ in „ species suas, & omne volatile secundum genus „ sum. Et vidit Deus, quod esset bonum; be- „ nedixitque eis dicens: crescete, & multiplicate „ min, & replete aquas maris; avesque multi- „ plicantur super terram. Et factum est vespere, „ & mane dies quintus “. Ita paucis divinis Scriptor ea omnia complexus est, quæ Deus quinta die creavit, quæque & numero, & varietate, & pulchritudine novum inæstimabilis divinæ potentiæ argumentum nobis suppeditant. Quemadmodum vero quarta die Deus ornare voluit cœlum, quod prima die creaverat; sic quinta die ornandum suscepit medium elementum, nempe aquam, & aeren producendo pisces, & aves, ut quinta dies responderet secundæ, sicuti quarta respondet primæ. Observatio est S. Thoinæ I. P. quæst. 71. art. un. (a). Age vero tam de piscibus, quam de avibus pauca dicamus.

145. Nominis *reptilis* pisces designari certissimum est ex toto contextu, quamvis repere proprie dicatur de animalibus, quæ pedibus carentia pectora, & ventre graduntur, ut colubri. At vero cum etiam pisces pedibus careant, & toto corpore incubent aquis, recte inter reptilia connumerari potuerunt: unde in Psalmo CIII. dicitur: *Hoc mire magnum, & spatiosum manibus: illuc reptilia, quorum non est numerus. Nonnulli tamen vocem hebraicam γατα Scerets verterunt*

(a) Sam. antem Bochartus in *Hierozoico* Deus, inquit, primo biduo creationis magnas mundi partes fecit; secundo biduo mundum sua supellecite ornavit, creando in terra plantas, & in cœlo sidera: tertio deinde biduo incolas addidit, nempe aves, pisces, bestias, & postremo ipsum hominem.

(b) S. Isidorus Lib. XII. *Origin.* cap. 6. nominat 144.; plures recenset Plinius Lib. XXXII. cap. 11., nempe 177., Generus autem aquatilium animantium nomine, & icones plusquam 700. exhibet. Sed quis in tain difficultate suppeditatione verum sibi comprehendisse blandiatur? Numerus, inquit Sanct. Ambrosius Lib. V. *Hexaemeron* cap. 2., si potes, omnia piscium genera, vel minororum, vel etiam maximorum ... & in his innumerabilitate sui generis. Et ejus Magister S. Basilius Hom. VII. in *Hexaemeron* n. 2. Quis vero, ait, ex his, qui circa litora, ac ripas consenuere, omnibus nobis historiam accurate patefaceret, ac indicare valeat? Alia genera cognoscunt, qui in Indico mari piscantur; alia, qui in Egyptio sinu: alia insulares; alia Mau-rus.

(c) Sanct. Ambrosius Lib. V. *Hexaem.* cap. 5. ob-

motabilem; ut Car. Homibant, prægignant aquæ animum viventem, & notabilem. Alii natatillem. Pulchre S. Ambrosius Lib. V. *Hexaemeron* cap. 1. *Scimus*, inquit, reptilia dici genera serpentum, eo quod super terram reptant; sed multo magis omne, quod natat, reptandi habet vel speciem, vel naturam.

146. Multa sunt in piscibus, quæ vel leviter considerata nostram admirationem excitare debent. Primum autem est infinita pene eorumdem specierum multitudo, & varietas (b), tum incredibilis umiuscujsusque speciei fœcunditas, qualis in nullo prorsus alio viventium genere animadveritur; ino nulla est in toto naturæ ordine tanta feracitas, quæ cum feritate piscium comparari queat; quæ tamen necessaria omnino erat ad eorum species conservandas, cum nostrum experientia sit, magnam piscium minorum copiam a majoribus devorari, unde necesse foret, aliquas eorumdem species tandem deleri, nisi prodigiosa fœcunditate reproducerentur. Mira prorsus sunt, quæ Philosophi naturæ indagatores nobis narrant de numero ovorum, quæ ex unico pice unica generatione prodeunt. Aliqui usque ad viginti millia recensuerunt, & alii etiam ultra: & celebris naturæ contemplator Abbas Pluche ad plura centena millia numeravit. Sapientis etiam in anno parere dicuntur; ut proinde quantum magna piscium pars in pastum aliorum cedat, neque exigua eorumdem portio hominum mensis inserviat, divina tamen providentia prospexit, ut illorum numerus non deficiat (c).

147. Sed magnam quoque admirationem parere debet immanis quorumdam piscium moles, ut sunt ceti, quorum speciale mentionem Moyses fecit (d), & qui si quando supernatant fluctibus, ambulare insulas putas, montes altissimos summis ad cœlum verticibus eminere, ut hyperbolice S. Ambr. dicebat Lib. V. *Hexaemeron* cap. 11.; quorum similia habentur etiam apud S. Ba-

si-

servans, piscem minorem esse escam majoris; & rursus majorem a validiore invadi, ut cum ipse alii devoraverit, ab alio devoretur, bene animadverbit, debere nos nostrotum vitia attente considerare, & cavere exempla, ne quis potior inferiorum invaderet, daturus in se potentioris exemplum injuria. Itaque qui alterum lœdit, sibi laqueum parat, in quem ipse incidat. Et multa alia additæ lectu dignissima.

(d) Observant diligentiores exposidores voce hebraica בָּנִינִים Tanninim non solum cetos, sed omnes prægrandis magnitudinis pisces indicari; proprie autem dracones, quos in aquis inveniri Scriptura sacra sapientis innuit; ut in Ps. LXXII. 13. *Contribulasti capita draconum in aquis*. Psalmo item CXLVIII. 7. *Dracones, & omnes abyssi*. Significantur etiam Phocæ, seu Boæ, quæ hoant, & inngniti, tanto strepitū, ut teste Rondeletio in distantiâ duarum leucarum audiuntur. Orcæ quoque, quæ balenæ infestæ esse dicuntur; tum hippopotami, seu equi fluviales, alioque marinæ bellæ magnitudinis monstruosæ. Has tamen Linnaeus a classe piscium exclusas vellet. Nobis satis est fuisse eas a Moyse inter pisces connumeratas.

silium Hom. VII. in *Hexaemeron*, apud Isidorum Lib. XII. *Orig.* cap. 6. & apud Eustathium Antiochenum in *Hexaemeron*. Sed relicta hyperbole, atque omissis fabulosis quorundam veterum narrationibus, verba afferam solertissimi in his rebus viri Sam. Bochart. in *Hierozoico* Lib. I. cap. 7. „Ut dicamus, inquit, quod res est, non bis est compertissimum, tam ex maritimorum urbium annalibus, quam ex eorum relatione, qui ad halænorum pescationem quotidie se conservant, maiores illos cetos plerunque quinquaginta, raro admodum centum pedum mensuram excedere. Unum tamen in Oceano Britanico captum refert Scaliger longitudinis pedum CXX., altitudinis tantæ, ut obequitantium non solum conspectus adimeretur, sed voces inter se, tanquam trans collēm editæ viderentur. Et in Narbonensi littore visam a patre suo belluam narrat Rondeletius, centum passuum longitudinis; & in mari Balthico longissimis Zieglerus centum cubitos, Olaus centum ulnas assignat, eadem (nisi fallor) utrobius mensura (a)“.

148. Considerata autem enormi harum belluarum magnitudine, quarum nulla æqualis, aut similis in terra inventur, animum incessit sciendi cupido, ubinam sit, & qualis sit esca earum nutritioni sufficiens? Facile enim est dicere eas ex aliorum piscium capture nutriti. Sed primo considerandum est, quanta aliorum piscium copia ad requiratur; deinde cum nomini in profundissimis Oceanii gurgitibus habitare soleant, ubi minor piscium copia inventur (Deus enim sua providentia mire disposit, ut pisces communis hominum usui destinati non procul a littore degant, quo facilis pescatorum retibus capi possint), difficultas augetur inveniendi escam tantæ horum monstrorum necessitati parem; neque Deus, qui dat escam omni carni, nobis modum manifestare voluit, quo in his alendis utitur. *Draco iste*, inquit regius Psalmo CIII. 27. quem formasti ad illudendum ei (quando scilicet homines illum cernerint, & occiderint), omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore. *Dante te illis colligent*. Psalmo CXLIV. 15. „Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno: aperis tu manum

(a) Ibidem Bochartus multa fabulosa de monstris marinis afferat ex Alkazuinio Arabe in Libro, cui titulus est *Miracula rerum creatarum*, tum ex Rabbinis, qui hac etiam in parte liberalissime mentiuntur. Harum fabularum specimen exhibet spurius Lib. IV. Ester cap. VI. 47. & seq., ubi describitur opus dici quintæ; & dicitur, inter pisces creatum Leviathan, quem capere non poterat *septima pars*, ubi erat aqua congregata. Illius autem septimanam partem huncidam fuisse servatam, ut fiat in deorationem eis, quibus Deus voluerit. Sed in his similibusque nugis nobis immorari non lubet. Plura dabit cupientibus landatus Bochartus; qui etiam notat, cum Matth. XII. 40. dicitur, fuisse Jonam in ventre ceti, non esse id intel-

„tuam, & imples omne animal benedictione“.

149. Multa alia mirabilia de piscibus afferre facile esset, si omnia persequi vellemus, quæ solertes naturæ indagatores de ipsis scripta reliquerunt; ex. gr. eos, cum animalia sint omniū stolidissima, memoria tamen aliqua donatos esse. Quod S. Augustinus Lib. III. de *Genesi ad litt.* cap. 8. notissima illa experientia demonstravit, qua eos cernimus in piscinis accurrere, statim ac homines spectantes viderint, non alia certe de causa, nisi quia recordantur ipsis solere pabulum præberi, ejusque rei meiores illico natantes accurrunt, ut illis aliquid projiciatur, expectantes (b). An vero sensu auditus polleant, dubitatur; quamvis enim ad certos sonos communoveri eos videamus, id tamen ex motu aeris oriri posse aliqui contendunt, non autem ex soni sensatione.

150. Miranda est ultius piscium structura ita facta, ut aquas sondare, & natando, quo velint, facillime, & citissime pergere possint. Vessica etiam quadam interna instructi sunt, qua aerem excipiunt; & quo major in ea recipitur aeris copia, eo leviores fiunt, ut facile attolli possint ad aquæ superficiem; & si forte contingat, hanc vessicam lœdi, vel destrui, cogunt fundo adhærente, si vera narrant, qui *Ichthylogiam* nobis exponunt.

151. Tertio laudanda est divina providentia, quod in amarissimis ac salsis maris fluctibus pisces dulces produci voluerit, ut suaves nostro gustui essent. Quædam etiam eorum species in locis abditis, & remotissimis nascentur, ibique sine fine multiplicantur, ac postea statis temporibus veluti communi consilio desertis suæ nativitatis locis, ad maria nostra accedunt, pescatores quasi invitantes, ut singulare hoc Dei beneficio utantur. Quædam ultius species sunt, quæ ex mari exente per ostia fluminum etiam iis approxinquant, qui procul a mari mediterraneas regiones incolunt. Et hoc quasi specimen sit eorum, quæ divina providentia die quinta ex aquis produxit; quorum quædam ad cibum parantur, ut pisces communes; quædam ad ornamenta, ut conchylia, & murices, unde purpura; & conchæ, ex quibus margaritæ eruuntur; alia ad suffitum, alia ad medicinam, ut hirudines, quibus sanguis elicuntur.

152.

ligendum proprie de balæna, quæ quamvis sit bellua inmanis, fauces tamen habet angustiores, quain ut possit hominem transglutire, sed fuisse alium pisces balæna majorem Jonæ II. 1. Eruditissimus Comes Ulysses Aldrovandus Lib. III. de *piscibus* cap. 32. vult, illum pisce fuisse Charcarianum, cujus rictus oris tam magnus est, ut hominem facile deglutire possit.

(b) S. Basilus Hom. VIII. in *Hexaemeron* de *piscibus* loquens inquit: *Illi inest auditus gravis, hebesque visus, upote per aquam cernentibus; nec ulla est in illis memoria, neque imaginatio, neque ullius consuetudinis cognitio*. Sed S. Thom. I. P. q. 72. art. un. Basilio opponit, & præfert S. Augustinum.

152. Sed etiam aves cœli eadem die productæ sunt , de quibus pauca pro nostro instituto dicere oportet ; & primo quidem de eam origine , postea de insignioribus earumdem proprietibus . Quæstio autem de avium origine , seu de materia , ex qua formatæ sunt , an scilicet ex elemen-to aquæ , quonodo pisces producti sunt ; an vero ex terra , aut aere , quæ duo elementa naturæ avium magis convenire videntur , perdifficilis est solutionis .

153. Ac prius quidem sententiæ , scilicet aves ex aqua fuisse , non secus ac pisces formatas , favere videntur verba vulgati nostri Interpretis dicentis : *Producant aquæ reptile animæ viventis , & volatiles super terram sub firmamento cœli .* Favent item eidem opinioni nonnulli sancti Pateres , atque imprimis Ambrosius Lib. V. Hexæmeron capp. 1. 2. & 5. ; cuius est etiam hymnus , in quo ita canit Ecclesia in Vesperis feriae quintæ :

*Magnæ Deus potentiae
Qui fertili natos aqua
Partim relinquens gurgiti ,
Partim levis in aera .
Demersa lymphis imprimens ,
Subvecta cœlis erigens
Ut stirpe ab una prolixa
Diversa repleant loca .*

154. Præverat S. Ambrosio S. Basilius Hom. VIII. in Hexæmeron hanc afferens rationem : „ Quoniam volatilibus ad natatilia quasi consan- „ guinitas quædam est . Nam uti pisces aquam „ secant , agitatione quidem pennarum ad ulterio- „ ra progradientes , cundæ vero motatione flexuo- „ sas ac rectos motus , & impetus sibi gubernan- „ tes , sic idem & in volucribus conspicere licet , „ quæ per aereum pennis similiter natant . Quare „ cum una sit utriusque communis conditio , ipsis „ affinitas ex aquarum generatione tributa est “ . Eadem fuit mens S. Jo. Chrysostomi Hom. VII. in Genesim , S. Cyrilli Alexandr. Lib. I. *Glaophy- rorum* , S. Jo. Damasceni Lib. II. de Fide ortho- doxa cap. 49. & aliorum multorum (a) .

155. Aliis tamen non paucis arridet contraria opinio , scilicet aves , non minus , quam quadrupedes fuisse ex terra formatas . Id autem probant ex iis Scripturæ verbis Gen. II. 19. *Formatis i- gitur de humo cunctis animalibus terræ , & uni- versis volatilibus cœli &c. ; ubi eadem omni- bus tribuitur origo .* Neque obstant , inquit , alia verba priora : *Producant aquæ ... volatile su- per terram , hac enim ex primigenio hebreico fon-*

te sic legunt (ut legit Car. Houbigant) : *Dixit que Deus : progignant aquæ animam viventem , & motabilem ; & volucres solent super terram , & per medium cœli firmarentur ; quasi scili- cet nonnisi pisces dicantur ex aquis formati ; avi- bus vero sollemniter locus fuerit destinatus , in quo volare debeant ; nempe super terram , sicuti pisces natant in aquis .* Asterunt etiam quasdam rationes , scilicet eum propria habitatio avium sit in terra , unde alimentum sumunt , & ubi a vo- lati quiescent , ac nidos suos ponunt , videtur etiam probabile , eas terræ suam originem debere (b) . Addit Sam. Bochartus in *Hierozoico Lib. I. cap. 9.* hanc conjecturam ; quod aves jussæ sint volare , non super terram : ut ostendatur , eas non ad aquas pertinere , sed ad terram .

156. Veruntamen in hac sententia illud mihi explicatu difficile videtur , quod prius Moyses in-dicare voluerit locum , in quo aves volare debe- rent , quam earumdem formationem , quæ nomini- si die sexta contigisset . Quod autem ex cap. II. Genes. objicitur , duobus modis solvitur a Sancto Augustino Lib. IX. de Genesi ad litt. cap. 1. ; primo , quod ibi taceatur origo volatilium , cum jam in cap. I. Moyses nos docuerit , in prima causalium rationum conditione ex aquis ea es- se producta : secundo , terram universaliter appellari simul cum aquis ; ut cum dicitur : *Laudate Dominum de terra dracones , & omnes abyssi , quæ abyssi non sunt proprie in terra , sed in aquis .* Secundum istam universalem appellatio- „ nem terræ , concludit S. Pater , sive de arida , „ sive de aquis , quæcumque creata sunt , de ter- „ ra creata veraciter intelliguntur “ .

157. Neque vero omnibus probatur versio illa textus hebraici : *Et volucres solent super terram .* Nam hebraicæ linguae peritissimi retinendam vol- lunt lectionem nostri Interpretis , & duntaxat sup- plendam in textu originali ellipsim relativi prono- minis *quod* ; ut proinde textus hebraicus ita lega- tur : *Producant aquæ reptile ... & volatile (quod) volet super terram .* Hoc pariter conciliatur cum versione latini Interpretis , ita post LXX. dicen- tis : *& volatile super terram ;* idest aves , quæ volent super terram . Concinit etiam Liber IV. Esdræ , qui licet in dogmatis nulla polleat au- toritate , utpote manifeste apocryphus , potest tam- em valere ad nobis indicandam communem He- bræorum opinionem , aut traditionem ; inquit au- tem cap. VI. 47. : „ Quinta autem die dixisti septi- „ mæ parti , ubi erat aqua congregata , ut procrea- „ ret animalia , & volatilia , & pisces ; & ita fiebat “ .

158. Allatæ autem pro contraria sententia con- je-

(a) Hinc nata fortasse illa quoniamdam opinio , lie- tuum esse avium esum diebus , in quibus vetitus est esus carnium . Alii distinctione utebantur , & illas solum comedi posse putarunt , quæ aquatiles nuncupantur . Veteres Christianos aut piscibus simul & avibus absti- nere , aut utrisque vesci consuevisse , affirmat Alexius

Symmachus Mazochius in *Spicilegio Biblico ad c. I. Genes. vers. 20.*

(b) S. Basilius Hom. VIII. in Hexæmeron n. 2. Be- ne observavit , volatile nullum carere pedibus , quia vi- cium suppeditat terra omnibus , & omnia pedum mini- stero necessario indigent .

jecturæ non sunt admodum graves; iisque possunt nœ aliae opponi: primo cognatio illa, & similitudo inter natatilia, & volatilia, de qua supra num. 154.: secundo cognatio quoque duorum elementorum aquæ, & aeris. propter utriusque similem fluiditatem: tertio valde similis est avium, & piscium. levitas, & agilis, & quod avibus alœ, id præstant piscibus penœ: quarto similis. pene est utriusque motus; quod a Borellio de Motibus animalium, aliisque observatum fuit: demum inveniuntur aves, quæ cum piscibus natant. Aliquas ex his conjecturis indicavit etiam Sanct. Augustinus. Lib. III. de Genesi ad litt., ubi postquam cap. 6. dixerat, crassiorum nostrum aereum non nisi ex aquis accipere animalia, nempe volucres, ita pergit cap. 7.: „Moyses ex aquis dicta producta volatilia; quorum natura bipartita tum locum sortita est; inferiorem scilicet in unda labili, superiorum vero in aura stabili: illum deputatum natantibus, istum volantibus“. Quæ omnia si validum argumentum non suppedant, possunt tamen aliorum conjecturis oppositius æquivalere.

159. Sunt qui avium productionem tribuant non aquis illis, quas in mari Deus congregavit; sed illis, quæ in vapores attenuatae ascendunt, & nostro aeri commiscentur. Neque ab hac sententia se alienum ostendit S. Thomas I. P. q. 71. artic. un., ubi cum sibi objecisset: „Sicut pisces habent motum in aquis, ita aves in aere: si ergo pisces ex aquis producuntur, aves non doberent produci ex aquis, sed ex aere, propositorum tœ objectioni ita respondet ad 5. Aer, qui insensibilis est, non per seipsum communeratur, sed cum aliis: partim quidem cum aqua, quantum tum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur; partim etiam cum cœlo, quantum ad superiorum partem. Aves autem motum habent in inferiore parte aeris; & ideo sub firmamento cœli volare dicuntur, etiamsi firmamentum pro nebuloso aere accipiatur, & ideo productio avium aquæ adscribitur.“.

160. Objicit sibi rursus Angelicus, non omnes pisces reptare in aquis, cum quidam habeant pedes, quibus graduntur in terra, sicut vituli marini, aliaque animalia, quæ amphibia dicuntur, quia in terra, & in aqua vivunt. Hæc autem potius ex terra, ut reliqua animalia, quam ex aqua, ut ceteri pisces, formari debuerunt; hæc enim distinctio naturæ piscium diversam originem significare videtur.

161. Sed bene observat S. Doctor (ib. ad 4.) naturam de uno extremo ad alium transire per media; & ideo inter caelestia, terrestria, & aquatica animalia esse quædam media, quæ communicant cum utrisque, computantur autem cum illis, cum quibus magis communicant. Cum itaque animalia amphibia magis communicant cum aqua, quam cum terra, ideo potius ex aqua, quam ex terra originem suam repetere debent.

162. Obiter demum etiam illorum opinio com memoranda est, qui aves non ex aqua solum, neque solum ex terra, sed ex aqua simul & terra formatas fuisse dicunt; sacer enim textus utitur vocabulo חַדָּמָה Hadamah, seu humo, quod juxta ipsos significat lutum, terram scilicet aqua temperatam Genesi II. 19. Formatis igitur de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cœli &c.

163. Sed si hæc observatio valeret, id valeret etiam, ut crederemus cetera animantia terræ non de terra solum, verum etiam ex aqua esse formatæ; omnia enim formatæ dicuntur de humo. Imo & omne lignum productum fuisse ex aqua; ibidem enim vers. 9. dicitur productum ex humo. Sed si fontem hebraicum consulamus, tam animalia, quam ligna producta fuerint ex terra מִתְחַדֵּל. Et hæc de origine avium satis. Nunc de præcipuis earumdem proprietatibus.

164. Nimirum autem multa diceenda forent, si ea vel breviter enumerare vellein, quæ & veteres, & recentiores naturæ curiosi observatores nobis scripta reliquerunt de varia, & multiplici avium diversitate, & specie. Primo enim aliae dicuntur aquaticæ, ut Anates ita dictæ a nando, quæque aquas quasi naturale domicilium amant, aliae terrestres, quæ in montibus, aliisque locis ab aqua remotis morari solent; & aliae amphibiæ, quæ non tantum terrestria, sed aquatilia quoque desiderant pabula; atque hujusmodi sunt phocæ, crotodili, fluviatiles equi, ranæ &c.

165. Ut vero de solis terrestribus hic pauca indicemus, quam multiplex, & diversus in iis genus! Aliæ lucifugæ noctu solum per aerem volitant, suosque tristes ululatus edunt, quando cetera animalia latebras querunt, & quiescant. Aliæ sunt rapaces curvis unguibus, & rostro obuncio armatae ad alias aves, quas inermes, mites, & sociabiles natura fecit, capiendas, & dilanandas. Sic aquilæ, accipitres, milvi, innocentes vorant columbas. Sunt, quæ non nisi carnibus paucunt, & vocantur carnivora; & sunt, quæ vermis, & insectis vivunt; ac demum, quorum cibis sunt omnis generis grana. Communiter aves præter cibum indigent potu, sed non omnes. Nonnullæ sunt cicures, & domesticæ, & cibum sibi ab hominibus suppeditari volunt; ceteræ vero libertatis amantes hominum consortia fugiunt, sibiique ipsis escam procurant. Inter has quædam sunt quasi statariæ, & indigenæ, eadem semper loca incolentes; sed multo plures sunt exteræ, & peregrinæ; & quæ ad nos ex dissitis locis in vere, vel autumno adveniunt, imminentे autem hyeme turmatim, nostras deserunt regiones, mitiora quærentes climata, in quibus brumale frigus evitent; & cum a nemine eductæ sint, aut de illarum regionum, ad quas transeunt, situ ac cœli temperie, aut de via, cui per latissima aerea spatia se committere debent, tamen longissimis itineribus immensos maritim tractus securæ prætervolant.

166. Legi de his meretur S. Basil. Hom. VIII. in Hexæmeron; ex quo nonnisi hæc pauca excubam: „Humana consuetudine volueret quædam gaudent, & easdem atque nos ipsi habiti, tatiopes recipiunt: aliae incolunt montes, & so- litudine deflectantur... Aliae loquaces sunt, & garrulæ, aliae taciturnæ. Hæc quidem canoræ, & multum clamore, illæ omnino modulationis, ac cantus expertes. Quædam sunt imitatrices, æmulationem illam vel a natura, vel ab exercitio accipientes: quædam eamdem semper, ac immutabilem vocem emittunt. Superbus est gallo; ornatus, & elegantia amator est pavo; libidinosæ columbae, perinde atque gallinae domesticæ, quæ nullo non tempore libidini indulgent; & quæ sequuntur.

167. Mira etiam narratur de avium nidis, atque artificiosa eoruinde constructione, qualis nec ab homine maxime industrii expectari posset; de ovorum fotu, ut ad debitam maturitatem perducantur; de pullorum cura, nutritione, atque educatione; tum de vario, ac pulcherrimo plumarum, quibus teguntur simul, atque ornantur, colore; de volatu dexteritate, ac celeritate, de cantus suavitate, quam nonnisi parvis aviculis Deus largiri voluit, non autem majoribus; ac demum de totius avium corporis conformatione, quæ aptissima est ad suundum sibi oppositum aerem, atque ad summan in omnes partes se convertendi facilitatem.

168. Nec omittenda, quæ vulgo notissima sunt, de incredibili apum industria ad mel conficiendum, ac de politica earum societate, ac quasi re-publica, ut una simul operi vacent, suaque alvearia a fucorum insidiis defendant; de quarundam avium sagacitate ad iuveniendum pabulum; de aliarum calliditate ad prædam capiendam, vel ad fugienda retia, & fallenandas dolosas aucupum artes; deque tot aliis, quæ non solum rudibus, sed doctissimis quoque hominibus admirationem injiciunt, quæque nulla alia ratione explicare possumus, quam confugiendo ad summan, atque infinitam Dei providentiam, quæ ut tantam multitudinem avium quinta die ex aquis produxit, ita etiam earum species perpetua reproductione conservat, & aveum unanquamque in suis motibus, & actionibus singillatim dirigit, non secus ac sagitta in suum scopum a sagittante ditigatur.

169. Neque enim dici, aut fingi potest, eas ex quadam sibi propria intelligendi, ac ratiocin-

nandi vi hæc omnia peragere, ut peragunt homines. Nam primo oportet avibus majus intelligendi, ac ratiocinandi acumen, ino & meliorem operandi industriam tribuere, quam hominibus, cum sine instrumentis, & sine manibus aliqua praestent, quibus præstandis homines cum necessario instrumentorum apparatu, miraque inanum industria vix pares sunt. Deinde, ut S. Thomas Lib. II. cont. Gent. cap. 82. recte observavit, omnia animalia ejusdem speciei similiter operantur, nempe per instinctum sibi ab Auctore naturæ impressum, non autem ex arte; omnis enim hirundo similiter facit nidum, & omnis aranea similiter telum. In hominibus autem ratione pollutibus, quanta operandi varietas! quantum artium augmentum, vel decrementum! Quot nova inventa, & quot antiqua jam mortua reviviscunt! (a) Et hæc de avium natura, ac proprietatibus.

170. Aliqua deum addi possunt de usu, cui aves ad nostram utilitatem a Deo destinatae sunt. Et primum sese offert communis illa utilitas, quæ ex usu volatilium, sive domesticorum, sive sylvestris omnibus provenit. Secundo non est contemnda, dummodo moderata sit, illa voluptas, quæ ex avium concentu, vel ex aucupio, quo insidie avibus instruantur, a plerisque capit; unde etiam aucupia ab Ovidio dicta sunt solatia ruris. Tertio lusus, & oblectamento inserviant, maxime pueris, & puellis, quem lusum innuit divinus Job. XL. 24. ubi de Leviathan dicitur: *Nunquid illudes ei, quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?* Hujusmodi lusum cum avibus, ut puellis maxime delectabilem, veteres scriptores commemorant; unde illud Catullianum: *Passer delicioe mece puellæ*

Quicum ludere &c.

Quartus usus avium aucupibus familiaris est; vel cum accipitres circumferentes emittunt, qui celeri volatu aves capiunt, captasque venatori reddunt; vel cum in caveis detentas servant, ut suis canticis alias ejusdem speciei advocent in retia parata: quo spectare videntur ea verba Barnich III. 18. de Principibus, qui dominantur super bestias, qui in avibus cœli ludunt; nempe per vaccinationem & aucupium, ut quidam Interpretes expoununt (b).

171. Non tamen inter licitos avium usus est re-

breviorem; volunt enim, elephantes, aliaque nonnulla animalia diutius vivere, quam homines, quin tamen eorum industria aucta, aut mutata sit, quanquam inter animalia magis ingeaisa numerentur. Cygnos etiam, corvos, aquilas, ac quasdam alias aves diutissime vivere, a multis narratur.

(a) Adinodum multi tam inter veteres, quam inter modernos hanc uberrinam materiam copiose pertractant, quorum labores fere omnes collecti sunt in ope-

(a) Helvetius in suo proscripto opere *De l'Esprit* Diss. I. cap. 1. in not. inter alias rationes, quibus explicare conatur, quare nihil unquam novi fuerit a bellicos inventum, hanc reddit, quo eorum vita multo brevior, quam nostra, ipsis non sinit tamen multa observare, quæ nos observamus, quibus proinde ipsorum scientia angeatur. Praecara sane ratio! Quamvis diligenter harum rerum tractatores haud facile Helvetio concedent, omnium belluarum vitam esse nostra

DISSERTATIO II. CAP. VI.

recensendum augurium, quo veteres superstitione futuros negotiorum eventus se divinare posse, studite arbitrabantur; quam vanissimam disciplinam, mirum est tanto in pretio fuisse olim, etiam apud cultissimas Gentes, cujusmodi erant Romani, ut nihil sine auguris aggregi auderent; non quod aves ipsæ futura præscire, aut revelare possent; nec enim hoc vel insipiens quisquam diceret; sed quod volatus avium dirigeret Deus, ut futura præmonstraret, quemadmodum auguria explicabat Quintus Cicerus apud Tullium Lib. I. de *Divinatione*. Maximum, & præstantissimum fuisse Augurum jus, declarat idem Tullius Lib. II. de *Legibus*, totamque horum auctoritatem descrit; qui tamen ibidem subdit, Augurum artem & vestitatem, & negligentia jam suo tempore evanuisse; eandemque passim in suis libris, potissimum autem Lib. II. de *Divinatione* omnino contemnit.

172. Augurium cum omnibus aliis speciebus superstitione divinationis erat Hebreis a Deo prohibitum. Levitici XIX. 26. „Non augurabitini, nec observabitis somnia. Deuter. XVIII. 10. Nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem; aut qui ariolos sciscitur, & observet somnia, atque auguria“. Et Lib. IV. Regum XXI. 6. inter alia mala juvenis Regis Manasse hoc etiam ponitur, quod *observavit auguria*. Ac deum Eccllesiastici XXXIV. 5. dicitur: *Divinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia maleficiorum vanitas est*. Quam divinam prohibitionem ratione corroborat S. Basilius Comment. in cap. II. Isaiæ num. 77. Toin. I. inquiens: „Absurdum enim fuerit, eum, qui ex Dei legibus, ac institutis consiliorum suorum rationem inire potest, ad decernendum de rebus agendis sibi in consiliarios bruta animalia adhibere: inno vero ne in consiliarios quidem, sed potius iis uti magistris, atque legislatoribus. Ac quidem avis, quæ periculum sibi impendens, & oboculos positum non novit, tibi est futurum prædictura“? Et quæ sequuntur.

173. Sed redeamus, unde paulisper digressi sumus, ut auguriorum vanitatem indicaremus, & concludamus hoc caput iis verbis, quibus Deus opus diei quintæ conclusit; postquam enim pisces maris, & volatilia cœli ex aquis creavit, benedixit eis dicens: *crescite, & multiplicamini, & replete terram aquas maris, avesque multiplicentur super terram*. Et factum est resperere, & mane dies quintus. Quibus verbis multi putant manifeste indicari, nonnisi bina singularum specierum individua die quinto fuisse ex aquis producta, quæ postea mira fœcunditate multiplicari debebant, ut replerent terram. Eodem enim loquendi modo unus est Deus, quando protoparentes nostros crea-

vit, ut dicitur ibidem vers. 27. & seq. „Masculi, luni, & feminam creavit eos, benedixitque ille Deus, & ait: crescete, & multiplicamini, & replete terram“. Etiam in cap. VI. Gen. 19. ita jussit Deus Noe: „Et ex cunctis animantibus tibus universæ terræ bina inducens in arcum, ut vivant tecum, masculini sexus, & feminini; de volucribus juxta genus suum, & de jumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum; bina de omnibus ingrediuntur tecum, ut possint vivere“. Quamvis postea cap. VII. 2. & seq. jussus sit Noe ex omnibus animantibus mundis, & ex volatilibus cœli tollere septena, & septena, masculum, & feminam; quia nempe debebat statim post diluvium de cunctis pecoribus, & volucribus mundis offerri Deo holocaustum, ut dicitur c. VIII. 20. Quemadmodum ergo in renovatione mundi, quæ post diluvium facta est, bina cuiuscumque speciei animalia suffecerunt, ad multiplicanda eorum genera, terramque replendam, ita credunt nonnulli, in prima rerum creatione nonnisi bina cuiuslibet speciei individua, masculum & feminam fuisse creata, eorumque postea multiplicationem sequentibus temporibus fuisse factam.

174. S. Basilius hujus sententiae fuisse videtur in Hexaeneron Hom. VII. n. 2. inquiens: „Uniuscujusque generis primitias nunc quasi quædam naturæ semina produci jubet; eorum autem multitudo in securoram successionem remittitur, cum ea aucta oportuerit, ac multiplicata“. Lactantius item Lib. II. *Divin. Institut.* de animalibus loquens. „Facta sunt bina, inquit, idest diversi sexus singula, ex quorum foetibus & aer, & terra, & maria completa sunt“.

175. Magis tamen arridet opposita sententia, quæ est S. Augustini Lib. XII. de *Civit. Dei* cap. 21. ubi hoc discrimen ponit inter hominem, & animalia, quod horum genus non ex singulis propagavit, sed plura simul jussit existere; hominem vero ... unum, ac singulum creavit, non utique solum sine humana societate deservendum, sed ut eo modo veheinentius ei commendaretur ipsius societatis unitas, vinculumque concordia, si non tantum inter se naturæ similitudine, verum etiam cognationis affectu homines necterentur; quando nec ipsam quidem feminam copulandam viro, sicut ipsum, creare illi placuit, sed ex ipso, ut omne ex homine uno diffunderetur genus humanum“.

176. Alia porro est ratio renovationis mundi post diluvium; neque enim in Arca poterant omnia, aut multa cuiuscumque speciei individua contineri. Ulterius non erat tunc formandum hoc universum pro homine innocentem; sed solum reformatum pro

pro homine, qui peccato originali a primæva beatitudine infeliciter exciderat, nec merebatur proinde in mundum veluti in terrestrem paradisum, omnibus affluentem deliciis, intrare. Illa vero benedictio: *Crescet & multiplicabitur*, quoniam in homine successivam propagationem significat, quam Deus ex uno sanguine derivari volebat, in piscibus tamen, & avibus potest alio modo intelligi pro reproductione pereundi, qua voluit singulas species conservari, imo etiam augeri, prout genus humanum multiplicabatur.

CAPUT VII.

De opere diei sextæ.

177. Opus sextæ diei his verbis a Moysè describitur vers. 24. & sequ. „Dixit quoque Deus, „producat terra animalia viventia in genere suo, „jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum „species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus „bestias terræ juata species suas, & jumenta, „& omne reptile terræ in genere suo. Et vidit „Deus, quod esset bonum“. Ita autem commentatur hunc locum S. Thomas I. P. qu. 72. art. un. justa ea quæ superius dixerat de operibus dierum præcedentium: „Sicut in die quinto „ornatur medium corpus, & respondet secundæ „diei; ita in sexto die ornatur insimum corpus, „scilicet terra per productionem animalium ter- „restrium, & respondet tertiae diei: unde utro- „bique sit mentio de terra. Et hic etiam secun- „dum Augustinum Lib. V. sup. Genesim cap. „5. animalia terrestria producuntur potentialiter, „secundum vero alios Sanctos in actu“.

178. Observat autem acute S. Doctor de bestiis terræ dictum esse: *Producat terra animam vi- ventem*, cum de reptilibus, sed piscibus maris dictum fuerit vers. 20. *Producant aquæ reptile animæ viventis*: cur itaque non etiam de bestiis terræ dictum similiter fuit: *Producat terra jumenta, & reptilia, & bestias animæ viventis*, ut utrobique significetur, has corporeas creaturas habere quidem animalia viventia, non autem esse ipsas animas viventes?

179. Hujus autem diversitatis hanc affert ex S. Basilio rationem; voluit nempe Scriptura diversos gradus vitæ in viventibus significare. „Plantæ „enim habent imperfectissimam vitam, & occul- „tam; unde in earum productione nulla mentio „fit de vita, sed solum de generatione, quia se- „cundum hanc solam iuvenitur actus vitæ in „eis... Inter animalia vero perfectiora sunt, com- „muniter loquendo, terrestria avibus, & pisci- „bus... propter distinctionem membrorum & per- „fectionem generationis“. Scriptura ergo pisces vocat non animam viventem, sed reptile animæ viventis; terrena autem animalia vocat animam viventem, propter perfectionem vitæ in eis; perinde ac si pisces sint corpora habentia aliquid a-

nimæ, terrestria vero animalia propter perfectio- nem vitæ sint quasi animæ dominantes corpori- bus. *Perfectissimus autem gradus vite est in homine*; & ideo vitam hominis non dicit pro- duci a terra, vel aqua, sicut ceterorum ani- malium, sed a Deo.

180. Observat iterum idem S. Doctor, nullum esse vitium in iis verbis *Jumenta, & reptilia, & bestias terræ*; quasi scilicet male distinguantur jumenta, & bestie terræ, cum utraque sub eodem genere quadrupedum continantur. Nullum inquam hic est vitium: nam per jumenta, vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ ho- mini servient. Per bestias autem intelliguntur ani- malia sæva, ut ursi, & leones, nam hebraica vox **בָּקְרָה Behemah** proprio significat *pecora*, seu animalia mansueta, & domestica; vox autem **חַיָּה Chajat** dicitur de feris sylvestribus. Per re- ptilia demum significantur animalia, quæ vel non habent pedes, quibus eleventur a terra, ut ser- pentes; vel habent breves, quibus parum elevan- tur, ut lacertæ, & fornicæ. Quanquam vero in opere diei quintæ hoc nomen adhibitum fuit ad significandos pisces, communiter tamen in sacris litteris sumuntur pro animalibus terrestribus, quæ reptant super terram.

181. Antequam vero progrediamur ulterius, a- doranda hic est divina providentia, quæ tot ani- malia mansueta, & domestica nostris usibus desti- navit; sine quorum auxilio aut vix, aut nullatenus posset homo agros colere, gravia onera trans- ferre, longa itinera instituere, ædificare, cibos, ac vestimenta sibi procurare, & pleraque alia præ- stare, quibus vita sustentatur, & humana societas continetur. Et magno in errore esset homo, si ipse sibi de suo ingenio blandiretur, quasi propria industria hæc animalia domasset, atque ad varios exercendos labores aptasset. „Numquid volet thi- „noceros servire tibi, ait Dominus Job XXXIX. „9. sequ., aut morabitur ad præsepe tuum? „Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro „tuo, aut confringet glebas vallium post te? Num- „quid fiduciam habebis in magna fortitudine e- „jus, & derelinques ei labores tuos? Numquid „credes illi, quod sementem reddet tibi, & a- „ream tuam congreget? Quibus verbis Deus voluit nobis in memoriam singulare illud benefi- cium revocare, quo aliquibus bestiis hanc natu- ralem instinctum impressit, ut homini serviant, facilesque illi se præbeant ad durissimos labores. pro ejus utilitate sustinendos: unde sepe eas vi- demus etiam puerorum jussibus obedire, imo & verberibus eas ad obediendum cogi, quin se armis suis obstinate defendant. Inutilis autem foret omnis opera ad serociores bestias imperio hominis. assuefaciendas; non alia certe de causa, nisi quia illis Deus hunc instinctum non dedit.

182. Illa etiam nostris considerationibus sese of- fert admirabilis divina providentia, quæ tam fa- cile, & copiosum omnibus bestiis (paucis carni-

voris exceptis) alimentum præbet; nimurum herbam, quæ ubique crescit, & fœnum, quod exiguo labore colligitur, & asservatur; ex qua consideratione Psalmista Psalmus CIII. ita ad gratias agendas seipsum excitabat: *Benedic anima mea Domino. Domine, Deus meus, magnificatus es vehementer;* in eo enim devotissimo Psalmo inter varia mirabilia ejus opera hoc etiam recenset: *Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum.* Et iterum Psalmus CXLVI. *Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus & sapientie ejus non est numerus ... Qui producit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum;* qui dat jumentis escam ipsorum. Apposite autem dicit servituti hominum, quia hoc jumentorum nutrimentum in hominum utilitate tandem convertitur. Qua in re illud quoque est admiratione dignum, quomodo fœnum aridum, & siccum a Deo convertatur in tale belluarum nutrimentum, ut inde sanguis, caro, nervi, ossa, certaque partes gerentur, conserventur, & roborentur. Et quis, amabo, facile concipiet, quomodo paucarum horarum spatio fœnum omni succeditutum in visceribus vaccæ transmutetur in tantam lactis copiam, ut bis in die immulgeri possit, servituti hominum?

185. Multas animalium proprietates sacræ paginæ variis in locis nobis indigitant; quas longum esset referre. Sed piaculum foret eam pulcherriam equi descriptionem prætermittere, quam dominus Job nobis exhibet cap. XXXIX. 20. & seq. his verbis: „Gloria narium ejus terror: terrain ungula fôdit: exultat audacter: in occursum pergit armatis: contemnit pavorem, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta, & clypeus. Fervens, & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Ubi audierit buccinam, dicit: vah! procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ultulatum exercitus“.

184. Quod autem de equo dictum est, dici etiam debet de aliis bestiis, quibus arma ad defensionem, vel etiam ad prædam auctor naturæ suppeditavit, & quibus uti quanquam nullo docente mirabiliter didicerunt. Bestiæ vero inermes, vel latebris se occultare, vel se fugæ committere, in qua tina earundem salus reposita est, in periculis norunt. Nemine item docente suos inimicos,

vel amicos perfecte cognoscunt, ut oves infestos sibi lupos statim distinguunt a canibus, quanquam non parva sit inter utrosque corporis similitudo. Hæc omnia, aliaque multo plura, a diligentibus harum rerum tractatoribus probe notata, non certe fortuito casui tribui possunt, cum tam constanter, atque universaliter fiant, neque a terra, unde animalia quadrupedia producta sunt, sed a solo Deo, qui eadem e terra formavit, dimanare potuerunt. Hinc in Psalmo CIII. leones, qui raptio vivere solent, dicuntur escam a Deo quærere: *Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & querant a Deo escam sibi;* quia Deo hunc institutum receperunt.

185. Et certe quis alius, nisi Deus formicam docuit, frumentum æstate colligere, illud in subterranea sua horrea magno labore congregare, ibique diligenter pro futura hyeme servare, & ne germinet, illius semen ex utraque parte corrodere; nisi ille, qui nobis ipsis debitam in negotiis sedulitatem, ac diligentiam exemplo formicæ commendavit, inquiens Proverb. VI. 6. „Vade ad formicam, o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat. Usquequo piger dormies? Quando consurges a somno tuo? & quæ sequuntur, insonita utilissima. Et cap. XXX. 24. & sequ. Quatuor, inquit Salomon, sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. Lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum. Regem locusta non habet & egreditur universa per turmas suas. Stellio maibus nititur, & moratur in ædibus Regis (a)“.

186. Multa, & nimis multa dicenda essent, si de innumeris, variisque animalium speciebus ea duntaxat indicare vellemus, quæ plures scriptores in iis observarunt. Quamvis enim Moyses bonnisi tria summa genera distinxerit, scilicet *jumenta, repilia, & bestias terre;* sub his tamen quasi supremis generibus infinitæ penè species comprehenduntur; quæ iterum in alias inferiores species subdividuntur, ut videmus in canibus, qui sub genere quadrupedum, ut species quædam continentur; sed eorum postea variæ iterum disting-

gu-

(a) Eleganter S. Basilius. Hom. IX. in Hexameron num. 3. „Una est, inquit, brutorum anima ... diversis vero proprietatibus singula distinguuntur animalia; est enim bos constans, & firmus: asinus piger, ardens equus ad appetendam seminam: nequit cicerari lupus: dolosa est vulpes: timidus cervus: formica laboriosa: canis gratus est, & amicitiae memor. Enimvero simulaque quodlibet animal creatum est, inducta est ei naturæ sua proprietas. Producta est una cum leone vehementia animi, vivendi ratio solitaria, indoles quædam cum suis tribulibus insocia-

, bilis ... Veheemens est panthera, & ad impetus rapidinos expedita: corpus agilitati, & levitati idoneum, quodque animi motibus convenit, ei conjunctum est. Pigra est ursæ natura, indoles peculiaris, mores subdoli, & alte tecti. Induta est etiam similitudine corporis grave, compactum, articolis haud distinctum, ferre frigidæ in lustris degenti plane accommodatum: “ Plura addit S. Pater de animali singularibus proprietatibus, quas non a casu, nec a causis naturalibus, sed ab auctore naturæ sapientissimo. Numine repetit.

guntur subalterne species, magnitudine, conformatio-
ne, genio, atque instinctu haud parum inter-
se diversæ. Et si loquamur de reptilibus, istorum
species a nemine numerari possunt; cum quedam
sint adeo minuta, ut etiam acutissimam oculorum
aciem effugiant, nec aliter cerni possint quam o-
pe exquisitissimi microscopii (a).

187. S. Augustinus Lib. III. de Gen. ad litt.
cap. 14. solito suo acmine quæstionem instituit
de quibusdam minutissimis animalibus, utrum
in primis rerum conditionibus creatæ sint, an
ex consequentibus rerum mortalium conditioni-
bus? „Nam pleraque eorum aut de vivorum cor-
porum vitiis, vel purgamentis, vel exhalatio-
nibus, aut cadaverum tæbe gignuntur, quædam
etiam de corruptione lignorum, & herbarum,
quædam de corruptionibus fructuum: quorum
omnium non possumus recte dicere, Deum non
esse creatorem. Inest enim omnibus quoddam
naturæ sui generis decus, sic ut in his major
sit admiratio bene consideratis, & laus uberior
omnipotentiis artificis, qui omnia in sapientia
fecit, quæ a fine usque ad finem pertendens,
& suaviter cuncta disponens, nec ea ipsa re-
rum novissima, quæ pro sui generis ordine dis-
solvuntur, & quarum dissolutionem ex pœna
nostræ mortalitatis horremus, relinquunt infor-
mia, sed creat minima corpore, acuta sensu,
animantia; ut majore attentione stupeamus agi-
litatem muscæ volantis, quam magnitudinem
jumenti gradientis, ampliusque miremur opera
formicarum, quam onera Cainolorum“.

188. „Sed utrum, prosequitur S. Pater, in

(a) Mira certe sunt, & sine indubio experimentis
credi vix possent, quæ a pluribus curiosis, præsertim
vero a diligentissimo Beaumurio observata de minutissi-
mis animalculis, & simul collecta fuere; tum a Lessi-
serio in sua *Theologia de Insectis*, quam emendatam,
pluribusque notis anctam in lingua gallicam ex ger-
manica transtulit P. Lyonettus, ubi etiam nomina o-
mnium inveniuntur, qui hæc mirabilia opera Domini
epe microscopii detexerunt, & contemplati sunt; qui-
que alium plane mundum invisibilem se invenisse glo-
riantur.

(b) Hæc postrema magni Augustini verba iis ponde-
randa relinquimus, qui illam Peripateticorum senten-
tiam, quod aliqua insecta admundum imperfecta ex pu-
trefactione oriuntur, de qua panca notavimus in To-
mo I. Diss. I. n. 107., non solum rationi, sed etiam
Religioni opponi existinantur, quasi efficacissima illa
ratio labefactetur, qna Denim esse ex mirabili hujus
universi structura, quæ casui fortuito adscribi non
potest, contra Atheos demonstratur. Neque enim quando
Peripatetici docent, quædam animalia imperfecta
ex putrefactione generari, id casu fieri assertunt, sed
per administrationem ineffabilem omnia movente immu-
tabili Creatore. Hinc certa, & determinata animalcula,
non autem quæcumque, ex determinata materia
putrefacta oriuntur; quanquam etiam hujusmodi ge-
neratio constans omnino non esset, non debemus id
casui tribnere, sed variis corporis putrefacti disposi-
tionibus. Sane mirari maximopere oportet, hoc san-

, prius, ut dixi, rerum conditionibus, quæ i-
sto sex dierum ordine creatæ narrantur, hæc
quoque minima instituta credamus, an postea
consequentibus corruptibilium corporum solutio-
nibus, hoc queritur. Et potest quidem dici,
ea minutissima, quæ ex aquis, vel terris oriuntur,
tunc creata ... Cetera vero, quæ de ani-
malium gigantur corporibus, & maxime mor-
tuorum, absurdissimum est dicere tunc creata,
cum animalia ipsa creata sunt: nisi quia ine-
rat jam omnibus animaliis corporibus vis que-
dam naturalis, & quasi præseminata, & quo-
dammodo liciata primordia saturorum anima-
lium, quæ de corruptionibus talium corporum,
pro suo quæque genere, ac differentiis erant
exortura, per administrationem ineffabilem o-
mnia moveente incommutabili Creatore (b).

189. Sed cui bono, inquiet aliquis, tot ani-
malcula, quæ ab homine videri non possunt; vel
illa, quæ nobis molestæ admundum sunt, ut culi-
ces, muscæ, pediculi, pulices, & quæ sunt ge-
neris ejusdem; vel deinde illa multo magis no-
xia, ut venenosæ serpentes, rapidi lupi, furiosi
leones &c.? Anne aliquis nostrum jacturam de-
ploraret, si hæc omnia tollerentur? Aut mundus
foret sine illis minus perfectus? Quil opus erat,
inquietabat Manichæi apud S. Augustinum Lib. I.
de Genesi contra Manichæos cap. 16. Tom. I.,
ut tam multa animalia Deus faceret, sive in
aquis, sive in terra, quæ hominibus non sunt
necessaria? Multa etiam perniciosa sunt, &
timenda (c).

190. Respondeat S. Thomas I. P. quæst. 72. art.
un.

ctissimæ nostræ religionis periculum neque a S. Tho-
mas, neque a multis patribus, qui eandem opinionem
adoptarunt, fuisse animadversum. S. Basilius Hom.
XI. Hexam. n. 2. Anguillas, inquit, vidimus non ali-
ter, quam ex limo constitui, ac generari; quarum suc-
cessionem neque ovum, neque ullus alias modis confi-
cit, sed ipse ex terra ortum habent.

(c) Quantum periculi sit in hoc arguento, expo-
nit S. Augustinus Tract. I. in Evang. S. Joannis To-
mo III. P. II. inquiens num. 14. Nemo vos fallat,
quando forte tedium patimini ad muscas. Etenim ali-
qui derisi sunt a Diabolo, & ad muscas capti sunt ...
Nam nescio quis tedium patiebatur ad muscas; invent
illum Manichæus tedium affectum: & cum diceret, se
non posse pati muscas, & odisse vehementer illas, statim
ille, Quis fecit has? Et quia tedium affectus erat,
& oderat illas, non ausus est dicere: Deus illas fecit:
erat autem catholicus. Ille statim subiecit: Si
Deus illas non fecit, quis illas fecit, quis illas fe-
cit? Plane, ait ille, ego credo, quia Diabolus fecit
muscas. Et ille statim, si muscas Diabolus fecit, sicut
ut te video confiteri, quia prudenter intelligis, apem
quis fecit, quia paullo amplius est musca? Non ausus
ille est dicere, quia Deus fecit apem, & muscas non
fecit; quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locu-
stam, a locusta ad lacertum, a lacerto ad avem, ab ave
duxit ad pecus, inde ad bovem, inde ad elephan-
tem, postremo ad hominem: & persuasit homini, quia
non a Deo factus est homo. Ita ille miser, cum tedium

DISSERTATIO II. CAP. VII.

um ad 5. una cum S. Augustino loco mox laudato, minime negari posse, haec omnia, quemadmodum illa sint a Deo creata, esse bona, & utilia, etiam si eorum usum ignoremus, imo etiam si inutilia, vel noxia nobis videantur; qua in re pulcherrimam affer similitudinem alicujus imperiti, qui intrans in artificis officinam ea instrumenta judicaret esse inutilia, quorum usum ignorat; aut noxia, a quibus sua imprudentia vulneratus fuerit. Adoranda in omnibus est divina prudenter, a qua omnia sapientissime administrantur, etiam si nos similes noctuis altissimos ejusdem providentiae fines comprehendere non possumus. Et haec responsio est generalis hujusmodi argumentis (a)?

191. Sed ut propius ad difficultates propositas accedamus, divina omnipotentia, & infinita ejusdem sapientia non minus relucunt in minimis, quam in maximis hujus mundi animalibus, imo facilius nostro intelligendi modo concipitur, posse majoris molis artefacta construi, quam tam exigua, ut vix sensibus pervia sint; qualia enim quæso, & quam minutissima esse oportet illorum animalium organa, quæ ad vitam sunt necessaria? Et cum organa ipsa suis partibus constent; insuper cum experientia notum sit, eadem animalcula aliis minoribus pasci, quæ & ipsa organicis partibus instructa sunt, vix cogitatione assequi possumus, ad qualem, & quantam materiæ divisibilitatem orporteat devenire. Et quis artifex, nisi infinite sapiens, & potens, potuit tam mirabiliter artificio tenuissima horum animalium organa, filamenta contexere, & tam apte disponere? Non itaque horum animalium multitudo inutilis est, in qua divini opificis omnipotentia, & sapientia tam splendide relucunt. Quod si maxima istarum creaturarum pars nobis ignota est, non propterea est inutilis; nisi dicere velimus, ea omnia esse inutilia, quæ hominem in angulo, ut ita dicam, immensæ hujus rerum Universitatis positum la-

tent: inutilia, quæ terra suo sinu recondit; inutilia, quæ in profundis Oceani abyssis continentur; inutilia tot sidera a nobis remotissima, quæ non nisi exquisitissimis telescopiis detegi potuerunt. Et ita ex uno absurdo in alia præcipitabimus, si mirabilia opera Dei ad nostræ rationis decempedam metiri velimus.

192. Sed de varia nonnullarum creaturarum utilitate audiendus est S. Ambrosius, qui Lib. III. *Hexæmeron* cap. 9., Singula, inquit, eorum, quæ generantur ex terris, speciale quamdam rationem habent, qua pro virili portione complent universæ plenitudinem creature. Alia ergo esuri, alia alii nascuntur usui. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis utile est; imo ipsi tibi frequenter alio est usu utile. Quod escam non adjuvat, medicinam suggesterit; & sæpe eadem, quæ tibi noxia sunt, avibus, aut seris innoxium ministrant pabulum". Et nihil infirmius est eo argumento, quod ex finis ignoratione ducitur contra rerum creationem, earumque administrationem. Præclare S. Augustinus Lib. I. de *Genesi contra Manichæos* cap. 10. *De superfluis*, inquit, quid non prosunt, placeat, quid non obsunt, quia etsi domui nostræ non sunt necessaria, eis tamen completur hujus universitatis integritas, quæ multo major est, quam domus nostra, & multo melior ... Usurpa ergo utilia, cave perniciosa, relinquæ superflua. In omnibus tamen, cum mensuras, & numeros, & ordinem vides, artificem quære:

193. Quantum vero pertinet ad animalia nobis molesta, vel noxia, communis Sanctorum Patrum sententia est, haec talia futura non fuisse, si homo suo Creatori obediens permansisset (ut enim inquit Sapiens Ecclesiastici XXXIX. 50., bona bonis creata sunt ab initio); noxia vero facta esse ad nostræ culpæ punitionem. Nata sunt haec, inquit S. Ambrosius Lib. VI. *Hexæmeron* cap. 6.,

passus est ad muscas, musca factus est, quem Diabolus possideret.

(a) Ipsa S. Augustini verba afferenda sunt, quamquam textus sit aliquanto. „Cum ista dicitur Manichæi, inquit laud. loco, non intelligunt quemadmodum omnia pulchra sunt conditoris, & artifici suo, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis, cui summa lege dominatur. Si enim in alienus opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat, & si multum est insipiens, superflua putat. Jam vero si in fornace incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat, seipsum vulneraverit, etiam perniciosa, & noxia existimat ibi esse multa. Quorum tamen usum quoniam novit artifex, insipientiam ejus irridet, & verba inepta non curans, officinam suam instanter exercet. Et tamen tam multi sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare, quæ ignorant, sed cum ea viderint, credant esse necessaria, & propter usus

aliquos instituta: in hoc autem mundo, enjus conditor, & administrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum causas non vident, & in operibus atque instrumentis omnipotentis Artificis volunt se videri scire, quod nesciunt".

„Ego vero, prosequitur S. Doctor, fateor me nec scire, mures, & ranas quare creatæ sint, aut multæ scæ, aut verniculi: video tamen, omnia in suo genere pulchra esse, quamvis propter peccata nostra multa nobis videantur adversa: non enim animalis alicujus corpus, & membra considero, ubi non mensuras, & numeros, & ordinem inveniam ad unitatem concordiam pertinere. Quæ omnia unde veniant, non intelligo nisi a summa mensura, & numero, & ordine, quæ in ipsa Dei sublimitate incommutabili, atque æterna consistant. Quod si cogitarent isti loquacissimi & inéptissimi, non nobis tedium facerent, sed ipsi considerando onnes pulchritudines & summas, & iustinas, Deum artificem ubique darent".

6., ad correptionem nostram. Addit, hæc nobis esse, ut sunt paedagogi parvulis. „ Amari videns, tur, acerbi, & molesti, formidabiles verbere, libertatem lasciviendi negant, necessitatem disciplinæ exigunt, pueriles animos, ne luxu defluant, terrore constringunt, ideoque horum austeritate frugi evadunt, sobrii, continent, laudes di magis, quam Indo dediti“. Ita S. Ambrosius Basilium imitatus, qui Hom. IX. In Hexaemeron n. 5. eadem paedagogi similitudine utimur.

194. Audiatur etiam S. Augustinus, qui Lib. III. de Genes. ad litt. cap. 15. hæc habet: „ De generibus quoque animalium venenosis, & perniciosis quæri solet, utrum post peccatum hominis ad vindictam creata sint; an potius cum jam creata essent innoxia, non nisi postea peccatoribus nocere cœperint“. Quam secundain sententiam ipse S. Doctor amplecti videtur, unde concludit: „ Potuerunt ergo ista etiam creata nihil nocere, si causa non exitisset, vel terrenorum, puniendorum, vel probandæ, perficiendæque virtutis ... & juste salus illa perpetua, quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem“. Tract. I. in Joan. Evang. cap. 1. n. 15. interrogat, quare patitur multa mala a creatura, quam fecit Deus? Respondit autem, quia offendimus Deum ... De pena tua peccatum tuum accusa, non judicem.“

195. Nec illud omitendum est, quod post S. Basilium observavit Augustinus, nempe fide, & pietate posse nos etiam nocturna ferarum devitare. „ Domino confidis? inquit S. Basilus Hom. IX. in Hexaemeron n. 6., super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem ... An non vides viperam Paulo sarmenta colligenti adhærentem, nullumque eius detimentum inferente, quod ille sanctus inventus est fide plenus?“ S. Augustinus addit etiam exemplum Sancti Prophetæ Danielis, qui inter leones salvus, atque intrepidus vixit. Et nos addere alia exempla possimus Sanctorum Martyrum, atque Anachoretarum, quibus ferocissimæ belluæ nullum attulerunt nocumentum.

196. Sed obvia hic est aliqua difficultas, quam sibi objicit S. Augustinus ibidem cap. 16., cur bestiæ invicem sibi noceant, in quibus nec peccata ulla sunt, ut vindicta ista dicatur, nec ullam recipiunt tali exercitatione virtutem. Respondet autem: „ Ideo nimis, quia scilicet alias cibi sunt aliarum: Nec recte possumus dicere: non essent aliae, quibus aliæ vescerentur. Habent enim omnia, quandiu sunt, mensuras, numeros, ordines suos, quæ cuncta merito considerata laudantur, nec sine occulta pro suo genere moderatione pulchritudinis ac temporis, etiam ex alio in aliad transeundo, mutantur.“

„ Quod etsi stultos latet, sublucet prōficientibus, clarumque perfectis est“.

197. Alium præterea scriptulum dissipat S. Pastor, si animalia noxia vivos homines aut personaliter lœdunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent, cur in escas suas dilacerant etiam corpora hominum mortuorum? Respondet enim, primo nihil nos interesse debere, quorsum caro nostra exanimis transseat, unde mirabilis omnipotens Creatoris reformanda rursum eruat. Deinde admoneri prudentes, ne propter inanis curas examinatorum corporum suorum ulla genera mortuum perhorrescant, sed pia fortitudinis nervos ad omnia præparare non dubilent.

198. Ceterum quanquam homo factus Deo rebellis promeritus sit, ut etiam belluæ contra ipsum rebellent, aliquid tamen primævi in eas dominii retinuit, quo etiam ferociores domare, sibi subjecere novit. Imo & ipsæ feræ ejus aspectum reverteri, & formidare videntur: quod non solum experientia nos docet, sed etiam Psalmista innuit Psalm. CIII. iis verbis: „ Poguisti tenellas, bras, & facta est nox; in ipsa pertansibunt omnimes bestiæ silvæ, catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quaerant a Deo escam sibi. Ortu est sol, & congregati stant, & in cubilibus suis collocahuntur. Exhibit homo ad opus suum &c. ut scilicet intelligamus, exente homine ad opus suum, ferocias terræ belluas ejus præsentiam timentes se recipere in lustra sua. Atque hæc fuit una ex benedictionibus, quas Deus post diluvium Noe, ejusque posteris largitus est: Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ. Gen. IX. 2.“

199. Aliquid demum dicendum videtur de productione illorum animalium, quæ nos vocamus bigenera, quia ex imparibus sunt orta parentibus, cuiusmodi sunt muli, hinni, seu burdones, leopardi, canes arabici, dicti leontomiges, & alia. Horum procreatio creditur Hebreis interdicta Levit. XIX. 19. Jumentum tuum non facies correre cum alterius generis animantibus; quæ verba communiter ab Interpretibus in sensu litterali intelliguntur, Card. Cajetano, Lyrano, paucisque aliis exceptis, quorum potissima ratio configendi ad sensum aliquem mysticum ducitur ex eo, quod perpetuus fuerit apud Hebreos horum animalium usus, usque a tempore David Regis. Etenim si vera loquuntur Rabbini hujus legis interpretes, ut animalia heterogenea simul copulare fuerit nefas, factus tamen hujus disparis nuptus permissus erat, sive ad usum, ut musimon, qui nascitur ex ariete, & capra (a), sive ad usum ut mulas, qui ex equo, & asina procreantur. Ita Rabbini ferre omnes.

200.

(a) Referente Plinio Hist. Natur. Lib. VIII. cap. 49. Musimon genus est non absimile pecori, caprinæ vil-

lo, quam pecoris velleri propias. S. Eugenius autem qui saeculo VII. Ecclesiam Toletanam magaa doctrinæ.

200. S. Thomas i. 2. q. 102. art. 6. ad 8. illud præceptum divinum litteraliter accipit, ejusque varia assert rationes; præcipue autem ad tollendam univeraliter occasionem concupiscentiae. „ Animalia enim diversarum specierum non commiscentur de facili ad invicem, nisi hoc per homines procuretur, & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiae motus. Unde & in traditionibus Iudeorum præceptum invenitur (ut R. Moyses dicit Lib. III. „ Dux errantium cap. 1.), homines avertant oculos ab animalibus coeuntibus. „ En quomodo potuerit Hebreis interdici procreatio animalium bigenerum, non autem usus.

201. Quæritur autem, an hujusmodi etiam animalia ambigena, qualia apud nos multa sunt, fuerint sexta die una cum aliis creata, atque affirmantem sententiam defendit Pererius in Comment. ad hunc locum. Contraria tamen multo pluribus arridet, ut quædammodum novi fructus ex arborum insitione hominum industria quotidie producuntur, ita etiam hæ novæ animalium species, ex primis speciebus a Deo creatis, simulque permixtis ortæ sint; neque fuerint in primis illis speciebus, nisi potentialiter, seu secundum seminalem virtutem.

202. Imo primam mulorum originem Scriptores Hebrei bene multi tribuant Anæ, qui Esau sacer fuit; dicitur enim de eo Gen. XXXVI. 24. *Iste est Ana, qui invenit aquas calidas in solitudine, dum pasceret asinos Sebeon patris sui.* Quod autem noster vulgatus interpres vertit aquas calidas a voce hebraica זָמִים Jamim, vertendum esse mulos contendunt; ut proinde Ana, primus omnium inveniret mulos. Horum sententiam memorat S. Hieronymus in Quæst. Hebraicis ad hunc locum, ubi expositis multis, & variis Hebreorum sententiis, ita subdit: „ Sunt, qui arbitrantur, onagros ab hoc admissos ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse concubitum, ut velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur Jamim. Plerique putant, quod equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendì, ut mulorum inde nova contra naturam animalia nascerentur“. Qua posita explicacione appareat, animalia ista heterogenea fuisse nova, & contra naturam a Deo in sexta die constitutam postea procreata.

203. Et hæc quidem hujus loci explicatio apud Iudeos fere communis est, quamquam primus ejusdem auctor fuisse creditur R. Jonathas Uzeli, qui non diu post Christi tempora suum Targum, seu commentarium edidit, & ita hunc locum vertit: *Iste est Ana, qui commisit onagros cum asinibus, & post tempus invenit mulos, qui ex il-*

& sanctitatis fama administrabat, Carin. 22. ita de coanebat:

Musimonem capra ex cervegno sanguine gignit. S. Eugenii carmina una cum Carminibus Dracontii de

lis exierunt, cum pasceret asinos Sebeon patris sui. Huic consonant etiam versiones Persica, & Arabica, quam postremam ante Pericam Saadias nono, vel decimo saeculo elucubravit. Atque ita passim Targumistæ; imo aliqui etiam ex Christianis, ex quibus unum landare sufficiat S. Brunone Astensis Episcopum Signensem, qui hunc locum in suis commentariis expponens, inquit: „ Quod autem dicitur: *Iste est Onan* (hoc nomine in aliquibus codicibus græcis vocatus Anna invenitur), qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui, sic est accipiendum, ac si diceret: iste Onan sua arte, suoque ingenio reperit, ut ex a sino simul & equa mulus nascetur“. Ita S. Bruno.

204. Fatendum est tamen, hanc illius versiculi versionem omnibus non probari. Hinc noster Vulgatus primam lectionem habet, quam laudatus S. Bruno commemorat: *qui invenit aquas calidas in solitudine.* Quam versionem S. Hieronymus factam esse dicit juxta Puricæ lingua viciam, quæ Hebreæ contermina est, eamdem ipse adoptavit; ut scilicet intelligamus, ab Annon incolis, sed aquas calidas, seu balnea ad medicinæ usum inventa fuisse.

205. Sunt, qui ab Aua solas aquas in deserto fuisse inventas dicant, ex voce hebraica זָמִים Jamare, qua voce, ut alibi vidiimus n. 76., congregations aquarum designantur etiam extra mare.

206. Perdoctus Carolus Houbigant, codicem Samaritanum secutus, ita hebraica verba interpretatus est: *Iste est Ana, qui dimicavit in deserto contra Emæos, cum pasceret asinos Sebeon sui patris.* Per Emæos autem intelliguntur gigantes, vel homines robusti, & fortes, quos Ana invenit in deserto, quibuscum dimicavit.

207. Alii aliter eadem verba explicare conantur, ut excluderent primam mulorum inventiōnem, qui nullib[us] in sacra Scriptura hoc nomine Jamim significantur. Imo eorum nulla prorsus mentio habetur ante tempora Davidica; ut tunc primo eorum usus incepisse videatur: ita tamen ut non apud Israelitas generarentur, sed adsportarentur aliunde; quod etiam indicatum reperimus ab Ezechiele XXVII. 14.

208. Quidquid vero sit de gemino sensu landati versiculi cap. XXXVI. Geneseos, de quo utpote obscuro, & admodum intricato multum disputant eruditæ, hoc hybridatum genus, nonnisi multo tempore post primam tertum creationem fuisse humana arte inventum, testis est locupletissimus S. Ambrosius Lib. V. Hexæmeron cap. 3., ubi postquam puram, & immaculatam piscium successionem laudavit, quorum nullus alteri, sed ge-

Opere sex dierum ab eodem Eugenio correctis P. Simonus publici juris fecit Parisis anno 1617. ... Protestant etiam in Tomo XII. Biblioth. Sanctorum Patrum.

generi suo miscetur, ita prosequitur: „ Nesciunt igitur alienigenarum genera piscium adulterina contagia, sicut sunt ea, quae coeunt asinorum, equarumque inter se genera, quae magna homini num cura perpetrantur: vel rursus cum equis asinæ miscetur, quae sunt vera adulteria naturæ. Nam utique maius est, quod in naturæ collusionem committitur, quam quod in persona, nœ injuriam “.

209. Auctoritatibus hojus S. Patris accedunt etiū aliquæ rationes. Sed illa præcipua mihi videtur, quod hæc animalia ambigent, & spuria sunt infœcunda, quanquam ut solentes naturæ indagatores testantur, nulla earum partium caretant, quæ generationi aliis animalibus inserviunt. At vero Dens animalia a se sexto die creata volgit esse fœcunda, ut eorumdem species continua successione conservaretur. Possunt tamen & ipsa heterogenea animalia dici sexto die creata, non immediate in seipsis, sed in illis, ex quorum conjunctione nascentur. Ita S. Thomas I. P. qu. 75. art. 1. ad 3. inquiens: *Animalia quædam secundum novam speciem aliquando oriuntur ex commixtione animalium diversorum secundum speciem; sicut cum ex asino, & equa generatur mulus; & hæc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum.*

210. Hactenus de creatione jumentorum, reptilium, & bestiarum terræ, quæ facta est sexta die. Hoc tamen aliquibus mirum videtur, quod iis non benedixerit Deus, quemadmodum benedixerat piscibus, & avibus, dicendo eis: *crescite, & multiplicamini &c.* Hujus omissionis variæ adducunt rationes, quæ minus aptæ videntur. S. Augustinus Libro III. de Gen. ad litt. c. 15. vult, hanc benedictionem implicite in ea contineri, quæ prins data fuerat piscibus, & volatilibus, ut in oeteris consequenter intelligeretur, quæ generationibus crescent. Sed posset quis opponere, quare postea hominibus, qui etiam generatione crescent, quibus proinde etiam prior benedictio data intelligi poterat, dictum fuerit: *crescite, & multiplicamini, & replete terram?* Respondet vero idein S. Augustinus, necessarium fuisse hoc in homine repetere, ne quisquam diceret, in officio gignendi filios illum esse peccatum, sicut est in libidine, sive fornicandi, sive ipsi coniugio immoderatus abutenti. S. autem Thomas I. P. q. 72. art. un. ad 4. dicit, in homine iterataam fuisse benedictionem, quia in eo est quædam specialis ratio multiplicationis, propter complendum numerum electorum. Quod etiam S. Augustinus docuerat Lib. III. de Gen. ad litt. cap. 15.

(a) Observat Card. Honbigant in hunc locum, incommodo ponit particulari conjunctivam universæque terræ; fit enim sensus, ut homo debeat præesse piscibus maris, volatilibus cœli, bestiis, & universæ terra, & postea omni reptili, quod invenitur in terra; deinceps autem conjunctione, recte omnia fluunt, sci-

211. Restat, ut de altera parte operis diei sextæ, scilicet de creatione hominis aliqua nunc addamus; nam multo plura in sequenti Dissertatione de homine disputanda erunt. Sic autem habet saecularis textus: *Et ait (Deus): Faciamus hominem a l. imaginem, & similitudinem nostram; & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque terræ (vel ut alii legunt) in universa terra (a) omniisque reptili, quo l. movetur in terra.* Porro in primis iis verbis *Faciamus hominem* sancti Patres animadvertisunt insigne discrimen inter creationem aliarum rerum, & creationem hominis; in prima enim Deus aut usus est sola voce *Fiat*, ut in creatione lucis, firmamenti, & luminarium; aut alia voce *Producat terra*, ut in creatione piscium, & animalium. Ad solam hominis creationem omnes sanctissimæ Triadis Personæ immedie concurrunt, dicentes *Faciamus hominem* (Vide, quæ diximus Tomo III. Diss. I. n. 65. & sequi). Hujus discriminis hanc S. Thomas reddit rationem I. P. quæst. 72. art. un. ad 1.: *Perfectissimus gradus vitæ est in homine: & ideo vitam hominis non dicit (Scriptura) produci a terra, vel aqua, sicut ceterorum animalium, sed a Deo.*

212. Hoc inter hominis, ceterarumque rerum creationem discriminem etiam alii Patres notarunt, ut S. Basilius Hom. X. in Hexæmer., S. Gregorius Nyssenus ejus frater in Libro de Opificio hominis cap. 5., S. Gregorius item Papa Lib. IX. Moralium capit. 27., & S. Prudentius, qui in Apotheosi vers. 1099. seq. ita eleganter canebat:

.... Jusserat, ut lux
Conferet; facta est, ut jusserat: omnia jussu
Imperante novas traxerunt elata formas.
Sonus homo emeruit Domini formabile dextræ.
Os capere, & slabro Deitatis figni.

213. S. Basilius Hom. VIII. in Hexæmeron num. 2. aliud quidpiam in hoc discrimine consideravit, nempe ut intelligeremus animam hominis diversæ, & multo excellentioris esse naturæ, quam brutorum animam; ita enim loquitur: „ *Producat terra animam viventem.* Cur pro „ duxit terra animam viventem? Ut quid inter „ animam pecudis, & inter animam hominis in „ tersit, discas “. Prosequitur autem ostendens, animas pecorum non esse nisi terram, unde productæ sunt, seu materiales intereuentes cum corpore; cum nostræ spirituales sint, & immortales, ac propterea non ex terra productæ, sed ab ipso Deo immedie creatæ (b).

214.

licet hominem præsse debere piscibus maris, volatilibus cœli, bestiis universæ terra, sed quæ sunt in universa terra, & omni reptili &c. Idem Carol. Honbigant improbat arbitriariam Jo. Clerici in statuione, qui legendum volebat: *omnibus animalibus terra.*

(b) Dridendi autem sunt, potius quam refellendi

214. Post autem considerandum est, quare homo post alias omnes creaturas factus sit? Cui quæstiōni optime respondet Lactantius Lib. II. *Div. Inst. c. 9.* non potuisse hominem induci in mundum, nisi perfectis omnibus. „ Quomodo enim subsisteret, cum fabricaretur desuper cœlum, terraque subter fundaretur? Aut quomodo viveat, sole (vel ut alii legunt, solo.) nondum instituto, nec frugibus, nec animalibus natis? Itaque necesse fuit, hominem postremo fieri, cum iam mundo, ceterisque rebus manus summa esset imposita. Denique sancte literæ docent, hominem fuisse ultimum Dei opus, & sic inductum fuisse in hunc mundum, quasi in domum iam paratam & instructam; illius enim causa, facta sunt omnia (a)“.

215. Alia etiam hujus rei ratio placuit quibusdam Patribus, ut nempe constaret, hæc universa hominis gratia esse a Deo creata. Id non obscure indigitant ea Dei verba: *Faciamus hominem ... & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque terræ, omniq[ue] reptili, quod moveret in terra.* Quid dominium fuisse postea confirmatum ex iis innuitur, quæ habentur cap. II. 19. Deum scilicet adduxisse ad Adam omnia animalia, ut videret, quid vocaret ea. Omne enim, quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus. Qui profecto actus fuit dominii in omnia animalia. De corporibus autem cœlestibus dicit Moyses. Denter. IV. 19. *Quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt (b).*

216. Hinc Hebreis omnino persuasum erat, totam hanc rerum universitatem fuisse propter homines conditam. Quod colligere possumus ex Philone, qui in Libro de Mundi opificio quæstionem proponit, *cur ultimum operum sit homo in mundo creatione?* Respondet autem, non tantum ex sua, sed ex aliorum legis Doctorum sententia. „ Quia Deus homini omnia, quæ mundo continentur, præparavit, volens, ut recens creatus

panci illi, atque inepti Philosophi, qui teste Lactantio Lib. II. *Divina Instit.* c. 11. dixerunt, homines, ceteraque animalia sine ullo artifice orta esse de terra; unde illud. Virgilianum

Virumque

Terrea progenies duris capit extulit arvis.

(a) Hanc rationem, qua Lactantius probat, hominem non debuisse creari, nisi postquam omnia, quæ ad ejus usum pertinebant, creata essent, diserte expōnit Philo in *Cosmopatia*. Videri etiam potest Sancti Gregorii Nyssenii *de hominis opificio* c. 2. Tomo I. ubi inter alia hæc habet: „ Nondum eximium illud, & maximi pretii creatum, quod hominem dicimus, in hoc universitatis ornatissimo domicilio versabatur. Quippe consentaneum non erat, Imperatorem existere prius, quam eos, quibus esset omni potestate præfuturus. Præparatio nimirum ante omnia imperio, tunc deinde proximum erat regem designatio*n*i. Idcirco universitatis hujus creator ei, qui impe-

„ nulla re careret, quæ ad vitam, atque adeo ad bene vivendum conferat. Quorum alterum præstat copia, ubertaque rerum ad fruendum patratarum; alterum contemplatio cœlestium, quæ quidem perculsa mens amorem, & desiderium scientie rerum hujusmodi concipit“.

217. Sed longe majoris apud nos est auctoritatis S. Augustinus, qui in Libro de diversis quæstionibus octoginta tribus Tom. VI. q. 50. absolute pronunciat, *omnia, quæ facta sunt, in usum hominis facta esse*; quod probat S. Doctor, quia omnibus uititur judicando *ratio*, quæ homini data est. Qua Augustini sapientissima sententia facile evitantur difficultates olim a Philosophis propositæ, nempe cui nostro usui tot creaturæ serviant a nobis remotissimæ, quarum non solum naturam, & proprietates, sed etiam existentiam ignoramus; cujusmodi est infinita prope modum multitudo siderum in cœlo, piscium in aquis, animalium, & insectorum in terris? Videlicet hæc omnia nobis mirifice inserviunt, ut *ratione de iis* judicando, inestimabilem Dei sapientiam, atque omnipotentiam admireremur, atque adoremus, quæ non solum ea, quæ videimus, sed sine numero plura creavit.

218. Cravtor videtur difficultas in iis, sive nomine herbis, & plantis venenosis, sive etiam ferociibus bestiis, quæ non nostro emolumento, sed potius nocimento creatæ videntur. Ita enim olim interrogabat Lucretius. Lib. V. *De natura rerum..*

*Præterea genus horriferum natura ferarum
Humano generi infestum, terraque, marique.
Cur alit, atque auger?*

Quam eamdem molestam interrogationem Cicero proponit Lib. II. *Academ.* Quæst., inquiens: *Cur Deus, omnia nostri causa cum faceret (sic enim vultis) tantam vim natricum, viperarumque fecerit? Cur mortifera, & perniciosa tam mul-*

„ ratus erat, quamdam sedem regiam præstrinxit. Ea vero terra erat, & insulæ, & mare, & ipsum cœlum, quo hæc omnia tanquam tecto concamerantur.... Ita deinde hominem designavit horum mundi miraculorum partim spectatorem, partim dominum, qui de horum fruitione sapientiam ejus, qui hec subministrasset, agnosceret, de pulchritudine vero, magnitudineque earundem creatoris potestatem investigaret illam, quæ neque comprehendit ratione, neque exponi enarrando potest. Hæc igitur causæ sunt, quæ nobis post creata cetera conditus homo sit“.

(b) Mirum non esset, huic divinæ auctoritati fuisse refragatos Stoicos, dicentes apud Plutarchum, nullam jus homini in cetera animalia esse, nisi debuissent experientia ipsi convinei, quæ videlicus reipsa hominem piscibus, volucribus, ceterisque bestiis sylvestribus, astu, aut vi captis perpetuo uti.

multa terra, marique disperserit? Alia multa ad hanc difficultatem augendam ex variis Scriptoribus tam vetustis, quam recentioribus alii possent, quibus illa ratio manifeste labefactatur, hominem postremum omnium esse creatum, quia cetera in usum ipsius creata erant.

219. Verumtamen supra nunci. 195. & seqv. ostensum fuit, haec omnia nullum documentum homini fuisse allatura, si gratiam, in qua creatus fuerat, obedientia sua conservasset. S. Augustinus Lib. I. de Genesi contra Manicheos c. 18. Tom. I. Manicheis hoc idem objicientibus ita respondet: „Hic illis primo dicendum est, quod multi, tum errant, qui post peccatum considerant hominem, cum in hujus vitae mortalitate damnatus est, & amisit perfectionem illam, quia factus est ad imaginem Dei. „Sed postea bene animadvertis, cum, quamvis a multis seris propter fragilitatem corporis possit occidi, a nullis tamen domari posse, cum ipse tam multas, & prope ornes donet (a).

220. Etiam S. Jo. Chrysostomus Hom. IX. in Genesim observat, nos adhuc seris aliqua ratione dominari; „nam inox ut apparuerit homo, serae fugam capiunt. Quid si aliquando vel fame urante, vel nobis illas laetessentibus, ab eis damnatus accipiuntus, hoc non sit ideo, quod illis in nos sit imperium, sed ob culpam nostram“. Idemque dicendum de plantis, herbisque venenosis, quas etiam quibusdam usibus salubribus praeparare Medici periti norunt.

221. Sed maximam ex ipsis noxiis, vel molestis creaturis, quemadmodum etiam ex aliis humanis vitae miseriis, atque ex ipsa morte justi capiunt utilitatem, dum ex eis gravitatem primi peccati, aliorumque subsequentium considerant, atque ad Dei misericordiam confugiant, ut his afflictionibus patienter toleratis, possint tandem ad beatam illam vitam pervenire, ubi Deus absterget omnem lacrimam, & nullus amplius erit dolor. Non sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis, inquiebat Paulus Rom. VIII. 18. Ecce quomodo omnes creature nobis utiles esse possunt, si ratione in iudicando recte utamur.

222. Hinc etiam idem Apostolus I. in loco v. 28. *Scimus*, inquit, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Quae verba ita pulchre S. Bernardus exponit Serm. I. de diversis n. 6. Tomo III. „Solerter attende, quod (Apostolus) non ad libitum famulari, sed cooperari dicit ad bonum. Neque enim ad voluntatem serviant, sed ad utilitatem; non ad voluptate-

tem, sed ad salutem, non ad votum, sed ad comitum nostrum“. Multo plura cupientibus suppeditabit Cl. Abbas D. Jo. Chrysostomus Trombelli Canonicus Regularis S. Salvatoris, vir litteraris, & pietate admodum celebris in Dissert. I., quae prostat in P. I. Tom. II. Opusc. Vet. Patrum pag. 127. Bononiae 1751. ex Typogr. S. Thomae Aquin. in 4. Hinc dicendum de hominis formatione.

223. Cum formatio hominis his describatur in Libro Genesim, scilicet cap. I. 26. seq. his verbis: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.... Et creavit Deus hominem ad imaginem suam; ita iterum cap. II. 7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, & factus est homo in animam viventem*, hinc aliqui putarunt, duplarem reipublicam esse hominis creationem; primam quidem solius animae, quae propterea dicitur facta ad imaginem, & similitudinem Dei; alteram vero corporis, quod formatum dicitur de limo terra. S. Hilarius reipsa ita opinatus est; nam in Psalmum XXX. „Non enim, inquit, cum ad imaginem Dei hominem fecit, tunc & corpus effecit. Genesim docet, longe postea, quam ad imaginem Dei homo erat factus, pulverem sumptum, formatumque corpus“. Idem docuit S. Philastrius Episcopus Brixensis: *imo Hæresi XI. contrarie sentientes inter hæreticos recensuit. Idemque nonnulli alii, ut videre est in notis, quibus cl. Galedi Philastri opus de Hæresibus illustravit.*

224. Sed hanc opinionem S. Augustinus omnino explodit Lib. III. de Gen. ad litt. c. 22. vel hac sola invicta ratione, quod in cap. I. 27. ita dicatur: „Creavit Deus hominem ad imaginem suam.... masculum, & feminam creavit eos: benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram &c. Nec attendunt, inquit S. Pater, masculum, & feminam, nam nonnisi secundum corpus fieri potuisse“. Ita igitur formatio hominis, quae describitur in Capitulo II., non est nisi repetitio, & quædam uberior declaratio Adam; & Eva, quæ sumuntur fuerat in primo Capite posita, quin modis explicaretur, quo Adam, & Eva fuerint formati, scilicet ille quidem ex limo terra, femina autem ex costa Adami.

225. S. Thomas I. P. quæst. 91. art. 4. ad 5. illam nonnullorum opinionem refert, inquiens: „Quidam intellexerunt, corpus hominis prius temere forinatum, & postmodum Deum formatum jam corpori animam insudisse. Verumtamen, hanc

(a) Romani domitores orbis multum gaudebant in spectaculis suis videre ferociissimas bestias ita dominas, & docefatas, ut enrisbus jungi possent, varisque exercere ludos. Unde illud elegans Martialis epigramma Lib. I. n. 105. edit. Farnabii, quod ita incipit:

Guzzaniga Theol. Tom. IV.

Picto quod jugo delicate collo
Pardus sustinet, improbaque tigres
Indulgent patientiam flagello.
Mordent aurea quod lupata cervi,
Quod frans Lybici domantur ursi:
cum iis, quæ sequuntur amoenissima.

DISSERTATIO II. CAP. VII.

„ hanc opinionem refellit, subdens: Sed contra rationem perfectionis primæ institutionis est, „ quod Deus vel corpus sine anima, vel animam sine corpore fecerit; cum utrumque sit pars humanæ naturæ. Et hoc est etiam magis inconveniens de corpore, quod dependet ex anima, & non e converso “.

226. Ceterum ut probe intelligamus, quanta sit hominis excellentia, & quanta erga eum Dei beneficentia, debemus ea verba perpendere, quibus dicitur *factum ad imaginem, & similitudinem Dei*. Profani scriptores passim hominem vocare solent *μικρός οὐρανούς* parvum mundum, quod totius rerum universitatis quondam imaginem, & similitudinem in se contineat (a).

227. Sed multo sublimior appareat hominis præstantia, & dignitas, cum dicitur *imago, & similitudo ipsius Dei*, qui fecit cœlum, & terram & omnia quæ in eis sunt: adeo ut quidam non dubitaverint hominem appellare *μικρός οὐρανούς* parvum *Deum*, phrasi quidem hyperbolica, quæ tamen a sacra divinarum scripturarum locutione non videtur omnino aliena. Quod enim dicitur *Psalmus VIII. 6.* de homine ex versione LXX. Interpretum: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*, a S. Hieronymo ex hebraico fonte vertitur: *Minus eum paulo minus a Deo*; & quidem recte: *textus enim hebraicus habet הרלהה ab Eloim*, quod nomen, ut plurimum tribuitur Deo, raro autem Angelis: qua posita lectione videtur David agnoscere in homine excellentiam & dignitatem prope divinam. Idemque S. Hieronymus in Commentariis in hunc *Psalm.* (si tamen genuinus ipsius fætus sunt) eamdem lectionem retinuit, nempe *a Deo*.

228. Et quamvis S. Paulus in ep. ad Hebr. c. II. 6. & seq. hunc locum intelligendum esse voluerit de Christo, cuius humanitas, ut perfectionissima, erat tamen naturæ Angelicæ paulo inferior, nihil tamen vetat, propter Scripturæ sacrae secunditatem, quin eadem verba etiam de homine litteraliter intelligantur, mystice vero de Christo; in toto enim illo *Psalmo istorice* describitur inestimabilis Dei sapientia, & potentia in his rebus condendis, maxime vero in homine, cui omnes creaturæ subjectæ sunt. Sed de ima-

(a) His contrarii sunt quidam pseudo-Philosophi, qui considerant hominem nasci inermem, debilem omniumque ad usum vitæ necessariorum egente, ipsum potius commiseratione dignum, ceterisque animalibus multo inferiorem esse dixerint, quibus natura videtur suisse liberalior. Hinc illa sæpius repetita Lucretii querinoniam, hominem nudum, humi jacentem, omnique vitali auxilio indignum ex alvo matris esse a natura projectum: atque hinc æquum esse dicunt illum primum vagitum infants,

Cui tantum in vita restat transire malorum.

Hæc prolixiori stylo descriptis Plinius in præfat. ad

gine, & similitudine Dei in homine plura nobis inferius dicenda erunt. De loco autem Apostoli ad *Hebræos* consulatur Guill. Estius in *Commentario*.

229. Nec prætereunda omnino sunt, quæ eloquentissimus S. Gregorius Nazianzenus habet in *Orat. XLV.* olim *XLII.* num. 7. ubi recte observat, ante hominis formationem omnes creaturas aut suis penitus spirituales, & invisibilis, cujusmodi sunt Angelii; aut penitus materiales, & visibles, ut sunt cetera quæque corporea, & materialia; deerat igitur *temperatura illa*, & *contrariorum mixtio*, quæ partim esset spiritualis & invisibilis, partim visibilis & corporea, & omnes divinæ bonitatis notas contineret. Ad hujus ergo infinitæ bonitatis divitias ostendendas divinus artifex hominem fabricatur, *animal unum ex utraque, ex invisibili scilicet, atque visibili natura*. „ *Eudemque hominem velut alterum quemdam mundum, in parvo magnum, in terra collocat, Angelum aliun, mixtum adorato, rem, visibili naturæ spectatorem, eorum, quæ in terra fiunt, Regem, superis autem subdivisum, terrenum, & cœlestem, caducum, & immortale, &c. &c.* “.

230. Afferenda quoque hoc loco esset, si præstituta nobis brevitas permitteret, tota illa pulcherrima corporis humani descriptio, quam habet S. Ambrosius Lib. VI. *Hexæmeron* cap. 9. Quamvis enim firmitudo, proceritas, agilitas, vis major sit in quibusdam bestiis, quam in homine: „ *Forna tamen humani corporis est ventus* *tior, status erectus, & celsus, ut neque enormis proceritas sit, neque vilis & abjecta pauxillitas: tum ipsa habitudo corporis suavis, & grata, ut neque belluina vastitas horrore sit, nec gracilitas tenuis infirmitati* “.

231. Prosequitur postea *Mediolanensis Ecclesiæ Doctor*, & omnium membrorum dignitatem, atque utilitatem mira eloquentia describit, & capititis imprimis, cui cetera membra famulantur, & circumferunt illud servili gestamine, sicut *Numen*, atque in sublime locatum vehunt; postea oculorum, aurium, oris, aliarumque partium, sine quibus capitum dignitas, & venustas inutilis foret: tertio, inquit: „ *Succedunt brachia, &*

Lib. VII., dubitans, an natura *pares melior homini, an tristior noverca fuerit*. Sed mirum est, istos non considerasse, rationem homini fuisse datam, qua omnibus indigentia suis multo melius, quam bestiæ, providere potest. „ *Loco horum, inquit Angelicus similis difficultati respondens I. P. qu. 91. art. 3. ad 2.*, homo habet rationem, & manus, quibus potest parare sibi arna, & tegumenta, & alia victu necessaria infinitis modis; unde manus (in III. de Animalia textu 28.) dicitur *organum organorum*. Et hoc etiam magis competit rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, ut haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi “.

„ & validi lacertorum lori, valide ad operandum manus, & procerioribus digitis habiles ad tenendum Manus est, quæ cibum ori ministrat; manus est, quæ præclaris emitet factis, quæ conciliatrix divinitate gratiae sacris infertur, altariis, per quam offerimus, & sumimus sacramenta cœlestia: manus est, quæ operatur pariter, atque dispensat divina mysteria &c.“. Eademque facultas officia exponit uniuscujusque membra usque ad extremos pedes, „ qui totum corpus sine illa sustinent oneris injuria. Flexibile genit, quo præ ceteris Domini mitigatur offensio, ira mulctetur, gratia provocatur. Hoc enim Patris summi erga Filium docum est, ut in nomine Jesu omne genu curvetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnium lingua confiteatur, quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Pater“. Sed totum illum S. Patris librum legendum consul, ut nostri corporis præstantiam cognoscamus, ac de ea debitas Deo creatori gratias agamus.

252. Nonnulla demum addenda sunt de formatione Eva, quan Rabbini in Talmud cod. Baba Bathra adeo pulchram fuisse fabulantur, ut Sarra cum Eva non magis comparari possit, quam simius cum homine. Mirabilem hujus primæ matris hominum formationem sacer textus ita describit cap. II. 21. & seq. „ Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam; cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea: & ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est“. Ex his verbis nonnullæ ortæ sunt quæstiones, nec inutiles, nec injunctivæ, quas breviter expediemus. Vid. S. Thomas I. P. quæst. 92.

253. Et priuino communiter rejicitur opinio Cajetani, qui novam exponendi Genesim viam quærensis, nimis frequenter, posthabito litterali, & historico sensu ad mysticum configuebat. In hoc autem loco cogi se, ait, hanc narrationem de prolatione Eva ex Adamo, non secundum litteram, sed secundum mysterium, non quidem allegoriam, sed parabolam tamen, intelligere atque interpretari. Vult igitur Cajetanus, Adamum,

& Evam simul ex terra creatos, quia Moyses statim post creationem hominis subdit: *Masculum & feminam fecit eos; bene luxitque illis Deus, & ait, crescite, & multiplicamini &c.* Nimirum autem longum esset; & fastidiosum describere illum seorsum parabolicum, quo Cajetanus vult formationem Eva ex una Adami dormientis costa esse intelligendam.

254. Sed parabolicæ Cajetani explicationi primo opponimus luculenta S. Scripturæ loca, quibus Moysis narratio litteraliter, & historicè confirmatur. Ecclesiastici XVII. 1. & seq. *Deus creavit de terra hominem creavit ex ipso a luto rium simile sibi.* Eva igitur, quæ fuit in adiutorium Adami creata, non fuit de terra simul cum Adamo plasmata, sed ex ipso Adamo, nempe ex eius costa. Accedit S. Paulus, qui in epist. prima ad Corinth. XI. 8. *Nor enim, inquit, vir ex muliere est, sed mulier ex viro;* & in prima ad Timoth. II. 15. *Adam primus formatus est, deinde Eva.* Denique ipsa Adami verba ad Evam: *hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea omnino sufficunt ad litteralem, atque historicum illius narrationis sensum comprobandum.* Neque enim hoc potuisset vere, & proprio dicere, si Eva ex terra, non autem ex aliqua parte ipsius Adami formata fuisset; ille quippe dicens modis peculiarem indicat conjunctionem; quonodo Laban dixit Jacob cognato suo: *Os meum es, & caro mea* Gen. XXIX. 14.

255. Secundo Natalis Alexander in *Hist. Vet. Test. Dissert.* III. art. 2. Cajetani figmento opponit concordem plane Sanct. Patrum sententiam, qui Evam ex Adami costa formatam litterali sensu docuerunt (a); adeo ut S. Hieronymus in Comment. in epist. S. Pauli ad Philemonem haec historiam formationis Eva ex costa Adami inter fideli dogmata repouneret non dubitaverit, ita scribens: „ Credit quispiam in conditorem Deum? Non posse test credere, nisi prius crediderit de Sanctis eius jus, vera esse quæ scripta sunt. Adam a Deo plasmatum, Evam ex costa illius, & latere fabricatam, Enoch translatum &c.“. Sanctis Patribus hac in parte consentiunt doctiores Rabbini. Imo & ante Rabbinos hæc ipsa sententia tradita fuerat a Josepho Flavio in Libro I. de Antiquitatibus Judaicis.

256.

(a) Speciminis loco panca indicabimus. S. Jo. Chrysostomus Hon. XV. in Genesim: *Quomodo, inquit, Deus ex illa una costa totum animal formavit? Quomodo Adam, cum infirretur ei costa, non sensit? Unus tantum scit ille, qui condidit.* Theodoreus Interrog. 30. super Genesim Adam quidem, ait, ex terra, ex Adam vero mulierem formativ, ut eandem illis esse naturam demonstraret, & quandam illis benevolentiam mutuam inseriret. S. Augustinus autem primo regulam generalem statuit Lib. VIII. de Genes. ad litt. cap. 1. Narrationem Mosis in Libro Genesegs non esse genus figuratarum rerum, sicut in Canticis Canticis-

rum, sed esse expositionem rerum omnino gestarum, sicut in Regnum libris, & hujuscemodi ceteris, eorumque sententiam improbat, qui ex illo loco volunt incipere historiam, idest rerum proprie gestarum narrationem, ex quo dimissi de paradiso Adam, & Eva convenerunt, atque generuerunt. Multis postea locis formationem Eva ex costa Adami litteraliter, atque historice accipi. Vide infra n. 243. Denique S. Cyrilus Lib. III. contra Julianum Evam non ex luto, sed ex costa Adæ formatam dicit, ut Deus majorem viro erga illam affectum ingeneraret.

256. Accedit postremo periculum errandi, si temere a sensu litterali sacr. Scripturarum descendamus; quamobrem graviter a Patribus, imo & Synodis V. & VI. reprehensus, & damnatus fuit Origenes, quod tota priora Geneseos capita sensu mystico intellexerit, rejecto sensu litterali, & historicō. Vid. Melchior Canus de locis theol. Lib. VII. cap. 5.

257. Neque vero ex quo Genes. I. Adami, & Evæ creatio simul conjugatur iis verbis: *Masculum, & feminam fecit eos, eruitur, utrumque eodem tempore, eodemque modo fuisse creatum*, ut Cajetanus objiciebat. Non inquam; nam primo aperte contradicuit Apostolus supra allegatus, inquiens: *Adam primus formatus est, deinde Eva*. Secundo verba Moysis in primo capite exponi commode possunt, & debent, quod Eva etiam eadem die sexta creata fuerit, sed post Adam; quod Moyses clarius explicavit cap. secundo, id repetens, & uberior exponens, quod de Evæ creatione strictim prius dixerat, vel potius innuerat.

258. Objicit secundo Cajetanus ea verba Moysis cap. II. 22. dicentis, *Denuo Evans adduxisse ad Adam*, quod dictum inepte fuisset, si Deus Evans ex costa Adami dormientis formasset; tunc enim debebat Adamo præsens esse.

259. Facilis tamen est responsio. Potuit enim Deus ex costa Adami Evans formare, non prope ipsum Adamum, sed aliquanto procul; ut eam postea ad Adamum adduceret, eique in sociam tradiceret. Vel etiam illud verbum *adduxit nihil aliud significat*, quam Denuo Adamo jam a somno experso facta Evans obtulisse in-conjugem.

260. Objicit tertio Cajetanus, interrogans, illa costa, quæ dicitur Adamo detracta, fuerit illi necessaria, vel inutilis, & superflua. Si primum, inutilis, & imperfectus remansisset Adam. Si vero illa costa erat inutilis, & superflua, corpus Adami, quale manibus Dei plasmatum erat, ante formationem Evæ fuisse redundans, & monstruosum, quod videtur absurdum.

261. Resp., costam illam fuisse Adamo superflua, quatenus Adam singularis homo erat, fuisse autem necessaria, proat futurus erat caput, & origo Evæ omniumque deinceps hominum. „Costa illa“, inquit S. Thomas I. P. qu. 92. art. 3. ad 2. fuit de perfectione Adæ, non prout erat individuum quoddam, sed prout erat principium speciei, sicut semen est de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione resolvitur“. Ne vero, detracta illa costa, appareret aliqua deformitas, Deus replevit carnem pro ea: sive quod loco costæ Deus posuerit carnem; seu quod carnem hiantem pro ea detractione clauserit, ut alii interpretantur; utrum-

que enim sensum vox hebraica סָגָר Sagar reddere potest, quæ significat non solum *claudio*, sed etiam *repleo*.

242. Aliqui curiosius querunt, quomodo Deus ex una costa totum Evæ corpus formaverit? Si enim id fecit per additionem alterius materiae, cum multo major debuerit esse materia addita, quam costa, mulier non posse dici facta ex costa Adæ, sed ex alia materia: denominatio enim desumitur a majori parte. Nec admitti potest eorum responsio, qui dixerunt, per multiplicacionem illius materiae, ex qua costa Adæ composita erat, formatum fuisse corpus mulieris, quin alia adderetur materia; quia, ut bene ratiocinatur S. Thomas I. P. q. 92. art. 3. ad 1., „nullo modo potest multiplicatio materiae intelligi, eadem materia manente absque additione, nisi per hoc, quod majores dimensiones accipiat; hoc autem est rarefieri, scilicet materiam eamdem accipere majores dimensiones, ut Philosorus plus dicit in IV. Physic. textu 84.“.

243. S. Thomas huic quæstioni breviter respondet loco laud., costam Adæ fuisse in corpus mulieris conversam-additione materiae, „vel per creationem, vel (quod probabilius est) per conversionem“. Unde Augustinus dicit super Joaninem Tract. XXIV., quod hoc modo Christus ex quinque panibus satiavit quinque millia hominum, quo modo ex paucis granis producit multitudinem segetum; quod fit per conversiōnem alimenti. Dicitur tamen ex quinque panibus turbas pavisse, vel ex costa mulierem formasse, quia additio facta est ad materiam, præexistente costæ, vel panum“. Ita Angelicus. Nec propterea negandum est, mulierem esse formatam ex costa Adami, sicut non negatur panum multiplicatio; quia denominatio desumitur ex prima materia, non ex alterius additione.

244. Illud etiam videtur explicandum, quomodo potuerit costa ab Adamo extrahi sine dolore; neque enim in Adamo adhuc innocentem dolor esse poterat. Hoc agetur ita breviter S. Thomas explicat dicens, id fieri potuisse *virtute divina*. Aliqui putant, propterea a Deo fuisse soporem immisso Adamo, & quidem talēm, ut nullum posset dolorem ex costæ subtractione sentire. Sed id non videtur necessarium. Præclare S. Augustinus Tract. IX. in Jo. n. 10. „Neque enim, inquit, vere non poterat Deus vigilanti costam educere, feminamque formare? Au forte ne doleret latus, quando costa detracta est, propter hoc oportebat, ut ille dormiret? Quis est qui sie dormiat, ut ei ossa non evellantur?... Poterat ergo & vigilanti sine dolore evellere, qui potuit dormienti (a)“.

245. Quærunt iterum aliqui, quonam in loco fue-

(a) Hanc Evans formationem ex Adamo alla ingeniosa ratione explicat celebris August. Steuchus Eugubini-

nus Episcopus Kisamensis Canonicus Regularis Congregat. S. Salvatoris in sua *Cosmopœia* in cap. II. Gen.,

fuerit **Eva** formata? Respondet S. Thomas I. P. qu. 102. art. 4. ad 5., eam fuisse formatam in **Paradiso**, in quo paulo ante positus fuerat **Adam**. Hæc est etiam sanctorum Patrum sententia; unde S. Ambrosius in Lib. de **Paradiso** cap. 4. Illud adverte, inquit, quia extra Paradisum vir factus est, & mulier intra Paradisum, ut ad veritas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparat“.

246. Opus sextæ diei clauditur a Moyse his verbis cap. I. 81. *Vilique Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et factum est respere, & mane dies sextus.* Hæc verba considerans S. Augustinus in fine Libri tertii de **Gen. ad litt.** acute animadvertisit, quod quanvis singulæ hujus universi partes singillatim acceptæ pulchrae, & bonæ sint; quamobrem post singularum creationem illa clausula additur: *Et vicit Deus, quol esset bonum; omnes tamen simul sumptue propter miram earundem compagem, & harmoniam multo majorem præferunt pulchritudinem, & honestatem, non enim frustra est additum valde, quia & corporis membra, si etiam singula pulchra sunt, multo sunt tamen in universi corporis compage omnia pulchriora.* Quia occursum verbi gratia, placitum, atque laudatum, tamen si separatum a corpore videremus, noui dicemus tam pulchrum, quam in illa connexione membrorum, cum loco suo positus in universalis corpore cerneretur“.

247. Quærer insuper ibidem S. Pater, cur post creationem hominis non fuerit additum: *vicit Deus, quol esset bonum*, ut additum fuit in aliis operibus? Respondet autem: „An quia præsciebat Deus, hominem peccatorum, nec in suæ imaginis perfectione manistrum, non singillatim, sed cum ceteris eum dicere voluit bonum, velut intimans, quid esset futurum? Homo igitur ante peccatum, & in suo genere bonus

„ erat: sed Scriptura prætermisit hoc dicere, ut illud potius diceret, quod futurum aliquid praemittaret. Non enim falsum de illo dictum est. Qui enim singillatim bonus est, magis utique cum omnibus bonus est. Non autem quando cum omnibus bonus est, sequitur, ut etiam singillatim bonus sit Deus enim naturarum optimus conditor, peccantum vero justissimus orclinator est; ut etiam si qua singillatim sinistrent delinquendo deformia, semper tamen cum eis universitas pulchra sit“. Quia præclara doctrina paucis explicat' S. Doctor, quonodo Deus etiam malis ad bonum universi sua sapientia utatur.

248. Hactenus quæ præcipue in opere sex dicrum nostra animadversione digna erant, breviter exposuimus. Placet autem addere aurea S. Bernardi verba Serin. III. in Festo Pentecostes n. 3., ubi postquam primo inestimabilem Dei potentiam consideravit, quam tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sunt creata; secundo infinitam Dei sapientiam, qua omnia ordinatissime sunt locata; tertio tam utilem Dei benignitatem, qua etiam ingratissimos quosque multitudine, & magnitudine beneficiorum possit obruere, ita subiect: „Veruntamen & fuisse novimus ab initio, & adhuc multos esse videimus in filiis hominum, qui in bonis inferioribus sensibilis mundi hujus tota sensualitate depresso si, totos se dederunt his, quæ facta sunt, quoniam modo, vel ad quid facta sint, negligentes. Quid istos, nisi carnales dicamus? Paucissimos esse jam arbitror. Legimus tamen, noui nullos quandoque fuisse, quibus summum studium fuit, atque unica sollicitudo, modum, & ordinem investigare factorum; adeo ut plerique non modo utilitatem rerum perquirere dissimilaverint, sed & ipsas maguanimenter spreverint, cibo pârvissimo, vilissimoque contenti. Ipsi quidem se se Philosophos vocant, sed a nobis.

GLO-

quam placet hic brevi compendio adnectere. Primo enim communem opinionem, quod **Eva** fuerit formata ex **costa** **Adami**, non quidein oinno falsam, sed iniunximus probabilem reputit. Nam quanquam Deus quemque velit, possit, non videtur tamen **naturale**, & rationi consonum, ut a costa una sit mulier creata, & ex minimo osse tanta caro, & tota membra cohererint. Vult igitur nomine **costa** designari totum sinistrum latus **Adami** (nam vox hebræa צָלָב Zelab passim in sacris litteris inventur ad significandum latum); atque ex hoc latere fuisse formata mulierea eidem Adamo penitus conjunctum, post autem immisso Adamo sopore tam gravi, ut nihil sentiret, Deum haec dimidiam ejus partem separasse, & feminam integrum, ac divisam (seu, ut Scriptura dicit, adiunctam) fuisse ad Adamum adductam, ut ei perpetuè connubio coniungeretur. Ut hanc suam interpretationem magis sensibilem reddat, figuli exemplum afferat, qui ex hirsuta massa voluit duos homines formare, qui se brachiis complectentur. Primo autem fixit dimidium dextrum, informi manente sinistro; postea

alteram sinistram partem priori similem, ac utrinque brachia, altera in alterius superjecta cervice formavit, scilicet duos simillimos, fratrem, & sororem, se altero brachio amplectentes, alteroque latere coherentes: erat autem frater a dextris, soror a sinistris. In amplexu hærebat capiti capit, lateri latus, pedi pes, crux crus, unoque erant conjugio sociati. *Hoc exemplo*, concludit Eugubinus, potest humana creatio intelligi, prior masculum creatus, deinceps et latere, & a latere ejus femina, tanquam socia. In sopraventione autem sunt ab invicem separati, & caro redacta, si quid in disjunctione, sectionisque loco desuisset. Subdit postea idem cl. Auctor hæc verba: *Per me autem licet, si quis velit costam intelligere detracram, & in mulierem adiunctam, declarans, se non adeo sua interpretationi fidere, ut eam certam reputaret, atque oppositam exploderet. Hæc explicatio, utrius commentaria sit, distret tamen ab ea Rabbinorum fabula, qui Adamum androgynum fuisse a Deo creatum ex iis verbis perperam colligunt: Masculum, & feminam fecit eos.*

„ curiosi, & ruris rectius appellantur; „ cum iis, quæ mellifluus Doctor addit, ut nobis considerationem mirabilium operum Dei ad virtutum incrementum utilem reddat.

C A P U T VIII.

De die septima, quæ a Deo sanctificata dicitur.

249. Post absolutam narrationem omnium eorum, quæ Deus sex diebus operatus est, ita Moyses prosequitur Gen. II.: „ Igitur perfecti sunt cœli, & terra, & omnis ornatu s eorum: complevitque Deus die septimo (a) opus suum, quod fecerat, & requievit die septimo ab universo operare, quod patrarat: & benedixit diei septimo, & sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit, ut faceret; „ quæ postrema verba hebraicum continent & reddi possunt, quod creando fecit, seu quod creaverat, dum operaretur. Sed exordiamur a primo connate: *Perfecti sunt cœli &c.*

250. S. Thomas I. P. q. 73. art. 1. duplicem distinguit perfectionem. Prima est, „ secundum quod res in sua substantia est perfecta; & hanc perfectionem, quæ est in integratâ universi, fuisse dicitur in prima rerum institutione“. Altera perfectio desumitur a consecutione finis totius universi, qui est perfecta beatitudo Sanctorum, & hanc futuram esse docet in ultima consummatione sæculi. Et ibidem in resp. ad 1. ita pergit: „ Ad beatitudinem consequendam duo requiruntur, natura, & gratia. Ipsa ego beatitudinis perfectio erit in fine mundi. Sed ista consummatio præcessit causâliter; quantum ad naturam quidem in prima rerum institutione; quantum ad gratiam vero in Incarnatione Christi, quia gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, ut dicitur Jo. I. 17. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturæ, in Incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio gloriæ“.

251. Hoc breviter præmisso sequitur, ut investigemus, quomodo sit quies illa Dei intelligentia, qua requievit ab omni opere, quod patrarat. Communiter autem per illam quietem intelligitur cessatio a novis creaturis condendis; nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, ut inquit S. Thomas I. P. q. 73. art. 2. *Numquid enim*, ait S. Augustinus Lib. IV. de Gen. ad litt. cap. 8. & seq. dici,

vel credi fas est, *Deum laborasse in operando?* cum ea, que supra scripta sunt, condidit, quando dicebat, & fiebant? Posit autem S. Pater illam Dei requiem explicat de nostra quiete, ut propterea quiescere dicatur, quia nos in sabbato, idest in fine vitæ, quiescere facit; sicut dicitur Deus cognoscere, quando nos cognoscere facit. Demum quietem Dei in die septima litteraliter explicat, ut ex mox diceundis patebit.

252. Neque huic quietei, vel cessationi ab operibus opponuntur ea verba Iesu Christi Jo. V. 17. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Respondet enim S. Thomas, „ *Deum usque modo operari, conservando, & administrando strando creaturam conditam, non autem novam creaturam condendo.*“ Hoc ipsum antea docuerat S. Augustinus Lib. IV. de Gen. ad litt. cap. 12. inquit: „ *Potest etiam intelligi, Deum requievisse a condendis generibus creaturarum, quia ultra jam non condidit aliqua genera nova: deinceps autem usque nunc & ultra operari eorumdem generum administrationem, quæ tunc instituta sunt &c...* Proinde & quod Dominus ait: *Pater meus usque nunc operatur continuacionem quamdam operis ejus, qua universaliter creaturam continet, atque administrat, ostendit*“.

253. Ceterum idem S. Pater cap. 11. quietem Dei creatris figuram fuisse dicit illius quietis, quæ nobis post labores vitæ promissa est. Apoc. XIV. 13. *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: unde probabiliter putat, observationem sabbati Iudei præceptam figurasse illam spiritualem requiem, quam Deus exemplo hujus quietis suæ fidelibus bona opera sufficientibus arcana significatione pollicebatur.* Addit etiam, fuisse præfiguratum illam quietem, qua Dominus noster Jesus Christus *de sabbati requievit in sepulcro postea quam sexto die, idest Parasceve ... consummavit omnium opera sua &c.*

254. Sed ad resecandas omnes difficultates, quæ ex ipsis verbis excitari possunt, satis est animadvertere, non præcise dici, Deum quievisse ab universo opere, sed ab universo opere, quod patrarat, scilicet præteritis sex diebus totius mundi fabrica absoluta fuit. Non autem quasi nihil postea operatus esset ad perpetuam conservationem, & successivam reproductionem eorum, quæ fecerat. Hinc facile intelligitur, allatis verbis minime opponi quotidianam animalium creationem, ad genus hominum sexta die creatum etiam in posterum propagandum.

255.

(a) Ita legit noster Vulgatus Interpres, & teste S. Hieronymo in Quæst. Hebraicis ita etiam habet textus Hebraicus, quamvis LXX. legant in die sexto. P. Car. Honibant contendit, esse eum LXX. legendum in die sexto, quibus consentiunt etiam Samaritanus codex, & Versio Syriaca; immo hanc lectionem videtur confirmare ipse Moyses, dum Exodi XX. 14. & XXXI. 17.

255. Restat, ut dicamus de sanctificatione diei septimæ, quæ exprimitur iis verbis Gen. II. 5. *Ei benedixit diei septimo, & sanctificavit illum. Putarunt aliqui, tunc latum fuisse a Deo præceptum sabbata sanctificaudi, ut proinde lex Mosaica, quæ legitur Exodi XX. 8. Memento, ut diem sabbati sanctifices, non fuerit nisi primævi istius præcepti renovatio (a).* S. Thomas 2. 2. q. 122. art. 4. „Quia, inquit, præcepta Dei, calogi sunt quasi quadam prima, & communia legis principia, ideo in tertio præcepto Dei, calogi præcipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficii, quod pertinet ad homines, scilicet ad repræsentandum opus creationis mundi, a quo requievisse dicitur Deus septima die; in cuius signum dies septima inaudatur sanctificanda, idest deputanda ad vacandum Deo. Et ideo Exodi XX. 11. præmisso præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio, quia sex diebus fecit Deus cœlum, & terram, & in septima die requievit“.

256. Observat insuper Angelicus in resp. ad 1., præceptum sanctificationis sabbati esse partim morale, partim autem cæremoniale. „Morale quidem est, quantum ad hoc, quod homo depusat aliquid tempus vitæ sue ad vacandum diuinis... Sed in quantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis mundi, sic est præceptum cæremoniale. Similiter etiam cæremoniale est secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulcro, quæ fuit septima die: & similiter secundum moralem significationem, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo. Et secundum hoc quodammodo est præceptum generale. Si militer etiam cæremoniale est secundum significationem anagogicam, prout scilicet præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria“.

257. His breviter ex S. Thoma delibatis, præcipua exponamus fundamenta eorum opinionis, qui negant, in primæva illa sabbati benedictione, & sanctificatione fuisse contentum illud præceptum *Sabbata sanctifices*, quod postea populo hebraico datum, atque efficacissime commendatum scimus; quanquam non negant, Deum in serenda lege sanctificationis sabbati rationem etiam habuisse primæ illius benedictionis, & sanctificationis.

258. Hæc autem sententia aperte omnino traditor in sacris litteris, quæ duos nobis manifestant hujus legis condendæ fines, primo ut populus I-

stacliticus per observantiam diei sabbati a ceteris nationibus distingueretur; secundo ut insignis beneficium paulo ante accepti, scilicet liberationis ab Ægyptiaca servitute, jugem & graam conservaret memoriam; qui certe duo fines ad primum illud tempus Adamicum pertinere nullatenus poterant, sed solum ad tempora Mosaica.

259. Et primo finem distinctionis populi Israëlitici a ceteris nationibus manifestant ea verba Exodi XXXI. 15. seq. quibus Moyses nomine Domini Dei ita filios Israel allocutus est: „Videte, ut sabbatum meum custodiatis; quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris; ut ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.... Custodiant filii Israel sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est semper inter me, & filios Israel: sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & in septimo ab opere cessavit. Ezechielis pariter XX. 12. Sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me, & eos, & scirent, quia ego Dominus sanctificans eos. Et vers. 20. Sabbathia mea sanctificate, ut sint signum inter me, & vos, & sciatis, quia ego sum Dominus Deus vester“. Quemadmodum ergo circumcisio, & nonnulla alia præcepta cæremonialia instituta fuerat ad populum Dei distinguendum a ceteris nationibus, ita etiam observatio diei sabbati.

260. Alterum finem, quem in sanctificatione sabbati habuit Deus, aperit ipse Deus ore Moysis Deuter. V. 15. ita populo suo præcipiens: *Memento, quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Ilcirco præcepit tibi, ut observes diem sabbati.* Ad perennem igitur magni hujus, recentisque beneficij memoriam sanctificatio diei sabbati a Deo præcepta fuit; quæ memoria peculiaris populo Hebraico, non autem communis aliis nationibus esse poterat; quanquam inficias non eo, generale etiam creationis omnium rerum beneficium in hujus festi celebratione commemorari. Duo igitur præcipui fines instituendi religionem sanctificationis diei sabbati non nisi populum Hebreum respiciebat; adeoque, &c.

261. Accedit demum, quod in loco Deuteronomii mox laudato Moyses declarat, *novum esse hoc præceptum Israelitis, qui tunc vivebant, non autem eorum Patribus impositum*, dicens vers. 2. seq. „Audi Israel cæremonias, atque iudicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: disci, te ea, & opere complete. Dominus Deus no-

„ster

*(a) Franc. Gomarus inter Calvinistas Belgas admodum celebris & Gomaristicae Sectæ antesignans in opere inscripto: *Investigationis originis sabbati negavit, sabbati Festum fuisse a Deo septima die institutum; quæ sententia cum ab ejus annulis fuissest valide impugnata, postea edidit Defensionem Investigationis; atque de hac re fuit din, & acriter inter pseudo-Reformatos disputatum. Gomaro consentiant Jo. Spencerus de Legibus Hebreo-**

DISSERTATIO II. CAP. VIII.

„ ster pepigit nobiscum sœdus in Horeb. Non
„ cum patribus nostris iniit pactum, sed nobis-
„ scimus, qui in præsentiarum sumus, & vivimus....
„ Observa diem sabbati, ut sanctifices eum
„ Sex diebus operaberis, & facies omnia opera
„ tua. Septimus dies sabbati est, idest requies
„ Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam
„ operis tu. & filius tuus, & filia, servus, &
„ ancilla, & bos, & asinus, & omne jumentum
„ tuum, & peregrinus, qui est intra portas tuas,
„ ut requiescat servus tuus, & ancilla tua, sicut
„ tu". Non ergo erat hoc præceptum vetus, &
postliuminio revocatum, sed novum Israelitis in no-
vo sœdere impositum; saltem quatenus respicit
temporis determinationem, certasque leges, qui-
bus hæc dies solemniter celebrari debebat.

262. Hinc etiam Levitæ in illa humili, & de-
vota oratione, atque peccatorum confessione, quam
coram Principibus populi Domino fecerunt Lib.
II. Esdræ cap. 9., illi dicebant vers. 14. *Sabba-*
tum sanctificatum ostendisti eis, & mandata,
& cæremorias, & legem præcepisti eis in ma-
nus Moysi servi tui. Quæ locutio supponit, com-
muniem fuisse apud Hebræos opinionem, præcep-
tum sanctificandi sabbatum una cum aliis cære-
monialibus esse a Moyse repetendum. Quod clari-
tius expressit Propheta Ezechiel cap. XX. 10. &
seq. ore Domini de Israelitis dicens: *Ejeci eos de*
terra Ægypti, & eduxi eos in desertum, &
dedi eis præcepta mea ... insuper & sabbata mea
dedi eis &c. neimpe per Moysem in deserto.

263. Suffragantur huic sententiaz etiam nonnulli
Ii sancti Patres, quorum unum laudare satis erit
S. Cyrillum Alexandrinum, qui Hom. VI. de Fe-
stis Paschalibus postquam memorasset solemnum
illam Dei prohibitionem factam Hebreis Denter.
IV. ne solein, lunain, & astra adorarent, ita sub-
dit: „ Sed cum præterea certo aliquo ex ipsis re-
bus petito indicio opus esset, quo fateri quo-
dammodo vel inviti cogerentur, & cœlum a
suò conditore factum, & ejusdem opera solein,
lunam, astra, tellurem, aliasque res omnes,
ut essent, accepisse, eos Opifem suum imi-
tari jubet, vultque per sabbatum quiescentes
festivitatibus causam cognoscere; requievit enim,
inquit, Deus die septimo ab omnibus operibus
suis ... Atque una quidem hæc ratio est sab-
bato indictæ requietis". S. Cyrilli ratio de-
sumpta est e multis Scripturæ sacræ locis, in
quibus præceptum sanctificandi sabbatum conjungit
eum prohibitione colendi idola; ut Levitici
XIX. 3. seq. *Sabbata mea custodite. Ego Do-*
minus Deus vester: Nolite converti ad idola &c.
Ore autem Ezechielis sæpe Deus Israelitas redar-
guit, quod sabbata non custodierint, post idola
abeuntes. Vid. cap. XX. 16., XXIII. 24. & seq.

264. Hinc etiam est, quod ante Moysem nul-
lus veterum Patriarcharum sabbatum observasse
legitur. Quod argumentum etsi negativum, ma-
gnam tamen vim habet; quia impossibile prorsus

videtur, tam longo temporis intervallo, quod a
creatione mundi usque ad Moysem decurrit, nullam
prorsus hujus observantiaz mentionem inveni-
ri, si ea apud populum Dei in usu fuisset.

265. Imo aliqui sancti Patres negant, fuisse sab-
batum ante legem Moysis observatum. S. Justi-
nus Martyr in *Dialogo cum Tryphonem* Enoch,
aliosque justos asserit, neque circumcisionem,
quam in carne non habebant, neque sabbatum
servasse. S. Irenæus Lib. IV. *adv. Haer.* ap. 30.
loquens de circumcisione, & sabbato inquit:
„ Quod nou per hæc justificabatur homo, sed in
„ signum data sunt Judæorum populo, ostendit
„ Scriptura, quod Abram ipse sine circumci-
„ sione, & sine observatione sabbatorum Deo
„ credidit, & amicus Dei vocatus est". Tertul-
lianus etiam Lib. *adv. Judæos* cap. 2. „ Cum,
„ inquit, neque circumcisionem, neque sabbatizan-
„ tem Deus Adam instituerit, consequenter quo-
„ que sobolem ejus Abel offerentem sibi sacrificia
„ incircumcisum, neque sabbatizantem laudavit".
Et postea Noe, Enoch, Melchisedech, & Abram
justissimos fuisse dicit, licet non sabbatizan-
tes. Ac denique missis aliis, Eusebius Lib. I.
Hist. Eccl. cap. 4. probans antiquos justos ante
diluvium posse Christianos appellari, inquit: *Ita-*
que nec circumcisionem, nec sabbatum observa-
re illis curæ fuit, sicut nec nobis.

266. Dices. Quod ergo significant ea verba:
Benedixit (Deus) diei septimo, & sanctificavit
illum? Sanctificatio enim in sensu Scripturæ est
alicuius rei separatio a rebus profanis, ut tota sit
Deo dicata.

267. Respondet S. Thomas I. P. qnaest. 73. art.
5. his verbis: „ Requies Dei in die septima du-
„ pliciter accipitur; primo quidem quantum ad
„ hoc, quod cessavit a novis operibus condendis;
„ ita tamen quod creaturam conditam conservat,
„ & administrat. Alio modo secundum quod post
„ opera requievit in semetipso. Quantum ergo ad
„ prium competit septimæ diei benedictio, quia,
„ ut supra dictum est (q. 72. ad 4.) benedictio
„ ad multiplicationem pertinet: unde dictum est
„ creaturis, quas benedixit: *crescite, & multi-*
plicamini. Multiplicationem autem rerum fit per
„ administrationem creaturæ, secundum quoniam ex
„ similibus similia generantur. Quantum vero ad
„ secundum competit septimæ diei *sanctificatio*;
„ maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur
„ in hoc, quod in Deo requiescit: unde & res
„ Deo dedicatæ sanctæ dicuntur". Sunt etiam
Interpretes, qui putant, voluisse Deum per pro-
lepsim, seu anticipationem significare, hunc dieum
esse postea sanctificandum in Lege, quam latus
erat in Sina; quamobrem Moyse eandem legem
promulgans primam ejus diei sanctificationem op-
portune commemoravit.

268. Accedit denique etiam ratio, qua proba-
tur, nullam fuisse illius præcepti sanctificandi sab-
batum in statu naturæ innocentis necessitatem.

Duæ enim communiter allegari solent ejusdem præcepti causæ; una spiritualis, ut mens variis negotiis, vitæque necessitatibus distracta, ea die colligatur, totaque in Dei cultu occupetur: altera corporalis, ut necessaria quies tam hominibus, quam iumentis concedatur. Neutra autem hujusmodi causa erat in Adamo innocentia; non prima, quia homines, si in justitia originali perseverassent, nullo vitæ negotio petuissent a debito Dei cultu averti, aut distrahi; unde supervacanea fuisse diei sabbati ad animum recolligendum destinatio. Neque etiam in hominem innocentem cedere potuisset laboris molestia, aut corporis defatigatio, ut diei sabbati quies ad vires recuperandas necessaria foret. Ut enim inquit Angelicus I. Part. quæst. 102. artic. 5. operatio hominis innocentis non fuisse laboriosa, sicut post peccatum, sed fuisse jucunda propter experientiam virtutis naturæ.

269. Et sane si hoc præceptum sanctificandi sabbatum in prima rerum creatione fuisse latum, hæc sabbati religio etiam Gentiles quoquinque adstringeret. At vero quis asserat fuisse illud præceptum alicubi extra Judæam observatum? Aut Gentiles propterea fuisse illius violationis reos? Solos autem Judæos hoc Dei mandatum observasse pluribus argumentis evinci potest. Sed sufficiat testimonium Senecæ, quod refert S. Augustinus Lib. VI. de civ. Dei cap. 11. inquiens: „Hic „(Seneca) reprehendit etiam sacramenta Ju- „dæorum, & maxime sabbata, inutiliter eos fa- „cere affirman, quod per illos singulos septem „interpositos dies septimam fere partem ætatis „sue perdant vacando, & multa in tempore ur- „gentia non agendo lœdantur“. Uude etiam Sabbati nomen Judæis ut proprium tribui solebat; quod manifestum est indicium apud illos solos ritum sanctificandi sabbatum obtinuisse (a).

270. Hic autem non me latent, quæ diligenterissimus ethnicularum antiquitatum investigator Dan.

(a) Ovidius Lib. I. de arte amandi Sabbathum vocat Romanis peregrina, Judæis autem propria, inquiens:

. Nec te peregrina morentur
Sabbata
Cultaque Juilæo Septima sacra viro.

Martialis lib. IV. Epigramm. 4. Judæos Sabbatharios appellat. Persius autem Sat. V. vocat Sabbathum recutita. Judæos etiam irridens Juvenalis Sat. XIV. ita describēbat:

Quidam sortiti metuentem sabbata Patrem (nempe Moysen)
Nil præter nubes, & cœli Numen adorant....
Sed Pater in causa est, cui septima quaque fuit
luz
Ignava, & partem vite non attigit ullam.
Gazzaniga Theol. Tom. IV.

Huetius in Demonstr. Evangelica Prop. IV. c. 11. collegit, ut ostenderet, numerum septenarium fuisse Ethnici sacrum. Nonnulla addit etiam Steuchus Eugubinus in Cosmopœja ad hunc locum. Indeis quoque persuasum erat, religionem sabbati Ethnici notam fuisse, ac in ipsorum cordibus a Deo impressam, ut loquitur Isidorus Athias in Thesauro Venetiis edito 1626. Certe Josephus Lib. II. cont. Apionem nullam esse affirmat urbem græcam, nullam barbaram, quam non pervaserit mos septimæ diei, qua Juilæi feriantur. Philo item de sabbato inquit: *Est enim festus dies, non uni urbi, aut regioni, sed universo.* Aliqui denunt inter Patres Ecclesiæ idipsum testati sunt, ut Clemens Alexandrinus Lib. V. Stromatum, qui etiam hoc Æsiodi hemisticthium recitat: *Lux septima sancta.* Ita quoque Theophilus Antiochenus Lib. II. ad Autolycum de septima die inquit: *quam omnes homines celebrant.*

271. Veruntamen non negamus, aliquam diei septimæ, quam Deus benedixit, & sanctificavit, ad Ethnicas Gentes cognitionem traditione dimanasse; unde fortasse orta est illa qualisunque diei septimæ veneratio (quoniam etiam octo dies apud multos sacra habebatur, & aliqui septimam Lunæ diem tantummodo observabant (b); negamus solum, diem septimam fuisse apud Gentiles sanctificata in eo modo, quo sacra erat Judeis, qui propterea peculiari nomine *Sabbatarii* appellati sunt. Ex qua autem traditione Gentiles cognoverint, opus creationis fuisse sex diebus consummatum, ac septimam diem quieti consecratam, erui minime potest, eosdem pariter cognovisse, aut observasse præceptum eam diem sanctificandi. Quod si etiam probari posset, apud aliquos populos hunc morem invaluisse sanctificandi sabbatum ritu Judaico (quod nescio an verum sit), tunc dicendum esset, hunc ritum, non ex traditione Patriarchali, quæ ab Adamo, vel Noe descenderit, sed potius ex libris Mosaicis, aut ex com-

Idemque Sat. VI. volens Judæam designare, ubi regnabat Agrippa, inquit:

Observant ubi festa mero pede Sabbathum Reges.

Denique Rutilius Lib. I. Itinerarii ita Judæis maledicebat:

*Redlimas obscene conicia debita Genti,
Cui frigida Sabbathum cordi.
Septima quæque dies turpi damnata vetero
Tannquam lassati mollis imago Dei.*

(b) In numero septenario magna mysteria contineri multorum opinio fuit, ut videri potest apud Anthonium Gellium Noctium Atticarum Lib. III. c. 12., apud Macrobius de somno Scipionis Lib. I. c. 6., qui etiam perfectionem numeri octoarii c. 5. descripsérat, & apud Censorinum de Die natali c. 6., quin tamen aliquid de præcepti divini religione isti Scriptores inanant.

commercio cum Hebreis ad Ethnicos pervenisse, ut certum est, plurimas alias Hebraeorum consuetudines, & leges Mosaicas ad exteriores populos pertransisse.

272. Plurima certe comminorantur ab eruditis Gentilium festa, quin tamen ulla occurrat sabbati intentio; multoque minus occurrit in Festis Romanorum, ut videri potest apud Ovidium, & Macrobius, qui omnes prorsus eorum sacros dies propriis nominibus, ritibusque describunt. Neque in illis sacris diebus omnino opus servile interdictum erat, ut discere possumus ex Virgilio, qui Lib. I. Georgicorum vers. 268. ita canebat:

Quippe etiam festis quædam exercere diebus Fas, & jura sinunt: rivos deducere nulla Relligio vetuit: segeti prætendere sepem, Insidas avibus moliri, incendere sepres, Balantumque gregem fluvio mersare salubriter.

Quæ omnia Hebreis districte vetita fuisse, nemo ignorat.

273. Latiore autem sensu intelligendos esse Josephum, & Philonem manifeste ex eo patet, quod primus non uno in loco morem sanctificandi sabbatum appellaverit *patrium*, sed Judæis peculiarem. Ita Lib. XIV. *Antiquit. Judaicarum* cap. 18., & de *Bello Judaico* Lib. II. cap. 16. Philo autem in Libro de *Decalogo* de sabbato loquens: „ Hanc diem, inquit, civitates quædam singulis, mensibus ut festam celebrant, incipiendo numerationem a novilunio: Judæis vero sancta ea septima quæque dies “. Quanquam in his rebus non tanta est horum, aliorumque paucorum auctoritas, ut debeat nostris certioribus monuissentis præferri. Videri possunt Seldenus Lib. III. de *Jure naturæ*, & Gentium Hebraeorum cap. 15. & seq., Joan. Meursius in *Denario Pythagor.* cap. 9., Joan. Jacobus Syrbius in *Dissert. de Sabbatho Gentilium*, & Natalis Alexander in *Histor. Vet. Test.* in *Quarta mundi ætate Dissert.*

(a) Ita etiam hoc verbum intellexerunt Theodotio, Symmachus, & Aquila, teste S. Hieronymo in *Traditionibus hebraicis* in Gen.. Ita pariter versio latina textus Hebreo-Samaritani in *Biblio polyglotiis*, tum Syriaca, & Arabica; & omnes fere Sancti Patres. In quo quidam eorum, ut Cyrillus Jerosolym. in prima *Catechesi mystagogica*, S. Basilis in Libro de *Spiritu* S. c. 27. ac post alios S. Jo. Damascenus Lib. IV. de *Fide orthod.* cap. 12., hinc repetebant antiquum Christianorum morem vertendi faciem ad Orientem, quando orabant. *Ut veteris patrie desiderio, defixis ad eam oculis, Deum adoremus;* inquit laud. S. Jo. Damascenus. Sed de antiqua hac Christianorum consuetudine, quemadmodum etiam de significata vocis Eden legendum consulit P. Thomam Malvendantum de *Paradiso* c. 17. & seq.

(b) Philo Indæns in Libro *De opificio mundi* exposta Mosaica Paradisi descriptione ita subdit: *Hæc potius symbolice, quam revera, & proprie videtur mihi*

II. artic. 2. §. 5., ex quo & nos aliqua desumus.

APPENDIX

De Paradiso terrestri.

264. Post enarrata stupenda sex dierum opera, pergit porro Moyses Gen. II. 8. inquiens: *Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, quem formaverat, seu, ut pressius sequamur hebraicum textum, a quo neque LXX. Interpretes recedunt: Plantaverat autem Dominus Deus hortum in Edem ab Oriente: vox enim hebraica קֶדֶם Kedem non tantum principium, sed etiam Orientem significat; hic autem posita videtur ad determinandam plagam, in qua Paradisus constitutus fuerat (a).* Sed ut cuncta rite intelligantur, primo loco exponentum est, quid nomine *Paradisi* veniat. Non autem ita prolixo hic erimus, ut omnia, quæ de hujus nominis etymologia, aut usu apud profanos autores eruditii notarunt, füssius expendamus. Breviter enim dicimus, nomine *Paradisi* hic significari hortum amoenissimum, habitationi hominis in stato felicis innocentiae destinatum; qui propterea Paradisus *voluptatis* in nostris Bibliis appellatus fuit. Hinc Gen. XIII. 10. ad designandam pulchritudinem, ac fertilitatem regionis circa Pentapolim, dicitur fuisse omnem illam regionem *sicut Paradisum Domini*, illum uenue p. Paradisum, de quo hic Moyses locutus fuerat.

265. Prima autem quæstio, eaque majoris momenti exoritur, an hæc Moysis narratio litteraliter, & historice intelligenda sit, ut vere ac proprie fuisse hunc amoenissimum locum a Deo creatum, debeamus credere: an vero sub his verbis lateat sensus aliquis spiritualis, ac mysticus, ut non pauci opinati sunt (b). Altera autem quæstio, multo magis difficilis, atque majori studio

venit.

*Moyses philosophatus ... per Paradisum quidem innuerre animi principatum, qui quasi infinitarum arborum variarum opinionum est plenus. Per arborem autem vitæ innuere pietatem, que maxima est omnium virtutum, per quam anima efficitur immortalis. Arbor autem dignoscendorum bonorum, & malorum designat illi prudentiam in medio positam, quæ natura contraria dividuntur, & reliqua, que repetit in Lib. I. Allegoriarum. A Philone deceptus est Origenes, qui Lib. IV. *Periarchon* plura coacervans Sacr. Scripturarum loca, in quibus litteralem sensum frustra quæsieris, de *Paradiso* voluptatis ita loquitur n. 16.: „ Quis adeo stolidus, ut pntet, Deum, more hominis agricultæ plantasse hortum in Edem ad Orientem, ubi lignum vivæ posnerit, quod sub oculos, & sensu cadaret, ut qui corporeis dentibus fructum gustasset, vitam in de recipere, & rursus boni, vel mali participes fieret, qui fructum ex hac arbore decerpsum comedisset? Et cum Dens meridie in *Paradiso* ambulare*

ventilata, sed minoris certe momenti est de loco, ubi terrestris Paradisus fuerit. Sequitur denum tertia controversia, an Paradisus iste adhuc subsistit.

276. Quantum ad priam questionem, an Paradisus terrestris corporatus sit, Angelicus Praeceptor I. P. qu. 102. art. 1. testimonium afferat magistri sui Augustini, qui initio Libri VIII. de Gen. ad litt. tres enumerat de Paradiſo generales sententias, & „una, inquit, eorum est, qui tantummodo corporaliter Paradisum intelligi volunt; alia eorum, qui spiritualiter tantum: tertia eorum, qui utroque modo Paradisum accipiunt“; & hanc postremam sibi magis placere fatetur; non quasi existimaverit, ea, quae de Paradiſo dicuntur, posse partim sensu historico, partim vero spirituali intelligi; sed quod posita interpretatione litterali liberum, immo uile sit per sensum mysticum ad sublimes quasdam veritates se se attollere..

277. Postea vero noster S. Praeceptor illud afferat ejusdem S. Augustini testimonium ex Lib. XIII. de civit. Dei c. 21., ubi exponit eorum opinionem, qui totum Paradisum ad intelligibilia referunt, arbores illas, & ligna fructifera in virtutes vitae, moresque convertuntur. Non negat autem hujusmodi explicaciones, atque alias recipi posse, dum tamen & illius historiae veritas, filellissima rerum gestorum narratione commenda data creditur. „Ea enim, subdit Angelicus, quae de Paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicae proponuntur. In omnibus autem, quae sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiae, & de super spirituales expositiones fabricandae“.

278. S. Augustinas laud. mox loco de Civ. Dei exemplum afferat duarum mulierum Agar, & Sarra, & ex illis duorum filiorum Abrahæ, quos aliquando vixisse, nemo negaverit, quamvis in eis duo testamenta figurata fuisse Apostolus dicat: tum etiam petræ illius, ex qua Moyse percutiente defluerunt aquæ, quam revera extitisse certissimum est, licet Apostolus figurata significacione in ea petra Christum intellexerit, dicens I. Corinth. X. 4.: *Petra autem erat Christus.* Ita etiam historiam Paradiſi terrestris, vere, & litteraliter intelligentiam esse vult, post autem mysticas interpretationes addendas..

279. Et quidem multi sancti Patres Origenem merito reprehenderunt, quod rejecto sensu historico, & litera i. totum Paradiſo terrestre revertit, solumque cælestem statuerit, ad quem raptum.

„dicitur, & Adam sub arbore delitescere, ne minime dubitare, his figurata per apparentem historiam, quæ tamen corporaliter non contigerit, quædam in dicari mysteria.“ Nonnulli alii inter veteres recentiori, qui Mosaica verba, posthbito litterali sensu, mystice interpretati sunt. Inter recentiores autem eandem sententiam amplexatus est quidam Franc..

fuisse S. Paulum omnes norunt. Ita præcipue S. Methodius Olympi Lycyæ, & postea Tyri Episcopus labente seculo tertio clarus in Orat. de Resurrectione a. Aglaiafontem, (quam memorat S. Jo. Damascenus in fine Orat. III. de magnitudine, & cuius aliquot excerpta exhibet Photius in Bibliotheca Cod. 234.) pluribus argumentis mysticam Paradiſi expositionem impugnat, videri potest apud S. Epiphanius in Heresi LXIII. n. 47., ubi concludit, *Paradisum illum, de quo in primo nostro parente dejecti fuimus, exiuniam quædam haul tubie in terræ locum esse.*

280. Multo acerius contra Origenis allegorias invectus est S. Epiphanius; non in epist. ad Joannem Jerosolymorum Episcopum, quae LI. est inter Hieronymianas. num. 5. „Quis audiat, inquit, in tertio caelo donante nobis Origenem Paradiſum, & illum, quem Scriptura comminat, morat, de terra ad cælestia transirentem; & omnes arbores, quæ scribuntur in Genesi, sic allegorice intelligentur; quod scilicet arbores Angelicæ fortitudines sint, cum hoc veritas non recipiat? Neque enim dicit Scriptura divina: *Depositus Deus Aiam, & Evans in terram: sed ejecti eos te Paradiſo, & habitare fecit eos contra Paralicum Gen. III. non ait sub Paradiſo.* Iterum in Ancorato n. 64. Pleisque, ait, de Paradiſo allegorico disputant; atque inter ceteros furiosus Origenes, adumbrat nescio quam speciem pro veritate in mandatum invexit. Sic enim disserit: non est Paradiſus in terris, & hoc Apostoli testimonio nitiatur 2. Corinth. XII. 5. seq. *Scio hominem in Christo... raptum usque ad tertium cælum.* Et scio, hujusmodi hominem... quantam raptus est in Paralicum“. Quid Origenis consentimentum solide confutat, atque concluit, eo admissio nihil deinceps consequens, ac veritatem consentaneum futurum.

281. S. Hieronymus. ad versic. 4. c. X. Danielis „Conticescant, inquit, eorum deliramenta, qui umbras, & imagines in veritate sequentes, ipsam conantur evitere veritatem, ut Paradiſum, & fluminis, & arbores putent allegoriae legibus se debere subruere“. Vid. etiam in Lib. cont. Jo. Jerosol. Tom. II. n. 7.

282. S. Jo. Chrysostomus Hon. XIII. in Genesim Tomo IV. n. 3. recte observat, Moysem, cum dixit: *Et plantavit Deus Paralimum in Eadem secundum orientem, nomen loci Scripturis inseruisse:* „Ne liceret frustra nugari, volentibus simpliciorum auribus imponere, dicere que non

„es-

Georgius Venetus Ord. Minorum Tomo I. Problemata, & in Harmonia mundi Tomo VII. Jo. Noviomagus in scholiis ad Librum Bedæ de Natura rerum enigmatis pariter, & allegorice totum Moysis locum de Paradiſo interpretatus est, quamvis sensu ab Origeniano aliquantum diverso.

DISSERTATIO II. CAP. VIII.

„ esse in terra Paradisum, sed in cælo, & fabu-
„ las hujusmodi somniare. Nam si cum divina
„ Scriptura tanta usq; sit verborum accuratio, ne
„ non dubitarunt tamen quidam de facundia sua,
„ nec non de Philosophia exotica altum sapientes
„ adversa Scripturis loqui, & dicere, Paradisum
„ in terra non esse ... nisi humili illa, & attem-
„ perata verborum ratione usus Moyses esset, Spi-
„ ritu S. linguam ejus movente, quo non devo-
„ luti essent “? Quibus verbis Origenem, alios
que sensus litteralis desertores manifeste redarguit.

283. Theodoretus quoque Interrogat. XXV. in Genesim ita breviter Origenem confutat: „ Cum „ divina Scriptura dicat: *Produxit etiam Deus „ e terra omne lignum visu pulchrum, & bo- „ num ad yescendum, nimis est improbum, re- „ licta Spiritus doctrina propria opinionibus ad- „ hærente “.*

284. Denique multis aliis prætermissis Patribus, & vetustis scriptoribus, ne tædio Lectores afficiantur, satis erit auctoritatem Synodi VI. adlegare, in qua lecta, & approbata fuit Act. XI. & XIII. epistola Sophronii Patriarchæ Jerosolymitanî, ubi inter alios Origenistarum errores etiam ille numerabatur, *quod extra paternam, & apostolicam traditionem Paradisi plantationem projecterint.*

285. Et antea S. Augustinus in Lib. II. de peccato origin. cap. 25. permittebat quidem disputari posse, *qualis, vel ubi sit Paradisus, non tam an Paradisus terrestris sit, cum esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet.* Et in Libro de Hæresibus n. 59. inter hæreticos recenset Selencianos, vel Hermianos, qui negabant visibilem Paradisum. Quamobrem aliqui insignes Theologi hanc nostram, & communem sententiam fide certam, oppositamque manifestum errorem, imo fortasse hæresim appellare non dubitarunt. Ita Bannez, Cunnel, Valentia, & alii, quos nominat, & sequitur Thomas Malvenda Dominicus in suo elaboratissimo Opere *De Paradyso Romæ* 1605. ubi omnes fere allegat, qui de hac materia scripserunt. Satius tamen videtur ab omni censura temperare, præcipue cum negari vix possit, aliquos Patres eidem sententiæ suffragari, ut mox videbitur. Etenim

286. Petrus Dan. Huetius in *Origenianis* Lib. II. Quæst. XII. n. 7. Origenem in hanc sententiam pertractum fuisse vult, non solum a Philone, sed etiam a Papia, Irenæo, Pantæno, & Clemente Alexandrino, quos Paradiſi descriptionem ad mysticam expositionem deflexisse, narrat. An-

stasius Simaita Lib. VII. *Anagogic. Contempl.*
(a). Addit insuper, Origenis sententiam probatam fuisse S. Ambrosio in Lib. *De Paradyso*, cum Severiano Orat. V. *de Cosmopœja*, & Eu-
logio apud Photium in *Biblioth.* cod. 250.

287. Verumtamen hic distinctione opus est. Si enim Huetius id solum sibi velit, mysticam Paradiſi expositionem, non rejecto, sed retento sensu litterali, pluribus sanctis Patribus, ac nobilibus Interpretibus probatam fuisse, id libenter concedimus; hoc enim etiam magno Augustino plausisse supra notavimus n. 276. seq. Sed non concedimus, multos Santos Patres aut præcessisse, aut secutos fuisse Origenem in rejiciendo litterali atque historico sensu de corporeo Paradyso.

288. Quantum ad S. Ambrosium nobis objec-
tum, fatendum est, cum toto fere libro *De Pa-
radiso* verba sacrae Scripturæ allegorica interpre-
tatione exponere. Ab eodem tamen litteralem eo-
rumdem verborum sensum minime fuisse rejectum;
aliqui colligunt ex eo, quod dicit cap. 1.: *In
hoc ergo Paradyso hominem Deus posuit, quem
plasmavit ... Posuit autem eum in Paradyso,
sicut solem in cælo, expectantem regnum cæ-
lorum, quemadmodum creatura expectat re-
velationem filiorum Dei.*

289. Clariora essent alia verba, quæ afferuntur ex Commentario ad cap. VI. epist. primæ ad Corinthis, ubi duplècē Paradiſum distinguit, alterum terrenum, habitationi Adam destinatum, cœlestem alterum, ad quem S. Paulus raptus fuit. Sed Criticorum judicio Commentarii illi non sunt. Ambrosii. Ac præterea omnem tollunt dubitati-
nem eorum, quæ hic sanctus Mediolanensis Anti-
stes epist. XLV. habet in responsione ad Sabinum Episcopum Placentinum, qui eum de Paradyso ter-
restri interrogaverat. Ita enim ei mentem suam aperit: „ Lecto Hexæmeron, utrum Paradyſum „ subtraxerim, requirendum putasti: & quam de „ eo habere in sententiam, significandum, idque „ velle te studiose cognoscere: ego autem jamdu- „ dum de eo scripsi, nondum veteranus Sacerdos: „ sententias autem de eo diversas esse plurimorum „ comprei Omnes tamen congruent, in Para- „ diso. & lignum vitæ radicatum, & lignum sci- „ tiæ, quæ discernat bonum, & malum; cetera „ quoque ligna, plena vigoris, plena vivificatio- „ nis, spirantia, & rationabilia; ex quibus colli- „ gitur: Paradyſum ipsum, noui terrenum videri „ posse, non in solo aliquo, sed in nostro prin- „ cipali, quod animatur, & vivificatur animæ „ virtutibus, & infusione Dei “. Ex quibus pa- „ tet,

(a) Ita enim habet in Bibl. PP. Tom. IX. p. 893.
„ Veteres Ecclesiæ interpretantes, Philo (inquit) „ Philosophus, & tempore æqualis Apostolis, & cele- „ bris Papias Hieropolitanus Joannis Evangelistæ di- „ scipulus, & Irenæus Lugdunensis, & Justinus mar- „ Y. & Philosophus, & Pantænus Alexandrinus, &

tet, Ambrosium in eam tandem sententiam descendisse, quæ Paradisum non terrenum, sed mysticum, & spiritualem fuisse docet.

290. Inst. cum eodem Huetio. S. Hieronymus in *Quæstion. Hebraicis super Genesim* expendens illa verba Moysis: *Plantaverat Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio*, hæc habet: „Ex quo manifestissime comprobatur, quod prius quam cœlum, & terram Deus ficeret, Paradisum ante condiderat“. Hac autem posita sententia luculentter apparet, Paradisum voluptatis non esse terrenum, & corporeum, sed spiritualiter esse intelligendum, cum ante cœlum, & terram nihil fuerit.

291. Resp., haud facile esse, verum S. Hieronymi sensum in laudatis verbis assequi, ut patet ex variis, & discrepantibus Scriptorum explicationibus. Sextus Senensis in Libro V. *Bibliothecæ sanctæ annot. 57.* putat, S. Doctorem significare voluisse, quod antequam Deus cœlum, & terram distinguendo, & ornando perficeret, Paradisum tertia die plantaverit, scilicet tribus integris diebus, antequam totum mundi opificium absorveret. Ab hoc eruditio Dominicano non multum distat Bened. Pererius, qui Lib. III. *Comment. in Genesim* explicans hunc locum vult, aut Hieronymum esse locutum non de Paradiso corporeo, sed de spirituali, scilicet de vita æterna, quam Deus electis præparavit ante mundi constitutionem, vel illud *ante cœlum, & terram* idem esse, ac *ante perfectam cœli, & terræ extorationem*, atque *consummationem*. Card. autem Bellarminus de *Gratia primi hominis* cap. 11. suspicatur, S. Doctorem non in propria sententia fuisse locutum, sed in sententia eorum, qui spiritualiter tantum Paradisum intelligebant; neque enim hoc insolens fuit apud Hieronymum, ut ipse in *Apologia contra Ruffinum* testatur. Vide, quæ dicta a nobis sunt superius n. 91., & in nota.

292. Ceterum ratio præcipua, cur aliqui tam veteres, quam recentiores totam illam Moysis narrationem mystice interpretati sint, inde oriebatur, quod putarent, non posse feliciter, & expedite secundum litteram explicari, quæ dicuntur de arbore vite ad immortalitatem consequendam; de arbore item scientiæ boni, & mali: de origine quatuor fluminum ex uno fonte; de colloquio serpentis cum Eva, ejusque maledictione; de Deo post meridiem in Paradiso deambulante ad auram; de tunicis pelliceis, quibus Deus nostros protoparentes post peccatum induit; ac de Chirubim cum gladio igneo ad Paradisi custodiæ posito. Quæ tamen omnia sacri Interpretes hanc

difficulter exponunt, quin necesse habeant litteralem sensum deserere, & mysticum amplecti.

293. Quæres, cui bono plantaverit Deus Paradisum terrestrem, in quo non nisi brevissimo tempore protoparentes nostri habituri erant, & qui debebat postea in perpetuum claudi?

294. Respondet S. Thomas I. P. q. 102. art. 2. ad 3. „quod non propter hoc locus est frustra, quia non est ibi homini habitatio post peccatum: sicut etiam non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conservaturus non erat. Per hujusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem, & quid homo peccando amisit. Quamvis (ut dicitur) nunc Enoch, & Elias in illo Paradiso habitent. Et 2. q. 164. art. 2. ad 4. locus ille, ait, Paradisi terrestris, quamvis non serviat homini ad usum, servit tamen ei ad documentum; dum cognoscit, propter peccatum se tali loco frisse privatum; & dum per ea, quæ corporaliter in illo Paradiso sunt, instruitur de his, quæ pertinent ad Paradisum cœlestem, quo aditus homini præparatur per Christum“.

De loco Paradisi terrestris.

295. **M**inoris certe momenti, sed tamen non minoris difficultatis sese offert altera quæstio de loco Paradisi terrestris. Fuerunt enim, teste Hungone de S. Victore in *Annotat. ad Genesim*, qui putarent, Paradisum terrestrem non fuisse definitam aliquam regionem, sed universam terram, quæ tunc recens a Deo creata, & plantis, atque arboribus mirabiliter ornata poterat amoenissimo Paradiso comparari. Fluvium autem illum, qui Paradisum irrigabat & dividebatur in quatuor capita, esse Oceanum, qui ab Hesiodo in *Theogonia*, & ab Homero in *Odysssea* appellatus est *Fluvius*; & a quo vel per subterraneos meatus, vel per evaporationes, nubes, & pluvias omnia terræ flumina originem trahunt (a).

296. Has autem potissimum movebantur rationes, quia, ut multi opinantur Theologi, si Adam non peccasset, totum genus humanum in Paradiso terrestri vitam felicem tradixisset; cum enim omnes fuissent iisdem gratiæ, & naturæ donis ornati, omnes ad illum beatissimum locum æquale jus habuissent. Et S. Thomas Theologorum princeps P. I. qu. 102. art. 4. ad 3. expresse habet: *Similiter filii in Paradiso fuissent nati, in quo parentes jam erant positi*. Si autem Paradisum in aliqua peculiari terræ parte constitutar, non omnes profecto homines in eo cominodam habitationem invenissent: & insuper tota reliqua telluris

(a) *Huius sententia præter Franc. Georgium supra in not. ad num. 275. commemoratum subscripterunt Jo. Noviomagnus in Scholus Lib. V. Bedæ de Natura rerum, Franc. Gomara Tono I. Indic cap. 84., Abras-*

ham Ortelius in Tabula sacrae Geographiae, Jo. Pinedæ Lib. I. Monarchia Ecclesiastica cap. 6. aliisque non multi.

ris amplitudo incolis caruisset; quod plane absurdum videtur.

297. Verum hæc explicatio, quæ primo intuitu speciosa videtur, vel leviter considerata manifeste appetit opposita toti historiæ Mosaicæ. Moses enim priuio dicit, Paradisum fuisse plantatum in Edem ad Orientem; ergo non in tota terra, sed in quadam ejus parte, quæ ad Orientem vergebatur. Secundo addit, Adam fuisse creatum extra Paradisum, & postea in eodem Paradiſo positum. Anne vero fuerat Adam extra hunc mundum creatus? Demum Adam, & Evam fuisse ex Paradiſo post peccatum ejectos; nemo autem sanctæ mentis dixerit, eos fuisse ejectos ex hoc mundo, cum multis, annis, & sæculis postea vixerint.

298. Quantum vero ad hypothesisim illam, *de Adam non peccante*, Theologi, & Interpretes dicunt, Adamo non peccante omnes ejus posteros futuros Paradiſi incolas, addunt, illum locum omnibus suffectorum, tum quia in illa fertilitate telluris multo minus spati ad eos alendos requirebatur; tum etiam quia post certum annorum curriculum fuissent ad alium multo feliciorem Paradiſum in cœlum translati: quamobrem non in immensum fuisse eorum numerus auctus. (a). Contennendi vero minime sunt alii docentes, etiam durante statu innocentiae homines habitatores in terra, cum eis dixerit Deus: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjecite eam*. &c.: non ergo debebat terra remanere vacua, & deserta. Hinc Isaiae XLV. 18. dicitur: „Ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse placest es ejus: non in vanum creavit eam; ut habbitetur, formavit eam“.

299. Neque verum est, omnes homines in statu innocentiae futuros fuisse pates in donis naturæ, & gratiæ. Ut enim docet S. Thomas I. P. quæst. 96. art. 5. „diversitas fuisse & quantum ad scientiam; non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbitrium, ex quo homo habet, quod possit magis, & minus animali applicare ad aliquid faciendum, vel vo-

lendum, vel cognoscendum; unde quidam magis proficerent in justitia, & scientia, quam alii. Ex parte etiam corporis poterat esse dissiparitas; non enim erat exemptum corpus humanum totaliter a legibus naturæ, qui ex exterioribus agentibus aliquod commodum, aut auxilium reciperet magis, & minus, cum etiam cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibebit dicere, quin secundum diversam dispositionem aeris, & diversum situm stellarum aliqui robustiores corpore generarentur, quam alii, & majores, & pulchriores, & melius complectionati; ita tamen quod in illis, qui excederentur, nullus esset defectus, vel peccatum, sive circa animam, sive circa corpus“. Nullius itaque sunt roboris illorum momenta, qui volunt, nomine Paradiſi, totum intelligi terraqueum orbem.

300. Non minus absurdum est opinio nonnullorum, quos memorat S. Thomas I. P. quæst. 102. artic. 1. ad 1., putantium, Paradiſum esse in quadam loco celsissimo, ita ut ejus summitas pertingat usque ad circulum lunarem; ad quam altitudinem aquæ diluvii non potuerunt pervenire. Hæc sententia tribuitur Bedæ (b), & ante eum S. Ephrem Syro. Eademque in sententia fuisse videtur S. Jo. Damascenus Lib. II. de Fide Orthodoxa capit. 11. ubi de Paradiſo inquit: *In oriente omni terra sublimior positus fuit*. Qui autem hanc sententiam tenuerit, mira nobis narrant de quorundam montium, ut Atlantis, Athi, Olympi altitudine, & amoenitate, fabulis similia.

301. Rejicitur autem hæc opinio ab Angelico loco cit. „quia locus ille non esset conveniens habitationi humanæ; tum quia ibi est maxima intemperies; tum quia non est temperatus complexione humanæ, sicut aer inferior magis terrenus vicinus (c)“. Qua tamen erat Angelicus erga sanctos Patres reverentia, eorum mente exponit, usque ad locum lunaris globi ascendit; non secundum sicut eminentiam, sed secundum similitudinem, quod scilicet Paradiſi locus propter a-

(a) Hi tamen Theologi concedere coguntur, aliquos saltem homines ad terram colendam extra Paradiſum habitare debuisse. Ita Catharinus in cap. I. Geneseos dicens: „Credibile est, ex propagatione hominis res pleri terram debuisse, & nihilominus Paradiſum illum, præsertim propter lignum vite, & propter alios fructus, & pulchritudinem futurum fuisse certis & alternis temporibus cunctis habitaculum atque solatium“. Id quidem facile de iis intelligitur, qui non procul aberant a Paradiſo. Sed quid de iis, qui ad remotissimas regiones incolendas destinati erant?

(b) P. Thomas Malvenda in Libro de Paradiſo voluptatis cap. 11. testatur, se in operibus Bedæ, quæ extant, hinc opinionem de inaccessibili altitudine Paradiſi usque ad lunare globum non posuisse reperiisse. Id ipsum antea testatus fuerat Bened. Pererius Lib. III. Complent. q. 2. n. 22.; & post intrinque Nat. Alexander. Res certior videtur de mente Sancti Ephremi

Syri, de qua videri potest Joseph Simonius Assemannus in Bibliotheca Orientali Torno I. pag. 84. Nonnullis recentioribus hæc opinio non omnino dispieniſſe videtur. Nam Alph. Tostatus qu. 9. in cap. II. Gen., & qu. 197. in cap. XIII. Paradiſum posuit in tertia aëris regione supra confinia nostræ turbulentæ atmospherae.

(c) Idem fere scripserat S. Augustinus Lib. III. de Gen. ad litt. cap. 2. inquietus: *Perhabetur in Olympi vertice aer esse tam tenuis, ut neque nubibus obumbretur; neque turbaverit vento, neque sustentare aliter possit, neque ipsos, qui forte ascenderint homines, crassioris aure spiritu alere, sicut in isto aere consueverunt. Quod etiam sæpius experientia confirmatum fuisse dicitur; quidquid alii, ut Plinius, Solinus, & Pomponius Mela, non innata in hac re fidè digni, de aeris amoenitate, & salubritate in iis montibus dixerint.*

amoenitatem, & tranquillitatem esse similis regio-
ni celesti, ubi nullæ sunt exhalationes, quibus
aeris tranquillitas turbari solet.

302. Ab istis non admodum distat Rabbi Moses Bar-Cepha, qui in Lib. I. de *Paradiso* cap. 8. (Tom. XVII. *Biblioth. SS. PP.*) ut locum Paradiſi inveniat, nostram tellurem bifariam dividit, tuncumque ejus partem, quam puriorē, & intuito eminentiorem dicit, adeo sublineat, atque a nobis remotam esse vult, ut vel ipsis nostris oculis inac-
cessa sit; ex ea autem quatuor fluvios in Oceanum tanto impetu præcipitari, ut possint subter mare usque ad ea loca pertrausire, unde in alia terræ nostræ crassiori parte scaturient. Quæ sen-
tentia similis est alius Rabbinorum somniis, quæ
nec referri merentur.

303. Pervulgata etiam erat apud antiquos, a recentioribus autem penitus explosa, alia multo-
fum opinio, Paradisum Edenicum esse ultra oceanum, a quo terram nostram circumambiri putab-
ant. Postquam enim Hispani, Italos ductoribus, felici ausu immensos oceani tractus prætergressi sunt, & totum terraquenam orbem peragraverunt, certo certius est, nullibi esse ultra oceanum felic-
es illas regiones, quas sola imaginatione aliqui fabricaverint.

304. Jo. Harduinus suis paradoxis notissimus in dissert. de *Paradiso terrestri*, post Lib. VI. Plini-
ii a se editi an. 1725. Paradisum terrestrem in Palæstina collocavit, & fluvium, qui egredieba-
tur ad irrigandum Paradisum, & in quatuor ca-
pita dividebatur, vult esse Jordanem, qui in lacum Tiberiadis intrans totam illam regionem ir-
rigat. Quatuor autem capita a Moyse memorata non intelligit de fluvio, qui in quatuor alia flu-
mina dividatur, ut communis hactenus fuit Inter-
pretum explicatio, sed de ipso Paradiso terrestri,
cujus quatuor extrema capita extenduntur, duo ad Orientem versus Euphratēm, & Tigri; & duo ad Occidenteum versus Phison, & Gehon, quæ a Plinio Lib. VI. cap. 28. nominari putat *Salsum*, & *Achana*, quæque in Arabiam felicem fluunt.

305. Sed præter alia multa, quæ huic novæ Harduini sententiæ opponuntur, nullo modo ferenda videtur illa explicatio verborum sacrae Scripturæ, ut per quatuor capita non intelligantur qua-
tuor Paradisi flumina, sed quatuor ipsius extremæ partes. Ita enim habet sacer textus: „Fluvius „egrediebatur de loco voluntatis, ad irrigandum „Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capi-
ta: nomen uni Phison ... & nomen fluvii secun-
di Gehon ... nomen vero fluminis tertii Tigris ... „Fluvius autem quartus est Euphrates“. Porro obvius, & naturalis horum verborum sensus est, fluvium illum, postquam Paradisum irrigaverat, dividi in quatuor capita, seu quatuor flumina Phison, Gehon, Tigri, & Euphratem, & non nisi coacte, summaque violentia trahi possunt ad denotandum, regionem illam fuisse divisam in quatuor partes, quarum duæ spectarent Orientem,

versus duo flumina Euphratēm, & Tigri, aliæ vero Occidenteum, quo fluunt Phison, & Gehon.

306. Denique memorari etiam merentur, quæ Petrus Dan. Huetius Episcopus Abrincensis in sua eleganti, & erudita Dissert. de *Paradisi terrestris situ* conscripsit anno 1691., contendens ejus si-
tum fuisse ad ripas orientales fluvii, qui nunc appellatur *Fluvius Arabum*, & qui producit ex coniunctione Tigris, & Euphratis, atque in si-
num Persicum se infundit; sed antequam ad il-
lum sinum perveniat, in duos iterum fluvios di-
viditur, quorū unus ab Huetio dicitur Phison, alter Gehon; ut ita quatuor fluvios a Moyse me-
moratos in ea regione inveniat.

307. Ab hac sententia non inmultum abscedunt duo celebres heterodoxi Scriptores Joseph Scaliger Lib. V. de *Emen latione temporum*, & Sam. Bochartus in *Hierozoico* P. II. Lib. V. c. 6. Sed illi opponitur Historia Mosaica, quæ dicit flu-
vitum egressum ad irrigandum Paradisum, & inde divisum in quatuor capita &c.; in opinione autem Huetii nonnisi duo flumina exirent de Paradiſo, alia autem duo Tigris, & Euphrates simul conjuncti in illum intrarent. Arbitria etiam vide-
tur, & sine fundamento ex cogitata denominatio Phi-
son, & Gehon. Ac denique Tigri, & Euphratēm non fuisse temporibus antiquis simul conjunctos, sed ostiis valde a se dissitis in simum Persicum intra-
sse, memorat Plinius Lib. VI. cap. 27. & 28. Por-
ro has difficultates non tollit Abbas Pluche, cum in *Digressione de Paradiso terrestri ad concordiam Geographiae diversarum cætatum* Huetii o-
pinionem confirmare nisus erat.

308. Jam vero si quis postulet, quænam nostra sententia sit de loco Paradisi terrestris, primo re-
spondebimus cum S. Augustino Lib. VIII. de *Gen. ad litt. c. 7. n. 14.*, locum Paradisi a cognitio-
ne hominum esse remotissimum. Hinc etiam S. Thomas nullibi locum Paradiſi determinavit, con-
tentus dicere, illum esse seclusum a nostra ha-
bitatione; & ideo nullam ejusdem mentionem fieri ab iis, qui diligenter in loca terræ ha-
tabilis inquisiverunt. Ita I. P. qu. 102. art. 1. ad 3.; & art. 2. in resp. ad 4. postquam minus pro-
babilem esse ostendit illorum opinionem, qui Paradiſum collocant sub æquinoctiali circulo, ita pru-
denter concludit: „Quidquid autem de hoc sit, „credendum est, Paradiſum in loco temperatissi-
mo constitutum esse, vel sub æquinoctiali, vel „alibi“.

309. Deinde duas proponemus sententias, quæ magis modo eruditis probantur. Prima est, quæ Paradiſum terrestrem collocat in India Orientali, & altera, quæ eum vult fuisse in Armenia, vel Mesopotamia, aut in Mesopotamiae limite circa Babyloniam. Utraque quibusdam non levibus fun-
damentis uititur.

310. Primam tuerit Thonias Malvenda in suo opusculo de *Paradiso* his potissimum arguenteis. Primo enim facile in ea explicari putat, quad Ge-

DISSERTATIO II. CAP. VIII.

Genes. III. 7. dicitur de Adamo, & Eva post peccatum: *Cumque cognovissent, se esse nulos, conseruerunt folia fucus, & fecerunt sibi perizomata.* Id enim de fictibus nostris vix potest intelligi, quarum folia & parva, & aspera minus idonea videntur, ut pro vestimento hominibus inservient. Mira autem a Plinio Lib. XII. cap. 5., a Solino de India cap. 55., a Strabone Lib. XV. de Situ Orbis, & a Theophrasto Lib. IV. de Plantis cap. 4. narrantur de siccâ Indica, & latissimis ejus foliis, quorum duo Adamo sufficerent ad perizomata. Secundo ibi præterfluit Gauges, quem eundem esse, ac Phison, tradit Josephus Lib. I. Antiquitatum Judaic. Tertio hic fluvius est, qui teste Moysè Gen. II. 11., circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum. Hevilath autem est in India, ubi etiam aurum optimum, bdelium, & lapis onichinus inveniuntur, quæ terræ Hevilath a sacro Scriptore attribuuntur. Demum non desunt huic sententiæ antiqui suffragatores, ut S. Hieronymus in locis Hebraicis dicens: „*Phison... fluvius, quem nostri Gangem vocant, de Paradiso exiens, & pergens ad Indias regiones, post quas erumpit in pelagus.* Dicit autem Scriptura, circumiri ab hoc universam regionem Hevilath, ubi aurum præcipuum nascitur, & carbunculus lapis, & prasinus“.

511. Quomodo autem hæc sententia cum descriptione quatuor fluviorum, qui a Paradiso exhibant, concilietur, late disserit Malvenda c. 24. & seq., singularem ostendens geographicam cognitionem, tum Scripturas sacras ex hebraico fonte interpretandi peritiam; & postquam omnes circumstantias locorum, & fluminum, quoad fieri poterat, diligenter examinavit, ita c. 51. concludit: primo Paradisum fuisse plantatum Orienti, nempe in iis regionibus, quæ Scripturarum usu loquendi Orientales dicuntur, ultra Judæam sitæ: secundo conditum in terra Eden, quam vocem non voluptatem significare, ut Latinus noster Interpres vertit, sed regionem, pluribus argumentis evincit: tertio hanc regionem esse sub Zona temperata cis Cancri Tropicum: demum Paradisum esse in aliqua parte illius Tractus orientalis, qui est ultra sinum Persicum, ab India usque ad ultimas Sinarum oras; locum tamen Paradisi determinatum voluisse Deum esse mortalibus occultissimum (a).

(a) Hac occasione Malvenda fabellam refert apud Jo. Gonzalez in *Itinerario* cap. 18. descriptam, scilicet. „Regem quemdam Bengalæ, quam Ganges præterfluit, fontem fluminis, atque adeo Paradisum inveniendi cupidine incensum, adverso amne misisse quosdam navigiis, plurimorum mensium coenam instructos. Hi fluvio longe enasco multorum dierum navigatione ne ad campos devenere, ubi Ganges placide stagnabat, segnissimus fluens. Ibi aura spirabat lenior, florut, aromatumque mirabilis odor incredibili volu-

512. Hic tamen non obstantibus Natalis Alexander probabilioriorem judicat illorum sententiam, qui Hortum Edenicum in Armenia, vel Mesopotamia collocant, aut in Mesopotamiae limite circa Babyloniam, ubi Tigris, & Euphrates, duo illi fluvii Paradisi, alveos conjungunt, & in sinum Persicum se exonerant, ut testatur Plinus Lib. IV. c. 27.; cui consonat etiam Strabo Libro II. Geographiæ, scribebus: „Taurus Armeniam distinxit, a Mesopotamia: hinc fluunt Tigris, & Euphrates, qui Mesopotamiam circumdant, & apud Babylonios invicem cohærent, deinde in Mare Persicum emittunt“. Mira etiam de terræ illius fertilitate tradunt Scriptores, & cetera omnia, quæ Paradiso tribuantur, facile est in hac regione invenire, quæ græco vocabulo dicta est *Mesopotamia*, quia inter memorata duo fluminina media jacet; & quæ respectu Moysis scribentis in deserto recte *Orientalis* appellata fuit. Unde etiam Gen. XXIX. 1. Mesopotamia dicitur *terra orientalis*.

513. Difficultas super est in aliis duobus fluviosis Phison, & Gehon a Scriptura memoratis. Sed multi post Josephum Lib. I. Antiquit. Judaic. c. 2. putant, *Phison esse Gangem* Indorum fluvium admodum celebrem, & *Gehon Nilum* notissimum apud Ægyptios. Ita Sanct. Augustinus Lib. VIII. de Gen. ad litt. cap. 7. inquiens: „Duo bus eorum nomina vetustas mutavit, sicut *Tiberis* dicitur fluvius, qui prius *Albus* vocabatur: *Gehon* quippe ipse est, qui nunc dicitur *Nilus*, *Phison* autem ille dicebatur, quem nunc *Gangem* appellant; duo vero cetera, *Tigris*, & *Euphrates* antiqua etiam nomina tenuerunt“. Pergit postea S. Pater & aliam difficultatem removet, quæ oritur ex origine horum fluminum omnino diversa, cum tamen illa quatuor, quæ de Paradiso egrediebantur, unam eamdemque haberent; inquit enim, credendum esse a Paradiso quatuor aquarum partes dividi, sicut fidelissima Scriptura testatur; sed ea fluminina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi iisse sub terras, & post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse, ubi tanquam in suis fontibus nostra esse perhibentur. Nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat? (b)

514. Et certe Tigrin, & Euphratem una scaturigine oriri dixit etiam Lucanus Lib. VII. Pharsal. his versibus:

Quæ-

„ptate animos omnium perfundebat. Rati, fontem hand procul abesse, reinis, velisque valide in ultiora conabantur; sed omnis opera, labore evanescebat. Nam quanvis omnia essent secundissima, & se celerrime invehî existinarent, nihil tamen a loco proinovebant. Intellectum ab iis, occulta quædam vi se detineri, nec longius ex indicis locorum fontem Gaggis, Paradisumque distare, quo penetrare prohiberentur“.

(b) Plurima fluviorum exempla, qui diu sub terris

*Quæque caput rapido tollit cum Tigride
magnus
Euphrates, quos non diversis fontibus edit
Persis.*

Quem imitatus Boetius de Consolat. Philosophiae Lib. III. inquit:

*Tigris, & Euphrates uno se fonte resolvunt
Et mox abjunctis dissociantur aquas.*

Idemque eruitur ex Xenophonte initio Libri IV. de Expedit. Cyri junioris, ex Quinto Curtio de rebus gestis Alexandri Lib. V., & ex aliis profanis scriptoribus.

315. Major difficultas quidem est in coniungenda scaturigine aliorum duorum fluminum Phison, & Gehon, seu Ganges, & Nili. Sed minime impossibile foret, in magnis nostræ telluris revolutionibus, potissimum vero in diluvio Noachico origines horum, aliorumque fluviorum esse mutatas. Unde hac de re minime solliciti esse debemus, quando cetera omnia in historiam Mosaicam conspirant. Et de loco Paradisi satis multa; quin tamen sufficient ad omnes difficultates tollendas, ac rem certo determinandas.

An Paradisus terrestris adhuc supersit?

316. Edenicum Paradisum non amplius superesse, bene multi ex recentioribus opinati sunt. Cum enim ejectis inde protoparentibus, nullus amplius esset ejus cultor, & custos, necesse erat, inquit, omnia sensim correre, præsipue cum maledictio terræ ad ipsum etiam paradisum, in quo tam grande illud peccatum patratum fuit, pertinere videatur. Accessit deinde generalis illa totius terraquæ orbis revolutio tempore diluvii Noachici, qua Paradisum terrestre funditus ever-

ti necesse fuit, cum aquæ quindecim cubitis supra montes altissimos eleverentur. Id docuit ante alios August. Steuchus Eugubinus in *Cosmopœja* cap. 2.; quem Ambr. Gatharinus in cap. II. Gen. tamquam primum hujus sententiaæ patronum carpit. Eugubinum secuti sunt Guill. Estius in Lib. II. *Sentent. dist. 17. §. 19.*, Nat. Alexander in *Hist. Vet. Test. Dissert. II. prop. 5.*, & multi alii, quanquam aliqui eorum nonnisi timide, trepidique huic sententiaæ adhærent, utpote cui Sanctorum Patrum doctrina est aperte contraria (a).

317. Ac vero, si ejecto Adamo, necesse, aut conveniens erat Paradisum everti, cur sacra litteræ nobis dicunt, Deum ejecisse Adam de Paradiso, & collocasse ante eum Cherubim &c. Gen. III. 21.? Hæc custodia supervacanea erat, si tunc Paradisus fuisset non solum clausus, sed plane destrictus. Quod si statim post ejectionem Adami Paradisus eversus non fuit, nulla appareat ratio, cur postea everteretur.

318. Sed ulterius ipsi Adversarii fateri coguntur, communem fere olim fuisse veterum opinionem, Paradisum terrestrem adhuc conservari, in eoque vivere Patriarcham Enoch, ac Prophetam Eliam, ut fuse probat Malvenda c. 85. Et quidem id expressis verbis tradit S. Irenæus, antiquus, & gravissimus Ecclesiæ Pater Lib. V. *ad Heres cap. 5.* docens, Henoch, & Eliam translatos cum corpore fuisse, & positos, ubi primus positus est homo, scilicet in *Paradiso*. Et postea addit: „Quapropter dicunt Presbyteri, qui sunt „Apostolorum discipuli, eos, qui translati sunt, „illuc translatos esse (justis enim hominibus, „& spiritum habentibus præparatus est Paradisi sus, in quem & Paulus Apostolus asportatus „audivit sermones inenarrabiles, quantum ad nos „in præsenti), ibi manere eos, qui translati sunt

decurrerentes tandem procul a nativis suis fontibus emergunt, affert Plinius Lib. II. c. 103. inquiens: „Quidam (amnes) odio maris ipsa subeunt vada, „sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur „jacta in Alphenum, qui per Olympianam fluens Peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras, rursum sumque redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Æsculapii fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico reduntur. Et in Atinæ campo fluvius mersus post virginis in illius passum exit &c.“.

(a) Ita ipse August. Steuchus Eugubinus loco laudato statim subjiciens: *Hac dico non ignorans, gravissimos, sanctissimosque viros aliter sentire: quæ si parum Christiana sunt, retracto, prompteque refello.* Jacobus etiam Naclantius Episcopus Clugiensis in *Meditella S. Scriptura de Paradiſo loquens*. „Quem putare, inquit, in præsenti destrunctione, imo & forte a principio desolatum; vel mox admisso peccato, quando maledicta est terra, & spinis, tribulibusque exposita; vel quando minima inundarunt aquæ tempore universalis cataclysmi. Cui tamen rei non magis assentiri, quam res ipsa permittat, quia & absolute subscribo, nedium veritati, vel Ecclesiæ

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

„sensui, ac determinationi, sed & enīvis constantiori, seu probatori sententia“. Ita fere etiam Hier. Oleastrius in c. II. Gen., & Cornelius Jansenius Gandavensis Episcopus in *Concord. Evang.* c. 143.; atque prætermis aliis Bened. Pererius Lib. III. *Commentar. & Disputat. in Genesim Quest. V.* ita suam sententiam proponit. „Est rationi, & sacris litteris satis consentaneum, nullum esse nunc Paradisum illum terrestrem, in quo Adam ad hævre tempus fuit. Hoc autem in præsentia nonnullis, nec opinor invalidis rationibus probare constitui. Quod si forte visum fuerit doctis, & piis viris, licet satis hæc opinio probabilis sit, & in eo genere rerum versetur, quæ ad fidem minime pertinent, tunc fore tamen antiquam, & communem sequi Doctorum sententiam, saltem quæd hac opinio, magis cognita ejus probabilitate, paulatim in scholis recipiatur, & a Theologis probata promulgetur, siveque suam ipsa exuens novitatem, propter quam nonnullis fortasse dispicere posset, majorē in dies veterascens fidem, & auctoritatem acquirat, euidem prudens istorum consilium vehementer laudo, proboque, meque ipsorum sententiaæ adscribi volo &c.“.

„ sunt usque ad consummationem coauspicantes
„ corruptelam „.

319. Contra hoc tam luculentum testimonium nonnulla objicit Pererius: pruno quod scribit Irenæus de translatione Henoch, & Eliæ in Paradisum terrestrem, esse admodum incertum (a): secundo ibidem asserere S. Irenæum, justorum animas in Paradiso commorari usque ad diem iudicii, atque ad eum fuisse traslatum S. Paulum; quorum primum manifestum continet errorem ab Ecclesia damnatum (Vid. nostrum T. II. Diss. III. cap. 12.) alterum vero manifestam falsitatem: certum est enim, S. Paulum fuisse raptum non ad Paradisum terrenum, sed ad cœlestem: tertio nibili faciendam esse traditionem illorum Presbyterorum, qui dicuntur *discipuli Apostolorum*; a quibus multa falsa dicit S. Irenæus, ut Jesum Christum quinquaginta annis vixisse Lib. II. c. 59. & quæ idem Sanctus deceptus de regno millenario docuit ad finem Libri V.

320. At vero hæc non sufficiunt ad elevandam tam insignis Ecclesiæ Patris auctoritatem. Nam primum de translatione Henoch, & Eliæ in Paradisum terrestrem, quanquam non sit dogma fidei, tantum tamen habet tum in sacris litteris, tum in traditione fundamentum, ut vitio verti nequeat S. Irenæo, si hoc tanguam certum credit, quod multi alii Patres, & scriptores crediderunt. Vid. Thomas Malvenda *de Paradiso* c. 87.

321. Verba autem illa secundo loco objecta, quæque intra parentheses testimonii S. Irenæi continentur, non sunt referenda ad Paradisum terrestrem, quanquam de eo ibidem S. Martyr loquebatur, sed potius ad cœlestem, de quo antea locutus fuerat, docens translationem Henoch, & Eliæ ad Paradisum terrenum typum esse translationis, & assumptionis justorum ad spiritualem, & meliorem alteram vitam. Et quanquam S. Pater erroribus Millenariorum præoccupatus, translationem corporum in cœlum crediderit non illico post resurrectionem carnis faciendum esse, non tamen inter eos recensendus est, qui Sanctorum animabus visionem Dei intuitivam ante universale judicium denegarunt. Vid. Fevardentius in notis ad hunc locum S. Irenæi, Card. Bellarminus Lib. I. de *Sanctorum beatitudine* cap. 4. & quæ nos diximus Tomo II. Diss. III. c. 12. Eodemque sensu non ad terrenum, sed ad cœlestem Paradis-

sum fuisse raptum S. Paulum, Irenæus censuit.

522. Quanquam vero non ea omnia probanda sunt, quæ S. Irenæus a Presbyteris Apostolorum discipulis se accepisse dicit, non tamen sunt omnia sine discriminâ rejicienda, scilicet ea etiam, quæ aliorum Patrum testimonio confirmantur, eorumque doctrinæ concidunt, ut hoc caput, de quo agimus, scilicet Hortum Edenicum adhuc superesse, quamvis ejus locus *occultissimus* sit; quæ communis pene fuit veterum doctrina, hausta, ut credere par est, a primorum temporum traditione.

523. Et sane cur tanto studio sancti Patres, & antiqui Scriptores explicare sategissent fontem & scaturiginem quatuor fluviorum, qui exibant de Paradiso, si putassen, euidenter Paradisum non amplius existere? Annon facillimum ipsis erat, modum secare dicendo, everso Paradiso, mutata etiam fuisse eorumdem fluviorum primævam scaturiginem? Ut quid querere secretos terræ meatus, ac canales, per quos primæ eorum scatebræ occultentur? *Videre licet*, inquit Theodoreetus *Quæst. XXIX. in Gen.* hanc ipsam difficultatem enodare studens, „ & alia flumina aliunde quidem „ egredi, deinde in terram quibusdam ductibus „ fluentia, itecum sursum scaturire.... quod & iis „ fluminibus (Paradisi) accedit. Exeunt enim „ illine, ut ait *Scriptura divina*, postea per quos „ sicut meatus subterraneos transeuntia ubi origines „ aliam subeunt. Quod quidem non frustra omnia Deus ita dispensavit, sed ut ambo putaret superfluum hominum curiositatem“; Ideem fere habet S. Augustinus supra laudatus n. 311.

524. Præterea iidem Patres Paradisum passim nominant locum a cognitione hominum remotissimum, ut S. Augustinus supra numer. 308. hominibus *inaccessum*, cuius rei varias reddunt rationes, scilicet aut propter igneam custodiā Cherubinorum, ut S. Augustinus inquit Lib. III. de *Trinit.* cap. 4., quod S. Thomas 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. *interpretatur de vehementia cœstu in locis intermediis ex propinquitate solis*; vel propter immanem a nobis distantiam ultra oceanum, vel ejusdem eminentiam supra omnes montes, ut cœlo propinquus sit; aut demum propter alias rationes. Quæcumque autem illæ sint, semper supponunt, indubitatum fuisse antiquis Patribus

(a) *Ecclesiastici XLIV. 16. in nostris Bibliis ita legitur: Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus penitentiam.* Sed in textu Graeco, qui est primigenius, deest illa vox *Paradisum*, unde aliqui salva fide dubitare potuerunt, an Henoch in Paradiso Edenicō, qui adhuc supersit, an vero in aliquo alio amoenissimo loco vitam beatam ducat, quonsque illud tempus adveniat, quo penitentiam gentibus prædicet. Hinc etiam S. Thomas, Henoch, & Eliam in Paradisum terrestrem translatos fuisse asseruit, sed non omnino certe. Nam I. P. q. 102.

art. 2. ad 3. ita habet: *Quamvis (ut dicitur) nunc Henoch, & Elias in illo Paradiso habitent: & III. P. q. 49. art. 5. ad 2. Similiter, ait, etiam Henoch raptus est ad Paradisum terrestrem, ubi cum Elia simul creditur vivere usque ad adventum Antichristi.* Denique S. Augustinus Lib. II. de peccato origin. c. 23. inter quæstiones, quæ salva fide Christiana agitari possunt, hanc recenset: *ubi sit nunc Elias, vel Henoch, an ibi (in Paradiso), an alicubi, quos tandem non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus piyere.*

Eas Paradisum adhuc existere; nimur enim ipsi facile fuisse respondere, Paradisum detegi non posse, quia non amplius existit: qua responsione omnis subtala fuisse difficultas.

525. Sed cui bono, inquit novae sententiae patroni, hujus Paradisi conservatio, cui nulli hominum patet accessus, imo cuius neque certa haberi potest loci notitia?

526. Resp. esse quidem nunc imotilem Paradisum, quantum ad hominum habitationem, non tamen quantum ad alios divinæ sapientiae altissimos fines, propter quos sicuti Adamo viveente illum claudere, non autem destruere voluit; etiam eo mortuo voluit eundem ad consummationem æculi perpetuo conservare. Vide supra num. 294. (a)..

527. Dices. Si Paradisus esset adhuc superstes in Mesopotamia, vel ejus vicinia, ut supra dictum est, facile posset ab hominibus inveniri, cum regio illa notissima sit, & ubique pervia; eoque facilis posset inveniri, si verum est, quod ab aliquibus dicitor (Vid. sup. n. 298.) fuisse adeo spatiogum, ut totum debuisse: genus humanae continere, si Adam non peccasset.

528. Resp., hac objectione, si aliqua in ea vis est, potius probari, non posse certo Paradisi situm determinari in Mesopotamia, vel alibi (de quo non admodum solliciti sumus), quam eum non amplius superesse, quod modo queritur. Sed tamen oppido falluntur, qui putant, omnes Orientis regiones detectas, & pervias esse, ut nullibi possit Edenicus hortus latere. Quæ etiam narrantur de illius amplitudine, admodum incerta sunt, & Guill. Estius in Lib. II. Sentent. distinct. 17. §. 18. non dubitat asserere, genus humanum, etiam Adamo non peccante, fuisse diffundendum per universam terram, & multiplicandum. Quæ quidem terra, quamvis non omnino parem cum Paradiso secunditatem, & amoenitatem habuisse, nulli tamen maledicto fuisse obnoxia, sed ad commodam humani generis habitationem tota fuisse a Deo benedicta, licet non in omnibus æqualiter. Sicut enim diversi sunt grades beatitudinis, ita fuisse & terræ felicitatis. Ita gravissimus hic Theologus, & Scripturæ sacrae Interpres. Vid. sup. n. 299.

529. Dices adhuc. Ubiunque sit Paradisus, & mortalibus omnibus ignotus, non potuit tamen.

esse aquis diluvii impervius, utpote quæ omnia repleverunt in superficie terre, & operuerunt omnes montes excelsos sub universo cœlo, ut dicitur Gen. VII. 18. & seq.: verisimile est igitur, tunc saltem fuisse deformatum, & corruptum, imo undis euntibus, & redentibus plane destructum. Ulterius, si Paradisus debebat ab universalis illa aquarum alluvione eximi, ut quid opus erat Arcu tanto labore construere, cum potuisse Deus in eo facillime familiam Noe, omniesque animalium species ab interitu defendere?

530. Sed primæ objectionis parti facilis, & obvia est responsio, scilicet, quomodo Israelitæ potuerunt per medium mare, & per Jordanem pertinire, quia ab aquis submergerentur, ita potuisse Paradisi locum ab universalis illa aquarum colluvione eximi. Nec sine fundamento fingitur a nobis hoc miraculum, cum sciamus, Henoc, ubique tandem fuerit, sive in Paradiſo, ut probabilius nobis videtur, sive in alio hujus terræ loco, ab universalis illa calamitate immunem servatum. Quanquam non desunt, qui putent, etiam aquæ diluvii in Paradisum intrantes multum ei detrimentum attulissent, potuisse facile, aeris temperie, & soli fecunditate omne damnum reparari, ut pristinæ redderetur aënitati.

539. Altera objectionis pars adhuc facilius dissipatur, observando, Paradisum fuisse locum homini pro statu naturæ integræ & innocentis, in quo statu non erat Noe cum sua familia. Nec valet exemplum Henochi, & Eliæ, qui creduntur inhabitare Paradiſum, licet non sint in statu naturæ integræ; isti enim duo æternitatis veluti candidati, altisque mysteriis reservati potuerunt a communi illa calamitate eximi, sicuti a communii moriendo lege factenus exempti fuere.

550. Propter has igitur, aliasque similes difficultates, quæ nullo negotio evadantur, non arbitrator recedendum esse a veteri, ac fere universalis sanctorum Patrum, ac Theologorum doctrina, quæ Paradiſum adhuc superesse ait, quamvis ejus locus certo nequeat determinari. Nullum unquam, inquit Card. Bellarminus de Gratia primi hominis cap. 14., ex veteribus legi, qui Paradiſum terrestrem vel aquis diluvii, vel alia de causa periisse scripserit. Et contra legi plurimos, qui illum extare affirmant, ut Scholastici,

,, 209

(a) Nicopliorus Callisti Lib. V. Hist. Eccles. cap. 31. arbitratuſ est, Jesum Christum, postquam descendisset ad inferos, illico cum sanctis illis animabus liberatis, & cum pio latrone venisse in Paradiſum terrestrem, ibique triduo mortis coninoratum fuisse. Huic opinioni sese opponunt Theologi, duce eorum Principe S. Thoma, qui 3. P. qu. 52. art. 4. docet, toto triduo mortis, quo Corpus Christi mansit in sepulcro, animam ejus fuisse in inferno, ut simul anima ejus ediceretur de inferno, & corpus de sepulcro. Ceterum de animabus Sanctorum a limbo libe-

ratis idem Angelicus in 3. Sentent. distinct. 22. quæst. 3. art. 2. quæstiunc. 3. ad 3. dixerat, quod erant cum Christo, ut de ejus corporali præsentia gamderent, vel erant in Paradiſo terrestri, quamvis locus ille non sit propriæ spirituum, sed erant ibi dispensative, ad tempus. Attamen in 3. P. qu. 53. art. 3. ad 2. quærens, ubinam Christus post resurrectionem moraretur, inquit, incognitum esse, quibus in locis intermedio tempore corporaliter esset, cum hoc Scriptura non tradat, & in omni loco sit dominatio ejus.

cos fere omnes ac præterea veteres Patres, Irenæum, Hieronymum, Augustinum, Theodoretum, Bedam, Alcimum, Avitum, & ceteros". Quis autem non videat, prudentis Theologii non esse, a tam antiqua, ac fere universalis opinione propter alias non insolubiles difficultates recedere?

551. Hanc brevem appendicem, immo totam hanc de mundi opificio dissertationem concludo verbis S. Augustini Lib. XII. de Gen. ad litt. cap. 34. „Verum hoc dum quærimus, & aut innvenimus, urget nos longitude libri hujus eum aliquando concludere. Quapropter, quoniam de Paradiso sermonem instituimus, propter illud, quod Apostolus ait, scire se raptum hominem usque in tertium cœlum, nescire autem, sive in corpore, sive extra corpus ... non temere affirmamus, utrum in tertio cœlo sit Paradisus, an etiam in tertium cœlum, & inde rursus in Paradisum raptus sit. Si enim proprie quidem nemorosus locus, translato autem verbo, omnis etiam spiritualis quasi regio, ubi animæ bene est, merito Paradisus dici potest, non solum tertium cœlum, quidquid illud est verum etiam in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientiæ Paralitus est. Unde & Ecclesia in Sanctis, temperanter, juste, & pie viventibus Paralitus recte dicitur, pollens affluentia gratiarum, castisque deliciis, quandoquidem & in tribulationibus gloriatur de ipsa patientia plurimum gaudens, quia secundum multitudinem dolorum in corde consolationes Dei jucundant animam ejus. Quanto magis ergo post hanc vitam etiam sinus ille Abrahæ Paradisus dici potest, ubi jam nulla tentatio, ubi tanta requies post omnes dolores vite humanus? Quapropter animæ illius latronis, cui dixit: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, non utique inferos præsttit, ubi pœnæ sunt peccatorum, sed aut illam requiem sinus Abrahæ... aut illum Paradiſum, sive in tertio cœlo, si ve ubicumque alibi est, quo post tertium cœlum est raptus Apostolus: si tamen non aliquid unum est, diversis nominibus appellatum, ubi sunt animæ Beatorum".

DISSERTATIO III.

De homine, variisque ejus statibus.

Post illa, quæ in superiori Dissertat. num. 211. & seq. de hominis creatione, ejusque excellentia potius breviter indicata, quam copiose disputata fuere, sequitur modo, ut de variis ejusdem hominis statibus, potissimum vero de statu naturæ

innocentis, & de statu naturæ lapsæ aliquantulatius disseramus, præcipue autem de secundo, in quo omnes nascimur, & vivimus, donec per gratiam baptismi ad statum naturæ reparatæ in Christo Iesu Servatore nostro feliciter renascamur. Aliqua demum in fine addenda erunt de celebri his temporibus controversia, an possibilis fuerit status quidam naturæ puræ, a duobus memoratis statibus naturæ innocentis, & lapsæ omnino diversus. Prius tamen opportunum duciunus, commentarium Isaaci Peyrerii *De Præadamitis systema* expovere, & refellere; tum quod rerum dicendarumordo id postulare videtur; tum etiam quia impii nostrorum temporum Philosophi aliquod contra sanctam, atque a Deo revelatam nostram Religionem argumentum ex fabuloso eodem systemate trahere se posse putarunt. Sit itaque

SEG T I O I.

De statu naturæ innocentis.

C A P U T I.

Exponitur, & refellitur sistema Præadamitarum.

1. Isaac la Peyrere patria Burdigalensis ex Calvinistarum secta, professione Medicus, anno 1655. librum edidit inscriptum *Præadamites*, sive *Exercitatio super versibus 12. 13. & 14. cap. V. Epistolæ D. Pauli ad Romanos*, quibus inducuntur primi homines ante Adamum conditi; in quo duplex distingui hominum genus volebat, quorum primum indicatum esset Geneseos I., ubi vers. 27. paucis verbis Moyses dicit: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam masculum, & feminam creavit eos*: alterum vero cap. II., ubi Moyses accurate describit formationem viri ex limo terræ, feminæ autem ex una viri costa, utriusque nomen &c. Primæ hominis formationi secundam longo annorum, imo & sæculorum intervallo posteriorem ponebat.. Ex prima autem hominum ante Adamum creatione dicebat fuisse propagatum Ethnicorum genus; ac propterea eam a Moyse vix indicatam, deque illius primi hominis filiis, ac nepotibus siluisse; contra vero iu desribenda alterius hominis formatione, & progenie omnem diligentiam adhibuisse, cum ex ea fierit gens Judaica prognata. Si itaque hunc auctorem audiamus, Judæi appellari debebunt Adamitæ, Gentiles autem Præadamites. Peyrerius tamen hanc falsam suam opinionem una cum Calvinismo Romæ coram summo Pontifice Alexandro VII. ejuravit (a) .

2.

(a) Quanquam Peyrerius hoc Præadamitarum systema illustraverit, & non contempnendis momentis firmaverit, primus tamen illius inventor dici non potest.

Illi siquidem faciem prætulere Zabæi quidam memorati a R. Maimonide in *More Nevochim*, qui Adamum non a Deo ex limo terræ formatum, sed ab a-

2. Sed facile nobis erit hanc coimmentitiam fabulam explodere. Primo enim Moyses satis aper-te innuit, hominem, quem a Deo creatum dicit cap. I., euendem ipsum esse, cuius postea for-mationem describit in cap. seq. Nam in cap. I. 27. dicit: „Creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum, masculum, & fœminam creavit eos; benedixitque illis Deus & ait: crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjecite eam, & dominamini-ni piscibus mariis, & volatilibus cœli, & uni-versis animantibus quæ moventur super terram &c.“ Porro hunc hominem sic creatum con-stat non alium fuisse, quam Adam, de quo dic-tur cap. II. 19. „Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & uni-versis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea“. In cap. autem V. Moyses breviter recolens, quæ dixerat cap. I. „Hic est, inquit, liber generationis Adam. In die, qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum: masculum, & fœminam fecit eos; & benedixit illis“.

3. Accedit, quod in cap. II., ubi Peyrerius fa-tetur sermonem esse de creatione Adam, vers. 5. dicitur: & homo non erat, qui operaretur ter-ram; quod falsum omnino esset, si ante Ad-a-mum erant alii homines a Deo creati. Rursus vers. 19., & sequ. dicitur fuisse ab Adam cun-citis animantibus terræ, & volatilibus cœli propria nomina imposta; & omne quod vocavit Adam anime viventis, ipsum esse nomen ejus. Si autem alii homines ante Adam fuissent, utique jam illi rebus omnibus nomina imposuerint. Demum Gen. XI. 20. Eva dicitur mater cunctorum siven-

tium; quo significatur, nullos esse homines, E-væ qui filii non sint.

4. Contendit tamen Peyrerius, diversam omni-no esse creationem hominis in primo, ac secundo Geneseos capite expositam: primo quia in primo capite dicuntur simul creati masculus, & fœmina; at vero Eva fuit post aliquod tempus, ino-fortasse post aliquot secula formata ex una costa alterius hominis, scilicet Adam, quem Deus for-maverat ex lino terræ, atque in Paradiso collo-caverat, ubi etiam nomina bestiis terræ, & volati-libus cœli imposuit. Ulterius in primo cap. Ge-neseos non unus homo, sed plures creati viden-tur; dicitur enim vers. 26. ut præsint piscibus mariis &c. non ut habet vulgatus noster interpres in numero singulare ut præsens: hebraice enim ex-primitur numerus pluralis כָּהֲנָדָה rejirdu, & præsint.

5. Veruntamen non admnodum graves sunt istius-modi difficultates. Prima solvit ex communi in-terpretum sententia, qnæ vult, eadem plane die, qua creatus fuerat Adam, fuisse etiam Evans for-matam, quanquam ille prius, hæc autem poste-rius, dicente Apostolo I. ad Timoth. II. 15. Ad-ami primus formatus est, deinde Eva (a). Et tempus unius diei utique sufficiebat, ut Adam trans-ferretur in Paradisum, nomina animantibus imponeret, sopore corriperetur &c. Quanquam ne-cessunt, qui putent, Evans fuisse post septuaginam dñm ex Adami costa efforinatam; quod etiam in-sinuat S. Thomas I. P. q. 75. art. 1. ad 3.; in qua sententia dici potest Eva formata die sexto, quia materialiter præexistit in Adam, de quo for-mata fuit: unde hoc etiam sensu verum est, quod dicitur cap. I. creatum fuisse die sexto hominem ma-

Iis præexistentibus hominibus natum commenti sunt; ino & nominabant quendam hominem Tambuscum Ad-ami præceptorem. Deinde Julianus apostata omnes homines ab eodem stipte ortos esse, negabat, quia neque leges tam varie & discrepantes essent, neque totus terrarum orbis potuisset impleri, etiamsi plures una fictura mulieres ipsis parerent, ut in sullo gene-re cernimus pag. 181. Operum ipsius Jullani a Span-hemio editorum. Etiam Jordanus Brunus Peyrero in suis somniis præivit, contendens, solos Hebreos ab Adam, & Eva originem trahere, reliquos ab aliis ho-minibus, quos Deus ante condiderat. Hujus erroris reus habitus est in sententia contra ipsum lata, quam refert Gaspar Scioppius oculatus testis in Epist. ad Rit-tersiusum. Videri potest Jac. Bruckerus in Hist. criti-c. Philosophica Tomo IV. pag. 55. & seq. Ceterum Peyrerio asseclæ non defuerunt, ut quidam Dyerus, & impius Card. Blountius in suo infami libro, cui ti-tulus: *Oracles de la raison...* Utrumque menorat Sta-ckoniis Anglus in altero Tomo sui *Tractatus comple-ti Theologie*. Increduli moderni facile hanc fabulam adopiant, licet paradoxum, tantummodo ut Moysis narrationem de ortu Mundi, quacumque deinceps via labefactare possint.

(a) Vid. quæ in superiori Dissertat. cap. VII. de

Eva formatione dicta sunt n. 232. & seq. Neque in hac re probari merentur conjecturæ auctoris anonymi (D. Astruck) qui in opere, cuius titulus: *Conjectures sur les mémoires originaux, dont il paroit, que Moyse s'est servi, pour composer le livre de la Genèse à Bruxelles 1753.* in 8. putans, Librum Geneseos non esse, nisi collectionem aliquorum coimmentariorum, quos Moyses iam exaratos invenit, simulque conjinxit, etiam credit ea, quia de creatione hominis in cap. II. Genes. continentur, fuisse scripta in-alio commentario diverso ab eo, in quo creatio Adani in primo capite descripta reperiatur. Contra hunc librum D. Astruck scriptis Blonsthalius suas *animadversiones in conjecturas anonymi* &c. Upsalis 1761. in 8. Inserta est etiam primo Tomo de la Sainte Bible &c. edition 2. à Avi-gnon 1767. erudita dissertation sur la Genèse, ou l'on examine, s'il est vrai, qu'elle ne soit, qu'une compilation &c. pag. 286. Neque vero conjecturæ Astru-ckianæ novæ erant; præiverat enim Carolus La Gene Minister heterodoxus, & apertus Socinianorum patro-nus, qui in præfat. novæ versionis Bibliorum Amste-lodamim impressæ anno 1741. vol. 2. in fol. (quæ an-но seq. a Synodo Protestantium damnata fuit) hanc ipsam hæreticam opinionem præforminaverat.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. I.

masculum, & feminam, scilicet Adam & Evam.

6. Altera difficultas etiam levior est; quod enim dicitur v. 26. faciamus hominem... & præsit &c., ut veritatem noster Interpres, potest etiam dici: ut præsent &c. juxta textum Hebraicum, quia nomine hominis veniunt simul Adam, & Eva; quemadmodum vers. sequ. dicitur: creavit Deus hominem... masculum, & feminam creavit eos.

7. Dices. Origenes Tomo XIV. in Matth. n. 16. distinguit eos homines, qui ad imaginem Dei ab illis, qui de limo terræ, & de una e costis Adam facti sunt: non ergo omnes homines, eadem habent originem; adeoque &c..

8. Resp. satis esse legere Mosaicam. historiam, ut illico appareat, eos homines, qui ad imaginem Dei facti sunt, non alios esse, quam Adam, & Evam, quorum prior e limo terræ plasmatus est, altera autem e costa Adæ fabricata. Et si Origenes aliter docuisset, esset hic unus ex aliis multis ipsius erroribus. Veruntamen non adeo despiciunt Origenes, sed suo more allegorico sensu locutus est, ac per homines factos ad imaginem Dei, eos intellexit, qui spiritualibus rebus intendunt; per eos vero, qui ex limo terræ formati dicuntur, illos vult significari, qui terrenis rebus indulgent. Vid. Huetius tum in nota ad hunc locum, tum etiam in *Origenianis* Lib. II. qu. 12. §. 10..

9. Alterum argumentum contra Præadamitas suppeditant Sacræ Litteræ iis Sapientiæ verbis cap. X. 1. ubi de Adamo dicitur: *Hæc (Sapientia) illum, qui primus formatus est a Deo, pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodit; tum illis aliis. Actor.* XVII. 26. ubi S. Paulus de Deo dicebat: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ. Quæ duo testimonia adeo perspicua sunt, ut nostro non indigent glossemate..

10. Tantummodo breviter refellenda est cavillatio Peyerrii contra secundum testimonium, qui observans in Græco textu, haberi τὸν ἄνθροπον ex uno sanguine, colligit, iis verbis non designari, hominum genus ab uno stipite propagatum, sed potius ex uno sanguine, seu ex eadem materia, ex eadem terra, eademque natura..

11. Puerilis est hæc cavillatio; nunquam enim probare poterit Peyerrius, uinione sanguinis ibi intelligi naturam, materiam, aut terrain, & non potius genus, vel progeniem. Sic communis loquendi usus dicitur, homines uno prognatos esse sanguine, qui ex eodem stipite, vel parente originem trahunt. P. Harduinus etiam in notis ad eum locum memorat antiquissimum codicem Alexandrinum, in quo illa vox αἰματος deest, ut deest in nostro textu vulgato.

12. Tertium argumentum, illudque fortissimum, petitur ex peccato originali ab uno homine, id est Adamo, in omnes derivato, quemadmodum Fides Catholica nos docet. Hoc autem fundamen-

tale Religionis nostræ dogma verum non esset, si aliqui in hoc mundo viverent homines ab Adamo originem non trahentes.

13. Peyerrius, ut hoc gravissimum incommodum declinaret, contendebat, omnes homines esse Adamiticæ culpæ reos, etiamsi omnes ab Adamo non descendant; quia non aliter illos reos esse vult, nisi per imputationem, quam triplicem distinguit, scilicet *physicam*, *politican*, & *mysticam*. Imputatione *physica* nonnunquam filii puniuntur propter peccata patrum: & sic Deus dicitur visitare peccata Patrum in filiis usque ad tertiam, & quartam generationem. Sic David, jubente Deo, septem filios Saul tradidit Gabaonitis puniendos, quia eorum pater Saul fidem eiusdem Gabaonitis fregerat 2. Reg. XXI. Imputationis *politicae* exemplum eadem Scriptura sacra nobis suppeditat, quando Deus peccatum a David patratum in enumeratione populorum, iisdem populis politice imputavit, ejusdemque ab iis poenam exegit 70. eorum millibus peste consumatis; & sæpius puniri populos propter Regum peccata, notarunt etiam Gentiles; unde illud Horatii Lib. I. Epist. 2..

Quidquid delirant. Reges, plectuntur Achivi.

Alia quoque addit Peyerrius exempla imputationis *politicae* integro populo, peccati ab uno tantum ejusdem populi homine commissi. Tale fuit crimen Achan Josue VII., & tale peccatum aliquorum paucorum, de tribu Benjamin cum Levitæ concubina Judicum XIX. Denique *mystice* imputari posse peccata aliena, conatur ostendere Peyerrius. contrario exemplo fidei Abraham, quæ imputatur omnibus fidelibus, quamvis ab ipso originem non trahant, & exemplo mortis Christi, ejusque justitiæ, quæ omnibus omnino hominibus imputatur.

14. Sed quidquid sit de variis illis, imputationum speciebus, quas Peyerrius ingeniose magis, ac subtiliter, quam solide, ac vere distinxit, certum fide est, peccatum Adaini hominibus non imputari solum, sed ab iis re ipsa contrahi, ac nasci omnes natura peccatum Adæ sit unicuique proprium, ut loquitur Synodus Trident. Sess. V., ex quo appetit exempla a Peyerri adducta minime ad rem esse. Et de hac imputatione fusius agetur, ubi de peccati originalis propagatione.

15. Et quoniam ille potissimum insistit in *mystica* imputatione, quam explicat exemplis fidei. Abrahami, & justitiæ Christi, observandum est, fidelès non vocari filios Abrahæ, nisi propter imitationem ejus fidei, ratione cuius ille vocatus fuit pater omnium credentium. At vero dicere, peccatum originale a nobis contrahi tantum per imitationem inobedientiæ Adaini, error est in Pelagianis jaridiu ab Ecclesia proscriptus.

16. Error pariter est Novatorum in Concilio. Tri-

Tridentino Sess. VI. cap. 7., & Can. 11. damnatus, quod sola imputatione justitiae Christi justificemur, non vero intrinseca justitia, in nobis recepta, qua vere justi sumus per gratiam, & caritatem, quæ in cordibus nostris per Spiritum sanctum diffunditur, nobisque inhæret. Et quamquam a Domino, & Servatore nostro Iesu Christo originem non trahimus, sicut ab Adam nostro Protoparente, illi tamen conjungimur, ut in membra capiti; quonodo certe homines Præadamitici non potuissent conjungi Adamo. Unde patet, quam inepta sit illa *mystica imputatio ad salvandum* dogma orthodoxum transfusionis peccati originalis.

17. Quo loco alter etiam Peyrerii error convellendus est, dum putavit, mortem, cui omnes homines obnoxii sunt, non esse peccati originalis pœnam, sed naturalem corruptibilis materiae, unde compacti sumus, consecutionem. Mirum est, Peyrerium latuisse, jam olim Ecclesiam hac etiam de causa Pelagium in pluribus Conciliis, ac tandem in ecumenico Tridentino dannasse, ut videbimus infra.

18. Aliqui ad retundendum hoc invictum argumentum ex dogmate peccati originalis, finxerunt, Ecclesiæ doctrinam esse intelligendam de hominibus, qui modo nascentur, & vivunt, utpote qui ex Adamo descendunt; non autem de Præadamitis, quorum progenies diluvio universali extincta est.

19. Verum isti primo non adverterunt, dogma transfusionis peccati originalis omnes omnino homines comprehendere, eosque etiam, qui ante diluvium vixerunt. Quod præter alia argumenta probatur ex morte, cui omnes omnino homines obnoxii fuerunt, quæque per peccatum Adami in mundum intravit, estque illius pœna. Non animadvertisserunt præterea, id cum præcipuo Peyrerii scopo non cohædere, qui Præadamitis præcipue ntebat, ad explicandum, quomodo Antipodes existant, & undenam oriatur tanta hominum diversitas, præcipue in colore; ad quæ explicanda necesse illi erat, Præadamiticam prosapiam usque ad nostra tempora perducere.

20. Hisce gravissimis argimenti ex Scriptura sacra, atque inconcussa Ecclesiæ doctrina petitis aliud accedit ex traditione, quæ apud omnes nationes semper vigit, & adhuc viget de unica omnium hominum origine, de qua traditione nonnulla attingit Petrus Dan. Huetius in *Demonstr. Evangel. Prop. IV. cap. 5.*, & sequent. (a).

21. Ob. primo Peyrerius. Ex Historia Mosaica constat, herbas, arbores, & cujusvis generis at-

(a) Longum nimis esset per omnes nationes discurrere, ad investigandam universalein traditionem originis omnium hominum ab Adam. Ipso teste Voltairio (teste non certe suspecto, quando aliquid resert Religioni favens (in *Phil. Historie* cap. 17. in *Vedam*, seu *Rituali* veterum Brachmanorum, docetur, priimum hominem fuisse Adimum, priuamque feminam Procri-

mantia fuisse toto orbe terrarum a Deo, antequam crearetur Adam, condita, atqui id prouersus inutile fuisse, si unus erat Adam cum uxore sua proxime creandus: credibile est igitur, fuisse ante Adam alios homines, qui his rebus intererent.

22. Resp. Si hoc argumentum valeret, dehinc sent illi Præadamitæ totum terrarum spatium replere, ne scilicet dicatur, frustra a Deo fuisse arbores, animalia, & cetera creata. Ino & modo nulla essent loca inaccessa, & ab hominibus inhabitata, in quibus tamen sint vegetabilia, & animalia, quæ certe propter homines creata sunt; quod expeditivæ repugnat. Nihil ergo impedit, quin Deus ab initio plura creaverit, quorum tunc nullus esse poterat usus, sed futurus erat sequentibus temporibus.

23. Ob. secundo. Genes. IV. 12. dicitur: *Fuit autem Abel pastor ovium, & Cain agricultor.* At vero cur Abel custodiebat greges, si nulli erant homines, qui oves rapere possent? Fortasse a lupis, aliisque rapacibus belluis? Sed ab iis plus sibi, quam ovibus, Abel timere debebat. Cain autem agros colere non poterat, quin aratra, ligones, vomeres, aliaque instrumenta haberet, quæ multos poscebant artifices.

24. Resp. leves has esse objectiones, quæ facile dilinuntur. Gregibus necessarii sunt Pastores, non solum ut a furibus, & voracibus seris custodiantur, sed etiam ut ad salubria pastura ducantur, ut ducantur ad aquas, ut lac emungatur, ut suis temporibus tondeantur, & plura alia ipsis præsentur, quæ artis pastoritiae periti norunt. Cainus vero sine dubio a Patre didicerat sibi necessaria instrumenta parare ad terram colendam; quæ instrumenta non multa eo tempore requirebantur; cum non magna terra portio excolenda esset, sed quanta paucis illis habitatoribus aiendis necessaria erat, & fortasse etiam tunc terra erat fertilior, antequam diluvii aquis contaminaretur.

25. Ob. 5. Peyrerius verba Dei ad Cain Genes. IV. 6., & seq.: *Cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum alerit?* Per fores hic indigitari videntur tribunalia, quæ apud Orientales erigi consueverint in foribus civitatis. Supponit ergo, jam tum tantum fuisse hominum numerum, ut judices constituti essent ad dirimendas lites: quam hominum multitudinem non possumus intelligere, si omnes ab Adam descendebant.

26. Hoc ipsum appareat ex verbis Cain ad Denim vers.

tem, quæ vox eorum lingua significat vitam, sicuti *Eva* idiomate hebreo id sonat, *ac vita*. In historia etiam Insula Ceylan, quæ est in India orientali, mentione habetur Adam, tanquam priuani hominis a Deo creati, & quidem ut Ceylanitæ putant, in quodam illius insula inonte, qui dicitur *Amalec*.

DISSERTATIO III.

vers. 14. *Ego vagus, & profugus in terra: omnis igitur, qui invenerit me, occidet me.* At vero quem debebat timere Cain, si homines ab Adam descendentes nondum poterant in terra esse multiplicati? Ulterius Deus respondens Caino dixit: *Nequaquam ita fiet; sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Posuitque Dominus in Cain signum, ut non interficeret eum omnis, qui invenisset eum. Quae omnia suppoununt, Orientalem plagam, ad quam profugiebat Cain, fuisse jam tum hominibus repletam, qui certe non erant ab Adam procreati.

27. Id postremo confirmatur etiam ex Josepho Flavio, viro rerum Judaicarum peritissimo, qui Lib. I. Antiquit. Judaic. cap. 5. refert, Cainum multum terræ una cum uxore emensum, omni vitiorum generi induluisse, facultates autem domesticas magna pecuniarum si ex rapinis, & violentia amplificasse, atque ad luxuriam, ac latrocinia familiares suos invitasse &c. Hæc autem Josephi narratio plures jam tunc extitisse homines indicat; quod vix, ac ne vix quidem intelligi posset, si Adam fuisse unicus omnium parvus.

28. Resp. primæ difficultati, sine fundamento iis verbis: *In foribus aderit peccatum, intelligi judicia, quæ consecutis postea temporibus in foribus civitatum exercebantur; cum potius Deus ea phrasi voluerit indicare internum animi remorsum, quo Cain post fratricidium agitabatur, & quo omnes peccatores post criminis commissa agitari solent, unde etiam Ethnici Poeta maximum impiorum esse pœnam dicebat:*

Nocte, dieque suum gestare in pectore testem.

Juv. Sat. 13.

29. Secundæ, & tertiae objectionis parti resp. Cainum potuisse timere fratres, filios, ac nepotes suos, qui tunc cœperant multiplicari in terra. Occasio enim Abelis contigisse creditur anno mundi 150., quod non obscure indicat Scriptura sacra dicens, Abele occiso Adam cognovisse uxorem suam, quæ peperit ei Seth loco Abel a Cain occisi Genes. IV.; at vero ex cap. V. constat, Seth fuisse genitum anno mundi 150.; dicitur quippe vers. 5. *vixit autem Adam 150. annis, & genuit filium ... vocavitque nomen ejus Seth.* Perfecto hoc 150. annorum spatio poterunt, ac debuerunt homines ad multa millia multiplicari; nam spatio annorum 225., quo filii Israel manserunt in Ægypto, scimus illos ad sexcenta, & amplius auinarnim millia excrevisse Exodi XII. 57., cum nonnisi 70. animæ essent, quando Jacob cum tota domo sua illuc ingressus est Gen. XLVI. 27.

30. Eadem responsione solvitur, quod postremo loco ex Josepho objectum fuit, si tamen vera sunt, quæ auctor iste refert; nam Scriptura san-

SECT. I. CAP. I.

cta nihil tale habet. Videlicet aucta familia sua potuit Cain post aliquod longius tempus cum suis latrocinia exercere contra filios fratris sui Seth, aliosque, qui pie, justeque vivebant. Ceterum si Peyerius fidem Josepho habere velit, certe credet, Adainum primum e terra factum, quod eodem loco Josephus scribit, nullam vel levissinam Præadamiticæ generis mentionem faciens.

31. Objicit 4. Peyerius hæc Gen. IV. 17. verba: *Cognovit autem Cain uxorem suam: hæc vero uxor non poterat esse ex stirpe Adam, quia fuisse ejus soror, legeimque naturæ Cain violasset cognoscendo sororem.* Præterea ibidem additur de Cain: *ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui Henoch,* non alia certe de causa, nisi ut eam ab aliis plagæ orientalis civitatibus distingueret; multæ autem esse civitates eo tempore non poterant, si sola erat Adami progenies. Quæri etiam potest, qui ipsi suppeditaverit instrumenta ad ædificandum, cum Scriptura sacra Genes. IV. 22. inventionem instrumentorum æris, & ferri videtur tribuere Tubalcain?

32. Resp. primæ objectionis parti, sine dubio Cainum duxisse sororem suam in uxorem, quod eo tempore non solum licitum, sed necessarium erat ad generis humani propagationem. Vid Sanct. Augustinus Lib. XV. de Civ. Dei cap. 16. Neque obest, in Genesi nullam Adami filiam commemorari, cum non omnes Adami filii distincte recenseantur, quos certe plures fuisse credendum est. Cum enim Adam vixerit 950. annos, & propagationi generis humani ex Dei mandato incumbere deberet, dubitari non potest, eum magnum filiorum, atque filiarum numerum habuisse, quod sacra Scriptura innuit dicens: *genuit filios, & filias,* Genes. V. 4. Sacer autem Scriptor eos minime nominavit, quia id minime necessarium erat, & quia, ut Sanct. Augustinus observat Lib. XV. de civitat. Dei cap. 8. propositum Moysi fuit, solum genealogiam ab Adam ad Abraham perducere, ad quod minime opus erat siugulos Adæ filios ex nomine appellare.

33. Altera pars de civitate Henoch ita facile expeditur. Primo non omnino constat, quo anno fuerit civitas illa a Caino ædificata. Putant Chronologi aliqui, eam extractam non fuisse ante annum 500., quo tempore magna jam esse debebat hominum multitudo. Sed si etiam concedamus, id citius factum fuisse, non video, quomodo Cain ad illam urbem condendam Præadamitarum auxilio indiguisse; aut cur non potuerit eam nomine filii sui appellare Henoch, ut eam distingueret & a paucis illis, quæ jam tunc erant, & a multo pluribus aliis, quæ postea erant condendæ. Tubalcain autem dicitur loco land. Genes. malleator, & faber in cuncta opera æris & ferri; quod non significat, eum fuisse horum instrumentorum inventorem, sed artis ferrariæ cultorem, & perfectorem.

34. Quinta Peyrerii objectio duxit est ex loco obscuro, & difficulti novi testamenti, scilicet ex Epist. ad Roman. cap. V., ubi Paulus vers. 15. hæc habet: „ usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui nou peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri “. Ex his antem verbis ita colligit Peyterius. Lex, de qua Apostolus loquitur, non alia est, quam lex data Adamo non conedendi fructum ex arbore scientie boni, & mali; atqui ante hanc legem Apostolus dicit fuisse peccatum in mundo: erant ergo ante Adamum homines peccatores; adeoque &c. Majorem autem ita probare conatur. Communis illa nostrorum interpretationem explicatio, legem memorataam a S. Paullo esse legem Mosaicam, contextui repugnat, in quo dicitur, peccatum non fuisse imputatum, cum lex non esset: at vero certo certius est, peccatum fuisse semper imputatum, ac severissime punitorum etiam ante legem Mosaicam; quod pluribus sacrae Historiae exemplis constat: ergo lex illa, de qua loquitur Apostolus, non alia esse potest, quam lex Adamitica; adeoque &c.

35. Resp. Varias esse hujus Paulini textus explicationes; emnes tamen interpretes in eo convenire, ut lex illa ab Apostolo commemorata non sit lex Adamitica, sed lex Mosaicæ; nam quotiescumque S. Paulus legem commineborat, semper Mosaicam intelligit (a). Illius autem textus interpretationi, quæ magis Apostoli menti, & contextui videtur adaptata, illa est, ut ea verba: usque ad legem peccatum erat in mundo significant, peccatum ab Adam usque ad Moysen semper regnasse in mundo, non exclusive, quasi sub Moyse, ant post Moysem cessaverit, sed inclusive; idest peccatum fuit tam ante, quam post legem Moysis. Ita S. Augustinus L. I. de peccator. meritis, & remiss. cap. 2., S. Thounas in hunc locum, Estius &c.

36. Sed majorem videtur habere difficultatem, quod sequitur: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. „ Il vero ita com. mole explicat S. Thomas, ut dictum sit, quantum ad aliqua peccata actualia, quod non inimputabantur ante legem, sicut illa, quæ spe-

(a) Sic ad Rom. X. 5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, que ex lege est, qui fecerit homo, vivit in ea. Ad Galat. III. 19. Quid igitur Lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in matre mediatoris; & vers. 24. Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. Sed & alia loca sunt parallela in aliis libris novi Testamenti, ut Matth. V. 17. Nolite putare, inquit Christus, quoniam veni solvere legem &c. scilicet legem Moysis. Cap. XXII. 36. Quod est mandatum magnum in lege? Ibid. vers. 40. In his duabus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ. Luke XVI. 16. Lex, & Prophetæ usque ad Joan-

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

, cialiter sunt per legem prohibita, quæ homines peccata non reputabant: sicut quod dicitur Exodi XX. 17. Non concupisces &c.; imputabantur tamen quædam peccata, prout erant contra legem naturæ, unde Genesi XXXIX. Jo seph legitur in carcere missus propter adulterium sibi impositum “. Hinc etiam idem Apostolus dicit in eadem Epistola cap. VII. 7.: Peccatum nou cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: non concupisces “.

37. Jam vero quod sequitur: „ Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, interprete S. Thomas hunc habet sensum: quamvis peccata aucte legem non imputarentur, tamen mors, scilicet spiritualis, idest peccatum, vel æterna damnatio ... regnavit; idest potestatem suam exercuit in homines ducendo eos in damnationem, ab Adam, per quem peccatum intravit in mundum, usque ad Moysen, sub quo dicitur, ta est lex “.

38. Demum postrema illa Apostoli verba: etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, interprete S. Augustino significant, mortem spiritualem regnasse non solum in adultos, qui actualiter peccaverunt in similitudinem Adæ, ratione scilicet ad peccandum utentes, sicut Adam usus est, verum etiam in infantes, qui a peccatis actualibus inimicis sunt, sed non a peccato originali. Alias hujus loci explicationes vide apud S. Thomam Lect. IV., apud Estium, eliosque Interpretes (b).

39. Sexto loco objicit Peyterius quædam ex profana historia, quæ annos multo plures huic mundo tribuit, quam historia Mosaicæ. Nam Chaldaei 470. annorum millia numerabant, testibus Diodoro Siculo (Lib. I.), Cicerone (Lib. I. de Divinit.), & Lactantio (Lib. VIII. Divin. Institut. cap. 34.). Idem Diodorus narrat, Ægyptios a regno Solis, usque ad Alexandri transitionem in Asiam numerasse annorum 25. millia. Herodotus autem ait, Sacerdotes Ægyptios regnum hominum apud se extendisse per 10. millia 540. annos, ante quod tempus Dii apud eos regnabant. Multo majorem annorum seriem jactant Babilones, Sinenses, Scythæ, & Americani.

40. Sed operæ pretium non est, in his chinæris

nem. Joann. I. 17. Lex per Moysen data est, & cap. VII. 19. Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac denique Actor. VII. 53. Qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis. In quibus locis, & in omnibus aliis nomine Legis nulla alia intelligitur lex, quam Mosaica.

(b) S. Augustinus Epist. 157. ad Hilarium n. 19. observat, in nonnullis latinis codicibus deesse particulam non, & legi in eos, qui peccaverunt &c., græcos tamen Codices habere eandem particulam non. Si vero particula negativa omittitur, tunc fieri hunc sensum, infantes etiam peccasse in similitudinem prævaricationis Adæ, quatenus omnes in Adam peccaverunt.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. I.

ris innorari, quæ risu, & sibilis dignæ visæ sunt, non solum S. Augustino (*a*), Lactantio (Lib. VII. *Divin. Institut.* cap. 14.), aliisque veteribus Religionis nostræ scriptoribus, sed ipsis etiam gentilibus emunctioris naris Philosophis. Nam Cicero (Libro I. de *Divinat.* cap. 19. de Chaldeorum suppunctionibus loquens, *Condemnemus*, inquit, hos aut stultitiae, aut vanitatis, aut imprudentiae, qui 470. *millia annorum*, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent. Quod similiter de Ægyptiis, Sinensibus, aliisque populis merito repeti potest. Quanquam multi existimant, annos apud eas nationes non constitisse 12. mensibus, sed paucioribus; imo fortasse aliquando nonnisi aliquot diebus. Quis autem prudens ex fabulosis illis historiis, quæ mendaciis undique scatent, velit in dubium revocare illam chronologiam, quam nobis exhibet Moyses, & quæ aliis etiam certis antiquitatis monumentis accurate consonat? Ut enim observarunt eruditæ, nulla inventiunt certa monumenta, quæ epocha diluvii posteriora non sint. Imo S. Cyrillus Alexandrinus in suo primo Libro contra Julianum (Tomo VI. edit. Paris. an. 1658.) omnia veteris historiæ profanae monumenta magna eruditione percurrentes, ostendit nihil inveniri, quod Moyse posterius non sit. Et Jaquelotius ex hoc ipso capite, quod veterum memoriarum sint omnes diluvio posteriores, invictum depromisit argumentum ad Christianæ Religionis veritatem demonstrandam (*b*).

41. Ob. 7. Antipodes non potuerunt ab Adamo descendere, cum ante inventam acum magneticam

Idem repetit Lib. I. de peccat. meritis, & remiss. cap. 11. Ex hac autem lectione, si vera esset, oannis evanesceret difficultas Peyrerii.

(a) Verba S. Patris Lib. XVIII. de *Cicit. Dei* cap. 40. hæc sunt: *Cum ab ipso primo homine, qui est appellatus Adam, nondum sex millia anni compleantur, quomodo non isti ridendi potius, quam refellendi sunt, qui de spatio temporum tam diversa, & huic explorata veritatí tam contraria persuadere conantur? Cui enim melius præterita narranti credimus, quam qui etiam futura prædictit, quæ præsentia jam videmus?* Nam & ipsa historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbat, ut ei potius credere debeamus, qui divine, quam tenemus, non repugnat historicæ?

(b) Si quis his delectatur, præter Auctores alia in loco a me laud. Tom. I. Diss. III. num. 62. seq. consulere poterit Rollinum in suo I. Tom. *Histor.*, Disquisitiones P. Cahuet in *Chronolog. Ægyptiorum*, Anglos Auctores *Hist. univ.* Lib. IV. cap. 2., ubi decantata Sinensim antiquitatis fabula exploduntur, de quibus etiam fuse egit D. de Gignes in suis Dissert., quæ insertæ sunt *Monumentis Academia Parisina Inscriptionum* annor. 1758. 1759. Harum specimen esse poterit, quod narratur de To-hi (cujus regnum ad tempora antediluvia extenditur), scilicet ipsum habuisse corpus draconis, caput bovinus, dentes autem testudinis. Adi-sis etiam Richerium *Canonicum Galium* apud Ephemerides Trevoltianas an. 1744. mense Aprili art. 31., & alios in iisdem Ephemeridibus memoratos eodem anno mense Septembri art. 65., & men-

impossibilis plane esset per Oceanum navigatio. Hinc plures Ecclesiæ Patres falso sibi persuaserunt, antipodes esse non posse, ut S. Augustinus Lib. XVI. de *Civ. Dei* cap. 9. Imo Zacharias Rom. Pontifex Epist. 10. ad Bonifacium vocat perversam, & iniquam doctrinam illam, quæ alium mundum, aliosque homines sub terra esse asserebat.

42. Resp., certum plane esse, populosas illas gentes, quæ in America detectæ postea sunt, ab Adamo, imo & a Noe, qui quasi secundus fuit Adam, originem trahere, cum sint homines ejusdem prorsus speciei, ac naturæ. Hinc plures inventæ sunt apud eos populos traditiones, quæ non nisi a Noe, vel ejus Nepotibus oriri potuerunt; ut est illa diluvii universalis, quam apud Americanos inventam fuisse Jos. Acosta, & Ant. de Herrera testantur. Quanquam vero incertum sit, quomodo potuerint ad illam oppositam partem orbis enavigato Oceano penetrare, non tamen hoc impossibile fuisse, demonstrari potest. Voluti divina providentia, ut illæ etiam regiones suos incolas habérent, & mediis sibi cognitis eos illuc deduxit. Et quot, & quanta in hoc mundo sunt a Divina Providentia constituta, quorum modum ignoramus! Quod si veteres quidam Patres hac in re decepti sunt, levius est hic nævus, ipsis cum multis profanis Scriptoribus nobilissimis communis (*c*).

43. Postrema Peyrerii objectio, qua moderni etiam pseudophilosophi delectantur (*d*), petitur ex magna diversitate, quæ in quibusdam nationibus ob-

se Oct. art. 75., ac præter alios multos Steph. Forinont in gallicis *animadvers. criticis ad Hist. ceterum populorum Chaldeorum, Hebreorum, Phœnicum, Græcorum &c. usque ad Cyrum* vol. 2. in 4. Parisijs 1735. Extat etiam ejusdem cl. Anctoris Epistola sur la manière de prouver la Creation par la Genèse a Paris 1710. in 12.

(c) Lucretius, nomen incredulis quantivis pretii, in Lib. II. de *natura rerum* vers. 1061. hanc antipodum opinionem vocabat *vanum stolidorum errorum*. Plutarchus autem in Lib. de facie in orbe Lunæ eamdem dixit esse *præstigiatoris alijus, circulatoris triviales rugas*. Ceterum de modo, quo potuerint in Americam, variasque insulas remotissimas homines pervenire, multa disseruntur apud Buffon Tomo VI. de *l' Hist. nature.*, tum in Dissert., quæ inserta est Parti II. additionum *Histor. univ.* & multi alii ad hanc rem illustrandam sua studia utiliter contulerint, quæ nobis ad alia properantibus, persequi non vacat.

(d) Voltairius in sua *Philosophia historiæ* cap. 11. ex tripode pronunciat, dubitari non posse, Nigros, Albinos, Hottentotos, Lapones, Americanos, Sinenses ex progenie esse a nostra innino diversa. Patres Trevoltiani in suis *Ephemer.* anni 1744. mense Jan. Art. 7. referunt, & merito castigant dissertationem ejusdem Medici Lugdunensis, qui ex nigro Africaniorum colore, eos ab Adam non posse descendere subindicabat; quanquam in fidei obsequium nonnisi unam hominum speciem se agnoscerre testabatur.

observatur; unde colligitur, non posse omnes ex uno stipe derivari. Haec diversitas primo apparet in Aethiopibus, altisque Africæ populis, qui nigro colore sunt tincti, vultum habent simum, & quondam lante speciem loco capillorum. Jam vero queritur, utrum ater fuerit Adam, an albus? Si albus, hi populi non sunt ab eo procreati: si niger, ceteræ gentes ab eo originem non trahunt. Secundo fuerunt gigantes quos sacra Historia commemorat Genes. VI., Deut. III. & I. Reg. XVII., immo adhuc inveniuntur (a). Contra fuerunt, & adhuc sunt pygmæi ita dicti, quasi Cubitales, statura scilicet a communis hominum genere, multoque magis a Gigantibus longissime distantes. Tertio major apparet diversitas quoniamnam nationum, in acuminis ingenui, in aumi inclinationibus, in toto vivendi genere. Sunt ex. gr. Hottentoti, Cafri, Canadeuses, Lapones, aliquique populi stupidæ, agrestes, & barbari, qui potius ad brutorum classem, quam ad hominum genus pertinere videntur. Deinde sunt quædam monstrorum genera, ut illa a S. Augustino memorata (Lib. XVI. de Civit. Dei cap. 8.), homines scilicet unum oculum habentes in media fronte, vel platas versas post crura, vel quibus ora non sunt, & halitus per narres attracto tantummodo vivunt. Addit S. Pater, alicubi feminas quinquennes concipere, & octavum vitæ annum non excedere; quosdam sine cervice oculos habentes in humeris; cynocephalos item canina capita habentes, & latrantes, ut canes (b). Hi certe omnes cum specie a nobis differant, etiam origine differre debebant.

44. Resp. ad primum, varias esse possé illius phænomeni causas; sed illam in primis ductam a calore solis, qui in illis regionibus est intensissimus, quo accedentibus terræ exhalationibus, altisque effluviis ex auri, argenti, ferri, sulphurisque fodinis factum fuisse creditur, ut illarum

incolæ sensim colorem mutaverint, ut primo fuisci, & subnigri, postea vero omnino nigri evaserint.

45. Rem ita procedere potuisse, plurimis argumentis suaderi videtur. Primo testimonia Primus Lib. II. Hist. natur. cap. 19., a Gange versa al meerilien plaga tinguntur sole populi, jam qualem insecti; nondum tanen Aethiopum moto exusti: quantum al Irhun accedunt, tantum colore nigriores sunt. Idipsum testatur Theobodus Lib. VII. de prov. lenti. Causæ ergo diversi coloris a diverso climate, non ab origine diversa repeti debent. Secundo Abbas de Munet, qui 20. annis in Africa coniutoratus est, & diligenter rem hanc observavit, testatur, Lusitanos, qui a tribus circiter seculis in Africam migrarunt, tandem & ipsos mutasse colorem, nec ruris Aethiopibus nigros esse; cum contra illi, qui insulas Canarias, & insulam Ferri incoluerint, nativæ in colorem admodum parum immutaverint. Eos autem, qui in oris Africæ nigri facti sunt, veros esse Lusitanos, tum ex traditione, tum ex idiomate, tum ex legibus, moribus, ac religione certum est (c). Tertio Thomas Hyde (in notis ad itinera Peritsohi) observavit, eos qui radiis solaribus minus exponuntur, etiam minus esse nigro colore tintos. Demum Nigros, Albinos, aliquaque enigmatisque coloris, aut formæ homines esse ab eadem stipe procreatos, ac nos, ex eo abunde colligunt, quod ejusdem nostræ naturæ sint, ejusdem rationis participes, iisdemque passionibus, morbis, ac morti obnoxii.

46. Quantum vero ad vultus lineamenta, diversitas non est tanta, eaque potissimum oritur ex arte, qua matres teneros alhuc filios eo modo conformare student, qui apud suos contortaneos maxime in uso est. Capillorum demum, & si est quelibet alia aliarum partium accidentalis diversitas, a causis mere naturalibus repetenda est (d).

41.

rum iudicio, atque argumentis indubijos hos Sermones nonnisi ab aliquo impostore inepto, & ridiculo prodire potuisse demonstrare.

(c) Vid. dissertationes, quas Iacob. D. de Maner ad teatrinum sue noce historie Africæ, &c. Parisiis 1767.

(d) Rejici omnino debet singularis illa anonymi cuiusdam opinio in Libro, cui titulus: *Essai sur cette question: quand, & comment l'Amérique a-t-elle été peuplée d'hommes, & d'animaux*; par. E. B. T. E. a Amsterdam 1767. in 8., Nigros scilicet a Gaine descendere, cui Deus posuisse dicuntur signum, hoc est ut lani. Scriptor interpretatur, colore, & crines, & quædam vultus lineamenta mutasse. Hoc enim opinio, quæ antea fuerat a Wisthono proposita in suppli. au *Traité de l'accomplissement des prophéties* Dissert. 4, nullo pacto cum diluvio Noetico conciliari potest. De hujus opinionis incommodis videri etiam possunt Ephemerides Trevolienses mense Novembri anni 1733., & mense Aprili 1734. Probari pariter non meretur opinio Jo. Lud. Hanneinanni, & nonnullorum aliorum, qui Nigritarum colorem a maledictione repetunt, quia Noe filium suum Cham punivit; hujus enim maledic-

(a) Vid. P. Calmet Dissert. *De gigantibus*, Artigoy in novis monumentis *Hist. Critices*, & litter., & Jo. Alii. Fabricius in Diss. *de hominibus ortu non differentibus*.

(b) Aliqui recentiores, ac inter alios auctor des *Recherches sur les Américains*, ut ansam haberent S. Patres irridendi, scripserunt, has fabulas fuisse a S. Augustino pro indubiosis historiis habitas, vel potius inala fide ab eo aliis venditatas; propterea quod in Serim. 37. ad Fratres in Eremo in append. Tomo VI. dicat, se vidisse in Aethiopia multis homines, ac mulieres capita non habentes, sed oculos grossos fixos in pectore... & alios homines unum tantum oculum in fronte habentes &c. Sed isti recentiores doctissimi, qui peregrini rerum noticias jactant, nosque, ac veteres Theologos supinx ignorantiæ accusant, ignorare se ostendunt, quod Criticorum ignorat nemo, hunc, aliquaque Sermones ad Fratres in eremo esse spurious, & S. Augustino prouersus indignos. Legatur admonitio. Patrum Benedictinorum Imitissimodí Sermonibus prefixa, in qua Baronii, Bellarumini, Lovaniensium, Erasmi, Christiani Lupi, ahorumque sanctorum Critico-

47. Quod secundo loco de gigantibus, & pygmæis objectum est, faciliorem habet explanationem; non enim natura humana determinatæ mensuræ alligata est; & quotidie etiam inter nos apparent quidam ita proceri, ut ad gigantum statram aut pertingant, aut saltem accedant; quod facilius contingere potuit præteritis sæculis, in quibus statram hominum fuisse nostra majorem, non conteinendis argumentis evincit eruditissimus Mazochinus (in Dissert. de Gigantibus Tomo I. Spicilegii biblici). Ideisque de pygmæis dicendum. Utrum autem fuerint olim, & modo etiam sint integræ gigantum, aut pygmæorum nationes, nondum satis constat; nec multum interest id curiosius investigare (Vid., si luet, Tomus XVII. Hist. Itinerum Abb. Prevot, ubi de Gigantibus patagonis).

48. Tertium omnino leve est; quemadmodum enim inter nos inveniuntur homines minore ingenui acumine donati; alii plane stupidi, aut animalia pro sale habuisse videantur; & non pauci omnino amentes, qui tamen ex iisdem parentibus orti sunt; ita nihil prohibet, esse integras, populosque nationes, sive aeris crassioris influxu, sive ob alias causas omnis fere ingenii expertes, quamquam educatio in hac diversitate magnas habet partes.

49. Postremum totum fabulosum est, & mirari subit, potuisse S. Augustinum ab aliquibus sciolis accusari, quasi hujusmodi fabulis fidei adhibuerit. Legantur quæ habet laud. cap. 8. Libri XVI. de Civit. Dei, ubi concedit quidem fuisse semper, & adhuc esse quædam monstra, negat tamen credenda esse omnia, quæ in hoc genere referuntur; & tandem ita concludit; *ut illa, quæ de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt; aut si sunt, homines non sunt, aut ex Adam sunt, si homines sunt* (a). Certissimum itaque sit, primum hominem a Deo creatum, fuisse Adam. Nunc dicendum de illo felicissimo statu, in quo a Deo conditus fuit, & a quo culpa sua decidens, seipsum, & nos maximam in calamitatem pertraxit.

ctionis effectus fuit, ut Chanaam filius Cham servos et servorum fratribus suis. Genes. IX. 25., quæ maledictio impleta est in Chananæis, dum coacti sunt Israelitis servire.

De canis nigredinis Ethiopum videri possunt Diss. inserta Ephemer. Trevoliens. an. 1738. inense Junio P. II. Art. 71., Buffon Tom. II. Hist. natur. Art. postremo, ubi agit de varietatibus humanae speciei, & etiam Auctor des Recherches philosoph. sur les Amérindiens &c. Tom. I. sect. 2., ubi plurimis argumentis

C A P U T II.

*De imagine Dei in homine. S. Thomas
I. P. quæst. 95.*

50. Primum, quod sacræ litteræ de Adamo referunt, & nobis considerandum venit, est, quod fuerit factus *ad imaginem, & similitudinem Dei*. Quæ duo verba copiosam sacris Interpretibus atque Theologis subtiliter disputandi materia suppeditarunt. Nos S. Præceptorem nostrum sequentes, quæ præcipua sunt, & Theologæ candidatis magis utilia, breviter complectemus.

51. Et primo quidem aliqua distinctio ponenda videtur inter *imaginem, & similitudinem* (Art. 1. & 9.); ut enim S. Augustinus observat in Lib. 85. Quæstionum quæst. 74. *ubi est imago, continuo est & similitudo: sed ubi est similitudo, non continuo est imago*. Nam imago aliquid addit supra similitudinem, & similitudo communior est, quam imago. Hinc etiam imago aliquius dicitur esse magis, vel minus similis, & eo perfectior, quo est similior.

52. Secundo in omnibus rebus creatis est aliqua Dei similitudo per modum *vestigii*, ut loquitur Angelicus art. 6.; omnia enim assimilantur Deo, inquantum sunt, & ulterius prout quasdam habent perfectiones sibi a Deo communicatas; unde singulariæ creaturæ repræsentant Deum, saltem tanquam suam causam.

55. Tertio in sola creatura rationali est similitudo per modum *imaginis*, quatenus primo in ipsa est intellectus, & ratio, qua nomen Creatorem cognoscit; & hac perfectione ceteras creaturas omnes longe præcellit: secundo creatura rationalis pollet libera voluntate, qua nomen Creatorem amare potest, & debet: tertio creatura rationalis dicitur *imago Dei* etiam propter dominium, quo rebus omnibus præest, quanvis fortasse melius dicitur, hoc dominium in res creatas non esse ipsam imaginem Dei, sed ad illam consequi; ita ut fuerit homini hoc dominium ideo concessum, quia conditus erat ad imaginem Dei. Et has rationes sæpius sancti Patres exposuerunt, quorum verba legi possunt apud Petavium *de opificio sex dierum* Lib. II. cap. 2. & seq.

54. Quarto, nomine creaturæ rationalis, quæ est *imago Dei*, non solum venit homo, sed etiam Angelus, qui iisdem perfectionibus exornatus a Deo

diversitatem hanc a solo causarum naturalium influxu oriri demonstrant.

(a) Latius de Præadamitis disserunt P. Natalis Alexander Hist. vet. Test. aetate I. Diss. 3., Antonius Zaccaria in Diss. prolegom. ad Lib. I. Petavii *de opificio sex dierum*, Eusebius Romanus seu Phil. Priorius in animadversione. ad Lib. Præadamitarum, & Jo. Conrad Dannhauerus in Lib. de Præadamitis, sive de fabula primorum hominum ante Adamum conditorum explosa.

Deo fuit, & qui propterea Ezechielis XXVIII. 12. appellatur *signaculum similitudinis*, plenus sapientia, & perfectus decor; quæ verba ita commentatur S. Gregorius Papa Hom. XXXIV. in Evangel. Angelus dicitur *signaculum similitudinis*, quia in eo similitudo divinitate imaginis magis insinuatur expressa. Unde etiam S. Doct. art. 3. dicit, *imaginem Dei magis esse in Angelo*, quam in homine, quia intellectualis natura est perfectior in Angelo, quam in homine.

55. Quinto bene observat Angelicus art. 1., quod cum homo secundum intellectualem natrnam ad imaginem Dei esse dicatur, eo magis ad imaginem Dei accedit, quo magis Deum imitari studet, ipsum scilicet cognoscendo, & amando: „ unde *imago Dei* tripliciter potest considerari in „ homine: uno quidem modo, secundum quod „ homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum, & amandum Deum, & hæc aptitudo „ consistit in ipsa natura mentis, qua est communis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu, vel habitu Deum cognoscit, & amat, sed tamen imperfekte: & hæc est *imago* per conformitatem gratiæ. Tertio modo secundum quod homo Deum actu cognoscit, & amat perfecte, & sic attenditur *imago* secundum similitudinem gloriae; ad quam nos per venturos divina optulante gratia speramus: *similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*, 1. Joan. III. 2. Triplex igitur in homine est *imago Dei*, scilicet *naturæ, gratiæ, & gloriarum* (a).

56. Prætereundum denique non est, & hominem, & Angelum esse *imaginem Dei*, sed creatum, solum enim Verbum æterni Patris est vera, perfectissima, consubstantialis, atque increata ipsius *imago*. Ita Christus Dominus appellatur 2. ad Corinth. IV. 4.; & ad Coloss. I. 15. dicitur *imago Dei invisibilis*. In quoquidem Ecclesiæ Patres, ut S. Athanasius de *Incarnat.*, Clemens Alexandr. Lib. V. *Stromat.*, aliique subtilius observarunt, hominem potius dici factum ad *imaginem Dei*, quam ipsam esse *imaginem Dei*; solumque Verbum nomine *imaginis Dei* insigniri. Sed magnus Augustinus Lib. VII. de *Trin.* „ Sunt, „ inquit, qui ita distinguunt, ut *imaginem* velint „ esse *Filium*, hominem vere non *imaginem*, sed „ ad *imaginem*. Refellit autem eos Apostolus dicens 1. Corinth. XI. 7. Vir quidem non debet „ velare caput, cum sit *imago*, & gloria Dei “ &c. Et hæc ita certa, atque explorata sunt, ut nulla fere de iis sit controversia.

57. Quæres primo. *Quid hoc in loco diversum significant *imago*, & *similitudo*?*

58. Resp., non omnino inter se convenire Theologos. Bellarminus de *Gratia primi hominis* cap. 2. pluribus adductis Sancti. Patrum testimonis demonstrare contus est, *imaginem* ad naturam hominis, *similitudinem* vero ad ejus virtutes pertinere, quibus similis Deo quadam ratione efficietur. Hinc etiam quidam subtilius animadventunt, Deum dixisse Gen. I. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*; Moysem autem vers. sequ. sublisce: *Creatit Deus hominem ad imaginem suam; omnis similitudine*, quia homo per peccatum amissa similitudine, in virtutibus infelix sita, solam retinet *imaginem Dei*, quæ residet in natura. Sed mutis subtilis hæc est observatio, quam S. Augustinus jam repudiaverat Quæst. IV. in *Deuteron.*, inquietus, per *imaginem* fuisse a Moyse etiam similitudinem indicatam, quia ubi *imago*, continuo & *similitudo* est.

59. Alii putant, iis verbis *ad imaginem, & similitudinem suam* significari *imaginem* valle similem; quo sensu illud quoque explicant Sap. II. 25. *Deus creavit hominem, inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis sue fecit illum*, ut scilicet exprimatur *imago* valde similis. Unde etiam S. Thomas hic art. 9. dicit posse considerari similitudinem in quantum subsequitur *imaginem, & significat quendam imaginis perfectionem*.

60. Non desunt tamen, qui arbitrentur, nullum hoc loco *imaginem* inter, & *similitudinem* discri- men esse; ut proinde Moyses usu apud Hebreos non infrequenter ideam voluerit utroque vocabulo expressius significare. Certe Gen. V. 1. Moyses solam similitudinem nominat, dicens, *ad similitudinem Dei fecit illum*, scilicet hominem. De Adam vero dicit vers. 5. *genuit filium ad imaginem, & similitudinem suam*; ac pluribus omissionis locis parallelis satis est testimonium S. Jacobi in sua Epist. Canon. c. III. 9., ubi de lingua ait: *in ipsa benedictinus Deum, & Patrem: & in ipsa maledictinus homines, qui ad similitudinem Dei faci sunt*. Vid. Bened. Péterius Lib. IV. in Genes., & P. Michael Le-Quien ad Lib. II. S. Jo. Damasceni de *file orthol.* c. 12.

61. Quæres secundo, an Eva etiam creata fuerit ad *imaginem, & similitudinem Dei*? Ratio dubitandi ex eo oriuntur, quod Apostolus in Epist. I. ad Corinth. XI. 7. dicit: *Vir imago & gloria Dei est; mulier autem gloria viri est*. Insuper auctor

Quæ-

(a) Natalis Alexander in *Hist. vet. Test. de I. mundi etate* Diss. I. Art. 7., qua solet erditione, multas affert veterum Patronum explicationes *imaginis Dei* in homine. Doctissimus Alexius Symmachus. Mazochius in *Spicilegio biblico* ad hunc locum subtili ratiocinio vult, *imaginem Dei* in homine agnoscendam in veri-

tate, cuius notio in animo hominis impressa nitescit. Neque oinittendum, etiam ethnicis notum fuisse, hominem esse ad *imaginem Dei* creatum. Ita Pythagoras apud Thermistinum p. 192. edit. Harduin, & alii non pauci, vel antiqua traditione, vel lectione Sac. Biblorum, vel Judæorum conversatione edocti.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. II.

Quæstionum novi, ac vet. Test., qui olim S. Augustinus putabatur, Qu. 21. aperte docet, feminam non esse creatam ad imaginem Dei. Nihilominus:

62. Resp. dubitari minime posse, etiam feminam fuisse creatam ad imaginem, & similitudinem Dei; eadem enim est ipsius ratio, ac viri; & quæ superioris adnotavimus n. 51. sequ. de homine, pertinent æque ad feminam, atque ad virum. Præterea in saepius laud. Genesio loco postquam dictum est, Deum creasse hominem ad imaginem suam, *quæst. immediate subditur, masculum, & feminam creavit eos (a).*

63. Quantum tamen ad aliquid secundarium, sit S. Thomas art. 4., „imago Dei inventur in „viro, secundum quod non inventur in muliere. „Nam vir est principium mulieris, & finis, si- „cut Deus est principium, & finis totius creatu- „ræ. Unde cum Apostolus dixisset, quod vir i- „mago, & gloria est Dei, mulier autem est glo- „ria viri, ostendit, quare hoc dixerit, subdicens: „non enim vir est ex muliere, sed mulier ex „viro; & vir non est creatus propter mulierem, „sed mulier propter virum“.

64. Auctor autem Quæst. novi, ac vet. test. non levibus scatet erroribus, nullius est proinde auctoritatis; & mirum est, potuisse aliquando tribui S. Augustino. Imo verus Augustinus Lib. III. de Genes. ad litt. c. 22. hæc ipsa quæstione ex- citata espresse docet feminam, non minus, quam virum fuisse ad Dei imaginem formatam (b).

65. Quæres tertio, an hæc imago, & simili- tudo Dei sit etiam in corpore hominis?

66. Resp. S. Augustinius in Lib. de Hæresibus. inter hæreses hanc num. 76. recenset, quæ dicit, *corpus hominis, non animam, esse imaginem Dei;* fortasse quia Anthropomorphitæ suum errorem de Deo corporeo inde hautserunt. Nullatenus tamen inter hæreticos, imo nec inter errantes illi, recensendi sunt, qui Dei imaginem præcipue in anima hominis. reposuerunt, eandemque etiam in corpore certa quadam ratione reducere dixerunt. Quanquam enim homo mole corporis, soliditate, robore, aliisque non paucis inferior quibusdam aliis creaturis inveniatur, aliqua tamen ipsius excellentia super cetera animalia in ipsa corporis.

(a) Hinc exploditur illepidum illud quorumdam Rabbinorum commentum, Adam nempe creatum fuisse biformem, seu androgynum. Nam ut bene S. Augustinus Lib. III. de Gen. ad litt. cap. 12. advertit, sacer- textus in hac hypothesi dixisset: *masculum, & feminam creavit illum.* Hanc pritudam fabellam adoptavit etiam Plato in *Symposio*, ut notavit Eusebius Lib. XII. *Præparat. Evangel.* cap. 12., imo & Christiani aliqui, ut fanatica illa femina Antonia Bourignon in uno opere, cuius titulus: *Cali novi, & terra nova:* Amstelod. 1679. De Rabbinorum fabulis videri potest P. Raym. Martini in *Pugione fidei* P. III. Diss. 2. c. 3.

(b) Verba S. Patris hæc sunt: „Paulus Apostolus.

conformatioне appareat: ut enim inquietabat Poeta:

Pronaque cum spectent animalia cetera terram, Os homini sublime dedit, cælumque videre Jussit, & erectos ad sulera tollere vultus.

Ovid. Lib. I. Metamorph.

67. Sed magis quam Poetam præstabat audire S. Bernardum, qui Serm. XXIV. in Cant., postquam monuisset, imaginem Dei proprie in anima esse, ita prosequitur: „Quanquam & corporis „staturam dedit homini Deus rectam; forsitan ut „ista corporea exterioris, viliorisque rectitudo fig- „menti hominem interiori illum, qui ad ima- „ginem Dei factus est, spiritualis suæ servanda „rectitudinis admoneret ... Perversa res est, & „foeda, luteum vas, quod est corpus de terra, „oculos habere sursum, cœlos libere suspicere, „cœlorumque luminaribus oblectare aspectus, „spiritualem vero, cœlestemque creaturam suos „e contrario oculos, idest internos sensus, atque „affactus trahere in terram deorsum ... Erubescere „anima mea divinam pecorina committasse simi- „litudinem “&c. Operæ pretium erit totum au- reum illum sermonem non legere solum, sed se- rio meditari. Confer, quæ dicta sunt Dissert. II. n. 250. seq.

C A P U T III.

De statu naturæ humanae integræ, & innocentis; & primo quantum ad animam.

68. Sanctus Thomas, postquam de imagine Dei in homine copiose disputavit, agit de statu, in quo homo primum creatus est, tum quantum ad animam, tum postea quantum ad corpus; cuius vestigia & nos sequentes, quæ scita magis necessaria sunt de illo primum felicissimo statu expo- nentes; omnia enim persequi, quæ latius Scho- lastici in controversiam vocarunt, nimis longum esset, neque necessarium.

69. Et primo quidem nonnulli Sancti Patres, ex quo homo dicatur factus *ad imaginem Dei,* recte intulerunt, eum fuisse in gratia sautificau- te

virum tantum dicit *imaginem, & gloriam Dei:* inu- lier antein, inquit, *gloria viri est ... Tamen & fe- mina renovatur etiam ipsa in spiritu mentis suæ in agnitione Dei secundum imaginem ejus, qui crea- vit, ubi non est masculus & feminæ. Sicut autem ab hac gratia renovationis & reformatione imaginis Dei non separantur feminæ, quævis in sexu cor- poris earum aliud figuratum sit, propter quod vir solus dicitur esse *imago, & gloria Dei;* sic & in ip- sa primi conditione hominis, secundum id, quod & feminæ homo erat, habebat utique mentem suam, eamdemque rationalem, secundum quam ipsa quo- que facta est ad *imaginem Dei*“.*

te creatum; unde etiam dicebant, in baptismi regeneratione renovari in nobis imaginem Dei. Sic S. Augustinus de Spirit. & litt. cap. 27. *Hoc agit*, inquit, *Spiritus gratiæ*, ut *imaginem Dei*, in qua naturaliter facti sumus, instauraret in nobis. Huic sententiæ adhæret major Theologorum pars, qua de re recolenda sunt, quæ in prima Dissert. cap. 12. de gratia Angelorum diximus; eadem enim est utrorumque ratio. Et noster S. Doctor, quemadmodum post magnum Augustinum docuerat, fuisse Angelos in gratia creatos, ita idem censet de homine, quod I. P. qu. 95. art. 1. hæc ratione luculenter demonstrat.

70. Quia, inquit, id videtur requirere ea rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit. Ecclesiastici VII. 50. „Deus fecit hominem rectum: qua rectitudine ratio subdebat Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subjectio erat causa & secundæ, & tertiæ; quamdiu enim ratio manebat subiecta Deo, inferiora ei subdeabantur, ut S. Augustinus dicit Lib. I. de peccat. merit. & remiss. cap. 16. Manifestum est autem, quod illa subjectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis; alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in Dæmonibus data naturalia post peccatum permanerent: unde manifestum est, quod & illa prima subjectio, qua ratio Deo subdebat, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ; non enim potest esse, quod effectus sit potior, quam causa. Unde Augustinus dicit XIII. de Civit. Dei cap. 15., quod postquam præcepti facta transgressio est, confessim gratia deserente divina de corporum suorum nuditate confusi sunt; senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tamquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ“. Ex quibus verbis colligit Angelicus, si deserente gratia soluta est obedientia carnis ad animam, per gratiam in anima existentem inferiora ei fuisse subdia, atque adeo statum naturæ integræ non potuisse esse sine gratia sanctificante.

71. Hac S. Thomæ doctrina a magno Augustino, aliisque veteribus Sanctis Patribus hausta (quorum plurima testimonia exhibet Estius in II. Sentent. dist. 25. §. 1.), certa omnino videtur; non tamen ad fidem pertinet, quia, ut superius monuimus, nondum ab Ecclesia definita fuit, & contraria opinio a quibusdam Catholicis post Magis-

trum Sententiarum, adoptata est; quamobrem idem Angelicus laud. qu. 95. art. 1. oppositam sententiæ rejecit quidem, nulla tamen eam censura notavit. Quanquam in Concilio Aranciano II. cap. 19. hæc verba leguntur: Natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret &c. Est tamen de fide, Adam fuisse gratia sanctificante exornatum; nam Concilium Trid. Sess. V. ita definit: „Si quis non confitetur, primum hominem Adam cum mandatum Dei in Paradiso fuisse transgressor, statim sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse anathema sit (a)“.

72. Cum autem in hoc fidei decreto Sancta Synodus mentionem faciat sanctitatis, & justitiae, in qua constitutus fuerat Adam, quæri potest, an gratia sanctificans in Adamo idem fuerit, ac justitia originalis. Et quideam, si amplectamur sententiæ S. Thomæ, quod Adam fuerit in gratia sanctificante creatus, tunc parum interest scire, an gratia sanctificans a justitia originali distinguatur. Si vero ponatur, Adamum non nisi post creationem fuisse gratia sanctificante ornatum, tunc necessario dicendum est, justitiam originalem Adami fuisse a gratia sanctificante distinctam.

73. Nomine autem justitiae originalis non intelligitur illa justitia, quæ primum locum obtinet inter virtutes cardinales, & cuius munus est, summum unicuique tribuere; sed intelligitur rectitudo, & ordo omnium potentiarum animæ inter se, & respectu suorum actuum, scilicet primum ratio subdatur Deo; deinde rationi subdantur appetitus inferiores; demum animæ subdatur corpus in omnibus suis motibus. Dicitur autem originalis, quatenus homo ab origine sua illam habuit, eamdemque transfudisset ad posteros, nisi illam peccando amisisset. Id ad fidem pertinere censet S. Thomas IV. cont. Gentes cap. 52., ubi inquit: „Secundum fidei doctrinam ponimus, hominem a principio taliter esse institutum, quod quamdiu ratio hominis Deo esset subjecta, & inferiores vires ei sine impedimento deseruirent, & corpus ab ejus subjectione impediri non posset per aliquod impedimentum corporale, Deo, & sua gratia supplete, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat“.

74. Ex his S. Thomæ verbis, aliisque supra relatis luculenter apparel, justitiam originalem primo homini in ejus creatione collatam ex principiis naturæ non fluxisse, nec humanae naturæ fuis-

(a) Pelagiani credebant, protoparentes nostros fuisse in puris naturalibus a Deo creatos, hoc est sine aliquo dono supernaturali, ut scilicet potentissimis naturalibus bene, vel male intentes præminim, vel pœnam mererentur. Haic opinioni saltem ex parte adhæserunt etiam nonnulli Catholicæ; scilicet præter iam nominatum Magistrum Sententiarum, Rupertus Abbas Lib. XIII. in Matth., Hugo Victorinus Lib. I. de Sacramentis P. VI. cap. 17., Alexander Alensis P. II. qui-

98., Scotus, aliisque non pauci, ponentes aliquod temporis intervallum inter protoparentum creationem, & gratiæ sanctificantis infusionem; non autem admittentes cum Pelagianis merum ex solis viribus naturæ. Horum opinionem communiori appellavit S. Thomas in II. Sentent. Dist. IV. art. 3.; ipse tamen aliam adoptavit, qua modo non solun communior facta est, sed plane certa.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. III.

fuisse debitam (Vid. etiam Quæst. 97. artic. 1., qu. 190. art. 1., & 2. 2. q. 164.) ; unde sequitur, æqua censura confixam fuisse a S. Pio V., & Gregorio XIII. illam Propositionem inter Bajanis num. 25.: „Integritas priuæ conditionis non fuit indebita humanae naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio ; tum aliam 78. Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio ; ac denum illam Quæst. suellianam 35. Gratia Adami est sequela creationis, & erat debita naturæ sanæ, & integræ“.

75. Hinc infertur, originalem justitiam in Adamo non solum cum supernaturali gratia sanctificante connexam fuisse, sed etiam ab ipsa tanquam a radice prodiisse, quod non uno in loco docet S. Thomas. Præter articulum supra laud. num. 69., vid. 1. 2. quæst. 109. art. 5., & quæst. 4. de malo artic. 2. Quamobrem hoc sensu justitia originalis sæpius vocata est supernaturalis ex parte scilicet principii sui, seu radicis, nempe gratiæ sanctificantis.

76. De hac sententia consuli potest doctissimus P. Thomas de Lemos in *Panoplia gratiæ* Tomo I. P. II. Tract. I. cap. 2., ubi observat, non multum referre quidquid in hac quæstione dicatur de justitia originali, quod nempe in sua entitate naturalis sit, vel supernaturalis, dummodo concedatur, illam non esse naturæ debitam, nec ex principiis naturæ causatam, sed merum donum gratuito homini datum. Observat etiam, inutiliter a quibusdam distingui triplicem statum, innocentiae, integratatis, & justitiae originalis ; justitia enim originalis & integratatem naturæ, & ejusdem innocentiam complectitur. Plura cupienti dabit laud. Lemosius. Sed nos pauca addamus eum Angelico Præceptore nostro de dotibus, quæ animam nostrorum Protoparentum in felici innocentia statu exornabant, quæque ex gratia sanctificante profluebant.

77. Et primo quantum ad intellectum, Adami scientiam describit Siracides cap. XVII. 5. & seq. de primis nostris parentibus dicens: „Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repletus, ut illos. Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, & mala, & bona ostendit illis“.

78. S. autem Augustinus tantam fuisse censem Adami innocentis scientiam, ut asserat, neminem Christianorum dubitare posse : „Eos, qui in hoc sæculo ingeniosissimi apparent si Adami ingenio comparentur, distare longe amplius, quam celeritate a volucribus testudines distant: atque ingeniis tam excellentibus Paradisi felici-

, tatem implendam fore, si nemo peccasset“ . Lib. V. *Oper. imperf. cont. Jul. capit. 1.* 79. Magistri sui doctrinam secutus Angelicus I. P. q. 94. artic. 5. ostendit, in Adamo fuisse omnium earum rerum scientiam, quas naturaliter homines cognoscere possunt ; earum vero, quæ naturalem cognitionem excedunt, tantam a Deo accepisse cognitionem, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanae secundum statum illum. Art. autem 4. ostendit, Adamum, quādū in statu justitiae originalis perseverabat, nulli fuisse deceptioni obnoxium. Vid. etiam quæst. XVIII. *de verit.* art. 6., ubi explicat, quomodo protoparentes nostri peccaverint, ac proinde quo sensu decepti fuerint. Ostendit insuper Angelicus laud. qu. 94. I. P. art. 1., Adam quidem non vidisse Deum per essentiam, tunc enim pecare non potuisset ; eumdein tamen Deum cognovisse quadam altiori cognitione, quam nos nunc cognoscamus, ejusque cognitionem Dei quodammodo medianam fuisse inter cognitionem præsentis status, & cognitionem patriæ, qua Deus per essentiam videtur. Etiam 2. 2. quæst. 5. art. 1., ubi probat, in Adamo fuisse fidem, eum tamen multa cognovisse manifeste, quæ nunc non possumus cognoscere, nisi credendo.

80. Quantum autem pertinet ad voluntatem, ostendit Angelicus in art. 2. quæst. 95. I. P., non alias in homine innocentie fuisse passiones, quam quæ ex judicio rationis consequuntur. „Quia, inquit S. Doctor, in primo statu nullum malum aderat, nec iniminebat, nec aliquod bonum aberat, quod caperet bona voluntas pro tempore, re illo habendum, ut patet per Augustinum XIV. *de Civit. Dei* cap. 10., omnes illæ passiones, quæ respiciunt malum, in Adam non erant, ut timor, & dolor, & hujusmodi: similiter nec illæ passiones, quæ respiciunt bonum non habitum, & tunc habendum, ut cupiditas æstuans. Illæ vero passiones, quæ possunt esse boni præsentis, ut gaudium, & amor, vel quæ sunt futuri boni in suo tempore habendi, ut desiderium, & spes non affligens, fuerunt in statu innocentiae; aliter tamen, quam in nobis. Nam in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi; unde passiones quandoque sunt in nobis prævenientes judicium rationis, & impedientes, quandoque vero ex judicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu vero innocentiae inferior appetitus erat rationi totaliter subjectus: unde non erant in eo passiones animæ, nisi ex judicio rationis consequentes (a).“

81.

(a) Concupiscentiam in Adamo innocentie inveniri non potuisse, sicut ostendit S. Aug. contra Pelagianos. Lib. II. *De peccat. mer. & remiss.* c. 22. de primis parentibus loquens, Quamvis, inquit, corpus animale

gestarent, nihil inobediens in illo adversum se moveri sentiebant. Faciebat quippe hoc ordo justitiae, ut, quia èorum anima famulum corpus a Deo acceperat, sicut ipsa eidem Domino suo, ita & illi corpus ejus obe-

81. Quærerit postea Angelicus art. 5. nrum Adam habuerit omnes virtutes? „Respondet autem, eum aliqualiter habuisse omnes virtutes, quia ratio erat Deo subjecta, inferiores autem vires rationi; virtutes autem nihil aliud sunt, quam perfectiones quædam, quibus ratio ordinatur in Deum, & inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis: unde rectitudo pri- mi status exigebat, ut homo aliqualiter omnes virtutes haberet“.

82. Porro ita pergit: „Considerandum est, quod virtutum quædam sunt, quæ de sui ratione ultimam imperfectionem important, ut caritas, & justitia; & hujusmodi virtutes fuerunt in statu innocentie simpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam vero sunt, quæ de sui ratione imperfectionem important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si hujusmodi imperfectio non repugnat perfectio ni primi status, nihilominus hujusmodi virtutes poterant esse in primo statu, sicut fides, quæ est eorum, quæ non videntur, & spes, quæ est eorum, quæ non habentur. Perfectio enim primi status non se extendebat ad hoc, ut videret Deum per essentiam, & ut haberet cum fruitione finalis beatitudinis: unde fides, & spes esse poterant in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum“.

83. „Si vero imperfectio, quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat hujusmodi virtus ibi esse secundum habitum, & non secundum actum, ut patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quam culpa, & miseria; unde hujusmodi virtutes erant in primo hominie secundum habitum, & non secundum actum: erat enim primus homo sic dispositus, ut si peccatum præcessisset, doleret; & similiter si miseria in alio videret, eam pro posse repellere letet“. Nam doctrinam Angelicus aliis exemplis illustrat in resp. ad 2.

84. In resp. autem ad 4. explicat, quomodo aliqualiter fuerit in Adamo virtus perseverantia; perseverantia enim, prout est virtus, significat queindam habitum, quo quis eligit perseverare in hono; & sic Adam perseverantiam habuit. Si autem consideretur perseverantia, prout est circumstantia virtutis, & significat continuationem quam-

dam virtutis absque interruptione, sic Adam perseverantiam non habuit. Plura dabit S. Doctor locis indicatis.

CAPUT IV.

De Dotibus primi hominis in statu innocentia, quantum ad corpus.

85. Cum sacer Historicus dicat Gen. II. 7. Formavit Deus hominem de lino terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ (a), recte infertur, hominem ex duobus constare principiis, corpore nempe, & spiritu; quamobrem Ecclesiast. XII. 7. dictum est: Revertatur pulvis in terram suam, unde erat: & spiritus rebeat ad Deum, qui dedit illum.

86. Corpus autem nostrum ideo voluit Deus formare ex lino terræ, seu (ut textus hebraicus habet, cui etiam versio Septuaginta seu unum consentit) ex pulvere terræ, tunc ut infinitam suam potentiam, & sapientiam ostenderet, quæ ex tam vili materia tam concinnum atque admirabile opus effecit, tunc etiam ut nos originis nostræ perpetuo memores omnem superbie motum compesceremus. Hujus originis voluit Deus memorem esse Adamum, quando Gen. III. 19. illi dixit: pulvis es, & in pulverem reverteris. Eusdem memor erat Abraham, quando inquietabat Gen. XVIII. 27. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, & cinis. Ecclesiasticus autem ita nostram superbiam increpat cap. X. 9. Quid superbit terra, & cinis?

87. Hoc tamen corpus ex pulvere terræ formationem S. Thomæ I. P. qu. 91. art. 5. ostendit, fuisse a Deo optime dispositum, non quidem simpliciter, sed in ordine ad formam, seu animam rationalem, cui conjungi debebat. Præcipue autem in resp. ad 3. observat, conveniens fuisse homini, habere statuam rectam propter quatuor. „Primo quidem, quia sensus sunt dati homini, non solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut animalibus, sed etiam ad cognoscendum. Unde cum cetera animalia non delectantur in sensilibus, nisi per ordinem ad cibos, & veneras, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundum seipsam. Et ideo, quia sensus præcipue vigent in facie, alia animalia habent faciem pronam ad terram quasi ad cibum quærendum, & providendum sibi de victu: homo

„ino

des &c. non autem moventur contra voluntatis imperium, ut in concepcionis contingit.

(a) Ex hisce verbis Moysis male intellectis nata videtur ea veterum Philosophorum opinio, quod anima nostra esset divina substantia portio; unde etiam Horatius Sityr. II. 2. eam vocavit *divina particula aurea*; & ommissis multis aliis, Ovidius ita canebat: *Est Deus in nobis..... sedibus aethereis spiritus ille venit.*

direb, atque exhiberet vitæ illi congruum sine illa resistentia famulatum. In opere autem *De nuptiis & concupiscentia sapientis* hac ipsa de re tractat, asserit que filiorum generationem in felicissimo illo innocentia statu futuram fuisse sine ullo concupiscentie ardore, jubente voluntate, non turpiter, & indecoro mortu cogente voluptate; ubi assert etiam similitudinem aliorum corporis membrorum, quæ ad solum voluntatis nutrum moventur, ut brachia, manus, digiti, pen-

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. IV.

„ mo vero habet faciem erectam, ut per sensus,
 „ & præcipue per visum, qui est subtilior, &
 „ plures differentias rerum ostendit, libere possit
 „ ex omni parte sensibilia cognoscere, & cœle-
 „ stia, & terrena, ut ex omnibus intelligibilem
 „ colligat veritatem (a)“.

88. „ Secundo, ut interiores vires liberius suas
 „ operationes habeant, dum cerebram, in quo
 „ quodammodo perficiuntur, non est depresso,
 „ sed super omnes partes corporis elevatum“.

89. „ Tertio, quia oporteret, si homo haberet
 „ pronam staturam, quod uteatur manibus loco
 „ anteriorum pedum; & sic utilitas manuum ad
 „ diversa opera perficienda cessaret“.

90. „ Quarto, quia si haberet pronam staturam,
 „ & uteatur manibus loco anteriorum pedum,
 „ oporteret, quod cibum caperet ore; & ita ha-
 „ beget os oblongum, & labia dura, & grossa,
 „ & lingnam etiam duram, ne ab exterioribus
 „ federetur, sicut patet in aliis animalibus: &
 „ talis dispositio omnino impediret locutionem,
 „ quæ est proprium opus rationis“.

91. Multa in hanc rem egregia habet S. Ambrosius Lib. VI. *Hexæmeron* cap. 5., ubi post observatam perfectionem humani corporis ad cœlum erexit: *Cave*, inquit, „ o homo, pecudum mo-
 „ re curvari: cave, ne in alium te non tam cor-
 „ pore, quam cupiditate deflectas: respice corpo-
 „ ris tui formam, & speciem congruentem celsi
 „ vigoris assume &c.“. Vide, quæ ex hoc S.
 „ Doctore in super. Dissert. attulimus num. 230.
 „ & seq. (b).

92. Quæsitus olim fuit a S. Ang. in qua æ-
 tate fuerit Adam a Deo conditus, *Lib. VI. de Gen.*
ad Ett. c. 15. scilicet utrum in ætate virili, &
 perfecta, an vero in ætate puerili, ut nihil aliud
 præ ceteris hominibus habuerit, nisi quod non ex
 parentibus natus sit, sed factus ex terra? Quam-
 vis autem S. Pater nihil expresse desuavit, facile
 tamen ex ejus verbis colligitur id, quod postea
 communiter Theologi docuerunt, scilicet Adam
 ex manibus Dei creatoris prodiisse in ætate viri-
 li, & perfecta, quomodo & animalia, & arbo-
 res, & cetera quæque in sua perfectione condita
 sunt.

93. Neque obest vers. 28. nostris protoparenti-
 bus dixit Deus: *crescite, & multiplicamini*; non

enim verbum illud *crescite* refertur ad molem
 corporis, quæ augeri deberet, sed potius ad spe-
 ciem, quæ crescere debebat; quomodo etiam
 super vers. 22. Deus benedicens piscibus, & vo-
 latilibus dixit eis: *crescite, & multiplicamini*, &
 cap. IX. 1. dixit Deus Noe, & filiis ejus post di-
 luvium, *crescite, & multiplicamini*, non quantum ad molem corporis, sed quantum ad numerum.

94. Quantum vero ad molem ipsam corporis
 Adami, aliqui inter fabulatores Rabbinos, Ada-
 mun adeo proceræ statuaræ fuisse dixerunt, ut
 gigantes omnes superaret (c). Ad hoc autem fig-
 mentum aliqua ratione comprobandum abuteban-
 tur iis verbis, quæ leguntur Josue XIV. 15. No-
 men Hebron antea vocabatur *Cariath-Arbe*; *A-*
dam maximus ibi inter Enacim situs est.

95. Communis tamen opinio est, Adam non
 excessisse consuetam hominum staturam: qui e-
 nem enim mensuræ sunt, ut gigantes, solent
 inter monstra reputari. Addi potest, gigantes in
 sacris Libris semper ut homines malos nominari,
 ut Genes. VI. & alibi; quod enim in Ps. XVIII.
 dicitur de Christo: *Exultavit ut gigas*, ex he-
 bræo fonte legi debet: *exultavit, ut potens*.

96. Quod vero ex cap. XIV. Josue objectum
 fuit, facile explicatur, observando, ibi nomen
Adam non significare nostrum protoparentem, sed
 potius *hominem*; ut sensus hic sit: *antiquum no-*
men Hebron est Cariath-Arbe: iste homo (sci-
 licet Arbe, illius Civitatis dominus) *maximus*
erat inter Enacim. Reipsa Paraphrasis Caldaica
 ita habet: *Et nomen Hebron ab antiquis Kiriath-*
Arbagh, homo magnus in fortibus ipse. Et ver-
 sio Arabica: *nomen autem Hebronis erat olim*
civitas Arbe, hominis scilicet ingentis statuaræ in-
ter gigantes. S. tamen Hieronymus in Comment.
 super cap. XXVII. Matth. id de nostro protopa-
 rente Adamo dictum existimat.

97. Sed his, aliisque id genus, quæ non ma-
 gni sunt momenti, omissis, pauca dicenda sunt
 de præcipua corporis nostrorum Protoparentum do-
 te, scilicet de immortalitate, quam summo ipso-
 rum, nostroque malo per peccatum amiserunt.
 Deus enim *creavit hominem inextirpabilem*, ut
 dicitur Sapientie II. 25. seu, ut græcus textus ha-
 bet επι ζεψοντα ad incorruptibilitatem *invidia*
 autem *Diaboli mors intravit in orbem terrarum*.

Hæc

(a) Hæc ratio vel solo Philosophiæ lumine innovat Ciceroni, qui propterea Lib. II. *De Nat. Deor.* ita de Deo auctore naturæ scribebat: *Nam cum ceteras ani-
 mantes abiecisset ad pastum, solum hominem erexit,
 ad cœlum, quasi cognationis & domicili pristini con-
 spectum excitavit.*

(b) Id etiam Ethnici sine revelationis auxilio sæpius animadversione dignum proponebant; unde Salustius initio belli *Catinarii* inquit: *Onnes homines, qui
 sese student præstare celeris animalibus, summa ope-
 niti decet, ne vitam silentio transeat, veluti pecora,
 quæ natura prona, atque ventri obedientia finxit.*

(c) Vid. Julius Bartolocci in *Biblioth. Rabbinica To-*
mo I. pag. 65. & seq. & Jo. Morinus *Exercit. biblio.*
Lib. XI. exercit. 8. cap. 11. art. 14. Etiam ex Chris-
 tianis Jo. Lucidus celebris sacer. XVI. *Mathematicus*
Lib. I. De emendation. temporum cap. 4. opinatus est,
 fuisse Adamum gigantea proceritate. Vid. Ben. Pere-
 rins in *Gen. Lib. IV.* Quæst. 3. P. Raymundus Marti-
 ni Ord. Præd. in *Pugione fidei* P. III. Distinct. 2.
 cap. 3. refert, quosdam fuisse opinatos, immanem A-
 dam statuaræ fuisse propter peccatum minorum fa-
 ctam usque ad centum ulnas.

Hæc verba alludunt ad illa, quibus Deus Genes. II. 17. ita Adamo præcepit: *de ligno scientie boni, & mali ne comedas: in quacumque enim die comeleteris ex eo, morte morieris.* Quam communionem respicere mortem corporis lique ex verbis sequentibus cap. III. 19.: *in sulore vultus tui raseris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Sed & alia sunt sacrorum codicium oracula, quibus nonius S. Augustinus contra Pelagianos invictè probavit, mortem corporis, cui onores obnoxii sunt homines, esse peccati Adamitici pœnam. Quod etiam a Romanis Pontificibus Innocentio, & Cælestino, tum a Conciliis Arausiano II. Can. 2., ac Tridentino Sess. V. Cau. 1. & 2. definitum fuit, ut inferius magis operose demonstrabimus.

98. Quod famen non sie est intelligendum, quasi corpus hominis ita immortale, atque incorruptibile esset, ut mori absolute, & corrupti non posset, quomodo corpus nostrum immortale erit post resurrectionem. Alio modo explicat Angelicus immortalitatem primi hominis I. Part. quæst. 97. art. 1., inquiens: „Corpus Adæ non fuisse indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem. Sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare, quamdiu ipsa Deo subjecta mansisset. Il porro omnino decussus ostendit Angelicus ibidem; quia enim, inquit, anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conveniens fuit, ut in principio ei virtus daretur, per quam corpus conservare posset supra naturam corporalis materiæ“.

99. Id magis explicatur a S. Augustino Lib. I. de peccat. merit. & remiss. cap. 5. exemplo vestimentorum, & calceamentorum Israëlitarum in deserto, quæ singulari Dei beneficio integræ spatio 40. annorum conservata fuere, quanvis absolute, & in se incorruptibilia non essent. Hinc etiam idein S. Doctor Lib. VI. de Gen. ad litt. cap. 25. de corpore Adami inquit: „Ante peccatum & mortale secundum aliam, & immortale

, secundum aliam causam dici potest: (a) por- „tale, quia præter mori; immortale, quia præ- „ter non mori. Aliud est eum non posse inno- „ri, sicut quasdam naturas immortales creavit „Deus: aliud est autem posse non mori, secun- „dum quem modum primus creatus est homo „immortalis, quod ei præstabatur de ligno vite, „non de constitutione nature ... Mortalis ergo e- „rat conditione corporis animalis, immortalis au- „tem beneficio conditoris“.

100. Hæc S. Augustini verba satis ostendunt, merito a duobus summis Pontificibus Pio V. & Gregorio XIII. proscriptam fuisse illam propositionem inter Bajanæ 75. *Inmortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditionis.* Ude etiam S. Thomas loco mox laud. ad 5. inquit: „Vis illa præservandi corpus „a corruptione non erat animæ humanæ natura- „lis, sed per donum gratiæ: & quanvis gratiam „recuperaverit ad remissionem culpe, & meriti „tum gloriæ, non tamen ad amissæ immortali- „tatis effectum; hoc enim reservabatur Christo, „per quem naturæ defectus in melius reparandus „erat (a)“. Sed de morte, prout pœna peccati originalis est, inferius, ut jam moniuimus, co- piösius disputabitur.

101. Ad vitam autem conservandam Adam in- nocens indigisset cibis: in quo etiam ejus im- mortalitas ab ea distinguebatur, quam nos post resurrectionem consequemur; tunc enim cibis non indigebimus. Vid. S. Thomas qu. 97. art. 3. Im- mortalitas autem, quam sumendo lignum vitæ consecutus fuisse, non poterat se extendere ad tempus infinitum, sed ad tempus determinatum, quia virtus illius ligni nou erat infinita: finito ante illo tempore, inquit Angelicus art. 4. *Vel homo translatus fuisse ad spiritualē vitam, vel indigisset iterum sumere de ligno rute (b).*

102. Ex his autem, quas deliveavinus, animæ & corporis dotibus, non melius possamus descri- bire, quanta fuerit hominis iuuentutis felicitas, quam eloquentissimis S. Aug. verbis Lib. XIV. de Civitate Dei cap. 26. inquit: „Vivebat itaque homo in paradyso, sicut volebat, quamdiu hoc

, vo-

(a) Præter S. Thomam cit. Quæst. 97. & 2. Quæst. 164. art. 1. dignus est, qui hac in materia legatur Estius in Lib. II. Sentent. dist. 19. præcipue autem q. 9. & 10. ubi explicat, quo sensu immortalitas primi hominis dici possit *naturalis*, & quo sensu vocari *de beat supernaturalis*. Eruditus etiam P. Joann. Garnerius Diss. VII. in Marium Mercatorum de ortu, & increm. hereticis Pelagiæ cap. 3. observat, varijs fuisse Sanct. Patrini de immortalitate Adami loquendi modos, quanvis fortasse non varijs fuerint eorumdem sententiae. Alii enim dicebant, Adamum factum fuisse re ipsa immortalem, potestate tamen mortalem: alii re ipsa mortalem, potestate tamen immortalem: alii denique nec mortalem, nec immortalem: alii denique nec mortalem, nec immortalem, sed mortalem futuram, si pec- casset, immortalem autem, si in justitia perseveras-

set. Omnes tamen in catholicō dogmate consentiantur, immortem, cui omnes homines obnoxii sunt, primi peccati pœnam esse.

(b) De ceteris autem corporis humani in statu integritatis perfectionibus nihil aliud dicere possumus, quam omnia iis imperfectionibus caruisse, quæ per peccatum postea invecte sunt; non quod fuerit alterius veluti naturæ, iisque imaginariis excellentissimi dotibus instructum, quas Poletus, Burignoniæ suæ deliciae seqnens, illi tribuit Lib. I. *Oeconom. divin.* cap. 22. contendens, omnes, quæ in natura universa di- spersæ sunt, pulchritudines fuisse in corpore Adami simul collectis. De dotibus animæ, & corporis homini- sis in statu innocentiae copiose agit S. Thomas I. P. qu. 90. & seq.

„ volebat, quod Deus jussaret. Vivebat fruens
 „ Deo, ex quo bono erat bonus; vivebat sine ul-
 „ la egestate, ita semper vivere habens in pote-
 „ state; cibus aderat, ne esuriret; potus, ne si-
 „ tiret; lignum vitae, ne illum senecta dissolvet.
 „ Nihil corruptionis in corpore, vel ex cor-
 „ pore ullas molestias ullis ejus sensibus inge-
 „ bat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus
 „ metuebatur extrinsecus. Summa in carne sani-
 „ tas, in anima tota tranquillitas. Sicut in para-
 „ diso nullus æstus, aut frigus, ita in ejus ha-
 „ bitatore nulla ex cupiditate, vel timore acce-
 „ debat bonæ voluntatis offensio. Nihil omnino
 „ triste, nihil erat inaniter lœtum; gaudium ve-
 „ ro perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat
 „ caritas de corde puro, & conscientia bona, &
 „ fide non fieta: atque inter se conjungit fida ex
 „ honesto amore societas, concors mentis, corpo-
 „ risque vigilia, & mandati sine labore custodia.
 „ Non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus
 „ premebat invitam. In tanta facilitate rerum,
 „ & felicitate hominum absit, ut suspicemur, non
 „ potuisse prolem fieri sine libidinis morbo &c.“.

105. Sed hic primævæ innocentiae status non
 diu duravit. Et quamvis Deo nobis revelare non
 placuerit, quamdui primi nostri parentes gratiam
 a Deo infusam conservaverint, Sanctus tamen Au-
 gustinus land. loco nos monet, eos præoccupante
 peccato exilium de paradiſo meruisse, priusquam
 sibi in opere secundæ propaginis tranquillo ar-
 bitrio convenirent. Itaque factum est, ut totum
 genus humanum a peccatoribus propagaretur in-
 fectum, ut mox ostensuri sumus.

CAPUT V.

*Exponuntur breviter aliquæ quæstiunculæ, quæ
 de hominibus in statu naturæ integræ more-
 ri solent.*

104. Antequam vero a naturæ innocentis con-
 sideratione discedamus, operæ pretium ducimus a-
 liqua breviter addere de iis, quæ in felici illo
 innocentiae statu, si semper durasset, hominibus
 contingere debebant. Et quamvis his de rebus nul-
 la expressa habeatur divina revelatio, quæ tamen
 dicturi sunt, & illis, quæ revelata sunt, & veterum
 sanctorum Patrum doctrine maxime consentanea
 videntur, ac propterea minime contemnen-
 da. Duceam autem sequemur S. Thoinam, qui so-
 brie, & temperanter de his disputavit, & sancto-
 rum Patrum, præcipue vero S. Augustini men-
 tem singularem singulari felicitate est assecutus.

105. Quæritur ergo primo, an homo in statu
 innocentiae fuisset, sicut immortalis, ita etiam
 impassibilis?

106. S. Thomas solita sua præcisione utens I.
 P. qu. 97. art. 2. duplēcēm distinguit passionem;
 unam proprie, quando scilicet aliquid a naturali

sua dispositione ab aliquo contrario agente remo-
 vetur. Alia est passio latiore sensu, quæ indicat
 in patiente, mutationem quacumque, etiamsi
 pertineat ad perfectionem naturæ, sicut intelli-
 gere, vel sentire dicitur pati quoddam; & hoc
 secundo modo homo in statu innocentiae passi-
 bilis erat, & patiebatur, & secundum animam,
 & secundum corpus. Ita Angelicus; manife-
 stum est enim hominis innocentis animam debui-
 se sentire, & intelligere, corpus vero nutriti, au-
 geri, dormire &c. sicuti legimus, Deum Adamo
 præcepisse, ut de omni ligno paradisi ederet, ex-
 cepto ligno scientiæ boni & mali, eique immis-
 se soporem Gen. II. 16. & 21.; unde perpetuis
 mutationibus fuisset obnoxium, a quibus tamen
 nulla molestia nascetur.

107. Sed primo modo homo in statu innocen-
 tiæ, inquit S. Thomas, erat impassibilis, & se-
 cundum animam, & secundum corpus, sicut &
 immortalis. Poterat enim passionem prohibere,
 sicut & mortem, si absque peccato perstisset.
 Et certe internam animi passionem non admisi-
 set optima illa animæ ordinatio, qua rationi sub-
 debantur omnes inferioris partis affectus, quemad-
 modum ipsa ratio perfecte erat subjecta Deo. Ex-
 ternas autem corporis passiones potuisset homo sua
 prudentia impeditre; nec defuisset peculiaris Dei
 protectio ad avertenda ea mala, quæ homo natu-
 rali sua prudentia prævidere, aut evitare non po-
 terat. Unde S. Doctor ad 4. dicit: „Corpus ho-
 „ minis, quamvis molle, in statu innocentiae po-
 „ tuisse præservari, ne pateretur læsionem ab
 „ liquo duro; partim quidem per propriam ratio-
 „ nem, per quam poterat nociva vitare; partim
 „ etiam per divinam providentiam, quæ sic ipsum
 „ tuebatur, ut nihil ei occurreret ex improviso,
 „ a quo lœderetur“.

108. Hinc sequitur, neque famem, neque si-
 tim in felici illo statu locum habuisse, nempe
 prout iis significatur molestus quidam comedendi
 vel bibendi appetitus. Si autem his vocibus deno-
 tetur naturalis edendi, atque bibendi necessitas ad
 partium deperditarum reparationem, tunc oportet
 concedere, fuisse in homine innocentiae famem, &
 siti, seu edendi, & bibendi necessitatem. Mel-
 lius hoc expressit S. Augustinus supra laud. Lib.
 XIV. de Cœ. Dei cap. 26. inquiens: *Cibus ade-
 rat, ne esuriret, potus, ne sitret, idest ne mo-
 lestias famis, & siti homo innocens pateretur.*
 Quod similiter de omnibus aliis hujus vitæ neces-
 sitatibus intelligendum est: quidquid enim in sta-
 tu innocentiae in homine fiebat, sine ulla mole-
 stia fiebat.

109. Speciales tamen occurrunt difficultates de
 somno, quem aliqui in Adamo innocentiae esse non
 potuisse his de causis contendunt. Primo quia dor-
 miendi necessitas oritur ex fatigatione, & sanguo-
 re, quæ duo felici innocentiae statu repugnant:
 quamobrem S. Isidorus in Libro de ordine crea-
 turarum somni necessitatem inter hujus vitæ de-
 fe-

fectus numerat. Secundo, quia, ut docet S. Aug. supra laud. de Civ. Dei, Adam innocens totus erat in Dei contemplatione defixus, ex qua proinde non decebat ipsum averti, ut somno indulgeret; quam contemplationem Hugo de S. Victore in suis Sententiis videtur aequiparare contemplationi Beatorum, dicens: „Novit homo in pri-,, mo statu Creatorem suum, non ea cognitione,, quæ foris auditu solo percipitur, sed ea, quæ,, intus per inspirationem ministratur, non ea,, quæ Deus modo a credentibus absens fide que-,, ritur, sed ea, quæ per præsentiam contempla-,, tionis manifestius cernebatur“. Tertio S. Gre-gorius Papa Lib. VIII. Moralium c. 6. inter alias hujus nostri status miserias hanc recenset, ut alterantis semper desiderii motu varietur, ut & quietus actionem desideret, & occupatus ad otium anhelet. Quia enim fixa mens stare cum potuit, noluit; stare jam non valet, etiam cum sult.

110. At vero nimis clara sunt verba Scripturæ supra allegata n. 105. de sopore, quem Deus in Adam immisit; & frustra aliqui ibi extasim sine somno intelligunt, cum potius vox hebraica תְּהִרָּה Tardemach significet altum & profundum somnum, qualis irruit super Abraham Gen. XV. 12., & Lib. I. Regna XXVI. 12. super Saul: in utroque enim loco eadem vox hebraica adhibetur ad significandum soporem, seu somnum altum & profundum. Neque refert, quod LXX. Senes vertent ἔξωστον extasim; quonodo etiam S. Augustinus in fine laud. Libri IX. de Gen. ad litt. inquirens: *Illa extasis, quam Deus immisit in Adam, ut soporatus obdormiret &c.*

111. Quæ autem opposita sunt, nullo negotio refelluntur. Nam primo necessitas dormiendi non ex labore, fatigione, aut languore Adami felicitas minneretur; unde Angelicus supra citatus num. 105. *Sentire, inquit, & dormire non removent hominem a naturali dispositione, sed ad bonum naturæ ordinantur.*

112. Neque etiam somnus impediens jugem Dei contemplationem, qualis in homine innocentie esse debebat; juxta illud Cantic. V. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Dixi qualis in homine innocentie esse debebat: neque enim illa Adami contemplatio erat similis contemplationi Beatorum, qui Dei essentiam vident. Unde S. Th. 2. 2. q. 5. art. 1. docet, tam in Angelo, quam in Adamo fuisse virtutem fidei, qua ea creduntur, quæ non videntur; & allata verba Hugonis a S. Victore emolliit, & explicat, quod contemplatio Adami, sicut etiam Angelorum, erat aliorum, quam nostra, per quam magis de propinquuo accedentes ad Deum, plura manifeste cognoscere poterant de divinis effectibus, & my-

steriis, quam nos possumus. Talis autem contemplatio Dei non excludebat somnum Adami, cum quo etiam extasis conjungi potuit.

113. Bene autem S. Gregorius inter hujus vite miserias numerat inquietam illam hominis voluntatem, qua de uno statu ad aliud migrare perpetuo arhelat. Haec certe procul fuisse a felicitate hominis innocentis, non autem absuisset quietus ille somnus, quo omnis lassitudo præveniretur.

114. Questionem ulterius instituit S. Thomas de dominio, quod in statu nature innocentis hominibus competebat?

115. Hoc autem dominium fuisse homini in sua prima creatione tributum, luculentiter appetet ex iis Dei verbis Gen. I. 26. *Faciamus hominem a l. imaginem, & similitudinem nostram, & praesit piscibus maris & volatilibus cœli, & bestiis &c. ut scilicet homo etiam potestate, & dominio super ceteras creaturas Dei imaginem, & similitudinem gereret.* Hoc dominium confirmatum fuit, quando Deus cuncta animantia terræ, & universa volatilia cœli adduxit ad Adam, ut vileret, quid vocaret ea; quod considerans S. Jo. Damascenus Lib. II. de file orthod. cap. 50., dicit, *Adamum animantibus, veluti mancipiis sibi datis, herili quadam auctoritate nomina imposuisse.* Hinc regius Psaltes Ps. VIII. hominis excellentiam ostendens: *Gloria, inquit, & honore coronasti eum, & constitueri eum super opera manuum tuarum: omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Et Ecclesiastici XVII. 1. sequi dicitur: *Deus creasit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum, & volatilium.*

116. Accedit quoque naturalis illa ratio, quam S. Thomas I. P. qu. 96. art. 1. ita proponit: „In nobedientia ad hominem eorum, quæ ei debent esse subjecta, subsecuta est in pœnam ejus, eo quod ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentie ante inobedientiam prædictam nihil ei repugnabat, quod naturaliter debebat ei esse subjectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subjecta, quod appetet ex tribus. Primo ex ipso naturæ processu; sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam orto, quo proceditur de imperfectio ad perfectio, etiam (nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem), ita etiam est in usu rerum naturalium. Nam immensiora edunt in usum perfectiorum; plantæ enim utuntur terra ad sui nutrientium, animalia vero plantis, & homines plantis, & animalibus. Unde naturaliter homo dominatur animalibus; & propter hoc Philosophus dicit in I. Polit. cap. 5., quod *venatio sylvestrium est iusta, & naturalis, quia per eam homo vindicat sibi, quod naturaliter est suum“.*

117. Secundo appetet hoc ex ordine divinæ providentiae, quæ semper inferiora per superiora gubernat. Unde cum homo sit supra cetera animalia, utpote ad imaginem Dei factus, convenienter ejus gubernationi alia animalia subduntur “.

118. Tertio. appetet idem ex proprietate hominis, & aliorum animalium. In aliis enim animalibus invenitur secundum aestimationem naturalem quædam participatio prudentiae ad aliquos particulares actus; in homine autem universalis prudentia, quæ est ratio omnium animalium. Omne autem, quod est per participationem, subditur ei, quod est per essentiam, & universaliter. Unde patet, quod naturaliter est subiectio aliorum animalium ad hominem “.

119. Unica difficultas, quæ his opponi videtur, ex eo ducitur, quod homo in statu innocentiae animalibus minime indigeret; non ad tegumentum, quia nudus erat; non ad cibum, quia comedere debebat *de omni ligno Paralisi*, excepto *ligno scientiæ boni, & mali* Gen. II. 16. non ad vehiculum, vel ad alia opera, quia robur hominis ad omnia sufficiebat: ergo hoc dominium erat supervacansum.

120. Respondet S. Thomas. ad 5., hominem indiguisse bestiis „ad experimentalē cognitionem sumendam de naturis eārum.. Quod significatum est per hoc, quod Deus ad eum animalia adduxit, ut eis nomina impoñeret, quæ eorum naturas designant“. Præterea non est certum, quod homo innocens solis terræ fructibus vesceretur; verba enim illa: *De omni ligno comedes &c. nihil aliud significant, quam facultatem homini datam. comedendi de omni ligno, uno excepto ligno scientiæ boni, & mali, non autem præceptum, quod solis lignorum fructibus vesci deberet.*

121. Major est difficultas, an hoc dominium homini post peccatum remanserit? At vero remansisse, omnino declarat illa benedictio, qua Deus post diluvium Noe, & filiis ejus Genes. IX. 2. dixit: „Et terror vester, ac tremor sit super cetera animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cum universis, quæ moventur super terram: omnes pisces maris manu vestra traditi sunt; & omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum“. Ulterius S. Jacobus in sua epist. catholica III. 7. *Omnis, inquit, natura bestiarum, & volucrum, & serpentum, & ceterorum domantur, & domita sunt a natura hominum.* Quæ verba ipsam experientiam indicant, qua dominium hominis supra omnes bestias terræ quotidiano usu comprobatum videmus.

122. Neque audiendus est Theodoreetus, cui Quæst. XX. in Genesim ab hoc dominio excipere placuit cete illa grandia, & feroce bestias, quæ fortasse, inquit, ab initio non propter ipsum (hominem) creata sunt. Quod postea

comprobari potat ex iis verbis Psalmi VIII. „Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, & boves universas, insuper & pecora campi, volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris“; observat enim, cete, & feras prætermissas esse.

123. Certe mirari subit, virum adeo doctum ut Theodoreetus erat, non vidisse, hanc suam exceptionem adversari experientię, quæ saxe videamus, & immania monstra marina, & bestias omnium ferocissimas ab homine mira sagacitate capi, & occidi, quod ejus dominium in has etiam bestias luculentissime comprobatur. Legi in hanc rem. meretur Oratio I. de *Hominis structura* (olim I. Basilio tributa titulo Homiliæ X. in *Hexameron*, sed a D. Juliano Garnier Monacho Benedict. inter spurias rejecta Tom. I.), ubi postquam miram artem capiendo balenas descripsisset, ita concludit: „Ad extreum brevi hamo grandis, ac indomabilis bestia capta in manus venit, labore edomita, fame confecta venantis præda effecta; ejus, qui pusillus sit, præ magna; ejus, qui imbecillis, immenso robore, vique prædicta. Quid ita? Quod nimurum ratiōnis præstantia, atque copia, imperii regendi facultate accepta, tanquam mancipia quædam, procacissimos ad obedientiam per vim revocat; ut qui lenitatem adduci nequivaret, si necessitatibus servitutis premantur. Sic imperii vis, a Creatore homini indita, ubique ei competit“.

124. Fatendum est tamen, cessante innocentiae statu, non quidem penitus ablatum, sed admodum imminutum fuisse absolutum illud, quo homo in bestias pollebat, dominium. Hinc nonnisi multa arte, & dolis quædam ipsarum capi, & aut incurari, aut occidi possunt. Et maxime duo genera animalium, scilicet maxima, & sæva, ut leones, tigrides, pantheræ, & minima, ut culices, pulices, muscae hominis dominium refugunt, ei que molesta, & inimica sunt. Divina demum prævidentia voluit, ut quæ animalia homini maxime utilia sunt, ut boves, equi, oves, canes &c., facile homini nutibus pareant; de quorum animalium utilitate Balbus apud Ciceronem Lib. II. *de natura Deorum longam*, atque elegantem orationem texuit. Et hæc de dominio hominis in animalia bruta.

125. Quantum vero ad suum corpus, & ad vegetabilia, vel inanimes, & insensibiles res, Angelicus Praeceptor in art. 1. recte docet, eis hominem in statu innocentiae dominaturum fuisse non per imperium, sed absque impedimento utendo eorum auxilio. Quod dominium post peccatum imminutum est, quatenus homo obtuso rationis acumine non facile bonum, & legitimum rerum usum cognoscit.

126. Quæres tertio, an in statu naturæ innocentis omnes homines fuissent æquales?

127. Negat S. Thomas I. P. qu. 96. art. 5. quia

Apostolus dicit Rom. XIII. 4. *Quae a Deo sunt, ordinata sunt (a); at vero ordo secundum S. Augustinum Lib. XIX. de Civit. Dei cap. 15. est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio.* In primo itaque statu, qui certe ordinatissimus erat, fuisse homines etiam dispare, suis quicunque locis dispositi.

128. Idem S. Doctor postea homines non futuros fuisse inter se aequales, hac ratione ostendit. Primo enim fuisse inaequales homines, quantum ad sexum; cum diversitas sexus sit ad generationem necessaria. Secundo fuisse inaequalitas in aetate. Tertio fuisse diversitas etiam in anima; & quantum ad justitiam, & quantum ad scientiam; libero enim arbitrio poterat homo magis, & minus animalium applicare ad aliquid faciendum, vel volendum, vel cognoscendum, unde quidam magis profecissent in justitia, & scientia, quam alii. Denique etiam in corporis constitutione poterat esse discrimen, ut alii aliis robustiores generarentur, & maiores, & pulchriores; ita tamen quod in illis, qui excederentur, nullus esset defectus, vel peccatum, sive circumanimam, sive circa corpus. Verba sunt Angelici laudato in loco. Vide Dissert. II. num. 299.

129. Ibidem etiam ad 3. addit Angelicus, causam disparitatis oriri debuisse a Deo, non quidem ut puniret quosdam, & quosdam praemio afficeret, sed ut quosdam plus, quosdam minus perficeret, ut pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret.

130. Quæres quarto, an in statu innocentiae homo homini dominatus fuisset?

131. Affirmans respondet Angelicus art. 4., quia etiam in Angelis quidam aliis dominantur; unde & unus ordo Dominationum vocantur: imo nominantur quoque Archangeli, Principatus, & Potestates. Et Dau. VIII. 16. unus Angelus memoratur præcipiens Archangelo Gabrieli; & Zachiæ II. pariter unus Angelus præcipit alteri dicens: *Curre, loquere &c.* unde infertur, non esse contra dignitatem status innocentiae dominatum unius hominis in alios; cum non sit contra dignitatem sanctorum illorum Spirituum, quorum natura est humana præstantior.

132. Acute tamen, & bene observat idem Angelicus, dominium accipi dupliciter: uno modo prout opponitur servitui, cum nempe domino aliquis subjicitur ut servus; & dominium hoc sensu acceptum non habuissest locum in statu innocentiae. Alio modo accipitur dominium, prout reflectur ad subjectum qualitercumque; & sic ille, qui habet officium gubernandi, & dirigendi libe-

ros, Dominus dici potest. Hoc autem modo accepto dominio in statu innocentiae homo homini dominari debuissest.

133. Hanc autem S. Doctor reddit rationem, „ quia servus in hoc differt a libero, quod liber „ est causa sui, ut dicitur in primo Metaph. „ cap. 11. servus autem ordinatur ad alium. „ Tunc ergo aliquis dominatur alicui, ut servo, „ quando eum, cui dominatur ad propriam utilitatem sui, idest dominantis, retinet. Et quia „ unicuique est appetibile proprium bonum, & per „ consequens contristabile est unicuique, quod illud bonum, quod deberet esse suum, cedat alteri tantum; ideo tale dominium non potest esse sine pena subjectorum, propter quod in statu innocentiae non fuisse tale dominium hominis ad hominem “.

134. „ Tunc vero (prosequitur Angelicus) dominatur aliquis alteri ut libero, quando dirigit ipsum ad proprium bonum ejus, qui dirigitur, vel ad bonum commune; & tale dominium hominis ad hominem in statu innocentiae fuisse propter duo. Primo, quia homo naturaliter est animal sociale: unde homines in statu innocentiae socialiter vixissent: socialis autem vita mulorum esse non posset, nisi aliquis præsideret, qui ad bonum commune intenderet: multum enim per se intendunt ad multa, unus vero ad unum: & ideo Philosophus dicit in princ. Politic. quod quandocumque multa ordinantur ad unum, semper inventur unum, ut principale, ac dirigens. Secundo, quia si unus homo habuisset super alium supereminentiam scientiae, & justitiae, inconveniens fuisse, nisi hoc exequeretur in utilitatem aliorum, secundum quod dicitur 1. Petri IV. 10. *Unusquisque gratiam, quam accepit, in alterutrum illam administrantes.* Unde Augustinus Lib. XIX. de Civ. Dei cap. 14. dicit, justos, qui imperant, servire eis, quibus videntur imperare; neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principiandi superbia, sed providendi misericordia. Et cap. seq. ita prosequitur: *Hoc naturalis ordo prescribit; ita Deus hominem condidit.* “.

135. Quando igitur apud quosdam sanctos Patres tota servitutis causa repetitur a peccato, hoc intelligendum est de servitute primo sensu accepta, non autem secundo. Sic S. Aug. quando loco mox laud. inquit, Deum noluisse, hominem rationalem, factum ad imaginem suam, nisi irrationalibus dominari; non hominem homini, sed hominem pecori ... *Conditio quippe ser-*

vi-

(a) Ita legebat S. Thomas ex antiquis codicibus in neutro genere; sed postea textus correctus fuit positio genere feminino, quod graeco fonti est omnino conforme; uno & contextui, qui sic habet: *Omnis anima potestatisbus sublimioribus subdita sit: non est enim po-*

testas, nisi a Deo: quæ autem sunt (potestates) a Deo ordinatae sunt. Vid. Estius in hunc locum, ubi ostendit, a quibusdam perverse hæc verba accipi contra Pontificum, & Cleri Ecclesiastici exemptionem.

DISSERTATIO III. SECT. I. CAP. V.

vitutis jure intelligitur imposta peccatori, de eadem servitute stricte sumta est intelligendus, pro ut scilicet servitus est involuntaria, coacta, & odiosa; & quæ propterea non potest esse, nisi peccati pœna. Unde ibidem pulchre explicat ipsum vocabulum servitutis, inquiens: „*Origo vocabuli servorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi, qui jure belli possent occidi a victoribus cum servabantur, servi siebant, a servando appellati.*“

156. Sed cur Deus hujus imperii hominis in hominem nullam mentionem fecit, & solum homini concessit imperium in bruta animalia? Respondeo, hanc inter alias afferri posse hujus silentii causam, quia dominium in animalia homini competit propter rationem, qua prædictus est, & qua novit animalia domare, suoque jugo subiungere; & propterea hoc dominium commune omnibus est; contra vero imperium in alios homines nonnisi paucis convenire poterat, & iis solum, qui prudentia, & scientia alios præcelerent. Et ulterius iis non competeteret propter suam ipsorum utilitatem, sed propter bonum commune societatis.

157. Sed quid de subjectione mulieris ad virum, quæ nonnisi ex peccato orta esse videtur, cum nempe Deus dixit mulieri: *sub viri potestate eris*, & ipse dominabitur tui Gen. III.? At vero proculdubio mulier etiam in statu innocentiae viro subiecta esse debuisse; id enim ordo postulabat; sed illa subiectio fuisse voluntaria, suavis, & jucunda, neque verendum erat aut virum sua potestate abusurum, ut molestiam uxori crearet, aut mulierem immorigeram, & odiosam viro futuram; quod utrumque modo in statu naturæ corruptæ haud raro contingere dolemus, quia ratio sæpe a rebellibus passionibus obnubilatur, & vincitur.

158. Quæres quinto quomodo in statu innocentiae genus humanum propagatum fuisse?

159. Propagari debuisse humanam speciem dubitari non potest, cum Deus protoparentibus nostris adhuc innocentibus dixerit: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram*. Sed dubium natum est, primo an hæc hominum multiplicatio etiam in statu naturæ innocentis locum habuissest, in quo homines morituri non erant, ut proinde necesse minime esset, alios perpetuo gigni ad conservandum humanum genus? Secundo, an hæc hominum multiplicatio per generationem fieri debuissest, an vero peculiariter aliquo modo, qui explicari nequeat? Ratio autem negandi hominum multiplicationem per generationem carnalem hæc erat, quia carnis commixtio aliquid obscenum, atque innocentiae originalis statui indignum exhibere videbatur.

140. S. Gregorius Nyssenus in Lib. de Opificio hominis cap. 17. aliquos fuisse memorat, qui nullam putabant hominum multiplicationem futuram fuisse, nisi per peccatum „donum illud im-

„mortalitatis in mortalitatem committitum esset, ac per conjugium excitata posteritas pro mi-
„grantibus de hac vita substitueret alios, & hac
„ratione naturam conservaret; adeoque peccatum
„quodammodo hominum vitæ etiam bono esse
„videri posse. Nam genus humanum supra duo-
„rum numerum, qui primi extitere, auctum non
„fuisse, nisi mortis metus naturam, ut de suc-
„cessione perpetuo cogitaret, permovisset“. Cui
tamen sententia S. Gregorius non omnino acquie-
vit, sed potius se anticipitem ostendit, subdens:
„Evidem hac etiam in parte statuo, veritatem,
„quæcumque tandem sit, iis solis notam, & per-
„spectam esse, qui non aliter, atque Paulus Pa-
„radisi mysteriis initiati sunt, quæ enarrando fas
„non est exprimere. Nostra sane hæc est respon-
„sio“. Quanquam postea nonnulla argumenta
conquisivit, ut illam sententiam confirmaret.

141. Absque ulla hæsitatione locutus est S. Jo-
Damascenus Lib. II. de Fide Orthod. c. 50. ita
scribens: „Quoniam autem Deus præscientia sua
„noverat fore, ut ille (Adam) impositam sibi
„legem violaret, atque in corruptionem labere-
„tur, idcirco feminam ipsi similem, adjutricem-
„que ex ipso procreavit; adjutricem, inquam,
„ut genus humanum per generationem ex suc-
„cessione conservaretur. Et Lib. IV. c. 24. Ne
„mors, inquit, hominum genus obstereret, & ab-
„sumeret, matrimonium inventum est, ut per li-
„berorum procreationem genus humanum incolu-
„me staret“. Hoc communè fere esse Græco-
rum assertum, ibidem nota P. Mich. Le Quien,
laudans præcipue S. Athanasium in Ps. L., &
Sanct. Jo. Chrysost. Hom. XVIII. in Genesim.

142. Sed hanc quorundam opinionem S. Augu-
stinus Lib. XIV. de civ. Dei cap. 25. his verbis
refellit: „Quisque autem dicit (homines) non
„fuisse coituros, nec generaturos, nisi peccas-
„sent, quid dicit, nisi propter numerositatem
„Sanctorum necessarium hominis fuisse pecca-
„tam? Si enim non peccando soli remanerent,
„quia, sicut putant, nisi peccassent, generate
„non possent, profecto ut non soli duo justi ho-
„mines possent esse, sed multi, necessarium pec-
„catum fuit. Quod si credere absurdum est, il-
„lud potius est credendum quod Sanctorum nu-
„merus, quantus complendæ illi sufficit beatissi-
„mæ Civitati, tantus existeret, etsi nemo pec-
„casset“. Quam S. Augustini rationem ex ab-
sурdo dactum afferat etiam S. Thomas I. P. quæst.
98. artic. 1.

143. Idem S. Pater cum in Libro de vera Reli-
gione scripsisset: „Non enim illas tales necessi-
„tudines habemus, quæ nascendo, & morien-
„do contingunt, si natura nostra in præceptis,
„& imagine Dei manens, in istam corruptionem
„non relegaretur“: In Lib. I. Retract. cap. 15.
sententiam mutans: „Hunc sensum, inquit, pror-
„sus improbo, quem jam & superius improba-
„vi in primo libro de Genesi contra Manichæos.
„Ad

„ Ad hoc enim dicit, ut creditur illi conjuges „ primi non generaturi posteros homines, nisi pcc „ cassent, tamquam necesse fuerit, ut morituri „ gignerentur, si de concubitu maris, & feminæ „ gignerentur “.

144. Sed manifestis etiam sacrae Scripturae testimoniis eadem sententia refellitur. Nam cum Deus creasset Adam, & evam diversi sexus, masculum, & feminam, & antequam peccarent, dixit eis: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram;* utique per generationem. Ut enim inquit S. Augustinus laud. libro de Civ. Dei cap. 21. „ Illa benedictio nuptiarum, ut conjugati crecent, & multiplicarentur, & inplerent terram, quinvis & in delinquentibus manserit, tamen antequam delinquerent data est, ut cognosceretur, procreationem filiorum ad gloriam coniugii, non ad poenam pertinere peccati “.

145. Adhuc apertius id declarant verba, quibus Adam divino afflatus spiritu prophetice praedixit: *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem suam, & aliiæret uxori sue; & erunt duo in carne una Gen. II. 13.* Quæ verba Christus Dominus Matth. XIX. 4. sequ. allegavit, ut Pharisæis ostenderet, matrimonium dissolvi non posse, concludens: *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separat.* Apostolus etiam 1. Corint. VI. 16. ex iisdem verbis concludit, eum, qui adhæret meretrici, unum corpus effici cum ipsa meretrice.

146. His tamen sacrarum litterarum tam apertis testimoniosis respondebat S. Gregorius Nyssenus, & post eum S. Jo. Damascenus, Deum, futuri peccati præscium homines creasse diversi sexus pro generatione in statu naturæ lapsæ, & quoniam a sublimi illa Angelicæ puritatis conditione excideramus, Deus nobis concessit, ut brutorum, rationisque expertium animalium more nosmet propagando perpetuaremus. Atque haic sententiæ accommodat illa verba Psalmi XLVIII.: „ Homo cum in honore esset, non intellexit, scilicet se parenti in dignitate Angelis esse, idcirco brutis animantibus est comparatus, & iisdem effectus similis. Profecto enim obrutuit, postquam more brutorum propagari cœpit, degenerante ipsis præstantia, seque deindeente ad naturæ crassioris conditionem: ita Nyssenus “.

147. Veruntamen remota nimis, atque arbitria hæc est divini eloquii interpretatio, diversitatem nempe sexuum nonnisi ob præscientiam futuri peccati a Deo fuisse factam. Si enim ita se res haberet, in resurrectione carnis, quando justi erunt sicuti Angeli Dei, nullus amplius esse debet hujus diversitatis locus; quod tamen falsissimum esse, Doctores omnes cōsentiant. Profecto S. Hieronymus in Epiphilio S. Paulæ (in epist. CVIII. ad Eustochium n. 22.) expendens illa verba apud Matth. XXII. 29. sequ. *In resurrectione mortuorum non nubent, neque nubentur, sed erunt similes Angelorum,* ita ratiocina-

tur: „ Ubi dicitur non nubent, neque nubentur, sexuum diversitas demonstratur. Nemo enim de lapide, & ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habeunt, sed de his, qui possunt nubere, & gratia Christi, ac virtute non nubant “. In Libro autem contra Joannem Jerosolym. (Tomo II. num. 7.) inter octo Origenis errores hunc etiam numerat: „ Quod carnis resurrectionem, membrorumque compaginem, & sexum, quo viri distinguntur a feminis, apertissime neget “.

148. Addo, cum in divina præscientia futuri Adamitici peccati etiam contineri debuerit illa circumstantia, quod Adam tentandus erat per malitiam, necessario sequi, nostro intelligendi modo, Deum prius decreuisse muliebrem sexum formare, quum sciret, Adamum a malicie ad præcepti violationem tentandum esse, ac superrandum.

149. Ceterum laudati duo sancti Patres non adeo desipueront, ut negarent, homines in statu innocentiae esse multiplicandos, cum nimis aperte & clara sit illa benedictio protoparentibus data: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Negabant solum, hanc multiplicationem esse faciendam per carnale commerceum, cuius fedita illi felicitatis statui repugnare videbatur. Hinc S. Gregorius laudatus talem futuram fuisse volt hominum in natura innocentie multiplicationem, qualis fuit Angelorum, inquiens: „ Quæcumque tantum incrementi Angelica in natura fuerit ratio ... eadem in humano etiam genere, quod prope ab Angelis abest, propagando valuisse, donec ad numerum consilio Creatoris definitum perventum esset “. S. antem Jo. Damascenus Lib. IV. cap. 24. contentus est dicere, Deum alio quoque modo genus nostrum propagare potuisse, si integrum ipsis mandatum al extremum (Patres nostri) servassent.

150. Sed quantum ad modum generationis, bene præcipit Angelicus I. P. quæst. 98. art. 2., duo esse consideranda: „ Ubiin, quod naturæ est, scilicet conjunctionem maris, & feminæ ad generationem ... Aliud autem, quo l. consenserari potest, est quædam deformitas immoderate concupiscentiæ, qua in statu innocentiae non fuisset, quando inferiores vires rationi subdebantur. Unde S. Augustinus dicit in XIV. de Civit. Dei cap. 26.: *Absit, ut suspicemur, non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cetera, & sine ardore & illecebrosa stimulo cum tranquillitate anime, & corporis.* Quam doctrinam S. Augustinus in Libris contra Pelagianos, & in aliis frequentissime inculcavit; ut propterea minime dubitandum sit, in statu etiam naturæ innocentis futuram fuisse hominum multiplicationem, & futuram fuisse per generationem eo plane modo, quo nunc fit, dempta solum immoderatae concupiscentiæ deformitate.

151. Nonnullæ tamen sunt contra hanc sententiam, quæ verissima est, difficultates cum S. Thomas breviter enucleandæ. Primo in statu innocentiae non fuisset hominum corruptio, qui immortales ex ligno vitæ efficiebantur: ergo nec debebat esse generatio, quæ corruptioni respondet. Secundo generatio individuorum a natura instituta est ad conservandam speciem: si ergo in statu naturæ integræ homines perpetuo conservari debebant, nulla in eo opus erat generatione ad conservandam speciem. Deniun, si homines fuissent generatione multiplicati, debuisset inter eos dividiri dominium in animalia, & in universam terram, ad tollendam confusionem; hoc autem est contra jus naturale, quo omnia sunt communia, ut S. Isidorus dicit Lib. V. *Etymol.* cap. 4.

152. Leves tamen sunt hæ difficultates, quarum primæ respondet S. Thomas, corpus humanum etiam in statu innocentiae ex suis principiis constitutivis fuisse corruptioni obnoxium; quamvis poterat ab anima diu conservari per esum ligni vitæ. Et ideo non erat homini subtrahenda generatio, quæ debetur rebus corruptilibus.

153. Secundam objectionem diluit Angelicus, dicendo, generationem in statu innocentiae necessariam fuisse propter multiplicationem individuorum, quainvis non fuerit necessaria propter conservationem speciei.

154. Tertiam denique ita refellit: „ In statu isto, multiplicatis dominis, necesse est fieri divisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordie, ut Philosophus dicit in II. *Politic.* cap. 5.; sed in statu innocentiae fuissent voluntates hominum sic ordinatae, quod absque omni periculo discordie communiter usi fuissent, secundum quod unicuique eorum competeteret, rebus, quæ eorum dominio subdeabantur; cum hoc etiam modo apud malos bonos viros observetur “.

156. Sed quare, sciscitabitur aliquis, in statu innocentiae nulla reipsa fuit generatio? Quare solum postquam protoparentes nostri ex Paradiso expulsi sunt, genuerunt filios, & filias? Respondet S. Thomas cum S. Augustino Lib. IX. de Gen. ad litt. cap. 4., ideo primos parentes in Paradiso operam gignendis filiis non dedisse, quia nonnisi brevissimo tempore ibi morati sunt. Potest addi, quia expectabant divinam auctoritatem ad determinatum tempus coninxitionis; mandatum enim illud: *Crescite, & multiplicamini universale erat, nullique certo tempori affixum.*

156. Quæres sexto, an posita generatione in statu naturæ innocentis, pueri nati fuissent cum justitia originali?

157. Respondet S. Thomas I. P. quæst. 100. art. 1. affirmative, auctoritati innexus S. Anselmi, qui in Libro de Conceptu Virginis cap. 10. *Simil.*, inquit, cum rationalem haberent animalia, justi essent, quos generaret homo, si non peccasset. Præterea hæc sententia satis clare ex

iis deducitur, quæ Concilium Arausicanum II. contra Pelagianos, & Concilium Tridentinum contra Novatores de peccato originali definiverunt. In utroque enim Concilio anathema iis dictum fuit, qui asserunt, Adamum acceptam a Deo sanctitatem, & justitiam sibi soli & non nobis perdidisse. Vid. Trident. Sess. V. ... Si ergo Adam non peccasset, nec sibi, nec posteris sanctitatem, & justitiam perdidisset; adeoque ejus posteri cum sanctitate, & justitia nati fuissent.

158. Idipsum probat Angelicus hac ratione. „ Justitia originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidentis naturæ speciei, non quam si ex principiis speciei causarum, sed tantum sicut quodlibet donum divinitus datum toti naturæ turæ ... Peccatum autem originale, quod opponitur illi justitiæ, dicitur esse peccatum naturaliter, unde traducitur a parente in posteros: & propter hoc etiam filii parentibus assimilati fuissent, quantum ad originalem justitiam “.

159. Potissima difficultas contra hanc sententiam petitur ex Hugone Victorino, qui Lib. I. de Sacramentis P. IV. cap. 24. oppositum expresse docet, hoc uteus ratiocinio: „ Non potuit natura naturalibus dare, quod in generationibus nondum adhuc possidebat, quemadmodum & ii, qui nunc in peccato generantur, non aliud nascendo trahunt, quam vitium, quod a natura, ex qua se minantur, accipiunt. Sic itaque primus homo tempore obedientiæ suæ casto conjugio ad propagationem posteritatis institutioni divinae serviens filios generaret sine peccato (quoniam ex natura ab omni vitio libera); sed non sibi militer paternæ justitiae heredes, quoniam ipsa natura nondum foret ad incorruptionis præmium (quod nisi post peractam obedientiam dandum non erat) transformata, postquam autem fuisset homo ad cœlestem, & spiritualem statum transformatus, amplius generare non debuerat “.

160. S. Thomas comiter verba Hugonis intelligenda esse vult, non quantum ad habitum justitiae, quem pueri hereditate paterna ex Dei domino possiderent, sed quantum ad executionem actus, quæ sine proprio arbitrio haberi non poterat, adeoque nonnisi post adeptum usum rationis. Adam vero in perfecta æstate creatus simul habuit per habitum justitiae, & usum. Quidquid vero sit, fatetur Hugo, alios in diversa esse sententia, statim subdens: „ Sunt tamen, qui credant, vera citer asserendum, quod primus homo, si non peccasset, nullos nisi bonos filios genuisset; & quod nemo omnium damnaretur, qui ex illius carne nasceretur “.

161. Alia difficultas hæc est. Justitia habetut per gratiam, ut Apostolus dicit Roman. V. 21.; sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis, sed a solo Deo infunditur: ergo pueri cum justitia nati non fuissent. Ita sibi objicit S. Thomas.

162. Respondet autem: „ quidam dicunt, quod pueri non fuissent nati cum justitia gratuita, quæ est merendi principium, sed cum justitia originali. Sed cum radix originalis justitiae, in cuius rectitudine factus est homo, consistat in subjectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiam gratum facientem, necesse est dicere, quod si pueri nati fuissent in originali justitia, etiam nati fuissent cum gratia, sicut & de primo homine supra diximus, quod fuit cum gratia conditus. Non tamen fuisset propter hoc gratia *naturalis*, quia non fuisset transfusa per virtutem seminis, sed fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem, sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditor a Deo anima rationalis, quæ tamen non est ex traduce “.

163. Quæres septimo, an Adamo non peccante ejus posteri, non solum in justitia nati, sed etiam confirmati fuissent?

164. Affirmantem sententiam tradidit S. Anselmus in Lib. I. *Cur Deus homo* cap. 18. inquiens: „ In illa justitia, in qua erant primi homines constituti, videtur, quod si viciissent, ut non peccarent tentati, ita confirmarentur cum omni propagine sua, ut peccare ultra non possent: quemadmodum quia victi peccaverunt, sic infirmati sunt, ut quantum in ipsis est, sine peccato esse non possent “. Cujus sui asserti hanc reddit ratione: „ Quis enim audeat dicere, plus valere in justitiam ad alligandum in servitute hominem in prima persuasione sibi consentientem, quam valeret justitia ad confirmandum cum libertate sibi in eadem prima tentatione adhærentem “?

165. Verior tamen est, & communiter a Theologis probata doctrina Sancti Thomæ I. P. quæst. 100. art. 2., posteros Adæ innocentis in justitia quidem originali fuisse nascituros, non tamen in ea confirmandos. Hoc aperte insinuat S. Augustinus Lib. XIV. *de Civit. Dei* cap. 10. inquiens: „ Nam igitur felices erant primi homines, & nullis agitantibus perturbationibus animorum, nullis corporum lædeantibus incommodis; tamen felix universa societas esset humana, si nec illi (primi parentes) malum, quod etiam in posteros trajecerint, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem recipere “. Pro certo igitur habuit S. Doctor, etiam Adamo non peccante, potuisse aliquos ex ejus stirpe iniquitate committere, & damnari, quod de confirmatis in gratia dici nullatenus potest.

166. Ulterius, ut bene colligehat Sanct. Thomas, manifestum est, quod pueri in sua nativitate non habuissent plus perfectionis, quam eorum parentes in statu generationis. Parentes autem, quādū generassent non fuissent confirmati in justitia. Ex hoc enim creatura rationalis in justitiae confirmatur, quod efficitur bea-

ta per apertam Dei visionem, cui viso non patet non inhærente, cum ipse sit ipsa essentia honestatis, a qua nullus potest averti, cum nihil desideretur, & ametur, nisi sub ratione boni. Et hoc dico, secundum legem communem, quia ex aliquo privilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de Virgine Matre Dei. “ Quemadmodum igitur si primi nostri parentes non peccasset, non fuissent confirmati in gratia, ita nec eorum filii.

167. Anselmi auctoritati reponit Angelicus, quod hoc non dicit *asserendo*, sed *opinanlo*; quod patet in ipso modo loquendi, cum dicit: *Videatur, quod si viciissent &c.* “ Ah hæc tamen S. Anselmi opinione, non solum S. Thomas, sed omnes fere Theologi cum debita reverentia recesserunt, ut S. Augustino, cuius certe maior est auctoritas, adlæreat. Neque etiam multum ponderis habet ratio a S. Anselmo allata; est enim falsum, hominem lapsum ita esse in malo confirmatum, ut non possit Dei gratia liberari, unde falsa est quoque Anselmi illatio, homines debuisse in gratia confirmari, si primæ temptationi resistissent.

168. Ob. auctoritatem S. Gregorii Papæ, quæ Lib. IV. *Moralium* cap. 28. explicans illud Job. III. 15.: *Nunc enim dormiens silerem, & somnio meo requiescerem*, inquit: „ Si parentem primum nulla putredo peccati corruperat, nequaquam ex se filios gehennæ generaret; sed hi qui nunc per Redemptorem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur “.

169. Sed hæc S. Gregorii verba facile explicatur cum S. Thoma, quod nihil aliud voluerit, quam Adamo non peccante, ejus posteros non futuros filios gehennæ, idest non nascituros peccato aliquo obstrictos, quo homines sunt gehennæ filii, quomodo omnes homines nunc nascuntur filii iræ; non autem quod negaverit, ipsos per liberum arbitrium non potuisse peccando fieri filios gehennæ. Vel etiam dici potest, existimasse S. Gregorium, Adamo non peccante, nullum ex ejus posteris damnatum iri, non quia fuisse omnes confirmati in gratia; sed divina eos protegente Providentia, ne damnarentur, quoniam absolute peccare possent, & damnari; sicut contingit in omnibus prædestinatis, qui non sunt confirmati in gratia, & damnari possunt; reipsa tamen nemo eorum damnatur; cuius rei exemplum Adam, & Eva suppeditant, qui certe erant prædestinati, non tamen fuerant confirmati in justitia originali, in qua primo eos Deus creaverat. Quæ secunda explicatio videtur menti S. Gregorii magis consentanea, qui vult in ea hypothesi eos solos nascituros, qui salvandi erant. Et de beato illo primo innocentie statu hactenus; nunc de statu naturæ lapsæ, in quo iufeliciter vivimus, multo plura dicenda sunt.

SECTIO II.

De statu naturæ lapsæ.

CAPUT I.

De peccato primorum hominum, ejusque causis, & consecariis.

1. Lugubrem hujus maximæ calamitatis historiam ita nobis descriptis Moyses Geneseos cap. II., & III. Postquam Deus hominem factum ad imaginem & similitudinem suam posuit in *Paradiso voluptatis*, hoc ei præceptum dedit: „Ex omni ligno Paradisi comedes; de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quacunque enim die comedederis ex eo, morte morieris“. Ubi, observante S. Augustino Lib. XIV. de *Civ. Dei* cap. 15., satis commendari non potest Dei bonitas, & clementia, qui hominem a se creatum non pluribus, nec grandibus, nec difficultibus præceptis oneraverat, sed uno brevissimo, atque levissimo ad obedientiæ salubritatem alminiculaverat, tautummodo ut se dominum ostenderet. Sed infelix homo libero arbitrio statim male usus est, & nulla habita ratione præcepti sibi a Deo recentiter impositi, comedit de fructu vetito, atque hoc gravissimo inobedientiæ peccato non solum sibi, sed toti suæ posteritati incredibilem attulit perniciem.

2. Porro hujus nefandissimi criminis causam, & modum breviter perstrinxit Moyses, nonnisi ea exponens, quæ exterius, visibiliter facta sunt; scilicet serpentein, qui callidior erat cunctis animalibus (a), Euan tentasse, ut deposito timore mortis de fructu vetito comedeter; Euan autem a serpente facile deceptam de fructu, quem iam gustaverat, dedisse Adamo; ambosque violato Dei præcepto peccatores, Deoque rebelles factos esse. Sed nonnulla intimus nobis rimanda supersunt,

ut plenam infandæ hujus inobedientiæ notitiam habeamus.

3. Et primo obvia est cupido sciendi, quare Deus hominem a se paulo ante creatum ad imaginem & similitudinem suam a Diabolo tentari perniserit? Respondet autem S. Thomas 2. 2. q. 165. art. 1., „conveniens fuisse, ut Deus hominem in statu innocentiae & tentari permittere, ret per malos Angelos, & iuvari eum ficeret per bonos. Ex speciali enim beneficio gratiæ hoc erat ei collatum, ut nulla creatura exterior ei posset nocere contra propriam voluntatem, per quam etiam tentationi dæmonis resistere poterat.“ Et in resp. ad 2. „Sicut Deus, inquit, sciebat, quod homo per temptationem in peccatum esset dejiciendus; ita etiam sciebat, quod per liberum arbitrium resistere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio naturalis ipsius, ut propriæ relinqueretur voluntati, secundum illud Ecclesiastici XV. 14., *Deus reliquit hominem in manu consilii sui*. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad litt. cap. 4. *Non mihi videtur, magnæ laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset bene vivere, quia nemo male vivere suaderet; cum & in natura posse, & in potestate haberet velle non consentire suadenti (b)*.“ Et antea laudatus S. Thomas in resp. ad 3. *Homo, inquit, in statu innocentiae poterat absque omni difficultate tentatione resistere*“.

4. Sed præterea observandum est cum S. Augustino Lib. XIV. de *Civ. Dei* cap. 15., primum protoparentum nostrorum peccatum non fuisse illum inobedientiam externam, qua de cibo vetito palam comedenterunt, sed in occulto jam malos esse cœpisse, ut in apertam inobedientiam labearentur; non enim ad malum opus perveniretur, nisi præcessisset mala voluntas. Hoc autem mala voluntatis initium nihil aliud fuisse docet S. Pater, quam superbiam, de qua dictum est Ecclesiastici X. 15. *Initium omnis peccati superbia est*.

(a) Haud erit inutile observare cum S. Augustino Lib. XI. super Gen. cap. 29. serpentein dictum fuisse astutissimum propter astutiam diaboli, que in illo, & de illo agebat dolum, quemadmodum dicitur prudens, vel astuta lingua, quam prudens, vel astutus movent, ad aliquid prudenter, astuteque snadendum ... Ita etiam dicitur est stilus mendax scribarum &c.

(b) Ibidem S. Doctor prius se huic quæstioni solvendæ imparem fassns erat, inquiens: „Si ergo queritur, cur Deus tentari perniserit hominem, quem tentatori consensurum esse præsciebat, altitudinem quidem consilii ejus penetrare non possum, & longe supra vires meas hoc esse confiteor. Est ergo aliqua causa fortassis occultior, qua melioribus, sanctioribusque reservatur, illius gratia potius, quam meritis coram. Sed tamen quantum vel donat sapere, vel sinit dicere, non mihi videtur magna laudis futurum &c.“. Et posterioram multa in hanc rem suo more disputavit, ita demum concludit c. 11. „Ma-

„gna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: prævidet bonos futuros, & creat; prævidet malos futuros, & creat: seipsum ad fruendum præbens bonis, multa innumerum suorum largiens & malis, misericorditer ignoscens, juste ulciscens; itemque misericorditer ulciscens, juste ignoscens: nihil metuens de cuiusquam malitia, nihil indigens de cuiusque justitia: nihil sibi consulens, nec de operibus honorum, & bonis consulens etiam de præmis malorum. Cur ergo non permitteret tentari hominem, illa tentatione probandum, puniendum, cum superba concupiscentia propriæ potestatis, quod conceperat, pareret, suoque fœtu confundereatur, justoque supplicio a superbis, atque inobedientiæ malo posteros deterret, quibus ea conscribenda, & annuntianda parabantur? Has tamen, aliasque rationes Estius in II. Dist. 23. §. 1. resolvendas esse, dicit, in liberrimam voluntatem Dei“.

est. Quod fusius ibidem S. Doctor declarat.

5. Id ipsum subtili, sed justo ratiocinio ostendit S. Thomas 2. 2. qu. 163. art. 1. inquiens: „Sic homo erat in statu innocentiae institutus, ut nulla esset rebellio carnis ad spiritum; unde non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc, quod appetierit aliquod sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit praeter ordinem rationis. Relinquitur igitur, quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quod aliquod bonum spirituale inordinate appetivisset, appetendo id secundum suam mensuram ex divina regula praestitutam. Unde relinquitur, quod primum peccatum hominis fuit in hoc, quod appetuit quoddam spirituale bonum supra suam mensuram; quod pertinet ad superbiam. Unde manifestum est, quod primum peccatum primi hominis fuit superbia.“

6. Et rem ita se habere etiam ex iis patet, quae externam inobedientiam præcesserunt; tum pariter ex iis, quae eamdem subsecuta sunt. Primo enim ideo Adam, & Eva tentationi cesserunt, ut supra conditionem suæ naturæ extollerent, atque essent, sicut Dii scientes bonum & malum; nec contenti ea sublimitate suæ naturæ, qua ad imaginem, & similitudinem Dei facti fuerant, adhuc majorem excellentiam desiderabant; quod intolerabilis superbiæ effectus erat. Postea vero pejor, ut Augustinus loquitur, *daminabiliorque superbia fuit*, quando in manifesto criminis deprehensi, non veniam petierunt, aut medicium implorarunt; sed sola excusatione debitam penam se evitare posse sperarunt. Et Adam quidem culpam rejecit in mulierem dicens: *Mulier quam delisti mihi sociam dedit mihi de ligno, & comedeli;* Eva autem serpentem accusavit dicens: *Serpens decepit me.*

7. Ceterum de similitudine Dei, quam Adam superbia ambitione expetivit, probe notanda est doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 163. art. 2., ubi inquit: „Duplex est similitudo; una omnino dulce æquiparantiae, & hanc similitudinem ad Deum primi parentes non appetierunt; quia talis similitudo ad Deum non cadit in apprehensione, præcipue sapientis (cujusinodi certe erat Adam in statu innocentiae). Alia autem est similitudo imitationis, qualis possibilis est creaturæ ad Deum“; & hanc similitudinem dicit S. Doctor Adamum appetuisse inordinate, atque in hoc inordinato appetitu positum fuit Adami peccatum.

8. Sed ut haec plenius intelligentur, iterum est audiendum Angelicus, qui triplicem distinguit similitudinem; primo secundum ipsum esse naturæ, & talis similitudo ab ipso creationis principio fuit impressa & homini, & Angelo, ut supra dictum est Sect. I. n. 50. seq. Alia similitudo est, quantum ad cognitionem; & ipsam similitudinem primus homo nondum actu adeptus erat, sed solum in potentia. Tertia similitudo est, quantum

ad potestatem operandi; & hanc similitudinem, inquit Angelicus, nondum erant in actu assecuti neque Angelus, neque homo in ipso creationis principio; quia utrisque restabat aliiquid agendum, quo ad beatitudinem pervenirent.

9. Ex his autem ita demum concludit: „Et inde deo cum uteisque (scilicet diabolus, & primus homo) inordinate divini similitudinem appetierit, neuter eorum peccavit appetendo similitudinem naturæ. Sed primus homo peccavit, principaliter appetendo similitudinem Dei, quantum ad scientiam boni, & mali, sicut serpens ei suggerit; ut scilicet per virtutem proprieatis naturæ determinaret sibi, quid esset bonum, & quid malum ad agendum; vel etiam ut per ipsum præcognosceret, quid sibi boni, vel mali esset futurum: & secundario peccavit appetendo similitudinem Dei, quantum ad propriam potestatem operandi, ut scilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem consequendam.“ Ita S. Thomas luculentissime explicat superbiam peccatum, quo Adam stulte intuluit, putans se posse per estum fructus vetiti similem Deo fieri, non quantum ad naturam, sed quantum ad cognitionem, & potestatem operandi. Hæc sententia magis declarabitur, solutis nonnullis levibus difficultatibus.

10. Ob. primo. Apostolus Romanum V. 19, explicans peccatum Adami, quo nos omnes sumus constituti preatores, illud vocat peccatum inobedientiae: *Per inobedientiam unius hominis preatores constituti sunt multi.* Quare Apostolus non dixit per superbiam?

11. Resp., Apostolum voluisse imitari Moysen, qui externæ tantummodo inobedientiæ Adami historiam nobis reliquit. At vero neuter negavit internam, Adami depravationem, ex qua illa inobedientia tanquam ex causa orta est; ideo enim Adam non obediuit divino præcepto, quia voluit similis Dei fieri per scientiam boni, & inali, & per potestatem operandi inordinate appetitam, ut mox explicatum est n. 9. S. Augustinus in fine Libri XI. de Gen. ad l. de peccato Adami loquens, illud conscriptum fuisse, ait sic ut legi ab omnibus oporteret, etsi a paucis hec intelligerentur, sicut oporteret; minirum de interna, quæ præcesserat, Adami corruptione.

12. Ob. secundo. S. Ambrosius super Lucam c. 4. loquens de temptatione, qua diabolus Jesum Christum tentavit: *Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant, hæc habet:* „Tria præcipua docebimur esse tela Diaboli, quibus ad vulnerandum hominis mentem consuevit armari, gula, leuum, aliud jactantia, ambitionis tertium. Hinc autem cœpit, unde iam vicerat; scilicet a gula, qua Adamum vicit.

13. Resp. cum S. Thoma art. laud. ad 2. ... In peccato primorum parentum etiam gula locum habuit; dicitur enim Gen. III. 6.: *cilic mulier, quod lignum esset bonum ad vescendum,*

„dum, & tulit de fructu ejus, & comedit. „Non tamen ipsa bonitas, & pulchritudo cibi „fuit primum motivum ad peccandum, sed po- „tius suasio serpentis, qui dixit: aperientur oculi „vestri, & eritis sicut dei; quod appetendo, „superbiā mulier incurrit: & ideo peccatum „gulæ derivatum est ex peccato superbiæ“.

14. Ob. tertio. Diabolus tentans Eam, illi promisit per comedionem fructus vetiti scientiam boni, & mali: fuit ergo primum ejus peccatum inordinatus appetitus scientiae, qui non ad superbiam pertinet, sed ad curiositatem.

15. Respondet S. Thomas ad 5., appetitum scientiae in primis parentibus ortum fuisse non solum ex curiositate, sed etiam, immo principali- ter ex inordinato appetitu excellentiae; unde & in verbis serpentis tentatoris præmittitur: *Eritis sicut dei; & postea subditur: scientes bonum, & malum.*

16. Ob. quarto. Peccatum protoparentum potius. videtur fuisse infidelitatis, quia non crediderunt Dei comminationi: *In quacumque die comederis ex eo (fructu), morte morieris Gen. II. 17.*; unde etiam S. Augustinus in fine Libri XI. de Gen. ad litt. scite observat, peccatum Adami non vocari peccatum seductionis, ut vocata fuit inobedientia Eveæ, quæ dixit: *Serpens seduxit me.* Revera S. Paulus 1. ad Timoth. II. 14. *Adam, inquit, non est seductus: mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* Quæ verba considerans S. Augustinus Lib. XIV. de Civit. Dei cap. 11. Adam non fuisse seductum dicit, sed scientem, prudentemque peccasse; peccavit igitur Adam peccato infidelitatis, non superbiæ.

17. Resp. cum S. Augustino, qui in eodem Libro cap. 50. bene animadvertisit, mulierem non fuisse serpenti credituram, „nisi jam inesset men- „ti amor ille propriæ potestatis, & quædam de- „se superba præsumptio, quæ per illam tenta- „tionem fuerat convincenda, & humilianda“. Quæ S. Augustini verba S. Thomas admonet, non esse sic intelligenda, „quasi superbia præcesserit „suationem serpentis, sed quia statim post sua- „sionem serpentis invasit mentem ejus elatio, ex „qua consecutum est, ut crederet verum esse, „quod Dæmon dicebat“. Ceterum laudatus S. Augustinus ibidem arbitratur, quod Eva putaverit, Denim alicujus significationis causa dixisse, si manducayeritis, morte moriemini. Quod pos- terea facilius potuit credere Adam, quando Eam eo cibo mortuam non esse, cernebat.

18. Quomodo autem Adam non fuerit seductus, sed ex immodico uxoris amore peccaverit, expli- cat Hipponensis Doctor in fine Libri XI. exemplo Salomonis, qui mulierum amori resistere non valens, in idolatriam lapsus est: „Faciens, quod „sciebat non esse faciendum, ne suas, quibus „deperibat, atque disfluebat, mortiferas delicias „contristaret. Ita & Adam, poste aquam de ligno „prohibito seducta mulier manducavit, eique de- „dit, ut simul ederent, noluit eam contristare „non quidem carnis virtus concupiscentia, quam „nondum senserat in resistente lege membrorum „legi mentis suæ; sed amicali quadam benevo- „lentia, qua plerisque sit, ut offendatur Deus, „ne homo ex amico fiat inimicus“. Vid: etiam Lib. XIV. de Civit. Dei c. 11.

19. Demum Adami peccatum non fuisse infidelitatis, ita ostendit idem S. Doctor. „Sed etiam si virum propter aliquam mentis elationem, „quæ Deum internorum scrutatorem latere non „poterat, sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, „cum mulierem videret, accepta illa esca non „esse mortuam non tamen eum arbitror, si „jam spirituali mente prædictus erat, ullo modo „credere potuisse, quod eos Deus ab esca illius „ligni invidendo vetuisset“.

20. Ceterum non desunt sancti Patres, qui Adamum fuisse seductum, asserere non dubitarunt. Imo & ipse S. Augustinus Lib. XIV. de Civ. Dei c. 11. postquam dixisset, Adam non fuisse seductum, quia scivit, quod faciebat esse peccatum, subdit: *Sed inexpertus divinæ severitatis in eo falli potuit, ut veniale crederet esse commissum,* quæ certe fuit aliqua deceptio. Verum S. Thomas Lect. 5. in 1. ad Tim. II. quo erat acupine ingenii, utrumque conciliavit, duplice distin- guens seductionem, scilicet in universalis, & in particulari eligibili, quæ secunda est ignorantiæ electionis. „Mulier autem fuit seducta ignorantiæ in universalis, quando scilicet credidit, quod „serpens dixit. Sed vir non credidit hoc, sed „deceptus fuit in particulari, scilicet quod ge- „rendus esset mos uxori, & cum ea comedere „deberet, & inexpertus divinæ severitatis credi- „dit, quod facile ei remitteretur“. Atque hac distinctione potest dici Adam sub diversa ratione seductus, & non seductus. Non seductus ignorantia in universalis, seductus autem ignorantia in particulari eligibili; quicumque enim peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili (a).

21.

(a) Multæ aliae excogitatæ sunt objecti Paulini tex- tus explicationes. S. Augustinus Lib. XI. de Gen. ad litt. cap. postremo videtur S. Thomas interpretationem indicasse, dicens: *Alio modo quodam etiam ipse. (Ad- dam) deceptus est; non quod crediderit falsæ serpen- tis promissioni: eritis sicut dei, ut credidit Eva, quam proprie seductionem appellavit Apostolus; sed quod enim propter aliquam mentis elationem sollicitavit aliqua*

21. Sed objicit sibi Angelicus, ignorantiam esse penam peccati; adeoque non potuisse præcedere ipsam peccatum. Respondet autem, eam ignorantiam proprie non præcessisse in Eva seducta, quia statim ad verba serpentis fuit elata, eo quod alius esset de ea sollicitus, & ex illa elatione seducta est; unde elatio præcessit. Ita acute Angelicus, qui idem asserit de Adamo Quæst. XXII. de verit. art. 6. ad 11.

22. Ob. ultimo. Ex tota historia tentationis, & lapsus primorum parentum constat, illos divinam similitudinem appetiisse non alia de causa, quam ut scirent bonum, & malum: *Eritis sicut Dii*, inquit tentator, *scientes bonum, & malum*. Sed appetitus scientiae est homini naturalis, secundum illud Philosophi in princ. *Metaphys. Omnes homines natura scire desiderant*: non ergo peccarunt peccato superbiæ, appetendo illam similitudinem, quæ est homini naturalis.

23. Respondet huic difficultati S. Thomas art. 2. ad 2. „Quod appetere similitudinem Dei abso- „lute, quantum ad scientiam, non est pecca- „tum; sed appetere hujusmodi similitudinem i- „nordinate, idest supra mensuram suam, pec- „catum est“. Multa, eaque præclara ad hanc rem illustrandam habet S. Augustinus Serm. II. in Psal. LXX. explicans ea verba: *Deus, quis similis tibi?* Ubi ita Adamum cum Deo loquen- tem inducit: „Ego autem, ait Adam miser, & in Adam omnis homo, cum volo esse perverse similis tibi, ecce quid factus sum, ut de capi- tivitate ad te clamem: cui bene erat sub re- ge bono, captivus factus sum sub meo seducto- re, & clamo ad te, quia cecidi abs te. Et u- de abs te cecidi? Cum quæro esse perverse si- milis tibi“. Alia plura addit S. Pater, ut ostendat, tam Angelum Deo rebellem, quam Adamum perverse, & superbe eam similitudinem Dei appetiisse, ad quam tameu uterque factus fuerat.

24. Ex his, quæ dicta sunt, aperte liquet, pri- mum quidem protoparentum peccatum suisse superbiæ, sed multa alia ex hac pestifera radice pullulasse crimina. Primo enim ex hac superbia nata est curiositas sciendi, quod Deus illo tempore eos latere volebat, inde perniciosa prurigo experiendi, an vere essent cominationes secuturæ illico mortis; quæ prurigo conjuncta fuit cum quadam ineruditate, & cum quodam contemptu di- vini præcepti. Accessit etiam gulæ vitium in mu- liere, quæ videns, quod lignum esset bonum ad-

fructu vetito. Qualibet harum explicationum suos ha- bet patronos. Sed illa S. Thoma videtur solidior, & principiis Ethicæ magis accommodata, in qua solet, & debet duplex illa ignorantia admitti in universali scilicet, & in particulari eligibili, seu in ipso electio- nis actu, ut suo loco dicetur.

(a) Non hic autem otiose ea persequemur, quæ Rab- bini Cabballistæ de peccato Adami inepte prorsus, & insulse commenti sunt, præcipue ex famoso illo libro,

rescenulum tulit de fructu ejus, & comedit: in vitro autem inordinatus erga feminam amor, quo violare præceptum divinum maluit, quam illam contristare. Quamobrem Deus ita ipsum ob- jurgavit: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & co- medisti &c.* Gen. III. 17. Quæ omnia, & fortasse alia plura sub inobedientiæ nomine S. Paulus Roman. V. 19. complexus est.

25. Sed S. Augustino culpa omnium detestabili- liter visa est, quod infelices illi nostri parentes a Deo reprehensi, non humiliiter veniam postulaverint, quod debitæ pœnitentie fuisset indicium, sed vanas, & frivolas quæsierint excusationes. „Sed est pejor, inquit S. Pater Lib. XIV. de Civ. Dei cap. 14., damnabiliorque superbia, „qua etiam in peccatis manifestis suffugium ex- „cusationis inquiritur: sicut primi illi homines, „quorum & illa dixit: *Serpens seduxit me, & manducavi*, & ille dixit: *Mulier, quam deli- sti tecum, hæc mihi dedit a ligno, & edi*. „Nusquam hic sonat petitio venia, nusquam im- „ploratio medicinæ &c. (a)“.

26. Hæc summatim nobis immisso sufficiat de illo primo peccato, quod S. Augustinus Lib. I. Oper. imperf. cap. 105. Tomo X. vocat ineffa- biliter grande. Gravissimum nempe fuit, tum at- tenta primorum hominum integritate, & fortitudine, qua facillimum ipsis erat cuicunque Ædemi- ni tentationi resistere, tum attento ipso præcepto, quod levissimum in se erat; ac denique attenta terribili pœnae cominatione, nempe mortis sub- beundæ, quæ ipsis a violando Dei mandato abster- rere debebat. Bene S. Thomas 2. 2. quæst. 165. art. 3. advertit, peccatum primi hominis non fuisse gravius omnibus aliis peccatis huiusmodi secun- dum speciem peccati, subdit autem, secundum conditionem personarum peccantium illud habui- se maximam gravitatem (b).

27. Peccatum primorum hominum debitæ sub- sequentes sunt pœnae, quarum & nos miseri Adami posteri participes facti sumus. De his infestius agemus duce S. Thoma 2. 2. quæst. 164. art. 2. In præsentiarum autem saitis fuerit monere, inter eas pœnas potissimum enumerari mortem jam ante Adamo comminatam Gen. II. 17. Sed quæstio exoritur, quomodo ad literam fuerit divina illa comminatio adimplita: *in quaunque die come- deris ex eo, morte morieris?* Certum est enim, nostros Protoparentes multis postea sæculis super- vixisse.

28.

quem Angelus Raziel de celo detulisse Adano ab iis singitur. Illum librum, ut maxime arcanum diu ser- varunt; sed anno 1071. R. Isaac Ben-Abraham Am- stelodami edidit in 4.

(b) Solent increduli hanc totam Mosaicam peccati primorum Parentum historiam, ut fabulam conuenientiam explodere. Sed ipsius vindicias alibi egimus, scilicet Tomo I. Dissert. II. de supernaturalis rev- lationis necessitate cap. V. n. 99. & seq.

28. Hanc quæstionem breviter expedient, qui putant, ibi intelligi mortem animæ, non corporis: *duæ enim sunt ritæ*, inquit S. Augustinus in Psalm. LXX. Tomo IV., Una corporis, altera animæ, sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus. Quomodo si anima deserat, moritur corpus, sic anima motitur, si deserat Deus". Homo itaque per peccatum gratia sanctificante spoliatus, atque a Deo desertus, illico post esum cibi vetiti mortuus est, non in corpore, sed in anima. S. Gregorius Papa Lib. VI. Epist. 51. hanc sententiam amplexus est. S. vero Gregorius Nyssenus Lib. I. contra Eunomium utramque mortem corporis, & animæ intellexit (a).

29. Verum si omnia bene perpendantur, mors a Deo tuuc comminata corpus potissimum respiciebat, dicente Apostolo Rom. V. 12., *per peccatum mortem intrasse in mundum*, quæ verba intelligi certe debent de morte corporis, cui omnes Adæ posteri obnoxii facti sunt. Accedunt & illa Gen. III. 19., quibus Deus Adamo peccatori excusationem suaæ sententiæ significavit, dicens: *puluis es, & in pulvrem reverteris, vel ex versione LXX. terra es, & in terram reverteris*, quæ nonnisi de morte corporis accipi possunt.

30. Quanquam recte etiam dici potest, utramque mortem in illa comminatione comprehendendi. Quod S. Augustinus explicuit Lib. XIII. de Civ. Dei cap. 12. inquiens: „Cum ergo requiritur, quan mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus ... utrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam, quæ appellatur secunda, respondendum est, omnes Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradyso constituerat, de cibo vetito: *Quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini*, non tantum primæ mortis partem priorem, ubi anima privatur Deo; nec tantum posteriorem, ubi corpus privatur anima; nec solum ipsam totam primam, ubi anima & a Deo, & a corpore separata punitur: sed quidquid mortis est usque ad novissimam, quæ secunda dicitur, qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est“.

31. Quomodo autem hæc divina mortis corporalis comminatio fuerit illico adimpleta, non uno modo a veteribus sanctis Patribus explicatum est,

ut videri potest apud Petavium Lib. II. de opificio sex dierum c. 10. S. Thomas 2. 2. qu. 164. art. 1. ad 8. ita respondet cum S. Augustino Lib. XI. de Gen. ad litt. c. 52. *Hæc mors* (scilicet corporis) ea die accidit, qua factum est, quod Deus vetuit ... quia corpus nostrorum Protopatenrum duxit morbidum, & mortiferam qualitatem. Vel sicut idem S. Augustinus dicit Lib. I. de peccat. merit. & remiss. cap. 16. Tom. X., Quamvis annos multos postea vixerint, illo tamen dies mori cœperunt, quo mortis legem, qua in se nium veterascerent, acceperunt“. Et S. Jo. Chrysostomus Hom. XVII. in Gen. utitur similitudine eorum, qui in humanis judiciis damnantur ad mortem; quamvis enim executio sententiæ differatur, dicuntur tamen quadam ratione ea diem mori, qua sententiam mortis accipiunt. Hinc etiam S. Hieronymus in lib. de traditionibus hebreo probat interpretationem Symmachii, qui illa verba: *morte morieris*, ita vertit: *mortalis eris*. Alii deum ex hebraicæ linguae genio vertendum putarunt: *certissime morieris* (b).

32. His omnibus addendum est, primos Parentes gravissimi sui peccati pœnituisse, veniaque a Deo accepta salvos factos esse, Hinc Ecclesia eos pro hæreticis habuit, qui primos nostros parentes damnatos esse dicebant, ut videri potest apud S. Irenæum Lib. III. cont. Hæreses cap. 54. & seq., apud Epiphanius, & Philastrium in hæresi Encratitarum, & Tatiani, ac demum apud S. Augustinum Hæres. 25. Quamvis autem hujus dogmatis nullum expressum documentum habeatur in sacris litteris, id tamen certa traditione constare asserit S. Augustinus Serm. 164. inquiens: „De primo homine, quod eum Christus ex inferis solverit, tota fere Ecclesia consentit. Quod eam non manter credidisse, credendum est, undecimque hoc traditum sit, etiamsi canonum earum Scripturarum hinc expresse non profertur auctoritas“.

33. Sed de his accuratius postea agetur; in me ad majora festinamus, scilicet ad propagationem primi illius peccati ad omnes posteros; quod gravissimum Religionis nostræ dogma, ut qua pars diligentia exponamus, & vindicemus, primo brevem peccati originalis notionem tradeimus, deinde eos, qui illud negare cœperunt, paucis com-

(a) Verba ejus hæc sunt: *Multas annorum centurias post inobedientiam vixit primus homo: neque tamen mentitus est Deus, cum dixit: in quacunque die comederitis, morte moriemini: nam eo ipso, quod alienatus est à vera vita, eadem ēte mortis in eum confirmata sententia est: postea vero interjecto tempore temporalis mors Adamum consecuta est.*

(b) Aliqui Sancti Patres mortem corporis appellarent beneficium, & misericordiam Dei, non quasi negarent, eam vere esse primi peccati ponam, sed quia nobis peccandi finem imponit. Ita inter alios S. Gregorius Nazianz. Orat. 42. nunc 38. num. 15. de Adam inquit: *mortem, ac peccandi præcisionem elucratur, ne ma-*

lum immortale sit. Ita pœna ipsa in misericordiam cessit. S. etiam Ambrosius de bono mortis cap. 4. Invenimus, inquit, mortem finem esse peccati, ne qua esset vita diutinior, eo fieret culpa numerosior. Eode in sensu alii Patres intelligendi sunt. Id observavit S. Augustinus Lib. V. contra duas Epist. Pelagian. cap. 4. aliquos nempe disputasse de bono mortis, quia scilicet prædicanda est misericordia Dei, quod in bonos usus convertitur pœna peccati. Ceterum explodunt omnino est absurdum illa Joan. Lockii in Christianismo ratione consenso cap. 1., aliorumque panormini opinio, existentium, nomine mortis significari corporis, & animæ destructionem impiis comminatam.

memorabimus: ac demum peccati originalis propagationem in omnes homines omni argumentorum genere demonstrabimus.

C A P U T II.

Quid sit peccatum originale, & quinam illud inficiati sunt?

54. Naturam peccati originalis accurate, atque omnino exponere, difficillimum est; neque enim in ea determinanda Theologi convenient, qua de te dicemus inferius. Interim ne videamus de fictione, aut ignoto dogmate cum Pelagianis pugnare, illa ejusdem notio sufficiat, de qua nedium Theologi, sed fideles omnes convenient, illius scilicet nomine verum peccatum intelligi, quod in utero matris contrahimus, a protoparentum nostrorum culpa in nos derivatum; & quod peccatum naturae dicitur, a culpis actualibus diversum.

55. Primus hujus dogmatis oppugnat communiter creditur Theodorus Mopsuestiae (nobilis in Cilicia secunda oppidi) Episcopus. Hic enim, teste Mario Mercatore in Commonitorio I. docebat: „Adam, & Evam fuisse a Deo mortales creatos, nec quinquam posteriorum sti prævaricatione transgressi lœssisse, sed sibi tantum nocuisse, seque inanaliati reos apud Deum fecisse, alterm penitus nullum. Hinc inferebat, infantes, qui nascuntur, in eo statu esse, in quo Adam fuit ante prævaricationem, & etiam si non baptizentur, habere vitam æternam“. Et hæc quidem primo oretenuit spargere Theodorus cœpit, post autem edito volumine in quiuque libros distributo suos errores confirmare satagit; cuius tamen operis nonnisi excerpta quædam habemus apud Photium in Bibl. Cod. 177. (a).

56. Idem Marius Mercator postea addit, a Theodoro Mopsuesteno iisdem erroribus infectum fuisse Ruffinum quemdatur, qui Romanum veniens temporibus Athanasii Papæ illos Pelagio communicavit. Hic autem in iis propagandis adeo laboravit, ut heres ab eo nonen acceperit, & communiter heres Pelagiana vocaretur, enijs, teste S. Augustino in Lib. de Natura, & Grat. cap. 6. duo erant veluti suprema capita, scilicet naturam hominum neque in parvulis medico, quia sana

est, neque in majoribus gratiæ adjutoriis egore, quia sibi sufficiens est ad justitiam (b).

57. Et quidem prima gravissimæ hujus controversiæ origo repetenda videtur a corporali hominum morte, quam Theodorus, ejusque associæ naturæ consectarium, non vero peccati ab Adamo patrati pœnam esse volebant, dicentes, *Adumbrum ita factum esse mortalem, ut sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset.* Catholici autem merito cum Apostolo contendentes, mortem intrasse in mundum per peccatum, consequenter docebant, ideo omnes homines esse morti obnoxios, quia omnes in Adamo peccaverunt. Inde nata est quæstio de peccato originali, adeo ut totum fere belli pondus ad hoc dogma conversum fuerit. Id eritur ex verbis Mercatoris supra numeri 55. relatis, & ex S. Augustino pluribus in locis.

58. Quanquam postea Pelagiani validissimis Catholicorum argumentis pressi, eo devenerunt, ut faterentur, mortem intrasse in mundum propter peccatum Adami, solum negantes, simul cum morte corporis etiam peccatum primi parentis in omnes pertransiisse; quorum sententiam, ut absurdissimam, merito reprehendebat S. Augustinus Lib. IV. contra duas epist. Pelagian. cap. 4. inde enim consequebatur, pœnam transiisse sine culpa: „Et innocentes parvulos injusto supplicio puniri, trahendo mortem sine meritis mortis, quoniam de uno solum mediatore Dei, & hominum homine Christo Jesu catholica fides novit, qui pro nobis mortem, hoc est, peccati pœnam sine peccato subire dignatus est“. Synodus vero Arcausiana II. anno 529. eamdem sententiam condemnavit Can. 2. quia *injustitia Deo datur, descendendo, pœnam infligi sine culpa.*

59. Nos hic tantummodo de transfusione peccati originalis omni argumentorum genere stabilenda, & vindicanda solliciti erimus. Nam quæ ad gratiæ necessitatē contra eosdem hereticos Pelagianos propugnandam pertinent, alibi pro virili nostra accurate, copioseque tradentur. Licebit autem nobis aliquanto prolixiores esse: agitur enim de dogmate, in quo ut S. Augustinus ajebat, *Christianæ Religionis summa consistit Lib. I. cont. Jul. c. 7.* Et quanta possumus diligemus, studiæ sunt dæmonis fraudes, qui hunc gravissimum morbum nobis tegere curat, ne illi debita adhibeatur medicina (c).

40.

(a) De Theodoro Mopsuesteno consulendi sunt Socrales Lib. VI. Hist. Eccl. cap. 3. & Sozomenus Lib. VIII. cap. 2. Patria fuit Antiochenus, & una cum S. Jo. Chrysostomo Libani Sophiste, atque Andragathii Philosophi auditor; deinde causarum forensium patrōns; quo innere dñmiso monasticam vitam aliquamdiuin exercerit, ac tandem s. c. IV. desinente Episcopatum Mopsuestenum consecutus est, quem annis 36. nisque ad mortem administravit. Post mortem vero cognita perversa ejus doctrina in Synodo V. an. 553. fuit ejus memoria damnata.

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

(b) P. Bern. de Rubeis in Dissert. de peccato originali c. 5. & in Monumentis Ecclesiæ Aquilejensis c. 14. contendit, Mercatorem lapsum esse in accusando Ruffino, deceptum scilicet testimonio Colestii, qui in Concilio Carthaginensi a Paulino compulsus eorum dicere nomina, a quibus suos errores hauserat, Ruffinum nominavit, qui Romæ mansit cum S. Panachio: at vero Celestium virum dolosum, & mendacem nullam inferri sident.

(c) Idem S. Augustinus de peccato origin. cap. 24. In causa, inquit, dñorum hominum, quorum per unum

40. Fuit autem hæc Pelagiana hæresis sæpius in Ecclesia damnata. Primo ab Aurelio Carthaginensi Episcopo in Concilio Carthaginensi anno 412., & iterum in alia Synodo 68. Episcoporum anno 416. Rursus eodem anno Milevi in Numidia ab Episcopis 61. in Concilio congregatis. Horum autem Conciliorum decreta, ut infallibili munirentur auctoritate, missa sunt ad summum Ecclesiæ universæ Pastorem Innocentium Rom. Pontificem. Cum autem fuissent ab ipsis supremo iudicio confirmata, tunc dicere potuit Sanct. Augustinus Serm. 131. de verbis Evangel. S. Joannis: *Causa finita est: utinam aliquando finiatur error (a).*

41. Sed etiam Zosimus natione Græcus, Innocentii in Apostolica Petri cathedra successor eamdem hæresim in Cœlestio damnavit, celebri illa decretoria Epistola, quæ *Tractoria nuncupata* est; cuique omnes Episcopi subscribere coacti sunt, oblatâ resipiscentibus venia, indicta vero contumacibus excommunicatione.

42. Zosimo sese adjunxit Honorius Augustus, decreta in Pelagium, Cœlestium eorumque assemblas exilii poena. Hujus autem Imperatoris pro Religionis puritate conservanda zelum imitati postea sunt Valentinianus III., seu potius Placida Augusta ejus Mater, quæ regnum nomine Filii tunc septensis administrabat, ac Theodosius junior, qui anno 430. agente potissimum Mario Mercatore, omnes Pelagianos Constantinopoli expulit.

43. Neque hic prætermittenda est alia Pelagianæ hæreos condemnatio solemnis facta in Concilio Ephesino œcumениco anno 451. Cum enim Pelagiani nondum quiescerent, ac Synodum generalem postularent, quam tamen S. Augustinus minime necessariam esse dicebat (Lib. IV. ad Bonifacium, & alibi) Patres Ephesini, qui ad condemnandum Nestorium convenerant, etiam Pelagianos condemnarunt (b).

44. Crucem eruditis sigit quidam hujus Synodi Canon, qui Pelagianis aperte favere videtur, & refertur a S. Gregorio Magno Lib. VII. Epist. 50.

ad Eulogium his verbis: „ De Adæ anima, quia in peccato mortua non fuerit, eo quod habitus in cor hominis non ingrediatur, & si quis hoc dixisset, anathema esset “. Hoc autem anathematismo Pelagi error non dannari, sed potius confirmari videtur.

45. Baronius ad annum 451. n. 78. putavit, hunc Canonem tribuendim esse conciliabulo Ephesino, quod Joan. Antiochenus, ut Nestorianorum, ita & Pelagianorum patronus celebravit. Baronio adstipulantur Janseius, Vossius, Usserius, alique. Repugnat autem Card. Norisius Lib. II. *Hist. Pelagian.* cap. 9. contendens, nec Julianum, nec aliud quemquam Pelagianorum schismaticæ Joan. Antiocheni Synodo subscriptissime; imo nec Episcopos illius conciliabuli Pelagiano luto hæsisse; ac demum concludit: “ quemdam Pelagianum acta Synodi suis annotationibus correxisse, & dictum catholicum Ephesine Synodi expunxisse, addi- to Canone Pelagiano “.

46. Verum (ut supra Diss. I. in not. ad n. 295. observavimus) P. Mich. Le-Quien in notis ad Lib. de hæresibus Sancti Joann. Damasceni num. 80. in aliam sententiam multo probabiliorem abiuit, demonstrans, canonem illum fuisse in Ephesina Synodo editum contra Messalianos, nullatenus autem Pelagianis favere. „ Nam quamvis causa tholica sententia sit, animam Adæ peccato mortuum esse, & Diabolum in cor illius, qui peccat, ingredi; attamen hæc blasphemæ sunt juxtaposita Messalianorum sensum. Scilicet duas in quoniam libet homine animas ponebant, communem unam, cœlestem alteram, qua per peccatum exclusa mortuus homo censeretur: insuper Diabolum cum homine peccatore consubstantialiter conjungi, nec ulla baptismi, alteriusve Sacramenti virtute abigi, nisi per orationem. Hæc Gregorium latuerunt, cum lues ista ad occiduas partes non penetrasset “. Ita doctissimus hic Dominicanus.

47. Post Synodum Ephesinam Pelagiana hæresis ubique prostrata Ecclesiam vexare desit, usque

venndati sunus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis; per unum præcipitati sunus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in se perdidit, faciendo voluntatem suam, non ejus, a quo factus est; iste nos in se salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus, a quo missus est; in horum ergo duorum hominum causa proprie fides Christiana consistit. Et alibi sæpe S. Doctor hoc peccati originalis dogma capitale, & fundamentale nostræ Religionis appellat.

(a) Sanctissimus Pontifex Innocentius Synodi Carthaginensis Litteris respondens (Epist. 181. inter Augustinianas) primo eos Patres laudat, quod antiquæ traditionis exempla servantes, & Ecclesiasticae memoræ discipline, ad ipsius supremum iudicium confingunt, cum non humana, sed divina sententia decreta sit, ut quidquid, quamvis de disjunctis, remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum,

nisi ad hujus Sedis notitiam perveniret; ut tota hujus auctoritate justa, que fuerit, pronuntiatio firmaretur. Similiter Patribus Milevitaniis respondens (Epist. 182. inter Augustinianas) Dilexenter, inquit, „ & congrue Apostolici consultis honoris arcana ... super anxiis rebus, quæ sit tenenda sententia; antiquæ scilicet regulæ formam secenti, quam toto semper ob orbe nostis esse servatau “.

(b) Ita autem alloquitur S. Gœlestium R. P. in relatione Actorum ad ipsius missa: „ Perfectis in Synodo Comitentariis Actorum in depositione impiorum Pelagianorum, & Cœlestianorum, Cœlestii, Pelagi, Juliani, Persidi, Flori, Marcillini, Orentis, & eadem cum istis sentientium, quæ a pietate tua de ipsis decretis, & constituta sunt, judicavimus & nos, ea solida, firmaque permixte dñe, & idem omnes tecum statuimus, eos pro depositis habentes „

sque ad ea infelicia tempora, in quibus Novatores excusa suprema, atque infallibili Ecclesiæ auctoritate latissimum omnibus erroribus aditum aperuerunt. Tunc enim Zwinglius obsoletum jam, ac toties proscriptum Pelagianorum errorem contra peccatum originale, una cum multis aliis ab orco revocavit, illud nihil aliud esse definiens, quam *morbum contagiosum*; non autem veram culpam. Quia in re utebatur exemplo illius, qui nascitur servus; non enim propria, sed majorum suorum culpa servus est. Ita habet in *Declarat. de peccato origin.* ad Ubiannum Rhegium; ubi etiam consequenter negat Baptismi necessitatem, asserique, Christianorum filios, si absque hoc lavacro decadant, æternam damnationem minime incurtere. Quaenam Bucerus Zwinglium in quadam confessione peccatum originale agnoscisse, falso testatur. Quainobrem sapienter Patres Concilii Tridentini antiquas Pelagianæ hæreses condemnationes Sess. V. renovandas censuerunt. His tamen obstantibus:

48. Multo apertius purum, putumque Pelagianum profssi sunt Sociniani, qui prava pseudo reformatorum exempla secuti, gravissimas Catholicæ fidei clades intulere. Negant itaque primo peccatum originale: secundo mortem esse illius pœnam: tertio Dei gratiam esse ad bene operandum necessariam, cum naturales arbitrii vires ad totam legem servandam abunde sufficient. Ita Socinus in *Prælect. Theol.* a cap. 5. usque ad 15. Ab eis autem non admodum abladunt Arminiani, dum Socianismum, si minus approbadum, saltem benigne tolerandum esse affirmant (a).

49. Sed etiam ex Protestantibus non pauci relictæ doctrina Lutheri in apertum Pelagianismum prolapsi sunt. Ita inter alios Joannes Salomon Semlerus in Academia Hallensi Professor non incelebris in *Instit. ad Theol. S. Augustinum* ut novatorem accusare audet, Pelagium vero ut or-

thodoxum defendit, ejusque doctrinam toties ab Ecclesia damnatam ambitus ulnis amplectitur (b). Sed hæc pro necessaria brevitate satis.

G A P U T III.

Ostenditur peccati originalis propagatio in omnes homines ex veteri Testamento.

50. **I**nsignis pro hoc inconcusso Religionis nostræ dogmate habetur locus in Psalm. L. ubi David, quanquam ex legitimo conubio, piisque parentibus ortus, dicit: *Ecce enim in iniuritibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* In textu autem hebreico expressius dicitur numero singulari prout etiam ex Hebreo vertit S. Hieronymus: *in iniuritate conceptus sum, & in peccato peperit me mater mea.*

51. Quanquam si etiam sequitur vulgatum nostrum interpretem, & pluralem numerum retineamus, nihil detrahitur vi, & efficaciam hujus Davidici testimonii pro peccato originali. Observante enim S. Thoma 1. 2. quæst. 82. art. 4. ad 1. haud insuetum est Sacris Scriptoribus numerum pluralem pro singulari usurpare: ut cum in Evangelio ad significandam mortem Herodis dicitur: *Defuncti sunt enim, qui quærebat animam pueri.* Matth. II. 20.

52. Addit Angelicus, peccatum originale potuisse etiam plorali numero enunciari „vel quia in eo præexistunt omnia peccata actualia, sicuti in quodam principio; unde est multiplex virtus, tute: vel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, scilicet superbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia hujusmodi; vel quia multæ partes animalium in se inveniuntur per peccatum originale“.

An-

(a) Multi alii peccatum originale insciati sunt, ut Anabaptistæ, quenadnodum constat ex colloquio Franckenthalensi Act. 2. art. 4., & ex *Compendio doctrinæ Anabaptistarum adjecto Apologie Galeni Abrahains.* Tum etiam Quakeri, quod testatur celebris apud ipsos Robertus Barclaijus in *Apologia Thesis 4.* illud quoque data opera oppugnavit Dan. Whithy Anglus in peculiari *Tract. de imputatione divina peccati Adam posterioris ejus universis in reatum* Lond. 1711. Jo. antenus Sominerus in *Tract. de Justificat.* peccatum originis vocal *fabulam Monachorum*, quasi hoc dogma non sit Monastica institutione multo antiquius. Mitto dicere de aliis quanplurimis Acatholicis, qui directe, vel indirecete hunc fidei nostræ fundamentalem articulam convellunt, aut labefactant.

(b) Seinlerum breviter quidem, sed nervose confundit P. Engelbertus Klupsel Ord. Eremit. S. August. in Academia Friburgensi Professor pluribus Epist. insertis nova *Bibl. Eccl. Friburgensis.* Hinc laudatissimus Theologus alias recenset Lutheranos pestilenti hac Pelagianisini lue infectos. Sed notum eruditis est, quan-

tum lac nostra ætate Socinianismus inter Heterodoxos grassetur.

Magis tamen mirari, atque etiam dolere debemus, vel in ipso Catholica Ecclesiæ sive nonnullos reperi, qui ab orthodoxa S. Augustini, aliorumque Patrum doctrina non parum hac in parte declinant. Celebris P. Thomas Lemos in *Panoplia* Tomo I. P. II. *Tract. 1. cap. 19.* & seq. ostendit, Lud. Molinam haud recte de peccato originali sensisse. Illustrissimus Bosnetus in opere inscripto *Defense de la tradition, & des Saints Peres Richardum Simonum*, ut restauratorem Pelagianæ hæreses contra peccatum originale haud iminerito redarguit. Denique Franc. Fitzjaines Episcopus Sivesionensis in sua *Instruct. Pastorali* anni 1760. nobis exhibet, & dñnnat non paucos, nec levés Harduini, & Berrueri errores contra hoc dogma. Nec defere aliqui, qui ut sancta nostra Religionis mysteria contra hujus ætatis pseudo-philosophos facilius tuerentur, improviso consilio Augustinianam, & veram peccati originalis doctrinam emolliendam, ac labefactandam putarunt.

DISSERTATIO III.

Angelici doctrina ex S. Aug. deprompta est in *Enchiridio* cap. 44.

55. Certe hunc Davidis locum multi veteres Patres ante haeresim Pelagianam de peccato originali interpretati sunt. Origenes enim Hom. VIII. in Leviticum hiis verbis ostendi dicit, quod *quæcumque anima in carne nascitur, iniquitatis, & peccati sordē polluitur*. Quam sententiam ex eo confirmat, quod secundum Ecclesie observantiam baptismata datur etiam parvulis in remissionem peccatorum. *Et si nihil esset in parvulis, quod ad remissionem deberet, & indulgentiam pertineret, gratia baptismi superflua videretur*. Quod etiam repetit Tomo XV. in Matth. num. 25. & alibi.

54. Sed omissis Origene, ne quis suspicetur, eum intellexisse peccata contracta in alia vita (a) (quoniam ad Adami prævaricationem illud Psalmi communia saepe refert), afferamus alios veteres Patres, de quibus nulla esse potest suspicio. S. Hilarius in Psalm. CXVIII. explicans illa verba David: „Vivet anima mea, & laudabit te, inquit, „vivere se in hac vita non reputat; quippe qui „dixerat: ecce in iniquitatibus conceptus sum, „& in peccatis concepit me mater mea; scit sub „peccati origine, & sub peccati lege se natum“.

55. S. Ambrosius ad Psal. L. expendens illa verba: „Ecce in iniquitatibus conceptus sum &c. „Antequam nascimur, inquit, maculamur con- „tagio, & ante usuram lucis originis ipsius exci- „pimus injuriam: in iniquitate concipiuntur. Et „iterum: Omnes sub peccato nascimur, quorun- „ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum, di- „cere David: ecce in iniquitatibus &c., Hiero- „nymum prætereo, & Augustinum, tum alios subsecutos Patres, qui hoc loco potissimum usi- sunt, ut ex veteri testamento peccatum originale, contra Pelagianos probarent.

56. Hujus invicti argumenti robur conatus est labefactare post Simonem Episcopium (Lib. IV. *Instit. Theol.* Sect. 5. cap. 9.) Hugo Grotius in Socinianos propensus, quasi illa verba aliud significent, quam David a pueritia saepius peccasse; & quasi Rex Propheta usus fuerit hyperbolico loquendi genere, ut cum David ipse Psalm. LVII. 4. ait: *Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa*. Itiam Job hyperbolice cap. XXXI. 18. dicebat: *Ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum*.

57. At vero, ut recte Bossuetus observat (Comment. in hunc locum), ex quo sacrae litteræ non-

SECT. II. CAP. III.

nullis in locis hyperbolice loquantur, nec licet inferre, etiam loca planissima, & clarissima esse per hyperboleum explicanda: alias nullum erit in iisdem Scripturis dogma firmiter stabilitum. Sane in Psalmo I. omnia ita clara sunt, ut nihil expressius ad designandum peccatum originale desiderari possit. Ibi enim exprimitur *peccatum, iniquitas, conceptio, partus*; & in toto illo Psalmo nihil emphaticum, vel hyperbolical reperitur; & postquam David suum peccatum saepius confessus est, Dei misericordiam implorans, transiit ad ipsius suæ iniquitatis primam radicem, nempe peccatum originale, in quo conceptus fuit. Contra vero in Psalm. LVII. vehementer stylo, & amplificatione usus est David ad exprobrandas peccatoribus suas iniquitates, dicens: „in corde ini- „quitates operamini, in terra injustitias manus „vestræ concinnant: alienati sunt peccatores a „vulva, erraverunt ab utero: furor illis secun- „dum similitudinem serpentis &c.“.

58. Vel etiam dici potest, peccatores jam a vulva, & utero matris peccasse propter concupiscentiam ex originali noxa contractam, quæ eos cum ad usum rationis pervenerint, ad nova semper patranda peccata sollicitat. Certe illud Jobi, quod objiciebat Julianus, *ab infantia mea, &c.* S. August. in Lib. VI. *Oper. imperf.* contra ipsum cap. 129. ita explicabat, ut sint quædam a natura cognita, quæ in ætate, qua usus incipit esse rationis, sicut ipsa ratio, incipiunt appa- rere. Et sic Job quæ naturæ ingenita erant miserationis semina, Dei opitulante gratia adultus evolvit; unde vere dicere potuit: *ab infantia mea &c.* cum e contrario peccatores, quæ jam habent ab utero perversæ iudolis principia, perduelli prævalente concupiscentia pravis operibus manife- stent (b).

59. Alium luculentissimum peccati originis testem in vet. testamento habemus mox laud. S. Jobum, qui cap. XIV. 1. sic ait: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Nonne tu, qui solus es? vel ut LXX. interpretes habent: *nemo mundus a sordē; ne infans quidem, cuius est unius diei vita super terram*. Cui lectioni consonat antiqua Vulgata. Hebraicus autem fons ita habet: *Quis detur mundus de immundo? non unus*. Quam Jobi sententiam licet in seipsa perspicuam, ita illustrat Origenes Homil. VII. in Leviticum inquiens: „Sed & ille i- „pse, qui nascitur, sive virilis, sive feminei se- „xus sit, pronunciat de eo Scriptura, quia non „sit

(a) S. Hieronymus Dial. III: contra Pelagianos ita eos alloquitur: *Quod si in iusta vobis videtur alienorum remissio peccatorum (que fit per Baptismum) que non indiget, qui peccare non potuit, transite ad Amasium vestrum (nempe Origenem), qui præterita in celis, & antiqua delicta soli dicit in baptismo; ut ejus in ceteris auctoritate- dicimini, etiam in hac parte errorem sequamini.* Bossuetus tamen non levibus arguine-

tis contendit, doctrinam Origenis hoc in dogmate esse orthodoxam, *Defense de la Tradition, & des Saints Peres* Lib. VIII. cap. 28. Vid. Dan. Huetius in *Origenianis* Lib. II. cap. 2. qu. 7. num. 24.

(b) S. Thomas 3^a part. qu. 27. art. 6. ad 3. *Miseratio*, inquit, *de qua Job loquitur, non significat virtutem infusam, sed quamdam inclinationem naturalem ad actum hujus virtutis.*

„ sit mundus a sorde, etiamsi unius dei sit vita ejus“. Pergit deinde Origenes, & tum ex maledictionibus, quibus Job diem nativitatis suae execratus est, tum ex verbis David supra allatis colligit, *quamcumque animam in carne nascentem, iniquitatis, & peccati sorde pollui*. Et quamvis Origenes fortasse non primum peccatum Adami, sed quoddam aliud intellexerit, vidit tamen S. Jobum iis verbis voluisse significare aliquod peccatum, quo pueri ex immundo concepti semine inascurrunt immundi.

60. Respondent Sociniani, nomine sordium non peccatum aliquod, sed carnalem partus immunditiam intelligi.

61. Veruntamen falsam esse hanc interpretationem, vel ex eo solo liquet, quod Job de his sordibus loquitur, a quibus *solus* Deus mundare potest, quæ non sunt nisi peccata, quæ sæpius in sacris Litteris vocantur *sordes*, & *immunditiae*. Isaiae LXIV. 16., Zachar. 4. & cum in infantibus peccata actualia esse non possint, manifestum sit, nonnisi de peccato originali ibi sermonem esse (a).

62. Tertium argumentum ad probandam transmutationem peccati originalis S. Augustinus repeatet ab illa lege Gen. XVII. 14. Abraham data: „, Mensus sculus, cuius præputii caro circumcisio non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit“. Ex qua lege ita contra Pelagianos colligebat sanctus Pater. Hæc pena, quæ in plurimi Scripturæ sacræ significat damnationem æternam, certe parvuli infligi non potest propter peccata actualia: debet ergo in iis esse aliquod aliud peccatum, scilicet originale, quod in veteri lege per circumcisionem delebatur (b).

63. Neque audiendi sunt, qui voce Ζαχαρ, quæ in textu hebræo habetur, non *infantem*, sed *adultum* intelligi volunt, qui propterea puniendus sit, non quia pactum Dei cum Adam, sed potius quia pactum circumcisionis cum Abraham, de quo solo ibi sermo est, irritum fecit.

64. Non inquam; primo etenim LXX. Interpretes expresse addunt: *cujus præputii caro octava die circumcisio non fuerit*; & ita quoque legebat S. Augustinus Lib. XVI. de Civ. Dei cap. 27. & ante eum S. Ambrosius Epist. 77., atque etiam Origenes Lib. II. in Epistol. ad Rom. num. 15. Deinde quanquam neque in hebraico textu, neque in vulgato interprete illa additio octava die habeatur, colligitur tamen aperte ex vers. 12., ubi dicitur: *Infans octo dierum circumcidetur in*

vobis: & postea sequitur: masculus, cuius præputii caro circumcisio non fuerit &c.

65. Pactum vero, de quo ibi sermo est, a S. Augustino loco cit. nihil aliud fuisse creditur, quam lex data Adamo non comedendi de ligno scientia boni, & mali, quia etiam parvuli, non secundum suæ vitæ proprietatem, sed secundum communem generis humani originem omnes in illo uno testamentum Dei dissipaverunt, in quo omnes peccaverunt. Et observat etiam S. Doctor, non fuisse dictum *interibit anima illius &c.* quia hoc pactum meum, scilicet circumcisionis, irritum fecit, ut ita cogatur ea verba intelligere de pacto Abrahamico, & non de pacto Adamitico; sed generaliter *pactum meum irritum fecit*, praecipuum scilicet Adamo impositum, & in Adamo ab omnibus violatum.

66. Attamen S. Pater minime repugnat, quin laudata verba intelligentur etiam de pacto circumcisionis; sed semper verum erit, animam pueri incircumscisi non deleri de populo Dei, seu non damnari propter violationem pacti circumcisionis, cuius violationis infans reus non est, sed propter originale peccatum, quod tunc sine circumcisione non debatur.

67. Obj. primo. Celebris est illa Dei sententia apud Ezechielem XVIII. 20. „, Animus, quæ peccatum cavit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii; justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum“. Quæ sententia justissima etiam aliis in locis repetitur, ut Deuter. XXIV. 16., 4. Reg. XIV. 6., & II. Paralip. XXV. 4.

68. Resp. hanc Dei justissimam sententiam minime repugnare peccato originali, cujus omnes homines rei facti sunt in Adam. Ut enim S. Thomas qu. IV. de malo art. 1. ad 19. observat, peccatum primi hominis est quodammodo peccatum totius naturæ; & ideo cum aliquis punitur propter peccatum primi parentis, non punitur pro peccato alterius, sed pro peccato suo. „, Non portant infantes peccatum Adæ, sed suum; nam aliud fuit peccatum Adæ, aliud est peccatum infanticum: illud enim fuit causa, istud effectus, inquit S. Anselmus in Lib. de conceptu virginali, & origini peccato cap. 26.“.

69. Ceterum Sanctus Augustinus respondens Juliano hoc idem objiciunt Lib. III. Oper. imperf. capit. 12. hanc legem pro hominibus latam esse dicebat, non autem pertinere ad Deum; nam scriptæ litteræ nos aperte docent, Deum filiis obcul-

(a) Plura alia hujus divini libri affert, atque acutè expedit T. Sherlockius in sua Dissert. de Judæorum doctrina circa lapsum Adami.

(b) Obiter notandum est cum S. Thoma 3. P. q. 70. art. 4. discriberem circumcisionis a Baptismo ad delendum peccatum originale. In Baptismo enim confertur

gratia ex virtute ipsius Baptismi, inquantum est instrumentum passionis Christi jam perfectæ; in circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcisionis, sed ex virtute fideli passionis Christi. Hinc alia etiam erant in veteri Lege peccati originalis delendi media.

culpas parentum poenas infligere. Exod. XX. 5.
 „ Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes,
 „ visitans iniqüitates patrum in filios, in tertiam
 „ & quartam generationem eorum, qui oderunt
 „ me “. Et multa sunt exempla filiorum innocentium a Deo propter peccata parentum punitorum; ut infantium, qui in diluvio universalis, & in combustione Sodomie perierunt, atque illorum, quos Israelitæ una cum parentibus Dei jussu occiderunt; ex quibus ita Sanctus Doctor concludit:
 „ Parvuli, quid mali fecerunt? Nonne per suorum parentum peccata, quorum nec concipi, „ nec imitatores esse adhuc poterant, divino iudicio poenam subiere communem? Aliter ergo judicat Deus, aliter homini præcipit, ut iudicet “. Idem docet Sanctus Thomas I. 2. qu. 81. artic. 1., & 2. quæst. 108. artic. 4., aliisque in locis.

70. Ob. secundo. Sap. VIII. 19. dicit Salomon de se ipso: *Sortitus sum animam bonam, & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoquinatum:* non ergo Salomon fuit peccato originali infectus.

71. Resp. ibi sermonem esse de bonitate quædam naturali, quæ ex corporis temperamento oritur; non autem de bonitate gratiæ. Prima non excluditur a peccato originali, bene vero secunda. Cum autem Salomon bonam indolem sortitus ex liberali educatione magis bonus, factus esset, eo facile pervenit, ut corpus servaret a libidinibus incoquinatum. Vel etiam quod anima illa bona venerit ad corpus incoquinatum, seu immune ab iis defectibus, qui corpus deformant, non autem exclusa originali sorde (a).

72. Ob. ult. Nulla invenitur originalis peccati apud Rabbinos etiam Christo. posteriores mentio; quod incredibile prorsus esset, si vel ex Scripturis vet. test. vel saltem ex oral traditione doctrina hæc Hebræis innotuisset.

(a) Sanct. Augustinus. Lib. X. de Gen. ad litt. cap. 18. vult, illum locum. Sap. VIII. esse intelligendum, de Christo, cuius solius anima erat vere bona, & corpus omnino incoquinatum.

(b) Hæc, aliaque Rabbinorum testimonia videri possunt apud Raym. Martini Ord. Præd. in suo innoratili opere, cui titulus *Pugio fidei adv. Mauros, & Judæos* P. III. dist. 2. cap. 6. quod opus illustravit Jos. de Voisin, expilarunt autem Porchesus de Salvaticis. in *Victoria fidei*, & Petrus Galatinus. de *arcans catholicæ veritatis*. Consultatur etiam Julius Bartoloccius Ord. Cisterc. in *Biblioth. magna Rabbinica* P. II. in Diss. de *peccato orig.* ubi varias, sibiique minime cohærentes afferunt de transfusione peccati originalis Rabbinorum sententias.

Afferri poterant ad probandum peccatum originalē ex. vet. test. etiam verba illa Jeremiæ I. 5. *Antequam exires de culla, sanctificavisti te*, ex quibus S. August. Lib. IV. Op. imperf. c. 34. aliique post ipsum, ac præcipue S. Thomas 3. P. qu. 27. art. 6. erunt, S. Prophetam fuisse in utero matris, non minus quam S. Jo-

73. Resp. Cum carnales Hebræi multa alia ignoraverint Religionis nostræ mysteria, mirum non est, hoc etiam aperte non cognovisse, & multo minus mirum, Rabbinos Christo posteriores id ignorasse, quandoquidem constat, eos in sacr. Litterarum interpretatione non solum a vero, germando sensu enormiter aberrare, sed plerumque adeo inepti, ut nobis commentitias fabulas, atque aniles fatuitates exhibere non erubescant.

74. Eos tamen non omnino latuisse peccati originalis doctrinam liquet ex celebri apud eos y⁷³ Jezer arah figmento malo, quod nihil aliud significat, quam concupiscentiam, fomitem, & pravos affectus, qui a peccato originali procedunt. Unde R. Aben-Ezre ea verba David: *In iniquitatibus conceptus sum dicta esse vult propter concupiscentiam plantatam in corde hominis ... quia in hora nativitatis figuramentum malum complanatur in corde.* Præterea infantes nasci filios iræ, privatos, gratia Dei, ideoque futuri sæculi gloriæ indignos, aperte docetur in Talmud Tract. *Sane-drin* cap. 11. (b).

C A P U T IV.

Prob. transfusio peccati originalis ex novo Testamento, & præcipue ex Apostolo Paulo.

75. Ut reliqua Religionis mysteria, ita hoc gravissimum peccati originalis multo apertius in novo, quam in veteri testamento revelatum fuit. Et quidem disertissimus est locus ille Epist. S. Pauli ad Rom. cap. V. 12. & seq., ubi Doctor Gentium antithesi instituit inter Adam, & Jesum Christum Servatorem nostrum; quoniam ille suo peccato nos omnes in mortem, & condemnationem præcipitavit, Christus autem Jesus sua justitia nos in justificationem, & vitam revocavit (c).

76.

Baptistam a peccato originali mundatum. Sed quia non insolens est in sacris Litteris, ut verbum *sancificationis usurpetur pro consecratione, vel destinatione*, aliquibus hoc argumentum visum est ad revincendos Judæos inefficax: præcipue cum Eccl. XLIX. 9. de eodem, Jeremias dicatur: *qui a ventre matris consecratus est Propheta*; eo fere sensu, quo S. Paulus dicit ad Galat. I. 15. *Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris mee &c.* Hinc Rabbini ea verba Jeremias de vera ejus sanctificatione in utero matris non quam intellexerunt, ut testis est laud. supra Bartoloccius. Cum tamen sapientis in sacris litteris *sancificatione* sumatur pro emundatione a peccatis, argumentum S. Augustini, & Thomas contennendum est.

(c) Totus Pauli contextus ita habet: *Propterea sicut peccatum in hunc mundum per unum hominem intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransi, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non pec-*

76. Ita autem loquitur S. Paulus: „Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt“. Quibus in verbis apertissime peccatum originale manifestatur. Primo enim dicitur, peccatum intrasse in mundum per unum hominem, nempe Adam; quod quidem de ipsis peccato actuali intelligi non potest, quasi illud fuerit primum in mundo peccatum; nam ante Adam peccarunt Angeli, & Eva etiam peccavit; intravit igitur peccatum Adae in mundum, id est in omnes ejus posteros. Secundo additur, per peccatum intrasse mortem, nam ut supra (Sect. I. n. 97.) ostendimus, Deus fecit hominem inextirpabilem, seu immortalem, invidia autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum; ex hoc autem manifeste consequitur, peccatum intrasse in omnes homines, quia omnes sunt morti obnoxii. Tertio attendenda etiam sunt ea verba in quo omnes peccavimus; ut enim scite observavat S. Augustinus Lib. IV. ad Bonifacium n. 7., illud pronomen relativum in quo non potest referri ad peccatum, quasi dicat Apostolus, omnes nos peccasse peccato Adami, quia in greco idiomate peccatum est generis feminini αὔξητος (a). Neque

potest referri ad mortem, quae in greco est quidem generis masculini; sed nimis insulsum esset dicere omnes in morte peccavisse. Remanet ergo ut referatur in Adam, in quo omnes nos peccasse dicimus, quia ejus peccatum in omnes generationes transfunditur.

77. Prob. secundo ex eodem S. Paulo in Ep. 1. ad Corinth. XV. 21., & sej., ubi eamdem comparationem inter Adam, & Christum instituens inquit: „Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sic ut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viviscantur. Et v. 47. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis“. Quibus verbis illud de novo repetit, quod scripserat ad Rom. cap. V., nos scilicet in primo homine Adam esse mortuos, quia in eo peccavimus omnes, & in secundo homine, nempe Christo, nos iterum ad vitam resurgere per ejus gratiam, quia viviscamus. Et sicut Christus Dominus nos viviscitat, non suo donataxat exemplo, sed interiori gratia nobis inharente, ita dicendum est, nos revera mortuos esse in Adamo, non

caverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis J. C. plures abundavit. Et non sicut per unum peccatum, ita & donum; nam iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem. Si enim unius delicto mors regnabit per unum, multo magis abundantiam gratiae, & donationis, & justitiae accipientes in vita regnabunt. Hæc S. Pauli verba non continent sententiam completam, & sensus videtur imperfectus, & suspensus, cum desit alterum comparationis membrum. Quia in re interpretes varie laborant. Probabilior eorum opinio videtur, qui totam hanc periocham suspensam esse volunt usque ad ea verba vers. 18.: igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae. Ita Cajetanus post S. Augustinum in expositione quarundam proposit. Epist. ad Rom. proposit. 29. ut nempe S. Paulus primum hominem opponat Christo, ac per illum peccatum, per hunc autem justitia intraverit in mundum. Audiendi autem non sunt Pelagius, Ambrosiaster, aliqui pauci, qui per unum hominem voluerunt intelligi Euan, cum ipsa prior peccaverit, unde Eccl. XXV. 34. a muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Sed manifestum est ex toto contextu, per unum hominem intelligi Adamum, quem S. Paulus opponit Christo.

(a) S. Augustinus aliquando putavit, illud in quo referri ad peccatum, ut sensu sit, in peccato Adami omnes nos peccatores esse factos; sed postea in Lib. laud. ad Bonifacium sententiam corredit.

Hoc S. Pauli testimonio post S. Augustinum nisi sunt ad condonandam hæresim Pelagianam Patres Milevitanii anno 416. in Epist. ad Innocentium I. Deinde Episcopi numero ducenti, & quatuordecim in Concilio

Africano anno 418. definitentes cap. 2., non posse verba Apostoli aliter intelligi, quam tota intellexit Ecclesia, scilicet de transfusione peccati originalis. Tertio Concilium Aræanicum II. an. 529. Ac denique Patres Concilii Tridentini Sess. V., ubi post anathematis dictum, qui asserunt, parvulos nihil ex Adam trahere originalis peccati, ita prosequuntur: quoniam non aliter intelligendum est id, quod dixit Apostolus: per unum hominem &c., nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Post tam solennes, & repetitas Ecclesiæ definitiones, quis non iniretur, non solum Erasimun, fidei hac in re non parum suspectæ, sed etiam Richardum Simoninum, ac Jo. Hardnium aios suscitat, alias hujus textus interpretationes approbare, quibus dogmæ peccati originalis evertitur? Primum quidem in Tom. IX. Hist. Crit. Comment. &c. asserere non erubuit, Patres doctiores aliter hunc Paulianum textum intellexisse, quos propter ea verisimile non est, suscitat a memoratis Concilii condemnatos. Hardnius autem in hunc locum pag. 446. definitiones tot Conciliorum eludere se posse putavit, inquit: Dicitum illud Apostoli, in quo omnes peccaverunt, si Trid. Synodus diceret, semper Ecclesiæ intellexisse de originali peccato, de Ecclesia intelligetur, non ut Judge pronunciat de aliqua controversia post examen sive a Concilio, sive ab Apostolica Sede institutum: sed ut in scholis docent plerique omnes Theologi. Sed hi sic sensere illa erat, atque etiam illa sentiunt, nulli alio nisi fundamento, quam librorum, quos a Patribus scriptos esse falso putabant, & adhuc putant. Error autem ille est factum historici, quod non valde interest plebi Christianæ perfecte nosse. Ubi iterum insinuat dominatum illud sum, & antea inauditus commentum, omnina S. Patrum scripta, ac vetera Ecclesiæ monumenta esse supposita.

nōn imitatione tantum, sed generatione, qua ejus peccatum vere contrahimus; ut vere facti simus peccatores per inobedientiam Adami, quemadmodum efficiuntur justi per obedientiam Jesu Christi.

78. Prob. tertio ex eodem Apostolo, qui Ephes. II. 3. inquit; *Nos omnes ... eramus natura filii iræ, sicut & ceteri.* Quæ verba, quamquam ex se perspicua sint, ita tamen illustrat Augustinus Tract. 44. in Joan.: *Quomodo natura? nisi quia peccante primo homine vitium pro natura inolevit.* Græcus quidem textus habet: *καὶ μὲν ἡ ἀγένετη δύσης, quinam vocem φύσει aliqui vertunt prorsus, sive omnino, ut S. Hieronymus in Commentar. Sed S. Augustinus Lib. VI. cont. Jul. ex veterum interpretum auctoritate retinendam probat vocem in natura.* Deinde non magna est utriusque versionis differentia, atque hoc etiam modo significatur, nos nasci omnino filios iræ, utique propter peccatum originale (a).

79. Prob. 4. transfusio peccati originalis ex iis sacrae Scripturæ locis, in quibus asseritur necessitas regenerationis per baptismum, ut generationis vitium tollatur. Joan. III. 5. „Nisi quis renatus fuerit deus, non potest videre regnum Dei;“ & vers. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei“. Ex quibus verbis indicatur necessitas baptismi, qui datur in remissionem peccatorum, ut Ecclesia profitetur in Symbolo. Et cum parvuli nullius peccati actualis rei sint, non potest esse alia ratio eos baptizandi, nisi in remissionem peccati originalis (b).

80. Huc spectant etiam exorcismi, quibus ab ipso Apostolorum ævo consuevit Ecclesia spiritus immundos ab infantibus, & catechumenis abigere, antequam baptizentur. Nulla autem alia de causa id fieri consuevit, nisi quia perpetua Ecclesiæ doctrina fuit, nos omnes sub Dæmonis captivitate nasci propter originale peccatum (c).

81. Hæc, aliaque invicta S. Augustini argu-

menta, quibus manifeste demonstratur, omnes nos nasci peccato obstrictos, variis modis eludere tentabant acuti, & cavillosi Pelagiani.

82. Objiciebant itaque primo contra argumentum ductum ex cap. V. Epist. ad Rom., Apostolum esse intelligendum de transfusione peccati Adamitici, non per generationem, sed per initationem, qua homines peccatores pravum primi parentis exemplum consequantur; quos redarguebat Prophetæ Oseas cap. VI. 7. *Ipsi autem sicut Adam, transgressi sunt pictum.* Sane inquietabant, si de transfusione peccati per generationem loqueretur Apostolus, non solum Adamum, sed etiam Eam debuisse commemorare, quæ utique ad generationem concurrerit.

83. Sed hanc perversam Paulini textus interpretationem multis modis explosit Magnus Augustinus. Primo enim cur Apostolus non dixit, peccatum intrasse in hunc mundum per Eam, aut per Diabolum, qui ante Adam peccarunt, & quorum exemplum, non minus quam Adami, peccatores initiantur? Præterea de illo peccato loquitur Apostolus, cum quo simul etiam mors intravit in mundum, seu propter quod homines morti obnoxii non sunt: sed morti obnoxii sunt etiam illi, qui Adamum peccando imitati non sunt, nec imitari potuerunt, ut parvuli: ergo &c. Neque vero ad generationem significandam necesse erat, etiam feminam commemorare; more enim apud Scriptores sacros usitissimum soli viri in genealogiis nominantur. Et Apostolus Hebr. XI. 12. de veteribus Patriarchis loquens, eos dicit ab uno Abraham ortos fuisse.

84. Objiciebat secundo Julianus, non esse legendum cum nostro vulgato interprete in quo omnes peccaverunt in sensu relativo, scilicet in quo Adamo; sed potius ex græco textu *ἴφωτες τάρπεις θυστοί*, in sensu causalí, nempe quatenus, vel quia, svel ex quo omnes peccaverunt, nempe per imitationem. Sicuti dicitur in Psalm.

CXVIII.

(a) Ferenda nullatenus est paraphrasis Jo. Harduini, qui Apostolum inducit ita loquente: *Eramus nos Iudei tot vitii penitus impliciti, ut videretur in notis conversum esse vitum in naturam; ac propterea essemus obnoxii iræ, ac vindictæ Dei, sicut & Gentiles.* Quod iterum confirmat in annotatione addens: *quod a natura est, non potest peccatum esse, neque originale, neque actuale.* At vero Concilium Trident. Sess. VI. cap. 4. inquit: *Cum omnes homines in prevaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & ut Apostolus inquit, natura filii iræ &c.* En qualsit eorum verborum sensus, quem contra Concilii Trid. mentem pervertere tentavit Harduinus.

(b) S. Augustinus Lib. 4. contr. Julian. cap. 4. ita Julianum ipsum alloquethatur: *Si verum est, quod adivinus, te infantulum baptizatum, etiam tu, quamvis a tuis propriis peccatis innocens, tamen quia ex Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate traxisti, & in iniuitate conceperis es, profecto exorcizatus, & exsufflatus es, ut a potestate erutus*

terebiarum transferreris in regnum Christi. O Fili, male ex Adam nate, sed bene in Christo renate, Sacra menta, quibus te peperit, tue matri conaris auferre.

(c) Hoc argumento unus est S. Augustinus in Epist. 194. ad Sixtum c. 10., in Lib. II. Operis imperf. c. 18., & Lib. III. c. 199., & alibi. Libr. autem III. contra Jul. c. 3. ne adversarius ansam cavillandi ariperet, scite observabat, sic esse homines sub Diaboli potestate, antequam redimantur a Christo, ut tamen Dei potestati non solum hi, sed nec ipse quidem Diabolus subtrahatur. Eodem argumento unus est etiam S. Cœlestinus in Epist. ad Episcopos Galliarum c. 12. Pulchritudinem est illud epigramma a Sixto III. Fonti baptismali in Basilica Constantiniana positum

Mergere, peccator, sacro purgande fluento,

Quem veterem accipiet, proferet unda novum.

Insonis esse volens, isto mandare lavacrum,

Seu patro premeris criminis, seu proprio.

Nulla renascentum est distantia, quæ facit unum

Unus fons, unus spiritus, una fides.

CXVIII. In quo corrigit adolescentior viam suam: ubi particula in quo idem significat, ac propter quod. Sic etiam Actor. VII. dicitur: fugit Moyses in verbo isto, seu propter verbum istud (a).

85. Resp. primo, nihil esse, quod nos cogat a lectione nostra communis recedere, quam omnes antiquæ versiones, & Patres Ecclesiæ latine, inno quatuor plane Concilia, scilicet Milevitani, Carthaginense, Arausicanum II., & generale Tridentinum retinuerunt, a quibus omnibus particula *ip̄s̄* in sensu relativo ad Adamum intellecta fuit. Deinde bene observabat S. Augustinus Lib. VI. cont. Jul. cap. 24, illam particulam propter quod non convenire menti Apostoli; quis enim ab omni humano sensu tam sit absurdus, ut dicat: propter hoc fecit homo iste homicium, quia in Paraliso Adam de ligno prohibito cibum summis? Deum etiam si illud *ip̄s̄* sumeretur in sensu causalí, dicendo, mortem in omnes homines transisse, quatenus, quia, vel propterea quod omnes homines in Adamo peccaverunt, salva adhuc esset Catholicæ Ecclesiæ de peccato originali doctrina. Neque enim inferre licet cum Pelagio, mortem transisse in omnes homines, quia omnes peccaverunt in Adamo, ejus prævaricationem imitantes; hoc enim falsum esse appetet in parvulis, in quos etiam mors dominatur, quanvis per imitationem in Adam peccare nequivident.

86. Neque ad rem nostram faciunt duo parallela loca objecta. Recte enim dicit David interrogando: in quo, seu propter quod corrigit adolescentior viam suam? Respondet autem: in custodiens sermones tuos; ut sensus sit, propterea adolescentem corrigerem viam suam, quia verba Dei, at oportet, custodit. Et similiter beatissimus Stephanus dicebat in Actis Apostolorum, Moysen fugisse in verbo hoc, seu propter verbum illius, a quo didicerat, notum in Ægypto fuisse homicidium a se perpetratum. Nescio au-

tem, quomodo ex alterutro loco possint Pelagiani confidere, homines non esse reos peccati Adam, nisi propter imitationem ipsius in peccando. Ita ex S. Augustino laud. loco.

87. Objicitur tertio. Pelagiani contendunt per mortem, quain S. Paulus in omnes homines pertransisse dicit, mortem animæ esse intelligendam in eos dominantem, qui imitantur peccatum Adæ; vel si intelligere oportet mortem corporis, quæ per peccatum intravit, eam esse referendam ad illos scelestissimos homines, quos divina justitia prænatura, ac terribili morte aliquando punivit; cuius rei exempla plorima occurruunt in veteri Test., ut Sodomitis, in iis, qui universalis diluvio perierunt, aliisque, quos sacra historia commemorat (b).

88. Resp., Apostolum ibi apertissime distingue re peccatum, & mortem, dum dicit, primo per Adam intrasse in hunc mundum peccatum, & postea per peccatum intrasse etiam mortem. Frustra autem haec esset distinctio, si mortem animæ intellectuisset, quæ a peccato distingui non solet; cum nemo ignoret, per peccatum animam spiritualiter mori: voluit ergo S. Paulus nos docere, homines factos esse obnoxios morti propter peccatum Adami, & ideo mortem pertransire in omnes, quia omnes in Adam peccaverunt; in omnes inquam sine ulla exceptione; ministrum etiam in eos, qui peccatum Adami non imitantur suis peccatis actualibus; quia omnes illud contrahunt per generationem.

89. Vanum est autem configere ad quædam exempla mortis præmaturæ, & pœnalis, qua Deus nouunquam insignes peccatores punivit, cum luce meridiana clarus sit, Apostolum ibi loqui de generali lege moriendo, cui omnes obnoxii sunt propter peccatum Adami; non autem de peculari quoruindam scelestissimorum hominum punitio ne; unde S. Augustinus recte colligebat, etiam par-

(a) Pelagius in Commen. ad hunc locum in quo omnes peccaverunt, inquit: hoc est in eo quod omnes, qui peccaverunt, exemplo Adæ peccant. Julianus vero apud August. Lib. I. Operis imperf. cap. 174. ait: hoc, in quo omnes peccaverunt, nihil aliud indicat, quam quia omnes peccaverunt. Hos errorum duces aperie sequuntur Sociniani, ut Crellins, & Slichtingins in Comment. ad hunc vers., atque eorum amicus Jo. Clericus sub nomine Jo. Phereponi in Animadv. ad Epist. S. Augustini 157. & 158., auctoritate utens Erasmi, qui falso contendit, apud Græcos particulam *ip̄s̄* nunquam significare in. Admodum doleamus, etiam Rich. Simonium, Jo. Hardinianum, & Isaac Berriuyerum iis pollicem pressisse, contendentes, vocem Greacam *ip̄s̄* posse, & debere verti per adverbia *quia*, *quatenus*, propter quod. Rich. Simonium castigavit Bos-suetus Lib. VII. de la Defense de la trud., & des SS. Peres c. 12., & seq., alios vero duos condemnavit Franc. Fitzjanes in sua celebri Instruct. Pastor. contra eos p. II. Sect. 5. cap. 2. art. 4. Frustra autem isti Scriptores se inveniunt auctoritate aliquorū Interpretū, qui nec multi sunt, nec tanti ponderis, ut Gazzaniga Theol. Tom. IV.

etiam Augustino, aliisque sanctis Patribus, inno cum numerosissimis, atque etiam ecclænicis Synodis possint conferri. Contra Erasumum vid. Guill. Estius in Comment. ad hunc locum, & contra Phereponum P. Laurentius Berti Lib. XIII. de Theol. Discipl. cap. 1., ac Lind. Ant. Miratoriis subdilectio nomine Lainidi Pritaniæ De ingeniorum moderatione in religionis negotio Lib. III. cap. 7.

(b) Hardinians ita hunc locum suo modo explicit: Per quamdam prosopopœiam mors eleganter dicitur pertransisse regiones, non ut omnes homines occideret, sed ut inspiceret ob vitam nefariam ex hoc mundo cito tollendos, eo quod graviter peccassent. A Magistro suo non aberravit Berruyerus. Uterque autem Julianus secutus est, qui apud Augustinum Lib. II. Op. imperf. cap. 186. inquit: Igittu illa mors peccato debita, mors pœnalis, regnavit, & ante Legem in eos, qui peccaverunt, sicut in Sodomitis, & his, qui diluvio tempore propter iniuritatem, voluntarium tamen, vel varia sunt atque consumpti; regnavit & post Legem in his, quos reos prævaricationis invenit.

DISSERTATIO II.

SECT. I. CAP. IV.

parvulos peccasse in Adamo, quia mors in eos quoque pertransiit. Sed audiamus ipsum Sauctum Apostolum, qui mentem suam adhuc apertius exponit v. 14. *Inquietus: Regnavit mors ... etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, peccato scilicet actuali, peccaverunt tamen in Adami peccato originali.*

90. Multo magis desipiebant Pelagiani, quando his argumentis pressi eo tandem confugerunt, ut faterentur quidem, mortem corporalem transisse in omnes propter peccatum Adæ, negabant tamen transiisse ipsum peccatum (a). Quos ita redarguebat magnus Augustinus Lib. IV. ad Bonifacium c. 4. „Si propterea morimur, quia ille (*Adam*) „mortuus est, ille autem mortuus est, quia pec- „cavit, pœnam dicunt transire sine culpa, & „innocentes parvulos injusto suppicio puniri, „trahendo mortem sine meritis mortis; quod de „uno solo mediatore Dei, & hominum nomine „Christo Jesu Catholica fides novit, qui pro no- „bis mortem, hoc est, peccati pœnam sine pec- „cato subire dignatus est“ . Et Concilium Arausic. II. Can. 2. ita definivit: „Si quis ... mor- „tem tantum corporis, quæ pœna peccati est, „non autem & peccatum, quod mors est animæ, „per unum hominem in omne genus humanum „transiisse testatur, in iustitiam Deo dabit“ .

91. Obj. quarto. S. Paulus ad Rom. V. vers. 13. inquit: *Usque ad Legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur, cum Lex non esset.* Porro inquebant Pelagiani, si S. Paulus loqueretur de peccato originali, dicere non potuisset, illud regnasse usque ad Legem, sed dicere debuisse, illud semper regnasse etiam post Legem, & post ipsum Christum: *Peccatum itaque (concludebat Julianus apud Augustinum Lib. II. Oper. imperf. c. 199.), de quo Apostolus pronuntiat, quia usque ad Legem fuerit ... actionis, non nativitatis esse convincitur (b).*

92. Resp., si qua est in his Apostoli verbis dif- ficultas, eam premere etiam Pelagianos, & quo- cuunque alios, qui negantes peccatum originale admittunt peccata actualia, quæ certe non solum usque ad Legem fuerint, sed etiam post Legem, & adhuc post Christum sunt. Et sicuti post Legem enormiora crimina aliquando visibilius, magnisque pœnis a Deo punita fuerint, ita & ante Legem, ut patet in diluvio universalis, & in pœnis Egyptiorum, ac Sodomitarum. Non aliud itaque iis verbis significare voluit Apostolus, quam peccatum originale, & actuale fuisse ante Legem,

(a) Ita quoque desipuerunt Sociniani, ut videri potest apud Slichtingum, Crellium, Pzripcovinum in Com- ment. ad laud. S. Pauli locum. His addendus Jac. Fa- ber tum in *Comment.*, tum in *Apologia*.

(b) Non absimiliter Harduin in Cominent. inquit: *Causalis hæc particula enim perspicue admonet, illud, quod proxime antecessit, in quo omnes peccaverunt, de peccato originali accipi non posse. Admonet enim de-*

sicuti & modo est, sed non fuisse imputatum, seu non fuisse cognitum propter tenebras ignoran- tiæ, quibus homines erant obsecrati; præsertim ut a Deo puniendum, ut S. Thomas interpreta- tur in hunc locum.

95. Ob. quinto. S. Paulus vers. 15. dicit: *U- nius delicto (nempe Adami) multi mortui sunt: vers. autem 19. iterum dicit: Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obedi- tionem justi constituentur multi.* Hinc autem sic colligebant Pe- lagiani: Apostolus non dicit, unius delicto omnes mortuos esse, aut peccatores constitutos, sed mul- tos, eos nempe, qui ipsius peccatum imitantur; sicuti per Jesu Christi obedi- tiam noui omnes ju- stificantur, sed multi, qui nempe beneficio ejus. redēptionis utuntur.

94. Resp. cum S. Augustino Lib. II. Op. im- perf. c. 145. per multas intelligi omnes; revera enim omnes homines multi sunt. Certe cum ibi- dem Apostolus dicat, mortem pertransiisse in omnes homines, & omnes peccasse in Adamo, & per unius delictum in omnes homines in conde- mnationem, manifeste appetat, nomine multorum intelligi omnes posteros Adæ, qui re ipsa multi sunt. Acute enim S. Doctor observabat, aliquando omnes esse multos, aliquando non esse; ut cum dicitur omnes capilli, & omnes digitii hominis, primum significat multos, alterum pau- cos. Voluit ergo Apostolus nos docere, omnes ho- mines peccasse in Adamo, & mortuos esse, & hos omnes non esse paucos, sed multos.

95. Dices. Apostolus subdit: *Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto, multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum ... in plures abundavit.* Vult ergo, numerum eorum, qui gratiæ Christi participes sunt, majorem esse eorum numero, qui delicto primi parentis perierunt. Quod verum esse non potest, nisi dicamus, non nisi eos mori, qui delictum Adæ imitantes peccant, cuiusmodi esse non possunt, nisi adulti; gratiæ autem Dei etiam infantes par- ticipes esse: non igitur Apostolus per multos intellexit omnes.

96. Resp. cum eodem S. Doctore, antithesim non esse inter numerum, & numerum, scilicet in- ter numerum eorum, qui unius delicto mortui sunt, & numerum illorum, quos gratia Christi vi- fificat. Quis enim nesciat, multo plures in hoc mundo esse peccatores, quam justos? Comparatio Apostoli est inter damnum nobis a peccato Adaini

il-

eodem peccati genere utrobique sermonem esse, atqui in ipso versu 13. de peccato actuali sermo est: de ori- ginali enim non diceretur, usque ad Legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset: si quidem & sub lege, atque etiam au- cerie est, donec eluat: ergo & prius illud, in quo omnes peccaverunt, de peccato actuali Apostolus intel- lexit &c.

illatum, & beneficium a Christo Domino nolis imperitum, cuius gratia magis abundavit: unde subditur vers. 20: *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.*

97. Observavit insuper S. Pater, in textu originali græco non haberi plures in sensu comparativo, sed plures absolute, sed potius multos; unde ita Julianum ad silentium rediget (cap. 206.): *non pronunciat Apostolus plures, sed multos: græce locutus est, πολλοὶ dicit, non πλεῖστοι; legē, & race.*

98. Simili modo explicanda est alia ejusdem S. Pauli antithesis vers. 18, inter Adamum, & Christum: *igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Non quasi fiat comparatio inter numerum condemnatorum, & numerum justificatorum; sed comparatio solum sit inter causam condemnationis, quæ fuit Adam, & causam justificationis, nempe Christum; qui dicitur justificare omnes homines, non quasi omnes, & singuli re ipsa justificationem consequantur, sed quia nemo justificatur, nisi per Christum; ut *sicut sine Adam nullus ad mortem, ita sine Christo nullus ad vitam.* Verba sunt S. Augustini Lib. II. de nuptiis, & concup. cap. 2. Vel ut explicat S. Thomas 1. 2. qu. 91. art. 3. ad 3., in eo est antithesis S. Pauli, „ quod sicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, „ ita gratia Christi traducitur in omnes, qui ab eo spiritualiter generantur per fidem & baptis-““mum”.

99. Ob. sexto contra quartam probationem ex necessitate baptismi ductam. Parvulis administratur baptismus, non ut mundentur a peccato, sed ut regnum Dei consequantur, dicente Jesu Servatore nostro: *nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei:* Parvulos propterea sine baptismino morientes privari quidem regno Dei, non autem vita æterna, quæ a regno Dei distinguitur.

100. Resp., vanissimam esse, nulloque fundamento immixtam hanc regni Dei, ac vitæ æternæ distinctionem, inno a Christo Domino aperte explosam Mauth. XXV. 34., & 46.; primo enim in die judicii dicetur electis: *venite, possidete paratum robis regnum,* postea subditur: *ibunt in vitam æternam:* idem est ergo regnum Dei, & vita æterna.

101. Dicebat Julianus, baptizari infantes, non ut a peccatis liberentur, sed ut Christus angeat in eis sua beneficia, ut quos fecerat condendo

bonos, faciat imoran lo, adoptunloque meliores (a).

102. Sed hanc Juliani subtilitatem, ut omnino paradoxam, ita irridebat S. Augustinus Lib. III. cont. Jul. cap. 3.: „ Pueri ergo in Sacramento Salvatoris baptizantur, sed non salvantur, remunntur, sed non liberantur, lavantur, sed non abluantur, exorcizantur, & exsufflantur, sed a potestate Diaboli non eruuntur. Hæc sunt sententiæ portenta vestrarum, hæc inopia ta mysteria dogmatum novorum “ &c.

CAPUT V.

Ex veteri Ecclesiæ traditione peccati originalis trans fusio demonstratur.

103. Antiquam fuisse in Ecclesia, communemque persuasionem trans fusionis peccati originalis, vel ex eo solo colligi certo potest, quod statim atque vulgari cœpit impia Pelagii, ac Cælestii doctrina, illico tanquam nova, & hæretica ab omnibus damnata, atque explosa est, ut supra cap. II. ostensum (b) fuit. Ex quo solo apparet, quænam fuerit majorum nostrorum antiqua, & Apostolica doctrina. Ut euin inquietabat S. Augustinus Lib. II. cont. Jul. cap. 10., illi sancti Episcopi, qui hæresim Pelagianam condemnarunt, quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt; quod dicerunt, docuerunt; quod a Patribus accep-““runt, hoc filii traliderunt.

104. Præstabit tamen saltem nonnulla veterum Patrum testimonia ad hoc dogma magis confirmandum in medius adducere, exordiemur autem a Græcis. S. Justinus Martyr Sæc. II. in Dial. cum Tryphonie Christum ad Jordanem venisse dicit: „ humani generis causa quod per Adam in mortem, & fraudem, seductionemque serpentis con-““ciderat, ut interim proprias pro se maligne agentis cujusque culpas taceam“. Deinde solum Jesum Christum sine peccato natum esse affirmat. In qua exceptione certè locum non habet perversa interpretatio, quia Pelagiani alia veterum Patrum testimonia eludere nitebantur, fingentes, eos non in peccati nomini mortem, aliasque vitæ ini-““series intellexisse Adami peccato invectas. Dominus enim, ac Redemptor noster & mortem, & omnes alias infelicis hujus vitæ calamitates pro nostra salute tolerare non recusavit. Solummodo peccatum nec contraxit, nec contrahere potuit.

105. Proximus S. Justino succedit S. Irenæus, qui Lib. V. adv. hæreses cap. 15. de Jesu Chri-

sto

(a) Nondum eriperant Sociniani, & Anabaptistæ, qui negarent parvulos esse baptizandos: neque enim acutissimi Pelagiani omisissent, ut ab invicto hoc S. Augustini argumento se liberarent, isto subterfugio uti, si illud agnivissent.

(b) Jo. Garnerius in sua Dissert. II. in Marium Mer-““catorem omnes Synodos studiose collegit, quæ adhuc vivente S. Augustino in causa Pelagianorum habitæ sunt.

DISSERTATIO III.

SECT. II. CAP. V.

sto loquens: *justa caro*, inquit, *reconciliavit eam carnem*, quæ in peccato detinebatur; & cap. 16. *Deum in primo Adam offendimus*, non faciente ejus præceptum; in secundo autem Adam *reconciliati sunus*, obedientes usque ad mortem facti.

106. S. Athanasius exposit. in Ps. L. n. 7. *Omnis*, inquit, qui ex Adam oriuntur, in iniquitatibus concipiuntur, proavi sui damnatione collapsi.

107. Denique, ne nimis longus sim, satis erit landare S. Gregorium Nazianzenum, cuius potissimum auctoritate S. Augustinus contra Julianum pugnabat. Is ergo in Orat. XXII. n. 15. (nova edit. 1778.) loquens de seipso in persona totius generis humani: *Totus cecidi*, inquit, atque ob *primi hominis inobedientiam*, & *Diaboli fraudem condemnatus sum*. Et Orat. XXXVIII. num. 4. „Que inadnodum in veteri Adam mortui sunus, ita in Christo vivamus... Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit & gratia; & si iustus condemnavit, quanto magis Christi passio justificavit?“ (a).

108. Hos, aliosque Ecclesiæ orientalis Patres, causæ suæ patronos advocabat S. Augustinus. Majus tamen ejusdem suæ causæ præsidium in Patribus Ecclesiæ occidentalis reponebat, quos, & numero plures, & ex variis Occidentis partibus in unam convenisse sententiam facile ostendebat. Imo putabat, hanc partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosestimo martyrio coronare. Addit aliam Occidentis prærogativam, quod scilicet haberet Petri successorem S. Innocentium, qui Pelagianæ hæreseos damnationem in Conciliis Africanis factam supra sua auctoritate confirmavit; quid enim, ait, potuit ille vir sanctus Africanius respondere Conciliis, nisi quod antiquitus Apostolica Sedes, & Romana cum ceteris tenet perseveranter Ecclesia? Postea sic Julianum alloquitur: „Non est ergo, cum provokes ad Orientis Antistites, quia & ipsi utique Christiani sunt, & utriusque partis terrarum fides ista una est, quia & fides ista Christiana est“. Ex iis autem multis, quos S. Doctor quasi judices in causa sedere voluit, una cum S. Innocentio quem appellat posteriorum tempore, priorem loco, nos

nonnisi paucos, & celebriores brevitatis causa memorabimus (b).

109. Primo S. Cyprianus in Epist. ad Fidum scripta non suo tantum nomine, sed nomine etiam 66. Episcoporum in Concilio Carthaginensi anno 252. reprobans quorundam opinionem, debere baptismum infantum usque ad octavum diem instar circumcisiois differri: „A gratia, inquit, „prohiberi non debet infans, qui recens natus „nihil peccavit, nisi quod secundum Adam cat- „naliter natus contagium mortis antiquæ prima „nativitate contraxit, & subdit, illi remitti non „propria, sed aliena peccata“; idest non actua- lia, sed originale. Hoc S. Cypriani testimonio usus est S. Augustinus in Concilio Carthaginensi, quando error Cælestii damnatus fuit. Usus est etiam S. Hieronymus in fine Dialog. contra Pelagianos.. Neque audiendus omnino est Jo. Clericus, qui cavillandi ansam ex laud. verbis sumpsit, quasi S. P. rhetorice potius, quam dialectice locutus sit, quia aliena peccata, & non propria juste inputari non possunt. At vero ex toto contextu S. Patris liquet, per propria peccata illum intellexisse peccata actualia, & per aliena peccatum Adami. Vid., si libet, Lud. Muratorius de Ingen. moderat. Lib II. c. 5.

110. S. Hilarius in Ps. CXVIII. vers. penult. de Davide loquens, atque illa ipsius verba referens: *ecce in iniquitatibus conceptus sum*, Scit, inquit, sub peccati origine, & sub peccati lege esse se natum. Et in cap. X. Matthæi „Cum ergo innovamur baptismi lavacro, per verbi virtutem, ab originis nostræ peccatis, atque aucto-ribus separamur (c)“.

111. S. Ambrosii multa collegit S. Augustinus luculentissima testimonia. Nobis pauca sufficient. Lib. II. in Lucam n. 56. „Solus est, inquit, per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus Jesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitatem non seuserit, & cœlesti man- jestate depulerit. Et Lib. IV. num. 67. Omnes in Adam morimur, quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Illius ergo culpa mors omnium est. Et iterum Lib. VII. num. 254. Fuit Adam, & in illo sumus omnes; pe-

(a) S. Augustinus Lib. I. cont. Julian. c. 4. vocat S. Gregorium magni nominis, & fama celeberrima illarum Episcoporum; & postquam aliqua ejus testimonia contra novitiam Pelagianorum hæresim attulit, ita Julianum alloquitur: *Tibi parva in uno Gregorio Episcoporum Orientalium videtur auctoritas?* Est quidem tan- ta persona, ut neque illæ hoc, nisi ex fide Christiana omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarum ha- berent, atque venerandus, nisi hoc ab illo dicta ex regula notissima veritatis agnoscerent.

(b) S. Augustinus nullam Tertulliani, sicut neque Origenis mentionem fecit, quamvis ex utroque multa affterri possint pro peccato originali testimonia, fortas-

se quia, ut conjectatur Bossuetus Defense &c. Lib. VIII. c. 28., utriusque auctoritas non magna erat in Ecclesia: priuini quidem propter schismata, quo se ab Ecclesia separaverat; alterius vero quia a Theophilo Alexandrino, & ab Anastasio Roin. Pontifice damnatus fuerat.

(c) Postquam S. Augustinus testimonia hujus Ecclesiæ Catholice acerrimi defensoris retulit, ita Julianum increpavit: *Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia, famaque conspicuum de peccato originali aude, si quid libi frontis est, crimi- nari.*

perit Adam, & in illo omnes perierunt (a). “

112. His omnibus adjungendus est S. Hieronymus, qui ex occidental ad orientalem transiens Ecclesiam, utriusque fidem apprime cognoscere debuit; præcipue, quia ut S. Augustinus ibid. n. 4. notavit, omnes, vel pene omnes, qui ante illum aliquid ex utraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. Hæc itaque illius verba resert ex Comentari. in capit. III. Jo-næ deprompta: *Etiam parvuli peccato offendit Adam tenentur obstricti.*

113. Horum itaque, aliorumque veterum Ecclesie Patrum auctoritati ininxus S. Augustinus ita confidenter potuit Julianum redargere Lib. II. de nuptiis, & concupisc. c. 12. „ Non ego finxi „ originale peccatum, quod catholica fides credit „ antiquitus, sed tu, qui hoc negas, sine dubio „ es novus hæreticus “.

C A P U T VI.

Explicantur aliqui Patres, qui Pelagianæ hæresi patrocinari visi sunt.

114. Ob. primo. S. Jo. Chrysostomus Hom. X. in Epist. ad Rom. celebre illud testimonium Apostoli: *in quo omnes peccaverunt, unde aperi-tissime peccatum originale probari creditur, ita exponit, ut nullam ejusdem peccati mentionem ingrat, imo potius illud excludere videatur. Nam primo ex illo loco infert quidem, mortem in Adami posteros transisse, non vero culpam; inquit enim n. 1. de Adamo: illo lapso, ii. etiam, qui de ligno non comedenter, effecti sunt ex illo omnes mortales: non dicit peccatores, ut signifacet, mortem tantum, non autem culpam ex Adami peccato in posteros dimanasse. Præterea num. 2. absurdum plane reputat, Adamo peccante, ejus posteros factos esse peccatores; non autem quod facti sint mortales. „ Quod enim, inquit, illo peccante, & mortali facto, qui ex illo orti sunt, tales efficiantur, id a verisimili non abhorret; „ quod autem ex inobedientia unius alter peccator fiat, id quam consequentiam habuerit? Tertio prosequitur explicans, quid hic significet, nos in Adamo peccasse; inquit enim num. 3. „ Quid igitur hic significat illud peccatores? Mihi quidem videtur, supplicio obnoxios, & ad mortem damnatos. Quod igitur Adamo mortuo omnes simus mortales effecti, id clare, & pluribus ostendit Apostolus “.*

115. Resp., attento scopo S. Patris mirabile non esse, quod apertam, & expressam peccati originalis mentionem ibi non fecerit. Scopus enim

ejus, ut S. Augustinus scite observat Lib. I. cont. Jul. c. 6., erat explicare cum Apostolo, quomodo unus virtute Christi munus salvatus est. Respondet autem num. 1., quomodo uno inobediente Adamo orbis condemnatus est. Et postea subdit: *quoniam non par sit peccatum gratiae, nec par sit mors vitæ, nec Diabolus Deo; & pergit porro ostendere cum. Apostolo, multo magis fuisse donum gratiae Dei, quam damnum peccati: „ Hoc enim, inquit, multo magis rationi conve-nit. Alterum enim pro altero penas dare, „ non æquum videtur; alterum vero propter alterum servari, id certe magis decorum, & conuenienter “.*

116. Quiaquam vero non eam apertam peccati originalis mentionem fecerit S. Joannes, qualem cuperent adversarii, aliquam tamen, nec omnino obscuram fecit. Etenim n. 1. probat, peccatum, quod teste Apostolo dominabatur in mundo, non fuisse transgressionem legis, sed illud Adami peccatum inobedientie, quod omnia perdidit. Deinde ibi comparationem instituit inter Adam, & Christum, ut quemadmodum per. Christum orbis salute in est adeptus, ita uno inobediente Adamo orbis condemnatus est. Hæc comparatio, qua in tota Homilia perpetuo ostitur, nulla esset, nisi S. Pater certo credidisset, nobis peccatum Adamo vere communicari, quemadmodum vere communicatur gratia, & justitia Christi.

117. Quando ergo S. Pater explicans locum S. Pauli, dicit: Adamo lapso nos factos esse mortales; idem est ac si diceret, nos factos esse peccatores, ac propterea mortales. Pro certo enim habet, mortem esse pœnam, supplicium, damnationem; unde etiam num. 3. nos appellat supplicio obnoxios, & ad mortem damnatos. Pro certo insuper habebat, pœnam, & supplicium juste infligi non posse, nisi propter peccatum; unde num. 2. inquit, pœnas neminem debere, nisi ex se peccator fuerit; consequenter ergo S. Joannes, quando asserit homines ex. peccato Adami factos esse mortales, eosdem etiam vult factos esse peccatores, non quidem peccato actuali, sed originali, quatenus illum. reatum. habent, qui remauit in Adamo, postquam fructum vetitum comedidit.

118. Quando autem ait, consequens non esse, ex inobedientia unius homines factos esse peccatores, debet intelligi de peccato actuali Adami, quod illius proprium fuit (neque enim nos cum illo de cibo vetito comedimus), non de peccato originali, quod illo peccante omnes contraximus. Et licet utrumque peccatum ibi expresse S. Joannes non distinguat, ex toto tamen sermone hæc distinctio facile erinatur. Quiaquam noui desunt, qui

(a) S. Augustinus Ambrosium venerabatur ut Patrem, in Christo enim Jesu, inquietabat, per Evangelium ipse me genuit; & eo Christi ministro laevacrum regenerationis accepi, cuius pro catholicâ fide gratiam,

constantiam, labores, pericula, sive operibus, sive sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitas orbis predicare Romanus; & num. 3o. elegia refert. quibus Pelagius ipse eum laudavit..

qui contendant, iis verbis non exprimi S. Joannis intentum, sed potius objectionem Judæorum, quos eo in loco confutabat Apostolus, quem ibi exponit (a). Ut ut res sit, illud præ oculis semper habendum est, tunc nondum hanc materiam fuisse a Sancto Augustino pleno in lumine collataam, & ab Ecclesia definitam. Unde mirum non est, si nonnulli Veteres non tanta usi sint diligentia, quanta postmodum necessaria fuit.

119. Sic demum peccatores dicit significare *suppicio obnoxios*, & ad mortem damnatos, non excludendo ab hominibus reatum peccati originalis, sed tantummodo reatum peccati *actualis*; alias injustitiam Deo tribueret, si homines omnino innocentes pœnis subijceret, quænamdimum contra Pelagianos Synodus Arausicana II. cap. 2. definiuit. Fortasse autem hunc culpæ originalis reatum non adeo expresse inculcavit, ito nec peccatum nominavit, ne auditoribus suis ansam præberet aliquid de erroribus Manichæorum suspicandi, qui peccata naturæ malæ tribuebant, ut vitari non possent; propterea S. Pater libentius ad populum de peccatis actualibus loquebatur, in quibus humana libertas manifestius appareret,

120. Dices primo. In eadem Hom. inquit S. Pater: „Non solum nihil documenti accepimus „a morte hujusmodi, & condemnatione, si sa- „puerimus, sed mortales effecti lucrum etiam fe- „cimus“. Quæ sententia omnino falsa, & ab- surda est, si culpam ex Adamo contraximus.

121. Resp., minime absurdam esse illam S. Joannis sententiam, nisi absurdâ esse pariter dicamus illa Ecclesiæ verba: *Felix culpa, quæ tal- em, ac tantum meruit habere Redemptorem*. Sensus autem S. Patris hic est, tale, ac tantum nobis a Christo allatum esse illius peccati remedium, ut, si sapuerimus, possimus inde magna lucra referre; quod ibidem illustrat exemplo Martyni, Apostolorum, atque Patriarcharum.

122. Dices secundo cum Juliano. Idem S. Pater Hom. ad *Neophyto*s (quæ injuria temporum perii) decem plane mirabiles baptismi effectus enumerat, quin ullam mentionem faciat deletio- nis peccati originalis, qui in nostra sententia pri- mus, & principalis est hujus Sacramenti effectus. Imo infantes illos imminentes a peccato appellat. „Hac de causa, inquit, etiam infantes baptiza-“ mus, cum non sint coquinati peccato, ut eis „addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, „fraternitas Christi, ut ejos membra sint“.

123. Respondebat Sanctus Augustinus, qui laud. Hom. præ oculis habebat, primo versionem illam a Juliano adhibitam minus esse accuratam; ita e-

nim græcus textus habebat, διατίστο η τὰ παιδία Βίω υἱούς, καὶ τοι ἀμερήπτες αὐτὸν ἔχοντες, quæ verba ita latine redduntur: propterea etiūm in- fantes baptizamus, quævis peccata non habeñ- tes. Secundò huc posita genuina lectione ita S. Pater concludebat: peccata dixit parvulos non ha- bēre: intellige propria (sive actualia), & nulla contentio est. Hoc sensu dicebat Apostolus Rom. IX. 11. de Jacob, & Esau *cum nihil boni egissent, aut mali, scilicet mali actualis*; & S. Cyprianus Ep. 69., ad Fidum infantibus remitti dicit *non propria, sed aliena peccata*; & com- muniiter infantes appellamus *innocentes*, quia pec- cati actualis sunt incapaces (b).

124. Dices tertio. Ibidem addit S. Joannes, ba- ptizari infantes, ut eis addatur sanctitas: puta- vit ergo, eos jam sanctos esse ante baptismum, ac per eum tantummodo accipere gratiæ, seu sau- ctitatis augmentum.

125. Resp., ibi S. Doctorem excludere eorum opinionem, qui putabant, *cœlestem* (baptisini) *gratiā in peccatorum tantum remissione con- sistere*; merito autem contendit præter peccatorum remissionem baptizatis etiam *sancitatem addi*.

126. Dices 4. Ecce S. Joannes loco tam op- portuno non clarius doctrinam, quam nos propu- gnamus, de peccato originali exposuit?

127. Respondeat S. Augustinus, non esse omnia verba S. Joannis Chrysostomi ad vivum nimis re- secanda, quia in catholica Ecclesia non se ali- ter intelligi arbitrabatur, & Pelagianis nondum litigantibus securus loquebatur. Contra vero tunc grassabantur Manichæi, & Messaliani, qui ex do-ctrina peccati originalis male intellecta impie in- ferebant, esse in nobis principium malum, quo ad peccatum necessario adiguntur. Quæ regula etiam ad nonnullorum aliorum veterum mente in- telligentiam mirifice inservit.

128. Dices quinto S. Jo. Chrysostomus Hom. XXXIX. in Epist. 1. ad Cor. exponens illa S. Pauli verba: *Et sicut in Adam omnes moriun- tur, ita in Christo omnes vivificabuntur*, expres- se negat, omnes esse in Adam mortuos morte peccati, adductis exemplis Noe, Abraham, & Job; quemadmodum etiam negat, omnes esse in Chri- sto vivificantos; & ubi sunt, inquit, qui abdu- cuntur in gehennam? Et subdit: *Si hoc quidem dictum est de corpore, stat, quod dicitur. Si autem de justitia, & peccato, nequam*. Præ- terea in Hom. XVII, in eandem Epist. ad Cor. num. 3. postquam enumerasset illa bona, quæ peccato Adami amissimus, ita pergit: *Quid ergo, inquires, faciam ego? Propter illumine (Ada- mun,*

(a) Ita inter alios respondet Natalis Alexander in *Panoplia adv. hæreseos* Sec. V. de peccato orig. Ita etiam Eminentissimus Cardinalis Gotti cum aliis pau- eis. Locus sane difficultis est.

(b) Aliqui laudant editionem S. Augustini Basileen-

sem ab Erasmo curatam anno 1520., item alteram Pa- risiensem anni 1556., ubi textus S. Joannis ita legitur: *Infantulos baptizamus, ut non sint coquinati peccato*. Hæc tamen lectio patrum probabilis videtur.

mum) peream ? Non sane propter illum . Neque enim tu sine peccato mansisti . Sed si non id ipsum peccatum , aliud utique admissisti . Denique in Hom . XXIV . in Epist . ad Ephes . num . 5 . *Corruptibile , inquit , est corpus nostrum , sed anima incorruptibilis .* Ne itaque ipsum corrum-
pamus . Hoc fecit prius peccatum . Quod est au-
tem post lavacrum , potest etiam animam cor-
rumpere ; hoc est , hortatur nos a peccatis post
baptismum cavere , quæ anima corruptiunt , quem-
admodum corrupta fuit anima Adami per pri-
mum peccatum : pntavit igitur , animas nostras
sine peccatis actualibus esse incorruptas , adeo-
que &c.

129. Resp . prime difficultati , ex contextu ap-
parere luculenter , S. Joannem ibi loqui de mor-
te , ac de vita æterna , & nihil certius est , quam
non omnes in ætermum periisse in Adamo , quem-
admodum non omnes salutem adipiscuntur æter-
nam in Christo . Hoc liquido appetet in exemplis
allatis justorum , qui Christi gratia adjuti remisso-
neum peccati , & vitam beatam consequuntur ; &
in exemplis eorum , qui eadem gratia non vivisci-
cantur ; alioquin nulli condemnarentur ad gehen-
nam . Cum tamen certissima S. Doctoris sen-
tentia facile dogma catholicum conciliatur peccati
originalis , quo omnes Adami posteri inficiuntur .

130. In alio loco manifestum est , S. Joannem
loqui de baptizatis , qui se excusabant a peccatis ,
eo quod fragile ac mortale corpus accepissent pro-
pter Adami culpam . Non enim isti baptizati pe-
reunt propter Adæ peccatum , sed propter propria
actualia .

131. In tertio pariter loco de baptizatis iterum
sermo est , quorum anima sanata in baptismō cor-
rumpi iterum non potest , nisi per nova peccata
actualia ; ut sensu sit , mortem corporis oriri ex
primo peccato Adami , etiamsi illud per Bapti-
smum remissum sit ; non autem mori animam ,
nisi novis peccatis illam corrumpamus .

132. Ceterum alis in locis S. Jo. Chrysostomus
ita peccatum originale perspicue insinuavit , ut S.
August. non dubitaverit , ipsum tamquam suæ cau-
sæ patronum saepius laudare , atque inter alia hoc
affert ejus testimonium in Ep. ad Olympiam :

(a) Plura alia S. Augustinus affert , ut ostendat , fru-
stra Julianum conatum fuisse , S. Jo. Constantinopolitanum
a suorum Coepiscoporum concordissima societe
sejungere , maxime autem Romani Innocentii , Car-
thaginensis Cypriani , Cappadocis Basilii , Nazianzeni
Gregorii , Galli Hilarii , Mediolanensis Ambrosii , alio-
rumque , quorum illustria ibi collegit testimonia . Sed
de orthodoxia S. Jo. Chrysostomi plura videri possunt
apud Nat. Alexandrinum loco sup. lund. , ubi hanc pec-
cati originalis doctrinam copiose tractat , & apud Sextum
Senensem Lib. VI. *Bibliotech. Sanctæ annot.* 236. , ubi
vindicias Chrysost. agit contra Jo. Fahrni Episc. Vien-
nensem , qui in *Apol. Comment. in Paulum* S. Docto-
ren Pelagianismi suspectum habuit ; ac denique apud
Jac. Ben. Bossuet *Defense de la tradition , & des saints*

Quando Adam peccavit illul grande peccatum ,
& omne genus hominum in commune damnata-
vit , de mero paenitentia luerat . Tum illud , quod
ex laud. mox homilia ad Neophytes ita latine ver-
tebat S. Augustinus ; „ Venit semel Christus , in-
„ venit nostrum chirographum paternum , quod
„ scripsit Adam : ille initium induxit debiti , nos
„ fœnus auximus posterioribus peccatis “ . Ubi
observat S. Doctor , primo distinguunt debitum pa-
terni chirographi , quod hereditarium nobis inher-
sit , ab eis debitis , quorum per peccata nostra
fœnus accrebit deinde hoc chirographum non solum
dici paternum , sed etiam nostrum , ut sciremus ,
antequam fœnus peccatis nostri posterioribus au-
geremus , jam illius chirographi paterni ad nos de-
bitum pertinere (a) .

133. Ob. secundo . Clemens Alex. Libr. III.
Stromatum num. 16. „ Dicant ergo nobis , inquit ,
„ ubi fornicatus est infans natus ; vel quomodo
„ sub Adæ cecidit execrationem , qui nihil est o-
„ peratus ? Et quando dixit David : in pecca-
„ tis conceptus sum , & in iniquitatibus concepit
„ me mater mea etsi in peccatis fuerit conce-
„ pts ; sed non ipse in peccato , neque vero i-
„ pse peccatum “ .

134. Resp . , hæc a Clemente fuisse proleta non
ad excludendam fidem peccati originalis , sed ad
explodendam insaniam Encratitarum , Basilidianorum ,
aliorumque , qui nuptias , filiorumque pro-
creationes tamquam malas stulte condemnabant .
Ad hanc autem insaniam confirmandam abuteban-
tur verbis Jobi ex versione septuagintavirali : *Nul-
lus est a sorde mundus , nec si sit quidem una
dies vita ejus .* Negat ergo , infantes cadere sub
Adæ execrationem ratione generationis , quæ ma-
la sit , non autem id negat ratione peccati origi-
nalnis , de quo ibi quæstio non erat . Excludit etiam
ab infantibus peccata nescio quæ actualia , qui-
bus eosdem fuisse in alia vita pollutos communi-
scebantur idem Basilidiani ; cuius Basilidianorum
absundi erroris saepè mentionem in iisdem libris
Clemens facit (b) .

135. Ob. tertio . Tertullianus in Lib. de bapti-
smo cap. 18. docet , hoc Sacramentum utilius dif-
ferti ad eam ætatem , qua baptizandi doceri , &
Chri-

Peres Lib. IX. , qui tamen cap. 14. se veritate co-
actum dicit , ut fateatur , in hoc eloquentissimo Patre
non inveniri illa doctrinæ principia adeo profunda , at-
que inter se connexa , quæ inveniuntur in S. Augustino ,
Doctorum aquila merito appellato .

(b) Addi etiam potest , non tantum esse Clementis
auctoritatem , ut ejus patrocinio multum gloriari pos-
sint Pelagiani . Vid. Bened. XIV. in *Præfat. Regini*
Martyrologii §. 19. Bellarminus cum aliis nonnullis put-
tavit , Clementem non in propria , sed in *Adversario*-
rum sententia hæc protulisse . Hæc tamen responsio
arbitraria , potius quam solida videtur , Ellies Dupi-
nius in sua *Biblioth.* Tom. I. Clementem Pelagianis
concedere non dubitavit .

Christum nosse valeant, subdens: 'Quid festinat innocens ætus ad remissionem peccatorum?' Ita autem locutus non fuisset, si parvulos esse peccato originali pollutos censisset. Item 'de resurrect. carnis' cap. 47. docet, regnum mortis nihil aliud operari, quam carnis dissolutionem: non ergo credidit, regnum mortis in peccato consistere, quo omnes infecti sint.

156. Resp., Tertullianum non alio sensu appellasce ætatem parvolorum *innocentem*, quam eo, quo nos etiam eos innocentes appellare solemus, quia nullo actuali peccato infeci sunt, omniisque malitia carent; non autem quia etiam culpæ originalis immunes sint; *omnis enim anima*, ipso Tertulliano docente, *tamdiu immunda est*, quamdiu recenseatur in Christo per baptismum. Consultuit quidem, baptismum ad adultam differri ætatem, non quia infantes nulla originali culpa obstrictos censeret, sed quia peccata post baptismum commissa irremissibilia esse putabat. Propterea hanc dilationem baptismi non necessariam, sed tantum utilem esse dicebat: *cunctatio utilior, præcipue circa parvulos*: imo eam adolescentibus innuptis consulebat; *innupti quoque procrastinandi*. Quam tamen dilationem baptismi Ecclesia nunquam probavit, & saepius SS. Patres contra eam declinarunt.

157. Quando autem de regno mortis disserit, non alium habet scopum, nisi evincendi contra Marcionem, futuram universæ carnis resurrectionem, quam ex eo etiam colligit, quod Christus regnum mortis destructurus sit: non igitur ibi agit de morte per peccatum Adami invecta in mundum, quam alibi explicat (in laud. mox libro de baptismō, ubi inquit cap. 5., propriam virtutem baptismi esse destruere mortem lavaendo peccata); sed agit de morte corporis, cuius regnum destruetur, quando corpus resurget immortale.

158. Ceterum Africanus Doctor non hoc uno in loco peccatum originale confessus est. Sufficiant ea, quæ habet in Lib. de anima cap. 40., ubi ait: „omnis anima eo usque in Adam censemur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur: peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate. Quibus verbis adinodum perspicue peccatum originale describitur“.

159. Ob. quarto. S. Optatus Milevitanus Lib. VII. contra Parmenianum loquens de nostris Protoparentibus: *Quamvis*, inquit c. 1., „ab ipsis ad vos videatur hereditaria macula esse transmissa; tamen in hoc titulo non potestis rei esse se cum Patribus vestris secundum judicium Dei, qui locutus est per Ezechielem Prophetam dicens: anima patris mea est, & anima filii mea est; anima, quæ peccat, sola panietur. Quæ

„res iam & antiquis sæculis in ipsis natalibus mundi probata est, dum non pertinuit ad Seth filium Adæ patri admissum“.

140. Resp., allata verba explicari debere de peccato actuali, non autem de originali, quemadmodum supra explicata sunt verba Ezechieli ab Optato laudata num. 67. Atque hoc sensu recte dicit non pertinuisse ad Seth Adæ peccatum. Peccatum autem originale perspicue fatetur S. Optatus Lib. IV. ejusdem operis c. 6. inquiens: „Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamvis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine exclusi, & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spicetus immundus depellitur“: unde autem spiritus immundus, nisi propter peccatum originale, quo Diaboli servi, & captivi reddimur (a).

141. Ob. quinto. S. Cyrillus Jerosolym. Catech. II. peccatum definit *malum esse ex libero delectu, & voluntarie animi inductionis germen*; cuiusmodi certe non est illud, quod peccatum originis dicitur. Catechesi autem IV. n. 19. „Adisse, inquit, quod priusquam anima in hunc mundum veniret, nihil peccavit; sed cum absque peccato venerimus, nunc ex libera voluntate peccamus“.

142. Resp., utrobique S. Cyrillum agere de peccato actuali, non autem de originali. Priore in loco contra Manichæos defendit liberum arbitrium, quod singulare in nobis est Dei beneficium, nos autem eo male intentes Dei ipsius legem violando peccamus. Quanquam & primum Adæ peccatum fuit aliquo modo nobis voluntarium, ut infra ostendemus.

143. Altero autem in loco Origenistas confutat, qui animas nostras aliam vixisse vitam somnabant, in qua variis culpis se contaminaverint, atque illa pollutas fuisse in corpora, velut in carcere ad debitam luendam pœnam demissas.

144. Veram autem, & catholicani peccati originalis doctrinam S. Cyrillus multis in locis aperite tradidit, ut cum in Catech. XIII. comparationem instituit una cum Apostolo Paulo inter Adam, & Christum. „Et quidem, inquit, unius viri Adam peccatum morteum inferre mundo valuit. Si autem unius ruina mors regnavit in mundo, cur non multo magis per unius justitiam regnatura sit vita“? Et in Procatechesi enumerans varios effectus baptismi, illum dicit esse *captivis pretium, peccatorum remissionem, mortem peccati, animæ regenerationem*. Cum vero in parvulis nulla sint peccata actualia, quibus isti effectus applicari possint, sequitur ex S. Cyrilli mente, & doctrina, eos baptizari in remissionem peccati originalis.

(a) Dubitatur, an Lib. VII. contra Parmen. sit genuinus Sancti Optati fœtus, qui quasi supplementum

est aliorum sex; & sex solos enumeravit S. Hieronymus in Catal. yiror. illustr.

145. Scholion. Nulla ratio habenda est quorumdam veterum scriptorum, in quibus Pelagianæ hæreses non panca, nec levia inveniuntur vestigia. Hujusmodi est *Commentarius in Epist. S. Pauli*, qui communiter S. Ambrosio tribuehatur, sed immixto, cum non solum a stylo, verum etiam a doctrina S. Mediolanensis Antistitis omnino abhorreat.

146. Nulla quoque ratio habenda est operis, cui titulus *Quæstiones, & responsiones ad orthodoxos*, quod falso olim fuit S. Justino adscriptum, atque non pancis erroribus scatet, ut videri potest apud P. Prudentium Maran editorem operum S. Justini.

147. Arnobius etiam junior, qui post S. Augustinum vixit, alius ab Arnobio seniore, qui Lacetantii præceptor fuit, Pelagiano luto hæsit; nullius proinde est hac in causa auctoritatis.

148. De Theodoreti sententia, qui floruit post Pelagium, hand immixto dubitari potest; fuit enim doctrinæ suspectus. Et quidem celebre locum Apostoli supra n. 76. allegatum ita interpretatus est, ut illud *ip' s* non significet in quo, ut S. Augustinus cum vulgato nostro interprete inerito contendebat; sed quatenus, ut Julianus Pelagianus volebat. Deinde verba Sancti Pauli explicans, inquit: *-non propter primi parentis peccatum, sed propter suum unusquisque mortis decreta suscipit.* Non desunt quidam, qui hujus doctissimi viri verba emollienda esse censeant, ut sæpius factum est cum aliis veteribus Patribus, quorum locutiones obscuriores erant. Veruntamen in aliis locum habet regula illa Sancti Augustini (supr. n. 127.), quod nondum exorta hac quæstione securius in pace Ecclesiæ loquerentur: in Theodoro autem locum non habet, qui post iteratas Ecclesiæ definitiones clarius, & apertius loqui debuisset. Fortasse autem veritatem Catholicam, quam corde confitebatur, non adeo perspicue professus est, propter amicitiam, qua ille cum Theodoro Mopsuesteno, aliisque Pelagianis coniunctus erat.

149. Idem dici potest de quibusdam Græcis posterioribus, & præcipue de Photio Schismatico, & Pseudo Patriarcha Constantinopolitano, qui celebrem locum cap. V. ad Roman. more Pelagiano explicavit contra veram Patrum Africanorum intelligentiam, quam non ignorabat, cum illorum

Concilia contra Pelagium, & Celestium referat in *Biblioth. Cod. 55., & 54.* Sed horum, vel quorundam aliorum prævæ opiniæ nullum possunt præjudicium inferre veritati dogmatis Catholicæ, quod toties Ecclesia contra hæreticos solemniter defnivit.

C A P U T VII.

Dissolvuntur objectiones, quibus Pelagiani peccatum originale ex ratione oppugnabant.

150. Pelagiani ex sacris Litteris, sanctorumque Patrum doctrina facile devicti, arcuum peccati originalis mysterium ex ratione multiplicitate oppugnabant, ut appareat ex operibus S. Augustini contra ipsos. Ita autem primo quamcuspissime objiciebant. Peccatum sine plena, ac libera nostræ voluntatis electione neque intelligi, neque esse potest; imo S. Augustino regerebant tritam illam definitionem peccati ab ipso traditam, quod neinpe sit voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat, & uile liberum est abstinere. Item illud, quod dixerat de vera Religione c. 14.; usque adeo peccatum voluntarium malum esse, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Jam vero, subdebant, Adami inobedientia nullatenus nobis libera, aut a nobis volita fuit: non igitur &c. (a).

151. Resp. cum S. Augustino, peccatum Adami nobis fuisse voluntarium, & liberum voluntate & libertate Adami, a quo tanquam a primo stipe naturam lethali contagio infectam trahimus; ad quam responsionem firmandam S. Pater verba S. Ambrosii afferebat, dicentis: *Fuit Adam, & in illo fuimus omnes: periret Adam, & in illo omnes perierunt.* Ita Lib. I. Operis imperf. cap. 47., & sæpe alias.

152. Hanc S. Augustini doctrinam fidelis ejus interpres S. Thomas ita clarus exponit 1. 2. q. 81. art. 1., inquiens: „ Omnes homines, qui natum sunt ex Adam, possunt considerari, ut natus homo, in quantum convenienter in natura, quam a primo parente accipiunt Sic igitur multi homines ex Adam derivati sunt, tantum multa membra unius corporis: actus autem unius membra corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntas,

„ te

difficultatem dissolvit, ita vaniloquum adversarium ad silentium adilit: *Desine vana garrare, & omnes, qui nondum nati nihil per proprias voluntates agere poterant boni, vel mali, in uno potuisse peccare, in quo per rationem seminis erant, quando ille propria voluntate peccatum illud grande peccavit, naturalisque in se vivit, mutavit, obnoxiatum humanum, excepto uno homine, qui ex ipso quidem semine, non tamen seminali ratione procreatus est, si potest, intellige; si non potest, crede.*

(a) Nihil frequentius in operibus Pelagianorum apud S. Augst. hoc argimento occurrit. Libro autem IV. Oper. imperf. cap. 104. Julianus ironice S. Doctorem carpebat, quod docisset, etiam parvulos suis in Adamo, ejusque voluntate peccasse, inquiens: *Habuerunt ergo parvuli voluntatem, non solu: antequam nascerentur, verum antequam prævi eorum generarentur, & usi sunt electionis arbitrio, priusquam substantia eorum semina conderentur.* Postea insultans exclamat: *que commenta Orgii, & Thysris aptiora, quam litteris indicasse sufficiat.* S. vero Augustinus postquam hanc potissimum

DISSERTATIO II. SECT. II. CAP. VII.

„ te animæ , quæ primo movet membrum ... Sic igitur inordinatio , quæ est in isto homine ex Adam generato , non est voluntaria voluntate ipsius , sed voluntate primi parentis , qui movet motione generationis omnes , qui ex ejus origine derivantur , sicut voluntas animæ movet omnia membra ad actum . Unde peccatum , quod sic a primo Parente in posteros derivatur , dicitur originale ; sicut peccatum , quod ab anima derivatur ad membra corporis , dicitur actualē . Et sicut peccatum actuale , quod per membrum aliquod committitur , non est peccatum illius membra , nisi in quantum illud membrum est aliquid ipsius hominis , propter quod vocatur peccatum humanum ; ita peccatum originale non est peccatum hujus personæ , nisi in quantum hæc persona recipit naturam a primo parente ; unde & vocatur peccatum naturalē , secundum illud Ephes. II. 5. eramus nam tura filii iræ“.

153. Idem Angelicus hanc ipsam doctrinam , qua misericordia explicatur , quomodo delictum Adami sit unicuique voluntarium , & liberum , repetit aliis in locis , & præcipue Lect. 3. in c. V. Epist. ad Rom. , ubi profunde , more suo , observat : „ quod in processu originalis peccati , persona infecit naturam ; scilicet Adam peccans visitavit humanam naturam ; sed postmodum in aliis natura vitiata inficit personam , dum scilicet genito imputatur ad culpam naturæ vitium propter voluntatem parentis (a)“.

154. Dices primo . Etiam Christus Dominus fuit in Adam , a quo generatione carnali descendit , ut patet ex ejus genealogia Lucæ III. , nec tamen eum originalem labem contraxit .

155. Resp. , cum S. Thoma IV. cont. Gent. cap. 52. , Christum descendisse ab Adamo , sicut de materiali principio , quia materiam humani corporis ab eo suscepit ; non autem descendisse ab Adam sicut ab agente ; quia virtus formativa cor-

poris Christi non fuit a primo parente derivata , sed fuit virtus Spiritus Sancti . Sanctus autem Augustinus Christum non contraxisse peccatum Adami dicit , quia ex ipsius quidem semine , non tamen seminali ratione procreatus est .

256. Dices secundo . Hac posita doctrina sequetur , peccatum Adami non esse vere , & interne nobis , sed solum externa quadam denominatione nobis attribui ; quemadmodum peccatum homicidii non est proprie , & vere in manu , sed solum in voluntate .

157. Resp. , exemplum manus a S. Thoma tantummodo afferri ad aliquo modo ostendendum , peccatum Adami fuisse nobis voluntarium , quia ratione naturæ omnes in illo eramus , sicut multa membra sunt in uno corpore ; & quemadmodum actio unius membra est illi voluntaria , non voluntate ipsius , sed voluntate animæ , quæ membrum movet ; ita peccatum Adami fuit nobis voluntarium , non voluntate nostra , sed voluntate primi nostri parentis , qui omnes suos posteros movet motione generationis . Hoc tamen non impedit , quia peccatum originale intrinseco nobis inhæreat , quia naturam ab Adamo vitiatam omnes acceperimus .

158. In art. autem supra laud. quæst. 81. S. Doctor ad 4. ostendit , Deum infundendo animam in corpus coquinatum , non esse causam peccati , quia *infusio importat respectum ad Deum infundentem* , & *ad carnem* , cui *infunditur anima* . Et ideo *habito respectu ad Deum infundentem* non potest dici , quod *anima per infusionem maculatur* ; sed solum *habito respectu ad corpus* , cui *infunditur* .

159. Dices tertio . Si peccatum originale ab omnibus contrahitur , contrahitur necessario : atqui nullum peccatum est necessarium : ergo &c.

160. Resp. , labem originalem ab omnibus necessario contrahi , necessitate hypothetica , quæ non excludit eam libertatem , & voluntatem , qua omnes in Adam voluimus , & libere voluimus præce-

(a) Ita egregie S. Thomas post S. Augustinum , ubi obiter observo , neutrum ullam unquam mentionem fecisse paci illius , vel expliciti , vel impliciti , quod recentiores aliqui excogitarunt inter Denun. & Adamum ; quasi Deus omnes hominum voluntates in voluntate Adami ita concluserit , ut eo peccante , omnes ejus posteri voluisse peccare censerentur , ejusdemque peccati rei constituerentur . Alia prorsus ratione hæc duo Ecclesiæ lumina Pelagianorum difficultatem de medio absulerunt . Sed hac de re sermo redibit , ubi inferius de peccati originalis propagatione agemus . Alia etiam similitudine usus est Angelicus , ut facilius intelligemus , quomodo peccatum Adam fuerit infelicitus ejus posteris voluntarium ; ita enim ratiocinatur Quæst. IV. de malo art. 1. Aliquis homo singularis dupliciter potest considerari : uno modo secundum quod est quædam persona singularis ; alio modo secundum quod est pars alicuius collegii ; & utroque modo ad eum potest aliquis actus pertinere . Pertinet enim ad eum , in quantum est singularis persona , ille actus , quem proprio arbitrio , & per se ipsum facit , sed in quantum est pars

collegii , potest ad eum pertinere actus aliquis , quem per seipsum non facit , nec proprio arbitrio , sed qui fit a toto collegio , vel a pluribus de collegio , vel a principe collegii : sicut illud quod princeps civitatis facit , dicitur civitas facere , ut Philosophus dicit ; humanusmodi enim collegium hominum reputatur quasi unus homo Sic ergo tota multitudo hominum a primo parente humanam naturam accipientium , quasi unus collegium , vel potius sicut unum corpus unius hominis consideranda est ; in qua quidem multitudo unusquisque homo , etiam ipse Adam , potest considerari , vel quasi singularis persona , vel quasi aliquod membrum humanus multitudinis , que per naturalem originem derivatur ab uno Si consideretur iste homo generatus , sicut quoddam membrum totius humanæ naturæ a primo parente propagata , ac si omnes homines essent unus homo , sic (defectus originalis justitiae collatae Adamo , & derivanda in ejus posteros) habet rationem culpe , propter voluntarium ejus principium , quod est actuale peccatum primi parentis &c.

ceptum divinum violare eo modo, quo mox explicatum est.

161. Ob. secundo. Saltem filii parentum baptizatorum deberent esse a peccato originali immunes; non enim parentes potuerunt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt, inquietabat Pelagius apud S. Augustinum Lib. III. de peccat. mer., & remiss. c. 5. Sane Apostolus Rom. XI. 16. ita argumentabatur: *Si delibatio sancta est, & massa, & si radix sancta, & rami.* Et i. ad Corinth. VII. 14. inquietabat: *Filius vestri ... sancti sunt* (a).

162. Resp. cum S. Thoma I. 2. qu. 81. art. 5. ad 2., „ peccatum originale per baptismum „ auferri reatu, inquantum anima recuperat gratiam, quantum ad mentem; remainere tamen „ peccatum originale actu, quantum ad somitem, „ quia est inordinatio partium inferiorum animae, „ & ipsius corporis, secundum quod homo generat, & non secundum mentem; & ideo baptizati traducunt peccatum originale; non enim parentes generant, inquantum sunt renovati per baptismum; sed inquantum retinent adhuc alii quid de vetustate primi peccati“ . Eademque erat S. Augustini responsio, tum loco laud. in object.; tum etiam Lib. II. cont. Jul. cap. 5.

163. Libro autem I. de nuptiis, & concupisc. cap. 19. quibusdam exemplis ostendebat, fieri posse, ut de parentibus justis, & sanctis nascantur filii peccato originali obstricti. Sic ex oliva dulci videmus nasci amarum oleastrum, ex purgato tritici grano triticum cum palea; ex semine vitis labruscam; & quod in agis ad rem nostram accedit, ex Patre circumcisio nascitur puer cum praeputio, atque ex parentibus Christianis infans non Christianus.

164. Quid vero additum est ex Apostolo, longe alium habet sensum. Neque nomine *delibationis*, & *radicis* intelliguntur sanctissimi illi Patriarchae, a quibus Judæi originem trahebant. Ipsos autem Judæos vocat Apostolus *Sanctos*, non quia re ipsa tales essent, sed quia sancti facile esse poterant, si ad delibationem & radicem respicere vellent, & antiquis suis Patribus assimilari. Vid. Guill. Estius in Comment. ad hunc locum.

165. Alterum ex Ep. I. ad Corinth. ad istam questionem de peccati origine minime pertinere dicebat S. Augustinus Lib. II. de pecc. meritis, & remiss. cap. 25.; neque enim ibi loquitur A-

(a) Simili arguento Calvinus, aliisque post ipsum negarunt, pueris fidelium baptizatorum necessarium esse baptismum ad delendum peccatum originale; quorum errorem Tridentini Synodus damnavit Sess. V. his verbis: *Si quis parvulos recentes ab ueris matrunc baptizandos neget, etiamsi f. erint a baptizatis parentibus orti; ant dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacrum necesse sit expiari*

postulos de vera sanctitate, quæ habetur per gratiam, & omne peccatum excludit, sed de alia sanctificatione iniurii propria: nam immediate antea dixerat: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidem,* certe sanctitatem non proprie tali: itaque etiam cum sublit: alioquin filii vestri inimici essent, nunc autem sancti sunt, non loquitur de vera sanctitate, quæ exigit immunitatem a peccato, sed de quadam dispositione ad fidem in conjugi infideli, & ad regenerationem in filiis: vel etiam loquitur de legitimo coniugio, ac legitima filiorum regeneratione (b).

166. Dices. Si peccatum Adæ potuit ad omnes ipsius posterorum generatione pertransire, ecur ejusdem Adæ penitentia, & justitia, quam non multo post Dei misericordia recuperavit, ad nos transire non potuit, cum majoris virtutis in agendo sit bonus, quam malum? Adainum autem internum pristinam justitiam recuperasse nos dubitare non sinunt verba illa Sapientiæ X. 2. *Eduxit illum a delicto suo.*

167. Resp. Angelicus Leet. 5. in cap. V. Epist. ad Roin. „ Quamvis peccatum Adæ deletum fuerit per suam penitentiam non tamen ejus penitentia delere potuit peccatum posterorum; „ quia ejus penitentia fuit per actum personalem, qui ultra ejus personam non se extensus debat &c.“

168. Ob. tertio. Doctrina peccati originalis, quo universa natura humana infelicer vitiata dicitur, revocare videtur impias Manichæorum blasphemias, qui naturam hominis malam esse, ac proxime a Deo malo conditam, communiscebantur.

169. Resp. hanc ineptam calumniam fuisse a S. Augustino facile dissipatam, ostendendo, naturam humanam fuisse primitus a Deo bonam creata, ut bona erant, quæcumque Deus fecit; fuisse postea infando illo primi parentis peccato vitiatam; non tamen ita, ut non possit gratia Redemptoris ad pristinam bonitatem revocari. His autem duobus catholica originalis labis doctrina omnino distat a blasphemis Manichæorum commentis, qui naturam hominis in se malam esse, & a Deo malo creata fuisse insane contendebant, neque malum posse ratione ulli ab ea separari.

170. Dices peccatum originale, quale a nobis prædicatur, est naturale; quod autem est in hominie naturale, auctorem habet Deum; ergo & peccati auctor erit Deus, non certe bonus, sed ma-

na-

ad citani æternam consequendam; unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Sed contra absurdum hunc Calvinistarum errorem latinas disputabitur in Tractatu de gratia sanctificante.

(b) Quonodo filii baptizatorum peccatum originale contrahant, ubi-rins explicat Angelicus quæst. 4. de malo artic. 6. ad 5. 6. 7., & 8.

malus, qualem invexerunt hæretici Manichæi. Infans etiam, qui nascitur in mundo, est creatura Dei, quæ non potest esse nisi bona; si autem infans nascatur cum peccato, erit malus, adeoque opus erit Diaboli, non Dei.

171. Resp., peccatum originale dici aliqua ratione *naturale*, non quasi sit perfectio quædam, vel pars naturæ humanae, quæ est a Deo, sed quia est vitium, vel contagium naturæ humanae; quod vitium nullatenus in Deum refundi potest, cum Deus sit prima causa efficiens, non autem deficiens. Sic etiam in infante, qui nascitur, opportet distinguere naturam, quæ bona est, & Deum habet auctorem, a peccato, quo eadem natura vitiatur. Atque hac distinctione multas Pelagianorum cavillationes S. August. facillime dissolvit.

172. Ob. quarto. Si omnes infantes nascuntur peccato obstricti, ac sub Dæmonis potestate, præstabilit a generatione cessare, qua non Deo, sed Diabolo fructificatur. Ino nuptiæ omnino condannandæ erunt, ne peccata, & inimici Dei multiplicentur. Ac demum nuptiæ eront illa arbor mala, quæ non potest bonos fructus facere. Ita variis modis cavillatur Julianus contra catholicam peccati originalis doctrinam.

173. Resp. primæ difficultati, peccatum originale non per se, sed per accidens consequi ad generationem proli. Qui enim gignendis filiis dant operam, si pii sunt, homines generare intendunt, qui per baptismum regenerati Deum laudent, atque glorificant: „Nuptiæ, inquietabat Sanctus Augustinus Lib. II. de nuptiis, & concupiscen. cap. 26. institutæ sunt causa generandi, non peccandi; propter quod illa est a Domino bene dictio nuptiarum: crescete, & multiplicamini, & replete terram. Peccatum autem, quod inde a nascentibus eruditur, non ad nuptias pertinet, sed ad malum, quod accedit hominibus, quorum conjunctione sunt nuptiæ ... Non igitur (malum) ab earum institutione, quæ benedicta est, ad eas venit; sed ab eo, quod ex uno homine peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt“.

174. Alteram vero cavillationem diluebat S. Augustinus in fine Lib. I. contra Julianum, observando, malam arborem, unde peccatum originale germinat, non esse conjugium, quod sanctum est, sed pravam voluntatem Adami, ex qua peccatum intravit in mundum. „Nihil valet, inquit loco memorato, ad ipsam quæstionem similitudo il-

„la Evangelica; quia non sunt nuptiæ causa peccati, quod trahitur a nascente, & expiatur in renascente; sed voluntarium peccatum hominis primi originalis est causa peccati“.

175. Instabat Julianus: *Non peccat ille, qui nascitur; non peccat ille, qui genuit: non peccat Deus, qui condidit: per quas rimas inter tot præsidia innocentiae, peccatum fingis ingressum?*

176. Respondebat vero S. Augustinus Lib. II. de nupt., & concupisc. cap. 28. „Quid querit latenter rimam, cum habeat apertissimam januam? Per unum hominem, ait Apostolus. Quid querit amplius? Quid querit apertius? Quid querit inculcatius?“ Deus bonus creans animas bonas non est certe causa peccati, quod a filiis natis vitio generationis contrahitur, sicuti Deus non est causa idolatriæ, quando creat pecora in armentis, & gregibus impiorum, quæ Deimonibus immolanda prænovit, ut inquietabat idem S. Pater Lib. III. cont. Jul. cap. 9. Quomodo autem anima a Deo bono creata, dum corpori unitur, peccatum contrahat, difficile quidem captu est; non tamen propterea negandum contra tam perspicua divinorum librorum testimonia. Aliqua tamen de obscurissima hac Quæstione inferius dicentur.

177. Instabat iterum Julianus. Si Deus misericors homini non imputat peccata propria post penitentiam, quomodo infantibus imputabit peccatum alienum, quod etiamsi aliquando fuisset, protoparentibus jam justificatis non amplius imputabatur?

178. Respondebat vero S. Augustinus Lib. III. de peccat. meritis, & remiss. cap. 7. primo negando infantibus imputari peccatum alienum. „Si quidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus natura illa insita vi, qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fueront“. Quanquam vero illud primum Adami delictum aliqua ratione infantibus dici possit alienum, quia quando Adam peccavit, nondum ipsi agebant vitas proprias, iisdem tamen omnibus factum est proprium, quando humanam naturam ab Adam peccatore generatione traxerunt. Proprium, inquam, illud peccatum omnibus filiis Adam factum est, non ut actuale, sed ut originale (a).

179. Ob. quinto. Peccatum non potest contrahi per carnem, quia caro non est subjectum peccati. Sed neque per animam, quia ista non descendit ab Adam, neque in eo continebatur, communis

(a) S. Pater ad convincendos Pelagianos utebatur etiam argumento ad hominem. Ipsi enim confitebantur, filios parentum baptizatorum esse baptizandos, ut Christiani fierent. *Cur enim, inquietabat, non attenditis, eo modo volis posse dici, de Christianis parentibus Christianos nasci filios debuisse?* Cur ergo eos Christianos fieri debere censem? *Nemquid in eorum pa-*

rentibus corpus Christianum non erat, quibus dictum est: nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi? ... Quid respondebitis, quare de Christianis non Christianus nascatur, nisi quia non facit generatio, sed regeneratio Christianos? Hanc igitur vobis reddite rationem, quia similiter a peccatis nemo nascendo, sed omnes renescendo mundantur &c.

vis enim modo omnium Theologorum sententia est, singulas animas in singulis hominibus a Deo creari.

180. Resp. cum S. Thoma 1. 2. qu. 81. art. 1. ad 2., etsi anima non traducatur ex semine, per virtutem tamen seminis traduci humanam naturam a parente in prolem, & simul cum natura humana infectionem peccati; unde etiam virtus seminis dicitur movere saltem dispositio ad animae infusionem. Haec autem corruptae naturae traductio per seminalem generationem est peccati originalis transfusio. Non inficiamus, id non sat perspicue intelligi, vel explicari posse; non tamen propterea negandum est, nisi simul omnia arcana sanctae Religionis mysteria eadem ratione tollantur. S. Augustinus quibusdam exemplis ad rem hanc declarandam utebatur, ut aquæ purissimæ, quæ statim corrumpuntur, si in secundum vas immitantur; & quarundam ægritudinum, quæ a parentibus transfunduntur in filios, unde de parentibus morbi proles procreatur. Fatendum est tamen, haec exempla, aliaque id genus esse a tanto mysterio procul remota (a).

181. Inquies. Ecce Deus animam puram, & immaculatam a se creatam, corpori infecto coniungit, ut vitiatur & ipsa? Certe nullus sapiens liquorem pretiosum in vas immundum infunderet, ex quo liquorem corrumpendum esse sciret.

182. Resp. Hanc interrogationem, quæ altissimos divinas Providentiae, ac Sapientiae fines attingit, ita expedit S. Thoma 1. 2. q. 85. art. 1. ad 5.: „ Bonum commune præfertur hono singulari; unde Deus secundum suam sapientiam non prætermittit universalem ordinem rerum, qui est, ut tali corpori talis anima infundatur, ut vitetur singularis infectio hujus animæ; præsertim cum natura animæ hoc habeat, ut esse non incipiat, nisi in corpore. Melius est autem ei sic esse secundum naturam, quam nullo modo esse; præsertim cum possit per graviam damnationem evadere “. Meretur legi totius ille S. Doctoris articulus, in quo ostendit, peccatum originale esse in anima, sicut in subjecto, in semine autem corporali, sicut in causa instrumentalis. Sed nunquam oblivisci debemus, sancta Religionis mysteria, humiliter esse adoranda, non curiosius investiganda.

(a) Hanc gravissimam difficultatem eodem modo diluit Angelicus aliis in locis. *Licet in semine, inquit Lect. 5. in cap. V. Epist. ad Rom., non sit anima, est tamen in semine virtus dispositiva corporis ad anima receptionem, quæ cum corpori infunditur, etiam ei suo modo conformatur, eo quod omne receptum est in recipiente per modum recipientis. Et exinde videmus, quod filii simulantur parentibus, non solum in defectibus corporalibus, sicut leprosus generat leprosum, & podagricus podagricum, sed etiam in defectibus animæ; sicut iracundus iracundum, & amentes ex amentibus nascentur. Quare enim pes, qui est subjectum podagræ, non sit in semine, nec anima, quæ est subiectum*

183. Idem S. Doctor Quest. IV. de malo art. 1. ad 11. ostendit, non esse imputandum Deo, quod animæ recessus create non infundatur justitia originalis; „ quia originalis justitia sicut superaddita primo homini ex liberalitate divina: „ sed quod hoc animæ non detur a Deo, non est „ ex parte ejus, sed ex parte humanæ naturæ, „ in qua inventitur contrarium prohibens “. Ceterum patandum non est, animam prius a Deo creati mundam, ac deinde infundi in corpus, ac tantum ex conjunctione cum corpore vitiari. Anima enim, ut inox audivimus ex S. Thoma, esse non incipit, nisi in corpore; unde in ipso sane creationis initio est iam peccato vitiata: ita tamen, ut ejus essentia, que physice bona est, sit a Deo omnis boni auctore, vitrum autem a corpore, in quo creatur. Anima Adami a Deo in ejus corpore incontaminato creata, fuit bona, & sancta: bona igitur, & sanctæ essent quoque aliæ animæ, si in corporibus non vitiatis crearentur.

184. Ob. sexto. Christi justitia non nisi eis proficit, qui in illum credunt, ejusque virtutes in seipsis exprimunt: ergo pariter Adami culpa non nisi eis operatur, qui eum peccando imitantur. Ita Pelagius apud S. Augustinum Lib. III. de peccatis. & remiss. cap. 2.

185. Resp. cum eodem S. Doctore retorquendo argumentum exemplo parvulorum, qui in baptismo participes sunt justitiae Christi, quanvis in eum actu credere non possint. „ Sic autem ergo, continebat S. Pater, eorum, per quos renascuntur justitiae spiritus traxit in eos fidem, quam propria voluntate nondum habere potuerunt, sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traxit in eos noxiam, quam nondum vita propria contrarerunt. Et sicut eos vitæ spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generaverat peccatores; illa enim carnalis generatio est, haec spiritualis, illa facit filios carnis, haec filios spiritus, illa filios mortis, haec filios resurrectionis, illa filios sæculi, haec filios Dei, illa filios iræ, haec filios misericordiae, ac per hoc illa peccati originali obligatos, ista omni peccati vinculo liberatos “ (b).

186. Scholion. Nemini negotium facessere debet, quod aliquando sancti Patres, inno & ipse S. Au-

ix, vel amentia; est tamen in semine virtus formativa corporalium membrorum, & dispositiva ad animam.

(b) Multo plures difficultates contra peccatum originale ex ratione petitas affert, & solvit S. Thomas Lib. IV. Cont. Gent. cap. 52., & Quest. IV. de malo art. 1. In his tamen diuini immorari noluius tum brevitatis amore, tum etiam quia ex jam dictis expediri possunt. Et etiam insomnino perspicere solvi nequirent, non propterea nutaret hoc certissimum, ac capitale fidei nostra dogma tam apertis, & firmissimis Sacra Script., atque S. Patrum testimoniorum confirmatum, & totius infallibilis Ecclesiæ oraculis definitum.

Augustinus, ad designandum peccatum originale usi sint nomine reatus, unde aliqui male putarunt, nihil ad nos transire, nisi meritum pœnae (a). S. Thomas in II. Dist. 42. quæst. 1. art. 2. totam æquivocationem, quæ in hoc vocabulo esse potest, ita luculent exponit: „ Reatus dicitur, secundum quod aliquis est reus pœnae, & ideo proprie reatus nihil est aliud, quam obligatio ad pœnam, & quia obligatio hæc quodammodo media est inter culpam, & pœnam, eo quod propter culpam aliquis obligatur ad pœnam, ideo nonen medii transumitur ad extrema, ut interdum ipsa culpa, interdum ipsa pœna reatus dicatur “.

APPENDIX.

Vindicatur Zosimus R. P. ab heresi Pelagiana.

187. Sancto Innocentio, qui ut supra num. 40. & seq. diximus, omnia, quæ in Africanis Conciliis contra hæresim Pelagianam decreta fuerant, suprema, atque infallibili sua auctoritate confirmaverat, Zosimus natione Græcus successit. Sub hoc autem Pontifice Pelagius, & Cælestinus novam fortunam experiri voluerunt. Et Cælestius quidem artibus callidæ suæ eloquentiae fidens Romanam venit, ut proprius suam causam ageret; & reipsa tantum dolis, & fraudibus valuit, ut Zosimus suspicatus fuerit, éum ex falsa Erotis, & Lazarii accusatione præcipiti nimis judicio ab Afris. fuisse condemnatum.

188. Ut tamen maturius in re tanti momenti procederet, suos Clericos, & aliquot Episcopos in Basilica S. Clementis Papæ, & Martyris congregavit, ubi primo Cælestii libellus recitatus fuit, & ipse deinde Cælestius auditus; & cum innocentia ab impactis accusationibus visus esset, Zosimus litteras ad Aurelium, & universos Episcopos A-

(a) Joann. Fischerus Episcopus in Anglia de Religione Catholica optime meritus, pro qua sub Henrico VIII., cuius institutor fuerat, sanguinem dedit, multosque libros edidit, accusatur, quod in art. 2. adversus Lutherum peccatum originale nihil aliud esse dixerit, quam reatum pœnae, seu obligationem ad subiectum pœnam. Fortasse hoc ejus dictum potest explicari juxta doctrinam S. Thomæ in textu positam.

(b) Nonnulla harum litterarum fragmenta nobis servavit S. Augustinus in Lib. de peccat. orig. c. 17. & 21. & in altero de gratia Christi, præcipue c. 30. & seq. Integra antea ejus fidei professio, quæ olim S. Hieronymo tributa fuerat, habetur in Append. T. X. Opp. S. Augustini p. m. 96., quæ his verbis concludit: „ Hæc est fides, Papa beatissime, quam in Ecclesia Catholica didicimus, quamque semper tenuimus, & tenemus. In qua si minus perire, aut parvum caute aliud for'e positum est, emendari cupimus a Te, qui Petri & fidem, & sedem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus in iudicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, vel

fros. una cum omnibus, in eo Concilio actis misit, jubens, ut intra secundum mensem venirent, qui (Cœlestium) præsentem redarguerent aliter sentire, quam libellis, & confessione contexuit. Interea tamen Cœlestium ab excommunicationis vinculo minime absolvit, clariora documenta expectans, quibus totam hanc controversiam tute definire posset.

189. Magis deinde in sua suspicione confirmatus est, acceptis paulo post litteris a Pelagio una cum dolosa ejusdem fidei professione (b), & cum epistola Praylii Jerosolimitanæ Ecclesiæ Episcopi, qua Pelagius quasi omnino orthodoxus impense commendabatur. His pernotus Zosimus iterum ad Aurelium, ceterosque Episcopos scripsit, iisdem mittens tam Pelagi epistolam, & libellum fidei, quam litteras commendatitias Praylii, qui causæ Pelagii enixius astipulator intervenerat; ac concludebat, se minime ambigere earam lectionem paritram esse in Domino de absoluta ejus (Pelagii) fidei lœtitiam. (Hæc prostant in Append. Tom. X. Opp. S. Augustini).

190. Recepitis hisce Summi Pontificis litteris Episcopi Africani non multo post responsum dederunt. Quanquam autem eorum Epistola non amplius extet, ex iis tamen, quæ Zosimus iis rescripsit, conjicere possimus, prius eos conquestos fuisse, causam jam finitam iterum retractari, deinde Pontificem rogasse, ut interim nihil innovaret, quousque enim de omnibus certiores facere possent (c). Reipsa autem post aliquod tempus, & probabiliter post celebratam Synodus Carthaginensem 214. Episcoporum, Marcellinum Subdiaconum cum admodum longa Epistola Romani miserunt.

191. Sed jam Zosimus vafritem Cælestii, atque Pelagii, ac pestiferam eorum doctrinam, tam de gratia, quam de peccato originali coguoverat, non solum ex memoratis Patrum Africanorum litteris, sed ex iis etiam, quas acceperat ab Episco-

„ imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholico cum, non me hæreticum comprobabit “. Hæ Pelagi litteræ ad Innocentium directe erant, cuius mors ignorabatur, unde ad Zosimum delata fuerunt.

(c) Zosimus in sua epist. data Kal. Maii 418. prius explicat, quæ & quanta sit dignitas Apostolicæ Petri sedis, quam occupabat, ut nempe de ejus iudicio discip'are nullus auderet. „ Tamen, subdit, cum tandem nobis esset auctoritatis ... nihil egimus, quod non ad vestram notitiam nostris ultra litteris referimus, dantes hæc fraternitati, ut in communiue consenserentes, non quia quid debaret fieri, nesciremus, ant faceremus aliquid, quod contra utilitatem Ecclesiarum veniens displiceret; sed pariter vobiscum vobis habere tractatum de illo, qui apud vos (si ut ipsi per litteras dicitis) fuerit accusatus, & ad nostram qui se assereret innocentem, non refugias, judicium ex appellatione pristina, veneris. Sed etiam accusatores suos ultra deposcens, & quæ in se critima per rumorem falso dicebat illata condemnans “.

scopo Antiocheno Theodoto, qui Pelagianam hæresim in Concilio damnaverat, potissimum vero excitatus a nobilissimo, ac piissimo viro Costantino, qui causæ Catholicorum contra hæreticos impense patrocinabatur (a). Cœlestium itaque iterum vocavit, ut fidem suam in Conventu Cleri Romani, & aliquorum Episcoporum plene purgaret. Ille autem sibi ipsi diffidens judicium declinavit, Roma auffugiens, aut in aliquo latibulo delitescens: & tunc Zosimus celebrem illi Tractriam emisit, qua impia Pelagianorum doctrina damnata fuit, & cui omnes per orbem Episcopi (paticissimis exceptis, quorum dux, & exput fuit Julianus Eclanensis Episcopus) quo decet obsequio, subscripserunt (b).

192. His breviter expositis manifeste apparet, a Zosimo nullum solemne decretum editum fuisse, quo Cœlestius, & Pelagius innocentes declararentur, & multo minus, quo ipsorum errores, ut fidei articuli fidelibus credendi proponerentur; quonobrem nihil ex hoc loco extundi potest, quo infallibilis Rom. Pontificum auctoritas in definientiis fidei controversiis impetratur. Quæstio igitur duntaxat oriri potest, an Zosimus Pelagianæ hæresi privatim adhæserit, probans tanquam orthodoxam Cœlestii doctrinam, quæ manifeste erat hæretica.

193. Jam vero ad fidem Zosimi vindicandam sufficere potest auctoritas S. Augustini, qui non minus pie, quam vere, pluribus in locis ejusdem confessionem suscepit, præcipue vero in Lib. II. ad Bonifacium capit. 5., & seq., ubi primo S. Pater interrogat: *Quænam tandem epistola venerandæ memorie Papæ Zosimi, quæ interlocutio reperitur ubi præceperit, credi oportere?* sine ullo vitio peccati originalis hominem nasci? Nusquam prorsus hoc dixit, nusquam omnino conscripsit.

194. Ulterius quia suspicionem ingerere poterat patrocinium Cœlestio concessum, pergit S. Pater, ostendens hoc factum esse, quando Cœlestius se litteris beatæ memorie Papæ Innocentii, quibus de hac re dubitatio tota sublata est, consentire respondeat. Unde postea ita concludit: *Cum Sanctus Papa Zosimus hoc tenendum esse, quod isti (Pelagiani) de parvulis sentiunt, nunquam dixerit, nunquam scripserit; insuper etiam Cœ-*

(a) Is amplissimis munis gestis sæculo renuntians totum se divinis obsequiis mancipavit, ejusque perhonorifica memoria fit in Martyrologio Rom. die 30. Novembris his verbis: *Rome S. Constantii Confessoris, qui fortiter Pelagianis resistens, eorum factione multa pertulit, qua illam S. Confessoribus sociarunt.* Vid. etiam S. Prosper in *Chronico*.

(b) *Tractria*, non *Tractatoria*, ut perperam aliqui scribunt. Vid. Nat. Alexander in *Hist. Eccl. Sac. V.* cap. 3. art. 4. § 10., & P. Garnerius in cap. 3. *Commonitorii Marii Mercatoris*. Dolendum est, hoc soleinne Apostolicæ Sedis judicium injuria temporum peritiisse. Aliqua tantummodo ipsius fragmenta supersunt

lestium se purgare molientem ad consentientium supradictis Sediis Apostolicæ luteris crebra interlocutione constrinxerit, profecto quidquid inter ea lenius actum est cum Cœlestio, servata duntaxat antiquissimæ, & robustissimæ filei firmitate, correctionis fuit clementissima suasiō, non approbatio exitiosissima pravitatis. Ea lemnere habet Marius Mercator in suo *Commonitorio*.

195. Ob. primo. Zosimus probavit libellum Cœlestii ut catholicum; atqui eo in libello aperte negabatur peccatum originale his verbis: *In remissionem autem peccatorum baptizandos infantes, non idcirco dicimus, ut peccatum ex traduce firmare videamur, quod longe a catholicō sensu alienum est, quia peccatum non cum homine nascitur, quod exercetur ab homine: quia non naturæ delictum, sed voluntatis esse demonstratur.* Non poterat hæresis Pelagiana clarius explicari: ergo &c.

196. Huic objectioni, quæ potissima est, respondet S. Augustinus loco citato, libellum Cœlestii fuisse a Zosimo probatum, ut catholicum non ratione doctrinæ, quam continebat, sed ratione dispositionis, quam Cœlestius præseserebat, corrigendi omnia, quæ fidei Catholicæ opponabantur, & quæ ipse non tam asserendo, quam proponendo, ac dubitando, & doceri cupiens in eo scripserat. *Cum hoc Cœlestius, inquit S. Pater, in suo libello posuisset inter illa duntaxat, de quibus se adhuc dubitare, & instrui velle confessus est, in homine accerrimi ingenii, qui profecto si corrigeretur, plurimis posuisset, voluntas emendationis, non falsitas dogmatis approbata est, & propterea libellus ejus catholicus dictus est, quia & hoc catholicæ mentis est, si qua forte aliter sapit, quam veritas exigit, non ea certissime definire, sed detecta, ac demonstrata respuere.*

197. Veram autem esse hanc S. Augustini responsionem, manifestum fit ex ipsis verbis Cœlestii, qui in suo libello ita protestabatur: *Non ego, quasi auctor alicujus dogmatis definita hæc auctoritate statui, sed ea, quæ de Prophetarum, atque Apostolorum fonte suscepit, vestri Apostolatus offerimus probanda judicio: ut si forte ut hominibus quispiam ignorantiae error obrepserit, vestra sententia corrigatur.* Hanc animi dispositio-

tio-

apud S. Augustinum Epist. 19., alias 157., apud S. Prosperum in Lib. contra Collatorem, & apud S. Cœlestinum in capitulis adnexis Epist. ad Episc. Galliæ c. 5. Ceterum hanc Zosimi historiam nos rudi minerva breviter attiginus, eas omittentes quæstiones, quas accusationes critici Baronius, Norisius, Garnerius, Pagijs, Tillenontius, ac Patres Maurini in præf. ad Tom. X. S. Augustini excitavint. Nos amplissimum Card. Ursium in Lib. XVI. sua Historia Eccl. secuti sumus; qui tamen ingenue fatetur p. 13., nihil esse in tota historia Pelagiana hoc facto obscurius, cuius seriem, & chronotaxim certo statuere difficultum est.

DISSERTATIO III. SECT. II. CAP. VII.

tionem, quæ omnino catholica est, Zosimus in Cœlestii libello probavit, non autem quæ contra peccatum originale sensu Pelagiano in eo continebantur.

198. Dices primo. Zosimus videtur probasse fidem Cœlestii, non tam ex meudacibus ejusdem verbis, quibus se paratum esse fingebat ad sententipsum corrigendum, sicuti forte errasset, quam ex verbis ejusdem libelli; inquit enim testimonium integræ Cœlestii fidei esse debuisse ejusdem libellum, quem ipsi Episcopis Africanis exhibuerat (a). Ulterius cum tam patenter Cœlestius in suo libello peccatum originale negaret, debuisset Zosimus apertam hujus hæresis damnationem ab eo exigere. Sane Patres Africani, quibus idem libellus oblatus fuerat in Synodo Carthaginensi, bene observarunt, non sufficere hominibus tardioribus, & sollicitioribus, quol (Cœlestius) se generaliter Innocentii Episcopi litteris consentire fatebatur; sed aperte eum debere anathematizare, quæ in suo libello prava posuerat. Cum itaque id non exegerit Zosimus, sequitur &c.

199. Resp., hæc ad summum probare, Zosimum prudenti in toto hoc negotio non fuisse usum œconomia, quod nonnulli haud inviti fatentur. Sed ulterius idem Sanctus Augustinus non improbabiles causas affert, quibus hæc Zosimi indulgentia excusetur. Primo enim in Africa Cœlestii *calliditas aliquanto evilentius innotueret*: mirum ergo non est, si Patres illi se dolois libelli Cœlestiani expressionibus decipi passi non sunt. Deinde observat S. Doctor cap. 5. Pelagianum, & Cœlestium, ad eorum ingenia non contemptibilia corrigenda, aliquanto lenius, quam severior postulabat Ecclesiæ disciplina, tractatos fuisse; & cap. 4. Cœlestium suis responsionibus, quibus se beati Papæ Innocentii litteris consentire professus est, fuisse colligatum, & vinculo saluberrimo obstrictum, ne ulterius defendere auderet in baptismate parvolorum non dimitti originale peccatum “.

200. Quantum vero ad libellum, iterum respondemus cum eodem S. Augustino, voluntatem emendationis, quæ in eo exprimebatur, non vero falsitatem dogmatis in eodem contentam fuisse probatam. Addimus ex testimonio Paulini Diaconi in libello, quem ipse Paulinus Zosimo obtulit, Zosimum his interrogationibus fidem Cœlestii intimius explorasse: „ Damna illa omnia, quæ in libello Paulini continentur?... Damna illa omnia, quæ damnavimus, & tenes, quæ teneamus? Et iterum: vel ea, quæ in libello suo exposuit Paulinus?... Nolo nos circuitu ducas: damna ea omnia, quæ tibi objecta a Paulino, sive per famam jactata sunt“? Sanct. autem

Augustinus nos certos reddit, Cœlestium respondisse: *damno secundum sententiam beatæ memorie præcessoris tui Innocentii*. Hæc Zosimo suffecerunt, ut eam Cœlestii confessionem, tanquam orthodoxam probaret, quia „ & hoc Catholice mentis est, si qua forte aliter sapit, quam veritas exigit, non ea certissime definire, sed de cœpta, ac de monstra respire“.

201. Audiat iterum S. Augustin. *de pecc. orig. cap. 7.* ubi loquens de Cœlestii confessione inquit: „ Hanc ejus prælocutionem venerabilis Papa Zosimus tenens, egit cum homine, quem falsæ doctrinæ ventus inflaverat, ut ea, quæ illi a Diacono Paulino fuerant objecta, damnaret, atque ut Sedis Apostolicæ litteris, quæ a sanctæ memorie suo Præcessore manaverant, præberet assensum. At ille noluit quidem Diaconi objecta damnare, sed B. Papæ Innocentii litteris non est ausus obsistere; damnaret, imo se omnia, quæ Sedes illa, damnaturum esse promisit: atque ita velut phreneticus, ut requiesceret, tanquam leniter fatus, a vinculis tamen excommunicationis nondum est creditus esse solvendus. Sed interposito duorum mensium tempore, donec rescriberetur ex Africa, resipisciendi ei locus sub quadam medicinali sententiæ lenitate concessus est. Quoniam revera, si deposita pervicaciæ vanitate, quod promiserat, vellet attendere, & easdem litteras, quibus se consensurum esse responderat, diligenter legeret, sanaretur. Sed postea quum ex Africano Episcoporum Concilio rescripta directa sunt, quid fuerit consecutum, ut justissima in eum sententia proferretur, cuncta legite, quia cuncta transmisimus“.

202. Ob. secundo. Facundus Heronianensis Lib. XII. c. 5. aperte asserit: „ beatum Zosimum Apostolicæ Sedis Antistitem contra S. Innocentium præcessoris sui sententiam, qui primus Pelagianum hæresim condemnavit, sive in ipsius Pelagii, ejusque complicis Cœlestii tanquam veniam, & catholicam laudasse; insuper etiam Africanos culpas Episcopos, quod ab illis hæretici crederentur“. Hoc testimonium Auctoris penè coævi (floruit enim sicc. VI.) decretorium videtur: ergo &c.

203. Resp., Facundi verba esse aliquatenus emollienda, ut nihil aliud voluerit, nisi personas Pelagii, atque Cœlestii, a Zosimo fuisse probatas, non autem impias eorum hæreses. Id liquet primo ex duobus aliis exemplis, quæ ibidem refert, scilicet S. Athanasii, qui deceptus Timotheum Apollinaris discipulum, ut apprime orthodoxum Damaso R. P. commendavit; & Concilii Diopolitani, in quo Pelagius absolutus est; quæ duo certe

e-

(a) Verba Zosimi hæc sunt: „ In præsenti causa nihil præcox, immaturumque censuimus; sed innocentem Sanctitatì vestra super absoluta Cœlestii fide nostrum examen, cui etiam prior libellus ab eo in-

exempla ad errorem facti, non vero ad errorem *juris* referri possunt. Id liquet secundo ex iis, quæ ibidem subdit, scilicet: „neque Palæstinos „Episcopos, neque Zosimum hæreticos ab Ecclesia credi, quia de hæreticis bene senserunt; „sed potius pro merito sua fidei catholicæ judicii cari, & honorari; quoniam non debet criminis deputari simplicium non intellecta versutia malitia ligorum“.

204. Ob. tertio. Si re ipsa Zosimus fuisset ab hæresi Pelagiana omnino alienus, nec debuisset Cœlestium, & Pelagiū audire, postquam tam solemniter fuerint a Synodis Africanis condegnati, eorumque condemnatio ab Innocentio suo prædecessore confirmata. Nec ipsos juvare poterit appellatio ad Sedem Apostolicam; nam ut bene Paulinus observabat, eamdem appellationem prosecuti non fuerant, eaque propterea juxta leges resumere non poterant.

205. Resp., potuisse, ino etiam debuisse Zosimum audire Cœlestium, & Pelagiū ad summum supremum tribunal consigntes, cum se ab erroribus condegnatis alienos profiterentur. Causa quidem juris finita erat, nec eam Zosimus retractavit; sed retractari adhuc poterat causa personalis utriusque hæretici; tum quia Zosimus Eroti, & Lazaro eorum accusatoribus, quos calumniatores credebat, diffidens suspicatus est, ambos injuste condegnatos; tum etiam quia eosdem jam emendatos credere poterat. Eo etiam magis poterat eorumdem causam retractare, quia S. Innocentius præceperat, ut Pelagio, & Cœlestio: „si unquam sani, deposito pravi doginatis errore, resipiissent; damnassetque ea, quorum se ipsi prævaricatione damnarant, eis medicina solita, idest receptaculum suum ab Ecclesia non negaretur“. Paulinus item in sua epist. ad Zosimum eosdem ab Innocentio damnatos dicit, si rectam respuant fidem, & in sua perversa doctrina perdulent.

206. Quanquam vero a jure appellationis fortescere exciderint Pelagius, & Cœlestius, poterant nihilominus illud a summō Pontifice denū impertrare, cum jam non de causa fidei ageretur, an scilicet Pelagiana hæresis fuerit rite damnata, sed de personis, an scilicet Pelagius, & Cœlestius hujus hæreseos fuerint rite accusati, & convicti; & insuper in ea obstinate perseverarent.

(a) Minime negari potest, errasse Zosimum, quando a Patroculo Arelatensi Episcopo deceptus, Eroti, ac Lazarī, qui prius Pelagianam hæresim detexerunt, eamque Africanis Episcopis damnandas detulerunt, fidem suspectam habuit. Eos enim tanquam manifestos calumniatores, & a Sede Apostolica Sacerdotio privatos, & a communione fideliū remotos audiri non debuisse, asserit in sua Epist. ad Aurelium, aliquo Episcopos Africæ, ubi etiam multa addit contra utrinque. Deceptus, inquit, fuit Zosimus a Patroculo viro ambitioso, qui ope Constantii in Galliis militiae præfecti Arelatensem Episcopatum occupavit, ejecto

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

207. Colligit eum amplissimo Card. Jos. Augustino Orsi in Tom. II. „De irreformabili R. P. in definiendis fidei controversiis judicio Lib. III. cap. 56. Zosimum, si in illo judicio deceptus est, nihil utique illius errorum Ecclesiæ, siue, nihil fidei Romane, nihil Romanorum Pontificum auctoritati, nihil Sæli Apostolicæ, nociuisse (a)“. Bene etiam Lind. eminentissimus Scriptor observat, illud Zosimi judicium non fuisse peremptorium: alius Cœlestium ab excommunicationis vinculo absolvisset; nec mandasset Episcopis Africanis, ut intra secundum mensem Cœlestii accusatores venirent, ut præsente redigerent, aliter sentire, quam in libellis, & confessione contexuit. Neque rescripsisset poste: „se non in omnibus Cœlestio fidem accommodasse; ac deinde se in eodem cuncta reliquisse statu, in quo dudum faerant“. Nullum ergo in tota hac causa prolatum fuit soleinne Apostolicæ Se iis iudicium, non solum quo Pelagiana hæresis probatur, quod attentis Christi præmissionibus Petro factis evenire non posse credimus; sed neque quo Cœlestii, aut Pelagi personæ, ut ab errore immunes, absolverentur.

SECTIO III.

De natura, effectibus, & penitentiis peccati originalis.

CAPUT I.

De Natura peccati originalis, Recensentur ac breviter referuntur Hæreticorum errores.

ERROR MASSALIANORUM.

1. Massaliani, qui saeculo V. Ecclesiam Orientalem non parum turbarunt, ineptissime docebant, per peccatum originale Satanam personaliter habitare cum homine, atque in omnibus dominari. Addebat porro, illius peccati labem baptismate non abstergi, sed solum jugibus ad Deum precibus, quibus proinde perpetuo vacabant; unde etiam dicti sunt Massaliani, vel Massaliani a voce ebraica מְסָלִין Metsalin, cuius radix est צָלָל Tsalal oravit; græce autem vocabantur Εἵτε Eu-

inde Erote, quem una cum Lazaro Episcopo Aquensi & Gallia expelli curavit sub prætextu, quod Constantini tyraanni partibus adhæserint. Ceterum Erote elongin texuit S. Prosper in Chronico tanquam viri sancti, & discipuli S. Martini. Ambos sanctos Fratres, & Copiscopos suos appellat S. Augustinus in Lib. de gestis Pelagi cap. 1.: iustissime titulis ornati fuere a Patribus Synodi Carthaginensis in Epist. ad Innocentium; ac denique ex historia Ecclesiastica certum est, ambos fuisse de puritate fidei catholicæ optime meritos.

Euchitæ, nempe *Orantes*. Ita S. Flaviano Episcopo Antiocheno confessus est quidam ex præcipuis sectæ illius coriphæis, nomine Adelphius, quemadmodum fuse narrat Theodoreus Lib. IV. *Hist. Eccles.* c. 11., & post ipsum S. Jo. Damascenus de *Hæresibus* n. 81.

2. Hos autem, aliquos Messalianorum errores fuisse in pluribus Synodis, præcipue autem in œcuménica Ephesina damnatos, testis est Photius in *Biblioth.* Cod. 51. (a). Cum autem temporis diuturnitate jam obsoleverint, operæ dispendium esset in iis confutandis immorari; Synodus Tridentina Sess. V. can. 5. anathemati eos subjecit, qui negaverint, per Jesu Christi gratiam, quæ baptismate confertur, reatum peccati originalis remitti.

ERROR MATTHIÆ FLACII ILLYRICI.

3. Neque magis tolerabilis dici potest paradoxa illa Matthiæ Flacii Illyrici opinio, qui asserere non dubitavit, omnibusque ingenii sui nervis evincere conatus est, peccatum originale non esse aliquod accidens, animam fœde deturpans, ut omnium communis est persuasio, sed ipsam animæ substantiam e bona in malum essentialiter commutatae, quomodo aliquando contingit, vimini optimum in acetum acerbissimum converti. Hunc errorem pugnatissime usque ad mortem defendit, plurimis editis libris contendens, hanc ipsam fuisse Magistri sui Lutheri sententiam, utpote qui in Comment. super cap. III. Geneseos aperte statuit, *peccatum esse de essentia hominis*; & in Psal. L., fœtum in utero matris degentem *peccatum* appellavit (b).

(a) Vide, quæ de quodam Synodi Ephesina decreto contra Messalianos supra diximus n. 44., & seq. De istis hæreticis consuli potest P. Mich. Le-Quien in notis ad Lib. S. Jo. Damasceni de *Hæresibus*.

(b) Matthias Flacius Illyricus ex rigidioribus Luthernis fuit, & in compilandis famosis *Centuriis Magdeburgensis* præcipuan habuit partem. In colloquio Vinariensi anno 1560. disputans contra Victorinum Strigelium ex molliore *Synergistarum* factione, quæ ad semipelagianismus declinans peccatum originale nimis extenuabat, eo usque progressus est, ut diceret, peccatum non esse aliquod pravum accidens animam deturpans, ut vulgo putabatur, sed esse ipsam animæ substantiam in malum omnino conversam, quoniam Flaci Substantialistæ appellati sunt. Non desuerunt, qui totam hanc controversiam, quæ non leves inter Luthernos excitavit turbas, puram putantque fuisse dicenter logonachiam, mente Illyrici non satis a suis adversariis perspecta. Veritatem ille satis aperte suam erroneam sententiam explicavit, eamque, quibus potuit argumentis, pertinaciter defendit. Quia de causa etiam Manichæisini haud innito fuit accusatus: quanquam ab hoc crimen se purgare posse putavit, quia Manichæi substantiam hominis a principio malo in malum fuisse creatam blasphemabant, ipse vero bonam a Deo

4. Quidquid tamen sit de Lutheri mente, per quam facile est, ex sacris litteris ostendere, peccatum originale non esse, nisi aliquid pravum accidens, animam quidem graviter deturpans, non tamen internam ejus substantiam inmutans; S. Paulus in Epist. ad Rom. VII. 21. de peccato originali dicebat: *Mihi malum adjacet;* & antea vers. 17. *Quod habuat in me peccatum;* ac deinde ad Heb. XII. 1. ita nos exhortatur: *Deponentes omne ponitus, & circumstans nos peccatum.* Ac semper Scriptores sacri de originis culpa ita loquuntur, ut intelligamus, eam esse animæ maculam, quæ abstergi debet, & potest, quin ejusdem animæ substantia intrusus imminetur. Sed necesse non est in tam aperta insania refellenda diutius immorari.

ERROR LUTHERANORUM ET CALVINISTARUM.

5. Longiori refutatione dignus videtur alias error, qui modo inter Protestantes communior est. Contendunt siquidem plerique eorum, peccatum originis situm esse in vitijs ac rebelli carnis concupiscentia; cumque certissimum sit, hanc concupiscentiam etiam post baptismum in nobis remanere, consequenter dicere debuerint, peccatum originale Sacramento baptismatis minime deleri, sed soluimodo baptizatis a Deo pro sua misericordia non imputari (c).

6. Concupiscentiæ anteim nomine nobiscum intelligunt internum illud vitium, quo homines perpetuo sollicitantur ad appetenda bona creata *contra ordinem rationis* (d). Ut autem sapienter monet Angelicus Lect. 5. in c. V. Epist. ad Galat., quamvis concupiscentia passim vocetur *vitium*

bono conditam fuisse dicebat, peccato autem Adami totam corruptam, malamque effectam. Hac tamen explicatione omne Manichæismi suspicionem a se amovere non potuit. Hinc a mollioribus Lutheranis, qui etiam *Adiaphorista* dicebantur, odio habitus, sive quo loco motus, post varios casus extorris, & exilii Francfurti ad Mœnum misere obiit anno 1578. Ejus scripta, aliaque ad celebrem hanc inter Luthernos item pertinentia recenset Jo. Balth. Ritterus in vita ejusdem Flacii germanice edita.

(c) *Peccatum*, inquit Lutherns in assert. artic. surrum n. 2. *remittitur in baptismum*, non ut non sit, sed ut non imputetur. *Ecce est, & remaneat peccatum*, sed non imputatur. Quam sententiam S. Augustino perpetram tribuit. Imo veritas non est ita ex suo tripode pronuntiare: *In pueri post baptismum negare remanere esse peccatum, est Paulum, & Christum simul concilcare.* Tanta erat istius hæresiarum impudens præfidentia. In Assertione anteim art. 3. *Fomes*, inquit, *peccati*, etsi nullum adsit actuale peccatum, moratur animam ab ingressu celi. Nec diversi sint Calvini ejusque gregalium doctrina, scilicet in baptismis originale peccatum, aliaque actualia tegi solū, & non imputari, non autem re ipsa tolli, atque omnino deleri.

(d) Concupiscentia variis nominibus cum in sacris

tum carnis, seu vitium, quo caro concupiscit aduersus spiritum, ex ea tamen non solum illa peccata oriuntur, quae consummantur in delectatione carnis, & carnalia proprie nuncupantur, ut sunt luxuria, gula, &c.; sed etiam alia quæcumque, quatenus ex corruptione carnis autini aggravatur, ut dicitur Sap. IX.; intellectus enim debilitatus faciliter decipi potest & impediri a sua perfecta operatione; & ex hoc se pununt hæreses, sectæ, idolorum servitus, inimicitiae, & alia hujusmodi, quæ S. Paulus in operibus carnis eminenterat. Hoc igitur sensu fomes concupiscentia dicunt principium omnium peccatorum. Unde etiam idem S. Præceptor 2. 2. q. 55. art. 1. ad 1. docet, omnes defectus virtutum reduci ad peccatum originale. Hoc breviter prænotato haud difficile est demonstrare, peccatum originale reponi non posse in concupiscentia perduelli, quæ etiam post baptismum remanet.

7. Ita definit Sacrosancta Tridentina Synodus Sess. V. his verbis: „Si quis per Jesu Christi „Dominii nostri gratiam, quæ in baptizate con- „fertur, reatum originalis peccati remitti negat, „aut etiam asserit, non tolli totum id, quod ve- „ram, & propriam peccati rationem habet; sed „illud dicit tantum radi, aut non imputari ana- „thema sit. In renatis enim nihil odit Deus, „quia nihil est damnationis iis, qui vere conse- „pulti sunt cum Christo per baptismia in mor- „tem &c. “.

8. De concupiscentia vero sic ibidem statuitur: „Manere autem in baptizatis concupiscentiam, „vel fomitem sancta Synodus fatetur, & sentit; „quæ cum ad agone in relicita sit, nocere non- „consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu „gratiam repugnantibus non valet; quinimo qui „legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupi- „scentiam, quam aliquando Apostolus peccatum „appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam „Catholicam nonquam intellexisse peccatum ap- „pellari, quod vere, & proprio peccatum sit, „sed quia ex peccato est, & ad peccatum incli- „nat. Si quis autem contrarium senserit, ana- „thema sit “.

9. Solemne hanc, & decretoriam Patrum Tridentinorum definitionem, facillimum est, pluribus cum sacrarum Scripturarum, tamen sanctorum Patrum testimoniorum contra hæreticos confirmare. Et primo verba illa: *In renatis nihil odit Deus &c.*

Litteris, tum etiam a SS. Patribus, & a Theologis appellatur; ut *caro*, prout opponitur *spiritui*, *libido*, quæ semper in pravo significatu sumuntur, ut illa libeat, quæ non licent: *peccatum*, quia est filia, & patens peccati: *lex peccati*, vel *lex membrorum*, quia ad peccatum inclinat, & in appetitu inferiori, & sensitivo residet: *fomes peccati*, quia in nobis etiam invitit desideria excitat prava. Aliquando etiam appellata est *voluptas*, quia saepius ad carnalem voluptatem allicit.

desumpta sunt ex Apostolo Paulo, qui ad Rom. VIII. 1. ita scribit: *Nihil ergo nunc damnatio- nis est ius, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant: idest, qui carnis concupiscentia non obsequuntur.* Et antea c. VI. 5. „An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus „in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati su- „mus? Conseptu enim sumus cum illo per ba- „ptismum in mortem “ &c. Ut autem S. Tho- mas (in Comment.) scite observat, hæc verba eum iis omnino convenientia, quæ leguntur ad Gal. III. 27. *Quicumque baptizati estis, Christum induistis;* induere autem Christum ad mentem Apostoli est, exuto veteri homine, renoviri, & sanctificari per gratiam Jesu Christi. Unde etiam inde Apostolus 1. ad Corinth. VI. 11. alloquens baptizatos: *Abluti estis, inquit, sanctificati estis in nomine Domini Jesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Quæ ommnia falsa prorsus essent, si macula originalis adhuc post baptismum superasset.

10. Hac etiam de causa Sacramentum baptismi dictum est ab eodem Apost. ad Tit. III. 5. *lava- crum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti;* quia scilicet eo Sacramento regenerantur ad novam vitam, & sicut cum S. Ambrosio loquitur S. Augustinus Lib. II. cont. Jul. c. 8., de- tertia peccatorum collusione renovamur. Et ma- jori emphasi S. Jo. Chrysostomus Hom. XXIV. sup. Joann. *In aqua baptismi, ait, tanquam in sepulcro caput immergentibus, vetus homo se- pelitur, emergentibus in le novus resurgit.*

11. Frustra vero Lutherus, ejusque sectatores nos provocant, ut clariora Spirit. S. oracula proferamus, in quibus dicatur aperte, in renatis ni- hil esse peccati. Frustra, inquam, cavillantur in voce materiali peccati; quasi scilicet allata testi- monia, quæ dicunt, *nihil esse damnationis in renatis, eos esse conseptulos per baptismum cum Christo, induisse Christum, esse ablutos, sanctifi- catos, renovatos, & regeneratos, apertissime non evincant, eosdem omni prorsus peccati macula ex Christi misericordia carere (a).*

12. Atque ut propins accedamus ad concupiscentiam, luculentissime demonstratur, eam in re- natis non esse vere, & proprio peccatum, ex S. Jacobo, qui cap. I. 14. suæ epistolæ Canonice inquit: „Unusquisque tentatur a concupiscentia „sua abstractus, & illectus: deinde concupisen- „tia eum conceperit, parit peccatum; peccatum „ve-

(a) In tractatu de gratia habituali copiosius demon- strabitur, in justificatione impii peccata non tantummodo tegi, aut solum non imputari, sed penitus tol- li, atque deleri. Verum præsens controversia tantum respicit naturam peccati originalis, quam Novatores sitam esse volunt in concupiscentia, quæ remanet etiam post baptismum; quorum errorem Sacros. Trident. Synodus jure, meritoque proscripsit, ac propterea hic nonnisi eas difficultates expenditurens, quæ directe hu- spectant, cetera autem suo loco.

„ vero cum consummatum fuerit, generat mortem“. Quae verba ita perspicua sunt, ut sine ullo Commentatore intelligamus aperte, primos concupiscentiae motus, quos inviti patimur, & quibus unusquisque tentatur, distingui a peccato, quod generat mortem. *Profecto in his verbis*, inquit S. Augustinus Lib. VI. cont. *Jul.* c. 15., „ partus a pariente discernitur; pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; nec concipi pit, nisi illexerit; hoc est, ad malum perpetuandum obtainuerit voluntatis assensum“. Quid clariss?

15. Hoc S. Jacobi testimonium valde molestum est adversariis, illudque Calvinus ita interpretatur, ut per *peccatum consummatum* non quodlibet peccatum, sed sola intelligatur *impudentia finalis*, quae generat mortem aeternam. Sed fallitur omnino Calvinus; ex toto enim contextu liquido apparet, beatum Apostolum loqui de singulis peccatis, quorum concupiscentia est causa, accidente libero voluntatis consensu. Dixerat enim versic. praeceps.: *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur*; ubi manifestum est, sermonem esse non de *impudentia finali*, sed de omnibus, & singulis temptationibus, quas non Deo, sed concupiscentiae nostrae adscribendas esse vult.

14. Sunt praeterea laudati Tridentini decreti verba veterum Ecclesiæ Patrum doctrinæ omnino consona; præcipue autem S. Augustini, quo nemo profundius peccati originalis naturam perscrutatus est, & cuius patrocinio Novatores vanissime gloriantur. Imo ea ex ipso S. Doctore desumpta sunt in Lib. I. de *peccat. mer. & remiss.* c. 4., ubi de concupiscentia inquit: „Cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura“. Multa id genus testimonia afferentur in solutione difficultatum, quæ opponuntur.

15. Ob. primo. Apostolus Rom. VII. 14., & sequ. ita de seipso loquitur: „Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo; non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivante in lege peccati, quae est in membris meis“. Ex quibus plura colligunt Heterodoxi contra nos: primo, concupiscentiam a S. Paulo apertere vocari *peccatum*, quod habitat eam in regeneratis, ut certe ipse Apostolus regeneratus erat: secundo, concupiscentia appellari *legem malam*, utpote repugnantem legi mentis; item *legem peccato*

(a) S. Epiphanius *Haeresi LXIV.* n. 25. & seq. refert quædam fragmenta veteris cujusdam Dialogi a S. Methodio Episcopo, & Martyre contra Origeneum conscripti, in quo eadem pene, ac nostrorum Novatorum

cati: tertio, has locutiones esse intelligendas in sensu proprio, quia concupiscentia omnino est a Deo velita iis verbis Exodi XX. 17. *Non concupiscere*; unde idem Apostolus vers. 7. dixerat: *Pecatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupiscere* (a).

16. Resp. cum sacros. Trid. Synodo, nomen peccati non tribui concupiscentiæ in vera, ac propria significatione, sed latiori sensu, *quia ex peccato est*, & nos *ad peccatum inclinat*. Neque novum, aut insolens est in sacris Litteris, ut peccatum latiori sensu usurpetur. Sic Deut. IX. 21. vitulus ab Israelitis adoratus vocatur *peccatum*, *quia infandæ illorum idolatriæ causa fuit*. Imo Christus Dominus ab Apostolo 2. epist. ad Corinth. V. vers. ult. dicitur factus *peccatum pro nobis, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. Nec alia desunt similia sacr. Script. loca, in quibus peccatum latiori sensu accipitur, ut accipitur in loco objecto.

17. Ita Apostoli mente explicuit ipse S. Augustinus variis in locis suorum operum contra Pelagianos. Audiantur, quæ habet in Lib. I. contra duas Epist. Pelag., cap. 15. *Dicimus, baptismum dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere*. Hæc autem posita doctrina, qua Novatorum error funditus convellitur, ita S. Doctor de superstite concupiscentia disserere pergit: „Hæc etiam vocatur peccatum, non utique, quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismate sic dimittitur, ut quamvis tracta sit a nascentibus, nihil noceat renascentibus“. Aliibi vero alia similia exempla addit, ut *locationis*, quæ a causa efficiente dicitur *lingua*, & *frigoris*, quod dicitur *pigrum*, quia homines pigras facit. Postquam autem multa in hanc rem sapienter disseruit, de sua doctrina omnino certus ita concludit: *Hoc est filiei catholice sanitas, quam sanctus ubique seminat Spiritus, non pravitatis haereticæ sanitas, & præsumtio spiritus*.

18. Hoc itidem sensu minus proprio Apostolus se vocat *hominem carnalem, venundatum sub peccato*; quatenus ejus ratio a carnis concupiscentia perpetuo oppugnabatur: unde ad Gal. V. 17. inquietabat: *Caro concupiscit adversus spiritum*. Cum vero hæc concupiscentia rebellis ex primo hominis peccato orta sit, haud immerito homo dicitur *venundatus sub peccato*, idest in servitutem peccati, propter dominium concupiscentiæ, quæ etiam nobis invitis prava excitat desideria.

19. Dices. Hæc phrasis *venundatus sub peccato*

haeresis confutatur; & quæ landatis potissimum S. Pauli verbis abutebatur. Recta autem illius loci intelligentia ibidem n. 56. exhibetur.

to in aliis Scripturæ sacrae locis hominem significat vere, & proprie peccato obstrictum, quemadmodum servus proprio suo domino obstrictus est. Sic Lib. 5. Regum XXI. 20. Rex Achab dicitur *venenatus, ut facheret malum;* & Isaiae L. 1. dictum est Hebreis: *In iniquitatibus vestris venenati estis.*

20. Resp., hoc sensu intelligi non posse locutionem Apostoli propter alia ejusdem verba subsequentia, quibus dicit, *se velle bonum, & mente servire legi Dei.* Intelligi itaque debet de servitute minus propria concupiscentiæ, cui omnes justi Dei ope resistere possunt, ne in ipsis regnet.

21. Ad secundum argum. resp. Quando concupiscentia vocatur *lex peccati* residens in membris, nihil aliud immittitur, quam vis ejusdem concupiscentiæ inclinant nos in peccatum; quæ dicitur resilere in membris nostris, idest in appetitu sensitivo per omnia membra diffuso. Dicitur autem *lex*, non vere, & proprie, sed per quādam similitudinem. *Lex ista peccati*, inquit S. Augustinus Lib. II. cont. Jul. cap. 5., quæ in membris est corporis mortis hujus, & remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali: remissa scilicet, quia reatus ejus solutus est Sacramento, quo renascuntur fideles; manet autem, quia operatur desiderio, contra quæ dominant & fideles. *Et lib. I. de nuptiis*, & *concupisc. cap. 30.* explicat τὸ captivantem, nempe captivare conantein, idest ad consentiendum, implendumque cogenteum.

22. Ad 5. resp., nullatenus ab Adversariis probari, peccati nonen in illa Paulina periocha proprie usurpari pro vera culpa propter legem illam in vet. Testamento latam: *non concupisces*, & quoniam S. Apostolus ibidem memorat, dicens: *Peccatum non cognovi, nisi per Legem; nam concupiscentiam &c.* Communi enim Theologorum doctrina est, ea lege non prohiberi, nisi consensum liberum concupiscentiæ præstutum (præceptum quippe uoniisi liberæ voluntati impouit potest), non autem prohiberi motus concupiscentiæ, quos patimur inviti. Unde etiam Ecclesiastici XVIII. 30. ita præcipitur: *Post concupiscentias tuas non eas.* Audiatur Theologorum princeps Sanctus Tho-

mas 2. 2. quæst. 122. art. 6. ad 3. „Per præcepta prohibativa concupiscentiæ non intelligitur prohiberi primus motus concupiscentiæ, qui consistit infra limites sensualitatis, sed prohibetur directe consensus voluntatis, quæ est in opus, vel in delectationem“.

23. Audiatur etiam S. Augustinus Lib. I. de Civ. Dei cap. 25., ubi loquens de concupiscentiæ inobedientia, quæ in membris nostris habitat, præter nostræ voluntatis consensum, quanto magis, inquit, *sine culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* (a)

24. Denique S. Pater Lib. I. cont. duas Epistol. Pelag. cap. 15. eorum opinionem retellit, qui dicebant, quotidie nos in oratione Dominica ea verba repetere: *Dimitte nobis debita nostra,* propter carnis concupiscentiam, quam etiam inviti expetimus; cum potius oramus, inquit S. Pater: „propter peccata, quæ sunt, sive in ejus concessionibus sive cum per ignorantiam manu quasi bonum placet. Et Lib. II. de peccator. mer. & remiss. cap. 4. Si desideris concupiscentiæ carnis illicita voluntatis inclinationem consensimus, ad hoc sanandum dicimus: dimitte te nobis debita nostra“ (b).

25. Quando ergo Apostolus inquit: *peccatum non cognosci &c.*, vult, ut intelligamus præceptum illud Decalogi de non concupiscentia muliere, vel re aliena, a gentibus ignorantum, a Christo autem Servatore nostro salubriter renovatum Matth. V. 27. contra falsam Pharisæorum doctrinam, qui nonnisi externos mœchia actus prohibitos esse censebant (c).

26. Non inficiamus tamen, nobis esse maximopere curandum, ut vel ipsa concupiscentia, quoad fieri potest, in hac vita minuatur, omnino enim extirpari non potest. *Et hoc*, inquit s̄apē laud. Augustinus Tract. 41. in Joan. num. 12., debet conari omnis, qui tendit ad perfectionem, ut *haec ipsa concupiscentia quotidie in proficiente minuatur.* Et si aliquando videtur S. Pater legem illam non concupisces extendere ad ipsam etiam desideria, quæ in nobis invitit a concupiscentia excitantur, semper tamen se luculent ex-

pli-

(a) Hinc appetat, merito a summis Pontificibus Pio V., & Gregorio XIII. fuisse quasdam Bajii propositiones dianatas, quæ hinc doctrine opponebantur, ut 50. *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & que homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto: non concupisces.* Et 51. *Concupiscentia, sive lex membrorum & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera Legis inobedientia.* Huic autem errore Bajum pertinaciter etiam post damnationem adhucisse, ostendit P. Iaur. Berti in Augustiniano systema. *Vindic. Dissert. I. c. 1. §. 7.*

(b) Hoc S. Doctoris verba liquido deministrant, quia procul ab ejus doctrina absuerit Luciferus, qui in *Assent. art. 2.* ut magis evinceret, concupiscentiam etiam in justis esse veri nominis peccatum, commentus est,

nos propterea quotidie orare: *dimitte nobis debita nostra.* In quain inaniter de magni Augustini patrocinio Hæresiarcha iste glorietur! Sincerior fuit Calvinus, qui Lib. III. *Instit.* cap. 3. §. 10. confiteatur, hoc esse inter ipsius, & Augustinum disserimen, quod Augustinus concupiscentiæ inobedientiam *peccatum vorare* non audeat, nisi cum vel opus, vel consensu accedit. *Nos autem*, pergit se magno Doctori præferens, illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate homo trullatur.

(c) Id colligitur ex Josepho Flavio Lib. XII. *Antiquit. iudaic.* cap. 13. In eo hic error adhuc grassari videtur apud aliquos Iudæos, qui docent solos actus exteriores, non autem internos divina lege prohiberi. Ita R. David Kimchi in psalmo LXVI.

plicat, ut id sit finis legis, non autem vere, & proprie praeceptum, quod nonnisi actus liberos respicere potest, & ita, ut illud consequi sit perfectio, ad quam demum in vita aeterna perveniemus; illud autem non consequi sit quædam hujus vitæ miseria, a qua liberari cupiebat Apostolus ad Rom. VII. 24., non autem veri nominis peccatum (a).

27. Dices primo. Plures Patres, & magni nominis Theologi docent, vel ipsos primos concupiscentiae metus, utut indeliberatos, esse vera peccata. Ita S. Gregorius magnus in epist. ult. ad Anglorum Episcopum, & S. Hieronymus ad illa verba Matth. V. Qui viderit mulierem &c. Instar vero omnium Theologorum sit S. Thomas, qui 1. 2. quæst. 74. art. 5. Motus, inquit, sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale. Unde etiam 5. P. quæst. 41. art. 1. ad 5. consequenter docet, Christum Dominum potuisse quidem tentari a Diabolo, quia tentatio illa fuit per exteriorem suggestionem; non potuisse autem tentari a carne: „quia haec tentatio non potest esse sine peccato, quia hujusmodi tentatio fit per delectationem, & concupiscentiam; & sicut Augustinus dicit lib. XIX. de Civ. Dei cap. 4., nonnullum peccatum est, quando caro concupiscentia pescit adversum spiritum“.

28. Resp., hanc quorundam Sanct. Patronum,

ac Theologorum doctrinam esse intelligendam de iis primis concupiscentiae motibus, qui habent aliquid admixtum de voluntario, saltem imperfetto; quatenus ratio non ea, qua pars est, diligentia cavit, ne hujusmodi motus insurgant. S. augustinus August. in loco land. Lib. XIX. de Civit. Dei utitur vocabulo *viti* potius, quam peccati, dicens: *Neque enim nullum est vitium, cum sicut dicit Apostolus, caro concupiscit adversus spiritum.* Postea autem peccatum perpetrari dicit, quando carni concupiscenti spiritu succumbente cedimus (b).

29. Dices secundo. Si concupiscentia mala est, ac propterea a nobis odio habenda, atque pro viribus nostris exsurgenda, etiam Deus illam odio habebit; quomodo ergo Patres Tridentini definire potuerunt, in renatis, in quibus concupiscentia remanet, Deum nihil odisse? (c).

30. Resp., Patres Tridentinos locutos esse de illo odio inimicitiae, quod damnationem infert. Se manifeste explicarunt in sequentibus, dicendo, *nihil esse damnationis ius, qui vere conseputi sunt cum Christo ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur.* Ceterum Deus etiam odit, & nos quoque odissemus omnes habitus vitiosos, qui post veram justificationem in nobis remanent, quamvis proprie peccata non sint, nec nos valeant ab ingressu coeli remorari.

51.

(a) S. Thomas qu. 4. de malo art. 6. ad 17. *Caritas*, inquit, diminuit actuali libidinem, in quantum concupisibilis obedit in statu naturæ corruptæ quin aliquid de motu proprio retineat, etiam præter ordinem rationis. Et ideo omnino non tollitur libido, quantumcumque caritas vide augeatur.

(b) P. Thomas de Lemnos in Panoplia Tomo I. P. 2. Tract. 5. cap. 18. pag. 245. putat, tales motus concupiscentiae primo primos, & omnino indeliberatos regulariter non dari, & prepterea S. Thomam dicere, in illis esse peccatum veniale, quia regulariter poterant aliquo modo impediri. Subdit tamen land. P. de Lemnos, eos in infidelibus peccatum esse, quia sunt voluntarii in sua causa, idest in peccato originali, seu actuali, quibus quasi antecedenter voliti sunt. Ceterum S. Doctor alibi, & sape, & perspicue docet, actus omnino indeliberatos esse a quacunque culpa etiam veniali iniuntes. Sic 1. 2. qu. 80. art. 3. ad 3. *Concupiscentia carnis*, ait, contra spiritum, quando ratio ei actualiter resistit, non est peccatum, sed materia exercende virtutis. Et clarius adhuc 2. 2. qu. 154. art. 5. ita absolute definit: *Omne peccatum dependet ex iudicio rationis*; quia etiam primus motus sensualitatis non habet, quod sit peccatum, nisi in quantum iudicio rationis reprimi potest: & ideo sublatto iudicio rationis tollitur ratio peccati. Et qu. 7. de malo art. 6. ad 8. *Primus motus*, inquit, *sensualitas*, qui est ex dispositione corporali, non est peccatum, & hunc appellant aliqui primo primum. *Secundus autem motus*, qui excitatur ex aliqua apprehensione, est peccatum. Primum enim ratio nullo modo vitare potest, secundum autem vitare potest, quantum ad singulos, non autem quantum ad omnes: quia dum avertit cogitationem suam ab uno, incurrit in aliud, ex quo-

potest surgere motus illicitus. Vid. supra n. 22. Hinc apparet, quam procul absit a doctrina S. Thomæ dannata illa Baji propositione 72. *Motus pravi concupiscentiae sunt pro statu hominis vitiati prohibiti præcepto: non concupisces.* Unde homo eos sentiens, & non consentiens transgreditur præceptum: non concupisces; quamvis transgressio in peccatum non deputetur; praeterea duas alias, quas supra memoravimus in not. ad n. 23.

(c) Cozenupiscentiam esse malam, atque adeo a nobis odio habendam, nemo dubitat, qui eam esse peccati originalis effectum, & actualium peccatorum causam ex fide cognovit. Illi perpetuo resistendum esse sacra littera, & sancti Patres unanimi consensu clamanter. *Mortificate membra vestra*, inquit Apostolus Coloss. III. 5. que sunt super terram: fornicationem, immunditum, libidinem, concupiscentiam malam &c. Et S. Augustinus in suis concertationibus cum Pelagianis nihil frequentius repetebat, quam concupiscentiam pudendam, detestandam, ac debellandam esse; imo contra eam institutam esse a Christo Domino illam petitionem: *sed libera nos a malo.* Vid. Card. Bellarminus Lib. VI. de amiss. gratia, & statu peccati cap. 14. ubi id multis argumentis ostendit. Vid. etiam Lud. Ant. Muratorius de ingen. moderat. Lib. III. cap. 3. ubi Jo. Phereponum inerito castigat, quod Pelagianorum blasphemias innovans docerent, concupiscentiam nihil habere in se mali, ut nihil habet mali cupiditas edendi, aut bibendi; & quæ a S. Augustino tanto opere contra Pelagianos disputata sunt, non veretur appellare mera figura. Sed nimis sero Phereponus, seu Jo. Clericus S. Doctorem reprehendere ausus est; postquam nimisrum omnes Patres, & Theologi ejus doctrinam venerati sunt, & Ecclesia universa approbavit.

51. Dices tertio. Concupiscentia a cœlo excluditur: ergo a Deo vere, & proprio odio habetur.

52. Resp. neg. conseq. Nam & alia multa a regno cœlorum excluduntur, quæ nullus hominum peccata esse dixerit. Hujus generis sunt omnes corporis, animique misericordie, quas tamen una cum morte Dominus, ac Redemptor noster pro nostra salute in se suscipere dignatus est.

53. Inst. 4. Negari saltem non potest, concupiscentiam esse legem peccati, quæ æternæ Dei legi repugnat; hoc ipso antem est veri nominis peccatum. Nam S. Joannes ita prima sua Epist. cap. III. 4. dicit, peccatum esse iniquitatem, seu (ut habetur in Græco) ἀροτία, hoc est, transgressionem legis æternæ Dei.

54. Resp., ad peccatum vere, & proprie tale, non sufficere oppositionem legi æternæ Dei, sed requiri, ut hæc oppositio a libera nostra voluntate procedat. Hinc S. Augustini sèpius assertebat contra Pelagianos, concupiscentiam in renatu esse malam, & quandoque etiam appellavit iniquitatem, ut Lib. VI. cont. Jul. cap. 19.; idem tamen S. Pater constanter negavit, eam esse vere, & proprie peccatum, ut ex dictis hactenus patet, & ex dicendis uberiorius patebit (a).

55. Ob. secundo plura S. Augustini loca, quibus aperte dicit peccatum originale post Baptismum non imputari: censet ergo adhuc illud superesse in concupiscentia rebelli, & tantummodo ex Dei misericordia non imputari ad peccatum. Ita Lib. I. de nuptiis, & concupisc. cap. 25. quærenti, si concupiscentia in parente baptizato potest esse, & peccatum non esse, cur eadem ipsa in prole peccatum sit? respondet, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur. Ita etiam cap. 51. Facta est peccati remissio, ut peccatum non imputetur (b).

56. Resp., S. Augustinum dicere, concupiscentiam remanentem post baptismum non imputari ad peccatum; quia totum peccatum deletum est, remissum est, ablatum est: non autem quasi ipsum peccatum remaneat in baptizato tectum, & absconditum. Id perspicue explicat S. Doctor in ipso loco cit. cap. 26. inquietus: „In eis ergo,

qui regenerantur in Christo, cum remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, utique necesse est, ut reatus etiam hujus licet adhuc manentis concupiscentiae remittatur, ut in peccatum, sicut dixi, non imputetur hoc est enim nou habere peccatum, reum non esse peccati“.

57. Dices. Ideo S. Pater concupiscentiam semper nominat malum; & Lib. VI. cont. Jul. c. 15. ita energice loquitur: „Quis autem ita sit imprudentis, atque impudicus, ita procax, pertinax, pervicax, ita postremo insanus, & demens, qui cum peccata mala esse fatur, neget esse malam concupiscentiam peccatorum, etiam si adversus eam concupiscente spiritu, peccata concipere, ac patere non sinatur“?

58. Resp., concupiscentiam certe esse malam, sed non peccatum, nisi ei consentiat. Ita ibidein se dilucide S. Pater explicat, de illa dicens: *Omni peccato caret (in baptizatis): non omni malo omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis.* Prosequitur deinde mala enumerans, quorum concupiscentia est causa, præcipue autem memorat corruptionem corporis, quod aggravat animam, & malum ignorantiam, quol a nescientibus innumerabilia perpetrantur mala. Hinc fit, ut Sancti perpetuo cum ea pugnare debeant, imo & a Deo jugibus precibus postulare, ut, quoad fieri potest, auferatur, exemplo S. Pauli, qui ter Dominum rogavit, ut a se auferretur stinclus carnis, 2. Corinth. XII. 8.

59. Hinc etiam S. Pater ibidem ita concludit: „Percipitur in baptimate Christiano perfecta nostra vita, & perfecta sanitas ab eis malis nostris, quibus erimus rei; non ab eis, cum quibus adhuc confligendum est, ne simus rei“. Quod postea uberior explicat exemplo pravarorum consuetudinum, cum quibus homines iustificati consilere debent, quia mala sunt, & ad peccatum sollicitant; non sunt autem peccata, nisi quando eis consentitur. Tanta autem emphasi S. Augustinus concupiscentiam malam esse pronuntiat, quia Pelagiani eam peccati originalis effectum esse negantes, eo dementiæ pervenerant, ut eindem tanquam naturæ bonum collaudarent. Ceterum aliis in

nein tradidrunt Sancti Hilarius, & Gregorius Nazianz. apud eundem S. Augustinum. Quibus addendus est S. Hieronymus in Dial. 2. adversus Pelagianos.

(b) Doctissimus Lemosiusr pro ea, qua cerebatur in S. Augustinum reverentia continere se non posuit, quin gravissime ab omnibus reprehendendum diceret P. Vassquez, quod non minus falso, quam irreverenter magno post Apostolos defensori gratia Augustinus tribuerre aures sit, quod faveat errori dicentium, peccatum originale in baptizatis non omnino tolli, sed radi, & non imputari que est heres damnata in Concilio Tridentino Ses. V. can. 5. Vid. in Tract. I. de Lexione liberi arbitrii c. 20. ubi copiosas doctrinæ S. Petris vindicias agit.

(a) Perdifficilem S. Pauli locum ad Rom. VII. hancen explicimus de ipso Apostolo jam renato, & sub gratia constituto. Verintamen non desuerunt & veteres, & recentiores interpres, qui eum intellexerunt de homine non sub gratia, sed sub lege, in quo certe concupiscentia peccatum est, sen potius conjuncta cum reatu peccati originalis nondum remisso. Huic interpretationi se quoque aliquando consensisse fitetur ipse Augustinus Lib. IV. cont. Jul. cap. 23., & Lib. I. Retract. c. 23. Sed postea adoptavit, eique constanter adhæsit. S. Thomas in veterum lectione versatissimus, in Comment. ad hunc locum animique expositionem afferit, & cum ortholoxa Ecclesiæ doctrina egregie componit. Sed illam, qua nos usi sumus, tanquam meliorem alteri præfert. Eandem interpretatio-

DISSERTATIO III. SECT. III. CAP. I.

in locis concupiscentiam appellavit languorem, & infirmitatem; aliquando corruptionem, & vitium naturæ humanæ, tum etiam passionem, & habitum pravum.

40. Dices iterum. In eodem Lib. IV. contra Julianum cap. 5. hæc decretoria verba leguntur. „Sicut cœcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, & peccatum est, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur, & causa peccati, cum mali aliquid cœci cordis errore committitur, ita concupiscentia carnis, adversus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati est, quia redditum est meritis inobedientis, & causa peccati est, defectio consentientis, vel contagione nascentis“. Quenadmodum igitur cœcitas cordis, qua in Deum non creditur, vere, & proprie peccatum est, ita etiam concupiscentia, & pœna peccati originalis, & vere, ac proprie peccatum dici debet, quod pluribus aliis exemplis ibidem S. Pater ostendit.

41. Resp., hunc loco, & similibus eam adhibendam esse regulam, qua ipse S. Pater utitur ad explicandum Apostolum Paulum, quando concupiscentiam in renatis vocat *peccatum*, ut scilicet ista vox in sensu minus proprio sumatur, non pro vera culpa, sed pro vitio, & corruptione naturæ: quod vitium cum peccato originali tanquam pœnam contraximus, & nos ad nova peccata sanguinis pertrahit. Vide supra num. 16. & seq.

42. Neque vero obest, quod ibi S. Doctor tria in concupiscentia carnis distinguat, scilicet rationem peccati, ejusdem peccati pœnam, ac tandem peccati causam; quo fit, ut non possit vocari peccatum, quatenus est pœna, aut causa peccati, altera illa partitio esset illusoria.

43. Respondeo enim, alia ratione hic sumendum esse peccati nonen; scilicet sub generali notione mali, ut sensus sit, concupiscentiam esse peccatum, id est malum aliquid, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis; & hæc inobedientia, seu rebellio, & pugna adversus spiritum est certo malum aliquid, & vitium naturæ corruptæ, non tamen vere, & proprie peccatum, nisi ei præbeatur liber voluntatis consensus. Unde etiam notanda sunt illa verba: *& causa peccati est, defectio consentientis*, ubi manifeste ad peccandum requiritur libera voluntatis defecatio, seu consensus. Et Lib. VI. cont. Jul. *Gratia*, inquit, *perfecte innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis.*

44. Dices adhuc. S. Doctor comparat concupiscentiam cœcitati cordis, qua in Deum non creditur; atqui hæc est vere, ac proprie peccatum: ergo etiam concupiscentia.

45. Resp., hanc comparationem esse imperficiam, ut nihil aliud indicetur, quam quod eo loci contra Pelagianos contendebat Augustinus, scilicet non repugnare illud, quod in se malum est, esse etiam peccati pœnam, & causam. In eo enim totus erat, ut evineceret, concupiscentiam esse malam, utpote non naturalem, sed peccati originalis pœnam. Quia vero Julianus acute cavillabatur, si peccati pœna est, esse laudandam, & bonam, utpote a Dei justitia inflictam, S. Pater varia affert exempla, quibus ostendat, & res malas posse a justo Deo ut pœnas peccatorum adhiberi; atqui inter alia, utitur exemplo cœcitatris cordis, qua sepe Deus corda superborum digna animadversione punit, quamvis ipsa cœcitas & malitia in se sit, & plurium malorum causa: atque inde concludit contra Julianum, non propterea concupiscentiam esse bonam & laudabilem, quia pœna est peccato originali a Deo justissime inflicta. Jam vero nemo non videt, scopo S. Augustini omnino suffecisse, concupiscentiam esse aliquod malum, seu vitium naturæ; non autem necesse fuisse supponere, concupiscentiam esse in se veri noni nisi peccatum, quod homines sacra fonte renatos Deo faciat odibiles (a).

46. Et sane cum tam sæpe, & tam perspicue S. Pater in suis libris doceat, totam originalē culpam una cum ceteris omnibus peccatis sacro baptismo lavacro abstergi, tolli, deleri, reinitti, ita ut homines plane regenerentur, & toti renoverentur; & concupiscentiæ reatum in omnium peccatorum remissione transire, ut loquitur IV. ejusdem operis c. 19., quomodo fingi potest, eum tam aperta contradictione potuisse destruere, quod antea docuerat, & semper docere perrexit?

47. Neque vero audiendi sunt, qui ad malæ suæ causæ qualecumque defensionem dixerunt, S. Augustinum hoc loco doctrinam suam retractasse, sententiamque mutasse. Nihil certe dici potest insulsius, nam idem semper & in libris posterioribus constantissime docuit, nec in Libris *Retractionum* aliquod hujus mutationis judicium præbuit: quinimmo traditam a se doctrinam iterum confirmat Lib. I. cap. 15., inquiens de concupiscentia, *Ideo peccatum vocatur (ab Apostolo), quia peccato facta est, & pœna peccati est.... Cujus reatus in baptismate solvit, sed infirmitas manet.*

48. Dices postremo. Idem S. Pater Tract. XLI. in Joani., explicans ea verba: *Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis, duplice distinguit*

li-

renatis peccatum est, non est autem peccatum in renatis. Et ita etiam responderunt Catholici in colloquio Vormatiensi.

(a) Guillelmus Estius, & nonnulli alii putarunt, S. Augustinum locutum esse de concupiscentia in non renatis, vel de concupiscentia generaliter, quæ in non

libertatem, aliam a criminibus, ut sunt homicidium, adulterium &c.; aliam a peccatis: primam, quam inchoatam vocat, concedit justis, alteram perfectam denegat. Quare, inquit, non est perfecta libertas? Quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae; videlet formitem concupiscentiae, quem preinde censet esse peccatum etiam in justis. Praeterea n. 12. extendens verba Apostoli Rom. VI. 12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore observat, non esse dictum: non sit peccatum, sed non regnet; quia necesse est peccatum esse in membris nostris, scilicet concupiscentiam. Exemplum ponit in ira, subdens, non surgeret ira ista irrationalis, nisi peccatum esset in membris, scilicet concupiscentia. Ex quibus postea concludit, non esse in hac vita plenam illam, atque perfectam libertatem, quam Dominus Jesus promisit. Tertio ex Augustini loco illud quoque inserant Novatores, falsum esse, quod Concilium Trident. desinivit, Deus in renatis nihil odisse; ut enim inquit idem n. 9. S. Pater, Deus odiu omnia peccata, quomodo odit medicus aegritudinem agroti.

49. Resp., concupiscentiam a S. Augustino hic vocari peccatum lato sensu, quatenus nos semper ad peccatum sollicitat, & saepius nos vincit ita, ut nemo plane a peccatis saltē venialibus immunit inveniatur, juxta illud Epist. 1. S. Jo. I. 8. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Ceterum concupiscentiam non esse proprie, & in se peccatum, Augustinus ipse hoc eodem in loco luculentiter docet, inquiens num. 10. Quidquid peccatum est, a nobis antea delectum est in baptismo; unde etiam ibidem concupiscentiam vult esse infirmitatem, non iniuriam, subdens: numquid quia deleta est tota iniurias, nulla remansit infirmitas? Si non remansisset, sine peccato hic viveremus.

50. Eadem prorsus ratione intelligenda sunt, quae sequuntur de regno concupiscentie; quamvis enim concupiscentia nunc regnans, vocatur aliquo sensu peccatum, vere tamen, & proprie peccatum non est, nisi quando regnat, hoc est, quando illi libere consentitur. Hinc S. Pater Lib. XX. de Civ. Dei cap. 26. non dubitavit homines immundos appellare, excepto uno mediatore, & post lavacrum regenerationis quibusque adhuc parvulis.

51. Quod tertio loco additum fuit, pura, putativa est cavillatio. Quis enim neget, Deo odio esse omnia omnino peccata? Non ergo Deus, satemur libentissime cum S. Augustino, quae laici peccata dominat, quedam justificat, & laici lai: nulla laudat, odit omnia. Sed intelligentum est de veris peccatis, de quibus eo in loco loquebatur S. Doctor, merito contendens, justos quidem esse sine criminibus, de quibus justa querela est in rebus humanis, non autem sine levibus peccatis, quae etiam juste odit Deus.

Gazzaniga Theol. Tom. IV.

52. Quod si Adversarii pertinacius contendant, ipsam concupiscentiam effrenem Deo odio esse, non admodum reignabimus, si id intelligatur de odio minus proprio, quale est in medico contra aegritudinem, a qua liberare conatur infirmum, quia similitudine ibidem utitur S. Augustinus. Vide supra n. 48.

53. Similiter etiam concedemus, ipsa desideria a concupiscentia rebelli in nobis excitata vocari mala, & illicita, ut enim saepius dicebat S. Augustinus, nos velle debemus, ut haec desideria non insurgant; sed si contra nostram voluntatem insurgant, tum operam dare tenemur, ut eis voluntas non obediatur, quando in nostra est potestate; & sic adimplerimus illud Apost. Pauli Rom. VI. 12. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Illicita igitur sunt desideria carnis, ac propriea odio habenda, sed proprie non sunt peccata, quando ea patimur inviti, sed solum quando voluntas libere iis consentit. Vid. devota illa S. Augustini oratio, qua a metibus concupiscentiae involuntariis liberari precebatur Lib. X. Confession. cap. 50.

54. Ob. ult. Concupiscentia in non renatis est vere peccatum; ergo etiam in renatis, quia per baptismum ejus natura non mutatur. Hinc dicitur remanere.

55. Resp. concupiscentiam remanere post baptismum, sed non eandem; quia post baptismum non amplius est dominans; immo nobis est prorsus involuntaria, & proinde desinit in ea ratio peccati. „Quemadmodum, inquit S. Augustin. Lib. XIV. de Trin. cap. 17. aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quae febribus facta est, revalescere; aliud est infixum telum de corpore demere, aliud est vulnus, quod eo factum est, secunda curatione sanare: ita prima curatio est, causam removere languoris, quae per omnium fit indulgentiam peccatorum; secunda, ipsum sanare languorem, quod fit paucum proficiendo &c.“ Sic etiam habitus vitiosi remanent in homine post ejus conversionem, non tamen sunt peccata, quia non sunt voluntarii.

56. Quare, si concupiscentia in renatis non est peccatum, sed tantummodo languor, & infirmitas, quare Christus eam non assumpsit, qui tamen alias nostras infirmitates in se assunere non est designatus?

57. Resp. S. Thomas 3. P. q. 15. art. 8. Quia Christus perfectissime habuit gratiam, & omnes virtutes, debuit in ipso extingui omnis inclinatio sensualis appetitus contra rationem; nam etiam in nobis quo major est virtus, eo magis debilitatur concupiscentiae fomes. Porro aliæ infirmitates naturæ non pugnant cum recta ratione, ut pugnat effrenis concupiscentia. Alias igitur infirmitates potuit Christus pro nobis assunere, non autem assumere potuit rebellem concupiscentiam, quamvis peccatum vere, & proprie non sit. Accedit, formitem concupiscentiae non posse ordinari ad satiationem.

DISSERTATIO III. SECT. III. CAP. I.

sfaciendum Deo pro peccatis nostris, cum potius inclinet ad contrarium satisfactioni. Vid. totus ille articulus, tum etiam sequens, ubi Angelicus demonstrat, in Christo non fuisse ignorantiam; quamvis & ipsa possit nonnunquam esse sine peccato.

*FALSA ALBERTI PIGHII, AMBR.
CATARINI, ALIORUMQUE
OPINIO.*

58. Ex Lib. S. Anselmi Cantuariensis Episcopi de conceptu virginali & orig. peccato c. 26. al. 25. discimus, fuisse aliquos docentes, peccatum originale nihil esse aliud, quam protoparentis nostri inobedientiam omnibus ejus posteris imputatam. Hanc eamdem falsam opinionem, a S. Episcopo jam explosam, denuo suscitavit sacer. XVI. Alb. Pighius, natione Belga, & multis editis Libris partim ad Mathesim, partim ad Religionem spectantibus admodum clarus (a).

59. Hunc secutus est Ambr. Catharinus, qui non solum ore in Concilio Trident., sed etiam aliquibus scriptis, præcipue autem in opusculo de lapsu hominis, & peccato originali evincere conatus est, actuale peccatum Adæ solum esse singulorum originale, licet foras, & concupiscentia, & similiter alio pœne sint in diversis diversæ (b). Atque horum sententiam tuitus est etiam Alph. Salmeron in c. V. Epist. ad Rom. disp. 45., & seq. cum paucis aliis.

60. Sed eam laud. S. Anselmus ita refellit: Considerandum diligenter, quia non portant infantes peccatum Adæ, sed suum. Nam aliud fuit peccatum Adæ, aliud est peccatum infantium; illud enim fuit causa, istud effectus. Adam caruit debita justitia, non quia aliis, sed quia ipse deseruit; infantes parentea, non quoniam ipsi, sed quoniam alius dereliquit. Non est ergo idem peccatum Adæ, & infantium Quapropter cum damnatur infans pro peccato originali, damnatur non pro peccato Adæ, sed pro suo. Nam si ipse non haberet suum peccatum, non damnaretur. Jam ergo non portat iniquitatem Adæ, sed suam, quamvis ideo di-

, , catur portare, quia iniurias illius peccati sunt , , causa istius “.

61. Hæc in victaratio destumpta est ex S. Augustino, qui sæpius, & diserte docet, peccatum Adæ esse causam nostri peccati originalis. Lib. II. de nuptiis, & concupis. c. 26. voluntarium peccatum hominis primi, inquit, originalis est causa peccati.

62. Non videtur præterea hæc sententia conciliari posse cum Sacros. Trident. Synodi decretis Sess. V. de peccato originali. Docet enim S. Synodus, primo, peccatum Adami propagatione transfundi: non ergo per solam imputationem. Secundo esse unicuique proprium; & Sess. VI. c. 3. singulos homines propriam injustitiam contrahere; per solam autem imputationem peccatum unicuique proprium vere non esset. Tertio eos anathematæ ferit, qui dicunt, parvulos nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam. Quartu parvulos ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizari, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Si ergo trahunt homines peccatum ex Adam, quod expiari necesse est; & si parvuli baptizantur in remissionem ejusdem peccati, & vere regenerantur, non imputatione solum, sed vere sunt peccatores. Demum si non aliter homines contrahunt peccatum originale, quam per imputationem, eos dicendum erit ab hac contagione liberari per non imputationem. Id vero negat Sanctum Concilium, eos anathematæ damnans, qui dicunt, per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum peccati originalis tantum non imputari. Et de hac opinione, quæ non multos inventit adstipulatores, satis (c).

CAPUT II.

Exponitur verosimilior sententia de peccati originalis natura.

63. *Explosis illis de peccati originalis natura opinionibus, quæ aut hæreticæ sunt, aut saltem*

(a) Alb. Pighius, Coloniensis Academiae illustre membrum, multa edidit opera contra Novatores pro Catholicæ fidei, ac Pontificie Auctoritatis defensione, & quidem stylo minus barbaro, quam Scholastici illius ævi solerent. Romæ aliquandiu vixit ab Adriano VI. evocatus, sed postea in Belgiam redix Ultrajecti obiit anno 1543. Dolendum est, eum a tutissima S. Augustini doctrina discessisse, non solum in hac materia peccati originalis, sed etiam, ubi de gratia, Sanctorumque prædestinatione agitur.

(b) Card. Pallavicinius in *Hist. Concilii Trid.* Lib. XIII. c. 8. n. 8. scite observavit, Ambrosium Politi, seu Catarinum magna fuisse in hominum estimacione, dum viveret, sed ejus opera non tanti fuisse habita post mortem, quia in eis a communibus, receptisque aliorum sententiis facile recessit. In indice ex-

purgatorio in Hispania edito ab Ant. de Soto-major verbo ita jubetur: *Delenda sententia, quam cum Alb. Pighio docet, videlicet, non inesse cuique suum peculare originale peccatum.*

(c) Qui plura desiderat, audeat Card. Vincentium Gotti Ton. VI. in I. P. qu. 8. dub. 3. ubi hac de re copiose agit contra Scotistas. Apud eundem alia etiam aliorum Theologorum de natura peccati originalis minus solidæ opiniones refutatae invenientur. Nobis præstat Thoministarum sententiam breviter exponere, ac confirmare, ut in aliis utiboribus immorari possimus. Ceterum variae de peccati originalis natura Theologorum opiniones legi possunt etiam apud Cardin. Pallavicini in *Hist. Concilii Tridentini* Lib. VII. cap. 8. & seq.

tem manifeste falsæ , aliisque minus vulgatis brevitatis amore præterinisis, tempus est, ut Thomistarum , aliquotusque pluricū Theologorum doctrinam , quæ sin minus omnino certa , saltem ceteris omnibus probabilior appetat , exponamus . Deo enim pro sua in nos bonitatem placuit, peccati originalis in omnes homines propagationem certissime revelare, ut omnes ad Christum Dominum Redemptorem pro ejusdem remissione , qua par est , fiducia confugerent; ipsi autem non placuit nobis eadem certitudine manifestare, quemam ejus natura sit, aut quonodo ab Adamo in ejus posteris propagetur. Quanobrem Synodi Tridentinæ Præsides , referente ejusdem historiographo Card. Pallavicini Lib. VII. c. 10. nihil a Patribus definiendum censuerunt de hujus peccati natura , de qua inter Theologos controversiæ vigebant. Magnam esse hac in re difficultatem, fatebatur etiam S. Augustinus, dum Lib. I. de moribus Ecclesie Cathol. c. 22. inquietabat de peccato originali, nihil esse ad prædicandum notius, nihil ad intelligentium secretius .

64. Communiter autem Theologi sententiam Thomæ ex S. Augustino haustam amplectuntur, quam S. Doctor pluribus in locis, præcipue autem in Lib. II. Sentent. Dist. 30. q. 1. art. 5. his verbis proponit: "In quolibet peccato est invenire aliquid quasi formale , & aliquid materiale. Si enim consideremus peccatum actuale , ipsa substantia actus deordinati materialiter in peccato se habet: sed deordinatio a fine formale in peccato est, quia ex hoc rationem mali præcipue habet. Unde dicitur, quod conversio ad bonum commutabile est ibi sicut materiale , & aversio a bono incomutabili est sicut formale ... Sicut autem peccatum actuale consistit in deordinatione actus, ita etiam peccatum originale consistit in deordinatione naturæ . Unde oportet, quod ipsæ vires deordinatae , vel deordinatio virium sint, sicut materiale in peccato originali , & ipsa deordinatio a fine sit ibi, sicut formale . Illa autem pars, quæ per se nata est conjungi fini, est ipsa voluntas, quæ habet ordinem finis omnibus aliis partibus imponere, & tunc constitutio ipsius voluntatis a rectitudine ad finem, quam habuit in institutione naturæ , in peccato originali formale est, & hoc est privatio originalis justitiae . Vires autem appetitus sensibilis sunt natæ recipere ordinem ad finem ab ipsa voluntate, secundum quod sibi subjectæ sunt: & ideo subtractio illius vinculi, quo quodammodo sub potestate voluntatis rectæ detinebantur, materiale in peccato est. Ex hac autem subtractione sequitur, quod unaquæque vis in suum subjectum inordinate tendat, concupiscendo illud; & ideo concupiscentia, qua habiles sumus ad male concupiscentium, peccatum originale dicitur, quasi materiale in peccato originali existens ".

65. Eandem doctrinam, quam hic longo, & subtili, sed omnino recto ratiocinio deducit, alibi brevius exponit præcipue in 1. 2. q. 82. art. 5., ubi inquit: „Est attendenda causa originalis peccati ex causa originalis justitiae , quæ ei opponitur. Tota autem ordinatio originalis justitiae ex hoc est, quod voluntas hominis erat Deo subiecta. Quæ quidem subiectio primo, & principaliter erat per voluntatem, cujus est movere omnes alias partes in finem. Unde ex aversione voluntatis a Deo consecuta est inordinatio in omnibus alijs animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis justitiae , per quam voluntas subdebatur Deo, est formalis in peccato originali; omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali, sicut quiddam materialiter. Inordinatio autem aliarum vicium animalis præcipue in hoc attenditur, quod inordinate convertuntur ad bona commutabile; quæ quidem inordinatio communis nomine potest dici concupiscentia. Et ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis justitiae “. Hæc fuisse exponit in qu. 4. de malo art. 2., ubi etiam difficultates oppositas acute juxta, ac solide dissolvit: ex quibus nos eas tantum seligemus, quæ majoris momenti videntur.

66. Innumera porro ad hoc ipsum confirmandum ex S. Augustino præsto sunt testimonia . Sed unum sufficiat, quod decretorium est Lib. II. de pecc. mer. & remis. c. 4. ubi de concupiscentia inquit: Cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur. Ubi duo in peccato originali aperte distingnit, reatum nempe, seu formale; & concupiscentiam, quæ non est nisi materiale, & substratum, & quæ soluto reatu in adultis manet ad agonem. Similibus sententiis plena sunt S. Doctoris scripta , quæ contra Pelagianos ipse exaravit .

67. Objicit primo sibi ipsi Angelicus, peccatum esse contra naturam ; concupiscentiam autem esse secundum naturam ; est enim proprius actus virtutis concupisibilis, quæ est potentia naturalis; non ergo &c.

68. Respondet autem , concupiscere secundum rationis ordinem, esse homini connaturale: concupiscentiam autem, quæ transcendent limites rationis , inesse homini contra naturam ; & talem esse concupiscentiam originalis peccati .

69. Ob. secundo. Per peccatum originale sunt in nobis etiam aliæ passiones: non ergo sola concupiscentia dici potest materia peccati originalis .

70. Respondet cum S. Thoma 1. 2. qn. 82. art. 5. ad 5., passiones irascibiles reduci ad passiones concupisibilis, sicuti ad principaliores, inter quas concupiscentia vehementius movet, & magis sentitur; & ideo concupiscentię attribuitur, tamquam prin-

principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur (a).

71. Dices. Saltem peccata, quæ dicuntur puræ malitiae, a concupiscentia nullatenus pendent; & tamen & ipsa a peccato originali, tanquam a prima causa repetuntur: non ergo concupiscentia &c.

72. Resp. cum S. Thoma qu. de malo art. 2. ad 7. „ sub peccato originali comprehendit & mai- litiam, & ignorantiam: sicut enim concupiscentia contracta per originem nihil est aliud, quam destitutio inferiorum virium a retinaculo justitia originalis, ita malitia contracta nihil aliud est, quam destitutio ipsius voluntatis ab originali justitia“. Hinc est illa pronitas ad eligenda mala, quæ malitia nuncupatur; unde etiam peccata malitiae a concupiscentia suo modo oriuntur, quatenus concupiscentia ex destituzione originalis justitiae nata est.

73. Ob. tertio. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, sed intellectus est supremus inter animæ partes: ergo peccatum originale magis est ignorantia, quam concupiscentia.

74. Resp. inferiorem partem animæ jam ex peccato corruptam eam esse, quæ obnubilat, & secum trahit rationem; & propterea peccatum originis magis esse concupiscentiam, quam ignorantiam, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis inveniatur; ignorantia, inquam, illa, quæ est carentia illius scientiæ naturalis, quam homo in primo statu habuisset. Quomodo autem ignorantia ad peccatum originale pertineat, explicat S. Thomas q. 5. de malo art. 7. his verbis: „Sicut ex originali justitia, per quam voluntas Deo conjungebatur, fiebat quædam perfectionis redundantia in alias vires; ita scilicet, quod ratione illustrata cognitione veritatis, irascibilis, & concupiscibilis sortirentur rectitudinem a ratione; ita subtracta originali justitia a voluntate, defecit cognitio veritatis in intellectu, & rectitudo in irascibili, & concupiscibili; & sic ignorantia, & formæ sunt materialia in peccato originali, sicut & conversio ad bonum commutabile in peccato actuali“.

75. Ob. quarto. Concupiscentia vel est actuale, vel habitualis; natura autem potest esse peccatum originale. Prima enim est peccatum actuale, non originale. Altera vero non est peccatum; alias homo infectus habitu pravo semper peccaret, ac semper demereretur.

76. Respondeat Angelicus, concupiscentiam, quæ pertinet ad peccatum originale, non esse actualem, sed habitualem. Hæc autem concupiscentia habi-

tualis non est qualitas ex frequentibus actibus affecta, quæ hominem facilem, atque expeditum faciat ad concupiscentium, ut in habitibus acquisitis contingit; sed est pronitas ad concupiscentium nata ex hoc, quod vis concupisibilis non perfecte subditur rationi; postquam enim homo peccando, justitiam originalem amisit, vis concupisibilis, rupto freno, rationi rebellis facta est, quemadmodum ratio ipsa Deo rebellavit; & hoc modo peccatum originale materialiter loquendo est habitualis concupiscentia. Quæ quidem habitualis concupiscentia in non renatis fonte baptismatis peccatum est, utpote conjuncta subtractioni gratiæ, seu amicitiæ cum Deo; in renatis autem peccatum non est propter infusionem gratiæ, & caritatis, qua omnis ejus reatus tollitur, ut supra declaratum est sæpius cum S. Augustino.

77. Et bene notat S. Thomas, quod justitia originalis restituatur in baptismo, quantum ad hoc, quod superior pars animæ conjungit Deo, per cuius privationem inerat reatus culpæ; sed non quantum ad hoc, quod rationi subjiciantur inferiores vires: unde etiam post baptismum remanet fomes concupiscentiæ, cum quo nobis perpetuo luctandum est.

78. Observat insuper idem Angelicus, quod si- cut habitus vitiosus, qui est proprius alicujus personæ, est acquisitus ex actibus ipsius personæ, ita & habitualis concupiscentia, quæ pertinet ad peccatum naturæ, est acquisita ex voluntario actu primi parentis; non autem est naturalis proprie loquendo, neque infusa. Ceterum quo sensu peccatum originale sit habitus, exponit S. Doctor I. 2. qu. 82. art. 1.

79. Dices. Si concupiscentia se habet, ut ha- bitus etiam in baptizatis remanens, & est mate- riale peccati originalis, quotiescumque hæc propter consensum voluntatis fit dominans, reviviscet in homine peccatum originale, quod est absurdum.

80. Resp. cum Bossuet Lib. IX. de la Tradition &c. c. 12., & 15. malitiam (seu formale peccati originalis, quod contraximus) totam sitam esse in prima inobedientia Adami, in quo fuimus omnes. Hæc autem malitia sublata est, quando per baptismum conseulti sumus in Iesu Christo, in eoque renati. Quando vero concupiscentiam in nobis regnare permittimus, non reviviscit amplius peccatum jam dimissum; quia, ut inquit Apostolus, sine paenitentia sunt dona Dei, Rom. XI. 29.: sed novum actuale committitur. Vid. Prop. 74. Baji: Concupiscentia renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur,

pec-

(a) S. August. Lib. XIV. de civ. Dei c. 15. libidi- nis, vel concupiscentiæ vocabulum, dicit esse genera- le. Est enim libido ulciscendi, quæ ira dicitur: est libido babendi pecuniam, quæ avaritia: est libido quo- modocunque vincendi, quæ pervicacia: est libido glo- riandi, quæ jactantia nuncupatur. Sunt multæ, varia-

que libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam vero non habent. Quis enim facile- dixerit, quid vocetur libido dominandi, quam tamen plurimum valere in tyrannorum animis, etiam civilia bella testantur?

peccatum est, sicut & alii habitus pravi.
81. Ob. quinto. Peccatum originale idem est in omnibus; non autem eadem in omnibus est concupiscentia, sed in aliquibus ardenter, in aliis remissior: ergo &c.

82. Resp. S. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 4. ad 1. „ Soluto vinculo originalis justitiae, sub quo quodam ordine omnes vires animae continebantur, iniquaque vis animae tendit in suum proprium motum, & tanto vehementius, quanto fuerit fortior. Contingit autem, alias vires animae esse fortiores in uno, quam in alio propter diversas corporis complexiones“. Quavis ergo peccatum originale sit in omnibus aequaliter, non tamen in omnibus aequaliter est concupiscentia. Sic diruta columna lapides superimposita ruunt, sed non aequali impetu, quia aequaliter est ipsorum gravitas, seu tendentia ad unum.

83. Dices. Corruptio hominis per peccatum originale se extendit etiam ad miseras hujus vitae, atque ad ipsam mortem; nec tamen in his ponitur materiale peccati originalis: ergo neque in concupiscentia.

84. Resp., has miserias esse penam peccati, non autem ullo modo ad ipsam peccati naturam pertinere; quia non spectant ad illas vires, quae ratione naturæ sunt obedire. S. Thomas laud. qu. 4. de malo art. 2. „ Superior pars animæ, inquit, caret debito ordine ad Deum, qui erat per originalem justitiam, & inferiores vires non subduntur rationi, sed ad inferiora convertuntur, secundum proprium impetum, & ipsum etiam corpus in corruptionem tendit, secundum inclinationem contrariorum, ex quibus componitur. Sed superior pars animæ, & etiam quædam inferiorum virium, quæ sunt sub voluntate, & ei naturæ sunt obedire, recipiunt hujusmodi sequelam primi peccati, secundum rationem culpæ; sunt enim culpæ susceptivæ hujusmodi partes. Sed inferiores vires, quæ non subduntur voluntati, scilicet potentia animæ vegetabilis, & etiam ipsum corpus, suscipit hujusmodi sequelam secundum rationem penæ, non secundum rationem culpæ“. Vid. etiam in II. Dist. 30. qu. 1. art. 3. ad 4.

85. Dices iterum. In brutis appetet concupiscentia non minus, quam in hominibus: nec tamen in iis est peccatum originale: ergo &c.

86. Resp. S. Augustinus, in belluis concupiscentiam non esse rebelle rationi, quam non habent. Cur, inquit Lib. IV. Oper. imperf. cap. 41., libido spiritui resistit in homine, quod non facit in pecore, nisi quia pertinet ad naturam pecoris, al penam vero hominis? Et de pecc. orig. c. 40. Tantæ excellentiæ in comparatione pecoris est homo, ut vitium hominis est natura pecoris.

87. Ob. ult. Concupiscentia subsequitur peccatum originale: non igitur protest esse ejus materia. Prob. aut. Ut S. Thomas siue repetit, ex

quo voluntas hominis a Deo recessit, partes inferiores ei rebelles factæ sunt; & hæc rebellio dicitur fomes, vel concupiscentia; primo ergo &c.

88. Resp. Si loquamur de ipso actuali Adæ peccato, certe primo in eo intelligitur justitia originalis privatio, deinde rebellio partis inferioris contra rationem, omniumque virtutum deordinatio. Sed si loquamur de eodem peccato, prout origine descendit in posteros, tunc utrumque simul est, nempe aversio a Deo ultimo fine, & conversio ad creaturas, seu inordinata rerum creatarum concupiscentia. Peccatum enim originale est peccatum habitualis, cuiusmodi in Adamo fuit a momento infandæ ipsius inobedientie usque ad felicissimum illud punctum, quo divina misericordia eum ad pœnitentiam vocavit. Tunc autem peccati reatus, seu quod in ipso formale est, omnino remisus fuit, manit tamen concupiscentia, quia justitia originalis non amplius restituta est, quantum ad virtutem inferiorum subordinationem, & corporis immortalitatem. Eodem ipsissimo modo res se habet in posteris Adæ, qui nascuntur originali latente sedati, nempe habitualiter aversi a Deo, & inordinate conversi ad creaturas. In regeneratione autem baptismatis tollitur aversio a Deo, in qua situ est formale, seu reatus peccati; remainet vero habitualis fomes concupiscentie, quæ ad inordinata conversionem ad creaturas nos sollicitat; cui tamen auxilio gratiae Dei resistere possumus, & debemus. Exemplum est simile in habitibus vitiosis, qui repetitis malis actibus acquituntur. Quando enim peccatum pœnitentia deletur, totus reatus transit, manet tamen habitus pravus, ad eosdem malos actus nos impellens.

89. Ceterum nos desunt inter S. Thomæ discipulos, qui potest, concupiscentiam vocari materiam peccati originalis improprie, proprie autem esse ejusdem peccati effectum; privatio enim justitiae originalis non conjungitur concupiscentiae, quemadmodum formale peccati actualis conjungitur substantia actus pravi. Hinc Sanet. Thomas in II. Sent. Dist. 32. qu. 1. art. 1. ad 5. Non eodem modo, inquit, se habet concupiscentia, & fomes ad originalem maculam, sicut actus peccati ad maculam actualiem: concupiscentia enim etsi quodammodo ad originalem maculam materialiter se habeat, non tamen est causa eius, secundum quod in eodem subjecto inveniuntur. Sed actus peccati causat actualiem maculam; & ideo non potest contingere, ut actus maneat, & macula, vel reatus transeat, sicut in originali manente concupiscentia transit reatus, & macula. Huic sententiæ subscribit Franc. Sylvius cum aliis non ignobilibus Thomistis, quos secutus est P. Car. Billuart in Tom. II. prima secundæ Dissert. 6. art. 5. §. 1., quem videndum consulo, maxime in §. 2., ubi sententiam Thomistarum fusius confirmat, & ab objectionibus vindicat.

90. Quæres, cuius gravitatis sit peccatum originale?

91. Resp., omnibus certum esse, peccatum originale esse mortale, utpote quod privat hominem gratia, & amicitia Dei, ac proinde beatifica ejus visione, quæ nonnisi per gratiam sanctificante haberi potest. Certum est etiam, inter peccata mortalia esse omnium minimum, quia, ut saepius docet S. Thomas, ubi minus est de voluntario, ibi minus est de culpa; peccatum autem originale est voluntarium voluntate naturæ, non voluntate personæ. Hinc aliqua ratione est etiam minus peccato veniali. „Peccatum veniale, inquit Angelicus quæst. 5. de malo art. 1. ad 9., originali comparatum quodam modo est magus, & quodam modo est minus. Peccatum enim veniale comparatum huic personæ, vel illi, magis habet de ratione peccati, quam peccatum originale, quia peccatum veniale est peccatum voluntarium voluntate hujus personæ, non autem peccatum originale. Sed peccatum originale comparatum ad naturam est gravius, quia privat naturam majori bono, quam peccatum veniale privet personam, scilicet bono gratiæ. Et propter hoc debetur ei carentia visionis divinæ, quia ad visionem divinam non pervenitur, nisi per gratiam, quam peccatum veniale non excludit”; excludit autem peccatum originale.

C A P U T III.

Qua ratione peccatum originale traducatur in omnes posteros Adæ.

92. Referente S. Thoma 1. 2. qu. 81. art. 1., quidam considerantes, subjectum peccati esse animam rationalem, eamdem animam dixerunt a parentibus in filios simul cum semine traduci; ut sic ex infecta anima infectæ animæ derivari videantur. Hanc sententiam S. Hieronymus Epist. 165. inter Augustinianas, tribuit Tertulliano, Apollinari, & maximæ parti Occidentalium, ut quo-

modo corpus ex corpore, sic anima nasceretur ex anima.

93. In hanc eamdem sententiam propendebat etiam S. Augustinus, quia aptior ei videbatur ad tuendum capitale fidei nostræ dogma peccati originis contra Pelagianos. Anceps tamen hæreditat propter insuperabiles difficultates, quæ sese ultro offerebant; unde Lib. V. cont. Julian. c. 4. inquietabat: *Aut utrumque (nempe anima, & corpus) vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero, tanquam in vitiato vase corruptitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libenter disco, quam dico, ne audeam docere, quod nescio.*

94. Neque solus Augustinus, sed & non pauci alii Patres, qui euudem præcesserunt, vel postea securi sunt, de animæ origine hæsitarunt; unde S. Prudentius Trecensis Episcopus, qui sœc. IX. florebat, in Lib. de Prædestinatione ad Jo. Scotum c. 16. dicebat, *hanc esse magnam quæstionem a Patribus diu, multumque discussam, sed absque certa definitione relictam.*

95. Sensim tamen, ac sensim illa multorum veterum de animæ traduce antiquata opinione, nemo plane nunc est, qui ambigat, singulas hominum animas in singulis eorum corporibus a Deo creari. Et talis modo, ac tantus est omnium consensus, ut saltem summæ temeritatis notam non effugeret, qui ei repugnaret (a).

96. Secundo. Alii hanc sententiam tanquam erroneam repudiantes, prosequitur S. Thomas loco laud.: „conati sunt ostendere, quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiamsi anima non traducatur, per hoc, quod corporis defectus traducuntur a parente in prolem, sicut leprosus generat leprorum, & podagricus podagricum, propter aliquam corruptionem semenis, licet talis corruptio non dicatur lepra, vel podagra. Cum autem corpus sit proportionatum animæ, & defectus animæ redundant in corpore, & e converso, simili modo dicunt, quod culpabilis defectus animæ per traductionem seminis in prolem derivatur, quamvis semen actualiter non sit culpæ subjectum (b).

97.

(a) S. Thomas in qu. 3. de potentia art. 9. inter alias sententias de origine animæ has duas enumerat, primo eorum, qui dicebant, animam filii ex parentis anima propagari, sicut & corpus propagatur ex corpore; secundo eorum, qui volebant, omnes animas a principio extra corpora suisse creatas simul, & postmodum corporibus seminatis conjunctas; subdit autem has duas sententias iudicio Ecclesia suisse damnatas. Item Lib. II. cont. Gent. cap. 86. *Est error, inquit, Apollinaris, & sequacium ejus, qui dixerunt, animas ab animalibus generari, sicut a corporibus corpora.* Ad denique 1. P. Summae theol. qu. 118. art. 2. ita absolute pronunciat: *hæreticum est dicere, quod anima intellectiva traducatur cum semine.* Censent tamen aliqui, Angelicum Doctorem hæresis non damnasse, nisi absurdum commentum Apollinaris, & Tertulliani,

qui animam educi putarunt ex incorporeo quodam semine ipsius animæ. Vid. P. Bern. de Rubeis in Dissert. de peccato origin. cap. 63. n. 3., & P. Laur. Berthi de theol. discipl. Lib. XII. c. 4. Ceterum non desunt, qui hanc de quotidiana animarum creatione doctrinam, utrum modo communem, & plane certainam, ad fidem minime pertinere judicent, ut Guill. Estius in Lib. II. Sent. dist. 17. §. 14. Consuli possunt Card. Henr. Norisius in Vindictis August. cap. 4. §. 3., & Cardin. Robertus Bellarminus Lib. IV. de ammissione gratiæ cap. 11., ubi varias de origine sententias exponit.

(b) Hinc nata est chimerica illa nonnullorum sententia inorbose nescio cuius qualitatibus humano semini ex venenoso serpentis sibilo impressæ, ratione cuius peccatum Adami ex uno in aliud hominem perpetuo pro-

97. Hanc quorundam rationem excludit Angelicus, quia: „dato quod aliqui defectus corporales a parente transeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex conseguenti propter corporis indispositionem (sicut interdum ex fatus fatui generantur), tamen hoc ipsum, quod est ex origine aliquem defecctum habere, videtur excludere rationem culpe, de cuius ratione est, quod sit voluntaria. Unde etiam posito, quod anima rationalis trahuceretur, ex hoc ipso, quod infectio animæ prolis non esset in ejus voluntate, amitteret rationem culpe obligantis ad pœnam, quia, ut Philosophus dicit in III. Ethnicorum cap. 5., nullus improporabit cœco nato, sed magis miserebitur “.

98. Tertio. Quidam ad hoc mysterium explicandum commenti sunt pactum aliquod, vel *explicatum*, vel saltem *implicitum* Deum inter, & Adam, ut si iste justitiam originalem fideliter conservasset, ejus posteri cum eadem justitia originali feliciter nascerentur; contra vero si ille suo Creatori ingratius lege violata justitiam, & gratiam sanctificantem amisisset, infelices ejus posteri cum eadem justitiae, & gratiae privatione venirent in mundum.

99. Ad quam sententiam magis illustranlam nonnulla addunt; nempe primo omnium hominum voluntates fuisse in Adami voluntate quodammodo inclusas: secundo, Adamum propterea fuisse totius humani generis caput, non solum *physicum*, sed etiam *moralē*, quatenus omnium voluntates in sua voluntate continebat: tertio omnibus hominibus imputandam esse divini præcepti violationem, quemadmodum omnibus fuisse imputata ejusdem præcepti observatio; & sic intelligi facile, quod dicit Apostolus, *omnes homines in Adam peccasse*; quia omnes sua voluntate in voluntate Adami contenta libere præceptum Divinum transgressi sunt.

100. Sed primo illud maxime obstat, quod partitius hujus nullum in sacris Litteris vestigium apparet, nullaque illius mentio apud sanctos Patres habetur, præcipue vero apud S. Augustinum, cuius industria plusquam omnium aliorum, pro hoc dogmate adstruendo, & vindicando contra Pelagianos desudavit. Qua in re etiam observare non pigeat, Julianum novæ illius sectæ præcipuum coriphæum, ut catholicam veritatem labefactaret, perpetuo nostris objecisse, nullo modo intelligi posse, quomodo contagium primi peccati Adamitici ad omnes homines propagetur; & ita quidem difficultatem suis argutiis augebat, ut pene totius belli summa ad hoc punctum redacta esse videtur; & tamen S. Augustinus omnes ingenui sui vi-

res ad hanc difficultatem tollendam intendere coactus, nihil unquam innuit de pœno illo, quo recentiores quidem Scholastici facillime originalis labis propaginem explicari posse censerent. Nihil quoque solerissimus, atque acutissimus ejus Discipulus S. Thomas de codem memorat. Quod tantorum virorum silentium satis esse videtur ad novam hanc explicationem explodendam.

101. Non me latent quædam ab Adversariis hinc inde ex sacris Litteris ad illud pactum confirmandum allata testimonia. Sed illa longe alium habent sensum. Sic ex. gr. Gen. XVII. 14. dicitur: *Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anina illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.*

102. Veruntamen verba illa in obvio, & naturali sensu referuntur ad pactum circumcisionis initium cum Abrahamo. Quod si etiam referantur ad peccatum originale, ut S. Augustinus retulit (vid. sup. Sect. II. n. 60.) non exprimunt pactum ullum enim Adamo initium, sed potius legem illam Adamo impositam de non comedendo ligno &c. Hinc parvuli non circumcisi morti obnoxii erant propter ejusdem legis violationem.

103. Seclusis itaque omnibus his novis opinioribus, satius erit antiquam S. Thomæ doctrinam amplecti, quam & ipse a veteribus Ecclesiæ Patribus, ac potissimum a S. Augustino, cuius studiosissimus fuit, fideliter didicerat. Ita igitur prosequitur laud. loco 1. 2. qu. 81. art. 1.: „Et ideo alia via procedendum est, dicendo quod omnes homines, qui nascuntur ex Adam, possunt considerari, ut unus homo &c. Vide supra Sect. II. num. 152. Et in resp. ad 2. Et si anima, inquit, non traducatur, quia virtus seminis non potest causare animam rationalem, movet tamen ad ipsam dispositive; unde per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem, & simul cum natura naturæ infectio. Ex hoc enim fit iste, qui nascitur, consors culpæ primi parentis, quod naturaliter ab eo sortitur per quandam generativam motionem. Demum in resp. ad 3. Etsi culpa, inquit, non sit actu in semine, est tamen ibi virtute humanae naturæ, quam concomitantibus ipsis culpa“. Hæc saepius repetit Angelicus, quibus nihil disertius dici potest ad hanc obscurissimam materiam illustrandam.

104. Hic antem obiter notaendum, Christum Dominum fuisse quidem in Adam aliqua ratione, quatenus ex eo per Beatam Virginem Mariam descendit, non tamen in eo fuisse secundum rationem seminalem, quia ex virili semine natus non fuit. Vid. supra Sect. II. n. 155.

105.

vetita. Memorat quidem Sanctus Augustinus morbidam quædam, & pestiferam qualitatem Lib. XI. de Gen. ad litt., sed his verbis nihil aliud S. Doctor designasse videtur, quam concupiscentiam.

pagetur, cum tamen serpens sola in Eym sit allocutus; non vero Adam, ex quo uno tanquam omnium hominum capite noxa illa prima descendit. Alii vero hanc morbosam qualitatem a pomo vetito hauriunt. Sed pomum erat bonum, tantummodo ejus comestio

105. Hæc ipsissima est S. Augustini doctrina, qui sæpius a Pelagianis provocatus, ut explicaret, quomodo peccatum originale dici possit nobis voluntarium, & liberum, semper respondit, nobis fuisse voluntarium, & liberum in Adamo, in quo omnes eramus, & a quo generatione descendimus (Vid. sup. Sect. II. n. 151.). Et postquam hanc suam doctrinam magistri sui Ambrosii firmissima auctoritate munivit, observat in postremo Operे cont. Jul. Lib. IV. n. 104., dici potuisse a S. Episcopo Mediolanensi, omnes in Adamo fuisse: „non propter arbitrium singulorum, sed propter originem seminis, unde omnes futuri erant: secundum quam originem omnes in illo uno erant, & hi omnes unius ille erant, qui in seipsis nulli adhuc erant“.

106. Id postea illustrat S. Doctor exemplo Levi, qui dicitur ab Apostolo Heb. VII. 9. decimatus a Melchisedech in lumbis Abrahæ, in quibus erat, non secundum substantiam suam, aut voluntatem, sed solum secundum originem seminalem.

107. Et hæc est propagationis culpæ originalis causa prima. Sed præterea idem S. Doctor aliam assert causam proximiorem transfusionis originalis culpæ, nempe concupiscentiam, sine qua generatio non fit. Unde Serm. 151. de tempore n. 5. postquam concupiscentiam memoravit ex primo Adami peccato natain: *Ecce, inquit, unde trahitur originale peccatum. Ecce unde nemo nascitur sine peccato.*

108. Hec docet Hypponensis Episcopus quam-sæpissime; imo in Serm. laud. inde repetit, quod Christus a labe originali immunis fuerit, quia a Virgine sine ulla concupiscentia conceptus fuit. Et Lib. V. cont. Jul. cap. 15. „Hinc appareat, inquit, illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, secisse in genere humano propaginem mali; quia Mariæ corpus, quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpore, quod non inde concepit. Et iterum ibidem: Caro itaque Christi mortalitatem de mortaliitate materni corporis traxit, quia mortale corpus ejus invenit; contagium vero peccati originalis non traxit, quia concubentis concupiscentiam non invenit“. Innumera sunt humanodi testimonia.

109. Neque ab hac sententia alienus est magister noster S. Thomas. Nam in qu. 81. sæpius cit. art. 3. ad 2. explicans, quomodo a parentibus baptizatis traducatur peccatum originale, remanere in ipsis baptizatis peccatum originale

„quantum ad fonsitem, qui est inordinatio partium inferiorum animæ, & ipsius corporis, secundum quod homo generat, & non secundum mentem, & ideo baptizati traducunt peccatum originale. Non enim parentes generant, in quantum sunt renovati per baptismum, sed in quantum tamen retinent adhuc aliquid de vetustate primi peccati, scilicet concupiscentiam. Et q. 4. de malo art. 6. ad 16. Causa, inquit, quod alius quis transmittat originale peccatum in prolem, est id, quod remanet in eo de peccato originali, etiam post baptismum, scilicet concupiscentia, vel fomes“.

110. Qua tamen S. Doctor semper utebatur, præcisione, & distinctione, ibidem observat, hanc concupiscentiam, quæ dicitur vehiculum culpæ originalis, non esse concupiscentiam *actualiæ*, quæ in actu generationis excitatur, sed *habitualiæ*, in qua reponitur materiale peccati originalis. Unde si miraculo hæc libido actualis in generatione omnino removeretur, proles nihilominus contraheret peccatum originale; quia nempe propria ejusdem traduceundi via est carnalis generatio ab Adam procedens. Et si contra hominem existaret per creationem, aut alio modo, quam per seminalem generationem ab Adam, ille innocens, & a labe Adamitica omnino immunis esset (a).

111. Et quia frequenter S. Augustinus ita de actuali concupiscentia loquitur, quasi per ipsius ardorem originalis noxa transvehatur, S. Thomas fidelis ejus interpres id explicat, quod „libido actualis, quæ est in coitu, sit signum concupiscentiæ habitualis, quæ materialiter se habet in peccato originali... Unde Augustinus, cum dixit, quod transmittit peccatum, posuit signum pro signato“.

112. Et hæc satis sint de obscura, atque implexa illa quæstione, quomodo peccatum Adami propagetur in omnes ejus posteros. Licet autem hæc Sanctorum Augustini, & Thomæ, aliorumque plurimorum Theologorum doctrina ad fidem minime pertineat, de ea tamen adeo certus S. Augustinus erat, ut in laud. superius Lib. IV. Operis imperfecti ita fidenter Julianum allocutus sit: „Desine vane garris, & omnes, qui noui dum nati nihil per proprias voluntates agere poterant boni, vel mali, in uno potuisse peccare, in quo per rationem seminis erant, quando ille propria voluntate peccatum illud grande peccavit, naturamque in se vitiavit, mutavit, obnoxiatum humanam; excepto uno homine, qui ex ipso quidem semine, non tamen seminali ratione

(a) In art. 7. ejusd. quæst. ita Thomas resolvit: *Divitum est supra, quod peccatum originale a primo parente derivatur in posteros, in quantum posteri morentur a primo parente per originem. Manifestum est autem, quod materia non est movere, sed moveri; unde qualitercumque aliquis materialiter procederet ex Adam, vel ex his, qui ab Adam processerunt, nullo modo contra-*

heret originale peccatum, nisi seminaliter propagaretur ex eo. Sicut nec etiam peccatum originale contraheret, si aliquis homo de novo formaretur de terra. Unde ad 6. concludit, quod ex hoc, quod Christus fuit conceptus ex Virgine sine virili semine, habuit, quod non contraheret peccatum originale.

,, tione procreatus est; si potes, intellige; si non
,, potes, crede (a).

113. Scholion. Cum hactenus ostensum sit, peccatum originale propagari per seminalem rationem, qua natura ipsa humana propagatur, adhuc curiosissimis aliqui inquirunt, quomodo anima, quae spiritualis est, & a Deo sine macula peccati creatur, eamdem maculam contrahat per semen.

114. Omnimodum antem probabilior eorum sententia videtur, qui dicunt, animam vitiari eo ipso momento, quo corpori jam formato ex semine Adamitico corrupto conjugitur, quomodo si ipsa intraret in corpus vulneratum, aut igne jam ardens, mox doloris sensum perciperet, propter mutuum scilicet animae ipsius cum corpore, cuius est forma substantialis, commercium. Ita inter alios Innocentius III. in Exposit. Ps. L. inquisiens: „Ex seminibus fœdatis & corruptis concipitur corpus corruptum pariter, & fœdatum, eni anima tandem infusa corrumpitur, & fœdatur, non ab integritate, vel munditia, quam habuit, sed ab ea, quam haberet, si non uniretur fœdato corpori & corrupto“¹¹. Ad quam rem declarandam utitur exemplo a S. Augustino sacerdote liquoris, qui contrahit fœtorem vasis fœtidi, cum infundit.

115. Id tradidit etiam Angelicus in II. Dist. 5o. quæst. 1. art. 2. ad 5. dicens: „Anima, quæ tali corpori (fœdato & corrupto) infunditur, deordinationem culpæ contrahit ex hoc ipso, quod hujusmodi corporis forma efficitur; cum oporteat, perfectionem perfectibili proportionata tam esse“¹². Et ibidem ad 5.: „Anima non inficitur per infectionem corporis, quasi corpore agente in animam, sed per quaudam collimitationem unius ad alterum; quia forma recipitur in materia, secundum conditionem ipsius materiæ; cum omne, quod est in altero, sit in eo per modum recipientis“¹³. Si quis plura desiderat, aedat Theologos Scholasticos.

CAPUT IV.

Resolvuntur quædam quæstiunculæ de peccato originali.

116. Quæres primo, an si Eva sola peccasset, ejus peccatum fuisset in nos derivatum?

(a) Nicol. Malebranchius, Guill. Gothofr. Leibnitius, aliqui nonnulli recentiores Philosophi, non Theologi, nova excogitarunt systemata ad explicandum arcanum peccati originalis traducem. Sed parum feliciter. Si quis ea exposita, & explosa simul videre cupit, aedat sacerdos laud. P. Bern. de Rubeis in *Tract. Theol. de peccato origin.* Veneti 1757. cap. 69., & seq.

In tota autem hac originalis peccati materia nulla nisi sumus exceptione, ne a nostro scopo diverteremus. Ampliciter tamen quia decet venerazione celebrem illi Gazzaniga Theol. Tom. IV.

117. Respondet S. Thomas I. 2. quæst. 81. art. 5. negative, hoc utens ratiocinio. „Dictum est supra, quod peccatum originale a primo parente traducitur, in quantum ipse movet ad generationem natorum. Unde dictum est, quod si materialiter tantum aliquis ex carne humani generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifestum est autem secundum doctrinam Philosophorum, quod principium activum in generatione est a patre, materialiter autem materialiter ministrat, unde peccatum originale non contrahitur a Matre sed a Patre. Et secundum hoc si Adam non peccante, Eva peccasset, sibi originale peccatum non contraherent. E converso autem esset, si Adam peccasset, & Eva non“¹⁴.

118. Sed efficacius id ipsum probatur ex sacris Litteris, quæ loquentes de peccato originali semper unum hominem, nempe Adam eius primorum auctorem nominant. *Per unum hominem*, inquit Apostolus Rom. V. 12., *peccatum in hunc mundum intravit*. Ibid. *Unius delicto multi mortui sunt, tum: unius delicto mors regnavit per unum*; & i. ad Corinth. XV. 22. *In Adam omnes moriuntur*. Consequenter etiam Concilium Trident. solius Adæ mentionem fecit, ubi doctrinam peccati originalis exposuit.

119. Neque obest, quod dicitur Ecclesiastici XXV. 53. *A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur*. Non inquam, hæc enim verba tantummodo significant, Eam fuisse primam peccati occasionem, quia præceptum Dei violando prima peccavit, & Adam ad peccatum sollicitavit, unde omnes peccatores, & mortales effecti sumus: non autem quasi ipsa fuisse generis humani caput, quod peccatum intraverit in hunc mundum, & per peccatum mors. Solus enim Adam justitiam a Deo accepit in posteros transferendam, nisi eam sua culpa infelicitate amisisset, utpote qui *primus formatus est a Deo pater orbis terrarum*, ut dicitur Sap. X. 1.

120. Eodem sensu Sancti Patres vel Evæ vel utriusque protoparenti nostrarum calamitatem causam attribunnt; unde etiam illa antithesis inter Eam, & Mariam Virginem, quam in suis precibus adoptavit Ecclesia; ut quiemadmodum illa nobis mortem, sic ista nobis vitam attulerit. Sic S. Augustinus Lib. II. de Symbolo cap. 4. inquit: *per feminam mors, per feminam vita: per*

Iam Synodi Trident. clausulam Sess. V. Declarat hæc ipsa S. Synodus, non esse sue intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam, & immaculatam virginem Mariam, Dei Genitricem, sed observandas esse constitutiones fel. rec. Xysti Papæ IV., sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat. De qua clausula videri potest Nat. Alexander in Hist. Eccles. Sec. II. Dissert. XXI. §. 21.

per Eam interitus, per Mariam salus &c.; & Ecclesia in Festo Annuntiationis: Mortem, quam femina intulit, femina fugavit.

121. Nempe Sancti Patres aliquando primum grandis illius peccati exordium consideraverunt, quod certe ab Eva repetendum est. Ceterum frequentissime unius Adam mentionem faciunt, praecipue S. Augustinus in Libris illis, in quibus contra Pelagianos transfusionem primi illius peccati cum Ecclesia Catholica propugnat. Antithesis autem inter Eam & B. Virginem Mariam si attente consideretur, nostrae sententiae favet. Neque enim B. Virgo Maria nos proprie salvavit, sed nostrae salutis causa dicitur, quatenus Iesum Christum genuit Salvatorem nostrum. Sic etiam Eva nos perdidit, quatenus Adamum ad peccandum pestifera suasione induxit (a).

122. Ex his liquet, peccatum Adami propagatum iri in omnes posteros, etiam si Eva minime peccasset, quia Adam caput erat generis humani, ut jam dictum est.

123. Quæres secundo, an Eva sola peccante saltem mors, alicisque ritæ misericœ in posteros pertransisset? Mater enim ad generationem prolis concurrit, subministrando materiam; cum autem ad materiam consequantur passiones, ac morienti necessitas, sola matre peccante, videtur hac potuisse in ejus filios derivari.

124. Respondet S. Th. laud. art. 5. ad 2. „ Hoc non videri conveniens; immortalitas enim, & impassibilitas primi hominis non erat ex conditione materiae, sed ex originali justitia, per quam corpus subdebatur animæ, quandiu anima esset subjecta Deo. Adamo igitur non peccante, manifestum est, quod in filiis non esset defectus originalis justitiae; unde non esset in eis passibilitas, vel necessitas moriendo “.

125. Quæres tertio, utrum alia peccata primi parentis, vel parentum proximorum traducantur in filios?

126. Respondet Angelicus in 1. 2. qu. 81. art. 2. negative. „ Cujus ratio est, inquit, quia homo generat sibi idem in specie, non autem secundum individuum: & ideo ea, quæ directe pertinent ad individuum, sicut personales actus, & quæ ad eos pertinent, non traducuntur a parentibus in filios: non enim grammaticus traducit in filium scientiam grammaticæ, quam proprio studio acquisivit. Sed ea, quæ perti-

„ nent ad naturam speciei, traducuntur a parentibus in filios ... Sicut autem ad personam alii quid pertinet secundum seipsam, aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam potest aliquid pertinere secundum seipsam, scilicet quod catus satur ex principiis ejus, & aliquid ex dono gratiæ. Et hoc modo justitia originalis erat quoddam donum gratiæ toti humanæ naturæ divinitus collatum in primo parente, quod quidem primus homo amisit per primum peccatum. Unde sicut illa originalis justitia traducta fuisset in posteros simul cum natura, ita etiam inordinatio opposita. Sed alia peccata actualia vel primi parentis, vel aliorum non corruptum naturam quantum ad id, quod naturæ est, sed solum quantum ad id, quod personæ est, idest secundum proutatem ad actum. Unde alia peccata non traducuntur “. Vid. etiam Qu. IV. de malo art. 8.

127. S. Augustinus aliquando hac de re dubius habuit; imo in Enchiridio cap. 46. parentum quoque peccatis, inquit, parvulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Attentis tamen iis, quæ postea subdit, haud immerito S. Thomas dixit, Augustinum hac de re quæstionem movisse, & insolutam reliquise.

128. Alibi autem opinionem negante aperte professus est. Nam in Epist. 25o., quim senior scripsit Auxilio juveni Episcopo, sententiam anathematis ab eodem prolatam contra totam familiam Classiciani improbat, quia crimen patris non potest imputari filio. „ Quomodo, inquit, vel Deo, vel hominibus justam possimus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo (fortasse quod) non trahunt sicut ex Adam, in quo omnes peccaverunt, originale peccatum, spirituali supplicio puniamus? Etenim Classiciani filius, etsi traxit ex patre primi hominis culpam, sacro fonte pœnitentia expiandam, tamen quidquid, posteaquam genuit eum, peccati pater admisit, ubi particeps ipse non fuit, ad eum non pertinere quis ambigit (b) “?

129. Quæres quarto, an Adamo non peccante si aliquis posteriorum peccasset, ejus peccatum transfunderetur in filios?

130. Resp., Certum est, etiam Adamo non peccante, potuisse ejus posteros peccare; neque enim

(a) Guill. Estius in Lib. II. Sentent. Distinct. 21. §. 8., & 9. in contrarium sententiam inclinat, tanquam valde probabilem.

(b) P. Petrus Mansi Theologus Augustinianus non incelebris putavit, immane illud Judæorum scelus, quo Iesu Christi Domini nostri inortem a Pilato obtinuerunt cum horribili illa imprecatione: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*, traduci a parentibus in prolein usque ad hodiernum diem. Singularem hanc sententiam solide refutavit alter ex eadem Augu-

stiniana familia Theologus multo celebrior P. Jo. Laur. Berti Theol. Discipl. Lib. III. cap. 7. Quantum vero ad horrendam illam imprecationem Matt. XXVII. bene observat S. Thomas Quæst. IV. de malo art. 8. ad 9. quod sanguis Christi obligat filios Judeorum, in quantum sunt imitatores paternæ malitiae, ipsam approbando. Nota, justæ damnatae fuisse 52. Baji propositionem: *Omne scelus ejus est conditionis, ut suum auctorem, & posteros eo modo inficere possit, quo in fecit prima transgressio.*

nun homines nascituri erant confirmati in gratia, quomodo nec ipse Adam confirmatus fuit. Vid. Sect. I. n. 165.

151. Peccatum tamen posteriorum non fuisset ad filios derivatum, quia, ut supra dictum est, solus Adam fuit a Deo creatus caput totius generis humani; in eo sumus omnes, atque in eo omnes peccavimus, ut proinde ejus peccatum recte dicatur peccatum naturæ; quod quilibet homo contrahit, semel ac naturam humanaam ab eo seminali virtute accipit. Multæ aliae excitatae sunt a scholasticis quæstiones, variis constitutis hypothesibus. Nos has delibavimus, quæ ad illustrandam hanc materiam aptiores visæ sunt.

CAPUT V.

*De pœnis peccati originalis in hac vita;
Et prium quantum ad corpus.*

152. Inter alia argumenta, quibus S. Augustinus sœpe premibat Pelagianos, ut peccatum originale faterentur, illud erat etiam ductum ex morte, aliisque innumeris hujus vitæ miseriis; cuius argumenti tantam esse vim observabat, ut vel ipsi ethnici Philosophi sine revelationis lumine cognoverint, has nostras calamitates aliquip ignote culpæ pœnas esse. Julianus enim Lib. IV. cap. 12. n. 60. verba Tullii objiciebat, qui in Lib. III. de republ. „Hominem dicit, non ut a „matre, sed ut a noverca natura editum in vi- „tam, corpore nudo, fragili, & infirmo; animo „antein anxiò ad molestias, humili ad timores, „mollì ad labores, prono ad libidines“. Et iterum cap. 15. num. 78. eundem Tullium advocabat, qui in extremis partibus dialogi Hortensii cum multa de hominum vanitate, atque infelicitate dixisset, ita colligebat: „Ex quibus humanæ „vitæ erroribus, & æruminis fit, ut interdum „veteres illi sive vates, sive in sacris, initiusque „tradendis divinæ mentis interpretes, qui non ob „aliqui sceleræ suscepta in vita superiores pœ- „naturum luendarum causa natos esse dixerunt, at- „liquid vidisse videantur: verumque sit illud, „quod est apud Aristotelem: similis ius affectos „esse supplicio, atque eos, qui quondam cum „in prædonum Hetruscorum manus incidissent, „eruditelate exegitata necabantur, quorum cor- „pore viva cum mortuis adversa adversis accom- „modata quamplissime colligabantur: sic nostros

„animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum „mortuis esse conjunctos“. Hoc arguimento ut dixi, frequentissime urgebat S. Pater Pelagianos, ut ab ipsis etiam invitis peccati originalis extor- queret (a).

153. In eo autem magis illustrando S. Doctor utebatur exemplo parvorum, qui cum nullius culpa actualis propter ætatem capaces sint, puniri juste non possunt, nisi propter originalem no- xiam. Ita autem eorum miseras graphicè pingebat in epist. 166. ad Hieronymum cap. 6.: „Lau- „guescant ægritudinibus, torquentur doloribus, „fame, & siti cruciantur, debilitantur membris, „privantur sensibus, vexantur ab immundis spi- „ritibus“. Et Lib. III. Op. imperf. cap. 43. „Non enim, inquit, numerari possunt mala, que „patiuntur infantes, febrim, tussim, seabiem, „dolores quorumcumque membrorum, ventris „fluxum, lumbros, & alia inumerabilia ex „ipsa carue existentia, & ipsarum curationum, „qram morborum plura tormenta: & extrinsecus „ictus vulnerum, plagas verberum, incursus dæ- „monum“. Quibus recensis sic colligebat: „Numquid enim in hoc sæculo dici de parvulo „potest, quod justitia ejus (scilicet Dei) super „ipsum sit; quandoquidem per vitam propriam „nec juste, nec inique adhuc potest vivere? Quid- „quid igitur pœnarum in hac ætate patitur, quo „merito patitur, si nullum ex parentibus traxit?“

154. Hoc ipsum argumentum proponit S. Thomas Lib. IV. cont. Gen. cap. 52., non quidem ut omnino certum, si revelationem divinam rep- oñamus, sed ut probabile: „Peccati originalis in „humano genere probabiliter quædam signa ap- „parent. Cum enim Deus humanorum actuuum „sic curam gerat, ut bonis operibus præmitum, „& malis pœnam retribuat, ex ipsa pœna pos- „sumus certificari de culpa. Patitur autem com- „muniter humanum genus diversas pœnas & cor- „porales, & spirituales. Inter corporales potissi- „ma est mors, ad quam omnes alia tendunt, & „ordinantur, scilicet faunes, sitis, & alia hujus- „simoli. Inter spirituales autem est potissima de- „bilitas rationis, ex qua contingit, quod homo „difficulter pervenit ad veri cognitionem, & de- „facili labitur in errorem, & appetitus bestiales „omino superare non potest, sed multoties ob- „nubilatur ab eis“.

155. Et cum sibi objecisset, hujusmodi defec- ctus tam corporis, quam spiritus non esse pœna- les,

(a) Inventi sunt nostra ætate pseudo-Philosophi, qui tam multis, & tam graves vita hujus miseras, præcipue autem frequentes nostrorum corporum infirmitates, non aliunde derivatas esse commenti sunt, quam ex usu animalium, quorum sanguis nostro permixtus magnam nobis perniciem attulerit, quasi nulla suis- sent, quando homines solis terra fructibus vesceran- tur. Hanc morborum nostrorum causam post multa annorum secula tandem detectam versibus illustravit

Alex. Pope dictus Horatius Anglus in suo Poemate *de Homine*. Hoc poema acriter censitavit Roh. Jac. Alex. Du-Hamel in suis *Epistolis Belgicis*. Eum tamen nonnulli putarunt censura nimium severa usum fuisse contra virum, qui in Anglia Catholicæ majorum sno- rum religioni constanter albescit, & cuius propterea carmina ad bonum, & orthodoxum sensum facile per- trahi poterant, & debabant. Sed haec viderint ali-

les, sed naturales ex necessitate materiae consequentes, ita respondet: „Si quis recte consideret, satis probabiliter poterit estimare, divina providentia supposita quod Deus superiorum naturam inferiori ad hoc coniunxit, ut ei dominaretur, & si quod hujus dominii impedit mentem ex defectu naturae contingere, ejus speciali, & supernaturali beneficio tolleretur &c. Unde ita concludit: Sic igitur hujusmodi defectus, quamvis naturales homini videantur, absolute considerando humanam naturam ex parte ejus, quod est in ea inferius, tamen considerando divinam providentiam, & dignitatem superioris partis humanae naturae, satis probabiliter probari potest, hujusmodi defectus esse poenales: & sic colligi potest, humanum genus peccato aliquo originaliter esse infectum.“ Vide, quae dicta sunt Tomo I. Diss. II. n. 94. & seqq.

116. Sed haec argumenta, quae sola naturali ratione inspecta nonnisi probabilia sunt, certissima evadunt, si divina oracula consulamus, unde ibidem Angelicus sic pergit: „Secundum doctrinam fidei ponimus hominem a principio taliter esse institutum, quod quamdiu ratio hominis Deo esset subjecta, & inferiores vires eius sine impedimento deservirent, & corpus ab ejus subjectione impeditri non posset per aliquod impedimentum corporale, Deo, & sua gratia superplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat; ratione autem aversa a Deo, & interiores vires a ratione repugnarent, & corpus vitae, quae est per animam, contrarias passiones susciperet. “ Et quæst. 5. de malo art. 4. Absque omni dubio, inquit, secundum fidem catholicam tenendum est, quod mors, & omnes hujusmodi defectus praesentis vitae, sunt pena peccati originalis“.

157. Sane haec mortalitatem nostræ vitae mala non esse naturæ consecaria, sed penas a Deo nobis impositas, luculent tradit Ecclesiasticus cap. XI. 1. his verbis: „Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturae in matrem omnium“. Quibus verbis triumphabat S. Augustinus contra Pelagianos, inferens, Deum aut injustum esse, qui parvulos innocentes hoc gravi jugo premat, aut imbecillum, qui illud auferre non possit, aut improvidum, quinostrum curam non gerat. „Deus igitur tuus, sic alloquebatur Julianum Lib. I. Op. imperf. c. 49., in tot & tantis malis, quæ parvuli patiuntur aut justitiam, aut omnipotentiā, aut ipsam curam rerum humanarum est.

„perditurus“. Quid argumentum efficacissimum reputabat S. Pater, pro fundamento ponens, quod sub Deo justo miser esse quispiam, nisi mereatur, non potest. Ibid. cap. 39.

158. Potissimum vero magius hic Pelagianæ heresis debellator considerabat mortem, quam penam esse peccati originalis ex multis sacr. litterarum locis eruebat Lib. I. de peccat. mer. & remiss.; ac primo ex illa comminatione facta Adæ Gen. II. 17. Morte morieris; in qua non solam mortem animæ, ut Pelagiani explicabant, sed etiam mortem corporis intelligendam esse ostendebat ex aliis verbis cap. III. 19., quibus Deus Adam penam comminatam reapse inflixit, dicens: pulvis es, & in pulverem reverteris; quæ certe non aliam mortem significant, quam mortem corporis. Secundo id ipsum ostendebat ex illo insigni Apostoli loco Rom. V. 12. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Quod intelligentium esse de morte corporis colligebat ex aliis ejusdem Apostoli verbis 1. Corinth. XV. 21. Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum; ubi cum S. Paulus de resurrectione corporis manifeste agat, etiam de morte ejusdem corporis agere credendum est. Ex quibus, aliisque sacr. paginarum testimoniis adeo S. Doctor de sua doctrina certus erat, ut Lib. XIII. de Civ. Dei c. 15. scribere potuerit: Constat inter Christianos veraciter catholicam, tenentes fidem, etiam ipsam corporis mortem, non lege naturæ, qua nullam mortem homini Deus fecit; sed merito inflictam esse peccati: quoniama peccatum vindicans Deus, dixit homini, in quo tunc omnes eramus: terra es, & in terram ibis“. Nec omittendus S. Thomas, qui Lib. IV. cont. Gen. cap. 50. ita ex allato loco Gen. probat, mortem esse peccati originalis penam: „Quia Adam nec eo die, quo comedit, aeterno mortuus est, oportet sic intelligi, quod dicuntur: morte morieris, id est necessitat mortis eris adductus: quod quidam frustra diceretur, si homo ex institutione naturæ necessitatem mortis riendi haberet.“ (a)

159. Porro S. Augustinus hanc sententiam tantam in luce collocavit, ut contrarius Pelagianorum error fuerit in pluribus Conciliis solemniter condemnatus. Nam primo in Concilio Africano anno 418. ita definitum fuit: Quicumque dixerit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathematizat. Quod deinde a summis Pontificibus Innocentio, & Cœlestino, tum a Synodo Arausicana anno

posterioris. Et id quidem ita evidens est, ut S. Augustinus epist. 193. ad Marium Mercatorem num. 12. non innumerito existimaverit, non amplius adversarios suos dicere, etiamsi non peccasset Adam, fuisse vel corpore moriturum.

(a) Aliqui Patres haec testimonia Scripturæ intellexerunt de morte spirituali animæ, quæ peccatum consequitur. Veruntamen non repugnat, ut etiam simul intelligantur de morte corporis, quam Dens comminatus fuit, & reipsa intulit Adamo peccatori, ejusque

no 529. confirmatum fuit. Unde etiam sacrosancta Trident. Synodus Sess. VI. can. 1. ita statuit: „Si quis non confitetur, primum hominem, enim mandatum Dei in Paradiso fuisse transgressus, statim sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram, & indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus anathema sit“. Et Can. 2. „Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini assertum nocuisse aut inquinatum illum per inobedientie peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum in omne genus hominum transfundisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit“.

140. Quonodo autem peccatum Adami fuerit causa mortis, & omnium defectuum in natura humana, sic explicat Angelicus 1. 2. quæst. 85. art. 5., quia nempe per peccatum primi parentis sublata est originalis justitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione absque omni deordinatione, sed totum corpus continebatur sub anima absque omni defectu; & ideo subracta hac originali justitia per peccatum primi parentis, sicut vulnerata est humana natura quantum ad animam per deordinationem potentiarum, ita etiam est corruptibilis effecta per deordinationem ipsius corporis. Subtractio autem originalis justitiae habet rationem pœnæ, sicut etiam subtractio gratiae. Unde etiam mors, & omnes defectus corporales consequentes sunt quædam pœnæ originalis peccati (a).

151. Ob. primo. Si mors, aliæque hujus vitæ nostræ miseriæ essent peccati originalis pœnæ, in iis, qui per baptismum ab originali labe naundati sunt, inveniri non deberent; sed tristi experientia edocemur, non minus baptizatos, quam non baptizatos esse hujusmodi calamitatibus obnoxios: ergo &c. Ita Pelagiani objiciebant S. Augustino.

142. Respondebat autem S. Doctor, remitti per baptismum totum reatum culpæ originalis, non autem reatum pœnæ: & nostram redemptionem non nisi in fine vite esse consummandam. Ita in Lib. III. contra duas Epist. Pelagian. cap. 5. n. 5. „Si a me, inquit, quisquam quæserit, utrum per baptismum salvi facti fuermus, negare non potero, dicente Apostolo: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti.* Sed si quæserit, utrum per idem lavacrum omni modo jam nos fecerit salvos, respondebo: non ita est; idem quippe item dicit Apostolus: *spe enim salvi facti sumus &c.*“ Alio etiam in loco idem Aposto-

lus, nempe Romani VIII. 25. dicit, *nos expectare redemptionem corporis nostri, que erit in fine saeculi, & tunc liberi erimus ab omni probris miseria.*

143. Quaenam vero hujus divinæ æconomiae vera causa assignari certo non possit, nisi inscrutabilis divina voluntas, variae tamen a sanctis Tribus allatae sunt non improbabiles rationes: atque illa imprimis, quum habet S. Augustinus Lib. II. de pœc. mer., & remiss. cap. 51. n. 50., ut in nobis sit fidei, & spei meritum; quil enim, inquit S. Pater, *magnum erat, videntio non moriri eos, qui crederent, credere se non moriturum?* Quanto est majus, quanto fortius, quanto laudabilius ita crelere, ut speret moriturus sine fine victurum? Debemus itaque side credere, bona spiritualia, & vitam æternam nobis per baptisani regenerationem conferri; eoruunque ascensionem in altero saeculo spe salutari expectare.

144. Altera etiam ratio non minus verisimilis est, ut per has pœnalitates peccati originalis gravitatem cognoscamus, ut coram Deo humiliemur, & ut per patientiam merita nostra angeantur. Sicut Christus, inquit S. Thomas 5. P. quæst. 49. art. 5. ad 5., primo quidem habuit gravitatem in anima cum passibilitate corporis, & per passionem ad gloriam immortalitatis pervenit, ita & nos, qui sumus in umbra ejus, per passionem ipsius liberarunt quidem a reatu cuiuslibet pœnæ, ita tamen, quod primo recipimus in anima spiritum adoptionis filiorum, quo adscribuntur ad hereditatem gloriae immortalis, adhuc corpus passibile, ac mortale habentes; postmodum vero configurati passionibus, & morti Christi in gloriam immortalem perdueinur, secundum illud Roman. VIII.: *Si filii, & haereses; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & glorificemur*“.

145. Ob. secundo. Mors est naturalis effectus compositionis humanæ: corpus enim, quod contrariis elementis constat, natura sua corruptioni obnoxium est. Hinc in ipsa hominis definitione ponitur, quod animal mortale sit: non ergo mors, aliaque hujus vitæ mala peccati originalis pœna sunt.

146. Resp. cum S. Thomas 2. 2. quæst. 164. art. 1. ad 1., mortem esse quidem naturalem homini attenta materia, ex qua compomitur, non autem attenta forma, que est anima natura sua immortalis. Deus autem, qui est conditor hominis, suo beneficio ab homine primitus instituto ademit necessitatem moriendi ex materia consequentem. Hoc postea beneficium subtractum est per peccatum primorum parentum. Ita mors & dici potest naturalis ratione corporis, quod ex corruptibili-

ma-

(a) Ex qua S. Thomæ doctrina colligitur, merito fuisse diuinitatem a summis Pontificibus Pio V., & Gregorio XIII. illam Bajanam propositionem: *Immortali-*

tas primi hominis non erat gratia beneficium, sed naturalis conditio..

materia compactum est, & est pœnalis propter amissionem divini beneficii eximenteris a morte.

147. Ita Angelicus; qui etiam subtiliter obseruat, quod attenta hominis forma, quæ est incorruptibilis, materia etiam, quæ ipsi conjungitur, si esset possibile, deberet esse incorruptibilis. *Sicut quod serra sit ferrea, competit formæ, & actioni ejus, ut per duritatem sit apta ad serandum; sed quod sit potens rubiginem contrahere, consequitur ex necessitate talis materiæ, & non secundum electionem agentis: nam si artifex posset, faceret ex ferro ferram, quæ rubiginem contrahere non posset.* Hanc doctrinam, eamdemque similitudinem alibi etiam affert S. Doctor, ut 1. 2. qu. 85. art. 6., & quæst. 5. de malo. art. 5.

148. Et Lib. IV. cont. Gent. c. 81. „ Deus, „ inquit, in institutione humanæ naturæ aliquid „ corpori humano attribuit supra id, quod ei ex „ naturalibus principiis debebatur, scilicet incorruptibilitatem quamdam, per quam convenienter suæ formæ coaptaretur; ut sicut animæ vita perpetua est, ita corpus per animam possit perpetuo vivere; & talis quidem incorruptibilitas, etsi non esset naturalis quantum ad activum principium, erat tamen quodammodo naturalis ex ordine ad finem, ut scilicet materia proportionaretur suæ naturali formæ, quæ est finis materiæ. Animæ igitur præter ordinem suæ naturæ a Deo aversæ subtracta est dispositio, quæ ejus corpori divinitus indierat, ut sibi proportionaliter responderet, & secura est mors“.

149. Ob. tertio. Mors, aliquique defectus corporales; sicut in homine, ita etiam inveniuntur in animalibus brutis; unde illud Ecol. III. 19. *Unus interitus est hominis, & jumentorum, & æqua utriusque conditio; atqui in brutis hæc non sunt alicuius peccati pœnae, sed naturæ consecratio;* ergo pariter in nobis &c.

150. Resp., easdem reipsa esse, imo fortasse majores miserias hominum, ac brutorum, eamdemque interitum, sed non eamdein causam. In brutis enim, quoniam non solum materia, sed etiam forma corruptibilis est, ex ipsa conditione eorum naturæ sequitur, quod infirmitatibus, aliquique detectibus, ac tandem morti obnoxia sint. In homine autem forma est spiritualis, & incorruptibilis; unde materiam exigere, si possibile esset, incorruptibilem. Quod autem conditione naturæ fieri non poterat, factum fuerat gratuito beneficio Dei conditoris, ut scilicet quando mens hominis esset Deo subjecta, inferiores vires animæ subjicerentur rationi, & corpus animæ. Cum autem mens hominis per peccatum a Deo subjectione recessit, hæc pœna consecuta est, ut nec inferiores vires subjicerentur rationi, nec corpus omnino subjiceretur animæ; unde consequitur mors, & alii corporales defectus. *Vita enim, inquit Angelicus laud.* 2. 2. qu. 164. art. 1., & *incolumitas cor-*

poris consistit in hoc quod subjiciatur animæ, sicut perfectibile suæ perfectioni. Unde per oppositum mors, & ægritudo, & quilibet corporalis defectus pertinet ad defectum subjectionis corporis ad animam.

151. Ob. quarto. Peccatum originale est idem aut æquale in omnibus; sed hujus vitæ calamitates non sunt in omnibus æquales; imo nec ipsa mors æqualiter omnibus supervenit, sed aliquibus citius, aliis tardius, quibusdam unico instanti, quibusdam post longas, ac molestissimas ægritudines: ergo &c.

152. Resp. S. Thomas ibide ad 4., pœnam peccato originali a Deo inflictam fuisse absolute, & per se æqualem in omnibus, nempe subtractionem justitiae illius originalis, quæ hominem ab omni miseria immunem servabat; ex hac autem subtractione per accidens consequitur diversitas pœnarum ex aliis causis ortum habens. Sicut si iudex jubeat plures homines excæcari, possunt multi alii defectus inæquales inde consequi, ut quod aliquis labatur, vel aliud infortunium incurrat.

153. Inst. Hæc similitudo in hoc deficit, quod iudex prævidere non potest omnia mala ex inficta excæcationis pœna profluenta; & ideo hominem excæcari iubens, non est proprie causa illorum malorum, quæ ex ipsa excæcatione fortuito oriuntur. Deus autem præscius est omnium futurorum eventuum; adeoque ex dispositione divinæ præscientiae, & providentiae hujusmodi pœnalitates diversimode in diversis inveniuntur: non ergo sunt peccati originalis pœnae.

154. Huic difficultati respondet ibide S. Doctor, id contingere vel in pœnam paternorum peccatorum, in quantum filius est quedam res patris, unde frequenter parentes puniuntur in prole; vel etiam propter remedium salutis ejus, qui hujusmodi pœnalitatibus subditur, ut scilicet per hoc a peccatis arceatur, aut etiam de virtutibus non superbiat, & per patientiam coronetur. Quod si hæc non sufficiant, etiam hic repetendum erit illud Apostoli Pauli: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Roman. IX. 20., & seq. Hanc eamdem diversitatem sæpe videmus etiam in vario ingenio hominum, quorum nonnulli, inquit S. Augustin. in epist. supraland. ad Hieron. 166., tam tardi, & oblivious sunt, ut ne prima quidem discere literarum elementa potuerint; quidam vero tantæ sunt fatuitatis, ut non multum a pecoribus differant, quos moriones vulgo vocant. Quænam autem hujus diversitatis causa afferti unquam poterit præter absolutam, omniumque rerum dominam voluntatem Dei? Hac ipsa Dei voluntate fit, ut propter eamdem originalem noxam aliqui majores, alii minores in hac vita pœnas lauant: omnes tamen justas.

155. Ob. 5. Sap. I. 13. dicitur: *Deus mortem non fecit; sed pœna peccati originalis a Dei iustitia infligi debuit: ergo &c.*

156. Resp. S. Thomas ad 5., dupliciter posse mortem considerari, scilicet prout quoddam malum est naturæ humanae, & hoc modo non esse a Deo, sed esse defectum incidentem ex culpa derivatum; & prout habet aliquam rationem boni, scilicet justæ pœnæ, & sic esse a Deo. Hinc illud Ecclesiastici XI. 14. *Vita, & mors a Deo sunt: „ vita scilicet a donante, mors a vindicante, te“ ut pulchre commentatur S. Augustinus Lib. I. Retract. cap. 21., qui etiam Lib. V. cont. Jul. cap. 9. ostendit, non sibi alversari eloquia divina, quia deceptor hominis causa mortis est diabolus, quam non ut primus ejus auctor, sed ut peccati ulti intulit Deus.*

157. Ob. 6. Pœnæ non iunguntur ad meritum acquirendum, sed ad peccata punienda; sed hujus vitæ ærumnæ, ino & ipsa mors præbent homini non levem meritorum materiam: ergo &c.

158. Resp., meritum non provenire proprie ex pœni, quibus necessario, & non libere affligiuntur; sed ex bono earumdem usu. Quemadmodum iniqui, inquit S. August. Lib. XIII. de Civ. Dei cap. 5. laud. a S. Thoma 2. 2. quæst. 164. art. 1. ad 6., male utuntur, non tantum malis, verum etiam bonis, ita justi bene utuntur, non tantum bonis, sed etiam malis. Et quedam mala nos libere patimur, ut patet in morte, quam martyres pro Christi nomine liberrime subierunt. In aliis autem saltem libera nobis est submissio divinæ voluntati, ut in his etiam mereri possimus. Ceterum S. Thomas 1. 2. qu. 87. art. 7. bene observat, *hoc ipsum, quod oportet humanæ naturæ medicinas pœnales adhibere, est ex corruptione naturæ, quæ est pœna originalis peccati, in statu enim innocentiae non oportuisset aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnaliam exercitiam.*

159. Ob. 7. Omnis pœna debet esse afflictiva; talis autem non est mors, quia quando homo non moritur, ea non affligitur; quando autem moritur, eam non sentit, quia omni sensu privatus est: ergo &c.

160. Resp. mortem utique in ipso actu moriendo sentiri non posse; sentiri autem, quando appropinquat, & in eo magis non affligi, quando ejus appropinquatio propter conjunctas infirmitates acerbior, & molestior est. Quanquam & ipsa mortis memoria molestissima iis esse solet, qui nimio terrenarum rerum amore implicati sunt: &

sola caritas Dei eam nobis dulcem reddere potest; juxta illud S. Pauli: *Cupio dissolvi & esse cum Christo. Et de pœnis corporis, quibus in hac vita peccatum originale punitur, hactenus dicta sufficiant. Nunc de pœnis animæ, quæ multo graviores sunt.*

C A P U T VI.

De pœnis, vel effectibus funestis peccati originalis in hac vita, quantum ad animam (a).

161. Ut ut magnæ sint ærumnæ & calamitates corporis, quibus in hac vita propter originale peccatum obnoxii facti sumus, multo tamen maiores sunt clades, quibus anima affecta est; & quas uberior exponere eo magis interest, quo ab hac notitia nostræ justificationis initium desumendum esse recte observavit sacrosancta Tridentina Synodus Sess. VI. de justific. cap. 1. inquiens: „ Primum declarat S. Synodus, ad justificationis doctrinam probe, & sincere intelligendam oportere, ut unusquisque agnoscat, & fateatur, quod cum omnes homines in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & ut Apostolus inquit, *natura filii iræ*, que nadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usque adeo servi erant peccati, & sub potestate diaboli, ac mortis, ut non modo Gentes per vim naturæ, sed ne Judæi quidem per ipsam etiam litteram Legis Moysis inde liberari, aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, *viribus licet attenuatum, & inclinatum*“. Quibus verbis non solum vult S. Synodus in memoriam revocare dogma transfigurationis peccati originalis, verum etiam vulnera per ipsum nobis inflicta, ut ita ad justificationis, & sanitatis gratiam toto cordis auino exquirendam excitemur. Idipsum fuerat multo aucta in Concilio II. Araucano cap. 1. definitum.

162. Sed non pauci Scholastici non alia ratione liberum arbitrium in nobis peccato originali attenuatum, & inclinatum esse volunt, nisi quia donis supernaturalibus una cum justitia originali expoliatum fuit, ac sibi ipsi relictum, perinde ac esset in puris suis naturalibus, unde hominem in statu naturæ lapsæ non aliter dicunt differe ab homine in puris naturalibus condito, ac differat homo spoliatus a nudo, quia in nudo est merita carens vestium, in nudato autem est earumdem vestium privatio (b).

163.

nent. Etiam S. Thomas Quæst. IV. de malo art. 6. ad 2. *Pœna, inquit, propria peccati originalis est necessitas moriendi.*

(b) P. Lud. Molina in Concordia qn. 14. art. 13. disp. 3. hæc intrinsecus Conciliis verba ita interpretatur: „ Loquuntur comparatione virium, quas liberum arbitrium habebat in statu innocentiae ex praesentia

(a) P. Thomas de Lemos in Panoplia Gratia Tom. I. P. II. Tract. I. cap. 15. acite observat, non eandem omnino esse rationem de morte corporis, ac de ignorantia, inalitia, infirmitate, & concupiscentia; quia mors non dicitur naturæ vulnus, sed pœna peccati; illa autem quatuor dicuntur vulnera, ex peccato originali naturæ humanae inflicta, atque ad animam perti-

165. Nominis autem hominis in *puris naturalibus* considerati intelligunt naturam humanam, prout constat ex solis suis principiis constitutivis sine ullo dono supernaturali justitiae originalis, eamque volunt esse obnoxiam omnibus iis miseriis cum animæ, tum corporis, quibus nunc circumdamur, cum hoc solo discrimine, quod in statu naturæ puræ omnia hæc fuissent consecaria constitutionis humanae, quæ constat ex corpore corruptibili, & appetitibus sensitivis rationi contrariis, in praesenti autem statu sunt pœnae peccati originalis. Pœnae, inquam, consequentes subtractionem justitiae originalis: hac enim subtracta, homo relabitur, ut ipsis quidem videtur, in statu naturæ puræ (a).

164. Negari non potest, hanc sententiam placuisse olim pluribus Scholasticis, imo etiam aliquibus Thomistis; sed eam veram principiis Angelici nostri Praeceptoris, tum ejus Magistri S. Augustini, aliorumque veterum Patrum, & quod majoris momenti est, menti Conciliorum, quæ contra Pelagianos, ac Semipelagianos pro tuendo dogmate peccati originalis celebrata fuerunt, omnino repugnare ostendit P. Thomas de Lemos in *Panoplia gratiae* Tom. I. P. II. Tract. I. *De lœsione liberi arbitrii per peccatum originale*, cuius doctrinam & nos sequemur. Sit itaque

PROPOSITIO.

Per peccatum Adœ non solum fuit natura humana gratuitis, & supernaturalibus donis spoliata, sed etiam in suis naturalibus potentius sauciata, infirmata, ac debilior facta, quam fuisset in statu naturæ puræ.

165. Prob. 1. ex celebri illa parabola hominis descendantis ab Jerusalem in Jerico, qui, ut inquit sacer textus Lucae X. 50., *incidit in latrones*, qui *etiam despoliaverunt eum & plagi impositis abierunt, semivivo relicto*: misericors autem Samaritanus alligavit vulnera ejus, *infundens oleum, & vinum..... & curam ejus egit*. Nihil explicatius in rem nostram desiderari potest. Etenim, ut SS. Patres communiter interpretantur (b), in homine illo Adam representatur in peccatum lapsus, & a Dæmone expoliatus, atque insuper vulneratus. *Ipse Adam*, inquit S. Augustinus Lib. II. Quæst. Evang. quæst. 19., intelligitur in genere humano latrones Diabolus, & Angeli ejus; & S. Thomas in II. Dist. 29. quæst. 1. art. 2., *Adam*, inquit, per peccatum fuit vulneratus in naturalibus, & spoliatus gratuitis, ut dicitur in *Glossa Lucæ X.* (c). Ubi hæc duo distincte explicantur; scilicet expoliatio, & insuper talis plagarum impositio, ut miser homo sauciatus, confractus, attritus, uno verbo, semivivus relictus

„ justitiae originalis, non vero comparatione virium, „ quas habuisset, si homo in *puris naturalibus* fuisset „ conditus“ . Magistro suo subscribit P. Gabr. Vasquez in I. 2. disp. 138. cap. 2. inquiens: „ Mihi vero sum „ inopere placet communis sententia, quæ affirmat, „ naturam humanam non fuisse aliquo positivo vulnero „ re sauciata ... sed duntaxat vulneratam fuisse, quia „ spoliata donis gratiae sua proprieæ inclinationi reli- „ cta fuit, eodem prorsus modo inclinata, sicut qui „ in pura natura esset.“ Ita multi alii; immo ipse Card. Bellarminius, in Lib. de *gratia primi hominis* cap. 5. Tomo IV. inquiens: „ Non magis differt sta- „ tus hominis post lapsum Adæ a statu ejusdem in „ *puris naturalibus*, quam differat spoliatus a nudo; „ neque deterior est hominum natura (si culpam o- „ riginalem detrahas), nec magis ignorantiæ, & in- „ firmitate laborat, quam esset, & laboraret in *puris naturalibus* condita.“ Quam sententiam communem esse & ipse contendit, sed falso, ut mox videbimus. Multoque magis falsum est P. de Rhodes, qui in sua *Theol. Schol.* Tom. I. tract. 4. disp. 4. qn. 2. sect. 3. hæc addidit: *Ita contra sectarios omnes docent orthodoxi omnes Theologi.*

(a) Non hic disputabimus, an possibilis sit status naturæ puræ; sed solum aliquanto uberiori sententiam Molinæ, ejusque asseclarum explicabimus. Volunt ergo primo, hominem per peccatum originale fuisse donis supernaturalibus expoliatum: secundo, vires proprieæ naturales fuisse privatas eo vigore, quem ex ipsis donis trahebant: tertio, easdem vires in eo statu remansisse, in quo ex solis suis principiis sine aliquo

dono supernaturali fnissent: quarto has vires naturales, neque in Angelis, neque in nobis fuisse per peccatum diminutas: quinto, hoc solum esse disciplen inter naturam lapsam, donisque supernaturalibus expoliatain, eamdemque naturam in *puris naturalibus* consideratam, quod in natura lapsa exclusio a gloria, carentia gratiae, & justitiae originalis habent propriæ rationem privationis, & pœnae, non autem in natura pura, in qua non fuissent, nisi carentia pura, seu negotio donorum indebitorum.

(b) Non pauci aliqui Scholastici, ut temere asserit P. Gabr. Vasquez in I. 2. disp. 138.

(c) His addi possunt Origenes Hom. XXXIV. in Luc., Gregorius Nazianz. Orat. IV. de Theol., alter Gregorius Magnus Lib. XX. Moral. cap. 21., S. Hieronymus in Epist. ad Fabiolam, & in c. XX. Matth., S. Ambrosius Lib. VII. in Lucam, S. Jo. Chrysostomus in hunc locum, aliisque, quos citat S. Thomas in *Catena aurea*. Nescio autem quo fundamento Bellarminus de *gratia primi hominis* cap. 6. observare potuerit, non si-„ ne causa Dominum prius dixisse, hominem spoliatum, posterius autem vulneratum fuisse, cum tamen contra accidere soleat in veris latrociniis. Nimirum indicare voluisse in hoc spirituali latrociniò, ex ipsa amissione justitiae originalis nata esse vulnera nostræ naturæ &c. nam primo dici posset cum S. Basilio apud S. Thom. in *Catena aurea*, quod expoliaverunt eum plagi prius impositis: procedunt enim vulnera nuditatem. Secundo facile intelligitur, hominem fuisse quasi suis armis ex poliatum, ut postea vulnerari posset.

etius fuerit, & certissimæ morti expositus, nisi prius Samaritanus præsto ei fuisset, non eum vestiendo duntaxat, sed alligando vulnera ejus, & infundendo oleum, & vinum.

166. Proh. secundo ex Conciliis Aransicano II., & Tridentino, quorum primum can. 1. per offensam prævaricationis Alœ totum hominem, id est secundum corpus, & animam, in deterius fuisse commutatum, dicit; can. 15. arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum; & can. 25. liberum arbitrium attenuatum, & inclinatum. Concilium autem Tridentinum Sess. V. de pecc. orig. can. 1. „Si quis non confitetur, inquit, primum hominem, cum mandatum Dei in paradiſo fuisset transgressus, statim sanitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse totumque Adam per illam prævaricationem offensam, secundum corpus, & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit.“. Et Sess. VI. cap. 1. peccato originali fuisse liberum arbitrium viribus attenuatum, & inclinatum declarat, tametsi non extinctum.

167. Adversarii hæc, aliaque innumera hujus generis testimonia, se facile eludere posse putant, dicentes: liberum arbitrium attenuatum, inclinatum, infirmatum, atque in deterius commutatum appellari comparatione virium, quas idem liberum arbitrium habebat in statu innocentie derivatas a justitia originali; non vero comparatione virium, quas habuisset, si homo in puris naturalibus fuisse conditus.

168. Verum enim vero si ita nostro marte, & sine gravibus fundamentis ecclesiasticas definitiones explicare liceat, nihil erit tam perspicue, & dilucide sacris canonibus expressum, quod non possit figurare, metaphorice, & minus proprie accipi, & ita distortis interpretationibus depravari.

169. Sed præterea observandum est, in landatis definitionibus expoliationem gratuitorum a vulneribus inflicti satis aperte distinguere; frustra autem esset hæc distinctio, si vulnera nihil essent aliud, quam gratuitorum donorum privatio. Præcipue autem notatu digna est ea Tridentini vox, liberum arbitrium fuisse attenuatum, & inclinatum, utique ad malum, qua aliquid plus, quam liberum arbitrium duntaxat spoliatum innui, manifestum est, tum ex ipsa vocis significatione, tum ex consueta Conciliij phrasij; nam eadem Sess. can. ult. loquens de concupiscentia dicit, eam vocari peccatum, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat, quo certe loco nemo somniaverit, verbo inclinat solam expoliationem significari.

170. Sed adhuc luculentius nostra sententia probatur ex SS. Patribus, potissimum vero ex S. Augustino, ejusque discipulis. S. Doctor Serm. 152. num. 6. attendens ad parabolam hominis descendens ab Jerusalem, in qua Adami infortunium graphicè depictum est: „Sunt homines, inquit, ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi, saudæ, ciæque naturæ. Verum est, magnas arbitrii li-

„beri vires homo, cum conderetur, accepit, sed peccando amisit. In mortem lapsus est, instritus factus est, a latronibus semivivus in via relictus est“. Item Lib. de nat., & grat. cap. 15. explicans illa verba Psalimi XI. *Sana animam meam.* Quid varatur, inquit, si nihil est vulneratum, nihil debilitatum, utque viuetum? Ejusdem libri cap. 53. Quis tantum de naturæ possibilitate præsumitur? Vulnerata, sauciata, vexata, perdita est. Id repetit sexcentis in locis, ut plane prodigo simile videatur, his plorasibus non vera vulnera, sed metaphorice solam gratuitorum expoliationem designare voluisse.

171. Augustini phrasim, & sententiam, adoptarunt Pontifices, & Patres subsecuti. Cœlestinus Papa in decretis annexis sua Epistola ad Episcopos Galliæ cap. 1. in prævaricatione Alœ omnibus homines naturalem & possibiliter, & innocentiam perdidisse, ait, & c. 9. gratia Dei liberum arbitrium liberari dicit, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Post autem Gelasius I. in Epist. ad Episcopos per Picenum, peccato originis ipsam humanam substantiam depravat esse, clamat. S. Prosper in Carm. de ingratis v. 584. duplex a peccato nobis vulnus inflatum, scilicet in intellectu, & in voluntate, ita eleganter describit:

*Hinc animi vigor obtusus caligine tetra
Induitur, nec fert divinæ fulgura locis
Lumen iners; hinc arbitrium per devia lapsum
Claudicat &c.*

Et S. Fulgentius de Incarn., & Grat. cap. 15. loquens de homine lapso. „Expoliatus, inquit, vestimento fideli, carnaliumque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic jacuit oppressus ditione peccati, ut nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuisset“.

172. Sed nemo, ut puto, hanc veritatem aperitus docuit, & meliore in lumine collocavit, quam S. Thomas, cuius aliqua duntaxat illustriora testimonia seligam, ut brevior sim. In II. Sent. Dist. 50. qn. 1. art. 1. ad 5. cum sibi objecisset verba S. Dionysii vulgo Areopag. dicentis, Angelum nihil amisisse de bonis naturalibus sibi collatis, respondet: „Bona naturalia dicuntur dupliciter, vel propter sunt in se considerata, secundum quod naturæ debentur ex propriis principiis, & sic nec homo, nec Angelus per peccatum aliquid naturalium amisit, vel in aliquo diminutus est Vel secundum quod ordinantur in finem ultimum, & hoc modo in utroque bona naturalia diminuta sunt, non quidem penitus amissa, in quantum uterque factus est minus habilis, & magis distans a finis consecutione, & propter hoc etiam homo gratitatis spoliatus dicitur, & in naturalibus vulneratus Lucæ X. in Glossa“. Ubi S. Doctor non solum fuisse hominem vulneratum in naturalibus docet, sed ulterius ipsum vulnus quale sit, nobis explicat, quod scilicet a-

versus sit, & factus magis distans a fine ultimo; ad quem etiam in statu naturæ puræ certe fuisse ordinatus, saltem in ordine naturali.

173. Id repetit Angelicus 1. 2. qu. 85. art. 1. ubi post allatam parabolam hominis descendantis ab Jerusalem &c. hæc habet: „Bonum naturæ humanæ potest tripliciter dici. Primo ipsa principia naturæ, ex quibus ipsa natura constituitur, & proprietates ex his causatae, sicut potentiae animæ, & alia hujusmodi. Secundo quia homo a natura habet inclinationem ad virtutem: ipsa autem inclinatio ad virtutem est quodam bonum naturæ. Tertio modo potest dici bonum naturæ donum originalis justitiae, quod fuit in primo homine collatum toti humanae naturæ. Primum igitur bonum naturæ nec tollitur, nec diminuitor per peccatum: tertium vero bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis; sed medium bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum“ (a).

174. Articulo autem 5. declarat enucleatius, quatuor esse vulnera, quæ nobis peccatum originale inflxit, & sunt ignorantia, infirmitas, malitia, & concupiscentia. „Sunt autem quatuor inquit, potentiae animæ, quæ possunt esse subjecta virtutum; scilicet ratio, in qua est prudenteria; voluntas, in qua est justitia; irascibilis, in qua est fortitudo; concupiscentialis, in qua est temperantia. In quantum ergo ratio destinatur suo ordine ad verum, est vulnus ignorantiae; in quantum vero voluntas destinatur ordinem ad bonum, est vulnus malitiae: in quantum vero irascibilis destinatur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis: in quantum vero concupiscentia destinatur ordine ad delectabilem moderationem ratione, est vulnus concupiscentiae; sic

(a) Bellarminus ad tam clara S. Thomæ testimonia breviter respondet, Angelicum Doctorem hic non disputare de peccato originis in specie, sed de peccato in universum. Verumtamen non excludi ab hac doctrina peccatum originis in specie vel ex iis solis verbis liquet: tertium bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis. Vult ergo Angelicus tam peccato originali, quam aliis actualibus illud bonum naturæ diminui, quod est inclinatio ad virtutem. Præterea ubi loquitur de solo peccato originis, eandem doctrinam tradit, qu. 82. art. 1. ad 1., in II. Sent. Dist. 30. qu. 1. art. 3. ad 3. Vid. supra n. 172.

(b) Notandum est cum nostro Leinosio in hoc Tract. de lesione lib. arb. cap. 16. duplēm distinguī ignorantiam; aliam puræ negationis, quæ in statu naturæ puræ locum habuisset, in quo homo nasceretur tanquam tabula rasa, & in potentia ad omnia intelligibilia, ut S. Thomas loquitur cum Magistro Sententiarum in II. dist. 2. qu. 2. art. 2.; aliam autem ignorantiam præve dispositionis, quæ est inclinatio positiva intellectus ad falsum. Et hanc secundam ignorantiam S. Doctor appellat vulnus inflictum per peccatum originale. Eadem S. Augustinus dicebat, quæ non solum indecti, sed indociles nascimur.

, igitur ista quatuor sunt vulnera inficta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis“ (b). Et ne quis sibi fingat, hæc vulnera non nisi in privatione justitiae originalis consistere, jam dixerat superius qu. 82. art. 1. ad 1.: „Sicut ægrum tuto corporalis habet aliquid de privatione, ita quantum tollitur æqualitas sanitatis, & aliquid habet positive, scilicet ipsos humores inordinatae dispositio[n]es; ita etiam peccatum originale habet privationem originalis justitiae, & cum hoc inordinata[m] dispositionem partium animæ: unde non est privatio pura, sed est quidam habitus corruptus“ . Hæc clariora sunt, quam ut possint solitis adversariorum effugii eludi (c).

175. Ex his autem S. Thomæ doctrinis etiam efficax ratio elici potest. In statu naturæ puræ, qui possibilis dicitur, homo minime esset aversus a Deo saltem positive, sed ad summum, ut Scholastici dicere solent, neque ad Deum conversus, neque aversus (quoniam reor, ipsum futurum conversum ad Deum ut auctorem naturæ (d); at qui per Adæ peccatum homo positive est aversus a Deo, non solum ut sine supernaturali, sed etiam ut auctore naturæ, quia Adam sua culpa non solum legem supernaturalem, sed etiam legem naturalem violavit, præcipue interno peccato superbiæ, quod externam obedientiam præcessit (vid. S. Thom. 2. 2. qu. 163. art. 1., & sup. Sect. II. num. 4.): vires igitur in natura lapsa minores sunt, quam in statu naturæ puræ fuisse; adeoque &c. Audiatur S. Thomas 1. 2. qu. 85. art. 2. „Bonum naturæ, quod per peccatum diminuitur, est naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem convenit homini ex hoc ipso, quod rationalis est; ex hoc enim habet, quod secundum rationem operetur, quod est agere secundum virtutem“ . Hoc ergo bonum, quod fuisse

(c) Card. Gajetanus in Comment. ad hunc locum ita scribit: „Peccatum originale est languor nature, etiam absolute, quoniam consistit in contraria dispositione non solum justitiae originali, sed sanitati naturali ipsius hominis, in quantum rationalis.... Naturalia enim nostra etsi non sint ablata a nobis, sunt tamen infirmata“ .

(d) S. Thomas quodl. 1. art. 8. „Quia possibile fuit Deo, inquit, ut hominem faceret in puris naturalibus, considerandum est, ad quantum dilectio (Dei) naturalis se extendere possit“ . Refutata postea illorum opinione, qui dicebant hominem in puris naturalibus existentem diligere Deum plusquam seipsum naturali dilectione secundum amorem concupiscentię, non autem secundum amorem amicitię, docet, quod cum Deus sit bonum commune totius universi, quilibet creatura suo modo naturaliter plus amat Deum quam seipsum: insensibilia quidem naturaliter, bruta vero animalia sensitive, creatura vero rationalis per intellectualem amorem, qui dilectio dicitur. Ideo docet I. P. qu. 60. art. 5. Homo ergo in statu naturæ puræ fuisse conversus ad Deum, ut auctorem naturæ.

set in statu naturae purae, per originale peccatum fuisse amissum dolemus; adeoque &c.

176. Addo perpetuam S. Thomae doctrinam, quod concupiscentia perduellis, qualem nunc experimur, non fuisset in statu naturae purae. Nam 1. 2. quæst. 82. art. 5. ad 1. „Quia in homine, inquit, concupisibilis naturaliter regitur ratio ne, intantum concupiscere est naturale, inquantum est secundum rationis ordinem. Concupiscentia autem, quæ transcendet limites rationis, inest homini contra naturam, & talis est concupiscentia peccati originalis“. Quod iterum repetit qu. 85. art. 5. ad 5., qu. 4. de malo art. 2. ad 1., & 2., & alibi (a).

177. Accedit, homines post peccatum Adami nedium esse destitutos amicitia, & protectione Dei, cujus facti sunt inimici, sed etiam in Satanæ captivitate redactos. „Cum omnes homines, inquit Concil. Trident. Sess. VI. cap. 1., in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, &, ut Apostolus inquit, natura filii ius regis ... usque adeo servi erant peccati, & sub potestate diaboli, ac mortis &c.“. Hinc necessitas exorcismorum, quos Ecclesia in baptismo adhibet, ut princeps hujus mundi foras mittatur, quemadmodum ait S. Augustinus Lib. II. de nuptiis, & concup. cap. 18.; & adhuc clarus Optatus Milevit. Lib. IV. nom. 6. „Neminem fudit, inquit, quod omnis homo, quamvis de parentibus christianis nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi, & separari; hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur“. Hæc autem infelix servitus, & captivitas certe non fuisset in statu naturae purae, in quo nullum regnasset peccatum. Alligati igitur diaboli vinculis, nisi per gratiam Christi liberentur, molto minus in bonum etiam naturale possunt, quam in statu naturae purae potuissent (b).

177. Ob. I. S. Dionysius vulgo Areopagita c. 4. De iliv. nomin., de dæmonibus loquens: Nec angelica munera, inquit, his tributa aliquando permutata, sed integra sunt, penitusque conspicuæ; quod autem de Angelis malis, idem etiam de homine lapso dicendum. Id ipsum docet Angelicus; nam in II. Dist. 5o. qu. 1. art. 1. ad

5. hæc eadem Dionysii verba experdens inquit: „Nec homo, nec Angelus per peccatum aliquid naturalium amisit, aut in aliquo diminutus est. Item loquens de integratæ primi hominis, Manifestum est, inquit I. P. qu. 95. art. 1., quod illa subjectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis, alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatum persisterent“.

179. Resp. ad 1. cum S. Thoma 1. 2. quæst. 85. art. 1. ad 1., Dionysium loqui de bono primo naturæ quod est esse, vivere, & intelligere; sed ut docet ibidem Angelicus in corpore articuli, aliud est bonum naturæ, nempe inclinatio ad virtutem, & hoc bonum per peccatum Adæ diminutum est, quatenus omnes vires animæ remanent quo lîmbo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem; & ipsi destituto vulneratio naturæ dicitur. (Vid. etiam art. 5.) Unde etiam in loco objecto (ex Lib. II. Sent.) bona naturalia duplíciter considerat, vel secundum quod debentur ex principiis propriis, & sic nec homo, nec Angelus per peccatum aliquid naturalium amisit, aut in aliquo diminutus est; vel secundum quod ordinantur in finem ultimum; & hoc modo „in utroque bona naturalia diminuta sunt, non quidem penitus amissa, in quantum uterque factus est minus habilis, & magis distans a finis consecutione, & propter hoc etiam homo gratuitis spoliatus dicitur, & in naturalibus vulneratus (Vid. sup. n. 175.)“ Negabunt ne Adversarii, bona naturalia hojus generis, in quantum ordinantur ad finem, esse in dæmonibus diminuta, quorum voluntas est in malo pertinacissime obstinata? Pari modo etiam in homine diminuta sunt &c.

180. Quod autem dicit S. Thomas I. Part. quæst. 95. art. 1., subjectiō corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non fuisse naturalē: aliquin &c. explicandum est ex doctrina ejusdem S. Doctoris, ut non fuerit naturalis, quasi fluens ex principiis hominis constitutivis, prout in se considerantur; bene autem prout homo naturaliter erat ordinatus ad bonum, & non ad malum. Vid. n. 175.

181. Inst. Ex his S. Thomæ verbis, ipsa desi-

(a) Card. Bellarminus hoc ipsum docuisse videtur de gratia primi hominis c. 7. inquiens: *Vitæ omnia privationes sunt naturalium bonorum: id est naturalis rectitudinis, non qualis in primo homine fuit, sed qualis esse potuit, si in puris naturalibus conditus fuisset; natura enim creata sine justitia, & sine peccato (id enim vocamus in puris naturalibus) suam quandam habet rectitudinem, quatenus videlicet nullum habet vitii curvitatem. Ex qua doctrina facile colligitur, rectitudinem illam, quan homi habuisset in puris naturalibus, sublatam nunc esse per concupiscentiam rebellem, quæ nos ad peccandum inclinat.*

(b) Videri potest Celsissimus D. Martinus Gerbert Ord. S. Ben. Monast., & Congreg. S. Blasii in Sylva nigra Abbas, & S. R. I. Princeps in Vet. Liturgia Allemunica P. I. pag. 424., & seq., ubi etiam observat, alicubi a Lutheris fuisse hos exorcismos conservatos, ita quod Pauli Sperlingii ejusdem sectæ hominis disputationem inauguream de antiquissimo exorcismi in baptismo ritu nequam temere, multoque minus tumultuarie vel rejiciondo, vel abrogando.

stitutio vulneratio est, appareat, effectum peccati originalis in sola privatione consistere, seu destitutione, vel expoliacione donorum gratuitorum; unde idem S. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 1. ad 5. „Quamvis, inquit, ex peccato originali sequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directe, sed indirecte, scilicet per remotionem prohibentis, idest originalis justitiae, quae prohibebat inordinatos motus; & art. 5. Privatio originalis justitiae, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali“. Hinc communiter peccatum originale appellari consuevit *removens prohibens*, quod expresse asserit S. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 2. tum qu. 85. art. 5., & alibi. Accedit & illud, quod idem Angelicus habet in II. Dist. 51. qu. 1. art. 1.: „Unum de factum est, ut primo homine peccante, natura humana, quae in ipso erat, sibi ipsi relinquatur, ut consistet secundum conditionem suorum principiorum. Et clariss. alhuc in Dist. 50. qu. 1. art. 1. Facta deordinatione a fine per peccatum relictus est homo in illicis tantum bonis, quae eum ex naturalibus principiis consequuntur“.

182. Resp. distin. Apparet, effectum *adæquatum* peccati originalis in sola privatione consistere, nego; *inadæquatum conc.* Si loca adducta S. Thomæ integra afferantur, penitus examinentur, & cum aliis conferantur, facile constabit, Angelicum considerare quidem privationem justitiae originalis, tanquam præcipuum, & fornicalem peccati effectum, non tamen ut totum, & adæquatum. Nam in primo loco objecto ita pergit: Quatuor sunt vulnera inficta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis inquantum & ratio hebetatur præcipue in agendis, & voluntas induratur ad bonum, & major difficultas bene agendi accrescit, & concupiscentia magis exardescit“. Anne ista omnia, quae S. Thomas non solum ex peccatis actualibus, sed etiam ex originali consequi docet, sunt meræ negationes?

183. In secundo etiam loco clare se explicat Angelicus e vestigio subdenc: *Sicut etiam ex ægritudine corporali indirecte sequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos*. Aptius exemplum in rem nostram inveniri non potest, qui contendimus, peccato originali naturam humanam, veluti quadam spirituali ægritudine attenuatam, & debilitatem, quam certe ægritudinem in statu naturæ puræ homo non habuisset. Clariss se explicat Angelicus in quæst. 82. art. 1. ad 1. Vid. supra num. 174.

(a) Magister Lemos in hoc Tract. *De lesione lib. arb. c. 5.* hoc dictum S. Thomæ, aliorumque Theologorum, quod peccatum originale sit *removens prohibens &c.*, restringendum esse probat ad aliquos tantum effectus, scilicet ad mortem, & ad motus appetitus insurgentes præter, aut contra rationem; non autem extendendum ad vulnera nobis per peccatum inficta.

184. Truncatum item exhibent Adversarii testimonium ex art. 5.; quod si integrum detur, non solum labefactat, sed mirifice potius confirmat sententiam nostram; nam ita pergit Angelicus: „Omnis autem alia inordinatio virium animalium se habet in peccato originali, sicut quidam materiales. Inordinatio autem aliarum vi- tium animæ præcipue in hoc attenditur, quod inordinate convertuntur ad bonum commutabile; quæ quidem inordinatio communis nomine post test dici concupiscentia, & ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formam maliter vero est defectus originalis justitiae“.

185. Non itaque admitti debet illud quorundam Theologorum adagium, peccatum originale non esse, nisi *removens prohibens*, perinde ac columna sustinens fornicem si removeatur, fornicem non trudit deorsum, sed tantum ingenitam ejusdem gravitatem non impedit. Et quando S. Præceptor alicubi appellavit peccatum originale *removens prohibens*, non totum ejusdem effectum designare voluit, sed præcipuum dumtaxat, scilicet remotionem justitiae originalis, qua inferiores animæ vires rationi subdebantur, & corpus animæ. Hæc tamen non fuit unica, & tota clades nobis per peccatum illata, ut ex Angelico eodem jam declaratum est; peccatum nempe illud, postquam justitiam abstulit ab anima, inficit, & corruptit ejusdem animæ potentias, viresque labefactavit, ut minus aptæ sint ad resistendum concupiscentias rebellis, & ad superandas difficultates, quæ identiter occurrint. Melius itaque originalem noxam comparaveris vi alicui, quæ & columnam submoveat, & novum simul ictum fornici imprimat, quo majore præcipitio ruat (a).

186. Quamvis demum S. Thomas in I. Dist. 51. qu. 1. art. 1. & alibi dicit, ex peccato consequi *derectionem naturæ humanae sibi ipsi &c.*, id non debet intelligi cum exclusione illorum vulnerum, quæ inficta suisse potentissimis animalibus, & seps, & constanter, & luculentissime tradit.

187. Inst. 2. S. Thom. 1. 2. qu. 87. art. 7. Principaliter, inquit, pœna originalis peccati est, quod natura humana sibi relinquitur destinata auxilio originalis justitiae, sed ad hoc consequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defensione naturæ hominibus contingunt; & in Compendio Theol. cap. 195. Pœna (peccati originalis) inquit, non est, nisi subtrahit eorum, quæ supernaturaliter primo homini divinitus sunt concessa, per ipsum in alios derivanda: ergo &c.

188. Resp. recte id dici a S. Thoma, sed non con-

Quis enim, subdit, sibi persuadeat nullum majus documentum peccatum originale, quod vera culpa animæ est, humano generi attulisse, quantum ad vires animæ insirmandas, extenuandas, & inelminandas, quam afferret Deus, si per seipsum sine aliqua hominis culpa ab eo tolleret originalem justitiam &c.?

contra nos, qui ultro fatemur, priuam, & principalem peccati originalis pœnam fuisse privationem justitiae originalis; sed non solam; eam enim consecutæ sunt aliæ pœnæ, vel pœnaliates tui corporis, tum animæ, quibus locus certe non erat, quamdiu originalis justitia hominem protegebat. Neque etiam valde repugnaverim, si quis vulnera ex peccato originali nobis inflicta, proprie ejusdem peccati pœnas appellare noluerit, sed potius funestos peccati effectus; quatenus peccatum ex sui natura hominem avertit a Deo, & ad creaturas convertit, unde minus expeditus, & potens est ad bonum operandum, ac malum declinaendum. Vide supra not. ad c. VI.

189. Inst. 5. S. Thom. 1. 2. qu. 85. art. 1. hoc videtur ponere discrimen inter peccatum originale, & actuale, quod istud diminuit naturalem inclinationem ad virtutem, quia per actus pravos fit quædam inclinatio ad vitium virtuti contrarium; id autem in peccato originali non contigit, ac propterea ipsum S. Doct. in sola destitutione justitiae originalis constituit: ergo &c.

190. Resp. discrimen a S. Thoma inter peccatum originale, & actuale non in eo constitui, quod istud, secus ac alterum, inclinationem rationis ad virtutem diminuat, sed solum in modo, quo per utrumque peccatum inclinatio ad virtutem diminuit; etenim peccato actuali diminuitur per generationem habitus contrarii; peccato autem originali diminuitur per vulnus ignorantiae in intellectu, malitiæ in voluntate, infirmitatis in irascibili, & concupiscentiæ effraenii in appetitu sensitivo, ut supra cum eodem Angelico explicatum est (nom. 172.): quamobrem homo etiam per peccatum originale a Deo aversus fit, & ad bonum committibilem conversus.

191. Id potest magis confirmari ex doctrina S. Thoinæ 1. 2. qu. 82. art. 1. ubi inquirit, an peccatum originale sit habitus? Ita autem respondet: „Sicut supra dictum est, duplex est habitus. Unde unus quidem, quo inclinatur potentia ad agendum, sicuti scientiæ, & virtutes dicuntur habitus, & hoc modo peccatum originale non est habitus. Alio modo dicitur habitus dispositio alicuius naturæ ex multis compositæ, secundum quam bene se habet, vel male ad aliquid; & præcipue cum talis dispositio fuerit quasi in naturam conversa, ut patet de ægritudine, & sanitate: & hoc modo peccatum originale est habitus; est enim quædam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmonie, in qua consistebat ratio originalis justitiae: sicut etiam ægritudo corporis est quædam inordinata dispositio corporis, secundum quam solvitur æqualitas, in qua consistit ratio sanitatis. Unde peccatum originale languor naturæ dicitur.

192. Inst. 4. Homo per actuale peccatum inclinatur ad aliud simile, non vero in cetera omnia; id autem non potest contingere in peccato originali: ergo &c.

193. Respond. per peccatum originale homo pronus efficitur ad bonum delectabile creatum sine debito ordine, & relatione ad Creatorem. Hæc inclinatio est fomes omium peccatorum in genere; ex diversis autem circumstantiis oritur, quod homo potius ad unum, quam ad aliud communabile bonum convertatur, & tendit.

194. Ob. 2. Communis Theologorum loquendi modus evasit, hominem in statu naturæ lapsæ non differre ab homine in statu naturæ puræ, nisi ut spoliatum a nudo. Exemplum hujus rei habemus, inquit Bellatinus, in Samone, qui post ermes resectos cum insignem illam fortitudinem divinitus acceptam amisisset, insitum factus dicitur. Namquam infirmior non esset, ac ceteri homines esse solent Jud. XVI. 17. Quamobrem S. August. Lib. XIII. de Civit. Dei cap. 15. de Adam, & Eva ait: „Postquam præcepti facta transgressio est, confessum gratia deserente divina, de corpore snorum nuditate confusi sunt. Et Lib. IV. cont. Jul. cap. ult. Quid est, inquit, quando statu cibo prohibito, nuditas indicata, nisi peccato nudatum, quod gratia contegebatur? Gratia quippe Dei magna ibi erat, ubi terrenum, & animale corpus bestiale libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia non habebat in nudo corpore quod puderet, spoliatus gratia sensit, quod operire deberet.

195. Resp. Quod dicitur, naturam lapsam non differre a pura, nisi ut spoliatum a nudo, cum distinctione accipiendum est: nempe relate ad supernaturalium donorum amissionem concedi potest (ab iis saltem, qui possibilem agnoscunt statum naturæ puræ); non autem quantum ad reliquos peccati originalis effectus, scilicet vulnera in omnibus animæ potentiis, inclinationem ad malum, langorem, ægritudinem &c. Id est culpa originali primo quidem fuit homo gratuitis spoliatus, & factus proinde ei similis, qui natus fuisset, sed præterea plagiis impositis, vulneribusque confosus semivivus relictus est.

196. Exemplum Samonis non est simile quantum ad cinnia, nisi addantur etiam excæstatio, & catenarum constrictio, quæ postea subsecuta sunt. Iudicium XVII. 21.

197. Testimonia S. Augustini nec mininimum obsunt; neque euim S. D. asserit, fuisse hominem peccato solummodo gratia spoliatum; per exclusionem scilicet vulnerum inflictorum, quæ alibi tota, qua potuit, energia declaravit, ut cum Lib. de Nat. & grat. c. 55. Naturæ, inquit, vulnerata, sauciata, vexata, perdita est. Vide sup. num. 170.

198. Ob. tertio. Intelligi non potest, quid sit istud vulnus peccato primi hominis naturæ humanae inflictum: vel enim consistit in subtractione alicuius realis, ac physicæ perfectionis potentiarum animæ, vel in additione alicuius habitus, vel qualitatis animam inclinantis ad malum. Neutrum autem esse potest; non primum, quia per pec-

peccatum originale nulla physica, & realis perfectio, vel potentia animae detracta est. Neque secundum; nulla enim entitas, aut qualitas positiva ex peccato originali diminuit, quae animae inhæreat; nisi dicere velimus, peccatum originis esse aliquam morbidam qualitatem animae inhærentem: quae antiqua fuit quoruim Scholasticonrum opinio, jamdiu explosa. (Vide sup. num. 96. in not.): ergo &c.

199. Resp. vulnus ex peccato originali infictum consistere in appositione alicuius impedimenti, saltem moralis ad verum, & primum bonum cognoscendum, ut par est, & amandum. Hoc autem impedimentum, quod dixi saltem morale, oritur ex positiva aversione a Deo, & conversione ad creaturas, quam peccatum intulit. Hinc quanquam Adversariis concederemus, easdem esse animae potentias post peccatum, ac essent in natura pura quantum ad entitatem, seu physice (quod aliqui negant (a),) certum est tamen, vires non esse æquales, sed per peccatum aliquantum diminutas; nam ejusdem potentiae vires imminueruntur, seneat ac aliquid impedimentum ipsi ad agendum apponitur. Unde S. Augustinus in Lib. de perfectione justitiae cap. 2. inquit: *In tantum (natura) sana non est, in quantum id, quod faciendum est, aut cœcitate non videt, aut infirmitate non implet.* Et S. Thomas 1. 2. q. 85. art. 2. similitudinem affert corporis diaphanii, cuius virtus ad transmittendam lucem diminuitur *ex parte nebularum supervenientium*.

200. Inst. Homo quantum ad corpus non fuit in deterius commutatus, nec debilior factus, ac

fuisse in statu naturæ puræ: ergo nec quantum ad animam; neque enim appareret ratio, cur animæ plus detrimenti, quam corpori peccatum originale afferre debuerit.

201. Resp. Dato antecedenti, quod ab omnibus non conceditur, neg. cons. Cum enim subiectum peccati originalis fuerit anima, non corpus, mirabile videri non debet, animam fuisse etiam majori pena multataam, quam corpus. Quemadmodum docente Sanct. Thoma 1. 2. quest. 109. art. 2. ad 3. *magis est natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitum boni, quam quantum ad cognitionem veri;* quia peccatum Adami, utpote peccatum puræ malitiae, magis fuit in voluntate, quam in intellectu. Accedit & illud, quod per gratiam sanantem, & sanctificantem homo desperditam justitiam iterum recuperat: *hoc enim, inquit S. Augustin. de spiritu, & litera cap. 27. agit Spiritus gracie, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instaurat in nobis. Vitium quippe contra naturam est; quod utique sanat gratia.* Nec tamen corpus in melius reformatur (b).

202. Concludamus hoc caput, observando, si volumus veram peccati originalis doctrinam profiteri, & ab omni fermento Pelagianæ heresis caveri, haec nobis confitenda esse: primo hominem per peccatum originale fuisse donis omnibus supernaturalibus spoliatum, ac proinde etiam viribus supernaturalibus, quæ ab originali justitia proveniabant: secundo vires naturales non tales remansisse post peccatum, quales fuissemus habituari in puris naturalibus; sed rationem fuisse obscu-

ra-

(a) Aliqui volant physicas naturæ vires esse per peccatum originale in nobis diminutas, vel ex morbida aliqua qualitate, quæ generatione transfundatur, quomodo transfunduntur quidam morbi ex parentibus in filios: vel etiam ex vitiis corporis, quod pejus modo dispositum est, quam fuisse in statu puræ naturæ, quod etiam conferne videtur lat. sup. n. 166. Conc. Trid. definitioni, scilicet totum Adam secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse.

(b) Solent etiam Adversarii plures S. Thomæ discipulos, & continentatores afferre, Capreolum, Cajetanum, Conradum, Medinam, Ferrariensem, Soto, alessio, quos sine sententia adstipulari putant, ex copotissimum, quod peccatum originale appellare soleant removens prohibens. Veruntamen probabile est, eos nonnisi primarium peccati originalis effectum designare voluisse, non excludendo alia sonesta ejusdem consectoria. Vid. Leinos in Panoplia gratia P. II. tract. I. cap. 18. ubi cum sibi aliquos S. Thomæ discipulos objecisset, generaliter responderet, nihil alind eos sentire, quam quod ipse ex S. Thoma explicauerat: „dixisse nempe, peccatum originale esse quidem removens prohibens, quantum ad aliquid, non autem esse purum, ac solum removens prohibens quod omnes defectus, quod patitur modo genus hominum post ruinam. Et quando Medina dicit, hanc esse communem Theologorum sententiam, juxta hunc modum debet intelligi id dixisse, & non alias, licet id ipse non satis explicaverit.... Similiter cum dixit,

„quod homo in puris naturalibus, & homo in natura lapsa habet se, sicut homo nudus & nudatus, intelligit, quantum ad illa dona gratuita, respectu quoniam se habet solum, sicut nudus, & nudatus.... Quod si Medina alind sentiat, ut ejus verba significare videntur, manifeste contra sententiam S. Thomæ, S. Augustini, & veritatem ipsam, satis supra fundataam, & approbatam dicit: *nullo modo sustensus, nondus est*“. Hujus nostri Magistri vestigiis inhærentes, dicimus & nos, si Scholasticorum aliqui a veteri SS. Augustini, & Thomæ doctrina incante recessissent, ab iis merito nobis recedendum esse: quemadmodum Jo. Baptista Gonet, re, ut inquit, *maturius discussa, & attentius ponderata, a seipso recedendum esse putavit in quarta editione sui Manualis an. 1681. tract. 8. de homine c. ult. n. 1.* Ceterum spissam Theologorum catervam pro nostra sententia allegare nobis perfacile esset. Sane Egin. Card. Lud. Vinc. Gott. T. VI. in I. P. S. Thomas q. 10. dub. 1. scribere non debuit: „exploratum apud omnes esse, peccatum primi parentis non solum humanam naturam infirmasse, eam spoliando supernaturalibus donis illi concessis, sed ulterius eam in pluribus sanciam, seu aogram reliquise, immo effecisse“¹. Et postea varia, & gravia nobis inficta vulnera diserte enumerat, & describit. Hinc eamdem sententiam, saltem ut probabiliorem defendit P. Billuart de Gratia Dissert. II. art. 3.

ratam tenebris ignorantiae, præcœ dispositionis, unde tanta difficultas oritur in vero bono apparente internoscendo; voluntatem per malitiam esse a vero bono aversam, irascibilem infirmatam ad difficultates superandas: unde ille languor, ac morbus toties a S. Augustino, ejusque discipulo S. Thoma commemoratus; ac demum estranum concupiscentiam multo ardentiorem, sortioreunque effectam, quam in puris naturalibus fuisset. Quæ omissa nos sollicitos reddere debent ad implorandum Jesu Christi salutiferam gratiam, qua sola ab inflictis vulneribus sanari possumus.

COROLLARIUM

Contra Voltarium, aliosque ejusdem furfuris hujus ævi pseudo-Philosophos.

205. Increduli, & falsi quidam nostrorum temporum sapientes, cum peccatum originale negant, consequenter etiam negant, has multas, magnasque, quibus conflictantur, miserias esse ejusdem peccati pœnas, sed easdem appellant humanæ naturæ consectoria: quas vero superiore sectione descripsimus, status naturæ innocentis felicitates ut imaginarias irrident, eumque statum similem esse dicunt decantato apud veteres Poetas aureo Saturni sæculo. Demum, si illos audiamus, mundus qualis nunc est, talis semper fuit, imo nec aliis esse potest propter immutabiles illas leges, quibus a sapientissimo ejus opifice (nempe ad ipsorum mente in fatali necessitate) primo conditus est.

204. Verumtamen primo aliqui haud inepite suspicuntur, fabulosum illud aureum Saturni regnum nihil esse aliud, quam antiquam traditionem statutus innocentiae, a quo homo culpa sua excidit; corruptam tamen, & commentitiis fabulis permixtam. Multas similes traditiones a prima mundi origine, vel saltem a Noe, qui fuit secundus humani generis patens, viguisse inter Gentiles, & inde varias fabulas natas, ostenderunt viri docti, atque inter alios Hugo Grotius Libro I. de Verit. Relig. Christ. in adnot. ad §. 16., & multo copiosus Petr. Dan. Huetius in *Demonstr. Evang. Prop. IV. §. 6.* Deinde degenerem hunc humanae conditionis statum non Poetæ solum, sed etiam nobiles Philosophi, & acuti naturæ contemplatores, ut Tullius, & Plinius, sola ratione duce subodortati sunt, ut supra n. 152. & seq. ostensum est. Ac deinde omnem prudentem dubitationem omni-

no tollunt divina oracula, quibus utriusque naturæ innocentis, & lapsæ discrimina luculentissime comprobata sunt.

205. Falluntur autem, & falluntur turpissime Adversarii, cum hanc felicissimi primi status mutationem impossibilem fuisse dicunt, quia alias mutantæ fuissent primariæ, & invariabiles naturæ leges. Neque enim nos dicimus, propter Adami culpam in nos transusam *essentialiæ* hominis aliorumque rerum prædicata fuisse mutata, quod certe sine primarum, atque essentialium naturæ legum variatione fieri nou potuisse; sed totam mutationem ponimus in prædicatis *accidentalibus*: nempe homo, qualis a Dei sapientissimi manibus prodivit, innocens erat, justus, sanctus; postea sua libertate perverse abutens factus est inobediens, peccator, ac Deo suo rebellis. Erat primo felix Paradisi incola, deliciis affluens, & immortalis; postea ad labores damnavatus, æterniis, morbis, atque ipsi morti subjectus. Quid in hac mutatione absurdum, cum similes accidentales mutationes quotidie videamus, atque experiamur?

206. Audiatur S. Th., qui I. P. q. 25. art. 6. id totum ita egregie explicat: „ Bonitas alicuius rei est duplex: una quidem, quæ est de essentia, tia rei, sicuti esse rationale est de essentia hominis; & quantum ad hoc bonum Deus non potest facere aliquam rem meliorem, quam ipsa sit, licet possit facere aliquam aliam ex meliorem: sicuti etiam non potest facere quaternarium majorem: quia si esset major, jam non esset quaternarius, sed alius numerus; sic enim se habet additio differentiæ substantialis in definitionibus, sicut additio unitatis in numeris. Alia bonitas est, quæ est extra essentiam rei; sicut bonum hominis est esse virtuosum, vel sapientem; & secundum tale bonum potest Deus res a se factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re a se facta potest Deus facete aliam meliorem“. Similiter etiam ab opposito potest Deus ex inscrutabilibus suæ adorabilis providentiaz finibus permettere, res a se creatas a primæva sua perfectione degenerate, quod in natura humana certissime factum est (a).

207. Atque ut hæc magis intelligantur, bene perpendenda sunt, quæ idem Angelicus habet in resp. ad 1. Sibi enim ita objecerat: „ Videtur quod Deus non possit meliora facere ea, quæ facit. Quilquid enim Deus facit, potentissime me, & sapientissime facit; sed tanto sit aliud quid melius, quanto sit potentius, & sapien-

, tius:

(a) Videri potest contra Voltarium, aliosque ipsius similes Rob. Jos. Alexius Du Hainel in epist. IX. Belgica: ubi sensibilius exemplis ad oculum ostendit turpem ipsorum paralogismum, qui contra omnes Logicas regulas ex iis, quæ nunc in nostro mundo apparent, fictiū esse colligunt felicem illum prius nævæ innocentiae statum. In qua tamen epistola illud displi-

, tuis: ergo Deus non potest aliquid facere melius quam facit “.

208. Cui difficultati, quam Philosophi Optimismi defensores quotidie recoquunt, ita S. Doctor subtiliter respondet, cum dicitur: „ Deum posse aliquid facere melius, quam facit, si ly melius sit nomen, verum est: qualibet enim res potest facere aliam meliorem. Eaudem vero potest facere meliorem quodammodo, & quodammodo non (nempe non quantum ad bonitatem essentialiem, sed solum quantum ad bonitatem accidentalem). Si vero ly melius sit adverbium, & importet in modum ex parte facientis, sic Deus non potest facere melius, quam sicut facit; quia non potest facere ex majore sapientia, & honestate. Si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus, a se factis meliorem modum essendi, quantum ad accidentalia, licet non quantum ad essentialia “. En quomodo facile cavillatio endetur eorum, qui putant non potuisse hominem aliter esse, quam nunc sit, & commentitiam esse duplicitis status naturae distinctionem, scilicet status naturae integræ, & status naturae corruptæ.

209. Neque vero omnino presse, atque ad literam sumenda sunt quedam S. Augustini verba, qui Lib. IV. de Gen. ad litt. cap. 16. inquit de Deo: *Bona facere si non posset, nulla esset potentia; si autem posset, nec faceret, magna esset inadvertia: quia ergo est omnipotens, & bonus, omnia valde bona fecit.* Primo enim S. Pater non dicit, omnia a Deo facta esse optima, sed *valde bona*; quæ phrasis est Mosaica: & etiam Ecclesiastici XXXVI. 21., ubi dicitur: *Universa opera Domini bona valde.* Secundo quod dicit, magnam futuram in Deo inadvertiam, si bona, quæ poterat facere, non fecisset, non ita accipiendum est, quasi Deus citra inadvertiæ notam non potuerit hæc non creare, oppositum enim ibidem docet S. Augustinus, dicens de Deo: *Nam etiam sic dici posset nullis egens bonis, non a factis in seipso requiescendo, verum omnino nulla faciendo: imo totus ibi est S. Pater, ut probet, Deum nulli aliquid debere, sicut nulla re indiget.* Illud demum animadvertisendum est, quod idem S. Doctor de suis libris de Genesi ad litteram fatetur Lib. II. Retract. cap. 24. scilicet „ in eo opere plura quæsita, quam inventa fuisse; & eorum, quæ inventa sunt, pauciora firmata; cetera vero ita posita, velut ad huc requirenda sint “.

210. Non absūmiliter intelligendus est S. Augustinus cum in Enchiridio cap. 10. inquit: *Bona sunt singula, quæ Deus fecit; sed simul universa valde bona, quia ex omnibus consistit u-*

(a) Hæc oinnia addi possunt iis, quæ de mundi Optimismo Leibniziano diximus in fine Tomi III. pag. 370. & seq.

niversitatis admirabilis pulchritudo; ita nempe nihil majus, meliusque fieri a Deo potuerit.

211. Sanctum enim Augustinum explicat S. Thomas I. P. qu. 25. art. 6. ad 3. „ Universum, (suppositis istis rebus) non potest esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum universi consistit. Quorum si unum aliquod esset melius, corrumperetur proportio ordinis; sicut si una chorda plus debito intenderetur, corrumperetur citharæ melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias adlere istis rebus factis: & sic esset illud Universum melius “. Et art. præced. sic totam hanc difficultatem jam explicaverat: „ Ordo a divina sapientia rebus inditus, in quo ratio justitiae consistit (ut supra dixerat qu. 21. art. 2.), non adæquat divinam sapientiam sic, ut divina sapientia limitetur ad hunc ordinem. Manifestum est autem, quod tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis impoavit, a fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finem factis, sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinem: sed divina honestas est finis improportionabiliter exceedens res creatas: unde divina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, ut non possit alius rerum cursus effluere. Unde dicendum est similiiter, quod Deus potest alia facere, quam quæ fecit “.

212. Et ibidem in resp. ad 1. „ Quia, inquit, potentia (Dei) intelligitur, ut exequens, voluntas autem, ut imperans; & intellectus, & sapientia, ut dirigens: quod attribuitur potentia secundum se consideratæ, dicitur Deus posse secundum potentiam absolutam, & hujusmodi est omne illud, in quo potest salvare ratione entis. Quod autem attribuitur potentia divina, secundum quod exequitur imperium voluntatis justæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinaria “. Ac demum ad 5. Licet, inquit, iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt, non tamen ad hunc cursum limitatur divina sapientia, & potestas. Unde licet istis rebus quæ nunc sunt, nullus alias cursus esset bonus, & conveniens; tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinem (a) “.

C A P U T VII.

Peccato originali extinctum prorsus non fuit liberum nostræ voluntatis arbitrium (b).

213. Cum loquimur de libero nostræ voluntatis arbitrio, non eam libertatem intelligimus, quæ im-

(b) Non disputamus hic contra veteres, novosque Fatalistas, qui oinnia in hoc mundo inevitabili necessitate evenire arbitrantur; hos enim suo loco confutabi-

immunis tantummodo est a coactione, & libertas voluntatis appellari solet, quam sola externa vis, & coactio tollit, sed intelligimus libertatem arbitrii, quæ excludit quamecumque veram, absolutam, & invincibilem necessitatem. Dixi *absolutam*, & *invincibilem*; neque cuim inficiamur, ex peccato originali quicquam in nobis factam esse boni agendi difficultatem, & in malum primitatem, quæ non incongrue appellari potest *moralis* quicquam necessitas; quod ex dictis in superiori capite abunde liquet, & etiam ex sequentibus magis declarabitur.

214. Hæc libertas, quam hic propugnaturi sumus, vocatur a plerisque libertas *indifferentia*: a quo vocabulo nec nos abhorremus, dummodo illo significetur vera, & intrinseca nostræ voluntatis potestas ad actum ponendum, vel non ponendum; vel etiam ad ponendum actum oppositionem; non autem si intelligatur *indeterminatio*, vel *suspensio* ab omni actu; hæc enim suspensio non requiritur ad libertatem, ut alibi demonstratum est Tom. II. Diss. V. n. 250. multoque minus si credatur, ad hanc libertatem *indifferentiae* necessarium esse commentitum illud virium æquilibrium, quod nonnulli ad veram libertatem requiri docuerunt, quodque loco opportuniore resellemus.

215. Jam vero libertatem arbitrii ita explicata adhuc superesse in statu naturæ lapsæ probatur primo ex sacris litteris. Moyses enim Deuter. XXX. 19. populo mandata Dei proponens: „Testes, ait, invoco hodie cœlum, & terram, quod proposuerim vobis vitam, & mortem, hec nedictionem, & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum; & diligias Dominum Deum tuum, atque obedias vocem ejus“. Josue etiam XXIV. 15. ita Israelitas allocutus est: *Optio vobis datur; eligite hodie, quod placet, cui servire potissimum debeat* &c.

216. Clariora adhuc sunt, & invictum liberta-

tis argumentum nobis prehensum, quæ Jesus filius Sirach habet Eccl. XV. 14. & seq. „Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adcepit mandata, & præcepta sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te ... Apposuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi“. Quibus verbis luculentter apparet, liberum arbitrium fuisse homini in prima sui conditione collatum, neque originali culpa prorsus ablatum, quamquam fuerit infirmatum, & diminutum.

217. Et ne longiores simus sine necessitate asserendo alia testimonia, nemo ignorat, omnes sacras litteras utriusque testamenti plenis esse propagationibus, & communionibus, præceptis, consilii, exhortationibus, terroribus, atque reprehensionibus, quibus certe non esset locus, si nullum in nobis superesset bene, vel male operandi arbitrium. Ut enim recte observavit S. Augustinus de corrept., & grat. cap. 2., ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Idemque S. Pater in Libro de grat. & lib. arbitrio ita caput secundum exorditur: *Revelarit autem nobis (Dens) per scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium*. Cum vero multa attulisset ad hoc comprobandum eamdem Scripturarum testimonia, atque in cetera allata a nobis verba ex Ecclesiastico, ita concludit: *Ecce apertissime videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium (a)*.

218. Sed quoniam S. Augustini patrocinio possimum gloriari solent liberi arbitrii hostes, non abs re erit, nonnulla alia hujus S. Doctoris testimonia afferre, præcipue ex iis libris, quos orta jam Pelagiana heresi conscripsit. Nemo enim dubitat, eum ante hujus heresis ortum strenue, ac fe-

mus. Nec disputamus contra Manichæos, aliosque hereticos, qui a duobus rerum omnium principiis, bono, & male, homines necessario agi, atque omnino trahi efficerunt. Sed libertatem nostram vindicamus contra novos hereticos, qui eam homini innocentem a Deo concessam fuisse fatentur, peccato tamen originali prorsus extinctam volunt. Et Lutherus quidem art. 36. inter damnatos a Leone X. dixit, *liberum arbitrium post peccatum esse rem de solo titulo*; & in assert. eorumdem articulorum liberum arbitrium vocavit *figmentum, seu titulum sine re*; ino & librum contra Erasmum de seruo arbitrio scripsit, eis postea solita sua ineconstans hanc omniam ita emollivit, ut teste Bossuetus VI. *Avertissement aux Protestans*, ad oppositum Pelagianorum heresim deflexerit; a quibus nec procul absit ea Calvinianorum secta, quæ vocatur *Arminianorum*, ut fidem facit ipse Bossuetus in *Præf. expos. fidei*, neconon in *Hist. variat. Eccl. Protest.* Lib. VIII. cap. 24. & 51. Calvinus nomen libertatis negare non est ausus, fortasse propter S. Patrum auctoritatem,

Gazzaniga *Theol.* Tom. IV.

quorum testimonia satis multa contra eum attulerat Alb. Pighius; sed eam solam agnovit, cui oppositum coactio; fatetur enim Lib. II. *insti. cap. 5. q. 5.* si coactionis opponitur libertas, liberum esse arbitrium si hoc sensu liberum vocetur, quia non cogatur, aut violenter trahatur externo motu, sed sponte agatur sua.

(a) Ex quo Sanct. August. utatur vocabulo *revelacionis*, colligendum non est, libertatem arbitrii solam side credendam esse, non autem posse rationibus comprehendari, ut quidam obscuriores Theologi putarunt: nempe Buridanus qu. 1. super Lib. III. *Ethic.* & Andreas de Castro in *Sent. dist. 43*. Neque enim S. Augustinus rationis argumenta eo loco excludebat; sed validioribus sacrar. Scripturarum momentis rebatur. Unde S. Thomas in qu. VI. *de malo art. un.* postquam opinionem contrariam hereticum pronunciavit, subdit esse etiam contra sanam Philosophiam subvertit enim omnia principia *Philosophia moralis*; quod S. Doctor copiose demonstrat.

feliciter contra Manichæos pro humana libertate pugnasse, ut appareat ex ejus operibus *contra Faustum*, & ex tribus libris *de libero arbitrio*. Jam vero hoc satis esse videri potest, quod cum Pelagiani, eorumque surculi Semipelagiani perpetuo de S. Augustini doctrina conquererentur, quod sub gratiæ nomine fatalem induceret necessitatem, & in ejus systemate nulla amplius superesset libertas, eorum querelis nunquam cessit invictus gratiæ Doctor, eorumque accusations, ut putidas calumnias contempsit, cosdemque tamquam *inflatores, corruptores & præcipitatores liberi arbitrii*, non autem ut assertores refellebat, quod scilicet gratiam Dei aut prorsus tollereant, aut saltem nimium extenuarent, ut vires liberi arbitrii plus æquo amplificarent.

219. Præterea, cum Pelagiani S. Patri objecissent hæc S. Hieronymi verba ex secundo contra Jovinianum libro: *Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas, nec corona est;* S. Pater id indigne ferens, quasi liberum negando arbitrium huic objectioni locum praebuisset, ita eis respondit in Lib. de nat. & grat. cap. 65. *Quis non agnoscat? Quis non toto corde suscipiat? Quis alter conditam humanam neget esse naturam?* Et in Epist. 215. *Fides sana catholica, inquietabat, neque liberum arbitrium negat sive in vitam malam, sive in bonam: neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid.* Et infinitus essem, si omnia, quibus aperte Augustinus liberum arbitrium confessus est, exscribere vellem.

220. Ita pariter indignabatur Pelagio S. Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem inquiens: *Frustra blasphemas, & ignorantiam auribus ingeneris, nos liberum arbitrium condemnare; damnetur ille, qui damnat.* Ita etiam Auctor Libror. de vocat. Gentium Lib. I. cap. 8. neque gratia, neque peccato liberum arbitrium tolli ostendit, inquiens: „Nec quia spiritu Dei agitur, ideo se putet homo liberum arbitrium non habere; quod nec tunc quidem perdidit, quando Diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis de pravatum est, non ablatum“ . S. etiam Prosper in resp. ad capit. Gallor. Sent. 6. ita absolute definit: *Qui dicit, quod liberum arbitrium in homine nihil sit ... non est catholicus.* Ac denique S. Bernardus Serm. 81. in Cantica hæc habet: „Arbitrii libertas est plane divinum quidam res fulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter bonum quietem, & malum, necon inter vitam, & mortem, sed & nihilo minus inter lucem, & te-

„nebras, & cognitio judicii, & optio eligendi .. Unde & liberum nominatur arbitrium, quod libet ceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis“ . Cetera brevitas tatis causa prætero.

221. Sed ex his paucis, quæ allata sunt, abunde liquet, merito in Concilio Constantiensi damnata fuisse eam propositionem Jo. Wiclefi n. 27. *Omnia de absoluta necessitate eveniunt; atque in Concil. Trident. Sess. VI. cau. 5. ita contra Calvinum, aliosque Sectarios definitum: Si quis hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a satana inventum in Ecclesiam, anathema sit;* ac demum jure ab Innocentio X. proscriptam fuisse tertiam Jansenii propositionem: *Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Mitto plures alias similes propositiones Apostolico Roman. Pontificum stigmate confixas; inter quas sunt istæ Mich. Baji 59. *Quod voluntarie fit, etiam si necessario fiat, libere tamen fit;* 66. *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali;* & 67. *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.*

222. Ob. primo. S. Paulus Roman. VII. 15. & seq. multa habet, quibus suam captivitatem deplorat, inquiens: „Quod enim operor, non intelligo; non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio ... Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habeo, tat in me peccatum ... Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago ... Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati ... Hæc, & alia, quæ ibi S. Paulus de seipso scribit, aperte demonstrant, nullam esse in nobis arbitrii libertatem, qua illud bonum agamus, quod volumus.

223. Resp. hæc omnia exponi debere de motibus indeliberalis concupiscentiæ, quæ dicitur malum, quia ex peccato procedit, & ad peccatum inclinat; ita tamen, ut iis motibus voluntas non consentiat, nisi libere, iisdemque cum adjutorio divinæ gratiæ resistere possit. Unde ideum Apostolus ad Gal. V. 17. *Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem.* Vide, quæ de hoc loco S. Pauli dicta sunt supra num. 16. & seq. (a).

224. Dices. *Sacrae litteræ asserunt, nos in statu*

(a) S. Thomas Lect. 3. ad hoc caput observat, hæc omnia posse duplice modo intelligi; uno modo de eo, qui est subjectus peccato, qui quidem in universalis intelligit, non esse operandum peccatum, tamen iuctus sug-

gestione Dæmonis, vel passione, vel inclinatione personi habitus operatur illud ... contra conscientiam faciens ... Alio modo, ait, potest intelligi de eo, qui est in gratia constitutus, qui quidem operatur malum,

in naturæ lapsæ servos esse peccati, aut *corruptionis*. Nam primo Christus Dominus Iudeis se liberos esse jactantibus respondit Joann. VIII. 54. *Amen amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati*. Pariter S. Petrus 2. Epist. II. 19. de quibusdam dicebat, eos *servos esse corruptionis; a quo enim quis superatus est, hujus & servus est*. Quod etiam sæpius repetit Apostolus Paulus ad Roman. c. VI. imo in 2. Epist. ad Timoth. II. 26. quosdam commemorat, qui a diabolo *captivi tenentur ad ipsius voluntatem: nullum ergo est in peccatoribus liberum arbitrium*.

225. Resp. peccatores dici *servos peccati*, & *captivos diaboli* sensu latiore: non quasi libero voluntatis arbitrio sint prorsus expoliati, sed quia pravis habitibus implicati, voluntarie obediunt peccato, & diabolo, sicuti servi obediunt domino. Verba autem postrema S. Pauli *ad ipsius voluntatem ab aliquibus interpretibus referuntur*, non ad diaboli, sed ad Dei voluntatem qua permittit, aliquos diaboli captivitate teneri. Audiatur S. Bernardus Serm. 81. in Cant. n. 7. *Voluntas est, quæ se, cum esset libera, servam fecit peccati peccato assentiendo*.

226. Ob. secundo. S. August. in *Enchiridio* cap. 50. Torn. VI. inquit: „Libero arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum: sicut enim qui se occidit, utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit ... ita cum libero peccato arbitrio, victore peccato amissum est liberum arbitrium“. Hoc sæpius repetit S. Pater; imo & S. Cœlestinus Papa, & Synodus II. Arausicana, & Ecclesia Lugdunensis, & alii Patres non pauci iisdem plane verbis usi sunt ad explicandum lethalे vulnus per peccatum originale nostro libero arbitrio inflictum (a).

227. Resp. his S. Augustini, aliorumque Patrum locutionibus dntaxat significari, suisce peccato primi parentis extintam libertatem omnem, non naturalem, sed supernaturalem ad faciendum bonum salutare, & in ordine supernaturali, nisi Christus Dominus sua gratia nobis hanc ipsam libertatem restituat. Sensus itaque est, nos peccato Adæ justitia originali privatos, factosque diaboli captivos non posse viribus liberi arbitrii aliquid boni supernaturalis agere, seu ut ibidem loquitur S. Doctor, *meritis operum nostrorum reparari*; sed nos hoc posse cum gratia Domini nostri Jesu

non quidem exequendo in opere, vel consentiente mente, sed solum concupiscendo secundum passionem sensibilis appetitus; & illa concupiscentia est præter rationem, & intellectum; quia prævenit ejus judicium, quo adveniente talis operatio impeditur. Pergit postea Angelicus duplice modo omnia Apostoli verba expondere; ita ut concupiscentia vere, & proprie peccatum non sit, nisi quando ei liber rationis consensus accedit.

(a) Verba S. Cœlestini in Epist. ad Episcopos Gallicæ cap. 24. hæc sunt: „In prævaricatione Adæ o-

Christi reparante, & sanante, quæ necessaria omnino est ad amissam justitiam recuperandam.

228. S. Augustinus ita perspicue suam mentem aperit, ut non alio indigeat interprete, quam se ipso. Et quidem primo in Epist. 217. ad Vitalen c. 4. *Liberum arbitrium, inquit, a*l diligendum Deum primi peccati granulata perdilimus**, ubi manifeste declarat, in quo sit hæc liberi arbitrii jactura, nempe ad *diligendum Deum*. Deinde in eadem Epistola hoc arbitrium per gratiam Dei recuperari inter alia fidei dogmata numerat, inquiens: *Scimus, eos, qui corde proprio credunt in Dominum, sua il facere voluntate, ac libero arbitrio*. Tertio eo ipso in cap. 50. Enchir. postquam dixisset, nos propter Adami culpam factos esse servos peccati, ita subdit: „ac per hoc ad peccandum liber est qui peccati servus est; unde ad juste faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus, esse justitiae cœperit servus ... Sed ad bene faciendum ista libertas unde erit homini addictio, & vendito, nisi redimat, cuius illa vox est (Joan. VIII. 56.), Si vos Filius liberaverit, tunc vere liber eritis? Quid antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum est liber ad operandum bene, nisi se vanâ superbia inflatus extollat?“ Hæc sæpius repetit S. Doctor, ut Lib. XIV. de Civit. Dei cap. 11. inquiens: „Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vitiis, peccatisque non servit. Tale datum est a Deo, quod amissum proprio vitio, nisi a quo dari potuit, reddi non potest.“

229. Hæc certe sufficerent, ut cognoscamus, quam libertatem S. Doctor amissam intelligat. Sed adhuc apertius mentem suam exposuit Lib. I. contra duas epist. Pelag. cap. 12., ubi Juliano catholicis objicienti, quod docerent, *primi hominis liberum arbitrium periisse*, ita secure nomine omnium respondebat: „Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periret per peccatum, seu illa, quæ in paradyso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia, dicente Domino: Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis: utique liberi ad bene, justeque vivendum“. Totum illud caput exscribendum foret, ubi cum Apostolo

Pau-

„mnes homines naturalem possibilitatem, & innocenteriam perdidisse, & neinlein de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere“. Synodus Arausicana autem cap. 6. ita definit: „Arbitrium voluntatis in primo homine infrunatum, nisi si per gratiam baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest redditum“ Ac denique S. Remigius in de tribus Epistolis nomine sue Ecclesiæ ajebat: „in Adamo perditum liberum arbitrium in operibus mortuis libertatem esse posse, in vivis non posse“.

Paulo uberioris explicat in eo periisse liberum nostrum arbitrium per peccatum Adami, quod sine gratia Salvatoris, quæ nos ad justitiam regeneret, nihil boni ad salutem æternam pertinens nos operari possumus. Similia sæpius ingeminat S. Pater contra Pelagianos, qui negantes peccatum originale, asserebant, liberum hominis arbitrium etiam nunc posse opera salutis æternæ meritoria perficere, quemadmodum poterat Adam in justitia originali constitutus. Eademque est mens, & doctrina aliorum Patrum, qui Augustini verba sua fecerunt (a).

230. Inst. primo. Si hæc fuisset S. Augustini de libero arbitrio doctrina, illam in statu naturæ lapsæ approbasset peccati definitionem, quam antea tradiderat, scilicet quod *sit voluntas retinendi, vel consequendi, quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*; atqui S. Pater hanc definitionem ad solum statum naturæ innocentis, non autem ad statum naturæ lapsæ pertinere sæpius docet. Nam Lib. I. *Oper. imperf.* Julianum eam definitionem objiciens ita cap. 47. respondet: „Ipse est Adam, quem nostra illa definitio, „qua tibi placuit, intuebatur: *Et iterum cap. 104.* Ista definitio peccati ejus est, quod peccatum tantummodo est, non quod etiam pœna peccati; quia perit libertas non peccandi. *Ad demum cap. 105.* ita Julianum affatur: Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnæ, quod nulla necessitate commissum est“. Et ne ullus supersit de Augustini mente dubitandi locus, idem repetit etiam in Lib. I. *Retractat. cap. 15.* declarans, eam definitionem properea veram esse, quia *il definiendum est, quod tantummodo peccatum est* (quale fuit Adæ peccatum), non quod etiam pœna peccati: ut sunt nostra peccata.

231. Resp. Definitionem illam peccati suo modo etiam ad statum naturæ lapsæ pertinere, ex ipso S. August. aperte liquet. Nam in Lib. *de diabolo animabus cap. 11.* ejusdem definitionis quasi rationem reddens inquiebat: „Etiamne hi libri obscuri mihi scrutandi erant, ut discesserent, neminem vituperatione, supplicio dignum esse, qui aut velit, quod justitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest? Nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris Poetæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis & magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum“? Porro cæcus est, qui non vi-

deat, hæc S. Augustini verba non nisi illi libertati, qua nunc fruimur, adaptari posse, quam omnes sive docti, sive indocti fatentur, atque experientur. Non ita autem est de libertate Adami, de qua nec rudes aliquid sciunt, nec docti cum ruditibus loqui solent.

232. Non uno tamen sensu dicere potuit S. Augustinus, illam definitionem peculiariter spectare ad peccatum personale Adami, quod tantummodo peccatum fuit, non autem ad illud, quod etiam pœna peccati est. Et quidem primo, peccatum originis etiam a parvulis contrahitur, quorum conditum est velle, aut nolle; unde idem S. Doctor in laud. cap. 47. Lib. I. *Op. imperf.* recte inferrebat, quod si nullum contraheretur peccatum, nisi quando liberum esset ab eo abstinere, sequeretur, peccatum originale non esse in parvulis, qui nondum voluntatis utuntur arbitrio. Secundo quia S. Augustinus etiam concupiscentiam, quæ est in renatis, appellabat *peccatum*, quamvis latiore significatione, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Quamobrem ibidem assert exemplum Apostoli dicentes Rom. VII. 20. „non quod volo, facio bonum, sed quod nolo male, hoc ago..... Nam ei, qui dicit: quod nolo malum, hoc ago, abstinere inde liberum non est“. Motus autem concupiscentiae indelibet etiam nobis invitatis insurgunt, unde huic peccato non potest definitio Augustiniana adaptari. Tertio quia in natura lapsæ, quamvis super sit adhuc vera libertas, cum ea tamen perfectissima comparari non potest, quæ fuit in Adamo. Id observat idem S. Pater ibidem inquiens: „Multumta sunt, quæ agunt homines mala, a quibus eis liberum est abstinere: sed nulli tam liberum est, quam illi (Adam) fuit, qui Deo suo, a quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat“. Demum ad hanc libertatis infirmitatem magis confirmandam assert S. Augustinus etiam exempla peccatorum ignorantia, & cæcitatibus cordis, quæ quædam necessitate committuntur, morali tamen, non vera, & propria; cuius generis etiam peccandi necessitas, quæ oritur ex peccandi consuetudine, qua pariter utitur S. Pater contra Pelagianos laud. c. 105. inquiens: „Etiam secundum vos peccandi necessitas, unde abstinere liberum non est, illius peccati pœna est, a quo abstinere liberum fuit, quando nullum pondus necessitatis urgebat“ ~ Quis autem dicat, necessitatem præce consuetudinis esse veram necessitatem, quæ liberum tollat arbitrium? Definitio itaque illa peccati aliquo sensu

(a) S. Bernardus, qui Augustinianam doctrinam in suo Tract. de grat. & lib. arb. complexus est, c. 3. triplicem libertatem optime distinxit, scilicet a peccato, a miseria, a necessitate; & hanc ultimo loco positam, iuquit, contulit nobis in conditione naturæ, in primam restauramur a gratia, media nobis reservare in patria. Dicatur igitur prima libertas naturæ,

secunda gratia, tertia vita, vel gloria. Hanc triplicem libertatis divisionem adoptavit etiam S. Thomas, unde I. p. q. 83. art. 2. ad 3. similem difficultatem solvens: Homo, inquit, peccando liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertatem naturalem, que est a coactione, sed quantum ad libertatem, quæ est a culpa & a miseria.

su pertinet ad solum actuale peccatum Adami, & aliquo sensu ad peccata etiam, quæ in statu naturæ lapsæ perpetrantur.

253. Inst. 2. S. Aug. Lib. 1. Oper. imperf. cap. 105. ita Julianum alloquitur: „ Multum eras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est “: ubi autem est necessitas, ibi certe nulla arbitrii libertas.

254. Resp. S. Doctorem ibi non loqui de necessitate naturali, & proprie tali, sed de necessitate quadam morali; quæ nihil est aliud, quam magna propensio ad malum per concupiscentiam inducta, & magna difficultas ad operandum bonum propter vulnera ab originali peccato nobis inficta. Id patet ex ipso contextu, ubi ad hanc probandum peccandi necessitatem utitur etiam sententia Pelagianorum, qui a consuetudine peccandi quendam induci necessitatem concedebant (a). Deinde etiam Julianum monet, ut cogitet, quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore discutat. Denum necessitatem peccandi commemorat, quam affert ignorantia illa culpabilis, de qua rogatur Deus iis verbis Psalmi: *ignorantias meas ne memineris.*

255. Inst. 8. Idem S. Pater in Lib. de perfect. justitiæ cap. 4. Quia, inquit, peccavit voluntas, secuta es: peccantem peccatum habendi dura necessitas.

256. Resp. S. Patrem loqui de impotencia resurgendi a peccato, in quam ex perversa Adami voluntate lapsi sumus, nisi Deus sua gratia ab eonos liberaverit; ac propterea non dicit secundum esse necessitatem peccandi, sed peccatum habendi. Agebant enim ibi cum Cælestio de peccato originali; & Hæresiarchæ querenti: „ per quid efficitur homo cum peccato, per naturæ necessitatem, an per arbitrii libertatem? Resp. Augustinus, per arbitrii libertatem factum, ut esset homo cum peccato, & postea sublit, secundum cutam esse peccatum habendi duram necessitatem donec tota sancturæ infirmitas, & accipiatur tanta libertas, in qua sicut necesse est, permaneat boate vivendi, & nunquam peccandi voluntaria, felixque necessitas “. Impotencia autem resurgendi a peccato sine gratia nostræ non officit libertati.

257. Inst. 4. S. Augustinus non aliam in hoc

statu agnoscit libertatem, quam voluntatis, quæ a Græcis τὸ ἐστίν, seu spontaneum dicitur, & quæ coactionem quidem excludit, non autem simplicem necessitatem. Ita aperte in Lib. de nat. & grat. cap. 46. inquit; Perabsurdum est, ut „ ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram, quod beati esse voluntus, quia id omnino nolle non possumus, nescio qua, & bona constrictione naturæ: nec dicere audemus, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere justitiae, quia non potest velle peccare.“ Ita etiam in Enchirid. cap. 105. „ Voluntas, ait, aut voluntas non est, aut libera dicenda est, quia beati esse sic voluntus, ut esse miseri non solū nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus.“ Hinc S. Thomas silelis semper habitus S. Augustini interpres I. P. qu. 82. art. 1. ad 1. explicans simile S. Augustini dictum, inquit: *Necessitas naturalis non afferit libertatem voluntatis.* Innumeræ veterum Patrum, inno & Scholasticorum ad hoc probandum testimonia agglomerant Jansenius Lib VI. de grat. Salvatoris.

258. Resp. id facile explicari posse ex doctrina S. Thomæ generaliter a Theologis recepta, scilicet aliam esse libertatem voluntatis, quam solam excludit coactionem, non autem naturalem necessitatem (& de ea loquuntur S. Augustinus in locis objectis), aliam libertatem arbitrii, quam Græci νοοπετρήν, idest electivam nominarunt, quam alibi sèpe S. Doctor commemorat, & defendit, tam contra Manichæos, qui eam negabant, quam contra Pelagianos, qui eandem a S. Augustino negari calumniabantur. Præter loca superius n. 218. seq. allata insigne est illud S. Doctoris testimonium de gratia Christi c. 47. ubi agens de concordia liberi arbitrii cum divina gratia: *Ista quæstio, inquit, ita est ad discernendum difficilis, ut cum defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem assurbitur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Ubi priuum tam Dei gratiam, quam liberum arbitrium admitti vult. Deinde si per liberum arbitrium solam libertatem voluntatis intelligeret, cui non opponitur nisi externa coactio, nulla certe fuisse difficultas utrumque conciliandi. Quis enim unquam somniabit, posse a gratia voluntatem cogi, cum gratia faciat nos ex nolentibus volentes (b)?

259. Ceterum ad mentem S. Augustini, aliorum-

(a) Clariss supra c. q. hanc necessitatem peccandi a Pelagianis admissam in memoriam revocavit Juliani, inquit: „ Te audi saltem, ubi dicas propter consuetudinem peccatorum scriptum esse non quod volo ago, sed quod odi, facio. Quomodo ergo post peccata liberum est, quorum etsi non propagine, quia non virtus, certe tamen consuetudine, quam solam huius necessitati vici, contortique conceditis, sic perdidi libertatem &c.“ Ceterum etiam in sacris libris hanc raro necessitatem latiore significacione u-

surpari, facile est demonstrare, ut Ind. XI. 7. 1. Reg. XIII. 12. & Dan. XIV. 29. quibus omnibus locis significatur quedam agendi necessitas, quæ tamen libet omnia non opponitur.

(b) S. Thomas q. 22. de verit. art. 5. *Sicut, inquit, potest accipi ex verbis Augustini, duplex est necessitas scilicet coactionis, & hoc in voluntatem cadere nullo modo potest, & necessitas naturalis inclinationis ... Unde & voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi convenientis boni. Et præter hoc habet appetere*

rumque Veterum probe assequendum duo observare oportet. Primo nonnumquam libertatem voluntatis fuisse ab eis confusam cum libertate judiciorum, seu arbitrii. Ita S. Augustinus Lib. III. de lib. arb. capit. 3. dixit, *nos non necessitate, sed voluntate peccare*; ubi certe nomine voluntatis intellexit liberum arbitrium, cui soli necessitas opponitur. Rursus eodem in loco postquam dixisset, voluntatem esse in nostra potestate, subdit: *porro quia est in potestate, libera est nobis: non enim est nobis liberum, quo in potestate non habemus, aut potest non esse, quod habemus.* Quibus verbis a voluntate non solum coactionem, sed etiam necessitatem naturalis excludit; quae enim necessario agimus, in nostra potestate esse, nemo dicet. Sic etiam S. Bernardus Serm. 81. in Cantica inquit: *ubi voluntas, ibi & libertas;* loqui autem de libertate arbitrii, quae naturalem necessitatem non compatitur, aperte liquet, tum ex toto illo sermone, tum etiam ex Tractatu de grat., & lib. arb., ubi cap. 2. inquit: *ubi necessitas, jam non voluntas: & iterum: ubi necessitas est, libertas non est, nec meritum.*

240. Alterum observatione dignum est, quod aliquando nomine coactionis non solum externam violentiam intellexerunt, sed etiam simplicem necessitatem, ita ut coactionem a voluntate excludentes etiam naturalem necessitatem excluderent. Sic S. August. in Lib. de duabus animabus cap. 10. eam voluntatem, qua peccatur, definit *animi motum, cogente nullo.* Cui definitioni & illa consonat, quam tradit S. Prosper contra Collatorem c. 9. ubi liberum arbitrium, inquit, id est rei placitae spontaneus appetitus. Imo & S. Thomas in II. Sent. dist. 25. qu. 1. art. 4. *Liberum arbitrium,* inquit, *dicitur ex eo, quo cogi non potest, & art. 5. Libertas in sui ratione negationem coactionis excludit;* & etiam I. P. qu. 83. art. 2. ad 3. explicans verba S. Augustini supra n. 226. objecta: *Homo male utens libero arbitrio &c.* inquit: „Homo peccando liberum arbitrium dicitur perdidisse non quantum ad libertatem naturalem, quae est a coactione, sed quantum ad libertatem, quae est a culpa, & a miseria“.

aliquid secundum propriam determinationem, non ex necessitate; & qu. 24. art. 1. ad 20. hanc ipsam difficultatem solvens haec habet: *Sicut de primis principiis non judicanus ea examinantes, sed naturaliter iis assentiamus, & secundum ea alia omnia examinamus, ita & in appetibilibus de fine ultimo non judicanus iudicio discussionis, vel examinationis, sed naturaliter approbamus;* propter quod de eo non est electio, sed voluntas. *Habemus ergo respectu ejus liberam voluntatem, cum necessitas naturalis inclinationis libertati non repugnet secundum Augustinum in V. de Civit. Dei;* non autem (habemus) liberum iudicium, cum non cadat sub electione. En, quomodo Angelicus accurate distinguit libertatem voluntatis, cui non repugnat necessitas naturalis inclinationis, & libertatem iudicii,

241. Sane in his locis (idemque iudicium sit de aliis) coactionem non sumi in proprio, strictoque sensu pro violentia, sed in latiore pro absoluta necessitate, manifeste patet. Nam S. Augustinus Lib. I. *Retractat.* c. 15. suam libertatis definitionem ad nostros protoparentes in statu innocentiae maxime spectare dicit: „Qui primi in „paradiso fuerunt humano generi origo mali, „nullo cogente, peccando; quia & scientes con- „tra praeceptum fecerunt, & ille tentator suasit, „ut hoc fieret, nou coegerit“. Ubi nemo non videt, coactionis nomen a S. Doctore usurpari, prout non solum necessitati absolutae, sed etiam ignorantiae opponitur. Nec alia mens fuit S. Prospere, qui S. Augustino fideliter adhaesit.

242. Sed adhuc luculentius S. Thomas declarat, quo sensu coactionem sumat, prout nempe non solum externam violentiam, sed etiam naturalem necessitatem includit. Docuerat quippe in supra laud. Distinct. 25. Libri II. Sentent. artic. 2. duplum esse coactionem; alteram sufficiensem, quae compulsionis vocatur, seu violentia; & hoc modo compelli posse ait eas vires, quae sunt organis affixa earum actibus violenter extortis: alteram insufficientem, quae vocatur impulsio, seu simplex necessitas; ut ex. gr. intellectus demonstrationis vi cogitur; eodem modo cogitur, seu necessitate adigitur voluntas a bono in communi, quod non potest non velle. Recte igitur Angelicus definit liberum arbitrium, quod cogi non potest, scilicet neque coactione compellente, seu violentia, neque coactione impellen-te, seu necessitate (a).

245. Ceterum non video, quomodo de mente. S. Thomae dubitari possit, cum saepe, & dilucide hanc duplum libertatem distinguat, voluntatis scilicet, & arbitrii, quarum prima solam coactionem, & violentiam excludit, altera vero etiam naturalem necessitatem. Sic in qu. 22. de verit. artic. 6. „Voluntas, inquit, de necessitate appetit finem ultimum, ut nou possit ipsum non appetere. Sed non de necessitate appetit alii quid eorum, quae sunt ad finem“. Et pauculo post libertatem voluntatis in tribus considerat: „Scilicet quantum ad actum, in quantum

„po-

sen arbitrii, qua utimur in electione, & quomodo utraque admitti debet; altera quidem circa finem ultimum, altera circa media.“

(a) Hic usus promiscue sumendi coactionem vel pro violentia, vel pro naturali necessitate adeo invaluerat apud veteres, ut ipse Julianus Eclanensis, Pelagianus ille liberum arbitrii inflator, apud S. Augustinum Lib. I. Op. imperf. cap. 82. ita libertatem definierit: „Libertas arbitrii possilitas est, vel admittendi, vel vitandi peccati, expers cogentis necessitatis“. Imo etiam Ecclesia nonnumquam coactionis vocem in sensu minus proprio adhibuit; ut cum Hymno canit Deo: *Ipsa te cogat pietas, ut mala nostra superes parcendo &c. & in Evangelio Lucae XXIV. de discipulis dicitur, quod coegerunt Jesum, ut maneret cum ipsis.*

, potest velle, vel non velle; & quantum ad obiectum, in quantum potest velle hoc, vel illud; & quantum ad ordinem finis, in quantum non potest velle bonum, vel malum“. Sed etiam in Summa Theologica eamdem doctrinam frequenter repetit; ut 1. 2. qu. 10. art. 4. ubi inquit: „Quia voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinet, sed remanet motus ejus contingens, & non necessarius, nisi in his, ad quae naturaliter movetur“. En, quomodo Angelicus sub ipsa efficaci Dei motione intactum remanere doceat liberum voluntatis arbitrium, ab omni necessitate immune, nisi in iis, in quibus voluntas est naturaliter determinata, ut in appetitione ultimi finis. Si quis veterum testimonia hac de re desiderat, audeat Petavium Lib. III. de opificio sex dierum, ubi multis capitibus de hac materia præcipue contra Jansenium disputat.

244. Ob. tertio. Libertas, quæ post lapsum Adami in nobis superest, talis esse debet, ut sufficiat ad meritum, vel demeritum; sed ad meritum, vel demeritum non requiritur libertas arbitrii, seu immunitas a necessitate, sed sufficit libertas voluntatis, seu immunitas a coactione: ergo &c. Prob. minor ex S. Thoma, qui in Lib. III. Sentent. dist. 12. qu. 2. art. 1. ad 2. inquit: „Quamvis removetur a Christo potentia peccandi, non tamen ponitur coactio, quæ voluntario contrariatur, & laudis ratione tollit“. Et ad 3. „Impotentia coactionis, quæ opponitur voluntario, tollit rationem meriti, & demeriti, non impotentia, quæ est ex perfectione in bonitate, vel maliitia, quia hæc voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem confirmatam ad motum“.

245. Resp. S. Thomam nomine coactionis ibi intelligere non solum propriæ dictam violentiam, sed etiam necessitatem naturalem: per impotentiam vero ortam ex perfectione in bonitate, vel maliitia intelligere necessitatem non absolutam, & naturalem, sed improprie talem, seu impotentiam, quæ est voluntaria, & libera. Id colligitur primo, quia alias S. Thomas sibi enormiter contradiceret; alibi enim apertissime tradit, ad meritum non sufficere immunitatem a coactione, sed omnino requiri immunitatem a naturali necessitate. Quæst. VI. de malo artic. un. „Quinam, inquit, posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate moveatur ad aliquid eligendum; non tamen ponebant, quod voluntas cogereret: non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cuius principium est extra Hæc autem o-

, pinio est hæretica: tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actionibus“. Et iterum q. 24. de verit. art. 1. „Absque omni dubitatione, inquit, hominem arbitrio liberum, ponere oportet. Ad hoc enim fides adstringit, cum sine libero arbitrio non possit esse meriti, tum, vel demeritum, justa pena, vel præmiū“. Præterea id ipsum colligitur ex scopo S. Doctoris, qui erat ostendendi Jesum Christum laudari, & mereri potuisse, quamvis peccare non poterat. At vero constans Angelici præceptoris doctrina est, ad meritum, & deineritum requiri voluntatis dominium supra proprios actus, quod dominum non habetur, nisi per libertatem arbitrii a naturali necessitate immune. Hinc in eodem Lib. III. Dist. 8. q. 1. artic. 2. agens de merito Jesu Christi inter alias conditiones ad meritum, exigit, ut agens, sit dominus suæ actionis: alias per actionem suam non significatur ad aliud quid habendum, nec laudatur; & ideo ea, quæ aguntur per necessitatem naturæ, vel etiam per violentiam, non merentur“. Quibus verbis ad meritum perspicue requirit non solum immunitatem a coactione, seu violentia, sed etiam a necessitate naturæ.

246. Inst. Et tamen S. Doctor in eo ipso loco cum sibi ita objecisset: „Naturalibus non mereri propter hoc, quod sunt determinata ad unum num: sed liberum arbitrium in Christo erat determinatum ad bonum; ergo ipse per liberum arbitrium mereri non potuit; ita respondet ad 5. Dicendum, quod si etiam (liberum arbitrium Christi) esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis, sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit; & ita est actus sui dominus“: tota ergo ratio &c.

247. Resp. primo, hanc responzionem ab Angelico afferri, non ex sua, sed ex aliorum mente. Nam antea difficultatem solverat his verbis: „Liberum arbitrium Christi non erat determinatum ad unum secundum numerum, sed ad unum secundum genus, scilicet ad bonum, quia in malum non potest; sed tamen hoc potest facere, & non facere; & hoc non excludit libertatem arbitrii, quia posse peccare nec est libertas arbitrii, nec pars libertatis, ut dicit Anselmus in Dial. de lib. arb. cap. 1.“ Quanquam vero postea addat aliam responzionem, quæ in objectione allata est, alibi tamen, ubicumque debuit hanc difficultatem solvere, semper prima usus est (a).

requiritur ad merendum. Et 3. P. qu. 18. art. 4. ad 3. Voluntas Christi, inquit, licet sit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc vel aliud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicut ad beatos. Alibi

(a) Ita quæst. 29. de verit. art. 6. ad 1. inquiens: Licet anima Christi esset determinata ad unum, secundum genus moris, scilicet ad bonum, non tamen erat determinata ad unum simpliciter: poterat enim hoc, vel illud facere, & ideo libertas in eo remanebat, que

DISSERTATIO III. SECT. III. CAP. VII.

284. Resp. secundo cum Lemosio Tom. II. *Panopliae gratiae* Tract. V. c. 12. S. Thomam neque respectu ipsius actus diligendi Deum in Christo (quatenus homo viator erat) admisisse voluntatis necessitatem, sed eam arbitrii libertatem, quae ad meritum requiritur. Cum enim in corpore ejusdem articuli expresse docuerit, (ut mox vidimus num. 245.), ad meritum requiri eam libertatem, quae non solum violentiam, sed etiam necessitatem naturae excludat, quis credat, tantum Doctorem intra paucas lineas sui ipsius oblitum, in contrariam abiisse sententiam? Cur non potius illud verbum non coacte commode explicemus de exclusione non solum verae coactionis, sed etiam necessitatis absolutae? atque etiam illud sponte idem significare intelligamus ac libere? Præcipue cum ibidem addat Angelicus: *& ita est actus sui dominus*; quod dominium in eo non reperitur, qui necessitate naturae ad unum est determinatus.

C A P U T VIII.

*De pœnis peccati originalis
in altera vita.*

249. Cum S. Augustinus in celebri sua Epistola 166. cap. 7. testatus sit, magnis se coarctari angustiis, nec, quid responderet, prorsus invenerit, quando de pœnis parvolorum agebatur, qui de corpore exeunt sine Christianæ gratiae sacramento: quanto magis nos meticulosos esse oportet, quando ad hanc ipsam materiam pertraetandam accedimus, quæ licet tum superiori ætate, tum nostris etiam temporibus diu, multumque a viris doctissimis examinata fuerit, tantis tamen adhuc tenebris involuta est, ut nihil omnino

no certo, ac dilucide pronunciari posse videatur? Præcipuas enumerabimus aliorum opiniones; deinde quid bac in re, præeantibus scholæ nostræ Magistris, sin minus certum, saltem probabilius, nobis videatur, quam brevissime fieri poterit, exponeamus.

250. Primo Pelagiani, eorumque surcali Semipelagiani, quorum primi peccatum originale prorsus tollebant, alii vero admodum extenuabant, nullam aliam parvulis decadentibus sine regenerationis lavacro poenam infligi putabant, quam exclusionem a regno cœlorum, propter illa verba Christi Domini Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Exclusis vero a regno cœlorum, alio in loco, quem determinare nesciebant, vitam æternam ipsis a Deo concedi miniscebant (b).

251. Cujus autem generis esset illa vita, requies, salus, ac felicitas æterna, quam Pelagiani parvulis sine baptismo decadentibus tribuebant extra regnum cœlorum, haud facile est determinare, dum nihil de hac re omnino perspicue apud Sanctos Patres, qui contra hanc parvolorum beatam vitam pugnarunt, expressum inveniatur. S. Augustin. de *Præd. Sanct.* cap. 13. Pelagianos laborasse ait, ut quærerent parvulis extra regnum Dei nescio cuius suæ felicitatis locum: maxime quando convincuntur, non eos habere posse vitam æternam &c. quibus verbis etsi non aperte definiatur, quæ esset ista parvolorum non baptizatorum salus, ac beatitudo, innuitur tamen eamdem ipsam non esse, qua Beati fruuntur in regno Dei. Unde communis Theologorum opinio invavit, Pelagianos confinxisse beatitudinem nescio quam ordinis mere naturalis, qua parvuli exclusi a regno cœlorum in perpetuum potirentur (a).

252.

autem omnino statuit, nullum esse dominium voluntatis supra suos actus, nisi habeat potestatem eligendi. Sic I. P. qn. 82. art. 1. ad 3. inquit: *Sumus domini nostrorum actum, secundum quod possumus hoc, vel illed eligere. Electio autem non est de fine, sed de his, quæ sunt ad finem. Unde appetitus ultimi finis non est de his, quorum domini sumus.*

(a) Pelagius, teste S. August. de *peccato originali* cap. 21. quærentibus quoniam in loco pueri morientes sine baptismo degerent, responderet solebat: „Sine baptismō parvuli morientes, quo non eant, scio; quo eant, nescio, idest, ut S. Doctor commentatur, non ire in regnum cœlorum scio; quo vero eant, ideo se nescire dicebat, quia dicere non audebat, in mortem illos ire perpetuam“. Idem S. Pater Lib. II. de *Anima*, & ejus origine cap. 12. dicit, hæreticos Pelagianos ausos fuisse, non baptizatis parvulis dare quietis, & salutis locum, etiam præter regnum cœlorum; ac propterea justissime Conciliorum catholiconrum, & Sedi Apostolicæ auctoritate fuisse damnatos.

(b) Videri potest Dion. Petavios Lib. IX. de *Præd.* cap. 11. ubi etiam id probat ex vulgari apud Pelagianos adagio: *Habet gratia, quod adoptet, non habet unda, quod diluat apud Auct. Lib. de voc. Gent. Lib. II.*

cap. 8. Si enim gratiam sanctificantem per baptismum parvulis conferri censebant, ut possent in regnum cœlorum introire, profecto sine hac gratia sanctificante, quæ est ordinis supernaturalis, parvulos beatitudinis supernaturalis, qualis est visio Dei intuitiva, capaces esse consequenter asserere non potuerunt. Aldo testimoniū S. Augustini Lib. II. ad Bonif. cap. 6. ubi sic Pelagianos alloquitur: *Regenerationis lavacro adoptari filios hominum in filios Dei, non negatis, imo & predicatis.* Qui igitur parvuli non erant per baptismum adoptati in filios Dei, neque hæredes regni Dei, nec cohæredes Christi esse poterant; ut proinde Pelagianos non aliam suis parvulis felicitatem, quam ordinis naturalis tribuisse, certissimum videatur. Id etiam aperius erinit ex verbis ejusdem S. Patris in Lib. de *hæres.* n. 88. Tom. VIII., ubi Pelagianorum errores exponens, inquit, eos docuisse: „parvulos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono (hoc est de beatitudine naturali) in melius translati (hoc est ad Dei visionem) ... Nam etiamsi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam, & beatam quandam vitam suam“. Et Lib. II. Op. imperf. cap. 113. redarguit Pelagianos, quod facere

252. Ab hac sententia non adinodum abludere videtur eorum opinio, qui parvulis cum originali peccato decadentibus negant quidem beatitudinem illam supernaturalem, quæ oritur ex visione Dei intuitiva; aliam tamen concedunt ordinis mere naturalis, quæ sita sit in visione Dei, non intuitiva, sed abstractiva, quæ tamen multo perfeccior illa sit, quam viatores in hoc mundo etiam acutissimi consequi possint. Porro ex hac cognitio Dei entis perfectissimi oriri debet aliquis naturalis ejusdem Dei amor, unde felicitas inlanuum angebitur. Neque putant, iis defuturas Angelorum visitationes, & supernaturales consolaciones. Ac deinceps post universalis judicii diem eosdem resumptis corporibus, non qualia morientes reliquerunt, sed ad perfectam ætatem iam proiectis, atque impossibilitatis dote exornatis, in hoc

ānas eternas felicitates: unam, quæ sit in regno Dei; alteram, quæ sit extra regnum Dei.

Pelagianos autem non concessisse infatibus nisi beatitudinem naturalem, opinio communis est apud Theologos, paucis exceptis, inter quos est Florentius Corrius Archiepiscopus Thuaensis in Hibernia in suo Tractate de statu parvolorum sine baptismo decadentium ex hac vita cap. 23. (qui tractatus inventitur ad calcem operum Corn. Jansenii *de gratia*). Huic autem communis sententiae non ita pridem sese opposuit vir doctus, & pluribus editis libris de quæstionibus hac nostra ætate infeliciter suscitatis adinodum clarus Jo. Vinc. Bolgeni in opere inscripto *Stato de' Bambini morti senza Battesimo Macerata 1787.* cap. enim 2. P. II. probare nititur, Pelagianos parvulis concessisse illam ipsam supernaturalem felicitatem, qua ceteri Beati fruuntur, in visione intuitiva Dei sitam; & solum eosdem exclusisse a regno cœlorum, ubi alii Beati eadem visione fruuntur. Aliqua certe affert non conteinenda argumenta de prompta potissimum ex Libro *Hypognosticon*, vel *Hyponeusticon*, qui olim fuit S. Augustino tributus, & modo inventitur in Appendice X. Tomi operum ejusdem S. Patris. Vereor tamen, ne talia sint, que communem sententiam convellere valeant. Conf. Bellarminum Lib. VI. de statu peccati cap. 1.

(a) Ita senserunt Hier. Savonarola, Ambr. Catharinus, Alb. Pighius, Alph. Salmeron, Lud. Molina, Greg. Martinez, aliquique pauci, quibus non ita pridem accessit P. Barsanti in tribus libris italicis scriptis de futura renovatione cœlorum, & terra, ejusque incolis anno 1780. in 4. Non erit inutile aliquod hujus doctrinæ specimen propriis horum Scriptorum verbis exhibere. Ambr. Catharinus in Opusculo de statu parvolorum sine baptismo decadentium, quod simul cum aliis ejusdem Auctoris opusculis Lugduni prodit anno 1542. hæc inter alia scribit: *Istis parvulis, qui humana naturam sine crimine habebunt, illa, quæ humana natura convenit, & quodammodo ipso jure debetur, felicitusabitur. Noscent ergo, quatenus naturalis cognitio se extendere possit, Dominum Deum, & substantias separatas longe super omnes Philosophos... Non sunt futuri proprie exules a regno Dei, sed relegatis magis similes: unde probabile mihi videtur, quod non carebunt Angelicis revelationibus, & visitationibus etiam eorum, qui erunt in cœlis, qui sic recrebunt eos, & solabuntur, ut præter divinæ visionem Ma-*

mundo repurgato, ac renovato vitam habituros immortalem (a).

253. Reipsa Card. Bellarminus Tom. IV. Controv. Lib. VI. cap. 9. hanc sententiam, non minus quam alteram Pelagianorum, non solum falsam, sed etiam hereticum existimantem esse, pronunciat. Cui Bellarminianæ censuræ equidein subscribere non possum (b); libentissime tamen subscribebo P. Thomæ Lemosio, qui Tract. I. de lectione liberi arbitrii per pecc. origin. cap. 22. eam probat esse falsissimam, quia in parvulis peccatum originale veram culpari esse, non confitetur.

254. Huic laxiori quorundam Theologorum opinioni e diametro opposita est Scholæ Augustinianæ doctrina post Gregorium Ariminensem in II. Sent. dist. 33. qu. 3., parvulos scilicet propter

*jestatis nihil deesse intelligamus.... Probabilissimum iudicavi, quod quidam dicunt, habitationem eorum fore super hanc terram, quia proprius est locus hominum, ubi contemplabunt opera Dei. Eadem fere ante Catharinum scripserae Savonarola Lib. ill. Triumphi crucis cap. 9. Plurimi autem Molinistæ post Magistrum suum in Concordia qu. 23. art. 4., & 5. disp. 1. menti. 9. eandem beatitudinem naturalem pueros inexpiciatis concesserunt; & Franc. Suarez in 1. 2. disp. 9. Secr. 6., eorumdem habitationem probabiliter in hoc mundo futuram asserit. Liberalior fuit hi parvulus Card. Celestinus Sfondrati in suo *Nodo predestinationis dissoluto*, cuius inter alias hæc propositio est: *Infantes baptismo non tincti ad aliquip quod ipsa vita æternâ melius sit, destinantur. Vid. Liber inscriptus Augustiniana Ecclesie Romanae doctrina a Card. Sfondrati modo extricata. Hornm, aliorumque similes sententias nuper collegit, & illustravit P. Barsanti in Lib. III. Operis supra memorati, contendens, primo parvios resurrecturos in florida juvenili ætate impossibilis, & immortales; secundo futuros incolas hujus mundi renovatis; tertio vitam in hoc mundo ducturos æternam, tranquillam, & felicem, mutuo conversantes; quarto eosdem Deum creatorem, & benefactorem suum aliquo modo anaturos dilectione naturali. Cum tamen fateatur, eosdem esse per peccatum originale aversos a Deo, non subscribit illi quorundam sententiae, quod per se etiam Dei dilectionem, & beatitudinem in ordine naturali habituri sint. Denun in eis futurum esse assurit illum spiritum philosophicum, qui meditatur, spiritum memoriae, qui meditata simel colligit, & spiritum imaginacionis creatricis: quod colligit ex perfecta, constantique constitutione organorum in corporibus resumptis. Unde etiam infert, omnini in eis futura munera amicitia, & conversationis solatia, & gaudia. Sed de his omnibus legendus est hic auctor non infacundus, nec ineruditus.**

(b) Illustrissimus Petrus de Godoy ex Prædicat. Família ad Episcopatum Oxoniense assumptus in 1. 2. q. 83. tract. 4. disp. 38. §. 8., quanquam hanc sententiam non approbat, illam tamen nullam censuram mereri asserit. Reipsa ii Theologi sive veteres, sive recentiores, qui eam adoptarunt, imo mordaces defendent ex quadam inutili erga illos parvulos comminatione, in Ecclesia tolerati sunt, & tolerantur; quod nullo modo fieret, si possent heresis accusari, ut Bellarminus contendit.

DISSERTATIO III. SECT. III. CAP. VIII.

pter peccatum originale obnoxios esse pœnae tum damni, tum sensus, non secus ac torquentur damnati propter peccata actualia in inferno; cum hoc solum discriminis, quod infantium pœna erit in comparatione omnium mitissima. Hanc sententiam solito suo fervore defendit inter Thomistas P. Hyac. Serry. in Tract. III. disp. 5. de natura lapsa Tom. IV.

255. Tertia opinio quasi media inter utramque, quam defendit laud. mox Thomas de Lemos, & plurimi alii, ut communior inter Scholasticos appellari possit, est, parvulos decedentes cum peccato originali nulla prorsus beatitudine perfruturos; imo contra eos vere damnari; pœnam tamen ipsis debitam propter solum peccatum originale, non esse pœnam sensus, sed solum pœnam damni, scilicet privationem visionis beatificæ Dei, quam sententiam & nos propugnabimus, postquam errorem Pelagianorum, aliorumque quorundam Theologorum opinionem de beatitudine parvulorum naturali exploserimus. Sit itaque

PROPOSITIO I.

Certum est, parvulos decedentes sine baptismo in æternum damnari: nec ullo modo ferenda est illa sententia, quæ iisdem æternam tribuit beatitudinem, sive ordinis supernaturalis, si se etiam ordinis solum naturalis.

256. Prob. Ex doctrina Ecclesiæ, quæ tanquam fidei dogma ab omnibus credendum proponit, peccatum originale, quod mors est animæ, adeoque veri nominis peccatum, in omne genus humandum transfundi, & esse unicuique proprium; atque hoc peccatum etiam parvulis regenerationis lavacro expiri debere, ad vitam æternam consequendam. Ita Synodus Tridentina Sess. V. Jam vero hac posita certissima fidei doctrina, quis neget, infelices illos parvulos, qui sine regenerationis lavacro culpa originali obstricti ex hac vita decedunt, ejusdem originalis noxæ pœnam lueret, nempe damnationem æternam?

257. Porro clamat Apostolus Paulus ad Rom. V. 18. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem;* & aliquis dicere audebit, eodem pueros salutaribus undis minime a peccato mundatos, non condemnationem, sed etiam habere perpetuam? S. Augustinus Lib. I. de pecc. mer. & remiss. cap. 12. hunc ipsum locum Apostoli expendens, vult, *Ideo dictum judicium ex uno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus, nisi originale peccatum quod non tan-*

*, tum a regno Dei separat, quo parvulos sine accepta Christi gratia defunctos intrare non possunt, se ipsi etiam (Pelagiuni) confiterunt, verum & a salute, ac vita æterna facit alienus, &c. Et postea cap. 16. „Potest, inquit, recte dici parvulos sine baptismo de corpore exenates in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallit, & fallitur, qui eos in damnatione ne praedicat non futuros, dicente Apostolo, *judicium ex uno delicto in condemnationem*“. Et nimis esse in, si omnia, quibus S. Augustinus explosa quacumque beatitudine parvulos in damnatione, quanquam omnium mitissima, futuros esse probavit, in medium afferre vellein.*

258. Ea tamen prætermittere non possum, quæ habet Lib. II. de anima, & ejus origine c. 12. ubi inquit: „Novellos haëreticos Pelagianos justissime Conciliorum Catholicorum, & Sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo quod ausi fuerint, non baptizatis parvulis dare quietis, & salutis locura præter regnum cœlorum“. Et si quis cavillari velit, quasi S. Doctor ideo tantummodo Pelagianos damnatos dixerit, quod parvulis extra regnum cœlorum plenam, perfectamque beatitudinem ordinis supernaturalis tribuerent, cum tamen nostri Theologi nonnisi felicitatem quondam naturalem ipsi concedant (a): si quis, inquam, ita cavillari velit, facile convincetur ex iis, quæ Augustinus habet paulo superioris in eodem Operi Lib. I. cap. 9. inquiens: „Non baptizatis parvulis, nemo promittat, inter damnationem regnumque cœlorum quietis, vel felicitatis cuiuslibet, atque ubilibet quasi medium locum. Hoc enim eis etiam haëresis Pelagiana promisit“. Quibus non supernaturalis solum, sed etiam naturalis cuiuslibet generis beatitudo luculenter excluditur.

259. Reipsa hanc sententiam, quæ parvulos ab æterna damnatione eximit, atque in beata quadam vita constituit, fuisse sæpius ab Ecclesia proscriptam, patet primo ex Concilio Diospolitano in Palæstina, quod referente S. Aug. ep. 186. olim 106. cap. 9. Pelagius coagit anathematizare eos, qui dicunt, *infantes, etiamsi non baptizentur, habere vitam æternam*. „Unde fit, inquit S. Augustinus, ut infantes non baptizati non solum regnum cœlorum, verum etiam vitam æternam habere non possint“. Quod iterum, quacumque in Conciliis Carthaginensi, & Milevitano definitum fuit, & a sanctæ memorie Innocentio I. confirmatum. S. etiam Gelasius Papa in Epist. ad Episcopos per Picenum impiam, & profanam declarat doctrinam cuiusdam Senecæ Pelagiani asserentis, parvulos sine sacro baptismate pro solo originali peccato non posse damnari.

De-

(a) Ita olim respondisse Gregorium de Valentia, refert P. Thomas de Lemos laud. Tract. c. 23. ubi hanc responsionem invicte refellit; primo quidem ex Card. Bellarmino; deinde ex variis Conciliis, ac potissimum

ex Gelasio Papa, qui contra Pelagianos ostendit, parvulus non regeneratis non solum regnum cœlorum, sed etiam vitam quacumque beatam sacris oraculis negari.

Denum hæc catholica veritas apertissime definita videtur in sess. ultima Concilii ecumenici Florentini, his verbis: „ Credimus ... illorum animas, „ qui in actuali mortali peccato, vel solo origi- „ nali decedunt, mox in infernum descendere, „ pœnis tamen dispositibus puniendas “. Unde etiam Catechismus Rom., ubi de Baptismo agit n. 51., ita Sacramentum baptismi hominibus necessarium esse docet: „ Ut nisi per baptismi gratiam „ Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & „ interitum a parentibus ... procreentur “.

260. Ne autem longior sim in multis coacervandis Sanct. Patrum, præcipue autem Augustini testimoniis, satis erit illam theologicam rationem ex sacris litteris erutam expendere, qua frequentissime Patres ipsi usi sunt contra Pelagianos. Nimirum infantes ante baptismum *natura surt filii iræ*, sub potestate tenebrarum, captivi Satanae, servi Diaboli; quod etiam Ecclesia insinuare voluit institutis exsufflationibus, & exorcismis, quibus spiritus immundus a baptizandis ejicitur (a). Quonodo ergo credere possumus, eosdem infantes filios iræ, Deo exosos, & sub Dæmonis captivitate decedentes, futuros in alia vita naturali quadam felicitate beatos, & non potius miseros, & infelices, peccati, quod secum traxeront, pœnas luere? Merito proinde Theologi saniores concludunt, non posse infantibus decedentibus sine baptismo felicitatem aliquam ordinis etiam naturalis tribui, quin ipsis peccatum originale negetur. „ Si originale peccatum, inquietebat S. Anselmus „ in Lib. de conceptu virginali cap. 27., est a- „ liquod peccatum, necesse est omniem hominem „ in eo natum, illo non dimisso damnari “.

261. Altera ratio desumitur ex loco illis parvulis destinato, nempe inferno, ut mox vidimus ex definitione Concilii Florentini. Et quamvis non pauci Theologi *inferni* nomine non intelligent horrendum illum carcereum, in quo damnati torquentur propter peccata actualia, sed limbū, locum scilicet prope infernum, omnes tamen, quotquot sunt melioris notæ, ut sancti Doctores Thomas, & Bonaventura, Jo. Scotus, Alexander Alensis, Albertus magnus, docent, eosdem esse in atro aliquo loco subterraneo, & tenebricoso, ubi certe nulla beatitudo esse potest. Absurdum vero est fingere cum aliquibus, eosdem iuantes esse post resumptionem corporum ab hoc carcere liberandos, ut inundum renovatum inhabitent. Nullum enim habetur hujus novæ sententiæ fundamentum; sed potius etiam ad ipsos extenditur lex illa generalis-

Eccles. XI. 5: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut al Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Quæ verba post S. Hieronymum communiter intelliguntur de hominum statu post mortem, qui erit innutabilis.

262. His perpensis concludere possumus cum Lemosio: „ tales parvulos sine baptismo deceden- „ tes veros miseros esse, vere perire, vere perpe- „ tua morte adstrictos teneri, vere ire in conde- „ nationem, ac vere esse damnatos. Ad omnia „ enim ista absolute, & simpliciter verificanda „ sufficit, illos pœnam damni, & parentia per- „ petuam divinæ visionis habere propter pecca- „ tum originale, quæ vera macula, & culpa in „ ipsis est “. Reipsa hæc etiam est phrasis S. Thonæ, qui pluribus in locis eosdem pueros in æternam damnationem ire consentit. 3. P. qu. 68. art. 9. pueros baptizandos esse docet, ut sicut „ per Adam damnationem incurserunt nascendo, „ ita per Christum salutem consequantur renascen- „ do “; & Lect. I. in cap. II. epist. ad Ephesios illa verba: *eramus natura filii iræ*, ita exponit: idest vindictæ, pœnæ, & gehennæ. Et Lect. I. in cap. VIII. ad Rom. postquam dixisset cum Apostolo, *nihil damnationis esse iis, qui sunt in Christo Jesu*, subdit: *Illi vero, qui non sunt in Christo Jesu, damnatio debetur.*

263. Ob. primo cum Catharino verba Apostoli ad Rom. V. 18. *Per unius (nempe Christi) justitiam in omnes homines in justificationem vi- tæ; tum alia 1. Corinth. XV. 26. dicentis: Novissima autem inimica destruetur mors, ac de- mun illa Christi Dominus Joann. XII. 31.: Nunc princeps hujus mundi (nempe Diabolus) ejicie- tur foras.* Hæc cum generaliter dicta sint, per- pertinent etiam ad illos infantes, ut intelligamus, eos tandem aliquando esse justificandos, & liberandos ab umbra mortis, atque a potestate Diaboli eri- piendos, ut felicem vitam degant.

264. Resp. primo, hæc argumenta nimis probare; probant enim, si quid valent, etiam omnes alios damnatos esse a morte liberandos; quia nulla ratio est, ut objecta Scripturarum testimonia restringantur ad parvulos, & non potius extendantur ad omnes; nam Christus Dominus noster effusa sua caritate *dedit semetipsum redemptionem pro omnibus* 1. ad Timoth. II. 6.; & ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi: epist. 1. Joan. II. 2. Reipsa, ut S. Thomas observat Lect. 5. in objectum locum 1. ad Corinth. Origenes inde erroris sui occasionem sumpsit, quod omnes da-

(a) Vide, quæ supra n. 177. dicta sunt; iisque adde, quæ leguntur in cap. 12. adnexo Epistola Sancti Celestini P. ad Episc. Galliæ, ubi dicitur: *Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo S. Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplatur intuitu: cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniant sacramentum, non prius fontem vite adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum spiritus ab-*

eis immundus abigatur, ac tunc vere appareat, quomo- do princeps hujus mundi mittatur foras &c. Quæ de re sapientia agit S. August. contra Pelagianos, præcipue in postreino opere cont. Jul. In reconciliandis autem pec- catoribus Ecclesia exorcismis non utitur, quia illi per baptismum in Christi familiam iam adoptati a primæva illa dæmonis captivitate liberati fuerunt.

dannati, & ipse etiam Diabolus, quem sub mortis nomine intelligebat, essent in fine mundi subjiciendi Christo, & salvandi.

265. Resp. secundo, sensum Apostoli esse, omnes eos homines in Christo justificari, quibus ejusdem sanguinis pretium per Sacraenta applicatur; quæ applicatio iis infelicitibus pueris, qui eorumdem Sacramentorum exortes obierunt, fieri amplius non potest. Item omnes inimicos esse Christo Servatorj nostro subjiciendos, quod omnes in passione sua devicit, scilicet Diabolum, cuius furorem compescuit, peccatum, quod pretioso suo sanguine expiavit, & tandem novissime mortem, quæ post universalem resurrectionem non amplius deserviet. Multoque facilior explicatu est proinnsio Jesu Christi Joan. XII., scilicet Diabolum, qui vocatur princeps hujus mundi, tunc esse ejicendum foras, quia in morte ipsius Christi, quæ jam imminiebat, erat ejus regnum destruendum; destruendum, inquam, per Sacraenta a Christo instituta, & maxime per baptismum, quo a potestate Dæmonis liberantur infantes.

266. Objicit secundo Catharinus ea verba Dan. XII. 2.: *Muli de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium.* Ex quo autem Prophetæ dicat multi, non omnes, contendit, aliquos ex mortuis superesse, qui neque in vitam æternam, neque in opprobrium resurgent, sed in locum medium.

267. Resp., illud Danielis vaticinium a sanctis Patribus communiter referri ad universalem corporum resurrectionem. Nec interest illa vox multi; debet enim intelligi de omnibus hominibus, qui certe sunt multi. Sed etiam si illo vaticinio non fuisset prædicta omnium hominum resurrectione, nimis contorta esset Catharini illatio, ut inter evigilantes in vitam æternam, & evigilantes in opprobrium, medii essent infantes, qui evigilarent in beatitudinem nescio quam naturalem.

268. Objicit tertio ex ratione: quod conveniens non sit, illos pueros fraudari eo fine, qui ei secundum naturam competit, nimis felicitate naturali, maxime ea, quæ capit ex contemplatione Dei. Ulterius cuin illi infantes non sint propriæ exules a regno Dei, sed magis similes relegatis, probabile est, eos non carituros commercio Angelorum, a quibus multa beneficia accipient, ut nihil aliud iisdem desit, quam visio divinæ

majestatis. Demum, cum certe sciamus, renovandos esse cœlos, terramque instaurandam, primum est coniucere, in ea ipsos habitatores, postquam corpora resumserint: terra enim est propria habitatatio hominum, juxta illud Psalmi CXIII.: *terram dedit filiis hominum.* Et reipsa, cui usui futura est terra renovata, & repurgata, toties in sacrifici litteris promissa, & expectata, nisi ut ab hominibus incolatur? Sed a quibus hominibus? Non a damnatis, quorum carcer est infernus, nec a beatis, qui regnant in cœlis. Ergo ab infantibus non baptizatis, qui resurgent in ea juvenili ætate, ad quam terminatur motus augmenti, & a qua incipit motus decrementi, ut docet S. Thomas pluribus in locis (a).

269. Resp. ad primum, cum fides nos doceat, eos parvulos reatu peccati originalis obstrictos tenet, facile intelligi, eosdem justa Dei punitione ea etiam felicitate privari, quæ illorum naturæ conveniret, si ab omni culpa essent immunes.

270. Ad secundum dico, sine ullo fundamento parvulos illos appellari relegatos, non autem exules a regno cœlorum, cum propter peccatum originale omni jure exciderint ad beatam illam patriam, quam solis filiis suis Deus destinavit. Non insificamus quidem, nonnulla beneficia iis a Deo conferri, quia quidquid in natura ipsorum boni est, Deo in acceptis referre debent; & ut inquit S. Thomas in II. Sentent. Dist. 53. qu. 2. art. 2., *participant multum de divina bonitate, & perfectionibus naturalibus;* & in resp. ad 5. Quamvis pueri, inquit, non baptizati sint separati a Deo, quantum ad illam conjunctionem, quæ est per gloriam, non tamen ab eo sunt penitus separati, imo sibi conjunguntur per participationem naturalium bonorum; & ita etiam de se gaudere poterunt naturali cognitione, & dilectione.

271. Postremum de renovatione cœli, & terræ, ut hæc post diem judicij ab iis feliciter inhabetur, qui in regnum cœlorum introire non possunt propter defectum baptismi, plane commentitium est; neque enim nullum habetur fundamentum credendi, tunc mutandam esse illorum sortem, ut a loco illo exeat, quo antea detinebantur. Innovandum esse, & repurgandum mundum, docet S. Thomas in Suppl. quæst. 91. art. 1., sed non propter parvulos illos; potius ut beatorum oculis, qui

(a) Catharinus commentans ea verba S. Petri 2. Epist. III. 13. *Novos vero cœlos, & novam terram, secundum promissa expectamus.* „In quem usum, inquit, „nova terra, si nullus habitatorum sit in ea? Ideco „congruentissime creditur a multis, eos, qui peccato „to proprio non merebuntur infernum, nec tamen a „Christo recepti fuerunt per gratiam, quales pueri „absque baptismino decedentes, hanc novam multo pulchriorem terram, puram ab omni inquinamento, & „corruptione possessuros, ubi perpetuo landabunt Dominum Deum.“ Negari non potest, hanc senten-

tiam aliquibus interpretibus placuisse; non tamen credendum est Nicolao Lyrano, qui in cap. IV. Ecclesiastes vult, parvulos illos habitatores sortem magis delectabilem, quam possit haberi in vita præsenti, secundum omnes Doctores, qui loquuntur de dormientibus in solo peccato originali. Hanc quorundam opinionem illustrare, ac credibilem reddere multo studio conatus est P. Barsanti in opere superioris laud. *Della futura rinnovazione de' Cieli, e della Terra, e de' suoi abitatori* Lib. III.

qui Dei essentiam videri non possunt, solatium congruum præbeatur, inspiciendo divinitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta indicia divinæ majestatis apparebunt. Aliam etiam rationem addit ibidem ad 5. Angelicus, qua probatur, hanc mundi renovationem fieri non debere, nisi propter electos, quia neippe illa innovatio cedet in augmentum gloriæ hominis: sicut aliquis homo meretur, ut ornatiōribus vestibus induatur. Hoc certe meritum in illis infantibus peccato originali infectis inveniri non potest. Idem sentire videtur S. Augustinus, dum in Lib. XX. de Cœitate Dei cap. 16. putat, hoc fieri debere, ut mundus in melius innovatus apte accommodetur hominibus etiam carne in melius innovatis; hominibus in quaenam beatis; nam infantibus sine baptismo decadentibus non aliud S. Pater locum trahit, quam iustum. Illa autem verba Psalmi: *terram dedit filii hominum*, de hominibus in hac vita communiter intelliguntur, quorum habitationi terra destinata est.

272. Ob. quarto. Beatitudo naturalis consistit in cognitione, & dilectione Dei; utramque habebunt illi infantes; ergo &c. Prob. minor; cum enim, docente S. Thoina (sup. num. 270.) infantes illi multum participent de divina beatitate, & perfectionibus naturalibus, certe non carebunt ea cognitione Dei, quæ viribus naturæ haberi potest: hanc autem cognitionem consequetur naturaliter amor summi boni, quod cognoscunt: ergo & ea beatitudo, quæ ex cognitione, & dilectione Dei oritur.

273. Resp. cum P. Lemos, naturalem beatitudinem proprie dictam requirere perfectiorem Dei cognitionem, & dilectionem, quam infantes illi habere possint; cum propter peccatum originis sint habitualiter a Dōcō aversi; & ulterius requirere locum delectabilem, qualis certe non est locus ille subterraneus, & tenebrosus, in quo illi infelices ex communi Theologorum opinione detinentur (a).

274. Ob. ult. cum Card. Sfondrato. Parvuli innocentes sunt, quia non habent personale peccatum; ergo &c.

275. Resp., non habere peccatum personale, idest actuale, & propria voluntate commissum;

(a) Putant aliqui Thomistæ, non aliam in illis pueris esse posse Dei dilectionem, quam *naturalem*, & necessariam, quæ fertur in Denū, prout est naturale essendi principium; cujusmodi est in dæmonibus, & damnatis. Vid. Card. Gott T. VI. in 1. Part. qu. 3. dub. 3. §. 6. Aliqui tamen in illis admittunt etiam quaindam dilectionem Dei liberam, sed abhōdum imperfectam, quæ stare potest cum aversione habituali ab ipso Deo, ut fine ultimo; nam parvuli illi aversi quidem a Deo habitualiter sunt propter peccatum originis nondum deletum; non autem *actu*, quia nullius actualis peccati rei fuerunt, nullamque proinde aversionem a Deo actu habuerunt. Nec est credendum, eosdem post mortem in hanc coordinatam conversionem

habere tamen originale, quod ex definitionibus Ecclesiæ est unicuique proprium; & non nisi regenerationis lavaero abluitur.

276. Inst. Parvuli illi subtracti sunt a periculo-peccandi; hoc autem beneficium magis est, quam sit gratia Christi, quia peccatum in genere mali magis est, quam gratia Christi in genere boni, unde etiam idem Auctor colligit, neminem esse, qui considerans hujus vitæ pericula, non potius eligeret, si optio daretur, eorum parvulorum statum.

277. Resp., absonam prorsus esse hujus eximii virtutis hac in parte doctrinam. Primo videtur, eum non considerasse omni ex parte illorum puerorum statum. Sunt quidem extra peccati actualis periculum; sed tamen sunt peccato originis infecti, adeoque gratia Dei orbati, immo filii iræ. Secundo quis ferat illam propositionem, *imnunitatem a peccanti periculo esse donum magis, quam Christi gratiam?* Quasi peccandi periculum sit re ipsa aliquod malum morale, cum potius esse possit merendi occasio, juxta illud: *Qui potuit transgredi, & non est transgressor*. Et aliud Apostoli: *Fidelis Deus, qui non patietur sustentari supra il, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum*. 1. Cor. X. 15.

PROPOSITIO II.

Communior, & probabilior sententia est, parvulos decadentes sine baptismō nulla affici pœna sensus (b).

278. Præmittendum censeo, nullam hac in parte esse Ecclesiæ definitionem. Quæ enim ad probandum superiorem propositionem attulimus Rom. Pontificum, ac Conciliorum decreta, tautum respiciunt æternam iufelicimam illorum puerorum damnationem, quæ ad solam pœnam damni, seu exclusionem a beatissima Dei visione restringi potest, quin addatur etiam pœna sensus. Re ipsa autem si Ecclesia definitisset, eam damnationem etiam in pœna sensus consistere, nec tam multi, gravesque Theologi contrarium ausi essent defendere, nec fuisse eorum opinio hactenus tolerata, immo & laudata, ut mox videbimus (c).

279. Et quidem S. Thomas eorum certe principes

ad creaturas, & aversionem a Deo incidere; ut enim inquit S. Thomas qu. 5. de malo art. 3., *post mortem in uru[m] non mutatur dispositio voluntatis, neque in bonu[m], neque in malu[m]; unde cum pueri ante usum rationis non habuerint actum inordinatum voluntatis, neque etiam post mortem habebant*.

(b) Hanc sententiam *communem* Sanct. Patrum & Theologorum appellant S. Thoinas quæst. V. de malo art. 2., & S. Bonaventura in II. Diss. 33. quæst. 1., ac post eos P. Thomas de Lemos Tract. 1. cap. 24. T. I. P. II.

(c) Guill. Estius in Lib. II. Sentent. dist. 33. §. 8. postquam precipua nriusque partis momenta expedit, nihil certi affirmandum putavit, inquiens: *In hac*

cepit in II. *Senten.* Dist. 55. qn. 2. art. 1. id primo ostendit ex Apocal. XVIII. 7., ubi de peccatore sub figura Babylonis dicitur: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.* Sed in peccato originali nulla est sensibilis delectatio, sicut nulla est operatio; ergo peccato originali non debetur pœna sensibilis. Quæst. autem V. de malo. idem Angelicus, postquam art. 1. probasset, parvulos decedentes cum peccato originali puniti pœna danni, pergit postea, & art. 2. probat argumentis satis gravibus, peccato originali non deberi pœnam sensus. Et primo utitur auctoritate Innocen. III. R. P., qui in Decretal. Lib. III. tit. 42. cap. Majores hæc habet: *Pœna originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuae cruciatus.* Frustra autem cavillantur Adversarii, doctissimum illum Pontificem, non addidisse particulam *tantum*, ut inde probari possit, infantes *tantummodo* pœnam danni habere; hæc enim particula restrictiva *tantum* ibi subintelligitur; alias nulla afferretur differentia inter originale, & actuale peccatum, si utrique eadem pœna deberetur (a).

280. Deinde tres, affert sui asserti rationes, sane non contemnuendas; quarum præcipua, ni fallo, hæc est: „quod pœna proportionatur culpæ: „& ideo peccato mortali, actuali, in quo inventitur aversio ab incomparabili bono, & conversione ad bonum commutabile, debetur pœna danni, scilicet carentia visionis divinæ, respondens dens conversioni. Sed in peccato originali non conversio, sed sola aversio, seu aliquid aversio, ni respondens inventitur; scilicet destitutio anime a justitia originali, non debetur pœna sensus, sed solum pœna danni, scilicet carentia visionis divinæ.“

281. Huic S. Thomæ rationi illud obstare videtur, quod intelligi non potest, voluntatem illorum, infantium esse per originem aversam a Deo, quin sit eodem tempore conversa ad creaturas; præ-

cipue propter concupiscentiam, quæ inclivat ad bona sensibilia. Et ulterius pœna sensus non solum debetur conversioni ad creaturas, sed etiam multo magis aversioni a Deo..

282. Verumtamen etiam in iis pueris admittamus aliquam conversionem habitualē ad creaturas, propter peccatum originale, cuius materia, ut supra docuinus num. 76., & seq., est concupiscentia habitualis; non tamen in iis admitti potest conversio *actualis*, vel concupiscentia *actualis*; utpote quia ejuscumque operationis, & actus in vita incapaces fuerunt (b), neque aversio illa habitualis a Deo, in qua moriuntur, orta est ex actu propriæ illorum voluntatis, sed voluntatis Adami, modo supra Sect. II. num. 151. & seq. explicato. Peccato autem actuali debetur tum pœna danni, tum pœna sensus, quia in illo est vera actualis aversio a Deo, & conversio ad creaturas, & utraque a propria voluntate procedens. Hinc pœna sensus proportione respondet oblectationi in creaturis: *quantum in deliciis fuit &c.* (sup. n. 279.)

283. Dices cum Franc. Sylvio in 1. 2. qu. 85. art. 6. qu. 2., S. Thoman hæc omnia, quæ cum junior esset ex communi, quæ tunc in scholis vigebat, opinione docuerat, seniorem postea, doctioremque factum retractasse. Nam primo in Lib. III. contra Gent. c. 159. absurdum reputat, esse aliquos homines, qui nec beatitudinem consequantur, nec pœnam patientur a Deo. Hujusmodi autem essent pueri originali culpa infecti, si pœnis sensibilibus obnoxii non essent. Prosequitur autem S. Doctor inquiens: „Contrarium ostenditur ex eo, quod dicitur Matth. XXV., quod omnibus in divino judicio existentibus dicetur: Venite..... possidete paratum vobis regnum, vel discidite in ignem æternum“, quibus probatur, nullum esse medium locum parvulis reservatum. Ulterius in Lect. V. ad cap. V. epist. ad Rom. aperte asserit, omnes, qui nascuntur ex Adam, incurrire condemnationem per eum.

igitur opinionum contrarietate imprimis scire oportet, neutram a suis auctoribus (excepto Fulgentio,) tanquam fidem tenuendam asseri, aut oppositam velut hereticam damnari; quare & nos hanc de sensibili pœna questionem in medio relinquentes, dicimus, rationes utrinque allatas non omnes ejusmodi esse, que efficacitercludant &c. Ita eximius iste Theologus, qui nunquam dixit, aut putavit, ut nuperi quidam Theologi asserunt, hunc esse articulum, fidei ab omnibus Patribus post S. Augustinum clarissime assertum, immo a pluribus Conciliorum definitum, obscuratum, tamen propter Scholasticorum auctoritatem. At vero quis unquam credit, Scholasticos ausos fuisse non solum veteri Patrum traditioni, sed etiam Conciliorum Lugdunensis, Florentini & Tridentini definitionibus refragari? Et si id ausi fuissent, quomodo Pastores Ecclesie in utramque ariam dormitassent? Unde etiam cl. P. Berti de theol. disc. Libro XIII. c. 8. postquam agnovit, tria Scholasticorum lumina D. Thomam, Scotum, & S. Bonas-

venturam, mitiorem sententiam adoptasse, subdit: *Obiquorum auctoritatem absit, ut huic assertioni vel minimam erroris notam nos audeamus impingere.*

(a) Quæstio nata erat, cur peccatoribus amentibus vel dormientibus, non posset administrari baptismus, sicut confertur pueris, ut ita saltem ab originali peccato liberarentur, respondet autem sapientissimus illum Pontificem, id fieri non posse, quia talis non careret visione Dei propter originale dimissum, & cruciatur in gehenna perpetua propter reatum criminis actualis; & originale quidem sine suspicentis consensu in baptismo reiniti, actuale vero, quod consensu contrahitur, sine consensu minime relaxari..

(b) Quis non exhorreat damnatain illam Mich. Bajj doctrinam in proposit. n. 48. *Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, & habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.* Et 49. *Ex habituali voluntate dominante fili, ut parvulus, discedens sine regenerationis sa-*

jus peccatum, & insuper peccatum Adæ ita dominari, ut homines ducat in mortem temporalem, & æternam. Tertio Lect. I. in cap. II. ad Ephes. ita explicat celebrem textum Apostoli: *Eramus natura filii iræ, vindictæ, pœnæ, & gehennæ.* Demum in *Summa theol.* I. 2. qu. 81. art. 1., & alibi frequenter docet, peccatum originale esse veram culpam, atque etiam explicat, quomodo fuerit omnibus voluntarium; ut proinde illi omnes pœnae debeantur, quæ veris peccatis debentur (a).

184. Verum hæc omnia argumenta sunt longius petita, & quæ omnem vim suam amittunt, quando consideramus Angelici doctrinam in *Summa theologica*, quæ est veluti ipsius ultimum testamentum. Quanquam autem beata morte præveniens ad illum locum pervaenire non potuit, qui opportunitus erat huic materie data opera pertractandæ, nonnulla tamen in aliis locis tradidit, quæ aperte demonstrant, eum nunquam a sua sententia recessisse. Sic 5. P. qu. 1. art. 4. cum statuissest, Christum præcipue fuisse incarnatum ad tollendum peccatum originale, ita sibi objicit secundo loco: „Peccato originali non debetur pœna sensus, sed solum pœna damni, ut in secundo habbitum est; sed Christus venit pro satisfactione peccatorum pœnam sensus pati in cruce, noui antein pœnam damni..... ergo principalius venit ad deletionem peccati actualis, quam originalis“¹. Audiamus modo, quid huic objectioni S. Doctor respondeat. „Ad secundum dicendum, inquit, quod peccato originali in futura retributione non debetur pœna sensus.“ Et q. 52. art. 2. in 2. arg. „Dolores, inquit, non sunt in inferno Patrum, neque in inferno puerorum, qui noui puniuntur pœna sensus propter peccatum actuale, sed solum pœna damni propter peccatum originale.“ Et quanquam hoc dicat in objectione, non tamen id inficiatur in responsione. Item I. 2. qu. 87. art. 4. postquam observasset, in peccato duo esse, nempe aversionem ab incommutabili bono, quod est infinitum, & inordinata conversionem ad bonum commutabile, quod est finitum, subdit: „Ex parte igitur aversionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita; est enim amissio infiniti boni, scilicet Dei. Ex parte autem inordinatae con-

„, versionis respondet ei pœna sensus, quæ etiam est finita.“ Ei quomodo Angelicus constanter inhæret doctrinæ jani antea traditæ, quod peccato originis, in quo non est nisi aversio a Deo, correspondeat sola pœna danni, non autem sensus. Quid plura? Ibidem q. 89. art. 6. hæc habet in argum. *Sed contra: Pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, ubi non est pœna sensus, ut infra dicetur.* Quod tamen dicere non potuit, immatura morte sublatus.

285. Quæ autem objecta fuere, facili negotio dilinuntur a nobis, qui ulti fatemur, infantes propter peccatum originale justam dannum a Deo pati, incurare damnationem, & mortem æternam, esse filios iræ, vindictæ, pœnæ, gehennæ; & si placet, dicimus etiam eosdem igne torqueri, quatenus, ut ipse S. Thomas explicat in II. Dist. 53. qu. 2. art. 1. ad 1., *Supplicium quandoque nominat solam pœnam damni, quæ est carentia divinæ visionis: sicuti etiam nominat ne ignis frequenter in Scriptura quælibet pœna figurari consuevit*². Dubium itaque esse non potest de constanti Angelici Præceptoris nostri mente, quod pueris in solo originali decedentibus nulla infligatur sensus pœna. Eademque sententia fuit S. Bonaventuræ, Scoti, omniumque plane Scholasticorum usque ad tempora Gregorii Ariminiensis, qui sæc. XIV. hac de re anceps hæsit (b).

286. Neque vero deest huic sententiæ etiam veterum Patrum patrocinium. Nam S. Ambrosius in Lib. II. de Abraham cap. ult. de pænulis non regeneratis ita scribit: *Habeant tamen illam opertam pœnarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem; innuens nempe, eos nullatenus posse in regnum Dei introire, simul tamen esse posse a pœnis immunes* (c).

287. Clariss adhuc loquitur S. Gregorius Nyssenus in Orat. de infantibus, qui morte immatura abripiuntur; sub finem enim inquit: „Immatura mors infantium neque in doloribus, ac moestitia esse eum, qui sic vivere desit, intelligendum esse nobis suggerit, neque &c.“ Tomo III. p. 258.

288. Deinde illustris est locus S. Gregorii Nazianzeni Hom. XI. n. 25., ubi de iis loquens, qui ideo sine baptismo decedunt, quia accipere illum non possunt, inquit: „Nec cælesti gloria, nec

cramento, quando usum rationis consecuturus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, & legi Dei repugnet?

(a) Clar. Jo. Baptista Guadagnini in opere super edito, cui titulus *Esame delle riflessioni teologiche, e critiche &c.* T. I. pag. 287. & seq. his, aliquæ similibus argumentis sibi visus est, liquido ostendisse, S. Thoinam priore sententia, in quam se in juvenili ætate a Scholasticis incante abripi passus fuerat, in doctrina Sanct. Patrum postea magis versatum recessisse, miraturque, Thoinistas id nondum advertisse &c.

(b) Ita enim habet in Comment. ad Lib. II. Sent.

dist. 33. *Quia hujas questionis non vidi partem aliquam expresse determinatam ab Ecclesia, & tremendum mihi videtur negare auctoritates Sanctorum, & e contrario etiam non est tutum contrarie communis opinionis, & consensui Magistrorum nostrorum, idcirco neutri parti alteram preferens, dijudicationem eorum lectori relinquo.*

(c) Suspicatur Martinus editor, hæc verba, & alia nonnulla, que Pelagianismum sapiunt, ab heretico aliquo fuisse intrusa. Verum tamen primo hic non appetat Pelagianisti vestigium: deinde esset necessaria veterum aliquorū Codicis auctoritas ad hanc adulterationem confirmandam.

„nec suppliciis a justo Judge afficiuntur, utpote „qui hæc signati non fuerint, improbitate ta- „men careant, atque hanc jacturam passi potius „fuerint, quam fecerint. Neque enim qui dignus „supplicio non est, protinus honorem quoque me- „retur; quemadmodum nec quisquis honore in- „dignus est, statim etiam pœnam promeretur“.
Hoc S. Gregorii principium nemini inelius, ut
puto applicari potest, quam parvulis illis, qui
nec honore cœlestis gloriæ digni sunt, utpote gra-
tia habituali destituti, nec inferni supplicia sunt
promeriti propter actuale aliquod peccatum.

289. Satis autem non est respondere cum doctissimis auctoribus postremæ edit. Parisinæ 1778. in Præfat. pag. 60., voluisse solum S. Gregorium, infantes non esse supplicio afficiendos, quod baptismo carnerint, quia defectus ille baptismi ei-
dem criminis verti non potest. Id quidem verum est; sed si S. Pater censisset, pœnas peccati ori-
ginalis esse sensibiles, id hoc loco tam oppor-
tuino dicere non prætermisisset, sicut non præter-
misit memorare pœnam damni, scilicet cœlestis
gloriæ privationem. Ulterius consideratione digna
est illa S. Patris sententia: *Nec quisquis honore indignus est, statim etiam pœnam promeretur;*
*qua ostendit medium quoddam esse posse inter pœ-
nas sensibiles, & præmium, quale nos infantibus
concedimus (a).* Quamobrem celebris S. Gregorii Commentator Nicetas Annot. 21. in illam Orat., „Tres, inquit, ut opinione assequor, gra-
duis existunt. Unus eorum, qui supernis deli-
ciis perfruuntur: alter eorum, qui suppliciis
æternis excruciantur: medius eorum, qui nec
cœlestis regni voluptates sentiunt, nec pœnis
ullis torquentur, in quo & pueruli, qui bapti-
simo perfusi non sunt, constituerentur“.

290. Deinde S. Thomas suam sententiam probat etiam auctoritate S. Bernardi, qui Serm. III. in Paechate dicit, ignem inferni non saceriturum, nisi in propriam voluntatem; sed origine peccatum non est peccatum propriæ voluntatis; con-
sequitur enim ex voluntate aliena, nempe Adæ: ergo peccato originali non debetur pœna sensus. Ita Angelicus qu. V., *de malo* art. 2. in arg. *sed contra*. Et quanquam inficias non eo, sermonem illum S. Bernardi habitum fuisse ad adultos, ex iis tamen verbis consequens fit, igne inferni non torqueri reprobos, nisi propter peccata actualia, que propria voluntate committuntur.

291. Sed hæc satis sint, ut ostendatur, com-

munem Scholasticorum opinionem nec ignotam ve-
teribus Patribus fuisse, nec improbabilem. Nunc
argumenta Adversariorum expendere debemus, quæ & multa sunt, & gravia, & quæ, ut inquit E-
minentis. Card. Vincentius Goiti, eorumdem sen-
tentiam in *Scholis catholicis* alhuc probabilem re-
linquunt.

292. Ob. primo. In descriptione judicii univer-
salis, quæ habetur Matth. XXV., cum omnes ho-
mines collocandi sint, vel ad dextram Christi ju-
dicis, vel ad sinistram, parvuli certe non erunt
in parte dextra, sed erunt in parte sinistra, adeo-
que ad ipsos etiam pertinebit ea terribilis senten-
tia: *discidite maledicti in ignem æternum;* qui
quidem ignis non potest nisi in proprio significa-
tu accipi; utpote quo & Dæmones, & reprobi
comburendi sunt. Id ipsum etiam significatur apud
eundem Matthæum illa parabola tritici congre-
gandi in horrea, & zizaniorum, qua conuburi de-
bent: ita enim eamdem Christus concludit: “ Sie
„erit in consummatione sæculi: exhibunt Angeli,
„& separabunt malos de medio justorum. Et mit-
„tent eos in caminum ignis, ubi erit fletus, &
„stridor dentium“.

293. Id magis confirmatur ex visione Joan. A-
pocal. XX. 12., ubi inquit: “ Et vidi mortuos
„magnos, & pusilos, stantes in conspectu thro-
„ni, & libri aperti sunt ... & judicati sunt mor-
„tui, &c. Missi sunt in stagnum ignis. Et qui
„non est inventus in libro vitæ scriptus, missus
„est in stagnum ignis: „ubi nonne pusilloru[m]
nonnisi infantes intelligi possunt. Hinc Ecclesia
in Symbolo Quicunque ita profitetur: “ Omnes
„homines resurgere habent cum corporibus suis,
„& reddituri sunt de factis propriis rationem;
„& qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam;
„qui vero mala, in ignem æternum; “ ut nul-
lus sit locus mediis.

294. Resp., etiamsi concedatur, infantes solo
peccato originali obstrictos ante Christi tribunal
extrema die esse sistendos, uno & judicandos (b);
non tamen inde sequi, sententiam Christi Judicis
æque ad illos pertinere in omnibus, ac ad repro-
bos adultos. Id manifestissime patet ex adjunctis;
neque enim ad eos dirigi potest ea Christi objur-
atio: *esuriri enim &c.*, quæ aperte indicat, re-
probos judicandos esse, & condemnandos propter
actualia ipsorum peccata, quæ in parvulis nulla
sunt. Pœna igitur damni etiam ad parvulos spe-
cerit, non autem pœna ignis.

295.

(a) Quanta fuerit apud S. Augustinum S. Gregorii Nazianz. auctoritas, visum est supra in nota ad n. 107. Sect. I.

(b) Putarunt aliqui, illam descriptionem judicii faciem apud Matthæum non comprehendere, nisi illos adults, qui in Ecclesia fuerint. Id doceri contendunt a S. Augustino *de Fide, & operibus* cap. 15. Tom. VI. Quæ tamen sententia non paucis, nec levibus est obnoxia difficultatibus. Alii dixerunt, eos quidem præ-

sentes judicio universalis futuros, non tamen ut judi-
candos, siquidem nihil boni, vel mali egerunt, sed
tantummodo ut videant gloriam judicis, quemadmo-
dum loquuntur S. Thomas in IV. dist. 47. q. 1. art. 3.
q. unic. 1. ad 3. Sed S. Doctor veram suam mentem
hac de re exposuit in Lect. 2. in c. 5. epist. 2. ad
Cor.; ubi explicans illud: *Omnes nos manifestari o-
portet ante Tribunal Christi*, docet primo, nullum es-
se excipendum ab illo judicio, quia Apostolus dicit

295. Quod si quis omnino contendat, etiam pœnam ignis spectare ad parvulos, tunc dicendum cum S. Thoma, nomine ignis frequenter in Scriptura quamlibet pœnam figurari. Sic in Psal. LXV. 10. dicitur: probasti nos Deus: igne nos examinasti: transivimus per ignem, & aquam. Et, ut alia omittant, satis est consulere S. Augustinum, qui qu. IX. in Josue Tom. III. querit, quare Josue præceperit, Achan propter sacrilegum furtum lapidari, cum Dominus eundem igne cremari iussisset? ita vero respondet: „Ignis nomine pœnam potuisse significari. Scriptura testis est in Deuteronomio, ubi dicitur ad filios Israel: & eduxit nos de fornace ferrea ex Egypto; ubi utique duram tribulationem intelligi voluit.“

296. Eodeinde modo explicandi sunt similes loquendi formulæ apud Matth. III. 12.: „Cognoscet triticum suum in horreum, paleas autem comburet igne inextinguibili; tum XIII. 56. Colligite priuum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum“. Quibus in locis aut pueri non comprehenduntur, aut si comprehenduntur, nomine ignis nonnisi illorum damnatio in genere intelligi debet.

297. Textus autem ex Apocal. XX. si integer afferatur, manifeste ad solos adultos pertinet, nullatenus vero ad parvulos. Dicitur enim ibi: „Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum... Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum“. Quæ verba non possunt parvulis convenire, ut manifestum est. Nomine igitur pusillorum ibi non intelliguntur parvuli, sed potius ignobiles; ut sensus sit, cuiuscumque conditionis homines esse iudicandos, ac pro meritis eorumdem operum pœnia, vel pœnas recepturos. Et sic etiam intelliguntur verba Symboli Quicumque, & similia S. Pauli Apostoli 2. ad Cor. V. 10. dicens: „Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat uniusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum“: quæ certe ad parvulos referri proprie nequeunt.

298. Dices. S. Aug. in epist. 217. alias 107. ad Vitalem n. 17. „Sciunus, inquit, etiam parvulos secundum ea, quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum, vel malum. Gesserunt autem non per seipso, sed per eos, quibus pro-

„illis respondentibus, & renuntiare Diabolo dicuntur, & credere in Deum.“

299. Resp., his verbis S. Doctorem non vera infantium opera, quæ nulla esse potuerunt, desigunt, sed fidem habitualem, quam repperunt in baptismo, vel non repperunt sine baptismo inorientes; ut perinde sit, ac si diceret, parvulos esse judicandos, atque adeo vel pœnæ donandos, si Sacramentum fidei perceperunt, vel damnandos propter peccatum originale, si illud non fuerit Sacramento expiatum: unde quod prius dixerat, ita postea explicat: „quæ per corpus gesserunt, id est tempore, quo in corpore fuerunt, quando per corda, & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati, vel non baptizati sunt, quando carnem manducaverunt, vel non manducaverunt, quando & sanguinem biberunt, vel non biberunt.“

300. Ob. secundo. Sacræ litteræ aperte tradunt, nos propter peccatum originale esse natura filios iræ, & sub potestate Diaboli; unde S. Ang. Lib. III. Op. imperf. cap. 200. ita colligebat: „Si autem non eruitur de potestate tenebrarum, & illic remanet parvulus, quid miraris, in igitur æterno cum Diabolo futurum, qui in Dei regnum intrare non sinitur? Neque vero fas est dicere cum Ambr. Cathatino, Diabolum ab illis pueris ejiciendum foras in die novissimo, ut nihil juris amplius in illos habeat; macula enim peccati originalis non abluitur, nisi per lavacrum baptismi: quoisque igitur in eis remanebit peccati primi reatus (remanebit autem in æternum), Diaboli mancipia erunt, cujus servitatem duram, miseramque S. Patres una cum Augustino appellare solent.“

301. Resp., utique iustantes a peccato non emundatos esse filios iræ; ac propterea damnationem subire æternam Dei visione orbatos. Esse etiam sub potestate Diaboli; qui tamen hanc potestatem non exercet pro sua voluntatis nequitia, sed quantum illi divina justitia permittit. De his inquit S. Bernard. Serin. 69. in Cant. „Mortui in quo & nati, iræ filii permanebunt: iræ diuinæ, non furoris, quia ut piissime creditur, & humuissime gemitur, mitissimæ sunt pœnas, totum, quo addicti sunt, aliunde trahentes“. Quousque autem Diabolum in illos infantes Deus servire permittat, neque in sacro Dei

e-

omnes, bonos, & malos, magnos, & parcos. Secundo non omnes esse discutiendos, quia Sancti, qui totaliter adhaeserunt Christo, non discutentur, quia iam dum sunt, & sedebunt alios judicantes. Illi vero, qui nullatenus adhaeserunt Christo, neque per fidem, non indigent discussione: Sed illi, qui cum Christo aliquid habent, scilicet fidem, & in aliquo recesserunt a Christo scilicet per mala opera, & prava desideria, discutentur de his, quæ contra Christum commiserunt. Unde quantum ad hoc soli Christiani peccatores manifestabuntur ante tribunal Christi; item erit in iudicio Gazzaniga Theol. Tom. IV.

prolatio sententia, & quantum ad hoc omnes manifestabuntur. De pueris vero ita statuit secundum glossam: Non iudicabuntur pro his, quæ ipsi gesserunt per se, sed de his, quæ gesserunt per alios, dum per eos crediderunt, vel non crediderunt, baptizati, vel non baptizati fuerunt. Vel damnabuntur pro peccato primi parentis. Ven. Beda in Præmiō Canticorum non dubitat asserere, eum, qui negat parvulos in finali iudicio iudicandos, contradicere catholica fidei, quæ etiam parvulos iudicandos confitetur.

eloquio manifester revelatum est, neque hactenus definivit Ecclesia.

302. Ob. tertio longam sanctorum Patrum ceteram, qui post S. Augustinum claris, rotundisque verbis parvulos in inferos simul cum damnatis inextinguibili igne torqueri asserunt. Paucos pro necessaria brevitate allegabimus. Primo S. Augustinus non solum id saepe repetit, sed etiam ex sacris litteris probat; nam in Serm. 194. observat, pueros futuros in extremo judicii die in sinistra parte, adeoque audituros sententiam illam judicis, discidite &c.; eosque proinde futuros procul dubio in igne aeterno; & totus est, ut contra Pelagianos, nullum esse probet medium locum inter dexteram, & sinistram, ubi ponantur infantes, unde etiam concludit: *Qui non in dextra, procul dubio in sinistra: ergo qui non in regnum, procul dubio in ignem aeternum.* Quain sententiam S. Doctor constantissime tenuit usque ad extrellum vitæ suæ; nam etiam in *Opere imperf.* contra Jul. Lib. III. c. 200.. & alibi id ipsum constanter repetit.

303. S. Fulgentius Ruspensis Episcopus in Lib. de fide ad Petrum hanc doctrinam ut firmissimum Ecclesiæ dogma proponit, inquiens cap. 27. „ Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines ratione utentes, verum etiam parvulos ... qui sine Sacramento sancti baptismatis de hoc saeculo transeunt, ignis aeterni sempiterno supplicio puniendos“. Quod iterum confirmat in Lib. I. de veritate predestinationis cap. 12.; eique subscriptibunt omnes illi sancti Episcopi Africani, qui pro fide catholica exilio in Sardiniam deportati fuere, in Lib. de Incarnatione, & gratia. Quid plura? In ipso codice Decretorum Dist. 4. cap. 3. de Consecr. hæc eadem S. Fulgentii verba sub nomine S. Augustini relata sunt.

304. Insuper sancti Patres appellant parvulos non baptizatos vasa iræ, vasa contumeliae apta in interitum. Ita Episcopi Africani in Epist. Syndic. cap. 15. Ita enim S. August. in fine Lib. I. Oper. imperf., ubi observat, Apostolum Paulum non distinxisse aliquam vasa media inter vasa in honorem, & vasa in contumeliam. Ab aliorum testimoniosis recensendis supersedeo; & qui illa videre cupit, facile apud Adversarios inveniet, maxime apud Dion. Petavium Lib. IX. de Praed. c. 10., apud P. Jo. Laur. Berti Lib. XIII. de theol. discipl. cap. 8., & apud Card. Norisium in Vindictis August. cap. 3. §. 5. Satis fuerit breviter colligere, pueros illos miserrimos, dici, interminabili incendio deputatos, aeternis ignibus ardere, sempiterno ignis supplicio una cum Diabolo condemnatos, aeterna pati tormenta &c. Locomotiones vero tam energeticæ, & tam saepe repetitæ certe aliiquid plus significare videntur, quam metram visionis Dei beatificæ privationem.

305. Resp. S. Thomas: „ quod tormenti, supplicii, gehennæ, & cruciatus, vel si quod si-

„ mile in dictis Sanctorum inveniatur, est large accipendum pro pena, ut ponatur species pro genere. Ideo autem Sancti tali modo loquendi usi sunt, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant in parvulis nullum peccatum esse, nec eis aliquam penam deberi. Ita Quæst. V. de malo art. 2. ad 1.; & in II. Sent. Dist. 53. qu. 2. art. 1. ad 1. similiter respondet, supplicium non nominare penam sensibilem, sed solum penam danni, quæ est carentia divinæ visionis; sicuti etiam nomine ignis frequenter in Scripturis quælibet pena figurari consuevit.

306. Et quia inter objectos sanctos Patres principue eminet S. Augustinus, unde alii non solum doctrinam, sed etiam verba ipsa hauserunt, observandum est, hunc iusignem Pelagianæ hæreses debellatorem certum quidem omnino fuisse de illorum infelicium parvulorum damnatione, seu exclusione a regno cœlorum, & a vita aeterna; quamobrem id proponebat tamquam firmum, & inconcessum fidei nostræ dogma. Sed non ita certus videtur fuisse de qualitate hujus damnationis; quod ex variis ejus locis colligi potest. Primo enim nunquam expresse revocavit, quæ dixerat Lib. III. de lib. arb. c. 23., ubi quæstioni, qualis in judicio deputabitur locus infantis, qui nihil boni, aut mali fecit? ita respondet: „ Non enim nūnquam expresse revocavit, quæ dixerat Lib. III. de lib. arb. c. 23., ubi quæstioni, qualis in judicio deputabitur locus infantis, qui nihil boni, aut mali fecit? ita respondet: „ Non enim nūnquam expresse revocavit, ne vita esse potuerit inedia quædam inter recte factum, atque peccatum, & sententia judicis media esse non possit inter præmium, & supplicium. Secundo in ep. ad S. Hieron. 166. c. 6. hæc habet: Sed cum ad penas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustis, nec quod respondeam, prorsus inventio: non solum eas penas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo necesse est, trahantur, si de corpore exierint sine christianæ gratiæ sacramento &c.“; ubi de damnatione pueroru[m] nihilum quidem hæsitat; sed magis se coarctari angustis fatetur, ubi inquiritur de penis, quas habet illa damnatio. Tertio quia saepe appellavit penam parvulorum mitissimam: nam in Enchiridio cap. 95. inquit: „ mitissima sane omnium pena erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt. Et Lib. II. de peccat. meritis, & remiss. c. 16. Potest, ait, proinde dici, parvulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros“. Quod repetit magis asseveranter in Lib. V. cont. Jul. c. 11. addens hæc verba probe notanda: *Quæ, & qualis, & quanta erit, quamvis definire non possim; non tamen audeo dicere, quod eis ut nulli essent, quam ut ibi (nempe in ea damnatione) essent, potius expediret.* Jam vero ex his S. Augustini verbis recte, ut opinor, concludebat S. Thomas, eos parvulos non torqueri pena ignis; *quia pena ignis inferni est gravissima.*

307. Id ipsum de Fulgentio potiore jure dicendum videtur; ejus enim verba *firmissime crede &c.* optimum habent sensum, si explicetur de damnatione parvulorum, quatenus est privatio æternæ beatitatis, non vero si *xzata ro' citor ad litteram* intelligantur de pœna ignis; errasset enim hic magius S. Augustini discipulus, si hanc sententiam inter firmissima nostræ fidei dogmata receuisisset. Unde etiam Glossa in cap. Nullæ de Consecr. Dist. 4. dicit: „Carentia visionis „Dei est pœra ignis, de qua intelligendus est „Canon firmissime desuntus ex Fulgentio“.

308. Hos autem infelices parvulos *vasa iræ*, & filios iræ recte appellari fatemur, utpote peccato originali infectos, justique damnatos, quamquam in comparatione aliorum reproborum pœna omnium mitissima; nec ita ut eis expediret potius non esse, quomodo aliis damnatis certe expediret; ut enim de quodam illorum dicebat Jesus Matth. XXVI. 24., *bonum erat ei, si natus non fuisset* (a).

309. Inst. primo. S. Augustinus, aliique Patres non solum dicunt, miseras illas puerorum animas esse igne torquendas, sed ituras in infernum cum diabolo; atqui in inferno iguis inextinguibilis ardet: ergo in eo etiam illas animas comburi, dicendum est, nisi fingere velimus, Deum miraculo vim illius ignis cohibere, quemadmodum fecit in fornace Babylonis.

310. Resp., nos non esse admidum sollicitos de illarum animarum receptaculo, utrum sit in inferno damnaturum, an in loco ipsi vicino, qui Limbus passim vocari solet. Quidquid id sit, quemadmodum in ipso carcere infernali alii plus, alii minus pro diversitate meritorum igne torquentur, quin ad miraculum confugamus, ita sine miraculo poterunt illi infantes ab actione ignis præservari; ut enim saepius S. Thomas observavit, cum ille ignis non agat virtute suæ naturæ, sed secundum justitiæ divinæ ordinem, potest, & debet in aliquas animas magis, minus in alias, & in aliquas nullo modo viu suam exercere.

311. Inst. secundo. Si liceat ita libere explicare testimonia Scripturarum, & sanctor. Patrum, poterimus etiam alios damnatos a pœna ignis eximere. Recte S. Augustinus de fide, & oper.

(a) In *Supplm.* S. Thomæ q. 98. art. 3. quæritur, utrum dannati recta, & deliberativa ratione vellent non esse? Ita autem responderetur: *Non esse* potest dupl. pliciter considerari. Uno modo secundum se: & sic nullo modo est appetibile, cum non habeat aliquam rationem boni, sed sit boni pura privatio. Aliomodo potest considerari, in quantum est ablativum personalis vitæ, seu alienjus misericordie; & sic non esse accipit rationem boni, ut dicit Philosophus V. Ethicorum c. 1.5 & per hunc modum melius est dinnatis non esse, quam miseros esse... Et secundum hoc dannati possunt præelligere non esse secundum deliberativam rationem.

(b) P. Laur. Berti, qua erat non solum eruditione,

cap. 16. T. VI. hanc evasionem præoccupavit inquietus: „Neque illud dici poterit, in quo non nulli seipsos seducant, dicentes, ignem æternum dictum non ipsam pœnam æternam... erit ergo æterna combustio, sicut ignis.“

312. Resp. neg. seq.; de aliis enim damnatis nimis clara, ac saepius repetita sac. litterarum, sauctorunq; Patrium loca, atque universalis Ecclesiæ, ac Theologorum consensus fateri nos adiungit, eos vero, ac perpetuo igne comburi, multisque aliis tormentis, ac suppliciis a divina justitia puniri. Hunc consensum non haberi de sensibilibus infantium pœnis ipsi Adversarii nostri concedere debent, nisi velut sententiam nostram hæreses nota proscribere (b).

313. S. autem Augustinus in loco objecto loquitur de adultis, eorumque errorem expludit, qui solam fidem ad salutem necessariam esse docebant. Utitur vero ad eos refellendos sententia Judicis Dei contra reprobos: „ite in ignem æternum; quos non increpat, inquit S. Pater, quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera non fecerunt. Unde postea concludit: erit ergo æterna combustio, sicut ignis: & eos in illam ituros veritas dixit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse, declaravit“; quæ S. Doctoris verba miseris illis infantibus adaptari non possunt.

314. Inst. tertio. Quæ S. August. scripsit Lib. III. de lib. arb. cap. 25., expresse postea revocavit in Lib. de dono persev. cap. 12., tum in epist. 166. ad Hieron. ergo &c.

315. Resp. neg. ant., saltem quantum ad pœnas parvulorum sensibiles, nam in utroque loco solum statuit, pro certo habendam esse æternam illorum infantium damnationem; de qua dubitari iniuste potest; non autem definit, eam damnationem non solum consistere in privatione æternæ felicitatis, sed etiam in inflictione pœnæ alicujus sensibilis. En eius verba in primo loco: „Si quando libros de lib. arb. laicus cœpi, presbyter explicavi, adhuc de damnatione infantium von renascientium, & de renascentium liberazione dubitarem, nemo, ut opinor, esset tam injustus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum esse judicaret.“ Post

sed etiam modestia ornatus, non probat, quæ durius Nicol. P. Herminier contra Thomistas scripsit. Multo que inimis probari potest acerbior stylus, quo Florentius Corrinus ex Ordine Minorum ad Archiepiscopatum Thianensem assuntus, usus est in suo Tract. de statu parvulorum supra minorato. Valde dolet, deberemus in hoc numero etiam P. Hyac. Serry collocare; quo enim crat ingenii fervore, non potuit se a quibusdam mordacibus verbis cohibere, quibus non solum insignes Theologos, sed prima etiam Theologorum lumina sanctos Thomam, & Bonaventuram carpere vixus est. Sed nota est eximiij hujus viri aculeata scribendi ratio, quæ non tam alios vellicare, sed lectoribus placere studebat.

DISSERTATIO III. SECT. III. CAP. VIII.

Post autem explicat, quomodo nec tunc dubitaverit, non regeneratos transire in mortem secundum. Eademque phrasim utitur in laud. epist. ad S. Hieron., inquiens: „ Non tamen de damnatione eorum parvolorum ... tunc aliquid dicendum putavi &c. “

516. Iust. quarto. S. August. in ep. 166. ad Hier. dicit, eas parvolorum animas in ultimo iudicio recepturas corpus ad paenam; sed corpus non est obnoxium nisi paenae sensibili: ergo &c.

518. Resp., corpora etiam illorum infelictum esse suo modo punienda, paena tamen negativa, idest carentia dotium spiritualium, quibus ornantur Sanctorum corpora, non autem paena positiva sensibili, qualis est ignis combustio.

518. Ob. 4. cum Petavio. In Conc. Florent. in decreto unionis definitum fuit, illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, paenam tamen disparibus puniendas. Haec eadem verba reperiuntur in confessione Fidei edita a Mich. Palaeologo Graecorum Imperat. in Concil. II. Lugdunensi anno 1274.

519. Resp., ea verba paenam disparibus puniendas, posse, ac debere non de inaequalitate solum, sed plane de paenarum diversitate intelligi, ut alia sit paena peccati actualis, alia originalis. Scholastici porro, qui ea aetate vixerunt, certe sententiam mutassent, si eam a Concilio oecumenico damnata credidissent. Quod cum non fecerint, argumentum praebent gravissimum, allata verba esse non de inaequalitate solum, sed plane de diversitate paenarum intelligenda.

520. Quo loco etiam notare opportunum erit, hic dici non posse cum aliquibus modernis, veritatem hanc fuisse Scholasticorum argutiis ita obscuratam, ut non amplius fuerit explicitum dogma fidei ab omnibus credendum. Quomodo enim quaeque haec obscuratio non fuisset sublata per apertam definitionem Concilii? Et quomodo tolerari potuisset Scholasticorum protervia, si eidem definitioni se submittere recusassent? Quin potius dicamus, sapientissimos illius Synodi Patres noluisse communem Scholasticorum doctrinam proscribere, & contentos fuisse confirmare id, quod alias fuerat definitum, pueros baptismate inexpiatos damnationem incurrere; quemcumque postea fuerit ea damnatio, sive in sola divina visionis privatione positiva, sive in combustione infernalis ignis. V. T. I. Diss. III. ad num. 77.

521. Ob. 5. Parvuli in hac vita propter originale peccatum affliguntur paena sensus, ut supra n. 153. demonstratum fuit: cur ergo non affliguntur similiter in altera vita, ubi gravius peccata a Deo puniuntur?

(a) Hanc doctrinam postea omnino adoptavit, & probavit S. Doctor I. 2. qu. 89. art. 7. ubi in argum. sed contra haec habet: Pro peccato originali puniuntur

522. Respondet S. Thomas art. saepius laud. ex II. Sent. ad 5., & Quæst. V. de malo art. 2. ad 5., non esse eandem rationem de paena sensibili ante mortem, & post mortem; quia ante mortem paenæ sensibiles consequuntur necessitatem naturæ, quæ passibilis est; & ideo etiam, ut supra notavimus n. 152., non sunt eadem in omnibus parvulis; in alia autem vita omnis paena tantummodo procedet ex ordine divinae justitiae, quia ille est status recipiendi pro meritis. Unde cum divina justitia non exigat, ut pueris, qui cum solo originali peccato decedunt, paena sensus debeatur, nihil ab externis agentibus pati poterunt. Ubi etiam (nempe in II. Sent.) docet Angelicus, corpora illorum infantium, quæ resurgent in ætate perfecta, futura impassibilita: „ non defectu potentie ad patiendum, sed defessa exterioris agentis in ipsa; quia post resurrectionem nullum corpus erit agens in alterum; „ præcipue ad corruptionem inducendam per actionem naturæ: sed erit actio tantum ad puniendum ex ordine divinae justitiae ... Corpora autem Sanctorum erunt impassibilita, quia deficiet in eis potentia ad patiendum, & ideo impossibilitas erit in eis dos, non in pueris“.

523. Ob. 6. Qui vere contrahunt Adami peccatum, eandem paenam merentur, quam ille pro merito est; sed Adam non solum damni, sed etiam sensus paenam promeritus est: ergo cum pueri &c.

524. Resp. cum S. Thoma, non eodem modo ad nos pertinere illud primum peccatum, atque ad Adam; pertinet enim ad Adam per propriam voluntatem, & fuit ejus actuale peccatum; & ideo ei pro hujusmodi peccato paena actualis debebatur. Sed ad alios pertinet per originem, & non per actualem voluntatem; & ideo alii pro hujusmodi peccato non debetur paena sensibili. Ita S. Thomas ad 4.

525. Ob. 7. Si aliquis decedat cum peccato originali, & veniali simul, patietur perpetuo paenam sensus; sed paena perpetua non debetur peccato veniali; ergo haec paena sensibilis correspondit peccato originali, cui debetur paena perpetua.

526. Respondet S. Thomas ad 8., quod haec propositio non videtur multis esse possibilis: „ quia defectus ætatis quamdiu excusat a peccato mortali, multo magis excusat a peccato veniali, propter defectum usus rationis. Postquam vero usum rationis habent, tenentur salutis suæ curam agere. Quod si fecerint, jam absque peccato originali erunt, gratia superveniente. Si autem non fecerint, talis omissione est eis peccatum mortale tale (a).“

homines in limbo puerorum, ubi non est paena sensus; ut infra dicetur: in infernum autem detruduntur homines propter solum peccatum mortale: ergo non erit lo-

527. „ Si tamen esset possibile , quod aliquis „ cum peccato originali , & veniali decederet , di- „ co , quod puniretur pœna sensus æterna ; æter- „ nitas enim pœnae concomitatur carentiam gra- „ triæ , ex qua provenit æternitas culpæ . Et inde „ est , quod peccatum veniale in eo , qui decedit „ cum mortali , quia numquam remittitur , æter- „ na pœna punitur propter gratiæ carentiam . Et „ similis ratio esset , si quis decederet cum origi- „ nali , & mortali peccato “ .

528. Dices . Peccatum originale , cum sit peccatum mortale , est gravius , quam veniale ; atqui peccato veniali debetur non sola carentia visionis Dei , sed etiam pœna sensus : ergo &c.

529. Resp. , discrimen esse in ratione voluntarii ; nam peccatum veniale est voluntarium voluntate personæ , originale autem sola voluntate naturæ , & propter hanc diversitatem S. Thomas non dubitavit asserere , peccatum originale esse quodammodo minus peccato veniali , quia hoc magis habet de ratione peccati , quia est voluntarium voluntate hujus personæ . Vide quæ dicta sunt num. 91.

530. Ob. ult. Cum pœna damni sit multo ma- jor , quam pœna sensus , si illa misericordia illis infantibus infligitur , in multo magis infligetur altera , quæ est minor .

531. Resp. Etiamsi id verum sit , consideratis illis duabus pœnis separationem , falsum tamen omnino est , si ambæ simul conjungantur . Unde si infelices illæ animæ utraque pœna punirentur , multo gravius punirentur , nec esset illorum pœna mitissima . Non potest illis subtrahi pœna damni , quia cum sint privati justitia originali , non possunt ad supernaturalem beatitudinem visionis Dei pervenire , potest tamen a Dei misericordia illis subtrahi pœna sensus , quia immunitas ab hac pœna non reputuant illorum statui .

532. Scholion . Nos minime usi sumus ea phra- si , quæ apud nonnullos frequenter usurpatur , vocando patronos consutatæ sententiæ immites in- fantium tortores , quemadmodum illi appellate nos solent misericordes puerorum patronos ; ne- que enim illis prodest nostra misericordia , si du- rissimis inferni cruciatibus uruntur , neque eisdem obterit aliorum sævitia , si re ipsa non cruciantur ; neque nos , qui vivimus , sumus judices mortuo- rum . Negari tamen non potest , nostram senten- tiam non modicum solatium afferre iis commis- randis parentibus , qui pueros inexpiatos sine sua culpa misere amittunt . Nimis enim eoruundem affliccio augetur , si credant , eosdem esse perpetuo igne excruciantos . Idem tamen cum sciant , eos esse æterna felicitate privandos , satis solliciti esse debent , ne eorum culpa summo illo , & ineffabili bono priveantur .

533. Quæres primo , an pueri ex pœna ens , in quo possit puniri ille , qui habet peccatum ve- niale cum originali solo . Deinde vero alia ratione pro-

damni internam sentiant animi afflictionem ?

534. Resp. Card. Rob. Bellarminus , postquam Lib. VI. de amiss. gratiæ , & statu peccati , cap. 4. & 5. nostram sententiam de sola pœna damni peccato originali debita propugnavit , cap. 6. , & seq. multis argumentis probare contendit , probabile esse , parvulos ex ea pœna damni internum animi dolorem passuros , quamvis mitissimum : oppositam tamen opinionem , quod nempe nullam prorsus illi parvili afflictionem sentiant , etiam probabilem reputat , propter auctoritatem S. Thomæ , S. Bonaventuræ , & aliorum mul- torum illustrum Theologorum .

535. „ Ceterum , inquit , hunc dolorem in eis levissimum , initissimumque multis de causis fu- turum , tum quod dispositionem ad beatitudi- nem non nisi remotissimam habuerunt : tum quod intelligent , non propria negligentia se tantum bonum amisisse ; unde etiam verme conscientiæ carebunt : tum quod delicias neque celestes , neque terrenas unquam gustaverint ; facile enim iis bonis caremus , quibus nunquam assuevi- mus : tum denique quod videbunt , plurimos esse in eodem gehennæ carcere se multo infeliores , ad quorum sorteum ipsi quoque perti- nere potuissent , si diutius sibi vivere contigis- sent “ . Hæc doctiss. iste Cardinalis .

536. Veruntamen S. noster Præceptor omnis prorsus doloris illos pueros immunes futuros putavit : cuius hanc rationem adducit in II. Sent. Dist. 55. q. 2. art. 2. „ Si pueri non baptizati post mortem dolorem interiorem habeant , aut dole- bunt de culpa , aut de pœna . Si de culpa , cum a culpa illa ulterius emendari non pos- sent , dolor ille erit in desperationem inducens . Sed talis dolor in damnatis est vernis concien- tiæ : ergo pueri verne conscientiæ habebunt : & sic non esset eorum pœna mitissima . Si au- tem de pœna dolerent , ergo cum pœna eorum juste a Deo sit , voluntas eorum divinæ justi- tiæ obviaret , & sic actualiter deformis esset , quod non conceditur : ergo nullum dolorem in- teriorum sentient “ . Ita in argum . Sed contra .

537. In quæst. autem V. de malo art. 5. , ubi demo hanc materiam ex instituto pertractat , primo observat , nihil prodesse , ut illis paucis subtrahatur exterius tormentum sensus , si attribuitur eis interior animi afflictio , quæ est multo magis pœnalis , & magis opponitur mitissimæ illi pœnae , quam Augustinus eis attribuit .

538. Deinde ita explicat , qua ratione possint carere æterna beatitudine , quin interno aliquo dolore propter tanti boni jacturam afficiantur : „ A- „ nimis puerorum , inquit , naturali quidem co- gnitione non carent , qualis debetur anima se- „ cundum suam naturam , sed carent supernatu- „ rali cognitione , quæ hic in nobis per fidem plan-

bat , non posse peccatum veniale esse cum solo pecca- to originali . Quod repetit 3. Part. qu. 90. art. 4. ad 3.

,, plantatur, eo quod nec hic fidem habuerunt in
 „actu, nec sacramentum fidei suscepserunt. Per-
 tinet autem ad naturalem cognitionem, quod a-
 nima sciat, se propter beatitudinem creatam,
 & quod beatitudo consistit in adeptione perfecti
 boni. Sed quod illud bonum perfectum, ad
 quod homo factus est, sit illa gloria, quam
 Sancti possident, est supra cognitionem natura-
 lem; unde Apostolus dicit 1. Corinth. II. 9.
 „quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec
 „in cor hominis ascendit, que preparavit Deus
 „diligentibus se. Et postea subdit: Nobis autem
 „revelavit Deus per spiritum suum. Quae qui-
 dem revelatio ad fidem pertinet. Et ideo se
 „privari tali bono animæ puerorum non cogno-
 „scunt; & propter hoc non dolent, sed hoc, quod
 „per naturam habent, absque dolore possident“.

539. Sed hæc pro necessaria brevitate satis;
 cum enim hæc quæstio neque ex divinis eloquiis,
 neque ex aperta Patrum doctrina resolvi possit,
 operæ pretium non est in ea diutius immorari.
 Plura cipientibus dabit S. Doctor in utroque lo-
 co laud, & qui eum secuti sunt Scholastici.

540. Quæres secundo, *an nostra suffragia pro-
 sint pueris in limbo detentis?*

541. Resp. S. Th. negative in *Supplēm.* q. 71.
 art. 7. & primo loco inititur auctoritati S. Augustini,
 qui Serm. 52. *De Verbis Apost.* inquit: *Suf-
 fragia non prosunt illis, qui sine fide operante
 per dilectionem hinc exierunt:* tales autem sunt
 pueri sine baptismo denati: ergo &c.

542. Deinde id probat hac ratione: „Pueri
 „non detinentur in limbo, nisi quia deficiunt a
 „statu gratiæ: unde cum per opera vivorum sta-
 „tus mortuorum mutari non possit, maxime quau-
 „tum ad meritum essentialis præmii, vel pœ-
 „næ, suffragia vivorum pueris existentibus in lim-
 „bo prodesse non possunt.“.

APPENDIX

De statu naturæ puræ.

543. Postquam in superioribus de variis natu-
 „ræ integræ, de statu justitiæ originalis, & de sta-
 „tu naturæ lapsæ copiose, & abundanter locuti fu-
 „imus, aliqua adjicienda videntur de statu naturæ
 „puræ, de cuius possibilitate magna controversia
 post Bajum, & Jansenium in Scholis Catholicis ac-
 cerime agitari cœpit, & adhuc servet. Ut autem
 qua maiore fieri potest, perspicuitate procedatur,
 primo exponendum est, quid proprie sit hic
 naturæ puræ status: deinde quænam fuerit hujus
 questionis origo, & quinam præcipui utriusque
 partis patroni. Demum breviter, ac modeste no-
 stra opinio de eo aperienda erit. Quamvis autem
 supra in not. ad num. 163. aliqua status naturæ

puræ delineatio præmitti debuerit, hic tamen ali-
 quanto fusius exponendus est.

§. I. Exponitur status naturæ puræ.

544. Ac primo quidem facile convenienti omnes.
 Theologi in prima definitione naturæ puræ; ut
 scilicet illud explicet, quod naturæ humanae ex
 suis principiis constitutivis omnino convenit, quo-
 cumque alio semoto, quod extrinsecus adveniat,
 ipsi indebitum. Sed postea magna oritur contro-
 versia, quid illud sit, quod naturæ humanae ex
 suis principiis conveniat, & quid sit illi indebitum.

545. Honoratus Tournely Tomo IV. *de Gra-
 tia* Quæst. II. art. 5. ita illum statum describit:
 „Status naturæ puræ ille dicitur, in quo nasce-
 „retur homo sine gratia, & sine peccato; obno-
 „xius tamen morti, ceterisque miseriis, quæ
 „naturam ipsam consequuntur. Distinguitur sta-
 „tus ille a statu innocentiae, quia careret omni
 „dono supernaturali: a statu naturæ lapsæ, quia
 „nullum in eo esset peccatum naturæ, seu ori-
 „ginis: a statu naturæ integræ, quia nullum es-
 „set auxilium ordinis naturalis, quo natura in
 „officio contineri possit: denique a statu natu-
 „ræ lapsæ non reparatæ, vel etiam non repa-
 „randæ; primo, quia finis hominis in statu na-
 „turæ puræ esset merces naturalis: non ita in
 „statu naturæ lapsæ non reparatæ, vel etiam
 „nusquam reparandæ; secundo quia in statu na-
 „turæ puræ nasceretur homo sine peccato; ter-
 „tio, quia in statu naturæ puræ parentia gratiæ
 „esset per modum simplicis negationis; in statu
 „vero naturæ lapsæ per modum privationis, quia
 „privatur homo eo. dono, quo antea ornatus fue-
 „rat; & discrepat uterique ille status, sicut ho-
 „mo nudus a spoliato; hic neque amisit, quod
 „alter nondum habuit: quarto denique quia i-
 „gnorantia, concupiscentia, mors & aliae na-
 „turæ nostræ misericie in statu naturæ puræ non
 „essent effectus, & pœna peccati, sicut in statu
 „præsenti, sed essent appendices naturæ huma-
 „næ, seu ut loquitur S. Augustinus, primordia
 „naturalia“.

546. Porro ex hac status naturæ puræ descri-
 ptione facile deducuntur hæc corollaria. Primo
 languorem, qui modo est in natura lapsæ ex sub-
 tractione justitiæ originalis, etiam futurum in sta-
 tu naturæ puræ, eamdemque ignorantiam, ac dif-
 ficultatem, ad bonum; ita ut tota differentia inter
 hunc statum, in quo sumus, & statum naturæ
 puræ unice consistat in peccato originali, quo na-
 scimur coquinati. Sed hoc peccatum originale
 ex recitatis Tournely verbis non est, nisi *caren-
 tia gratiæ per modum privationis*; cum in natu-
 ra pura eadem esset parentia gratiæ, sed *per mo-
 dum negationis* (a).

(a) P. Thomas de Leinos *de Lessione*. lib. arb. c. 20.
 quinilibus ex verbis Lud. Molinæ solidò ratiocinio o-

stendit, hinc sequi, verum & proprio dictum pecca-
 tum originale non adiunxit, sed tantum ipsis pœnam,

547. Secundo inferunt, quod homo in statu naturæ pure non ordinaretur ad finem supernaturalem; ad illum enim finem consequendum necessaria est gratia, quæ nulla admittitur in natura pura. Ordinaretur ergo ad finem naturalem, nempe ad cognoscendum Deum, ut auctor est naturæ, eunque hæc ratione amandum. Sic etiam beatitudo illi statui conveniens non esset visio Dei intuitiva, quæ est ordinis supernaturalis, sed sola cognitio Dei abstractiva; qualem concedunt etiam pueris decedentibus cum solo peccato originali.

548. Tertio dicunt, hominem in eo statu non teneti ad actus supernaturales, qui sine gratia eliciti nequeunt, sed solum ad præcepta legis naturalis adimplenda, ad quorum observantiam generalis concursus Dei præsto esset. Et quemadmodum (addunt aliqui) qui ea præcepta observaret, non conqueretur illam summam beatitudinem, quæ in intuitiva Dei visione posita est, ita qui eadem violaret, non foret gehennæ poenit, sed aliis multo mitioribus puniendus.

549. Quarto, quanquam homo modo sit in statu naturæ lapsæ, & per gratiam reparatæ, ipsum tamen volunt considerandum esse in duplice ordine, nimirum in ordine mere naturali, in quo relictus est post expoliacionem donorum supernaturalium; & in ordine supernaturali, ad quem iterum erectus est per gratiam Iesu Christi nostri Redemptoris. Hinc ipsum dicunt ad duplice finem ordinari, naturalem unum, scilicet ad Deum cognoscendum, & amandum, ut auctor naturæ est; & alium supernaturali, nempe ad Deum cognoscendum, & diligendum, ut auctor est supernaturalis, auctor scilicet gratiæ, & gloriæ. Ad primum finem consequendum sufficere vires naturæ, quæ intactæ post peccatum reinaueruntur: ad alterum vero finem semper, & omnibus praesto esse divinæ gratiæ supernaturalia auxilia, quæ Dominus, ac Redemptor noster pretiosissimi sui sanguinis oblatione nobis omnibus promeruit. Id maxime apparet in infantibus non baptizatis, quibus cum supernaturalem beatitudinem concedere nequeant, defectu baptismi, sine quo nemo introbit in regnum cœlorum, beatitudinem tamen nescio quam tribuunt ordinis mere naturalis, qualis fuisset destinata homini in puris naturalibus constituto. Quod autem de parvulis dicitur, potiore jure dicendum erit de Fabriciis, Regulis, Fabiis, Scipionibus, aliisque decantatis heroibus paganis, qui in moralibus virtutibus ordinis naturalis excelluerunt.

nempe privationem gratiæ, aliorumque donorum supernaturalium; quorum tamen carentia etiam esset in statu naturæ puræ, licet non per modum privationis, aut poenæ. Hinc est etiam, quod pueris decedentibus sine baptismino Theologi assertores status naturæ puræ facile concedunt beatitudinem quia in primis ordinis mere naturalis, in qua vitam iucundam, & felicissimam degant; qualis fuisset in statu naturæ puræ sine peccato. Vide supra n. 252.

550. Quinto hinc etiam deducitur, si inminus omnia, pleraque saltem naturalis legis præcepta, quantum ad substantiam adimpleri posse, tentationes superari, & Deum super omnia diligi solis viribus naturæ, sed in ordine solum naturali; ut autem hæc omnia in ordine supernaturali, & meritorie exerceantur, necessariam esse gratiam, quam tamen Deus omnibus liberalissime donat, ut homo in ordine supernaturali, & meritorie ea faciat, quæ aliunde in ordine mere naturali suis viribus facere potest. Unde quod Cloristus dixit Ioan. XV. 5. *Sine me nihil potestis facere, restringi debet ad opera ordinis supernaturalis, quæ sine Dei gratia facere non possuntus.*

551. Quantum vero attinet ad eas cum animi, tum corporis miseras, quas supra c. V. & VI. diximus esse promeritas peccati originalis poenias, vel funestos ejusdem effectus, assertores status naturæ puræ easdem etiam sine peccato futuras fuisse contendunt, si homo in puris naturalibus conderetur, utpote naturæ humanæ consecatoria. Cum enim hominis corpus ex variis, sibique contrariis elementis coagimentatum sit, necessario tamen extensis, quam internis incommodis, atque ipsi mortali dissolutioni obnoxium esse debebat. Cum pariter homo duabus dissimilibus partibus constet, anima scilicet, & corpore, & cum utriusque objecta diversa sint, & quandoque sibi opposita; fieri non poterat, quin appetitus sensitivus, qui fertur in res delectabiles, non semper opponeretur rationi; in quo sita est concupiscentiæ pugna, qua caro concupiscit adversus spiritum. Hæc; aliaque naturæ puræ consecatoria videri possunt apud Theologos Scholasticos, præcipue Molinistas; & apud Honoratum Tournelium, cuius descriptio nem naturæ puræ supra num. 545. attulimus.

§. II. De status naturæ puræ existentia.

552. Pelagiani, qui neque peccatum originali neque gratiæ necessitatem confiteri volebant, nos in statu naturæ puræ omnino collocabant; qua in re a profana Ethnicon philosophia initio sua hæresis non procul aberant (a). Postea tamen argumentis sancti Augustini, vocibus omnium Catholicorum, ac definitiōibus Ecclesie pressi aliqua gratiarum supernaturalium dona agnoscere coperunt, saltem ut valde ad bene operandum utilia; & tunc a statu naturæ puræ aliquatenus recesserunt; ac multo magis recesserunt, quando gratiam sanctificantem ad vitam æternam conse-

quen-

(a) Pelagius apud S. Augustinum de peccato originali c. 13. inquit: „Omne bonum, ac malum, quo vel laudabiles, vel vituperabiles sumus, non nobis, scilicet oritur, sed agitur a nobis: capaces enim utrūque rei, non pleni nascimur, & ut sine virtute te, ita & sine vita procreamur: atque ante actionem propriæ voluntatis id solum in homine est, quod Deus condidit.“

quendam necessariam esse confessi sunt (quod suo loco ostendeimus). Non ita tamen recesserunt, quin hominem sua simul in statu naturæ puræ considerarent; docentes scilicet, eum etiam sine gratia posse bonum operari, Deum diligere, & ad naturalem quamdam beatitudinem pervenire. Vid. sup. num. 151. Illi insuper errori pervicaciter hæserunt, miserias hujus vitæ, ac mortem non esse peccati originalis pœnas, sed naturæ humanæ consectoria (*a*); qua de causa, ut supra ostensum est num. 159. ab Ecclesia condemnari meruerunt.

555. Nulla igitur, ut equidem puto, controversia esse potest inter Catholicos, an status naturæ puræ unquam extiterit. Quanvis enim, ut alias monuimus Sect. I. num. 71., fide certum non sit, Adamum fuisse in gratia sanctificante creatum, dubitari tamen non potest, ipsum creatum fuisse in justitia originali. Id enim inculente docet S. Thomas Lib. IV. Contr. Gent. cap. 52. inquisiens: „Secundum fideli doctrinam ponimus, „hominem a principio taliter esse institutum, „quod quandiu ratio hominis Deo esset subjecta, „inferiores vires ei sine impedimento deservirent, „& corpus ab ejus subjectione impediri non posset per aliquid impedimentum corporale, Deo, „sua gratia supplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat“¹. Ubi sapienter monet Thomas Lemosius, illud sua gratia, non significare gratiam justificantem, sed justitiam originalem, quæ fuit donum gratuitum primo parenti collatum.

554. Addit insuper laud. Lemosius Tract. I. de læsione liberi arbitrii cap. 5., non esse assentendum aliquibus gravibus Doctoribus, qui hanc veritatem nolunt pertinere ad fidem; sed magis assentiendum S. Thomæ, qui expresse docet, *id pertinere ad fideli doctrinam*. Et sane doctrina fidei est, hominem nunquam moriturum, si non peccasset (vide supra n. 159. & sequ.): imortalitas autem erat donum gratuitum justitiae originalis; quam procul dubio homo non habuisset in puris naturalibus constitutis: consequenter ergo secundum fideli doctrinam homo non fuit in puris naturalibus creatus, sed saltem in justitia originali. Dico saltē; certum enim puto, quauquam

non de fide, ipsum fuisse in gratia sanctificante creatum.

555. Neque vero obest, quod idem Angelicus S. Doctor 1. 2. quæst. 109. art. 5. referat, ac nulla censura notet illam quorundam opinionem, qui dicebant, *primum hominem in solis naturalibus constitutum fuisse*. Non inquam id obest, quia ibi S. Doctor, ut ex toto contextu appetat, per hominem in *puris naturalibus constitutum*, non intelligit ipsum expoliatum etiam dono justitiae originalis, sed solum carentem dono gratiae sanctificantis; unde in corpora articuli non nominat naturam *puram*, sed naturam *integrā*, in qua homo sine auxilio gratiae sanctificantis, & cum solo auxilio gratiae inoventis potuisset diligere Deum super omnia.

556. Clarius adhuc loquitur S. Doctor in Quæst. IV. de malo art. 2., ubi cum sibi objecisset auctoritate Magistri Sententiæ docentis, *primum hominem fuisse conditum in justitia originali*, non autem in *gratia gratum faciente*, respondet: „Originalis justitia includit gratiam gratum facientem; nec credo verum esse, quod homo sit creatus in *naturalibus puris*:“ nempe in sola originali justitia. Et hoc sensu sæpius a S. Thoma sumi *pura naturalia*, nempe per exclusionem solum gratiae sanctificantis, non autem per exclusionem justitiae originalis, testatur, & probat laudatus supra Thomas Lemosius in lectione S. Thomæ versatissimus (*b*). Indubitatum itaque esse debet, statum naturæ puræ, qualis supra descriptus fuit num. 545., nunquam extitisse.

§. III.

An possibilis sit status naturæ puræ?

557. Cum Michaeli Bajo, ante 200. & amplius annos Regio in Academia Lovaniensi Professori, visum fuissest, Theologos Scholasticos easententia, quæ admittit possibilem esse statum naturæ puræ, enormiter abuti ad enervandam inconcussam S. Augustini doctrinam de peccati originalis pœnis, & effectibus, ac de necessitate, & efficacia gratiae ad vulnera primævæ culpæ sananda,

(*a*) „Pelagiani, inquit Card. Rob. Bellarminus in Lib. unico de *Gratia primi hominis* cap. 1., cum in primo homine nullum supernaturale donum, sed naturales tantum facultates agnoscerent, & simul ad naturam humanam constituantur requiratur, in eam sententiam venerunt, ut existimarent, per Adami peccatum nihil omnino homines perdidisse, talemque nunc quoque esse humanam naturam, qualēm initio primus homo de manu conditoris accepérat“.

(*b*) Verba S. Doctoris laud. art. 2. hæc sunt: „Homo in statu naturæ integræ poterat operari virtute suæ naturæ bonum, quod est sibi connaturale, absque additione gratuitæ doni (nempe gratiae sanctificantis), licet non absque auxilio Dei inoventis. Dili-

„gere autem Deum super omnia est quiddam connata, turale homini, & etiam cuilibet creature non solum rationali, sed irrationali, & etiam inanimati, secundum modum amoris, qui unicuique creature coepit... Et ideo dicendum est, quod homo in statu naturæ integræ non indigebat dono gratiae superaddita naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter super omnia, licet indigeret auxilio Dei, ad hoc eum inoventis“. Hanc duplēcē status naturæ puræ acceptiōne, quæ non solum apud alios quandoque inventur, scilicet pro statu etiam justitiae originalis, sine gratia sanctificante, bene observandam esse, monet P. Th. de Lemos cap. 6., ut omni remota æquivocatione in hac difficulti materia procedatur.

da, negavit possibilem esse statum naturæ puræ, omnino contendens, non solum justitiam originalem, sed etiam ipsam gratiam sanctificante homini debitam esse, ut Deus salva sua justitia, & honestate sine illis hominem creare non potuerit.

558. Non leves hæc doctrina in Belgio excitat tunultus (a), ad quos sopiendos sanctissimus Pontifex Pius V. solemnem edidit constitutionem, quæ incipit *Ex omnibus*, & in qua plures propositiones ad hanc inaterialm spectantes proscriptæ fuerunt; nempe

XXXIII. *Humanæ naturæ sublimatio, & exaltatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integratæ primæ conditionis, & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis.*

XXVII. *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanae naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.*

XXXIV. *Distinctio illa duplicitis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amat, ut auctor naturæ, & gratuï, quo Deus amat, ut beatificator, vana est, & commentitia, & ad illudendum sacris litteris, & plurimis veterum testimoniis excogitata.*

XXXVI. *Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia per elationem præsumptionis humanæ, cum injurya crucis Christi defenditur a nonnullis Doctoribus.*

LV. *Deus non potuisset ab initio talem creature hominem, qualis nunc nascitur (b).*

LXXVIII. *Immortalitas primi hominis non erat gratis beneficium, sed naturalis conditio.*

LXXIX. *Falsa est Doctorum sententia, pri-
mum hominem potuisse a Deo creari, & insi-
tuti sine justitia originali.*

559. Quantum vero spectat ad statum naturæ puræ, Baji sententiam adoptavit Corn. Jansenius, eamdemque tribus integris libris illustrare, ac defendere conatus est in suo *Augustino ab Urbano VIII. damnato*.

560. Demum inter centum, & unam propositiones Paschasi Quesnelli in celebri Bulla *Unigenitus* a Clemente XI. anno 1715. proscriptas hæc etiam est imm. XXXV. *Gratia Adami est sequela creationis, & erat debita naturæ sanctæ, &*

*integræ. Ut autem opinatur Card. Gregorius Sel-
leri Ord. Præd. Toin. VI. sui operis pro defen-
sione Bullæ *Unigenitus*, hujus damnatae proposi-
tionis „ radix in eo sistit, quod Author absolute
„ negat, possibilem esse statum naturæ puræ; ita
„ quod per ipsum Deus non potuisset condere hu-
„ manam naturam cum connaturaliter tantum de-
„ bitis, & absque ullo indebito, & ab eadem non
„ postulato. Quoties enim Deo possibile non erat,
„ naturam humanam producere sine gratia, ma-
„ nifeste sequitur, ipsam esse sequelam creatio-
„ nis, sicuti sequuntur proprietates: & esse natu-
„ ræ ipsi connaturaliter debitam, sicuti ei debita
„ sunt cuncta connaturalia. Substituendo Author
„ hujusmodi erroneum principium secutus est Ba-
„ jum, & Jansenium, absolute detestantes possi-
„ bilitatem status naturæ in suis puris naturalibus
„ &c.“ Hactenus amplissimus hic Cardinalis in
Opere, cui titulus: *Propositiones a sanctissimo
Domino fel. record. Clemente XI. damnatae in
Bulla Unigenitus Filius Dei &c. Romæ 1718.-
1727. Vol. VIII. in 4.**

561. Non obstantibus tamen his Pontificiis ora-
culis aliqui insigniter docit Theologi (c) omniuo
contendunt, statum naturæ puræ esse impossibili-
lem; quorum sententia hæc est. Primo hominem a
Deo creatum ad imaginem suam, rationis, &
libertatis compotem, non potuisse ordinari ad finem
tantummodo naturalem, in quo perfecta, ac
plena beatitudine consistere nequit; sed ordinari ne-
cessario debuisse ad finein supernaturalem, scilicet
ad Deum ut auctorem gratiæ, & gloriæ; &
quoniam innatum ei tributum est perfectæ beatitudinis desiderium, ad divinam bonitatem perti-
nuisse, ut etiam illa media supernaturalis ordinis
ei suppedarentur, quibus hunc finem assequi
posset, attenta nimurum beneficia Dei providentia,
quæ nulli creaturæ denegat media ad finis sui
consecutionem necessaria.

562. Secundo negant, potuisse hominem creari a Deo cum perduelli concupiscentia, qualem nunc expeririunt, & quæ certo certius est funestus peccati originalis effectus; nempe ut Concilium Tridentinum definit Sess. V. *ex peccato est, & al peccatum inclinat: quia de re multa habet emi-*
nen-

(a) Nonnulla doctrinæ Bajanæ capita fuerant ante a sacra facultate Parisiensi proscripta. Cardinalis etiam Comendonus multam operam impenderat, ut errores, qui a Bajo in Belgio disseminabantur, in ipso ortu praefocarentur, sed frustra. Bajus postea una cum Hes-selio falsis ejusdem doctrinæ principiis imbuto, nomine Regis Catholici interfuit Concilio Tridentino. In eo tamen Concilio nihil de his controversiis actum fuit, ea prudentia, ut inquit Card. Pallavicinus ejusdem Concilii historiographus Lib. XV. cap. 7., quæ solent Principes urgentibus externis hostibus, discordias ci-vium internas sopire, aut dissimulare. Absoluto autem Concilio cum malum angeretur, S. Pius V. diligentem præmisso examine Kal. Octobris anno 1568. Pontificio oraculo 79. Baji propositiones damnavit in globo, ut Gazzaniga Theol. Tom. IV.

dicitur, idest non apposita singulis propositionibus pro-pria censura vel *qualificatione*; cuius damnationis in-globo exemplum antea dederunt & Leo X. contra Lutherum, & Concilium Constantiense contra Jo. Wiclefum. Eadem Piana Constitutio fuit postea a Gregorio XIII. anno 1579. solemniter promulgata, & ab Urbano VIII. anno 1641. confirmata, ac toto Christiano or-be recepta, ut nullatenus audiendi sint, qui illius Bullæ auctoritatem in dubium revocare audent.

(b) Hæc propositio vera est, si intelligatur de homi-ne, qualis nunc nascitur *cum peccato originali*. Sed Bajus docebat, non potuisse hominem creari *cum ca-rentia gratiæ*, seu *sine justitia originali*; prout clarius mentem suam aperuit in proposit. LXXIX.

(c) Ita eos vocat Card. Bellarminus Lib. unico de-

nentissimus Cardinalis Norisius in *Vindiciis Augustinianis* cap. 5. §. 2.

565. Inficiantur demum, potuisse a Deo justo creati hominem, obnoxium sine ulla sua culpa in orbis, alisque miseriis, quibus nos propter labem originalem modo juste punimur, & multo minus morti, quæ maximum, & ultimum malorum reputatur.

564. Neque multum laborant hujus sententiae patroni, ut eam a damnata Baji doctrina toto cœlo distare ostendant. Et primo perquam facile est id ostendere evidenter facti; cum nemo ignoret, eamdem sententiam in Scholis catholicis palam & ubique defendi, non reclamantibus summis Ecclesiæ Pastoribus, qui profecto non sinerent, proscriptos olim errores iterum in scenam revocari (a). Multi insuper ex iis ipsis, qui statum naturæ puræ possibilem esse mordicus defendunt, factentur ingenue, contrariam sententiam, prout in scholis catholicis defenditur, ab Apostolicis fulminibus intactam hactenus remansisse; quorum nomina recenset P. Laur. Berti in laud. Dissert. II. August. System. vindicati.

565. Præterea observant, propositiones Baji non fuisse omnes ut *hæreticas*, immo neque in omni sensu damnatas, ita enim habet Pontificium diploma: „Quas sententias stricto coram nobis e-„xamine ponderatas, quanquam nonnullæ ali-„quo pactio sustineri possent, in rigore tamen, & proprio verborum sensu ab assertoribus in-„tentio hæreticas, erroneas, suspectas, temera-„rias, scandalosas, & in piis aures offenditio-„nem, inimittentes, respective, ac quæcumque super-„iis verbo scripto que emissa præsentium aucto-„ritate damnamus, circumscribimus, & abole-„mos (b).

566. His præmissis, qui statum naturæ puræ possibilem esse negant, multis argumentis probant, doctrinam in Bajo damnatam haud esse diversam ab errore Lutheri, qui in Comment. c. III. Genes. statuerat: „Adami justitiam non fuisse „quoddam donum, quod ab extra accederet, se-„paratum a natura hominis, sed fuisse vere na-„turalem, ut natura Adæ esset diligere Deum, „credere Deo, agnoscerre Deum, & hæc tam na-„turalia fuisse in Adamo, quam naturale est, „quod

Gratia primi hominis cap. 5. Ipsorum fere omnium nomina, & opera recenset P. Jo. Laur. Berti in Dissert. II. *Augustiniani Systematis vindicati* cap. I. contra duo opuscula, quorum primi hic erat titulus: *Bajanismus redivivus in scriptis PP. FF. Bellelli, & Berti*; alterius autem: *Jansenismus redivivus in scriptis PP. FF. Bellelli, & Berti*. Utrumque opusculum prodidit anonymum, sed tribuanuit fuit D. Saleoni Archiepiscopo Viennensi in Galliis. Hic auctor in art. 3. *Bajanismi redivivi* §. 2. n. 9. infelicititer probare nisus est, omnes Baji errores in hac materia ab Apostolica Sede condemnatos in hac propositione includi: *Impossibilis est status nature puræ*. Etiam Jo. Jos. Languet Archiepiscopus Senonensis *Judicium edidit de operibus theologicis FF. Bellelli, & Berti*, in quo §. 8. laudatos insignes scriptores aperte accusat, quod Baji damnatum doctrinam instaurare non vereantur. Sibi non definit eximius Theologus P. Laur. Berti & copiosissimas suæ, snorunque Consodalium doctrinæ vindicias egit, easque amplissimis munera approbationibus Romæ edidit; & cum prius in Additamento ad Lib. XII. de disciplinis theologicis quæstiōne hanc definire noluisset, contentus tantummodo errorum damnatorum nubeculas a suis Consodalibus dispellere, & modeste aperire, quid possit majori probabilitate defendi, calumniis postea snorū Adversariorum lacessitus statum naturæ puræ impossibilem esse, aperte docuit.

(a) Vel hoc solum cohibere debnisset Lutheranum Frider. Cottam, ne in adnot. ad pag. 250. Tom. IV. Locor. theologic. Jo. Gerhardi imprudenter scriberet, hanc sententiam, ceu erroneam, & hæreticam fuisse a Clemente XI. in Constit. *Unigenitus* damnata. Cotta deceptus fuit a Jo. Frickio, qui in sua *Inclémentia Clementis* examinata plura alia falsa venditavit. Hæc ipsa evidenter facti magis cohibere debnisset Nic. Ghezzin ab omni Jansenistini nota huic sententiae imponeunda; qui tamen in sua *Declaratione*, & protestatione anno 1754. jussu S. Indicis Congregat. edita mentione suam clarissim exposuit. Ceterum satis erit hac de re consulere doctissimum P. Jo. Laur. Berti in Dissert.

II. Apologetica *Systematis Augustiniani vindicati*, ubi discrimina affert insignia inter damnatas Baji, ac Quæsnelli propositiones, & non paucorum Theologorum sententiam de impossibili naturæ pure statu, quin necesse habuerit confugere ad infelicem evasionem, qua usus est Corn. Jansenius Lib. II. de statu naturæ puræ cap. postrein, ubi prīmo duobus summis Pontificibus Pio V., & Gregorio XIII. nomen opponit veteres Pontifices partim doctissimos, partim sanctissimos, Innocentium, Zosiūm, Bonifacium, Xistum, Cælestium, Leoneū, Gelasiū, Hormisdam, & Joannem II., qui doctrinam S. Augustini probabant, laudarunt, ac suam fecerunt, quasi vero hæc nunquam satis commendata doctrina fuerit in Bajo damnata (quæ pura putaque est Jansenii, & paucorum aliorum calumnia). Deinde post multa verba tandem concludit, nihil opportunius dici posse, quam Rom. Ecclesiam, cui non minus pax, quam eruditio filiorum surorum cordi est, prudentie directricis censuram edidisse; scilicet Baji sententiam, non tanquam falsam, sed ut pacis inimicam tantisper vitandam censuisse, quia contraria communiter tunc erat apud Scholasticos recepta. Longe aliter se defendunt Theologi illi Catholicci, qui statum naturæ puræ, ut chimericum, & impossibilem repudiant; nempe jure meritoque damnata esse Baji doctrinam assertant, sed ab ea se procul distare ostendunt.

(b) Aliqui post illa verba *sustineri possent*, nullam omnino virgulam apponendam, sed eamdem virgulam transferendam esse post alia verba ab assertoribus intento volebant: ut nempe Pontificis mens non fuerit, damnare eas propositiones in rigore, & proprio sensu ab assertoribus intento, sed in alio sensu "minus proprio, quem habere possent. Veruntamen eos falli ostendit P. Natalis Alexander in *Hist. Eccl. Sæc. XV. & XVI.* cap. 2. art. 14. Ideo tamen P. Natalis consentit Gabr. Vasquezio, qui plerasque illarum propositionum damnatas fuisse censem, ob asperam duntatæ opposita sententia censuram, que offensionis causa fuit, non ob illarum falsitatem, seu ob errorem, quem

„ quod oculi lumen recipient; & paulo post in-
„ quit idem Lutherus: Porro hæc probant, ori-
„ ginali justitiam esse de natura hominis, ea
„ autem per peccatum amissa, non mansisse in-
„ tegra naturalia, ut Scholastici delirant“. Ne-
gabat igitur Hæresiarcha Lutherus, justitiam pri-
mi hominis donum fuisse Dei supernaturale, do-
cens, non potuisse hominem sine illa a Deo creari.

367. Hanc autem ipsam Lutheri, ejusque gre-
galium sententiam damnatam fuisse in Bajo testis
est Venerab. Card. Bellarinius, qui in Lib. muni-
co de *Gratia primi hominis* cap. 1. post relata
Lutheri verba ita pergit: „ Huc etiam referri de-
bent articuli quidam ante pocos annos a duo-
bus suinuis Pontificibus damnati Pio V. & Gre-
gorio XIII. Sic enim habet art. 22. *Humanæ*
naturæ sublimatio, & exaltatio, in consor-
tium divinoe naturæ debita fuit integratati pri-
mœ conditionis, ac proinde naturalis dicenda
est, non supernaturalis. Et art. 27. ita se ha-
bet: *Integritas primæ conditionis non fuit in-*
debita humanae naturæ exaltatio, sed natu-
ratis ejus conditio“. Multaque alia similia
testimonia virorum doctissimorum facile est agglo-
merare, dicentium articulos Baji falsos, &
damnatos esse in sensu ejusdem Baji, contendentes
integritatem primi hominis, etiam quatenus com-
prehendebat gratiam habitualem, fuisse natura-
lem, & ipsi naturæ humanae debitam. Atque ex
hoc falso principio Bajus ejusque sectarii impos-
sibilem esse erubebant statum naturæ puræ (a).

368. Hoc autem principium rejicere, ac dete-
stari se profitentur Catholicæ illi Theologi, qui
statum naturæ puræ possibilem esse existimant.
Primo enim contra Bajum, Lutherum, eorumque
gregarios aperte asserunt, justitiam originalem,

contineant. Videri potest Vasquezius ipse in 1. 2. disp.
109. c. 18.

(a) Hunc fuisse errorem Baji justæ a S. Sede pro-
scriptum, multi testati sunt, etiam ex illa schola quæ
docet, possibilem esse statum puræ naturæ. Unum lau-
dare sufficiat nostrum Jo. Bapt. Gonet, qui in Disput.
de statu naturæ puræ art. 1. §. 3. ita ingenue scribit:
„ Licet inter damnatos Baji articulos 27. sic habeat:
„ *Integritas primæ creationis non fuit indebita naturæ*
„ *humanae exaltatio, sed naturalis ejus conditio, &*
„ 55. *Deus non potuisset ab initio creare hominem,*
„ *qualis nunc nascitur; inde tamen concludi non pot-*
„ *est efficaciter, opinionem, qua impossibilitatem sta-*
„ *tus naturæ puræ, præcise quantum ad dominum inte-*
„ *gritatis adstrinxit, in hac Bulla fuisse damnata, sed*
„ *tanquam aliæ, quæ præterea negat, sine gratia san-*
„ *cificante, quæ absolute rectum, & justum constituit*
„ *hominem condi a Deo potuisse.* Hoc enim ut recte
„ observat Estius, intentum erat Baji in citatis arti-
„ culis; ita ut 27. intelligeretur ab eo de integritate,
„ ut comprehendit gratiam habitualem absolute justifi-
„ cationem; & 55. de homine nascente modo cum pri-
„ vatione talis gratia“. Ita etiam censem Lemosius
de lassione lib. arb. c. 3. n. 5.

(b) Præter Scriptores a P. Berti recensitos, commen-
morari meretur P. Viator a Coccoleo doctus hujus æ-

propt̄ gratiam sanctificantem includit, non esse
naturalem, aut partem naturæ humanae, sed do-
num Dei supernaturale. Secundo asserunt quidein,
non potuisse hominem sine hoc dono supernatura-
liter creari; non tamen propter exigentiam crea-
turæ, sed propter decentrum creatoris; quatenus
Deum non deceret, hominem ad suam imaginem
creatum iis mediis private, quibus posset ad suum
ultimum finem pervenire; euipue innocentem
morti, aliisque hujus vitæ calamitatibus opprimi;
& quod adhuc pejus est, violentis perduellis con-
cupiscentiæ motibus ad malum jugiter inclinari.

369. Atque ad hæc omnia doctrinæ capita con-
firmanda immuniter propemodum utuntur Sanctorum
Patrum, potissimum vero S. Augustini testi-
moniis, quibus se demonstrare posse confidunt, ita
ægritudines, mortem, ignorantiam, ac præcipue
perduellem concupiscentiam esse originalis pec-
cati pœnas, ut nullæ sine nostra culpa esse po-
tuissent. Ita fere Augustiniani recentiores, Nori-
sius, Bellelli, aliquique, quorum vindicias tanta do-
ctrina P. Laur. Berti egit, ut nemo amplius au-
deat huic sententiæ tetram Bajanismi, Jansenismi,
aut Quesnellisini notam inutere, quamquam eadem
sententia possit ex multis aliis capitibus valide op-
pugnari, ut reipsa a multis doctissimis viris op-
pugnatur (b).

370. Huic etiam sententiæ subscribunt quidam
ex Dominicanorum Familia, quamvis non multi,
docentes, statum naturæ puræ esse quidem abso-
lute possibilem sola spectata infinita Dei potentia:
minime tamen convenientem spectata ejusdem Dei
providentia, ac proinde minime possibilem de po-
tentia Dei ordinaria; quamvis possibilis sit de
potentia Dei absoluta (c). Atque ad id ostenden-
dum potissimum utuvidit auctoritate S. Thoma:

stu-

vii Cappuccinus in *Tentamine theol.* Tom. III. Dissert.
III. cap. 8. in nonnullis epistolis, ac præcipue in Ad-
not. VIII. & seq. in S. Prosperum, ubi naturæ puræ
systema accusat Pelagianismi, Manicheismi, Epic-
reismi, Philosophismi, ac tenuique Atheismi. Heu quan-
tum malum! Etiam Petrus Tamburini in sua Dissert.
de summa catholice de *Gratia Christi doctrine præ-*
stantia, utilitate, ac necessitate cap. 13. & in hujus
Dissert. defens. Vol. II. totam plane Christianam Reli-
gionem eo systemate everti, evincere conatus est.
Nec minus contra hypothesisim possibilis status naturæ
puræ debacchatur auctor Libri, cui titulus *Tournelly*
conveince d' erreurs &c. a Cologne 1762. vol. 3. in 8.
qui est D. Mongenot Ord. S. Ben. Cong. SS. Vanne,
& Idulphi T. I. Non Deus! Anne ita exentiisse cre-
deimus tot, & tam insignes, non solum Moliniane,
sed etiam Thomisticæ Scholæ Thologos, ut apertum
præcipitum non viderent? Solum ne aliquibus recentioribus post Bajum, & Jansenium illud cavere reser-
vatum erat? Apog. uninodicas, intemperantesque cen-
suras. Enormes hujus Systematis abusus explodi o-
mnino sunt, ex his tamen contra modestos alios ejus-
dem defensores argumentum sumere non licet.

(c) Quid sit potentia Dei absoluta, & quid potentia
Dei ordinaria, superius omn. S. Thoma dñm. 212. ex-
plificatum est.

supra num. 134. allegata ex Lib. IV. *Cont. Gent.* cap. 52. ubi postquam docuit, corporis, animique defectus pœnas esse peccati originalis, ita sibi objicit: *Posset aliquis dicere, hujusmodi defectus tam corporales, quam spirituales non esse pœnales, sed naturales defectus ex necessitate materie consequentes &c.* Huius antem objectioni ita occurrit Angelicus: „Si quis recte consideret, satis probabilititer poterit aestimare, divina providentia supposita, que singulis per fectionibus congrua perfectibilia coaptavit, quod Deus superiorem natum inferiori ad hoc junxit, ut ei dominaretur &c. Sic igitur hujusmodi defectus, quamvis naturales homini videantur, absolute considerando humanam natum ex parte ejus, quod est in ea inferius, tam men considerando divinam providentiam & dignitatem superioris partis humanæ naturæ, satis probabilititer probari potest, hujusmodi defectus esse pœnales (a)“.

§. IV.

Quid probabilius in hac iam celebri controversia determinari possit?

571. Nos doctissimum P. Thomam de Leinos in his controversiis, tamquam ducem post Angelicum Doctorem sequentes, primo dicimus, originalem justitiam, in qua creatum fuisse Adamum, tamquam fide certum supra num. 553. posuimus, neque ex principiis naturæ fluxisse, nec aliquo modo naturæ fuisse debitam. Ita expresse S. Thomas I. P. qu. 100. art. 1. dicens: *Justitia originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens naturæ speciei, non quasi ex principiis speciei causatum, sed tantum sicut quodcum donum divinitus datum toti naturæ.*

572. Ulterius ibidem ad 2. S. Doctor pro certo habet, perfectæ justitiae originalis radicem fuisse

(a) Ita pius & doctus Theologus Vinc. Contensonius Lib. VIII. *Theol. mentis & cordis* Dissert. I. cap. 1. specul. 2. cui hunc titulum præfixit: *Status naturæ pure est quidem de potentia Dei absoluta, & extraordinaria possibilis, non tamen conveniens, subindeque nec possibilis de potentia ordinaria.* Eadem sententia subscribunt P. Thomas Leonardi, qui in Universitate Lovaniensi Sæc. elapso floruit: *De prima hominis institutione* Lib. I. cap. 1., P. Hyac. Serry in *Tract. De variis humanae naturæ statibus* Disput. I. Prælect. IV. & P. Ant. Goudin in *Tract. de gratia Dei Quæst. II.* art. 1. §. 1. concl. 2., ubi tamen vult, dici non debere simpliciter, hominem non potuisse creari in statu naturæ pure secundum ordinariam providentiam, sed secundum providentiam, quæ nunc est. Denique sapientissimus Thomas de Leinos de *Læsione liberi arbitrii*, cum cap. 4. dixisset, nec vertendum esse in dubium, potuisse Deum creare hominem in puris naturalibus ipsis naturæ debitis, absque ordine aliquo ad supernaturalem finem, cum solo ordine ab finem naturalem, postea in cap. 13. omnino supponit, non fuisse conveniens, ut

se gratiam sanctificantem, quod superius qu. 95. art. 1. aliisque in locis abunde probaverat (vid. sup. pag. 206. num. 70.). Si autem gratia sanctificans erat radix originalis justitiae, cum plusquam certum sit, gratiam sanctificantem non fuisse ex principiis naturæ, sed fuisse donum supernaturale, & gratuitum, manifeste sequitur, ad mentem Angelici Doctoris, etiam justitiam originalem fuisse donum gratuitum, & humanæ naturæ indebitum.

573. Ex hac inconcussa S. Thomæ doctrina interfert laud. Lemosius in *Tract. I. De læsione lib. arb. c. 5.* justitiam originalem non fuisse naturæ debitam, nec homini connaturalem, si in puris naturalibus conderetur. Non multum vero referre putat, au justitia illa originalis dicatur „, in sua entitate naturalis, vel supernaturalis, dummodo concedatur, illam non esse naturæ debitam, nec ex principiis naturæ causatam, sed merum donum gratuito homini datum“.

574. Dicimus secundo cum eodem Lemosio cap. 4., potuisse Deum absolute creare hominem in puris naturalibus ipsi naturæ debitis, absque ordine aliquo ad supernaturalem finem, cum solo ordine ad finem naturalem, qui posset cum generali Dei concursu illi statui proportionato per aliquod breve tempus Deum auctorem naturæ super omnia diligere, & totam naturalem legem implere. In hoc omnes sine controversia convenientiunt (b). Hactenus doctissimus iste Scholasticus, qui studiose illam particulam restrictivam adjectit, per aliquod breve tempus; quia ut homo contra insurgentes tentationes in Dei amore, & perfecta legis naturalis observantia diu, & usque in finem perseveraret, indigisset peculiaribus, atque extraordinariis divinæ providentiae auxiliis, quibus utique posset Deus hominem ad suum finem naturalem perducere.

575. Dicimus tertio, ad Dei providentiam pertinere, ut, si tales hominem in pura natura crearet,

Deus hominem a principio in puris, ac solis naturalibus conderetur, ut S. Thomas docet IV. cont. Gentes cap. 52. Quid autem conveniens non est, nec possibile reputari potest de potentia ordinaria, seu ut loquitur Angelicus ibi citatus, attenta Dei providentia.

(b) Id luculententer tractat S. Thomas Qu. IV. de malo art. 1. ad 14. ubi inquit: „Carentia divinæ visionis (quæ est finis hominis supernaturalis) duobus pliicit competit alicui: uno modo sic, quod non habeat in se, unde possit ad divinam visionem pervenire, & sic carentia divinæ visionis competere ei, qui in solis naturalibus esset etiam absque peccato: sic enim carentia divinæ visionis non est pœna, sed defectus consequens omnem naturam creatam, quia nulla creatura ex suis naturalibus potest pervenire ad visionem divinam. Alio modo potest alicui competere carentia divinæ visionis hoc modo, ut habeat in se aliquid, ex quo debeatur ei, quod caret visione divina; & sic carentia visionis divinæ est pœna & originalis, & actualis peccati“.

ret, illa particularia auxilia eidem conferret, quibus posset diu totam legem implere, & in bono usque in finem perseverare; quod Lemosius primo probat ex Apostolo, qui ad Roman. VII. expositis concupiscentiæ rebellis viribus se infelicem reputabat, inquit vers. 24. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Se ipsum autem consolabatur, illico subdeus: Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Hinc recte infertur, infeliciissimum futurum fuisse hominem in statu naturæ puræ, nisi aliquod peculiare habuisset divinum auxilium, quo insurgentes tentationes superaret, & in observantia legis Dei posset usque ad finem perseverare.

576. Id ipsum præterea Lemosius probat ex doctrina S. Augustini, qui Lib. *De corrept. & gratia* cap. 11. „ Si adjutorium, inquit (quo posset permanere si vellet) vel Angelo, vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, quia non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset permanere, si vellet, non utique sua culpa cecidissent; adjutorium quippe defuisse set, sine quo manere non possent “. Si igitur homo in suis naturalibus puris non habuisset, quo posset, si vellet, diu legem servare, & in bono rationis permanere, non utique ipse sua culpa cecidisset.

577. Objicit postea sibi Lemosius alia verba S. Augustini, qui in Lib. I. *Retract.* cap. 9. postquam dixisset, *ad miseriam justæ damnationis pertinere ignorantiam, & difficultatem, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suæ, ita subdit: Quamvis ignorantia, & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus, sed laudandus esset Deus.* Respondet autem, S. Doctorem supponere, quod si illa essent primordia naturæ, Deus sua providentia adjutorium daret naturale, quo posset homo bene operari, si vellet, & in bono perseverare: unde semper Deus esset laudandus. Nec fundamento caret ista responsio; nam in Lib. III. *de libero arb.* cap. 29. Dom. I. ubi eadem verba habet, ita subdit: „ Non enim mediocria bona sunt, non solum quod anima est, sed etiam quod facultatem habet, ut auxiliante Creatore seipsam excusat, & pio studio possit omnes acquirere, & capere virtutes, per quas & a difficultate cruciante, & ab ignorantia cœcante libetur. Quod si ita est, non erit nascentibus animis ignorantia, & difficultas supplicium pec-

cati, sed proficiendi admonitio, & perfectionis exordium “.

578. Ob. sibi ulterius, hominem ex partis suis naturalibus non potuisse mortem evitare, quin tamen teneret divina providentia aliquod peculiare auxilium ei tribuere, quo se ab interitu defendet: similiter ergo non teneret divina providentia homini in statu naturæ puræ ea auxilia suppelitare, quibus posset in bono perseverare.

579. Cui objectioni respondet, negando paritatem; quia aliud est, corpus ex contrariis elementis compositum dissolvi: aliud, non posse hominem in bono perseverare. Primum est homini con naturale, dicente S. Augustino Lib. VI. *de Gen. ad. lit.* cap. 25. *Homo mortalis erat conditione corporis animalis; immortalis autem beneficio Conditoris.* Alterum vero opponitur ipsi naturæ hominis ratione prædicti, ut sine sua culpa non possit naturalem suam finem assequi, sed necessario beat ab illo desicere (a). Quianquam vero in statu naturæ puræ, mortem effugere non potisset, non autem mors tam immatura, molesta, ac violenta fuisset, ut modo in peccati facta est.

580. Quærerit postremo Lemosius, an illud speciale auxilium, quod in statu naturæ puræ Deus homini daret, esset homini debitum, an nou? Respondet vero: „ non esse debitum illi statni, sed Deum ipsum debere sibi, & providentia sua (supposito, quod tales hominem condere vellet) illi dare tale speciale auxilium, quo possit diu totam naturæ legem servare, & in illa perseverare, si vellet; sicut & modo gratia in fallibiliter contrito homini datur, nec tamen cuncto trito homini debetur; sed sibi ipsi Deus debet, & legi, quam statuit, tales gratiam dare “.

581. Quantum vero attinet ad concupiscentiam, eam duplicitis generis esse Lemosius observat cap. 5. Alia est enim concupiscentia insurgens quidem contra rationem, sed quæ per rationem ipsam vinci, & superari potest; & hanc futuram in statu naturæ puræ, facile concedit. Sed alia est concupiscentia ita rationi repugnans, ut vinci, & superari nequeat; ea nimisnam, de qua dicebat Apostolus Rom. VII. 25. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Et hanc concupiscentiam omnino negat futuram fuisse in statu naturæ puræ; est enim unum ex vulneribus nobis per originale pec-

ca-

(a) Neque enim Theologis communiter probatur, quod Franc. Suarez in Opusc. *de justitia* Sect. V. n. 11. pag. 804. edit. Lugdun. 1600. scripsit: „ Deum absque injustitia posse quocunque malum illi (per sonæ, quam puni) inferre, vel ultra meritum culpe, vel etiam sine culpa “. Quæ sententia etiam Vasquezio, & nonnullis aliis tribuitur. Allegantur quidem haec S. Augustini verba in Serm. I. in Psalmum LXX. *Quis enim ei (Deo) diceret, quid fecisti, si damnaret justum?* Sed editores Maurini putarunt, lo-

cum esse corruptum, & legendum cum Ms. Corbejeni optime notæ: *Si damnaret injustum.* Id confirmatur ex contextu; inferius enim num. 15. S. Pater idem repetens: *Quid ergo, inquit, tu si massam istam iniquitatis dannas, quisquam tibi dicet injuste fecisti?* Præterea alibi S. Pater onnino contrarium docet, ut in Libro de duabus animabus cap. 12. Torn. VIII. inquiens: *Omnes fatentur, & malas animas juste, & eas, quæ non peccaverunt, injuste damnari.*

catum inflictis (Vide supra num. 174. & seq.) ; & est contra hominis naturam ; ex quo enim homo sit ex contrariis partibus coagmentatus , sequitur quidem inferiores potentias aliquando appetere objecta sibi propria ; ita tamen ut pars superior illas possit moderari , illisque resistere , cum praeter rationem in sibi propria feruntur ; non autem oportet concupiscentiam esse effrenatam , cui ratio non possit resistere . Illud enim primum non est vulnus , sed conditio naturae . At hoc secundum manifeste vulnus est , ex peccato proveniens , & in peccatum inclinans . Ita fere iisdem verbis Lemosius .

582. Et haec doctrina est S. Thomae , qui in Quæst. IV. de malo art. 2. ad 1. inquit : „ Alio modo , in quantum est animal , & sic naturale est ei , quod concupisibilis feratur in delectabile secundum sensum , communiter loquendo . Alio modo , in quantum est homo , idest animal rationale ; & sic naturale est ei , quod concupisibilis feratur in delectabile sensu secundum ordinem rationis . Concupiscentia ergo , per quam prona est vis concupisibilis , ut feratur in delectabilia sensu praeter ordinem rationis , est contra naturam hominis , in quantum est homo , & pertinet ad peccatum originalis . ” . Et ibidem ad 2. „ Sicut vis concupisibilis naturalis est homini secundum naturam institutam , ita & quod subdatur rationi , est ei naturale , secundum id , quod dicit Philosophus in 5. de Anima , quod appetitus sensitivus sequitur appetitum rationis , sicut sphæra movetur a sphæra . ” .

585. Eadem repetit Angelicus 1. 2. qu. 82. art. 5. ad 1. ; cum enim sibi objecisset , peccatum originale non posse esse concupiscentiam , quia haec est secundum naturam , peccatum autem contra naturam , ita respondet : „ Quia in homine concupisibilis naturaliter regitur ratione , in quantum est secundum rationis ordinem . Concupiscentia autem , quæ transcendit limites rationis , inest homini contra naturam : & talis est concupiscentia originalis peccati . ” . Et sibi semper constans Angelicus ibid. q. 85. art. 5. ad 5. „ Concupiscentia , inquit , instantum est naturalis homini , in quantum subditur rationi ; quod autem excedat limites rationis , hoc est homini contra naturam . ” .

584. Ex quibus omnibus apparet , duplēcēt esse concupiscentiam distinguendam ; alteram , quæ insurget quidem , sed a ratione refrænari potest ; & haec suisset in statu naturæ puræ ; alteram , quæ rationis frænum non tolerat ; & cum haec sit contra naturam hominis ut rationalis est , non oritur ex naturalibus ejus principiis , sed ex peccato . Imo Lemosius pro acuminis sui ingenii triclicem distinguens hominis statum , scilicet naturæ puræ , naturæ integræ , sed sine gratia san-

cificante (cujusmodi a Magistro sententiārum , & aliis quibusdam admissus fuit) , & naturæ lapsæ , in quo nos sumus , hoc inter omnes tres status discriben ponit , quod homo in statu naturæ integræ talem haberet vigorem per originalem iustitiam , ut nec ignorantiam prævæ dispositionis in intellectu , nec inalitiam in voluntate , nec aliquid in appetitu inferiori sentiret , quod vel contra , vel praeter rationem esset : in statu naturæ corruptæ hæc omnia experimur , ut vulnera ex peccato inflicta : status autem naturæ puræ esset quasi medius inter utrumque ; ut motus quidem concupiscentiae insurgerent praeter rationem , seu ratione minime advertente ; aut etiam contra rationem ; ita tamen , ut ratio ipsa posset illos compescere . Et ista est , concludit Lemosius , sine dubio mens S. Thomæ .

585. Repugnat huic doctrinæ P. Hyac. Serry in Tract. de variis humanæ naturæ statibus Disput. I. Praelect. 4. contendens , omneum prorsus concupiscentiam esse a statu naturæ puræ eliminandam ; quia concupiscentia etiam talis , quæ possit a ratione domari , est semper mala ; sicuti rebellio subditi contra Regem , militis contra Ducem , & famuli contra Dominum semper mala esset , etiam in Rege , in Duce , in Domino tanta esset virium copia , ut facile possent rebelles comprimi .

586. Veruntamen clarissimus hic auctor facile animadvertere debuisset , concupiscentiam , quam admittimus in statu naturæ puræ , esse quidem malam , hoc est vitium , aut defectum naturæ , non autem culpam , nisi ratio officio suo non recte fungens ipsa consentiant . Ceterum S. Thomas. I. P. qu. 81. art. 5. ad 2. eodem utitur exemplo , ut ostendat , absolute fieri posse , ut pars inferior contra superiorem insurgat , quanquam illi subjecta esse deberet , observans , animam dominari corpori despoticō principatu , quo fit , ut corporis membra in nullo resistere possint imperio animæ ; intellectum autem , seu rationem dominari appetitui sensibili principatu politico ; ita neinpe , ut appetitus reniti possit imperio rationis . Appetitus enim sensitivus movetur , non a ratione soli , sed etiam ab imaginatione , & sensu : unde si imaginemur aliquod delectabile , quod ratio vetat , vel triste , quod ratio præcipit , appetitus resistit rationi ; illa tamen resistentia non imputatur ad culpam , nisi quando ratio ei cedit , atque consentit .

587. Corn. Jansenius opposit Lib. III. De statu naturæ puræ cap. postr. si concupiscentia effrenis a statu naturæ puræ removeri debet , debe re etiam pari ratione omnes alias pœnas corporis , & potissimum mortem , ab eodem statu removeri .

588. Sed in nostra sententia nullum habet locum haec Janseniana objectio ; excludimus enim solum illam effrenem concupiscentiam , quæ transcendit limites rationis , non autem aliam concupiscentiam , quæ rationi subderetur , ut dictum est

est. Id explicat S. Thomas in II. Dist. 51. qu.
1. art. 2. ad 5. his verbis: „Poterat Deus a primi-
cipio, quando hominem condidit, etiam alium
hominem ex limo terræ formare, quem in con-
ditione suæ naturæ relinquere, ut scilicet mor-
talis, & passibilis esse, & pugnam concupiscen-
tiae ad rationem sentiens, in quo nihil huma-
næ naturæ derogaretur, quia hoc ex principiis
naturæ consequitur “. Eadem igitur ratione &
concupiscentia non effrenis, & alii defectus in sta-
tu naturæ puræ admittuntur.

389. Colliges primo, etiam admissis possibili-
puræ naturæ statu, prout explicuimus, non inde
sequi, hominem in statu naturæ corruptæ non dif-
ferre ab homine in statu naturæ puræ, nisi ut
nudatum a nudo; differret enim ut vulneratus a
sano, prout supra cap. VI. explicatum est. Quid-
quid enim sit de morbis, aliisque defectibus cor-
poris, qui ex ipsis naturæ principiis oriuntur (qui
tamen nec tam multi, nec tam magni, nec tam
frequentes sine præsenti corruptione fuissent) cer-
te anima ex suis principiis sana, & robusta mul-
to majoribus viribus ad bonum operandum polle-
ret, quam nunc facta infirma, saucia, ac semi-
viva polleat. Quamobrem audiendi minime sunt
illi Theologi, qui putant, nos sine Christi gratia
posse omnia ea bona cognoscere, & facere in or-
dine naturali, quæ potuisse homo facere in statu
naturæ puræ viribus integris: unde etiam homi-
nem in duplice statu adhuc considerare videntur;
nempe in statu naturæ puræ, quando gratia est
destitutus, & viribus solius naturæ agit; & in sta-
tu naturæ lapsæ & reparatæ, quando agit cum
adjutorio gratiæ.

390. Colliges secundo, peccatum originale, quo
nunc infecta est natura humana, multo majus no-
bis nocentium inferre, quam intulisset sola ca-
rentia justitiae, & gratiæ sanctificantis in natura
pura; hæc enim nihil aliud esset, quam negatio
ordinis supernaturalis, non autem positiva aversio
a Deo; hæc vero positiva aversio a Deo est in
hoc statu, in quo homo nascitur filius iræ, & a-
versus a Deo, non solum ut est finis supernatu-
ralis, sed etiam ut finis est naturalis.

391. Colliges tertio, beatitudinem illam ordinis
mere naturalis, cuius capax fuisset homo condi-
tus in puris naturalibus, & ordinatus ad Deum
cognoscendum, & amandum, ut auctorem natu-
ræ, hanc, inquam, beatitudinem nulla ratione
concedi posse parvulis decadentibus sine baptismo; obstat enim peccatum originale, quo vitiani dece-
dunt, ut supra probatum fuit hoc eodem cap.
Prop. I. Hujusmodi abusus, & si qui alii similes
sunt, ab opinione possibilis status naturæ puræ
resecari debent, ut a fidelibus Sanct. Augustini,
& Thomæ discipulis admitti aliqua ratione
possit.

Ceterum potius danda nobis opera est, ut præ-
sentem corruptionis statum, quoad fieri potest,
perfecte cognoscamus; hoc enim cogito facilis
animus noster assurget ad cognoscendam necessita-
tem Incarnationis D. N. J. C., ejusque gratiæ,
qua vulnera nostra sanantur, infirmitas adjuvatur,
& oblitterata Dei imago in nobis reformatur. De
quibus duobus infinitæ Dei misericordiæ benefi-
ciis in duabus sequentibus voluminibus Deo adju-
vante uberrime tractatur sumus.

F R A T R I S
PETRI MARIAE GAZZANIGA
ORD. PRÆD.
PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ
HABITÆ
IN VINDOBONENSI UNIVERSITATE
NUNC VERO METHODO DISPOSITÆ
EMENDATÆ ET AUCTÆ
ACCEDIT TRACTATUS DE SACRAMENTIS EJUSDEM AUCTORIS
TOMUS QUINTUS
DE VERBI DIVINI INCARNATIONE.

BASSANI 1851.

S U I S T Y P I S R E M O N D I N I
EDIDIT

INDEX

CAPITUM ET PROPOSITIONUM

QUE

IN HOC VOLUMINE V. CONTINENTUR

D e Incarnatione Divini Verbi.	pag. 1
Sectio I. Variis argumentis ostenditur, Messiam in Lege promissum jamdiu advenisse, eumque esse Jesum Chri- stum Nazarenum.	
Caput I. Ex miraculis, & vaticiniis Jesu Christi alibi a nobis demonstratis lu- culenter eruitur contra Judæos, Je- sum Christum esse Messiam in lege promissum.	
Caput II. Breviter indicantur veteris te- stamenti prophetiae, quibus divini Liberatoris adventus promissus fuit.	
Caput III. Epochæ adventus Messiae a Pro- phetis praedicta est. Nec fingi potest ejus adventum aliqua de causa esse dilatum.	
Propositio I. Epochæ adventus Messiae fuit variis oraculis Prophetarum de- terminata.	
Propositio II. Sine ullo fundamento fingi- tur, adventum Messiae aliquibus de causis fuisse dilatum.	
Caput IV. Ex vaticinio Jacobæo, refuta- tis falsis interpretationibus, evinci- tur, Messiam jamdudum advenisse, eumque esse Jesum Nazarenum.	
Caput V. Ostenditur, Danielis vaticinium fuisse in Jesu Nazareno adimpletum.	
Scholion. De celebri versione Danielis se- cundum LXX. ex Tetraplis Origenis.	
Caput VI. De vaticiniis Aggœi, & Malaichie.	
Caput VII. Ex prædictione conversionis Gentilium, aliisque nonnullis prophe- tiis evincitur, Jesum Nazarenum esse Messiam.	28
ibid. Caput VIII. Ex præsenti Judaicæ Natio- nis statu a Prophetis prædicto ma- gis confirmatur, Jesum Nazarenum esse Messiam, a Deo promissum.	30.
Caput IX. Ostenditur, Messiam in Lege promissum, futurum verum, & na- turellem Filium Dei.	34
Appendix I. De testimonio, quod Jose- phus Flavius de miraculis, & divi- nitate Christi reddidit.	37
Propositio. Testimonium Josephi Flavii de Jesu Christo genuinum est.	ibid.
Appendix II. De mediis opportunitatibus pro conversione Judæorum.	40
Sectio II. De Mysterio Incarnationis Do- mini Nostri Jesu Christi.	44
Dissertatio I. De possibiliitate, necessita- te, causa, & tempore Dominicæ In- carnationis.	45
Caput I. De nomine Jesu Christi, & quid sit Incarnatio Dominicæ.	ibid.
Caput II. Solvuntur quadam subtiles Phi- losophorum rationes, quibus Etlinici, Judæi, Sociniani, & iisque probare co- nantur, mysterium Dominicæ incar- nationis absurdum, & impossibile.	47
Propositio. Quia est repugnantia in di- vinæ incarnationis mysterio; aideo- que impossibile Deo non est.	48

Quæres primo, an Deus potuerit assumere naturam Angelicam?	50	rit formæ elegantis supra ceteros homines, an potius staturæ, & faciei deformis, ac contemptibilis?	ibid.
Quæres secundo; an Deus debuerit assumere naturam humanam ex stirpe Adami?	51	Caput IV. De passionibus animæ a D. N. J. C. susceptis.	80
Caput III. De causis Dominicæ incarnationis, ac præcipue de causa finali. ibid.		Propositio. <i>Anima Christi, etiam ut conjuncta Verbo divino, fuit doloribus, & inculpatis passionibus obnoxia.</i>	81
Propositio. <i>Causa finalis incarnationis Dominicæ fuit redemptio generis humani; quamobrem si homo non pescasset, Deus incarnatus non fuisset.</i>	52	Caput V. Vindicatur S. Hilarius ab injusta accusatione, quod humanam in Jesu Christo carnem, & veras passiones, verosque dolores in eo non admiserit.	84
Quæres primo, an posito hominis peccato necessarium fuerit ad ejusdem hominis reparationem Deum incarnari?		58 Caput VI. De prodigiosa conceptione Christi in utero B. Mariae Virginis.	87
Quæres secundo, an Dominicæ incarnationis magis facta sit ad delendum peccatum originale, quam actuale?	ibid.	Propositio. <i>Christus Dominus a B. Maria Virgine, illibato ejusdem purissimæ virginitatis lilio, genitus fuit.</i>	88
Caput IV. Cur non statim post lapsum Adami venerit Messias ad redendum genus humanum?	59	Dissertatio III. De unione duarum naturarum, divinæ, & humanæ in Persona aeterni Dei Verbi.	94
Dissertatio II. De Essentia Incarnationis.	62	59 Caput I. De ortu hæresis Nestorianæ, ac de ejus condemnatione.	ibid.
Caput I. Demonstratur, veram carnem humanam a Verbo divino assumptam fuisse.	ibid.	Articulus I. Confutatur Hæresis Nestorianæ.	99
Propositio I. <i>Christus Dominus assumpsit verum corpus, & reale, non phantasticum, & umbratile</i>	64	Propositio I. <i>Adversus impiam Nestorii hæresim demonstratur, unam fuisse in Christo Jesu personam divinam.</i> ibid.	
Propositio II. <i>Caro Domini nostri Jesu Christi non fuit cœlestis, sed humana in utero B. Mariae Virginis formata.</i>	67	Quæres, an quemadmodum in Christo non admittitur nisi una persona, ita nec adiungi debeat, nisi una hypothesis, & unum suppositum?	104
Quæres, an Christi caro fuerit corruptioni obnoxia.		69 Propositio II. S. Maria Virgo vere fuit, & dici debet, Mater Dei.	105
Caput II. Ostenditur contra quosdam Arianos, atque Apollinaristas, in Jesu Christo veram fuisse animam, & mentem.	ibid.	Quæres, an vera, & orthodoxa fuerit propositio illa quorundam Monachorum ex Scythia: <i>Unus de Trinitate passus est?</i>	108
Propositio. <i>Jesus Christus una cum carne etiam animam, & mentem humanam suscepit.</i>	71	Articulus II. Nestorius vere hæreticus fuit, ac propterea in Synodo Ephesina jure, ac legitime damnatus, atque a Patriarchali sede dejectus.	110
Quæres primo, an prius fuerit anima a Verbo assunta, quam caro; aut prius caro, quam anima?		75 Propositio. Nestorius omnino negavit unicam esse in Jesu Christo personam, & Beatissimam Virginem Mariam vere posse appellari Deiparam; adeoque jure ac merito ut hæreticus condemnatus fuit.	ibid.
Caput III. De defectibus humanæ naturæ a Jesu Christo assumptis.	74	77 Articulus III. De Anathematismis, & orthodoxa S. Cyrilli fide.	117
Propositio. <i>Christus Dominus una cum humana natura etiam naturales, & communes corporis nostri defectus in se suscepit.</i>	ibid.	Propositio. <i>S. Cyrilli epistola, atque anathematismi injuria Apollinaris, atque Arii hæresis accusantur.</i>	ibid.
Quæres primo, an prædictos communes corporis defectus Jesus Christus necessario assumpserit.			
Quæres secundo, an corpus Christi sue-	77		

Quæres primo, quid de Joanne Antiocheno sentiendum sit? An fuerit hæresi Nestorianæ implicitus?		Quæritur VIII. An gratia unionis fuerit in Christo naturalis?	162
Quæres secundo, quid sentiendum sit peculiariter de Theodoro Mopsuesteno, de Iba Edesseno, & de Theodoreto Cyriensi Episcopis, seu de famosis tribus Capitulis?	125	Caput IV. Ostenditur, unionem duarum naturarum hypostaticam in Christo Jesu nunquam fuisse solutam.	163
Articulus IV. De Hæresi Nestorianæ scitatione per Felicem, & Elipan-dum in Hispania Sæc. VIII.	128	Propositio I. Hæreticum plane est dicere, hypostaticam carnis unionem in Christo post ejus mortem, vel resurrectionem fuisse dissolutam; aut post finem mundi dissolvendam.	164
Propositio I. Felix, & Elipan-dus in sen-su Nestoriano docuerunt, Jesum Christum secundum humanam natu-ram appellandum esse Filium Dei ad-optivum.	131	Propositio II. Divinitas neque a carne, neque ab anima Christi in triduo mortis separata fuit.	165
Propositio II. Refellitur Hæresis Adoptia-norum, atque ostenditur, Jesum Chri-stum nulla ratione dici posse Fi-lium Dei adoptivum.	135	Quæres utrum Christus in triduo mor-tis fuerit homo?	171
Caput II. De hæresi Eutychiana. Ejus initium, progressus, & condemnatio.	138	Propositio III. Divinitas non fuit separa-ta a Sanguine Jesu Christi in pas-sione fuso.	172
Articulus II. De iis, quæ post Synodum Chalcedonensem in causa Eutychia-norum contigerunt.	145	Quæres, an aliquæ particulæ pretiosi san-guinis Christi remanserint in terris?	173
Articulus III. Qualis fuerit Eutychetis hæresis.	149	Caput V. De Communicatione idiomatum. ibid.	
Propositio I. Eutyches vere docuit, unam tantummodo fuisse in Jesu Christo naturam.	ibid.	Propositio I. Admittenda est in Christo communicatio idiomatum in concreto.	176
Articulus IV. Refellitur error Eutychia-norum, & ostenditur duas esse in Je-su Christo naturas.	153	Propositio II. Non est admittenda in Jesu Christo communicatio idiomatum in concreto abstracto; nec propterea at-tribui potest humanae Christi naturæ omnipotentia, omniscientia, immen-sitas, seu ubiquitas, vel omniprä-sentia.	177
Caput III. Breviter resolvuntur quædam quæstiones ad unionem duarum naturarum spectantes.	158	Caput VI. De regulis quibusdam ad do-crinam communicationis idiomatum recte intelligendam; & de nonnullis quæstiunculis.	184
Quæres primo, an numerus naturarum in Jesu Christo admittendus sit?	ibid.	Quærit primo Angelicus præceptor in art. qu. 16., an sit vera hæc propo-sitio, Deus est homo?	185
Quæres secundo, utrum persona, vel hy-postasis Christi post incarnationem sit composita?	159	Quæres secundo, an sit vera hæc propo-sitio Homo est Deus?	ibid.
Quæres tertio, in quo sita sit duarum naturarum unio?	ibid.	Quæres tertio, an Christus possit dici homo Dominicus?	ibid.
Quæritur IV. An unio duarum naturarum in Christo dici possit acciden-talis?	160	Quæres quarto, utrum Christus dici pos-sit creatura?	186
Quæritur V. An unio duarum naturarum in Christo fuerit omnium maxi-ma?	161	Quæres quinto, utrum hæc propositio sit vera: iste homo, demonstrato Chri-sto, incepit esse?	ibid.
Quæritur VI. An unio duarum naturarum in Christo facta sit per gratiam?	ibid.	Quæres sexto, utrum hæc propositio sit vera: Christus, secundum quod ho-mo est Deus?	ibid.
Quæritur VII. Utrum unionem Verbi incarnati aliqua præcesserint merita?	ibid.	Caput VII. De Hæresibus Monothelitarum.	187
		Propositio I. In Christo duplex natura-lis voluntas est admittenda, divina, & humana.	191

Propositio II. In Christo Jesu duæ fuerunt distinctæ naturales operationes, divinitatis, & humanitatis.		Propositio I. Christus Dominus humanis suis actibus quid sibi promeruerit. 227
Quæres, quid sit operatio Θεοδυκίæ Dei virilis?	192	Propositio II. Christus Dominus sua passione etiam nobis promeruit. 228
Appendix Honorius I. ab hæresi Monotheliticæ vindicatur.	197	Quæres, quid nobis Christus propriæ meruerit. 229
Propositio I. Honorius I. Romanus Pontifex hæresis Monotheliticæ jure accusari non potest.	198	Caput VI. De Christi libertate in morte Crucis subeunda. 230
Propositio II. Honorius fuit in Synodo VI., & a Leone II. damnatus, non tamen propter hæresim Monotheliticam, sed propter inconsultam æconomiam, qua usus est, supprimendo vocabulum duplicitis voluntatis, & operationis.	200	Propositio I. Christo fuit a Patre impositum verum præceptum moriendi pro nobis, & quidem supplicio crucis. ibid.
Dissertatio IV. De Christo Redemptore, ac Mediatore nostro.	202	Propositio II. Christus non potuit Patris præcepto de subeunda morte crucis non obedire. 251
Caput I. An necesse fuerit Christum incarnari, & pati pro liberatione generis humani a servitute peccati?	204	Propositio III. Christus Dominus in subeunda morte Crucis, sicut etiam in observandis juris naturæ præceptis, liber omnino fuit. 252
Propositio I. Non fuit absolute necesse, Jesum Christum pro liberatione generis humani carnem assumere, & mortem subire.	ibid.	Caput VII. De Christo nostro mediatore. 256
Propositio II. Fuit tamen conveniens misericordia, & justitia Dei, hominem liberari per passionem Jesu Christi.	205	Propositio I. Jesus Christus est verus, & substantialis mediator inter Deum, & homines, eique soli proprie hoc nomen convenit. 257
Caput II. Ostenditur, ex hypothesi, quad Deus voluit pro peccato accuratam satisfactionem, necessarium omnino suisse incarnari.	208	Quæres primo, an Spiritus Sanctus, qui ad Roman. VIII. 26. dicitur postulare pro nobis ad Deum gemitis inenarrabilibus, vocari possit noster Mediator apud Deum? 258
Propositio . Nulla creatura potuit pro nostris peccatis condignam, & perfectam satisfactionem Deo exhibere.	ibid.	Quæres secundo, an Christus etiam modo, prout sedet ad dexteram Patris, Mediator noster sit; ibid.
Caput III. De Jesu Christi satisfactione pro nostris culpis.	211	Propositio II. Christus non est noster mediator secundum divinam naturam, adeoque ante Incarnationem mediatoris munere functus non est. ibid.
Propositio . Christus Dominus pro nostris peccatis vere, & proprie divinæ justitiae satisfecit.	213	Propositio III. Christus noster mediator est, ut homo, seu secundum humanam naturam, non tamen præcise, & in seipsa consideratam, sed ut subsistentem in persona divina. 240
Caput IV. De perfectione satisfactionis a Jesu Christo præstite.	219	Caput VIII. De Christi Sacerdotio. 242
Propositio I. Satisfactio Jesu Christi pro nostris peccatis fuit plena, & perfecta: immo. & superabundans.	220	Quæres primo, an Christi Sacerdotium fuerit Leviticum? ibid.
Propositio II. Satisfactio Christi fuit perfecta: ad omnem justitiae rigorem.	225	Quæres secundo, quomodo intelligatur, Sacerdotium Christi esse æternum? ibid.
Quæres primo an valor satisfactionis Jesu Christi fuerit simpliciter, & intrinsece infinitus?	226	Quæres tertio, utrum Christus sit Sacerdos secundum naturam divinam, an secundum naturam humnanam? 243
Quæres secundo, ex qua justitia Christus pro nostris peccatis satisficerit.	ibid.	Quæres quarto, quænam fuerit hostia a Christo Sacerdote immolata? ibid.
Caput V. De Christi merito.	ibid.	Quæres quinto, quinam fuerit divinæ hujus hostiæ a Christo immolata, effectus?

<i>Caput IX. De Christo Ecclesiæ capite.</i>	244	<i>Quæres secundo, qualis adoratio debetur imaginis Christi?</i>	256
<i>Caput X. De gratia animæ Christi.</i>	246	<i>Caput XIII. De cultu, & invocatione Sanctorum.</i>	ibid.
<i>Propositio. Christi anima fuit plenitudine gratiæ in primo suæ creationis instanti exornata.</i>	ibid.	<i>Propositio I. Sanctis in cœlo regnantibus cultum religiosum, civili majorem, eo autem, qui Deo debetur, multo inferiorem deferre licet.</i>	257
<i>Quæres primo, an hæc plenitudo gratiæ, quæ ponitur in Christo, significat gratiam infinitam?</i>	247	<i>Quæres utrum Reliquiæ Sanctorum sint adorandæ?</i>	260
<i>Quæres secundo, utrum in Christo fuerint omnes virtutes?</i>	248	<i>Propositio II. Licitæ, & utilis est invocatio Sanctorum, ut ad Deum pro nobis intercedant.</i>	261
<i>Quæres tertio, an in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti?</i>	249	<i>Caput XIV. De cultu, & invocatione Beatissimæ Dei genitricis Mariæ.</i>	266
<i>Quæres quarto, an Christus peccare potuerit, & gratiam amittere?</i>	ibid.	<i>Propositio. Beatissimæ Mariæ Virgini debetur cultus specialis, qui a Theologis vocatur hyperdulia.</i>	ibid.
<i>Caput XI. De scientia animæ Christi.</i>	250	<i>Cap. postremum. De perpetua Beatissimæ Mariæ Virginitate.</i>	268
<i>Propositio. Anima Christi in primo suæ creationis instanti fuit perfectissima scientia, tum naturali, tum supernaturali exornata.</i>	ibid.	<i>Propositio I. Beatissima Dei Genitrix Maria in partu Virgo immaculata permansit.</i>	ibid.
<i>Quæres primo, an anima Christi in Verbo cognoverit omnia?</i>	252	<i>Propositio II. Sanctissima Dei genitrix Maria post partum suam virginitatem perpetuo servavit.</i>	270
<i>Quæres secundo, utrum anima Christi Deum comprehendenter?</i>	253	<i>Quæres primo, an hæc sententia de perpetua Beatissimæ Matris Dei virginitate ad fidem pertineat?</i>	272
<i>Caput XII. De Christi adoratione.</i>	ibid.	<i>Quæres secundo, an B. Maria mater Dei virginitatis votò obstricta fuerit?</i>	273
<i>Propositio XII. Una, eademque adoratione adoranda est divinitas Christi, & ejus humanitas.</i>	ibid.		
<i>Quæres, utrum humanitas Christi per se considerata, & præcisione facta ab unione hypostatica, adoranda sit adoratione latræ?</i>	255		

DE

INCARNATIONE DIVINI VERBI.

Egimus in superiore volumine de maxima illa calamitate, in quam totum humanum genus incedit propter gravissimum nostrorum protoparentum peccatum; sequitur modo, ut infinitam Dei misericordiam exponamus, qua nos a tanta calamitate eripuit, mittendo unigenitum Filium suum, qui proprio suo sanguine nos a dæmonis captivitate liberavit. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret ut salvetur per ipsum*, Joani. 3. 16. & seq. Profunda autem opus esse humilitate ad hoc *magnum pietatis Sacramentum* (ut ipsum vocat Apost. 1. ad Tim. 5. 16.) perscrutandum, nos monet S. August. (Lib. X. de Civ. Dei cap. 19. 7.) , cum sit illud ineffabile mysterium, quo Dominus noster Jesus Christus *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo; humiliavit semetipsum* &c., ut dicitur Philip. 2. 7. & seq.

Quoniam vero primum totius hujus adorandi mysterii fundamentum est Messias, toties in Legge promissus, a Prophetis prænunciatus, atque a sanctis Patriarchis, aliisque Justis vet. testimenti avidissime expectatus, ideo prima nostra collectatio erit adversus Judæos, qui suis præjudiciis obœdati evindem Messiam, quando in plenitudine temporum mundo apparuit, agnoscere noluerunt, & adhuc agnoscere obstinate recusant; contra quos gravissimis, & invictis argumentis demonstrabimus: Messiam jamdiu adventisse, eumque esse Jesum Nazarenum, quem Patres eorum inexcusabili ignorantia tradididerunt Pilato, ut crucifigeretur. Hoc autem feliciter confecto, *quod in primis querendum esse*, jure præscribebat Tertull. in Tract. contra Judæos cap. 6., ipsum mysterium divinæ Incarnationis ex sacris litteris, ac Sanct. Patrum doctrina, juxta certissimas Ecclesiæ definitio[n]es exponemus, ac contra varii generis Hære-

ticos, qui illud corrumpere tentarunt, solide vindicabimus. Sit itaque

SECTIO I.

Variis argumentis ostenditur, Messiam in Legge promissum jamdiu alvenisse, eumque esse Jesum Christum Nazarenum.

1. Plures hac de re sunt Judæorum errores. Primo enim cum non agnoscant augustinissimæ Trinitatis mysterium, consequenter negant, Verbum divinum, Filium Dei unigenitum, esse Messiam in Legge promissum; adeoque quia nos in carne jam advenisse credimus, ipsi vero vanâ spe venturum expectant, hominem purum, quamquam eximia sanctitate aliis hominibus multo superiorem, futurum arbitrantur.

2. Secundo, cum non consiteant universalem illam naturæ corruptionem, que ex peccato originali in nos dimanavit, inserviant proinde, ipsum futurum spiritualem Redemptorem mundi, sed sibi ipsis inaniter blandiuntur, venturum hanc Messiam cum potestate & gloria temporali ad restituendum temporale regnum Israel.

3. Hos duos gravissimos Judæorum errores in superioribus tractatibus jam confutavimus. Unde modo confutandus superest tertius protervæ illius gentis error qui πσώτως πονδός dici potest, scilicet Dominum Jesum Christum non esse Messiam, quem Deus in plenitudine temporum se missurum esse promisit. Recte autem dicitur hic error eorum πσώτως πονδός primum mendacium; quia ab illo omnes alii eorum errores dependunt. Si enim tandem aliquando faterentur, Jesum Christum esse Messiam a Deo Patre missum, ex cœlesti illius doctrina omnes alias veritates ediscerent, quas modo aut culpabiliter ignorant, aut periculaciter negant (a).

CA-

(a) De variis Judaicæ Sectæ erroribus agit Car. Jos. Linbonatus in *Bibliotheca latino-hebraica*. Incredibilia sere videtur pleraque Rabbinorum, quæ vulgo recitatur Gazzaniga Theol. Tom. V.

censemur, commenta, nisi invenirentur in ipsis eorum Doctoribus, qui Kabbalistæ, Mischnici, Genarci, aliisque nominibus appellantur; imo in ipso clas-

DE INCARNATIONE SECT. I. CAP. I.

CAPUT I.

Ex miraculis, & vaticiniis Jesu Christi alibi a nobis demonstratis luculenter eruitur contra Iudeos, Jesum Christum esse Messiam in Legem promissum.

4. Hoc argumentum, quo in Tom. I. Parte I. Dissert. III. cap. 5. contra Incredulos usi sumus, ad evincendam divinam novi testamenti revelationem, eandem, imo etiam majorem contra Iudeos vini habere debet, ut tandem agnoscant, Jesum Christum esse, qualem se fecit, nempe Dei Filium, ad redimendum genus humanum a Patre missum. Si enim vera, & stupenda edidit miracula, & si multa prænuntiavit, quæ naturaliter prævideri non poterant, & vaticinorum veritatem probavit eventus, nemo adeo vecors, & pervicax erit, ut fateri non cogatur, ejus doctrinam tam claris divinitatis sigillis munitam fuisse cælestem, & divinam, eumque verum Messiam, & Filium Dei unigenitum, quem se esse constantissime prædicabat.

5. Multo autem validius hoc argumentum esse debet apud Iudeos, qui ignorare non possunt, fuisse a suis Prophetis prædicta hæc venturi Messiae miracula. Isaiæ 53. 4. & seq. Confortamini, & nolite timere Deus ipse veniet, & salabit vos; tunc aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet, sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Quia in re facile nobiscum conspirant veteres, novique Rabbini; licet nos ipsis consentire non possimus, cum quædam inaudita, ridicula, ac fictitia prodiga a Messia edenda couminiscuntur; ut cum R. Moyses Hadarsan in Beressith Rabba ipsos dannatos ab inferni pœnis per Messiam liberandos esse configit.

6. Reipsa hoc potissimo arguento Christus Dominus convincebat Iudeos, Matth. XI. 2., & seq. cum Joannes Herodianis vinculis constrictus, miranda Christi opera audisset, misit duos de suis discipulis, qui ipsum Christum ita interrogarunt:

sic eorum libro *Talmud*. Hic liber, qui proprie *Ritale*, vel *Cæremoniale* est Iudeorum, totum ipsorum ius sacrum, & civile continet. Duæ autem illis sunt partes, quartum prior *Mischna* dicitur, altera *Gemara*, quæ prioris quasi glossa est, & commentarius. Duplex autem est *Talmud*; aliud Jerosolymitanum, saecul. II. Ab Christ. compositum, in quod Jochanan, una cum Rab, & Samuel Commentarinum, seu *Gemaram* edidit. Aliud est Babylonicum, quod R. Asa una cum filio suo magno labore elucubravit, & alteri longe præferitur; ita ut Iudei hoc fere solo utantur. Plures habentur hujus editiones, sed omnino magis celebris est illa, quæ prodiit Venetiis per Dan. Bombergium anno 1529., & modo rarissima est. R. Maimonides compendium Talmudis dedit, quod ab eruditis majori in pretio habetur, quam *Talmud*. Lectio hujus libri se-

*Tu es, qui venturus es (nimirum Messias toties per Prophetas promissus), an alium expectamus? Respondens autem Jesus ait illi: Euntes renunciare Joanni, quæ audistis, & vidistis: cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Quibus verbis liquido apparet, Christum Dominum voluisse, ut ex signis, & prodigiis, quæ faciebat, cognoscerent Iudei, se esse Messiam, quem expectabant. Sic pariter eosdem ad opera sua stupenda provocabat Joann. V. 56.: *Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Ibid. X. 58. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Hinc etiam illi, qui credebant, se miraculis ad credendum adactos fatebantur, dicentes cum Nicodemo Jo. III. 2. *Scimus, quia a Deo venisti Magister;* nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Et Joann. I. 41. dicebant: *Invenimus Messiam.* Et cap. IV. 25. *Messias venit.* Ac demum ita erat Iudeis persuasum, Messiam juxta oracula Prophetarum magna editorum esse prodigia, ut sæpius a Christo Iesu signa, & miracula exposcerent: *Magister, rolumus a te signum videre* Matth. XII. 58., & iterum: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus, & credamus tibi?* Joann. VI. 50. Miracula ergo Christi Domini validissimum, & invictum præbent Iudeis argumentum, ut divinam ejus missionem credant (a).*

7. Hinc etiam arguento a posteriori Iudei colligere possent, & deberent, in Christo fuisse acompleta omnia veterum Prophetarum vaticinia; ejusdem enim miracula huic veritati infallibile præbent testimonium. Unde S. Petrus act. II. 22. seq., ita suos contribules alloquebatur: *Viri Israelitæ, audite verba hæc. JESUM Nazarenum, virum approbatum (ἐποδειγμένον demonstratum) a Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, & vos scitis &c.; & eo quidem felici exitu hæc dicebat, ut iis auditis ad tria circiter millia Iudei baptizati sint. Utinam, & modo simile conversio-*

num

verissime interdicta fuit a Gregorio XI. anno 1230., & ab aliis ejusdem successoribus, maxime autem a Paulo IV. 1559. Vid. Sixtus Senensis in *Biblioth. Sancta Lib. II.*, Bartoloccini in *Biblioth. Rabinica*, Joann. Henr. Otto *Hist. Doct. Mischnic*, Buxtorfius in *Biblioth. Rabin.*, & Rich. Simonius in *Catalog. Auctor. Jud.*

(a) Reipsa Messiae adventum esse insignibus miraculis confirmandum, tradunt Rabbini apud Buxtorfium in *Synagoga Jud.* cap. 39.; quamquam miracula ab iis commenorata sunt ad geninum Rabinicum conficta. Decem ibidem in libello inscripto **אַבְכָּרְכָּוּל** *Abbat Rochel* recensentur, quæ nec exscribi merentur. Sufficiat nobis Rabinorum confessio, Messiam venturum in signis, atque prodigiis.

num exemplum renovaretur! Quod eo facilius nostra ætate sperandum foret, qua miseri Judæi toto orbe dispersi adimpta fuisse alia yaticinia ignorare non possunt, quod illis prius conversis intueri non contigit. Sed de hoc postea videbimus. Modo cœptuni invictum argumentum prosequanur.

8. Porro nullum aliud contumelium effugium superest, quam aut hæc miracula Jesu Christi, ejusque Discipulorum, quamvis non clari, & in angulo, sed in media Judea coram omnibus facta, impudenter negare; aut ea magicis artibus, atque incantationibus tribuere. At vero primum facere nequeunt, quin miraculis Moysis, & Prophetarum fidem detrahant; neque enim illa majoribus gaudent veritatis characteribus, quam miracula Christi. Imo non dubitaverim asserere, utraque miracula non posse in dubium revocari, quin una simul omnia Historiæ tam sacræ, quam profanae fundamenta evertantur.

9. Alterum vero effugium præclnsit ipse Christus Salvator noster Matth. XII. 25. & sequ. ostendens, se non potuisse ejicere dæmonia in Beelzebub principe dæmoniorum, ut ipsi calumniantur; unde etiam concludebat: *Si ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.* Et ulterius etiam quis fingere velit, Christum magicis artibus, vel dolis, aut præstigiis populos ludificasse, dum vivet, quonodo suspicandum erit, jd etiam eum efficere potuisse post mortem? Mortui quippe nullæ sunt præstigiae, nullæ fraudes, aut fallacie. At vero Apostoli, & multi Discipuli ita fuerunt de Christi resurrectione certi, ut pro ea non solum innumeros labores, ac crudeles persecutions, sed etiam mortem ipsam perpeti incredibili animi fortitudine non dubitaverint; qua de re ubertim actum est in primo Tomo P. I. Dissert. III. cap. 5. (a).

10. Huic argumento, quod plane invictum esse deberet, nisi Judæi vel ipsi Critices sanioris regulis, imo & communi sensu oculos mentis clauderent, aliud addimus, quod nobis suppeditavit quidam *legis Doctor honorabilis universæ plebis*

Gamaliel nomine ex Pharisæorum sesta. Cum enim in Concilio Judæorum acerrime disputaretur, an Christus esset verus Messias, quemadmodum illum prædicabant Apostoli, surgens Gamaliel ita præclare effatus est. „Viri Israëlitæ, attendite vos, bis super hominibus istis, quid acturi sitis. „Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem (*nempe Messiam*), cui consenserit, sit numerus virorum circiter 400., qui occisi sunt, & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redicti ad nihilum. Post hunc extitit Judas Galilæus, in diebus professionis, & avertit populum post se; & ipse perit, & omnes, quo'quot consenserunt ei, dispersi sunt. „Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & siuite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur. „Si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud. Placuit universis prudenterissimum hoc Gamalieli consilium, & consenserunt illi, Act. V. 35. seq. Jam vero obsecramus Judæos, ut ex mirabili Religionis Christianæ dilatatione, ac dura-tione judicent eum eorum Magistro Gamalièle, an hoc consilium, aut opus fuerit ex hominibus, an ex ipso Deo.

11. Quid ad tam valida argumenta reponunt Judæi? Præter ea, quæ increduli ad elevandam veritatem miraculorum Christi objiciunt, quæque in P. I. *Isagogica* a nobis soluta fuerunt, peculiarem difficultatem excitant ex hoc, quod Christus veterem eorum legem abrogaverit; cum tandem Deus Patribus eorum sèpius prouiserit, pacatum, quod cum Abraham, Isaac, Jacob, & Moyse infierat, futurum *sempiternum*. Hinc Pharisæi miraculum, quo cæco nato Jesus visum dederat, credere solebant, quia id factum fuerat in sabbato, dicentes Joan. IX. 16. *non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit.* Revera sabbatum erat pactum *sempiternum*, signumque *perpetuum* inter Deum, & filios Israel, Exodi XXXI. 16. (b).

12. Sed vana est hæc objectio multiplici ex ca-

pi-

(a) Non equidem reor, Judæos, si qui sunt, saniores iudicii, ad putidam illam fabellam nos provocaturos, quæ legitur in libro שְׁכִירָה יְהוָה: *Jesua Toledot Generationum Jesu*, scilicet aetate Jesu Christi, qui ibidem filius *Pantheræ*, nominatur fuisse in templo nomini Dei ineffabile רַחֲמָה lapidi fundamenti insculptum, quod David reperit supra os abyssi, & in Sancto Sanctorum depositum, Jesum autem illud invenisse, & una cum mysteriis membrana inscriptum, incisa sui corporis carne sub pelle condidisse: hac arte potuisse rugitus duorum leonum, qui ex ære confecti, & cum incantationibus ad custodiā illius nominis positi erant, eludere, ut scilicet ejusdem nominis recordari posset, postquam per leonum rugitus arte magica ejusdem oblitus fuerat; illius autem nominis mira virtute prodigia omnia, quæ volvit, effecisse. Hoc erat insulsum veterum Rabbinorum continentum, ut argumento miraculorum Christi, quæ negare non audebant, quo-

cumque tandem modo responderent, ut videri potest in *Gomarise Jerosolymit.*, & *Babylonica*. Hic liber primo editus fuit in *Pagiōne fidei nostri Raym. Martini*, & post ipsum a Wagensilio in *Telis ignis Satana*; ac demum a Joan. Jac. Uldrico Lugduni Batavorum 1705. in 8., quinquaginta haec postrema editio in aliquibus est ab aliis diversa. Haec putidissimi operis figura refutat Jac. Basnagins Lib. VI. *Hist. Jud.* cap. 28., quanquam operam perdidisse videtur, postquam recentiores Judæi illud nanci faciunt, ut plane dignum est. Consul. R. Zevi in *Theriaea Judæorum* cap. 1. §. 7. latine versionis Vulseri.

(b) Hoc est unum ex potissimum præjudiciis gentis Judaïca contra Jesum Christum; & reipsa inter suæ sectæ fundamenta ponunt, legem Moysis nunquam esse abolendam, aut immutandam, ut declaratur in art. 9. *Confessionis fidei*, quam Sæc. XII. Aëre Christi ediderunt, in tredecim articulos divisam, cuius auctor

pite. Primo enim promissio fœderis sempiterni non potuit alijs promissionibus repugnare, quibus Deus apertissime, & frequenter novum fœdus pollicitus est Jerem. XXXI. 51. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iudeæ fœdus novum, non secundum pactum, quo d. pepigi cum patribus eorum, cum iis, quæ sequuntur; & quæ omnia repetens S. Paulus in epist. ad Hebr. VIII. 8. & sequ. ita deum concludit: Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Vetus ergo pactum initium cum Patriarchis hoc sensu dicitur sempiternum, quia durare debebat usque ad novum iisdem sanctis Patriarchis promissum. Hujus æternitatis minus proprie sumptæ plura ex sacris litteris proferri possent exempla, sed unum sufficiat omnino ad rem nostram idoneum ex Genes. XVII. 8., ubi Deus promisit Abraham omnem terram Chanaan in possessionem æternam; a qua tamen Judæi post patratum Deicidium expulsi sunt. Pari ergo ratione lex durare debebat in æternum, scilicet usque ad Messiam. Hinc Christus Dominus Matth. V. 17. dicebat Judæis: *Nolite putare, quoniam veniam solvere legem, aut Prophetas; non reni solvere, sed adimplere;* quia in ipso promissio facta per legem, & per Prophetas fuit re ipsa adimpta.*

15. Præterea in novo testamento antiqua Judæorum religio sublata non fuit, sed tantummodo mutatus fuit modus, quo Messias credebatur, & celebatur. Veteres Patres eum venturum credebant, ab eoque redemptionem sperabant; unde ferventes illæ preces, ut promissus Salvator tandem aliquando mitteretur, & tot sacrificia, atque omnes cærenoniæ ad ejus adventum significandum institutæ erant. Nos autem eum jam advenisse gratulamur, eique divinos tribuimus honores. Hostiæ antiquæ, & veteres cærenoniæ cessarunt, ut cessare debebant eo adveniente, quem præfigurabant. Et si sancti illi Patriarchæ, quibuscum Deus fœdus inierat, nobiscum viverent, nobiscum etiam divinum novi fœderis mediatorem venerarentur, & cognoscerent, nostram Religionem non esse ab avita eorum religione diversam; sed unam, eamdenique esse in duplii statu, in quorum altero Messias promissus fuit, & venturus expectabatur, in altero autem, promissione adimpta, Messias ut præsens a nobis adoratur.

14. Addimus deum, præcepta Decalogi, quæ spectant ad internum atque immutabilem Dei cultum, adhuc invariata manere, ut semper manebant, totamque mutationem factam esse in præceptis cærenonialibus purificationum, oblationum,

hostiarum, aliorumque id genus, quæ ad præfigurandum novum fœdus instituta erant, eoque proinde adveniente cessare debebant. Quantum vero spectat ad præcepta judicialia, cum hæc ad politiam, & regimen populi Israelitici spectarent, cessare poterant, aut mutari, quin Religio cesseret, aut mutaretur. Imo cum hæc exerceri non possent nisi quamdiu populus Israeliticus sui juris esset, jam non amplius vigent, cum infelices Judæi non propriis suis legibus, sed legibus Principiis, quibus subjecti sunt, parere teneantur. Sic etiam est de multis cærenoniis legalibus; maxime autem de sacrificiis, quæ in solo loco, quem elegerat Deus, nempe in templo, offerri debebant Deuter. XII., & seq.; quod cum iam a septemdecim, & pene octodecim sæculis fieri amplius nequeat, hoc etiam indicium est manifestissimum, hæc præcepta cærenonialia cessare debuisse, & revera cessasse.

15. Obj. 2. Si tot, tantaque prodigia Jesus vere edidisset, hebræa natio, quæ suum Messiam avidissime expectabat, ejus doctrinam fuisse amplexa; atqui contra se res habet; nam tota Synagoga in Concilio collecta, ipsum seductorem esse judicavit, ac præterea morte dignum: ergo &c.

16. Resp. priujo, hanc Synagogæ cæcitatatem, atque incredulitatem fuisse a Prophetis longe ante prænunciataam; unde Jo. XII. 37. seq. dicitur: *Cum autem tanta signa (Jesus) fecisset coram eis, non credebant in eum; ut sermo Isaiae impleretur, quem dixit (cap. LIII. 1.): Domine, quis credit auditui nostro? Et brachium Domini cui revelatum est? præterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaías (VI. 9.): excæcasit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligent corde, & convertantur, & sanem eos.* Etiam Daniel, postquam clarissimum edidisset oraculum adventus, & nescis Messiae, addidit postea: *& non erit eis populus, qui cum negaturus est.* Cap. IX. 26. Ceterum non pauci Christum ut verum Messiam a Deo promissum agnoverunt, eique constanter adhæserunt; unde illa vox Pharisæorum: *ecce mundus totus post eum abit.* Vide quæ hac de recta sunt Tom. I. pag. 209. seq.

17. Respond. secundo, hujus cæcitatatis causam fuisse communè fere carnalium Judæorum præjudicium, Messiam venturum cum gloria, & maiestate regia, cum potentia armorum, ac divitiarum copia, quibus regnum Israelis temporale restitueret, atque orbe toto amplificaret. Cum ergo viderent Jesum humili loco natum, fabri filium, inopem, paucisque, atque ignobilibus discipulis stipatum, sibi facile persuaserunt, huic non esse Mes-

suit R. Moses Ben Maimon Cordubæ in Hispania natus, vii tantæ apud suos celebritatibus, ut dici soleret: *A Mose usque ad Mosen non fuit sicut Moses.* Hoc pactum, seu fœdus sempiternum memorari dicunt plu-

ribus in locis: unde etiam Deuter. XXIX. 29. Israelite sponderunt, se facturos universa verba legis usque in sempiternum.

Messiam: scilicet non attendentes ad illa Prophetarum oracula, quibus hæc omnia prædicta erant, ejusque regnum non terrenum, sed cælestè futurum. In Psalmo enim XXI. dicit de seipso Messias: *ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.* Isaïe LIII. 5. quasi absconditus *vultus ejus, unde nec reputavimus eum;* & clarius adhuc Zach. IX. 9. *Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: ecce rex tuus veniet tibi justus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Prava ergo, quain sibi fixerant Judei opinio venturi Messiae cum splendore gloriæ terrene causa fuit, cur hæc, aliaque bene multa similia Prophetarum vaticinia non intelligerent; adeoque nec Messiam præsentem agnoverint.

18. Et de hoc argumento, quod alibi non indiligerter tractavimus, satis. Nunc rerum ordo postulat, ut ex veterum Prophetarum oraculis contra pervicaces Iudeos Messiam jamdiu advenisse, eumque fuisse D. N. Iesum Christum invictè demonstremus; nam hunc ipsum ordinem etiam Christus secutus est, divinam suam missionem ex prophetis ostendens; unde inerito Joan. V. 46. Iudeos increpabat, dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi; de me enim ille scripsit.* Apostoli autem frequentissime ad convincendos incredulos Iudeos veteris testamenti testimonia adhibebant; quorum eo major erat eo tempore vis, & efficacia, quo ex pervulgata traditione eorum sensus notissimus; nec adhuc inventæ erant subtilitates, & cavillationes, quibus Rabbinii quasi quadam obducta caligine obscurare conati sunt (a).

19. Cum autem tortuosissimi isti adversarii variæ excogitaverint effugia, ut omnia, quoad fieri potest, præcludantur, hoc ordine procedemus. Primo eos confutabimus, qui cum nodum dissolvere non possint, quasi desperatione acti, euandem secare voluerunt, impudentissime negantes, quod

omnes pene alii consenserunt, scilicet promissum a Deo fuisse Messiam, populi liberatorem. Secundo alii confutandi erant, qui venturum quidem Messiam fatentur, contendunt tamen, nullam fuisse a Deo revelataen ejusdem adventus epocham; aut si revelata fuit, eamdem potuisse nonnullis de causis retardari; ut in hac adventus Messiae incertitudine, quasi in quadam obscuritate se abscondant, nec facile convinci possint, Messiam jam advenisse. Tertio inajore molimine ex multis insignioribus prophetis invictè ostendemus, Messiam in Lege promissum jamdiu advenisse, eumque non esse alium, quam Dominum Iesum Christum, in quo non unum, vel alterum, sed omnia plane sacrorum Vatum oracula completa sunt. Quo in arguento molestissimus erit labor in præcipuis callidissimorū hominum technis ac subtilitatibus expungendis. Sed Deo opeū ferente, omnes tegebras dissipandas esse speramus.

CAPUT II.

Breviter indicantur Veteris Testamenti propheticæ, quibus divini Liberatori adventus promissus fuit.

20. Supervacaneum non est hac de re saltem breviter pertractare, tum propter quosdam Rabbinos, qui id negarunt; tum etiam quia non erit inutile, nec injucundum amatoribus nostræ Religionis, sub uno veluti obtutu vetusta hujus insignis divini beneficii vaticinia conspicere (b).

21. Et prima quidem divini liberatori promissio facta est Adamo statim post peccatum iis verbis symbolicis Gen. III. 14. & seq. *Et ait Dominus ad serpentem inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidaberis calcaneo ejus, κατὰ τὸ γυνὴ literaliter intelligi possunt, cum non solum mulieribus, sed etiam viris serpentes invisi sint, & utrisque insidia-*

*(a) Miracula Christi non voluit excludere, sed eadem cum Prophetis conjungere Lactantius, quando in Lib. V. *Divina Instituta*, cap. 3. ita Hieroclem buccinatorem prodigiorum Apollonii Tyanei alloquebatur: „Disce igitur, si quid tibi cordis est, non solum id, circò a nobis Deum creditum Christum, quia miracula fecit, sed quia vidimus, in eo facta esse omnia, quae nobis annunciatæ sunt vaticinio Prophetarum. Fecit mirabilia; magnum putassemus, ut & vos nunc putatis, & Iudei tunc putaverint, si non illa ipsa facturum Christum Prophetæ omnes uno spiritu prædicassent. Itaque Deum credimus, non magis ex factis (codex primus, seu antiquior Bononiensis Biblioth. Cœnobii S. Salvatoris habet: tam ex factis) operibusque mirandis, quam ex illa ipsa cruce, quam vos sicut canes lambitis; quoniam simili & ista predicta est. Non igitur suo testimonio (cui enim de se dicenti potest credi?) sed Prophetarum testimonio, qui omnia, quæ fecit, ac passus est,*

„multo ante cecinerunt, fidem divinitatis accepit; „quod neque Apollonio, neque Apulejo, neque cuiusquam magnorum potuit, aut potest aliquando contingere.“

*(b) Quanquam in duodecimo articulo *Confessionis fidei Iudeorum* a R. Maimonide Sec. XII. elaborata expresse dicatur, *Messiam venturum, & etiamsi diu tardaverit, exspectandam tamen semper, donec venerit: inno ibidem addatur, eos, qui de adventu Messiae dubitant, totam legem mendacii accusare; non defuerunt tamen, qui hunc Messiae adventum ad fabulosas traditiones amandarent; & R. Joseph Albo in celebri collatione, quæ in Hispania habita est coram Antipapa Benedicto XIII. anno 1412. hoc dogma esse adiaphorum contendebat, conquestus de R. Maimonide, quod illud inter articulos Iudeorum fidei recensuerit. Felicem illius disputationis, qua tria Iudeorum millia ad Christiana castra transferunt, exitum deheri S. Vincentio Ferrerio, narrat Nic. Antonius in *Bibl. Hisp. Vet. T.***

diori soleant, & sæpius a viris, quam a mulieribus couterantur. Neque verisimile est, voluisse Deum in funesta illa occasione lapsus Adami, post communias illi, & serpenti proineritas pœnas, de iniurie serpentein inter & mulierem loqui.

22. Verus itaque illorum verborum sensus directus erat ad sustinendos nostrorum protoparentum animos, ne propter admissionem peccatum in desperationem ruerent, sed redemptionem a divina misericordia sperarent. Prædictitur ergo illis, caput serpentis, nempe diaboli, esse conterendum a muliere, idest a Maria Virgine, que genitura erat Salvatorem mundi, a quo diabolus vicius, & contritus est. Aut potius diaboli caput esse a mulieris Semine conterendum; quod enim noster Vulgatus interpres habet *ipsa*, mendosum videtur, & ex hebraico fonte legendum esse *ipse*, nempe ΗΥΛ semen, quod apud Hebræos masculini est generis. Ita legit Hieronymus in Quæst. *Hebraicis*, & pluribus aliis in locis; ita S. Irenæus, aliquique Patres græci: imo & LXX. Interpretes. Ita etiam nonnulli latini, inter quos S. Leo in Serm. II. de *Nativit.*, & ante eum S. Cyprianus Lib. II. *Testimoniorum adv. Judæos* cap. 9. (a).

23. Quod vero in hoc vaticinio serpenti dictum est, & tu insidiaberis calcaneo ejus, manifeste indicat multiplices Jesu Christi persecutions, quibus tota dæmoniorum cohors, utens impio Judæorum ministerio, conata Messiam variis modis opere primere.

24. Hæc futuri liberatoris fides fuit ab Adam suis filiis sine dubio communicata, & iterum ab istis in posteros propagata, varisque modis conservata, præcipue autem sacrificiis, quæ statim post lapsum Adami, Deo, ni fallor, ita præcipiente, instituta fuere, quæque magni illius sacrificii, quod Christus æterno Patri pro nostra salute in cruce oblatus erat, figuram gerebant (b).

25. Hæc autem sacrificia ab ipso mundi exordio fuisse Deo oblata, manifestum facit lugubris illa tragœdia occisionis Abel, inde orta, quod Cain fratri suo invidenter, quia ad illius munera Dominus respiciebat, ad sua autem non respiciebat: cuius discriminis hæc causa erat, quod Abel sua sacrificia offerebat fide in Christum venturum, non autem Cain. Hac de re nos certos facit Apostolus Paulus. *Hebr. XI. 4.* inquiens: *Fide plurimam*

*II. Lib. X. cap. 1. Contra Judæos tunc pugnavit Hier. a Sancta Fide ex Judæo Christianus, cuius duo sunt libri inscripti *Hebræo mastix*, qui Francofurti prodierunt ann. 1602., & Tomo XXVI. *Biblioth. max. Pat.* inserti sunt.*

(a) Etiam ex quo Eva vocata fuit mater omnium ventium, colligunt aliqui revelationem divini Redemptoris nascitari ex Virgine Maria; nam sine hac futuræ redēptionis fide, Adam debuisset potius vocare Eam matrem omnium morientium. Sed ab hoc sensu mystico abstineamus, ne acutis adversariis ansam prædeamus cavillandi.

(b) Repugnat Jo. Spenceius Lib. II. de *Legibus Hebr.*

hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo: quibus verbis duo nos docet; primo sacrificiorum antiquitatem, quæ homini coæva sunt; deinde illa sacrificia debuisse offerri fide in Christum, sine qua Deo accepta non erant. Quod bene notavit S. August. in Ps. XXXIX. n. 12. Tom. IV. inquiens: Antiqui, quando adhuc sacrificium verum, quod sileles norunt, in figuris prænuntiabantur, celebrabant figuris futuræ rei, multi scientes, sed plures ignorantes.

26. Atque hac ratione divinæ hujus promissionis veritas continuata fuit in filiis, ac nepotibus Seth, veræ religionis cultoribus, & usque ad Noe, qui secundus Adam dici potest, quia ab ipso genus humanum iterum multiplicatum est. A Noe autem παραδοσει, traditione in omnes gentes derivata est; ita ut non solum populus Hebraicus, quem Deus peculiari benevolentia delegerat, sed illi quoque Gentiles, qui verum Dei cultum retinuerunt, aliquam hujus promissionis notitiam traditione haberent.

27. Id patet potissimum ex Sancto Job, qui Moysi coævus, aut fortasse illo prior in Idumæa regnabat, quique omnem spem suam in venturo Messia, ac Redemptore collocabat; & qui etiam Christi Domini sine ullo peccato suo tan multa patientis, figura fuit. Nota sunt hujus sancti verba c. XIX. Scio, quod redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra resurrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum reposita est hæc spes mea in sinu meo.

28. Sed postea multo clariores, & frequentiores a Deo factæ sunt futuri Messiae reprobmissiones; quod maxime apparuit in Abraham vocatione, quæ describitur Genesio XII. 2. & seq.; hume enim sanctissimum Patriarcham gratuito elegit Deus ex omni populo, ut pater esset multarum gentium, dixitque illi: faciam te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus: benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicent universæ cognationes terræ; idest in semine tuo, ut in sequentibus Deus ipse declaravit (c).

29. Hæc autem benedictio, quæ non respiciebat solum Abraham, sed extendebat ad omnes gen-

ritualibus Dissert. II., contra quem vid. Nat. Alexander in Hist. Eccl. V. T. in IV. mundi ætate Dissertation. III. art. 2. S. Thomas 2. 2. q. 85. art. 1. probat, oblationem sacrificii pertinere ad jus naturale.

(c) Quæ, & quanta fuerit Patriarchæ hujus celebritas inter Gentes, ostendit Eusebius Lib. IX. *Præpar. Evang.* cap. 17. & seq., allatis testimoniosis Berosi, Hecataei, Nic. Damasceni, Alexandri Polystoris, Eupolemi, Artapani, aliorumque veterum Scriptorum, quos ipse Eusebius consulere potuit. Nunc autem istorum opera deperdita esse doleamus. Igitur etiam ex ore Abrahami potuerunt Gentiles promissionem futuri Messiae cognoscere.

PROMISSIONES MESSIAE.

7

gentes, non alia erat quam promissio Messiae, ex benedicta Abrahæ stirpe nascituri. Eaudem promissionem illi Sancto Patriarchæ sibi Deus iteravit, saeculo etiam *seculare sempiterno* in circumcisione, quæ erat pactum inter Deum, & semen Abrahæ, Genes. XVII. Ut autem explicat Sanctus Paulus Roman. IV. 11. seq., circumcisione erat *signaculum justitiae, & fidei*; & sic Abraham factus est pater, non *iis tantum*, qui sunt *ex circumcisione*, nempe Iudei, sed & *iis*, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in *præceptu patris nostri Abrahæ*, scilicet Gentilibus, ad quos etiam fides Abrahæ propagata fuit.

30. Denique solemnissime hanc Messiae promissionem Abrahæ confirmavit Deus, addito juramento, inquiens Genes. XXII. 16.: *Per memet ipsum juravi benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Cujus benedictionis mentionem fecit etiam Beata Maria Virgo, quando in Cantico Lucæ I. 55. dicebat: *Sicut locutus est ait patres nostros, Abraham & semini ejus in saecula.*

31. Porro Abraham cum duos habuisse filios, Isaac, & Ismael, suam benedictionem transmisit ad Isaac, quam Deus ratam esse voluit iisdem verbis Genesis XXVI. 4. *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.*

32. Et rursus Isaac cum duos geminos ex Rebecca suscepisset, Esau, & Jacob, huic postremo, quamquam natu minori, paternam hereditatem, Deo sic disponente, reliquit, & una cum hereditate etiam benedictionem; unde ut refertur Gen. XXVIII. 15., vidit Jacob in somnis Dominum inimum scalæ dicentem sibi: *Ego Dominus Deus Abraham Patris tui, & Deus Isaac benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ.* Hinc Apostolus ad Hebr. XI. 9. vocat Isaac, & Jacob coheredes repromissionis factæ Abrahæ. Quæ benedictio Jacob etiam confirmata fuit in celebri illo vaticinio Balaam Num. XXIV. 17. *Orietur stella ex Jacob; nomine autem stellæ hic designatum fuisse Messianum, plures veteres observarunt, non solum Christiani, sed etiam Ju-*

dæi (a); & ipse Dominus noster àperie declaravit Apoc. XXII. 16. dicens: Ego sum radix, & genus David, stella splendida, & matutina.

33. Demum Jacob, cum ex pluribus uxoribus duodecim suscepisset filios, hereditatem terræ Chanaan singulis ex æquo partitus est; promissionem autem Messiae tribuit Iudei peculiari illa benedictione Gen. XLIX. 8. seq. *Iuda, te laubunt fratres tui adorabunt te filii patris tui ... non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittenus est, & ipse erit expectatio gentium (b).*

34. Hactenus tamen illæ promissiones Messiae soli traditioni orali commendaçæ erant, ut a Patribus in filios, ac nepotes descenderent. Sed postea Moysi dedit Deus legem scriptam digito suo Exodi XXIV. Hæc autem lex scripta, ut Sanctus Thomas observat 1. 2. qu. 98. art. 2. duplice homines ad Christum ordinabat, primo testimonium Christo perhibendo; unde Christus ipse Luce ult. 44. dicebat: *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me, & Joann. V. 46. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit.* Secundo lex ordinabat per modum aliquius dispositionis, dum retrahens homines a cultu idolatriæ, concludebat eos sub cultu unius Dei, a quo salvandum erat humannum genus per Christum; unde Apostolus ad Gal. III. 23. dicit: *priusquam veniret filius, sub lege custodiebantur conclusi in eam fidem, quæ revelandæ erat.*

35. Pulchrit S. Augustinus Lib. VII. de Civ. Dei cap. 52. „Hoc mysterium vitæ æternæ, inquit, jam inde ab exordio generis humani per quædam signa, & sacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum est. Deinde loquens de populo Hebreo ita prosequitur: Omnes enim non solum prophetæ, quæ in verbis sunt, nec tantum præcepta viæ, quæ mores, pietatemque conformant, atque illis litteris continentur; verum etiam sacra, sacerdotia, tabernaculum, sive templum,

al-

(a) Commune fuisse apud Judæos opinionem, nomine *Stellæ* designari Messiam, inferri recte potest ex illo celebri impostore Ben. Chisiba, qui cum se Messiam esse mentiretur, Bar. Chocheba, idest Filius stellæ, appellari volebat. Consentunt quoque Onkelos in Paraphrasi Chaldaica, Interpres Jerosolymitanus, R. Maimonides, & alii. Ex nostris autem Origenes Tomo XII. in Jo. n. 26. explicans verba mulieris Samaritanæ Jo. IV. 15. *Scio Messiam venturum esse*, inquit, quomodo Samaritana, qui non nisi quinque libros Moysi admitebant, Christi adventum expectarent? Respondeat vero, eos fuisse motos ad id sperandum, ex benedictione Iudei, & verisimiliter etiam ex prophetiis Balaam. Videri etiam potest Eusebius Cæsar, Lib. IX. *Demonstr. Evang.* c. 1.

(b) S. Thomas 1. 2. q. 98. art. 4. bene observavit, quod „non fuit propter ineritum Abrahæ ut talis promissio ei fieret, ut scilicet Christus ex ejus semine

„nasceretur, sed ex gratuita Dei electione, & catione; unde dicitur Isaia XLI. *Quis suscitavit ab Oriente justum, vocavit eum, ut se quereret se?* Sic ergo patet, quod ex sola gratuita electione Patri tres promissionem acceperint &c. „Quod postea fonsius exposuit Bossuetus in suo exilio Serinone *De historia universa*; & nos etiam commemoravimus in Tom. II. p. 316. Hæc gratuita Dei electio maxime apparet in peculiari illa benedictione, quam Jacob divinito utique instinctu, non Joseph, qui inter omnes fratres plurimum excellebat, nec Benjamin, quem Pater præ ceteris diligebat, sed Iudei, cuius nulla erat peculiaris prærogativa, tribuere voluit. Sic postea ex tribu Iudea electa fuit familia Isai; & ex filiis Isai electus David ultimo loco natus: atque ex ipsa regia Davidis sobole omnibus prælatus est Salomon, ut semper elueat gratuita Dei electio.

, altaria , sacrificia , cæremoniæ , dies festi , & quidquid aliud ad eam servitutem pertinet , quæ Deo debetur , & græce proprie λατεῖαι dicitur , ea significaverunt , & prænuntiaverunt , quæ propter æternam vitam fidelium in Christo & impleta credimus , & impleri cernimus , & impleuda confidimus .

56. Post Moysem vero , ac legem ab eo scriptam tam multa de venturo Messia edita sunt vaticinia , ut integri sere hagiographi , & prophetici libri nobis exscribendi essent , si omnia hue afferre vellemus . Et non solum Messiæ adventus , sed oinnes etiam minutiores circumstantiae prænuntiatae fuere . Ac priuino prænuntiatum fuit , eum oriturum ex regia David stirpe Jer. 25. 5. seq. Ecce dies veniunt , dicit Dominus , & suscitabo David germen justum , & regnabit rex In diebus illis salvabitur Juda &c. Reipsa cum Jesus interrogasset Pharisæos : quid vobis videtur de Christo ? Cujus filius est ? sine hæsitatione responderunt : David . Matth. XXII. 41. & seq.

57. Secundo determinatum quoque fuit faustissimi huius eventus tempus , quando scilicet defecisset sceptrum de Juda , & dux de fenore ejus , Gen. XLIX. , & post hebdomades septem , & sexaginta duas a Daniele prædictas c. IX.: & antequam templum secundum destrueretur , Aggæi II. , & Malachiæ III. Cum autem Malachias fuerit Prophetarum ultimus , voluit Deus , ut ultima quoque esset hæc venturi Messiæ promissio , & cum postrema promissione Prophetæ vet. Testamenti clauderentur , ut etiam ex hoc intelligeremus , Messiam toties promissum jam advenisse .

58. Tertio prænuntiatus est locus , scilicet Bethleem , Michææ V. Et tu Bethleem Ephrata , parvulus es in millibus Judæ , ex te mihi egreditur , qui sit dominator in Israel . Reipsa cum Herodes rex congregatis Principibus Sacerdotum , & Scribis populi sciscitaretur , ubi Christus nasceretur , dixerunt ei , in Bethleem Judæ , Matth. VII. Prædicta est etiam cruenta illa infantium cædes , quæ hac occasione a crudelissimo Rege Herode facta est . Jeremiæ XXXI. 15. Vox in celso auditæ est lamentationis , luctus , & fletus , Rachel plorantis filios suos (a) . Tum fuga pueri Jesu in Ægyptum apnd Oseam XI. 1. his verbis : Ex Ægypto vocavi filium meum .

59. Quarto prænuntiatam clarissime habemus

(a) Infantes illi dicti sunt filii Rachel , quia fuerant ex tribu Benjamin cum tribu Juda permixta , Benjamin autem erat filius Rachel , quæ in Bothleem sepulta erat . De illa παιδικοτοις cæde infantium fusa egit P. Castus Innocens Ansaldi Dominicanus in Vindictis Herodiani infanticidii , Brixie 1746. in 4.

(b) Clarissima sunt ea verba Psalm. XXI. Foderunt manus meas , & pedes meos divisserunt sibi vestimenta mea , & frustra recentiores Rabbini hec luculentissimum vaticinium nobis eripere conantur , mutatis pro arbitrio vocalibus , & legentes קָרְבָּן Caarasicut leo , leo קָרְבָּן Caru foderant . Sed priuino posita eorum

prodigiosam Messiæ nativitatem ex Virgine : Isaïæ VII. 14. Ecce Virgo concipiet , & pariet filium , & vocabitur nomen ejus Emmanuel . Et Jeremiah XXXI. 22. Creavit Dominus novum super terram : femina circumdabit sirum .

40. Infinitus autem essem , si omnia quæ in Isaia , Jeremia , Ezechiele , aliisque Prophetis , potissimum vero in Psalmis , de Jesu Christi prædicatione , & miraculis , de Judæ proditione , Discipulorum derelictione , de sputis , flagellis , manuum , pedumque perfossonie , divisione vestimentorum , (b) de contumeliis , irrisiōibus , aliisque gravissimis cruciatibus , quibus Christus sanctissimum redemptionis nostræ opus consummavit , non tam prædicata , quam descripta leguntur ; impensis autem de ejus divinitate , doctrina , novaque lege toto orbe disseminanda ; ac denum de vocatione gentium , ac reprobatione Judæorum singulatim percensere vellem ; ut vere dicere potuerit S. Augustinus qu. 73. in Exodus : In veteri (Testamento) novum latet , & in novo retus patet (c) .

41. Antequam vero hoc caput absolvamus , breviter saltem commemorandum est celebre illud Moysis vaticinium , quod legitur Deuter. XVIII. 15. seq. , ubi Hebræorum legislator alium post se Prophetam sibi similem a Deo suscitandum esse his verbis prænunciavit : Prophetam de gente tua , & de fratribus tuis , sicut me , suscitabit tibi Dominus Deus tuus ; ipsum audies Et ait Dominus mihi Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui , & ponam verba mea in ore ejus &c. Pervicaces Judæi contendunt , non Messiam , sed successionem Prophetarum a Moyse hoc loco fuisse promissam , & quidam etiam ex Christianis Interpretibus non ignobiles putarunt , non solum Messiam , sed alios etiam Prophetas , qui Moysi succedere debebant , his verbis designari . Quorum tamen sententia facile convellitur .

42. Nam primo Sanctus Petrus Act. III. 22. hanc prophetiam ad solum Christum pertinere , aperite declaravit , dum ea usus est , ut Judæis persuaderet , Jesum esse Messiam in Lege promissum . Similiter Sanctus Stephanus Act. VII. 57. hoc ipsum Moysis vaticinium attulit ad convincendos Judæos , quod uteque inepte fecisset , si hoc vaticinium non esset de Messia peculiariter intelligendum .

43.

lectione nullas sanus exurgit sensus , qui possit cum sequentibus conjungi ; ita enim sonaret periocha : sicut leo manus meæ , & pedes mei , dinumeraverunt omnia ossa mea &c. Facile ultius esset lectionem nostri vulgati Interpretis veterum Patrum Sancti Hieronymi , immo & Rabbinorum auctoritate defendere .

(c) Plura cupientibus abunde satisfaciens copiosissimum Dan. Huetius in suo πράγματα στυων vet. Test. cum novo in iis , quæ ad Messiam pertinent Propositione IX. Demonstr. Evang. Sed hæc , quæ simul uno capite collegimus , postea umberius declarabuntur , aë vindicabuntur .

43. Et quamquam obstinatissimi Judæi non solum conversi non fuerint, sed potius tumultu facto S. Stephanum extra civitatem ejectum lapidibus obruentes occiderunt, certum tamen est, vulgarein, & communem apud Judæos hujus loci intelligentiam fuisse, his verbis novi legislatoris, seu Messiae adventum esse designatum. Etenim statim ac S. Jo. Baptista apparuit, miserunt Judæi ab Jerosolymis Sacerdotes, & Levitas ad eum, tu quis es? Propheta es tu? Et respondit, non. Et quamvis hæc interrogatio: Propheta es tu? in latina versione non significet Prophetam ab aliis distinctum, in textu tamen originali græco exprimit Prophetam aliquem determinatum, ὁ προφήτης εἶ; οὐ Es tu ille Propheta? nempe ille, qui nobis promissus est? Et cum Johannes negasset, esse illum Prophetam, iterum interrogaverunt eum: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? græce ἔτει ὁ προφήτης; neque ille Propheta? & quis ille Propheta, nisi quem Moyses prædictis similem, ino majorem esse suscitandum? Et quando Christus panes multiplicavit Jo. VI. 14. homines dicebant: Quia hic est vere Propheta (græce ὁ προφήτης, cum articulo ille Propheta) qui venturus est in mundum.

44. In hanc sacri textus intelligentiam conspirant veteres Patres non pauci, ut Tertullianus Lib. IV. IV. contr. Marcionem cap. 12. S. Cyprianus Lib. contra Judæos cap. 18., S. Athanasius, aliquie; præcipue autem S. Augustinus Lib. XI. contra Faustum cap. 19. ita scribebat: „ Dicat mihi, quem Prophetam promiserit Deus, „ cum ait Moysi: Suscito illis Prophetam de „ fratribus eorum, sicut te, vel similem tibi? „ Multi enim Prophetæ postea fuerunt, sed uti „ que unum quendam intelligi voluit, “ nempe Christum.

45. Quia tamen, ut supra dixi, aliqui non ignobiles interpres, ut Vatablus, Emmanuel Sa, Tostatus, Oleaster, Tirinus, Grotius, aliquie celebre hoc Deuteronomii promissum non ad solum Christum, sed ad omnes Prophetas, qui post Moysem a Deo dati sunt, referendum putarunt, ideo ab hoc argumento magis urgendo contra Judæos abstinebimus, ut ad evidenter propermus.

46. Obiter autem solvenda est obvia quædam

(a) Primo artificio callide nisi sunt R. Maimonides in duodecimo art. *Confessionis Fidei*, & in *Comp. Pandeclarum Talmud.* tract. *Melachim* c. 12. Chaldeus Paraphrastes ad cap. 8. Ecclesiastes, R. Jos. Aben-Jachia in Comment. ad cap. 12. Dan., R. Menasse ben-Israel libro *spes Israel*, & nonnulli alii, videntes scilicet falsas semper fuisse eas epochas, quibus famosiores Rabbini adventum Messiae consignarunt. Ad alteram evasionei multo plures consigunt; ut olim confugernent Rabbini Hispani in menorata superius. Collatione habita scc. XV. coram Antipa Petro de Luna. Luculentiter etiam id traditur in *Gomara Babylonensi* tract. *Sanedrin* p. 350. editionis Cocejanæ, tum etiam in *Gazzaniga Theol.* Tom. V..

difficultas; videlicet, si in verbis supralandatis designatus esset Messias, necessario consequi, hunc Messiam futurum putum hominem similem Moyssi; cum tamen Christiani contendant, Jesum Christum non hominem fuisse, sed Deum, qui propterea a Moyse infinite distet.

47. Mera tamen isthæc cavillatio; neque enim ut Christus dicatur Propheta similis Moysti, necessary est, hanc similitudinem esse perfectam, adæquatam, & omnino dam; sed sufficit, hanc similitudinem inveniri in eo, de quo potissimum agetur. Agebatur autem de lege Moysis observanda, quoisque alter Propheta veniret Moysi similis, seu legislator, seu potius, ut explicuitus, ille Propheta, qui novam legem promulgaturus, novumque fœdus cum Israelitis icturus, quem Moyse audiendum præcipit. In hoc ergo solo tota similitudo Christi cum Moyse sita est.

C A P U T III.

Epocha adventus Messiae a prophetis prædicta est. Nec fungi potest ejus adventum aliqua de causa esse dilatum.

48. Hoc capite eos Rabbinos confutare aggredimur, qui miseros Judæos in sua obstinatione confirmant, iis persuadendo, aut epocham adventus Messiae nunquam fuisse in sacris litteris revealatam; aut si revelata fuit, eamdem postea fuisse aliquibus de causis dilatam (a). Contra quos sit

PROPOSITIO I.

Epocha adventus Messiae fuit variis oraculis Prophetarum determinata.

49. Id primo ostendunt diuæ celebres Prophetæ Jacob, & Danielis. Harum enim prima habetur Gen. XLIX. 8. & seq., cum Patriarcha Jacob benedicens Iuda dixit ei: *Iuda, te laudabunt fratres tui non auferet scepstrum de Iuda, & diu de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* In hac enim benedictione non solum continetur promissio Messiae, sed tempus etiam determinatur, quo faustissima hæc divini liberatoris promissio

a-

Pesicha Sotarta, quæ extat Tom. XIV. *Thesauri Ugolini*, atque in *Targum Seir-Asirim* c. 7. Neo denique defuerunt, qui una cum R. Jonathan in Tract. *Sanedrin* vetarent investigare tempus adventus Messiae; immo inaledictiones evocerent contra eos, qui id facere audenter, dicentes: *Rumpatur spiritus eorum, qui supputant fines, aut temporum terminos.* Ita duo celebres Rabbini Samuel, & Jonathan, in Tract. *Sanedrin*, Gamaræ Bahyl. Vid. Jo. Buxtorhus in *Vou Nin*. Ceterum de epochis venturi Messiae, quas aliqui Rabbini, suis sonni indulgentes, statuerunt, quos tamen felicitat eventus, nec attinet modo dicere..

adipleri debebat, nempe antequam sceptrum de tribu Juda anferretur.

50. Adhuc clarius tempus praesigitur in vaticinio Danielis cap. 9., ubi sancto Prophetae ab Angelo Gabriele dictum fuit: *Scito ergo, & anima-derte: Ab exitu sermonis, ut iterum cœlificetur Jérusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duce erunt.... & post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui eum negaturus est.* Quæcumque autem possit modo esse difficultas in aliquibus punctis determinandis, scilicet principio hiarum hebdomadum, supputatione annorum, & earumdem hebdomadum terminino, certum tamen omnino est, Angelum Gabrielem omnia hæc Danieli perspicue manifestasse, quamvis ex circumstantiarum ignorantia nobis hæc facta sint obscura.

51. Accedit præterea vaticinium Aggæi II. 5. seq. *Dicit Dominus exercituum: adhuc modicum est.... Et veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria &c., quibus significatum est, venturum Messiam, antequam templum secundum Jerosolymitanum a Zorobabele ædificatum destrueretur. Cui simile est illud aliud Malachiæ III. 1. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos queritis &c.*

52. Demum, cum omnes futuri Messiae characteres a Deo revelati fuerint una cum circumstantiis etiam minutioribus nativitatis, vite, prædicationis, miraculorum, passionis, ac mortis, quis sibi persuadeat, solam temporis circumstantiam fuisse silentio prætermissam? Sed hæc majorem postea lucem ex infra dicendis accipient, cum luce vaticinia in Jesu Christo Nazareno accurate adimpleta fuisse ostenderemus.

53. Interim tamen juvat animadvertere, quando Jesus Christus in plenitudine temporum apparuit, communem fuisse omnium Judæorum persuasionem, tunc Messiam esse venturum. Hanc communem Messiae expectationem indigitat etiam Josephus Flavius Lib. VIII. de bello Iudaico cap. 5. inquiens, *vaticinium fuisse antiquum in sacris libris repertum, illis circiter temporibus quemdam ex ipsorum finibus profectum orbis terrarum imperio potiturum.* Ubi tamen Josephus non solum cum ceteris Judæis enormiter erravit, putans Messiae regnum futurum terrenum, & cum

potentia armorum; sed etiam turpissima adulatio-ne ejusdem Messiae vaticinia Vespasiano accommodare non est veritus; nec Vespasianus ea acceptare dignatus est, quoniam & hæc ejus novæ dignitati, & potentie pondus non leve addebat.

54. Svetonius item ad communem Judæorum persuasionem venturi Messiae respexisse videtur, dum in *Vespasiano* ita scripsit: *Percrebuerat Oriente toto vetus, & constans opinio, esse infatis, ut eo tempore Iudea profecti rerum portarentur.*

55. Demum & illa erat antiqua traditio, quæ etiam refertur in Talmud tract. 4. *Sane dirim*, mundum sex millia annorum duraturum, quorum duo priora millia fluere debebant ante legem, duo sequentia post legem usque ad Christum, & reliqua duo usque ad finem, de qua dignus est, qui legatur Thoinas Malyenda Lib. 1. de Antichristo cap. 28. & seq. (a).

56. Pauca habent Rabbini, nec admodum gravia, quæ contra hanc veritatem tam luculenter expressam, & tam frequenter in sacris litteris repetitam objiciant. Hæc tamen afferenda sunt, & solvenda, ut omnis cavillandi ausa, quoad fieri potest, hominibus perniciacissimis subtrahatur. Objiciunt itaque primo contra prophetiam Danielis. Hic S. Propheta non orabat Deum pro adventu Messiae, sed pro liberatione populi a captivitate: revelatio igitur illi facta non respicit Messiam, sed solutionem diuturnæ captivitatis Babylonicae.

57. Resp. 1. Quomodo sciunt, aut asserere audent Rabbini, Danielem solummodo orasse Deum pro liberatione populi a captivitate temporali, & non una simul etiam vota sua cum ceteris omnibus Prophetis, & Patriarchis Deo obtulisse pro liberatione a captivitate spirituali, quæ certe multo gravior erat, & cuius captivitas Babylonica figura fuit? Ulterius, quid prohibet Deum, qui dives est in misericordia, voluisse hac occasione manifestare Danieli non solum tempus liberations populi a captivitate Babylonica, & restaurations Jerusalæ, sed etiam tempus venturi Messiae, ac universalis redemptionis a durissima servitute dæmonis? Id autem voluisse Deum revelare, manifeste appetet ex toto prophetæ illius contextu.

58. Obj. 2. Eadem Prophetæ Danieli, qui clarius aliis tempus adventus Messiae vaticinari visus est, ita Dominus præcepit cap. XII. 4. seq. Tu au-

(a) Ex vulgari illâ opinione tunc temporis Messiae adventuri, factum est, ut aliqui adulatores hanc Messis prærogativam detulerint Herodi, alii autem Vespasiano Imperatori. Multi quoque impostores se prævero Messia venditarnit, ut Theodas, & Judas Galilæus, quorum meminit Sanctus Lucas. Sed postea inter eos eminuit celebris ille Bascocheba sub Adriano, qui non solum rudes populos, sed etiam sapientiores Rabbinos, mira arte decepit. Videri potest Dissertatio

de falsis Messiis inserta Tom. XIII. *De la Sainte Bible &c.* De communi autem Synagogæ opinione, quod circa hæc tempora Messias venturus esset, legendum consulo: celeberrimum Hæbraicea lingua in regia Universitate Parvensi Professorem Jo. Bern. De Rossi in Tract. de vana expectatione Messiae, ubi plurimas colligit veterum Rabbinorum sententias; unde etiam nos aliqua pre Lectorum nostrorum utilitate decerpsumus.

autem, Daniel, clade sermones, & signa librum usque ad tempus statutum; plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia. Et cum interrogasset, usquequo finis horum mirabilium? responsum est ei, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa haec. Et ego audiri, & non intellexi. Et dixi: Domine mihi, quid erit post haec? Et ait: Vade, Daniel, quae clausi sunt, signatae sermones usque ad prae&finitum tempus. Si ergo Daniel ipse non intellexit, nec potuit scire tempus completionis eorum, quae praedicta fuerant, quomodo alii intelligere poterunt? Aut quis dicet, fuisse istorum omnium epocham a Deo revelatam?

59. Resp., distinguenda esse, quae Danieli revelata sunt cap. IX., a posterioribus. In eo capite agitur manifestissime de promissione Messiae, ut ex omnibus adjunctis appareat, quae diligenter inferius expendimus; & illi determinatur tempus præcisum ejus adventus, & ejus occasionis, seu tempus, quo Jerusalem, & templum, quae re&dscircificanda erant, & Mosaicus cultus ibidem restituendus, durare debebant; quo cessante novis erat ritus instituendus in æternum duratus. In cap. autem XII. agitur de tempore Antichristi, & de resurrectione mortuorum, quando ii, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii in opprobrium. Porro certum est, minime revelatum fuisse, quando erit finis horum mirabilium, & de hoc intelligenda sunt ea verba: Claude sermones, & signa librum usque ad tempus statutum cum reliquis, quae sequuntur: sicut etiam ea intelliguntur, quae Christus Dominus dixit Apostolis Actor. I. 7. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate.

60. Dices. Etiam difficile est supputare tempus, quo complenda erant vaticinia contenta in cap. IX. scilicet hebdomadum 70., de qua re vel doctissimi inter Christianos non parum inter se dis-

sentunt, & pugnant, & omnia caligine plena sunt.

61. Resp. Quidquid sit de variis hebdomadum illarum suppurationibus, certum est primo, tempus adventus Messiae ibi fuisse determinatum; nihil enim magis perspicuum iis verbis: Ab exitu sermonis ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duce erunt &c. Secundo certissimum pariter est, hoc tempus fuisse iamdiu elapsedum; ea enim, quæ in eo loco futura prædicuntur, nempe destructio Jerusalem, devastatio templi, ac populi Iudaici dispersio, jamdiu evenerunt: quo sit, ut etiam adventus, & occisio Messiae, quæ ibidem simul prænuntiantur, jam præterierint; quæ duo impræsentiarum sufficiunt, ut evincamus contra perticaciam Judeorum, determinatam, & revelatam a Deo fuisse in eo oraculo epocham adventus Messiae. Addo, quamquam Theologi, & Chronologi inter se valde disputent in calculo ineundo initii, & finis illarum hebdomadum, omnes tamen in eo convenire, quod capit est, scilicet totum illud tempus jamdiu effluisse (a).

62. Omnia tameu probabilissima videtur hæc annorum suppeditatio. Primo Angelus Gabriel Prophetæ revelat temporis illius initium, ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem; quæ verba illi recte non possunt, nisi de edicto, quo rex Artaxeres, a Græcis dictus μαχόρχης, seu Longimanus, anno regni sui vigesimo potestatem Nehemias fecit, ut iterum muros Jerusalem, & plateas ædificaret, ut legimus Libro secundo Esdrae cap. II.; alia enim duo edicta, quæ a Regibus Persarum pro Judæis lata fuerant, nonnisi templi, non autem urbis, re&dscircificationem spectabant. Ita etiam ab hoc anno initium hebdomadum illarum sumunt Julius Africanus, S. Jo. Chrysostomus Orat. II. contra Judæos, & Theodoretus in cap. IX. Danielis; quibus multi recentiores Interpretes adhærent (b).

63. Secundo ab hoc initio usque Christum emi-

ne-

propter continua Judeorum peccata Messiae adventum semper diffiri. Quod effigium mox præcludeamus.

(b) Tres quidem fuerunt Reges Persarum nomine Artaxeres, scilicet Longimanus, Mnemon & Ochus, vel Nothus, ut alii dicunt. Sed Nehemias, qui hanc facultatem ædificandi Jerusalem obtinuit, secundi, aut tertii Artaxeris ætate in vivis esse non poterat; dicitur enim in primo Libro Esdrae cap. II., Nehemiam anno primo Cyri regis Persarum cum Zorobabele, aliquisque reversum fuisse in Jerusalem: jam vero ab anno primo Cyri usque ad annum vigesimum Artaxeris Mnemonis anni ad minus 150. effluxerunt, multoque plures usque ad annum vigesimum Artaxeris Ochi; nonnisi igitur de anno vigesimo Artaxeris Longimani verba vaticinii intelligi possunt. Accedit etiam auctoritas Josephi Flavii, qui Lib. XI. Antiquitatum Iudaic. cap. 5. Nehemiam se contulisse ait ad ædificandam Jerusalem, cum iam annum quinuum, & vigesimum in regno ageret Xeres. Xeres autem anno regni sui quinto Artaxersem Longimanum filium sumum in regni con-

(a) Aliqui Synagogæ Doctores varias celebrissimi hujus vaticinii epochas determinarunt, quæ tamen omnes elapsæ jam sunt. Sic R. Schelomo Jarchi Cominent. ad ea verba Danielis VII. 25. usque ad tempus, & tempora, cum negare non posset, epochas ab aliis Rabbinis constitutas jam effluxisse, novum ipse inventum annorum cursum, quorum initium post templi everationem figitur; & finis in anno mundi 5169. Sed hic etiam annus jam præteriit. Longum nimis esset similia Rabbinorum sonnia afferre. Judæi tamen toties a suis Magistris decepti oculos non aperirent, & qnotidie sibi illudi patinuntur; & quotiescumque aliquis impostor se esse Messiam intentus est, turmatim ad eum felices Hebrei concurserunt. De ipsis impostoribus consuli possunt Jac. Basnagi in Hist. Judeorum Tomo IX. Wolens in Biblioth. Hebr., & qui plura simul colligit doctissimus Joann. Bern. De-Rossi in cap. VI. della rara aspettazione degli Elrei &c. Hodierni autem Rabbini, quando iis haec toties repetita suorum majorum mendacia objiciuntur, frigide respondere solent,

DE INCARN. SECT. I. CAP. III.

merat hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duas. Porro iste hebdomades non nisi annorum esse potuerunt; neque enim poterant esse dierum, quia summa tot dierum minime sufficeret ad ea omnia explenda, quæ ibi futura prædicuntur (a).

64. Multo autem minus dici possunt hebdomades decadum, jubilæorum aut sacerdotiorum, ut quidam Rabbini pueriliter nugantur; tum quia nullum talium hebdomadum exemplum nobis sacræ litteræ suppeditant; tum etiam quia septem hebdomades, quæ fluere debebant ab exitu sermonis usque ad ædificationem Jerusalem, si essent singulæ decem annorum, constituerent annos 70.; & si essent jubilæorum, annos 350.; & multos plures, si essent hebdomades sacerdotiorum: quod cum Historia sacra pugnat.

65. Sunt ergo hebdomades annorum, quarum exempla cum apud sacros (b), tum apud profanos scriptores inveniuntur; atque hanc hebdomadum septem expleri debebant post regium editum, usque ad ædificationem civitatis, dicente Angelō: *hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt, & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum*; ita nempe ut hebdomades septem designent tempus, quod imprudentius erat in ædificatione civitatis; & hebdomades sexaginta duæ tempus venturi Dicis, seu Messiae (c). Jam vero ex Libro II. Esdræ habemus, Nehemiam cum maxima difficultate spatio quidem 52. dierum muros civitatis extruxisse, ut eam ab hostiis incursionibus tutam redderet; post autem plateas, domos, aliaque publica, & privata ædificia, ad quod opus certe multo plus tem-

sorium assumpsisse creditur. Humphr. Prideaux in *Hist. Judeor. Lib. V.* non aliqua veri specie asserit, hoc beneficium pro natione Judaica fuisse a Persarum Rege impetratum ab Hadassa, quæ postea Esther dicta fuit, & Regi erat admodum clara, quamquam ad Reginæ dignitatem nondum esset elevata.

(a) Contendunt Rabbini aliqui, hebdomades dierum ibi intelligi, quia Nehemias (ut legitur 2. Esdræ VI. 15.) spatio 52. dierum muri ædificationem complevit, idest hebdomadis dierum septem cum dimidia. Sed in pluribus errant, primo quod initium hebdomadum suum ab adventu Nehemias in Jerusalem, imo ab initio operis, cum tamen desumendum sit ab exitu sermonis, ut adficaretur Jerusalem; secundo, quod hebdomadibus septem conjugunt aliam postremam, quæ in vaticinio ponitur ad finem hebdomadum sexaginta novem, & in cuius dimidio deficere debebat hostia, & sacrificium; tertio quia si reliqua hebdomades sexaginta duæ dierum constituantur, non appetat, quonodo post illas sit occisus Christus, civitas enim sanctuario dissipata, & cetera perfecta, qua ibi prædicuntur.

(b) Levitici XXV. 8. dicitur: *Numerabis quoque tibi septem hebdomades annorum, idest septies septem: que simul faciunt annos 49.* Et quemadmodum Hebrei hebdomadam dierum absolvebant Sabbato, quod sanctificabant, ita etiam *septimo anno Sabbathum erat terra* ibid. 4., & *septimo anno fiebat remissio Dent. XVI. 1.*

(c) P. Car. Houbigant suspicatur, textum hebraicum

poris insumi oportuit, adeo ut septem annorum hebdomades minime supervacaneæ videantur.

66. Superest igitur de monstrandum, quonodo ab exitu sermonis &c. usque ad Christum Ducem hebdomades septem, & sexaginta duæ annorum fluxerint, & quonodo in dimidio hebdomadis septuagesimæ Christus occisus fuerit. Ita autem hanc rem conficit Nat. Alexander in Diss. II. *Hist. Eccl. V. T. VI. mundi ætate.* Vigesimus annus Artaxeris Longimanū, prout Usserius, aliique Chronologi statuunt, incidit in annum mundi 550.; his si addas annos 483. (quæ summam conficiunt hebdomades annorum 69.) habebimus annum mundi 4053., seu æræ Christ. 53., quo Christus baptizatus fuit, & prædicationem suam auspiciatus est. Tunc vero incipit annus primus hebdomadis septuagesimæ, in cuius diuino Christus occisus fuit, nempe post tertium annum suæ prædicationis.

67. Neque vero obest, quod Sanct. Lucas III. 23. dicat, Jesum, quando baptizatus est, fuisse quasi annorum 50.: potuit enim sacer Scriptor uti numero rotundo ad designandam Jesu Christi ætatem; nam particula illa *σοι* quasi idem est ac circiter. Unde multi Chronologi putant, nostræ æræ vulgari deesse quatuor annos, & Christum anno ætatis suæ 55. fuisse baptizatum, & trigesimo septimo passum. Vid. Nat. Alexander Dissert. II. in Sæc. I. *Hist. Eccl. Quæst. 2.* (d).

68. Hanc tamen Chronotaxim, non ut omnino certam proponere audeamus; scimus enim alios, doctosque Theologos ei minimè subscribere, & varios, ac diversos annorum calculos inire, quod in chronologicis questionibus sæpe usuvenire sollet.

fuisse a librariis immutatuin, atque ita fortasse legendum: *Ab exitu sermonis, ut iterum adficetur Jerusalem hebdomadas septem, & rurus adficabitur late in sollicitudine, & in angustia temporum; & inde usque ad Christum Ducem hebdomades sexaginta duæ erunt.* Certe sensu illorum verborum alias esse non potest.

(d) Haud ignoramus, quæ, & quanta sint Chronologoruim his de rebus dissidia. Satis erit per volvere duas eruditissimas Dissertationes Marii Lupi Primicerii Ecclesiæ Cathedralis Bergomensis *De notis Chronologicis anni mortis, & Nativitatis D. N. J. C. Romæ 1744.* Hic doctissimus vir patriæ meæ illustris decus in juvenili adhuc ætate primuim hoc edit multiplicis sue eruditionis specimen, sapientissimo Benedicto XIV. dicatum. Quantuim postea in sacra, ac profana antiquitatis peritia una cum ætate proficerit, notum omnibus fecit immortalis PIUS VI. feliciter regnans honorificentissimis litteris ad ipsum datus 7. Kal. Martias 1785., cum primum ipsius volumen *Codicis Diplomatici Civitatis, & Ecclesiae Bergomatis* percurret. Insigne etiam Ecclesiae Bergomatis Capitulum eidem honoris, gratique animi testandi causa *τρίπτυχον* (effigiem umbilico tenus) cum titulo adhuc viventi sua pecunia collocari jussit. Dens Opt. max. hunc celeberrimum Scriptorem Religioni, Patriæ, reip. litter., atque amicis diu sospitein servet.

let. Sed hæc eruditorum dissensio nihil omnino prodesset Rabbini; omnes enim Theologi unanimiter in eo consentiunt, illas hebdomadas a Daniele prædictas elapsas iam esse, undecimque eaurum initium sumatur. Quæ vero Judæi contra hoc vaticinium objicunt; inferius perspicue excutientur, & dissipabuntur (a).

PROPOSITIO II.

*Sine ullo fundamento singitur,
adventum Messiae aliquibus de causis
fuisse dilatum.*

69. Resulato illo Rabbinorum errore, qui dicunt, nullam fuisse a Deo venturi Messiae epocham revelatam; facilius jam erit alterum aliorum figmentum explodore, qui dicunt, eandem quidem fuisse manifestata, sed postea aliquibus de causis dilata (b). Tres autem hujus dilatationis causas cominiñscuntur; scilicet primo scelerâ, ac præcipue idolatriam patrum suorum: secundo peccata hodierni populi hebraici, ac potissimum sabbati violationem: tertio ut longa spe, dilataque expectatione populus missionem sui liberatoris promereatur, atque obtineat.

70. Sed contra primam, & secundam causam satis est observare, promissiones toties repetitas divini liberatoris, quas enumeravimus, esse absolutas, nullique protrsus conditioni alligatas: quo ergo fundamento singunt Rabbini, eas propter peccata præterita, aut præsentia potuisse impediri, aut retardari?

71. Afferunt illi quidem nonnulla exempla prædictionum, quæ videbantur absolutæ, a quibusdum tamen conditionibus implicitis pendebant, quarum defectu adimplentæ non fuerunt, cujusmodi sunt subversio Ninivæ, mors Regis Ezechiae, & præcipue promissio cum juramento facta Regi David Psalmo CXXXI. 11. & seq. de conservando Israëlis solio ejus filiis.

72. Sed longe dispar est ratio; hæc enim prophetæ erant comminatoryæ, quartuñ finis cum sit peccatoris ad pœnitentiam excitandi, conditionem

in seipsis includebant, scilicet nisi pœnitentia peribus Dei justitia placaretur. Contra autem res se habet in prophetis, quæ aliquod bonum promittunt; semper enim absolute intelligendæ sunt, nisi expressa apponatur conditio, ut in laudato Psalmo CXXXI. 11. Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos; ubi conditio expresse posita est. Quamquam illa conditio non respiciebat, nisi regnum temporale; promissio enim Messiae, quæ etiam in illo Psalmo continetur, nulli erat conditioni distincta.

73. Promissiones itaque Messiae, quæ beneficium Dei omnium maximum continent, nullam prorsus natura sua conditionem involvunt, nec ullam iisdem expresse appositam legimus: causa igitur non erat, ut statutis temporibus non adimplerentur. Imo tantum abest, ut propter scelera populi earum adimpletio differri deberet, quin potius Messias venturus erat, ut consummaretur prævaricatio, & finem acciperet peccatum. Hinc etiam Messias vocatus est expectatio gentium; quia Gentiles idolatria ejurata ad verum Dei cultum per Messiam converti debebant.

74. Hæc adeo aperta sunt, ut multi Rabbini, tam antiqui, quam moderni erroneous hanc paucorum opinionem de retardato propter populi scelera Messiae adventu acriter confutaverint. Ceibris hac de re fuit disputatio inter R. Joauscu ben-Levi, & R. Elieezer (quæ videri potest in Tomo XIII. Thesauri Ugolini in Tract. Tzanid, & in Gemara Babyl. edit. Cocceji Tract. Sandrin excerpt. 31.); in ea enim R. Joauscu has retardationis causas ita proligavit, ut adversarium ad silentium plane redegerit.

75. Eundem errorem refellit R. Abarbanel, recentius Judæorum doctissimus in suo יְהוָה נִצְחָה Muscniah Jescuah, seu Præcone salutis (quem Jo. Henr. Majus latine versum edidit Frankfurti ad Mænum ann. 1711. (c), una cum multis aliis, quos facile esset allegare. Imo potius aliqui contendunt, eam promissiōnēm fuisse acce-

le-

(a) Nostræ hebdomadum supputationi susfragantur Chronologi plerique doctissimi, & consuli de ea potest Pater Nicol. August. Ghignoli Ord. Præd. Exerc. XXVII. in Danielem, ubi falsos esse magnorum virorum Petavii, Berti, Newtoni, aliorumque calculos solidis animadversionibus ostendit; tunc autem, & admodum modeste proponit. De aliorum Chronotaxi videri potest Humphr. Prideaux in Hist. Judæorum, aliorumque popul. proxim. Lib. V., ubi contendit, initium 70. hebdomadum esse desinendum ab anno VII. regni Artaxerxis Longianæ, non autem ab anno ejusdem regni XX. Sed nos in difficultes istos chronologicos labyrinthos ingredi nolimus; neque necessarim putamus, postquam, ut supra innominus, certo certius statui potest, harum hebdomadum terminum jura effluxisse, undecimque earum sumatur initium.

(b) In Gemara Babylonica Tract. Sandrin edition. Cocceiana Excerpt. 30. cap. 11. non solum hæc dilatio adventus Messiae pro certa habetur, sed varie etiam affertur hujus dilatationis cause. Dolosam hanc populi decipiendi viam inierunt etiam aliqui Rabbini recentiores; nulla etiam ipsis videtur melior ad numerandam vanam Messiae expectationem.

(c) R. Don Isaac Abarbanel floruit Sæcul. XV., & tantam sibi doctrinæ famam apud suos comparavit, ut celebri Mosi Maimonidi non solum æquiparetur, sed etiam præferatur. Origine fuit Lusitanus, & in aula Alphonsi V. diu vixit; Alphonso mortuo in Hispaniam immigravit, ac denun Neapolim, ubi regibus Ferdinandu, & Alphonso charus fuit. Ejus commentarii in Pentateuchum, & in Prophetas magno in pretio sunt. Vid. Jul. Bartholoccius Tom. III. Biblioth. Magna Rabbini.

lerataam, tum ex verbis Danielis: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt; tum ex aliis Isaiae LX. 22. Ego Dominus in tempore ejus subito faciam illud; vel ut Hebreus legit, festinare faciam, aut accelerabo illud.* Quem locum male, & arbitratu suo ita interpretatus est P. Abarbanel: *Si mereantur, accelerabo: Si non mereantur, in suo tempore.* Quæ tamen in sano sensu intelligenda sunt, scilicet ad denotandum Dei misericordis propensionem ad sua beneficia elargienda; non quasi Deus natura sua immutabilis consilia mutet.

76. Sed neque fingi potest, fuisse adventum Messiae dilatum, ut populus Hebreus gravissimas, quibus undique premitur, ærumnas tolerando, eum recipere mereatur; sæpe enim Deus ore Prophetarum testatus est, se redempturum Israel, non propter ejus merita, sed propter seipsum tantum, Isaiae XLVIII. 11. *Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer, & gloriari meam alteri non dabo;* & Ezech. XXXVI. 22. *Hæc dicit Dominus Deus, non propter vos ego faciam, domus Israel, sed propter nomen sanctum meum;* & vers. 52. *Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis; confundamini, & erubescite super viis vestris, domus Israel.* Hinc etiam Jeremias orabat, dicens cap. XIV. 7. *Domine, fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.* Id vidit præter alios celebratissimum apud Judæos R. Isaac ben-Abraham, qui in suo *Munimine fidei* (quem Wagenseilius ex codice Mis. hebraice, & latine edidit, ac ceteris Judæorum libris perniciosiorem existimavit) ingenuus confessus est, redemptionem humani generis non a meritis hominum, sed ab una Dei bonitate, & misericordia pendere.

77. Sed si etiam quis fingat, voluisse Deum ad humilitatem, & patientiam populi Judaici respicere, annon illius in omnes gentes dispersio, & longum per octodecim fere sæcula exilium Dei justitiæ placandæ sufficeret? Annon tot tribulationes, persecutions, & calamitates, quas ubique gentium quotidie perpeti coguntur? Vix sine animi commotione ea legi possunt, quæ R. Sam. usque describit in suo libro inscripto *Consolatio tribulationibus Israel anno 1553.*, & quæ pariter narrat R. Manasse ben-Israel in suo opere *Conciliator* (quod laude dignum, & variis eruditioibus repletum vocat Julius Bartholoccius in *Biblioth. Rabbinica*): præcipue cum has tribulations se innocenter pati sæpius Judæi conquerantur. Annon etiam multos se habere gloriatur insignes pietate viros, quorum preces Deus exandire deberet? Si itaque hac de causa dilata fuisset divini Redemptoris missio, sperandum sane erat; jamdiu advenisse tempus, quo Deus ad misericordiam semper proclivis infelicem populum consolaretur. Veruntamen tantum abest, ut ex magnis illis, quas patiuntur, ærumnis aliquam venturi

Messiae spem concipere possint Judæi, quin potius efficax inde argumentum prodit, quo Messiam jam advenisse demonstratur, quod argumentum nos etiam postea cap. 9. non indiligenter pertractabimus.

78. Obj. nonnulla Prophetarum oracula, quibus manifeste declaratur, admodum renotam esse venturi Messiae epocham. Nam primo Malachias nos innotet, antequam veniat Messias, mittendum esse Eliam, inquit cap. IV. 5.: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis; & convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Secundo Isaías aliud signum venturi Messiae nobis manifestat, inquit cap. XXX. 26.: *Erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plague ejus sanaverit: ecce nomen Domini venit de longinquæ.* Vel itaque epocha adventus Messiae determinate revelata non fuit, vel ad postreina mundi tempora dilata, quibus venturus esse creditur Elias, & futura sunt signa in sole, & luna, & stellis.

79. Resp. ad primum, Malachiæ vaticinium spectare ad novissima mundi tempora, quando Jesus Christus iterum venturus est iudex vivorum, & mortuorum, sicut Christus ipse promisit Matth. XVII. 10. & seq., ubi interrogantibus Discipulis: *Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire?* respondit Jesus: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia: id est juxta allata Malachiæ verba, convertet cor patrum ad filios &c.* Hoc manifeste indicat Malachias ipse, vocans diem illum magnum, & horribilem; cuiusmodi certe non erit dies nativitatis Messiae, in qua omnes ad jubilandum, & exultandum invitantur.

80. Quamquam aliquo sensu Elias etiam præcessit primum adventum Domini, unde ibidem subditur: *Elias jam venit, & non cognoverunt eum,* indicans scilicet Joanne Baptista, de quo antea cap. XI. 14. jam dixerat: *Ipse est Elias, qui venturus est.* Et Angelus prænuncians Zchariæ nativitatem Joanni: *Ipse, inquit, præcedet ante illum (Messiam) in spiritu, & virtute Elie, ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.*

81. Ad secundum Verba Isaiae a S. Hieronymo referuntur ad signa, quæ præcedent diem judicii, seu secundum Domini aduentum. Veruntamen alii observantes, in toto illo capite agi de incurSIONE ASSYRIORUM IN JUDÆAM, & clade illa insigni, qua totus eorum exercitus sub rege Sennacherib deletus fuit, admodum probabiliter putant, luce illa extraordinaria lunæ, & solis nihil aliud significari, quam ingentem lætitiam, quæ futura erat in Jerusalem ab hostiū imminentium timore liberata. Vid. Lib. 4. Regum cap. XIX.

82. Dices. Adveniente Messia, promissa est con-

conversio omnium gentium; hæc autem nouum facta est, nec fiet, nisi in novissimis diebus, nempe in fine mundi, prout prænunciavit Isaïas cap. II. 2. his verbis: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes: igitur nomen eius in mundo fine Messias expectandus est.*

85. Resp. per novissimos dies non hic significari finem mundi, sed tempora venturi Messiae, quæ ab Isaïa vaticinante admodum remota erant; unde S. Paulus ita suam epistolam ad Hebreos exorsus est: *Multifarum, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio: quæ phrasis Apostoli omnino accurata est, attento longo intervallo sæculorum, quod a Prophetarum oraculis usque ad Christum excurrebat. Nominis autem montis domus Domini intelligitur Ecclesia a Christo fundata, ad quam confluere debent omnes gentes: quæ propheta statim post ejusdem Christi ascensionem ad cœlum adimpleri cœpit, quamquam nolum tota completa sit. Neque insolens est apud sacros Scriptores illud pronome **ך** colonne accipi pro majore, aut etiam solum pro magno numero, non autem stricte pro omnibus, & singulis; ut proinde **רו** omnes gentes significet multitas. Qnod autem ista vox non rigide pro omnibus accipiatur, indicat ipse Isaïas, statim subdens: *Et ibunt populi multi, & dicent: venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias suis, & ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.* Reipsa Ecclesia Christi in Jerusalem primum sumpsit exordium, & inde per totum mundum propagata est.*

Sed pressius rem agamus contra Judæos, examinatis præcipuis Prophetarum de ipsius adventu vaticiniis.

C A P U T IV.

Ex vaticinio Jacobæo, refutatis falsis ipsius interpretationibus, evincitur, Messiam iamdudum advenisse, eumque esse Jesum Nazarenum..

84. Nisi cum pervicacibus, & cavilosis hominibus res nobis esset, nihil plane facilius videtur, quam ex simplici illius vaticinii expositione demonstrare, Messiam iamdudum advenisse, eumque non alium esse, nisi Jesum Nazarenum. Patriarcha enim Jacob morti proximus filios suos congregans, ac singulis benedicens benedictionibus propriis, cum venisset ad Judam quarto loco natum: *Juda, inquit, te laudabunt fratres tui...*

(a) P. Car. Houbigant Messiam saltem obsecure indicari putavit iis verbis: *Ad populum suum introduc;* seu ut ipse legit ex fonte hebraico: *Deduc eum ad po-*

non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de fœmore ejus, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Naturalis, & obvius hujus benedictionis sensus se illico ostert, scilicet sceptrum, hoc est politicam potestatem, & Legislatorem (nempe Magistratus, legum conditores, & custodes) in Juda perseverare debere usque ad adventum Messie, & postea afferri. At vero in historia nihil testantis est, quam circa tempora Iesu Nazareni sceptrum fuisse a Judæis ablatum; unde consequitur, Messiam, qui mittendus promittitur, missum jacta fuisse; eminque alium non esse quam Jesum Nazarenum, in quo etiam aliæ prophetiarum impletæ sunt.

85. Objiciunt primo aliqui inter Rabbinos, hoc Jacobæum vaticinium minime ad Messiam spectare, Moyses enim Deuteronom. XXXIII., ubi inter alias benedictiones Jacob hanc etiam compendio repetit, nihil prorsus de Messia indicat. Ita quippe vers. 6. exhibet benedictionem Judæ. *Hec est Iudee benedictio. Audi, Domine, vocem Iudee, & ad populum tuum introduc eum; manus ejus pugnabunt pro eo; & adjutor illius contra adversarios ejus erit,* ubi nec minima futuri Messiae habetur mentio, aut indicium aliquid.

86. Resp., Rabbinos contra sanioris Criticæ regulas graviter peccare, dum clarissima Israelis morientis verba ex hoc perlitteri Mosaico textu obscurare nituntur, cum potius recta ratio postulet, ut hæc obscura Moysis periocha ex aliis perspicuis Jacobi verbis exponentur (a). Et certe Messiam in hac Iudee benedictione fuisse promissum, magno consensu olim credebat Rabbini. Ita LXX. Interpretes; ita Paraphrastes, Onkelos, & Jonatham; ita Targumini Jerosolymitanum & Babylonicum: ita deinde & recentiores illi Judæi, qui cum non possent negare, Messiam prædictum esse venturum, quando fuerit sceptrum a Juda ablatum, regnum Judæ adhuc florentissimum esse in remotissimis quibusdam regionibus commenti sunt: de quibus infra dicetur.

87. Objiciunt secundo alii varias cavillationes, quibus vaticinium tam illustre obscurare nituntur, quarum præcipuas hinc atferemus. Primo cavillatur circa illa verba: *non recedet sceptrum, hebraice enim ita habetur שְׁכָנָה לְאֹוֹמֶר* schevet; nomine autem schevet hoc in loco designari contendunt, non virginis politicæ potestatis, quam sceptrum nominamus, sed potius virginis afflictionis; quasi Jacobus prædixerit, calamitas non recessuras a Juda, donec Messia adveneat: vocem autem schevet significare virginis afflictionis, colligunt ex cap. XXI. Exodi 20., & Proverb. XIII. 13. & 14. (b).

88. Resp. Rabbinos insicari minime posse, vocem schevet multis aliis in locis sacr. litter. si-

gni-

pulum ejus; quasi Moyses Deum oret, ut Messiam populo suo nosci, & adorari faciat.

(b) Ita aliqui Rabbini, quasi Jacob sic prædixerit:

gnificare sceptrum, seu virgam potestatis, & auctoritatis, ut cum Amos I. 8. dicatur: *disperdam habitatorem de Azoto, & tenentem sceptrum (schevet) de Ascalon, & Zachariae X. 11. sceptrum (schevet) Aegypti recedet.* Jam vero hoc loco *schevet* designare *virgam auctoritatis*, manifestum est primum, quia Jacobus posteris Iudea non tristia, sed fausta ominatur: secundo quia ibidem addit: *& Dux de femore ejus hebraice מִקְרָב Mechokek Legislator*, ut ita Jacob expressus significaret imperium futorum in Iuda, utrumque conjugendo, scilicet signum imperii, & ius ferendi, atque interpretandi leges: tertio, quia in tribus authenticis *Targumin* scilicet Onkelosi, Jonathanis, & Jerosolymitanis, tum in antiquissimis versionibus Syriaca, Arabica, Aethiopica, Aquilae, Symmachii, atque Alexandrina (quae omnium vetustissima habetur, & 300. ferme annis ante Christum condita) *schevet* sumitur pro sceptro potestatis: quarto quia id non diffiteatur sapientiores Rabbini, ut Abenezra, Salomon Jarchi, aliqui non pauci. Demum quamquam etiam ante Christum pluribus, magnisque calamitatibus populus Iudaicus propter peccata sua fuerit obnoxius, certum tamen est, sub multis piis Regibus eundem opibus, potentia, gloria floruisse: ut proinde nullatenus dici queat, meras calamitates & verminas fuisse Iudeis usque ad adventum Messiae a Jacobo praedictas.

89. Secundo cavillantur multo infelicius pauci quidam Rabbini explicantes, seu verius perversentes illa verba נַסְכָּא לֹיאָסָר, quasi non significant: *non auferetur*, sed potius *non accedet sceptrum*; ut sensus sit, tunc denunt regeum ad tribum Iuda accessurum, cum venerit Messias: quod in Davide adimpletum est.

90. Resp. Falsam, & absurdam hanc esse interpretationem, vel ex eo solo liquet, quod cum verbo נֶסֶן Sur conjugatur vox מִתְיָר min jehudih, hoc est de Iuda, ut proinde nullatenus dici possit, *sceptrum accessurum ad Judam*, sed diciti omnino debeat, non recessurum a Iuda.

non desinent exuctores affigere Hebreos, donec veniat *Messias*, seu liberator. Vid. Wagenseilius in T. I. operis inscripti *Tela ignea Satanae*, ubi confusat *Carmen memoriale* R. Lipinaani, scilicet opusculum quoddam, in quo R. Lipmannus potiora sui libri *Mizzachin breviter complexus* est memoria juvanda causa.

(a) Ita enim vertit verba Jacobi morientis: *Sceptrum, legislatore de Iudea sanguine creatus ab eo non recedet in perpetuum, quia veniet Cilo;* quam in rem facile Basnagio fuit exempla nonnulla afferre ex Dan. Huetio in *Demonstr. Evangel. Prop. IX. cap. 4. num. 6.*, ubi fuse more suo de hac particula נֵסֶן Had chi agit. Basnagus secutus est Rabbi Bechai, & Salomonem, quos confutatos repertus apud Matt. Poly in *Synopsi Criticorum Sacr.* ad hunc locum. Non est dissimilandum, etiam Gard. Cajetanum in expositionem hujus versie. aperte velle, regnum aeternum tribui Iudei fuisse iis verbis promissum; verum insignis hic

Noster Sanctes Pagninus hebraicæ linguae scientissimus in *Thesauro lingue sanctæ* aperte testatur vocem נֵסֶן Sur, quando est cum mem, significare motum a loco.

91. Tertio cavillantur pariter illi Rabbini ita verba Jacobi coadiuvantes: *Sceptrum a Iuda non auferetur in eternum*, quando venerit schiloch: nempe particulam נֵסֶן had chi, quæ significat donec, in duas dividunt, quarum prior aeternitatem explicat, altera quando; dividendam autem esse eam particulam volunt propter accentum *Jethibb*.

92. Resp., ineptam esse hanc cavillationem; quæ primo satis refellitur ab antiquissimis versionibus, quæ constanter per has particulæ *had chi* intellexerunt donec, vel quousque. Secundo accentus *Jethibb* signum distinctionis non est, quotiescumque immediate ante reperitur *atnachtha*, at hic reperitur. Quamquam piget in frivilis his subtilitatibus tempus terere, ad quas confugientes Rabbini deploratam esse suam causam ostendunt; & satis mirari non possumus, hanc explicationem placuisse Sain. Basnagio in *Annal. Politico-Eccles.* an. ante Christum 40. n. 24. (b).

93. Cavillantur quarto in illis verbis נֵסֶן Niben Ragelau, quæ noster Vulgatus vertit de femore ejus, volentes πάτον; litteraliter verti debere de inter pedes ejus, unde occasionem arripuerant Rabbini in hunc locum interpretandi: *Non deerunt Doctores inter Iudeos, ad quorum pedes discipuli sedeant, donec veniat Messias;* hoc autem adhuc apud Iudeos vigore contendunt, atque hinc colligunt, Messiam nondum advenisse.

94. Resp. futilem esse hanc interpretationem, & nimis procul petitam. Quamvis autem Christiani in proprio eorum verborum sensu determinando non omnino consentiant, admodum tamen probabilis illorum interpretatio videtur, qui id explicant de naturalis legislatoris nativitate, ex progenie Iudea, quam modeste hac phrasí indicatam volunt (a). Nec etiam sua probabilitate caret illorum interpretatio, qui attendentes ad verba praece-

Purpuratus non negat, etiam regnum temporale fuisse protmissum tribui Iudea, duraturum usque ad adventum Messiae; sed solum vult, regnum spirituale Messiae ex tribu Iuda nascituri futurum aeternum: *cujus regni non erit finis.*

(b) Jo. Harduin in *Chronogia V. T.* huic interpretationi suffragatur: sed merito eruditis displicet, quod ibidem addit: „Erunt ex Iuda Reges Principes, Dukes, nec defuntrunt sunt ex Regum stirpe primogeniti masculi ex masculis ejusdem familiae nati, qui sint propterea hereditario jure, etsi non semper facto, ut Jureconsulti loquantur, Reges ac Duces populi, donec veniat, appareatque is, qui mittendas est, ut sit Dominus, & Salvator populi sui &c.“ Unde enim probat Harduin, ad masculos primogenitos eam prophetiam pertinere, & re ipsa omnes Reges, ac Duces in Iuda fuisse primogenitos? David certe primogenitus non erat, sed ultimo loco natus. Deinde cum solum

cedentia: *Catulus leonis Juda requiescens ac cubuisti, ut leo &c. putant, nobili figura hic representari tribum Juda quasi leonem cubantem, & pedum amplexu tenente scepturn, & legatorem. Sed quidquid sit, ex horum verborum obscuritate nihil solidi erui potest contra prophetarum adimplectionem, quæ in ceteris nimis ex se patens est, & manifesta.*

95. Negotium etiam nobis facessunt Rabbini in verbo שְׁלֹחַ schiloch, in eius radice investiganda multum laborant hebraicæ linguae periti; qui tamen non tam usum, quam vim & potestatem hujus vocabuli, indagare vident. Si itaque verum hujus vocis in hoc loco significatum queramus, minimus dubium est, ibi intelligi Messiam, qui toties mittendus promittitur, unde nostra Biblia vulgata habet: *Qui mittendus est, a radice שלוח mittere, quomodo Moyses ajebat Exodi IV. 15.: Obsecro, Domine, mitte, quem misurus es.* Hoc sensu eam intellexerunt tria Targumum, antiquæ versiones, atque etiam veteres Rabbini, ut videre est apud Jo. Christoph. Wagenseilium in Dissert. peculiari de loco Gen. XLIX. Immo nec dissentient plerique recentiores, sed in hoc solum errant, quod hujus vocis significatum non Jesu Nazareno applicant, sed ad alios detinent; ut R. Aben Ezra, qui eo oraculo regnum David præfigurari commentus est, ita Jacobi vaticinium explicans: *Non recedet sceptrum eminentiae a Juda, donec venerit David, quo est principium regni Judaici.* At vero preterquam quod nihil insulsius hoc sensu fungi potest, certum est etiam, finem regni Judaici ibi significari, non autem initium regni Davidici.

96. Nec tamen contemnenda est, aut facile rejicienda versio LXX. Interpr., qui ita habent: *ταῦτα ἀπονεμένα ἀνθρώποις ἀνθρώποις donec veniant, quæ reposita sunt ei; scilicet benedictiones promissæ semini Abraham, Isaac, & Jacob (vide sup. num. 28. & seq.) quænamdum explicat Eusebius Lib. VIII. Demonstr. Evangel.* Ceterum versio nostri vulgati Interpretis primigenio hebraico textui conforinior est (a).

97. Superest demum ut postrema illius vaticini verba maxime notanda explicemus זָהָר וְאֶחָד יְמִים, & ipse erit expectatio gentium; vel ut alii vertunt: & ipsi congregatio popolorum; vel &

jus etiam sine facto ad prophetarum adimplectionem sufficere putat, non vidit, se arima Judæis suppeditare, qui jus ad sceptrum sibi adhuc competere assertunt, quoniam factu illius possessione spoliati sint? Neque illorum sententia probari potest, qui ut difficultatem tollant, hebraicos codices hic vitiatos esse dicunt, & loco רְגֵל Reglau legendum putant cum codice Samaritanu תְּכִרְתַּן Daglau, id est de verillis ejus; neque enim codicis Samaritani tanta est auctoritas, ut ex eo solo vitiatos esse codices hebraeos probari possit.

(a) De origine vocis צְנַחַת Schiloch variæ sunt eruditiorum sententie; sed duæ probabiliores videntur. Prima eam repetit a cognata voce גַּשְׁשָׁה, quæ Secundum Gazzaniga Theol. Tom. V.

ipsi obelientia popolorum: hæc enim omnia sere in ideum recidunt, & significant vocationem gentium ad veram Religionem, quæ sepius a Prophetis, immo ab ipso Christo prædicta fuit, & re ipsa etiam subsecuta est. Nihil enim frequenter apud Isaiam reperitur; ut eum dicitur: *Ipsum gentes deprecabuntur XI. 10. Legem ejus insulae expectibunt XLII. 5. Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac preeceptorem gentibus LV. 4.; ac deinde clarissima sunt verba Aggæi II. 8. Et movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Unde etiam Simeon senex, cum in ulnis suis puerum Jesum gestaret, eum vocavit lumen ad revelationem gentium Lucæ II. 30. & seqq. Neque ab hoc sensu abhorrent Rabbini; in eo tamen vehementer errant, quod putent, Messianum dominaturum gentibus dominatu temporali; sed hac de re nonnulla dicta sunt supernum, 16. & quædam etiam inferius dicentur cap. VII.

98. Hactenus de Judæorum cavillationibus, quibus genuinum Jacobæi vaticinii sensum perverttere conantur. Nunc de alia difficultate haud levi discordum est, quam Rabbini recentiores maximopere urgere solent, contendentes, illud vaticinum multis ante Jesum Nazarenum annis exitum habuisse, scilicet quando Judæis in captivitate ad ductis, & mortuo Seledia Rege regnum Juda plane cessavit. Et quoniam soluta captivitate babylonica res publica Judaica caput iterum extulit, nullus tamen amplius Rex in ea fuit usque ad Aristobolum, qui teste Josepho Lib. XII. Antiqu. Judaic. cap. II. anni 481. post babyloniam servitum primus sibi diadema regium imposuit. Fuerunt quidem ante eum Duces Assamonaëi, sed hi ex tribu Levi erant (b).

99. Resp. Non una est, nec omnino plana hujus difficultatis solvendæ via apud eruditos, sed Doctissimus Duguet (Tom. I. des Principes de la Foi Chret. P. II. cap. 10.) nodum hunc ita faciliter, quam alii, solvit. Observat, nomine sceptri tribui Juda promissi non intelligi supremam auctoritatem in tota Hebræorum republika, qualem Reges obtinuerunt, sed illam, quæ unicuique tribui propria erat, ut scilicet suis regeretur legibus, suosque Magistratus, ac Principes haberet, quorum frequentia est in Historia Judæorum mentio. Quamquam enim omnes simul tri-

dinam significat Deuteronom. XXVIII. 57., eamque vertunt filium ejus; & hanc significacionem adoptavit Targum Jonathanis, inquit: *Rex Messias parvus filius illius, altera a נְצָרָת tranquillus, pacificus, quod Messias נְצָרָת singulatiter convenit, qui dicitur est Princeps pacis.* Plura cupientibus dabit Jo. Morinus in Append. De locis hebraicæ textus restitutis cap. 2. & 3. Fine de hac voce agit Just. Georgius Zeltnerus in Dissert. inserta P. I. Thesauri novi theol. philos.

(b) Ita opponunt R. Lipmannus in Carmine, & in Nizzacon, R. Isaac ben-Abraham in Maimonide fidei, R. Nichanides in Disp. cum F. Paulo, & aliis.

tribus universam Israelis rempublicam constituerent, singulæ tamen suis distinctis regionibus, ac legibus continuebatur. Quando itaque Jacob benedicens Judæ, qui quartus erat ipsius filius, dixit: *Juda, te laudabunt fratres tui ... non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de fœnore ejus, donec veniat qui mittendus est;* non ipsi promisit regium sceptrum, seu supremam in toto Israele auctoritatem; alioquin debuissestatin eamdem consequi, & exercere usque ad adventum Messiaæ; cum tamen constet, initium regiae, & supremæ auctoritatis in Juda nonnisi ad David factum esse.

100. Duo ergo Jacob iis verbis Judæ promisit: primo præminentiam illius tribus super ceteras, quam etiam statim obtinuisse videmus; nam iuncte Dominio, ut singuli Duces per singulos dies offerrent munera in dedicationem altari, primo die obtulit oblationem suam Nahasson de tribu Juda Num. VII. 11. & sequ. & sic etiam Dominus interrogatus, quis primus ascenderet contra Chananæum, respondit, *Judas ascendet*, Judic. I. Hæc prærogativa non alia de causa tribui Juda competere poterat, quam ex benedictione Jacob: *Juda, te laudabunt fratres tui.*

101. Altera promissionis pars in *αὐτορομίᾳ* sita erat, qua tribus Juda constanter, ac perpetuo usque ad adventum Messiaæ sua jura retineret, quibus scilicet se ipsam propriis legibus regeret, suosque Principes, ac Magistratus haberet. Hæc autem promissio reipsa adimplenta fuit; scimus enim decem tribus Israel, quæ se a Juda separarunt, fuisse tandem a Regibus Syriæ in captivitatem abductas, & inter gentes dispersas, eosque, qui variis modis se a captivitate subtraxerunt, fuisse cum tribu Juda; quam semper invenimus omnium populosisimam, commixtos: tribum etiam Benjamin, partem item tribus Simeon, pluresque Levitarum familias ita fuisse tribui Juda quasi insertas, ut post schisma decem tribuum illi Hebræi, qui Roboam fideles adhæserunt, non alio quam *Judæorum* nomine appellarentur. Hinc est quod dicitur etiam Lib. III. Regum XII. 20. *Nec secutus est quisquam domum Davil* (scilicet Roboam Regem) *præter tribum Juda solam:* & Libro quarto cap. XVII. 18. *Non remansit, nisi tribus Judæ tantummodo.* Hinc demum tota illa terra Juda dicta est (a).

102. Ita exposito benedictionis Jacobæ sensu, longe evidentissimum est, sceptrum in tribu Juda perseverasse usque ad adventum Messiaæ, seu Jesu Nazarenii; nam tunc solum Judæa a Romanis sub-

acta, atque in provinciam redacta, cœpit tribus Juda parte suorum jurium expoliari, donec Ierusalem sub Tito destruta, fuit hæc ipsa infelix tribus toto orbe dispersa, & quidem, ut nulla amplius ei supersit pristinæ dignitatis, atque auctoritatis forma, immo nec a ceteris distinguatur: ita enim fatentibus omnibus sunt perturbatae genealogiae, ut non solum modo ignorent Hebræi, de qua familia, sed etiam de qua tribu sint, vel saltem id certis documentis ostendere nequeant (b).

103. Dices cum Dan. Huetio in *Demonstr. Evangel. Propos. IX. c. 4. num. 5.*, non posse nomine sceptri coenitudo intelligi *αὐτορομίας* seu potestate legibus suis utendi, cum potius principes aliquos Juda oriundos debere intelligi, sequentia verba *neque dux de fœnore ejus liquido demonstrant.*

104. Resp. levem hanc esse observationem; nam difficultas prorsus evanescit, si consideremus, in Tribu Juda, sicut & in qualibet alia, semper fuisse Principes, & Duces a vulgari populo distinctos, penes quos erat totius tribus civilis administratio. Hos Principes, & Duces nunquam in tribu Juda defuturos Patriarcha Jacob promisit, quo usque Messias adveniret: quod & factum est.

105. Dices iterum. Duæ tribus Benjamin, & Levi non minus, quam tribus Juda suas leges servarunt, suamque *πολωβείαν* usque ad Romanorum tempora: nihil ergo peculiare promissum fuit tribui Juda, si oraculum Jacobæum eo sensu intellegatur, quo nos explicuimus.

106. Resp., non totam tribum Levi in Palæstina remansisse; cum enim hæc esset inter omnes alias tribus dispersa, magna, immo major Levitarum pars fuit simul cum decem infelicibus tribus in captivitatem post Euplatram adsportata. Tribus etiam Benjamin adeo extenuata fuerat post fatalem illam cladem *Judicum XX. descriptam*, ut nunquam potuerit extollere caput, & se aliis tribibus Israel æquiparare; unde, ut supra observavimus n. 102., sola tribus Juda remansisse dicitur, & Israelitæ non alio, quam *Judæorum* nomine appellabantur.

107. Non tamen hoc loco omittere debemus aliam Theologorum responsonem difficultati n. 98. objectæ. Primo autem observant, quod Rabbini urgent de cessatione regni in captivitate Babylonica futile esse, cum hæc captivitas juxta prædictionem Jeremiæ c. XXIX, brevi duratura esset, & potius suspensio, quam ablatio sceptri dicenda sit. In ipsa captivitate Judæ suis legibus regebantur, neque ut mancipia, sed potius ut nova co-

lo-

(a) R. Jonathan ben-Ubiel in suo Targum ita explicat verba benedictionis Jacobæ: *Te laudabunt fratres tui, & vocabuntur Judæi de nomine tuo.* Consentit Targum Jerosolymitanum, inquiens: *Juda te laudabunt fratres tui, & de nomine tuo vocabuntur omnes Judæi.* Utrumque Targum invenitur in Tomo IV. Postyglot. Londinensem.

(b) Hic modus explicandi vaticinium Jacobæum fuit postea a Th. Sherlock in Diss. II. annexa operi de l' usage, & du fin de la prophétie admodum illustratus, quanquam prius a Daniele Huetio Demonstr. Evangel. Prop. IX. cap. 4. fuerat indicatus, & fusius etiam explicatus a Jac. Basnagio Hist. des Juifs Lib. V. c. 4. editionis Hagæ 1716.

Ionia ad augendum civium numerum Babylone degabant. Erant quoque inter ipsos Principes dicti αἰχμαλωτάρχαι Echmalotarchæ, qui captivis præerant: ac denun apud Judæos fuisse jus vita ac necis, colligitur ex celebri Susannæ historia Dan. XIII.

108. Quantum antea spectat ad posteriora Reipublicæ Judaicæ tempora, de quibus solis difficultas esse potest, contendunt, in tribu Juda permanisse sceptrum, si nomine illius intelligatur non regia dignitas, sed dumtaxat absolutum imperium, quo quilibet respublica in suos subditos utitur. Post solitam enim captivitatem hoc imperium exercuit Zorobabel, cui successerunt Esdras, Nehemias, aliquie de tribu Juda, donec ad Assamonæos, seu Machabæos delatum fuit, qui erant de tribu Levi. Sed tunc etiam sceptrum in tribu Juda permanuisse dicendum erit, si formam regiminis Judaici consideremus, quæ erat mixta ex Aristocracia, & Democratio, ut patet ex Libro primo Mach. XII. 6., & XIII. 7. Cum enim tribus Juda multo potentior esset, quam reliquæ, tam Synedrion, in quo summa residebat imperiopotestas, quam major etiam populi pars, ad tribu Juda pertinebat.

109. Nec denique desunt, qui nomine *Jude* hic non intelligent peculiarem tribum, sed totam Hebræorum nationem, quæ sententia placit Pererio, Petavio, Casaubono, Spanhemio, aliquis eruditus, potissimum vero Natali Alessandro in *Hist. Eccles. vet. test.* de tertia mundi ætate Dissert. XII. propos. 3.; & si vera esset, facile sceptrum in Juda usque ad adventum Messiae conservatum fuisse monstraretur.

110. Ceterum nemini negotium facessere debet harum opinionum diversitas, quæ non ad ipsam rei substantiam pertinet, sed ad aliquas tantummodo circumstantias: in cunctis autem fere prophetiis aliqua semper invenitur obscuritas, ut omnes circumstantiae accurate determinari, explicari que-

(a) Tempus in prophetiarum adiunctione designationum plerunque est morale, non autem physicum, & mathematicum; cuiusmodi fuit prophetia de eversione civitatis, & templi Jerosolymitani. Idemque dicendum de ablatione sceptri a tribu Juda. Qui tamen credunt, nomine sceptri, & ducis, intelligi principem de tribu Juda, qui dominaretur universæ reipublicæ Judæorum, facile demonstrant, utramque defecisse, quando a Romanis fuit traditum Judææ regnum Herodi, qui erat alienigena; seu quod natus fuerit ex patre Iudeus, & matre Araba, ut aliqui volunt, seu quod natione fuerit Philistæus, ut aliis placet. Eum alienigenam fuisse, magno consensu testantur S. Justinus in *Dialogo contra Tryphonem*, Origenes Tom. XVII. in Genesim, Julius Africanus apud Eusebium Lib. I. *Hist. Eccl.* cap. 6., aliquie, quos recenset Natali Alexander in *Hist. V. T.* de VI. mundi ætate Dissert. IX. De genere Herodis. Herode autem regnante natus est Christus in Bethleem.

(b) Multa hujus generis inveniri poterunt in Rabbinorum secunda imaginacione, præcipue apud R. Mai-

non possint, quanquam id, quod caput est, & scopus, satis perspicuum sit. Sic in hoc celebri vaticinio perspicue apparet primo, promissum fuisse Messiam: secundo eum oriturum ex tribu Iuda: tertio Messia adveniente sceptrum esse a Iuda auferendam: quæ omnia accurate fuisse adimplata tempore Jesu Nazaræni, luce meridiana clarus est (a).

111. Deridendos autem se omnibus præbent Rabbinæ, dum sceptrum gentis Judaicæ adhuc conservari communiscentur in remotissimis quibusdam Orientis partibus, ut refert Buxtorfius in *Præfat.* ad librum *Cosri*, ad quas tamen accessus minime patet propter sabbaticum flumen, cuius ea natura est, ut non nisi die sabbati, quo peregrinari Judæis prohibetur, pertransiri possit. Ejusdem generis sunt, quæ R. Benjamin Tuledensis in suo *Itinerario* narrat de magna Israelitarum multitudine, qui in amoenissimis locis ab omni aliorum societate remotis, & propter vastissimas solitudines, interjectas aditu difficillimis, sub principibus a tribu Juda descendentibus felicissime vivunt (b).

112. Porro his, quæ Rabbinorum genium sapient, aliquam auctoritatem conciliare se posse putavit R. Ghedalia, cum an. 1555. solemnis legatio a David Rego Æthiopæ ad Clementem VII. R. P. missa fuit: ex hebræo enim Regis nomine, tum ex aliquibus aliis levibus conjecturis, præcipue autem ex circumcisionis lege ab iis populis observata, proclive statim fuit colligere, eam totam gentem esse hebræam (c).

113. Sed ineptiæ hæ sunt plane aniles, quarum supradere debent earum antores in tanta hujus ævi geographia peritia; ut nec operæ pretium sit in iis explodendis bonas horas consumere. Quantum autem attinet ad legationem David regis Æthiopum, brevi impostura detecta fuit, & omniibus palam factum, Æthiopes origine Hebreos non esse, quanquam circumcisionem, ut nonnulli alii populi, adhibeant: quod apertissime demonstra-

monidem in *Jad Chazacach*. Guill. etiam Postellus super eruditione præsertim in linguis exoticis, suis infortuniis, suis erroribus, suisque Rabbinicis visionibus Seculo XVI. admodum famosus, p. I. *Histor. Oriental.* cap. 5. & 6. vult ex decem tribus, quæ diu in partibus Orientalibus latitarent, Tartaros & Turcas natos esse. In fabuloso iten Libro IV. Esdra cap. XIII. 40. & seq. dicitur, decein Tribus, quas Salinanasar in captivitatem duxit, profectas in regionem, ubi nunquam habitavit genus humanum &c.: unde venturæ postea sunt in novissimo tempore. Sed omnes norunt, nullam esse apocryphi hujus libri auctoritatem. Vid. lac de re copiosa Bartolocii *Dissertatio in Tomo I. Biblioth. Rabbinicæ*.

(c) Vix credibile esset, Judæos ad similes ineptias confugere, nisi hæ legerentur in eorum libris, ut in *Igheret Orehod Olam Peritzoli*. Confer Julianus Bartolocci in *Tom. I. Biblioth. Babbin.* ubi plusquam par esset, operari dat huic commentatio figimento explendo.

stravit Ludulphus in *Comm. Hist. Æthiop.* Sed si quis hujusmodi nœniis, putidisque fabulis delectatur, adire poterit præter Buxtorfium laud. loc., & in Epist. ad Spizel. Tom. XLV. *Anænit. Liter. Schelhornii*, Jul. Bartolocium Tom. I. *Biblioth. Rabbini*, & Th. Hyde in notis ad *Ighered Orecked Olan* Tom. VII. *Thesauri Ugolini*. Ceterum omne imperium a Judæis jamdiu defecisse, totamque infelicem nationem ubique dispersam, alienis Regibus servire, fatentur cordatores Rabbini, ut necesse non sit, in his, aliisque id genus coamentis refutandis diutius immorari. Quod si etiam fabulosum illud Israelitarum regnum in partibus hujus mundi ignotis, & inaccessis existet, nihil tamen prodesset, ut probaretur, sceptrum in tribu Juda remanere, prout ipsi a moriente Patriarcha Jacob peculiariter prædictum fuerat: eset enim hoc fictitium regnum decem tribuum Israëlis, non tribus Juda, quain respiciebat oraculum Jacobæum.

114. Dices. Tempore Jesu Nazaræni sceptrum de Juda ablatum dici non potest, cum adhuc penes gentem Judaicam jus esset vitæ, & necis. Pilatus Judæis ejus mortem petentibus respondit: *Accipite eum vos, & secundum legem restringite eum*, Jo. XVIII. 31. Stephanus etiam a Judæis lapidatus, Apostoli in vincula conjecti, ac Christiani variis modis vexati.

115. Respond. Hæc omnia nihil aliud probant, quam aliquod antiquæ potestatis apud Judæos remansisse vestigium, non autem illam auctoritatem, quæ proprie sceptri nomine designatur; hæc enim tota cessavit, postquam Judaëa fuit a Romanis in provinciam redacta. Verba autem Pilati significant, voluisse eum Judæis potestatem judicandi Christum concedere; hanc enim se non habere ibidem testati sunt, dicentes: *Nobis non licet occidere quemquam*.

116. Lapidatio Stephani non judiciaria potestate, sed potius tumultuario impetu a Judæis facta est, ut colligitur Act. XII. 56. Persecutiones denique Christianorum potius violentiæ, quam auctoritati tribuendæ sunt. Ceterum si quid supererat apud Judæos precariæ potestatis, id totum postea penitus sublatum fuit: neque in hujusmodi prædictionibus tempus mathematice notari solet, sed potius moraliter, ut supra notavimus ad num. 110.

117. Nec improbabili est eorum opinio, qui dicunt, Synedrio Judæorum a Romanis relictam fuisse potestatem de iis criminibus judicandi, quæ ad eorum leges pertinebant, reservatis Augusti Procuratoribus, quæ immediate majestatem usque Romanam ladebant. Hinc facile intelligitur, quomodo de neco Jesu Christi, qui accusatus fuerat,

quod subverteret populum, ut se faceret Regem, nihil Judæi decernere potuerint, dicentes: *Nobis non licet interficere quemquam*; potuerint senvire in Stephanum, atque Apostolos, tanquam violata, ut ipsis videbatur, Religionis reos (a).

118. Ob. ult. Vaticinium Jacobæum longe ante Jesum Nazarænum fuit adimpletum. Quemadmodum euim promissum fuit, non auferendum sceptrum de Juda, donec veniret, qui mittendus est, ita inservit v. 22. & seq. prædictæ fuerunt omnis generis benedictiones trihui Joseph, donec veniret desiderium collum æternorum; quo sit, ut eadem statuatur epocha cessationis sceptri in tribu Juda, ac benedictionum in tribu Joseph; atqui benedictiones in tribu Joseph cessarunt multo ante Jesum Nazarænum, quando illa simul cum aliis fuit a Salmanasare in captivitatem abducta, & inter gentes dispersa: ergo &c.

119. Hæc difficultas facile tollitur, si originalem hebraicum textum consulamus; in illo enim ita habetur: **כִּרְפָּת אֲפִי נֶנֶּר עַל רֹבְּתָה יְדֵי צָדָקָה נְכֻעַת צָלָמָה:** qui textus litteraliter sic verti debet: benedictiones Patris tui prævaluerunt super benedictiones genitorum meorum usque ad terminum (seu desiderium) collum sæculi: particula autem illa **רַגְלָה** usque intelligi debet in sensu exclusivo, ut significetur, benedictiones Joseph futuras. Majores benedictionibus aliorum fratribus suorum, excepta tamen prærogativa originis Messiae, quæ Judæa promissa fuerat. Ita Card. Cajetanus in *Commentariis* n. 110. At vero P. Car. Franc. Houbigant ita hunc locum vertit: benedictiones Patris tui præstantiores sunt benedictionibus montium, donec erunt vota collum æternorum, ille aderunt in caput Joseph, in cervicem ejus, qui Rex est fratribus suorum: & quoniam benedictiones Joseph certe tamdiu duraturæ non erant, quamdui erunt montes, & colles, vult P. Houbigant, Jacobo in mentem venisse alterum Joseph, nempe Christum in eo præfiguratum. Porro LXX. Interpretes sic habent: **εὐλογίαι πατρὸς σα, ἡ λίτηρος στίστηρ σχύσερ υπέρ ἐνδογίας ορέων μονίμων, ἡ ἐπ εὐλογίας διεύρη το. τ. λ.**, id est, benedictiones patris tui, & matris tuæ præstantiores sunt benedictionibus montium stabilitum, & benedictionibus collum æternorum: quæ lectiones si admittantur, corruit tota vis argumenti. Magis tamen placet Cajetani observatio.

120. Neque operæ pretium est multum temporis insumere in iis confutandis Rabbiniis, qui in Jacobæo vaticinio aut Davideum, aut Saulem, aut Jeroboam, aut Ahiam Silonitem, aut alios quosdam designari commiscentur. Primo enim hæc omnia conciliari nequeunt cum promissione sceptri perseveraturi in tribu Juda usque ad adventum Mes-

(a) Vid. D. Bened. Bacchini Ord. S. Ben. *De Eccl. Hierarchia originibus* P. I. c. 1. Hanc sententiam illustravit etiam Salomon Deylingius in Dissert. *De Ju-*

deorum jure gladii, tempore Christi, quam Blasius Ugolius inseruit T. XXVI. *Thesauri antiquit. sacrarum.*

Messiae. Deinde antiqua Iudeorum traditio hoc vaticinium semper ad Messiam retulit.

121. Insulse postreino R. Bechai Cabballista ex regulis Gemetricæ nomine *schiloh* intellexit *Moysen*, cum in utroque nomine numerus 345. exhibetur, & cum Moyses sceptrum Iudeæ abstulerit, imperio in totum Israelem sibi arrogato. Contra hujus Rabbini, aliorumque somnia videt, si placet, Huetius in *Demonstr. Evangel.* Propos. IX.

122. Unus adhuc restat scrupulus, facile tamen eximendus, scilicet Christum Dominum, Apostolos, & Evangelistas, cum multa allegaverint veterum Prophetarum oracula, de hoc Jacobæo vaticinio alte silnisse. Sed leve hoc est, cum certum sit, non omnia, immo nec multa veterum Prophetarum oracula fuisse a Christo, vel a sacris scriptoribus distincte, & propriis verbis recitata, sed potius generatim Iudeos remissos ad scrutandas Scripturas; unde etiam Christus inquit in Jo. V. 59., & seq.: *Scutamini Scripturas ... & ille sunt, quæ testimonium perhibent de me Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi; de me enim ille scripsit.*

123. Addi etiam potest, vaticinum Jacobi de ablatione sceptri a Iudea Christi ætate adimpleri quidem cœpisse, non fuisse autem omni ex parte consummatum, vel saltem potuisse tunc temporis ab incredulis adhuc sperari sceptri restitutionem reipubl. Judaicæ, quomodo sæpius jam contigerat; quæ spes post 17., & amplius sæcula jam evanescere debuisset.

C A P U T V.

Ostenditur, Danielis vaticinium fuisse in Jesu Nazareno adimpletum.

124. Qnamvis id censeri potest superius cap. 5. iam confectum; quia tamen illa temporis Danieli ab Angelo prædicti suppunctatio multis, magnisque tenebris est involuta, independenter ab illa

(a) Id est *definita*, ac *determinata*, non autem, ut quidam cum Huetio volunt, eo sensu *abbreviatæ*, ut dies, menses, & anni ceteris breviores futuri essent, & lunares, non solares designantur: verbum enim hebreum כחַנָּה has interpretationes non patitur. Multo autem minus ferenda est sententia Harduini, qui ut textum Danielis sua chronotaxi accomonet, 70. hebdomades abbreviatæ intelligit pro decursatis, easque ad 62. redigit. Si verbum Vulgatae retinere velimus, potius dicendum erit, fuisse adventum Messiae acceleratum ad 70. hebdomades, cum potuisset ad longius tempus diffiri; non quidem eo Rabbinorum sensu, quem superius cap. 3. prop. 2. explosimus, sed ad divinam misericordiam magis exprimendam. Vid. n. 65.

(b) Praæclara est illa S. Gregorii Magni observatio Lib. 27. *Moralium* c. 30. n. 46. T. I. edit. Paris. 1705., ubi inquit: „Delenda erit talis culpa (*Adam*); sed nisi per sacrificium deleri non poterat. Quærendum erat sacrificium. Sed quale sacrificium poterat pro-

ostenendum nobis erit, nomini Jesu Nazareno ea convenire, quæ in celeberrima illa prophetia continentur; ita ut calculi non sint ineundi a principio prophetiæ usque ad ipsius complementum; sed contra eum certo constet de tempore compleimenti prophetiæ, ordine retrogrado ab hoc immobili puncto ascendere debeamus ad septuaginta hebdomadum initium, ut viri apprime docti recte observarunt. Hoc autem ut luce solari clarius palam fiat, singula ipsius membra exponenda sunt, & a falsis Rabbinorum interpretationibus viodi-canda.

125. Primo itaque ibidem dicitur: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt* (hebr. נִירָה) decisæ sunt (a) super populum tuum, & super urbem sanctam tuum; idest placuit Deo pro infinita misericordia sua Danieli revelare, fuisse tempus abbreviatum, vel determinatum, ut consummetur prævaricatio (vel ut textus hebr. exprimit עֲבֹדָה כְּשֶׁלָּא כְּשֶׁלָּא cohabeatur prævaricatio), & finem accipiat peccatum, & delectetur iniquitus (hebr. לְלִכְבָּרְעָלָא ad expiandam iniquitatem) & adducatur justitia sempiterna. Porro cæcus est, qui non videat, hæc omnia nomini ei convenire, qui venit ad tollenda mundi peccata, quemadmodum etiam Isaías prædixit c. LIII., & adimpletum vidit Joannes Christi præcursor Jo. I. 29., & qui εστιν ἡρόην vocatus est justus, Justitia a Prophetis. Jerem. XXIII. 6. *Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster; vel ex hebraica phrasu Dominus justitia nostra.* Suffragantur nimia rei evidentiæ convicti etiam plures Rabbini, ut R. Isaac ben-Abraham in *Munimine fidei*, cap. 42., Rabbini Moses Hadarsam, & Levi ad hunc locum Danielis, & R. Berachias ad illa verba Isaiae XLV. 8. *Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum.* Atque ab hoc solo justo poterat iniquitas hominum expiari, ut suo loco ostendetur (b)..

126. Addit postea Angelus Gabriel: & impleatur visio, & prophetia; in hebreo autem legitur זְרֻחָה קְזַבְנִכְיָא obsignetur visio, & Prophe-tia;

„absolvendis hominibus inveniri? Neque enim iustum fuit, ut pro rationali homine brutorum animalium victimæ cederentur ... Requirendus erat homo, qui pro hominibus effterri debuisset, ut pro rationali peccante, rationalis hostia mactaretur. Sed quid, quod homo sine peccato inveniri non poterat, & oblatum pro nobis hostia quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa hostia peccati contagio non carceret? Inquinata quippe inquinatus mundare non potuisset. Ergo ut rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus: ut vero a peccatis mundaret hominem, homo, & sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati commissione descendere? Proinde venit propter nos in uterum Virginis Filius Dei; ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium, cor-pus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & justitia mundare potuisset.“

nia; sed utriusque lectionis idem est sensus, scilicet in Messia esse adimplendas omnes visiones, & prophetias, quia erat omnium vaticiniorum finis: quod ita est evidens, & Rabbinis ipsis compertum, ut longam orationem non desideret. At vero in Jesu Nazarenō fuisse omnia oracula impleta, prater ea, quae hactenus dicta sunt, manifestis adhuc fiet in seq.

127. Nec audiendus est R. Abarbanel, qui verba illa, *obsignetur visio, & prophetia*, explicat de occultatione propheticæ; *obsignatio enim*, de qua hic sermo est, idem significat, ac *confirmatio*, quæ fit per oppositionem signi, vel sigilli.

158. Sequitur deinde: *& ungatur Sanctus Sanctorum*, vel hebraice קָרְשָׁוֹת Sanctum Sanctorum, aut etiam sanctitas sanctitatum, quæ phrasis perperam a quibusdam Rabbiniis ad templum refertur, seu *Sanctuarium*, quod certe adveniente Messia ungi non debebat, sed everti, & destrui, ut mox videbimus. Designat ergo ipsum, Messiam, qui idem est ac χριστός seu *unctus*, & dici potest *Sanctus Sanctorum*, quia excellenter est omnibus *Sanctis*, ac *Sanctitas sanctitatum*, utpote ipsa sanctitas divina. Hinc etiam Syrus interpres vertit: *Usque ad unctum Sanctum Sanctorum*.

129. Postquam vero Angelus revelavit Danieli tempus, quo urbs Jerusalem cum mœniis, & plateis reædificanda erat, scilicet hebdomades septem, & deinde tempus hebdomadum 62. usque ad *Messiam Duce*, dicit: *& post hebdomades 62. occidetur Christus*, vel secundum litteram hebraicam בְּשַׁוְנָגָם exscindetur Christus (a): quorum verborum sensus obvius, & literalis morte designat, qua Jesus Nazarenus verus Messias a Judæis sublatus fuit juxta Prophetarum oracula, præejus antem Isaiae, qui crudele Christi supplenum non tam propheticæ ut futurum prædictissime videtur, quam ut præteritum, vel præsens historice enarrasse.

130. Sed notatu maxima digna sunt sequentia: *Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est*. Quamquam autem in nostris hebreis codicibus dyntaxat dicitur לְלִבָּנוֹן & non ei, conjectare tamen facile possumus, in priscis illis codicibus, quibus S. Hieronymus usus est, hæc verba reperta fuisse, ad designandam reprobationem Judæorum a multis alii Prophetis prædictam, imprimis autem ab Osea I. 10: *Dicitur eis, non populus meus es*. Retenta tamen hebraica lectione illa verba: *& non si significare possunt non sibi*, vel non sui causa, nempe Christum propter

scelera nostra, ac propter nostram utilitatem occasum fuisse, quomodo etiam de eo Isaia dicebat LIII. 8. *Abscissus est de terra viventium*, propter scelus populi mei percussi eum; unde græci quoque interpretes reddiderunt καὶ οὐκέτι οὐδὲν εἴ τιταὶ οὐ nullum in eo crimen: alii vero significari putant, nullum Christo patienti auxiliatore fuisse; reipsa enim ab omnibus derelictus fuit.

131. Tandem prophetia concluditur terribili illa comminatione: *Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo ... & erit in templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio*; cujus comminationis exitum infelices Judæi experti sunt, quando Romani sub Duce Tito eos suprema clade affecerunt, civitate ferro, flammeaque vastarunt, & quando templum ipsum incensum fuit, ac solo æquatum. Qua in re ut claritus divini oraculi vis appareat, ex historia constat, omnem operam a Tito adhibitam fuisse, ut stupendum illud ædificium a communī ruina eximeretur: frustra tamen; nullo enim modo flammarum, seu potius divini furoris vis cohiberi potuit. Et hæc quidem desolatio, ut vaticinium se-rebat, finem non habet, cum ab octodecim fere jam sæculis Judæi patriis sedibus expulsi sine rege, sine templo, sine sacerdotio, sine sacrificiis ubique extores aliis Principibus servire cogantur, magnis ubique calamitatibus oppressi.

132. In medio autem terribilis istius comminationis hæc verba leguntur: *Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis desioiet hostia, & sacrificium*. Priora verba nihil aliud significant, nisi fœdus novum, quod Christus instituit, & quod Inculentius fuerat etiam a Jeremia prædictum XXXI. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domini Israel, & domui Juda fœdus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum ... dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum &c. Posteriora vero declarant, Christi sacrificio abolita fuisse sacrificia veteris legis, quæ ipsius figura erant. Atque ut certius appareret futura horum sacrificiorum abolitio, prædictitur etiam destructio templi, in quo solo Hebreis licebat Deo litare. Hæc omnia si simul considerentur, nullum plane dubium relinquunt, vaticinium Danielis spectare promissum in lege Messiam, ac fuisse a Jesu Nazarenō plene, & adæquate impletum.

133.

theæ Ambrosianæ, paulo aliter habent. Hinc fortasse deceptus est Eusebius, dum Libro VIII. *Demonstrat. Evangelic.* hæc verba non de Christo, sed de Ordine Sacerdotum, & Pontificum intellexit, quorum series post Christum defecit. Mas diversas lectiones ad calcem capitis adjungemus.

(a) Versio quidem LXX. Interpr. ite habat ἐξολεγμένη τετραγωνία exterminabitur unctio; sed minus fideliter, ut Sanctus Hieronymus hunc locum notavisse; quod mirandum non est, utpote quia versio illa, quæ nunc prostat, a Theodotione facta fuit Judæorum proselyto: versio autem LXX. viralis non ita pridein e Christiano codice Romæ edita, & altera ex Codice Syro Biblio-

155. Innumera plane sunt Rabbinorum commenta, ut invicti hujus argumenti vim declinent; & quinquam omnes in eo consentiunt, ut Jesum Nazarenum ab Angelo iniunie designatum esse velint, mire tamen inter se dissentient in vero vaticinii sensu determinando. Alii enim cum R. Salomene in *Exposit. sup. Danielem* illud ad Cyrum referunt, qui *Christus*, ab Isaia XLV. 1. dictus est. Alii cum Aben Ezra ad Nehemiam; alii ad Zorobabel; alii ad Regem Agrippam II.

154. Sed ineptiunt oinnes; nam præterquam quod ita laborant in chronotaxi septuaginta hebdomadum hujusmodi viris adaptanda, ut exitum nullatenus invenire queant, nemini etiam eorum ea convenire possunt, quæ de Messia Gabriel Danieli prænunciavit. Ecquis enim istorum dici poterit *Sanctum Sanctorum?* Sub quoniam expiata est *iniquitas terræ?* Quandonam *obsignata est visio, prophetia?* Quomodo defecit hostia, & sacrificium? Fuitne sub aliquo eorum civitas, & sanctuarium dissipatum? Ac demum quo tempore secuta est *abominatio desolationis usque ad consummationem, & finem perseveraturam*, nisi post occisum Jesum Nazarenum, quem ut verum Messiam obcæcata Synagoga agnoscere detestavit?

155. Multo magis cœcutit R. Abarbanel, dum in hac prophetia non *Messiam Duce* post 62. hebdomades exscindendum vidit, sed potius populum in captivitatem redigendum, nisi hoc temporis intervallo a peccatis resipisceret; quasi scilicet oraculi sensus hic sit, adhuc per 70. hebdomades voluisse Deum patienter expectare populum ad pœnitentiam, iis autem exactis durissimæ captivitatis, omnisque generis miseriis esse subiectum usque ad adventum Messiae. Nugæ plaine hæc sunt, quæ nec refutari merentur, cum non solum nullum habeant in sacro textu fundamentum, verum etiam ipsi adversa fronte repugnant.

156. Sed quomodo, sciscitur Rabbinus, dici potest *consummata prævaricatio, deleta iniquitas, & adducta justitia sempiterna* post adventum Jesu Nazareni, cum videamus viua, & peccata ubique in omnibus populis, atque inter Christianos ipsos grassari (a)?

157. Hesp., verum illorum verborum sensum non esse, Christo adveniente nulla amplius futura in hoc mundo peccata; sed Christi passione fuisse divinæ justitiae pro peccatis nostris satisfactum, & nobis etiam suppeditata remedia, quibus

& præterita expiate, & futura cavere possimus; unde Isaías LIII. 5. de Christo prædictis: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra ... & livore ejus sanati sumus;* & LXI. 1. loquens in persona Christi dicebat: *Deus misit me, ut mederer contritis corde;* & insinua sunt hujus generis testimonia. Hunc esse illortum verborum sensum plerique cordatores etiam inter Judæos confessi sunt, ut R. Simeon in *Beressith Rabba*, & R. Manasse ben-Israel in *Termino vitæ*, ubi etiam testatur, non aliam fuisse hac de re veterum Judæorum sententiam.

158. A veritate etiam omnino aliena est quorundam Rabbinorum opinio, qui *dissipationem sanctuarii, & abominationem desolationis, in templo a Daniele prædictum ad Antiochum Epiphanem referunt*; qui, ut legitur I. *Machab.* I. 57., ædificavit *abominandum idolum desolationis super altare Dei*.

159. Alienæ est, inquit, a veritate hæc opinio. Nam primo Daniel stœvissimam hanc Antiochæ persecutionem non hoc capite, sed inferius cap. XI. 51. prædictis; quæ probinde prophetia ab alia Messiae ventri distingueenda est. Secundo sub Antiocho multa quidem, & gravissima mala Judæi perpessi sunt; non fuit tamen Jerusalem destrueta, aut dirutum templum, quod post Messiam occisionem futurum esse prædictatur. Tertio non fuit illa desolatio perpetua, sed sub Machabæis res publica Judeorum iterum caput erexit, multis vicitoriis inclaruit, antiquam Patrum suorum religionem restituit, omnisque generis bonorum abundantia floruit, ut in libris *Machab.* videtur est, præcipue autem Lib. I. cap. XIV., ubi gloria gentis Judaicæ sub Simone Duce late & copiose describitur.

140. Prætermittere hoc loco non possumus absurdam Jo. Harduini interpretationem vaticinii Danielis, quæ a refutatis hactenus Rabbinorum commentis non procul abest. Hic auctor suis paradoxis notissimus in *Chronologia V. T.* contendit, Christum a Daniele prædictum esse Oniam Pontificem, qui a Menelao proditoria Andronici manu occisus fuit II. *Machab.* IV. 34. nec alia ratione vaticinium Danielis posse ad Jesum Nazarenum referri, nisi typice, quia Onias ipsius figuram gereret: quæ si vera essent, qui non videt quantum efficacie hujus vaticinii ad convincendos Judæos detraheretur (b)?

141. Multa sunt, quæ novæ huic Harduini inter-

(a) Hoc est nūm ex potissimis argumentis, quo Rabbinī populo indocto, & facile credulo fucum faciunt, scilicet Messia adveniente omne sublatum iri peccatum. Ita R. Isaac in suo *Munimine Fidei*, R. Manasse ben-Israel in *Conciliatore Quæst.* 28. in *Isaiam*. Ita plurimi alii; quibus nos nostris moribus, quod maxime dolendum est, ansam præbemus.

(b) P. Bernardus Lamy in suo *Apparatu Chronol.* &

Geograph. ad Comment. in Harmoniam IV. Evang. in Dissert. de 70. hebdom. Harduinum pro meritis castigavit. Harduinus autem refutatoria oratione sub adscitio no nomine Eusebii Franco-Romani non sine acrimonia Lamy respondens, suum systema confirmare conatus est, in quo initium 70. hebdomadum capit a quarto Joachimi Regis anno: finem autem hebdomadum 7. statuit in Cyro, quem vult esse Christum Du-

interpretacioni opponuntur, potissimum autem ejus chronotaxim, ratione temporum perturbata, nec sibi ipsi, nec solidioribus Historiæ monumentis cohaerere. Sed quod magis Theologis displicere debet, est primo, quod nomine Christi *Ducis* non intelligat Jesum Nazarenum; cui tamen soli, ut vidimus, omnia ea convenire possunt, quæ in vacinio continentur. Immo eo progressus est Harduinus, ut negaret nomen *Ducis* (hebr. נָגִיד) fuisse unquam vero Messiae tributum, atque eruditos fidenter provocaret, ut vel unum Scripturæ textum, in quo id inveniatur, proferrent; cum tamen in promptu sit Isaïæ testimonium LV. 4. Ecce testem populis dedi eum, *Ducem* (hebr. נָגִיד Naghid) ac præceptorem gentibus; quod certe de Messia dictum est, de quo prophetavit David: Et dabo tibi gentes hereditatem tuam. Secundo quod verba illa: Confirmabit autem pactum multis, quæ designant novum fœdus a Christo institutum, detorqueat arbitratu suo ad Iudeos, qui sub Mathathia fideles fœderi antiquo permanserunt. Multo plura Harduino objicit post laud. Bern. Lamy P. Nicol. August. Chignoli *E-xercitat. XXVI. ad Danielem Prophetam.*

42. Harduinum præcesserat, saltem ex parte, Jo. Marshamus, qui in *Canone Chronico Sæc. 18.* ut novam suam, maleque contextam hebdomadum Danielis chronotaxim defenderet, ita v. 25. legebat: Ab exitu verbi ad reverti faciendum, & ad ædificandum Jerusalem usque ad uictum *Ducem* hebdomades 7. deinde illud: ab exitu verbi explicandum esse vult de illis verbis Gabrieli v. 25. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: tertio contendit, Christum *Ducem* esse aut Zorobabel, & Jesum filium Josedec, qui cœperunt ædificare templum Dei in Jerusalem I. Esdræ V.: quarto ita ordinat verba sequentia, vers. 25. & hebdomades 62. erunt, & redibit & ædificabitur platea, & fossa in angustia temporum, & post hebdomades 62. excindetur *unctus*, vel *unctio*; hoc autem adimpletum fuisse putat sub Antiocho Epiphane, cuius sævissima persecutio describitur Lib. I. Machab. I.

45. Hoc Marshami sistema non minus, quam mox confutatum Hardui, peccat contra sanioris Chronologicæ, & Hermeneuticæ regulas, quod fuit a pluribus eruditis demonstratum. Sed nobis in præsentiarum sufficit, ad illud rejiciendum, quod, ut sæpe dictum est, vaticinii verba nec Cyro, nec Zorobabeli, nec cuicunque alteri convenire possunt præter Jesum Nazarenum.

æm a Gabriele prænuntiatum; hebdomadas denique extendit usque ad Judam Machabæum, post quas occisus est Onias Pontifex, in cuius nece occisio Jesu Nazareni præfigurabatur. Mira autem confidentia de sua interpretatione exultans ei nihil aliud opponi posse jactat, præter novitatem, sed fiet, inquit, illa temporis accessione vetus.

(a) Primo enim plura in Codice illo Chisiano dete-

144. In eo etiam absurde peccat Marshamus, dum verbum Marshiah *מֶשְׁיחַ* vertit *unctio*, cum tamen dubio procul reddendum sit *unctus* seu græce χριστός. Plura dabit contra Harduinum, nec non contra P. Calmet, qui tertiam quamdam Danielis interpretationem, hactenus refutatis non admodum diversam edidit, D. Rondet in *Dissert. sur les septantes semaines de Daniel Tom. XI. de la S. Bible* edit. 1772.

145. Antequam caput hoc absolvamus, paucis explananda sunt ea verba prophetæ v. 27. Et erit in templo abomination desolationis, quæ Christus Dominus Matth. XXIV. 15. allegans, inquit: Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniel Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat: textus enim primigenius hebraicus habet עַל כָּנָפָה Al ceneph super alam; quod noster Interpres reddidit in templo. Hæc autem verba, si proprie loqui velimus, indicare videntur abominationem, quæ futura erat, non in ipso templo, sed potius in circuitu Jerusalem, quia a Propheta appellatur *ala*, vel *latus*, quando nempe profana Romanorum vesilla, in quibus idola depicta erant, in loco sancto, id est in circuitu Jerusalem, quæ vocabatur *civitas Dei*, & *civitas sancta*, explicanda erant. Scimus tamen Flavio Josepho referente Lib. VI. de bello Jud. cap. 6. etiam templum ipsum fuisse a Romanis profanatum; cum enim templum, & quæ circa templum arderent omnia, inquit Joseph, Romani signis in templum illatis, positisque contra portam Orientalem, illis ibi sacrificarunt.

SCHOLION.

De celebri versione Danielis secundum LXX. ex Tetraplis Origenis.

146. Animis labitur nunc XVII., ex quo currente clar., doctissimo viro Simone de Magistris Oratori Rom. Presbytero, elegantissimis typorum formis prodit diu, multamque desiderata versio Danielis græca Septuaginta Senum ex vestito codice Christianæ bibliothecæ. Fuit illa quidem magno eruditorum plausu excepta, sed postea cum noua pauca inventa in ea sint sphalernata, timeri cœpit, an textus ipse incorruptus esset, & alter codex desiderabatur antiquior, & purior, qui versionem LXX. viralem Danielis exhiberet (a). Huic desiderio ex parte saltem satisfecit vir soler-tissimus Cajetanus Bugatus Collegii Ambrosiani Doctor,

cta sunt menda librarii imperiti, aut parum diligentis in verborum, ac sententiæ omissione, in litterarum immutatione, ac deinde in signorum Origeniorum perturbatione; qua de re aliqua etiam monuit vir his in rebus peritissimus Alexius Symmachus Mazochius in Diatriba *De græco Prophetarum codice Chisiano* inserta Tom. 37. Collect. Calogerianæ. Sphalerna longe plura post memoratam editionem Romanam in eo Co-

ctor, edito *Daniele secundum editionem LXX. Interpretum ex Tetraplisi desumptam ex Codice Siro-Estranghelo Bibliothecæ Ambrosianæ Mediol. 1788.* in 4., ut textu siriaco hujus codicis cum græco codicis Chisiani collato, errores emendari possent. Haec breviter notasse sufficiat; qui plura desiderat, adeat landatos hos celeberrimos Divinoviros in Præfatione præmissa suis editionibus Danielis.

147. Nunc pro re nostra exhibebimus vaticinum Danielis de Messia venturo ex utroque Codice, ut

Versio nost. Vulg. Cap. 9. 24. seq.

Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & delectetur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sauctorū.

Scito ergo, & animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum Ducem hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erant: & rursum ædificabitor platea & muri in angustia temporum.

Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus; & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

Confirmabit autem pactum multis hebdomada una; & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium: & erit in templo abominationis desolationis: & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.

noscantur variationes a nostri Vulgati interpretatione, qui primigenium hebraicum textum securus est, & majorem proinde fidem metetur, potissimum quando disputamus contra Judeos, qui testibus Origene in epist. ad Africanum n. 5. T. I., & Hieronymo in Præfat. ad Librum Psalm., & alibi, textui primigenio hebraico, potiusquam versioni LXX. virali, inhærente soleant, quamquam nec variationes tanti momenti sunt, ut viii nostri argumenti contra Judeos infringere valeant. Textus igitur, qui conferuntur, sic habent.

Versio ex Codice Chisiano.

Septuaginta hebdomades decretae sunt super populum tuum, & super civitatem Sion, ut consummetur peccatum, & deficiant iniurias, & deleantur iniquitatis; & intelligatur visio, & detur iustitia sempiterna, & consummentur visiones, & Prophetæ, & lætetur Sanctus Sauctorū.

Et scies, & intelliges, & lætaberis, & invenies præcepta, ut respondeatur: & ædificabis Jerusalem civitatem Domino.

Versio ex Codice Ambrosiano.

Septuaginta hebdomades decretae sunt super populum tuum, & super civitatem Sion, ut consummetur peccatum, & immittatur iniurias, & deleantur iniquitatis, & intelligatur visio, & detur iustitia sempiterna, & consummentur visio, & Prophetæ, & lætetur Sanctum Sanctorū.

Et scies, & intelliges, & lætaberis, & invenies præcepta ad respondendum, & ædificabis Jerusalem civitatem Domino.

Et post septem, & septuaginta, & sexaginta duos deficiet unctio, & nou erit: & regnum gentium destruet civitatem, & sanctuarium eam uncto, & veniet consummatio ejus cum furore, & usque ad tempus consummationis a bello oppugnabitur.

Et prævalebit testamentum in multis, & rursus revertetur, & rediscabitur iterum in latitudinem, & longitudinem: & juxta consummationem temporum: & post septem, & septuaginta tempora, & sexaginta duo annorum usque ad tempus consummationis belli, & auferetur desolatio in prævalendo testamento ad multis hebdomadas: & in fine hebdomadæ auferetur sacrificium, & libanen, & in templo abominationis desolationis erit usque ad consummationem: & consummatio dabitur super desolationem.

Et post septem & septuaginta, & sexaginta duas recedet unctio, & nou erit: & regnum gentium destruet civitatem, & sanctuarium eum uncto, & veniet consummatio ejus cum ira, & usque ad tempus consummationis a bello oppugnabitur.

Et prævalebit testamentum in multis, & rursus revertetur, & rediscabitur iterum in latitudinem & in longitudinem, & juxta consummationem temporum, & post septem, & septuaginta tempora, & sexaginta duos annos usque ad tempus consummationis belli, & auferetur desolatio, dum prævalebit testamentum in hebdomadas multis, & in consummatione hebdomadæ auferetur sacrificium, & libatio, & in templo abominationis desolationis erit usque ad consummationem, & consummatio dabitur super desolationem.

148. Nec postremo omittenda est lectio ex versione Theodotionis, qualem exhibit laudatus su-

pra P. de Magistris quæ sic habet: 24. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum,

dice notavit Jo. David Michaelis celebris in Oettingana Universitate Professor, T. IV. sub Biblioth. Orientalis, & exægetica.

Gazzaniga Theol. Tom. V.

tuum, & super civitatem sanctam quoalusque antequetur delictum, & consummetur peccatum, & obsignentur peccata, & deleantur impietas, & propitientur iniquitates, & adducatur justitia sempiterna, & signetur visio, & Propheta, & ungatur Sanctus Sanctorum. 25. Et scies, & intelliges, ab exitu sermonum ad respondendum, & ut aedificetur Jerusalem, usque ad Christum Ducem hebdomadas septem, & hebdomadas sexaginta due, & revertetur, & aedificabitur platea, & circum murale, & evacuabuntur tempora. 26. Et post hebdomadas sexaginta duas exterminabitur unctio: & judicium non est in eo. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit cum Duce adveniente, & excindentur, quasi in diluvio, & usque ad finem belli concisi desolationibus. Confirmabit autem testamentum multis hebdomada una, & dimidium hebdomadæ cessare faciet thymama, & sacrificium, & libamen, & super pinnaculum ordine desolationis, & usque ad consummationem, & festinationem ordine, & destructione. 27. Et confirmabit testamentum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium, & libamen, & post hæc in templo abominatione desolationis, & usque ad consummationem temporis consummatio dabatur super desolatione.

149. Hic autem conturbare nos minime debet diversitas lectionis, quæ est inter duos laudatos codices Chisianum, & Ambrosianum, ac nostra Biblia Vulgata (nam versio Theodotionis cum nostris fere convenit). Non inquam hæc diversitas conturbare nos debet. Nam primo quantum ad characteres venturi Messiae, omnes versiones convenient, præcipue autem in ablatione sacrificii, & in perpetua desolatione sanctæ urbis, & templi; ex quibus characteribus, potiusquam ex supplicatione aliorum, efficacissimum argumentum contra pervicaces Judæos desumitur, ad probandum Jesum Nazarenū, in quo omnia adimpta fuerint, esse Messiam in Lege promissum. Ulterius adoptent Judæi quam volunt ex tot diversis, quæ prodierint, Chronotaxim; & si nulla placet, novam configant, semper tamen fateri cogentur, illud temporis intervallum effluxisse, adeoque Messiam ibi promissum jam advenisse. Quisnam autem esse poterit hic Messias, nisi Jesus Christus, quem ipsis, ut Filiū Dei, & Redemptorem mundi, adorandum proponimus?

150. Demum admodum placet observatio doctissimi Cajetani Burgati pag. 149., nempe,, 70. vi., ralem hebdomadarum Danielis expositionem, ut alia eorumdem Interpretum bene multa, suas habere difficultates non ita facile dissolvendas. Itaque (subdit) mirari nemo debet, eam hoc potissimum in loco a Patribus cum latinis, tum græcis repudiataam fuisse; quos cum dico, non solum posteriores appello, qui post Origenem, atque adeo post Vulgatam, atque ab Ecclesia

,, receptam Theodotionis versionem floruerent, sed ,, vetustissimos etiam, Tertullianum (*Adv. Ju- dæos*), & Clementem Alexandrinum (*Lib. I. Stromatum*), qui secundo Christi saeculo scri- ,, pserunt, atque utriusque paulo antiquiorein I- ,, renzenti (*Lib. V. adv. haereses* cap. 25. n. ,, 4.) Isti enim, & qui alti ex vetustioribus hoc ,, Danielis oraculum proferunt, & exponunt, ut ,, cum textu hebraico, atque adeo cum Theodo- ,, tione, & Vulgato latino Interpretate, qui eum ,, presse seuti sunt, optime convenient, nulla- ,, que ex parte cum LXX. Interpretibus. Ex quo ,, sane alterutrum inferamus oportet, vel LXX. ,, viralem interpretationem eos non esse secutos, ,, vel editione usos paulo puriori, atque alia, ,, quæ est ab Origene in Tetraplis colloca- ,, ta, quæque ad nostra usque tempora in Chi- ,, siano Codice, atque adeo in Syro nostro per- ,, venit. “ Et hæc de celebri Danielis vaticinio satis. Nunc de aliis.

CAPUT VI.

De Vaticiniis Aggæi, & Malachiae.

151. Cum plenitudo temporum, in qua toties promissus Messias venturus erat, iam appropinquaret, Prophetæ adhuc clarissimi locuti sunt, & hanc ipsam faustissimi hujus eventus propinquitatem populis annunciarunt. Duos tantummodo selligam brevitatis amore, Aggæum scilicet, & Malachiam.

152. Propterea Aggæus cum animos Judæorum concidisse animadverteret, eo quod templum a Zorobabele extrectum antiqui illius Salomonici magnificantiam non æquaret; ut illos confortaret, eam prophetiam protulit, quæ legitur cap. II. 7. & seq.: *Hæc dicit Dominus exercituum: adhuc uiuum modicum est, & ego cominoebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria.... magna erit gloria domus istius novissimæ plusquam primæ. Jam vero desideratus cunctis gentibus nullus aliis est, quam Messias, quem proxime adventum Aggæus promittit.*

153. Sed præterea etiam prædicit, hujus secundi templi a Zorobabele erecti gloriā futurā majorem, quam primi; hæc autem gloria major non aliunde repeti potest, quam ex Messia, qui hoc templum ingressurus erat, & sua præsentia glorificaturus: venit ergo Messias, antequam hoc templum destrueretur a Romanis, & nemo aliis esse potuit, quam Jesus Nazarenus.

154. Fingere autem, Aggæum, non de secundo templo locutum esse, sed de tertio quodam, quod ex cap. Ezech. XLI. futurum aliquando esse, sibi imaginantur Rabbini, est aperte contradicere ejus verbis: *Implebo domum istam gloria;* nam pronomen *istam* non potest nisi templo Zo-

robabitis adaptari. Accedit, templum ab Ezechiele praedictum non esse materiale, sed spirituale.

155. Porto non aliunde repeti posse, quam ex Messiae praesentia maiorem hujus secundi templi gloriam, plus quam manifestum est; nam praeterquamquod antiquo illi Salomonis templo multum in magnificientia, & divitiis inferius erat, in eo etiam deerant, primo area cum propitiatorio: secundo *Urim*, & *Thummim*: tertio *S'ekina*, seu praesentia Dei, que in visibili nube supra propitiatorium manifestabatur: quarto ignis sacer, qui de celo super altare descendit 2. Paralip. 7., & posterius semper vivos conservatus est; ac deinceps Spiritus prophetae, qui post Aggaem, Zachariam, & Malachiam penitus defecit. Haec fatentur etiam veteres Rabbini apud Raym. Martini in Pugione fidei Part. 2. cap. 9., & prodigio fere simile est, Iudeos in hoc vaticinio Jesum Nazarenum, ut promissum in lege Messiam, non agnoscere.

156. Sed id clarius etiam conficitur ex propheta Malachia cap. 5., ubi Deus ore Prophetae ita loquitur: *Ecce ego mittit Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum suum dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis: ecce venit, dicit Dominus exercituum.* Porro quis est Dominator, quem quærebant Iudei, & Angelus testamenti, nisi Messias, qui ingredi dehebat templum suum? Cum autem templum hoc a septendecim, & amplius saeculis dirutum jam sit, dicant Iudei, quisnam alius esse poterit Messias, qui illud ingredi debeat, nisi Christus Jesus? Frustra vero quidam Rabbini cum Abarbanel de tertio quodam imaginario templo haec vaticinia intelligunt, cum nimis clare iterque Propheta de templo a Zoroababele ædificato loquatur.

157. Frustra etiam aliqui gloriam secundi templi maiorem, quam primi, in eo collocant, quod diutius duraverit, quam primum: quod opulentius fuerit, magnisque Regum numeribus cunctulatum; & quod Alexander M., & Pompejus in illud ingressi fuerint. Quæ enim sunt ista, quibus persuadere possunt Rabbini, maiorem fuisse gloriam secundi templi, quam primi? Sane referente Esdra Lib. I. cap. 5. 12. *Seniores, qui viderant templum prius flebant voce magna, quod sci-licet hoc ædificium majestati prioris iniun- responderet.* Duratio secundi templi vix 10. annis superavit durationem primi: opulentia autem non obstantibus variis Principiis moneribus longe minor fuit opulentia primi, ad quod auro, argento, omnique supellectili pretiosa ornandum duo potentiissimi Reges David, & Salomon opes suas con-

tulerant. Ut quid autem nobis memorant ingressum in templum Alexandri, aut Pompeji, quasi vero in hac profanorum hominum praesentia, & non potius in praesentia Messiae Dominatoris Regum domus Dei reposuerint Prophetæ (a)?

158. Cavigliosi tamen Iudei singula Aggei verbis ad trutinam revocantes, ea Jesu Nazareno adaptari minime posse contendunt; primo quia cum Aggeus dicat: *a'luc unum molicum &c.* videtur significare rem brevi eventuram; scimus autem, Jesum Nazarenum, nomini post quatuor, & amplius saecula apparuisse. Secundo de Jesu Nazareno intelligi non possunt verba sequentia: *Et ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridæ, quæ potius violentur referenda ad subversionem regnorum, quæ prædicti sunt ibid. vers. 22.: ego movebo cœlum pariter, & terram, & subvertam solūm regnorum, & conteram fortitudinem regni gentium.* Tertio non videtur in Jesu Nazareno adiunplata illa promissio: *In loco isto dabo pacem, cum ipsis adventum maxima subsecuta fuerint bella.*

159. Haud tamen difficile est, haec omnia expedire. Et primo quidem Propheta ad erigendam Iudeorum spem, potuit intervallum circiter quatuor saeculorum, quo exacto Messias gloria sua templum nobilitare debebat, *molicum* appellare, scilicet habita ratione quatuor pene annorum milium, quo expectabatur.

160. Quantum ad secundum, commotio illa cœli, terræ, maris, aridæ, & omnium gentium recte de temporibus, Messiae adventum precedentibus, intelligi potest, quibus sciens a Romanis, fuisse tot regna subversa, & tot populos subactos, ac denique ipsam Romanorum rempublicam non sine ingenti rerum omniuin mutatione in alium statutum conversam. Huc etiam spectare violentur verba subsequentia vers. 22. & 25. *ego movebo &c.* Vel cum aliis haec cœli, & terræ commotio explicari potest de stupendis J. C. miraculis. Vel denique haec spiritualiter intelligi possunt, quatenus Christus non solum terrestria, sed etiam cœlestia instauravit, atque hunc seusum exhibit Apostolus Hebr. 12. 26., comparans commotionem factam in monte Sinai, quando Deus legem promulgavit, commotioni quam Aggeus in adventu Messiae futuram esse prædicti.

161. Promittit demum Propheta una cum Messia etiam pacem, sed non pacem temporalem; hoc enim pacto nunquam inveniens tempus, quo oraculum adimpletum sit. Est ergo intelligenda pax spiritualis, quam Christus attulit mundo, homines Deo reconcilians, quam reliquit etiam dis-

sci-

(a) Non is ego sum, qui ea in dubium revocare velim, quæ Josephus Flavius Lib. XI. Antiquit. Judaic. cap. 8. de perfectione Alexandri Jerosolymam, de saecilio ab eo in templo Deo oblato, ac de privilegiis Iudeorum nationi concessis magnifice exponit; de quibus tamen multi docti Critici, atque Historici, dubi-

tarunt, iunctio aperte negarunt: quos solita sua eruditio confutavit P. Castus Innocens Ansaldi in Dissert. De perfectione Alexandri Jerosolymam Taurini 1780. Iudeum tamen omnibus concessis, vel suppositis, noadum efficitur, gloriam secundi templi maiorem fuisse quam primi.

scipulis suis, quamquam eos mittere tamquam agnos in inedio Inporum: atque hoc ipso sensu vocatus est ab Isaia Princeps pacis.

162. Negotium etiam nobis facessere conantur Rabbini propter illa verba: & veniet desideratus cunctis gentibus, quæ perperam de Messia, aut de Jesu Nazareno a nobis intelligi dicunt; gentes enim utrumque ignorabant, adeoque nec expectare poterant.

163. Sed plane nugari videntur Rabbini cum hujusmodi argutiis. Dicitur Messias desideratus cunctis gentibus, vel ut Isaías loquitur l. 1. 3. *expectatus ab insulis*, quia juxta promissionem factam Abrahamo, in eo erant omnes gentes benedicendæ, quod re etiam ipsa completum est. Sensus autem hujus locis pervertunt Rabbini illi, qui nomine *seminis*, in quo benedicendæ sint omnes gentes, non Messiam intelligunt, sed totum Israelis populum: neque enim erant alio modo in populo Israelis benedicendæ gentes, nisi quatenus ex semine Abraham oriturns erat Messias. Multo etiam longius ab eodem sensu recedunt, qui ita verba Scripturæ interpretantur: *Tuo semini omnes gentes benedicent.*

164. Postrema Judæorum cavillatio in eo sita est, quod templum Zorobabelicum ante Jesu Nazareni adventum jam dirutum fuerit; referente enim Flavio Josepho Libro XV. *Antiq. Judaic.* cap. 11. Herodes sublati veteribus fundamentis, & *jactis aliis templi super eis erexit.*

165. Ineptum plane, & insulsim mendacium hoc est; templum enim quod sub Tito incensum, & dirutum fuit, ab omnibus semper secundum appellari consuevit. Quæ refert Josephus a pluribus exaggerata putantur, ut gloriam Herodis extolleret, quasi novum ipse templum, illudque magnificissimum extruxisset; cum tamen certum sit, non nisi aliquibus additamentis, atque ornamentiis fuisse ab Herode templum amplificatum, non autem prius dirutum, atque aliud ædificatum. Præter cetera hujus rei argumenta, illud sufficit, quod sacrificia, aliaque Religionis exercitia numquam fuerint interrupta, quod tamen necesse erat, si priore destructo fuisset novum templum erectum (a).

CAPUT VII.

Ex prædictione conversionis gentilium, aliisque prophetiis evincitur, Jesum Nazarenun esse Messiam.

166. Nihil frequentius in sacris Prophetarum oraculis occurrit, quam Messiam esse *expectationem gentium*. Præter ea, quæ supra notavimus num. 94. Isaías XLII. 6. Deus Messiam alloquens, *Dedi te*, inquit, *in fœdus populi in lucem gentium*, ut aperires oculos cœcorum, & educeres de conclusione vincum, de domo carceris sedentes in tenebris; & 49. 6. Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. 55. 4. Ecce testem populis dedi eum, *Ducem*, ac *Præceptorem gentibus*; ac denique 62. 2. *Videbunt gentes justum tuum* (hebr. יְהִי־צְדָקָתְךָ) & *cuncti Reges inclytum tuum* (hebraice כָּל־רַגְלֵי־גָּלוּמָה gloriā tuam). Jam vero oculis tantum opus est, ut videamus, has prophetias esse opere completas; gentes enim in omnibus mundi partibus abjecta idololatrica superstitione, Jesum Nazarenū ut *Præceptorem*, ut *Ducem*, ac *Deum* adorant. Et quamquam adhuc sunt, qui idolis thura offerant, ac proinde non omnes omnino gentes serviant Dominum, quod in nonnullis prophetiis prædictum videtur, cum tamen magna mundi pars idololatricam superstitionem abjecerit, earum prophetiarum veritas satis adimplēta fuit, & ante finem mundi eam omni ex parte adimplēdam certo scimus (b).

167. Nec vero opponant Judæi, Jesum Nazarenum gentibus non prædicasse, nec eas ad suam doctrinam convertisse: imo aperte dixisse, se non esse missum, nisi ad oves, quæ perierant domus Israel Matth. XV. 24., & Discipulis suis ita præcepisse Matth. X. 5. seq.: *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis*. Non, inquam, id opponant; hæc enim omnia nihil aliud significant, nisi primo, & principaliter Christum venisse pro Judæis: non tamen voluisse a suis beneficiis excludere Gentiles. Id patet in puro Centurionis, quem salvavit Matth. VIII. Id etiam patet ex colloquio, quod habuit cum muliere Samaritana, & ex eo quod in ejusdem civitate biduo commoratus est, unde plures Samaritanj crediderunt, ipsum esse ve-

(a) Joann. Harduin. de *nummis Herodiadum* Josephi anctoritatem hac in re nancit; immo in Resp. facta Jac. Bassagio pag. 336. ridiculum plane existimat, potuisse Herodeum templum Jerosolymitanum ex integro extrire. Ejusdem sententia est Salianus ad ann. mundi 4635.

(b) Ex hac Prophætia triumphabat Tertullianus in Lib. *adv. Judeos* cap. 12. inquiens. „Aspice universas nationes de voragine erroris humani exinde emergentes ad Dominum Deum cretorem, & ad Deum

„Christum ejus. Et si audes, nega oracula prophætarum. Statim tibi promissio Patris occurrit in Psalmis, dicens: *Filius meus es tu, ego hodie genui te, Pete a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Nec poteris enim magis David filium dicere, quam Christum; aut terminos terræ David potius promissos, qui inter unicam Judæam regnavit, quam Christo, qui totum jam orbem Evangelii sui fide cepit &c. “

gere Salvatorem mundi Joann. V. Præterea jussit Apostolis, ut euntes in mundum universum prædicaret Evangelium omni creature Marci XVI. 15. Et hoc ipsum fuerat a Prophetis prædictum Isaæ LXVI. 19.: Mitte ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare: in Africanam, & Lydiām tendentes sagittam: in Italiām, & Græciam, ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam, & anunciant gloriam meam gentibus & assūtam ex eis in Sacerdotes, & Levitas, dicit Dominus.

168. Hæc adeo perspicua sunt, ut in oculos quoque adversariorum incurvant; sed in hoc decipiuntur simul cum Patribus suis, quod hæc Prophetarum oracula interpretantur de majestate, & potentia temporali, qua Messias venturus non solum regnum Israel restitueret, sed etiam subactis gentibus imperium toto terrarum orbe protenderet; qua in re plura afferunt vaticinia præcipue ex Isaia.

169. At vero cùm in eodem Isaia, aliisque Prophetis quam sæpiissime inculcetur, Messiam futurum paupereum, despectum, virum dolorum, ac demum crucis supplicio afficiendum, manifeste innuit, gloriam regni ejus non futuram temporalem, sed spiritualem. Vid. inter alia Isaiae caput LIII., & Zachariæ IX. 9., ubi dicitur: *Ezulta satis, filia Sion: jubila filia Jerusalēm: ecce Rex tuus veniet tibi justus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Quod oraculum ad litteram fuisse adimpletum Historia Evang. testatur Matth. XXI. 5.

170. Pergit autem Zacharias in eodem loco describere hujus pauperis Regis immensam potestatem inquiens: *Loquetur pacem gentibus, & potestas ejus a mari usque ad mare, & a fluminibus (hebraice a flumine, nempe Jordane) usque ad fines terræ.* En Messiam pauperem simul, & divitem, infirmum, & potentem; quæ facile conciliantur, si de duobus regnis, temporali, & spirituali intelligentur; ut Messias venturus prædicetur non in splendore majestatis humanæ, neque in potentia armorum, sed in splendore, & potentia miraculorum, & divina suæ doctrinæ efficacia, quo totum mundum ad se trahere debebat.

171. His accedit, quod regnum Messiae appellatur regnum pacis, & regnum æternum Isaiae IX. 6. seq. *Vocabitur nomen ejus Princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium (Hebr. multiplicandi ejus imperii) & pacis non erit finis.* Super solium David, & super regnum ejus se-

debit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & justitia amolo, & usque in sempiternum. Quæ certe verba, aliaque his similia, quo sæpe in sacris Vatibus occurrent, non possunt de regno temporali intelligi; sed regnum Christi significant spirituale, quod in æternum durabit.

172. Nihil vero amentius, quam quod nonnulli ad hæc oracula Prophetarum concilianda excogitarunt, scilicet non unum, sed duos ventures esse Messias, quorum alter in gloria, & magestate esset temporale Israelis regnum restituturus; alter vero humilis, atque abjectus esse deberet; quia in re mirum quantum Rabbini genio suo fabuloso indulgeant, ut videre est apud Jac. Basnage *Hist. des Juifs.* Lib. VI. c. 25. art. 5.

173. Commentititia enim prorsus est hæc duplicitis Messiae distinctio, & veteri Synagogæ omnino ignota. Sed facilis, atque aperta est hujusmodi oracula Prophetarum conciliandi via, si quæ de Messiae abjectione, passione, doloribus, & morte prænunciariunt, ad litteram intelligantur, prout re ipsa in Iesu Nazareno adimplita fuerunt: quæ autem de ejus gloria, potentia, magestate, & regno prædicantur, referantur ad gratiam, quam sanguine suo nobis proineruit, ut illius lavacro regenerati filii Dei nominemur, & siuus, hæredes regni cœlestis, cohæredes ipsius Christi. Hac ratione Christus mundo pacem reddidit, reconcilians ima summis, imperium suum dilatavit ab ortu solis usque ad occasum, regnique ejus nullus erit finis.

174. Est etiam considerandum, fuisse in Iesu Nazareno, quem nos ut Messiam adoramus, duplē naturam, divinam, & humanam; qua posita distinctione facillime conciliantur Prophetarum oracula, quorum aliqua ad divinam, alia ad humanam naturam referuntur. Sed de Messiae divinitate aliqua mox addeimus (a).

175. Præter hæc alia est prophetia apud Malachiam I. 7. & seq. quæ sacrificium novum a Christo instituendum, atque offerendum, apertissime indigit, quodque aliud esse non potest, quam illud, quod in lege Christiana Deo ubique offeratur. Primo igitur Deus ibi ita arguit veteris legis Sacerdotes: *Offeritis super altare meum panem pollutum;* deinde ita prosequitur: *Non est milie voluntas in vobis,* dicit Dominus exercituum, *& munus non suscipiam de manu vestra.* Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mundana &c. Certum est hic non esse sermonem de sacrificio interiori, & spirituali, quia hoc nunquam fuit.

(a) R. Ghenda Levi bar Bezaleel in *Victoria Israelis* impressa Pragæ 1599. cap. 22. aperte fatetur, totum negotium Messiae esse divinum, & spirituale, non corporale. Et R. Menasse ben Israel Lib. III. de Resurrectione mortuorum cap. 5. duplicitis Messiae commentum

refutat. Imo R. Moses ben Maimen eos, qui alium sibi fingunt Messiam, quam ex progenie David, & Salomonis, nomine Dei benedictum, & verba Prophetarum abnegare pronunciat.

fuit a Deo reprobatum, sed de sacrificio exteriōri, quod opponitur sacrificiis veteris legis, quae reprobari debebant, & ad quod offerendum prædixerat Deus, se assumptum Sacerdotes ex gentibus. Isaiae LXVI. 21. Jam vero dicant nobis Iudei, ubi sint Sacerdotes veteris legis, ubi victimæ, ubi altare, ubi templum? Agnoscant igitur, antiqui fœderis sacrificiis successisse oblationem mundam, scilicet sacrificium corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, quod in omni loco Deo offertur. Dicitur autem hæc oblatio munda, quia ut inquit Concil. Trid. Sess. XXII. c. I., nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest; sicuti frequenter inquinabantur sacrificia veteris legis.

176. Addamus denique & Prophetiam Michææ V. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in nullibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio a diebus æternitatis.* Porro constans semper fuerat apud Judæos traditio, Messiam ex tribu Iuda, atque ex progenie David esse nasciturum, immo in Bethlehem David patria; unde etiam cum Herodes a Principibus Sacerdotum & Scribis populi sciscitatus fuisset, ubi Christus nasceretur, sine hæsitatione responderunt: *In Bethlehem Iudææ Matth. II. 4. & seq.; & cum Jesus Phariseos interrogasset: quid vobis videtur de Christo? cuius filius est?* responderunt ei: *David.* Matth. XXII. 42. Hinc peculiarem Deus curam tribus Iuda semper gessit, nec eam passus est inter gentes dispergi.

177. Jam vero ex historia Evangelica constat, in Bethlehem esse natum; quamvis enim ejus parentes habitarent in Nazareth, providentia tamen divina disposuit, ut appropinquante partu Mariæ Virginis edictum a Cæsare Augusto exiret, ut describeretur universus orbis; ascendit autem & Joseph cum Maria conjugi sua in Iudeam in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo, & familia David Lnc. II. Quibus omnibus patet, Michææ vaticinium fuisse in Jesu Nazaræno ex peculiari dispositione divina perfecte adimpletum; atque eo magis id patet, quod tribus Iuda postea fuit una cum aliis dispersa, & adeo confusa, ut nulla amplius familiarium genealogia in ea distingnatur, ac propterea genus David in ea frustra requiras. Immo narrator, post excidium Jerosolymitanum fuisse a Vespasiano eos omnes occisos, qui se de domo, & familia David esse profitebantur; ut proinde si Michææ vaticinium in Jesu Nazaræno impletum non est, nulla amplius supersit ejus adimpletionis spes.

CAPUT VIII.

Ex præsenti Iudaicæ Nationis statu a Prophetis prædicto magis confirmatur, Iesum Nazarænum esse Messiam, a Deo promissum.

178. Quanquam in hanc rem superius allata iniicia omnino sunt, hoc tamen ad convincendos

Judæos magis palpabile, magisque efficax esse deberet, nisi eorum execæatio a Prophetis sæpius prænunciata obstaret. Obscurantur, dicitur in Psalm. LXVIII., oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurva quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt. Vidimus superius cap. V. fuisse a Daniele prædictum in medio hebdomadis septuagesimæ occidendum esse Christum: post autem civitatem, & sanctuarium dissipatum iri, & talem esse statutam desolationem, quæ usque ad consummationem & fiuem perseverabit. Oseas etiam III. 4. *Dies multos, inquit, sedebunt filii Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod et sine theraphim.* Et adhuc clarius Lib. 2. Paralip. XV. 5. Prophetæ Azarias extremam hanc populi Israelitici calamitatem his verbis prædixit: *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, et absque Sacerdote, Doctore, et absque Legi.* Quæ prædictio cura nequeat captivitati Babylonice adaptari, nomini infelicem hunc Judæorum statum significare potest, in quo sunt sine Deo vero, quia divinum Trinitatis mysterium nobiscum adorare recusant; sine Sacerdote docente, quia eorum Sacerdotium jamdiu abolitum est; sine Lege, quia Lex Mosaica abrogata fuit. Et multa hujus generis vaticinia facile esset coacerpare.

179. Jam vero quanquam difficile haud sit, ex ipsis Prophetis errere, hæc omnia illis eventre debuisse, eo quod Messiam non agnoverint, a deo tamen luculenter Christus Dominus harum prædictionum sensum explicavit, ac propriis vaticiniis confirmavit, ut nulla unquam prophetia magis perspicue edita fuerit, & magis litteraliter adimplita.

180. Itaque ut legimus Lucæ XIX. 58. seq., cum Jesus triunphali modò Jerusalem appropinquaret; & turbæ ipsi lætanter acclamarent: *Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini,* videntis civitatem flevit super illam dicens: *Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo.... & coangustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquunt in te lapidem super lapidem,* eo quod non conuoveris tempus visitationis tue. Hæc apud S. Lucam.

181. Clarius tamen invenitur hæc prædictio apud Matthæum XXIV.; ubi vers. 14. & seq. etiam tempus, quo hæc terribilis prophetia adimplenda erat, accurate prædictitur: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus;* & tunc veniet consummatio. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Prophetæ, stantem in loco sancto: qui legit intelligat. Tunc qui in Iudea sunt, fugiant ad montes, & qui in

in tecto, non descendat tollere aliquil de domo sua: & qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam: vers. 54. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio haec, donec omnia haec fiant. Quæ propheta eliam reperitur Marci XIII. Porro si haec omnia ad apicem litterarum adimpta fuisse videamus, quis adeo vecors erit, ut inficietur, Jesum fuisse verum Prophetam, adeoque etiam verbis suis veterum Prophetarum genuinum sensum determinasse?

182. Oculos nunc conjiciamus in populi Judæi excidium, quale a Flavio Josepho ejusdem nationis, & religionis nobis descriptum fuit. Annus æræ Christi, sexagesimus octavus, quando generatio illa nondum præteriverat (nam plurimi, qui hanc prophetiam audierunt, in vivis adhuc erant), cum Romani urbem Jerusalem vallo cinxerunt, & post longam, acerrimamque oppugnationem vi tandem, & armis occuparunt, tantaque facta est Judæorum omissis sexus, & ætatis cædes, ut ad undecim centena millia in ea obssidione fame, ferro, flaminique periisse dicantur: reliqua autem multitudine populi, urbe vastata, temploque incenso, in miseram captivitatem abducta fuit. Et quia civitatis destructæ adhuc vestigia quædam supererant, ut nihil prorsus prophetæ adimplementum deesset, post 60. circiter annos (a) Elius Hadrianus Imperator lapides prioris jam destructæ transtulit, ut novam in vicina civitatem extrueret, quam ex suo nomine Eliam vocavit, atque ita, prout prædixerat Christus Marc. XIII. 2., lapis super lapidem relictus non fuit.

183. Notum pariter omnibus est, frustra tentasse postea Julianum Imperatorem templum reædificare; erumpentibus enim e terra flaminis opus magno molinine incæptum perfici non potuit. Interea tamen contigit, ut ab ipsis Judæis, qui undique turritum concurrerant, fundamenta destructi templi eruerentur, ut nova ponerent: quod cum persicere postea, Deo prodigio impidente, nequiverint, ipsi propheticum oraculum nescientes impleverint: Exinanite, exinanite usque ad fundatum in ea, Ps. CXXXVI. 7. (b).

184. Populus autem Judæus ubique terrarum

exul, & profugus tot, & tautis calamitatibus premitur, ut omnium commiserationem promeretur, nisi voluntaria obstinatione suas ipse sibi miseras conciceret. A septendecim, & amplius sæculis Regem non habet, nec Sacerdotes, nec Levitas, nec sacrificia, nec templum: semper jaetatur vanæ spe futuræ liberationis, ac sœpius a falsis impostoribus deceptus nullam diuturnæ suæ captivitatis terminum videt.

185. His breviter, ac superficie temus consideratis, dicant nobis Judæi, quo tandem nefando criminis tantam Dei punitionem promeriti sint? Corde eorum Patres, propter idolatriam, quo ipsis fatentibus Hebrews (c) nullum magis esse potest scelus, multis magnisque calamitatibus affecti sunt, sed illæ omnes simul etiam collectæ nulla ratione cum ea comparari possunt, quam modo a tot sæculis patiuntur.

186. Perperam autem diuturnæ hujus, & gravissimæ punitionis aliam quærunt causam, præter eam, quam Propheta Osea indigit, clarus autem explicavit Christus Dominus. Primus in land. nuper vaticinio ita subdit: & post haec revertentur filii Israel, & quærerent Dominum suum, & David Regem suum, & parebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum. Si enim conversi quærerent Dominum Deum suum, & David Regem suum, scilicet Messiam filium David, quem dereliquerunt, manifeste patet, hoc, & non aliud esse illud gravissimum crimen, cuius poenas luunt. Clarius autem Dominus Jesus id expressit, inquiens: eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

187. Atque ex postreinis his Christi verbis patet, crimen hoc gravissimum, quo Judæi olim se obstrinxerunt, Iesum Nazarenum persequentes, ac morti tradentes, etiam in eorum filiis, ac nepotibus usque ad nostra tempora perseverare, & renovari, quemadmodum enim illi, Messia reputato, maximi se criminis reos fecerunt, ita eorum posteri in eadem cæca obstinatione perseverantes pari se culpa obstringunt; immo fortasse etiam majori, quia, quo eorum captivitatis tempus sit diuturnius, eo etiam evidentera fiunt ar-

gu-

(a) Vel post 50., ut S. Hieronymus scribit in ep. 129. ad Dardanum, inquiens: Civitatis (Jerusalem) usque ad Hadrianum Principem per 50. annos mansere reliquiæ. Ubi postea energica sua eloquentia premis Judæos, ut dicant, ob quod facinus clementissimus Deus per tanta spatia temporum miseriis suis non subveniat &c.

(b) Legendus hac de re Theodoretus Lib. III. Hist. Eccl. cap. 20., ubi narrat, Julianum sperante, præditionem Domini se falsi convictorum esse, Judæos omnes invitasse, ut templum, quod destructum fuerat, instaurarent; eos autem undique concurrentes & pecunias, & operam suam alaci animo ad hoc opus contulisse; sed cum reliquiis veteris ædificii destrictis (ut ita non relinqueretur lapis super lapideum) nova omnia se constructuros sperarent, turbibibus, tempe-

statibus, ac procellis universam materiam fuisse dissipatam: cumque obstinate in pristino furore persistente, ignis erumpens plurimos folientium consumpsit, reliquos fugere coegit. Aliorum hujus prodigii testium veluti nubem facile esset afferre; sed ne eorum auctoritas, utpote Christianorum, a Judæis repudiatur, unum additum Ammianum Marcellinum, Scriptorem Ethnicum, Juliano cœvum, ac Christianorum osorem acerrimum, qui tanebat hanc lugubrem historiam iniunne retinere potuit initio Lib. XXIII., ubi vanis Juliani pro restauratione templi Jerosolimitani conatus enarratis, tandem concludit, metuendos globos flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes fecisse locum, exustis aliquoties operantibus, inaccessum.

(c) Vid. parva Pescuta in Numeros T. XVI. The-

gumenta, quibus Messiam iam venisse probatur (a).

188. Hinc frustra objiciebat Isaac Orobius in *Amica Collat.*, injustam futuram esse hanc pœnam, si propter Deicidium a Patribus eorum patratum inficta esset; præcipue cum Deus sæpe comminatus fuerit, se puniturum iniquitatem Patrum in filiis usque ad tertiam, & quartam generationem, sed non ultra. Frustra, inquam; cum Deus in pervicacibus Judæis modo non puniat solum iniquitatem Patrum, sed iniquitatem ipsorum propriam a Patribus in eos derivatam, juxta horrendam illam universi populi imprecationem Matth. XXVII. 25. *sanguis ejus super nos, & super filios nostros.*

189. Sed instat recutitus Orobius: cum tot aliæ nationes Jesum, ut Messiam, non minus quam Judæi, rejiciant, cur æqualibus non premuntur calamitatibus?

190. Resp., earum crimen non esse tam grave, quam Judæorum; istis enim proprie factæ sunt promissiones Messiæ; ex eorum semine natus est Christus; ipsis prædicavit, & omnia in se adimplita fuisse Prophetarum oracula sèpius ostendit; coram ipsis multa, & stupenda edidit prodigia; ac denum ipsi hominum ingratissimi ejus mortem magnis clamoribus a Pilato petierunt, atque impetrarunt. Nihil horum de gentilibus dici potest, quorum propterea peccatum in Evangelii luce repudianda grave certe est, obstinatam tamen Judæorum pervicaciam non æquat.

191. Irrito labore se torquent, dum alias suarum calamitatum causas requirunt, scilicet legis Mosaicæ violationes, quas a Deo severissime puniendas esse Moyses prædixit *Deuter.* XXXVIII. Ut enim hoc effugium, quo sèpibus uti solent, ipsis prodesset, demonstrare deberent, has legis violationes post Jesum Nazarænum fuisse in populo Judaico, & frequentiores, & majores, quam antea, quod tamen evincere nullo modo poterunt. Nam ut omittant illas quorundam Rabbinorum iactationes, quibus nationis suæ virtutes deprædicant, atque innocenter, & sine causa se affligi queruntur, certe ex historia antiquissimæ hujus gentis constat, multo plura, multoque graviora fuisse illius sclera ante Christum natum, quam postea. Saltem post ejus dispersionem nullibi legitur, Judæos se idolatria polluisse, quo tamen cribrine sæpenumero Patres eorum Deum ad iratitudinem, & vindictam provocaverent.

192. Urget præterea Orobius exemplum 10. tribuum, quæ sub Salmanasare in captivitatem abductæ, & nunquam liberatae, eadem fere cum aliis Judæis pœna plectuntur, quia ipsæ necis Iesu Nazaræni conscientæ fuerint.

sauri Blasii Ugolini, ubi etiam hujus rei hæc firma redditur ratio, quia idolatria totam plane legem violat.

(a) Hoc tam diuturnæ captivitatis experimento finisce bene multos commotos ad deserendum reprobataim

193. Sed primo illæ 10. tribus, si adhuc subsistunt, eadem culpa, ac reliqui Judæi, tenentur, dum Jesum Nazarænum, ut verum Messiam, venerari detrectant. Neque enim dubitari potest, hujus divini Redemptoris nomen ad eorum aures pervenisse, cum Christiani sint toto orbe diffusi. Secundo majori adhuc culpa obstringuntur, si verum est, eas gentilibus commixtas didicisse opera eorum, atque idolis servire. Putant tamen aliqui, maximam illarum tribuum partem sensim, ac sensim in diversis occasionibus in Palæstinam remeasse, fuisseque tribui Juda immixtum. Hac de re videri potest Diss. sur le retour de dix tribus Tom. X. de la S. Bible.

194. Dices. Si hæc calamitates pœna fuerint cædis Jesu Christi, cur eam illico consecutæ non sunt? Car non nisi post 40. annos eversa est Jerusalem? Cur non tota impia gens internecione detraeta?

195. Resp., pœnam immanissimi sceleris non fuisse diu dilata; & quinquam veram hujus modicæ dilationis causam certo determinare non audeamus, conjectare tamen non improbabili possumus. Deinde sustinuisse in multa patientia, si forte ad prædicationem Apostolorum impia gens tota converteretur, ut re ipsa non paucos conversos fuisse novimus. Hac etiam de causa fortasse terribilis illa comminatio non uno quasi ictu completa fuit, sed successive, quando scilicet obstinata Judæorum pervicacia consummata fuit.

196. Cur vero una cum civitate, & templo tota Judæorum natio non fuerit internecio deleta, Sanct. Augustinus in fine Enarrat. I. in Psalm. LVIII. Tom. IV. hanc afferat rationem, scilicet ut testes veterum Prophetarum semper existerent. Sunt ergo Judæi, inquit Sanct. Pater, non sunt occisi, necessarii sunt credentibus. Quare hoc? ... Per omnes gentes dispersi sunt Judæi, testes iniuritatis suæ, & veritatis nostræ. Ipsi habent codices, in quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si quando forte aliquis Paganus dubitaverit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & admirans putaverit a nobis esse conscriptas, de coelis Julæorum probamus, quia hoc tanto ante prædictum est. Videte, quomodo de inimicis nostris alios confundimus inimicos.

197. Scholion. In hac tamen universæ gentis Judaicæ dispersione simul & conservatione admiranda est divina providentia, & observanda vaticiniorum adiunctio. Ubique enim dispersi sunt, sed in sua dispersione ita mirabiliter a Deo conservantur, ut populum efficiant ab omnibus aliis di-

Synagogam, narrat R. Ghedalias apud Wangeseilium in Confut. Niczach. Quamquam ille sui erroris tenax eos apostatas vocet, & in desperationem actos.

distinctum; & cum antiqui ipsorum domitores Egyptii, Syri, Persar, ac Romani dominum vicissitudine temporum destructi sint, Judaei ab ipsis subacti adhuc vigent, & toties horrendis strigibus pene extinti, in magnam rursus multitudinem excreverunt. In hac mirabili gentis Judicæ conservatione adimpletum esse videmus illud Jeremias vaticinum XLVI. 28. *Ego consummam cunctas gentes, al quas ejeci te: te vero non consummam.* Et hinc colligere possumus, etiam adimplenda esse ea vaticinia sepius repetita de futura aliquando eorum conversione ad Christi fidem: & post hoc revertentur filii Israel, & querent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & parvibunt a I. Dominum, & a bonum ejus in novissimo dierum. Osee III. 5. Quando autem haec conversio futura sit, definiri non potest, & qui de ea aliquid prænunciare ausi fuerunt, se falsos Prophetatum interpres ostenderunt (*a*). Non est *vestrum*, repetere hic possimus, quæ Christus dixisse refertur discipulis suis Act. I. 7., nosse tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.

198. Ultima, & potissimum Rabbinorum ars, qua infeliciem populi misere decipiunt, repetitur ex clarissimis, & saepiter iteratis Dei promissionibus, tandem aliquando revocandi illos communiserandos, & ubique dispersos exules in patriam suam, iterum edificandæ Jerusalem, instaurandique templi, in quo abolita jam tanto tempore sacrificia postliminio Deo offerantur, & regnum Israel in pristinum, in eo multo maiorem splendorem, potentiam, majestatemque restituendi. In quam rem plura in promptu habent sacra vaticinia. Sic Deuter. XXX. Moyses populum consolatus est, dicens: *Cum ergo ... ductus pœnituline cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, & reversus fueris ad eum ... Reducet te Dominus Deus tuus de captivitate tua, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit. Si a I. cardines cœli fuerit dissipatus, inde retrahet te Dominus Deus tuus. Et assumet, atque introducat in terram, quam possederunt Patries tui, & obtinebis eam.* Gemina inveniuntur passim apud Prophetas, quæ de captivitate Babylonica non videntur posse intelligi; utpote quia in ea non fuit populus Hebraicus dispersus in universa terra usque ad cardines cœli, ut modo dispersus est.

199. Præterea non uno in loco promisit Deus, reædificandum templum a Messia. Clara est prophetia Zacharie VII. 12.: *Ecce vir, Oriens nomen ejus ... & edificavit templum Domino.* I-

tem Amos IX. 11. *In die illa suscitabo tabernaculum Davil, quod cecidit, & æficiabo aperturas murorum ejus, & ex, quæ corruerant, instaurabo, & reædificabo ille, sicut in diebus antiquis.* Clarius adhuc Jerem. XXXI. 58. *Ego dies veniunt, dicit Dominus. & æficiabitur aetas Domino ... non evanescit, & non destruet ultra in perpetuum.* Et alibi saepè propositum est Hebreis post Messiam adventum felicitas sempiterna, qualis certe non fuit post adventum Jesu Nazareni, non ergo Jesus Nazarenus est Messias Prophetarum oracula prædictus.

200. Resp., primo, verba Moysis ex cap. XXX, Deuter. intelligenda esse de captivitate Babilonica, ut ea intellexit Nehemias, qui Lib. II. Esdras cap. I. 8. seq. ita Deum orabat: *Memento verbi, quod mandasti Moysi seruo tuo dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergavi vos in populos: & si revertamini a I. me, & custodieritis præcepta mea, & faciatis ea, etiamsi abducti fueritis ad extrema cœli, in le congregabo vos, & reducam in locum, quæ a elegi &c.* Nehemia ergo interprete promissio liberationis a Deo facta per Moysem non respicit presentem captivitatem, & dispersionem, cuius sinein frusta præstolantur Judæi.

201. Secundo alia Prophetarum oracula præstant, & debent intelligi de mutatione infelicitatis Judæorum sortis, quando scilicet ducti pœnitutine cordis revertentur ad Deum, quem dereliquerunt, & nobiscum unigenitum ejus Filium adorabunt, qui venit ad nos liberandos a durissima Daemonis servitute, & tunc promissiones divine adimplentur, non in sensu litterali, ut Iulæi revertantur in terram Chanaan, ibique regnent, sed spiritualliter de regno Dei, ad quod etiam Gentes vocatae sunt, & quod extenditur ab ortu solis usque ad occasum. Hoc autem regnum Christi perpetuum erit, secundum Prophetarum promissiones, quæ non in sensu litterali, sed mystico intelligi debent.

202. In sensu item mystico facta est reædificatio Jerusalem, & templi toties promissa, & quidem talis, ut non ultra destrui possit. Per hanc enim sanctam urbem, & per templum significatur Ecclesia edificata super fundamentum firmissimum, & indestructibile, idest Christum. Hæc autem Ecclesia non solum Judæos, sed etiam Gentiles debet suo simu complecti. Et sic S. Jacobus in Concilio Apostolorum explicavit similia verba Prophetarum inquiens in Act. Apost. XV. 15. seq. *Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est (Amos IX. 11.) : Post hæc revertar. & reædificabo tabernaculum Davil, quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam il-* lus!,

(a) Petrus Jurien in suo libro *Accomplissement des prophéties* inter alia vaticinia, quorum se anteriori sanacioni, vel interpretari præbuit, brevi futuram, in eo jam imminentem Judæorum restitutionem prænun-

Guzzaniga Thol. Tom. V.

ciant; qui de re lectu digna est lepida ad ipsum Epistola Rabbinorum Amstelodamensis, quam referit Rich. Simonius Tom. I. des lettres choisies pag. 310.

lud, ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus, faciens haec.

205. Omnia ergo vet. Testamenti vaticinia, quibus promittitur renovatio Jerusalem, & Templi reædificatio, restitutio item, & amplificatio regni Israel, ac demum liberatio Judaici populi a diuissima, qua premitur, captivitate, debent spiritualiter intelligi de Ecclesia, ac de regno Christi; nou autem cum sonniantibus Judæorum magistris litteraliter, & carnaliter de terrena restitutione aboliiti per septendecim & amplius sæcula Israelicæ imperii. Hinc illæ vivæ imagines Prophetarum, ac præcipue Isaiae, qui describit cœlos novos, ac terram novam, ubi copia fructuum incredibilis, affluentia consolationum, & deliciarum, fluvius pacis, & quasi torrens inundans gloriam gentium, & erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato, idest perpetua successio neomeniarum, & festorum; quæ omnia sub figuris exprimuntur cap. postremo, ubi demum versu penultimo concluditur: *Venit omnis caro (non Israel tantummodo, sed omnis natio), ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.*

204. Coronidis loco non erit inutile breviter Judæis commemorare falsas recentiorum Rabbinorum prophetias, quibus sæpe ausi sunt suis contribulibus prædicere tempus, quo expectatus Messias venire debebat, quin tamen eventus inanibus his vaticiniis responderit. Celeberrimus inter alios fuit R. Maimonides, quem Moysi legislatori aliqui comparare non dubitarunt. Hic in quadam epistola ad Hebræos in Africa commorantes certo prædictum, Messiam venturum esse anno mundi 4972.; qui tamen annus præteriit, quin expectatio Juðæorum expleta fuerit. Postea R. Salomon Marcus, qui sæculo XVI. Mantuæ tanquam solemnis impostor igne damnatus fuit, Messiam certe venturum promisit anno post mundum creatum 5560., secundum supputationem Hebræorum, quæ a nostra Chronologia deficit annis 240., sed neuter annus vidit vane expectatum Messiam. R. Jechiel ben Zevi natale Messiæ fixit anno 1724. nostræ æræ. Supervacaneum est, singulos hosce vaniloquos Prophetas recensere, quos etiam confutavit B. Azarias De Rossi in suo *Mæor Enaim*.

C A P U T IX.

Ostenditur, Messiam in Lege promissum futurum verum & naturalem Filium Dei.

205. Quamquam reprobata modo Juðæorum Synagoga Trinitatem Divinarum personarum omnino neget, ac consequenter doceat, Messiam in Lege promissum futurum purum hominem, haud

dificile tamen nobis erit, hunc etiam maximum errorem ex propheticis vet. testamente oraculis refellere. Et quidem de mysterio Trinitatis satis a nobis actum fuit T. III. Dissert. I. cap. 2. Nunc locus est opportunus, ut peculiariter contra eosdem Judæos veram promissi Messiæ divinitatem demonstreimus. Quamquam si cogi aliquando possent, ut fatentur, Jesum Nazarænum esse verum Messiam, necessario etiam fateri cogerentur, veram esse doctrinam ab eo toties traditam de co-substantiali ipsius divinitate, de qua fuse actum est in eodem T. III. Dissert. III. cap. 5. Sed modo eam demonstrare aggredimur ex solis vet. testamenti oraculis.

206. Et quidem futurum Dei Filium, ipsi Juðæi aperte confessi sunt, quando apud Matthæum XXVI. 63. Princeps Sacerdotum Jesum ita interrogavit: *adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei?* Putabat igitur Princeps Sacerdotum, Messiam futurum filium Dei. Clarius Nathanael Joan. I. 49. Divinitatem Messiæ confessus est dicens: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.* Et Petrus nomine suo, aliorumque discipulorum Matth. XVI. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Hæc peculiaris denominatio filii Dei tributa Messiæ, non denotat certe, eum futurum filium adoptivum, & per gratiam, ut communiter sunt homines justi, sed distincta prorsus ratione, nempe per veram, æternamque generationem, ut proinde non ignoraretur in veteri Synagoga divina venturi Messiæ natura. Sed id comprobare aggredimur multis, apertisque testimoniis ex veteri testamento desumptis, atque ex illis præcipue, quibus Christus Dominus, eisque Discipuli ad hoc dogma confirmandum usi sunt (a).

207. Primo Jeremias antiquas Messiæ promises repetens cap. XVIII. 6. *In diebus illis*, ait, (*seu ut hebr. fons habet, in diebus illius*, nempe Messiæ) *salvabitur Juda ... & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus (יהוה Je-hovah justus noster, vel justitia nostra).* Porro, ut Judæi fatentur, sacrum & ineffabile nomen Je-hovah nonnisi vero Deo tribuitur; messias ergo, qui certe eo loco indigitatur, verus Deus futurus erat. Ad quem locum Jeremiæ alludit S. Paulus i. Corinth. 1. 30. inquiens de Christo: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio.*

208. Ut temeraria autem rejicienda est illa periochæ interturbatio, qua aliqui ita legendum putant: *Et hoc est nomen ejus, quo vocabit eum Dominus, justitia nostra, sive justus noster.* Nam primo textus hebraicus, cui concordant versiones Syriaca, & Arabicæ, imo & Chaldæus Paraphrastes, legit יְהוָה jikru vocabunt eum in numero plurali. Deinde, haud recte Deo accommo-

(a) Brevitatis causa ea omittuntur, quæ in hanc rem allata sunt in Tom. III. pag. 21. & seq.

modabitur hunc sensum: Vocabit Messiam justitiam nostram, vel justum nostrum, vel justificantem nos. Hæc enim omnia in idem recidunt.

209. Frustra etiam est Grotius, qui Socinianis gratificatur, ut vim hujus oraculi labefactaret, primo totum hoc vaticinium ad Zorobabelem retulit, qui figuram gerebat Christi: deinde observavit, eadem verba fuisse a S. Prophetâ inferius cap. XXXIII. 16. repetita cum aliqua immutatione: *In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem (alii legunt Israel) habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster; hebraice justitia nostra; quasi scilicet de Jerusalem, vel de Juda id intelligendum sit: unde etiam legebat vocabunt eam, nempe civitatem, & cum videret a Græcis, & Chaldaeo interprete legi eum genere masculino, id explicavit de Juda.*

210. Sed tota illa interpretatio Grotii distorta est, obscura, & absurdâ. Quomodo enim aut Juda, aut Jerusalem vocari potuit *Dominus justitia nostra?* Et multo absurdius est, quod addit, loco *justitiae* substituens *beneficentiam*, seu *Dominus nobis bene fecit*. Inepte etiam Grotius totum hunc locum ad Zorobabelem refert, cum vel ipsi Rabbini consiteantur, hoc vaticinium spectare ad Messiam, & solum nobiscum disputent, an Messias ibi designatus jam advenuerit, an vero expectandus adhuc sit.

211. Simile vaticinium habetur apud Prophetam Isaiam cap. IX. 6. *Parvulus natus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis: multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis &c.* Quibus verbis designari Messiam, nemini dubium est; cuius humana naturam, simul cum divina copulatam Propheta exprimit.

212. Neque ferenda est Grotii audacia, qui volens hoc oraculum ad Ezechiam detorquere, ita legendum putavit: *Consultor Dei fortis.* Ita saepe inepti vir, alias non iudicatus. Ne tamen totam triumphi gloriam concedat Rabbini, qui eum in hac oraculi depravatione præcesserunt, vult in Ezechia fuisse Messiam præfiguratum. Sed quilibet facile videt, neque Ezechiæ, nec cuicunque alteri mortalium posse nomina, & characteres illius parvuli convenire: Jesu autem soli adamussim competere, qui simul Deus est, & homo.

213. Addamus ea, quæ ipse Prophetâ Isaias de venturo Messia magnifice prædicat; ut cap. XXXV. 4., ubi ita animos nostros erigit: *Dicite pusillanimis: confortamini, & nolite timere ... Deus ipse veniet, & salvabit vos: tunc aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patrebunt: tunc saliet, sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Ad quod vaticinum certe respe-

xit Christus Dominus, quando Matth. XI. 4. discipulis Baptista dixit: *Euntes renunciate Joanni, quæ aulistis, & vilistis: cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surli auiliunt, mortui resurgunt &c.* Prosequitur Isaia cap. XI. *Consolansini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester ... Vox clamantis in deserto: para te viam Domini, rectas facies in solitudine semitas Dei nostri Ecce Dominus Deus in fortu line veniet, & brachium ejus dominabitur, cum iis, quæ sequuntur, & quibus Isaia prophetis imaginibus summi Dei potentiam depingit, luculenter ostendens, Messiam qui ad consolacionem, & redemptionem Israel venturus erat, esse Deum summum, qui in carne assumpta nos erat salvatorus.*

214. Apertissima autem sunt ea, quibus Isaia in cap. XLV. vers. 15. ita Messiam alloquitur: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Quæ licet ad Cyrus directa esse videantur, in quo Deus veluti absconditus ea operabatur, quæ pertinebant ad salutem Israel, primario tamen spectabant ad Christum verum Israelis Salvatorem qui proprie dicebatur *Deus absconditus*, quatenus sub velo humanitatis ejus latebat divinitas.

215. Et certe inulta Isaia eo in loco habet, quæ Cyro proprio convenire nequeunt; ut quod ibidec dicit: *Tantum in te est Deus, & non absque te Deus; quæ de Verbo, unigenito, & consubstantiali Filio Dei vere enunciari possunt, de Cyro autem non possunt. Pariter quæ sequuntur: Israel salvatus est in Domino salute æterna, non possunt significare tantum liberationem populi Israelitici a captivitate Babylonica factam per Cyrus, sed significant liberationem omnium gentium a captivitate Dæmonis factam per Christum, quæ vere est æterna. Hinc S. Hieronymus in comment. ad hunc locum eorum sententiam refellit, qui Isaiam de Cyro Persarum rege valentinum esse volebant. „ Quomodo, inquit, Cyri personæ dici conveniet: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Salvator?* Ergo Deus, in quo est Deus, Dominius noster Jesus Christus rectius” in telligitur, & verius, qui in Evangelio loquitur: „ *Ego, & Pater unus sumus.* Qui Deus appellatur absconditus propter assumpti corporis sacramentum, & Deus Israel Salvator, quod interpretatur Jesus.“*

216. Tertium Christi divinitatis testem habemus Michæam Prophetam, qui cap. V. 2. locum natitatis Christi designans, inquit: *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in milibus Iula: exte mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis.* Porro hoc vaticinio designari locum, ubi Messias nasciturus erat, demonstravimus supra num. 177. (a); unde certum est, hæc verba spectare ad Messiam.

(a) Difficultatem, quæ oritur ex diversitate hujus vaticinii, prout legitur apud Michæam, & apud S.

217. Jam vero facile est videre, duplicum hic a Prophetā manifeste indicari Messiā nativitatem, alteram in Bethlehem secundum carnem, alteram spiritualem, & æternam, nempe divinam: & egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis; seu ut primigenitus hebraicus textus habet, *egressiones ejus &c.*, more scilicet sacrorum Scriptorum, qui ad majorem rei dignitatem numero plurali uti solent, loco singularis; ut cum Proverb. I. dicitur: *Sapientia foris prædicat*, in textu hebraico habetur pluraliter *Koechmōth Sapientiæ*, ut intelligamus, sermonem esse de Sapientia divina; & Deus ipse sœpe in sacris litteris numero plurali enunciatur *חָדְונִים נְגַנִּים Hadonim*, מֶהָלָה *Helem*, ut significetur, ipsum esse *Dēum Deorum*, & *Hominum Dominantium*. Simili itaque modo Prophetā dixit: *Egressiones ejus ab initio, a diebus æternitatis*; seu ut in hebraico legitur, *ab æterno, & a diebus sæculi*; quæ repetitio veram æternitatem significat, non tempus aliquod ciuitatum: ut cum dicitur *in sæculum sæculi*, aut *in sæcula sæculorum*.

218. Futilis autem est eorum explicatio, qui Messiā egressum non alia ratione æternum appellari existimant, nisi quia a tota iam æternitate in divina prædestinatione existebat. Futilis, inquam, hæc est explicatio: qua posita nihil peculiare in Messia significaretur, quæcumque enim fuit in tempore, eodem modo dici possent egredi a diebus æternitatis, quia in æternis divinis decretis prædestinata fuerant.

219. Nec minus vannus est aliorum conatus, qui præclarum hoc de Messia vaticinium ad Zoro-
habelem, vel alios quosdam dominatores Israelis detorquere nuntiuntur. Nam præterquam quod veteri Majorum suorum traditioni manifeste opponuntur, nunquam tamen eum virum inventient, cui possint ea verba, *Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*, adaptari, quæ nullum alium dominare queant, quam æternum Dei Filium, Be-
thleheim in tempore natum.

220. Dices. Ibidem Prophetā vaticinari de Mes-
sia pergens hæc subdit: *Et stabat, & pascat in
fortitudine Domini, in sublimitate nominis Dei
sui*; quæ verba non significant, Messiam futu-
rum Deum, sed servum, & ministrum Dei.

221. Resp., hæc minime repugnare Jesu Christo, qui Deus erat, & homo, & qui propterea sæpius (estatus est, se descendisse de cœlo, ut non faceret voluntatem suam, sed voluntatem ejus, qui eum misit, nempe Dei Patris, Joan. IV. 54. & V. 50., & doctrinam suam esse doctrinam Dei sui, Joan. cap. VII. 18.; & ibidem cap. XX. 17. Patrem vocat *Dēum suum*. Igitur quatenus hu-
manam naturam habebat divinæ Personæ hypo-
statice conjunctam, pascebat populum in fortitu-

dine Domini, & in sublimitate nominis Dei sui. Quamvis etiam divina ipsa persona Christi Deo Patri aliquo modo subjecta erat, non diversitate na-
turæ, secundum quam unum erat cum Patre, sed ratione originis, qua procedebat a Patre; unde & a Patre missus dicitur.

222. Dices secundo. Michæas ibi de eo vatici-
natus est, qui erat futurus *Dominator in Israel*; talis autem non fuit Jesus, qui potius aliis domi-
nantibus obtemperavit, & obtemperandum docuit.

223. Resp., regnum Jesu Christi non fuisse de hoc mundo, prout ipse respondit Pilato Joan. XVIII. 56., sed fuisse regnum, & dominium spirituale, & cœlestes, quo iis ipsis dominabatur, quibus ex-
terna, & corporali obedientia parebat: regnum pa-
cis cuius non erit finis; quemadmodum Deus ore
suorum Prophetarum sæpius pollicitus est.

224. Multa demem Messiæ divinitatis testimo-
nia nobis exhibent Psalni, quæ etiam sæpius Je-
sus Christus, atque Apostoli attulerunt, ut Judæos de hoc maximo Religionis dogmate convincerent. Is quæ Tom. III. pag. 24. & seq. attulimus, ea addi possunt, quæ Sanctus Paulus simul collegit in sua epist. ad Hebreos cap. I. ut ostenderet, Christum tanto meliorem Angelis effectum, quanto differentius (græce διάφορες excellentius) præ illis nomen hæreditavit, inquiens: „Cni e-
„nim dixit aliquando Angelorum: *Filius meus es
„tu, ego hodie genui te?* (Ps. II. 7.) Et rur-
sum: *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium* (2. Regum VII. 14.)? Et cum iterum introducit primogenitum in orbem ter-
ræ, dicit: *Et adorent eum omnes Angeli Dei* (Ps. XCVI. 7.) Et ad Angelos quideam dicit: *Qui fecit Angelos suos spiritus, & ministros suos flaminam ignis* Ps. CIII. 4.); ad Filium autem (Ps. XLIV. 7.): *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga re-
gni tui: dilexisti justitiam, & odisti iniqui-
tatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus,
oleo exultationis præ participibus tuis.* Et Ps. CL. 26.) Tu in principio, Domine, ter-
ram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent: & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu au-
tem idem ipse es, & anni tui non deficient.
Ad quem autem Angelorum dixit aliquando (Psalm. CIX. 1.): *Sede a dextris meis, quo-
disque ponam iniunicos tuos scabellum pedum
tuorum?*“.

225. Ita S. Paulus in laud. Epistolæ primo capite excellentiam Jesu Christi supra Angelos extollit, unde ejus divinitas manifeste eruitur. Postea vero cap. II. 7. & seq. alia verba Psalmi VIII. adducit, quibus idem Jesus Christus dicitur mi-

Matthæum, jam endavimus in T. I. pag. 205. n. 235. Addendum vero est cum P. Card. Houssay, men-
dium fortasse cubare in textu hebraico invenia librariorum,

& legendum re ipsa esse: *Nequaquam minima es*, quo-
modo legebint Scibæ illi, quos Herodes consiluit.

minoratus paulo minus ab Angelis, scilicet propter passionem mortis, & ulterius alia verba ex Psalmo XXI., ubi Christus omnes fideles vocat fratres suos: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Ut haec omnia Psalmorum testimonia simul concilientur, necesse est duplarem in Messia fuisse distinctam naturam; alteram divinam, secundum quam ab Angelis adoratur, & sedet in throno aeterno, ad dexteram Patris, illi omnino aequalis, immo consubstantialis; alteram vero humanaam, secundum quam paulo minor est Angelis; & non confunditur nos fratres vocare dicens: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Messias igitur in Lege a Deo promissus duplici natura constare debet, divina, & humana; alias nullo modo intelligi possunt, quae de eo in multis Scripturæ sacrae locis prænunciata fuerunt.

APPENDIX I.

De testimonio, quod Josephus Flavius de Miraculis, & Divinitate Christi reddidit (a).

226. Piaculum plane videretur ea silentio premere, quae Josephus Flavius de Christo scripsisse dicitur Lib. XVIII. *Antiquitat. Iuliæ.* cap. 4., ubi haec legitur, Sigisimundo Gelenio interprete: *Eodem tempore fuit Jesus, vir sapiens, si tamen virum eum fas est dicere: erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum, qui liberenter vera suscipiunt; plurimosque tam ex Iudeis, quam ex gentibus sectatores habuit. Christus lac erat, quem accusatum a nostræ gentis principibus Pilatus eum adlixisset cruci, nihilominus non destiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die vivus, ita ut divinitus vates hoc, & alia multa miran-*

*da de eo prælixerunt, & usque in hodiernum Christianorum genus ab hoc denominatum non defecit. Hinc versioni etiam illa concordat, quam S. Hieronymus habet de scriptor. Eccles. cap. 15., hoc uno excepto, quod loco illorum verborum: *Christus hic erat, Hieronymus vertit: Et credebat esse Christus.* Prima tamen versio magis congruit textui græco: ὁ Χριστός ἦν ἡρώς. *Christus hic erat;* unde etiam Sophronius, qui illud Sancti Hieronymi opus in græcum translatis, primitigeniam Josephi lectionem retinuit.*

227. Hoc insigne de Jesu Christo testimonium a viro inter Judæos doctissimo, & celeberrimo profectum, non leve adderet iis, quæ supra diximus de Christi miraculis, pondus, si illud genuinum esse Judæi confiterentur. Sed illud esse a Christianis consuetum pugnacissime contendunt; & malo fato Judæis hac in parte palliem preminunt non pauci ex Christianis, volentes, totam illam periodum esse suppositiam, & adulterina manu Josephi textui insertam (b). Contra hos tamen nos breves vexatissimi hujus testimonii vindicias una cum majore & meliore Criticorum parte suscipiemus.

PROPOSITIO.

Testimonium Josephi Flavii de Jesu Christo genuinum est.

228. Prob. primo veterum Codicium tam scriptorum, quam impressorum auctoritate; omnes enim cum græci, tum latini laudatum testimonium exhibent, ut ex Bosio, Bigotio, ac Lambecio fidem facit Jo. Alb. Fabricius *Biblioth. Græcæ* Vol. III. pag. 237., paucissimis hebraicis exceptis, in quibus Judæorum fraude illud abrasum fuisse certatur (c).

229. Prob. secundo auctoritate veterum Scriptorum,

frequenter discordet, qua de causa etiam Natalis Alexander ipsum saepè refellit.

(b) Jo. Alb. Fabric. in *Syllabo Scriptorum*, qui veritatem Relig. Christ. asseruerunt App. l. de Scriptis græcis &c. longo ordine recenset primo nomine eorum, qui hoc insigne Josephi testimonium genuinum esse defendant; deinde eorum, qui illud ut suppositum rejeciunt; ac deinde illorum, qui illud interpolatum fuisse suspectant, quibus postremis & ipse Fabricius subscrifit *Biblioth. græcæ* Vol. III. p. 138., laudans etiam suos adstipulatores Stephanum Le Moyne in *notis ad varia sacra*, Joannem Christ. Wigenseolum in IV. P. *Urbor. juvenilium*, & Thonam Ittingum in *Prolegomenis ad Josephum*.

(c) Gard. Cäsar Baronius ad ann. Christi 34. num. 226. narrat, a Codice Ms. hebraico Biblioth. Vaticanæ fuisse hoc testimonium Josephi abrasum, atque abrasions signa alhuc in membrana apparere. Fidem Baronii suspectam habuit implacabilis ejus hostis Isaac Casaubonus Exercit. XVI. Sed codicem sic abrasum se vilisse testatus est Theod. Hackspanius *De usu libror. Rabbin.* cap. 1., ac postea Theophilus Comes a Win-

(a) Celebris hic Judæorum Scriptor ex nobilissima Sacerdotali familia Jerosolymis natus est anno æra Christianæ 37., ut ex eius vita ab ipso conscripta colligitur. Omni scientiarum genere & cultus Pharisæus secta nomen dedit. Capitus a Romanis una cum civitate Jotapat, cui eum imperio præferat, multam gratiam invenit apud Titum Vespasiani filium, quem postea in bello Judaico secutus est; ac post excidium Jerosolymitanum cum eodem Tito Romani se contulit, ubi Imperatoribus Vespasiano, & Tito carus diu vixit: tantumque sibi famam præperit, ut statua donatus fuerit, testibus Eusebio Lib. III. *Hist. Eccl.* cap. q. & Hieronymo, qui in *Catalogo Viror. illustr.* c. 13. de eo inquit: *Ob ingenti gloriā statuam meruit Romæ. Inter multa ejus scripta pluriū ab eruditis sunt Libri XX. Antiquitatum, vel ut alii vocant, Originum Judæorum, in quibus Judaica gentis historiam texit ab initio mundi usque ad XII. Neronis annum. Haec tamen Josephi historia reprehenditur a Baronio in Annalitate, a Leone Allatio in *notis ab Eastachium*, a Car. Duabuz in libris duobus *De Testimonio Josephi*, & a multis aliis, quod a sacris Scriptoribus non in-*

rum, qui hoc Josephi testimonium, tamquam indubium ejusdem factum allegarunt; inter quos primus est Eusebius Cæsariensis Lib. I. *Hist. Eccl.* cap. 11., & Lib. III. *Demonstr. Evang.* cap. 5. Alter est Hieronymus in *Catal. Script. Eccles.* cap. 15. Tertius accedit Isidorus Pelusiota Presbyter, vel Abbas Egyptius, & S. Joann. Chrysostomi discipulus in epist. ad Eudæmonem Diaconum (Lib. IV. Epist. edit. Comelinianæ anno 1606. in fol.) Quartus est Hermias Sozomenus in Lib. I. *Hist. Eccles.* Theodosio juniori dicatae cap. 1. Quintus est Svidas in *Lexicographo* verbo Λάωνπος; quibus immuneris postea accesserunt alii, adeo ut nemo de veritate illius testimonii dubitare cœperit ante sæculum decimum sextum, quamquam ex momentis, & conjecturis non admodum firmis, ut mox videbimus (a).

250. Prob. tertio ex eo, quod verisimile non est, Josephum diligenter rerum Judaicarum Scriptorem, ea prætermittere voluisse, quæ non ita pridem in patria sua tanta cum celebritate contigerant. Porro cum Lib. XX. *Antiquitatum* mentionem fecit Jacobi, qui appellabatur ἀδελφός
frater Dei, seu Jesu Christi, quem Ananias Pontifex impie jussit a populo lapidari, tum etiam Lib. XVIII. cap. 7. Joannis Baptiste, quem Herodes occidit, quis credit, eum postea illa retinere voluisse, quæ Jesu Christo contigerant, multo majoris momenti, & cujus discipuli, atque adoratores quotidie, & ubique multiplicabantur?

251. Multo etiam minus verisimile est, potuisse codicibus Josephi, qui statim vulgati fuerunt, & non minus gentilium, quam Judæorum manibus terebantur, non unum, aut alterum verbum, sed integrum plane periocham, elam, & impunè intrudi, ut nemo fraudem detexerit, nemo reclamaverit, usque ad tempora patrum nostrorum, in quibus impotenti quadam iunovandi prurigine plura alia vetustatis monumenta in dubium revocari cœperunt. Præterea cui bono tantum mendacium admisisserint Christiani, quod & facile detegi poterat existentibus ubique Josephi libris, & non multum valebat ad obstinatos Judæorum animos fletendos?

252. Obj. primo. Patres vetustiores Justinus,

Tertullianus, Cyprianus, qui contra Judæos strenue pugnarunt, nunquam hoc Flavii testimonio usi sunt, quod in illo certaine magno certe emoluimento fuisse. Præterea Origenes, qui Lib. I. *contra Celsum* num. 47. ea allegat, quæ Josephus in Lib. XVIII. *Antiquitatum* habet de Ioanne Baptista, ejusque baptismo, ac de Jacobo Justo (b), de hoc Josephi loco prorsus silet. Siluerunt pariter Irenæus, Clemens Alexandrinus, aliqui Christiani Scriptores usque ad Eusebium, & Hieronymum, qui primi omnium laudatum testimonium posteriorum memoriarum libris suis consignarunt. Denum, quod longe mirabilius est, eruditissimus Photius, qui duobus in locis suæ *Bibliothecæ*, nempe Codicibus LXXVI. & CCXXXVIII. plura excerpta ex Libris *Antiquitatum* Josephi nobis exhibet, hoc, quod aliis longe præcellebat, intactum reliquit.

253. Resp. totum hoc argumentum esse negativum, quod omni vi carere, quotiescumque illi argumenta positiva opponuntur, omnes norunt; quod etiam clarius apparebit, si singula ejusdem capita examinemus.

254. Primo opponitur silentium S. Justini Martyris. Sed ille disputans cum Tryphone Judæo, sibi proposuerat, ex solis Scripturis sacris veteris testamenti in tota hac controversia uti. In omni hac dissertatione, dicebat Judæis, ex sanctis vestris, & propheticis litteris omnes probationes meas adducam. Nil igitur mirum, quod testimonium Josephi minime attulerit. Similiter S. Cyprianus contra Judæos in suis libris *Testimoniorum* solis Scripturis decertare voluit. Quod ante ipsum pariter fecerat Tertullianus. Neque Josephi auctoritas magna erat apud antiquos Judæos, qui eum ut semi-apostamat detestabantur.

255. Difficilius est, ne quid dissimulemus, veram afferre rationem, propter quam Origenes testimonium Josephi præternuisserit. Ex hoc tamen ejusdem silentio argumentum efficax duci non potest contra Josephini testimonii veritatem, ab aliis gravissimis auctoribus agnitam, & comprobata; quandoquidem aliquæ potuerunt esse hujus omissionis causæ nobis incomptæ. Fortasse in vitiosos a Judæis codices iucidit Origenes, eujusmodi fuis-

dischgratz; ut hac de re dubitari amplius non possit, neque ab iis, quibus nota non est summa amplissimi hujus Annalium parentis fides & integritas. Alios hebraicos Codices similiter a Judæis corruptos memorat Caveus ex Canuto Priore S. Fridiswidae Oxonii 1170.

(a) Omittimus Acta S. Donati Episcopi Thimuitarum apud Continuat. Bollandi die 22. Maii, in quibus hoc ipsum testimonium laudatur, quia de illorum Aectorum genuitate non omnino constat. Omissimus pariter eadem de causa Macarum, qui in Sermone ad Diocletianum linperat. hunc locum allegasse dicitur apud Bollandianos Tom. V. Maji pag. 49.

(b) Ita habet Origenes: „Josephus L. XVIII. *Antiquitatum* testatur, Joannem fuisse Baptistam, quippe per iis, qui baptismum recipere, pollicebatur, fo-

„re, ut eorum peccata diluerentur. Idem, quamvis „Jesum pro Christo non agnosceret, dum inquirit, „qua de causa Jerosolymæ eversæ fuerint, & templum „solo æquatum, non dicit quidem, quod dicere debuit, in causa fuisse insidias, quas Jesu struxerant, „mortuusque, quam Christo a Prophetis promisso intulerant; sed tamen quasi invitus a veritate non multum recedit. Ait enim, hæc Judæis contigisse, ut „Jacobus justus, cui frater erat Jesu, qui vocabatur „Christus, vindicaretur, quoniam justissimum illum „virum interficerent“. Quod hic Origenes ex Josepho refert de Jacobo, apud Josephum modo non inventitur. Id ipsum tamen refert etiam Eusebius Lib. II. *Hist. Eccl.* cap. 23.

suisse non diffitemur. Fortasse noluit hoc testimonio uti contra Celsum, ne inutiliter de ejusdem veritate disputandi Celso adversario occasionem præberet. Fortasse demum illud ab Origenis memoria excidit, dum scriberet.

256. Inst. Ibidem Origenes aperte dicit, Josephum non agnovisse Jesum pro Christo: nunquam ergo in Josephi *Antiquitatibus* ea verba legerat: *Christus hic erat*: nec alia, quæ veram Christi divinitatem indicare videntur.

257. Resp., Josephum quidem non agnovisse Jesum ut verum Messiam, & Christum, potuisse tamen eum appellare *Christum*, quia communiter hoc nomine appellabatur: unde etiam Lib. XX. cap. 6. Jacobum dixit suisse *fratrem Jesu*, qui dicitur *Christus*. Communiter autem, etiam ab hostibus suis suisse Jesum appellatum *Christum*, liquet ex Matth. XXVII. 27., ubi Pilatus ita Iudeos interrogavit: *Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?* Hinc etiam S. Hieronymus potius ad mentem Josephi, quam ad litteralem versionem attendens, ita illa verba latine reddit: *Et credebatur esse Christus*; credebatur scilicet ab ejus discipulis. Hinc totum illud elogium fortasse a Josepho prolatum fuit historica narratione, non tam ex sua sententia, quam ex publica fama, quæ quotidie magis invalescebat, & dilatabatur. Quanvis nec impossibile sit, quod Isidorus Pelusiota, & alii suspiciunt, Josephum rerum veritati cessisse, atque impiorum sentianti minime secutum, agnovisse in Jesu omnes veri Messiae characteres, vana tamen mundi gloria, cuius inexplebilem cupiditatem in suis operibus ostendit, impeditur ejus religioni nomen dare recusasse: cuius cæcitatibus alia exempla non desunt (a).

258. Superest Photius, quem certe mirum est in suis excerptis ex Josepho non potuisse celare ipsius testimonium de Iesu Christo. Sed primo observandum est, in utroque loco sue Bibliothecæ eum non nisi panca ex Josepho exscriptissime, eaque non præcipua: secundo omisssis integrōs pri-

mos quatuordecim libros: tertio ex sex postremis non delibasse sere alia, quam quæ spectabant ad Herodianam familiam, & ad seriem Pontificum, qui ab Aarone sibi successerunt usque ad tempora Herodis. Denique Photius, eti vir in paucis doctus, non ea tamen fuit diligentia, ut nihil eruditus in sua Bibliotheca desiderandum reliquerit. Quid? Si & ipse fortasse in codicem Josephi *Judaorum* fraude multatum incidisset? Et quid tandem, si Photius hanc periocham cum vita, & professione Josephi conciliari non posse arbitratus, eam esse spuriam judicavit, ac proinde omisit? Anne propterea Photii auctoritati, tamquam irrefragabili, postponemus Eusebium, Hieronymum, Isidorum, Suidam, & tot alios doctissimos, & prudentissimos viros?

259. Dices. Exstat *Antiquitatum Juliaic*. Josephi quasi brevialem quoddam hebraicam lingua, quod Josepho Gorionidi tribuitur, in quo tamen breviorio ne iota quidem appetat controversi testimonii.

260. Resp. Rabbini, qui ut crederetur celebris ille Josephus, se appellabat *Josephum ben Matthathiae*, *Sacerdotem ben Gorion*, suisse ineptum nugivendulum, qui Josephi libros pro libitu interpolavit, fabulisque insarcit. Mirum proinde esse non debet, quod insigne illud Christi elongum retinuerit (b).

261. Obj. 2. Plura sunt in controverso testimonio, quæ a Josepho scribi non potuerunt. Primo enim quis credit, hominem e Pharisæorum secta, quæ Iesu Christo præ ceteris inimica fuit, voluisse tam nobile præconium ipsi texere, enique non hominem, sed Deum appellare? Præterea manifeste confitetur, suisse in eo Prophetarum vaticinia impleta, quod *Judaorum* nemo unquam fasus est. Tertio asserit, Jesum plurimos ad se pertraxisse tam ex *Judaïs*, quam ex *Gentibus*, quod Josephi ætate verum non erat. Quarto (quod multo gravius est) tota illa periocha nec cum antecedentibus, nec cum consequentibus convenit, quæ disjunctio manifestum est intrusionis judicium. Antea enim narraverat duas populi *Judaici* seditiones.

(a) Novam hujus difficultatis solutionem excogitavit Petrus Lambecius (Lat. VIII. *Commentar. in Biblioth. Caesaream* pag. 45. & seq. secundi edit. opera, & studio Franc. Kollar.) putans se veram, hactenusque incognitam Josephi mentem, atque intentionem explanare. Neimpe omissa per ironiam a Josepho dicta esse vult, ita tamen cante, ut *eadem fidelia tres parietes dealbare voluerit, simul & Iudeis, & Gentilibus, & Christianis subtilissime, ingeniosissimeque satisfaciens* (quos omnes stipites, & caules suisse oportet, ut arcanum ironiam non subdolorantur). Itaque quando Josephus dicit, Christum suisse virum sapientem, sapientis nonen in malam partem accipit. Quando addit: *Si modo virum eum appellare fas est*, voluit Josephus enim nec hominem suisse, nec Denim, sed potius phantasma, sive spectrum. Cum subdit Josephus, Christum suisse Doctorem hominum cum voluptate vera susceptientem, cuimdein sugillat, tamquam magistrum pi-

scatorum, publicanorum, mulierularum, aliorumque raudium, & levium hominum. Atque ita Lambecius prosequitur, ineptum illam allegoriam suo modo explicans, atque iterum sibi blanditur, se contra communem, atque invenitatem opinionem veram Josephi mentem explanasse. Nemo tamen, quod sciui, insulsam sententiam adoptavit hujus Augusti Bibliothecæ Commentatoris, quem Admannus Franc. Kollarus non semel corredit, ac merito castigavit.

(b) Magna olim fuit inter Protestantes eruditos de hoc Josepho Gorionide controversia, ut videri potest apud Jo. Franc. Buddenm in Prolegom. ad *Hist. Eccl. I. T. 9. X.*, & apud Jo. Alb. Fabricium Vol. 8. *Biblioth. græca* pag. 249. seq. Agit de hoc scriptore Julius Bartoloccius *Biblioth. Rabinica* Tom. III. Gorionidis editionem hebraico-latinam dedit Joann. Frider. Breithauptius Gothæ 1707.

tiones contra Pilatum; quarum prior contigerat post Christi passionem, quando Pilatus imagines Cæsaris noctu in sanctam urbem intulit; altera bie-nio post, cum idem Pilatus pecuniam sacri thesauri abstulit, ad aquæductum extreuendum, & postea evidenti *ἰστοριαὶ ὑστερολογίᾳ* subdit: *Eodem tempore &c.* Parum etiam textus Josephi cohæret cum subsequentibus, ubi narrat infandum stuprum Paulinae Saturnini uxori a Decio Mondo ejus amatore Sacrificulorum Isidis ope illatum; tum de Judæorum Rōmæ degentium adversitatibus, quæ multo post tempore acciderunt, & quæ naturali ordine conjugendæ fuissent cum iis calamitatis, quæ propter duas memoratas seditiones in Judæa perpessi crant; ut proinde Josephini textus interpolatio manifeste appareat. Deinde qui in Josephi lectione multum versati sunt, aliquam styli diversitatem in assutis verbis facile deprehendunt; ut Tanaquillus Faber, vir acutissimi sensus, deprehendebat, singula verba minutatim ad trutinam censoriam revocans.

242. Resp. ad 1., Josephum fuisse quidem secta Pharisæum, sed sua religionis, quæ a Romanis contemnebatur, non admodum sollicitum; unde Judæis odio, & detestationi fuit, eum enim ut semiapostatam habebant. Curabat autem vehementer nobilis historici gloria sibi comparare; quonobrem quæ paulo antea Jerosolymis contigerant, & quæ adhuc publica fama celebrabantur, omittere non poterat. Erant etiam in aula Imperatoris Domitianæ, quando suas antiquitates elucen-brabat, aliquot Christiani nobiles, ut Epaphroditus, & Clemens Flavius Josephus quibus gratificari studebat, unde facile potuit, ac debuit ea commemorare, quæ de Christiana religione, ejusque conditore Christo palam divulgabantur. Nec presse omnino accipienda sunt ea verba: *Si tamen virum eum oportet dicere, quasi Christum appellaverit vere & proprie Deum;* sed oratorio stylo miracula Christi extollere voluit. Nec desunt apud profanos Scriptores similia exempla non paucæ (a).

243. Ad secundum. Quod innuit Josephus, in Jesu fuisse sacrorum Vatum oracula inpleta, historice accipiendum est, scilicet prout communiter serebatur, non autem ex mente ejusdem Josephi, qui turpi adulazione eadem Prophetarum oracula novo Imperatori Vespasiano tribuere non est veritus. V. sect. I. num. 55.

244. Ad tertium. Quando Josephus scribebat, scilicet ad finem sœculi I., vere dici potuit, plurimos tam de Judæis, quam de Gentilibus fuisse Christi sectatores, jam enim Religio Christiana, non obstante dirissima persecutione Neroniana admodum dilatari cœperat.

245. Ad quartum, resp., illam periocham aptis-

simo loco fuisse repositam, scilicet ubi de Pilato sermo erat, sub quo Christus tota Judæa magnis prodigiis inclaruit, & primorum gentis Judaicæ invidia in cruceum actus fuit. Neque obest, id a Josepho referri post enarratas duas seditiones, Christi morte posteriores. Nam Josephus non scripsit annales, in quibus accurata temporum series observatur, sed historiam, in qua non annorum series, sed potius rerum connexionio attenditur. Ea igitur Josephi verba: *Fuit autem hoc eodem tempore,* significant tempus illud, quo Pilatus Judæam administrabat. Rebus autem, quæ sub Pilato gesta sunt, breviter expositis, noster Historicus transitum facit ad ea enarranda, quæ Romæ contigerant, ita suam orationem prosequens: *Circa eadem tempora etiam aliud Judeos turbavit incomolum, & Romæ in sacris Isidis summa turpitudine deprehensa est. Dicam igitur ritus de Isaacorum nefando sceleri, ac tum demum res Judeorum prosequar &c.* ubi omnia recte fluere liquido appetat, ut nullum sit alicujus intrusionis vestigium.

246. Postremum de styli diversitate, atque inelegantia, quod Tanaquillus Faber nobis objicit, possumus non tam ex nostro, quam ex gravissimorum Criticorum judicio, tamquam omnino falsum respuere. Quamquam facile quilibet fatebitur, arduum plane esse, ac fere impossibile, ex tam paucis verbis de styli æqualitate, aut diversitate tuto judicare.

247. Scholion. Sunt nonnulli, ut Jo. Alb. Fabricius, qui testimonium illud Josephi genuinum quidem esse nobiscum sentiunt, aliquibus tamen verbis interpolatum (Vid. sup. not. ad n. 227.). Sed cum nullum neque ex codicibus tam manu exaratis, quam typo impressis, neque ex Sanctis Patribus afferant argumentum, solisque imitantur levibus conjecturis, eorum omnino explodenda est sententia, & communis tenenda, quæ non dubitat totum illud Christi eucomium e manu Josephi Flavii prodiisse, Deo sic disponente, ut ex ore inimici hominis veritas Dominicæ Incarnationis aliquo modo confirmaretur: atque etiam ex parte novum præberetur Judæis argumentum, quo glauconia ex oculis abjicerent. Sed nonnulla alia breviter exponemus, quæ ad illorum conversionem procurandam nobis utilia sunt.

A P P E N D I X II.

*De Mediis opportunitibus pro conversione
Judeorum.*

248. Futuram aliquando totius gentis Judaicæ conversionem, dubitare non possumus (V. sup. num.).

*Corvini brevis hæc urna est, quem magna fateatur
Facta fuisse Deum, fata fuisse hominem.*

(a) Hæc exempla legi possunt apud eruditissimum Dan. Huetium in *Demonstr. Evang. Prop. III.* num. 18., ubi inter alia refert celebre illud Matthiæ Corvini epiphaphium.

nuna. 197.); sed quandomam, & quibusnam mediis id Deus præstitus sit, ignoramus; interim tamen charitas Dei, & proximi nos uiget, ut quoad per nos fieri potest, aliqui saltem Judæorum, Deo miserante, remoto ab oculis velantue, veritatem tam apertam videant, & amplectantur. Hujus divinitate misericordie exempla non pauca, & legimus apud antiquos, & ipsi ipsi quotidie videmus. Cum tamen non omnes Judæorum ad fidem catholicam conversiones sinceras esse, & veras, tristis experientia nos doceat, maxima opus est cautione, & nullatenus probanda, aut imitanda quorundam præcipitania, qui potius numerum, quam selectum proselytorum curare videntur. Catechismus Roman. Part. II. de Baptismo morali, & tarditatem in baptizandis adultis inculcat, cum mortis periculum abest; primo ut eorum voluntas certius exploretur; secundo, ut in doctrina Christianæ magis instruantur.

249. Neque vero nobis hac in re objiciatur exemplum Apostolorum, qui illico, imo & in ipsa eadem hora baptismum conferre iis solebant, qui in Christum se credere profitebantur: Apostoli enim a Deo specialiter illuminati plura cognoscere poterant, quam nos cognoscamus. Insuper ex erant illorum temporum circumstantiae ut facile timeri non posset, aliquos facti, pravoque animo Religioni Christianæ nomen date voluisse. Legi possunt, quæ salutariter præscripsit S. Carolus Borromæus in *Actis Ecclesice Mediol.* Sel omnia luc spectantia collegit sapientissimus Benedictus XIV. in sua Constit. Postremo mensæ an. 1747., ubi etiam multis SS. Patrum testimoniosis, præcepue autem S. Thomæ ostendit, Judæos ad fidem perduci oportere non coactione, sed persuasione; ac propterea fuisse a suis prædecessoribus Nicolao III. in Constit. *Vineam Sorech* an. 1277., & Gregorio XIII. in Constit. *Sancta Mater Ecclesia*

(a) Nicolans III. in land. Const. hanc prædicandi Hebreis provincian collatam voluit P. Provinciali Lombardia Ord. Pred., ut per idoneos suos Religiosos, Judæos generaliter, & singulariter convocando, semel, & plureis, ac toties repetitis inconstantius, quoties proficere posse putaverit, prout melius fieri poterit, predicationibus, salutariibus monitis, & discretis inductionibus, evangelicis doctrinis informans, ipse studat, juxta clamat sibi a Domino gratiam, fugatis tenebrarum nubibus, ad viam revocare claritatem, ut renati fonte baptismatis reluceant in lumine vultus Christi, cum reliquis.

(b) Præcipue Judæorum sectæ ante Christianum ortæ notissimæ sunt, scilicet Pharisaorum, Sadduceorum, & Esseniorum; quibus additur quarta admodum obscura Herodianorum, cuius nulla mentio neque apud Josephum Flavium, neque apud Philonen inventur; inventur tamen in pluribus Evangeliorum locis, ut Matth. XXII. 16. Marci XII. 23., & alibi. Sed aliæ Judæorum Sectæ maxime notandæ veniunt, scilicet eorum, qui traditionibus Majorum utuntur ad Legem explicandam; & eorum, qui procul ablegatis traditionibus, utpote nimis incertis, solis Libris sacris inkæ-

an. 1584. previde statutum, ut singulis septimanis cogentur Judæi ad audiendas salutares exhortationes, quibus de erroribus suis admonerentur (a).

250. Qui autem voluerit utiliter cum Doctoribus Judæis disputare, debebit primo Orientales linguis, hebraicam maxime, & chaldaicam apprime callere; quamquam enim nullæ ferme sint Rabbinorum technæ a nostris doctissimis Interpretibus non detectæ, ac profligatae, vix tamen istorum laboribus proficere poterimus sine sufficienti saltem exoticarum litterarum peritia; callidissimi enim Judæi nova semper inveniunt effugia, quibus elabantur, & quæ sine lingue sanctæ auxilio præcludi nequeant.

251. Juvabit præterea nosse varias, ac diversas Judaicæ gentis sectas, earumque errores particulares atque opiniones; tum etiam celebriores Rabbinos, eosque maxime qui in Europa floruerunt circiter post sæculum XII., qui communiter reputantur doctiores, quain sint Orientales. Neque enim omnes confundendi sunt; plerique enim eorum sunt somniis, fabulisque indulgentes se omnium risu, ac contemptui exhibuerant; non desunt tamen alii acuti, & subtiles, qui libris vet. test. illustrandis operam non indiligentem impenderunt; & quamvis ubi de Messia agitur ceterorum errori consentiant, quia tamen pessimæ suæ cause non contempnendis argumentis patrocinati sunt, audiri merebantur (b).

252. Ut autem utilius cum eis disputetur; danda imprimis opera est, ut quædam ipsis præjudicia evellantur, quibus maxime impediuntur, ne veritatem Religionis Christianæ agnoscant, & amplectantur. Horum primum solet esse, cæteris omnibus heterodoxis communiue, pudor quidam deserendæ patriæ religionis, in qua educati sunt; tum metus consanguineis, contribubibus, atque amicis rem ingratam faciendi; ac denique nimia ter-

rendum esse volunt. Primi dicti sunt *Rabbanites*, quorum secta & numero, & doctrina celebrior est apud Judæos, ita ut Jo. Ben. Carpovles in *Introductio in Theologiam Judæam*, Pugiani fideli Raym. Martini præfixa, recte moneat, ab illis potius, quam ab aliis, Judæi doctrinæ notitiam esse desumendam. Alii traditionum hostes accerrimi dicti sunt *Karæi*, de quorum origine magna est inter eruditos contentio; ut videri potest apud Jac. Triglandium in *Diatribâ Karæi*. Hæc Secta non immerit *Naturalismi* suspicione laborat.

Longum esset dicere de celebrioribus Judæorum Scholis in Hispania, in Gallia, in Germania, & in Italia potissimum, ubi Daniel Bonbergius Venetus typographus Sec. XVI. doctiores ex Judæis vocavit, ut nitidissimas suas Bibliorum hebraicorum, ac Rabbinorum librorum editiones eorum auxilio curaret. Sed de illustribus harum Academiarum meinbris plura cipientibus abunde satisfacient Raym. Martini O. P. in *Pugione Fidei*, (quem Jo. Justus Scaliger epist. q. 3, & Gabr. Handæus in *Bibliographia politica* cum Raym. de Scheude turpiter confundebant) & Jul. Bortoloccius Ord. Cist. in *Bibl. Rabbinica magna*; ex Pro testimoniis vero Jo. Christ. Wolfius in sua *Bibl. Helvæa*.

terrenarum rerum sollicitudo. Ad hoc præjudicium tollendum Christus Dominus Matth. XIX. 29. dicebat: *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitum aeternam possidebit.* Eadem doctrina nos quoque uti debeimus.

255. Aliud præjudicium late dominans in hoc saeculo, & quod ad aliquos etiam inter Judæos penetravit, est *indifferentismus religionis*, quo putatur sufficere ad aeternam salutem verum Deum agnoscere & colere, ac reliqua legis naturalis præcepta diligenter observare, honestamque vitam ducere; de fidei autem articulis liberum esse cuilibet sentire, quod ipsi visum fuerit verius, seu sequendam esse veritatem quamdam *putatitudinem* & neque a Deo punitum iri errorem intellectus & non voluntatis (a). Ad falsam hanc opinionem tollendam dixit Jesus Samaritanæ Jo. IV. 23. *Vero adoratores Patrem in spiritu & veritate. Late contra hoc indifferentismi contagium disputavimus T. I. P. II. cap. 6. & 7.; ex quibus nonnulla etiam in concertationibus cum Judæis usui esse poterunt.*

254. Tertium Judæorum præjudicium esse solet perulgata apud ipsos doctrina, Messiam venturum cum majestatis splendore, & cum arinorum potentia ad debellandas nationes, atque amplificandum temporale Israëlis regnum. Quam falsam eorum opinionem non erit difficile convellere, ostendendo, Messiam, liberatorem, & Salvatorem non fuisse promissum solis Hebræis, sed omnibus Gentibus, quæ propterea per ipsum non destruerendæ, sed liberandæ erant a captivitate dæmonis, & ad verum Dei cultum adducendæ; ac demum tempora regnum Israhel non restituendum, & amplificandum, sed funditus evertendum esse adveniente Messia, aliudque spirituale substituendum, cujus non erit finis.

255. Sed quoniam argumenta ex prophetiis ducta, utū validissima, & plane invicta, sunt tamen multis obscuritatibus involuta, ut difficile admodum sit, pervicaces, captiososque litigatores ad silentium redigere, optimum factu erit, ad miracula Christi Domini sæpe configere, & ad ejus vaticinia, quorum veritatem facillimum erit fudi etiam populo ita demonstrare, ut repugnare negat, juxta ea, quæ c. i. indigitavimus. Experiencia compertum est, hanc methodum confirmandi veteris testamenti prophetis ex ipsius Christi doctrina, & miraculis, plurimum valere apud eos saltem, qui salutis suæ aliquam habeut sollicitudinem.

(a) Omnimodum indignationem incenrrit Gaspar Barlaeus Arminianus, cum tolerantiam religiosam etiam ad Judæos extendisse visus est, ita in laudem R. Menassen ben Israel canens:

256. Ad roborandum hoc argumentum juvabit etiam ostendere, quam pura, quam sancta, ac plane divina sit doctrina, a Jesu Christo promulgata, quod adeo verum est, & perspicue manifestum, ut Isaac Orobis ex Hispania profugus, ubi diu Judaicam superstitionem occultavit, in *Amica collatione* quam habuit cum Phil. Limbrocchio Arminiano, & tolerantismi patrono, veritate compulsus in haec verba prorumpere debuerit: *Quod Evangelium sanctissimam inculcabat doctrinam, ego sæpe concessi.* Non is porro character impostorum est, ut semper sibi constantes, veram, sanctamque doctrinam proponant. Non ergo Christus Dominus impostorum numero accenseri potest; ex quo etiam capite credibilia redduntur ejusdem miracula, quæ ex regulis sanioris critices verissima demonstrantur. Neque vero Messias antiquam Legem Moysis, quæ etiam bona & sancta est, quamquam imperfecta, solvit, sed adimplavit, ut mira sit inter utrumque fœdus consonantia; & quod in antiquo promittebatur, in novo adimpletum est.

257. Ceterum, quando agitur de conversione, non solum Judæorum, sed cuiuscumque generis errantium, plurimum proderit eorum benevolentiam captare ostendendo, nos nullo alio fine duci, quam charitatis, ut ita dociliores veritati aures præbeant; quod exemplo suo nos docuit Apostolus dicens 1. Cor. IX. 19. & seq. *Omnium me servum feci, ut plures lucifacerem ... omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.*

258. Sed etiam multum interest noscere genitum, indolem, variasque errantium dispositiones, ut in promptu habeamus media singulis idonea; alii enim sunt *ignorantes*, qui doceri debent, ac præcipue iis detegendæ sunt artes, & doli, quibus a suis Magistris irretiantur. Alii sunt *pertinaces*, quorum difficilior conversio est, non tamen desperanda, præcipue si blande, & benigne tractentur in *multa patientia*. Proderit autem, potius quam colloquiis disputare, ipsis bonos libros legendos proponere: eos enim attentius examinare solent, & facilius est veritatem meditando invenire, eique quasi a seipsis inventæ cedere; cum in disputationibus pudeat ab adversario vinci; quo fit, ut humana superbia minorata ponat conversioni obstatula in librorum pacata lectione, quam in fervida litigantium disputatione.

259. Sunt præterea alii *fervidi*, & zelo pleni; alii *frigidi*, & quasi indifferentes. Primi generis erat olim S. Paulus, quando, ut ipse narrat ad Gal. I. 15. seq., *supra modum persecutus Ecclesiam Dei ... abundantius emulator existens paternarum suarum traditionum.* Horum conver-

sio

*Si sapimus diuersa, Deo vivanus amici,
Doctaque mens pretio constet ubique suo:
Hac fidei vox summa meæ est, hac crede, Menasse.
Sic ego Christiades, sic eris Abrahamides.*

gio eo minus desperanda est, quo constat, ipsos plerumque ex ignorantia peccare, ut se ex ignorantia peccasse fatebatur S. Paulus, ac propterea facilis se misericordiam consequitum ad Timoth. I. 15. Ab illis autem impetrandum est, ut fervore aliquantisper sedato pacate rationum monumenta ex utraque parte considerare, & librare velint.

260. Difficilius res agitur cum *frigilis*, atque *indifferentibus*, qui ægre admodum induci possunt ad negotium tanti momenti serio meditandum, & quadam quasi vi inertiae a laborioso examine rejiciuntur. Nec ulla est ad istos convertendos via, nisi prius ipsis persuadeatur, maximam esse hujus diligentis examinis necessitatem, cum agatur de re maxima, nempe de ea, a qua æterna eorum felicitas pendet. Eademque methodus servanda erit cum errantibus dubiis, & incertis; qui plerumque ad *Indifferentistarum* statum migrare solent, ut patent, in re obseura, & dubia posse quemlibet impunie suam sententiam retinere.

261. Sed unum restat serio monendum, ne desiderio convertendi errantes nimis laxi & indulgentes simus in mysteriis, aliisque dogmatibus nostræ Religionis proponendis, & vindicandis; & quasi dimidiata fide contenti ea extenuari, & quodammodo labefactari patiamur. Abusus iste condemnatus fuit in quibusdam Missionariis apud notiores idololatras; qua de re sufficit legere duas celebres Constitut. Benedicti XIV., quibus finem diuturnis controversiis de ritibus Sinensibus, & Malabaricis feliciter imposuit. Sancta nostra Religio tota vera est, nec ulla esse potest societas luci ad tenebras, aut conventio Christi ad Bellum 2. ad Cor. VI. 14. Ceterum cum fides sit dominum Dei, ad ipsius opem potissimum confugere debeamus, ut laboribus nostris suam divinam benedictionem impetriri dignetur. Praeclare S. Prospex:

... *Percurrat Apostolus orbem,*
Prædice!, hortetur, plantet, riget, increpet, instet.

Ut tamen his studiis auditor promoveatur,

(a) Auctores Catholici, qui utiliter contra Judæos legi possunt, sunt Raymundus Martini O. P. in *Pugione fidei*, quem Petrus Galatinus in *Arcanis Catholicæ Veritatis*, & Porcheius de Salvaticis in *Victoria ad. impios Judeos* intolerabili plagio expilarunt, Joseph autem de Voisin plurimis notis, & Jo. Ben. Carprovius addita *Introductione illustrarunt*: tum multi illi, quos Car. Joseph Imbonatus enumerat in *Bibl. Latino hebraica*, sive de *Scriptoribus latinis*, qui ex diversis nationibus contra Judæos, vel de re hebraica utrumque scripsere. Iis addi possunt recentiores quinam, ut Jo. Clemens Cechetti Ord. Min. Obs. in *Christi fidei ad. Judaicam perfidiam novissime vindicata Ven. 1750.* in 4., Jo. Bern. De Rossi celebris in Regia Universit. Parmensi Ling. Orient. Professor in *Tract. Italico Iudaica Vana aspettazione degli Ebrei del loro Re Messia Tarma 1793.* in 4. Jos. Duguet *Traité des*

Non Doctor, neque discipulus, sed gratia soli
Efficit.

Ecclesia pro Judæis orat, ut Deus, & Dominus noster auferat velamen de coribus eorum, ut & ipsi agnoscent Jesum Christum Dominum nostrum (a).

262. Atque hanc primam sectionem iis verbis concludimus, quibus S. Augustinus suum brevem *Tract. ad. Judeos T. VIII.* conclusit: „ Hæc „ charissimi, sive gratarter, sive inflignerter au- „ diant Judæi, nos tamen ubi possumus, cum „ eorum dilectione prædicamus. Nec superbe „ glorieremur adyetsus ratus fractos: sed potius co- „ gitemus, cuius gratia, & quanta misericordia, „ & in qua radice inserui sumus; ut non alta sa- „ pientes, sed humilibus consentientes, non eis „ cum præsumptione insultando, sed cum tremo- „ re exultando dicamus: Venite, ambulemus in „ luce Domini, quoniam magnum nomen ejus „ in gentibus. Si eviū audierint, erunt inter eos, „ quibus dictum est: Accedite al eum, & il- „ luminamini, & vultus vestri non erubescant, „ Psal. XXXIII. 6. Si autem audient, & non o- „ bediunt, vident, & invident, inter eos sint, „ de quibus dictum est: Peccator vilebit, & i- „ rasceretur, dentibus suis fremet, & tabescet; „ Ps. CXI. 10. Ego autem, dicit Ecclesia Chri- „ sto, velut oliva fructifera in domo Domini: „ speravi in misericordia Dei in æternum, & „ in sœculum sœculi, Psal. LI. 10. “

Addenda post num. 205. pag. 59.

265. Aliam venturi Messiae spem concipiunt Iudei ex illa promissione, quæ legitur Lib. II. Machab. II.; ubi postquam narratrum fuisset, Jeremiam intulisse tabernaculum, & arcam, & altare incensi in spoluncam, & ostium obstruxisse, subditur Jeremiam dixisse quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propius fiat. Et tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit majestas Domini &c. Ex hoc

principes de la Foi chretienne V. I. & P. La Bertho-nye Ord. Præd. T. III. suorum Operum pro Religionis defensione Paris. 1777., ubi in fine brevis, & egregius Catechismus proponitur ad instruendos Judæos.

Multi etiam ex heterodoxis in opere tam salutari, laudabiliter laborarent, ac inter alios Jo. Chr. Wagenselius in suo Op. inscripto: *Tela ignea Satanae, hoc est arcani, & horribiles Judæorum adv. Christianum Deum, & Christianam religionem libri æxædices Altendorf. an. 1681.* Hos autem nequissimos, & plane Stygios Judæorum lib. Wagenselius sclide confutavit. Laudantur etiam alii tum a Jo. Alb. Fabricio in *Defensio argumentorum, & Syllabo Scriptorum*, qui veritatem religionis Christianæ ... asseruerunt cap. 31. tum etiam a Jo. Franc. Buddeo in *Isagoge Histor. theol. ad Theolog. Libr. poster. c. 7.*

hac Jeremiæ promissione R. Abarbanel in Comment. ad cap. IX. Danielis, ac nonnulli alii Rabbinî colligunt, nondum venisse Messiam, quia Arca, tabernaculum, & altare incensi nondum defecta sunt, tunc autem esse detegenda, quando Messias advenerit (a).

264. Resp., quidquid sit de variis eruditorum opinionibus de Arcæ revelatione (b), certum est, hanc Jeremiæ promissionem, sicuti alias superius n. 205. relatas de Jerusalem, & templi restituzione, de novis sacerdotibus, & sacrificiis, esse in sensu typico, & figurato accipiendam, scilicet de Ecclesia per D. N. Jesum Christum ædificanda, & amplificanda, de novo sacerdotio instituendo novisque sacrificiis &c. Hujus typicæ interpretationis non pauca, nec levia sunt argumenta. Sed hoc unum brevitatis gratia sufficiat.

265. Si bene consulamus ipsum Prophetam Jeremiæ, manifeste apparet, veterem Arcam Mosaicam ita fuisse absconditam, ut nullatenus deberet in posterum inveniri. Ita enim inquit c. 3. 15. seq. ex ore Domini: *Et dabo vobis pastores (c) juxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina: cumque multiplicati fueritis, & creveritis in terra, in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra.* Quæ omnia manifeste significant, non solum Arcam materialē Mosaicam non amplius inventam fuisse, sed ulterius, quando dati fuerint novi Pastores juxta cor Dei, scilicet in novo fœdere, oblitterandam esse ipsam memoriam veteris Arcæ; non amplius visitandam, sive requirendam נֶכְרָה אֲלֹהִים Nec requirent eam. Atque id totum adimpletum video-

mus; ut frustra alter expectetur Messias, qui Arca absconditam detegat. Quod igitur auctor Libri secundi Machabæorum dicit ex ore Jeremiæ, *quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat;* & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit majestas Domini &c., non potest litteraliter intelligi de veteri Arca testamenti quæ, ut mox vidimus ex ipso Jeremia, debebit omnino obliuioni tradi. Debet itaque typice intelligi de Jesu Christo, qui Arca est novi testamenti, & apparuit in majestate, non quidem temporali, sed spirituali, ad novum fœdus nobiscum pangendum.

266. Non desunt aliqui putantes, Arcam detegendam esse, quando tota Judæorum natio ad fidem Jesu Christi convertetur. Verumtamen non apparet, cui Religionis bono antiquum illud veteris Testamenti in monumentum de novo afferri debeat. Alii deum putant, Arcam videndam fore in secundo adventu Christi, propter illa S. Joannis verba Apoc. XI. versu ult. *Et apertum est templum Dei in cælo; & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus, & grando magna.* Sed præstat hæc mystice interpretari de gloria Sanctorum, ac reproborum pœnis (d).

S E C T I O II.

*De mysterio Incarnationis Domini nostri
Iesu Christi.*

Postquam in superiore Sectione contra Judæorum perfidiam demonstratum fuit, Messiam a Deo sta-

(a) Qnanquam Judæi non habeant duos Machabæorum libros pro canonis, quia scripti fuerint postquam Librorum sacrorum canon clausus erat, eosdem tamen teste S. Augustino Lib. XVIII. de Civ. c. 36. plurimi facinunt.

(b) In hoc Machabæorum loco explicando valde dissentunt Interpretes, tam veteres, quam recentiores. Sunt, qui Arcam testimenti repertam fuisse volunt, quando Babylonica captivitate soluta, inventa fuit loco ignis absconditi aqua crassa, ut dicitur II. Machab. I. 20. Ita Jac. Sallianus in Annal. Veter. Testam. ad an. Mundi 3609. In hac sententia, si vera esset, illico omnis difficultas evanesceret.

Sunt alii, qui cum Genebrardo in Chron. L. II. ad an. 2730. putant, novam Arcam similem primæ fuisse a Judæis post redditum a captivitate fabricata, cuius sententia auctor est Hegesippus Lib. I. c. 17. addens, *Arcam, & Cherubinos prioribus similes a Pompejo visos in templo.* Iuno Barthol. Marrianus lib. 3. Topographia Urbi Romæ cap. 8. in Arcu triumphali, qui ait hinc Romæ superest, arcam fœderis videri sibi visus est. In Thesauro rerum Rom. Jo. Georg. Grævii Vol. III. col. 173.

Multo tamen probabilior, & communior est aliorum opinio, Arcam testimenti à Jeremiâ in specu absconditam, non amplius repartam fuisse; cum nulla ipsius

mentio nec apud Esdram, & Nehemiam, nec in libris Machabæorum, immo nec apud Josephum inveniatur. Nec aliiquid veteri Arcæ simile in Romano Arcu triumphali oculatores videre se prostinentur. Nullo autem modo illi pauci probandi sunt, qui fabulosi auctoris Libri quarti Esdræ c. XX. 22. auctoritatem sequentes, Arcam a Chaldeis *direptam* una cum aliis vasis sacris fuisse, asserunt. Nimis enim aperte id loco alato ex Lib. II. Machabæorum adversatur.

(c) Rabbini hos Pastores esse putant Gubernatores Israëlis, qui cum Messia temporale regnum constituant; sed cum ibi addatur: *pascent vos scientia, & doctrina,* debent intelligi non Magnates, sed Doctores. Reute Hieronymus: *Hi sunt Apostoli & Apostolici viri, qui paverunt credentium multitudinem, non in Judaicis ceremoniis, sed in scientia Christi, & doctrina.*

(d) Joann. Frischmuth eruditam Dissertationem *De non speranda Arce fœderis restitutione* inseruit Thesauro theol. philog. &c. In ea multa sunt lecti digna. Dispicet tamen vehementissime, quod ex præjudiciis suis sectæ locum depromptum ex Libro II. Machabæorum rejicit, tanquam sapientem fabulam judaicam; nosque reprehendit, quod ob auctoritatem ejusdem libri apocryphi tuendam ad ridicula, & Judaicis segmentis affines opiniones delaharet.

statim post lapsum Adæ promissum a Prophetis multoties prænuntiatum, & a Patribus, ac justis vet. testamento avidissime expectatum, in plenitudine temporum tandem advenisse, eumque alium non esse, quam Iesum Nazarenum, Deum simm., & hominem; nunc ipsum Incarnationis mysterium juxta orthodoxam Ecclesiæ doctrinam nobis expoundum est, & contra multiplices hereses, quibus Infernus evomuit, vindicandum. Prius tamen aliqua præmittenda sunt, quæ si non omnino necessaria, saltem admodum utilia erunt, & multam lucem postea dicendis afferent. Sit igitur

DISSERTATIO I.

*De possibiliitate, necessitate, causa, & tempore
Dominice Incarnationis.*

CAPUT I.

*De nomine Jesu Christi; & quid sit
incarnatio Dominica?*

1. Ut S. Lucas in suo Evangelio narrat cap. II. 21., cum more Iudeorum filio B. Virginis debet in circumcitione nomen imponi, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur; neimpe quando Angelus Mariæ priujo apparuit, ut idem Lucas narrat I. 31., & iterum quando apparenſ Joseph in somnis, confortavit eum, ne Mariam uxorem suam dimitteret, quæ de Spiritu Sancto conceperat, & filium paritura erat, sic illi subdit: *Vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum,* Matt. I. 21.; quibus verbis aperte ostenditur, non vacuum nomen hoc fuisse, ut alii multi apud Iudeos vocati sunt Jesus (Act. XIII. 6., Coloss. IV. 11. &c.), sed hoc nomine fuisse nostram redēptionem significatam. Polchre S. Bernardus Serin. XV. in Caut. n. 8.: *Habuit & Iudea quosdam Jesus, quorum vacuis gloriatur vocabulis. In Christo autem jam vox, jam sensus est, & patet, eum non inane portare nomen instar priorum. Plura ibi habet mellitus Doctor ad ex-*

citandam pietatem, & devotionem erga hoc sanctissimum nomen lectu dignissima.

2. Jam vero hoc nomen hebraicum est a radice וְ in hiphil יָשַׁר salvavit; unde Jesus idem est ac Salvator (a). LXX. autem Interpretes nomen Ιησοῦς in sua greca versione retinuerint, quos secuti sunt Evangelistæ supra laudati; ac demum Latini hoc ipsum nomen Jesus adoptarunt.

3. Sed aliqua difficultas oritur ex verbis Evangelistæ Matthæi ita pergeantibus: *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quo l dictum est a Domino per Prophetam dicentem (Isaiæ VII. 44.): Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum: Nobiscum Deus; cum tamen noster Servator nunquam dictus sit Emmanuel. Facile autem tollitur haec difficultas, observando: Evangelistam voluisse conjungere verba Angeli etiū celebri Prophætia Isaiae de partu Virginis, non tam ad verba ejusdem prophætæ attendendo, quam ad sensum. Quid enim est aliud Emmanuel, quam Nobiscum Deus, seu Deus servitor noster (b)? Nunc pauca addamus de nomine Christi, quo divinus noster Salvator appellatus fuit.*

4. Ut nomen Jesus est hebraicum, ita nomen Christus est græcum, & significat unctum, atque respondet appellationi Messias; unde Joan. I. 41. Andreas dixit fratri suo Simoni: *Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus); & S. Augustinus Tract. VII. in Joan. n. 13. Tom. III. P. II. Messias, inquit, hebraice, Christus græce est, latine unctus; ab unctione enim dicitur unctus ... ille singulariter unctus, præcipue unctus, unde omnes Christiani unguntur. Atque hoc nomen Christi, seu Uncti multo tempore antea fuit Messiae tributum a Daniele Propheta cap. IX. 24. in celebri vaticinio: Septuaginta hebilo-mades &c. ... ut ungatur Sanctus Sanctorum. Ab hoc nomine nos denominamur Christiani, quod Antiochiae primum factum fuisse discimus ex Acta Apost. c. XI. 26.*

5. Multa alia de his duobus nominibus addi possent, sed concludamus cum S. Hieronymo in cap. XVI. Math. vers. 10.: *Horum nominum (Jesu Christi) alterum est proprium, quod ab Angelo impositum est; alterum accidens, quod ab uni-*

ctio-

(a) De hac voce copiose tractat noster Sanctus Paginus in Thesauro lingue sanctæ pag. 1093., & seq., ubi in fine ita concluditur: „Ab hac radice (יְהוָה) „est יְהוֹשֻׁעַ Jehosuach nomen proprium quo multi in „Hebreo populo sunt vocati; sed duo præ ceteris in „signis, filii Nun, qui Moysi in ducatu successit, „qui prius יְהוֹשֻׁעַ eadem nominis ratione fuerat di- „ctus: alter summus Sacerdos filius Jotsadak, qui „postea contractans a rediuebus a Babilone יְהוָה numer „cupans; unde certum est, nomen Jesu Servatoris „nostræ ductum, juxta etymon ab Angelo quoque ex- „plicatum. In eum veritas etymin incidit, cum in a- „liis esset tantum unbra ... quod nomen nefas hodie

„sit enīquam post Christum ex nostris iuditum legi- „tur. „Vid. etiam S. Hieronymus Comment. in cap. I. Osca.

(b) Emmanuel constat ex tribus vocibus hebraicis דְּיוּ, seu, cum יְהוָה nu nobis, לְאֵל Dens: cum no- bus Deus, ad salvandum nos. Objicientibus autem Ju- deis, Iesum Nazarenum nunquam fuisse vocatum Em- manuel, respondebat Tertullianus Lib. contra Iudeos c. 9., Hebreis haud insolens esse, ut vocari sumant pro esse: unde ea verba: *vocabitur nomen ejus Emmanuel, idem significant, ac erit nobiscum Deus ad sal- vandum nos.*

ctione convenit ... Christus commune dignitatis est nomen, Jesus proprium vocabulum Salvatoris. Nunc quædam de ipsius Incarnationis Dominicæ notione.

6. Incarnationis nomen quanquam apud purioris linguae latinæ cultores non inveniatur, passim tamen a Theologis usurpatum ad designandum magnam illud pietatis Sacramentum, quo *Verbum caro factum est*, ut dicitur Joann. I. 15. Eadem voce etiam Sancti Patres latini usi sunt, atque inter ceteros, elegantissimus Sanctus Leo in celebri illa Epistola ad Flavianum XXVIII. alias 10., ubi integrum exponit hujus mysterii orthodoxam fidem, quam tamen totam contineri dicit in illis tribus Symboli articulis, quibus „*Fideleum universitas profitetur credere in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine; quibus tribus sententiis omnium fere hereticorum machinæ destruuntur (a).*“ Multis alii nominebus a Sanctis Patribus cum græcis, tum latinis, hoc mysterium appellatum soit, scilicet *œconomiae, incorporationis, confœderationis, ac præcipuo inhumanationis (b).* Sed modo apud Theologos fere nullum aliud nomen occurrit, quam *Incarnationis*, tum propter mox laudata verba S. Joannis *Verbum caro factum est*, tum etiam propter alia S. Pauli 1. ad Timot. III. 16. *Magnum est pietatis Sacramentum quod manifestatum est in carne.* Hinc potius a carne, quæ visibilis est, quam ab anima inuisibili sumpta est denominatio. Et hæc quidem de nomine Incarnationis. Nunc paucæ de re ipsa.

7. Incaratio definiri potest ex S. Augustino Lib. XII. de Trin. cap. 17. land. a S. Thoma 5. P. quæst. 1. *Conjunctio divinae naturæ cum humana, ut ex duabus istis natura fiat una Persona Verbi divini.* Conjunctio autem ista, seu ut communiter (licet minus latine) dici solet, unio non est moralis tantum, vel accidentalis, sed *substantialis, & hypostatica*, qua scilicet duas diversæ naturæ, divina, & humana adeo arte & perfecte conjugantur, ut unum resultet suppositum, nempe Christus, ex duabus ipsis naturis impermixtis & inconfusis, compositus.

8. S. Thomas Lib. IV. cont. Gent. cap. 39. ita totum arcanum divinæ Incarnationis mysterium,

paucis comprehendit: Oportet dicere quod in Christo sit una natura divina perfecta, & humana perfecta, ex anima scilicet rationati, & humana carne constituta; & quod haec duas naturas unitas sunt in Christo non per solam inhabitationem, neque accidentalis modo, ut homo unitur vestimento, neque in sola personali habitudine, & proprietate, sed secundum unam hypostasim, & suppositum unum. Hoc enim solum modo salvari possunt ea, quæ in Scripturis circa incarnationem traduntur.

9. Prosequitur porro Angelicus capitibus seq., & hæc omnia aliquanto uberiori declarat, observans primo, fidem catholicam docere, factam esse duarum naturarum unionem in persona, non in natura; illa enim uniuntur in natura, ex quibus constituitur integritas speciei alicuius; sicut anima, & corpus uniuntur ad constituendam speciem animalis, & universaliter quæcumque sunt partes speciei. Est autem impossibile, quod alicui speciei in sua integritate jam constitutæ aliquid extraneum uniatur in unitatem naturæ, nisi species solvatur. Cum enim species sint sicut numeri, in quibus qualibet unitas addita, vel subtracta variat speciem, si quid ad speciem suam jam perfectam addatur, necesse est, aliam speciem esse: non igitur conjunctio naturæ humanae jam perfectæ fieri potuit cum natura divina in ipsa natura.

10. Facta est ergo hæc conjunctio in persona; neque enim personæ repugnat, ut aliqua eidem uniantur, quæ ad ejus naturam non pertinent, ut hominis; personæ plura accidentia uniuntur; vel extrinsece tantum, ut annulus, aut vestimentum; vel etiam intrinsece, ut sunt corporis, animique diversæ dotes. Ita quidem accedit in personis, vel suppositis creatis; unde Nestorius deceptus est, putans, eodem modo factam esse duarum naturarum conjunctionem in Dominica incarnatione, scilicet *accidentaliter tantum; quasi humana natura se habet ad Verbum, sicut templum quoddam, in quo ipsum Verbum habitat.* unde etiam consequebatur, duas esse in Verbo incarnato personas; alteram neinde humanam, alteram divinam, quæ prius moraliter solum conjungeretur. Et hæc fuit Nestorii heres merito ab Ecclesia proscripta.

11. Necessarium est igitur ponere, talen fuisse unionem Verbi, & hominis, ut neque ex duabus una

(a) Integra describenda esset illa dogmatica epistola, in qua sanctissimus, eloquentissimus Pontifex Flaviano Episcopo Constantinopolit. exposuit, quid Catholicæ Ecclesie universaliter & Sacramento Dominicæ Incarnationis credit, & doceat: ut ipse S. Leo scripsit Theodosio Augusto epist. XXIX. Quanta autem fuerit apud omnes Fideles ejusdem epistolæ auctoritas, multis veterum testimoniorum ostendi posset. Sed in praesentiarium sufficiunt communis illa, Patrum Concilii Chalcedonensis acclamatio Act. IV. *Qui non consentit epistolæ Sanctissimi Episcopi Leonis, hereticus est.* Vi-

deri etiam potest doctrina Incarnationis Verbi Dei breviter, accurate collecta in Symbolo *Quicumque*.

(b) Hoc præcipue vocabulo multi utebantur, quia aptius videbatur ad excludendum insanum Apollinaris errorem, quod Verbum assumperit carnem sine mente. Vocabulo *inhumanationis* utentes significare volebant, a Verbo assumptam fuisse totam humanam naturam. Græci hanc inhumanationem vocabant *επανθράστης*, & S. Athanasius suam de Incarnatione orationem ita inscripsit *τετρά τριτοῦ επανθράστητεος*, Sermo de inhumanatione Verbi Tom. I.

nna natura conflata sit, neque Verbi ad humanam naturam talis fuerit unio sicut est alicuius substantiae, puta hominis ad exteriora, quae accidentaliter se habent ad ipsum, ut dominus, & vestimentum: sed Verbum in humana natura, sicut in sibi propria facta per incarnationem, subsistere ponatur, ut & corpus illud vere sit corpus Verbi Dei, & similiter anima, & ita Verbum Dei vere sit homo. Et quamvis haec unio perfecte ab homine non valeat explicari, tamen secundum modum, & facultatem nostram ita pergit Angelicus, id exponere ad ædificationem fidei catholicæ, ut contra infideles defendatur.

12. Utitur autem exemplo conjunctionis animæ cum corpore, quia in rebus creatis nulla inventur major similitudo: ac propterea ea unus est etiam auctor Symboli Quicunque, dicens: *Sicut anima rationalis, & caro unus est homo, ita Deus, & homo unus est Christus.* Sed cum anima rationalis unitatur corpori, & sicut materie, & sicut instrumento, non potest esse similitudo, quantum ad primum modum unionis: sic enim ex Deo, & homine fieret una natura, cum materia, & forma proprie constituant naturam speciei. Relinquitur ergo similitudo conjunctionis animæ corpori, velut instrumento; unde etiam Sancti Patres naturam humanam appellantur organum, vel instrumentum Divinitatis, sicuti corpus est organum animæ.

13. Verum hic acute observat S. Doctor, corpus esse instrumentum animæ, non extrinsecum, sicut dolabra est instrumentum extrinsecum artificis; sed intrinsecum, ut manus est pariter ejusdem artificis instrumentum, sed intrinsecum; per dolabram enim possunt multi artifices operari, sed haec manus est proprium instrumentum, nisi hujus artificis, eidem unitum. Sic igitur & in unione Dei, & hominis ad ipsum considerari potest. Omnes enim homines comparantur ad Deum, ut quædam instrumenta, quibus operatur. Sed alii homines comparantur ad Deum, quasi instrumenta extrinseca, & separata; moventur enim a Deo, non ad operationes proprias sibi tantum, sed ad operationes communes omni rationali creaturæ, ut est intelligere veritatem, diligere bona, & operari justa. Sed humana natura in Christo assumpta est, ut instrumentaliter operetur ea, quæ sunt operationes propriæ solius Dei, sicut est inuidare peccata, illuminare mentes per gratiam, & introducere in perfectionem vitæ æternæ. Comparatur igitur humana natura Christi ad Deum, sicut instrumentum proprium & conjunctum, ut manus ad animam.

(a) Dixi directe; certum enim indirecte, seu ex evidenteribus, ut dici solet, credibilitatis motivis hoc mysterium sicuti & omnia demonstrari, quia evidenteribus argumentis constat, illud a Deo, falli & fallere necio, fuisse revelatum. Qua de re nos etiam egimus primo Tomo Isagogico P. I.; & digna est, quæ lega-

14. Ita sere iis leim verbis noster S. Praceptor, observans tamen in fine c. 41., predicta exempla non sic posita esse, ut omnimoda similitudo sit in his requireenda; intelligendum est enim, Verbum Dei multo sublimius, & intinuis humanae naturæ potuisse uniri, quam animæ cuicunque proprio instrumento. Et licet Verbum Dei sua virtute penetret omnia, utpote omnia conservans, & portans; creaturis tamen intellectualibus, quæ proprio Verbo perfici possunt, & ejus participes esse, ex quadam similitudini affinitate, & eminentius, & ineffabilius potest uniri.

15. Haec aliquanto susius praemittenda erant, primo ut Theologiae tyrones si non plenam, & accuratam, sufficientem saltem totius mysterii cognitionem haberent, ut eo facilius exortas contra ipsum haereses cognoscere, & refellere valeant: tum etiam ut quædam argumenta ex fallaci nostra ratione deproupta, quibus Ethnici & Judæi, eorumque adstipulatores Sociniani, hoc mysterium, ut plane absurdum, atque impossibile explodere nituntur, facilius dissolvantur; inde enim plerumque oriuntur, quod recta, & accurata hujus sublimis, atque arcani Sacramenti uotio non habeatur; ut ex seq. capite constabit.

C A P U T II.

Solvuntur quædam subtile Philosopherum rationes, quibus Ethnici, Julæi, Sociniani, aliisque probare conantur, mysterium Dominicæ incarnationis esse absurdum, & impossibile.

16. S. Augustinus Lib. X. *De Civ. Dei* cap. 29. Tom. VII. Platonicos Philosophos alloquens, eos opportune inonebat, *humilitate opus esse*, ut credatur, Deum assumptissime humanam carnem, ut Catholica fides nobis credendum propônit. Et postquam nonnullis exemplis ex eorum Philosophia petitis ostenderit, hoc arcanum mysterium esse possibile, & credibile, ita eos arguebat: *Quid causæ est, cur ... Christiani esse nolitis, nisi quia Christus humiliiter venit, & vos superbi estis? ... Quod iterum dico: Christus humilius est, vos superbi.* Et quamvis argumentis a solo rationis lumine ortis directe nequeamus Ethnicis demonstrare, Verbum divinum esse factum carnem (a), possumus tamen vias eorum argutias refellere, quibus magno, sed inutili molimine nituntur probare, hoc mysterium esse impossibile, adeoque Religionem eliminandum.

PRO.

Dicitur S. Augustini epistola CXXXVII. ad Volusianum n. 16. T. II., ubi solita sua facundia breviter omnia ea argumenta exponit, quibus adversus Judæos, & Gentiles manifeste ostenditur, veram esse Religionem a Jesu Christo nobis promulgatam; unde postea consequitur, etiam verum esse mysterium Dominicæ incarnationis.

PROPOSITIO.

Nulla est repugnancia in divinae incarnationis mysterio; adeoque impossibile Deo non est.

17. Id autem probatur primo, quia non debet reputari impossibile, nisi illud solum, quod aper-tam involvit contradictionem; ut enim dicitur Lucæ XVIII. 27.: *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum;* atqui nulla est repugnancia, aut contradicatio quod Verbum di-vinum sibi copulet arctissimo, & indissolubili vin-culo naturam humanam; nullum quippe hactenus allatum est, aut afferri potest argumentum, quo ostendatur, hoc ineffabile divinæ bonitatis mysterium restæ, sanæque ratione repugnare: ergo &c. Hoc arguento usus est Archangelus Gabriel, quando B. Mariæ Virgini arcana hoc mysterium ad credendum proposuit, inquiens Lucæ I. 57. *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

18. Secundo. Non repugnat, plures Personas in una eademque numero natura inveniri, quemadmodum de Sanctissimæ Trinitatis mysterio demonstratum a nobis fuit (Tomo III. Dissert. I. cap. 4.): neque igitur repugnabit, duas naturas, divinam, & humanam in uno supposito con-jungi.

19. Tertio aliquam hujus mysterii similitudinem, tametsi longissime distantem, nobis suppeditat conjunctio animæ cum corpore ad individuum hominem constitendum; quainvis enim anima sit naturæ a corpore omnino diversæ, utpote spiritualis, potuit tamen divina omnipotentia ita utrumque conjungere, ut una inde resultaret humana natura: pari ergo ratione potuit Deus naturam humanam sibi tam arte copulare, ut unum exurerget suppositum divinum in duabus natüris subsistens (a).

20. Obj. primo. Si Deus humanam naturam hypostaticè assumpsisset, aut esset mutatus in cor-pus, aut saltem esset virtus in corpore; atqui utrumque Deo, enti simplicissimo repugnat; ergo etiam repugnat Deum incarnari.

21. Resp. ex doctrina Incarnationis superiore ca-

nationis, quod doctrinæ Christianæ caput, & funda-mentum est.

(a) Subtiliores Scholastici non immerito observant, dupliciter demonstrari posse aliquid esse possibile, neinpe positive, quando directe probatur vel ex causa, vel ex effectu aliquid a Deo fieri posse; & negative, quando solum argumento solvuntur, quæ contra rei possibilitatem afferuntur. Primo modo communiter negantur, probari posse, incarnationem Dei esse pos-sibilem, quia ipsius nulla alia est causa, nisi impe-netrabilis Dei voluntas; nec in rebus naturalibus ul-lus est ipsius effectus, cum ipsa sit ordinis supernatu-ralis: restat ergo, ut allatae rationes non concludant,

pite exposita, Verbum divinum non fuisse in car-nie conversum, nec ipsi ita unitum, quæ esset corporis forma, sed humana naturam in se per-fectam divinæ copulatam fuisse in unitate suppo-siti; unde non sequitur, Verbum esse virtutem in corpore, cuiusmodi est anima humana, quæ est forma corporis substancialis.

22. Neque huic conjunctioni humanae naturæ cum divina obstat infinita inter utramque distan-tia: ut enim bene observat S. Thomas in III. Sent. Dist. I. quæst. 1. art. 1. ad 3., quamvis inter illas duas naturas infinite distantes non sit proportio entitatis & commensurationis, est ta-men quædam proportio ordinis, scilicet potentiae activæ Dei, quæ est infinita, & potentiae passi-væ in creatura; quo fit, ut Verbum divinum potuerit humanam naturam in consortium divinæ as-sumere.

23. Urgent tamen dicentes, a Deo non potuisse assumi malitiam, quæ non magis distat a summa bonitate, quam humanitas a Deo.

24. Respondet autem S. Th. 5. P. q. 1. art. 1. ad 3., humanam naturam esse institutam a Dei sapientia, & ordinatam ad Dei bonitatem, non sic autem malum culpæ, quod committitur per re-cessum ab arte divinæ sapientiae, & ab ordine divinæ bonitatis; potuit ergo prima a Deo assu-mi, non autem malitia.

25. Obj. secundo. Si divina Persona Verbi ve-re assumpsisset naturam, facta fuisset de novo sub-sistens in natura humana: ergo fuisset substancialiter mutata; quod Deo enti immutabili re-pugnat.

26. Resp. totam mutationem factam esse in na-tura humana, quæ fuit a Verbo assumpta in con-sortium divinæ naturæ, & secundum hanc solam dicitur Verbum in utero Virginis conceptum, na-tum, passum, & mortuum: non autem in natu-ra divina, quæ æterna est & immutabilis. Quam-obrem observat S. Augustinus in Lib. LXXXIII. Quæst. quæst. 73. T. VI. Apostolum dixisse de Unigenito Filio Dei, quod habitu sit inventus ut homo ad Philipp. II. 7., ut intelligeremus non mutatum esse Verbum susceptione hominis, sicut nec membra ueste induta mutantur (b).

27. Dices. In incarnatione Verbum humanitati vere, & intrinsece unitum dicitur, cui antea u-ni-

nisi mere negative; quod amplius apparebit in solu-tione argumentorum. Seclusa tamen hac Scholasticorum subtilitate, nobis sufficit arguenda Gentilium, Ju-dæorum, ac Socinianorum, quibus hoc mysterium im-possible esse, & rationi repugnare contendunt, ex ra-tione ipsa refellere.

(b) Obiter notamus, hanc similitudinem vestimenti cante accipiendam esse, ne in errore illorum incidi-damus, qui humanitatem a Verbo assumptam esse do-cebant modo accidentali, ut ali homine assumitur uestimentum, quos confutat S. Thomas L. IV. Cont. Gent. cap. 37.; & nos etiam suo loco confutabimus.

nitum non erat; sed hoc sine mutatione aliqua intelligi nequit: ergo &c.

28. Resp., hanc Verbi unionem humanitati factam esse per solam mutationem humanitatis, quæ a divina Persona assumpta est, non autem per mutationem ipsius divinitæ Personæ assumptæ, quæ nullam inde perfectionem acquisivit. Sicut si nova crearetur a Deo nostræ telluris portio, nulla inde fieret in sole mutatio, qui eam radiis suis iluminaret; neque ulla soli perfectio accresceret, quauquaque hæc omnia rerum creatarum exempla infinite distant ab eo mysterio, cuius nulla est, aut esse potest in rebus creatis similitudo.

29. Dices. Deus in incarnatione novas, ac reales denominations acquisivit, nempe hominis, passibilis, mortalis &c., quas antea non habebat; sed novæ istæ, ac reales denominations non possunt oriri, nisi ex aliqua intrinseca ipsius mutatione, per acquisitionem novæ alicujus formæ: ergo &c.

30. Resp., reipsa novam formam, nempe humanam naturam a Verbo divino incarnato fuisse susceptam, non intrinseca aliqua sui mutatione, sed solum extrinseca terminatione, ut exemplo radiorum solarium inox explicatum est, qui sine ulla solis mutatione extenderentur etiam ad illam telluris portionem, quæ esset de novo creata. Hinc vere Filius Dei dicitur homo factus, passus, & mortuus in illa natura assumpta.

31. Ad pleniorum autem hujus difficultatis solutionem afferenda est doctrina S. Thomæ 2. P. quæst. 16. art. 6. ad 2., ubi explicans illam propositionem: *Deus factus est homo*, inquit: „*Fieri*,, ri importat, quod aliquid prædictetur de novo „*de altero*. Unde quandocunque aliquid de novo „*prædicatur de altero cum mutatione ejus*, de „*quo dicitur*, tunc fieri est mutari: & hoc con- „*tingit in omnibus*, quæ *absolute dicuntur*: non „*enī potest albedo*, aut *nigredo de novo adve-* „*nire alicui*, nisi per *hoc*, quod de novo mu- „*tatur ad albedinem*, vel *nigredinem*. Ea vero, „*quæ relative dicuntur*, possunt de novo prædi- „*cari de aliquo absque ejus mutatione*: sicut ho- „*mo de novo sit dexter absque sui mutatione per* „*motum illius*, qui sit ei *sinister*. Unde in ta- „*libus non oportet*, omne quod dicitur fieri, es- „*se mutatum*, quia hoc potest accidere per mu- „*tationem alterius*... *Esse autem hominem con-* „*venit Deo ratione unionis*, quæ est relatio quæ- „*dam*. Et ideo esse hominem prædicatur de no- „*vo de Deo*, absque ejus mutatione, per muta- „*tionem humanæ naturæ*, quæ assumitur in di- „*vīnam personam* &c.“. Hæc S. Thomas, ex quibus multæ adversariorum objectiones resol- vuntur.

32. Dices tertio. Si Angelus carnem humanam ita assumeret, ut ejus substantia ad illam terminandam extenderetur, quonodo nos dicimus de incarnatione Verbi, certum est, hoc sine intrinseca Angeli mutatione fieri non posse: ergo pari-

Gazzaniga T'eo!. Tom. V.

ter Verbi incarnatione sine ejusdem intrinseca mutatione fieri non potuit; adeoque est impossibilis.

33. Resp. neg. cons. Cum enim Angelus infinite perfectus non sit, addita ei natura humana adderetur etiam aliqua nova perfectio, adeoque fieret intrinseca aliqua ipsius mutatio. Hoc discrimen assert S. Thomas in III. *Sentent. Dist. I.* quæst. 1. art. 1. ad 2. inquietus: *Quo l est perfec-* tum *in se*, non unitur alteri a*l acquirendam*, sed ad *communicandam* perfectionem. *Et sic Deus homini uniri voluit non propter se, quia non habet, quo crescat ejus perfectio, sed propter hominem, cui subvenientem erat*. Et hæc etiam est ratio, propter quam Deus mutari nequeat, quia cum sit ens perfectissimum, nullam potest perfectionem acquirere, vel amittere.

34. Obj. tertio. Unius, ejusdemque rei essentia, seu natura non potest esse nisi una; alias res bis, aut sœpius existeret, quod repugnat: ergo etiam in Deo nou potest esse nisi una essentia, seu natura.

35. Resp., cuiuslibet rei subsistentis esse unam naturam tantum, per quam simpliciter esse habet; & sic verbum Dei per solam naturam divinam simpliciter esse habet, non autem per naturam humanam, sed per eam habet, quod sit homo; unde non bis habet existentiam; quemadmodum nec homo bis dicitur existere ex eo, quod novam existendi formam, priore non desperita, acquirat, quamvis hæc paritas, ut omnes aliae ductæ a rebus creatis, infinite a mysterio incarnationis deficiat.

36. Obj. quarto. In Divinis propter summam simplicitatem persona idem est cum natura; sed humana natura non potest esse idem cum divina persona: impossibile est ergo divinam hypostasim subsistere in humana natura.

37. Resp., naturam divinam, per quam Verbum ab æterno subsistit, debere idem esse cum divino Verbo, neque ab eo posse realiter distinguiri: non sic autem naturam humanaum, quam ad unam subsistentiam trahit, ut in ea subsistat: unde non oportet, quod natura humana sit idem cum persona divina. Ita S. Thomas.

38. Obj. quinto. Natura in se considerata est magis simplex, & generalis, quam hypostasis, quæ in ea subsistit; natura enim, quæ in se considerata est communis, individuatur per hypostasim. Si igitur divina hypostasis subsistat in humana natura, sequitur, humanam naturam esse simpliciorem, quam sit divina hypostasis; quod est absurdum.

39. Resp., hypostasim Verbi non constitui simpliciter per humanam naturam, ut per eam sit; sed solum ut per eam sit homo; per naturam autem divinam simpliciter, & absolute constitui hypostasim, seu personam Verbi, ut sit: unde natura divina non est re ipsa simplicior, quam Verbum, sed solum nostro intelligendi modo. Alter autem est natura humana, per quam Verbum

non habet, ut absolu'e sit, sed u' sit hic homo.

40. Et sic etiam eadem de causa non constituitur hypostasis Dei Verbi *simpliciter per hanc naturam signatim*; sed solum per humanam naturam constitutur hic homo subsistens in persona divina; cum jam ab eterno haec ipsa hypostasis per divinam naturam sibi a Patre communicatam sit ejusdem Patris, Filius, & Verbum.

41. Obj. sexto. Est in mysterio incarnationis contradicatio manifesta; dicitur enim natura humana integra, & omnino perfecta a divino Verbo assumpta, ut in ejusdem Verbi persona subsistat; caret ergo propria subsistentia, adeoque perfecta non erit. Præterea intelligi non potest, quomodo possit natura humana a propria subsistentia separari eaque privari; quia subsistentia non distinguitur a rei essentia, & persona desipiri solet ex Boetio *naturæ rationalis individua substantia*.

42. Resp., nihil derogari, imo maximam perfectionem addi naturæ humanæ ex eo, quod loco proprie subsistentiæ divitiam acquirat, subsistendo in Persona divina: posse autem eamdem naturam humanam propria subsistentia privari, dubitandum non est, cum in sola divina natura propter summam ejusdem simplicitatem, idem omnino sit essentia, & subsistentia; qui de re videndus est S. Thomas I. P. quæst. 5. art. 5., & quæst. 29. art. 2. ad 3. Definitionem autem Boetii jam explicuimus Tomi. III. pag. 55. n. 215. cum S. Thoma I. P. quæst. 50. art. 1. ad 1., quod Boetius per *individuum substantiam intellexerit substantiam*. Cum autem a Verbo incarnato fuerit assumpta natura humana sine propria subsistentia, hinc factum est, ut unica sit in Christo persona, non duplex.

45. Obj. ult. Deus sua immensitate omnia replens, naturæ humanæ etiam sine incarnatione erat essentia sua intime conjunctus; intelligi itaque non poterit, quænam sit haec nova conjunctio naturæ humanæ cum persona divina, quæ dicitur facta in Verbi incarnatione.

44. Resp., Deum utique per suam essentiam omnibus rebus esse intime præsentem, quemadmodum in II. Tomo probatum fuit; sed non est in omnibus eodem modo. *Tribus enim modis*, inquit S. Thomas lect. 2. in cap. II. epist. ad Coloss., est Deus in rebus: unus est communis per potentiam, præsentiam, & essentiam: aliud per gratiam in Sanctis: tertius modus est singularis in Christo per unionem, scilicet hypostaticam. Hinc etiam superius n. 15. vidimus cum:

eodem S. Thoma, homines, & quaecumque res creatas comparari ad Deum ut insti menta exprimerent, & separata; humanam vero naturam in Christo assumptam fuisse, *sicut instrumentum proprium, & conjunctum, ut manus ad animam*. Vid. Angelicus Lib. IV. Cont. Gent. cap. 41.

45. Scholion. Opportunum duximus sin minus omnes, saltem præcipias difficultates evadere, quibus Dominicae incarnationis hostes eam, ut impossibilem, & absurdam ad superstitiones fabulas amandandam esse blaterant; qua in re exemplum S. Thomæ præceptoris nostri secuti sumus in Lib. IV. cont. Gent. cap. 40. & 49. Non autem tempus inutiliter terendum esse censemus in subtilioribus aliis Scholasticorum quæstionibus, quas etiam S. Doctor intactas reliquit (a).

46. Quæres primo, an Deus potuit assumere naturam Angelicam?

47. S. Thomas 5. P. quæst. 4. art. 1. ad 5. opinionem quorundam respuit, qui ideo dicebant, naturam Angelicam non potuisse a Deo assumi, quia a principio suæ creationis erat in sua personalitate perfecta, cum non subjaceat generationi, & corruptioni: unde non posset in unitatem divinæ personæ assumi, nisi ejus personalitas destrueretur, quod non videtur conveniens. Respuit inquam Angelicus hanc sententiam; quia posset Deus proluendo novam Angelicam naturam copulare eam sibi in unitate personæ; & sic nihil præexistens ibi corrumperetur.

48. Negat tamen S. Doctor, congruum fuisse, ut Deus assumeret naturam Angelicam, quia peccatum Angelorum irremediabile erat, Apostolo Petro dicente in secunda epist. cap. II. 4. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit excrucios*. Cur autem peccatum Angelorum esset irremediabile, non una afferri potest ratio ex sanctis Patribus.

49. Prima illa est, quam affert S. Jo. Damascenus Lib. II. de fide orthod. cap. 4. nempe *quod hominibus est mors, hoc fuisse Angelis lapsus*: peccando igitur Angelus fuit in termino, post quem mereri amplius non potest, sicut homo moriendo meriti incapax fit. Quia igitur homo peccando non statim mortuus fuit corpore, facultatem merendi non amisit; & ideo Reparator eius fuit, cuius gratia a lapsu resurgere potest.

50. Altera ratio haec affertur, quod non tota natura Angelica in peccatum sit lapsa, sicut tota lapsa fuit natura humana primo homine peccante:

ne

(a) Petrus Dan. Huetius nonnulla ex fablebus Gentilium historiis eruditæ colligit, ut ostenderet, eorum Sapientibus visum non fuisse impossibile hoc Deorum cum hominibus commercium, ut aliqui eorum humanam naturam assumerent. Id pariter concludit contra Mahometanos cum ex eorum Alcorano, tum quia Achmetus ben-Haget confiteri non dubitavit, Christum es-

se Dei Verbum æternum. Multo felicius, ut ego quidem arbitror, illustrissimus hic Scriptor id ipsum demonstrat contra Judæos ex eorum Talmudicis libris, in quibus nonnulla aliquando apparent veteris apud Hebreos doctrinæ, Deum ipsum venturum in mundum ad redemptionem Israel. Vide Sect. I. cap. 9.

ne igitur tota natura humana in damnatione maneret, misit Deus Filium suum Unigenitum ad eam redimendam.

51. Addi potest, hominem non ita libere peccasse, sicut peccavit Angelus, qui nulla externa tentatione pulsatus ex pura malitia Deo creatori suo factus est rebellis: homo vero ab Angelo seductore fuit ad peccandum sollicitatus; quonobrem minus indignus reputari potest. Quae ratio etiam magis valet de Adæ posteris, qui non propria, sed Adami voluntate peccarunt.

52. His tamen, aliisque rationibus non obstantibus, debemus imperscrutabilia judicia Dei etiam hac in parte humiliiter adorare; qui sicut ex hominibus multos perire permittit, quamvis posset salvare omnes, ita etiam nemini ex infinita proptermodum Angelorum peccantium multitudine necessarium salutis remedium afferre voluit. Eo igitur maiores Deo gratias habere debemus, quo viagis singulare est beneficium nobis collatum.

53. Quæres secundo, an Deus debuerit assumere naturam humanam ex stirpe Adami?

54. Respondeat S. Augustinus Lib. XIII. de Trinit. cap. 17. & 18. Tom. VIII., „pertinuisse ad justitiam, bonitatemque Creatoris, ut per eamdem rationalem creaturam superaretur diabolus, quam se superasse gaudebat, & de ipso genere venientem; quod genus, origine vitiata per unum, tenebat universum. Poterat enim utique Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei, & hominum, non de genere ilius Adami, qui peccato suo genus obligavit humanum; sicut ipsum, quem primum creavit, non de genere creavit alicuius. Poterat ergo vel sic, vel alio, quo vellet modo, creare unum alium, de quo vinceretur vixit prioris; sed melius judicavit, & de ipso quod victimum fuerat, genere assumere hominem Deus, per quem generis humani vinceret inimicum.“

55. S. Thomas 5. P. quæst. 4. art. 6. tres alias addit rationes. Primo quia videtur ad justitiam Dei pertinere, ut ille satisfaceret, qui peccaverat: de natura igitur illa humana, quæ peccato corrupta erat, debuit nasci Christus Dominus, qui pro tota natura Deo satisfaceret.

56. Secundo, quia hoc etiam pertinet ad maiorem hominis dignitatem, dum ex illo genere, quod fuerat a diabolo victimum, nascitur vixit Diaboli; seu ut loquitur S. Leo Magnus in Serm. I. De Nativit. D. N. J. C., ut inventor mortis Diabolus per ipsam (naturam) quam vicerat, vinceretur. Addit postea Sanctus Pontifex: „In quo conflictu pro nobis inito, magno, & mirabili aequitatis jure certatum est, dum omnipotens Dominus cum sævissimo hoste, non in sua maiestate, sed in nostra congrreditur humilitate, objiciens ei eandem formam, eandemque naturam mortalitatis quidem nostræ participem, sed peccati totius expertem.“ Unde etiam Apolos inquit Hebr. VII. 26. *Talis enim decebat,*

ut nobis esset Pontifex, sanctus, invincens, impollitus, segregatus a peccatoribus.

57. Tertio quia per hoc etiam Dei potentia magis ostenditur, dum de natura corrupta, & iniuria assumpsit id, quod in tantam virtutem, & dignitatem est promotum. Hactenus Angelicus.

58. Commendatur quoque misericordia Dei, quia nos quoniam inimicos ita dilexit, ut nostram naturam irrevocabili vinculo sibi conjungeret.

59. Quærit autem ibidem Angelicus, ecce Verbum divinum non assumpserit ipsam naturam Adami, qui peccaverat?

60. Respondeat autem, oportuisse, Christum, qui venerat ad tollenda peccata mundi, esse sine peccato; ut neque qui debebat alios mundare, non indigeret ipse mundari.

CAPUT III.

De causis Dominicæ incarnationis, ac præcipue de causa finali.

61. Quando quæritur de Dominicæ Incarnationis causa efficiente, sine dubio respondetur, eam fuisse totam Sanctissimam Trinitatem; Theologi enim unanimiter docent, opera, ad extra, cuiusmodi est Incarnatio, esse toti Trinitati communia. Quoniam in incarnatione in sacris litteris tribuitur Patri ad Galat. IV. 4. *Misit Deus Filium stum factum ex muliere.* Tribuitur item Filio, qui ut dicitur ad Philipp. II. 7., *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens &c.* Deinde tribuitur Spiritui Sancto; unde Angelus Josepho, in sonni dixit Matth. I. 20.: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuum; quoniam enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.*

62. Sola tamen persona Filii carnem assumpsit, quia, ut supra dictum fuit, unio Incarnationis non est facta in natura divina, quæ una, eademque est in tribus Personis, sed in Persona Verbi, quæ ab aliis duabus divinis Personis realiter distinguitur; quod late probat S. Thomas 5. Part. quæst. 2. art. 1., & 2.; & ante Angelicum idem, data opera demonstrandum suscepit S. Anselmi Cantuariensis in Lib. de Incarnatione Verbi ad Urbanum Papam contra quosdam, qui in explicando Incarnationis mysterio solum attendebant ad unitatem naturæ divine, non autem ad distinctionem Personarum; qua distinctione deposita certe sequeretur, omnes divinas Personas assumpsisse carnem humanam. S. Augustinus pluribus in locis hanc doctrinam expresse tradidit, ut in Lib. II. de Trinit. cap. 10. n. 18. Tom. VIII., ubi inquit: *Humanam illam formam ex Virgine Maria Trinitas operata est, sed solius Filii persona est; visibilem namque solius Filii personam invisibilis Trinitas operata est.* Et S. Fulgentius Contra Sermonem Fastidiosi, postquam ad hoc mysterium explicandum attulit similitudinem vocis corporeæ, quæ simul fit a me-

moria, & a cogitatione, & a voluntate, sed a sola cogitatione suscipitur, ita concludit cap. 17.: *Quisquis hanc imaginem in mente hominis conspicerit, haereticorum vaniloquia citius irridebit, qui carnaliter de spiritualibus sentientes nolunt credere, in illa Sancta Trinitate aliquid a tribus factum, quod ab una persona tantum fuerit divina dispositione susceptum, cum illa humana natura totius quidem Trinitatis opere sit facta, a solo tamen Filio fuerit in unitatem personae suscepta.*

65. Neque huic doctrinæ obstat, quod natura divina sit unum, & idem cum divinis Personis; ut proinde fieri non potuerit conjunctio in divina Persona, quin etiam fieret in natura. Non inquam id obest; quia ut in *Tract. de Trinitate* docuimus T. III. pag. 51., & alibi, Personæ divinæ ab essentia distinguuntur, non quidem re, sed ratione tantum, & virtualiter. Hæc autem distinctio sufficit, ut simul concilientur plura, quæ contradictoria videntur; ut ex. gr. quod Pater communicet Filio suam ipsissimam essentiam, non tamen paternitatem, quanvis paternitas idem reipicit, ac essentia. Sic in nostro casu, quia conjunctio naturæ humanæ cum divina facta est, non in ipsa natura divina, quæ eadem est in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, sed in persona Filii, quæ ab aliis Personis realiter distinguitur, ab essentia vero virtualiter, Filius solus incarnatus est. Et de causa efficiente incarnationis Dominicæ satis. Nunc de causa finali, seu de fine, propter quem Unigenitus Filius Dei humanam naturam in consortium divinitatis assumpsit.

64. Et quidem propter nos homines, & propter nostram salutem Filium Dei Unigenitum descendisse de cælo, & incarnatum fuisse, aperte profitemur in *Symbolo*, & multis in locis Sacrarum Scripturarum inveniemus expressum. *Lucæ XIX. 10. Vénit Filius hominis querere, & salvum facere, quod perierat.* Paulus Apostolus epit. 1. ad Timoth. I. 15. *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.* Apostolus autem Joannes in sua prima Epist. cap. III. 5. indigitans verba Isaiae LIII. 9. seq. de Messia dicentis: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, atritus est propter scelerata nostra.....* & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus, inquietabatur Scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est. Ac demum aliis omissis ad Gal. V. 4. inquit Paulus: *Ubi genit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum,*

factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

66. Scripturis sacris concinunt Sancti Patres, qui cum varia divina attributa in Dominica Incarnatione manifesta sœpe nobis consideranda proponant, nempe immensam Dei bonitatem, & misericordiam, infinitam ejusdem sapientiam, severam, & inflexibilem justitiam, semper hæc referunt ad nostra expianda peccata, ad delendam offensam, ad nostram redemptionem, & salutem. Non pauca eorumdem testimonia inox referemus.

66. Hinc jure, meritoque Sanctus Bernardus in *Tract. de erroribus Abælardi* ad Innocentium II. acerrime hunc Novatorem objurgat, quod solus negare ausus fuerit, quod omnes Doctores tradunt, hominem fuisse sub potestate diaboli, & propterea incarnatum esse *Filium Dei*, ut *homo*, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis jure liberaretur a jugo diaboli. Subdebat autem Abælardus hæc verba temeritatis plena, ac plane haeretica: *Sed ut nobis videtur, nec diabolus umquam jus aliquod in hominem habuit, nisi forte Deo permittente, ut hominem liberaret, carnem assumpsit.* Hujus erroris vehe meus, sed justa confutatio in ipso S. Bernardo legatur.

67. Hæc cum fide apud omnes certa sint, quæ situm postea fuit a Scholasticis, an, si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisse? Gui quæstionis affirmative respondet Scotus, & nonnulli alii cum illo. Major tamen, & melior Theologorum pars assentit S. Thomæ, qui 5. P. qu. I. art. 5. negativam sententiam ut probabiliorum tuerit; non quidem negans, id de absoluta Dei potentia fieri potuisse, alio constituto rerum humanarum ordinio, sed solius reipsa id futurum esse (a). Pro defensione Thomisticæ sententiae sit

PROPOSITIO.

Causa finalis Incarnationis Dominicæ fuit redemptio generis humani: quamobrem si homo non peccasset, Deus incarnatus non fuisse.

68. Id probat Angelicus Doctor hac validissimamente, Ea, quæ ex sola Dei voluntate provebuntur, niuit supra omne debitum creaturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in Sacra Scriptura traduntur, per quam divina voluntas nobis innotescit. Unde cum in Sacra Scriptura ubique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur (vide sup. n. 64.) convenientius dicitur, Incarnationis opus ordinatum es-

se

cet, quod etsi decretum assumptionis carnis, decretum subsequitur permissionis culpe.... decretum tamen assu mendi hominem non tantum præcedit permissionem peccati, sed & definitionem creationis mundi. Eadem sententia placuit etiam Catharino in Opusculo de *Prædestinatio Christi*, Franc. Suarez, aliquis non multis.

(a) Dolet inter eos non multos qui Saneto Thomæ hac in parte repugnant, recenseri etiam Jacobum Naelanti ex Dominicana Familia ad Episcopatum Clugiensem assumptum, & qui in Concilio Tridentino Patrum non postremus fuit. Is enim in Enarr. in c. l. Ep. ad Eph. T. I. Oper. Ven. apud Juntas 1567. p. 49. do-

„ se a Deo in remedium contra peccatum , ita quod
 „ peccatum non existente , Incarnatio non fuisset .
 „ Quamvis potentia Dei ad hoc non limitetur ;
 „ potuisset enim etiam peccato non existente Deus
 „ incarnari “.

69. Neque vero hoc argumentum est solummodo negativum ; nam primo habemus etiam aliquid argumentum positivum in illa parabola Pastoris , qui relinquit nonaginta novem oves in montibus , & vadit querere eam , quae erravit . Matth. XVIII. 12. , non iturus profecto , nisi illa ovis errasset . Deinde vis nostri argumenti nititor illi principio positivo , & certissimo , voluntatem Dei in iis , quae libere ab ipsa procedunt , nobis non innotescere , nisi per revelationem , quae in sacris litteris continetur .

70. Nec etiam dici potest , id nobis innotescere per traditionem . Nam Sancti Patres bene multi nostram sententiam aperte confirmant , ex quibus satis erit nonnullos in medium afferre . Et ex latinis primus sese offert Sanctus Ambrosius , qui in Lib. de Incarnat. cap. 6. de Jesu Christo loquens , Didicistis , inquit , quia sacrificium de nostro obtulit . Nam quae erat causa Incarnationis , nisi ut caro , quae peccaverat , redimeretur ?

71. Disertissime autem , & data opera hac de re tractat Sanctus Augustinus Lib. I. de peccatorum meritis , & remissione cap. 26. Tom. X. Part. I. inqniens : „ Numis longum fiet , si ad singula testimonia similiter disputemus : unde commodius esse arbitror , acervatum cogere , quae occurtere potuerint , vel quae sufficere videbuntur , quibus appareat , Dominum Jesum Christum non aliam ob causam in carne venisse , ac forma servi accepta factum obedientem usque ad mortem crucis , nisi ut hac dispensatione misericordissimae gratiae omnes , quibus tamquam membris in suo corpore constitutis caput est , ad capessendum regnum cælorum vivificaret , salvos faceret , liberaret , redimeret , illuminaret &c. “ ; quod immuneris ex Sacra Scriptura congestis testimoniis probat . Et adhuc clariss in Serm. CLXXIV. cap. 7. Tom. V. de Jesu loquens , Quare , inquit , venit in mundum ? Peccatores salvos facere . Alia causa non fuit , quare veniret in munum . Quod repetit aliis etiam in locis non paucis .

72. Accedunt duo Pontifices scientia , & sanctitate vere magui Leo , & Gregorius ; quorum prior in Serm. LXXVII. Si homo , inquit , ait imaginem , & similitudinem Dei factus in sue honore naturæ mansisset Creator mundi creatura non fieret . Alter vero Lib. IV. in Lib. I. Reg. cap. 1. Nisi Adam peccaret , inquit , Redemptorem nostrum carnem suscipere non oporteret . Non enim venit vocare justos , sed peccatores ad penitentiam . Si ergo pro peccatoribus venit , si peccata deessent , eum venire non oporteret .

73. Nec diversa est Graecorum Patrum doctrina . Nam Sanctus Ireneus Lib. V. adv. Haeres.

cap. 14. Si non haberet , inquit , caro salvari , nequam Verbum Dei caro factum esset . Origenes Homil. XXIV. in Nunneros : Si non fuisset peccatum , non necesse fuerat Filium Dei agnum fieri ; nec opus fuerat , eum in carne positum jugulari , sed mansisset hoc , quod in principio erat Deus Verbum . Pariter Sanctus Athanasius Orat. III. cont. Arianos : Humanæ , inquit , naturæ susceptionem antecedit hortinum necessitas , sine qua carnem non inluisset . Et iterum de Deo loquens , Quod autem , inquit , homo est factus , nunquam accidisset , nisi hominum necessitas causam præbuissest . Ac denique nonnullis aliis omisis , S. Gregorius Nazian. Orat. XXX. (alias XXXVI. num. 2. Tom. I.) Quæ autem , ait , humanitatis a Deo propter nos susceptæ causa extitit ? Profecto ut nobis salus pararetur . Quis enim aliud causæ afferri possit ? Omittendus tamen non est S. Joann. Chrysostomus , qui Hom. XXXI. in Matth. de Deo hominum inquit , audeo procul abest , peccatores abominetur , ut propter ipsos solos advenierit .

74. Hæc , & alia Sancti Patrum verba , si bene perpendantur , nullus amplius erit illi Adversariorum exceptioni locus : qua dicunt , Sanctos Patres id solummodo intendisse docere , non existente peccato futuram non fuisse Jesu Christi passionem , & mortem , qua pro nostris culpis satisfecit , futuram tamen fuisse Dominicana Incarnationem ad alios sapientissimos divinæ Providentiae fines ; seu Christum non fuisse venturum in carne passibili , & mortali , venturum tamen in carne immortali , & impassibili .

75. Nullus inquam est huic exceptioni locus . Nam primo temere obtruditur iste Christi adventus in carne immortali , & impassibili , oujus neque in sacris paginis , neque in Sancti Patrum operibus ulla inventior mentio . Deinde allata superius testimonia hunc secundum Christi adventum aperte excludant eum dicunt , solam incarnationis causam fuisse redemptionem generis humani a peccato , quo non existente , nequam Verbum fuisse carnem assumpturum .

76. Obj. primo ex sacris Litteris . Prov. VIII. 22. Sapientia incarnata dicit de seipso : Dominus possebat me in initio viarum suarum , antequam quidquam faceret a principio ; hoc est antem mundi creationem , ac proinde ante peccatum Adami jam a principio determinata erat incarnationis divini Verbi . Hinc est etiam , quod Sanctus Paulus ad Rom. I. 5. & seq. de Christo dicit : Qui factus est ei ex semine David secundum carnem , qui prædestinatus est filius Dei in virtute : „ ideo , ut Jac. Naclanti explicat pag. 40. , longe antequam fieret ex semine David secundum carnem , nem definitus , ac decretus est Filius Dei &c. “ ita ut hujusmodi prædestinatio antecedat etiam prævisionem peccati ; quoniam , ut idem Paulus dicit Coloss. I. 16. , in ipso sunt condita universa in cœlis , & in terra omnia per ipsum , & in .

in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Ex quibus, aliquis id genus, quæ frequenter apud Apostolum Paulum occurrit, colligendum videtur, Verbi divini Incarnationem fuisse, in æterna Dei mente constitutam ante omnia alia, adeoque etiam ante permissionem peccati originalis.

77. Respond., primum locum ex Prov. VIII. proprio pertinere ad æternam divini Verbi generationem a Patre in natura divina, seu ad Sapientiam increatam, de qua etiam multa habentur Sapient. VII. 25., & sequ. (Vide quæ de hoc loco dicta sunt Tomo III. pag. 155. num. 94., & sequent.) Sed quoniam ab aliquibus Patribus ea verba intellecta fuere de *Sapientia incarnata*, in hac sententia facile est ea explicare hoc sensu, quod decretum Dominicæ incarnationis præcesserit ei omnia, quæ pro hominum redemptione fieri debebant; non autem ea omnia, quæ spectabant ad creationem hominis, ejusdemque lapsus, permissionem. Ita enim coordinata sunt divina decreta juxta nostrum concipiendi modum, ut primo Deus voluerit creare totam hanc rerum universitatem, ac præcipue hominem, qui ejusdem potissima pars est: deinde ex inscrutabili judiciorum snorum abyssu voluerit permittere hominis lapsum: ac demum singulari sua bonitate decreverit ejusdem reparationem per Verbum divinum, incarnatum.

78. Dices. In eodem cap. VIII. Prov. vers. 51. eadem divina Sapientia inquit: *Deliciae meæ esse cum filiis hominum: ergo etiam Adamo non, peccante cum filiis hominum habitasset.*

79. Respond., germanum illius textus sensum esse, Verbum divinum lætari in omnibus operibus a se creatis, præcipue vero in hominibus, quos ad imaginem, & similitudinem suam formavit; unde non sequitur, etiam Adam non peccante fuisse Verbum divinum, cum hominibus, habitaturum.

80. Quantum, vero spectat ad Apostoli verba ex. epist. ad Rom. Qui factus est ei ex semine David &c. rejiciendus omnino est. Naclanti commentatorius, quod, scilicet Christus fuerit absolute prædestinatus, & prædestinatus, antequam prædestinatur nasciturus secundum carnem passibilem ex semine David; sed obvius, & naturalis eorum verborum sensus est, Christum, qui factus est ex semine David, secundum carnem, fuisse jam ab æternitate prædestinatum filium Dei secundum spiritum sanctificationis. Vide quæ de hoc loco S. Pauli dicta sunt Tom. III. pag. 127. num. 10. & seq.

81. Textus derum, Apostoli ad Coloss. I. intelligendus est de divina Persona Verbi, per quod omnia facta sunt, & sine quo nihil factum est, ut dicitur in principio Evangelii Sancti Joannis.

(a) Allegatur quidem Sanctus Hieronymus qui in Comment. ad c. l. ep. ad Eph. inquit: *Cruce Christi,*

Neque vero refert, quod ibidem Sanctus Paulus quædam admiscat, quæ Jesu Christo conveniunt secundum humanam naturam: potuit enim recte loqui de Verbo, modo secundum naturam divinam, quam a Patre accepit per æternam generationem, modo secundum naturam humanam, quam temporali nativitate assumpsit. Imo quodam sensu etiam de Christo dici potest, *in ipso esse condita universa in cœlis, & in terra;* quia, ut docet Sanctus Thomas I. Parte quæst. 57. art. 5. ad 1., mysterium incarnationis est *quoddam generale principium, ad quod omnia eorum (Angelorum, imo & hominum) officia ordinantur.*

82. Dices primo. Idem S. Paulus in laud. loco ad Coloss. Christum vocat *primogenitum omnis creaturæ;* non utique quasi extiterit ante alias creaturas; sed quia ante omnes creaturas prædestinatus fuit.

83. Resp., Christum dici *primogenitum omnis creaturæ dignitate, atque excellentia,* seu, ut loquitur S. Hieronymus hunc locum commentans, *non tempore, sed honore.* Nec insolens est apud sacros Scriptores hujus vocis usus ad indicandam dignitatem; ut cum Exodi IV. 22. Deus vocat Israel *primogenitum suum;* & Psalm. 88. 28. de Davide inquit: *primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.* Hinc est etiam, quod idem Apostolus in eodem loco Christum appellat *primogenitum ex mortuis, ut sit in omnibus primatum tenens.*

84. Dices secundo. Prosequitur S. Paulus, dicens vers. 19. seq. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare; & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt;* quibus significat Apostolus, Christum esse caput non solum hominum, sed etiam Angelorum, qui utique redemptio non indigebant: adeoque etiam homine non peccante, Verbum incarnatum iri.

85. Respond., si vera esset Adversiorum interpretatio, debuisse Christum, homine non peccante, venire in carne passibili, & mortali; de ea enim loquitur Apostolus, cum dicit *per sanguinem crucis ejus;* quod tamen Adversarii nolunt. Recta igitur, & communis ejus loci intelligentia est, quam affert Sanct. Augustinus in Enchirid: cap. 61.; & seq., videlicet per sanguinem Christi sublato peccato, etiam sublatum fuisse discordiam inter homines, & Angelos; istis enim erant homines invisi propter peccatum. Non quasi per sanguinem Christi reconciliati, fuerint Angelii Deo; nam aliqui eorum in gratia semper perseverarunt; alii autem, qui a gratia excederunt, nunquam reconciliati sunt; neque pro Angelis sanguinem suum in Gruce Christus effudit (a).

86. Ob. 2. Ex nostra sententia, manifeste conse-

qui-

non tantum ea, quæ in terris, sed etiam ea, que in cœlis sunt, purgasse perhibetur. Sed fortasse Doctor,

quitur, fuisse Verbum ab æterno præordinatum filium David propter nos homines, & propter nostram salutem; atque Sancti Patres hoc detestantur, tamquam Arianam impietatem. Nam Sanctus Cyillus Alexandrinus in *Thesauro* inquit: *Si propriea creatum esse Filium dicunt (Ariani), ut nos Deus per ipsum crearet, videntur in quantum impietatem labantur. Videntur enim hoc pacto, ipsum propter nos, non autem nos propter ipsum factos esse; & nos quilem opus, ipse vero operis instrumentum. Hoc igitur nobis acceptum ferat, quod sit constitutus propter nos.* Si autem propter nos creatus est Filius, non vero nos propter ipsum, erimus profecto nos illo præstantiores; quemadmodum Adam præstantior est muliere propter ipsum facta. Haud dissimiliter pugnabat contra Arianos S. Athanasius Orat. II., ostendens, non hoc solum, sed plura consequi absurdia, si dicatur propter nos, & propter nostram salutem Verbum carnem assumpsisse.

87. Resp., sanctos Patres Cyrillum, & Athanasiū contra Arienos disputasse non de Incarnatione, quæ propter nos utique facta est, seu ad satisfaciendum justitiae divinae propter nostra peccata, sed de æterna Verbi generatione, quam illi impie negabant, & stulte communiscebantur, Verbum fuisse factum ab æterno Patre ut per ipsum omnes creaturæ producerentur, quomodo Deus per Moysem populum deluxit ex *Egypto*, & per eundem legem dedit (Athanasius ib. u. 27.). Hoc patet ex ipsis primis Cyrilli verbis: „*Si propter pterea creatum Filium dicunt, ut nos Deus per ipsum crearet &c.*“ Clariss adhuc Athanasius n. 29.: *Si factam creaturam volens Deus creare, deque ipsa facienda liberans, Filium secundum vos excogitat, & creat, ut nos per ipsum postea producat, quantam proferre audietis impietatem, animalvætite &c.*

88. Ceterum Sanctus Athanasius in eadem Orat. I. n. 55. loquens de nativitate Verbi in ictu Virginis, manifeste nostræ suffragant sententiæ, inquiens: *Dominus, qui nullum causam, cur sit Verbum, agnoscit, nisi tantum quod Patris & fætus, & Sapientia est unigenita; cum fit homo, tunc causam indicat, propter quam carnem gestare debeat.* Adductis autem aliquibus Scripturæ Sacrae verbis quibus declaratur, hanc causam fuisse, testimonium reddere veritati, & dissolvere opera diaboli, ita concludit: *Itaque idcirco venit Salvator, ut testimonium perhiberet, & mortem pro nobis susciperet, ac diaboli opera dissolveret. Hæc causa est, cur carne assumpta ad nos advenerit.* Et adhuc clariss in Orat. de Incarnat. Verbi Dei n. 4. Quia enim, inquit, sermonem habemus de Salvatoris nostri ad nos

adventu, necesse est etiam de hominum primordiis loqui, quo plane perspicias nostram causam: ejus adventus fuisse occasionem, nostroque peccato Verbi benignitatem excitatam fuisse, ut ad nos acceleret, & inter homines Dominus appareret. Nos enim causa sumus, cur corpus assumserit, nostramque ob salutem in humano corpore nasci, & apparere benignissime voluit. Nulla alia ratio hic affertur, ob quam Deus factus sit homo, nisi redemptio nostra, ut proinde ea non existente, Dominica Incarnatio non fuisset.

89. Dices. Etiam seposita Sancti Patrum autoritate, ratio ipsa nos docet, hominum salutem considerari non posse, tamquam finem divinæ Incarnationis: sic enim quod infinitè perfectius est, ordinaretur ad minus perfectum. Ulterius, definiensibus Patribus Tridentinis Sess. IV. cap. 7. causa finalis justificationis nostræ est gloria Dei, & Christi: *'non ergo Christus venit in mundum propter nostram salutem, sed propter gloriam Dei, & suam, quam homine etiam non peccante, procurare debebat. Demum gloria Dei, & manifestatio divinorum attributorum fuit, & est primarius finis omnium operum ad extra: ergo multò magis fuit finis Dominicæ Incarnationis, quæ est maximum omnium operum Dei ad extra; ergo etiam Adamo non peccante fuisse facta incarnationis ad gloriam Dei manifestandam.*

90. Resp., Incarnationem Dominicam propriæ loquendo fuisse factam ad manifestandam infinitam misericordiam Dei erga hominem lapsum. Id luculentius nobis revelatum est in pluribus Sacr. Scripturarum locis; atque id ipsum constanti Sanctorum Patrum traditione constat. Huic autem divinæ misericordiæ manifestandæ locus non erat, homine non peccante. Non insciiamur, potuisse Deum suam bonitatem, ac gloriam propter alios fines, Filii sui incarnatione manifestare; sed hoc enim facturum re ipsa fuisse, non nisi temere asseritur, divina revelatione silentе, immo Jesu Christo apertissime testante, non nisi pro peccatoribus se venisse: *Non enim veni vocare justos, sed peccatores Matt. IX. 15. & I. ad Timoth. I. 15. Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.*

91. Neque vero jure objicitur, id, quod longe perfectissimum est, nempe infinitum divinæ Incarnationis opus, ad minus perfectum, scilicet ad hominum salutem ordinari. Non inquam: cum enim hæc ipsa nostra salus sit ulterius ordinata ad manifestandam gloriam, & bonitatem Dei, finis ultimus a Deo volitus, Deoque dignissimus, est semper bonitas, & gloria divina. Hinc recte Apostolus I. ad Corinth. III. 22. dicebat: *Omnia*

se-

maximus non ita in sua sententia, sed in sententia Origens locutus est, cuius error de Christo mortuo etiam pro Angelis damnatus fuit in quarto anathematisino

Justiniani Imper. in ep. ad Mennam. De hoc capitali Origenis errore videndus Dan. Huetius in *Origenianis Lib. It. Qu. 3. num. 20.*, & seq.

vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

92. Multo minus recte objicitur auctoritas Patrum Tridentinorum, qui eo ipso in loco salutem nostram enumerant inter alios justificationis fines: inquiunt enim: *Hujus justificationis causae sunt, finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna hominis justificati.*

93. Objic. tertio. Tertullianus in Lib. de resurrect. carnis cap. 6. loquens de prima hominis formatione, *Quodcumque, ait, limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus Ita limus illa jam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantum Dei opus erat, sed & pignus: ergo etiam ante Adæ lapsum, immo ante ipsius Adæ formationem, Christus prædestinatus erit, ut in carne humana apparet.*

94. Resp., Tertullianum, ac nonnullos alios Patres similiter loquentes, voluisse solum significare, Christum Dominum ab æterno in mente Dei prædestinatum præcessisse creationem hominis, quæ in tempore facta fuit; non autem decretum incarnationis Verbi Dei præcessisse decretum creationis hominis, & prævisionem ejusdem peccati; ad quod hominis infortunium reparandum Deus pro immensa sua charitate voluit Filium suum unigenitum mittere. Addo, fuisse etiam Tertulliani, scuti nonnullorum aliorum Patrum opinionem, Deum ipsum humana forma indutum plasmasse corpus primi hominis ad imaginem, & similitudinem suam; prout notavimus Tom. II. pag. 15. num. 67.

95. Obj. quarto. Aliqui Patres docent, eamdem omnino gratiam Christi fuisse collatam Angelis, ne caderent, quæ homini data fuit, ut resurgeret. Ita Sanctus Fulgentius Lib. II. ad Trasimundum cap. 3. Non alia (gratia) inquit, stantem Angelum a ruina potuit custodire, nisi illa, quæ lapsus hominem post ruinam potuit reparare. Clarius adhuc Sanctus Bernardus Serm. XXII. in Cant. n. 6. cum dixisset, Verbum fuisse redemptionem Angelis, ita postea sua hæc verba expavit: *Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti Angelo, ne laberetur, sic illum de captivitate eruens, sicut hunc a captivitate defendens.* Verbum igitur, etiam non peccante Adamo, propter Angelos carnem suscepisset, ut illis gratiam conferret.

96. Respond., Santos Fulgentium, & Bernardum solum voluisse docere tam Angelis, quam homini divinæ gratiæ auxilium fuisse necessarium; illis ne caderent, isti ut a casu resurgeret; non tamen eodem modo, sed diverso. Illis quippe collata fuit gratia Dei Creatoris; isti autem gratia Dei Salvatoris. Audiatur ipse Sanctus Bernardus laud. in loco n. 3., ubi loquens de Verbo, quan-

do erat apud Deum ante Incarnationem, *In principio, inquit, Sapientia erat, erat justitia, erat sanctificatio, & redemptio, sed Angelis. Pergit deinde ostendere, quomodo idem æternum Dei Verbum nobis factum sit sapientia in prædicacione, justitia in absolutione peccatorum, sanctificatio in conversatione, quæcum habuit cum peccatoribus, & redemptio in passione, quam pro peccatoribus sustinuit. Præterea idem mellifluus Doctor Serm. in Feria IV. Hebdonad. sanctæ n. 10. postquam ostendisset, gratiam passionis Dominicæ potentissimam esse ad exhaustienda omnium peccata, subdit: Sed quis scit, si data est mihi? Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Numquid Angelo? Sed ille non eguit. Numquid diabolus? Sed ille non resurgit. Non ergo gratia Salvatoris, quæ ex illius passione in nos derivatur, Angelis collata fuit.*

97. Objic. quinto. Rupertus Abbas Tuitiensis in Lib. XII. de gloria, & honore Filii hominis, ex quo Sancti, & Electi nascituri essent etiam extra peccatum, infert, absurdum esse putare, quod propter eos ut nasceretur, peccatum necessarium fuerit. Et de Christo addit quod causam necessariam non habuerit ipsum peccatum, ut homo fieret ex hominibus. Atque hanc sententiam probat ex iis verbis Proverb. VIII. Dominus possedit me in initio viarum suarum; quæ sic interpretatur, ut Christus fuerit in divino consilio, atque proposito prædestinatus ante prævisionem peccati.

98. Respond., non tantæ esse Rupertum auctoritatis, ut Ss. Doctoribus Augustino, & Thomæ, aliisque Patribus æquiparari possit (a). Ratio vero, quæcum ad suam sententiam affert, judice Petavio (in fine Libri II. de Incarnat.) falsa est, & falsa loci illius e Proverbiis interpretatione nititur. Eamdem rationem Ruperti, vel admodum similem sibi objecerat Sanctus Thomas his verbis: „Prædestinatio Dei est æterna ergo etiam anno peccatum necessarium erat, Filium Dei in carnari ad hoc, quod prædestinatio Dei impletum, retur.“ Respondet autem Angelicus ad 4. quod prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum; & ideo sicut Deus prædestinat salutem alicujus hominis per orationes aliorum implendam, ita etiam prædestinavit opus incarnationis in remedium humani peccati. Vid. quæ de hoc textu S. Thomæ dicta sunt Tom. II. pag. 216. n. 259.

99. Sed ut redeamus ad Rupertum, is sibi parum constans alibi nostræ sententiæ aperte suffragari videtur. Nam Lib. II. de operibus Spiritus Sancti cap. 6. ita Christus alloquitur. „Et siquis dem multum tibi debemus nos, Dñe Christe, quia homo factus es: & tu e contra multum

„no-

(a) Vide quæ de Ruperto dicta sunt in Tomo IV. pag. 48. in not. (b) Adi-sis etiam Ludovic. Thomassini Lib. II. Incarn. Verbi cap. 6.

„ nobis debes , homo Christe , quia propter nos in Deum assumptus es . Nam nisi fuissetus peccatores , causa , cur tu assumu in Deum deberes , nulla fuisset ... Nisi peccassent servi , nec assumpta fuisset in Dominum Deum natura servilis .“

100. Obj. sexto . Sanct. Augustinus Lib. XIII. de Trinit. cap. 17. Tom. VII., postquam superiore capite suminum incarnatione Verbi nobis collatum beneficium commemorasset , scilicet liberationem a peccato , ita prosequitur : *Sunt & alia multa , quae in Christi incarnatione salubriter inveniuntur , atque cogitanda sunt ; quae ibidem eloquenter enumerat : non igitur sola deletio peccati fuit causa finalis Incarnationis ; atque a deo etiam Adamo non peccante aliæ supererant causæ , ut Verbum Dei humanam carnem assumeret .*

101. Respondet S. Thomas ad 1., quod omnes aliae causæ (a S. Augustino allata) pertinent ad remedium peccati . Si enim homo non peccasset , perfusus fuisset lumine divinæ sapientiæ , & justitiæ rectitudine perfectus a Deo omnina necessaria cognoscenda , & agenda . Sed quia homo , deserto Deo , collapsus erat ad corporalia , conveniens fuit , ut Deus , carne assumpta , etiam per corporalia ei salutis remedium exhiberet “ (a) .

102. Obj. septimo . Incarnationis mysterium Adamo revelatum fuit , ut patet ex iis verbis ejusdem Adami de Eva dicentis (Genes. II. 25.) : *hoc nunc os de ossibus meis , quae Apostolus Paulus Ephes. V. 29. seq. interpretatur de Christo , & Ecclesia concludens vers. 32. : Sacramentum hoc magnum est , ego autem dico in Christo , & in Ecclesia . Ita etiam docet Sanct. Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 7. At vero nec homo , nec Angelus potuit esse præscius sui peccati , ut S. Augustinus ostendit Lib. XI. de Gent. ad litteram e. 18. ergo debuit ipsi homini hoc mysterium revelari , non ut remedium peccati , sed sub alia ratione ; adeoque etiam peccato non existente futurum fuisset .*

103. Respondet Sanct. Thomas ad 5., „ quod nihil prohibet , alicui revelari effectum , cui non revelatur causa . Potuit igitur prius homini revelari incarnationis mysterium , quin esset

„ præscius sui casus : non enim quicumque cognoscit effectum , cognoscit & causam“. Et certe non oportebat , Adamo revelari causam futuræ incarnationis , ne inciperet contristari , & miser esse ante lapsum . Unde idem Angelicus in latd. loco ex 2. 2. art. 7. inquit : „ Ante statum peccati homo habuit explicitam fidem de Christi incarnatione , secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriarum , non autem secundum quod ordinabatur ad liberationem a peccato per passionem , & resurrectionem , quia homo non fuit præscius peccati futuri “ .

104. Iust. Sanct. Thomas in his verbis postremis aperte distinguit duplēcēm finem Incarnationis , scilicet ad consummationem gloriae , & ad liberationem a peccato : ergo etiam hoc secundo fine cessante , remanebat prius , propter quem Incarnatio facta fuisset .

105. Respond. , primum finem , nempe gloriam Dei , in decreto Incarnationis fuisse in secundo inclusum , & comprehensum ; nec tamen necesse erat , ut Adamo innocentia uterque suis manifestaretur . Profecto Angelicus doctor nimis aperte sibi contradiceret , si putasset , utrumque finem Incarnationis esse separatū : ut uno deficiente alter adhuc supereret , propter quem Verbum incarnationi debuisset .

106. Objic. octavo . Etiam in statu innocentia fuisset Ecclesia Dei : ergo fuisset etiam Christus , Deus & homo , qui , ut dicitur ad Coloss. I. 18. , est caput corporis Ecclesiae .

107. Resp. , utique in statu innocentia futuram fuisse Ecclesiam Dei , scilicet societatem fidelium colementium Deum ; sed hujus Ecclesiæ caput futurum ipsum Deum invisibilem , non Christum visibilem , qui in eo statu non exitisset . Sen. ut loquitur Sanctus Thomas quæst. 29. de Verit. art. 4. ad 3. „ Christus ante peccatum fuisset caput Ecclesiæ secundum divinam naturam solum : sed post peccatum oportet , ut sit Ecclesiæ caput , etiam secundum naturam humanam . Nam per peccatum natura humana vulnerata est , & ad sensibilia demersa ; ut ad invisibilum Verbi gubernationem non sit sufficienter idonea .“

108. Obj. ultimo . Deus homini innocentia se communicasset perfectissimo modo ; sed nullus alias est modus se hominibus communicandi per-

fe-

(a) Causæ Incarnationis Dominice a S. Augustino enumeratae haec sunt . Primo , ut Dantones , superbi illi spiritus , non ideo se audeant hominibus preponere , qui non habent carnem ; & maxime quia & mori in eadem carne dignatus est Filius Dei : ne ideo illi tantum Deos se coli persuadeant , quia videntur esse immortales . Secundo , ut gratia Dei nobis sine ullis precedentibus meritis in homine Christo commendareetur , qui nec ipse , ut tanta unitate Deo conjunctus una cum illa persona Filius Dei fieret , ullis est precedentibus meritis assecutus . Tertio , ut superbia hominis per tantam humilitatem redargui posset , atque

sanari . Quarto , ut homo disceret , quam longe recesserit a Deo , & quid illi valeat ad medicinalem dolorem , quando per talem Mediatorem retinet , qui hominibus & Deus divinitate subvenit , & homo infirmitate convehit . Quinto , ut obedientia nobis præderetur exemplum , qui per inobedientiam perieramus . Sexto , ut præministrari nobis ostenderetur in carne divini Mediatoris , quæ ad vitam resurrexit aeternam . Septimo , ut per eandem rationalem creaturam superaretur diabolus , quam se superasse gaudebat . En quomodo recte dicat Angelicus , omnes has causas pertinere ad remedium peccati .

fectior, quam per incarnationem: ergo etiam in statu innocentiae facta fuisset incarnatione.

109. Respond., neg. major, quia tunc nulla fuisset necessitas, ut Deus se perfectissimo Incarnationis modo hominibus communicaret, qualis necessitas facta est post peccatum: unde nec tali perfectissimo modo Deus se Angelis comunicavit. Infinitas ergo gratias immensae Dei bonitati reddere debemus, qua voluit, ut ubi abundavit *dilectum, superabundaret gratia, quemadmodum loquitur Apostolus ad Roman. V. 20.* Unde etiam canit Ecclesia in benedictione Cerei Paschalis, *O felix culpa, quæ talen, ac tantum meruit habere Redemptorem (a).*

110. Quæres primo, an posito hominis peccato necessarium fuerit ad ejusdem hominis reparacionem Deum incarnari?

111. S. Thonæas in hac prima quæstione art. 2. bene observat, dupliciter aliquid dici posse necessaria; primo absolute, cum nempe sine illo aliquid esse non potest, sicuti cibus est necessarius ad conservationem vitæ: secundo latiore sensu aliquid dici necessarium, quando per ipsum melius, & facilius pervenitur ad finem: sic equus dicitur necessarius ad iter faciendum. Primo modo certe necessaria non fuit Dominica incarnatione ad reparationem humanæ naturæ; Deus enim justus & omnipotens poterat universum genus humanum in sua promerita calamitate deserere, ut Angelos apostatas deseruit. Vel si nostrum misereri voluisse, poterat utique multis aliis modis hominem lapsum erigere. *Sunt stulti, inquit S. Augustinus in Lib. de agone Christiano cap. II. Tom. VI. qui dicunt: non poterat aliter Sapientia Dei homines liberare, nisi susciperet hominem.* Quibus dicimus: poterat omnino &c.

112. Sanct. Augustino consentit S. Leo Papa Serin. II. de nativit. cap. 5. inquiens: *Verax misericordia Dei, cum ad reparandum genus humanum ineffabiliter ei multa suppetarent, hanc potissimum consulendi viam elegit, qua ad destruendum opus diaboli non virtute uteretur potentiae, sed ratione justitiae.* Et Sanctus Bernardus epist. CXC. *Quis neget, inquit, Omnipotenti ad manus fuisse alios & alios modos nostræ redemptionis?* Eademque est vox aliorum Ecclesiæ Patrum, ut de hac veritate dubitari minime possit.

113. Sed iidem Sancti Patres alio sensu, aliisque de causis Dominicam incarnationem necessariam fuisse asserunt. Unde S. Augustinus Lib. XIII. de Trinit. cap. 10. T. 8. „ Ostendamus, inquit, non „ alium modum possibilem Deo desuisse, cuius

„ potestati omnia æqualiter subjacent, sed sanan- „ dæ misericordie nostræ convenientiorem alium mo- „ dum non fuisse.“

114. Sanct. Thomas autem varia ex Sancto Augustino enumerat bona, quæ ex redemptione humani generis, per Incarnationem peracta in nos promanarunt; præcipue quantum ad fidem, quæ inde maxime confirmatur, quod Deo ipsi loquenti credimus; & quantum ad spem, quæ per hoc admodum erigitur, quod tantam Dei erga nos dilectionem videamus; ac denique quantum ad charitatem, quæ in nobis majorem in modum accendi per hoc mysterium debet, unde illud Sancti Augustini de catechizandis rudibus cap. 4. Tom. IV., *Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat.*

115. Causa autem præcipua, propter quam nescesse erat, Deum incarnari, illa videtur esse, ut nos liberaremur a servitute diaboli, quod factum est, Christo satisfaciente pro nobis. Homo autem purus satisfacere non poterat pro toto humano genere, & Deus satisfacere non debebat; unde oportebat, Deum, & hominem esse Jesum Christum. Quod magis declarat Angelicus in resp. ad 2. observans, satisfactionem dici posse sufficientem dupliciter: uno modo *perfecte*, quando est condigna per quamdam adæquationem ad recompensationem culpœ commissæ; & sic satisfactio hominis puri sufficiens esse non potuit pro peccato; tum quia tota natura humana erat per peccatum corrupta; unde bounum alicuius personæ, vel etiam plurimi, non poterat per cequitariam totius naturæ detrimentum recompensare: tum etiam quia peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet ex infinite divinæ majestatis: tanto enim offensa est gravior, quanto major est ille, in quem delinquitur; unde oportuit ad condignam satisfactionem, ut actus satisfaciens haberet efficaciam infinitam, utpote Dei, & hominis existens. Alio modo potest dici satisfactio hominis esse *sufficiens imperfecte*, scilicet secundum acceptancem ejus, qui est ea contentus, quamvis non sit condigna; & hoc modo satisfactio puri hominis est sufficiens. Hactenus Angelicus. Sed de Christi satisfactione plura sno loco dicentur.

116. Quæres secundo, an Dominica Incarnatione magis facta sit ad delendum peccatum originale, quam actuale?

117. Resp. S. Thomas in hac prima qu. 5. Part. art. 4., incarnationem præcipue factam esse ad delendum peccatum originale. Quod aliquo modo eruitur ex iis Sancti Joannis Baptiste verbis Joann. I. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mun-*

(a) Perperam a nonnullis tota hæc controversia inter illas parum utiles recensetur, quæ de potentia Dei absoluta in alio possibili rerum ordine a quibusdam Scholasticis excitatae sunt. Valent enim plurimum ad cognoscendam, & adorandam Dei bonitatem, quæ nostris misericordiis succurrere voluit. Propterea clariss. Lu-

dov. Thomassinus hanc nostram sententiam copiosissime illustrandam, & vindicandam censuit L. II. *De Incarnat. a c. 5. usque ad 11.*, multis allatis veterum Patrum testimoniosis, quibus hæc nostra controversia minime ut inutilis prætereunda visa est.

mundi; quod mundi peccatum non est nisi originale peccatum, toti in mundo commune, ut Glossa explicat. Et Scriptura sacra ponit in singulari peccatum τὸν ἀυτοπτὸν; quamvis per hoc singulare possit etiam generaliter intelligi omne peccatum.

118. Sed Angelicus ita rem totam dilucide exponit, observans, certum esse, Christum in hunc mundum venisse ad omnia omnino peccata delenda; non quasi re ipsa omnia delectantur, sed quia ipse exhibuit, quod sufficiens fuit, ad omnium peccatorum deletionem. Quia tamen peccatum originale magis est omnibus atque peccatis, non quidem tensive (quia hoc modo peccatum actuale magis est originali), sed extensive, quia totum humanum genus eo peccato infectum est, ideo principalius Christus venit in mundum ad delendum peccatum originale.

C A P U T IV.

*Cur non statim post lapsum Adami
senerit Messias ad redimendum
genus humanum?*

119. Hand parvi momenti hæc quæstio reputanda est. Quamvis enim fidelibus Christianis facile responderi possit, Messiam venisse in plenitudine temporum, quando scilicet magis congruum erat, mysterium Dominicæ Incarnationis adimpleri, increduli tamen hac response inquit contenti, etiam hinc occasione captant, hoc nostræ Religionis capitale dogma oppugnandi, contendentes, Christum, si voluisse propter nostram salutem de cælo descendere, id facere debuisse initio temporum, statim post lapsum Adami, nullamque fuisse causam, cur tam longas necteret

moras. Si Christus, objiciebat Porphyriani Philosophi apud S. Augustinum epist. Cll. quæst. 2., si Christus se salutis viam dicit, gratum, & veritatem, in seque solo ponit animis sibi credentibus redditum, quid egerunt tot sacerdorum homines ante Christum?.. Quid actuū de tunc innumeris animis?.. Quare Salvator, qui dictus est, se tot sacerulis subduxit? Etiam S. Hieronymus Epist. CXXXIII. n. 9. nomine ejusdem Porphyrii ita sibi objiciebat: Quil necesse fuit, eum (Christum) in ultimo venire tempore, & non priusquam innumerabilis periret hominum multitudo?

120. Huic autem permolestæ interrogationi multa respondit S. P. Augustinus; & primo ad divinam configit providentiam, qua tempora ordinantur: & quid cuique tempori aptum, & opportunum sit, humanum ingenium prætergreli, fatetur, Eademque responsione usus est S. Hieronymus in laudata epistola inquisiens: Hanc quæstionem beatus Apostolus ad Romanos scribens, prudentissime ventilat, ignorans hæc, & Dei concedens scientię.

121. Post autem S. Augustinus sine præjudicio etiam aliarum forte causarum, quæ a prudentibus investigari queunt (ut ipse modestè loquitur), hoc solùm brevitatis causi Porphyrianis reponit, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. Quæ tamen verba, ut minus accurate prolata, & potius argumento ad hominem, quam ex propria sententia contra Paganos, alibi in Libro de prædestin. Sanctorum corredit (a).

122. Missa igitur hac response, idem S. Pa-

ter

(a) Primo enim S. Pater retorquet quæstionem in Adversarios, ostendens, ea, quæ Pythagorici, seu Porphyriani nobis objicint, omni sectæ, & omni nomini religionis objici posse. Deinde addit, si tantæ potestatis fuisset Pythagoras, ut ubi vellet, & quando vellet, ea dogmata prædicaret, & si haberet etiam cum ea potestate summam rerum præscientiam, nusquam, & nunquam appareret, nisi ubi, & quando sibi homines crederitos esse prænosceret. Et similiter juxta eorum sententiam dicit, tunc noluisse Christum apparere &c.

Admonitus autem ab Hilario, Semipelagianos iis verbis abniti, ita suum mentem in land. c. 9. De præ. Sanct. clariss exposuit: „ Cernitne, me sine præjudio latenter consiliis Dei, aliarumque causarum hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincentia Paganorum infidelitati, qui hanc objecerant quæstionem, sufficere videretur? Quid enim est verius, quam præscisse Christum, qui & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato sibi Christo a se ipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumptui, idest utrum tantummodo eos præsicerit, an etiam prædestinaverit Deus, querere, ac dissere, tunc necessarium non patavi. Proinde quod dixi, tunc voluisse hominibus apparere Christum &c., posset etiam sic dici, tunc

,, voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem“.

S. Thoinas 3. P. quæst. 1. art. 5. ad 2. cum eandem S. Augustini sententiam retulisset, eam a S. Doctore reprobata fuisse probat ex iis, quæ habet in Lib. De dono persev. cap. 9. num. 23. T. X. l. P., ubi S. Præsul inquit: Numquid dicuntur suavis, quod in libro illo dixi, ubi sex quibusdam quæstionibus Pagorum, sine præjudio tamen aliarum causarum, quas prudentes possunt vestigare, respondi?.. Quod his temporibus, & his locis, quibus evangelium ejus non est prædicatum, tales omnes in ejus prædictatione futuros esse præsciebat, quales multi in ejus corporali præsencia fuerant, qui in eum, nec suscipiatis ab eo mortuis, credere voluerunt &c. Lergit postea S. Pater, & exemplo Tyriorum & Sydoniarum ostendit, dici non posse, tunc voluisse Christum apparere, quando sciebat esse, qui in eum credituri erant, ac conciluit, ad latentes causas prædestinationis hec judicia pertinere. Et ibid. cap. 11. „ Proinde, inquit, sicut Apo stolis ait Roman. IX. 16., non est voluntis, neque currentis, sed miserentis est Dei, qui & parvulus, quibus vult, etiam non voluntibus, neque

ter alias tantæ dilationis causas attulit; atque illum potissimum, ut homines propriam infirmitatem cognoscentes ardenter Medicum desiderarent, atque a Deo peterent. Hinc conveniens fuit, ut status legis præcederet statum gratiæ, in quo statu legis homines longo experimento propriæ imbecillitatis convinci potuerunt. Insignis hac de re est S. Augustini locus in Ps. LXXXIII. vñn. 10. T. IV. ubi allatis verbis S. Pauli ad Gal. III. 22. Concludit Scriptura onnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus, ita pergit: „Ut veniret gratia post legem, inventa niret hominem, non solum jacentem, sed jam etiam confitentem, & dicentem: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis humani?“ Et multa addit S. Doctor lectu dignissima, quibus demonstrat, debuisse legem præire gratiæ, ut homo æger de sua infirmitate convinceretur, ut peccati demonstrarentur, non auferrentur: auferri enim debebant per gratiam.

123. Nomine autem legis S. Doctor non intelligit solam legem Mosaicam, quæ ad populum Israeliticum unice spectabat, sed etiam legem naturalem, quæ extendebat ad omnes gentes. Quamobrem in Psalm. CXIIII. Serm. 25. expendens illa verba: Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ, recte observat, ubi lex non est, nec prævaricationem esse posse; si autem non solum Judæos, sed omnes peccatores terræ David existimat prævaricatores, oportere esse aliam legem omnibus hominibus dataim, quam omnes peccatores terræ prævaricantes violaverint. Quæ ista lex est, inquit S. Pater, nisi forte illa, de qua idem dicit Apostolus, gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt; hi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. Videlicet quamquam Gentiles legem Mosaicam non haberent, habebant tamen legem naturalem, quam ignorare non poterant, & peccantes transgrediebantur; unde sic postea concludit: Omnes igitur prævaricantes gratia Salvatoris invenit alios magis, alios minus.

124. Hæc itaque S. Augustino visa est potissima ratio dilati adventus Christi Salvatoris, ut lex, quæ peccatum non tollit, sed tantummodo manifestat, præcederet gratiam; & ita homines per legis prævaricationem cognoscerent infirmitatem suam, & gratiam Salvatoris ardenter desiderarent. Et hanc rationem sæpius allegavit S. Augustinus in suis operibus, ut etiam ex hac parte superbo-

„enrentibus subvenit.... & majoribus, etiam his, quos prævidit, si apud eos facta essent, suis mirabilis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus in sua prædestinatione occulte quidem, sed juste aliud judicavit.“ Vide quæ dicta sunt Tomo. II. pag. 212. num. 186.

(a) Hanc rationem adspectu aliquantulin diverso aferit S. Augustinus in Lib. De diversis question. octoginta tribus quæst. 44. comparans universum genus hu-

Pelagianos de naturæ corruptione, & de gratiæ necessitate convinceret.

125. Hanc eamdem rationem afferat Angelicus 5. P. quæst. I. art. 5., ut probet, conveniens non fuisse, ut statim post peccatum Deus incarnaretur. „Primo, inquit, propter conditionem humana, ni peccati, quod ex superbia provenerat: unde eo modo erat homo liberandus, ut humiliatus recognosceret, se liberatore indigere.... Reliquo, quia enim Deus prius hominem in libertate arbitrii in lege naturali, ut sic vires naturæ suæ cognosceret: ubi cum desiceret, legem accepit; quia data invalidus morbus, non legis, sed naturæ virtus, ut ita cognita sua infirmitate, clarametad medicum, & gratiæ quereret auxilium.“

126. Hinc frequenter illæ veterum justorum ad Deum preces: Domine, mitte, quem missurus es, Exodi IV. 15.: Emitte agnum Domine, Dominatorem terræ, Isaiae XVI. 1.: Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis, Psalmo LXXXIV. Unde etiam Christus Dominus Matth. XIII. 17. Multi Prophetæ, inquit, & justi cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt. Hinc deinde ingens illud sensus Simeonis gaudium, quando Jesum vidi, & accepit in ulnas suas; tum Anna Prophetissæ, quod describitur apud Lucam cap. II.

127. Allatae huic, & sic explicatae rationi S. Thonias alias adjungit, propter quas conveniens non erat, ut Christus statim post peccatum Adami veniret: scilicet primo propter ordinem promotionis in bonum, secundum quam ab imperfetto ad perfectum proceditur, unde Apostolus dicit 1. Coriinth. XV. 46. Non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Cum ergo Incarnatione sit opus Dei omnium perfectissimum, oportuit ut non in principio humani generis, sed post multa sæcula compleretur; ut sic prius quod animale, deinde quod spirituale est, nobis adveniret (a).

128. Ulteriorius differendam fuisse incarnationem probat Angelicus propter dignitatem Verbi, quod caro fieri debebat, ut quo diutius tardabat, eo a vidius ab hominibus justis expectaretur.

129. Addi potest & illa ratio, ut Jesu Christi venturi characteres, miracula, doctrina, passio, mors, & resurrectio, & omnia ea, quæ in mundo, Verbi incarnatione peracta, contingere debebant, multo ante a Prophetis prænunciarentur:

at-

mammæ ætati hominis, quæ incipit ab infantia, floret in juventute, & senectute deficit, sicut absurdus esset, qui in uno hominæ ætatem tantummodo juvenilem esse vellet, sic absurdus sit, qui in ipso universo genere humano unam ætatem desideret. Unde infert, non oportuisse venire divinum Magistrum, nisi tempore juventutis generis hominæ, quæ est media inter infantiam, & senectutem.

atque adeo certæ notæ fidelibus præsto essent, quibus tantum douum e cælo datum agnoscerent, & inexcusabiles essent, qui Jesum Christum crederet, atque ut Deum adorare pertinaciter nollet.

150. Has retardationis adventus Messiae causas passim allegant sancti Patres. S. Augustinus Tract. XXXI. in Joan. n. 5. Tom. III. p. II. Multi dicunt, ait, quare non ante venit Christus? Quibus respondendum est, quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo, per quem facta sunt tempora: sciebat enim, quando venire deberet. Primo per multam seriem temporum, & annorum prædicendus fuit, non enim aliquod parvum venturum fuit: diu fuerat prædicendus, semper tenendus. Quanto major Iudex veniebat, tanto præconum longior series præcedebat.

151. Etiam S. Leo Papa Serm. XXIV. cap. 4. ad eorum querelas compescendas, qui Dominicæ incarnationis tarditatem culpabant: Quod prædicaverunt Apostoli, inquit, hoc prænumciaverunt Prophetæ; nec sero est impletum, quod semper est creditum. Sapientia vero, & benignitas Dei hac salutiferi operis mora capaciores nos suæ vocationis efficit; ut quod multis signis, multis vocibus, multisque mysteriis per tot fuerat sæcula prænunciata, in his diebus Evangelii non esset ambiguum; & nativitas Salvatoris, quæ omnia miracula, omnemque humanae intelligentiae erat excessura mensuram, tanto constanteriorem in nobis gigneret fidem, quanto prædictio ejus, & antiquior præcessisset, & crebrior. Nec desunt alia ejusdem generis sanctorum Patrum testimonia (a).

152. Prima, & potissima objectio contra hactenus dicta ea est, quæ proponitur a S. Thoina; videlicet cum Christus Jesus in hunc mundum venerit peccatores salvos facere, ut dicit Apostolus 1. ad Timot. I. 15., melius fuisse videtur, si statim post peccatum Adaini venisset; sic enim plures salvati fuissent: nimis autem multi tam longo temporis intervallo ignorantes Deum, & cælestem ejus doctrinam, misere perierunt.

153. Respondeat autem Angelicus Doctor cum S. Augustino Lib. de dono persev. cap. 11. T. X. quod sicut Apostolus dicit non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei, qui his, quod prævidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire,

(a) Rupertus Abbas Tuitiensis Sæc. XII. clarus ait, sed parum probabilem causam, ob quam nonnisi post qualiter annorum millia Christus Dominus apparerit, scilicet propter multiplicata hominum peccata actualia Lib. II. in Cantica. Sed facile est observare, tempore nativitatis Iesu Christi non fuisse peccata minus gravia, nec minus ubique dilatata, quam temporibus præcedentibus. Vide, qua contra hanc rationem, qua etiam Rabbini aliqui abusi sunt, diximus Sect. I. 73.

non subvenit. Investigabilis ergo est misericordia, quia cuius vult miseretur, nullis ejus præcedentibus meritis, & investigabilis veritas, quæcum vult inducat &c. Sive ergo citius venisset Christus, sive etiam tardius nomini illi salvi fuissent, qui ab æterno præordinati fuerint in vitam æternam.

154. Ceterum idem S. Augustinus Paganis hanc ipsam difficultatem urgentibus ita in laud. superius epist. CII. num. 12. respondebat: Ab exordio generis humani quicunque in eum (Christum) crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum ejus præcepta pie, & juste vixerunt, quandlibet, & ubilibet fuerint, per eum procullus salvi facti sunt. Et postea subdit num. 15., ab Adam usque ad Moyseum & in populo Israel, & in aliis gentibus non defuisse, qui in Christum crederent, antequam venisset in carne. Ac demum concludit: „Ita salus religio, nisi hujus (Christianæ), per quam solam veniam salus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit.“ Quæ postrema verba S. Doctor corrigenda censuit in Lib. II. Retractationum cap. 21., explicans hanc dignitatem, non quasi esset ex viribus naturæ sensu Pelagiano, sed quod fuerit ex dono gratiæ sensu orthodoxo (b).

155. Etiam in Lib. XVIII. de Cir. Dei cap. 57. „Nec ipsis Judæos, inquit, existimo audere, contendere, neminem pertinuisse ad Deum, praeter Israelitas ... Populus enim revera, qui propter Dei populus diceretur, nullus alius fuit, homines tamen quosdam, non terrena, sed colesti societate ad veros Israelitas, supernæ cives patriæ, pertinentes, etiam in aliis gentibus fuisse, negare non possunt: quia si negant, facillime me convincunt de sancto, ac mirabili viro Job, qui nec indigena, nec proselytus, idest advena populi Israel fuit, sed ex gente Iдумæa genitus ducens, ibi mortuus est.“ Ex quo exemplo infert S. Pater, etiam in aliis gentibus esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eiisque placuerunt, pertinentes ad spiritualem Jerusalæm.

156. Idem docet auctor Libror. de vocatione gentium Libro II., ubi post multa in hanc rem disputata, ita demum concludit cap. 15. Secundum ipsam (Scripturam) credimus, & piissime confitemur, quod nunquam universitatibus homini-

(b) Ita S. Pater laudata verba ad sannin sensum reddidit: „Quod dixi, salus religionis hujus, per quam solam veram salutem vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit, non ita dixi, tanquam ex meritis suis quisquam dignus fuerit, sed quemadmodum ait: Apostolus, non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, Major serviet minori; quam vocationem ad Dei propositum asserit pertinere &c.“

minum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad piëtatem direxit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suœ dona substraxit.

157. Qui igitur ex Gentilibus simul cum fide in venturum Liberatorem legis naturalis præcepta, divina gratia adjuti, observabant, salutem adipisciebant æternam. Sed post legem Mosaicam Hebreis id non sufficiebat; tenebantur enim etiam divinæ hujus legis præceptis obtemperare, quo usque Messias veniret, qui veteres cæremontias, & sacrificia abrogaret.

158. Objicit sibi Sanct. Thomas secundo, conveniens fuisse, ut peccato Adami illico remedium afferretur; quo enim medicina differtur, eo gravius, & periculosius morbus invalescit.

159. Respondet autem in III. *Sentent. Distinct.* I. quæst. 1. artic. 4. ad 5., discrimen esse inter sanationem animæ, & corporis: in sanatione enim corporis quanvis utile esse possit, absolute necessæ non est, ut infirmus periculum morbi, & viu medicinæ agnoscat, quod tamen necessarium est in curatione morbi spiritualis; quia hic humilitate, & contritione spiritus curatur. Absolute tamen etiam ante Christi adventum poterat spiritualis hic animæ morbus sanari, per fidem scilicet in Christum venturum, ut supra n. 155. ex S. Augustino declaratum est.

140. Obj. tertio. Incarnatio est opus omnium maximum divinæ erga nos charitatis, dicente Apostolo Eph. II. 4. *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatus, convivificavit nos in Christo &c.* Sed charitas non tardat subvenire amico indigenti; ita enim nos monet Salomon Proverb. III. 26.: *Ne dicas amico tuo, vade, & revertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare:* nou ergo Deus debuit incarnationis opus taendiu differre, cum potuerit humano generi statim subvenire.

141. Respondet Sanct. Thomas 3. P. quæst. 1. artic. ad 1., charitate in utique non differre amico subvenire, *salva tamen negotiorum opportunitate, & personarum conditione.* Si enim Medicus cognoscat, opportunum non esse, statim ab initio medicinam ægroti præbere, ex ipsa charitate, qua prosequitur infirmum, inovebitur ad illam differendam. Eadem de causa Deus, qui nimia charitate dilexit nos, præparatum jam a tota æternitate nostræ infirmitati remedium usque ad plenitudinem temporum distulit.

SECTIO II.

DISSERTATIO II.

De Essentia Incarnationis.

1. **B**reviter iis expositis, quæ de possibilitate, causis, necessitate, & tempore Dominicae incarnationis præmittenda videbantur, nunc ipsam arcani hujus mysterii essentiam perscrutari aggredimur, non tamen aliunde, quam ex iis, quæ Deo de tam sublimi dogmate nobis revelare placuit, & ab Ecclesie fideliter custodita, atque in variis Conciliis explicata, & definita fuerunt. Neque illorum reprehensionem verebimur, qui eo prætextu, quod mysteria nostram intelligendi viu longe superent, ea volunt simplici, ac cæca fide credi, quemadmodum a rudi, fidelique populo creduntur; non autem intimus examinari, uberior explicari, atque ab haëreticorum erroribus diligenter expurgari, ut Theologis in more positum est. Quia iu re nonnullis cum sacra Scripturæ, tum sanctorum Patrum dictis abutuntur. Sed timendæ sunt callidae Haëreticorum fraudes, & saepè latet *anguis in herba*. Nos paucis respondeamus, nullum esse nimia curiositatis vitium, aut erroris periculum, quando sacros, & infallibilcs duces sequimur, Verbum Dei scriptum, & traditum, & utrinque secundum nostræ matris Ecclesiæ infallibile magisterium. *Magnum bonum*, inquit S. Fulgentius L. I. ad Trasimundum cap. 3. *confert inquisitio veritatis, quæ tamen tunc desiderato non frustratur effectu, si rectis ad veri inquisitionem lineis animus innitatur.*

2. Errores autem contra hoc sanctissimum Religionis mysterium ad duo suprema capita revocat S. Leo Magnus in Serin. XXVIII., qui est octavus in Nativitate Domini: *Alii etenim, inquit cap. 4., Domino solam humanitatem, alii solam adscripsere divinitatem.* S. tamen Augustinus Lib. I. Quæstionum Evangel. quæst. 45. T. III. P. II. errorem Haëreticorum de incarnatione tribus generibus terminari dicit; *aut enim de divinitate ejus, aut de humanitate, aut de utraque falluntur;* scilicet de modo, quo divina natura cum humana conjuncta est.

3. Porro cum in Tomo III. Dissert. III. satis copiose de Christi divinitate contra veteres, novosque ejusdem hostes actum sit, superest modo, ut multiplices Haëreticorum errores contra humanam Jesu Christi naturam refellamus.

CAPUT I.

Demonstratur, veram carnem humanam a Verbo divino assumptam fuisse.

4. **A**ntiqua, ipsisque Apostolis coæva illa haëresis fuit, quæ non nisi umbratilem, atque appa-

reua-

rentem carnem divino Verbo tribuebat; & prima illius origo a Simone imago repetitur haereticorum omnium Patriarcha (a); qui teste S. Cyrillo Ierosolymitano Catech. VI. dicebat, se apud Iudeos non in carne, sed in specie soli, tanquam Iesum Christum apparuisse.

5. Sed quidquid sit de Simone, cuius in hac re non videtur omnino explorata sententia, veritate eius Christi certe denegarunt haeretici Soceror Docetae, ita dicti a verbo σωσίω censeo, puto, quia non nisi putatutam atque imaginariam Christi humanitatem consitebantur. Horum prima merito iuuenitur facta a Serapione Episcopo Antiocheno apud Eusebium Lib. VI. Hist. Eccl. cap. 12. Ejusdem sectae princeps a Clemente Alexandr. Lib. III. Stromatum vocatur Cassianus; sed S. Hieronymus in cap. VI. epist. ad Galatas hujus haereseos auctorem nominat Tatianum. Tatianus, inquit, qui putatutam Christi carnem introducens &c. Isti haeretici dicti sunt etiam Phantasiastae, quia ut Tertullianus ait De praescript. Haeret. cap. 46. dicebant, Christum in phantasmate tantum venisse.

6. Haud pauci huic crasso errori adhaeserunt; inter quos numerantur Simonis discipuli Saturninus, aut Saturninus (ut eum vocant post Irenaeum Tertullianus, Philastrus, Augustinus, & Jo. Damascenus) Basilides, Secundiani, Marcosiani, aliqui usque ad Manichaeos, quorum lues longe, lateque in oriente, atque occidente grassata est. Hi enim, S. Augustino teste de haeresibus num. 40., inter alia errorum portenta etiam commentiunt, Christum non fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis, ludificandis humanis sensibus præbuisse, ubi non solum mortem, rerum etiam resurrectionem mentiretur. Id ipsum asserit S. Athanasius Orat. I. contra Arianos num. 55., & ante hosce duuiniros S. Irenaeus Lib. II. cont. Haereses cap. 11.

7. Cum autem auctoritate librorum sacerorum, qui saepissime de vera Christi carne expresse loquantur, a Catholicis premerentur, eo audaciae-

pervenerunt, ut nonnisi ea reciperent de Testamento novo, quæ in honorem, & laudem Filii Majestatis, vel ab ipso dicta conperiebant, vel ab eis Apostolis; sed jam perfectis, ac filiabus; dissimularent cetera, quæ aut simpliciter tunc, & ignoranter a rudibus dicta, aut oblique, & maligne ab inimicis objecta, aut imprudenter a Scriptoribus affirmata sunt, & posteris tradita. Ita Faustus Manichæus apud S. Augustinum Lib. XXXII. cont. ipsum cap. 7. Tom. VIII. Qui postea Faustus ita se magis explicare pergebat: Dici autem, hoc ipsum natum ex femina turpiter, circumcisum Juliaice, sacrificasse gentiliter, baptizatum humiliiter, circumcidit a diabolo per deserta, & ab eo tentatum, quanimiserrime. His igitur exceptis credimus cetera, præcipue crucis ejus mysticam fixionem, qua nostræ animæ monstrantur vulnera &c. (b).

8. Hanc pestiferam haeresim alia subsecuta est, quæ veram Christo carnem miniine denegare videbatur, eam tamen non ex purissimo Mariæ Virginis sanguine formatam, sed vel ex elementis conflatam, vel de cœlo delapsam fuisse, asserebat. Fuit hic error Valentinianorum (prout refert S. Epiphanius Haeresi XXX. §. 7.) dicentium, Christum ex cœlo corpus suum detulisse; ac per Mariam Virginem, veluti aquam per canalem transisse, nec ex ejus utero quicquam sumpsisse. Et S. Augustinus Lib. de haeres. num. 11. Valentinem, inquit, asservisse, Christum a Patre missum spiritale, vel cœlesti corpus attulisse, nihilque assumpsisse de Virgine Maria, sed per illam, tanquam per rivum (Erasmus putavit esse legendum) tanquam per rimam, aut per fistulam, sine ulla de illa assumpta carne transisse. Idem refert Tertullianus in Lib. adversus Valentinius cap. 15., & De praescript. cap. 49. Origenes autem in Dial. de recta in Deum fide Sect. 4. Tomo I. verba recitat cuiusdam Marini, haeretici Bardesianistæ, qui interrogatus de Christo sine hesitatione respondit: Ego statuo, il-

nec a Judæis quidquam pertulisse. Cum hæc verba suppositia sint, nescio an iste haereticorum omnium patens inter eos jure numerari possit, qui veram Christi carnem iniciati sunt.

(b) Hanc execrabilem Manichæorum blasphemiam multis modis ibidem refutat eorum mallens S. Augustinus, cuius hæc aurea verba omittere nequeo, quæ etiam facile possunt contra nostri avi haereticos pacis immunitatis intorqueri. Videlis, inquit, id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum aferatur auctoritas, & sinus cuique animus auctor sit, in quaen Scriptura quid probet, quid improbat, idest ut non auctoritati Scripturarum subjiciatur ad fidem, sed sibi Scripturis ipse subjiciat: non ut ideo illi placet aliquid, quia hoc in ultimi auctoritate scriptum legitur; sed ideo recte scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quo te committis, anima misera, infirma, carnalibus nebulis involuta, quo te conuictis? &c. Ibid. cap. 19.

(a) Hoc nomine merito a Sanctis Patribus appellatis fuit, quia primus omnium a recta Christianæ religionis, cui nomen dederat, fide recessit. Nec ulla modo tolerari potest pyrrhonismus Isaac Beausobrii, qui Lib. IV. Hist. Manichæorum cap. 1. hoc in dubium revocare est ausus, dicens: Si verum est, enī Christianam religionem professum fuisse. Si verum est, quasi mentiri potuerit S. Lucas Actor. VIII. 13. dicens: Tunc Simon (magus) & ipse creditit, & an baptizatus esset &c. Ejus haeresim recenset S. Augustinus in Lib. De haeresibus c. 1. Tomo VIII.; a quo loco Editores Benedictini ea verba expunserunt, quæ in quibusdam editionibus male addita erant; & tunc a Petavio, tunc ab aliis allegantur: Dixerat enim, se in monte Sina legem Mysyi in Patris persona dedisse Iudeis, tempore Tiberii in Filii persona putative apparuisse: postea se in linguis igneis Spiritum Sanctum super Apostolos venisse, Christum autem non venisse,

illum cœleste corpus assumpsisse; cuius errorem ibidem Adainantius refellit.

9. Laudatus autem mox S. Augustinus nun.
25. aliam refert hæresim Apellis, de quo hæc scribit: *Hunc dicunt quidam etiam de Christo tam falsa sensisse, ut diceret, eum non quidem carnem deposuisse (Editio Lovaniensis habet duxisse) de cœlo, sed ex elementis mundi acceptissse, quam mundo reddidit, cum sine carne resurgens ascendit in cœlum.*

10. Hujusmodi putidas hæreses, quæ jam sua ipsa absurditate obsoleverant, iterum suscitari viderunt Patres nostri, occasione pseudo-reformatio-nis Lutheranæ. Anabaptistæ enim, qui ex hac secta prodiuerunt, una cum Mennone Simonis, a-perte professi sunt, *Christum carnem, & sanguinem suum non ex Maria Virgine assumpsisse, sed a cœlo attulisse.*

11. Furiosis Anabaptistis jungi merentur fanati-ci Quackeri, qui in Anglia, & in Belgio fœderato late propagati sunt sæculo elapso. Isti enim sin-nimus aperte negare, saltem in dubium revocare non sunt veriti, an Christus humanam nostram naturam vere assumpserit. Ita Rob. Barclajus celebris Quackerorum Theologus, & Doctor in *Apologia Theologicæ vere Christianæ Thesi XI. §. 1. (a).*

12. Denique nec desfrerunt inter Novatores, qui duplice humanam naturam Christo tribuerent, aut saltem duplice carnem, alteram cœlestem, quam secum de cœlo descendens attulerit, terrena alteram, quam prodigiosa conceptione de Vir-gine acceperit (b).

PROPOSITIO I.

Christus Dominus assumpsit verum corpus, & reale, non phantasticum, & umbratile.

13. Non minus crebra, quam luculenta sunt sacrarum Scripturarum loca, quibus catholica hæc veritas expresse traditur. S. Joannes cap. I. sui Evangelii utrumque errorem, tam eorum, qui di-vinam, quam aliorum, qui humanam in Chri-sto naturam negabant, manifeste damnavit, dic-ens vers. 14.: *Verbum caro factum est, & ha-bitavit in nobis.* Rursus in sua prima epistol. IV. postquam suos discipulos admonouisset, ne o-mni spiritui cedererent, quoniam multi pseudo-prophetæ jam tunc exierant in mundum, *In hoc, subdit vers. 2., cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur, Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est.* Et omnis spir-itus, qui solvit Jesum (scilicet negans aut divi-nam, aut humanam naturam) *ex Deo non est, & hic est antichristus.* Hoc testimonio Tertullianus confundebat Marcionitas Lib. II. cont. Marc., quos Apostolus Joannes antichristos pronuncia-vit, negantes *Christum in carne venisse.*

14. Etiam S. Paulus ad Rom. I. 2. Quod ante, inquit, promiserat (Deus) per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem: item ad Coloss. I. 22. Reconciliavit, inquit, in corpore carnis ejus per mortem. Ac denique, ut innumera alia omittam, Christus ipse a mor-tuis redivivus Lucæ XXIV. 59. seq. ad ostenden-dam veritatem suæ resurrectionis, *Videte, inquit Discipulis suis, manus meas, & pedes, quia*

e-

(a) Eduardus Fovlerus Episcopus Glocestriensis in Anglia anno 1706. Dissertationem edidit *De descensu hominis Iesu Christi ex cælis, & de regressu ejus in cœlum &c.*, probare contendens, humanam Christi animam ab initio mundi fuisse creatam, & in cœlo con-servatam, unde postea in plenitudine temporum in uterum Virginis descendenter, ad informandum ejusdem Christi corpus. Quam Fovvleri sententiam, utpote a damnato errore Origenis de præexistentia animarum minime discrepantem impugnavit Guill. Scherlockins. Sed illico ei respondit Fovvlerus; eni succenturiator accessit Rob. Flaminus, confutatus postea a Zach. Grapio in *Christologia recens controversa*, & a Jo. Marckio in peculiari Dissert. contra præexistentiam animæ Christi in cælis, ante corporis hujus ortum in terris ex Maria Virgine. Non tamen controversia finita fuit, ut finiri non possunt inter Protestantes, qui vivum, & infallibilem Jūdicem non agnoscunt.

(b) Id docuit Valentianus Weigelius an. 1785., quem postea alii secenti sunt, nt Petrus Poiretus in Lib. II. *Economia divina*, ubi vult, Christum habuisse cor-pus gloriosum, jam ab initio mundi mensura corporis protoparentis Adami, quod contractum potuit in ute-ro Virginis simul cum alterius humani corporis em-bryone uniri, ac cum ipso penetrari. Jo. etiam

Guill. Petersenius in libro *Mysterium primogeniti omnium creaturarum* anno 1711. edito docet, Christum ante omnia sæcula nescio quam divinam carnem as-sumpsisse, in qua veteribus Patriarchis olim apparebat, donec postea aliam carnem humanam in utero Virginis sibi copulavit.

Patrum orthodoxe scripsisse accusatur etiam Sam-Basnagins in *Annal. politico Ecclesiast.* ad annum ante Christum natum VI. num. 37. inquiens: „Paula-,, tim, variisque gradibus parvulus maternis visceri-,, bus natura format: existimamus autem, momento Chri-,, sti carnem esse vi Spiritus Sancti procreatam:“ quasi vero non ex immaculato Mariæ sanguine, sed ex nihilo fuerit Christi caro creata.

Multo pejus deliravit inter Protestantes Jo. Conr. Dippelius, qui sub adscitio nomine Christiani Demo-criti multa paradoxa, & absurdia contra veram Jesu Christi humanitatem vulgavit: contra quem plurima scriptis Franc. Alb. Äpinus in *Compendio metaælogiae fanaticæ recentioris &c.* Rostockii 1721. Hoc breve sit specimen errorum, in quos homines etiam docti lapsi sunt, dum deserto tutissimo Ecclesiæ magisterio, suæ fallaci prudentiæ ad divinam revelationem explicandam innituntur.

ego ipse sum: palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaulio dixit: Habetis hic aliquid, quo manducetur? Et coram eis manda- cavit, ut per veritatem comeduntur veritas pa- tesceret carnis, inquit S. Gregorius Papa.

15. His, aliisque similibus bene consideratis re- cete concludebat S. Augustinus Lib. de diversis quæst. LXXXIII. quæst. 15. Si phantasma fuit corpus Christi, fefeller Christus; & si fefeller, veritas non est. Est autem veritas Christus: ergo non fuit phantasma corpus ejus. Quain S. Augustini rationem adhuc uberior explicat S. Thomas 5. P. qu. 5. art. 1. dicens: „Si non fuit ve- „rum corpus Christi, sed phantasticum, ergo nec „veram mortem sustinuit, nec aliquid eorum, „qua Evangelistæ de eo narrant, secundum ve- „ritatem gessit, sed solum secundum apparentiam „quandam, & sic etiam sequeretur, quod non „fuerit vera salus hominis subsecuta: oportet e- „tum effectum causæ proportionari (a).“

16. Longum nimis esset, hanc veritatem multis Sanct. Patrum testimoniis comprobare; unde iis contenti erimus, que habet S. Ignatius Martyr in epist. ad Trallianos, *Obturate, inquietabat primis Fidelibus, Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispiam loquitor sine Iesu Christo, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vere natus est, edit, & bibit, vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus, & mortuus est, videntibus cœlestibus, terrestribus, subterraneis, qui, & vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius. Eademque repeatit in alia epistola ad Smyrnæos, addens: Si enim opinione sola hæc a Domino nostro sunt peracta, ego opinione solum vincitus sum.*

17. Obj. primo. Christus in sacris litteris dicitur factus in similitudinem hominum. Ad Philipp. II. 7. de Iesu Christo inquit Apostolus: *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo: non ergo Christus veram habuit carnem, sed carnis similitudinem.*

18. Respondet S. Thomas hic ad 1., illam similitudinem non esse plantasticam, sed specificam; ut nempe exprimatur veritas humanae naturæ in Christo, sicuti omnes, qui vere in natura humana existunt, similes specie esse dicuntur:

(a) Hæc S. Thomæ ratio ex Sanctis Patribus de- sumpta est, potissimum vero ex Tertulliano, qui Lib. III. cont. Marcionem c. 8. Jam, inquit, cum mendacio deprehenditur Christi caro, sequitur, ut omnia, que per carnem Christi gesta sunt, mendacio gesta sint: congressus, contactus, convictus, ipse quoque virtutes. Si enim tangendo aliquem liberavit a vitio, vel tactus ab aliquo, quod corporaliter actum, non potest vere a- etyma credi, sine corporis ipsius veritate. Nihil soli- dum ab inani, nihil plenum a vacuo perfici licuit. Pa-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

unde idem Apostolus in eodem loco subjungit: *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; quod salutem esset, posita sola si- militudine phantastica.*

19. Dices. Idem Apostolus Roman. VIII. 5. Deus, inquit, Filium suum mutens in similitu- dinem carnis peccati; atqui similitudo illa cir- nis peccati, non est nisi mera apparentia; neque enim Christus Dominus vere assumpsit carnem peccati: ergo &c.

20. Resp., non eodem modo intelligi oportere similitudinem hominum, & similitudinem carnis peccati. Non enim repugnabat, Christum veram habere carnem, quam sexcentis in locis sacri Scrip- tores ipsi tribuant una cum omnibus actionibus, & passionibus carnis: repugnabat autem eum ha- bere carnem peccati, cuius proinde non erat in eo, nisi similitudo externa. „Hunc, inquit Ter- tallianus Lib. V. contra Marc. cap. 14., si Pa- ter misit in similitudinem carnis peccati, non „ideo phantasma dicetur caro, quæ in illo vide- batur Ita similitudo ad titulum peccati per- tinebit, non ad substantię mendacium. Nam „nec addidisset peccati, si substantię similitudi- „uem vellet intelligi, ut negaret veritatem; tan- tum enim carnis posuisse, & non peccati“.

21. Dices secundo. Idem Apostolus I. ad Corin- th. XV. 50. inquit: *Caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Illa ergo humanitas Christi, quæ siuul cum eo ascendit in regnum Dei, non erat ex carne confusa.*

22. Respondebat sæpe laud. Tertullianus, hoc loco non veram carnem ab Apostolo intelligi, sed opera carnis, quæ idem Apostolus sæpissime da- minat ad Gal. V. 19., & alibi. „Dicit ergo S. Paulus, caro & sanguis regnum Dei conse- „qui non possunt, non substantiam daminans, „sed opera ejus; quæ quia possunt non admittunt „a nobis, adhuc in carne positis, non ad rea- „tum substantię, sed ad conversationis pertine- „bunt.“ Vel etiam Apostolus nomine carnis, & sanguinis intelligit carnem corruptibilem, & mortalem, qualis certo non erit in eternis.

23. Dices tertio. Idem Apostolus 2. ad Corinth. V. 16. inquit: *Itaque nos ex hoc (scilicet tem- pore, in græco ἡπό τοῦ νῦν) neinvenimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus: quasi dicat, se resipuisse ab illo errore, quod chri-*

tationis habitus, putationis actus: imaginarius operator, imaginaria opera. Sic nec passiones Christi ejus si- dem merebantur: nihil enim passus est, qui non vere est passus: vere autem p[ro]pt[er] phantasma non potuit: e- verum est igitur totum opus. Totum Christiani nominis & pondus, & fructus mors Christi negatur ... Negata vero morte, dum caro negatur, nec de resurrec- tione constabit ... Proinde resurrectione Christi infir- mata, etiam nostra subversa est.

Christus habuerit veram carnem. Ita ex hoc loco Manichæus colligebat, S. Paulum retractasse quæcumque antea docuerat de Christi carne. Vid. S. Augustinus Lib. XI. contra Faustum cap. 4. T. VIII.

24. Resp.; obscurum esse hunc Apostoli locum, neque in eo explicando Interpretes convenire. Attamen plusquam certum est, Apostolum non velle, apparentem, & simulatam fuisse carnem Christi; alias sequeretur, eum neque in ceteris hominibus veram agnovisse carnem, cum dicat: *Neminem novimus secundum carnem.* Præclare S. Augustinus loco laud. cont. Faustum cap. 7. mirari se dicebat, cæcos Manichæos non vidisse, quia si Christus ideo non habuit carnem, quia dixit Apostolus, nunc jani non se nosse Christum secundum carnem, nec illi habuerunt carnem, de quibus in eodem loco dicit, itaque nos a modo neminem novimus secundum carnem.

25. S. Thomas Lect. IV. varias affert Paulini textus explicationes ex sanctis Patribus depromptas. Sed illa probabilior videtur S. Augustini, qui vult, Apostolum esse intelligendum de futura corporis gloriæ vita, quam ex certa spe tanquam præsentem meditabatur; & in qua nec Christus, nec Beati cognoscentur secundum carnem corruptibilem, & mortalem. Et Christus quidem omnem jam mortalitatem, & corruptionem exuit, nos autem id aliquando consecuturos speramus. Sunit ergo ibi Apostolus carnem pro corruptione carnis; quemadmodum dixerat in prima epist. XV. 50. *Caro, & sanguis regium Dei non possidebunt.* Hauc S. Augustini expositionem adoptavit etiam S. Leo Papa in Serm. LXXI., qui est primus de Resurrection. Domini (a).

26. Alias hujus difficilis loci interpretationes affer Guili. Estius, & illam maxime probabilem existinat, quod S. Paulus reprehendere voluerit quosdam pseudo-apostolos Iudeos, qui gloriabantur, quod Israelitæ essent, & ex semine Abrahæ secundum carnem: de quo uberior disserit infra cap. XI. 22.; se autem dicit neminem noscere secundum carnem, seu minime gloriari, quod ex ipsis descendenter secundum carnem; ino nec ipsum Christum noscere, quia etsi aliquando putaverit, gloriosum sibi esse, quod utpote Hebræus Jesu Christo gentilis fuerit, postea tamen se his omnibus mortuum dicit, ut neminem amplius secundum carnem, seu originem carnalem noscat. Quid-

(a) *Pulchra sunt ejus verba, ut prætermitti non debant. Merito, inquit, „dicitur caro Christi in eo statu, quo fuerat nota, nesciri: quia nihil in ea possibile, nihil reinans infirmum, ut & ipsa sit per essentialiam, & non sit ipsa per gloriam. Quid autem, si hoc de corpore Christi profiteretur (Apostolus), qui de omnibus Christianis spiritualib[us] dicit: Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem? Ex hoc, inquit, initium nobis factum est resurrectionis in Christo, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit. Non hæsitanus dissidentia, nec incerta ex-*

quid tamen sit de istis, aliisque similibus interpretationibus, illud repetimus, quod ab initio cum Sanctis Augustino, & Thoma observavimus, nihil prorsus ex hoc Paulino testimonio contra veram Christi carnem erui posse, nisi dicamus, nec alios homines vera carne constare.

27. Ob. 2. Verbum divinum sæpius apparuit in veteri testamento in specie humana, quin tamen humanam carnem haberet. Quod enim dicit Isaías VI. 1. *Vidi Dominum sedentem &c.* a S. Joanne XII. 41. explicatur de Jesu Christo: eum ergo illæ apparitiones fuerint figuræ incarnationis postea futuræ, postumus credere, etiam in ipsa incarnatione Verbum apparuisse non secundum corporis veritatem, sed secundum solam imaginatem, & apparentiam.

28. Resp. cum S. Thoma hic ad 3., conveniens fuisse, ut apparitiones veteris testamenti essent secundum apparentiam tantum, quasi figuræ, apparitio autem Filii Dei in mundo esset secundum corporis veritatem, quasi res figurata per illas figuræ. Unde dicit Apostolus ad Coloss. II. 17. *Quæ sunt umbræ futurorum, Corpus autem Christi.* Hinc S. Ireneus Lib. V. aduers. Hæres. cap. 1. ex veteribus apparitionibus futuræ incarnationis prænuntiis argumentum efficax trahebat, ut contra Phantasiastas veram Christi carnem probaret. „Si enim & nunc talis apparuit, non exsistens, quod videbatur, quædam prophætica visio facta est hominibus, & oportet alium exspectare adventum ejus, in quo talis erit qualis nunc visus est prophætice (b).“

29. Dices. Legimus in sacris paginis, Angelos aliquando apparuisse sub specie humana, manducasse, bibisse, omniaque illa præstisset quæ ab hominibus per carnem effici solent, quin tamen ullum inde mendacium, aut inconveniens consequitum fuerit. Omissis aliis exemplis, illud sufficiat Angeli Raphælis Tobiae comitis. Quidni ergo idipsum dicatur de Christo?

30. Resp., ex ipsis sacris litteris luculenter constare, hæc omnia ab Angelis non vere, sed apparenter fuisse præstita; unde Raphæl Tobiae XII. 19. ita confessus est: *Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili, & potu, quæ ab hominibus videri non potest, ut tor.* Multo majora, & ineluctabilia realis, & veræ suæ carnis argumenta præbuit Christus, qui &

„pectatione suspendimur, sed accepto promissionis exordio, fidei oculis quæ sunt futura, jam cernimus, & naturæ provectione gaudentes, quod credimus, jam tenemus.“

(b) Sanctus Augustinus L. III. de Trin. c. 10. & 11. T. VIII., aliisque in locis putavit, apparitiones illas factas fuisse ministerio Angelorum. Tertullianus autem L. III. Contr. Marcionem c. 9. credit, illas Verbi apparitiones fuisse in veritate quidem carnis, sed nondum natæ, quia nondum morituræ. Nolla ex his, aliisque veterum Patrum sententiis aliquod affert Catholico nostro dogmati nocipientum.

& natus est, & passus, & mortuus; atque etiam post resurrectionem discipulis carnem suam palpandam exhibuit.

51. Ob. ult. Hanc decere videtur, carnem immundam, corruptibilem, mortalem, multisque aliis imperfectionibus scatentem divinæ naturæ, quæ purissima est, copulari.

52. Resp., ita sumpsi objecisse Manichæos, illo falso præjudicio deceptos, nostram carnem, ut ceteras omnes creaturas, malam esse, & a Deo male creatam. Ipsiis autem S. Augustinus vicissim objiciebat verba Apostoli ad Ephes. V. 29. dicentis: *Nemo unquam carnem suam olio habuit, sed nutrit, & sovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, de ossibus ejus.* Minime ergo indigna erat caro, quamquam imperfecta, ut a Deo pro sua bonitate, & pro nostra utilitate assumetur. Seu potius, & melius dicere debemus, Deum potuisse omnipotens sua carnem nostram dignam facere, ut in consortium divinæ naturæ assumeretur. Præterea, ut recte Tertullianus redarguebat Marcionem Lib. III. cap. 10.: si dedecebat, veram carnem assumere, ecce non enim dedecebat fictitiam, & apparentem carnem ostendere?

53. Dices. Saltem ex hoc capite Deum dedecebat veram carnem assumere, quia id sine aliqua sui mutatione fieri nequibat: omnis autem mutatio Deo repugnat.

54. Resp., iam supra pag. 85. n. 26. seq. huic argumento satisfactum fuisse. Addenda tamen est præclara Sancti Augustini doctrina in Lib. de diversis question. 85. q. 75. T. VI. ubi explicans ea Apostoli verba de Christo: *Et habitu inventus ut homo, primo observat, habitum dici ab habere, neque quod alieni accidit; postea vero iterum observat, quædam nobis accidere, quæ nos mutant, quin ipsa mutantur a nobis, sicut sapientia, quæ in se non mutantur, sed hominem mutant: quædam sic accidere, ut & mutant, & mutantur, sicut cibus & mutant nos, & mutantur in nobis: quædam mutari a nobis, quin nos mutantur, ut vestis a nobis induita eam accipit formam, quam non habet exuta; nec tamen per eam nostra membra immutantur.* Cum ergo Apostolus dicit, *Filiu Dei factum fuisse in similitudinem hominum, & habitu inventum ut hominem, id voluit significare, quod in vestibus accidit, quæ ipse mutantur, quin homo vestitus mutantur: sic enim homo assumptus a Deo fuit, ut commutaretur in melius, & ab eo formaretur ineffabiliter excellentius, atque conjunctius, quam vestis, cum ab homine induitur.*

PROPOSITIO II.

Curo Domini nostri Iesu Christi non fuit cœlestis, sed humana in utero Beatae Marie Virginis formata.

55. Hæc propositio iis ipsis Sacrae scripturæ testimoniis probatur, quibus in superiori propositione probavimus, Christianum Dominum assumisse verum corpus noe phantasticum; præcipue autem ex iis S. Pauli verbis ad Roman. I. 2. Qui (Filius Dei) factus est ei ex semine David secundum carnem: Christus enim dici viliatissimus posset ex semine David secundum carnem, nisi ex Maria, quæ erat de domo, & familia David, originem traxisset. Præterea ideam Apostolus ad Gal. IV. 4. Misit Deus, inquit, Filium suum factum ex muliere, scilicet per veram generationem, quamquam sine virili commercio; juxta verba Angeli Gabrielis Luce 1. 31. ad Mariam Virginem: *Ecce concipies in utero, & paries Filium.* Et consequenter apud eundem Evangelistam cap. II. 7. de Maria dicitur: *Et peperit filium suum primogenitum.* Unde postea in aliis locis Christus ipse se Filium hominis nuncupavit Matth. IX. 6. X. 23. XVI. 25. &c.

56. His, aliisque similibus Sacrae Scripturæ testimoniis perpensis ita recte concludebat S. Ireneæus Lib. III. adv. hæres. cap. 51. Si non accipit Christus ab homine substantiam carnis, neque homo factus est, neque filius hominis. Et Tertullianus Lib. de carne Christi cap. 15. Si humana, inquit, non fuit, nec ex homine (eius caro), non video ex qua substantia ipse se Christus hominem, & filium hominis prouocavit. Totus autem exscribendus esset ille liber, in quo Africanus Doctor hanc catholicam veritatem omni arguimento genere confirmavit.

57. Obj. primo. Joann. III. Christus Nicodemo plura dixit, quibus eum docuit, se non terrenam, & materialem, sed cœlestem, & spiritualem carnem habere. quia non ex carne, sed ex spiritu natus erat: Vers. 6. *Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Vers. 13. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo.* Porro Jesus Christus non descendit de cœlo secundum divinam naturam, quia semper est in sinu Patris: ergo descendit secundum naturam humanam, secundum quam etiam ascendit in cœlum.

58. Resp., in prioribus verbis nullam esse difficultatem, manifeste enim respiciunt spiritualem regenerationem, qua homines carnaliter nati iterum debent spiritualiter nasci ex aqua, & Spiritu Sancto. Prima nativitate habemus vitam carnalem, secunda spiritualem: unde recte dicitur: *Quod natum est ex carne &c.*

59. Alia verba ita a S. Thoma explicantur in hæc:

hæc qu. art. 2. ad 1. „ Christus dicitur de cœlo, lo descendisse dupliceiter: uno modo ratione diuinæ naturæ; non ita quod natura divina in cœlo esse desierit, sed quia in infimis novo modo esse cœpit, scilicet secundum naturam assumptam, secundum illud: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui in cœlis est.* Alio modo ratione corporis, non quia ipsum corpus Christi secundum suam substantiam de cœlo descenderit; sed quia virtute cœlesti, idest Spiritu Sancto, est ejus corpus formatum. “ Descendit ergo unigenitus Filius Dei de cœlo, quatenus humanam naturam in terris assumpsit, non quasi cœlestem suam sedem deseruerit; unde subdit: *Filius hominis, qui est in cœlis.* Iterum autem in cœlum ascendit, quando eandem naturam glorificatam in cœlum detulit. Ipsa quoque humanitas Christi dicitur aliquo sensu descendisse de cœlo, quatenus non virili commercio, sed cœlesti virtute in utero Virginis formata fuit.

40. Dices. In eodem Evangelio Joannis VI. 52. sequent. Christus se vocat panem de cœlo venientem; & vers. 51. q. *Ego, inquit, sum panis vivus, qui de cœlo descendit.* Nominé ant intelligit carnem suam: *Panis, quem ego dabo, caro mea est:* erat ergo ejus caro cœlestis.

41. Respond. toto eo sermone a commate 52. usque versus finem capituli Christum Dominum voluntate turbas docere de Sanctissimo Eucharistiae Sacramento, quod instituturus erat, & in quo verum & reale Corpus Christi continetur. Dicitur autem panis cœlestis, & qui de cœlo descendit, quia re ipsa Corpus Christi de cœlo in hoc angustissimo Sacramento descendit, quando panis in eis carnem, & vinum in ipsis saquinenem convertitur. Quamvis etiam ejus caro dici possit cœlestis sensu mox explicato, quia cœlesti Spiritus Sancti virtute in utero Virginis formata fuit.

42. Obj. secundo. Paulus Apostolus I. ad Corinth. XV. *Primus homo, inquit, de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis.* Hic antithesis fit inter Adam, & Christum; ut quemadmodum ille corpus habuit e limo terræ formatum, ita Jesus Christus Corpus habuerit de cœlo allatum.

43. Resp., Christum vere dici hominem cœlestem, non quia carnem habuerit de cœlo delapsam, atque alterius naturæ, quam nostra sit; sed quia ejus natura humana a Dei verbo assumpta erat, & ejus caro Spiritus Sancti virtute, non virili commercio plasmata fuerat. Cœlesti etiam vocatur Corpus Christi, quia in resurrectione dotes corporis gloriose accepit, factum scilicet immortale, & impassibile.

44. Obj. tertio. Corpus Christi dicitur natum in Maria, non ex Maria. Matth. I. 20. Angelus referens Joseph hoc arcanium incarnationis mysterium, inquit: *Quod in ea (Virgine Maria) natum est, de Spíitu Sancto est.*

45. Respond., illam particulam in hoc loco idem significare, ac ex; ut sensus idem sit, ac si diceretur: *Quod ex ea natum est.* Unde Lucas I. 51. seqn. Angelus dixit Mariæ: *Ecce concipies in utero, & paries Filium.* Et iterum *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur (id est erit) Filius Dei.*

46. Dices. Ipse Jesus Mariam Virginem non agnovit ut suam matrem; nam apud Matt. XII. 46. sequent. cum quidam ei dixisset: *Ecce mater tua, & fratres tui,* respondit: *Quæ est mater mea, qui sunt fratres mei?* Negans scilicet se habere matrem, & fratres. Joann. etiam II. 4. Mariam non nominavit matrem, sed mulierem. *Quil mihi, & tibi est, mulier?* Et nullibi legitur Christum vocasse Mariam matrem suam.

47. Respond., Beatam Virginem Mariam sexcentis in locis ab Evangelistis vocari matrem Jesu Christi, ut Matth. I. 18. Christi autem generatio sic erat: *Cum esset desponsata mater ejus Mario Joseph.* &c. Ibid. II. 11. Invenerunt puerum (Jesum) cum Maria Matre ejus &c. Et cum hæc appellatio sæpissime repetatur, recte concludimus, Beatissimam Virginem vere, & proprie fuisse Jesu Christi matrem, quem de suis visceribus genuit. Non igitur Christus eam mulierem appellavit in sensu exclusivo, quasi eam matrem non agnosceret. Unde Evangelista Joannes cap. XIX. 26. *Cum vidisset, inquit, Jesus Matrem ... dicit Matri sue: mulier, ecce filius tuus:* ut intelligamus, nomen mulieris non excludere aliud nomen Matris.

48. Neque ipsum nomen matris excludere voluit Christus Dominus, quando apud Matthæum dixit: *Quæ est Mater mea, & qui sunt fratres mei?* Sed solum volunt spirituali cognationem præferre carnali; unde subditur: *Et extendens manus in Discipulos suos, dixit: Ecce Mater mea, & fratres mei.* Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & Mater est.

49. Obj. ultim. Joann. I. 13. insinuat, Christum non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate siri, sed ex Deo natum esse: non ergo carnem habuit similem nostræ, sed multo nobiliorem, scilicet cœlestem.

50. Resp., verba illa Sancti Joannis proprie ad Fideles justos, & Filios Dei pertinere, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, idest non carnaliter, sed spiritualiter ex Deo nati sunt. Quapropter haeretici Valentianiani bene videntes, nihil ex his verbis pro sua haeresi erui posse, eadem immutare audacissime præsumperunt, legentes: *Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex voluntate siri, sed ex Deo natus est.* Sed concedi etiam potest, & debet, carnem Christi non fuisse eodem modo in utero Virginis conceptam, & nataam, quo ceteri homines concipiuntur, ac nascuntur, non ex sanguine, neque ex carnis, ac

viri voluntate , sed ineffabiliter Spiritus Sancti o-
perante virtute .

51. Quæres , an Christi caro fuerit corruptioni
obnoxia .

52. Resp. Id negarunt Hæretici quidam Sæcul. VI. ex Eutychianorum secta , dicti *Incorruplicolæ* , aliquibus , etsi non gravibus , moti arguente-
tis . Primo enim afferabant verba Ps. XV. 10.
Non dabis Sanctum tuum (nempe Christum)
videre corruptionem . Secundo dicebant , a Verbo
fuisse assumptam carnem immaculatam , atque ade-
eo infirmitatibus , ac corruptioni minime obno-
xiæ ; hæc quippe hujus vitæ misericordia sunt peccati
paenæ . Tertio nonnullis abutebantur Sanctorum
Patrum testimonii , quibus aperte eorum senten-
tia confirmari videtur ; ut ex. grat. verbis S.
Cyrilli , qui Lib. IX. de *adoratione in spiritu &*
veritate , Incorruptibile est Christi Corpus , &
divinam in seipo naturam habet : & Dionysii
Alexandr. , qui multo antea Paulum Samosatenum
reprehendebat , quod diceret , corruptibilem esse
Sanguinem Jesu .

53. Verumtamen absolute dicendum est , Christi carnem fuisse omnino similem nostræ passibili-
lem , & infirmitatibus , atque corruptioni obno-
xiæ : unde Christus vere pro nobis passus , &
mortuus est . Hæc fuit omnium Sanctorum Patrum
sententia , ex quibus ipsum laudare sufficiat Sanctum
Augustinum , qui in Lib. II. *De peccatorum*
meritis , & remissione cap. 29. Tom. X.
Part. I. *Quia , inquit , in eo (Salvatore nostro)*
erat similitudo carnis peccati , mutationes aetatu-
mperiti voluit , ab ipsa exorsus infantia ,
ut ad mortem videatur etiam senescendo illa
cupo pervenire potuisse , nisi juvenis fuisset occi-
cus .

54. Quod vero objiciebant Incorrupticolæ ex
Psalmo XV. , facile expeditur cum Sancto Petro ,
qui in Act. Apostol. II. 27. hoc Psalmistæ vati-
cinium adimplesum fuisse dicit , quando Christus
resurrexit . Quamvis enim mortuus , & sepultus
fuerit , non tamen ejus caro in sepulcro corru-
pta est .

55. Alterum Incorrupticolarum argumentum pro-
bat tautummodo . Christum non necessitate , sed
voluntate fuisse obnoxium doloribus , passionibus ,
ac morti . Quod S. Augustinus luculentiter assertuit

in loco mox citato addens : *Qua tamen mors in*
carne peccati inobedientiæ debita redlitur , in
similitudine autem carnis peccati obedientiæ vo-
luntate suscepta est .

56. Sancti Patres nonnumquam locuti sunt de
Christi carne gloria post resurrectionem . Et sic
Sanctus Cyrillus Alexandrin. in epist. ad Succes-
sorum seipsum explicat : dicens : *Post resurrec-*
tionem vero erat quilem illud ipsum corpus , quod
passum erat , sed non iam humanas infirmita-
tes in se habebat . Non enim jam amplius fa-
mem , aut lassitudinem , aut aliquid hujusmodi
sentire poterat : quin potius incorruptibile deu-
ceps erat . Vel Christum Dominum non necessi-
tate naturæ corruptæ per peccatum , ut nobis con-
tingit , sed solum voluntaria obedientia propter no-
stram salutem passionibus , & morti obnoxium es-
se docebant , quæ doctrina est verissima .

57. Epistola autem Sancti Dionysii Alexandri-
ni ad Paulum Samosatenum , quæ a Turriano in
T. I. Collect. Conciliorum anno 1608. Romæ im-
pressa fuit , iudicio saniorum Criticorum apocry-
pha est , & post hæresim Nestorianam scripta : e-
iusque auctor in erroribus Pauli Samosateni non
bene versatum se prodit . Ceterum , quod eidem
Paulo vitio verit , quod diceret , esse incorrupti-
bilem *Sanguinem Jesu* , intelligendum est de San-
guine ejusdem Jesu Christi in Sacramento Eucha-
ristiæ , non in vivo ejus corpore (a) .

C A P U T II.

Ostenditur contra quosdam Arianos , atque
Apollinaristas , in Jesu Christo veram
fuisse animam , & mentem .

58. Sanctus Athanasius in Lib. I. contra Apol-
linarium n. 6. *Frustra , inquit , Ariani argutis*
utuntur , dum Salvatorem carnem solam assum-
psisse statuunt , ac passionis sensum ad impas-
sibilem Deitatem impie referunt . Concinit San-
cetus Augustinus in Lib. De hæresibus n. 49. (b)
& noualli aliis , ut de hac re dubitari minime
possit .

59. Neque hic error ab illa capitali Arianismi
hæresi abludebat , qua veram , consubstantialem
que Jesu Christi divinitatem negabant , cum enim

III-

(a) En hujus Scriptoris verba , quibus etiamconde-
mnatur Calvinistarum hæresis , quæ præsentiam rea-
lém Corporis , & Sanguinis Jesu Christi in Sacra-
mento Eucharistiae negat : „ Surrexit primum Samosaten-
sis loquens iniqua , qui diceret esse corruptibilem
Sanguinem Jesu , qui est Deus Israel Jesus , qui o-
mnen corruptionem , & passionem , & mortem sol-
vit ; qui rediuit nos a servitu corruptionis . San-
guinem mortalis , & passibilis hominis dicit , quia
dixit Dominus gloriosus discipulis : *Accipite , & di-*
dite : novum testamentum est in meo Sanguine , hoc
facie in meam commemorationem . Et quia dixit i-

„ dñs : *Qui pro nobis effundetur .* Hæc enim andisset
„ Samosatenus , videtur in hac voce Domini niti con-
„ tra veritatem . „ Qnein errorum cum refutasset , ita
concludit ; „ in omnibus ostendimus torrenti iniqüita-
tis , non esse corruptibilem Sanguinem factum Dñi
„ nostri Jesu Christi , decessisse hominis mortalis , sicut
„ nos , sed Dñi veri , qui est torrens voluntatis iis ,
„ qui eum participant . „ Antea igitur epistola , quia-
cumque sit , pro certo habebat , quod nos etiam cre-
dimus , Sanguinem , qui in Eucharistia sumitur , esse
verum , & incorruptibilem Sanguinem Christi .

(b) De Ariatis enim ita scribit : „ In eo autem ,

laudentissimis, & innumeris Sacrae Scripturæ testimoniis premerentur, eo devenerunt, ut aliquam inferioris ordinis divinitatem faterentur, quam facile dicere potuerunt esse animam ipsius Christi, in qua & passus, & mortuus fuerit, & a mortuis resurrexerit. Unde S. Ambros. Lib. I. *De fide ad Gratianum* cap. 15. inquietabat: *Detestandi Iudei, qui carnem Domini crucifixerunt: detestabiores tamen eos arbitror (Arianos), qui divinitatem Christi cruci subditam crediderunt.* Imo eo libenter omnes Christi passiones ejus divinitati tribuebant Ariani, quo faciliter ex illis inferre nitebantur, naturam Filii esse a divina Patris diversam.

60. Apertius autem, & sine ulla ambiguitate animam humanam Christo denegarunt Apollinaristæ, ita dicti ab Apollinari Episcopo Laodiceno, qui Sæculo IV. jam inclinante suis errores spargere cœpit. Fuerat autem Apollinaris magna apud omnes existimatione, cum propter exterritam quamdam morum probitatem, tum etiam propter plurimos editos libros laude dignos, ut videri potest apud Sanct. Hieronymum in Catalogo. *Scriptorum ecclesiasticorum* cap. 114.; sed postea hæresis turpitudine omnem laudem, atque omnem laborum suorum meritum anisit.

61. Apollinaristarum hæresim contra sacrosanctum Incarnationis mysterium his verbis S. Augustinus describit in Lib. *De Hæresibus* n. 55. *De anima Christi a Catholica dissenserunt, dicentes, sicut Ariani, Deum Christum carnem sine anima suscepisse. In qua questione testimoniis Evangelicis victi, mentem, qua rationalis est anima hominis, defuisse animæ Christi, sed pro hac ipsuni Verbum in eo fuisse, dixerunt.*

62. Clarius hoc Apollinaris delirium exposuit Theodoreetus Lib. IV. *Hæret. fabul.* cap. 8., inquietans de Apollinari: *Incarnatum dixit esse Deum Verbum, quod corpus, & animam assumpsit, non rationalem, sed rationis experientiam, quam naturalem, sive ritalem aliqui nominant: men-*

*” quod Christum sine anima solum carnem suscepisse arbitrantur, minus noti sunt: nec adversus eos ab aliquo inventi de hac re aliquando fuisse certatum. Sed hoc verum esse & Epiphanius non tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis, & colloctionibus certissime comprei.” Quibus Augustini verbis recitat Dion. Petavius L. I. *De Incarn.* e. 5. n. 5. ita subdit: *” Non igitur Athanasii, Epiphiani, & aliorum, quos citavi, antiquorum se Commentarios legerat Augustinus. At vero, quonodo non legerat Augustinus Commentarios Epiphiani, quem nominatim allegat, & ex quo omnes fere hæreses se exscriptissime initio ejusdem operis testatur? Evidenter potius arbitror, causam, cur S. Doctor dicat, Arianos fuisse propter hunc errorem minus notos, eam esse ipsam, quam inferens n. 8. idem Petavius sapienter allegat, nempe & Patres Conc. Nicæni, & alios, qui Arianos condemnarunt, respexisse ad primariam, & omnium:**

tem porro diversum quiddam ab anima esse dicens, negavit assumptam, sed naturam sufficisse divinam, ad usum mentis explendum: Consul. etiam, quæ idem Theodoreetus scribit de Apollinari in Hist. Eccl. Lib. V. cap. 3. Vide te absurditatem, inquietabat S. Augustinus de Apollinaristis Tract. XLVII. in Joann. n. 9. T. III. Part. II., & insaniam non ferendam, Animam irrationalē eum (Christum) habere voluerunt, rationalem negaverunt: dederunt ei animam peccoris; subtraxerunt animam hominis (a).

65. Sed & alium absurdorem, & vix credibilem errorem Sancti Patres in Apollinaristis notarunt; nempe divinitatem ipsam fuisse in carnem conversam. Sanct. Augustinus in Hæresi LV. super laud. ita pergit: *De ipsa vero ejus (Christi) carne sic a recta fide discessisse perhibentur, ut dicerent, carnem illam, & Verbum unius, ejusdemque substantiæ, contentiosissime asseverantes, Verbum carnem factum, hoc est Verbi aliquid in carnem fuisse conversum, atque mutatum, non autem carnem de Maria carne fuisse susceptam.* Teste autem S. Gregorio Nazianzeno in Orat. XLVI. carnalem ipsam naturam volebant a Filio, antequam de Maria nascetur, fuisse assumptam, eamque de cœlo in terram de latam; quem errorem Apollinaristæ a Valentiniis mutuati sunt, de quibus supra n. 8.

64. Sanctus Athanasius in celebri sua epistola ad Epictetum Episcopum Corinthi, quam Sanctus Epiphanius affert in Hæresi LXVII. nonnullos alios Apollinaristarum errores contra orthodoxam Dominicæ incarnationis doctrinam enumerat, quamvis Apollinarium minime nominet, quos etiam breviter quidem, sed nervose refellit.

65. Denique etiam Sabellianismi fuit Apollinaris accusatus, quod divinæ Trinitatis personas solo nomine, non autem reipsa distingueret, eadem utens similitudine splendoris, radii, & solis, quæ Sabellius mysterium Trinitatis explicabat, seu verius funditus evertebat. Ita Sanctus Basilius epist. CCXIII., & Theodoreetus supralaud.; ut nulla pro-

pernicioissimam illorum impietatem contra veram Filii divinitatem; inimus autem enrasce hunc errorem, qui erat quasi appendicula alterius. Neque omnes Ariani in hanc amentum conspirarunt, vel saltem eam palam non manifestarunt

(a) Recte Nemesius initio sui libri *De natura hominis* observavit, hanc distinctionem inter animam rationalē, & irrationalē deponitam fuisse ex Platoniorum Philosophia, cuius studiosissimum Apollinaris fuerat. Quidam enim Platoniorum, ut Plotinus, dicebat *alii l esse animam, & aliud mentem, & ex tribus constare hominem volabant, nempe corpore, anima, & mente.* Hinc Apollinaristæ dicti sunt a S. Epiphanius *Heres. LXXVII. discipulus Dimirite*, quod tertiam hominis partem, nempe mentem, Christo degenerant: *discipulus* enim apud Græcos significat tertiam partem.

proinde fides habenda sit Leontio Byzantino, qui in Libr. *De Sectis* Act. IV. Apollinarem circa Divinitatis dogma non errasse affirmat. Sed de Apollinaris erroribus Vid. Natalis Alexander *Hist. Eccl. Sæcul. IV.* cap. 5. artic. 14., & Dion. Petavios Lib. I. de *Iicarn.* cap. 6.

66. Damnata autem non semel fuere Apollinaristarum errores; & primo in Synodo Alexandrina S. Athanasii an. 362., ubi tamen Apollinaris doinen, ad ipsius minuendam infamiam suppressionem fuit, & solum definitam Salvatorem non habuisse corpus inanimum, nec sensus, aut mentis expers.

67. Ulterius haec ipsa Apollinaris hæresis damnata fuit Romæ circa annum 375. a Damaso summo Pontifice, qui etiam in Apollinarem, ac Timotheum primarium ejus Discipulum sententiam depositionis tulit, ut patet ex ejusdem Damasi epistola ad Orientales relata a Theodoreto Lib. V. *Histor. Eccles.* cap. 8. (a). Postea damnata fuit in Synodo Antiochena anno 378., ac demum in Concilio Constantinopol. I., quod est ecumenicum II., ut constat ex ep. Synodica his verbis: *Nos præterea doctrinam Dominicæ incarnationis integrum, & perfectam tenemus: neque dispensationem carnis Christi, vel animæ, vel mentis expertem, vel imperfectam esse assertimus; sed agnoscimus Verbum Dei ante sæcula omnino perfectum hominem in novissimis diebus pro nostra salute factum esse.* Juxta has Ecclesiæ definitiones ponitur haec dogmatica

PROPOSITIO.

Jesus Christus una cum carne etiam animam, & mentem humanam suscepit.

68. S. Thomas hanc catholicam veritatem 3. Parte quæst. 5. art. 3. & 4. primo probat aperi-tissimis Sacr. Scripturatum locis, quibus Christus ipse declarat se animam habere: Joann. X. 15. seq. *Animam meam pono pro ovibus meis ... ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Ubi certe intelligimus potestatem ponendi, & sumendi animam non esse ab ipsa anima, sed a Verbo di-

(a) Laudatissimus Damasus, inquit Theodoreto, cum hanc hæresim exortam esse didicisset, non Apollinarem modo, verum etiam Timotheum ejus discipulum depositit, & ab Ecclesiæ communione alienos pronunciavit. Postea vero ipse Theodoreto cap. 10. Epistolam Synodicam ejusdem Damasi ad Episcopos Orientales referit; qua lectu digna est, præcipue ad ostendendam antiquam Ecclesiæ morem, causas majores ad Apostolicæ Sediis tribunal deferendi. Ita autem eostem Pontifex alloquitur: *Quod debitam Apostolice Sedi reverentiam exhibet charitas vestra, in eo vobis ipsis plu-*

vino, quod eam assumpit, & quando voluit, eam depositit.

69. Respondebat Apollinaris, in his locis animam sumi metaphorice, sicuti metaphorice sumitur apud Isaiam c. I. 14., cum dicit Deus: *Calendas vestras o lívit anima mea.*

70. Sed hanc Apollinaris exceptionem præcludit Angelicus cum Sancto Augustino in Lib. *De diversis quæst.* octoginta tribus quæst. 80. T. VI., qui Evangelistæ nobis exponunt proprios animæ humanæ affectus; ut tristitiam Matth. XXVI. 37. *Tristis est anima mea usque ad mortem;* turbationem Joann. XII. 27. *Nunc anima mea turbata est;* desideria Lucæ XXII. 15. *Desiderato desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Ac denique ut dicitur Lucæ II. ult. *Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Hæc omnia non solum evidenter ostendunt, in Christo Jesu fuisse animam a Divinitate distinctam, sed etiam hanc animam fuisse mente, & ratione præditam, sinq[ua] nillæ possunt in nobis esse hujusmodi passiones: & sicut ex quo Christus comederit, dormierit, fatigatus fuerit &c. recte colligitur, in eo verum fuisse corpus, quod his corporeis actionibus, & passionibus obnoxium fuerit; ita pariter &c.

71. Secundo, animam, eamque rationis compotem fuisse a divino Verbo assuntaam S. Tho-mas ex eo probat, quod Christus verus homo in sacris litteris æpe dicatur, & filius hominis. Quod etiam in Symbolo omnes Fideles profissentur: *Et homo factus est.* Quomodo autem homo appellari poterit, si anima careat, quæ præcipua est hominis pars? Et, ut bene advertit Angelicus. „Carro & ceteræ partes hominis per animam spe- ciem sortiuntur; unde recedente anima nec est os, aut caro nisi æquivoce, ut patet per Philosopham in II. de *Anima* textu 9., & VII. *Metaph. lex.* 54. “ Art. autem 4. inde probat, Verbum etiam intellectum assumpsisse; quia si animam sine intellectu assumpsisset, non habuisset veram carnem humanam, sed bestialem; per solam enim mentem anima nostra differt ab anima bestiali; unde dicit August. loco inox cit., quod secundum hunc errorem *Filius bellum quam-dam cum figura humani corporis suscepisset.*

72. Tertio probat Angelicus, hæresim Apollini-

rimun præstat, *Fili charissimi.* Et postea: *Quid i- gitur depositionem Timothei a me denuo postulatis? Qui & hic iudicio Sedis Apostolice, præsente etiam Petro Alexandrinorum Urbi Episcopo depositus est unus cum Magistro ipsius Apollinare.* Idem Sanctus Damasus alijnn Apollinaris discipulum nomine Vitalem Romanum ad dicendam causam vocavit. Sed a fraudulento hæretico facta sua fidei expositione deceptus est: cognita tamen fraude eundem ab Ecclesiæ cœtri abdicavit. Reim totam narrat S. Gregorius Nazianzenus in epist. I. ad Cledonium, sive Orat. LII.

naristarum derogare utilitati incarnationis hoc S. August. ratiocinio in Lib. contra Felicianum c. 25. (a). „ Si accepta carne Filius Dei animam „ omisit, aut immoxiam sciens, medicinæ indigen- „ tem non creditit; aut a se alienam putans, re- „ demptionis beneficio non donavit; aut ex toto „ insanabilem judicans, curare nequivit; aut ut „ vilem, quæ nullis usibus apta videretur, abje- „ cit. „ Horum autem duo posteriora importare dicit blasphemian in Deum; quomodo enim o- mni potens dicatur, si curare non potuit animam? Aut quomodo Deus, si ipse animam nostram non fecit? Duo autem priora aut Deum faciunt nostræ infirmitatis ignarum, aut meritum tollunt universalis redemptio nis. Quibus absurdis expositis laudatus Auctor ita concludit: „ Ego autem Chri- „ stum & perfectum sapientia scio, & piissimum „ esse, non dubito; quorum primo meliorem, & „ prudentiæ capacem (animam) non despexit; „ secundo eam, quæ magis fuerit vulnerata, su- „ scipit.“

75. Hæc autem ratio, quod debuerit Verbum divinum assumere animam, quia anima magis redemptio nis egebat, quam caro, etiam probat, animam assumptam a Verbo debuisse rationis componem esse; anima enim non est capax peccati, nec gratiæ justificantis, nisi per mentem. Hinc Damascenus Lib. III. de fide orthodoxa cap. 6. postquam dixisset, Deum Verbum assumpsisse totam naturam humanam, qualis ab ipso creata fuerat, scilicet corpus, & animam intellectualem, & rationalem, cum utriusque proprietatibus, subdit: *Totum quippe me totus assumpsit, ac totus toti unitus est, ut toti salutem afferret. Nam alioquin non potuit sanari, quod assumptum non fuit.* Quæ omnia consonant iis Christi verbis Matth. XVIII. 11.: *Venit enim Filius hominis salvare, quod perierat.*

76. Objic. primo. Joannes cap. 1., ubi incarnationis mysterium describit, tantummodo dicit, *Verbum carnem esse factum, sine ulla animæ mentione.*

75. Respondet Sanct. Thomas, ibi poni carnem pro toto homine, perinde ac diceretur: *Verbum homo factum est; sicut & Isaiae XL. 5. dicitur: Videbit omnis caro pariter, quol os Domini locutum est; & Joelis II. 2. Effundam spiritum meum in omnem carnem; & Psalm. LXIV. Ad te omnis caro veniet; & iterum Psalm. CXLIII. Benedic omnis caro nomini sancto ejus.* Ideo

(a) Hic Liber contra Felicianum Arianum de Unitate Trinitatis a Patribus Maurinis tamquam suppositius est Append. Tomi VIII., sed a Lovaniensibus ut genuinus habitus fuit. Editores Maurini illum tribuunt Vigilio Tapsensi, qui Augustino fere coævus fuit. Sanctus Thomas post Magistrum Sententiarum, & Alcuinum sub nomine Sancti illum citavit. Quidquid vero sit de vero ejus parente, rationes allatae ad probandum, non potuisse a Verbo divino carnem humanam

autem carnis potius, quam animæ mentio facta est, quia caro est visibilis; unde subdit: *Et vi- dinus gloriam ejus.* Atque hac etiam de causa hoc mysterium communiter appellari solet *Incar- natio;* non quasi sola caro assumpta fuerit, sed ut conjectur Sanctus Gregorius Nazianz. in epist. I. ad Cledonium, quia nostra causa usque ad deteriorem partem (nempe carnem) se demisit. Vel, ut inquit Sanctus Augustinus de divers. quæst. 85. quæst. 80., volens *Evangelista com- mendare pro nobis dilectionem humilitatis Dei, Verbum, & carnem nominavit, prætermittens animam; quæ est Verbo inferior, carne præ- stantior.*

76. Objic. secundo. Anima necessaria est cor- pori, ut illud vivificet, atque ad operandum mo- veat; sed hoc totum præstabatur a Verbo divino, de quo intelligitur illud Psal. XXXV. 10. *Apud te est fons vitæ: superflua igitur erat in Christo anima, adeoque a Deo minime assumpta, qui ni- hil operatur frustra.*

77. Respondet Angelicus, quod Verbum est *fons vitæ*, sicut prima causa vitæ effectiva; sed anima est principium vitæ corporis, *tamquam forma ipsius.* Et ideo necesse fuit, a Verbo assumi etiam animam, alias non assumpsisset veram na- turam humanam.

78. Dices. Saltem in Christo non erat neces- satius intellectus, cum in illo esset sapientia divina, quæ est *lux vera illuminans omnem hominem*, ut dicitur Joann. 1.

79. Resp. Huic difficultati Sanctus Gregorius Nazianzenus in priori epist. ad Cledonium, quamquam ex hac ratione necessarium non fuerit, ut Verbum assumeret mentem, id tamen necessarium fuisse alia de causa, ut Christus verus, & perfec- tus homo esset; quod sine mente esse non poterat.

80. Objic. tertio. Ex unione animæ ad corpus constituitur natura communis, quæ est species hu- mana; at vero docente Sancto Joann. Damasceno. Lib. III. De fide orthodoxa cap. 3. in Domino nostro Jesu Christo non potest accipi communis species: non igitur Deus assumpsit animam.

81. Respondet S. Thomas, non esse inconve- niens, imo esse necessarium dicere, quod in Chri- sto fuerit natura, quæ constituitur per animam advenientem corpori. Damascenus autem negat, in Domino Jesu Christo esse communem speciem, quasi aliquid tertium resultans ex unione Divini- tatis & humanitatis: unde in loco objecto subdit:

Ne-

sine anima assumi, validissimæ sunt. Easdem propter ea etiam Sanctus Fulgentius adhibuit Lib. I. ad Transiendum c. 14., inquiens: *Ad extremum dicatur, cur ab illa ineffibili divinitate non fuerit anima natu- ra suscepta cum carne? utrum a Deo non fuerit facta? an peccato non fuerit vitia? an carne viliorum universali medicina despedit? an peccati vulnere sauciata omni potens curare nequivit?* Quæ omnia falsa & absurda esse Ruspensis Episcopus ostendit.

Neque enim fuit, nec est, nec unquam erit aliis Christus ex Deitate, & humanitate, inque Deitate, & humanitate perfectus Deus, & perfectus homo.

82. Objic. quarto. Homo dicitur factus ad imaginem Dei præcipue propter animam, & rationem (vide quæ de imagine Dei in homine dicta sunt Tom. IV. Dis. III. Sect. I. cap. 2.); sed ubi est præsentia rei, non requiritur ejus imago: ergo in carne a Verbo Dei assumpta non erat necessaria anima, vel ejus ratio.

83. Resp. cum Angelico, minorem propositionem esse veram, quando imago ponitur, ut supplet rei absentis præsentiam, ut ponitur imago Imperatoris absentis; non autem quando præsentia rei tantum ponitur ad perficiendam ipsam imaginem, ut in Verbi incarnatione contigit, in qua natura humana in se perfecta ad maiorem perfectionem assumpta fuit, ut in divina Persona subsisteret.

84. Obj. quinto. Duæ naturæ perfectæ in una persona subsistere non possunt; sed Verbi natura perfectissima erat: oportebat igitur, naturam humanam esse in Christo imperfectam, & dimidiatam, seu anima, vel mente carentem. Major propositione ita evidens Apollinaristis videbatur, ut instar axiomatis haberent, quod duo perfecta non capiebant Christus.

85. Resp. cum S. Gregorio Nazianz., majorem propositionem veram esse de rebus corporeis, quæ se invicem penetrare non possunt; ut vas perfecte plenum nihil aliud continere potest; non autem de rebus incorporeis, & intelligibilibus. Quamquam cum dicitur natura humana perfecta, non ea perfectione donata dicitur, qua nulla major esse possit, quonodo est perfecta natura divina. Sed dicitur perfecta in suo ordine, ita tamen ut ad altiorem perfectionem in ordine supernaturali elevari possit.

86. Unde etiam solvitur alia Apollinaristarum objectio, quod posita in Christo natura humana perfecta, sequeretur, non Trinitatem a nobis adorari, sed quaternitatem. Quis enim Catholicorum unquam somniavit, naturam humanam, quæ dicitur in suo ordine perfecta, tantæ esse in omni genere perfectionis, ut aliam personam divinam constitutæ? Alias subtiliores Apollinaristarum cavillationes videre quis poterit apud Dion. Petavium Lib. de Incarn. cap. 12., & apud Natal. Alexandrum Diss. XLVII. iu sœc. IV.

87. Concludamus igitur cum nostra pia Matre Ecclesia Catholica in Symbolo, quod diebus Dominicis recitari solet: *Est ergo filius recta, ut crelamus, & confiteamur, quia Dominus noster Jesus Christus, Dei filius, Deus, & homo est, Deus est ex substantia Patris, ante sæcula genus; & homo ex substantia matris in sæculo natus: perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens.*

88. Neque vero in levi illa vocum controver-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

sia immorabitur, quæ olim excitata fuit, an Christus dei debeat compositus ex tribus, nempe Divinitate, corpore, & anima? Ali vero ex duobus, scilicet natura divina, & humana? Utraque locutio suos habuit patronos. Hæc secunda magis propria videtur: ne si velimus naturam humanam in omnes suas partes secare, dicere cogamur, Christum esse compositum ex corpore, anima, mente &c. Attamen prima locutio aliis visa est opportunitior ad Arianorum, atque Apollinaristarum fraudes evitandas.

89. Quæres primo, an prius fuerit anima a Verbo assumpta, quam caro; aut prius caro, quam anima?

90. Resp. primo, omnino rejiciendum Origenis Adamantii errorem, qui omnes animis, non excepta sanctissima Christi anima, a principio suisce creatas volebat; de quo videatur Petr. Dan. Huetius in *Origenianis* Lib. II. quest. 6. n. 5. Hunc Origenis errorem una cum multis aliis prescribendum curavit Justinianus Augustus in celebri epist. ad Memnam, qæ a Synodo V. approbata fuit, inquit: *Si quis dicit, aut sentit, animalium Domini præexistisse, uillanteque esse Deo Verbo ante incarnationem, & nutritatem ex Virgine, anathema sit.* Hinc S. Jo. Damascenus lib. 4. *De fide orthod. c. 6.* *Non quæcum ad nolum, inquit, quidam falso prædicunt, riens ante carnem ex Virgine assumptam, Deo Verbo copulata est; & jam cum Christi nomine accepit.* Commentum erit hoc inter Origenis deliramenta recensem, qui animas corporibus esse vetustiores docuerit: non igitur anima Christi ante ejusdem carnem existebat; adeoque nec ante carnem assumpta est.

91. Hujus autem veritatis hanc rationem reddit Sanctus Thomas 3. Part. qu. 6. art. 5., quia si dicitur, quod fuerit anima Christi prius creata, sed non statim Verbo unita, „ sequeretur quod a „, tanta illa aliquando habuisse propriam subsi- „ stentiam sine Verbo: & sic cum fuisset a Ver- „ bo assumpta, vel non esset facta uia secun- „ dum subsistentiam, vel corrupta fuisset subsi- „ stentia animæ præexistens. Similiter etiam est „ inconveniens, si ponatur, quod anima illa fa- „ rit a principio Verbo unita, & postmodum in „ utero Virginis incarnata, quia sic ejus anima „ videretur esse non ejusdem naturæ cum nostris, „ quæ simul creantur, dum corporibus insun- „ duntur“.

92. Multo minus dici potest, suisce prius a Verbo assumptam carnem, quam auinam, quia, ut S. Thomas ratiocinatur art. 4. „ caro humana assu- „ mptibilis est a Verbo, secundum ordinem, „ quem habet ad animam rationalem, sicut ad „ propriam formam. Hunc autem ordinem non „ habet, antequam anima rationalis ei adveniat: „ quia simul dum alia materia fit propria alicuius formæ, recipit illam formam: unde in eodem instanti terminatur alteratio, in quo intro-

ducitur forma substantialis. Et inde est, quod caro non debuit ante assumi, quam esset caro humana, quod factum est, anima rationali adveniente. Sicut igitur prima anima non est prius assumpta, quam caro.... ita caro non debuit prius assumi, quam anima, quia non prius est carohumana, quam habeat animam rationalem."

93. Unico ergo momento in utero B. Virginis Christi caro concepta fuit, anima informata, & a Verbo assumpta. S. Jo. Damascenus Lib. III. *De file orthol.* cap. 2. Quonobrem, inquit, simulatque caro extitit, simul quoque Dei Verbi extitit caro, simul caro animata, rationis particeps, & intelligentiae. Et sancti Patres communim contra Nestorium consensu docerunt, non prius fuisse hominem formatum, & postea a Deo assumptum, sed eodem ipsissimo puncto temporis hominem ex purissimo B. Mariæ Virginis sanguine conceptum, a Verbo in consortium divinæ naturæ assumptum.

94. Neque vero hic valet similitudo aliorum hominum, quorum caro prius in utero iatriplasmatur, quam ei anima infundatur. Conceptio enim Christi, sicuti a communii hominum conceptione in eo distat, quod sine virili semine virtute Spiritus sancti facta est, ita quoque in eo dissimilis est, quod non aliquo temporis intervallo, sed unico momento fuit & caro plasmata, & anima infusa, & tota natura a divino Verbo assumpta.

95. Non negat tamen Angelicus ibid. ad 3. aliquem intercessisse ordinem naturæ; nam *unione personali* prius secundum intellectum oportet, quod caro unitatur animæ, quam Verbo: quia ex unione ad animam (caro) habet, quod sit unibilis Verbo in persona: præsertim quia persona non invenitur, nisi in rationali creatura.

C A P U T III.

De defectibus humanæ naturæ a Jesu Christo assumptis.

69. Post ea pauca, quæ superius num. 52. & seq. de corruptibilitate carnis Christi contra Incorrupticolas breviter innuimus, nunc de aliis humanæ naturæ defectibus a Jesu Christo pro nostra redemptione assumptis (a) copiosius disputandum est. Istrom autem defectuum alii pertinent ad corpus, ut famæ, sitis, ac mors: alii autem ad animam, ut metus, tristitia, dolor, & hujus generis cetera. De his omnibus agendum

(a) Sanct. Thomas hoc eodem verbo assumendi nititur, negat autem art. 3. dici posse, Jesum Christum hos defectus contrahisse, „quia in verbo contrahendi, intelligitur ordo effectus ad causam, ut scilicet ille, Indicatur contrahi, quod simul cum sua causa ex necessitate trahitur. Causa autem mortis, & horum defectuum in humanæ naturæ est peccatum, quia per peccatum mors intravit in hunc mundum Rom.

est cum Sanct. Thoma 3. Part. quest. 14., & 15., & primum de defectibus corporis.

PROPOSITIO.

Christus Dominus una cum humana natura etiam naturales, & communes corporis nostri defectus in se suscepit.

97. Hæc propositio iis omnibus suadetur, quibus supra num. 15. & seq. ostensum est contra Hæreticos Phantasiastes, veram in Jesu Christo fuisse carnem, nostræ similem, adeoque iisdem incommodis, & vicissitudinibus subjectam. Hinc saepius eum esurisse legimus, ut Matth. IV. 1., & XXV. 18. etiam siisse Joan. IV. 7. & XIX. 18.; item fatigatum ex itinere sedisse Joan. 6.; & alias vitæ nostræ miserias pro nobis pertulisse. Quonobrem recte S. Ambrosius Lib. VII. in Lucam: Qui corpus suscepit, inquit, omnia debuit subire, quæ corporis sunt, ut esuriret, sitiaret, angerezur, contristaretur. Hinc etiam omnes fideles in Symbolo profiteantur, Christum Jesum passum, crucifixum, & sepultum fuisse.

98. Neque vero aliquis dicat, Jesum Christum etiam post resurrectionem manducasse, & bibisse, non certe quasi esuriret, & sitiaret; potuisse igitur etiam ante mortem hæc omnia apparenter peragere, quin ad faciem ac situm sedandam iis opus haberet.

99. Resp. enim, in hoc esse discrimen, quod in vita sua Christus Dominus non solum dicatur manducasse, & bibisse, sed esurivisse, & sitiisse; fuisse fatigatum, contristatum, passum, & mortuum. Quorum nihil de Jesu Christo post resurrectionem in sacris litteris legitur.

100. Id autem convenienter factum fuisse ex tribus probat S. Thomas art. 1. quest. 14. Primo, cum Filius Dei carneum assumperit, ut æterno suo Patri pro peccatis nostris satisfaceret, decuit, ut carnem assumeret, iis subjectam miserias, quæ nobis a Deo, ut peccati pœnæ inflictæ sunt: tales autem esse hujus vitæ humanæ miserias, nempe primi peccati pœnas, late demonstratum fuit Tom. IX. pag. 510. seq.: decuit ergo, ut eosdem defectus ad satisfaciendum pro nobis divinæ justitiae, Christus Dominus in se suscepit. Quod Isaïas spiritu propheticò vaticinatus est LIII. 4. dicens de venturo Redemptore: *Vere languores nostros (LXX. Interpretes legunt peccata nostra) ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit (b).*

Un-

, V. 12.: & ideo illi proprie dicuntur hos defectus contrahere, qui ex debito peccati hos defectus incurrunt. Christus autem hos defectus non habuit, ex debito peccati Accepti enim uitaram humanam non absque peccato in illa puritate, in qua erat in statu innocentia &c. "

(b) Minime obstat, quod dicit S. Matthæus VIII. 16. seq., Jesus ejiciebat spiritus (malos) verbo, & omnes

Unde S. Petrus in sua prima epist. II. 24. de Iesu Christo dicit: *Qui peccatum nostrum ipse perdidit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiae vivamus: cuius livore sanitati estis.*

101. Secundo ostendit Angelicus deenisse, ut Filius Dei corporalis nostrae naturae defectus assumeret, propter filium incarnationis adstruendam. Cum enim natura humana non aliter esset nota hominibus, nisi prout hujusmodi corporalibus defectibus subjet, si sine his defectibus Filius Dei humanam naturam assumpsisset, videtur non fuisse verus homo, nec veram carnem habuisse, sed phantasticam, ut Manichæi, alii que haeretici supra memorati num. 5. commenti sunt. Et ideo Apostolus Paulus ad Philipp. II. 6. de Christo Iesu dicit: *Qui cum in forma Dei esset ... semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo.* Unde etiam S. Thomas Apostolus ex contactu vulnerum Christi, ipsum a mortuis surrexisse credidit, ut dicitur Joan. XX. Haec ratione sepiissime usi sunt sancti Patres contra Phantasiastas.

102. Tertia ratio, cur deenerit, Christum Dominum nostri corporis defectus in se assumere, est propter exemplum patientiae nobis exhibendum, ad poenas, & calamitates hujus vitae patienter, & fortiter tolerandas. Hanc rationem suppeditat S. Paulus ad Hebr. XII. 2. ita nos exhortans: *Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Jesum: qui proposito sibi gaudio (a), sustinuit crucem, confusione contemptu ... Recognite enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus aversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. Quæ quanvis proprie dicta sint de mortis supplicio ipsi a peccatoribus illato, possunt tamen ad omnia ea extendi, quæ propter nos homines, & propter nostram salutem Jesus Christus fecit, & passus est; etiam ut nobis patientiae, & fortitudinis exemplum præberet.* Adhuc clarius S. Petrus epist. I. cap. II. 21. *Christus, inquit, passus est pro nobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.*

103. Obj. primo. Ominus decebat, ut natura humana a Verbo in consortium divinitatis assumpta, esset ab omni defectu immunis. Primo propter dignitatem Personæ assumentis; neque enim divinam majestatem decebant hujus nostræ carnis incommoda. Secundo, quia Deus assumpsit naturam hominis innocentem, qualem in primævo statu sine ulla labe ab ipso plasmata fuerat; atqui

Adam in felici innocentia statu nullis miseriis, aut vita in intelligentiis conflictatus fuisset: ergo talis dehebat esse etiam Christi natura.

104. Respond. ad primum object. probat., nullam prorsus ejus viam esse, postquam negari non potest, nisi totam Evangelicam historiam repudiare velimus, saltem apparenter hæc omnia naturæ humanae incommoda fuisse a Verbo Divino una cum natura humana assumpta, ut Haeretici Phantasiastæ dicebant. Si enim non dedecebant divinam Majestatem hæc specie tenus gestare, & si periculum proinde nullum erat, negandi in Christo naturam divinam, jam corruit tota difficultas objecta. Sed tunc alia difficultas exoritur multo major, & omnino indissolubilis, quomodo possit veritas Evangelicæ historiæ sarta teatque contra hostes Christianæ religionis salvare, immo quomodo verum sit fundamentale Religionis nostræ dogma Incarnationis Dominicæ. Verificantur omnibus perpensis, sicut nihil divinæ Majestati in eo detractum est, quod æterni Patris unigenitus Filius, cum in forma Dei esset, voluerit pro summa erga nos misericordia sese exinanire, formam servi accipiendo; ita nihil prorsus ejus dignitati deperit, quod simul cum forma servi etiam naturæ humanae infirmitates, & miseras assumpsit.

105. Ad secundum. Quia Verbum divinum naturam sine peccato assumpsit, ut æterni Patris justitiae pro nostris peccatis satisfaceret, debuit etiam pro nobis poenas peccato debitas sustinere. *Vulneratus est propter iniquitates nostras, utritus est propter sceleria nostra* Isaïa LIII. 6. „Quia tandem Christus fuit sine peccato, dicitur non contentus traxisse hujusmodi defectus, sed voluntarie assumptissime“ inquit S. Thom. hic art. 3. ad 2. Vid. sup. not. ad n. 96.

106. Inst. Christus Dominus ut divinae justitiae satisfaceret, una cum corpore humano etiam animam assumpsit; atqui tamen Christi anima nullis fuit imperfectionibus subjecta; immo omni tam gratiarum, quam scientiarum perfectione donata, ut probat Angelicus 3. P. qu. P. art. 9., & qu. 9. art. 1.: ergo etiam debuit assumere corpus sine ullis imperfectionibus.

107. Respondet S. Thomas art. 1. ad 1., in hoc esse discrimen, quod animæ imperfectio non profuisset ad debitam pro peccatis nostris satisfactionem, bene vero ad id conducebant, immo suo modo necessariae erant poenæ corporales. „Satisfactio, inquit Angelicus, pro peccatis alterius habet quidem, quasi materiam, poenas, quas pro peccato alterius sustinet, sed pro principio habet habitum animæ, ex quo inclinatur ad

VO-

male habentes curavit, ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: *Ipse infirmates nostras accepit, & ignoraciones nostras portavit.* Id enim dictum fuisse vult Guill. Estius in laud. Isaiae locum, quatenus infirmitates illæ erant peccatorum po-

(a) Græcus textus habet ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦ θεοῦ προσεπίσθη τοῦ γένετος pro gaudio sibi proposito, quo nemp̄ frui poterat, sustinuit crucem &c.

, volendum satisfacere pro alio, & ex quo satisfactio efficaciam habet: non enim esset efficax satisfactio, nisi ex charitate procederet; & ideo oportuit, animam Christi perfectam esse, quam tuum ad habitus scientiarum, & virtutum, ut haberet facultatem satisfaciendi; & quod corpus ejus esset subjectum infirmitatibus, ut ei satisfactionis materia non decesset.“

108. Cohærenter ad hanc doctrinam idem Angelicus in articulo 4. recte observat, quosdam esse defectus humanæ naturæ, qui repugnant perfectioni scientiæ, & gratiæ, quæ erant in anima Christi, sicut ignorantia, pronitas ad malum, & difficultas ad bonum, & hos defectus negat fuisse a Christo assumptos.

109. Inst. secundo. Anima Christi non solum erat omnibus scientiarum, & virtutum habitibus ornata, sed etiam a primo suæ creationis instanti Dei visione perfecte beata; sed ex beatifica visione animæ redundat etiam gloria in corpus, dicente S. Augustino epist. CXXIII. alias LVI. ad Diocorum, quod Deus tam potenti natura fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine redundet etiam in inferiorem naturam, quæ est corpus, non beatitudo, quæ frumentis, & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, sed incorruptionis vigor: ergo quemadmodum anima, ita corpus Christi debebat esse ab omni imperfectione immune.

110. Resp. cum S. Thoma ibid. ad 2., hoc quidem contingere debere ex naturali commercio, quod animam inter & corpus est, non autem id contingisse in Christi corpore, quia Deus pro nostra utilitate volunt, ut ejus corpus esset passibile, & mortale. En verba S. Doctoris: „Secundum, dum naturalem habitudinem, quæ est inter animam, & corpus, ex gloria animæ redundat gloria, ad corpus. Sed hæc naturalis habitudo in Christo subjacebat voluntati Divinitatis ipsius; ex qua factum est, quod beatitudo remaneret in anima, & non derivaretur ad corpus; sed caro pateretur, quæ convenienter naturæ passibili.“

111. Ob. secundo. Clemens Alexandr. in Lib. VI. Stromatum Christum nullo modo esurisse, aut sitiisse scribit; comedebat enim, inquit, non propter corpus, quod sancta virtute continebatur; sed ne eis, qui iuxta cum eo versabantur, in mentem veniret, aliter de eo sentire.... Ipse autem passionis erat expers: ut quem nullus subiret, motus affectionis, neque sollicitas, nec dolor. Idem assertant nonnulli alii Patres.

112. Resp. Hæc, & similia nonnullorum testimonia benignè explicanda sunt, non quod negaverint omnino in Christo humani corporis affectio-

nes, sed quod eas non putaverint fuisse in Christo necessarias, aut ipsius voluntati contrarias, vel saltem quod sine rationis consensu insurgerent, ut sæpe in nobis contingit. Esuriebat igitur, sitiens, dolebat, patiebatur, quia volebat; cum potuisset divina sua virtute non esurire, nec sitiare, nec aliis passionibus obnoxius esse. Ceterum, mentem suam aliquatenus ibidem Clemens exposuit, scilicet has humani corporis actiones ex Christi corpore absolute, & omnino non exclusiss, sed solum, ut minime necessarias: immediate enim auctea dixerat: *In Servatore quidem corpus necessaria postulare ministeria, ut permaneat, ridiculum fuerit; potuisset enim etiam sine his sustentari divina sua virtute (a).*

113. Ob. tertio. Defectus corporis Christi finem ejusdem incarnationis impediabant. Nam primo propter tam multas, tamque magnas ipsius infirmitates facile Judæi, aliquique suspicari poterant, ipsum non esse nisi purum hominem, non autem Deum; unde difficuler ad cognoscendam, & confitendum ipsius divinitatem attonabantur: certe facilius hoc incarnationis mysterium fuisse agnitus, si Verbum divinum humanam quidem carnem assumpsisset, sed omnino perfectam, nullisque infirmitatibus obnoxiam. Hinc etiam antiqui justi venturum Messiam expectabant in fortitudine; quorum illa vox erat apud Isaiam Ll. 9.: *Consurge, induere fortitudinem brachium Domini;* quod de Messia dictum intelligit S. Hieronymus, subdens: *Cujus adventum deprecatur Propheta.* Unde etiam David in Psalmo XCII. 1. de eodem Christo canebat: *Indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.*

114. Resp., ad mysterium Incarnationis cognoscendum necessarium fuisse, ut Messias appareret perfectus Deus, & perfectus homo. Verum, & consubstantiale Patri divinitatem ostendit Christus, stupendis miraculis, præcipue autem prodigiosa sua ex mortuis resurrectione, quam ante prædixerat: æquum igitur erat, ut etiam assumptionæ humanitatis veritatem patefaceret, subjacendo omnibus ejusdem humanitatis inconveniendis, & infirmitatibus. Antiqui autem Patriarchæ, & Prophetæ divino lumine collustrati Messiam expectabant in fortitudine, & potentia spirituali: & solus populus carnalis eum in potentia armorum, & in splendore majestatis terrenæ desiderabat, quemadmodum & nunc desiderat, ad restituendum temporale regnum Israel.

115. Diximus tamen in nostra propositione naturales, & communes corporis defectus fuisse a Servatore nostro susceptos; nempe eos solos, qui in omnibus communiter inveniantur ex peccato pri-

(a) Hanc Clementis sententiam non satis castigatam appellat Dion. Petavios Lib. X. *De Incarn.* cap. 5. Reprehenditur etiam a Boileau in Dissert. *De sanguine Christi* 3., P. Nicol. Le-Nourry in Apparit. ad Bi-

blioth. Max. Sanct. Patrum. Nat. tamen Alexander Dissert. VIII. in Sæc. II., aliquique passim Theologi Clementis mentem benignè interpretantur.

primi parentis, sicut mors, fames, siti, & alia hujusmodi. „ Quidam autem, inquit S. Thomas art. 5., defectus sunt, qui non consequuntur communiter totam naturam humanaum, propter peccatum priui parentis, sed causantur in aliis quibus hominibus ex quibusdam particularibus causis, sicut lepra, & morbus caducus, & alia hujusmodi; qui quidem defectus quandoque causantur ex culpa hominis; puta ex inordinato victu; quandoque autem ex defectu virtutis formativae, quorum neutrum convenit Christo; quia & caro ejus de Spiritu sancto concepta est, qui est infinitae sapientiae, & virtutis, atque errare & desicere non potens; & ipse nihil i-nordinatum in regimine vitae suae exercuit. “

116. Obstare videntur verba Apostoli Pauli ad Hebr. II. 17., quod Christus debuit per omnia fratibus similari. Hujusmodi generales propositiones etiam inveniuntur aliquando apud sanctos Patres, scilicet Christum omnes omnino hostros defectus suscepisse.

117. Verutamen haec intelligenda esse cum aliqua restrictione, nos docet idem S. Apostolus in eadem epist. c. IV. 15. dicens, habere nos Pontificem tentatum per omnia, nempe per omnes afflictiones nostras pro similitudine absque peccato; idest iis exceptis quae vel ex peccato oriuntur, vel ad peccatum suo modo inclinantur.

118. Quæres primo, an prædictos communes corporis defectus Jesus Christus necessario assumperit?

119. Negat S. Fulgentius in epist. ad Reginum, ubi postquam multa de hac re disputasset, ita cap. 4. concludit: „ Qnocirca appetet, Christum ante passionem, inno usque ad passionem, & mortem, mortale, atque animale corpus habuisse: & pro nobis in eodem corpore veram fationem, veram sitim, fatigationemque sensisse, vera clavorum, ac lanceæ percepsisse vulnera, & ex hoc verum dolorem non necessitate, sed voluntate, sensisse, veraque mortis acceptatione ne pro nobis animam suam propria potestate posuisse“. Ejusdem sententiae est S. Jo. Damascenus Lib. III. de file orthol. cap. 20. inquietus: „ Naturales passiones nostræ, & secundum naturam in Christo erant, & supra naturam. Etenim secundum naturam in illo ciebantur, cum naturam pati sineret, quæ carni erant propria: supra naturam autem, quia in Domino quæ naturalia erant, voluntatem minime prævertebant. Neque enim coactum quid in eo conspicitur, sed omnia voluntaria. Volens enim fame, volens metu, volens morte affectus est.“

120. Quæcum vera sint, ansam nonnullis præbuerunt eo usque progrediendi, ut dicerent, Je-

sum Christum tale corpus in sua prodigiosa conceptione sumpsisse, ut naturaliter pati non posset; quod si passus aliquando fuit, id propria ei voluntate contigisse, non autem suæ naturæ infinitatem; ita ut præter naturam & per miraculum factum sit, quod doluerit & dolens mortuus sit. Et sic etiam naturale fuisse in Christo volebant jejunium 40. dierum; præternaturalē autem, quod postea esurierit (n).

121. Sed præstat andire S. Thoinain, qui 5. P. qu. 14. art. 2. solita sua præcisione hinc quæstionem ita resolvit. Primo notat, duplē esse necessitatē; unam coactionis, quæ sit ab agente extrinseco, & hec quidem necessitus, inquit, contrariatur naturæ, & voluntati: aliam naturalem, quæ consequitur principia naturalia; scilicet vel formam, sicut necessarium est, ignem calefacere: vel materialm, sicut necessarium est corpus ex contrariis compositum dissolvi. Hoc prænotato ita prosequitur: „ Secundum igitur hanc necessitatem, quæ consequitur materialm, corporis Christi subjectum fuit necessitati mortis, & aliorum hujusmodi defectuum.... Haec autem necessitas causatur ex principiis carnis humanae. Si autem loquamur de necessitate coactionis, secundum quidem quod repugnat naturæ corporali, sic iterum corpus Christi secundum conditionem propriæ naturæ necessitati subjicitur, & clavi perforantis, & flagelli percussione. Secundum vero quod necessitas talis repugnat voluntati, manifestum est, quod in Christo sio non fuit necessitas horum defectuum, neque per respectum ad voluntatem humanam Christi absolute, prout sequitur rationem deliberantem; sed solum secundum naturalem motum voluntatis, prout scilicet naturaliter refutavit mortem, & etiam corporis nocturna.“

122. Et hoc sensu S. Thomas intelligit, & explicat ea verba Isaiae LIII. 7. Oblatus est, quia ipse voluit, quia nomine Christus voluit & voluntate divina, & voluntate humana liberata, licet mors esset contra naturalem motum voluntatis humanae.

123. Quæres secundo, an corpus Christi fuerit formæ elegantis supra ceteros homines, an potius staturæ, & faciei deformis, ac contemptibilis?

124. Resp. Ut superius nūm. 115. observavimus cum S. Thoma. Christus assumpsit omnes eos defectus, qui consequuntur totam naturam humanaum, non autem eos, qui ex particularibus causis oriuntur, ex culpa hominis, vel ex impotentiâ virtutis formativæ; quia nec ille aliquid inordinatum egit in vita sua; nec Spiritus sancti virtus errare potuit in formando ejus corpore ex purissimo B. Marie Virginis sanguine; nude plusquam certum videtur, Christi corpus fuisse aptissimum suis.

(n) Videri potest epistola quinta Philippi Abbatis Bonæ Spiri ex Ordine Præmonstratensi inter Opera ejusdem Philippi ib uno ex ejus successoribus Nicolao Chaimar-

snis membris dispositum, & sine ulla ex iis imperfectionibus, quibus singulares aliquos homines deturpatos videmus. Solum igitur quæstio est de peculiari aliqua venustate, vultus elegantia, coloris suavitatem, atque oris specie, quibus a nonnullis scriptoribus sequioris ætatis D. N. Jesus Christus commendari solet; quique potissimum inniti videntur in Psalmi XLIV. 5. verbis: *Speciosus forma præ filii hominum*; quæ ita Jesu Christo adaptant, perinde ac si ille fuisset, corpore, statura, vultu omnium hominum formosissimus. Ita hunc locum intellexerant non pauci, nec ignobiles Interpretes.

125. Etiam aliqui sancti Patres admirandam, & plane cœlestem fuisse nostri Salvatoris formiam scripserunt. S. Hieronymus in cap. IX. Matth. vers. 9. Tom. VII. Certe, inquit, *fulgor ipse, & majestas divinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relicebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aспектu.* Et in epist. 140. ad Principium de Christo loquens, *Nisi habuisset, inquit, & in vultu quiddam, oculisque sidereum, nunquam eum statim secuti fuissent Apostoli, nec qui ad comprehendendum eum venerant, corrissent.* Haud dissimiliter loquitur S. Joann. Chrysostomus Hom. XXVII. in Matth., aliisque in locis; & S. Bernardus Serm. I. in Festo omnium Sanct. num. 4. „Prædicantem, inquit, Domini num de civitatibus, & castellis populi sequuntur... & adhærebant ei, affatu pariter, & aspectu illius delectati, cuius nimirum vox suavis, & facies ejus decora, sicut scriptum est: „*Speciosus forma præ filii hominum: diffusa, est gratia in labiis tuis.*“

126. Præter hæc, & alia veterum testimonia, etiam imagines, statuæ, & numismata, quæ pulcherrimam ejus faciem exhibebant, a quibusdam allegantur. S. Jo. Damascenus Lib. IV. de fide orthod. cap. 16. in fine hanc historiam refert: „Cum Abgarus Edessenorum Rex pictorem mi-

(a) Primus, qui hujus imaginis Edessenæ meminiret, est Evagrius auctor Sæc. VI. Lib. IV. Hist. cap. 17., ubi Procepium citat, qui tamen nonnisi epistolas Abgari ad Christum, & Christi ad Abgarum memorat Lib. II. De bellis cap. 14. Damasceni autem narrationem Græci posteriores pluribus commentis exornarunt.

(b) Hæc sunt Nicephori Callixti verba: „Egregio is, vividique vultu fuit. Corporis statura ad palmos prouersus septem. Cæsarieum habuit subflavum, ac non admodum densam, leniter quodammodo ad crisplos declinanteum: supercilia nigra, non perinde inflexa. Ex oculis fulvis, & subflavescens miris, sive prominebat gratia. Acres ii erant, & nasus longior. Barbae capillus flavus, nec admodum demissus. Capitis porro capillos tulit prolixiores. Nova, cula enim in caput ejus non ascendit, neque minus aliqua hominis, præterquam Matris in tenera dunt taxat ætate ejus. Collum fuit sensim decline, ita ut non arduo, & extento nimium corporis statu esset. Porro tritici referens colorem non rotun-

„sisset, qui Domini exprimeret effigiem, neque id pictor ob splendorem ex ejus vultu emicaret, tem asseqni posset, Dominum ipsum, admoto divinæ, vivificæque faciei sue pallio, imaginem suam in eo depinxisse, quam ad Abgarum misit, ut hoc pacto desiderio ejus faceret satatis“ (a).

127. Nicephorus Callixti Lib. II. Hist. c. 45. auctor est, imaginem Salvatoris, sicuti & B. Mariæ Virginis fuisse a S. Luca depictam, qui etiam Lib. I. c. 40. ejus proceræ staturæ, & admiranda formositatis descriptionem reliquit (b).

128. Eusebius item Lib. VII. Hist. Eccles. c. 18. statuam Jesu Christi speciem referentem a muliere hæmoroissa Paneade erectam, & Apostolorum Petri, & Pauli, Christique ipsius pictas imagines ad suam usque memoriam servatas, & in tabulis a se visas testatur.

129. Imperat. Alexander Severus Mainmeæ filius, ut in ejus vita Lampridius narrat, imaginem Jesu Christi in suo larario servabat.

130. Ac deum, ut S. Augustinus habet in Lib. de hæresibus num. 7., quedam Marcellina ex Carpocratianorum secta colebat imagines Salvatoris nostri Jesu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumque ponendo.

131. Porro cum hæc antiquitatis monumenta modo desint, nounisi ex veterum testimonio hæc de Christi pulchritudine controversia finiri potest. Iis vero, quæ supra attulimus num. 125. seq., alia e diametro opponuntur. Nam primo Eusebius Lib. I. Hist. Eccel. cap. 15. referens, quæ Thaddæus Abgaro Regi Edessenorum exposuit de adventu Christi, memorat etiam, eum dixisse de vilitate, & abjectione ejus humanitatis. Deinde fuerunt, qui ea verba Isaiae LIII. 2. Non est species ei, neque decor litteraliter de ipsius Christi vultu intelligerent, cuius nulla fuisset species, nullus decor (c). Sic Clemens Alexandrinus Lib. III. Pælagogi cap. 1. Dominum vero ipsum, ait, fa-

„dam, aut auctam habuit faciem; sed qualis Matris ejus erit, paulum deorsum vergentem ac modice rubicundam: gravitatem, atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placabilitatemque iracundiam exceptem pre se ferentem. Persimilis denique per omnina fuit divina, & immaculata sue Genitrici.“ Haud multum diversa est facie Jesu Christi pictura, quæ describitur in apocrypha quadam epistola nescio cuius Lentuli, quæ ad Romanum Senatum scripta legitor apud Lezianum Lib. XII. Hist. Univ.

(c) R. Abarbanel in Comment. ad hunc locum litteraliter verba Prophetæ explicabat de corpore venturi Messiae prouersus deolorum; unde contra eos, qui pulcherrimam Christi formiam depredictant, argumentum trahebat, Messiam in Lege promissum non fuisse Jesum Nazarenum. Argumentum prouersus elinibe, dictum ex opinione omnino incerta; & quod facile solvi posset, etiam si statueretur, Christum fuisse facie omnium speciosissima.

facie deformatum, per Isaiam Spiritus testatur, & in Libris Stromatum non semel Iesum Christum in carne deformem appellat; cuius deformitatis Lib. VI. hanc assert rationem: Non frustra, inquit, volut uti vili, & humili forma corporis; ne quis speciem laulans, & albinans pulchritudinem, absistat ab iis, quae dicuntur. Tertullianus etiam de carne Christi cap. 9. Adeo, inquit, nec humanae honestatis corpus fuit, ne lumen cœlestis claritatis. Tacentibus apud nos quoque Prophetis de ignobili aspectu ejus, ipsæ passiones, ipsæque contumelie loquuntur. An natus esset aliquis ungue summo perstringere corpus novum? Sputaminibus contaminare faciem, nisi merentem? Alios ideo asserentes brevitas causa omisso.

152. Sed omittere ne pœo celebrem Origenis locum Lib. VI. contra Celsum n. 75., ubi haec assertant Celsi, nostræ Religiosi hostis acerrimi, obiectio: „Quoniam divinus Spiritus erat in corpore (Iesu Christi), omnino oportuit, illum antecedere ceteris, aut magnitudine, aut pulchritudine, aut viribus, aut voce, aut majestate, aut eloquentia. Fieri enim non potest, ut in quo est aliquid divinum, quod alii non habent, is nihil ab alio differat. Hic autem nihil ab alio discrepabat; immo, ut ajunt, statuta exigua, valtu deformi, & abjecto erat.“

153. Huic autem Gelsi objectioni ita Origenes respondet: „Constat quidem e Scripturis, Iesu corpus fuisse a aspectu deformi; sed non etiam abjecto vultu, ut Celsus exposuit, nec exigua statuta illud fuisse, clare indicatur. Haec sunt Isaiae verba, quibus prædictit, illum venturum luc esse, non decora specie, nec excellenti pulchritudine.... Non est species ei, neque gloria, & vilimus eum, & non habebat decorum, neque pulchritudinem; sed species ejus in lepora, & deficiens præ filiis hominum. Haec audivit Celsus, quia sibi ad calumniam dum Iesum utilia esse volebantur, nequaquam autem attendit ad ista Psalmi XLIV. Specie tua, & pulchritudine tua intelle, prospere re procede, & regna.“ Hæc Origenes, qui postea recte observat, nec in Evangelio, nec in Apostolorum libris scriptum esse, nullam Iesu Christo fuisse speciem, & pulchritudinem; immo contra aliquanto resplenduisse faciem ejus, sicut solem, Matt. XVII. 2. Unde postea concludit, corpus Iesu Christi, hoc ceteris antecelluisse, quod prout cuiusque caput, & prout utile erat, tale videbatur, quale singulis veliter oportebat.

154. Sed ex hactenus dictis, nobis colligendum videtur, Iesum Christum nec peculialem, & distinctam corporis venustatem assumere voluisse,

nec tamen fuisse externæ speciei deformitate contemptibilem, immo absolute aspectu pulchruum. Andiri meretur S. Thom. in expositione Psalmi XLIV. (a) ad illa verba, *Speciosus forma præ filiis hominum*: ubi postquam quadruplicem pulchritudinem in Christo distinxit, scilicet primam secundum formam diuinam, & alteram justitiae, & veritatis, tertiam conversationis honestæ, quartam corporis, inquirit, an secundum hanc pulchritudinem corporis dictus sit *speciosus forma præ filiis hominum*?

155. Responset autem, pulchritudinem consistere in proportione membrorum, & colorum, & hanc pulchritudinem, inquit, Christus, secundum quod competebat ad statum, & reverentiam suæ conditionis, habuit. Non est ergo intelligendum, quod Christus habuerit capillos flavos, vel fuerit rubeus, quia hoc non decisus est eum; sed illam pulchritudinem corporalem habuit summe, quæ pertinebat ad statum, & reverentiam, & gratiositatem in aspectu; ita quoddam diuinum radiabat in virtute ejus, quod omnes eum reverebantur, ut Augustinus ait.¹

156. Prophetiam vero Isaiae superiori n. 155. relatam S. Doctor explicat; quod voluerit exprimere contemptum Christi in passione, in qua deformata fuit corporis forma præ multitudine afflictionum. Ita Angelicus.

157. Et ante eam S. Joannes Chrysostomus Hom. XXVII. in Mauth. de Jesu Christo loquens. „Nesci que enim, inquit, ex prodigiis tantum adiunrandus, sed ipsius solum conspectus grata multa plenus erat; id, quod indicans Prophetas dicebat: *Speciosus forma præ filiis hominum*. Quod si Isaia dicat: Non habebat speciem, neque decorem; aut illud de divinitatis gloria ineffabilis intelligit; aut ea, quæ in passione gesta sunt, narrat, ignominiamque illam, quam crucis tempore sustinuit, aut tenuitatem illam, quam toto vite tempore su omnibus exhibuit.“

158. Ita etiam S. Augustinus utrumque locum Psalmi XLIV., & Isaiae LIII. conciliat Tract. IX. in epist. S. Joannis n. 9. Tom. III. P. II. inquisiens: „Quomodo invenimus pulcrum Iesum? Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gracia in labiis tuis... Unde invenimus, quia tenuis, & deformatus est Jesus?.... Isaiam interrogaga: Et vilimus eum, & non habebat speciem, neque decorem. Illæ sunt dñe tibiæ quasi diverse sonantes: sed minus Spiritus animus has inflat. Hac dicitur *Speciosus forma præ filiis hominum*: hac dicitur in Isaia: *Vilimus eum*, & non habebat speciem, neque decorem: uno spiritu inpletur ambæ tibiæ, non dissontant.... Interrogemus Paulum Apostolum, &

(a) Dubitatum fuit, an Commentarii in priores Ps. LI. essent genuinus S. Thomæ fortus; sed eos idem vindicavit I. Jo. Franc. Beru. Maria de Rubeis in Dis-

sert. Criticis, & Apologet. De gestis, & scriptis, ac doctrina S. Thomæ Aquinatis Dissert. II. cap. 2.

„ & exponat nobis consonantiam duarum tibiarum. „ Videlicet in verbis illis ad Philipp. II. 6. Qui cum in forma Dei esset seret ipsum „ exinanivit, formam servi accipiens &c. Sic „ ergo S. Augustinus inrisice nobis declarat, ne „ que ex prioribus Psalmistae verbis deduci posse, corpus Iesu Christi fuisse omnium speciosissimum, neque ex aliis Isaiae indecorum fuisse, aut contemptibile (a).

C A P U T IV.

De passionibus animæ a D. N. Iesu Christo susceptis.

139. Quemadmodum non omnes defectus corporis, sed communes duntaxat, qui naturam sola protoparentis culpa, non autem nostra vitiata in consequuntur, pro nobis suscipere dignatus est, ita etiam defectus, & passiones animæ suscepit, sed non omnes; quidam enim defectus divinæ ipsius Personæ omnino repugnabant, & quidam fini ejusdem incarnationis prodesse non poterant.

140. Defectus primi generis, qui divinitati ejus repugnabat, fuit originale peccatum, quo tota natura humana infecta erat. Hunc porro naturæ nostræ primarium defectum neque assumpsit, neque assumere poterat Christus Jesus. Nam præterquamquod peccatum sanctitati ipsius omnino opponebatur, nec etiam poterat componi cum ea satisfactione, quam supremæ justitiae Patris sua incarnatione exhibere volebat, quia ut dicitur Ecclesiastici XXXIV. 25. *Dona iniquorum non probat Altissimus.* Talis igitur, inquit Apostolus ad Hebr. VII. 26., *Talis decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cælis factus.* Utteries venerat Christus in mundum, ut nobis omnium virtutum exempla relinquaret: ab omni ergo peccato immunis esse debuerat; unde etiam ipse Joann. VIII. 46. turbas ita fidenter provocabat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?*

141. Quomodo autem Jesus Christus, tametsi nostram naturam ab Adam descendente assumpsit, nullam tamen peccati labem inde traxerit, ita explicat S. Thomas q. 15. art. 1. ad 2. ex S. Augustino, quia non eodem omni modo Christus fuit in Adam, & in aliis Patribus, quo nos ibi fuimus. Nos enim fuimus in Adam secundum seminalem rationem, & secundum corpulentam substantiam. Christus autem visibilem carnis substantiam de carne Virginis sumpsit; ratio vero conceptionis ejus, noua a semine virili fuit, sed longe aliter, quia nempe desuper venit; unde non fuit in Adam secundum seminalem ra-

tionem, sed solum secundum corpulentam substantiam. „ Et ideo Christus non accepit active ab „ Adam humanam naturam, sed solum materia- „ liter; active vero a Spiritu sancto, sicut & i- „ pse Adam materialiter sumpsit corpus ex limo „ terra; active autem a Deo. Et propter hoc „ Christus non peccavit in Adam, in quo fuit „ solum secundum materiam.“

142. Eadem fere ratione Angelicus art. 2. probat, in Christo non fuisse fontem peccati, seu concupiscentiam, qualis in nobis est, quia, ut dicitur Matth. I. 20., quod in Maria Virgine natum est, de Spiritu sancto est; sed Spiritus sanctus non solum excludit peccatum, sed etiam fontem, seu inclinationem peccati: non ergo &c.

143. Præterea anima Christi fuit gratia cumulatissime plena, omnibusque virtutibus exornata, quibus inferiores partes rationi perfecte subjiciebantur: nullus ergo esse poterat locus sensuali appetitui, ut contra rationem insurgeret, eamque ad peccandum sollicitaret. Neque etiam talis animæ defectus poterat ordinari ad satisfaciendum divinæ justitiae pro nostris peccatis; quin potius natura sua ad oppositum ejusdem satisfactionis tendebat.

144. Sed contra hanc postremam rationem ita objicit S. Thomas. Per fontem peccati caro concupiscit adversum spiritum, ut dicitur ad Gal. V. 17.: eo igitur major est virtus, eoque majus meritum, quo difficilis est certamen carnis contra spiritum; fomes igitur peccati multum conferre poterat ad augendum satisfactionis valorem; adeoque &c.

145. Respondet autem S. Doctor, majorem spiritus virtutem, & fortitudinem ostendi, quando non solum resistitur carni perduelli, sed etiam ita ejus vis comprimitur, ut neque insurgere possit. Ceterum licet hoc certamine caruerit Jesus Christus, alia tamen habuit cum mundo, & diabolo certamina, quibus potuit maxima sibi merita comparare ut nos immensis suis divitiis ditaret.

146. In tertio demum art. probat Angelicus, non potuisse a Domino Salvatore nostro suscipi defectum ignorantiae; quia sicut in eo fuit plenitudo gratiae, & virtutis, qua tollitur fomes peccati; ita etiam in ipso fuit plenitudo scientiae, qua omnis ignorantia excluditur.

147. Neque obstat huic doctrinæ S. Joannes Damascenus, quando in Lib. III. de fide orthod. c. 21. dixit, *Christum ignorantem, & servilem naturam assumpsisse.* Id enim intelligendum est de natura humana Christi in seipsa, & ex ratione suæ speciei considerata; non autem prout conjuncta fuit hypostasi divini Verbi, ex qua habet plenitudinem gratiae, & scientiae. Et haec non solum certa, sed & facilia sunt.

148.

(a) Si quis plura de hac minime necessaria quæstione scire cupit, præter Commentatores Sacr. Script., adire poterit P. Franc. Vavassorem *De forma Christi*, tum P. Jac. Hyac. Serry Exercit. XLVIII. *De Chri-*

sto (quem confutavit Ant. Sandinus in *Hist. Familia Sacrae*. 10. 7., sed sii vindicias egit Serrias in *Ani-*
mado. Anticriticis), P. Calm. Dissert. in Isaiam, &
non paucos alios.

148. Modo operosius inquirendum est de aliis defectibus, & passionibus animæ innoxii, & quæ sunt humanæ infirmitatis effectus. Hujusmodi sunt dolores sensuum, tristitia, metus, agonia, & mors.

PROPOSITIO I.

*Anima Christi, etiam ut conjuncta
Verbo divino, fuit doloribus, & inculpati-
passionibus obnoxia.*

149. Id primum ostenditur ex iis Psal. LXXXVII. 4. verbis: *Repleta est malis anima mea; quibus verbis animæ Christi non solum attribuuntur mala, sed in tanta copia, ut malis esset repleta. Malis, inquam, ut explicat S. Augustinus, idest non hominis peccatis, sed tantum humanis malis; quæ tot, & tanta fuerunt, ut Christus Dominus se ab iis aliquando turbatum fuisse, dixerit. Quod ita explicat S. Ambrosius in Lib. II. de fide ad Gratianum c. 5.: Non turbatur ejus virtus, non turbatur ejus Divinitas, sed turbatur anima secundum humancæ fragilitatis assumptionem. Nam qui suscepit animam, suscepit etiam animæ passionem.*

150. Sed distincte postea sacræ litteræ nobis exponunt illa mala, quibus anima Iesu Christi repleta fuit. Et primo assignantur dolores, quos spiritu propheticō prædictis Isaias c. LIII. 5. & seq. ipsum appellans *virum dolorum*, & scientem infirmitatem: ac de eo vaticinans: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.... Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.* In quæ verba ita commentatur S. Hieronymus: „Vere languores nostros, & peccata portavit, & pro nobis doluit, non putative, idest *oīouērōs*, ut nova, & vetus hæresis suspicatur; sed vere crucifixus est, vere doluit.

151. Ulterius S. Petrus in sua prima epistola cap. II. 21. *Christus, inquit, passus est pro nobis: vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, scilicet in tolerandis adversis.* Si autem Christus Dominus tantum specie tenus sustinueret dolores, non autem vere, & proprie, nullum nobis reliquisset Christianæ patientiæ exemplum.

152. Secundo memoratur in sacris litteris Iesu Christi tristitia, quando Matth. XXVI. 37. seq. cœpit contristari, & mestus esse; & postea dixit Discipulis: *Tristis est anima mea usque ad mortem; quibus verbis significare voluit Salvator noster, talen, & adeo intensam fuisse tristitiam, quam patiebatur, ut nulla major esse posset, eujus etiam iudicium apertissimum fuit sudor ille prodigiosus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Luc. XXII. 44. Veram autem, non figurata illam fuisse tristitiam tradit S. Ambr. L. II. de fide ad Gratianum c. 5. inquiens: *Ut homo tristitiam habuit; suscepit enim tristitiam*

Gazzaniga Theol. Tom. V.

meum. Et S. Hier. in hunc locum: *Dominus noster, ut veritatem assumpti probaret hominis, vere contristatus est.* Signa etiam tristitiae exhibuit Christus, & quando Lazarum mortuum inventit, Joann. XI. 35. & quando videns civitatem Jerusalem *flevit super illam*, Lucæ XXI. 41.

153. Tertio Jesus Christus fuit alignando timore, & tædio correptus. Marci XIV. 53. *Cœpit Jesus pavere, & tælere;* unde etiam illius oratio ad Patrem: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me;* & apparitio Angeli confortantis eum, Lucæ XXII. 42. seq. Quod etiam a Davide prædictum fuerat iis verbis Psalmi LIV. *Timor & tremor venerunt super me.*

154. Denique Evangelista Marcus cap. III. 5. *Jesum Christum aliquando iratum fuisse dicit contra Pharisæos: Et circumspiciens eos cum ira contristatus super cœcitate cordis eorum &c.* Ecce quantis malis fuit anima Jesu Christi propter nos repleta!

155. Ad omne tamen erroris periculum præcavendum, semel, iterumque monet Angelicus, a liter supra memoratas passiones tristitiae, timoris, atque iræ in Christo Iesu fuisse ac in nobis sint. Primo, quia in eo hujusmodi passiones innocuae fuerunt, nec poterant ferri in objectam illicitum, eum in Christo nullum fuet, aut potuerit esse peccatum. Secundo, quia in Christo non poterant prævenire judicium rationis, ut in nobis sæpe contingit: sed omnes motus sensitivi oriebantur ex rationis dispositione; unde Sanctus Augustinus Lib. XIV. de Civit. Dei cap. 9. Tom. VII. *Ihos motus, inquit, certæ dispensationis gratia ita cum voluit, suscepit, ut cum voluit, factus est homo.* Immo etiam ipsam animi perturbationem, cui aliquando Christum fuisse obnoxium sacræ paginæ narrant, non prævenisse illius voluntatem ex eo intelligimus, quod dicitur Joann. XI. 35. *turbavit seipsum.* Unde iterum S. Augustinus Tract. XLIX. in Joann. n. 18. *Turbaris tu nolens: turbatus est Christus, quia voluit.* Tertio, quia in nobis hujusmodi motus quandoque non sicut in appetitu sensitivo, sed trahunt secum rationem ab ipsis obnubilatam; quod in Christo non soit; quia motus naturaliter humanæ carni convergentes sic in appetitu sensitivo manebant, ut ratio ex his nullo modo impeditret facere, quæ conveniebant. Qu. 15. art. 4.

156. Objic. primo. Anima Christi ab ipso primo sua conceptionis instanti beata fuit: utpote intuitiva Dei visione fruens: ergo non potuit esse doloribus, & aliis passionibus cruciantibus obnoxia.

157. Confir. Habemus in quibusdam actis Sanctorum Martyrum, eos divinæ contemplationis dulcedine abreptos, acerbissimos cruciatum non persensisse; unde & hymnos Deo canebant, & suis tortoribus insultabant: qua de re plura habet Sanctus Bernardus Serin. LXI. in Canica: ergo multo minus Jesus Christus perfectissima Dei contemplatione absorptus ullam potuit vim doloris,

vel tristitiam, mærorem, aut timorem sentire,

158. Respond. Sanct. Thomas art. 6. ad 5., quod sicut virtute divina sic beatitudo continebatur in anima, ut non derivaretur ad corpus, unde remanebat passibile, & mortale; sic eadem virtute delectatio contemplationis ita retinebatur in mente, ut non derivaretur ad vires sensibiles, in quibus dolor, & tristitia, & metus, aliaeque passiones remanebant. Hinc sit, ut oannes, quas pro nobis Filius Dei sustinuit pœnas, non solam voluntariæ ipsi fuerint, sed ad eas sustinendas dispensatio divinitatis requirebatur: unde dicit Damascenus Lib. III. de fide orthod. cap. 14. & sequent., quod beneplacito divinæ voluntatis permittebatur carni pati, & operari, quæ ipsius proprieæ sunt. Et sic intelligitur, quantum quidem intelligi potest, quomodo Jesus Christus eodem tempore beatissimus fuerit in superiore animæ parte, qua iugi Dei visione fruebatur; & simul ex divina dispensatione in viribus sensitivis, doloribus, amarisque passionibus obnoxius.

159. Ad confirm. resp., probabilioriem videri eorum sententiam, qui Dei singulari gratia ita confortatos fuisse Martyres credunt, non ut vim cruciatuum non sentirent, sed ut fortiter eos tolerarent. Unde Sanctus Bernardus Serm. laud. postquam multa oratorio more de hoc arguento dixisset, quasi toto lacero corpore, & rimante latera ferre, anima Martyris exul a corpore dolores non sentiret corporis, subdit: *Neque hoc facit stupor, sed amor: submittitur enim sensus, non amittitur: nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur.* Quamquam non repugnaverim, si quis credit, Deum aliquando minuisse vim cruciatuum, ut facilius possent a Sanctis Martyribus tolerari.

160. Obj. secundo contra tristitiam, metum, & cetera. Hujusmodi animi perturbationes in nobis oriuntur propter ea, quæ contra nostram voluntatem nobis accidunt. Sic tristitia, definitio Sancto Augustino L. XIV. de Civit. Dei cap. 6., est de his, quæ nobis nolentibus accidunt. Timor non est, nisi de malo, quod vitari non potest. Sed nihil potuit Christo accidere nolenti; tum quia ut homo Deus omnipotens virtute pollebat, tum etiam quia ejus voluntas erat Dei voluntati plene, & perfecte subjecta: ergo &c.

161. Respondet Sanct. Thomas, duplice aliiquid nobis accidere nolentibus, idest vel quia absolute illud nolumus, & tamen inviti, & coacti patimur, ut est mors: vel quia quanquam absolute illud volumus ratione finis, est tamen in se nobis contrarium, & aliqua ratione malum; ut amara potio medicinæ, vel incisio carnis, aut membra ad sanitatem procurrandam. „Et hoc modo, „inquit Angelicus, mors Christi, ejus passio fuit „secundum se considerata involontaria, & tristitia causans; licet fuerit voluntaria in ordine

, ad finem, qui est redemptio humani generis.“

162. Quantum vero ad timorem, observat ideam Angelicus Doctor, potuisse quidem a Jesu Christo vitari mala futura secundum virtutem Divinitatis, non potuisse autem ea vitari secundum insirmitatem carnis assumptæ. Cum enim naturaliter appetitus sensitivus refugiat corporis læsionem; sicut nascitur tristitia, quando actu corpus læditur, sic nascitur timor, quando prævidetur læsio futura.

163. Notat insuper Sanct. Doctor ex Joan. Damasco Lib. III. de fide orthod. cap. 23., quemdam esse timorem naturalem, ut cum anima timet se jungi a corpore ob naturalem affectionem, & necessitudinem, qua sit, ut pertimescat, angatur, mortem recusat: *Metus hic*, inquit Damascenus, & trepidatio, pavoreque, naturalis, & inculpata, nec subjecta peccato affectio est: atque hunc timorem fuisse in Christo Domino, credimus. *Aliud timoris genus est*, prosequitur Damascenus, quod ex cogitationum defectione, & diffidentia, atque ex eo oritur, quod quis mortis horam ignoret: ut cum noctu, oberto aliquo strepitu, timore afficiamur *Hunc porro timorem Dominus non assumpsit.*

164. Inst. De Christo prædictum est Isaïæ XLII. 4. *Non erit tristis, nec turbulentus.* Præterea Proverb. XII. 21.: *Non contristabit justum quidquid ei acciderit;* & XXVIII. 1. *Justus, quasi leo confidens absque terrore erit.* Christus ergo, qui justus, & sanctus erat, immo ipsa justitia, & sanctitas, tristitiae subjectus esse non potuit. Quod etiam Stoici philosophica ratione confirmabant; quia vir probus, & fortis non reputat sua bona, nisi quæ ipsi a nemine eripi possunt, nempe justitiam, & virtutem. Christus ergo, cuius anima omni virtutum genere repleta erat, nec tristitiae, nec timori obnoxius esse potuit.

165. Resp., allata Scripturarum testimonia esse intelligenda de tristitia, vel trepidatione inordinata, quæ certe a Christo procul absit; non autem de ea tristitia, vel trepidatione, quæ mentis rationem nec prævenit, nec turbat, non mediocrem tamen secum afferit animi afflictionem, quam Christus pro nostris peccatis assumere non recusavit. Hinc aliqui post S. Hieronymum has J. Christi internas afflictiones potius *propassiones*, quam veras, & consummatas passiones appellandas esse censuerunt. Ita enim Sanct. Hieronymus explicanda putavit ea verba apud Matth. XXVI. 37. *Cœpit contristari, & mæstus esse;* nempe „quod „Dominus, ut veritate probaret assumpti ho „minis, vere quidem contristatus sit; sed ne „passio in animo illius consummaretur, per pro „passiōnem cœperit contristari.“ Ut ita passio consummata, & vitiosa intelligatur, quando tristitia animo, seu rationi dominatur; *propassio* autem, quando est inchoata in appetitu sensitivo, sed ulterioris ad superiorem partem non evehitur (a).

166.

(a) Quamvis ipse S. Pater in Cap. V. Matth. ad vers. 28. etiam in *Propassione* aliquid vitii agnoscat, dicens:

165. Et sic intelliguntur, & conciliantur aliquae Sanctorum Patrum locutiones, quae videntur omnem passionem a Jesu Christo removere, ut cum Clemens Alexandrinus Lib. VI. *Stromatum*, ipse „ autem, inquit, *passionis* erat expers, ut quem „ nullus subiret motus affectionis, neque voluptas, „ neque dolor.“ Hujusmodi locutiones in alio sensu catholico, & orthodoxo intelligi nequeant, quam per exclusionem illarum passionum, quae rationem ipsam præveniunt, absorbeant, & quasi captivam secum trahunt, ut in nobis sæpe contingit: contingere autem non poterat in Christo Domino, omnibus virtutum numeris exornato.

167. Quantum autem pertinet ad Philosophiam Stoicorum, eandem ita solide refellit S. Thomas. Ideo nullum malum existimabant posse accidere sapienti „ quia non credebat, aliquid esse bonum, nisi honestum, quod homines bonos facit; nec aliquid esse malum, nisi dishonestum, per quod homines mali sunt. Quamvis autem honestum sit principale hominis bonum, & dishonestum principale hominis malum, quia hæc pertinent ad ipsam rationem, quæ est principalis in homine, sunt tamen quedam secundariae hominis bona, quæ pertinent ad ipsum corpus, vel ad exteriores res corpori deservientes. Et secundum hæc potest in animo sapientis esse tristitia, quantum ad appetitum sensitivum secundum apprehensionem hujusmodi animalium; non tamen ita, quod ista tristitia perturbet rationem. Et secundum hoc intelligitur, quod non contristabit justum, quidquid ei acciderit; quia scilicet ex nullo accidente ejus ratio perturbatur. Et secundum hoc tristitia fuit in Christo, secundum propassionem, non autem secundum passionem.“

168. Sic etiam Angelicus explicat dictum Aristotelis in Vlt. *Ethicorum*, quorum tristitia sit malum; nempe concedit esse malum paucæ, non autem semper malum culpæ; sed solum quando ex inordinato affectu procedit. Unde Augustinus dicit Lib. de Civ. Dei cap. 9.: *Cum rectam rationem sequuntur istæ affectiones, & quando, & ubi oportet, alhibentur, quis eas tunc morbos, seu vitiosas passiones audiat dicere?*

169. Repones. Aliqui Saucti Patres omnem prorsus timorem a Christo Jesu repellunt. Nam S. Hieronymus explicans illud Matth. XXVI. 59. *Venientem non sicut ego volo, sed sicut tu:* Postulat, inquit, non timore patieudi, sed ini-

„ sericordi pejoris populi, ne ab illis bihat causa, licet propinatum“. Nullum ergo timorem in Jesu Christo Sanct. Hieronymus agnovit. Pariter S. Augustinus Enarrat. II. in Ps. XXI. num. 4. negat Christum timuisse mortem, quanto dixit Patri: *Si possibile est, transeat a me calix iste, sed vult haec dixisse de me, de te, de illo;* corpus enim suum gerbat, id est Ecclesiam. Enarr. item II. in Ps. XXX. num. 5. de Christo inquit: *Non in se, sed in nobis pavebat.* Quod etiam repetit alius in locis.

270. Resp. a S. Hieronymo, aliisque Patribus non excludi sensum litteralem illorum verborum, *Tristis est anima mea*, sed solummodo addi plias interpretationes, quæ cum litterali explicacione minime pugnant. Talis est illa Hieronymi, Christum non tam mortis timore, quam misericordia erga populum Judaicum rogasse, ut calix transiret, ne ille tanti criminis reus efficaretur.

171. Sic etiam S. Augustinus dicit quidem, & sæpe repetit, Christum non in se, sed in nobis timuisse, seu in corpore suo, quod est Ecclesia, non tamen per hoc insificatur, J. C. etiam vere, & proprie in se fuisse expertum timorem. Clara sunt, & perspicua ejusdem S. Patris verba in Psalm. XCIII. num. 19., ubi cum dixisset: *Te præsignavit Dominus in sua infirmitate, non se;* non enim timebat Dominus pati &c., ita subdit: „ Nolite putare, quia hoc dicimus, non fuisse tristem Dominum. Si enim hoc dixerimus, quia non erat tristis, cum Evangelium dicat, *Tristis est anima mea usque ad mortem,* ergo & quando dicit Evangelium *Dormivit Jesus,* non dorinivit Jesus; & quando Evangelium dicit, *manducavit Jesus, non manducavit Jesus &c. ... Ergo tristis fuit?* Prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram.“

172. Atque hac ratione hard difficulter explicantur quædam alia Sanctorum Patrum testimonia, quibus a Christo veræ passiones, verusque doloris sensus removeri videntur. Sed non ita facile est explicare, quæ objiciuntur ex S. Hilario, quem nonnulli hac in parte de tribas erroribus accusare non dubitant: scilicet primo, quod docuerit Iesum Christum non accepisse corpus suum ex Maria: secundo, quod veras, atque internas non haberit animali passiones, tristitiam, metum, atque af-

„ Inter πάθη, & πενταζήτερα id est inter passionem, & propassionem hoc interest, quod passio reputatur in vitium; propassio, licet initii (alii legunt oitii) culpam habeat, tamen non tenetur in crimen.“ Sed hic loquitur de concepcionis, quæ semper vitiosæ est etiam in suo principio; explicat enim ea verba Christi Matth. V. 28. *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam maculata est eam in corde suo.* Alio vero in loco agit de tristitia Jesu Christi, quam

veram fuisse agnoscit, licet ejus causam velit fuisse non timorem patiendi, sed infelicissimum Judæi, & scandalum Apostolorum, & rejectionem populi Judæi, & eversionem miserae Jerusalem. Card. Baronius ad ann. 363. n. 4. naturales Christi affectus propassiones dictos fuisse vult, nempe ut, cum vellet ipse, tantum insurgerent; & si nolle; ne quaquam ipsi dominaretur, quæ explicatio magis congrua videtur.

afflictionem: tertio, quod nullum ex plagiis, ac vulneribus dolorem senserit. Nos tamen una cum S. Magistro nostro Aquinate, aliiisque non paucis Theologis, quae obscura, aut minus accurate dicta videntur, ad sanum, & orthodoxum sensum per trahere studebimus (a).

C A P U T V.

Vindicatur S. Hilarius ab injusta accusatione, quod humanam in Jesu Christo carnem, & veras passiones, verosque dolores in eo non admiserit.

175. Primum accusationem injustam esse, & calumniosam vel ex eo solo constat, quod Sanct. Leo Papa illam Entychetis heresim, humanum quidem vocari Christi Corpus, non tamen esse ex Maria genitum, neque nobis consubstantiale, tamquam novam, blasphemam, & absurdissimam condemnaverit; quin tamen ulla ex illius sectæ hominibus ausus sit, ad gravissimum S. Hilarii patrocinium confugere, quod fieri facile potuisse, si eadem laudatissimus hic Pictaviensis Antistes paulo antea publice docuisset.

174. Sed in promptu sunt multa Sancti Patris loca, quibus Iesum Christum veram ex Virgine Maria carnem assumptissime docet. In Ps. CXXXVIII. num. 2. dicit, Deum assumptissime hominem ex utero Sanctæ Virginis, & num. 5. assumptissime hominem, non alienæ, aut simulacra naturæ. In Lib. X. de Trinit. n. 17. asserit Beatus Virginem officio usam materno sexus sui naturam in conceptu, & partu hominis (Iesu Christi) executam fuisse: & non minus crebro, quam clare repetit, humanam Christi carnem fuisse ex Virgine assumptam. Atque ut omne procul dubium amoveatur, de qua carne loquatur, nonnumquam addit pronomen nostra. Sic L. I. de Trinit. num. 21. eam nominat nostri corporis carnem; & addit: non ulla, quam nostræ carnis Deus caro factus est. Ac denum Iesum Christum appellat filium David, quo nomine appellatur in sacris litteris, ut intelligamus, & credamus, ipsum ve-

ram carnem, totanque naturam humanam ex Virgine Maria traxisse.

175. Non minus facile est secundam criminacionem repellere, quod veras in Christo passiones negaverit. Nam clara, & aperta sunt hujus Sancti verba in Psalmum LIII. n. 4., ubi inquit: *Passio David Prophetæ, Dei, ac Domini nostri Iesu Christi passionis exemplum est.... ut qui omnia secundum hominem passus est.* Et iterum num. 7. *Ut absolutissimum nobis humanæ humilitatis præberet exemplum, omnia, quæ hominum sunt, & oravit, & passus est..... Hinc illud est, quod esuriebat, sitiens, dormivit, lassatus fuit, impiorum cœtus fugit, mæstus fuit, & flevit, & passus, & mortuus est.* Quodnam autem, queso, Dominus, ac Magister noster nobis reliquisset exemplum, si hæc omnia non vere, sed simulate tantummodo peregisset?

176. Ulterius in Psalm. CXXXIX. num. 11. duplicum in Christo naturam distinguevis, Gerens, inquit, *hominis, Deique naturam, habebat & ex hominis infirmitate trepidationis affectum, & ex conscientia divinitatis fiduciam securitatis.* Item in Psalm. CXLI. num. 1. de Iesu Christo inquit: „Qui frequenter fuderit, frequenter „latuerit, frequenter oraverit, in ipso quoque „tempore passionis & fleverit, & ad Denum in „tribulatione clamaverit, non ob naturalem qua- „si passionis metum, sed affectum hominis, „quem gerebat, ostendens, ut per hanc oratio- „nem, & Filius Dei, ad quem oraret, & ipse „non simulatus homo, sed verus posset intelli- „gi.“ Quomodo intelligi poterat verus homo, non simulatus per simulatas animi, corporisque passiones? Ac denum in Psal. LIV. n. 65. omnia ea verba: *Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me. Timor, & tremor cecilis super me,* Jesu Christo adaptat; qui pati omnia in seipso constituit, dummodo humanæ salutis sacramenta perficeret. Et postea subdit: *Hæc quidem in eum omnia, quæ nostræ necessitatis sunt, irruerunt; sed ab eo naturæ suæ virtute suscepta sunt, dum morte nostra potens non mori, etiam timorem in se mor-*

(a) Claudio Mamertus Auctor Sæcul. V. in Lib. II. *De statu animæ* cap. 9. S. Hilarium reprehendit, quod nihil doloris Christum in passione sensisse dixerit. Mirantur aliqui, hanc Claudiianæ accusationem vim sibi fuisse justam amplissimo Cardinali Baronio, dum ad ann. 563. num. 4. scripsit, inexcusabilem fuisse hereticorum de Christi incorruptibilitate sententiam, cum eam scire potuisse, in Hilario esse damnatam, non a recentioribus tantum, sed a Claudio Mamerto Episcops Vienensi. Quainquam heretici illi S. Hilarii in patrocinium sui erroris nunquam advocarunt: quod Cl. Annalium parentes adnotare potuisse. Eadem contra S. Hilarium accusationem renovavit Sæc. XI. Berengarius; quem tamen etiam hac de causa pro meritis castigavit Lanfrancus Episcopus Cantuariensis in epist. 50., ostendens, hanc accusationem recidere

etiam in Santos Gelasium, Augustinum, Hieronymum, ceterisque Sacre Religionis Doctores, qui Hilarii scripta maximo in pretio habuerunt. Hoc non obstante non defuerunt etiam sæculis posterioribus Hilarii accusatores, ut Sæcul. XII. Joannes ille Präpositus, cum quo Phil. Abbas Bonæ Spei epistolam hac de re habuit concertationem. V. sup. num. 120. Erasmus quoque, & alii recentiores parum aqui S. Hilario fuerunt. Sed Petrus Lombardus, S. Thomas, & S. Bonaventura splendidissima Theologia lumina, S. Hilarii dicta, quæ prima fronte duriora videntur, ad suum, & orthodoxum sensum retraxerunt. Qorum exemplum fere omnes recentiores secuti sunt. Vid. Praefatio ad Tom. I. Operum S. Hilarii studio, & labore Monachorum Ord. S. Bon., & Remigius Ceillier. ejusd. Ord. Tom. V. *Des Autœurs Eccl.* pag. 139. seq.

mortis ingruentem non renuit. Et hæc quidem de internis animi passionibus, tristitia, & inquietudine pauca de corporis doloribus.

177. In Psalm. LXXXIII. num. 1. ita luculentissime non solum passiones animæ, sed etiam dolores sensibiles Christo tribuit: *Universarum itaque humanarum passionum sorte perfunctus, secundum susceptas infirmitates nostras loquitur, & dolet ipse quidem extra necessitatem & timoris potius, & doloris, sed his se tamen, quæ suscepit, accommodans: ut qui carnis nostræ homo natus esset, & dolorum nostrorum querelis, & infirmitatis preicatione loqueretur.* Et n. 23. *Percussus ergo, inquit, est Dominus, peccata nostra suscipiens, & pro nobis dolens, ut in eo usque ad infirmitatem crucis, mortisque percusso sanitas nobis per resurrectionem redderetur Hunc igitur ita a Deo percussum persecuti sunt (Judæi) super dolorem vulnerum dolorem persecutionis hujus addentes. Atque ibidem verba Prophetæ Ego sum pauper, & doloris de Christo interpretatur. Et hujus generis alia multa sunt, quibus evincitur, Hilarii doctrinam fuisse orthodoxam, & a communī Ecclesiæ sententia minime discrepantem.*

178. Objic. primo contra primam partem. Sanctus Hilarius Lib. X. de Trinit. num. 16. explicans ea verba Jo. III. 13. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit.* „ Quod de cælo descendit, inquit, conceptæ de Spiritu originis causa est; non enim (ex se) corpori Mariae originem delit: licet ad incrementum, partumque corporis omnino, quod sexus sui est naturale, contulerit: “ Hic manifeste distinguit primam originem, seu conceptionem Corporis Iesu ab ipsis incremento, & nativitate: hæc Mariæ tribuit, non autem primam originem (a).

179. Respond. primo, illam particulam *ex se* fuisse ab editoribus Mauriniis expunctam, quia in melioris notæ codicibus deest, & fuerat ab Erasmo inserta; ac manifeste repugnat iis, quæ Sanctus Hilarius habet paulo ante, nempe num. præced., inquit, Corpus Christi fuisse *ex Virgine conceptum*; & postea de Beata Virgine addit: „ Et quanvis tantum ad nativitatem carnis *ex se* daret, quantum *ex se* tamenæ edendorum corporum susceptis originibus impenderent; non tam men Jesus Christus per humanæ conceptionis coaluit natumram. “ Non itaque potuit Hilarius, quasi sui oblitus, post paucas lineas negare, Marianam *ex se* Corpori Iesu Christi deditum originem.

180. Ex his autem postremis allatis verbis facile constat Hilarii mens; excludendi scilicet a Jesus Christi conceptione omnem virilis seminis originem, cum totum fuerit Spiritus Sancti opus, qui ineffabili sua virtute *ex purissimo castissimæ*

Virginis Sanguine Christi Corpus efformavit. Principium itaque hujus corporis efficiens fuit divina virtus. B. antem Maria Virgo materiam subministravit; adeoque totum illud contulit, quod *ex se* feminæ edendorum corporum susceptis originibus impendere solent; ut proprie Jesus Christus veram *ex ipsa* carnem assumperit.

181. Dices. Ibidem S. Hilarius vult, carnem Christi fuisse non *ex Virgine*, sed *in Virgine formata*, inquit: *Quo vero hominis filius est, susceptæ in Virgine carnis est partus.*

182. Resp., utramque particulam *ex*, & *in* idem loco significare, quia Hilarius utramque promiscue adhibet, solum cavens, ne principium efficiens, seu prima origo Christi, humanæ virtutis tribuatur: unde inquit num. præced. Verbum assumptum corpus *ex Virgine conceptum*; ac B. Virginem tantum ad ejus corporis nativitatem *ex se deditum*, quantum alia feminæ impendunt, & solum vult, Jesum Christum per humanæ conceptionis non coaluisse naturam; id est non *ex vilili commercio* fuisse conceptum.

183. Dices secundo. Ibid. num. 25. explicans verba Apostol. ad Philipp. II. 7. *Humilitavit se metipsum, formam servi accipiens in similitudinem hominum factus &c.* vult, *in forma servi veram esse nativitatem, sed in habitu hominis, dumtaxat similitudinem creaturæ.*

184. Respond., ibi ab Hilario non accipi naturam humanam præcise, sed naturam peccati, in cuius similitudinem Christus factus est; unde subdit: „ Ipse quidem per Virginem *ex se* natus homo, & in similitudine vitiosæ peccati carnis inventus. “

185. Dices tertio. In eodem Lib. X. n. 55. de Corpore Iesu Christi inquit: „ Quod licet (Virgo) sexus sui officio gennaret, tamen non terrena conceptionis suscepit elementa “: unde etiam ibidem illam conceptionem vocat spiritualem.

186. Respond., hæc fuisse ab Hilario prolata non ad excludendam veram carnis Christi formationem, & conceptionem, sed solum ad caute seruandam Dei genitricis virginitatem. Quod manifeste ibidem explicat dicens: *Genuit etenim ex se corpus, seu quod conceptum esset ex Spiritu.* Et hoc sensu conceptionem *spiritualem* appellavit, nempe non *ex carnali commercio*, sed virtute Altissimi obumbrante Mariæ. Lucæ 1. 35.

187. Dices quarto. In Lib. III. de Trinitat. num. 19. de Maria Virgine inquit: „ Et certe non suscepit, quod edidit, sed caro carnei si ne elementorum nostrorum pudore provexit, & perfectum ipsa de suis non inminuta generavit: “ non itaque ex Virginis aliqua materia fuit Corpus Christi coulatum, alias fuisse ipsa Virgo de suis inminuta.

188.

„ quinque de Corpore Christi, ut sentire videatur, Marianam Virginem, præter concipiendi, gestandi, & pariendo ministerium, nihil addidisse de suo.“

(a) Hunc maxime locum arripiuit Erasmus, ut si in ferret in Hilarium causam, inquit, in Praefat. ad opera hujus Sancti: „ L. III. sed magis L. X. sic lo-

188. Resp., hic etiam sollicitum fuisse Hilarius tuendi B. Mariæ illibatam virginitatem, ostendens sine elementorum nostrorum pudore, hoc est si ne viri, ac fœminæ commercio, ut in nobis contingit, & sine aliqua suæ virginitatisiminutione Filium genuisse.

189. Obj. secundo contra secundam partem. Sanctus Hilarius Lib. X. de Trinitat. numer. 10. totus est, ut ostendat, nullum in Christo esse potuisse timorem passionis, ac mortis, cum nulla ratio subsistat, ut mori timuerit, qui omnem ab Apostolis timorem depellens, ad gloriam eos sit martyrii adhortatus &c. Et num. 27. Timuisse, innuit, tibi, o hæretice, Dominus gloriæ passionem videtur? Anne timuit, qui armatis ad corripientium se obvius prodiit? Inferius autem num. 56. Hæreticos appellat eos, qui iis Christi verbis Matth. XXVI. Tristis est anima mea usque ad mortem, abutebantur, ad probandam naturæ ipsius infirmitatem, & variis modis conatur ostendere, nullam in Christo fuisse tristitiam.

190. Respondet breviter Sanct. Thomas art. 7. ad 2., quod Hilarius eo modo a Christo exclusus dit timorem, quo excludit tristitiam, scilicet quoad necessitatem timendi. Sed tamen ad comprobandum veritatem humanæ naturæ voluntarie timorem assumpsit, sicut etiam tristitia tiam. “ Id patet ex ipsis rationibus, quibus S. Pater omnem metum, & tristitiam a Iesu Christo amovebat; primo, quia ab Apostolis timorem ipse expellebat, eos ad martyrium adhortans: secundo, quia ipse armatis ad eum comprehendendum obvius ivit; tertio, quia sciebat, magnam ex sua passione sibi gloriam redundare debere: Si enim, inquit n. 29., passio honorificatura eum erat, quomodo tristri eum metus passionis effecerat? Nisi enim tam irrationalis fuerit, ut pati timuerit, quæ se essent glorificatura patientem. Hæc, aliaque similes rationes probant quidem, Iesum Christum necessitate non fuisse timori, & tristitiae subjectum, non autem has passiones in Christo revera non fuisse, quas pro nobis propria voluntate suscepit. Multo etiam magis altioræ rationes ostendunt, non tales in Iesu Christo fuisse has passiones, quæ rationem prævenirent, & mentem ipsius perturbarent, aut a suis officiis impeditarent. Sed quemadmodum istæ passiones erant voluntarie susceptæ propter nostram utilitatem, ita erant rationi omnino subjectæ. Vid. sup. n. 165.

191. Obj. tertio contra tertiam partem de Christi doloribus. S. Hilarius eodem Lib. X. de Trinit. n. 25. postquam dixisset, Iesum Christum fuisse simul Dei filium unigenitum, & hominem verum, secundum similitudinem nostri hominis, ita subdit: In quo quamvis aut ictus incilere, aut vulnus. descendere, aut nodi concurrenerent, aut suspensio elevaret; afferrent qualem hæc impetum passionis, non tamen doctorem passionis inferrent: ut telum aliquod, aut aquam per-

forans, aut ignem compungens, aut aera vulnerans, omnes quidem has passiones naturæ suæ infert, ut foret, ut compungat, ut vulneret; sed naturam suam in hæc passio illata non retinet, dum in natura non est, vel aquam forari, vel pugni ignem, vel aerem vulnerari; quamvis naturæ teli sit, & vulnerare, & compungere, & forare. Passus quidem est Dominus Jesus Christus, dum cœlatur, dum suspenditur, dum crucifigitur, dum moritur: sed in Corpus Domini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exseruit: dum & pœnali ministerio deservit, & virtus corporis sine sensu pœnae vim pœnae in se deservientis exceptit. Prolixior est textus; sed totus afferendus fuit, ut constaret, nihil disertius, aut clarissimi potuisse, ad excludendum omnem a Christi humana natura dolorem.

192. Respondet iterum S. Thomas art. 5. ad 1., in omnibus illis verbis, & similibus Hilarii, a carne Christi non veritatem doloris, sed necessitatem excludere voluisse. “ Nempe, ut ibidem explicat Angelicus, per comparationem ad causam primam horum defectuum, quæ est peccatum; ut scilicet ea ratione dicatur caro Christi non subiacuisse necessitatibus horum defectuum, quia non fuit in ea peccatum. Quantum tamen ad causam propinquam horum defectuum, quæ est compositio contrariorum, caro Christi subiacuit necessitatibus horum defectuum. Ita S. Doctor prosoluta sua in rebus explicandis præcisione, & àkribetia. Atque hanc fuisse S. Hilarii mente patet ex iis, quæ addit ibidem n. 25., istam ante dictorum causam afferens: Habuit enim corpus, sed originis suæ proprium, neque ex vitiis humanæ conceptionis existens, sed in formam corporis nostri virtutis suæ potestate subsistens: gerens quidem nos per formam servi, sed a peccatis, & a vitiis humani corporis liber. Hæc porro ratio fortissima est ad excludendam a Corpore Christi illam necessitatem patiendi, & dolendi, quæ oritur ex peccato, non autem illam necessitatem, quæ oritur ex priuiciis constitutivis humanæ naturæ. Ita loca objecta explicarunt etiam Magister Sententiarum, S. Bonaventura, ac nonnulli alii.

193. Quibusdam tamen una cum S. Bonaventura visum est, a S. Hilario fuisse omnes passiones, ac pœnas negatas, non quæ corpus, & animam Iesu Christi afficerent, sed quæ afficerent ipsam divinitatem. Sane cum in toto Libro X. agat contra eos hæreticos, qui ex passionis metu, & ex infirmitate patiendi colligebat, Iesum Christum non fuisse in natura impassibilis Dei, quemadmodum ipse in initio declarat num. 9., non inverosimiliter dicitur, Hilarium omnes doloris sensus non a natura humana Christi, quæ passibilis erat, amovere voluisse, sed a natura divina, quæ quamvis humanæ esset arctissimo vinculo conjuncta, impassibili tamen omnino remansit; propterea

rea dicit: *Et virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desævientis exceptit.* Nomine enim virtutis corporis S. Hilarius divinitatem intelligebat, seu ipsum Verbum divinum in corpore assumpto subsistens.

194. Obscura hæc loca ipse Sanctus Hilarius alibi clarius explicat, ut in Psalmum LIII. num. 12., ubi negat, passionem potuisse lædere Jesum Christum patientem; „non quod lædendi non habuerit pro ipsa passionis qualitate naturam; sed quod dolorem *Divinitatis natura* non sentit. Passus ergo est Dens, quia se subjicit voluntariis passioni; sed suscipiens naturales ingruentium in se passionem (quibus dolorem patientibus necesse est inferri) virtutes, ipse tamen a naturæ snæ virtute (nempe Divinitate) non excidit, ut doloret. „Hac itaque posita explicatione dicere potuit Hilarins, virtutem Corporis Christi, seu divinitatem ipsam humanitati conjunctam sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desævientis exceptisse.

195. Si autem nomine virtutis intelligere supremam divinitatem, quæ impassibilis est, manifeste idem Sanctus ostendit; ita orationem suam præsequens: „Habuerit sane illud Domini Corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturæ habet, ut calcet undas, & super fluctus eat, & non degravetur ingressu, neque aquæ insistentibus vestigiis cedant, penetrant etiam solida, nec clausæ domus obstaculis arceatur. At vero si Dominici corporis sola ista natura sit, ut sua virtute, sua anima feratur in humidis, & insistat in liquidis, & exstructa transcurrat; quid per naturam humani corporis concaptum ex Spiritu carnei judicamus? „Quorsum hæc omnia, nisi ut contra Arianos, quorum perpetuus mastix fuit, ostenderet, præter naturam humanam passionibus, ac doloribus obnoxiam, aliam in Christo fuisse, impassibilem, & omnipotentem, quæ ejus corpus sustentabat, ne quis mergeretur, & ita subtile aliquando efficiebat, ut solida penetraret, & etiam, si voluisse, potuisse ab omni non solum dolore, sed etiam læsione immune servare; quemadmodum ipsa fuit omnis passionis, dolorisque expersa.

196. Dices. S. Hilarius vult, Corpus illud Christi fuisse doloris expers, quod cædebatur, quod

suspense habatur, quod crucifigebatur: atqui hoc certe corpus non erat natura ipsa divina: non ergo a natura divina Christi, sed ab humana omnium doloris sensum exclusit.

197. Resp. neg. min. ad mentem Arianiorum, atque Apollinaristarum, quos eo loci refellebat Hilarius; quiique ex hoc ipso, quo Christus veros dolores, ac mortem perpassus sit, impie colligebant, eum non fuisse verum Deum; alias Deus fuisset passus, & mortuus. Reponebat autem Hilarius, divinitatem, qua Christi carni conjunctissima erat, nullum fuisse passum dolorem, quamquam corpus cæderetur, & crucifigeretur; quia passiones corporis ad ipsam noui pertingebant (a).

CAPUT VI.

De prodigiosa conceptione Christi in utero Beatæ Mariæ Virginis.

198. Postquam veritatem humanæ naturæ a divino Verbo assumptæ exposuimus, atque a multiplici Haereticorum depravatione juxta orthodoxam Ecclesiæ doctrinam vindicavimus, sequitur modo, ut de prodigiosa ejusdem Verbi in natura humana generatione in utero B. Mariæ Virginis dicamus. Hanc autem Christi generationem sic describit S. Matthæus I. 28. seq.: *Cum esset desponsata Mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem vir ejus cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulite dimittere eam. Hoc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est; pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Iesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem (Isaiæ VII. 4.): *Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.* Atque hoc Isaiæ vaticinio in Jesu Christi generatione adimpleto feliciter usi sunt veteres Patres, ut contra Judæos evincerent, Jesum Christum esse Messianum

(a) Atque hæc sunt dñi viæ, quibus Theologi cum veteres, tunc recentiores insistunt, ut splendidissimum Ecclesiæ Gallicanæ jubat cum orthodoxa totius Ecclesiæ Catholice doctrina concilient: quoniam tamen neutra doctissimo Petavio placuit Lib. X. *De incarn.* cap. 5. n. 4. ac propendere videtur in quoniamdam paucorum opinionem, qui Hilarium ea retractasse putant, quæ incanta de impassibili Christi natura scripserat: quoniam librum retractationis vidisse, & perlegisse sedicit Guillelmus Parisiensis Archiepiscopus, ut Sanct. Bonaventura refert in III. *Sentent. Dist.* 16. art. 1. qu. 1. „Sane, subdit Petavius, tantus vir Guill. Pa-

siam in Lege promissum. Ita S. Justinus Martyr in *Dialogo contra Tryphonem*, Tertullianus in Libro *adv. Judæos* cap. 9., Origenes Lib. I. *contra Celsum*, Eusebius ib. VII. *Demonstrat. Evangel.* Sancti Basilius, Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, aliique.

199. Jam vero contra tam apertum Evangelistarum testimonium dno hostium genera pugnant. Primo obsecrati, & obdurati Judæi, qui negant propheticum illo oraculo prædictum fuisse Virginem Messiaæ conceptum, & partum (a). Deinde Ebionitæ, Cerinthiani, Carpocratiani, & Helcesaitæ blasphemantes, Christum ex carnali Josephi cum Maria consortio instar aliorum hominum esse natum (b). Contra quos omnes sit

PROPOSITIO.

Christus Dominus a beatissima Maria Virgine, illibato ejusdem purissimæ virginitatis lilio, genitus fuit.

200. Id autem prob. primo contra Judæos ex memorato superius oraculo Isaiae Prophetæ, cuius hæc fuit occasio. Regnante impio Achaz in Judæa, Rasin Rex Syriæ, & Phacee Rex Israel ascenderunt in Jerusalem ad obsidendum Achaz, sed non valuerunt superare eum, ut narratur in

IV. Libro Regum cap. XVI. Timor tamen, & pavore omnium animos occupaverat; & tunc ad eos confortandos Isaías Propheta præsentissimum fore auxilium Dei promisit, atque ita locutus est ad Achaz cap. VII. 11. dicens: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.* Et dixit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum. Et dixit (Isaías): *Audite ergo, domus David: Numquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?* Propter hoc dubit Dominus ipse vobis signum: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Quæ postrema verba clariora sunt, quam ut opus sit ea aliquo commentario illustrare. Eadem tamen variis rationibus conati sunt obscurare Rabbini.

201. Primo enim negant, legendum esse cum nostro vulgato Interpreti: *Ecce Virgo concipiet;* nam illa vox *הָלְמָה halma* non significat Virginem, sed puellam adolescentulam, sive integrain, sive virum expertam. Quod aliquibus locis parallelis confirmant: nam in Canticis Canticorum I. 2. ubi dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te, hebraice habetur מִלְמָה Milmaot;* & Proverb. XXX. 19. ubi nos legimus viam viri in adolescentia, Hebrei habent *בַּעֲלָמָת ba'alma* in adolescentia; ubi certe non intelligitur Virgo, ad quam vir ingressus non sit.

202.

(a) Perfidis Judæis (quis crederet?) accessit non ita pridem in Germania infelix Jo. Laur. Isenbielhs, qui anno 1778. librum edidit germanico idiomatico inscriptum *Novum tentamen in Prophetiam de Emmanuel*, in quo contendebat, propheticum Isaiae oraculum de divino Emmanuelis ortu ex Virgine non ad virginem Deiparæ partum, nec ad verum Emmanuelem Christum Dominum ullo sensu, sive literali, sive typico pertinere. Quod vero S. Matthæus testatur, illud oraculum fuisse in Jesu Christi generatione adimpletum, non pro vero adimplemento, sed ut adnotacionem merum, seu allusionem a S. Evangelista memorari. Porro omnium Catholicorum aures nova hæc blasphemia offendit; & nonnulli inclytæ illius nationis Episcopi, non solum tanto malo fortiter sece opposuerunt, sed etiam *more Majorum*, ad Sanctissimum Rom. Pontificem Pium VI. feliciter regnante hanc fidei causam retulerunt. Nil autem cunctatus providentissimus Ecclesiæ naiversalis Pastor, diligenter præmisso examine impium Isenbielhs librum, tamquam continentem doctrinam, & propositiones, respective falsas, temerarias, scandalosas, pernicioas, erroneas, heresi faventes, & hereticas damnavit die 20. Septembbris 1779. Longum esset, omnia quæ in recenti hac Laur. Isenbielhs causa contigerunt, singillatim referre; sed nefas etiam videretur, de eadem penitus silere. Erat is Sacerdos Archi-Diœesis Moguntinæ, & ibidem Sacra Scripturae Professor. Anno 1774. Theses 140. supra Evangelium S. Matthæi defendendas proposuerat, quarunq; aliquas Ordinarius Censor, auditio etiam Sacrae Theologicae Facultatis judicio, tamquam falsas, erroneas, & temerarias, alias ut inale sonantes, heresi proximas, Deismi suspectas, & sacris litteris aperte contrarias improbavit. Auctor autem sacras litteras interpretan-

di invenire fuit abdicatus, & ad Cathedram linguitarum Orientalium moderandam prænotus. In suis tamen erroribus pertinax anno 1777. fortivis typis in lucem edidit librum, cuius mentio mox facta est. Tunc vero zelus eorum, qui recte sentiunt, pro conservanda fideli puritate magis contra infelicem Scriptorem ubique exarsit. Universitatum Heidelbergensis, Argentoratensis, ac Parisinæ judicium expostulatum: quarum omnium una sententia fuit, plures in eo libro esse propositiones variis censuris notandas. Quainobrem & infamum opus prohibitum fuit, & Laurentius omni docendi munere abdicatus, a sacris faciendis suspensus, & carceri incipitatus; a quo tamen non multo post solitus, & ad Monasterium Orbacense relegatus fuit. Cum vero aliqui ipsius patroni turbas ciere adhuc pergerent, ut finis errandi tandem fieret, tota causa ad supremam Romani Pontificis tribunal delata fuit. Audito autem infallibili Apostolicæ Sedis oraculo aequievit Isenbielhs, & suis erroribus ejuratis sincera, & constantis conversionis signa præbuit, omnesque turbas cessarunt, ut hinc Protestantes discere queant, quam facile sit, inter dociles Romanæ Ecclesiæ filios gliscentes errores suppressimere; quod apud eos obtineri nunquam potuit. Sed de hoc satis dictum est in Tom. I. P. II.

(b) De Cerinthianis testatur S. August. in Lib. *De Hæres.* n. 8. quod Jesum tantummodo hominem fuisse, dicent. Quod iterum n. 10. asserit de Ebionis Tom. VIII. quanq;nam hos postremos in suis erroribus neque unanimes, neque constantes fuisse, bene observat Nat. Alex. in *Hist. Eccl. Sæc. I.* cap. 12. art. 5. & 6. De Carpocrate etiam inquit S. Pater ibid. n. 7. *Hic Jesum hominem tantummodo, & de utroque sexu natum putasse perhibetur.*

202. At vero certum, & plane demonstratum est, vocem hebraicam *haalma* designare adolescentulam, non cujuscunque generis, sed absconditam, incognitam viro, Virginem a radice עַלְמָא *Almam celare, abscondere*; adolescentulae enim immunitae magna diligentia apud Hebreos ab hominum aspectu custodiebantur, ut patet ex secundo libro Machabaeor. III. 19., ubi dicitur, *Virgines, quæ conclusæ erant, percurrisse ad Ovinam. Id etiam testatur Josephus Hebreus lib. VII. Antiquit. Iudaic. cap. 10.* Maxime autem significatur virgo, quando vox **הַלְמָה alma** scribitur cum præpositione litteræ **ה he**, ut hic scribitur הַלְמָה *haalma*. Sane nonnisi tribus in locis hæc vox invenitur, & semper significat Virginem. Sic Gen. XXIV. 16. & 45. Rebecca virgo appellatur cum littera **ה he** præposita *haalma*. Exodi pariter II. 8. Maria soror Moysis, quæ virgo erat, vocatur *haalma*. Nec ullibi in tota sacra Scriptura legitur hæc vox *haalma* ad designandam puellam, quæ virgo non fuerit; adeo ut S. Hieronymus in sacro textu hebraico versatissimus ita fidenter potuerit asserere in Comment. ad hunc locum: „Quantum cum mea pugno memoria, nnn,, quam me arbitror *alma* in muliere nupta le-;; gisse, sed in ea, quæ virgo est: ut non solum „virgo sit, sed virgo junioris ætatis, & in annis „adolescentiæ. Ergo *Almæ* non. solum, puella, „vel virgo, sed cum *תִּרְאֵשׁ* *Virgo abscondita* „dicitur, & secreta, quæ nonquam virorum pa-;; tuerit aspectibus, sed magna parentum diligen-;; tia custodita sit. Et addit: lingua quoque Pun-;; ca, quæ de Hebraeorum fontibus manare dici-;; tur, proprie *Virgo alma* appellatur.“

203. Neque vero contrarium evincunt duo loca objecta ex Canticis, & ex Proverbii. Nam in primo illæ adolescentulæ, quæ vocantur *Alamot*, virgines erant; utpote quæ inferius cap. VI. 7. distinguuntur a Reginis, seu uxoribus Salomonis, & a concubinis: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus;* nempe Virginum, quæ in gynæcæo asservabantur, ut quando opus esset, in conjuges assumerentur.

204. In cap. autem XXX. Proverb. Salomon dicit, tria esse sibi difficultia, scilicet viam aquilæ in cœlo, viam colubri super terram, & viam navis in medio mari; quartum autem se penitus ignorare, nempe viam viri in adolescentia, ut noster Vulgatus legit, una cum LXX. Interpretibus, idest quomodo usus rationis a nobis sensim, ac sensim acquiratur, & una cum ætate in nobis crescat. Qui autem una cum Hebreis legunt in

adolescentula, vel id referunt ad mysterium Incarnationis Dominicæ, quod certe ignorabat Salomon, quomodo in utero Virginis peractum sit: vel dicunt, Salomonem ignorasse modum, quo ex perinxione utriusque sexus fiat hominis generatio; vel deum autumant, voluisse hunc sapientissimum Regem artes indicare, quibus astutissimæ puellæ turpes suos lapsus abscondere solent. At vero etiam concedatur Rabbini, fuisse hoc loco nomen *Alma* adhibitum ad significandam puellam non vere, sed simulate virginem, non video, quidnam inde inferri possit contra Isaïæ oraculum: quasi vero Isaïas non de vera, sed de simulata Virgine locutus sit.

205. Dices primo. Hebrei ad Virginem designandam utuntur voce **כַּחֲלִיכָה Betula**, ut ex innumeris locis ostendi potest.

206. Resp., hanc vocem *Betula* significare Virginem cujuscunque ætatis; vocem autem *Alma* significare Virginem adolescentulam, cuiusmodi fuit Maria, quando de Spiritu Sancto concepit Dominum nostrum Jesum Christum. Imo vox *Betula* aliquando usurpata invenitur ad significandam viduam, ut Joeli 1. 8. *Plange, quasi Virgo* (Hebr. *Betula*) *accincta sacco super virum pubertatis suæ.*

207. Dices secundo. Aquila, Theodotion, & Symmachus græce hanc Isaïæ vocem interpretantes, non verterunt παρθένον parthenon virginem, sed περιβόλη neanila adolescentulam.

208. Resp., his tribus Interpretibus suspectæ fidei, utpote qui proselyti Judæorum fuerunt, & post natam Christianam religionem suas versiones ediderunt (a), præferendos esse LXX. senes, qui ante dissidia, & schisma Rabbinorum vocem *Alma* verterunt παρθένον parthenon Virginem. Ita quoque verterunt Paraphrastes Onkelos, & Jonathan; & ita etiam veteres aliquos Rabbinos hunc locum intellexisse testantur Tertullianus contra Judæos c. 9., & Eusebius Lib. VII. *Demonstr. Evangel.* c. 7. Unde communem hujus vocis intelligentiam Evangelista Matthæus secutus est, quin aliquis eo tempore ei contradixerit.

209. Dices tertio. Illa verba: *Ecce Virgo concipiet, & pariet, intelligi possunt in sensu diviso; nempe ea, quæ modo Virgo est, postea suscepto virili seinine concipiet, & pariet; quomodo dicebat Jesus Matth. VI. 5. discipulis Joannis: Cœci violent, surdi audiunt, claudi ambulant &c.* Id patet ex loco Joeli, supra n. 206. allato, ubi nomen Virginis adhibetur ad denotandam viduam, quæ plorat super virum, cui virgo olim impserat. Imo nec profanis scriptoribus insolens fuit no-

(a) Aquila primo Gentilis fuit, postea Christianus ac deum proselytus Judæus. Græcam suam versionem edidit primum anno Æ. C. 929.; alteram postea addidit, quam *Deuterosin*, una cum annot., & comm. impietatis plenis ... Theodotion vero Ephesius primo Gazzaniga Theol. Tom. V.

Marcionis sectator fuit, postea ad Judæos migravit. Ejus versio pejoris est nota, quam versio Aquile. Symmachus Sainaritanus erat; Christianus autem sanctus Ebionitis adhæsit, in quorum gratiam suam editit græcam Bibliorum versionem.

nomen Virginis adaptare mulieribus jam corruptis (a).

210. Resp., futilem esse, & contextui repugnantem hanc quorumdam Rabbinorum explicationem. Isaías enim propositus domui David conceptum & partum Virginis tamquam signum aliquod extraordinarium, quod Deus omnipotens datus erat; dixerat enim prius regi Achaz: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra: rennente autem Achaz subdit Propheta: Dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce Virgo &c.* Profecto risui omium se exposuisset Propheta, si hoc signum nihil aliud esse voluisset, quam conceptum, & partum pueræ, quæ ante Virgo erat, & virginitatis jacturam in concipiendo fecerit. *Sin autem, inquit apposite Hieronymus in hunc loc., juvencula, vel pueræ, ut Iulæ volunt, & non virgo pariat, quale signum poterit appellari, quum hoc nomen ætatis sit, non integratissimæ?* Et S. Irenæus L. III. adv. hœr. cap. 27. Quid enim magnum, inquit, aut quod signum fieret in eo, quod adolescentula concipiens ex viro peperisset, quod evenit omnibus, quæ pariunt, mulieribus? Voluit itaque proculdubio Propheta ibi proponere signum aliquod magnum, inusitatum, & quod omnes naturæ vires excederet, quale petere a Deo noluit Achaz, & quod Deus domui David dare constituit, neinpe conceptum, & partum Virginis: *Ecce Virgo concipiet, & pariet &c.*

211. Inst. Ipse Isaías cap. seq. (VIII. 18.) inquit: *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israel;* quin tamen hic velit, signum aliquod supra naturæ vires indicare; ergo similiter in cap. VII. potuit proponere signum aliquod commune, & vulgare conceptus, & partus Virginis jam vitiatae.

212. Resp. & ex adjunctis, & ex ipso modo loquendi palam fieri discrimin inter utrumque locum. In primo enim loquebatur Propheta de signo, quod Achaz petere jubebatur in profundum inferni, sive in excelsum supra: *Pete tibi signum: sermo igitur erat de vero prodigio.* Achaz autem rennente convertit se Isaías ad domum David: *Audite dominus David, & signum illis promittit, quod dabit ipsis Deus; utique verum prodigium.* Nihil autem tale in cap. VII.; sed Isaías proponit se, & pueros suos (hoc est alios Prophetas, vel Discipulos sibi a Deo datos) in signum & portentum, quia prædicatores erant veri Dei cultus; & tales prædicatores propter illorum temporum nequitiam contemptui habebantur; unde regius Ps. LXX. 7. inquietabat: *tamquam prodigium factus sum multis.* In quo tamen ipsi filii, vel discipuli Isaiae figura fuerunt Apostolorum, & discipu-

lorum Christi, qui in signum, & portentum facti sunt, novam ipsius doctrinam ubique evangelizantes.

213. Obj. secundo. Non appareat, quomodo Isaías eo loci potuerit de conceptu, & nativitate Messiae vaticinari. Volebat enim aliquo signo persuadere Regi Achaz, destruendam esse potentiam duorum fœderatorum Regum Assyriæ, & Samariæ; propterea illi jubet, ut petat signum a Domino Deo; rennente autem illo, & dicente: *Non petam, & non tentabo Dominum,* Isaías promittit ipse signum a Deo. At vero hoc signum præcedere debebat destructionem duorum regnum, quæ conspiraverant adversus Jerusalem; Christus autem natus est sexcentis, aut septingentis post annis: ergo &c. En expressa Prophetæ verba: „Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. Butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Quia, antequam sciat puer, reprobare malum, & eligere bonum (hoc est, antequam rationis usum attingat) derelinquetur terra, quam tu detestaris, a facie duorum Regum suorum.“ Jam vero ista difficultas evanescit, atque omnia facile componuntur, si ille filius Virginis, qui vocari debebat Emmanuel, idem esse ponatur ac filius ejusdem Isaiae, cuius mentio fit cap. VIII. 3. & seq. his verbis: *Accessi ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium.* Et dixit Dominus ad me: *Voca nomen ejus. Accelera, spolia detrahere, festina prædari: quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Quæ prædictio etiam opere adimplita fuit: nam paulo post Theglatphasar Rex Assyriorum Damascum vastavit, & Rasin Regem Syriæ interfecit, ut habetur Lib. IV. Regum XVI. Non ergo Isaiae oraculum ad virginem Mariæ partum referri potest, qui multis sæculis posterior fuit.

214. Resp. certe hanc difficultatem non exiguum esse. Ad illam vero tollendam non eamdem inserviant viam veteres, ac recentiores Interpretæ. Veterum tamen explicatio & solidior, & toti contextui magis consentanea est. Negant illi, conceptum, & partum Virginis cap. VII. prænunciatum, sicuti ea omnia, quæ de conceptu, & partu Prophetissæ cap. VIII. dicta sunt, fuisse signum, quod præcedere deberet destructionem duorum Regum Syriæ, & Samariæ. Et jure quidem id negant; alias prophetia falsi convinceretur, saltem quantum ad tempus. Regi enim dixit Propheta, nasciturum ex Virgine puerum, seu Emmanuel; & antequam ille sciat reprobare malum, & elige-

re

.... Quæ tibi virginum

Sponso necato barbara serviet?

Et multo plura affterri possent.

(a) Notum est illud Virgilii Ecloga VI. 47. de Paphæ trium filiorum matre

Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit! tum illud Horatii Lib. I. Ode 29.

re bonum, neimpe antequam infantilem egrediatur aetatem, derelinquetur terra, quam tu detestaris, a facie duorum Regum suorum; & infra adhuc expressius cap. VIII. 4., antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariae corum Rege Assyriorum: hoc est duo inimica regna Syriæ, & Samariae funditus evertentur: atqui hoc factum est quidem, sed multo serius, scilicet anno sexto imperii Ezechiae capta est Samaria a Salmanasare Rege Assyriorum, ut dicitur Lib. IV. Regum XVIII. 10.; hoc est sexdecim circiter annis post vaticinum Isaiæ: ergo non antequam puer nasciturus sciret reprobare malum, & eligere bonum, aut vocare patrem, & matrem. Multoque magis hoc argumentum valet, si non filius Prophetissæ, sed filius ipsius Regis Achaz, ut Rabbini David Kimchi, Aben-Ezra, Lipman, aliquie volunt, in signum a Propheta datus dicatur; qui ulterius non nasciturus, sed natus jam erat, & annos circiter viginti numerabat (a).

215. Præterea, quomodo alterutri, vel utrique horum filiorum ea convenire possunt, quæ ibi Propheta filio prænunciato accommodat? Primo enim vocandus erat *Emmanuel*; neuter autem filius hoc nomen, vel ejus significatum habuit. Secundo additur VIII. Et erit extensio alarum ejus implens latitudinem terræ tuæ, o *Emmanuel*. Tertio vers. 14. Et erit vobis in sanctificationem. In lapilem aut̄ offendonis, & in peccatum scandali duabus dominibus Israel. Quæ non nisi in Iesu Nazareno adiuncta sunt, juxta prædictionem sancti senis Simeonis Lucæ II. 54. Multo autem magis ad solum Messiam ea pertinent, quæ Isaia subdit cap. IX. 6. seq. *Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis, cum iis, quæ sequuntur, quæ frustra a divino Vate prædicta sunt, si non referantur ad Messiam, cui soli, & nulli alteri, illi characteres convenerunt. De Messia igitur tota illa prophætia, quanta est, intelligi debet.

216. Neque obstat, quod Isaia eo tempore colloqueretur cum Rege Achaz de angustiis, ad quas redactus erat, & de prompto auxilio Dei, quo ab iis liberaretur, ac denique de signo, quod divinitas præmissionis arrha, & pignus esse debebat.

Nam primo non insolens est, imo frequentissimum apud Prophetas, ut repente de uno subjecto ad aliad transeant, propter quod maxime obscuri sunt, ut non semel notavit S. Hieronymus (ad cap. VIII. 15. Jeremie, ad Isaie III., & ad Nahum II.): potissimum vero ut sua vaticinia referrent ad Christi ventrum, qui omnium prophetiarum finis est. Secundum hunc transitum repentinum indicavit Propheta, cum non amplius voluit alloqui Regem, postquam renuit petere a Domino Deo signum, sed conversus est ad domum David, dicens: *Audite ergo Domus David, quasi de alia re iam loqueretur. Tertio promittens Domum David Filium nascitum, qui super solium David, & super regnum ejus selebit, ut confirmet illud & corroboret in judicio, & justitia, amodo, & usque in sempiternum* (cap. IX. 6.); hoc ipso confirmabat præmissionem paulo antea factam (cap. VII. 5. seq.) quod Deus dissipaturus erat consilium initium a diobus Regibus Syriæ, & Samariae, avelendi Regem Achaz a Juda, & ponendi regem in medio ejus filium Tabæel; quasi diceret, destrui nouę posse consilio humano illam domum ac familiam, de qua oritura erat illa Virgo, quæ conciperet, & pareret Einmammelein.

217. Sed quomodo, instant Adversarii, talis concepius, & partus nonnisi post 600., & amplius annos futurus poterat vocari liberationis proxime speratae signum? *Dabit Dominus ipse vobis signum?*

218. Resp., primo majore difficultate premi, qui volunt filium Prophetissæ, aut ipsius Achaz fuisse signum, ut mox n. 214. explicuimus cum S. Hieronymo. Deinde signum potest dupliciter sumi, aliud prognosticum, & tuac eventum rei, quam significat, certe præcedere debet, sicuti quando idem Propheta Isaia Regi Ezechiae pro signo futuræ sanitatis, ac vitæ diuturnioris dedit prodigiosam retrogressionem umbræ in horologio Achaz decem lineis Lib. IV. Regum XX. 9. Aliud signum est rememorativum, ut illud, quod Moysi dedit Deus Exodi III. 13. *Hoc habebis signum, quod miseris te: cum eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.* Hoc secundo sensu sumi poterit signum ab Isaia prædictum.

219. Ad hæc, vox hebraica בְּרֵחַ *Boch* potest etiam significare prodigium, vel miraculum, ut notat noster Sanctus Pagninus in *Thesauro linguae sanctæ* col. 49., & conjungitur aliquando בְּרֵחַ *Boch* Mo-

(a) Hoc argumentum est S. Hieronymi, qui in vers. 16. hujus c. VII. ita colligit: „Sexto imperii anno „Ezechias est ab Assyris capta Samaria, illest tri- „gesimo primo anno ætatis ipsius. Si itaque, iste „qui nasciturus, vel de Virgine, ut nos probamus, „vel de adolescentula, ut Judæi volunt, butyrum, „& mel comedet, & tam parvulus erit, ut malum „a bono discernere nequeat, & antequam ille tem-

„pus egrediatur infantæ, terra Syriæ, & Samariae „vastanda ab Assyris sit; respondeant Hebræi, quo- „modo Ezechias triginta & uno annis infantulus præ- „dicetur, & tam rudis ætatis, ut mel, & butyrum „comedens, juxta Niniviticos pueros, nec inistrum, „nec dexteram, idest nec malum, nec bonum novet „rit.“

Mophet, quod proprio miraculum est. Ut in Psalmo CXXXIV, 9, *Misit signa, & prodigia; & sæpe alibi*. Unde suspicari non immerito possumus, Prophetam non signum, vel pignus futuræ liberationis dominus David proponere voluisse, sed potius magnum illud prodigium Virginei conceputus, & partus Emmanuel, qui totum genus humananum a captivitate dæmonis liberaturus est.

220. Dices. Quomodo Messia illa verba adaptari possunt, *Butyrum, & mel comedet*, ut sciatis reprobare malum & eligere bonum; cum ejus aquila a primo conceptionis momento fuerit omni sapientia repleta?

221. Resp., significari his verbis naturam humanaam Emmanuelis, qui propterea solitis aliorum infantium cibis nutriti debebat, cujusmodi erant apud Judæos butyrum, & mel, quibus terra Chanaan abundabat, *fluens lacte, & melle*: & qui etiam, ut ceteri pueri, debebat crescere ætate, & sapientia, saltem externa specie; vere enim illius anima non poterat in sapientia crescere, nisi experimentalis.

222. Dices iterum. Judæi, qui pavore, & terrore correpti, unice ut ab imminenti liberarentur periculo, solliciti erant, oraculum Isaiae de Emmanuel ex Virgine nascituro intelligere non poterant: supervacaneum igitur erat.

223. Resp., utique potuisse Judæos tum ex verbis ipsis: *Ecce virgo concipiet, & pariet*, tum multo magis ex adjectis Emmanuelis characteribus oraculi significatum intelligere, nisi carnales existentes rebus tantum præsentibus fuissent more brutorum occupati. Quamquam non desunt Rabbinæ, qui Messiam, ex Virgine nasci debere, hoc instructi Isaiae vaticinio fateantur. Mirabile etiam videri potest, quod Deus noluerit statim initio nativitatis Jesu Christi hoc conceptus, & partus Virginis mysterium omnibus revelari; imo ad illud legendum voluerit, Mariam Josepho ut piali viuculo conjungi: cuius quidem divinæ economiae a sanctis Patribus variæ afferuntur rationes. Reuelatum tamen fuit ab Angelo Gabriele Virginis Mariæ, quæ jure mirabatur, quomodo posset in suo utero concipere, cum virum non cognosceret. Reuelatum est Josepho, ne dubitaret Mariam conjugem suam accipere: ac demum tempore opportuno omnibus a sacris Evangelistis patesfactum est.

224. Duo postremo superesse possunt scrupuli: primo quod in primigenio textu hebraico non legatur in tempore futuro: *Ecce virgo concipiet, & pariet*; sed in præterito concepi, & peperit *תְּהִלָּה*. Secundo, quod Jesus Christus non fuerit vocatus *Emmanuel*.

225. Primo dubio facile occurrunt linguae sanctæ periti, qui bene norunt, futurum a præterito persæpe solum ex adjunctis distingui, quomodo hic distinguitur, unde etiam LXX. Senes terunt in tempore futuro *ταπείνως τηςτι λόγος*, *καὶ τιξεται φίδι*. *Virgo in utero habebit, & pariet filium*. Præterea frequentissime Prophetæ

ad designandam certitudinem eventus adhibent temporis præteritum, vel præsens pro futuro, quod innumeris ejusdem Isaiae locis confirmari potest: ut cum de Messia prophetavit: *Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit &c.* Atque hæc communis est veterum Patrum, atque Interpretum hujus difficultatis euodatio.

226. Alterum vero scrupulum jam exemit Evangelista Matthæus c. I. utrumque nomen simul conjungens Jesus, & Emmanuel, (sup. n. 198.) quorum alterum ab Angelo impositum fuit, alterum a Propheta. Primum officium Salvatoris explicat: secundum ejusdem Salvatoris personam divinam in dupli natura subsistentem.

227. Sed recentiores aliqui, gravesque Theologi minime dubitant, duos pueros fuisse in eo loco ab Isaia indigitatos & distiuctos: primum scilicet Emmanuel, seu Messiam, ad quem referunt ea verba: *Ecce virgo concipiet, & pariet*; alterum vero filium Prophetissæ, quem in signum, & pignus proxime futuræ liberationis nasciturum prædicti. Itaque priora verba: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel; butyrum, & mel comedet*, ut sciatis reprobare malum, & eligere bonum, continere dicunt promissionem Messiae nascituri ex Virgine, & qui cum Deus sit, & homo, educaudus, & nutriendus fuerit instar aliorum puerorum lacte, & melle. Sequentia autem: *Quia (hebraice זֶה) antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquet terra, quam tu detestaris, a facie duorum Regum suorum, referri volunt ad filium Isaiae*, qui postea clarius indicatur in c. seq. Observant enim, Prophetam non dixisse, quia antequam iste puer sciat reprobare malum &c., quod dicendum illi erat, si adhuc de puerō Emmanuel loqueretur: sed dixisse absolute, *antequam puer* (vel fortasse *antequam ille puer*, propter aspirationem, *τι he*) ut significaret, se non amplius loqui de Emmanuel, sed de alio puerō, seu de filio Prophetissæ. Hanc explicationem adhibuit post Jac. Ben. Bossuet. P. Augustinus Calmet in Dissert. præmissa Commentariis in Isaiam. Eadem adhæret etiam P. Car. Houbigant in adnotat. ad hunc Isaiae locum, quos tamen hærente necesse est, aut magnopere laborare cum tempus determinare co-guntur, quo prophetia de eversione Samariæ completa fuit, juxta ea, quæ supra n. 214. cum S. Hieronymo diximus.

228. Et hæc quidem de explicatione cap. VII. Isaiae. Dubium tamen superest de iis, quæ Prophetæ addit cap. VIII.: *Et dixit Dominus ad me, sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahe, citò prædare*. Et adhuc mihi testes fideles, Uriam Sacerdotem, & Zackariam filium Barachia; & accessi ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: *voca nomen ejus. Accelera, spolia detrahere, festina præ-*

praedari; quia antequam sciat puer vocare partem suum, & matrem suum, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Regie Assyriorum. Qui duos filios ab Isaia distinctos fuisse volunt, Emanicalem, & filium Prophetissæ, facile hæc verba cum superioribus conciliare videntur; sed nodus postea ipsis reinauet solvendus, quo modo tempus hujus prophetæ littoraliter acceptæ possit cum Lib. IV. Regum conciliari, ex quo sciunt, spolia Samariæ nomisi anno sexto Ezechiae, idest annos ad minus sexdecim post hoc vaticinium fuisse detracta.

229. Accedit, non posse hæc verba de concubitu Isaiae cum Prophetissa uxore sua explicari, quin aliquid indecorum, imo sœdum cogitatu in mente veniat; quasi scilicet Isaias coram duobus fidelibus testibus operam gignendo filio dederit, & nomine libri grandis, ac styli partes nec nominandæ indicatæ fuerint, quemadmodum aliqui carnales Judæi explicare impudenter non sunt veriti.

230. Itaque sancti Patres consultius judicarunt, hæc etiam verba ad Messiam referre, nomine Prophetissæ intelligentes Mariam sanctissimam, cuius filius fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ spiritualiter auferre debebat; expolians scilicet principatus & potestates Coloss. II. 15. Mariam Prophetissam fuisse, nemo dubitat, qui divinum illius Canticum considerat: *Magnificat anima mea Dominum* Lucæ I. Ad illam ergo accessit Propheta, non corpore, sed spiritu. Nonnulla etiam, quæ de Filio hujus Prophetissæ ibi enunciabantur, vix, ac ne vix quidem possunt filio Isaiae convenire; ut illud: *Erit extensio claram ejus implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel* (a).

231. Obj. tertio. Christus in sacris litteris describitur eo modo genitus, quo alii homines, scilicet ex communione maris cum fœmina. Nam primo non solum dicitur habere matrem, sed etiam patrem. Lucæ II. 53. *Erat pater ejus, & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo;* & infra vers. 48. dicit ei Mater: *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Secundo Matth. I. probatur, Christum fuisse filium David, quia Joseph vir Mariæ ex David descendit; quæ probatio nulla foret, si Christus tantum Mariæ filius fuisse, non autem Joseph. Tertio S. Paulus ad Gal. IV. 4. Christum dicit factum ex muliere; mulier autem consueto loquendi usu non significat virginem, sed fœminam a viro cognitam.

232. Respondet S. Thomas ad primum, S. Josephum fuisse appellatum Patrem Jesu Christi se-

cundum communem hominum opinionem, quos Deus de hoc virginis partus mysterio instruere ab initio certis de causis opportunitum non judicavit: unde idem S. Evangelista cap. III. 25. *Ipse Jesus, inquit, erat incipiens, ut putabatur, filius Joseph.*

233. Ad secundum. S. Hieronymus in hunc locum Matthæi duas allegat rationes, propter quas genealogia Jesu Christi fuit deducta per Josephum, & non per Mariam; primo, quia non est consuetudinis Scripturarum, ut mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex una tribu fuit Joseph, & Maria; unde & ex lege eam accipere cogebatur, ut propinquam: unde si Joseph a David descendebat, Mariam quoque ex eadem tribu existens, descendebat ex David, adeoque & Jesus, filius Mariæ.

234. Tertium leve est: mulieris enim, sive fœminæ nomen, tam virginibus, quam corruptis communis est. *Usu hebreæ locutionis,* inquit S. Augustinus Serm. LXXXIII. de verbis Domini cap. 4., *mulieres dicunt, non virginitate corruptas, sed fœminas.* Quod S. Thomas Lect. II. in hunc locum probat ex cap. III. Geneseos, ubi Adam vocat Eavam uxorem suam mulierem: *Mulierem quam dedisti mihi, quæ tamen tunc adhuc virgo erat.*

235. Obj. ultimo. Si Christus ex semine viri genitus non fuit, veram non habuit humanam naturam, nostræ similem; corpus enim humanum debet ex utroque sexu efformari.

236. Respondet S. Thomas, quod sicut Adam fuit verus homo, quamquam formatus ex limo terræ, ita Christus Jesus verum habuit corpus humanum, virtute divina in utero Virginis formatum absque virili semine.

237. Scholion. Hujus mirabilis conceptionis Jesu Christi in utero Virginis intemeratae quatuor rationes aptissimas affert S. Thomas. „ Primo „ propter mittentis Patris dignitatem conservati- „ dam. Cum enim Christus sit verus, & natura- „ lis Dei filius, non fuit conveniens, quod alium „ Patrem haberet, quam Deum, ne dignitas Dei „ Patris transferretur ad alium. Secundo hoc fuit „ conveniens proprietati Fili, qui mittitur, qui „ quidem est Verbum Dei. Verbum autem abs- „ que corruptione cordis concepitur; quinammo „ cordis corruptio perfecti verbi conceptionem non „ patitur. Quia ergo caro sic fuit a Verbo Dei „ assumpta, ut esset caro Verbi Dei, conveniens „ fuit, quod etiam ipsa sine corruptione matris „ conciperetur. Tertio hoc fuit conveniens digni- „ tati humanitatis Christi, in qua locum peccati- „ tum habere non debuit, per quam peccatum „ „ iniun-

(a) De his maxime legendum consulo Natalem Alexandrum, tum in Hist. Vet. Test. in V. mundi atque Diss. X. art. 7., tun etiam in Hist. Eccl. Sac. I. Diss. XXVIII.; ex quo fonte multos alias video suos rivulos deduxisse. D. Ignatius Landrianus Mediol. Mo-

nachus Olivetanus hebraice doctissimus multa de hoc argumento scripsit in Opere, cui titulus *Virginis partus, ejusque filii Emmanuel Divinitatis, & humanitatis, scripturalis Dissertation*, atque *Demonstr. adv. Hebreos, & Hæreticos* in 4. Mediol. 1659.

„ mundi tollebatur, secundum illud Joan. I. 29.
 „ Ecce agnus Dei, scilicet innocens, qui tollit
 „ peccatum mundi. Non poterat autem esse, quod
 „ in natura jam corrupta ex concubitu caro na-
 „ sceretur sine infectione originalis peccati . . .
 „ Quarto propter ipsum finem incarnationis Chri-
 „ sti, quæ ad hoc facta fuit, ut homines rena-
 „ scerentur in Filio Dei, non ex voluntate car-
 „ nis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, id-
 „ est ex ipsa Dei virtute; cuius rei exemplar ap-
 „ parere debuit in ipsa conceptione Christi.“

DISSERTATIO III.

*De unione duarum naturarum,
 divinæ & humanæ in Persona æterni
 Dei Verbi.*

1. Explicatis iis, quæ ad humanam Christi natu-
 ram pertinent, sequitur, ut de ipsius conjunctio-
 ne cum natura divina in unica æterni Verbi per-
 sona agamus, ubi amplam nobis disserendi mate-
 riā hæreses Nestorianæ, Eutychiana, ac Mono-
 theilarum suppeditabunt. Primum vero Nestoria-
 nam hæresim impugnare aggrediemur, quæ etiam
 tempore alias antecessit. Exordiemur autem ab
 hujus hæresis origine.

CAPUT I.

*Dē ortu hæresis Nestorianæ, ac de ejus
 condemnatione.*

2. Nestorius Germanicæ obscuro quodam Sy-
 riæ oppido natus, facundia, ac dicendi prompti-
 tudine, potius quam doctrina (a) & affectata qua-
 dam morum gravitate, ac sanctimonia, tantum
 populi favorem, plausumque adeptus est, ut ipsius
 fama Constantinopolim usque ad aures Imperato-
 ris Theodosii pervenerit, qui ad Regiæ urbis Pa-
 triarchalem Sedem morte Sisini vacantem anno
 429. ipsum Antiochia evocatum evehi curavit. Et
 primo quidem ad vehementis catholicæ religionis
 tuendæ, ac propagandæ studiū omnibus se com-
 mendabilem reddidit. Sed dum Hæreticos omnes
 (exceptis Pelagianis, quibus interius favebat) ma-
 gno zelo insectabatur, infeliciter ipse in hæresim
 est lapsus, quam hausisse creditur a Theodo-
 ro Mopsuestiæ Episcopo, ad quem in sno itinere de-
 clinaverat, ut in epistola quadam narrat Joannes
 Antiochenus, cuius epistolæ partem Facundus Her-
 manianensis suo Libro X. inseruit.

3. Duo autem erant ipsius hæresis suprema ca-
 pita. Primum, quod duas personas in Jesu Chri-
 sto admitteret, diuinam, & humanam, atque ad-

eo in utero B. Mariæ Virginis non nisi hominem
 fuisse formatum, cui postea unitum fuerit Ver-
 bun divinum, non substantialiter, & hypostaticè,
 sed moraliter tantum, ut proinde Incarnatio Ver-
 bi nihil sit aliud, quam ipsius inhabitatio in ho-
 mine ex Maria genito, tanquam in templo, unde
 etiam sequebatur, Deum propriæ natum, passum,
 ac mortuum non esse, nec Christum esse Deum,
 sed purum hominem; in quo tamen Deus, vel-
 uti in templo inhabitaret.

4. Alter principalis Nestorii error fuit, beatissimam Virginem Mariam non esse *Θεοτόκον Dei-param*, sed *Χριστοτόκον Christiparam* appellan-
 dam, vel etiam *Ἄνθρακον τοῦ θεοῦ hominis matrem*. Atque hinc cœpit Nestorius suarum blasphemia-
 rum exordium, quarum præcones adhibuit Doro-
 theum quemdam Episcopum, & Anastasium Pre-
 sbyterum, quorum audacia eo pervenit, ut in pu-
 blica concione in eos anathema dicerent, qui Ma-
 riam Deiparam nominarent, idque præsentę, at-
 que approbante Nestorio. Quamquam populus bla-
 sphemia audita tumultuari cœpit, ino quidam in-
 ventus est Monachus, qui vocem contra concio-
 natorem hæreticum extolleret, quem Nestorius vi,
 & potentia sua facile oppressit, & flagris cæsum
 in exilium amandari curavit. Non potuit tamen
 Nestorius populorum claimores compescere, qui
 publice in clamabant: *Imperatorem habemus, Epis-
 copum non habemus*. Et S. Cyrillus ad S. Cæ-
 lestinum Rom. Pontificem scribebat, Constantino-
 politanum populum universum, præter paucos le-
 ves ac vanos homines, a Nestorii communione ab-
 stinuisse.

5. Nestorius interim, ut latius suam hæresim
 propagaret, Tractatum de *Incarnatione*, nonnullasque Homilias in Ægyptum misit, ubi tamen
 inexpugnabilem fidei catholice defensorem invenit
 Sanct. Cyrillum Patriarcham Alexandrinum. Hic
 statim per epistolam suos Monachos contra pesti-
 lenteum hæresim præmunivit, ac fere una simul
 ad Imperatorem Theodosium, atque ad Impera-
 trices Eudoxiam, & Pulcheriam libellum misit de
recta in Christum fide. Scripsit postea etiam ad
 Nestorium, qui ubique de Cyrillo sibi infesto con-
 querebatur, immo ipsum apud Imperatorem ac-
 cusavit, ut pacis perturbatorem, & usurpatæ in
 Ægypto tyrannidis reum. Porro Cyrillus amantis-
 sius litteris Nestorium monebat, ut deposito er-
 ore, quem incaute hauserat, B. Virginem *Dei-
 param* vocare una cum ceteris fidelibus non re-
 cusaret. Extant hæ litteræ in I. P. Concilii Ephesi-
 ni, quibus frigide, & jejunie respondit Nestorius
 in suo errore pertinax.

6. Sed postea cum rescisset Cyrillus, Nestorium
 ad summum Pontificem Cælestinum de hac enata
 con-

(a) Ita enim de eo scribit Socrates Lib. VII. *Hist. Eccl.* cap. 52. Cum naturali facundia esset præditus, eruditus quidem videbatur, revera tamen erat iudicatus. *Libros* etiam *veterum* *interpretum* *haudquam legere*.

dignabatur. Arrogantia enim elatus ob dicendi facul-
 tam, non satis accurate veterioribus legendis operan-
 dabat: sed seipsum reliquis omnibus præstare arbitra-
 batur.

controversia scripsisse, veritus ne malis artibus ipsum deciperet, ad eumdem Romanum Pontificem litteras obsequii, & reverentiae plenas, per Possidonium Diaconum misit, in quibus primo memorat veterum Ecclesiarum consuetudinem, quæ snadebat, ut hujusmodi res Sanctitati suæ communicaretur. Deinde hæc addit notatu dignissima: Non prius autem illius (Nestorii) communionem palam, aperteque deserimus, quam hæc ipsa Pietati tuæ indicaremus. Digneris proinde quid hic sentius, perscribere, quo liquido nobis constet, communicare ne nos cum illo oporteat, an vero libere eilem denuntiare, neminem cum eo communicare, qui ejusmodi erro-neum doctrinam fovet, ac prædicat. Porro tuæ Integritatis mens, & super hac re sententia piissimis, Deoque devotissimis, Macedoniacæ Episcopis, nec non totius Orientis Antisitibus perspicue per litteras exponi debet. Non cupientibus illis ansam dabimus, ut omnes uno animo in una sententia persistant, rectæque fidei, quæ jam impugnatur, opem ferant. Ita Cyrillus secundæ Patriarchalis Sedis Antistes, suo, aliquorunque Orientalium Episcoporum nomine Romani Pontificis in universa Ecclesia primatum, & verbis, & factis venerabatur.

7. S. Cælestinus, negotii gravitatem probe pendens, Synodum Romæ habuit anno 450., in qua re diligenter, ut par erat, examinata, sententiam excommunicationis, & depositionis contra Nestorium tulit, nisi intra decimum ab admonitione diem errores suos aperta, & scripta confessione damnaret; Cyrillo insuper jussit, ut tamquam Apostolicæ Sedis Legatus, sententiam contra Nestorium executioni mandari curaret, atque Ecclesiæ Constantinopolitanæ provideret. Aliæ insuper litteræ a Cælestino missæ sunt ad Nestorium, ut errores deponeret; ad Clerum Constantinopolitanum, ut constans in orthodoxa fide permaneret. Joanni præterea Antiocheno, Riso Thessalonicensi, Juvenali Jerosolymitano, aliisque majorum Sedium in Oriente Episcopis scriptum ab eodem fuit, ut causam Fidei strenue adjuvarent.

8. Porro Cyrillus Rom. Pontificis auctoritate firmatus Synodum habuit Episcoporum sui Patriarchatus eodem ipso anno 450.; unde Synodicam

(a) Natalis Alexander in Sæc. V. *Hist. Eccl.* cap. 3. art. 12. §. 4. apposite Calvinistas invitati, ut ad hanc Synodicam S. Cyrilli epistolam attendant, in qua præsentia realis corporis Christi in Eucaristia Sacramento hoc præclarum redditur testimonium: *Quin illud non possum, inquit S. Antistes una cum tota Synodo, hoc loco non adjicere, nempe dum Unigeniti Filii, hoc est Jesu Christi mortem, & resurrectionem ex mortuis annuntiamus, ejusdemque in cœlum assumptionem confitemur, incuruentum in Ecclesia Sacrificium nos celebrare, atque mysticas benedictiones accedere, eaque ratione sanctificari, utpote sacre Carnis, & pretiosi Sanguinis Christi, omnium nostrum Salvatoris participes effecti. Neque enim illam ut carnem communem suscipimus. Absit hoc &c.* Hoc fortasse or-

epistolam una cum Cælestini Pontificis mandatis, ac duodecim anathematismis, quibus Nestorius ad suos errores sine tergiversatione ejurandos, subscribere jubebatur, per quatuor legatos ad Nestorium ipsum misit (a). Scripsit etiam S. Cyrillus aliam epistolam ad Clerum, & Archimandritas Constantinopolitanos, ut eos de re tota edoceret, atque ad conservandam orthodoxam de Mysterio Incarnationis fidem vehementius urgeret.

9. Nestorius acceptis Romani Pontificis, atque Amictitis Alexandrini litteris in majores furias actus, & non solum suos errores pertinaciter tueri perrexit, sed & Imperatoris leuen, & facilem animum a Cyrillo avertire, variis contra eum intentatis calumniis, conatus est, suosque Clericos, maxime autem Archimandritas, & Monachos orthodoxæ fidei constanter adhaerentes, multimodis afflixit. Anathematismis autem Cyrilli totidem opposuit anathematismos errorum, atqne impietatis plenos; quos etiam a Joanne Antiocheno, nonnullisque Syriae Episcopis probari curavit. Nec dererant, tam in regia Urbe, quam in multis Orientis provinciis, qui ab Hæresiarcha decepti, vel ejus hæresi, vel saltem ejus personæ aperte patrocinarentur. Quocirca ad Ecclesiæ pacem restituendam, & ad puritatem fidei conservandam, e re visum est Synodum œcumenicam congregare.

10. Eam postulavit ab Imperatore una cum aliis Nestorius ipse, ut scribit Evagrius Lib. I. cap. 3., quorum votis piissimus Augustus annuit, & Ephesi pro die Pentecostes anni 451. indicta est. Et præfuit ipse Cyrillus, vel suæ Sedis prærogativa, vel, ut alii arbitrantur, nomine Sancti Cælestini, cuius in hac causa jam antea fuerat Legatus, donec Arcadius, & Projectus Episcopi, una cum Philippo Presbytero, quos idem S. Cælestinus Roma ablegaverat, Ephesum pervenirent, & simul cum S. Cyrillo Synodo præsiderent. Inter ea tamen cum S. Cyrillus Romanum Pontificem sciscitatus fuisset, an quia induciarum tempus emensum erat, sententia (contra Nestorium) dum lata perduraret, Cælestinus sententiam suspendisse creditur, cuius propterea clementiam erga Hæresiarcham, ut resipisceret, Legati Pontificii in Synodo exposuerunt (b).

11. Statuta Pentecostes die S. Cyrillus cum 50.

tum est illud odium, quo plerique eorum feruntur contra S. Cyrrillum, ipsiusque præcipitis judicii, odii, atque injustitia in Nestorianæ causa insimulare non verentur, ut infra videbimus. Sane Elias Saurinus Minister Calvinista Rotterdamensis accusatus a suo amulo Petro Juriæ inter alia, quod Nestorium orthodoxum pronunciasset, ita in *Apologia* se defendit, quod duo inde contra Ecclesiam Romanam pro Reformatione einolumenta obvenirent: primo, quod Cyrilli auctoritas inde minueretur, qui idolatriam (neim adorationem corporis Christi) invexerit: secundo quod auctoritas infallibilis Conciliorum generalium simul cum Synodo Ephesina everteretur.

(b) Legatur Card. Augustinus Orsi initio Libri XXIX. suæ *Hist. Eccl.*, ubi ostendit, eos falli, qui suspen-

circiter Episcopis sui Patriarchatus Ephesinæ Synodo adfuit. Aderat Ephesus Episcopus, & Hæxarcha Memnon cum aliis 40. Episcopis Asianæ Provinciæ. Paulo post pervenit etiam Juvenalis Jerosolymitanus cum Episcopis Palestinæ, & Episcopi simul congregati erant circiter ducenti. Solus aberat Joannes Antiochenus cum suis Episcopis Orientalibus, sive quod ex industria moras necteret, ut Nestorio amico suo gratificaretur, ut Patres Ephesini non immerito suspiciati sunt; sive quod expectare debens suos Episcopos, citius venire non potuerit, ut seipsum excusavit in litteris ad S. Cyrrillum.

12. Interea tamen adhuc per 15. dies Synodi celebratio dilata est, quamvis nonnulli Episcopi hauc moram impatienter ferrent. Sed cum duo Metropolitæ, qui in comitatu Joannis erant, scilicet Alexander Apameæ, & Alexander Hierapoleos Ephesum pervenissent, & semel iterumque testati essent, Joanni minime placere, ut causa ipsius diutius Synodus prorogaretur, prima Actio Synodi habita est die 22. Junii in majore Ephesina Ecclesia, quæ Sanctæ Maricæ dicebatur. Die tamen præcedenti missa fuerat quatuor Episcoporum legatio ad Nestorium, qui ipsum ad Synodum die sequenti inchoandam invitarent. Sed Nestorius, re cum suis fautoribus communicata, venire renuit, immo contra Synodi exordium protestatus est, contendens, Joannem Antiochenum una cum aliis quibusdam Episcopis esse expectandum. Idem etiam protestatus est Comes Candidianus, ab Augusto Theodosio ad Concilium missus, ut de recto ordine servando curaret, qui tamen Nestorio impense favebat, omninemque dabant operam, ut ejus damnatio impeditetur (a).

13. Nulla vero utriusque protestationis ratio a Patribus habita est, & præside S. Cyrrillo Sacro-sancti Concilii initium fecerunt. Sedebat Episcopi 158. præter Diaconum Cesulam, qui a Capreolo Episcopo Carthaginensi, aliisque Africanis missus fuerat. Ante oinnia tres Episcopi ad Nestorii dominum missi sunt, ipsum ad Synodum advocantes; & iterum alii tres, ut tria admonitione a canonicis præscripta servaretur. Sed non alia fuit Nestorii responsio, quam venturum se ad Syno-

sam fuisse credunt decreto Imperatoris Theodosii sententiam depositionis, atque excommunicationis a S. Cyrrillo nomine Rom. Pontificis latam; vel saltem ex ipsa inductione Synodi tecumenicæ hanc suspensionem sententiæ secutam fuisse. Utrunque esse falsum, vel ex eo solo fit manifestum, quod convocatio Synodi signata a Theodosio fuerit, ante sententiam in Nestorium latam, nempe die 19. Novembris anno 430.; sententia autem damnationis Nestorio non innotuerit ex juris regulis ante diem 7. sequentis Decemboris. Annuente igitur Cælestino pro bono pacis, res omnes suspensæ manserunt usque ad definitionem Concilii, prout Augustus averso in Cyrrillum, propenso autem in Nestorium animo disposuerat. Ceterum S. Cælestinus suis Legatis semel, iterumque mandaverat, ne Apo-

dum, cum omnes Episcopi præsentes fuerint. His, aliisque ex canonum præscripto peractis, ea omnia lecta fuerunt, quæ ad Nestorii causam pertinebant; præcipue vero loca sacrarum Scripturarum, quæ magno numero Sanctus Cyrilus contra Nestorium collegerat. His addita postea fuerunt testimonia Sanctorum Patrum, quos decein enumerauit Vincentius Lirinensis in *Commonitorio* cap. 42. (alii duodecim nominant) ut orthodoxa doctrina etiam ex divina traditione constaret. Lecta deinceps fuit epistola Episcopi Carthaginensis Capreoli per Diaconum Cesulam ad Concilium missa, in qua suam, & suorum Collegarum fidem explicabat. Quæ omnia actis conciliaribus inserta fuere, & prostant in Tom. III. Collectionis Conciliorum Labbeanæ. Atque his rite præhabitis, ac mature perpensis, tandem Patres unanimi calculo ad sententiam depositionis, atque excommunicationis contra Nestorium deuenierunt, testantes se id facere coactos per sacros canones, & epistolam Sanctissimi Patris, & Communitri Cœlestini, Romanæ Ecclesie Episcopi. Hæc sententia subscripta invenitur in *Actis* ab Episcopi 198., quamvis enim nonnisi 158. præsentes Synodo adessent, postea tamen alii, rei veritate comperta, eidem sententiæ suis suffragiis adhæserunt. Atque hic finis fuit memorandæ illius primæ Sessionis, quæ a summo mane usque ad noctem perduravit. Tanta autem excitata est in populo Ephesino lætitia pro vindicato Deiparae Patronæ suæ honore, ut illico facibus accessis tota urbs fuerit illuminata, atque Episcopi cum acclamatiōibus, aliisque honorum signis ad sua domicilia deducti. Infelici autem Nestorio fuit sententia postridie ex juris formulis missa cum hac inscriptione: *Nestorio novo Judæ*; deinde in foro publicata, multisque in locis affixa.

14. Sed hujus primæ diei lætitia haud parum turbata fuit, quando Comes Candidianus Nestorii patronus publico edicto omnia, quæ in prima sessione acta erant, irrita esse declaravit; iterumque vetuit, ne Patres ulterioris in causa Nestorii progradientur ante Joannis Antiocheni adventum. Patres tamen his Candidiani mandatis insuper habiti Concilii celebrationi maxima diligentia incurrerunt.

(a) Verba Imperatoris mittentis Comitem Candidianum hæc sunt: „Candidianum præclarissimum sacrum domesticorum Comitem ad sacram yestram Symnum abire jussimus, sed ea lege, & conditione, ut cum quæstiōibus & controversiis, quæ circa fidem dogmata incident, nil quidquam commune habeat. Nefus est enim, qui Sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis sese immiscere: verum ... ut diligenter prospiciat, ne qua dissensio ex mutuo repugnandi studio coorta increbrescat. Non igitur poterat vi suæ legationis Synodi celebrationem impedire, aut differe.

buerunt; quibus sensim plures etiam eorum accedebant, qui prius rebus minus perspectis Nestorio adhæserant.

15. Major autem cura incesserat Concilii Patres, postquam die 27. Junii Ephesum pervenit Joannes Antiochenus Orientalibus Episcopis stipatus. Ipsi obviā a Concilio missi fuerant nonnulli Clerici, & Episcopi, tum honoris causa, tum etiam ut eum de rebus hactenus gestis certiorem redde-rent. Eisdem tamen appropinquare a militibus per-missi non sunt, & vix postquam ad suum domi-cilium pervenisset, cum eo colloqui potuerunt; atque ab eo dimissi multis injuriis, & plagiis af-fecti sunt. Joannes vero illico cum suis Episco-pis, aliisque, qui ad eum convenerant pseudo-Sy-nodum inchoavit, cui tamen mirum est, non in-terfuisse Nestorium, in cuius gratiam hoc schi-smaticum conciliabulum habebatur; fortasse ut sus-picatur P. Jo. Garnerius, ne ipse ut Constantino-politanus Patriarcha Synodo præsidere vellet; quem honorem Joannes ambiebat (in Præf. ad Part. II. Operum Marii Mercatoris p. 28.). Hujus prima actio fuit sententia depositionis contra S. Cyril-lum, & Memnonem, excommunicationis vero con-tra ceteros Episcopos, ac Clericos iisdem adhæ-rentes, donec resipiscentes ad suas partes com-migraarent. Qua in re breviter considerare possumus non solum temeritatem 45. Episcoporum, qui ducentos pene rite, ac legitime congregatos pro-scribere ausi sunt, sed etiam violentiam & tyran-nidem hujus pseudo Synodi, quæ eosdem Episco-pos, nec auditos, nec invitatos sine examine præ-vio, & sine ullo ex iis ritibus, quos sacri Cano-nes in hujusmodi judiciis præscribunt, judicare, & condemnare præsumpsserunt. Quamobrem S. Cy-riillus, & Memnon, spreta, ut par erat, hac in-formi, & nullius roboris sententia, postero die solemniter sacrosanctum Missæ Sacrificium publi-ce celebrarunt, cui multi fideles adstiterunt, & sacrorum mysteriorum participes facti sunt, non obstantibus omnibus Cointis Candidiani conatibus, quibus hanc solemnitatem impedire tentavit.

16. His malis accesserunt postea litteræ Theo-dosii Imperatoris, qui de rebus gestis falsa, ac maligna Cointis Caudidiani, & Nestorianorum re-

latione certior factus, per Palladium Magistrianum acta Concilii, tamquam tumultuaria, & illegiti-ma rescindebat. Nec facile poterant Patres veram, ac sinceram Actorum relationem ad aures Imperato-roris perferti curare, obstructis a Nestorianis om-nibus viis: sed tandem inventus est mendicus, qui litteras Synodi arundine inclusas ad Episco-pos Constantinopoli degentes feliciter detulit; qui-bus commoti illi Episcopi, una cum Archiman-dritis, coruīque Monachis Imperatorem adierant, ab eoque facile impetrarunt, ut possent Patres Concilii aliquos ex suis ad ipsius Thronum mit-tere, qui eum de omnibus plene certum redderent.

17. Interea Patribus magnæ consolationi ficerunt Legati Pontificii, qui ad Synodum opportune per-venerunt die 10. Julii, quorum Philippus Presby-ter vices Sancti Cælestini gerebat, adeoque cete-ris duobus Episcopis prælatus legitur, qui nomine Synodi Roinanæ venerant. Omnia gratulatio-ne, & debitissimis honoribus excepti sunt in ædibus Memnonis Episcopi Ephesini, ibique lectæ sunt litteræ S. Cælestini, quibus auditis a Patribus ac-clamatum fuit, *Novo Paulo Cælestino, Cælesti-no Custodi fidei, Cælestino cum Synodo concor-di, Cælestino universa Synodus gratias agit.* Communicata deinde Legatis fuere acta Sess. pri-mæ; iisque bene consideratis, Legati die sequenti plenissimum consensum præstitere, condemnatio-nem, ac depositionem Nestorii ratam habentes; itaque omnes tres Actioni subscriperunt, priuō quidem Philippus Presbyter, deinde Arcadius, & Projectus Episcopi; ac de his omnibus epistola Sy-nodica scripta est ad Theodosium Imperatorem, ad quem etiam missæ sunt litteræ S. Cælestini, quas secum Legati attulerant (a).

18. Sed novæ Constantinopoli exortæ erant tur-bæ; & Theodosius ex utraque parte pulsatus, incertus quid consilii caperet, tandem Ephesum ire jussit Comitem Joannem sacrarum largitionum Præfectum, qui Nestorium, Cyrillum, & Memnonem, tamquam exauktoratos haberi voluit; imo in custodia militum captivos detinuit; quæ sententia Orientalibus non displicebat, ut, quo-niam Nestorium salvare non poterant, saltem Cy-rilli, & Memnonis ulciserentur. Hoc tamen or-tho-

(a) Notatu digna sunt ea Sancti Cælestini verba ad Theodosium: *Major vobis fidei causa esse debet, quam regni, ampliusque pro pace Ecclesiarum Clementia re-stra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si pri-mitus, quæ sunt Deo cariora, serventur. Et infra: Pro-vestri enim imperii salute geritur, quidquid pro quiete Ecclesiæ, vel sanctæ Religionis observantia laboratur. Hæc verba vellicare visus est Tillemontius Tom. XIV. in vita Sancti Cyrilli art. 46. quasi Pontifex, majori securitate, quam Sanctus Augustinus fecisset, Augusto promiserit, omnia prospere secutura, si primitus quæ sunt Deo cariora serventur. His verbis voluit Tillemontius locum Sancti Augustini indigitare Lib. V. De Civit. Dei cap. 25. Tom. VI. ubi postquam omnia Gazzaniga Theol. Tom. V.*

prospere successisse Imperatori Constantino verum Deum culenti exposuisset, sed rursus, subdit, ne Imperator quisquam idea Christianus esset, ut felicitatem Con-stantini mereretur, cum propter vitam æternam quisque debeat esse Christianus, Jovianum multo citius, quam Julianum abstulit, Gratianum ferro tyranno-permisit interimi &c. Quæ quidem a Sancto Augustino contra eos verissime dicta sunt, qui religionem solummodo propter temporales felicites colunt, non autem con-tra eos, qui de puritate divini cultus solliciti, inde etiam a Deo prosperitates temporales sperant, justa Christi monitione Matth. VI. 33.: *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia (tempo-ralia) adjicientur vobis.*

thodoxis profuit, quod jussi sunt ex utraque parte Legati ad Theodosium mitti; & quinque uniuscujusque partis delecti fuere. Eosdem Imperator Chalcedone in Villa Rusmiana non semel, sed quarto, & quinto auditiv. Et quidem initio Legati Orientalium in magnam spein venerant obtinendæ victoriæ, ac suos adversarios opprimendi. Sed illico rerum facies, Deo cor Regis inclinante, mutata est; & Episcopi Catholici jussi sunt Imperatorem sequi in Urbe regiam, ut ibi pro Nestorio iam deposito alium Episcopum ordinarent; quod & factum est, electo Maximiano, Orientalibus nequidquam reclamantibus. Ipsi autem ab Imperatore facta est ad suas sedes redeundi potestas, sicuti & ceteris; ac Sanctus Cyrillus die 5. Octobris hostibus triumphatis Alexandriam reversus est. Atque hic tandem fuit faustissimus Concilii Ephesini exitus, quem S Cælestinus magna animi sui lætitia audivit, antequam ad cœlos e-volare; quod contigit anno sequenti 482.

19. Pax tamen in Ecclesia illico restituta non fuit. Orientales enim spe sua frustra turbas cire non desistebant, præcipue adversus S. Cyrillum, cuius duodecim anathematismos ad Nestorium missos, ut ARII, atque Apollinarii hæresibus infectos accusare, & impugnare non cessabant, quamquam ille in Concilio Ephesino hujusmodi pœnifera hæreses, ut quascumque alias ab Ecclesia damnatas, damnuare se, atque anathematizare professus sit. Acerrimus ejus hostis Theodoretus, Cyrensis Episcopus, vir admodum doctus, sed fidei dubiae. Hic opus vulgaverat adversus Cyrillum & Sanctum Concilium inscriptum περὶ ἐναρθρωτῶν de Incarnatione quinque libris comprehensum.

20. Sed piissimus Imperator Theodosius paci redintegranda solcite studebat, & separati Orientales simulabant ea conditione, ut penitus abolerent quæcumque S. Cyrillus vel epistolis, vel tomis, vel libris evulgaverat, & soli fidei, quæ a Sanctis Patribus Nicææ edita fuerat, omnes consentirent. Absurda conditio a Catholicis rejecta fuit, & eorum nomine Cyrillus respondit, expositioni fidei, quam Nicæni Patres ediderunt, adhærere omnes, sed ea etiam intacta esse debere, quæ contra blasphemias Nestorii scripta fuerant. Constans præterea in eo proposito Cyrillus erat, neminem ad suam communionem admittendi, qui in Nestorii condemnationem, & depositionem non consentirent. Postea vero idem Cyrillus, ut ad optatam concordiam perveniretur, consensit, ut tota controversia de 12. anathematismis silentio premeretur: duinmodo tamen Nestorii doctrina anathematizaretur, ipse pro deposito, ac Maximianus pro legitimo ejus successore haberetur. Atque ita pax cum Joan. Antiocheno, ceterisque Episcopis

Orientalibus feliciter restituta est. Hujus concordia notitiam Sanctissimus Pontifex Sixtus III., qui Cælestino successerat, Episcopis, qui ad ejus natalem celebrandum convenerant, præ gaudio exultans communicavit.

21. Solus Theodoretus, quamquam ea, quæ Cyrillus scriperat, suam fidem exponens, orthodoxa esse concederet (a), induci tamen non poterat, ut Nestorio anathema diceret; cuius Sanctissimi Episcopi, inquietabat, qui doctrinam indiscreta anathematizet, pietatem ipsam anathematizare videatur, non quia Nestorii errores tuentur, sed quia eosdem illi falso attributos, ejusque mente non bene a suis adversariis perceptam existimabat, ut aliqui non improbabiliter de Theodoreto judicant. Et cum hac, illaque discurrentes turbas inter Episcopos excitaret, jussus est a Theodosio tandem quiescere, & Cyri in suo Episcopatu se continere.

22. Nestorius quoque ex Monasterio Euprepiano, quo se post depositionem receperat, Episcopos, Clericos, atque Aulicos sollicitare non cessabat, sperans se posse amissam dignitatem eorum ope aliquando recuperare. Errores item suos clangulum propagare satagebat. Quamobrem ipse Johannes Antiochenus, sive turbarum pertensus, sive agnita hominis perfidia, Imperatorem rogavit, ut hunc inquietum perturbatorem procul amandari juberet, quod etiam facile obtinuit, & Nestorius Imperatorio decreto fuit in Oasim deportatus, ejusque libri igne damnati (b). Ibi autem propter barbarorum incursiones multa mala perpessus, & sedem saepius mutare coactus infeliciter periit, a veribus, ut fama fert, detestabili lingua ante mortem corrosa.

23. Non tamen post mortem Nestorii quieverunt ejus asseclæ, sed divulgare cœperunt quædam scripta Diodori Tarsensis, & Theodori Mopsuesteni, quibus damnata Nestorii doctrina confirmari videbatur: quæque, ut legi ab omnibus possent, in linguas Syrorum, Armenorum, atque Persarum conversa fuerunt. Id autem negotii maxime urgenter Theodoretus Cyrensis Episcopus, & Ibas Edessenus, uterque Cyrillo infensus. Horum duorum nomina una cum Theodoro damnata fuerunt in Synodo V. œcumenica, de qua inferius opportuna erit disserendi occasio. Hoc tantummodo notantes, Rabulam Episcopum Edessenum, qui prius Nestorio favere videbatur, cognita autem veritate, Synodo œcumenica subscripserat, in Synodo Edessæ congregata omnia Theodori, & Theodoreti, & Andree Samosatensis scripta contra Cyrilli anathematismos edita condeinasse, & igni compunctione tradidisse.

24. Nec etiam nostris ipsis, & superioribus temporibus præcitate libera deprehendi. Quod Theodoretus ipse tandem fateri debuit.

(b) Id etiam postea jussit Valentinianus; quorum decretum refert Jac. Gretserus *De jure, & more prohibentia*

(a) Nam S. Cyrilli scripta ab errore immunia esse etiam Joannes fassus est in epist. ad Nestorium inquiens: *Per ipsam futeor veritatem saepius (Ægyptia scripta S. Cyrilli) revolvens & examinans ab hæretica*

poribus inter Protestantes defuerunt, qui desperatam, & toties damnatam Nestorii causam defendendam susciperent (a). Sunt deinceps, qui tam Nestorium, quam Cyrrillum andabatarum more pugnasse contendunt, quin unius alterum intelligeret.

25. Nos autem hic quæ ad Nestorii causam pertinent, quatuor distinctis articulis complectemur. Primo capitem Nestorianorum errorem confutabimus, unam esse in Christo personam, ac propterea Mariam Sanctissimam Deiparam dicendam esse, ostendentes. Secundo Nestorium reipsa haereticum fuisse, ac propterea jure, meritoque in Synodo Ephesina damnatum, ac Sacerdotio privatum. Tertio orthodoxam fuisse Sancti Cyrilli in suis anathematismis doctrinam. Quarto de Nestorianismi suscitatione facta a duobus Hispanis Episcopis Felice, & Elipando Sæc. Ecclesiæ VII. hoc eodem loco disputare opportunitum ducimus (b).

ARTICULUS I.

Confutatur Hæresis Nestoriana.

26. Ut Sanctus Thomas Libro IV. contra Gentes cap. 34. recte observat, in eo erravit Nestorius post suum Magistrum Theodorum Mopsuestenum, quod veller Christum fuisse purum hominem, ejusdem omnino speciei, ac ceteri homines sunt; in eo autem habitasse Verbum divinum, sicut in templo sibi proprio, eo fere modo, quo tota Sanctissima Trinitas per gratiam habitat in iustis. Quia tamen major fuit in Christo plenitudo gratiæ quam in aliis Sanctis, ideo præ ceteris fuit templum Dei, & arctius per affectum Deo natus, adeoque divina nomina singulari privilegio participavit. Et adhuc clarius 3. Part. quæst. 2. art. 6. ita Nestorii, ejusque magistri Theodori Mopsuesteni hæresim describit: „Posuerunt, aliam esse personam Filii Dei, & filii hominis, quas

„ dicebant sibi invicem esse unitas, primo quidem secundum habitationem, inquantum scilicet Verbum Dei habitavit in illo homine, siue ut in templo: secundo per unitatem affectus, in quantum scilicet voluntas illius hominis est semper conformis voluntati Verbi Dei: tertio secundum operationem, prout scilicet dicebant, hominem illum esse Verbi Dei instrumentum: quarto secundum dignitatem honoris, prout omnibus honor, qui exhibetur Filio Dei, coextinguitur Filio hominis, propter conjunctionem ad Filium Dei: quinto secundum æquirocationem, idest communicationem nominum, prout scilicet etiam dicimus, illum hominem esse Deum, & Filium Dei. Manifestum est autem, istos omnes modos accidentalem unionem importare.“. Doctrina vero orthodoxa vult, in Christo duarum naturarum unionem esse substantiam, physicam, & realem; seu uno verbo hypostaticam & personalem, factam minirum in unica Dei Verbi persona, vel hypostasi.

PROPOSITIO I.

Adversus impiam Nestorii hæresim demonstratur, unam fuisse in Christo Jesu Personam divinam.

27. Primo hoc aperte tradit S. Joannes Evangelista iis verbis cap. l. 14. *Verbum caro factum est, & habitat in nobis*, quorum sensum ita pulchre explicat S. Leo Magnus Serin. VII. de Nativitate: „Quod Verbum caro factum est, non hoc significat, quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod a Verbo in unitatem personæ sit caro suscepta, cuius utique nomine homo totus accipitur.“. Et ut S. Thomas acute rationcinatur Lib. IV. cont. Gent. cap. 34. n. 5. „Omnis inquit quod factum est aliquid, est illud, quod fa-

di, expurgandi, & abolendi libros hæreticos &c. Lib. I. cap. 9.

(a) Lund. Ellies Dupinus, vir liberioris ingenii in Tom. III. *Nova Biblioth. Eccl.* Part. II. pag. 267. ita cause Nestorii patrocinatus est, ut in suspicionem Nestorianismi venerit, sed omnem postea suspicionem a se renovit, palinodia recantata. Non pauci autem inter Acatiacos, præsertim Calvinistas, Nestorium defendendum suscepserunt, condemnantes Sanctum Cyrilum. Primus creditur fuisse David Derodon Calvinista, fainosus Sæc. elapsus, & subtilis Dialecticus, cuius liber *De supposito* fuit a Senatu Tolosano flammis damnatus. Sed Sorbierius in epist. ad Vossium hanc miseram præcedentiam landem desertus Aegidio Gaillardo nobili Gallo, utpote qui in libro, cuius titulus est *De supposito* primus scripserit, Nestorium in Synodo Ephesina livore Cyrilli fuisse hæreses insinuatum, & damnatum. Eandem contra S. Cyrrillum calumniam postea alii Protestantes recoxerunt, ut Elias Saurinus Calvinista, qui in *Apologia contra Jurieum* scribere non est veritus, Nestorium sibi magis orthodoxum viseri quam Cyrrillum. Idem conati sunt evincere Alber-

tinus Calvinista in Tract. *De Eucharistia*, Christ. Ang. Salig. in *Eutychianismo ante Eutychen*, Mathurinus Veysserius La-Croze in *Hist. Christianismi Indorum*, Paulus Ernestus Jablonski in *Exercit. historicо-theol.*, & Sam. Basnagius in Tom. III. *Annalium politico-Eccles.* ad ann. Christi 430. & seq.

(b) De Hæresi Nestorianæ ortu, progressu, & condemnatione nemo disertius, meo quidecum judicio, & solidius egit amplissimo Cardin. Augustino Orsi. Sed præter hunc, aliosque Historicos, Nat. Alexandrinum, Fleurium, Villemontium, consuli possunt eruditissimus Pater Jo. Garnerius in Dissert. *Dubius De Hæresi, & libris Nestorii, & de Synodis habitis in causa Nestorianæ*, ac Pater Lind. Doncic in gallica sua *Historia Nestorianismi*. De Nestorianæ autem hæresis propagatione in Oriente multa dabunt Abr. Bzovins ad ann. Christi 1330. Rich. Simonius in *Hist. Critica fideli, & rituum Orient.* Joann. Morinus *De sacris Eccles. Ordinat. in præfat. ad ritum Ordinat. Nestorianorum*, Euseb. Renandotius in *Collect. Liturgiar. Orientalium*, & copiosissimus Jos. Simonius Assemanius *Tom. III. Bibliotheca Orientalis* Part. II.

, factum est: sicut quod factum est homo, est homo, & quod factum est album, est album. Sed Verbum Dei factum est homo: igitur Verbum Dei est homo.... Si igitur Verbum caro factum est, idest homo, ut Evangelista testatur, impossibile est, quod Verbi Dei, & illius hominis sint duas personæ, vel duas hypostases, vel duo supposita”.

28. Secundo hoc idein probatur istis Sancti Pauli verbis ad Philipp. II. 6. quibus Filii Dei incarnationem ita describit: *Qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalē Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus.* Quo in loco nobis perspicue manifestum fit, illum ipsum factum esse hominem, qui prius in forma Dei erat; atqui iste, qui in forma Dei erat, certe non est alius, quam Filius Dei unigenitus, secunda scilicet Persona divina: ergo ipsa est persona divina, quæ assumpsit formam servi, & facta est in similitudinem hominum: neque alius est in Christo filius Dei, alius filius hominis, ut blasphemat Nestorius.

29. Sed placet hic etiam addere verba S. Thoma, qui in loco mox laud. n. 19. sic colligit, non posse hunc textum intelligi de Christo, si illum dividamus in duos; scilicet in hominem illum, qui est filius Dei adoptivus, & in filium Dei naturalem. „*H̄e enim homo, si purus homo sit, non prius fuit in forma Dei, ut postmodum in similitudinem hominum fieret; sed magis e converso homo existens divinitatis particeps factus est, in quo non fuit exinanitus, sed exaltatus.* „Oportet igitur, quod intelligatur de Verbo Dei, quod prius fuerit ab æterno in forma Dei, indest in natura Dei, & postmodum exinanivit semetipsum, in similitudinem hominum factus. Non potest autem intelligi ista exinanitio per solam inhabitacionem Verbi Dei in homine Iesu Christo: nam Verbum Dei in omnibus Sanctis a principio mundi habitavit per gratiam, nec tamen dicitur exinanitum. “ Ex quibus concludit Angelicus, non alia ratione Verbum Dei dici exinanitum, idest parvum factum, nisi quia humanam parvitudinem assumpsit: sicut si anima praexisteret corpori, & diceretur fieri substantia corporeæ, quæ est homo, non mutatione propriæ naturæ, sed assumptione naturæ corporeæ. Hanc rationem urgebat S. Cyrilus in epist. ad Monachos, & alibi.

30. Innumera præterea sunt alia Scripturarum loca, in quibus significatur aperte, illum ipsum, qui ex Beata Maria Virgine natus est, esse Filium Dei. Ad Galat. IV. 4. *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere.* Ad Ephes. IV. 10. Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos. Et Christus ipse de se dicit Joann. III. 13. *Nemo ascendit in cœlo, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.*

31. Hinc Patres Concilii Nicæni post assertam

contra Arianos Jesu Christi consubstantialem divinitatem ita professi sunt: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est.... passus, & sepultus est. Quæ solemnis professio fideli minus esset accurata, si alius esset Mariae Virginis filius, qui passus & sepultus est, alius Filius Dei, Patri consubstantialis, ut impie dogmatisab Nestorius. Hoc argumento usi sunt S. Cyrius in Lib. de Symbolo, & Jo. Cassianus Lib. VI. de Incarnat. c. 8.; atque inhærentes huic Nicænae fidei Nestorium condemnarunt Synodi ecumenicæ Ephesina, Chalcedonensis, atque Constantinopolitana II. Et in Synodo quidem Chalcedonensi Act. VI. illa verba Symboli Constantino-politani: *Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum ita explicata sunt: Non in duas personas partitum, aut divisum, sed unum, & eundem Filium Unigenitum, Deum Verbum, Dominum nostrum Iesum Christum confitemur.* In Synodo autem V. Collat. VIII. can. 5. sic definitur: *Si quis introducere concatur in Mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, anathema sit.**

32. Prob. ulterius unitas Personæ in Jesu Christo ex veterum Patrum doctrina. Nam S. Ignatius Martyr in epist. ad Ephesios: *Deus noster Jesus Christus, inquit, in utero gestatus est a Maria, secundum dispensationem Dei ex semine David.* Et iterum Fideles ita exhortatur: *Convenite in una fide, & in uno Iesu Christo, secundum carnem ex genere David, Filio hominis, & Filio Dei.* Eadem ergo persona in Christo, non diversa, quæ ab æterno Patre est secundum divinitatem, est a Maria Virgine secundum humanitatem assumptam; & idem Christus filius Dei, & filius hominis.

33. S. Irenæus Lib. III. adv. Hæres. c. 18. data opera ex sacris litteris ostendit, *unum, eundemque esse Filium Dei, & hunc esse incarnatum pro salute nostra Iesum Christum Dominum nostrum.*

34. S. Athanasius in L. I. de Incarnat. D. N. J. C. contra Apollinarem n. 4. *Carnis, inquit, cum Verbi divinitate conjunctio ex utero facta est; quod negabat aperte Nestorius nolens agnoscere Deum bimulum, aut trimulum.* Rursus num. 6. probat, Corpus Christi adorandum esse, quia incarnati Verbi Corpus factum est.... *Debita ergo, subdit, & divina adoratione colitur; Deus enim est Verbum, cuius corpus est proprium.* Quæ jugulum petunt Nestorianæ hæresecos, divinitatem ab humanitate substantialiter separantis. Num. 12. *Errent, qui dicunt, aliuni esse, qui passus est Filius, & aliū, qui passus non est.* Non enim aliū est, quam ipsum Verbum, quod passionem, & mortem suscepit. Et totus est tam in illo, quam in sequenti Libro, ut contra hæreticos evincat, Iesum Christum unum, atque in-

indivisibilem esse , non utique secundum naturam , quæ gemina in ipso est , sed secundum personam , quæ nominis una est ; ut proinde nullus esset finis , si omnia hujus S. Patris testimonia exscribere vellem .

35. Etiam S. Gregorius Naz. Orat. XXXI. de Verbo aeterno loquens , *Il quod non erat , inquit , assumpsit , non duo factus , sed unum ex duobus fieri sustinens ; Deus enim ambo sunt ; id quod assumpsit , & quod assumptum est : naturæ duæ in unum concurrentes .*

36. Ex latinis autem Patribus duos allegasse sufficiat ; sed quorum auctoritas tanta est , ut sola contra omnes Nestorianos sufficiat , Ambrosium neque , ejusque in Deo filium Augustinum . Primus de *Incarnat.* cap. 5. Non alter , inquit , *ex Patre , alter ex Virgine : sed idem aliter ex Patre , aliter ex Virgine .* S. autem Augustinus in *Enchiridio* cap. 55. Tom. VI. *Unus , inquit , Dei Filius , idemque hominis Filius : unus hominis filius , idemque Dei Filius : non duo Filii Dei , Deus , & homo , sed unus Dei Filius : Deus sine initio , homo a certo initio , Dominus noster Jesus Christus .* Et Tract. XLIX. in Joannem , *Anima , & caro Christi cum Verbo Dei una persona est , unus Christus .*

37. Supervacaneum antem esset , Patres nominare , qui Nestorio vel coœvi , vel posteriores fuerere , cum manifestum sit , totius Ecclesiæ consensu impiam illius hæresim fuisse damnatam . Contra Nestorii hæresim classicum quasi insonuit S. Proclus Cyzicenus Episcopus præclara Homilia in *Deiparam* habita anno 429. ; tum deinde in celebri epist. ad Armenios de *Incarnatione* , & in non-nullis Orationibus , quas postea Constantinopolitanus Patriarcha factas ad populum suum habuit (a) . Acacius Militinæ in Armenia minori Episcopus , Marius Mercator , Jo. Cassianus , & qui primo loco nominandus erat , S. Cyrillus Alexandrinus , aliquique contra pestilentem hæresim qua vocœ , qua scriptis pugnarunt ; quorum doctrinam alii deinceps orthodoxi Patres secuti sunt ; maxime autem S. Joannes Damascenus Sæc. VIII. clarissimus (b) .

38. Plures etiam ad hoc confirmandum nostræ fidei dogma rationes affert Sanctus Thomas laud. supra Libr. V. contr. Gent. cap. 34. Illa autem prima , & præcipua est , hæresi Nestoriana mysterium Incarnationis funditus tolli ; inhabitatio enim Divini Verbi in homine per gratiam non sufficit , ut Verbum dicatur incarnatum ; habitavit enim Verbum Dei , & Deus ipse Pater in omnibus Sanctis a constitutione mundi , secundum illud Apostoli 2. ad Corinth. VI. 16. *Vos estis templum Dei viri , sicut dicit Dominus , quoniam in-*

habitabo in illis ; quæ tamen inhabitatio numquam dicta fuit , vel dici potest incarnationis .

39. Neque etiam ad rationem incarnationis sufficit , si dicatur , Verbum Dei pleniore gratia in Christo Jesu inhabitasse , quia magis , & minus speciem non faciunt diversam . Si igitur substantialis , & hypostatica vegetur unio duarum Christi naturarum , totum tollitur Incarnationis mysterium , quod fundamentum est Christianæ Religionis .

40. Accedit & illa ratio omnino efficax , quod pronomina demonstrativa referuntur ad personam , vel hypostasin , vel suppositum : sed Jesus Christus dicit de seipso Jo. VIII. 25. *Antequam Abraham fieret , ego sum , & cap. X. 50. : Ego , & Pater unus sumus ; & plura alia , quæ ad divinitatem Verbi pertinent : manifestum est ergo , personam Jesu Christi esse divinam , quæ in duplice natura divina , & humana subsistit .*

41. Objiciebat primo Nestorius ea Scripturæ loca , in quibus natura Christi humana vocatur primo divinitatis templum , ut Jo. II. 19. Christus de sua humanitate dicit : *Solvite templum hoc , & tribus diebus excutabo illud Ille autem dicebat de templo corporis sui .* Secundo vocatur tabernaculum , ad Hebr. VIII. 2. , & IX. 11. Tertio habitus , & vestimentum , ad Philipp. II. 7. *Habitu inventus , ut homo : non ergo absurde ponitur in Christo Jesu unio divinitatis cum humanitate solummodo moralis , negata unione substantiali , atque hypostatica .*

42. Respond. has , & ceteras hujus generis sacrarum Scripturarum locutiones non esse intelligendas in sensu proprio , & litterali ad excludendam unionem hypostaticam , quam alibi eadem sacræ litteræ tam luculenter exprimunt : sed in alio sensu latiore , ad explicanda ea , quæ in hoc mysterio contigerunt . Sic Christus metaphorice corpus suum appellavit templum , ut Iudeis futuram sui corporis dissolutionem per mortem , & post triduum resurrectionem prædiceret . Hoc ergo templum Christus inhabitabat per animam sibi hypostaticę unitam ; illudque dissolvendum erat , anima ab eodem in triduo mortis separata ; quin tamen divinitas ipsa a corpore separaretur , ut suo loco explicabitur .

43. Nomine autem tabernaculi S. Paulus nihil aliud intelligit , quam sacrificium illud , quod Jesus Christus sui ipsius obtulit aeterno Patri , præfiguratum in sacrificiis veteris legis , quæ Sacerdos in tabernaculo Mosaico offerebat ; unde in primo loco cit. S. Paulus de Christo Jesu Pontifice ait : *Sanctorum minister , & tabernaculi veri (idest Ecclesiæ a Christo fundatae) quod fixit Do-*

(a) Prima illa Homilia Procli inserta est Auctario novo Bibliotheca græco latine nostri Franc. Combesci Toin. I. pag. 302. & seq.

(b) Ejus Dissertationem advers. exoram Deo Nesto-

rianorum hæresim primus græce evulgavit , & primo Tono inseruit noster P. Mich. Le-Quien , addita versione latina Franc. Turriani .

Dominus, & non homo. Eodemque sensu cap. IX. 11. Christus autem, inquit, assistens Pontifex futurorum honorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum ... introiuit semel in sancta, cum reliquis, quibus S. Paulus fuse explicat novi Testimenti Sacerdotem, & Sacrificium, cuius vetera figura erant, & typus.

44. Postremum facile retorquetur in Nestorianos, si simul cum praecedentibus verbis conjungatur, quibus dicitur: Christus Jesus, cum in forma Dei esset ... semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo. Vide sup. n. 28. Nec hujusmodi exempla sunt accurate, & per omnia accipienda; alias in absurdum Phantasiastarum errorem prolaberemur, quem confutavimus supra.

45. Obj. secundo. Jesus Christus Joann. VIII. 29. de se ipso dicebat: Qui me misit, mecum est, & non reliquit mihi solum, quia ego, quae placita sunt ei, facio semper: non ergo alia erat conjunctio Verbi cum humanitate, quam per voluntatis humanæ perfectissimam subjectionem ad divinam.

46. Resp. neg. cons., quia potius haec perfectissima voluntatis humanæ conjunctio cum divina erat unionis hypostaticæ effectus, & consecutrix; neque particula illa quia debet hic sumi pro vera causa, sed potius pro signo, quo Judæi intelligenter, se esse simul Deus, & homo; quod infra clariss expressit Christus cap. IX. 10. dicens: Non creditis, quia ego in Paire, & Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Immo in ipso loco nobis objecto vers. 42. cum Christus dicit: Ego ex Deo processi, & veni, luculentiter declarat, se, qui loquebatur, esse illam personam divinam, quæ a Patre per æternam generationem procedit.

47. Obj. tertio ex Sanctis Patribus. S. Ambrosius Lib. V. de fide ad Gratianum c. 3. dicit, hominem fuisse a Christo assumptum. Illi consonat S. Augustinus Lib. XI. de Civit. Dei cap. 2. inquiens: Deus Dei Filius homine assumptus &c.; sed nomine hominis intelligitur, non solum natura, sed etiam persona humana: ergo &c.

48. Resp., minime dubium esse, Sanctos Patres nomine hominis assumpti a Verbo, intellexisse naturam humanaam sine propria ipsius subsistentia. Seipsum, & alios explicat S. Augustinus in Lib. De prædest. Sanctorum c. 15., ubi inquit:,, Respondeatur quæso, ille homo, ut a Verbo Patri coetero in unitatem personæ assum-

ptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc ineruit? Ceterum exorta hæresi Nestoriana Patres magis accurate loqui debuerunt, ne illis hæreticis cavillandi ansam præberent. Quamobrem S. Cyrilus Alexandrinus in epist. ad Valerianum illam Nestorianorum propositionem improbat: Deum, & hominem simul convenientes, unum effecisse Christum; quia his verbis significabant, utriusque salvam esse hypostasim.

49. Inst. primo. S. Augustinus in Enchiridio cap. 35. dicit, Christum esse aliud propter Verbum, & aliud propter hominem. Item Sanctus Leo Papa in epist. XXVII. ad Flaviaum duo in Christo distinguit, quorum unum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis: sed aliud, & aliud non dicitur, nisi de supposito: duo ergo in Christo erant supposita, sive duæ personæ.

50. Respond. cum Sancto Thoma quæst. 2. art. 3. ad 1., dici Christum aliud, & aliud, non propter diversitatem suppositi, aut hypostasis, sed propter diversitatem naturarum, quæ in eo erant. Unde etiam Sanctus Gregorius Nazianzenus in epist. I. ad Cledonium: Aliud, inquit, & aliud sunt ea, ex quibus Salvator est, non autem aliud, & alius. Dico vero aliud, & aliud a contrario, quam in Trinitate habet: ibi enim aliud, & alius dicimus, ut non substantias confundamus, non autem aliud, & aliud (a).

51. Iust. secundo. Basilius laudatus a Theodoro contra anathematismum quintum S. Cyrilli, in Serm. de Spiritu Sancto contra Amphilochium Christum appellat hominem Deiferum; & ab aliis veteribus idem Christus dictus est homo Deificatus, vel homo Dominicus; atqui hujusmodi nomina Christo convenire non possent, si in ipso non esset simul cum persona divina etiam persona humana, ut Theodosius Mopsuestenus, & Diodorus Tarsensis pro causa Nestorii bene observabant: ergo &c.

52. Resp. nullam esse vim in nonnullis hujusmodi locutionibus, quibus aliquando usi sunt veteres Patres ante ortum Nestorianæ impietatis: nomine enim hominis non intelligebant personam, sed naturam humanaam, quam recte Deiferam, Dominicam, & Deificatam appellabant, utpote a Persona divina in consortium suæ naturæ assumptam; de quo dogmate adstruendo unice solliciti erant, contra multiplices hæreses, quæ illud negabant. Hæc autem locutiones, quæ in veteribus Patribus innoxias erant, atque ad saeculum, & orthodoxum sensum facile trahebantur, in Nestorio, ejusque Symmisticis, non solum ut suspectæ, sed etiam ut hæreticæ jure reprehendebantur: nos

(a)

(a) Praæclara sunt etiam ea Vincentii Lirinensis verba in Commonitorio I. Quomodo in Trinitate aliud, atque aliud, non aliud, atque aliud? Quia scilicet alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti: sed tamen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti non alia, & alia, sed una, eademque natura. Quomodo in

Salvatore aliud, atque aliud, non aliud, atque aliud? Quia videlicet altera substantia divinitatis, altera humanitas; sed tamen Deitas, & humanitas non alter, & alter, sed unus, idemque Christus, unus, idemque Filius Dei, & unius, ejusdemque Christi, & Filii Dei una, eademque persona.

ens enim aliunde erat perversus eorumdem sensus.

53. Sic fuerunt etiam, qui Christi humanitatem appellarent Divinitatis templum, aut ipsius instrumentum; sed sensu a Nestorianis omnino diverso; id est non negata, sed confessa unione substantiali, atque hypostatica cum divinitate. Hoc eodem sensu humana Christi natura verissime dici potest instrumentum Divinitatis, non tamen separatum, & accidentaliter solum unitum; sed substantialiter conjunctum, quemadmodum & nos supra Dissert. I. n. 13. vna cum S. Thoma explicavimus.

54. Inst. tertio. Sanct. Joannes Chrysostomus Ilomil. III. in cap. I. epist. ad Hebreos T. XII. pag. 25. sequente de Iesu Christo explicans ea verba Psalmi: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea uxit te Deus, Deus tuus, quæ S. Paulus assert in ea epist. c. I. q. hæc habet: „Hic (Paulus) & Judæos & Parili Sainosateni asseclas, & Arianos, Marcellumque, & Sabellium ferit, & Marcionem. Quomodo? Judæis quidem ostendens, unum esse duo (Ita legit Montfauconus; alii autem cum Muriano Scholasticus ostendens duas personas) & Deum, & hominem.... Adversus Marcellum, & alios, quod sint duæ personæ per hypostasim. Adversus Marcionitas autem, quod divinitas non ungatur, sed humanitas.“ Nihil disertius dici potuit pro sententia Nestorii, qui fuit Chrysostomi in Sede Constantinopolitana successor (a).*

55. Respond., vere difficilem explicatu esse hunc locum. Interim mirari subit, neque Nestorium hujus celeberrimi sui Praedecessoris patrocinio fuisse unquam gloriatum; neque Theodorum, aut Theodoretum, cum uniusque pro defensione ipsius causæ veterum testimonia conquerierint, ullum unquam invenisse in Chrysostomo, quod Catholicis obiecissent. Crescit admiratio ex eo, quod S. Cyrillus in epist. ad Clerum Constantinopol. de praedecessoribus Nestorii loquens, fideiter dixerit: *Procedabant illi apud vos non duos Christos, sed unum tantum, eundem nimurum Deum verum, & hominem rursus secundum carnem ex muliere ortum. Imo expressius adhuc S. Cælestinus epist. 14. ad Clerum, & populum Constantinopoli-*

tanum. Quid non, inquit, animis vestris eruditio sanctæ memorie Episcopi Joannis insulæ, cuius sermo adstruens Catholicam filiem totu[m] orbe diffusus est? Anne id ausi fuissent Cælestinus, & Cyrillus, si Joannis Chrysostomi doctrinam saltem suspectam Nestorianismi esse scivissent? Annon erat hæc opportunissima occasio Nestorio, ejusque patronis oblata, ut se tanti Doctoris auctoritate desenderent? Hæc Sanctorum Cælestini, & Cyilli fiducia, addito Nestorianorum silentio, argumentum præheret efficacissimum, nihil ex laudata Homilia, immo ex omnibus hujus S. Patris operibus exiundi posse ad dannatæ hæresis patræcium, quicunque sit objectorum verborum sensus, in quo determinando laborant eruditæ.

56. Sed nobis valde probabile videtur; S. Doctorum per duas personas hypostasi distinctas intelligere Deum Patrem, ejusque Filium; non duas in Christo personas divinam, & huminam. Id colligitur ex scopo, qui erat confundendi Judæos simul, & Sabellianos. Primos confundit, probans ex Psalmo Jesum Christum, quamvis unicum in persona, duplēcē tamen esse in natura; unde inquit Psalmista de Christo: *propterea uxit te Deus, Deus tuus, ostendens unum esse duo, & Deum, & hominem* (ita enim legendum est juxta græcum textum δύο τρεῖς αὐτὸν δυοῖς, τρισὶ, τρισπεροῖς ostendens unum esse duo, & Deum, & hominem). Ecce Christum unum in persona, duo in duabus naturis. Pergit porro: *Adversus Marcellum autem, & alios* (nempe Sabellianos, qui personas divinas non distinguebant) *quod sint duæ personæ divisæ per hypostasim*. Frustra hæc Sabellianis fuisse objecta, si ad duas in Christo personas referrentur. In neutro igitur loco duas personas adstruit in Iesu Christo: non in primo contra Judæos: ibi enim dicens, *unum esse duo, Deum, & hominem*, manifeste innuit, unum esse in Christo personam, duo autem, seu duis naturis. In altero committit contra Marcellum, & Sabellianos, ubi dicit ἀδελφοί τοι ποτέ απόστολος διηγείται κατὰ ἐπιβολαστικόν, quod sint duæ personæ divisæ per hypostasim, de divinarum personarum distinctione loquitur (b).

57.

habeat τρεῖς θεοὺς, καὶ τρισπερούς, & Deum & hominem.

Sixtus Senensis in Bibliotheca Sancta L. VI. annot. 329. sic legendum putavit: *Duas personas ostendens Deum, & hominem, conspicatus lectionem communem ex græco textu esse depravatam. Suis tamen conjecturis non multum fidens locum sic explicabat: duas personas Deum, & hominem, scilicet per hominem intellegendo personam Verbi incarnationem; & per Deum personam Patris, aut Spiritus Sancti.*

Aliis placuit, personæ nomine hic a Chrysostomo iudigitaru[n]t naturam, quod no[n]nullis Patribus græcis non insolens fuit. Sed cum Chrysostomus in hoc eodem loco personam in proprio significatu accipiat, illicens Patrem, & Filium duas personas esse divisas per hypostasim, hæc responsio patrum solida videtur.

(a) Qui hanc S. Joann. Chrysostomi homiliam gallice vertit (D. Fontana), Nestorianum hæresim aperit. Sancto Doctori tribuere visus est. Proprimum tamen errorem agnovit, & palam retractavit, ut videri potest apud auctorem *Hist. des Ouvrages des Savans Nov. 1693. p. 138.*

(b) Posita hac lectione, que textui Græco omnino conformis est, omnis tollitur difficultas. Mutianus Scholasticus verus Chrysostomi interpres illi voci δύο de uno addidit τρισπεροῦ; unde communis lectio facta est *duas personas*; cum tamen in græco non habeatur nisi δύο duo, quæ vox conumodissime intelligitur de duabus in Christo naturis, quas contra Judæos Chrysostomus ostendere volebat. Addebat etiam Mutianus *duas personas, & unum Deum*, cum tamen textus græcus

57. Obj. quarto. Natura humana Christi non minoris certe dignitatis est, ac nostra; atqui personalitas pertinet ad nostræ naturæ dignitatem: ergo multo magis in Christo erat persona hominis; alias ejus natura proprio, & ultimo caruisset complemento.

58. Resp. S. Thomas quæst. 2. art. 2. ad 2., ad maiorem naturæ humanæ dignitatem pertinere, quod existat in persona divina, quam in propria persona. Et ideo ex hoc ipso humana natura dignior est in Christo, quam in nobis; quod in nobis, quasi per se existens, propriam personalitatem habet; in Christo autem existit in persona Verbi.

59. Inst. Si humanitas Christi per seipsum in propria persona non subsistit, individua substantia non est: definitio enim Boetii in Libro de duabus naturis, & una persona Christi, a persona sit substantia individua; inquit enim: persona est rationalis naturæ individua substantia: atqui nefas est dicere, humanitatem Christi non esse substantiam individuam; tum quia ut Damascenus dicit lib. 3. de fide orthol. cap. 11. natura universalis non subsistit secundum se, sed in nuda contemplatione consideratur; tum etiam quia si Verbum assumpsisset naturam humanam universalem, sequeretur, quemlibet hominem esse Deum: ergo &c.

60. Resp. S. Thomas ad 2., Verbum divinum certe non assumpsisse naturam humanam in universalis, sed in atomo, ut loquitur S. Jo. Damascenus loco laud.. Sciendum est tamen, quod non quodlibet individuum in genere substantiae etiam in rationali natura, habet rationem personæ, sed solum illud, quod per se existit, non autem quod existit in alio perfectiori. Unde manus Socratis, quamvis sit quoddam individuum, non tamen est persona, quia non per se existit, sed in quodam perfectiori, scilicet in suo toto ... Licet ergo hæc humana natura sit quoddam individuum in genere substantiæ; quia tamen non per se separatim existit, sed in quodam perfectiori, scilicet in persona Dei Verbi, consequens est, quod non habet personalitatem propriam.

61. Et adhuc clarius in art. 3. ad 2. Hypostasis, inquit, significat substantiam particularem, non quocunque modo, sed prout est in suo complemento; secundum vero quod venit in unionem alicujus magis completi, non dicitur

hypostasis, sicut manus, vel pes. Et similiter humana natura in Christo, quamvis sit substantia particularis, quia tamen venit in unionem cuiusdam completi, scilicet totius Christi, prout est Deus, & homo, non potest dici hypostasis, vel suppositum; sed illud complementum, ad quod concurrit, dicitur esse hypostasis, vel suppositum.

62. Quæres, an quemadmodum in Christo non admittitur nisi una persona, ita nec admitti debat, nisi una hypostasis, & unum suppositum?

63. Resp., eamdem prorsus esse rationem hypostasis, vel suppositi, ac personæ; & propterea nos promiscue his tribus nominibus usi sumus. Advertit tamen S. Thomas hac qu. 2. art. 3., fusse qnosdam qui licet concederent, in Christo unam solam esse personam, ponebant tamen aliam hypostasim Dei, & aliam hominis. Et art. 6. Quidam (Magistri) inquit, concesserunt unam Christi personam, sed posuerunt duas hypostases, sive duo supposita, dicentes, hominem quemlibet compositum ex corpore, & anima a principio suæ conceptionis esse assumptum a Deo Verbo.

64. Hanc autem quorundam opinionem esse erroneam triplici ex capite ostendit Angelicus art. 3. Primo quia persona non addit super hypostasim, nisi determinatam naturam, scilicet rationalem; & ideo idem est attribuere propriam hypostasim humanæ naturæ in Christo, ac attribuere propriam personam. Propterea Patres Concilii V. Collat. VIII. can. 5. utrumque damnaverunt, dicentes: Si quis introducere conetur in mysterio Christi duas subsistentias (*υπόστασεις*), seu duas personas, anathema sit.

65. Secundo, quia si detur, quod persona aliquid addat supra hypostasim, hoc non erit aliud, quam dignitas quædam: si ergo unio duarum naturarum facta sit in persona, & non in hypostasi, consequens erit, quod non facta sit unio, nisi secundum dignitatem quædam. Hoc autem damnatum fuit a S. Cyrillo Alexandriuo in anathematismo tertio his verbis: Si quis in uno Christo dividit subsistentias post adunationem, sola copulans eas conjunctione, que secundum dignitatem quædam, vel auctoritatem est, vel secundum potentiam, & non magis concursu, secundum adunationem naturalem, anathema sit.

66. Tertio, quia tantum hypostasis est, cui ope-

Notandum est etiam, falli eos Theologos, qui ut probent, doctrinam Chrysostomi esse Nestorio contraria, afferunt ejus verba in celebri epistola ad Cæsarium Monachum. Hanc epistolam latine versam in Bibliotheca Medicea Petrus Martyr invenit, non tamén publici juris fecit. Eamdem primo suis *Variis sacris* inseruit Stephanus Le Moyne, & postea Jac. Basnagius ann. 1687. Rotterodami edidit: cum quo propterea illustrissimus Marchio Mastéjns non levè habeat concertationem. Invenitur etiam in *Operibus Selectis*

P. Jo. Harduini Amstelodami 1709. In omnibus tamen hisce editionibz plura menda occurserunt, quæ sublata fuere in editione Parisiensi ann. 1721. Sed modo Critici fere conveniunt, hanc epistolam esse suppositiam, ut proinde ex ea contra Nestorium non possit efficax duci argumentum; ut re ipsa ea usi non sunt. Cyrus, aliique Patres, qui contra Nestorium pugnant. Vid. Remigium Ceillier Hist. Eccles. Tom. IX. pag. 45.

perationes, & proprietates naturae, & ea etiam, quæ ad naturae ratione in pertinent, in concreto attribuuntur: dicimus enim, quod hic homo ratiocinator, & est visibilis, & est animal rationale. Et hac ratione hic homo dicitur esse suppositum, quia scilicet supponitur his, quæ ad hominem pertinent, ac de ipso prædicantur. Si ergo sit alia hypostasis in Christo præter hypostasin Verbi, sequitur, quod de aliquo alio, quam de Verbo, verificantur ea, quæ sunt hominis, puta esse natum de Virgine, passum, crucifixum, & sepultum; quod iterum inferret blasphemias Nestorii. Ut hi omnes errores excludantur, ponendum est, duarum naturarum conjunctionem non fuisse accidentalem, sed substantialem, & hypostaticam, seq. in persona, hypostasi, vel supposito divini Verbi.

PROPOSITIO II.

S. Maria Virgo vere fuit, & dici debet Mater Dei.

67. Hec propositio iisdem fere Scripturæ locis probatur, ac prima; præcipue vero ex Apostolo Paulo, qui ad Roman. I. 5. loquens de Filio Dei, inquit, qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Filius ergo Dei factus est etiam filius David secundum carnem, nascendo ex Maria Virgine: Maria ergo fuit mater Filii Dei, seu Dei. Quod iterum repetit S. Paulus ad Gal. IV. 4. dicens: Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Porro cum hæc sint correlativa, Filium Dei esse natum de Maria Virgine, & Mariam Virginem esse matrem Filii Dei, adeoque ~~στέρκων~~, seu Deiparam, cum primum expresse in sacris litteris tradatur, sequitur & alterum. Dei genitricem, inquit S. Joannes Damascenus lib. III. de fide orthodoxa c. 12., proprie, vereque sanctam Virginem prædicamus. Ut enim Deus verus est, qui ex illa genitus est; ita vere est Dei genitrix, quæ verum Deum ex seipsa incarnatum genuit.

68. Dices. Jesus Christus ab eodem Apostolo c. 1. cit. ad Rom. dicitur prædestinatus filius Dei; non ergo qui natus est ex Maria Virg., erat natura filius Dei, sed prædestinatione tantum, & gratia.

69. Resp. ut jam monuimus Tom. III. pag. 127. num. 70. & 71., verba illa S. Pauli aut intelligenda esse non de vera prædestinatione, sed

potius de declaratione; aut si de vera prædestinatione intelligantur, referenda esse ad Christi humanitatem, quæ gratuito Dei decreto ab aeterno prædestinata fuit, ut per unionem hypostaticam cum Verbo ad naturalem Dei filiationem veheretur.

70. Sancti Patres Beatissimam Virginem Mariam hoc nomine Matris Dei non minus saepè, quam expresse honorare non dubitaverunt; adeo ut S. Cyrillus Alexandrinus vere dicere, & illorum allatis testimoniorum in L. de recta fide ad Reginas probarre potuerit: Vocem hanc Deipara veteribus Patribus, quorum sanctimoniam, & filei integratatem admiramur, neconon omnibus, qui eos deinceps hucusque sunt secuti, per universum (ut ita dicam) terrarum orbem familiarem esse, ostendendum esse existimavit (a). Jam vero aliquos saltem ex multis afferamus.

71. S. Ignatius Martyr in epist. ad Ephesios inquit: Deus noster Jesus Christus a Maria in utero gestatus est. Et rursus: Unus est medicus carnalis, & spiritualis, factus, & non factus, qui in carne fuit Deus in immortali, veraque sita, & ex Maria, & ex Deo. Jam vero, ut supra notavimus, idem prorsus est dicere: Demus esse filium Mariæ, & Mariam esse matrem Dei.

72. S. Ireneus libro III. adv. Hær. cap. 51. Verbum, inquit, existens ex Maria, quæ adhuc erat Virgo, recte accipiebat generationem Adæ recapitulationis; & prosequitur S. Patet, explicans similitudinem primæ formationis Adam ex limo terræ, & generationis Verbi, quam vocat recapitulationem Adæ, ex utero Virginis Mariæ. Quem S. Irenæi locum laudavit Theodoreus Dial. V.

73. Laudantur quoque a Theodoreto hæc S. Hypoliti Martyris verba: Dix mihi, o Benta Maria, quid erat, quod a te in utero conceptum est, & quid a te in virginem matrice gestabatur? Verbum enim erat primogenitum a celo in delapsum, & homo primogenitus in utero formatus; ut primogenitum Dei Verbum primogenito homini copulatum ostenderetur.

74. S. Dionysius Alexandrinus in epist. contra, Paulum Samosatenum: Una, inquit, sola Virgo, filia vite genuit vivens Verbum, & subsistens. Postea euindem Paulum reprehendit, quod diceret hominem eximium Christum, & non Deum verum existentem, & a lóratum ab universa creatura cum Patre, & Spiritu Sancto, incarnatum e Sancta Virgine & Dei genitrici Maria: & non semel eamdem appellationem genitricis Dei repetit.

75.

madversum, qui in epist. I. de Synodi Ephesinae patribus scripsit: „Immaculatam, & semper Virginem Domini nostri Jesu Christi matrem propriæ, & vere nominandam, & prædicandam Deiparam tecum diderant.“

(a) Falsus omnino est Ephesinus Theopolitanus Patriarcha, qui apud Photium in Bill. Cod. CXXXIII. p. 776. scripsit: Primus B. Leo perspicue disertis verbis pronuncivit, Dei matrem esse sanctam Deiparam, cum aliorum ante ipsum Patrum nemo id tam clare extulerit. Et mirum est, id non fuisse a Photio ani-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

75. Tertullianus in Lib. de præscript. Hæret. cap. 15. in Regula fidei dicit credendum propo- ni, Verbum delatum ex Spiritu Dei Patris in virtute in Virginem matrem, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum hominem, & es- se Jesum Christum. Item de carne Christi c. 17. Ante omnia, inquit, commendanda erit ratio, quæ præfuit, ut Dei Filius de Virgine nasceretur.

76. S. Athanasius in Ocat. IV. contra Arianos sacrae Scripturæ scopum esse dicit, ut agnosca- mus tum Filium fuisse semper, & esse Deum, qui sit Verbum, & splendor, & sapientia Pa- tris; tum postea propter nos eundem illum as- sumpta carne de Virgine Dei genitrice Maria hominem esse factum.

77. Beatam Mariam Virginem Dei genitricem pariter adpellarunt S. Basilii Hom. XXV. de hu- mana Christi natura, S. Gregorius Nazianzenus Epist. I. ad Cledonium; & multi alii laudati a Cyrillo in Lib. de recta in Deum fide ad Regi- nas; quam summam B. Mariæ Virginis dignita- tem constantissime Patres sequentes prædicarunt, & Ecclesia etiam devotis suis precibus inseruit, dicens in collecta Adventus: *Præsta quæsumus, ut qui vere eam genitricem Dei credimus &c.* S. Cælestinus Papa in Synodo Rom. habita in causa Nestorii laudavit hymnum S. Ambrosii in Eccles- sia decantari solitum in die Natalis Domini: *Ve- ni Redemptor Gentium, ostende partum Virginis: miretur omne sœculum: talis decet partus Deum.*

78. His omnibus tam claris Verbi Dei scri- pti, & traditi testimonis suffragatur etiam theolo- gica ratio, quam S. Thomas 5. P. q. 55. art. 4. sic exponit „Omnis nomen significans in concreto „naturam aliquam potest supponere pro qualibet „hypostasi illius naturæ. Cum autem unio in- „carnationis sit facta in hypostasi, manifestum „est, quod hoc nomen Deus potest supponere „pro hypostasi habente humanam naturam, & „divinam. Et ideo quidquid convenit divinæ na- turæ, vel humanæ, potest attribui illi perso- nae Concipi autem, & nasci personæ attri- buitur & hypostasi, secundum naturam illam, „in qua concipitur, & nascitur. Cum igitur in „ipso principio conceptionis fuerit humana na- turæ assumpta a divina persona, consequens est, „quod vere possit dici, *Deum esse conceptum,* „& *natum de Virgine.* Ex hoc autem dicitur „aliqua mulier alicuius mater, quod eum con- cepit, & genuit, unde consequens est, quod B. „Virgo vere dicatur *Mater Dei.*“

79. Obj. primo. Non aliter debemus de sa- cris sanctis nostræ fidei mysteriis loqui, quam Scri- pturæ sacrae loquuntur; atqui nullibi in sacris literis legitur, B. Virginem esse matrem Dei, sed solum quod sit mater Christi, ut Matth. I. 18. *Christi autem generatio sic erat;* vel mater pueri, ut Matth. II. 11. de Magis dicitur: *Invenie- runt puerum cum Maria matre ejus, & ibid.*

15. Archangelus Gabriel, cui certe notum erat totum incarnationis mysterium, non dixit Josepho: *Accipe Deum, & matrem ejus; sed Accipe puerum, & Mariam matrem ejus.* Neque etiam illa vox in duabus præcedentibus Synodis æcu- menicis Nicæna, & Constantinopolitana, vel a sanctis Patribus usurpata legitur: præstabat igitur Ma- jorum exempla sequi, atque ab eadem abstinere.

80. Resp. cum S. Thoma ad 1. *Licet non in- veniatur expresse in Scriptura dictum, quod B. Virgo sit Mater Dei;* inventur tamen expresse in Scriptura, quod Jesus Christus est verus Deus, & quod B. Virgo est mater Jesu Christi. Unde sequitur ex necessitate ex verbis Scripturæ, quo l sit Mater Dei. Dicitur etiam Rom. IV. 5., quod ex Iulæis est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sœcula. Non au- tem est ex Iulæis, nisi mediante B. Virgine: unde ille, qui est super omnia Deus benedictus in sœcula, est vere natus ex B. Virgine, sicut ex sua matre.

81. Resp. ad alteram difficultatis partem, in duobus Symbolis Nicæno & Constantinopolitano sa- tis luculenter vocem *Deiparam* contineri iis ver- bis, quibus dicitur Jesus Christus verus Deus, *Patrique consubstantialis: natus ex Maria Vir- gine, & homo factus.* Idem expresserunt sancti Patres, quorum etiam aliqui, ut Dionysius Ale- xandrinus, S. Athanasius, S. Basilius Beatissimam Virginem proprio nomine *Dei genitricem* appellauunt. Vide supra n. 74. & seq.

82. Obj. secundo. Christus dicitur Deus secun- dum divinam naturam; sed divina natura non fuit genita ex Virgine Maria: ergo &c. Hoc maxime argumento triumphare se posse sperabat Nestorius, illudque propterea frequenter urgebat, Catholicis exprobans, quod Maria ut Deam colerent, sicuti stolidi hæretici Collyridiani faciebant, quia Mater filio suo debet esse consubstantialis.

83. Resp., Mariam dici matrem Dei, non quia genuerit divinitatem, sed quia genuit humanita- tem illius personæ, quæ una cum humana na- turæ habet etiam divinam. Aptissima similitudine id explicabat S. Cyrillus in epist. ad Monachos inqniens: Simile est humano partui „incarnati „Verbi mysterium. Etenim terrenorum hominum „matres, naturæ ad gignendum servientes, car- „nem habent in utero, quæ paulatim compa- „cta, & inexplicabilibus quibusdam efficientiis „progressa in humanam speciem absolvitur. Deus „porro spiritum animali, quibus scit modis, in- „fundit ... Verum etsi mulieres istæ non nisi ter- „renorum sint corporum matres, nihilominus „cum totum animal pepererint ex anima, & cor- „pore compositum, non solam ejus partem pe- „perisse dicuntur. Nec aliquis dixerit, Elisabe- „tham, matrem Joannis, carnis esse genitricem, „non animæ, peperit enim animatum Baptistam, „ac sic tanquam unum aliquid ex ambobus, ho- „mine, anima videlicet, ac corpore. Hujus-

„ modi quidpiam actum esse fatebimur de Eu-
„ mannelis generatione &c. „ (a).

84. Neque vero inde sequitur, B. Mariam esse Deam, aut Deo consubstantialem: quia ut dictum jam est, dicendum erit s̄ep̄ius: Maria non genuit naturam divinam, sed eum, qui una cum natura divina naturam etiam humanam sibi copulatione habebat. Stultam autem Golyridianorum hæresim execeramus ubi cum S. Epiphanius Hærest LXXIX.; ubi inquit: *Honoretur sancta Maria: Pater vero, Filius, & Spiritus sanctus a loorentur. Mariam a loolare nemo velit.* Et infra: *Maria in honore sit, Dominus a loorentur.* Et tamen genitricis Dei perhonorificum nomen illi a toto mundo delatum una cum paucis Nestorianis negare, impium, & sacrilegum est. *Hoc unum de Maria dicere, quoniam mater Dei est, superat omnia, que ab Angelis, vel ab homine dici possunt, iugnit aliebui devotus ejus famulus S. Petrus Dumiani.*

85. Urgebat Nestorius. Si Verbum conceptum, & natum est ex Maria Virgine Spiritus sancti operante virtute, appellandum erit Filius Spiritus sancti; quod absurdum est dicere.

86. Resp., Spiritus sancti virtute formatum fuisse ex Mariæ Virginis purissimo sanguine Corpus Christi; non autem ex ipso Spiritu sancto genitum; unde summa esset amentia Iesu Christi appellare Spiritus sancti Filium. Vid. Sanct. Thomas 5. P. q. 52. art. 1. v. & 5.

87. Dices. Annon suscepit cum Nestorio Mariam appellare *χριστορόχον Christotocon, matrem Christi;* quæ vox, inquiebat Nestorius, est significativa duarum naturarum, Deitatis, & humanitatis? Annon hoc nomine omnis tollitur equivocatio, quæ ex alia voce *θεοτόκον theotocos Dei Mater* oriri potest? Ita Nestorius in sua epist. ad S. Cælestinum (b).

88. Resp., potuisse quidem B. V. Mariam etiam appellari *χριστορόχον matrem Christi;* sed hanc vocem fuisse merito suspectam, postquam Nestorius duas in Christo dixit personas, diuinam, & humanam, & Mariam matrem hominis tantummodo blasphemico ore prædicandam esse contendebat; immo anathema in eos dicebat, qui eundem beatissimam Mariam Virginem *θεοτέκον Deiparām* devote appellabant. Hinc necessitas orta est, hoc potius nomine utendi, quam alio; tum quia aliud in perverso sensu usurpribatur, tum etiam quia nomine *Deiparæ omnium excellentissi-*

ma Mariæ Virginis prærogativa, & dignitas explicatur.

89. Neque vero timendum est, ne in hæresim Apollinaris labamur, quam perpetuo Nestoriani larvam Catholicis ad imum terrorem objiciebunt. Apollinariste enim, ut supra diximus Dissert. II. num. 58. seq., non cum Arianis divinitatem veram fuisse in carni, vel saltem fuisse ipsam Jesu Christi animam, stolidè communiscebantur; sed haec rejecta absurditate, Catholici Beatisissimam Virginem matrem Dei recte appellant, quia genuit Personam divinam secundum naturam humanam.

90. Obj. tertio. Non possunt ex una substantia duas generari; sed Deus, & homo duas sunt substantiae; ergo non potuit B. Maria esse mater Dei, & hominis.

91. Resp., hoc merum esse sophisma ex eo dictum, quæ nos dicamus, B. Mariam Virginem utramque Christi naturam genuisse, quæ falsum est; solum enim volumus, B. Mariam dici Dei genitricem, quia genuit naturam humanam, non in se subsistentem, sed hypostatico Verbo Dei unitam. Ita autem hoc sophisma diluebat Ferrandus Diaconus in doctissima epist. ad Anatolinum Rom. Ecclesiæ Diaconum: „ Proprie est nata de Patre divinitas pura; proprie est nata de intellectu eadem incarnationis divinitas. Et hoc distat inter unius Filii Dei duas generationes; quod in divina generatione nulla fuit huminitas; in humana generatione adunata fuit huminitati propriæ nascenti divinitati. Si enim dixeris, vel dicere volueris, *Maria semper Virgo proprie generatione humanitatem, non proprie genuit divinitatem,* videbitur sub aliquo modo hominem purum genuisse, quem nullo modo ita genuit, quia Verbo carnem factum proprie genuit.“

92. Ex his Ferrandi verbis etiam appareat, non posse Mariam Virginem absolute dici matrem Verbi divini, quia ad illius æternam generationem nullo modo concurrit; posse tamen, & debere dici matrem Verbi incarnati, quia ad generationem istam temporalem nonne id contulit, quod in generatione hominis aliae conseruant matres. Quod autem Ferrandus dicit, nata esse de Virgine divinitatem incarnatam, intelligi debet non de natura divina, quæ incarnata non est, sed de Verbo, quod caro factum est.

93. Obj. ult. Si B. Maria Virgo dici potest Dei mater, etiam S. Anna vocari potest Dei avia; at-

(a) Eadem similitudine Nestorius in rei suam ita utebatur Serin. n. 4 inquisiens: *ut igitur corpus parit, sed Deus animam trahit; neque ideo mulier dicitur anima genitrix, quia peperit animatum, sed potius hominis genitrix; sic quæ B. Virgo etsi peperit hominem, s. nul. cum illo pertransiente Dei Ferto, non ideo est Dei genitrix.* Hoc vero argumentum duxit ut probatur, a B. Virgine non esse genitrix humanitatem, sicut feminæ non generat animalium, inde a tem non sequitur, non esse genitam a Maria personam divinam,

secundum humanitatem; quia terminus generationis est persona; sicut mater generat hominem constantem ex anima, & corpore.

(b) *Ego quidem, inquiebat, & hanc vocem quæ est θεοτόκον, nisi secundum Apollinaris, & Arri suorum ad confusione naturarum proferatur, voluntibus dicere non cessar. Sed hic Nestorius protestationibus nullam fidem habebat, qui dolosas hominis fallendi artes probe noverant.*

atqui hoc secundum dici nequit; & Romæ anno 1667. damnatus fuit liber Jo. Thomæ a S. Cyriollo, cui titulus *Mater honorificata S. Anna*, in quo hoc nomine appellabatur: ergo &c.

94. Resp. cum doctissimo P. Laur. Berti, hanc locutionem, licet apud sanctos Patres inuisitatam, admitti posse, dummodo in sano rectoque sensu proferatur: quo sensu Jesus Christus verus Deus, dicitur secundum carnem filius David, a quo per Mariam Virginem descendit. Librum autem supra memoratum fuisse prohibitum, donec corrigitur, propter aspera quædam verba, quæ heteroclitam devotionem in rudibus, ac simplicibus excitare poterat. Dicebat etiam, S. Annam fuisse sororum Spiritus sancti, ac cum eo cognationem habere divinam. Ceterum nemo negaverit, S. Annam, ac S. Joachim fuisse parentes *Matris Dei*.

95. Concludo verbis Vincentii Lirinensis in *Commonitorio I.*, ubi postquam multa contra nefariam Nestorii hæresim dixisset, ita deniam colligit: „Quæ cum ita sint, absit ut quisquam sanctam Mariam divinæ gratia privilegijs, & speciali gloria fraudare conetur: est enim singulari quædam Domini, ac Dei nostri, filii autem sui munere verissime, ac beatissime ~~Nestoriana~~, Theotocos confitenda. Sed non eo modo Theotocos, quo impia quædam (Nestoriana) hæresis suspicatur, quæ asserit, eam Dei matrem sola appellatione dicendam, quod eum scilicet peperit hominem, qui postea factus est Deus, sed ut dicimus Presbyteri matrem, aut Episcopi matrem, non jam Presbyterum, aut Episcopum pariendo, sed eum generando hominem, qui postea Presbyter, vel Episcopus factus est. Non ita inquam sancta Maria Theotocos, sed ideo potius, quoniam, ut supra dictum est, jam in ejus sacrato utero sacrosanctum illud mysterium perpetratum est, quod propter singularem quædam, atque unicam personæ unitatem, sicut Verbum in carne caro, ita homo in Deo Deus est.“

98. Quæres, an vera, & orthodoxa fuerit propositione illa quorundam Monachorum ex Scythia: *Unus de Trinitate passus est?*

97. Resp. Quæstio hæc initio sæculi VI. a quibusdam Monachis in angulo Scythæ excitata dñi, multumque eruditorum ingenia, non in Oriente solum, sed etiam in Occidente exerent, non tantum, quam verborum diversitate. Et primo quidem S. Proclus, Nestorianorum malleus, post damnata in Concilio Ephesino Nestorianam impietatem in celebri sua epistola ad Armenios, tum in alia ad Joannem Antiochenum Christum appellaverat *unum de Trinitate incarnatum*, eundemque *unum de Trinitate Crucifixum*; quin aliquis Catholicorum contradiceret, solis reclamantibus Nestorianis.

98. Hisce propositionibus innochoo, saneque sensu prolati postea abusus est Petrus Gnaphæus, seu Fullo, ad Eutychianam hæresim confirmandam,

quæ duas naturas divinam, & humanam in Christo confusas fuisse volebat, immo Trisagio *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis* hæc verba addere ausus est, qui *passus es pro nobis*. Quam Fullonis temeritatem, & perfidiam merito Felix III. Romanus Pontifex condemnavit; quia Eutychiani hæretici passionem ipsi Divinitati tribuebant. Hinc illa propositio: *Unus de Trinitate incarnatus, & passus est, labis Eutychianæ pluribus, præcipue in Occidente, suspecta fuit, qui dicere malebant contra Nestorianos: Una de Trinitate persona incarnata est, & passa, scilicet in carne assumpta.*

99. Sub Imperatore Anastasio, ac sub Hormisdida Rom. Pontifice, quando Acaciano schismate feliciter extinto pax Ecclesiæ restituta fuerat, & Legati Pontificii Constantinopolim advenerant, magna pompa, & celebritate excepti, Monachi quidam Scythæ Victorem apud eosdem Legatos accusarunt, quod eam propositionem *Unus de Trinitate passus est*, admittere recusaret: Victore autem respondente, recidere se synodum Chalcedonensem, & epistolas Synodicas Leonis, ac Gyrilli, Monachi statim inclamarunt: *Allatior & unus de Trinitate*, tunc Legati Pontificii ad soviendas lites ita locuti sunt: *Quod non est in quatuor Conciliis definitum, nec in epistola Beati Papæ Leonis, nec nos dicere possumus, nec addere*. Hoc fuit magnæ illius controversiæ initium, Monachis contendentibus, hanc propositiōnem contineri in definitionibus fidei, Legatis attētum, aliisque timentibus, ne suo hoc prætextu Eutychiana factio reviveriset.

100. Monachi duce Jo. Maxentio, prolixum Legatis scriptum exhibuerunt, in quo potissimum S. Procli auctoritate suam Thesim propugnabant, & orthodoxam suam doctrinam tam de mysterio Incarnationis contra oppositas Nestorii, & Eutychitis hæreses, quam de Gratia contra Pelagianos, exponebant. Contra eos autem alii Monachi insurrexerint Acaciatæ, vel *Stultæ*, ita nuncupati a Flavio Studio, qui ipsis Monasterium in regia urbe extruxerat. Hi fuerant Eutychianorum hostes acerrimi, atque Apostolicæ Sedi funestis Accacianis temporibus fidelissime addicti; sed nimio insectandi Eutychianos ardore in suspicionem venerant Nestorianis, maxime quod negarent, R. Mariam Virginem *vere & proprie* Dei genitricem appellari posse. Legati autem primæ responsioni constanter adhærentes, litem definire recusabant, non contentantes quidem Scytharum thesim, sed neque illam necessario Conciliis, & epistolæ S. Leonii addendam judicantes. Quamobrem Monachi Scythæ ad Romanum Pontificiem Hormisdam, una cum Justiniano Imperatore, qui se totum illis litigiis immerserat, Scythis omnino favens, confugere decreverunt. Porro Hormisdas causam definire recusavit, quo usque redeuntibus suis Legatis de tota re certior fieri posset. Monachi Scythæ longioris moræ pertæsi, ac etiam redditum Le-

gatorum, quos sibi adversos probaverant, timentes, clam ab urbe recesserunt: qua de re valde conquerens est Hormisdas in epistola ad Possessorum, eosdem imprudentiae, obstinationis, atque etiam furoris, non tamen haereseos accusans, quam Hormisdas epistolam non ferenda petulantia impugnavit Jo. Maxentius, eruditus, sed procax Monachus, ut eum vocat Natalis Alexander. Hormisdas autem, quamvis saepius ab Imperatore, aliisque sollicitatus, quæstionem illam definire recusavit, semper respondens, nihil adjiciendum iis, que in Conciliis, & a S. Papa Leone contra Nestorianos, atque Eutychianos fuerant finita. Et interea utraque pars multis evulgatis scriptis suam sententiam mordicus defendebat.

101. Veruntamen post diuinam, atque acerrimam concertationem feliciter inventum est, Monachos illos, aliosque non paucos, qui alterutri litigantium parti adhærebant, nonnisi de vocibus inter se disputare. Utrique tam ab haeresi Nestorianae, quæ duas personas in Christo distinguebat, quam ab inpietate Eutychiana, quæ duas in Christo confundebat naturas, procul aberant; sed æstu disputationis abrepti suos adversarios minime intelligebant, eosque vel Nestorianæ, vel Eutychianæ haereseos accusabant.

102. Præclare Ferrandus Diaconus Carthaginensis, vir acerrimi iudicij in cap. 5. sue epistolæ ad Anatolium. „Omnis ergo Catholicus, inquietus, bat, ant unum de Trinitate passum simpliciter audiat, simpliciter dicat, aut loquens cautele; non tamen infideliter unam personam de tribus passum fateatur, nec ideo quemquam judicet haeticum, qui unum de Trinitate passum, cum illo sensu dicit, quo etiam ipse unam personam de tribus passum veraciter dicit“. Fæcundus etiam Hermianensis Ferrando suppar Lib. I. cap. 5. in eadem sententia fuit, licet magis probaret propositionem Monachorum Scytharum quam aliam, hac unica de causa, quia nomen personæ recentius est, ad profligandam haeresim Sabellii invectum, ut nos etiam cum S. Augustino notavimus Tomi. III. pag. 82. n. 159.

103. Hnic denum tam diuinæ controversiæ finem imposuit Joannes II. Hormisdæ successor. Cum enim Justinianus Imperator solemnem ad eum misisset legationem, has tres illi quæstiones definiendas proponens; primo utrum unus ex Trinitate Christus, & Deus noster dici possit, hoc est una de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona? Secundo, an Deus Christus carne pertulerit, impassibili Deitate? Tertio, an proprie, & veraciter mater Domini Dei nostri Maria semper virgo debeat appellari? Sanctissimus Pontifex Joannes coacta Synodo breviter, ac dilucide respondit, definendo primo, *Unum ex sancta Trinitate Christum esse*: secundo *Deum esse carnem passum*; denique *B. Virginem propriæ, & veraciter Dei genitricem ab omnibus catholicis recte confiteri*. Singulas vero hujus sue supremæ

definitionis partes S. Augustini testimonio confirmat, cuius doctrinam, inquit, secundum Praecessorum meorum statuta, Romana sequitur, & servat Ecclesia.

105. Causa ergo fuit Monachis Scythis adjudicata. Accœmetæ vero, qui ad impediendam hujus controversiæ definitionem nos Legatos Cyrus, ac Eulogium Romanum miserant, ut Nestorianismo infecti condemnati sunt. Accœmetas vero, inquit Pontifex, qui se Monachos dicunt, qui Nestoriani evidenter apparuerunt, Romana etiam eos dannat Ecclesia. Hujus Pontificiæ definitionis se testem oculatum exhibet Liberatus Diaconus Carthaginensis, qui Romæ tunc inorabatur, in cap. 20. *Breviarii*. Haec contigerunt anno 554. Ut vero hujus definitionis memoria peremis fieret, voluit Imperator Justinianus, ut hæc verba rhythmo, qui initio Missæ decantatur, insererentur: *Unigenitus Filius, & Verbum Dei &c. homo factus, & Deus noster cruci affixus, mortem conculcans, unus sanctæ Trinitatis, qui cum Patre, & Spiritu sancto glorificatur nunc, & semper, & in sæcula sæculorum*.

105. Idem Justinianus hac de re epistolam reddit ad Epiphanium Patriarcham Constantinopolitanum, quam pro lego in perpetuum valitura Codici suo inseruit. Eandem epistolam seu legem approbavit Joannes II., tum postea ejus successor Agapetus; qui tamen hæc verba in sua approbatione addidit: *Non quia laicis auctoritatem prædicationis admittimus, sed quia studium filii vestrae, Patrum nostrorum regulis conveniens confirmamus, atque roboramus*. Atque ita propositio Monachorum Scytharum tamdiu vexata, atque impugnata, non solum innocens reperta fuit, sed etiam ut fidei dogma a duobus summis Pontificibus approbata, ut qui eam adhuc rejicere andarent, ab Ecclesiæ communione separati censerentur, ut sejuncti ab Ecclesia fuerunt Monachi Accœmetæ in sua opinione nimis pervicaces. Ac denique idem Justinianus Imperator curavit, ut Thesis Monachorum a duobus Pontificibus Joanne II., & Agapeto jam consecrata, etiam ab œcumениca Synodo V. confirmaretur can. 10. his verbis: *Si quis non confitetur, Dominum nostrum Jesum Christum, qui crucifixus est carne, Deum esse verum, & Dominum gloriae, & unum de sancta Trinitate, talis anathema sit*. Et hæc pronostro quæsito sufficiant. Abinde satisfaciens plura cupienti amplissimus Cardinalis Henr. Norisius, qui eruditissimum hac de re edidit Dissertationem. Hujus autem Dissertationis apologiam Anonymus quidam suscepit; quam utramque reperies in T. III. Operum Theologicorum ejusdem Card. Norisii Venetiis 1769. in fol.

ARTICULUS II.

Nestorius vere hæreticus fuit; ac propterea in Synodo Ephesina jure, ac legitime damnatus, atque a Patriarchali sede dejectus.

106. *Diximus supra n. 24., inter eos ipsos, qui Nestorii hæresim se execrari profiteptur, aliquos inveniri, qui Nestorii personam defendere conantur, contendentes, enim imprudentia quidem, atque obstinatione peccasse, haud tamen ab orthodoxa doctrina Ecclesiæ de unitate personæ in Jesu Christo discessisse. Quod si virtutis esset, aut stupiditatis incredibilis, aut livoris, odii, ac detestandæ calumniæ rei censendi forent tot sancti, & doctissimi viri, & omnes Concilii Ephesini Patres, qui Nestorio ut hæretico anathema dixerunt. Ut itaque horum fides ponatur in tuto, sit.*

PROPOSITIO.

Nestorius omnino negavit, unicam esse in Jesu Christo personam, & Beatissimam Virginem Mariam vere posse appellari Deiparam; ad eoque jure ac merito ut hæreticus condemnatus fuit.

107. *Dubius modis hæc propositio luculentissime demonstratur; primo ipsius Nestorii verbis, quibus perspicuum fit, ab eo non fuisse admissum nisi unionem moralem divinitatis cum humilitate, non autem physicam, realem, & hypostaticam; unde sequebatur, duas fuisse in Christo personas, hominis, & Verbi. Deinde id ostenditur certis testimoniorum eorum, qui toti huic magnæ controversiæ interfuerunt, & sunt omni fide dignissimi.*

108. *Primo negavit Nestorius, Christum, qui natus ex Maria Virgine, qui passus, qui mortuus est, esse Deum. Ego, inquit Serm. IV. n. 2., natum, & mortuum Deum adorare non queo. Nam sententiam variis in locis repetit, Catholicos accusans, quod oppositum docentes, fateri adstringantur, Deitatem ipsam esse natam, passam, & mortuam; quo nihil absurdius, sacrisque litteris magis contrarium flugi potest. Unde etiam Serm. I. num. 6. *Habet, inquit, matrem Deus?* ergo excusabilis gentilitas, matres Diis subintroducens. *Paulus ergo mendax, de Christi deitate dicens: sine patre, sine matre, sine generationis narratione.* Et Serm. VII. n. 37. *Non per se ipsum Deus est, quod in utero figuratum est: non per se Deus est, quod creatum est a Spiritu Sancto.* Et frequentissime eadem repetit, aperte declarans, duos in Christo se distinguere filios; alium purum hominem, qui natus, pas-*

sus, ac mortuus est; alium Divinum Verbum, quod Filio hominis uitum fuit unione tantum morali, in ipso tamquam in templo inhabitans; quæ similitudo erat Nestorio admodum familiaris. In uno vero nouo aliter Christum Deum, & Filium Dei appellatum esse blasphemabat, quam Moyses appellatus est Deus, & Israel Filius Dei. Ut rerum omnium opificem, inquit in Quaternione 27. *Deum appellamus, & Moysem rursum Deum ... Et Israel Filium Dei ... ita quoque Christum Dominum, & Deum, & Filium, & Sanctum, & Christum appellamus.* Non ergo Nestorius imerito fuit hujus erroris accusatus, nec immerito propter suam pertinaciam, qua sapientius admonitus, præcipue a S. Cyrillo Alexandrinus, & a beatissimo Papa Cælestino, nunquam resipiscere, atque ad Catholicam Fidem redire voluit, æterno anathemate percussus.

109. Secundo accusatus fuit Nestorius, quod Sanctissimam Virginem Mariam ut Dei genitricem aguoscere, & prædicare nollet. Id autem tam certum est, quam quod maxime. Sermone enim V. num. 8. *Non incideo, inquit, nomen Virginis Christotoco.* Fateor enim reverendam esse eam, quæ suscepit Deum; per quam transierit Dominus omnium: per quam justitiae sol luxerit. Deus enim erat Verbum, & cum homine conjunctum, & in eo habitans. Nec unquam adduci potuit, ut fateretur, vere, & proprie ipsam esse Dei Matrem; sed hoc semper pugnacissime negavit. In uno Dorotheus, & Anastasius duo primi hæresecos Nestorianæ præcones ita palam blasphemare non dubitarunt: *Si quis Mariam Deiparam esse dixerit, anathema sit.* Et Nestorius ipse in suo primo anathematismo, quem Cyrilli anathematismis opposivit: *Si quis, inquit, eum, qui est Emmanuel, Deum verum esse dixerit, & non potius Nobiscum Deum; hoc est inhabitasse eam quæ secundum nos est, natum, per id quod unitus est nostræ, quam de Maria Virgine suscepit: Matrem etiam Verbi, & non potius ejus, qui Emmanuel est, nuncupaverit &c. ... anathema sit;* tum in Serm. XII. n. 9. hanc vocem Deiparam, tamquam Apollinaris, Arii, atque Eunomii hæresi infectam condemnat. Quod si usurpanda sit, non aliud eam significare vult, quam *αρθρωτόκον* hominis genitricem.

110. Quantum vero pertinet ad testes impietas Nestorii, abunde sufficere debet S. Cælestini Papæ, & Patrum Ephesiæ judicium. Primus lectis non solum S. Cyrilli accusationibus, sed etiam ipsius Nestorii litteris, quibus se ab omni criminatione purgare satagerat, sententiam excommunicationis in eum pronunciavit, nisi intra decimum diem suos damnaret errores (a). Patres autem Synodi Ephesiæ Act. I. sententiam damnatio-

(a) Ita ad Nestorium respondit S. Cælestinus ex Synodi sue judicio: *Aperte hanc nostram scias esse senten-*

tiam, ut nisi de Christo Deo nostro ea prædictes, que Romana, & Alexandrina, & universalis Ecclesiaz

tionis in Nestorium his verbis protulerunt: *Deprehendentes itaque, partim ex litteris, commentariisque ipsius, partim ex sermonibus, quos nuperime in hac Ephesiorum metropoli habuit, quique testimoniis comperti sunt, illum impie sentire, & prædicare, & coacti per sacros canones, & epistolam Sanctissimi Fratris nostri, & Comministri Cœlestini Romanæ Ecclesie Episcopi, lacrymis subinde perfusis, ad lugubrem hunc contra eum sententiam necessario venimus.*

Quæ sententia postea ab Episcopis 198. subscripta fuit, qui totidem sunt impietatis Nestorii irrefragabiles testes. Hi autem adeo erant de totius rei veritate securi, ut non dubitaverint eos omnes anathemate percellere, qui Nestorium anathematizare recusarent: *Omnes Episcopi simul clamaverunt: Quicumque Nestorium non anathematizat, anathema sit.*

111. Fuerunt quidem non pauci, qui rebus nondum satis elucidatis, Nestorii personæ favebant, ut Joannes Antiochenus cum suis Orientalibus, Candidianus Comes, qui a Theodosio missus fuerat cum potestate, ut reipublicæ tranquillitatem curaret, Irenæus Comes, nonnulli alii Aulici, atque ipse Imperator Theodosius, ex falsis relationibus deceptus; ac propterea in Cyrillum (a), & totam Synodum male animatus; sed paulatinus discussis tenebris veritas apparuit, ac Synodi Ephesinae acta tamquam legitima, & justa ubique recepta, ac probata suere, Nestorius et Patriarchali throno dejectus, in Monasterium Eupapiense, ut ibi pœnitentiā ageret, relegatus; & cum nondum quiesceret, iustante ipso Joanne Antiocheno, qui olim ipsi patrocinabatur, Oasim in exilium amandatur. Oinnia insuper ejus scripta, ut venefica igne combusta, eorumque lectio severissimis legibus interdicta; adeo ut qui modo Nestorium ab errore absolvere audent, totum mundum erroris accusare debeant, ut nulla amplius præteritum rerum historia certa sit.

112. De ea profecto minime dubitarunt anctores gravissimi, qui postea in Ecclesia doctrinæ orthodoxæ lande floruerunt, atque imprimis S. Leo magnus, qui in epist. ad Leonem Augustum 166. *Anathematizetur ergo, inquit, Nestorius, qui B. Virginem Mariam, non Dei, sed hominis tantummodo credidit genitricem; ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis; nec unum Christum in Verbo Dei, & carne sentiret; sed separatim, atque sejunctim alterum filium Dei, alterum hominis prædicaret.*

113. Theodoreetus etiam, qui aliquando Nesto-

rio patrocinatus fuerat, & diu ejus condemnationi restiterat, veritate, ut credere par est, tandem comperta, Lib. IV. *Hæret. Fibularum cap. 12.* post indicatas Nestorii blasphemias in Jesum Christum, ejusque sanctissimum Matrem, ita concludit: *Unle quoniam horrenda morte peribunt impii, Pontificatu per Sanctos Ephesi congregatos divino suffragio dejectus est, & ab Imperatore Oasim habitare jussus; futuri impiorum suppliæ illic sumpsit exordium.*

114. Vincentius Litinensis in *Commonitorio I. Nestorius*, ait, contrario Apollinari morbo, dum sese duas in Christo substantias distinguere simulat, duos introducit repente personas, & in aucto scelere duos esse vili *Filios Dei*, duos Christos; unum Deum, alterum hominem; unum, qui ex Patre, alterum, qui sit generatus ex matre. Atque ideo asserit, *Sanctam Mariam, non Theotocon, sed Christotocon esse dindam*, quia scilicet ex ea non ille Christus, qui Deus, sed ille, qui erat homo, natus sit. Ubi etiam hominis callide improbi fraudes detegit, ut non facile illi credendum sit, quando sensu specie tenus orthodoxo loqui videtur.

115. Idem testantur unanimi consensu Evagrius Lib. I. *Histor. Eccles. cap. 2.* Liberatus in *Breviario causæ Nestorianæ, & Eutychianæ cap. 4.* Facundus Hermaniensis, Lib. I. *de tribus capitulis; ceterique omnes illius actatis, vel posterioris Scriptores.*

116. Prob. altera propositionis nostræ pars, scilicet Nestorium jure, ac merito fuisse condemnatum, quæ ex hacenus allatis certissimis documentis sponte sua fuit. Et quidem primo Nestorius Romæ damnatus fuit in Synodo habita anno 430. a S. Cœlestino Pontifice, qui non solum a S. Cyrrillo, sed etiam ab ipso Nestorio, qui senne, ac iterum suam sententiam per litteras illi exposuerat, totius causæ Nestorianæ plenam habuerat notitiam. Aliam etiam Cœlestinus in eadem Nestorii causa Synodum Romæ habuit anno seq. pro mittendis suis Legatis ad Synodum Ephesinam; in qua iterum Nestoriana hæresis proscripta fuit; atque in ipsum Nestorium sententia depositionis confirmata, nisi erroribus ejuratis ad sanam mentem rediret. Damnata etiam fuit eadem hæresis in alijs Synodis, quas numero 15. aut 16. recenset P. Jo. Garnerius in Diss. II. ad Opera Matii Mercatoris. Inter eas autem tres sunt œcumenicæ, nempe Ephesina, Chalcedonensis & Constantinopolitanæ II., & in quibus Nestorii simul hæresis, & persona damnata fuit (b).

117.

Aulicorum artibus erat Cyrillo infensus; unde illi scriperat, eundem ad Synodum invitans. *Scito magnum abs te rerum perturbationem esse excitatam ... Neque prius nostrum te amicitudinem recuperaturum confidus, quam omni turbatione, & animarum ægritudine sedata es.*

(b) Nescio, quid sibi velit Samuel Basnagi, dum

tenet, & hanc perfidam novitatem intra decimum diem a primo innotescenis tibi hujus conventionis die numerandum, aperta, & scripta confessione damnaveris, ab universali te Ecclesiæ communione esse dejectum. Perfidas igitur novitates Nestorii ex ipsis Nestorii epistolis noverat Roman. Pontifex.

(a) Jam ante Synodum Theodosius Nestorii, atque

117. Nestorii personam ab hæresi vindicate contantur, contendentes eum solum imprudentia, verborum insolentia, præcipue autem pertinacia peccasse, ac propterea fuisse a Patriarchali sede in errore expunctum, non autem re ipsa duas in Christo personas proprie dietas posuisse, ac B. Mariam Virginem vere *Deiparam* esse, iniciatum fuisse, duplice id argumentorum genere se confidere posse confidunt. Primo ex Nestorii ipsis verbis, quibus orthodoxam suam mentem aliquando explicavit, & ex quibus quæ ipsi duriora, ac minus accurata excederunt, explicari volunt: secundo ex testimonio illistrum ea ætate virorum, quibus Nestorii doctrina perspecta esse debebat.

118. Obj. itaque primo. Orthodoxa Incarnationis doctrina hac in parte hæc quatuor continet; primo, Christum non esse purum hominem: secundo, non duos esse filios, sed unum: tertio, duas naturas divinam, & humanam in unam coalescere personam, seu hypostasim divinam: quarto B. Virginem Christum enixa dicendam esse Deiparam: atqui hæc omnia aperte docuit Nestorius pluribus in locis: ergo &c.

119. Prob. prima minoris pars. Serm. VII. n. 23. calumniam sibi impactam dispungens: *Non nudus homo, inquit, Christus, o calumniator, sed homo simul & Deus;* quod aliquibus Scripturæ Sacrae locis probat. Et Serm. XII. num. 2. ita emphatice loquitur: *In stupore remaneat genitium Paulus Samosatenus, qui nobis Domiuicam humanitatem nudam a Deitate delirat, qui solam præter divinitatem fabulatur hanc, quæ semper conjuncta est atque connecta, quæ eadem ac pariter potest, quæ Deus.*

120. Prob. secunda pars minoris. In Serm. II. num. 5. ita perspicue orthodoxam mentem expavit: *Divisio non est neque conjunctionis, neque potentie, neque filiationis, neque huius, quod est Christus. In his divisio non est. In Deitate vero, & humanitate divisio non est. Christus, secundum quod est Christus, indivisus est; & Filius, secundum quod est Filius, indivisus est: Non enim habemus duos Christos, vel duos Filios... Sed idem ipse est duplex, non dignitate, sed natura. Adhuc clarius Serm. XI. Hic, qui videtur infans, ait, hic qui recens appetet, hic, qui fasciis corporalibus eget, hic, qui secundum visibilem essentiam recenter est editus, Filius est, ut Scriptura docet, æternus... Novimus humanitatem infantis, ac divinitatem: filiationis unitatem servamus in deitatis, humanitatisque natura. Ac deinde aliis similibus locis omissis, in Serm. XII. Naturæ duplices, inquit, sed Filius singularis. Quid sermonem in calumniam vocas?*

121. Prob. tertia minoris pars de unione hypo-

statica. In epistola secunda ad Sanctum Cælestium R. P. aperte fatetur, utramque Christi naturam, propter conjunctionem summam, & inconfusam in una persona adorari. In epistola ad Alexandrum Hieropolitanum Episcopum, *Non duas personas, inquit, unam personam facimus, sed una appellatione Christi duas naturas simul significamus.* Hinc etiam in Synodo Lateranensi habita anno 649. Sectione V. hæc Nestorii verba recitantur: *Non alius erat Deus Verbum, & alius, in quo factus est homo; erat enim ambo una persona, dignitate, & honore adoranda ab omni creatura.*

122. Quarta pars minoris de voce *Deipara* adhuc evidenter ostenditur: *Dixi jam saepius, inquit in Serm. VI. num. 4. Si quis inter vos simpliciter, sive inter quoscumque alios voce hac Θεοτόκος gaudet, apud me nulla est de voce invidia, tantum ne Virginem faciat Deum &c.* Epistola III. ad S. Cælestium: *Ego autem, ait, & hanc quidem vocem, quæ est Θεοτόκος, nisi secundum Apollinaris, & Arii furorem ad confusionem naturarum proferatur, volentibus dicerre, non resisto.* Serm. XII. n. 7. *Damina eos, qui dicunt, secundum Apollinaris, & Arii sensum Dei generatricem, & ego una tecum clamo Θεοτόκον.* Ac deinde ibidem: *Filius Dei natus est, Deus Verbum, & homo: ergo quæ perperit, propter unitatem, dicatur Dei genitrix, id est Θεοτόκος.* Quæ est ratio a Catholicis semper adhibita, ad probandum, B. Mariam esse Dei genitricem.

123. Resp. hæc omnia a callidissimo hæretico fuisse prolata speciem tenus orthodoxe, revera autem in sensu inius proprio, qui posset cum suo errore facile conciliari; artem enim fallendi, & decipiendi incantos a magistro suo Theodoro Mopsuesteno apprime didicerat. Sed fallere non potuit Cælestium summum Ecclesiæ Hierarcham, non Cyrillum Patriarcham Alexandrinum, non Patres Synodi Ephesinæ, non tot alios doctissimos viros, qui apertam Nestorii hæresim cognoscentes, subdolis quibusdam locutionibus sibi imponi passi non sunt. Sed haud difficile erit singulas objectionis partes excutiendo, fallacias Nestorii detegere.

124. Ad primam ergo object. partem resp. Nestorium mala fide, atque ad fucum imperitis faciendum, calumniam hæresis Pauli Samosateni a se depellere voluisse. Vere autem dicebat contra Samosatenum, Christum non esse purum hominem, quia cum eo conjuncta semper fuit divinitas, sed nexus solum morali, non physice, & hypostatico, ut recta fides docet; unde natum, & mortuum Deum se adorare non posse dicebat, ac veram proinde Verbi Incarnationem negabat. Si-

mu-

in Annalibus politico-Ecclesiasticis ad ann. 430. n. 10. ita ex tripode pronunciat, veritatem Conciliorum Decretis anteponendam esse; quasi tot Concilia, tot Pa-

tres, tot Testes veritatem aut non cognoverint, aut turpiter prodiderint.

mulant, inquietabat S. Cyrillus de Nestorio, in expositione Anathesmatismi V. simulant, se incarnationis vocem almittere; verum incarnatum esse revera Dei Verbum non putant.... Asserunt sic, tamquam in uno quopiam homine ex Sanctorum numero, de Maria Virgine nato, habitasse Unigenitum Verbum. Ceterum a plerisque accusatus fuit Nestorius, quod saltem ex parte cum Paulo Samosateno sentiret. Legenda sunt, quae Marius Mercator scripsit in epist. de discrimine inter haeresim Nestorii, & dogmata Pauli Samosateni. Vid. infr. num. 158.

125. Ad secundum. Crassior erat fraus Nestorii, quæ facile a viris non obtusis, vel studio partium minime præoccupatis detegebatur, dum unum Christum, unumque Filium se agnoscere profitebatur. Neque enim aliam admittetbat inter duas naturas conjunctionem, quam moralem, affectus scilicet, qualis inter duos conjuges est; non autem illam veram, realem, & physicam unionem, quæ a S. Cælestino, a S. Cyrillo, aliisque Patribus orthodoxis exigebatur. Has Nestorianorum fallacias Synodus V. anathem. 4. exponit, eos nempe non aliam admittere duarum naturarum unionem, quam eam, quæ est secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum cæqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, aut secundum bonam voluntatem. Ex hac autem Nestorii doctrina manifeste conseguebatur, esse unum Christum, unam personam unitate morali, improprie, & metaphorice; non autem unitate physica, & hypostatica, quam nunquam admisit.

126. Inst. Nestorius in anathematismo quinto opposito anathematismi S. Cyilli hæc habet: „Si quis post assumptionem hominis naturaliter Dei Filium unum esse audeat dicere, et non sit Emmanuel, anathema sit.“ Quibus verbis aperte ostendit, se nonnisi duas naturas, non autem duas personas in Christo distinguere. Id etiam significabant ea verba, quæ ex quaternione 17. in Act. I. Concilii Ephesini lecta sunt: *Filius post carnem assumptam seorsum per se Filii nomine appellari non debet, ne duos Filios videamus inducere.*

127. Resp. hæc & similia verba potuisse in sensu orthodoxo accipi, si ab homine integræ & sinceræ fidei prolata fuissent, non autem quando prolata fuerunt a Nestorio, homine non suspectæ tantummodo, sed omnino perversæ doctrinæ; cui doctrinæ nullo modo repugnant subdolæ illæ & falaces loquendi formæ. Neinde nihil oberat Nestorianæ hæresi fateri in Christo unum Dei Filium naturaliter, dummodo hæc unitas non sit hypostatica, sed moralis tantummodo, qualem ultra Nestorius admittiebat. Neque sanioris criticæ regulis consentaneum videtur, ex similibus locutionibus veram expiscari Nestorii mentem, contrata, & tam gravia aliorum testimonia, immo con-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

tra iterata Conciliorum, ac suminorum Pontificium decreta, quibus non hæc solum verba, sed omnia Nestorii gesta, & dicta comperta fuerunt.

128. Ad tertiam. Eadem insigni versutia abutebatur Nestorius vocabulo personæ, quando eam in Christo unam esse fatebatur; suuendo scilicet personam, ut est vox juris; qua ratione etiam duo conjuges unam personam constituere dicuntur; non autem in sensu theologicō, prout hypostasi, & suppositum significat. Hanc Nestorianorum fallaciā detegit Synodus V. œcumēnica anathemat. 4., eos dicens per solam nominationem, & honorem, & dignitatem, & adorationem unam personam, & unum Filium, & unum Christum configere.

129. Ad 4. Suam fallendi arte magis exercet Nestorius, ubi de gloriose Deiparæ nomine agebat. Quia enim fidèles Marie cultui peculiariter addictos admodum offendit videbat ex delegato illo tanti honoris titulo, coactus & invita nomen Deiparæ ipsi concedere non recusabat, sed doloso sensu: non quia ipsa concepit, & peperit Deum, sed quia concepit, & peperit hominem Deo unitum. Suam hæresim non dissimulavit in ep. 1. ad S. Cælestinum, inquiens: *Si quis autem hoc nomen Θεοτόκος propter natam humanitatem, conjunctam Deo Verbo, non propter parentem proponat, dicimus quilem, hoc vocabulum in eam, quæ peperit, non esse conveniens: oportet enim veram matrem de eadem esse essentia, qua est ex se natum: ferri tamen posse propter ipsam considerationem, & quod solum nominetur de Virgine hoc verbū propter inseparabile templum Dei Verbi ex ipsa: non quia ipsa sit mater Dei Verbi; nemo enim antiquiore se parit.* Et Serin. IV. Aliud est dicere, inquit, quia nato de Maria conjunctus erat Deus ille, qui est Verbum Patris, quod est liquissimum, & firmum, atque irreprehensibile Gentilibus, & aliud, quia Divinitas in liguit nitivitye in mensibus decurrente. In Sermone vero XII. n. 22. non refugit appellare Mariam Θεοτόκη, modo sui adversarii non refugiant quoque eam dicere ἀνθρωπότόκον hominis genitricem: Confite te utrumque, ait Cyrillus indigitans, appellans Sanctam Virginem Θεοτόκον pariter, & ἀνθρωπότόκον. Et Serin. XIII. num. 51. has tres voces χριστοτόκην, θεοτόκην, & ἀνθρωπότόκην simul conjungi vult: quæ tamen recte conjungi non possunt, nisi duabus personis introductis. Nasci enim nonnisi personæ convenit.

130. Ob. secundo. Plures, & gravissimi testes Nestorium ab omni hæresi absolvunt, eum tantummodo culpantes, quod de vocibus cum Cyrillico contenderet, quod iniurias locutionibus suam fidem exponeret, & præcipue quod iis pervicaciter inhæceret, nolens communī de Mysterio Incarnationis loquendi usui se accommodare. Ita Johannes Antiochenus ad Nestorium scribēbat: *Si enim mens tua eadem sapit, & sentit, quæ*

Sancti Patres, Ecclesieque Doctores (nam hoc, Domine mi, & ex mulis, & ex communibus amicis de te accepimus) quorsum vereris piuum sensum convenienti voce publicare? Et infra: *Multi, ut intelligo, non infrequentes ex te audierunt, quod ipsam solam vocem, non piam quoque ipsius vocis notionem averseris.* Atque idipsum cum suo Metropolita de Nestorio sentiebant alii Episcopi Orientales in peculiari Synodo, quam Ephesi contra Synodus Cyrrillianam habuerunt, Nestorium ab omni haereseo nota absolventes, & Cyrrillum a sua Sede deponentes. Joannes quidem postea Imperatoris minis coactus in damnationem Nestorii consensit, sed hisce verbis generalibus & ambiguis, ut bene Theodoretus notavit: *Anathematizamus quocunque (Nestorius.) alter dixit, aut sentit, quam doctrina Apostolica continet.*

151. Multo magis Nestorio fayebat Theodoretus, vir doctissimus inter omnes, illius temporis Episcopos, quem Photius divinum nominavit. Ita enim scribebat ad Joannem epist. 2., „ Jam tuæ Sanetitati prædixi, quia si Domini mei venerabili, & Sanctissimi Episcopi Nestorii fuerat dogma damnatum, nec ego cum his, qui hoc faciunt, communicabo.“ Scribebas autem Andreæ Samosateno: „ Exigit, inquit, Aristolaus subscriptionem factædudum damnationis, & ut anathematizetur Sancti Episcopi dogma Nestorii. Scit autem vestra Sanctitas, quod si quis indiscrete doctrinam anathematizet ejusdem Sanctissimi, & venerabilis Episcopi; idem est, ac si pietatem anathematizare videatur.“

152. Denum Socrates L. 8. *Hist. Eccl.* c. 52. postquam aliorum opinionem de Nestorii erroribus indicasset, ita subdit: „ Ego vero, dum ejus libros iustro, hominem imperitum reperio... nec tamen mihi videtur imitari Paulum Samosatenum, aut Photinum, & Dominum omnino simplicem hominem dicere, sed solum Deiparæ ræ vocein, tamquam larynam reformidare... Sic eum sentientem reperio, tum ex ejus libris, quos legi, tum ex his, quæ amatores ipsius dicunt.“

153. Resp. cum Nestorius de industria perplexe, & obscure loquens sensus suos occuluerit, & doctrinam suam multis ambigibus involvere semper studuerit, mirum non esse, potuisse eam aliquos invenire patronos; præcipue vero cum S. Cyrrilli ejus adversari fides propter suos anathematismos, de quibus postea, suspecta aliquibus facta esset. His tamen nebulis dissipatis, & rei veritate perspecta, infelix Nestorius ab omnibus derelictus est, ejusque memoria etiam in subsequentibus Synodis damnata fuit. Audiantur, quæ Ephesini Patres ad Imperatorem scripserunt in Relatione Act. VI: „ Ad tegendam imposturam, inquit, usque adeo callidus fuit (Nestorius.), ut quidam quoque Sanctissimi Episcopi, occulato errore, ab eo decepti sint, eique sese a-

„ djunixerint, qui actus illius subscripserint. Qui tamen posteaquam dilucide quid sentiret, esent percontati, illumque suas blasphemias regentem competiissent, ab eo desciverunt, ac Sancta Synodo sese adjunixerunt.“ Sed expendamus singulos testes.

154. Joannes Antiochenus amicitia Nestorio junctus, initio illius magni dissidii eidem Nestorio adeo patrocinatus est, ut ipse etiam in suspicionem haereseos venevit; ac propterea Patres Concilii Ephesini in Relatione missa per Palladium ad Imperatorem dicere non dubitarunt, ipsum amicitiae malle gratificari, quam fidei utilitatem spectare. Suspicio aucta est, quando moram cum suis de industria trahens, Concilii initium impedito conabatur: inaliquoque magis, quando Conciliabulo cum suis Orientalibus coacto, Nestorii depositio ni subscribere detrectavit; unde etiam a Cyrrillo, & a toto Concilio communione privatus fuit. Existens tamen rerum abunde demonstravit, Joannem ab haeresi Nestorii fuisse alienum.

155. Nam primo certior factus de prima condemnatione Nestorii a Gælestino R. P., nisi intra decimquā diei resipisceret, litteras ad eundem Nestorium dedit, quibus significabat, licet decem dierum intervallum esset valde angustum, rem tamen esse ejusmodi, ut non decem diebus, sed uno, ino vero paucis horis tota confici posset videatur. Nam quid facilius, inquit, quam nomine commodo, multisque Sanctis Patribus usurpati, & vere nihilominus, salutarique ex Virginie ortui percongruo, in Christi oinnium nostrum Regis dispensatione uti? ... Si enim mens tua eadem sapit & sentit, quæ Sancti Patres, & Ecclesiæ Doctores, quorsum vereris, pius animi tui sensum convenienti voce publicare? Rogat deinde, ac maiorem in modum ipsum hortatur, ut non soluim vocem *Deiparæ*, sed etiam notionem huic voci subjectam recipiat. Etenim subdit, si id, quod nominis significatione offeratur, non recipimus, restat, ut in gravissimum errorem prolabamur. Quod Joannes uberior explicat, sensu omnino orthodoxo.

156. Post autem curante piissimo Imperatore Theodosio pax inter Jo. Antiochenum, & Cyrrilum feliciter restituta est, sed ea conditione, ut Nestorio, ejusque haeresi anathema diceretur. Hujus concordia historiæ legitur in epistola S. Cyrrilli ad Donatulum Episcopum veteris Nicopolis: ubi narrat, rejectas fuisse omnes conditiones pacis a Joanne una cum Orientalibus per Paulum Emissenum propositas, neque ipsum ad synaxim receptum, priusquam dato libello Nestorii dogmata suo scripto anathematizasset, seque illum pro deposito habere confessus esset, & ordinationi religiosissimi Episcopi Maximiani consenserit. Et idem Cyrrillus in alia epistola ad Acacium Militinæ Episcopum. Cum religiosissimus, inquit, Episcopus Paulus paratum se diceret, Nestorii blasphemias anathematizare, „ scri-

„ scriptoqne in illius depositionem consentire, atque id pro omnibus, & tanquam ex communi omnibus Orientalium Episcoporum persona sese facere affirmaret, “ tunc demum ad pacem, & communionem Ecclesiae fuisse admissum. Sed neque hoc contentus Cyrillus voluit, ut etiam ipse Jo. Antiochenus sua manu scriptam his de rebus confessionem ederet. Ac demum in epistola ad Valesianum Iconii Episcopum ita idem Cyrillus scribit: *Religiosissimi totius Orientis Episcopi, una cum Domino meo Joanne religiosissimo Ecclesiae Antiochenae Episcopo scripta, dilucidaque confessione palam fecerunt, se profanas Nestorianarum vocum novitates æque, ac nos condemnasse; sequi nullo unquam loco eas habuisse.* En igitur quales fuerint innocentiae, & orthodoxæ Nestorii testes. Atque haec onnia documenta, una cum aliis ad causam Nestorianam spectantibus in III. Parte Concilii Ephesini continentur Tom. III. Collect. Labbeanæ.

157. Theodoretus majore Nestorianismi suspicio-ne laboravit, & nonnisi rægre, ac serius quam alii, Nestorii damnationi consensit; consensit tamen, & cum a Dioscoro in prædatoria Ephesina Synodo fuisset a sua Cyrensi Sede dejectus, ad S. Leonem Pontificem Maximum confugit, a quo cognita ipsius resipiscientia fuit etiam pristino honori restitutus. In Concilio tamen Chalcedonensi debuit adhuc plenus suæ fiduciæ, & obedientiæ do-
cumentum exhibere, anathematizando scilicet Nestorium, atque impiam ejusdem hæresim.

158. Socratis deum testimonium ea parte, qua Nestorium ab erroribus Pauli Samosateni, & Photini absolvit, judicio eruditissimi P. Jo. Garnerii recipi potest, reipsa enim ab hujusmodi hæresibus, quas sæpius in suis Sermonibus execratus fuit, Nestorius videtur fuisse alienus; quamvis fortasse ex suo capitali errore duplicitis in Christo personæ, per legitimas consequentias convinci potest cum damnatis istis hæreticis convenire; quod ipsi a Catholicis non semel exprobratum fuit. Ita inter alios Marius Mercator in epist. de discrimine inter hæresim Nestorii, & dogmata Pauli Samosateni, Ebionis, Photini, & Marcelli n. 17. de Nestorio scribit: *In eo igitur Paulo Samosateno conjungitur, in quo habitatorem, & habitaculum pro meritis separat, dividens, quo lunicuique eorum sit proprium, ex diversitate naturæ; quod quidem illis ambobus cum Ebione, & Photino, & Galata Marcello commune est.* Judicium autem Marii Mercatoris, aliorumque, qui similia de Nestorio scripserunt, multo gravius est judicio Socratis, hominis in forensibus magis, quam in theologicis rebus exercitati.

159. Intolerabile autem est, quod idem Socrates addit, Nestorium solam Deiparæ vocem, tanquam larvam reformidasse. Neque enim de voce sola erat gravissima illa causa; sed de recta hujus vocis notio; que recta hujus vocis notio ab ipsa fundamentali Incarnationis doctrina pen-

debat. Si enim Verbum caro factum est, unione physica, & reali, & hypostatica sibi carnem copulando, rectissime consequebatur, ipsum esse de Maria Virgine natum. Id probe notavit præter alios multos vir imprimis eruditus, atque acutus Leontius Byzantinus in L. I. adversus Nestorium, moneus, „ non fuisse de vocibus controversiam, sed de modo totius mysterii Christi, quod non simpliciter ex hac, aut illa voce, aut ex quibusdam verbis approbandum est, vel improbabum, sed ex primis principiis: Principia vero esse modum unionis secundum hypostasim, & secundum σχέσιν habitationem: primum Patres tradidisse; alterum hæreticos, qui hac ratione d'ερωτοτύχη hominis adorationem induxerint“. Quæ & alia hujus generis si Bælius legisset, hanc ita facile pronunciasset (in art. Nestorius), totam hanc disputationem non fuisse, nisi de vocibus.

140. Dices. Liberatus in Breviario Hæresis Nestorianæ c. 5. Cyrillus, inquit, deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum perturbare volens; erat enim, ut dicitur, ejus inimicus.

141. Resp. Liberatum, Diaconum Ecclesiæ Carthaginensis facilius, quam par erat, quibusdam rumoribus aurem præbuuisse; nec ejus testimoniū, soli incertæ famæ innixum, ut dicitur, præponderare, aut æquiparari posse tot gravissimis, atque indubuis testibus, qui de nefaria Nestorii hæresi nos omnino certos reddunt. Quamvis Liberatus nomine deflorationum fortasse intellexit excerpta ex libris Nestorii, quæ Cyrus Patribus Ephesinis examinanda proposita.

142. Ob. tertio. Nestorius in Synodo tumultuosa, non servatis, immo aperte violatis omnibus juris regulis, condemnatus fuit. Nam primo Cyrrilus, quamvis rogatus, expectare noluit adventum Jo. Antiocheni, qui una cum suis Comprovincialibus Episcopis jam erat in Jamais, tertiis autem propter longinquitatem, & molestias itineris adesse non potuit. Immò Candidianus Comes semel iterumque jussit, ne initium Synodi fieret ante Orientalium adventum; sed ipsius mandata Cyrillus insuper habuit. Secundo neque expectare Cyrillus voluit Legatos Pontificios, qui propterea nonnisi post Actionem primam, in qua Nestorius condemnatus jam fuerat, Concilio interfuerunt. Tertio omnia una die summa festinatione peracta fuere, quibus nec plures sufficierent, si debita discussio, ut par erat, facta fuisset primo 12. Anathematismorum Cyrilli contra Nestorium, secundo Nestorii Sermonum, tertio doctrinæ Ss. Patrum, præsertim vero si Nestorio causam suam defendendi facultas fuisset facta, qui Synodo se adfuturum prouinserat, cum omnes convenissent Episcopi; ac saltem quatri duo Synodus differri postulabat. Etiam in sententia ipsa Nestorio significata livor & odium apparet, in ea enim Novus Judas appellatus est: quasi nimis exigua fuisset damnatiovis, & depositionis pœna, qui in injurya etiam,

infamia tam probrosæ appellationis adderetur.

145. Ad hæc addunt aliqui cum Svida T. II. p. 578. Pulcheriæ animum fuisse a Nestorio aversum propter justam objurgationem eidein a Nestorio factam; tum Euuchium Scholasticum magna pecuniæ vi corruptum, mutasse Imperatoris animatum contra Orientales, in cuius rei testimonium afferunt Acacii Berœensis epistolam, quam P. Lupus in sua collectione refert c. 14. aliaque hujus generis, quibus Basnagijs S. Cyrillum una cum sua Synodo infamare frustra conatur.

144. Resp. hæc omnia, quæ post Dupinium, Bællius, Basnagijs, aliique Romanæ Ecclesiæ hostes, non solum narrant, sed verbis etiam ornant, atque exaggerant, etiamsi vera essent, vim definitionis dogmaticæ contra Nestorium nullatenus posse infringere, postquam damnatio illius facta in Act. I. Conc. Ephesini confirmata fuit Act. sequenti, præsentibus, & approbantibus Apostolicæ Sedis Legatis, confirmata iterum a summo Pontifice Rom., & deinde a duabus proxime consecutis œcumenicis Synodis, Chalcedonensi & Constantinopolitana; ac deinde ab ipsis Nestorii patronis, Jo. Antiocheno, Theodoreto, & uno verbo ab universo orbe catholico acceptata. Universalis enim hic Ecclesiæ consensus totum illud, quod in ordine rerum gestarum peccatum fuisset, abunde sanaret. Sed præstat singulas objectionis partes breviter saltem discutere.

145. Accusatur Cyrillus minimæ festinationis, quia Nestorio quatridui dilationem concedere noluit, neque adventum Orientalium expectare. At vero iam 16. dies expectaverat. Synodus enim indicta fuerat ipsa sacra Pentecostes die inchoanda 7. Junii. Maxima pars Episcoporum aderat: tantæ procrastinationis tædio multi conquerebantur, aliqui infirmati, alii etiam mortui fuerant: æquum igitur erat, ut tandem aliquando rumperentur mœræ, & initium celebrandæ Synodi fieret. At Nestorius quatriduum petebat, iniqua petitio, cum ille jam Ephesi una cum decem Episcopis suarum partium adesset. Ulterius & die præcedenti mouitus fuerat, tum ipsa die semel, atque iterum ad Synodum invitatus; atque a duobus Episcopis ipsis amicis Theodoto Aucyrano, & Acacio Melitineni majorem in modum rogatus, ut deposita pertinacia ad communem Ecclesiæ sententiam accederet, sed frustra; ille enim magis insaniebat, palam dicens, se Deum bimestrem, aut trimestrem non colere. Tempus ergo erat, ut putridum hoc Ecclesiæ membrum excommunicationis falce resecaretur.

146. Sed expectandus erat, inquiunt, adventus Joannis Antiocheni, qui cum suis Episcopis Provincialibus non procul aberat. Verumtamen suspicio erat, valde fundata, eum de industria moras trahere, aliquid ex cunctatione beneficium pro suo sperantem. Duo etiam Episcopi ab eo permissi, dixerunt non semel, sed sæpius posse eo etiam absente Synodum inchoari. , Cum hæc

, illi renuntiassent, certoque constaret, tam ex mora quam ex iis, quæ nuntiata fuerant ipsius nomine, eum detrectare consensum; vel quod amicitiæ, quæ ipsi cum Nestorio intercedebat, indulgeret, vel quod is Ecclesiæ suæ fuerit clericus, vel etiam quod quorundam pro ipso deprecationibus morem gereret, S. Synodus in magna Ephesi Ecclesia, quæ appellatur Maria, sessionem celebravit. Ita causam non expectati adventus Orientalium exponunt Patres Ephesini in relatione ad S. Cælestimum. Nulla hic festinatio appetit, sed potius longa mora, quamquam non tanta, quanta a Nestorianis injuste postulabatur.

147. Quod vero mandatorum Candidiani Comitis, qui Synodi initium adhuc differri jubebat, nullam rationem Patres habuerint, non inde sequitur, eos sacra Imperatoris mandata violasse; lectæ etiam fuerant in ipsa prima Sessione litteræ Theodosii, in quibus nulla prorsus Candidiano potestas hac in parte fiebat; sed tantummodo jubebatur, ut diligenter prospiceret, ne dissensio ex mutuo repugnandi studio coorta increbresceret. Ceterum reliqua arbitrio Episcoporum relicta erant (Vid. sup. in not. ad n. 11.). Quainobrem Augustus, quanvis ei de re tota nondum probe consciente ideo displiceret, postea tamen omnia approbavit, atque pro auctoritate sibi a Deo concessa decretorum Ecclesiæ plenam executionem imperavit, & Nestorium una cum patuis ipsi pertinaciter adhærentibus Episcopis exilio relegavit.

148. Sic etiam nec Legati Pontificii, nec ipse summus Pontifex ullo modo de festinatione Patrum, aut de ulla alia vel minima sacrorum Canonum violatione conquesti sunt; sed postquam iis omnia exposita fuere, quæ Act. I. gesta erant, calculum suum incunctanter abjecerunt. Nec illis difficile, aut impossibile visum est, tot, tantisque res potuisse una die debita diligentia discuti, & determinari. Nam integra die a summo mane usque ad noctem Patres in Concilio sederunt; & duo præcipua controversiæ puncta jam constabant; scilicet qualis esset de mysterio Incarnationis universalis Ecclesiæ doctrina, & quales errores Nestorii; de utroque enim punto jam suminus Pontifex Cælestinus in Synodo Romana sua ediderat oracula. In Ægypto etiam, & Constantinopoli diu, multumque fuerat disputatum de nova Nestorii doctrina. Quainobrem mirandum non est, potuisse una integra die omnia rite peragi, quæ ad hanc item finiendam pertinebant. Hinc recte Synodus Chalcedonensis can. 14. etiam hac de causa epistolam Ibæ ad Marin Persam condemnavit, quod inculparet Ephesinam S. Synodum, tamquam sine examinatione, & quæstione Nestorium condemnasse.

149. Tempore antein, & patientia Lectorum abutuntur hostes S. Cyrilli, dum eum aut odio Pulcheriæ Augustæ in Nestorium, aut corruptis immensa auri copia Aulæ Ministris abusu in fuisse di-

dicunt, ad Nestorium æmulum, & adversarium suum opprimendum. Nuges hæc sunt, & ineptæ otiosis hominibus vendendæ, non autem inter eruditos proponendæ. Et Augustæ Puloheritæ pietas, & Cyrilli sanctitas sunt omnibus eruditis adeo perspectæ, & probatae, ut nulla possint calumnia in suspicionem vocari. Deinde a me pecuniis suis potuit Cyrilus corrumpere Sanct. Cælestini Papam cum tota sua Synodo, quando Nestorium ut haereticum condemnauit? Anne tot Santos Episcopos, non solum eos, qui Ephesi fuerant in Spiritu S. congregati, sed etiam qui erant ubique terrarum dispersi? Anne Synodos œcumenicas subsequentes quartam, & quintam, quæ Ephesinam confirmarunt? Sed piget de hujusmodi rebus cum modernis quibusdam hypercriticis disputare, qui ex paucis, quæ supersunt, hujus magnæ controversiæ monumentis, totam retro antiquitatem, eos etiam, qui illius pars magna fuerunt, falsi audent postulare.

150. Dices. S. Isidorus Pelusiota Cyrilli iniuste inimicus, ad eam scripsit lib. 1. ep. 511. „Multi ex iis, qui Ephesi coacti sunt, te traducent, ut tuas inimicitias persequenter, & ulciscementem, ac non ea, quæ Jesu Christi sunt, orthodoxe querentem. Theophili, inquit, ex sorore nepos est, illiusque mentem, ac sententiam imitatur. Ut enim ille perspicuum adversus divinitus afflatum, ac Deo carum virum Joannem furorem effudit: sic etiam iste gloria, ac se jactare expedit, etiam sialioqui latum sit inter eos, qui accusantur, discriminem“. Epist. 570. *Similitates*, inquit, ac dissidia compri prime. Ne privatæ, ac domesticæ contumeliae ultionem, qua tamquam ære quodam alieno a mortalibus obstrictus es, in viventem Ecclesiæ deriva, atque æternam ipsi dissensionem pietatis specie, atque obtentu compara.“

151. Resp., hæc scripsisse Isidorum falsis Orientalium rumoribus, atque claimoribus deceptum; & cum Cyrilum ut Filium suum diligeret, liberamente eum admonuit de iis, que contra ipsum spargebantur ab ejus implacabilibus hostibus. Ceterum quantum ad causam ipsam Ecclesiæ, Nestorii condemnationem & ipse urgetabat, pro qua etiam epistolam Imperatori scripsit, ut Aulicorum, qui Nestorio patrocinabantur, potentiam reprimeret; additque, universum orbem terrarum B. Virginem Mariam ut Deiparaam colere lib. 1. ep. 54. Sed hæc majore in luce ponentur sequenti

ARTIC. III.

*De anathematismis, & orthodoxa
S. Cyrilli fide.*

152. Ut supra diximus, in brevi Nestorianæ haereses synopsi n. 8., Nestorii blasphemias non nullis epistolis primum refutavit S. Cyrilus, ac postea iisdem duodecim opposuit anathematismos,

quibus sana, & orthodoxa de Mysterio Incarnationis doctrina exponebatur, quos Nestorius recipere noluit, sed totidem anathematismis impugnavit. Nestoriani, ut controversiæ definitionem evitarent, recriminatione utentes, Cyrrillum Apollinarismi, atque Arianismi accusare cœperunt; eaque accusatio re ipsa tantum valuit, ut apud Orientales Cyrilli fides suspecta redderetur: immenrito tamen, ut sequens declarabit

PROPOSITIO.

*S. Cyrilli epistolæ, atque anathematismi
injuria Apollinaris, atque Arii
. hæresis accusantur.*

153. Ad omnem hujus falsæ accusationis labem abstergendam sufficere debuissest judicium S. Sedis Apostolicæ; quandoquidem a S. Cælestino ita Nestorio scriptum fuisse invenimus (in Litt. ad Nestorium I. P. Conc. Ephes. c. 18.): *Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis (Cyrilli) fidem & probavimus, & probamus. Et tu admonitus per eum eadem sentias nobiscum, si vis esse nobiscum, o Frater.* Idem etiam sanctissimus Pontifex in ep. ad Joannem Antiochenum vocat S. Cyrrillum strenuum catholicæ Ecclesiæ, & filei defensorem.

154. Sed quoniam Nestorius, aliqui Cyrilli hostes Romani Pontificis judicio iniuste acqueverunt, alia ipsius orthodoxæ documenta afferenda sunt. Primo tota Ephesina Synodus quæ ab universali Ecclesia debita veneratione ut œcumonica, atque infallibilis auctoritatis excepta fuit, Act. I. Cyrilli non minus, quam Nestorii doctrinam accurato examine perpendit. Post autem ita declaravit in Relatione ad Imperatorem Theodosium: „Ac principio quidem Cyrilli, religiosissimi, sanctissimique Archiepiscopi epistolas de fide icriptas, cum hac expositione (fidei Concilii Nicæni) contulimus, collatasque dogmatibus, ac sententiis consentaneas reperimus, nec ultra in re doctrinam ejus ab illa expositione discrepantem. Scribentes item idem Patres ad S. Cælestinum R. P. ita de Cyrrilo loquuntur Act. V. Lectæ deinde sunt litteræ, quas Sanctissimus, Deoque dilectissimus Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Cyillus ad eum (Nestorium) scripserat, quas S. Synodus approbavit, ut recte, inculpateque exaratas, atque in nullo dissidentaneas divinis scripturis, traditæ videlicet fidei, & expositiæ in magna illa Synodo a S. Patribus, qui Nicææ Bithyniæ olim convenerunt, sicut tua quoque Sanctitas id probans testificata est. Hoc testimonium Concilii Ephesini est testimonium doctrinale universæ Ecclesiæ, sive, cui sine magno piaculo nemo refragari potest.“

155. Atque hæc Apostolicæ Sedis, atque Ephesinæ Synodi judicia, tamquam iueluctabile suæ

orthodoxiæ documentum allegavit ipse Cyrillus in sua ad Theodosium Imp. apologia, inquiens: „ Fidei namque meæ rectitudini testimonium perhibuit & Romana Ecclesia, & sancta quoque Sy nodus, ex universo, ut dicam, orbe, qui sub cœlo est, congregata. Quod enim nulla ex parte ab evangelica, & apostolica traditione aberrarim; immo vero quod rectam, minimeque obliquam sacrorum dogmatum semitam teneam, id posteaquam epistolas, quas ad Nestorium scripsoram, legisset, communis sententia confessi sunt omnes, & quidem scripto in ipsa Fidei monumentorum, rerumque gestarum.“

156. Idem postea, constansque fuit Ecclesiæ de ep. S. Cyrilli judicium. Nam in Synodo œcumenica Chalcedonensi in causa Eutychetis habita Act. II. cum lectæ essent duæ S. Cyrilli epistole, altera ad Nestorium, altera vero ad Joannem Antiochenum, Reverendissimi Episcopi exclamaverunt: *Omnes sic credimus, Papa Leo sic credit, Leo, & Anatolius sic credunt, omnes sic credimus, sicut Cyrillus, ita credimus, æterna memoria Cyrilli.* Et Act. V. in Definitione Fidei sacra Synodus, se epistolas synodicas beatissimi Cyrilli Alexandrinae Ecclesiæ Præsulis ad Nestorium, & Orientales suscepisse testatur. Et hæc quidem de S. Cyrilli epist. Nunc de ejusdem 12. anathematismis (a).

157. S. Cyrilli duodecim anathematismos fuissent in Synodo Ephesina probatos, aperte testatur Liberatus Diaconus in *Breviario* inquiens: „ Joannes Antiochenus cognoscens, quæ gesta fuerant Ephesi in damnatione Nestorii, & illa duodecim capitula Cyrilli in ipso Concilio suscepta, & confirmata, indignabatur valde contra Syndicatum.“ Id etiam testatus est Joannes Sebastianus Episcopus in epist. Synodica ad Leonem Augustum.

158. Sed longe maius, atque ineluctabile accedit testimonium Synodi V. œcumenicæ, quæ nonnulla Theodoreti scripta anathemate feriit, non alia de causa, nisi quia duodecim S. Cyrilli capitula impugnabant. Eademque censura feriit celebrem epistolam Ibæ ad Marin Persam, in qua laudati duodecimi S. Cyrilli anathematismi hæreses insimulabantur. Canone enim 15. ita sacro-sancta Synodus definivit: „ Si quis defendit impia Theodoreti conscripta, quæ contra rectam fidem, & contra primam Ephesinam S. Syn-

„ dum, & S. Cyrilum, & duodecim ejus capitulo expositi & non anathematizat ea, & eos, qui similia eis sapuerunt, vel sapient: insuper autem & omnes qui scripserunt contra rectam fidem, & S. Cyrilum, & ejus duodecim Capitula, & usque ad mortem in tali impietate permanserunt, anathema sit.“ Et can. 14. anathema pronunciat in eos, qui defendunt epistolam Ibæ ad Marin Persam, hanc inter cæteras afferens rationem, quod *S. Cyrilum*, qui rectam fidem Christianorum prædicavit, tamquam hæreticum, & similiter Apollinaris in ipso scriptis criminetur, & inculpet primam Ephesinam Sanctum Synolum, tanquam sine examinatione, & quæstione Nestorium condamnam, & duodecim capitula S. Cyrilli impia, & contraria rectæ fidei vocet.

159. Accedit insuper testimonium Vigilii summi Pontificis, qui in Decreto, quo Rusticum, & Sebastianum Romanæ Ecclesiæ Diaconos depositum, *Synodicam*, inquit, *beatæ recordationis Cyrilli epistolam ad Nestorium*, cum duodecim capitulis *S. Synodus Ephesina prima suscepit*, & *beata Chalcedonensis Synodus*, ad convincendas Nestorii resanas in definitione fidei legitur posuisse. Simile testimonium reddidit Gregorius II. Pontifex Maximus in Professione fidei missa ad S. Germanum Episcopum Constantinopolitanum, ut proinde orthodoxa S. Cyrilli fides aliis testibus minime indigeat.

160. Ob. primo. Præter apertos Cyrilli hostes, Nestorium, Joannem Antiochenum cum suis Orientalibus, Theodorum Mopsuestenam, Theodoretum, Ibam, Andream Samosatensem, aliasque similes, Cyrilli doctrinam, & peculiariter XII. Capitula, hæreses Arianæ, & Apollinaristarum accusarunt viri omnino orthodoxi, & a partium studio prorsus alieni. Talis fuit S. Gennadius Episcopus Constantinopolitanus, qui Cyrillo jam defuncto, Librum edidit contra ejusdem anathematismos, cuius nonnisi duo fragmenta supersunt apud Facundum Hermianensem lib. 3. c. 4., in quibus ita loquitur: „ Væ mihi a malis; heu ... Quales Cyrilli Ægyptii, & quantas blasphemias incurri, & quantas blasphemias audivi! ... Omnia supereminentiam blasphemiarum jaculatus est aduersus S. Patres, aduersus eorum priores Apostolos, aduersus ipsum Salvatorem in resurrectionem meditatus est. Assumptam quidem huma-

(a) Longe major fuit de orthodoxia Anathematismorum, quam epist. S. Cyrilli concertatio. Non solus enim Nestorius eos confutavit oppositis aliis 12. anathematismis, sed etiam Andreas Samosatensis, & Theodoreus Cyrensis eos damnarunt: quorum tamen accusationibus S. Cyrillus singulariter respondit. Eos acriter impugnavit etiam Jo. Antiochenus cum suis Episcopis Orientalibus in Conciliabulo Ephesino, & non pauci alii. Sui ipsius defensionem non præterinisis S. Cyrillus tribus singularibus libris. Suffragatorem, &

sua causæ patronum habuit Marium Mercatorem, qui Nestoriana Capitula antirethrica solide refutavit. Eadem deum dissipatis primis illis officiis, quas controversiae æstus induxerat, ab omnibus ut orthodoxa excepta sunt; quanquam P. Jo. Garnerius definiri non posse dicat, quandonam illi tam vexati anathematismi vim Canonum habere coperint. Eosdem in latinam lingnam primo transtulit Marinus Mercator, postea autem Dion. Exiguus.

„ manitatem *ex nobis*, & pro nobis injuriat: di-
„ vinam ejus naturam, & impossibilem passioni-
„ bus subjaceere contendit ... Anathematizaturus est
te Deus, paries dealbate. Nec tamen, ut ibidem
pro re sua observat Facundus, fuit sancto illi E-
piscopico aliquod negotium facessitum (a).

161. Resp., iis omnibus, qui vel studio par-
tium male contra S. Cyrillum animati, vel pro-
pter disputationis æstum ejus mente non bene in-
tellecta, orthodoxam ipsius doctrinam criminati
sunt, longe præferendos esse eos testes, quos su-
pra allegavimus, qui & numero, & auctoritate i-
stis longe præcellunt; & quorum aliqui eo etiam
majore fide digni sunt, quia controversia jam si-
nita, rebusque pacatis facilius rei veritatem co-
gnoscere potuerunt. Sic inter alios Jo. Antioche-
nus, omni simulata deposita pacem & concordiam
cum Cyrillo iniit; & ipse Theodoretus acerrimus,
si quis alias, capitulorum Cyrilli condemnator,
in ep. 83. ad Diocorum multa in laudem ipsius
S. Cyrilli habet, ejusque verbis, & auctoritate in
suis dialogis usus est contra Apollinaristas, ipsum
enumerans. inter eos, quos *orbis lumina*, & fi-
dei duces, ac magistros appellat.

162. Non parum certe molestias ingerunt terrifi-
cantes illæ inventivæ, quibus sanctissimus, & lau-
datissimus Episcopus Gennadius Cyrilli jam defun-
cti memorie insultavit; cuius scripta fuerant jam
in duabus Synodis Ephesina, & Chalcedonensi
probata; adeo ut nonnulli de fide Hermianensis,
apud quem solum hæc reperiuntur, dubitare ina-
lterunt. Sed si S. Gennadius ita in Cyrillum, or-
thodoxæ fidei athletam, debacchatus fuit, nœvus
certe hic est in sancto illo viro, virtutum alia-
rum, quibus resulxit, tegumento operiendus. Ex
aliqua parte, licet non omnino, excusari etiam
potest Gennadius, quia, ut ipse Facundus obser-
vat, *talia de Cyrillo non scriberet, nisi dicentes*
intentionem minus intellexisset ... Potuit enim
& ipse de Christiana religione, que recta sunt,
credens, non intellectum Beatum Cyrillum bona
intentione culpare.

163. Dices secundo. S. Cyrillus ad pacem ineundam
cum Orientalibus coactus est sua Capitula sup-
primere, & tacite saltem retractare, contraria scri-
bens iis, quæ in suis anathematisinis scripsaserat.

164. Resp. hoc esse manifeste falsum; siquidem
narrat ipse S. Cyrillus in ep. ad Acacium Meli-
tinensem, id quidem sibi fuisse propositum, se-
tamen inquam conditione constanter repudiase-
re, „ Volebant, inquit, omnia aboliri, quæ vel
„ epistolis (in ep. ad Nestorium illi anathema-
„ tismi continebantur), vel tonis, vel libris vul-

„ gaverain, & soli filei, quæ a Ss. Patribus no-
„ stris Nicææ elita fuerat, consentire. Ego vero
„ ad ista ita rescripsi: *Expositioni filei*, quam
„ Nicæni Patres edulorunt, a lheremus omnes,
„ nihil eorum, quæ in ipsa continentur, labe-
„ factantes ... Quæ vero recte contra Nestorii
„ blasphemias scripsinus, ea hujusmodi esse,
„ ut nulla nobis ratione persuaderi possit, ut
„ recte scripta esse negemus.“

165. Ideo autem aliqui suspicati sunt S. Cyril-
lum sua capitula retractasse, quia magis Eccle-
siæ pacis, quam sui honoris studiosus, tandem
consensit, ut Orientales suis capitulis subscribere
non cogerentur, contentus ea Fidei confessione,
quam ad ipsum miserant, & quin ut orthodo-
xam & ipse subscrapsit. Ita rem totam exponit eti-
am Facundus Hermianensis Lib. VI. cap. 4. inquiens: „ Quoniام beatus Cyrillus Orientalium
„ legatione suscepta, magis quod a Consacerdoti-
„ bus suis expetebatur, festinavit implere, quin
„ dictorum suorum, in quibus offensi fuerant,
„ sufficientem purgationem facere, ideo putatus
„ est, veluti pristino errore damnato, Orienta-
„ lium admonitione conversus; cum ille recupe-
„ rande unitatis cupidus, in defensione dicto-
„ rum suorum noluerit immorari“. Quæ, & al-
li ab Hermianensi allata manifeste ostendunt, S.
Cyrillum pacis studio non exigisse ab Orientalibus
suorum capitulorum subscriptionem, non au-
tem eadem retractasse.

166. Dices secundo. Synodus Chalcedonensis
Theodoreum tantummodo adgit ad dicendum an-
athema Nestorio, non autem ad ea retractanda,
quæ contra XII. S. Cyrilli anathematismos scrip-
serat, quod proent dubio exegisset, si vera fuisset,
& orthodoxa anathematismorum doctrina.

167. Resp., eadem œconomia etiam Synodus
fuisse usam, ne pax turbaretur, contentam, quod
Theodoreus anathema Nestorio, ejusque hæresi
diceret. Ita Leontius Byzantinus Acephalis eamden
difficultatem opponentibus, „ Responsum, inquit
„ Act. VI., ob id non tam accensando Synodum,
„ quam Cyrillum hominem sanctum. Nam is coim-
„ munione cum Orientalibus, & cum ipso Theo-
„ doreto constituta, non postulavit ab eo, ut ana-
„ themate scripta sua, quæ contra XII. capitula
„ facta fuisse, execraretur. Quod igitur ipse
„ Cyrillus, vir sanctus, non fecit, ob ejus inter-
„ missioneam, an Synodus culpari meretur? “ Ni-
„ mimum longa experientia docuit, inter S. Cyrilli
„ scripta, & scripta aliorum, qui hæresim Nesto-
„ rianam ex animo damnabant, non nisi verborum
discrimen, & pugnam esse; & utramque partem
non

(a) Facundus Hermianensis in Africa Episcopus, dum pro trium Capitulorum scilicet Theodori Mopsuesti, Theodoreti, Iba Edesseni, defensione scribenthal, hoc loco mentionem fecit diorum sanctissimorum E-
piscoporum, scilicet Gennadii Constantinopolitani, &

Isidori Pelusiota, a quibus (potissimum vero a pri-
mo) Cyrillus acriter reprehensus inventur, quin ta-
men ipsi fuerint in Concilio V. damnati; unde infere-
bat Facundus, inique acutum fuisse cum aliis tribus,
qui nec magis fuerant Cyrillum insectati.

non solum a Nestorii, sed etiam ab Apollinistis, Arianorumque hæresi procul abesse. Quamquam de Theodoro Mopsuesteno, Iba Edesseno, & Theodoreto peculiaris quædam ratio dubitandi esset, ut postea videbimus.

168. Obj. secundo. Reipsa examinatis XII. Cyrilli anathematismis hæresis Ariana, & Apollinaria facile detegitur. Primus enim anathematismus sic habet: „Si quis non confitetur, Deum esse Emmanuel, & propterea Dei genitricem S. Virginem, peperit enira secundum carnem factum Dei Verbum, anathema sit.“ Reprehendebant illa verba secundum carnem, quasi B. Virgo carnaliter genuisse dicitur, nempe ex virili commercio: secundo quod Verbum Dei fuerit in carnem conversum sensu Apollinaris.

169. Secundus anathematismus hic erat: „Si quis non confitetur, carni secundum subsistitiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eumdem scilicet Deum simul, & hominem, anathema sit.“ Hunc loquendi modum secundum subsistentiam, vel hypostasim Theodoretus reprehendebat tamquam insitatum, & faventem hæresi Apollinaristarum, quasi Verbum sit in carnem conversum.

170. Tertius hic erat. „Si quis in uno Christo dividit substantias post unitatem, sola eas conexione coriungens, quæ secundum dignitatem est, vel etiam auctoritate, aut potestatem, & non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem, anathema sit.“ In hoc anathematismo primum redarguebatur Cyrillus, quod duas distingueret substantias, seu ὑποστάσεις, cum antea nonnisi unam dixisset: deinde quod unitatem diceret naturalem, quæ vox hæresim redolebat Ariananam.

171. Quartus anathematismus hic erat: „Si quis dividit personis duabus, vel subsistentiis eas voces, quæ in apostolicis scriptis continentur, & evangelicis, quæ de Christo a Sanctis dicuntur, vel ab ipso etiam de seipso, & has quidem veluti homini, qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptaverit, illas autem tamquam dignas Deo, seli Dei Patris Verbo deputaverit, anathema sit.“ Hoc anathematismo renovari dicebant hæresim Arii, & Eunomii, qui unicam in Christo agnoscabant naturam humanam, eique soli omnia, quæ de Christo in sacris litteris praedicantur, adaptabant.

172. Quintus anathematismus hisce verbis conceptus erat: „Si quis audet dicere, Christum hominem **θεόν** idest Deum ferentem, ac non potius Deum esse veraciter dixerit, tamquam unum Filium per naturam, quod Verbum caro factum est, & communicavit similiter carni, & sanguini, anathema sit:“ Arguebatur hic Cyrillus perperam damnam vocem *Deiferum*, quæ a Sanctis Patribus usurpata fuit.

173. Sextus. „Si quis dicit, Deum, vel Dominum Christi esse Dei Patris Verbum, & non

„magis eundem ipsum confitetur, Deum simul, & hominem, propterea quod *Verbum caro factum est* secundum Scripturas, anathema sit.“ Huic nihil aliud objiciebat Theodoretus nisi a Verbo assumptam esse formam servi, & propterea ab Isaia servum nominari.

174. Septimus. „Si quis Jesum hominem operatio Dei Verbi dicit adjutum, seu ἀνθεμίον μέρον, & ei Unigeniti gloriam, tamquam alterius præter ipsum existenti tribui, anathema sit.“ Hæc Cyrilli verba contendebant Orientales cum illis Apostoli pugnare Ephes. 19. dicens: secundum operationem potentiae virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & cum aliis S. Petri Act. II. 33. Dexteræ Dei exaltatus.

175. Octavus. „Si quis audet dicere, assumptum hominem coadordanum Deo Verbo, & conglorificandum, & communupandum Deum, tamquam alterum eura altero (nam cum syllaba semper adjecta hoc cogit intelligi), ac non potius una supplicatione venerator Emmanuel, umquam ei glorificationem dependit, juxta quod Verbum caro factum est, anathema sit.“ In hoc Orientales Cyrillum sibi minime constare dicebant, utpote qui alibi Verbum Patri assiders cum carne, & sic adorari docuisset.

176. Nonius. „Si quis unum Dominum nostrum Jesum Christum glorificatum dicit a Spiritu sancto, tamquam qui aliena virtute per eum usus fuerit, & ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus, & posse in hominibus divina signa facere, ac non potius proprium ejus Spiritum dicit, per quem divina signa complevit, anathema sit.“ Hic rursus contradictionem inveniebant cum iis, quæ alibi Cyrillus docuit, nempe Christum non solum fecisse signa in spiritu, sed etiam post mortem vivificatum a Spiritu. Et quidem ipse Christus testatus est, se in spiritu Dei dæmonia ejicere.

177. Decimus: „Pontificem, & Apostolum Confessionis nostræ factum esse Christum divina Scriptura commemorat: obtulit autem semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo, & Patri. Si quis ergo Pontificem, & Apostolum nostrum dicit factum, non ipsum Dei Verbum, quando caro factum est, & juxta nos homo, sed velut alterum præter ipsum specialiter hominem exprimuliere: aut si quis dicit, & pro se obtulisse semetipsum oblationem, & non potius pro nobis solis; non enim egit oblatione, qui peccatum omnino nescivit, anathema sit.“ Objiciebant Orientales, id repugnare Apostolo dicenti Hebr. IV. 15.: Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia, pro similitudine absque peccato; quod de humana Christi natura intelligi volebant.

178. Undecimus: „Si quis non confitetur, car-

„ ipsius Verbi Dei Patris , sed velut alterius praeter ipsum , conjuncti eidem per dignitatem , aut quasi divinam habentis habitationem , ac non potius , ut diximus , vivificatricem esse , quia facta est propria Verbi , cuncta vivificare praevalens , anathema sit . „ Hunc anathematissimum suspectum reddebat , quasi caro Christi non vere , & proprio humana caro fuerit , & nostræ similis . Theodoretus vero hunc anathematissimum accusabat Apollinarismi , quod nec anima , nec anima carnis in eo fuit mentio ; quasi anima Christi fuerit ipsum Verbum .

179. Duodecimus . „ Si quis non confiteretur , „ Dei Verbum passum carne , & crucifixum car- ne , & mortem carne gustasse , factumque primo- genitum ex mortuis , secundum quod vita est , „ & vivificator ut Dens , anathema sit . „ Hic au- ten conquerebantur , Divinitatem dici passibilem , sensu Apollinaris .

180. Operæ pretium duxi , ipsa S. Cyrilli verba in medium afferre , ut ita facilius recta ejus doctrina & intelligi , & contra obtricatores defendi possit . Neque enim alius fuit hujus Sancti Patris scopus , quam omnes Nestorii blasphemias , quæ ex capitali ejus errore duplicitis in Iesu Christo persone fluebant , sigillatim confutare . Qui etiam ad omnem a se amovendam suspicionem non semel , sed crebro professus est , se Arii , Photini , atque Apollinaris impia dogmata rejicere , ac detestari , atque in tribus libellis , quibus anathematismorum doctrinam exposuit , ac vindicavit , ita dilucide suam mentem declaravit , ut nullus fuisset contradicendi locus , nisi adversarii aut disputationis æstu , aut nimia in Nestorium proponesset in transversum acti . Sed breviter singula explicemus .

181. Primo . Vitio vertebatur Cyrillo , quod di- xerit , B. Mariam carnaliter , vel secundum car- nem genuisse Dei Verbum . Respondebat vero Cy- rillus in Apologeticō : Carnaliter dicere non est tollentis admirabilem Divinitatem , neque ever- tentis Spiritus sancti operationem , qua in utero formarunt partum : sed docentis potius , quo si- cut Deus gignitur divine , digne Deo , secundum suam naturam , ita homo humane , hoc est car- naliter . Nempe non poterat melius exponi , quod S. Joannes dicit , Verbum esse factum carnem ; & Patres Nicæni in Symbolo , Deum esse incar- natum , & hominem factum . Sed hæc doctrina displacebat Nestorianis , qui negabant , Verbum as- sumpsisse humanam carnem in unitate personæ , volentes personam Verbi fuisse unitam personam hominis nexus moralis , non hypostatico . Neque etiam metuenda hic erat Apollinaristarum insania , scilicet Verbum fuisse in carnem conversum ; cum enim dicatur , Verbum esse factum carnem , & subdatur , habuisse in nobis , inanis significatio , Verbum id mansisse , quod prius erat : alias non potuisset habitare in nobis .

182. De secundo anathematismo fatetur S. Cy- rillus Gazzaniga Theol. Tom. V.

rillos , illam vocem secundum hypostasim κατ' ὑπόστασιν novam esse , necessario tamen a se adhibitam ad excludendam illam unionem mortalem secundum affectum , & inhabitationem , quam Nestorius introducebat ; sicut in Concilio Nicæno nova vox ὑπόστασις adhiberi debuit ad præcludenda Arianorum cœliitia ; hac tamen voce non tolli duarum distinctionem naturarum ; eam denique suis se probatam in ipso Concilio Ephesino , quando probata fuit epistola ipsius S. Cyrilli ad Nestorium , in qua expresse dicebatur , Deum Verbum uni- visse sibi secundum hypostasim carnem anima- tam rationali animæ .

183. Tertium suum anathematissimum ita ortho- doxe exposuit S. Cyrillus , ut per duas substan- tias ὑπόστασις hoc loco duas naturas intellexerit , quæ post unionem manent quidem distinctæ , sed non divisæ , ut volebat Nestorius , easdem non co- jungens , nisi secundum lignitatem , auctoritatem , aut potestatem , non autem vera , ac substantia- li unitate . Atque hoc sensu appellasse se hanc unionem naturalem , seu realem ; non autem ut falso interpretabatur Theodoretus , quasi esset unio coacta , & necessitate extorta ; quæ interpreta- tio est omnino falsa ; nam etiam homo est natu- raliter rationalis non tamen coacte , & contra suam voluntatem .

184. Quartum adhuc facilius explicabat Cyril- lus , docens , omnes quidem voces , quæ in sacris litteris dicuntur de Christo , convenire divino Verbo ; sed non omnes secundum eamdem naturam ; alia euin de ipso prædicant secundum naturam divinam , & alia secundum humanam ; ut sémpre tamen unica sit persona , quæ secundum naturam divinam dicatur ab æterno genita ex Patre , secundum humanam autem in tempore nata ex Virgi- ne Maria ; quæ catholica est Mysterii incarnationis intelligentia , ut postea contra oppositos Euthy- chetis erores uberiorius declaratum fuit .

185. In quinto anathematismo testatur Cyrillus , se condemnasse vocem Deiferum in sensu Nestorii , qui non alia ratione Jesum Christum Deiferum appellabat , quam Moysem , ceterisque viros sanctos , qui Deum in se habitantem per gloriam gestabant : non autem hanc vocem proscribere in eo sensu , quo a quibusdam Patribas ante Nestorium fuerat usurpata , ut non particularem qual- dam divinam gratiam suscepisse credatur , sed ut totam sibi unitam habeat Filii deitatem .

186. Sexti anathematissimi verba ita recte expo- nebat Cyrus , ut Christus Dominus , qua homo est , servus dicatur æterni sui Patris , utpote per- sona ab ipso Patre distincta , sui tamen ipsius Deus , ac Dominus dici vegetat , quia ipse item simul est Deus , & homo ; sive personarum distinctione .

187. Septimum sic explicabat : non insiciari se operationes Verbi in natura humana , tanquam in instrumento sibi hypostatico unito ; sed solum quod Verbum operatum sit in eadem natura humana , tanquam in altero a se disjuncto , seu in natura hu-

humana, ut per se subsistente. „ Quod autem Parenter ex mortuis resuscitasse Dominum Jesum dicatur, opere scilicet circa carnem ejus effecto, nemo est, qui ambigat. Ipse autem cum sit vita, & vivificator, & operatoria virtus Patris, suum vivificabat templum, juxta illud: solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo il- lud. Itaque quod vivificabatur, non erat alienum, neque alicuius ex hominibus nobis similius, sed proprium ipsius Verbi corpus. “ Qua doctrina sic explicata nihil verius.

188. Octavi anathematismi explicatio a Cyrillo facta subtilis quidem est, attamen vera. Observabat enim, illam particulam conjunctivam *cum ov*, & *per* diversum sensum efficere posse, prout diversis rebus adaptatur. Si enim dixeris, animam honorari *cum* suo corpore, vel animam *cum* suo corpore unum animal esse, non propterea intelligitur, animam, & corpus duos esse homines, cum sint duas ejusdem hominis partes. Sed si dixeris, Joannem *cum* Petro in templum ascendere, vel Petrum, & Joannem homines coappellari, non jam unum, sed duos homines significas. Recte ergo potuit dici, Verbum Patri assidere *cum carne*, quia hoc loquendi modo unus Filius significatur in duabus naturis subsistens. Haud recte tamen dici posse, *hominem coadordanum Deo Verbo* & *conglorificandum*, & *connuncupandum Deum tamquam alterum cum altero*; quia tunc idem est, ac dicere, duos esse adorandos, glorificandos, & nuncupandos Deos.

189. In noni articuli defensione Cyrillus calumnijs postulabat suos adversarios, nusquam enim se negasse ait, Jesum Christum per Spiritum sanctum signa edidisse, sed solum per Spiritum sanctum, tamquam per alienam virtutem; cum ipse Spiritus, per quem divina signa edidit, *ipsius proprius* fuerit; unde discrimen appetet inter ipsum, & Apostolos, qui signa ediderunt, sed non in propria virtute: Christus autem in virtute *Spiritus sibi proprii*.

190. Objectiones contra decimum anathematismum his verbis refellebat Cyrillus: „ Quando Dens factus est homo, vocatus est etiam Pons tifex, non quod tamquam majori Deo offerret sacrificium; sed quod sibi ipsi & Patri fidei nostrae confessionem procuraret. Audiens, quod dictus est Sacerdos, erubescis? Deinde quomodo non admiratus es, quod non secundum Sacerdotum morem alteri detulerit sacrificii modum, sed sibi ipsi potius, & Patri? Quando dicis, indignum esse Deo, ut sacrificet, assentior & ego. Sed si solun esset, & absque carne Verbum, recte diceretur. At vero, qui factum est caro, vide & sacrificante propter humanitatem, & in dignitatibus ultra creaturam, sicut Deum. Confidet enim cum Deo, & Parente. “ Nimirum totum discrimen inter Cyrilum, & Nestorium in hoc erat, quod Cyrillus non nisi unam in Christo personam admittebat divi-

nam, quæ officio Sacerdotis, & victimæ fungentur secundum humanitatem; ipsi vero eidem offerter sacrificium secundum divinitatem. Nestorius vero duas adstruebat, quarum altera offerret sacrificium, altera offerretur.

191. Undecimus anathematismus adeo perspicuis verbis conceptus erat, ut luculentius exprimi non posset, nimirum ea tantum ratione carnem Christi esse propriam Verbi, ut non sit alterius, in quo Verbum inhabitaret, excludendo videlicet aliam personam, cuius propria esset caro, nullatenus autem veritatem carnis nostræ negando. Para autem ac putida erat cavillatio Theodorei, quod nullam hic Cyrillus fecerit mentionem animalium, vel carnis animalium; cum alibi non minus clare, quam crebro idipsum expresserit.

192. Postremi anathematismi verba omnem prorsus amovebant Apollinarisini suspicionem dum aperte explicabant, Dei Verbum esse quidem passum, crucifixum, & mortuum pro nobis, non tamen in divina sua natura, sed in carne assumpta. Solum igitur Nestorium adigebat Cyrus, ut persona humana a Christo remota, unam confiteretur personam divinam in duplice natura subsistentem, quod Catholica, & orthodoxa Ecclesiæ fides docet.

193. Ex iis, quæ breviter pro explicatione XII. capitulorum S. Cyrilli attolinius, integra ejus fides, & injusta Orientalium accusatio luculenter appareret, ut vere S. Antistes de Joanne Antiocheno ita conqueri potuerit in suo *Apologetico*: *Mentiens dicit, quod cum impio Apollinari sentimus, & execranda, impiaque Arii, & Eunomii dogmata approbemus. Fecit autem hoc, ut dixi, implacabilis iræ impulsibus omnem lapidem movens, totasque impio furore, & arrogantia habenas permittens.*

194. Dices. S. Cyrillus non imminero suis adversariis suspicionem Apollinarisini præhebat, quia in sua epistola ad Acacium Melitensem, & in alia ad Valerianum Iconiensem scripserat, *unam esse naturam Verbi incarnatam*; perinde ac Apollinaristæ dogmatizabant, negantes in Christo naturam divinam.

195. Resp., S. Cyriillum omnem a se Apollinarisimi suspicionem amovisse, dum clarissime docuit, nomine naturæ incarnatæ intellexisse Personam ipsam divinam in duabus naturis subsistentem; quo sensu etiam ab aliis hanc vocem aliquando usurpatam fuisse novimus. Sui interpretem egit Cyrillus, ita scribens epist. secunda ad Successum: „ Si unam naturam dicentes Dei Verbi, tacnissimus, non inferentes *incarnatam*, sed veluti abjicientes dispensationem, erat illis forsitan non improbabilis sermo, simulacribus interrogare, ubi est in humanitate perfectio, aut quomodo substantia nostra subsistit? Quoniam vero & perfectio, quæ in humanitate est, & essentialis nostræ manifestatio illata est per id, quod dicitum est *Incarnati*, jam desinat, arundineam

„ vir-

„ virgam sibi supponentes &c. “ Ita hanc S. Cyrilli propositionem explicarunt etiam S. Gelasius in Lib. contra Eutychem, S. Eulogius Patriarcha Alexandrinus apud Photium in Biblioth. cod. 250., S. Ephræmius Patriarcha Antiochenus, apud eundem Photium Cod. 229., S. Maximus in Expositione vocum quarundam, quibus initur Ecclesia Catholica, cum de Christo agitur, aliique; ut futilis sit vitilitigatio, incontaminatam hujus S. Patris fidem propter hanc vocem in dubium vocare.

196. Eadem voce postea usus est S. Flavianus Constantinopolitanus in sua Fidei professione, inquiens: *Unam quidem Verbi Dei naturam, incarnatam tamen & inhumanatam dicere non negamus, eo quod ex ambabus unus, atque idem sit Dominus noster Jesus Christus.* Inno Synodus Lateranensis sub Martino I. ita definit: *Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie, & secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatae: sit condemnatus.*

197. Dicō secundo. Idem S. Cyrillus in epist. II. ad Successum asserit, duas in Christo naturas sola mentis cogitatione distingui.

198. Resp. id falsum esse; solum enim negat, duas Christi naturas post unionem posse a se in uno segregari. Quia in re utebatur exemplo hominis, in quo certe anima & corpus re ipsa distinguuntur, ita tamen in una hominis persona uniuertunt, in illa duæ naturæ animæ & corporis, non jam sint duo, sed utrumque animal unum absolvatur. Et haec de S. Cyrilli recta, & orthodoxa fide. Quæ autem ad hanc controversiam pertinent, una simul collecta fuere in-III. P. Concilii Ephes. Collect. Labbeanæ T. III.

199. Quæres primo, quid de Joanne Antiocheno sentiendum sit? An fuerit hæresi Nestoriana implicitus?

200. Resp. Quid in Concilio Ephesino Joannes Antiochenus egerit, ut Nestorio gratificaretur, supra breviter exposimus n. 15.; eo euim progressus est in suo Orientalium conciliabulo, ut S. Cyrillum, & Memnonem Episcopum Ephesinum e Sacerdotio depuneret, sententiam depositionis in Nestoriū latam ulturus. Ipsam tamen nunquam Nestorii erroribus adhæsisse, multa sunt, quæ manifeste demonstrant.

201. Primo se aversum a Nestorianis blasphemis satis ostendit Joannes in ea epistola, quam, acceptis Sancti Cælestini litteris, ad Nestorium scripsit, ubi postquam multa de pace in Ecclesia conservanda egregie exposuisset, ita pergit: “ *Enim vero licet Dominus meus Cælestinus Deo devotissimus Episcopus decem tantum dierum inter vallum, terminum usque responsionis præfinitum valde angustum, litteris suis interposuerit: tamen res hæc hujusmodi est, ut nou dico decem diebus, sed imo, imo vero paucis horis, tota confici posse videatur. Nam quid facilius est, quam nomine commodo, multisque sanctis Pa-* ”

” tribus usuato, & vero nihilominus, salutari, que ex Virgine ortui percongruo, in Christi omnium nostrum Regis dispensatione uti? Cum hoc ergo neque grave, neque periculosum sit, æquum non est, ut Sanctitas tua illud refaset. Neque id nunc apud se cogitet, turpe esse sibi pugnantia docere. Si euim mens tua eadem sapit & sentit, quæ sancti Patres, atque Doctores, quorsum veritis pium animi tui sensum convenienti voce publicare? “ Neque vero Joannes contentus erat, si vocem *Deiparam* tantummodo admitteret, sed exigebat insuper, ut rectam ipsius notionem atque intelligentiam prosteretur. Etenim, subdit, si id quod nominis significatio offertur, non recipiimus, restat, ut in gravissimum errorem prolabamur: immo vera ut circa inexplicabilem illam unigeniti Filii Dei œconomiam periculosissime versemur: quando quidem nomine hoc sublato, vel potius hujus nominis notione repudiata, sequitur mor, ilium non esse Deum, qui admirabilem illam disputationem, nostræ salutis causa suscepit; tum Dei Verbum neque se exininavisse, neque in servi formam se dimittens ineffabilem quædam benignitatis magnitudinem humano generi exhibuisse. Plataque ejusdem generis addit Joannes, quæ rectam illius fidem in ipso hujus controversiæ exordio testamat faciunt.

202. Post antem discordiæ incendio crescente visus est Joannes Nestorii causæ ita patrocinari, ut non imminero ejus fides suspecta fuerit. Veruntamen se nunquam ab orthodoxa, sanaque doctrina recessisse monstravit, cum æstu disputationis jam remisso, Paulum Emissum Episcopum Alexandriam ad S. Cyrillum misit, pacis nuncium, & arbitrum. Hic euin, & suo, Cyrilli, & omnium Orientalium nominis in publica Concone, ipso Cyrillo praesente: *Peperit, inquit, Dei genitrix Maria Emmanuel.* Qui ita non dicit, anathema sit ab Ecclesia. Et rursus, „ *Duarum naturarum perfectus concursus humanae scilicet, ac divinae, unum nobis constituit Filium, unum Christum, unum Dominum.* Qui vero dicunt, duos esse Filios, eos anathematizamus, & e sacris Ecclesiæ septis explodimus. “ Multaque alia ejusdem generis adjicit, quibus non solum hæresis, sed etiam persona Nestorii condemnabatur. Quibns auditis, populus semel, iterumque Paulo acclaimavit: *Bene venisti, orthodoxe Episcope &c.* Paulus vero eandem orthodoxam fidem iterum palam prædicavit in Homilia Kal. Januarii, quæ duæ Homiliæ concordis ubique doctrine testes in III. P. Concilii Ephesini continentur.

203. Ulterius Orientales Episcopi ad omnem suspicionis umbram renowendam Apologiam ediderunt, quam non solum approbat, sed etiam vindicavit S. Cyrillus, ita ad Acacium Melitinensem scribens: „ *Quia Sanctissimi Orientales Episcopi, cum Ephesi essent, a nobis dissentiebant, ea-* ”

„ que de causa blasphemiarum Nestorii laqueis „ irretiti tenerebantur , suspecti erant , ut eo crimi- „ ne se liberarent , inculpatæque fidei amatoribus „ per omnia satisfacerent , ac Nestorianæ impie- „ tatis se expertes esse ostenderent , Apologiam „ compositurum , & id quidem admodum pruden- „ ter ; tantum abest ut hoc ipsorum factum ali- „ qua omnino nota aut reprehensione dignum vi- „ deatur . Et in alia Epistola ad Valerianum I- „ conii Episcopum : Religiosissimi , inquit , totius „ Orientis Episcopi , una cum Domino meo Joann- „ ne religiosissimo Ecclesiæ Antiochenæ Episco- „ po , scripta dilucidaque confessione palam fe- „ cerunt , se profanas Nestorianarum vocum no- „ vitates , æque ac nos , condemnasse , & anathema- „ tizasse , seque nullo unquam loco eas habuisse , „ verum Evangelica , & Apostolica dogmata secta- „ tos esse , sanctorumque Patrum confessioni nul- „ latenus adversari . Professi adhuc sunt , perinde „ ac nos , sanctam Virginem Dei genitricem es- „ se , nec adjecterunt , quod Christi genitrix sit , „ aut hominis genitrix , quemadmodum dicunt „ qui infelices , execrandasque Nestorii opiniones „ tuerantur . “ Hæc clarissime evincent , nunquam Orientales impiis Nestorii blasphemias consensisse , nec verum esse , quod quidam iuitæ concordia i- „ niuncti in vulgus spargebant , Joannem a pluribus amicis sollicitatum , & metu Imperatoris senten- „ tiam mutasse (a) .

204. Quod falsissimum esse , etiam comproba- „ tur auctoritate Sixti III. Pontificis Maximi , qui in epistola ad S. Cyrillum ita de Joanne scribe- „ bat : „ Non se exuli vestro (Nestorio) sanctus „ frater noster Joannes addiderat ; non ejus est „ blasphemia prædicatione deceptus . Nam , quan- „ tum rerum exitus docet , suspedit suam sen- „ tentiam , non negavit “ .

205. Accedunt etiam quædam testimonia poste- „ riora , ut Leontii Byzantini , qui in Libro de se- „ ctis Act. IV. ita de Joanne Antiocheno scribit : „ Cyrillum quidem oppugnabat , invicemque se a- „ nathemati subiciebant , non tamen Nestorium admittebat . ”

206. Obj. Joannes Antiochenus una cum Epi- „ scopis Orientalibus fuit a tota Synodo Ephesina hæresis Nestorianæ accusatus . Nam primo in Re- „ latione ad Imperatorem dicitur , eos noluisse da- „ munationi Nestorii subscribere , quia aperte cum

illo sentiebant . Idem dicunt in epistola Synodica ad Clerum Constantinopol . Cyrillus etiam ejusdem impietatis eos accusat ; immo in epist. ad Clerum Constantinopolitanum refert , quosdam eorum fuisse testatos , paratores se esse , ut manus suas amputandas prebeat , quam ut voci Deiparce subscibant ; eosque propterea vocat hæreticos de- claratos .

207. Resp. , has , similesque accusationes fuisse ortas non ex certa rei notitia , sed ex vehementi suspicione , prout ipsi Patres Ephesini in Relatione missa ad Imperatorem postea declararunt , dicentes : „ Erat autem hæc nostra de Joanne reli- „ giosissimo suspicio non iuanis , nec vana . Nam „ cum primum appulisset Nestorii sententiae sese „ adhærere aperte S. Synodo declaravit : sive hoc „ inde evenerit , quod amicitiae gratificaretur , „ sive inde quod in dogmatis errore cum eo com- „ muncaret “ . Qua disjunctiva locutione se o- „ minio certos nou esse , declararunt .

208. S. etiam Cyrillus profitetur , se non de o- „ mnibus loqui , sed de quibusdam tantummodo , quosdam autem fuisse vere Nestoriana iue infectos certum est , ut quatuor Episcopos Helladium , Eu- „ therium , Himetium , & Dorotheum , qui una cum Nestorio damnati , & depositi fuerunt . De aliis vero vel id tantummodo suspicatus est , vel si id sensit , veritate postea comperta sententiam mutavit . Atque hac in parte ea potius credenda sunt , quæ S. Cyrillus testatus est rebus ex utraque parte magis discussis , & declaratis , quam ea , quæ fervente disputatione , immo nato iam schismate de suis adversariis protulit . Nimis facile enī erat credere , Orientales non esse a doctrina Nesto- „ rii alienos , qui ejus personæ adeo pugnaciter ad- „ hærebant .

209. Dices . Orientales acriter XII. Sancti Cy- „ rilli anathematismos impugnarunt , nec etiam in pace ineunda adduci unquam potuerunt , ut eos susciperent : contrarium ergo his doctrinam profi- „ tebatur , quæ alia esse non poterat , quam Nesto- „ riana . Quid plura ? Ipsam Synodum Ephesinam repudiarunt , quæ tamen & legitima , & œcumene- „ nica fuerat : hæretici ergo erant .

210. Res. , Orientales , non jure , sed facto tan- „ tummodo errasse , nec contumaces in errore per- „ severasse . Anathematismos rejiciebant , non pro- „ defensione Nestorianæ hæreseos , sed timore hære- „ seos

(a) Aliqui Orientalium ne viderentur injuste se a Cyrillo separasse , ipsum dicebant a pristinis erroribus re- „ sipsuisse , ac propterea se cum eo communionem re- „ novasse ; quod eo facilius sibi , & aliis persuadere po- „ tenerunt , quia Cyrillus tacite consensit suppressioni suo- „ rum anathematismorum , contra quos maxime debac- „ chati fuerant Orientales . Ita Theodoretum sparsisse inuit Cyrillus ipse in epist. ad Acacium Melitinen- „ sem , & ita etiam Theodoretus in epist. ad Himerium , dicens , doctrinas Cyrilli postremas esse contrarias 12. Capitulis , & Liberatus in Breviario cap. 8. Dubitan-

ribus , inquit , ex Episcoporum numero adhuc aliquibus Cyrillo communicare , patribus eum errasse , & po- „ stea veritatem aguovisse , & culpantibus Joannem , cur ab eo non expetierit capitulorum ejus damnationem . Vi- „ cissim alii contendebant , Joannem a Domino , sno ex Sorore nepote rogatum (ut Cotelarius habet T. I. Mo- „ num. p. 47.), item a Juventili Jerosolymitano , præ- „ cipue vero a Rom. Pontifice Sixto III. sollicitatum , ac minis Theodosii Imperatoris teritum sententiam mutas- „ se , & deserta Nestorii doctrina , ad Cyrilhanam trans- „ sissee .

eos Arianae, & Apollinariae, & quamquam hic timor iniuriae fuerit, & vanus, illi nihilominus suis praedjudicis preoccupati id vere metuere protestabantur. Doctrinam tamen S. Cyrilli in epistolis expositam non repudiarunt, ex quo satis superque constabat, ab isidem non rejici anathematismos propter orthodoxam doctrinam, sed propter suspicionem errorum, quos in illis videre sibi videbantur. Synodum vero Ephesinam eo tempore reje- cerunt, quo nondum universalis Ecclesiæ consensu recepta fuerat; & non solum tota eorum factio illi resistebat, sed multi etiam Aulici, una cum ipso Imperatore. Nonnulli autem alii Episcopi suspensi, & ancipites hærebant propter ea, quæ de Cyrilli violentia, & iniquis artibus a Nestorianis ubique divulgabantur. Ceterum nebulis dissipatis ejusdem Synodi decretis se humiliiter submisserunt, & docilem animum, qualis Catholicos dicit, ostenderunt.

211. Quæres secundo, quid sentiendum sit peculiariter de Theodoro Mopsuesteno, de Iba Edessenio, & Theodoreto Cyrenensi Episcopis, seu de famosis tribus Capitulis?

212. Resp. Inter Nestorianæ factionis homines tres supra recensuimus maxime notatos, scilicet Theodorum Mopsuestenum qui, communiter pro Nestorio magistro habitus fuit: Idam Edessenum, cuius famosa est epistola ad Marin Persam, Nestorianis blasphemis infecta, & Theodoreto Cyrenensem, qui diu, multumque concordie inter Cyrillum, & Joachim Antiochenum initæ restitit, nec nisi obtorto collo in Nestorii damnationem, & depositionem consensit: immo Cyrilli jam defuncti piis manibus non desiit oblatrare, ut constat ex fragmendo Sermonis quod fuit in Synodo V. recitatum Collat. V., & legitur inter excerpta Theodoreti a Mario Mercatore latine redditæ; & multo magis ex ejus epistola (si tamen genuina est) ad Dominum Joannis Antiocheni successorem. Hinc quævis possit fortasse Theodoretus ab hæresi Nestorianæ excusari, quod multi censem, excusari tamen non poterat a dicacitate, & petulantia, qua S. Cyrrillum, sanctamque Synodum Ephesinam insectatus est.

213. In Concilio Chalcedonensi celebrato anno 451. quamquam fuit doctrina S. Cyrilli, & Synodus Ephesina approbata, Nestoriisque iterum

anathemate percussus, nulla tamen mentio facta fuerat Theodori Mopsuesteni, utpote qui in pace Ecclesiæ jam obierat: Theodoretus autem, & Ibas postquam in Nestorium dixissent anathema, sedi Episcopali restituì fuerunt. Hinc Eutychiani Chalcedonensis Synodi, a qua damnati fuerant, hostes in placabiles, hanc etiam causam, eandem Synodum non recipiendo prætexebant, quod hæc tria Capitula, Theodorum scilicet, Theodoretum, & Ibam non condemnasset, unde totam Synodum Nestorianismi suspicione infamare conabantur.

214. Ami pene centum jam effluxerant post Synodum Chalcedonensem, & Eutychiani, maxime autem qui Acephali dicebantur, turbas ubique ciere non cessabant, cum Justinianus Imperator pacis restituendæ cupidus, hortante Theodoro Cæsariensi, de condemnatione trium Capitulorum cogitare cœpit, sperans, posse hac damnatione Acephalos ad pacem, ac concordiam adduci. Obstabat tamen, vel potius obstare videbatur auctoritas Concilii Chalcedonensis, it. quo, ut mox dictum est, hæc capitula condemnata non fuerant (a).

215. Obstabat quoque, quod illi triumviri nor-tui jam essent, & quidem in pace Ecclesiæ. „ Quid „ si adhuc viverent (inquietabat Pontianus T. „, scopus Africanus in epist. ad Imperator.) & er- „ rorem suum non emendarunt, justissime damnar- „ rentur. Nunc autem quibus recitatitur senten- „ tia condemnationis nostræ? Quid in eis recor- „ rigatur non est Et quid nobis cum mortuis „ inire bellum, ubi nulla invenitur in congres- „ sione victoria? Apud Judicem verum jam te- „ nentur, a quo nullus appellat. „ Et multa alia addebat, suadens, ne causa jam mortuorum retractaretur.

216. Sed omnia frustra. Imperator Justinianus propositi sui tenax damnationem trium Capitulorum omni vi urgebat, eamque deinde obtinuit a Pontifice summo Vigilio in litteris privatis pro-pria manu exaratis, quibus non contentus, Pon-tificem sollicitare non destitit, quoisque is in Ju-dicato ad Mennam Patriarcham Constantiopolitanum anno 548. palam tria capitula condemna-ret, addita tamen censula, *salva in omnibus reverentia Synodi Chalcedonensis* (b). Neque etiam id fecit Vigilius, nisi postquam omnes Orientales

E-

(a) Opinio multorum fuit, Theodoretum, subdolum hominem, atque Imperatoris gratia admodum poten-tem, bac arte fuisse usum, ut Chalcedonensis Synodi anoritate lahefactaret. Atque hæc causa erat potissima, cur plerique trium Capitulorum condemnationi pertinaciter resisterent. Inter hos autem cinquela Facundus Hermianensis in Africa Episcopus, qui editis XII. Libris, omni eruditio refertis, pro defensione trium Capitulorum strenue pugnavit. Sed vitio illi dan-dum, quod etiam postquam ea Capitula, tam Pon-tificis, quam Concilii V. auctoritate damnata fuerant, pertinaciter in sua sententia permanserit, & Schisma

potius facere maluerit, & sui Sacerdotii jacturam, at- que exilio penam perpeti, quam Capitula illa damnare.

(b) Hoc Vigilius Judicatum valde dispergit Occiden-talibus, præcipue autem Africanis, qui anno 550. fa-cia conspiratione se a Romani Pontificis communione separarunt. Illud autem acriori, & petulantia stylo Fa-cundus in *Libro contra Mocijanum*, Vigilium prævaricationis accusans. Vigilius autem datis ad quosdam no-biliiores Episcopos litteris, aperte ostendit, se nihil contra Chalcedonensis Concilii auctoritatem, & rever-entiam admisisse, declarans, se a economia quadam, di-sputatione, ac condescendentia usum, ad refrannda

Episcopi voluntati Imperatoris cesserant, atque sententias omnium illorum Episcoporum, qui tunc in regia urbe morabantur, sibi scripto traditas diligenter examinavit.

217. Brevi tamen Pontificem suæ *Condescendentiae* poenituit; postquam scilicet audivit, maximum Episcoporum Occidentalium partem esse a deo offensam, ut totius Occidentis schisma metuendum esset. Quamobrem Imperatorem enixe rogavit, ut Synodus œcumenica haberetur, in qua Episcopi Occidentales, quorum fuerat scandalizata fraternitas, pari numero cum Orientalibus causam hanc discuterent. Annuit Imperator, & Synodus œcumenica iudicata fuit, anno 551, celebra. Sed cum paucissimi Occidentales Episcopi adfuerint, ut eorum numerus cum Orientalibus exæquari non posset, Vigilius Synodo interesse noluit, quamvis per honorifica legatione ad ipsam invitatus. Promisit tamen, se separatim a Synodo sententiam suam in hac trium Capitulorum causa laturum (a).

218. Interim Orientales Synodo principium derunt IV. nonas Maii, apertissime protestantes, se quatuor œcumenicas Synodos jam celebratas recipere, omniaque ea credere, quæ in iis definita fuerint, eos autem, quos laudatæ quatuor Synodi condemnarunt, se quoque damnare, atque in omnibus sequi se orthodoxorum Patrum doctrinam. Post autem in Collatione IV. lectæ fuerunt 60. & amplius sententiae excerptæ ex dogmaticis operibus Theodori Mopsuesteni, ac denique examinatum illius Symbolum, quod fuerat a Charisio Patribus Synodi Ephesina oblatum, ab ipsis autem, ut Nestorianæ lue infectum cum execratione reprobatum, cuius examine absoluto Patres clamarat: *Hoc Symbolum Satanæ compositum. Hoc Symbolum Ephesina prima Synodus, una cum auctore ejus anathematizavit. Anathema Theodoro Mopsuesteno ... anathema illis, qui non anathematizant eum.*

219. Collatione autem V. lectis iterum omnibus monumentis, quæ ad causam Theodori pertinebant, ejusque impietatem probabant, sententia anathematis jam lata denuo confirmata fuit. Prius tamen ad onne dubium tollendum, variis rationibus, & exemplis demonstratum fuit, etiam post mortem hæreticos condemnari posse, quamvis in vita condemnati non fuerint. Atque insuper repertum, nomen Theodori jamdiu e sacris dyptiis Ecclesiæ Mopsuestenæ fuisse erasum, illusque loco fuisse positum nomen S. Cyrilli: unde conseqebatur, aut Theodorum fuisse mortuum extra

seandalu. Afri tamen, Illyriciani, & Dalmatae omnem cum Vigilio communionem suspenderunt.

(c) Vigilius Synodo interesse non habuit, quod eam canoniam non judicaret, absentibus Occidentis Episcopis, ad quorum animos pacandas Synodum cogi volebat. *Sine consensu omnium*, inquietabat Vigilius, ista, quæ & Synodum Chalcedonensem in dubium venire fa-

Ecclesiæ communionem, aut ab Ecclesia ejectum post mortem.

220. Post autem in eadem V. Collatione lecta sunt ea, quæ Theodoreetus multis in locis suorum Operum scripsit contra S. Cyrilum, & sanctam Ephesinam Synodum, quibus perfectis sic Patres concluserunt: *Ex his, quæ Theodoreetus impie conscripsit, miranda est subtilitas S. Chalcedonensis Synodi. Sciens enim ejus blasphemias, prius quidem multis saepius usa est contra eum exclamationibus: postea vero non aliter eum suscepisset, nisi prius anathematizasset Nestorium, & ejus blasphemias, pro quibus antea scripsit, defendens eas.*

221. Collatione VI. examini subjecta fuit epistola Ibæ ad Marin Persam, Nestorianis erroribus respersa, atque observatun, Ibam in Concilio Tyri fuisse adactum ad hanc suam epistolam ejurandam, ut ab accusatione Nestorianismi se purgaret: immo ad ipsum Nestorium palam anathematizandum, atque ad Ephesinam Synodum recipiendam. In Concilio autem Chalcedonensi, fuisse quidem fidem Ibæ receptam, non autem epistolam ipsius, neque enim esse toti Synodo tribendum, quod pauci Episcopi de epistolæ orthodoxya dixerunt. Denique in eadem Synodo debuisse Ibam Nestorio anathema dicere. Quamobrem Patres Synodi V. decreverunt, damnandam esse epistolam Ibæ, utpote ab ipso Concilio Tyri jam multo antea damnatam, unde omnes exclamaverunt: *Epistola hæretica est. Epistola, quæ dicitur Ibæ, omnes condemnamus. Istam omnes anathematizamus. Epistola aliena a Synodo est. Epistola contraria definitioni est. Tota epistola blasphema est. Qui hanc non anathematizat, hæreticus est. Qui eam suscipit, non confitetur, Deum Verbum hominem factum esse. Qui eam suscipit, Cyrrillum non suscipit. Anathema Theodoro, & Nestorio, & epistolæ, quæ dicitur Ibæ. Qui epistolam recipit, rejicit Santos Patres Chalcedonenses; qui non anathematizat epistolam, injuriam facit Patribus Chalcedonensibus. Atque hunc exitum celebris causa trium Capitulorum in Synodo V. habuit.*

222. Solemni huic trium Capitulorum confirmationi deerat Vigilius Rom. Pontificis confirmatio, qui Synodo neque præesse, neque interesse voluit, immo antea jam celebre suum Constitutum ediderat, in quo variis rationibus probabat, omnina eo in statu relinquenda esse, quo in Concilio Chalcedonensi posita fuerant, ac per centum, & amplius annos remanserunt (b). Huic Constitu-

tu-

ciunt, & scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam in epist. Cleri Romani ad Legatarios Gallicanos. De restitutione enim pacis, & concordia cum Episcopis Occidentalibus erat Vigilius anxie sollicitus.

(a) In eo Constituto Vigilius Theodori Mopsuesteni blasphemias proscriptit, sed ejus nomina parcit, quem-

tuto Episcopi sex supra centum subscrivserant, quorum decem ex Italia erant, duo Orientales, tres ex Illyrico, & unus ex Africa.

223. Illud tamen *Constitutum*, sibi a Vigilio transmissum, Justinianus minime Patribus communicandum censuit, ne trium Capitulorum condemnatio, ab ipso vehementer exoptata retardaretur, ipsis solum communicavit *Julicatum* Vigili, & duas ejusdem litteras, quibus tria Capitula & ipse damnabat; unde inferebatur, sententiam Concilii esse menti Pontificis omnino consonam. Quamobrem Collat. ultima omnibus compendio recensitis, quæ in superioribus Collationibus gesta fuerant, iterum trium Capitulorum condemnatio repetita, & confirmata fuit, subjectis etiam 12. anathematismis, quorum tres postremi trium Capitulorum causam suscipiunt. Hoc tamen notandum est discriben, quod in XII. non solum scripta, sed etiam persona ipsa Theodori anathematis subjicitur; in duobus vero aliis condeinnantur quidem scripta Theodoreti contra Sanctum Cyrillum, & Synodum Ephesinam, & epistola Ibae, ipsæ tamen personæ Theodoreti, & Ibae, utpote quæ ad pacem Ecclesiæ Concilio Chalcedonensi receptæ fuerant, minime proscriptibuntur.

224. Reliqui autem hujus Concilii canones directi erant contra duas oppositas hæreses Nestorianorum, & Eutychianorum, quæ fuerant quidem in duobus præcedentibus condemnatae, non tamen distinctis canonibus; quod ad præcludenda hæreticorum effugia necessarium videbatur. Horum canonum auctor fuit Eutychius Patriarcha Constantopolitanus, vir & mortuus sanctimonia, & doctrinæ puritate admodum clarus. Imprimis vero sarta, teataque summa religione conservata sunt quæcumque in Concilio Chalcedonensi fuerant definita; quod Concilium una cum aliis tribus præcedentibus Patres Synodi V. se venerari, ac recipere sæpius testati sunt, ut ansa calumniandi iis præriperebatur, qui Synodi IV. auctoritatem fuisse in Synodo V. labefactatam suspicabantur.

225. Incertum est, an Vigilius Synodum V. approbaverit; certum est tamen, eundem sumimum Pontificem tria capitula condemnasse, postquam examinatis Synodalibus actis omnino cognovit, id sine injurya Concilii Chalcedonensis fieri posse; in quo si minus expresse, tacite saltem, & impli- cito fuerant ipsa Capitula condemnata, quando acta Concilii Ephesini, una cum S. Cyrrilli epistolis approbata fuere. Id præstit Vigilius suo peregrinorio decreto die 25. Februarii anno 554. Accedente igitur consensu Romani Pontificis Synodus V. merito ut œcumenica habita fuit: atque ut œcumenica a Vigiliis successoribus Pelagio I., Joanne III., Benedicto I., Pelagio II., & Sancto Gregorio Magno laudata. Fuerunt quidem in Occidente multi Refractarii, ac potissimum Episcopi Venetiarum, qui schismate facto se ab Ecclesia separarunt: veruntamen rebus magis explicatis, ac defervescente disputationis æstu schisma sublatum est, & trium Capitulorum condemnatio una cum Synodo V. universim in Ecclesia Catholica recepta (a).

226. Ceterum tota hæc controversia, quæ magna animorum contentione diu agitata fuit; & ex qua schisma inter totum Occidentem, & Orientem facile evatum fuisset, nisi Vigilius, ejusque successorum prudentia illud prævertisset, hæc inquam controversia non de fidei dogmatibus fuit, in quibus una erat omnium Ecclesiarum sententia, sed tantum de tribus Episcopis, eorumque scriptis. Quamobrem nihil ex ea proficiunt, qui iude eliceret conatur, Romanum Pontificem ex cathedra definitiorem falli posse, aut esse Synodi universali subiectum. Id testatus est Pelagius uterque I. & II.; ille quidem in epist. ad Childebertum Regem Francorum, iste autem in epist. ad Episcopos Istriæ cap. 5.; tum postea etiam S. Gregorius Magnus; quorum testimonia videri possunt apud Natalem Alexandr. Dissert. IV. in Sæcul. VI., ubi hanc quæstionem solita suæ eruditionis copia pertractat (b).

227.

admodum pepercera Synodus Ephesina: superfluum dicit Theodoreti scripta damnare, cum S. Cyrrillus, & Synodus Chalcedonensis nihil aliud ab eo exegerint, nisi ut Nestorio anathema dicteret. De Iba autem nihil retractandum esse vult, post Concilium Chalcedonense. Hoc autem *Constitutum* maxima fuisse arte elaboratum, jure asserit Joan. Garnerius in sua erudita Dissert. *De Synodo V. c. 5. §. 7.*

(a) Vigilium summum Pontificem confirmasse Synodum V. scribit Eminentissimus Card. Annalini pa-rens, post Eustachium in vita S. Eutychii cap. 4. & Evagrium Lib. IV. *Hist.* cap. 37. aliosque graecos Scriptores: cui suffragantur Natalis Alexander, aliquique recentiores. Res tamen certa non est, contradicente Anastasio Bibliothecario. Illustrissimus Petrus de Marca in Dissert. *De decreto Vigili pro confirmatione Quintæ Synodi* epistolam primus edidit Vigili ad Eutychium Patriarcham Constantiop. a se repartam in Bibliotheca Regia, quam eam ipsam esse putat, cuius memi-

nit Evagrius inquiens: *Vigilius autem per litteras consensit Concilio, non tamen interesse voluit.* Evagrio consensit Photius in Libro *De Synodis* ita de Vigilio scribens: *Aderat quidem presens in Urbe, sed non intererat Synodo.* Etsi vero non adeo primo animo esset erga Sacri Concilii cœtum, nihilominus tamen communem Patrum fidem libello confirmavit. Sunt tamen, qui epistolam Vigilius a Petro de Marca inventam, genuinam esse dubitant. De hac autem celebri trium Capitulorum causa præter land. supra Nst. Alexandrinum, Card. Ang. Orsi, Jo. Garnerium, & Petrum de Marca, videri etiam potest Card. Norisius *De Synodo V.* cum ejusdem defensione a doctissimis Fratribus Petro, & Hieronymino Billerinis adornata; tum Christianus Lupus in Diss. *De V. Synodo*.

(b) Mirabatur Facundus Heronian. Lib. IV. c. 2. in Synodo V. nullam fuisse factam mentionem Diolori Tarsensis, quem S. Cyrrillus in epist. 1. ad Successum primum fuisse innit Nestorianæ hæreseos inventorem;

ARTICULUS VI.

*[De Hæresis Nestorianæ suscitate
per Felicem & Elipandum
in Hispania Sæc. VIII.]*

227. Nestorius, ut supra jam vidimus, duas in Christo Iesu distinguens personas, nempe Verbi, & hominis, primam Filium Dei naturaleme confitebatur contra hæreses Arii, personam non appellabat Filium Dei, nisi adoptione, & gratia, quemadmodum Filii Dei adoptivi sunt omnes iusti, & sancti, quos Deus gratia sua sautificante in filios adoptat. Fides autem catholica in Concilio Ephesino, aliisque duobus pene consequentibus definita, nonnisi unum in Christo agnoscit Filium Dei, eumque naturalem, quia nonnisi unica est in eo persona, eaque divina.

228. Nestorii hæresis, quamvis in tribus œcumenicis Conciliis æterno anathemate damnata, quo runda hominum perfidia in Oriente penitus extingui non potuit, immo adhuc nou paucis in regionibus, Deo sic permittente, grassari pergit. Sed in Occidentali Ecclesia vel numquain recepta fuit, vel statim extincta. Sæculo tamen VIII. cum Mauris magnam Hispaniæ partem occupantibus, & omnia susdeque vertentibus Religio Christiana, quæ ibi florentissima erat, magna cepisset detrimenta (a), hæresis Nestorianæ suscitata fuit sub alio nomine, nempe Adoptianorum, vel Adoptivorum, qui perinde ac Nestorius Christum dici debere continebant, attenta quidem natura divina Filium Dei naturalem, attenta vero natura humana, Filium Dei adoptivum. Hujus novæ hæresos, seu potius Nestorianæ breviter ortum, & condemnationem exponemus, ut iis, quæ in ea confutanda dicturi sumus, lux major affulgeat.

229. Eruditii minime ignorant, hand facile esse prima hærescon exordia determinare; quæ non-

ita enim de eo scribit: „Hic deposita, ut putavit, Macedonianæ hæresis labo, in alterius morbi vim decedit. Sensit enim, ac scripsit, alterum seorsim esse Filium eum, qui ex semine David, ex S. Virginine, Deique matre natus est, alterum rursus prius, utrum Filium illud ex Deo Patre Verbum.“ Et in alia epistola ad Acacim Melitinensem conjungit Diodorū Theodoro Mopsuesteno, dicens utriusque libros non de Incarnatione Unigeniti, sed magis contra Incarnationem suisse scriptos. Hos libros speciali Tractatus confutaverat Cyrillus, quem periisse dolemus; sicut perierunt duo libri, quos Theodoretus pro defensione Diodori, & Theodori conscriperat. Hinc facundus Cur obsecro, inquit, si auctoritatem secuti Beati Cyilli, magis, & prius Diodorus Magister ejus (Theodori) nominatus non est, ut ita saltē decerneretur, si quis non anathematizat Diodorum, & ejus dogma, anathema sit, velut quibus male Theodorum dicunt imbuisse? Vermuntanum Diodorus magna semper in existimatione in Ecclesia fuit; & si etiam quædam ei excidissent minus accurata ante hæresim Nestorianam,

minquam ex minus accuratis quibusdam locutionibus ortæ, ac sensim auctæ postea in aperta schismata eruperunt. Sic quidam existinant evenisse hæresi Adoptianorum, cuius quædam vestigia sæculo octavo vetustiora inveniuntur. Certe a Luca Tudensi apud Baronium ad annum 656. n. 9. memoratur Theodicus natione græcus, & Isidori in Episcopatu Hispalensi successor, qui „in fideli inventus, & erroneus in articulis sidei, comprobatus, per Synodum ab Archiepiscopali dignitate degradatus est. Asserbat enim, Dominum nostrum Iesum Christum cum Patre, & Spiritu Sancto non esse unum Deum, sed potius adoptivum.“

230. Sed hæc, & alia apertam Adoptianorum hæresis eruptionem quasi præludia quædam præcesserunt; quamobrem vera ipsius initia versus finem Sæculi VIII. communiter figurantur; quando scilicet Felix Urgelitanus „ab Elipando Toleti Episcopo per litteras consultis, quid de humanitate Servatoris Dei sentire deberet, utrum secundum id, quod homo est, proprius, an a adoptivus Dei filius credulus esset, ac dicendus, valde incaute, & inconsiderate & contra antiquam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum Episcopum libris pertinacissime pravitatem opinionis suæ defendere curavit.“ Ita Annalista Eginhardus ad ann. 792., una cum Poeta Saxone ad eundem annum, & Jo na Aurelianensi Lib. I. de cultu imaginum. Quamvis severiores Critici id contigisse ante hunc annum 792. solidis argumentis ostendunt.

231. Eginhardi testimonium in eo etiam falsi convincitur, quod Felicem primum faciat erroris magistrum, cum jam antea Elipandum eundem errorem tota Asturia spargere, & dilatare nisus fuerit, litteris scriptis cuidam Fideli Abbati, quas Etherius Episcopus Uxamensis, & Beatus Abbas confutarunt. Idque contigisse putatur anno 785. , con-

ea ipsi venia danda esset, quæ alii Patribus dari solent ante hæresim. Neque ex quo fuerit magister Theodori, inferri potest, illi erroneous tradidisse doctrinam. Fuit etiam magister S. Jo. Chrysostomi, qui inter orthodoxos Patres prima occupat subsellio; ut proinde non facile admitti debeat illa Garnerii locutio, Diodorum faisse Theodori parentem, & Nestorii avum.

(a) Mauri anno Christi 711. fretum Galitanum transgressi, Duce Tarik primo montem Gabal occupant, ubi modo est arx inimitissimi dicta Gibilterra, fortasse a duabus Arabicis vocibus Gabal Tarik, successu temporis paullo aliter inflexis. Postea vero prosperis armorum successibus eo usque pervenerunt, ut Roderico postremo Visigothorum Rege interempto, magna Hispaniarum parte potuerint; unde omnino expelli non potuerunt, nisi Sæc. XV. jum labente, sub felicissimo Ferdinandi, & Isabelle regno. Quamquam Arabes isti Mahometanus superstitioni addicti, Religionem Christianam tolerarent, magna tamen ipsi damnatione intulerunt, maxime invectis tere ubique crassæ ignorantie tenebris.

contra ac scripserint Eginhardos, aliquique Annales.

232. Quidquid autem sit de primo hæresi magistro, illud extra dubium est, utrumque Episcopum, Elipandum scilicet Toletanum, & Felicem Urgelitanum eidem dilatando operam male seduliam dedisse, illum quidem per Asturias, & Galliciam, Felicem vero per Septimaniam, seu Gothiam. Adrianus autem I., & Carolus magnus, ut gliscentem errorem in ipsis incennabulis sufficiarent, debitum studium impenderunt, & prima quidem per epistolam ad omnes Hispaniarum Episcopos, eos magnopere exhortans, ut veterem Ecclesiæ fidem incontaminatam servarent (a). Carolus autem Synodum Narbonensem anno 788. celebrari curavit, pro multis, & variis ecclesiasticis negotiis, & præsertim pro Felicis Urgelitanae Selis Episcopi pestifero dogmate, ut ipsi Episcopi congregati loquuntur in vetustissima Membrana edita a Steph. Baluzio in Addit. ad cap.

25. Lib. VI. de Concordia Sacerdotii, & Imperii Petri de Marca (b).

233. Cum vero pestifera hæresis, quævis damnata, latius serperet, Adrianus I., qui totius Ecclesiæ gubernaculum tenebat, & Carolus vere magnus Galliarum Rex, (qui postea Occidentis Imperator a Leone III. fuit inaugurus) de illa comprimenda solliciti, Synodum Ratisbonæ anno 792. celebrarunt, in qua ipso Felice Hæresiarcha præsente Adoptianorum causa diligenter discussa, atque examinata fuit, & tandem Synodali auctoritate Sacerdotum Christi, qui ex diversis Christi imperii partibus convenerant, aeterno anathemate damnata, ut loquitur Alcuinus Lib. I. adversus Elipandum num. 16. Felix autem Urgelitanus, coram Patribus, ac Carolo Magno suam hæresim ejuravit, teste S. Paulino Patriarcha Aquilejensi, qui unus ex illo Episcoporum cœta fuerat (Lib. I. contra Felicem cap. 5.) iactis sacrosanctis Evangelii jurejurando protestatus est, se in regula Fidei, cui consenserat, perpetua immutabilitate mansurum.

234. Haec solemnen promissionem Felix Romæ renovavit, coram Adriano Pontifice, ad quem mis-

sus fuit, ut judicio Episcoporum accederet summa, & irrefragabilis Apostolicæ Sedis auctoritas. Ibi igitur denuо super sacrosancta Mysteria, & super corpus S. Petri Felix suos errores retractavit, ut spes esset, hanc causam esse finitam, & pacem Ecclesiæ Hispaniarum redditam (c).

235. Sed ominus spes cito evanuit. Felix enim in patriam reversus, & tam solemnis, atque iterati juramenti oblitus, pristinos errores evomere, & spargere cœpit, nec sine deplorabili zizaniorum fructu; ad quæ extirpanda Carolus ex omnibus Ecclesiis suæ ditioni subjectis ad Synodum frequentiorem Francofurti ad Mænum celebrandam Episcopos convocavit anno 794. Trecenti & amplius adfuerunt, una cum duobus summis Pontificis Legatis Theophilacto, & Stephano. Ante omnia Imperator Patribus legendam, & examinandum dedit epistolam Elipandi, in qua quæcumque ad sua, suisque in errore sociis Felicis impia dogmata tuenda dici poterant, studiose collegit. Patres necessariam temporis motam ad omnia rite executienda petierunt, & facile impetrarunt; post autem celebrem suam epistolam Synodicam composuerunt, in qua refutatis omnibus Elipandi momentis antiquam Ecclesiæ fidem, & iam lata contra pervicaces hæreticos anathemata confirmarunt.

236. Cum tamen impius Felix nondum conquesceret, & librum pro defensione sui erroris totius damnati evulgasset, Carolus illius confutandi provinciam Alcuino demandavit; & postea cum magna comitia in Urbe Aquisgrani an. 799. in suo palatio celebraret, Felicem ex Hispania illuc accersivit, & coram se eum cum Alcuino disputare jussit; quæ disputatio, si auctori vitæ Alcuini credimus, integra sere hebdomada perduravit, sed exitu felicissimo. Hæresiarcha enim sèpius coniunctus, atque ad incitas redactus, taudem se victum confessus est; de cajus proinde conversione Alcuinus non se in Domino gloriabatur, ita scribens ad Arnoneum Archiepiscopum Salisburensem, quem Aquilam suam nominabat, epist. 176. Divina clementia visitante cor illius, novissime falsa opinione se seductum confessus est, & fidem catholicam se firmiter tenere futebatur. Et

i-

(a) Hæc epistola Adriani est XCVII. in Codice Carolino. Vid. etiam Cajetanus Cenni in Tom. I. Monimentorum Dominationis Pontificie pag. 443. not. (2) Libri autem Etherii, & Beati contra errorem Elipandi continentur in Antig. Lect. Canisi edit. Basnagii Tom. II. His libris insertum est quoque Symolum Elipandi anno 785., & ejusdem ep. ad Fidelem Abbatem.

(b) Non me latet, hanc membranam, quæ Baluzio rerum istarum peritissimo, aut etiati Caroli M. suppar, aut certe non multum remota visa est, nonnullis scatere vitiis, præsertim innotis temporariis. Sed haec viderint alii; parum enim ad nostrum institutum pertinet definire, an primo hæresis Feliciana in Concilio Narbonensi damnata fuerit, an vero in Concilio Ratisbonensi anno 792. ut alii placet.

(c) Ita Leo III. in Concilio Romano celebrato an. Guzzaniga Theol. Tom. V.

599. Act. II. testatur: „ Sub sanctæ recordat. prædecessore nostro Adriano P. directus est a D. Carolo, „ præfulgido magno Rege, ipse miserrimus hæreticus, „ infelix Episcops, qui dectus ab eodem alio Présale, fecit illum orthodoxum in vinculis libellum, „ anathematizans, & confirmans inter cetera, nequam Filium Dei adoptionem esse, sicut dixerat; sed „ proprium & verum Dominum nostrum Jēsum Christum „ Filium Dei confiteor. Unde & ipsius orthodoxum libellum super sacrosancta Dei mysteria in nostro Patriarchio ponens, juravit sic tenere, & confiteri. „ Et iterum in Confessione super corpus Beati Petri „ Apostoli ipsum ponens suum orthodoxum libellum, „ similiter & illic juravit, nequaquam se dicere antdere adoptivum; sed proprium, & dilectum Filium „ Dei teneo, & confiteor.“

iterum in Lib. adversus Elipandum num. 7. *Ego, inquit, Felicem olim vestri erroris complicem, Deo miserante catholicum effeci.*

257. Rex tamen Carolus huic secundæ Felicis conversioni non omnino fidens, eumdem Episcopo Lugdunensi custodijendum tradidit. Suspicio certe fuit, fucatam fuisse etiam secundam hanc hæresim Adoptianæ ejurationem, & Felicem, obstinatum perseverasse usque ad mortem, quam anno circiter 818. infeliciter obiit. De ejus pertinacia in errore vid. Agobardus, Leidradi in Sede Lugdunensi successor in Lib. adversus Felicem cap. 5.

258. Elipandum vero Archiepiscopum Toletanum, suorum errorum vere, & sincere penituisse, refert Scriptor vita Beati Abbatis (apud Mabillonum in Sæc. IV. *Actor. Ord. S. Benedicti Num. VII.*), inquietus, „ eum epistolis Adriani „ P., & Caroli M. ad inentem, & veram sensum Ecclesie rediisse; imino Episcoporum Congregationem apud Toletum indixisse, ubi pœnitens Confessionis libellum, in quo Filium Unigenitum, Patrique Consumentiale, non adoptivum, sed naturalem, humili professione confessus obtulit, & a Patribus lacrymarum profusione susceptus reconciliationis beneficium accepit “.

259. Hæc tamen relatio aliquibus suspecta videtur; præcipue cum Alcuinus in epist. XCII. ad Aquilam scripta anno DCCC. referens fructus uberrimos a Leidrado una cum aliquibus sociis in Hispaniam profecto, reportatos, ubi usque ad 20. millia hominum, Episcoporum, Sacerdotum, Monachorum, ac seminarum ad agnitionem catholicae veritatis. Deo donante, portuata numerantur, nullam tam memorandæ Elipandi conversionis memoriam faciat; quam prætermissarum non fuisse videtur, utpote qui contra Elipandum IV. Libros conscriperat, ac proinde de ejus conversione non minus, quam de conversione Felicis in Domino lætatus fuisse.

240. Et hæc sufficiunt de ortu, & condamnatione hæreseos. Adoptianæ; eni omnium primi restitere in Hispaniam Etherius Uxamensis Episcopus, ejusque Magister, Beatus Presbyter, quem Alcuinus Abbatem nominat Monachum eum suis nomine nullis documentis constat (Vid. Bolland. Acta Sancti Tom. III. mense Februario, Mabillonius Tom. I. Sæc. IV. , Benedicti in Append., ac Jo. Mariana Lib. VII. Rerum Hispan. cap. 8.).

(a) Eruditus Jo. Franc. Madrisins in Diss. II. *De Concilio. Forojuiliensi*, repudiata opinione Baronii, qui illius epocham sit anno 791. tum. Contii, qui illud differit ab ann. 795. Pagio assentitur, qui vult Concilium fuisse celebratum anno 796.; eni sententia suffragantem etiam P. Bern. Dn. Rubeis in *Monumentis Ecclesiae Aquilejensis*. c. 42. Aliqui tamen hanc Synodum fuisse celebratam ante Ratisbonensem ex eo conjectantur, quod post hanc Synodum fuisse inutile parcere nominibus Felicis, & Elipandi, ut Paulinus ipsa percit.

Horum resistentiam impatientissime tulit Elipandus, ac contra ipsos litteras veneno, & felle plenas ad Abbatem Felicem dedit, suam addens professionem fidei, inter cuius articulos etiam haeresim *Adoptianam* reponebat. Has Elipandi litteras. Beatus suo, & Etherii nomine duabus libris solide, & eruditè confutavit, qui prostant in Tomo XIII. Biblioth. PP. Lugdun. Horum opera etiam Adosinda Asturiarum Regina, quam Elipandus seducere conabatur, constans in orthodoxa fide permanxit.

241. In hoc diurno certamine contra Adoptianos clarissimus fuit Sanctus Paulinus. Patriarcha Aquilejensis, qui in sua Synodo habita Foro Julii anno 796. contra eosdem definitiv, ut quenadmodum una est in Jesu Christo persona, ita unicafilio confienda sit, nec ullo modo Christus filius. Dei adoptivus appellari possit. Parcendum tamen existimavimus Sanctus Paulinus non inibus Felicis, & Elipandi, ut ita eos minus irritatos ad veritatem agnoscendam facilius pertraheret (a). Adsuicit etiam Synodo Ratisbonensi, in qua Felix Urgelitanus damnatus palinodiam, facto animo recantavit. Deinde in Synodo Francofordiensis obtulit *Libellum sacrosyllabum*, non solum suo, sed etiam Petri Mediolanensis Sedis Archiepiscopi, & concutorum Collegarum, Fratrum, & Consacardorum Ligiarum, Austriae, Hesperiæ, ac Emiliae nomine, a Patribus approbatum, in quo Elipandum, & Felicem, novos hostes Ecclesiæ, nisi a sua stultitia resipiscant, a consortio catholicorum perpetua animadversione eliminandos esse decernit, reservato per omnia juris privilegio summis Pontificis, Domini, & Patris nostri Adriani, prince Sedis beatissimi Papæ. Vid. Opera Sancti Paulini a Joa. Francisco Madrisio Utinensi congregata. Orat. edita Venetiis 1757. in fol.

242. Magnam etiam in hac gravissima controversia sibi landem comparavit B. Flaccus Albinus, seu Alcuinus. Caroli M. Magister eique carissimus (b). Primo enim *charitatis calamo*, non contentioñis stimulo, fratrnœ salutis desiderio, non mordaci reprehensionis stilo scripsit ad Felicem. Urgelitanum, ut eum ab erroris semita ad viam veritatis reduceret; post autem aliis epistolis solidâ, & orthodoxa eruditione plenis, errantes corrigere, & fideles confirmare curavit. Deinde libellum contra hæresim Felicis. elucubravit, quem Petrus Fogginius, in Bibliotheca Vaticano-Pala-

(b) Cujus opera omnia post editionem ab Andrea Quercetano curata in novo collecta, multis locis emendata, plurimæ aucta, atque illustrata Ratisbonæ prodierunt trihas vol. in f. an. 1777., cura ac studio reverendissimi, ac celissimi S. R. I. Principis, & Abbatis ad S. Emmeramnum Ratisbonæ, Ord. S. Benedicti. In vol. 2. duas sunt eruditæ Dissertationes, altera Historica *De Hæresi Elipandi Archiep. Toletani, & Felicis. Episcopi. Origelitani*; altera Dogmatica hærica, auctore D. Jo. Bapt. Enhæher Priore ad S. Emmeramnum adv. Christianum Walchini.

latina cod. CCXC. feliciter repetitum 'novæ Operum Alcuni editioni inferendum' committimicavit. Demum Felicem 'septem libris, Elipandum vero quatuor copiose oppugnavit. Quæ omissa Alcuni scripta in II. volumine ejusdem Operum sūmū collecta inveniuntur. Atque hæc sunt, quæ ad ortum, 'condemnationem, & oppugnationem' hujus pestiferæ sectæ ejusdem refutationi præmittenda videbantur.

243. Sed quoniam nonnulli fuerunt, qui non obstantibus tam luculentis, ac certissimis monumentis, dubium excitatunt, 'an re ipsa Felix, & Elipandus fuerint illorum errorum rei, quos semel, iterum, ac tertio condemnatus vidimus, & asserere audent, totam illam controversiam tantum studio a viris summis discussam, puram putamus que fuisse logomachiam, ideo necessarium putamus in antecessum istorum sententiam refellere, ut ansa aliquibus sciolis subtrahatur, ecclesiasticas definitions, veluti de rebus nihil factas contemnendi (a). Sit igitur

PROPOSITIO I.

Felix, & Elipandus in sensu Nestoriano docuerunt, Jesum Christum secundum humanam naturam appellandum esse Filium Dei adoptivum.

244. Omnis certe æquitas, & sanioris Critics regulæ postulant, ut ex illorum testimonio hæc controversia dijudicetur, qui non solum illi haeresi coævi fuerunt, sed etiam contra eam fortiter dimicarunt, Hispanorum epistolas, ac libellos legerunt, & qui Felicem ipsum suam causam defendantem audierunt, ac cum eo disputarunt; præsertim cum viri fuerint litteris exculti, orthodoxa doctrina præstantes, & vitæ sanctimonia insignes; & ex alia parte nonnisi conjecturæ, vel argumenta parum firma afferantur (b); atqui multa, & disertissima hujusmodi testimonia suppeditunt: ergo &c.

245. Prob. itaque minor propositio primo testi-

(a) Christ. Guill. Franc. Walchius in sua *Adoptianorum Historia Gottingæ* an. 1755. vulgata S. Paulinum Aquilejensem, Alcunium, Patres Francofordinenses, & ipsum Adriannum R. P. accusat, quod Felicis, & Elipandi mentem minime assecuti Nestorianos errores ipsis affinxerint. Jac. autem Barnage in T. II. *Thesauri monument. Eccles.* num. V. ita ex suo tripode de tota hac controversia pronunciavit: *Nos ingenue fute-
mar, meram fuisse logomachium, quæ sepius occurrit apud Theologos.* Quam sententiam plures ex Protestantium cœtu adoptarunt, ut Dorscheus, Georg. Calixtus, Spanheimius, Mosheimius, Paul. Ern. Jablonski, Weismannus, alii, eo fine, ut Conciliorum, ac Summorum P. auctoritatem quasi cuniculos labefactent.

Cum istis autem confundendi non sunt aliqui Theologi Catholici, quantumvis paci, qui dumtaxat negant, a Felice, & Elipando fuisse Christum appellatum Filium Dei adoptivum in sensu Nestorii, qui duas in Christo personas esse blasphemavit; sed alio sensu,

imonio S. Paulini, qui in *Sacrosyllabo* recepto, & probato in Concilio Francofordinensi, perpetuo urget Felicem & Elipandum, ostendendo Christum non posse dici adoptivum, quia in una persona coeunte utraque natura, non duo filii, aliis Dei, & aliis hominis, ut (sicut illi errando existimant) adoptivus sit hominis filius, & sine adoptione Dei Filius. Non poterant ergo illi Heretici Christum appellare Filium Dei adoptivum nisi renovando haeresim Nestorianam de duabus personis, & duobus filiis.

246. Prob. secundo ex testimonio Alcuni, qui & scriptis, & ore in hac controversia gloriose dimicavit, quem propterea statum quæstionis perpetuo ignorasse quis credat? Is autem in Lib. I. contra Felicem sèpius eum arguit impietatis Nestorianæ, quia sicut Nestorius in duas Christum dividebat personas propter duas naturas, ita, inquit num. 11., & restra inducta temeritas in duos eum dividit filios, unum proprium, alterum adoptivum. Si vero Christus est proprius filius Dei Patris, & adoptivus: ergo est alter, & alter. Similiter si in divinitate Deus verus est, & in humilitate Deus nuncupativus, alter (& alter) est, & nullatenus sic sentientes potestis vobis evitare impietatem Nestorianæ doctrinæ. Libro autem VII. comparat Felicem cum Nestorio, qui licet duas palam non dixisset personas, tamen omnia, quæ duabus necesse est inesse personas, in sua professione fatetur. Similiter & tu, subdit, licet fugias verba duarum personarum, tamen omnia, quæ necesse est duabus inesse personas, te in tuis litteris invenimus profiteri. Et Lib. I. contra Elipandum, Christum, inquit, vos sine dubio cum Nestorio in duos divilitis filios, & in duas personas per proprietatem, & adoptionem.

247. Tertium testimonium suppeditat Agobardus, qui de Felice ita scribit: „Nullatenus acquie-„scet sentire, nec suadere sibi met ita valebat, „ut crederet, in uno Domino nostro Jesu Chri-„sto duarum naturarum unionem substantiali-„ter factam, & Deum Verbum secundum sub-„si- .

nimirum ut natura humana, quamvis in persona divina subsistens posset appellari Filius Dei adoptivus. Ita de ipsis sentit Gabr. Vasquez in 3. P. S. Thomæ disp. 89., Gaspar Juenin Diss. VI. De Incarnat. qu. 6., aliquique non multi.

(b) Quis unquam cordatus admittat absonam illam regulam, quatin sibi Walchius proponit his verbis: *Quæ viri docti, qui publice contra illos (Felicem, & Elipandum) pugnerunt, nobis reliquere, prorsus, pu-
to, negligenda esse; siquidem abunde patet, hos non quid senserint Elipandus, & Felix, sed quid hos sensisse crediderint, litteris mandare consueverit?* Aut ergo non docti viri illi fuerint, qui non valuerint ex libris, & disputationibus vera adversariorum sensa intelligere, aut ita fraudulentem, & nefariam, ut omnes simul impie conspiraverint, ad orthodoxos Episcopos infamia calunnia condemnandos. Neutrum autem iis, qui nullo partium studio corrupti sunt, Walchius, ut prædicto, persuadere poterit.

,, sistentiam carnis unitum Timens enim per-
,, mixtionem Eutychetis incurgere, corruit in di-
,, visionem Nestorii .“

248. Majus adhuc testimoniū exhibet frequen-
tissima Synodus Francosordiensis, quæ refellens
epistolam Episcoporum Hispaniæ ad Carolum Ma-
gnum in epistola Synodica ita Felicem, & Elipan-
dum alloquitur: „ Nonne olim eadem hæresis
„ vestra in Nestorio ab universalī Sancta Eccle-
„ sia refutata est, & damnata? Quapropter forte
„ illam anathematizare noltiūtis, dum alios, Bo-
„ nosūn scilicet, Arium, & Sabellium, Mani-
„ chæumque, qui prava de Dei filio senserunt,
„ in epistola vestra anathematizastis.“ Et ulte-
rius pergunt ostendentes, novam hanc hæresim
eamdem prorsus esse cum hæresi jam damnata
Nestorii, ut quod ille significavit, dicendo Filium
hominis esse unitum Filio Dei per copulationem,
nova hæresis dicit per adoptionem.

249. Denique supremus testis sit Adrianus Pa-
pa, qui Felicem coram se habuit, ad pœnitenti-
tiam coegit, & pœnitentem existimatūm absolu-
tum dimisit, qui propterea intimos ejus sensus
cognoscere potuit, & debuit. Ita autem scribit in
sua epistola ad Episcopos errantes Hispaniæ: *A-
doptiveum eum Filium, quasi purum hominem,
calamitati humanae subjectum non pertimescit
venenosa fauce susurrare.*

250. Accedat postremo sui ipsius testis, & ac-
cusator Elipandus, qui in sua epist. nomine Epi-
scoporum Hispaniæ ad Episcopos Galliæ &c. (in
Vol. II. Opp. Alcuini pag. 568.) de Christo ita
loquitur: „ Secundum traditionem Patrum confi-
„ temur, & credimus, eum factum ex muliere,
„ factum sub lege, non genere esse Filium Dei,
„ sed adoptione, neque natura, sed gratia, quod
„ s̄æpius repetit. At vero, ut recte colligebant
„ Patres Francosordienses in sua Epistola Synodi-
„ ca num. 25. Quid est adoptio, nisi charitatis
„ copulatio, qua Pater adoptione sibi copulat fi-
„ lium, quem proprium non habet? ... Nonne tunc
„ duo filii erunt Deo Patri, unus proprius, &
„ alter adoptivus: quod nullus Catholicus audet
„ dicere? Quid est aliud dicere, eamdem Virgi-
„ nem adoptivum, vel servum genuisse, nisi ne-
„ gare, Deum illam genuisse?“

251. Dices. Hæc omnia facile explicari possunt,
non quod Hispani illi Episcopi Nestorio consenti-
rent, duas personas admittendi, sed quod per le-
gitimam consecutionem convincerentur in ipsius
hæresim labi, a qua alienos se profitebantur.

252. Resp., etiamsi res ita se haberet, non ta-
men posse laudatos Præsules ab hæresi Nestoria-
na purgari, in quam reipsa incidebant, quidquid

(a) Ab hac tam diserta Felicis confessione Walchius
se facile liberare posse putavit, dicendo, *Felicem igno-
rasse, quid Nestorius crediderit*. Itane post tam diu-
tinæ concertationes, post tot scripta Catholicorum, qui-

contra protestarentur. Præterea ioter alia Nesto-
rianæ hydræ capita, hoc etiam erat, quod Jesum
Christum secundum humanitatem filium Dei ap-
pellari posse negabat, & propterea nomen Deipa-
ræ Nestoriani tantopere aversabantur, ne cogeren-
tur, eum, qui in natura humana fuit genitus a
Maria, sateri filium Dei. „ Existiunt (Nesto-
rian) inquiaebat Sanctus Cyrillus in epist. ad
Reginas, homini ad nostram similitudinem ex
Sancta Virgine prognato, cum filiationis, tum
dominationis quoque gloriam per modum cu-
jusdam gratiæ, ac per progressus obvenisse.“

253. Hinc Alcuinus Lib. IV. contra Felicem n.
11. „ Gesset itaque Felix, inquiaebat, Christum
„ in duos Filios, vel in duos Deos dividere, ne
„ Nestorianæ fiat infidelitatis partieps: quia
„ quod Nestorius in numero personarum, hoc Fe-
lix in numero filiorum facere videtur, unum
adoptivum, & alium proprium faciens.“ Et
postea, adductis iis S. Scripturæ testimoniis, qui-
bus probatur Filium Dei esse natum ex Maria
Virgine, quid hic dicas, Nestoriane, ait, qui B.
Mariam negans esse Dei genitricem, apertam
niteris impugnare veritatem? Et Lib. V. num. 5.
Hinc, inquit, omnis est tua hæresis, quia ne-
gas Christum Filium Dei; ideo etiam Mariam
Christotocon esse, non theotocon dicas, quia Chri-
sti genitrix sit, non Dei. Recte igitur statuimus,
Felicem & Elipandum Nestorianam hæresim su-
scitasse, atque in sensu Nestoriano doctuisse, Je-
sus Christum secundum humanitatem esse filium
Dei adoptivum; quæcumque postea fuerit utriusque
interior sententia, quam in hæreticis, qui sensus
suos occulere solent, non facile est indagare. Ipse
tamen Felix in sua Confessione Fidei, quam post
Concilium Aquisgranense edidit, se ab impietate
Nestorianâ resipiscere fassus est, dicens, *se ado-
ptionem carnis, seu nuncupationem in humani-
tate Filii Dei anathematizare ne cum Nesto-
rii impietate concordantes &c. (a).*

254. Obj. primo cum Vasquezio. Felix, & El-
ipandus non semel aperte confessi sunt unam in
Christo esse personam. Ita enim suam mentem
exponunt in epist. ad Episcopos Galliæ n. 10.
„ Est plenissima, & fidelissima ratio, ut in uno,
„ eodemque Christo, in quo ad unitatem perso-
„ næ in Matris utero virginali divinitas, huma-
„ nitasque compactatur, sicut hominem Deus, ita
„ etiam hominem Deum genuisse credatur, ita ut
„ qui suscepit, & quod suscepit, una sit in Tri-
„ nitate persona.“ Id asserit etiam Elipandus
in epist. ad Alcuinum.

255. Resp. etiam Nestorium unam personam in
Christo nonnunquam prædicasse, sed non in sen-
su

bus ejus sententia Nestorianismi accusabatur, Felix
adeo obtusi erat ingenii, ut ignoraret quid Nestorius
crediderit (Apage nugas).

du Catholico, admissa scilicet substantiali, & physica duarum naturarum unione, quicunad in eundem supra probavimus n. 129. Id observavit Alcuinus Lib. VII. contra Felicem num. 31. inquiens de Nestorio: „Qui licet duas palam non dixisset personas, tamen omnia, quae duabus inesse necesse est personis, in sua professione fatetur. Simili modo & tu, licet fugias verba duarum personarum, tamen omnia, quae necesse est duabus inesse personis, te in tuis litteris inventus nimis prosteri.“ Id pariter observarunt Patres Francofodienses, recte colligentes, quod unitas personæ, quae est in Dei Filio, & Filio Virginis, adoptionis tollit injuriam, neque enim persona divina appellari potest Dei Filius adoptivus. Unde iterum Alcuinus laud. Lib. VII. n. 9. Unitas personæ, inquietabat, dualitatem fillutionis respuit in Christo; nec adoptio locum invenit, ubi proprietas præcessit.

256. Obj. 2. Si Felix, & Elipandus in errore Nestorii jam damnato versati fuissent, numquam ab Imperatore Carolo suam causam in Synodo Episcoporum discuti, & judicari postulassent, certe non aliam posse reportare sententiam, quam eam, qua Nestorius damnatus fuit.

257. Resp. Id commune fuisse etiam aliis haereticis, qui ab Episcopis, vel etiam a Conciliis jure damnavi, nova tamen Concilia postulabant, quod præcipue exemplo Pelagianorum liquido confirmari potest, qui non senec in Concilio Africani, & a summis Pontificibus proscripti, adhuc tamen Concilium generale exposcebant, quo eorum causa plenius examinaretur. Præterea Adoptiani verba Nestorianorum aliquatenus immutaverant, quamvis in eamdem pravitatem relaberentur; unde forte sperabant, se posse sub ambiguo verborum cortice interius venenum obtegere. Demum plusquam certum est, eos in famosa sua epistola plura Sanctorum Patrum testimonia aut mutilasse, aut omnino depravasse, & de mala eorum fidie tam detegere, tacuisse nomina librorum, & numerum capitulorum, ut jure conqueruntur Francofodienses Patres num. 5. Quidni ergo pari audacia Synodus ab Imperatore non postulassent, quamvis non omnino ignorarent, suos errores jam pridem in Nestorio damnatos?

258. Inst. Tam S. Paulinus, quam Alcuinus, & ipsa Synodus Francofodiensis sœpe errorem Adoptianorum nominant novum, & inauditum in Ecclesia: non ergo erat vetus Nestorianorum haeresis, jam ab Ecclesia proscrita.

259. Resp., haeresim Felicianam fuisse appellata novam, vel potius renovatam, quantum ad alias loquendi formulas, non autem quantum ad rem ipsam. Hinc Sanctus Paulinus in Sacrosyllabo Felicem, & Elipandum vocat novos hostes Ecclesiae, sed veternosa fœce perfidæ pollutos; & sœpissime Patres ostenderunt, eam a Nestoriana minime differre. Vid. sup. num. 246. & seq. Eandem etiam ipsis sere sacr. litterarum te-

stimoniis confutauit, quibus usi fuerant veteres Patres ad expugnandam Nestorii haeresim, ut patet ex operibus polemiciis S. Paulini, & Alcuini, tum etiam ex epistola Synodica Synodi Francofodiensis. Veteres igitur Nestorii blasphemias in novis illis Ecclesiæ hostibus se confutare credebant.

260. Obj. ult. cum Walchii. Annalista, & Historici, quibus major in his rebus fides debetur, quam Theologis, qui plerumque partium studio laborant, Felicianam quidem haeresim sœc. VIII. ad occasum vergente natam, ac statim condemnatam, atque extinctam memorant, de Nestorianismi autem suscitatione nihil prorsus habent. Ita Eginhardus, seu quisquis sit Annalium Auctor T. V. Scriptor. Rerum Gallic. & Franc. ita Poeta Saxo, & Annales Moissiacenses. Ita demum Jonas Aurelianensis auctor coœvus.

261. Resp. male ex solis Annalium scriptoribus, qui res gestas vix summis labiis attingunt, iudicium peti de erroribus haeresis Felicianæ: hos enim determinare, confutare, ac condemnare ad Theologos pertinet, & Episcopos. Sic Eginhardus narrat quidem haeresim Felicianam condemnata fuisse a Concilio Ratisbonensi, ubi Felix auditus est, & errasse convictus a. l. presentiam Adriani Pontificis Romam missus, ubi etiam coram ipso in Basilica B. Petri Apostoli haeresim confessus est, atque abdicavit. Qualis autem haec haeresis fuerit, ipse nos mirimur docet, sed de Episcopis, qui Felicem ad eam ejurandum adegunt, nobis dicendum relinquit.

262. Sed mirum est, Walchij nos provocasse ad auctoritatem Jonæ Aurelianensis Episcopi; hic enim postquam ortum haeresis Felicis, atque Elipandi memoravit sub Caroio Magno, ita subdit: „Ejusdem Principis jussu (Episcopi) in u. num coacti, adhibita etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate, euidenti Felicem damnaverunt; immo cum auctore sui erroris Nestorio, quem imitatus est, perpetuo anathematis mancipaverunt.“ Lib. I. de cultu Imaginum T. XIV. Biblioth. SS. PP. Lugdun. fol. 168.

PROPOSITIO III.

Refellitur Haeresis Adoptianorum, atque ostenditur, Jesum Christum nulla ratione dici posse Filium Dei adoptivum.

263. Patres Sæc. VIII. qui haeresim Felicis, & Elipandi refutarunt, & condemnarunt, iisdem plane Sacr. Scripturarum locis usi sunt, quibus Patres V. Sæculi Nestorianam haeresim feliciter debellarunt. Nam primo ea verba asserebant, quibus Christus dicitur unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, Joann. I. 18. Allegabant etiam vocem æterni Patris, qua Jesum Christum appellavit Filium suum dilectum, Matth. III. 17. Ac pluribus aliis locis omissis, Adrianus Papa maxime notanda dicebat verba S. Pauli ad Roman. VIII. 32.

de

de æterno Patre dicentis: *Qui proprio Filio suo non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum:* ubi certe sermo est de Jesu Christo secundum humanam naturam, qui tamen proprius idest naturalis Filius Dei nuncupatur. Ut enim observat Angelicus in hunc locum Lect. 6. „ *Cum (Apostolus) supra de inultis filiis mentionem fecisset, dicens: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, ab omnibus illis huic filium separat, dicens: proprio filio suo, idest non adoptivo, ut Hæretici inentiantur, sed naturali, & coæterno: i. Jo. V. vers. ult. Ut simus in vero Filio e- jus Jesu Christo.* “ Et ante S. Thomam S. Hilariu, Lib. VI. de Trinitate. eadem Paulina verba allegans, *Numquid, ait, etiam nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo proprietatis est nomen?* Quæ quidem licet Pictaviensis Episcopus protulerit contra Arianos, una tamen simul Adoptionianorum jugulum petunt.

264. Idem Adrianus Papa urgebat contra Felicem, aliosque Episcopos Hispanos errantes circa ea Christi verba, Jo. XX. 17. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum;* quæ Jesu Christi distinctio inter Patrem suum, & Patrem nostrum vana, & otiosa dici non potest, sed manifeste innuit, non eodem modo Deum esse Patrem suum, & Patrem nostrum, quia Christi Pater est per naturam, noster autem Pater per adoptionem. Ita etiam ante Adrianum hæc verba explicabat S. Augustinus Tract. CXXI. in Joann. inquiens: *Non ait, Patrem nostrum: aliter ergo meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum.*

265. Idem S. Pater Augustinus in Lib. contra Secundinum Manichæum cap. 5. T. VIII. postquam ostendisset, nos quidem adoptione esse Filios Dei, non autem Jesum Christum, ita fidenter suum adversarium provocabat: *Lege itaque Scripturas, nusquam invenies de Christo dictum, quod adoptione sit Filius Dei.* Quem secuti Patres Francofordienses in Epistola Synodica ita securi pronunciabant num. 21. „ *Tu vero, quis es qui Christum prædicas adoptivum, unde tibi iste sensus venisset, voluissemus scire; ubi hoc nomen didicisset, ostende. Patriarchæ nescierunt, Prophetæ non dixerunt, Apostoli non prædicaverunt, sancti Tractatores hoc nomen tacuerunt, Doctores fidei nostræ non docuerunt.* „ *Et iterum n. 20. Dico tibi, quia nec Apostoli eum sic nominaverunt, nec Sancta Dei, & Catholica Ecclesia consuetudinem habuit sic eum appellare; imino nec credere eum adoptivum esse, sed proprium Filium.* “

266. His omnibus accedit etiam ratio, quam affert S. Thomas 5. P. q. quæst. 25. art. 4. his verbis: „ *Filiatio proprie convenient hypostasi, vel personæ, non autem naturæ ... In Christo autem non est alia persona, vel hypostasis, quam increata, cui convenient esse filium per naturam.* „ *Dictum est autem (art. præced.) quod filiationis adoptionis est participata similitudo filiationis na-*

„ *turalis. Non autem recipitur, aliquid dici participative, quod per se dicitur. Et ideo Christus, qui est Filius Dei *naturalis*, nullo modo potest dici filius *adoptivus*.* Secundum autem illos (Nestorianos), qui ponunt in Christo duas personas, vel duas hypostases, seu duo supposita, nihil rationabiliter prohiberet, *Christum hominem dici filium adoptivum*. Qua fortissima & invicta ratione S. Paulinus in *Sacrosylabo* pugnabat contra Felicem ita concludens. „ *Unde in Dei Filium non cadit nomen adoptionis; quia semper verus Filius, semper Dominus; ac per hoc & post assumptum hominem veri Filii vocabulum non amisit, qui unquam verus desiit esse Filius.* “

267. Confirmatur hæc ratio ex definitione adoptionis, non solum a Theologis, sed etiam a Jurisperitis communiter recepta, quod sit *personæ extraneæ in filium*, & hæredem gratuita *assumptio*: oportet ergo, eum, qui adoptatur, esse personæ adoptanti extraneum, & nullum habere jus ad ejus hæreditatem, quomodo nos in filios Dei per gratiam habitualem adoptiamur, & jus ad æternam hæreditatem acquirimus: atqui persona divina Jesu Christi non est extranea Deo Patri, cuius est Filius, & in possessione suæ hæreditatis est ab æterno: nullatenus ergo potuit adoptari in filium adscititum.

268. Nec dici potest, eum fuisse adoptatum secundum humanitatem, quæ erat extranea: non inquam, primo quia adoptio non convenit naturæ, sed personæ: secundo quia humilitas ipsa, utope personæ divine substantialiter unita, plenissimum jus ad æternam hæreditatem habebat; neque hoc modo considerata dici potest extranea: nulla ergo ratione Jesus Christus Filius Dei adoptivus dici potest.

269. Objiciebant primo Adoptiani plura testimonia Sacr. Scripturarum, quibus etiam male intellectis abutebantur Nestoriani, ut evincerent duas fuisse in Christo distinctas personas, duosque Filios, quæ in vero, ac germano sensu superiorius art. 1. explicuimus. Præter ea vero in rem suam allegabant illa Sancti Pauli verba ad Roman. VIII. 17. de hominibus justis, qui sunt *filiii Dei*, ita dicentis: *Si autem filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Et rursus vers. 29. de Christo, *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Porro inquietabant Hispani, non possumus nos esse *cohæredes*, & *fratres Christi*, nisi ille sit, sicut & nos, secundum humanam naturam filius Dei adoptivus; neque enim alia ratione nos sumus filii Dei, nisi quia, ut inquit Apostolus ad Gal. IV. sequ., *misit Deus Filium suum, ... ut adoptionem filiorum recipremus.*

270. Resp., verba objecta ex S. Paulo nihil aliud significare quam nos per gratiam assumptos ad adoptionem filiorum Dei, factos esse *cohæredes Christi*, seu participes illius hæreditatis, quæ Chri-

Christo non per adoptionem, sed per naturalem filiationem convenit. Quemadmodum Pater filium habens naturalem assumat personam extraneam, tamque adoptet in filium, hic adoptivus filius erit filio naturali cohæres. Dicitur autem Jesus Christus *primogenitus in multis fratribus*, non quasi sit & ipse filius adoptivus; est enim filius naturalis, & unigenitus, sed quia nostram naturam assumens, nobisque gratiam adoptionis promeritus, nos tecum frater fieri dignatus est, *per gratiam unionis* sibi copulans nostram naturam, non per *gratiam adoptionis*, cuius capax non erat; qui enim est filius naturalis non potest adoptari in filium, cum adoptio sit personæ extraneæ; in Christo autem nominis una est persona, eaque divina, a Patre aeterno genita (a).

271. Dices. S. Paulus eadem in epistola cap. I. de Jesu Christo dicit: **Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis: cum autem haec praedestinatio, quæ non est nisi adoptio in filium, non possit de natura divina intelligi, intelligenda erit de natura humana, ut secundum hanc Christus sit filius Dei adoptivus.*

272. Resp. cum S. Thoma 5. P. qu. 24. art. 1., haec Apostoli verba, seu aeternam praedestinationem Jesu Christi in filium Dei, respicere gratiam unionis duarum naturarum quæ fieri debet in tempore, & per quam Deus factus est homo, & homo Deus. Unio itaque duarum naturarum in persona Christi cadit sub aeterna praedestinatione, & ratione hujus Christus dicitur praedestinatus filius Dei. Atque eodem sensu hunc locum Apostoli exposuit S. Augustinus de praedest. Sanct. cap. 15.

273. Haec doctrinam adhuc magis declarat Anglicus ibidem ad 2., ubi rejecta opinione eorum, qui volebant, hanc praedestinationem esse intelligendam de natura humana Christi, cui facta est haec gratia, ut uniretur Filio Dei in unitate personæ, ita prosequitur: „Relinquitur ergo, quod praedestinatio attribuitur personæ Christi, non quidem secundum se, vel secundum quod subsistit in divina natura, sed secundum quod subsistit in humana natura. Unde cum dixisset Apostolus, *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, subjunxit: Qui praedestinatus*

notus est Filius Dei in virtute; ut daret intelligere, quod secundum hoc, quod est factus ex semine David secundum carnem, est praedestinatus Filius Dei in virtute. Quamvis enim sit naturale illi personæ, secundum se considerata, quod sit Filius Dei in virtute; non tamen est ei naturale secundum humanam naturam, secundum quam hoc sibi convenit per gratiam unionis.“

274. In art. autem secundo probat S. Doctor, veram esse hanc propositionem: *Christus, secundum quod homo, est praedestinatus esse Filius Dei;* quia humana natura non semper fuit Deo unita; & ei per gratiam hoc collatum est, ut Filius Dei in persona uniretur: & ideo solum ratione humanae naturæ praedestinatio competit Christo. Unde S. Augustinus de praedestin. Sanct. cap. 15. inquit: *Praedestinata est istæ humanae naturæ tanta, & tum excelsæ subiectio, ut quo attolleretur alius, non habetur.* Et in resp. ad 5. „Quia, inquit, illa susceptio (humanae naturæ in consortium divinæ) sub praedestinatio ne cadit, tanquam gratuita, utrumque potest dici, scilicet quod & Filius Dei praedestinatus sit esse homo, & filius hominis praedestinatus sit esse Filius Dei. Quia tamen gratia non est facta Filio Dei, ut esset homo, sed potius humanae naturæ, ut Filio Dei uniretur, magis proprie dicitur, quod Christus, secundum quod homo, est praedestinatus esse Filius Dei, quam quod Christus, secundum quod Filius Dei sit praedestinatus esse homo.“ *Hæc subtilius disputata videntur, necessaria tamen sunt ad vitandos Adoptianorum, ac Nestorianorum errores.*

275. Dices secundo. Christus secundum humanitatem dicitur in sacris litteris *servus Dei:* eur ergo non poterit similiter appellari *Filius Dei adoptivus:* quæ denominatio nobilior est, quam servi?

276. Respondet S. Thomas quæst. 25. art. 4. ad 3. „quod esse creaturam, & etiam servitus, vel subjectio ad Deum, non solum respicit personam, sed etiam naturam, quod non potest dici, ei de filiatione cuius terminus est persona. Antea tamen, scilicet quæst. 16. art. 8. prudenter monuerat, absolute non esse dicendum, quod Christus sit *creatura*, propter hæresim Arii, sed cum

(a) Patres Franciscordienses in scriptis citata epist. Synod. n. 8. & seq. respondebant, Christum Dei filium extraquæ natura & unigenitum esse, & primogenitum. „Unigenitus, quia solus sine initio ex Deo, Patre genitus, & solus ex initio temporis ex Matre Virgine genitus; ideoque in utraque natura unigenitus. Etiam primogenitus, quia omnis Unigenitus primogenitus est.“ Deinde afferant verba Comuent. S. Hieronymi in epist. ad Titum Toin. VII. ita explicantis verba Apostoli II. 12. *Expectantes beatam spem, & adventum gloriae magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis.* „Ubi est zerpens Arius? Ubi Eunomius coluber? Magnus

Deus Jesus Christus-Salvator dicitur, non primogenitus omnis creature, non Verbum Dei, & Sapientia (quæ sunt appellaciones divinitatis generationis); sed Jesus & Christus, quæ vocabula assumpti hominis sunt. Neque vero aliud Jesum Christum, aut Verbum dicimus, ut nova heresis calunnias tur; sed eundem & ante secula, & post secula, & ante mundum, & post Mariam: immo ex Maria magnum Deum appellamus Salvatorem nostrum Jesus Christum, qui dedit semetipsum pro nobis:“ Unde interchanget laudati Patres, Jesum Christum in utraque natura esse unigenitum, & primogenitum, non adoptivum, sed magnum Deum.

cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam (a).

277. Obj. secundo. Plures sancti Patres Jesum Christum filium Dei adoptivum appellare non dubitabant. Primo enim S. Irenæus Lib. III. adv. Hær. cap. 21. Qui Filius Dei est, inquit, filius hominis factus est, ut adoptionem percipiens fiat filius Dei. Secundo S. Hilarius Lib. II. de Trinit. num. 27. de Iesu Christo loquens, Potestatis dignitas, inquit, non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur. Tertio Marius Victorinus Lib. I. contra Candidum Arianum: Nos, inquit, adoptione filii, ille natura etiam, & quadam adoptione filius, & Christus, sed secundum carnem. Quarto Cyrillus ipse, qui Nestorium impugnavit, & damnavit, in Dialogo III. Tomo V. Operum pag. 486. de Christo ait: In Filium a scriptus est Dei, adoptatus nobiscum, & Lib. XI. in Jean. cap. 12. asserit, Christiana habitudine quadam esse Dei Filium; quod excludit filiationem naturalem. Quinto adhuc clarius S. Isidorus in Lib. Etymologiar. VII. cap. 2. de Christo inquit: Unigenitus autem vocatur secundum divinitatis excellentiam, quia sine fratribus: primogenitus secundum susceptionem hominis, in qua per adoptionem gratiae fratres habere dignatus est, de quibus esset primogenitus. Sexto Eugenius, Hidelphonsus, & Julianus Præsules Toletani, qui Elipandum præcesserunt, in Missa de cena Domini ita dicebant: Qui per adoptivi hominis passionem, dum suo non induxit corpori. Item in Missa de Ascensione Domini: Hodie Salvator noster per adoptionem carnis sedem reperit Deitatis. Denique S. Augustinus in homi-

lia quadam dixit, hominem fuisse a Deo adoptatum. Item de prædest. Sanct. cap. 15. Ea gratia, inquit, sit ab initio fidei suæ homo quicunque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Gratia autem, qua homines fiunt Christiani, est gratia adoptionis; ad eoque etiam Christus &c.

278. Resp. ad 1., S. Irenæum loqui de adoptione hominum in filios Dei, non autem de adoptione Iesu Christi, ita ut textus mutilatus appareat, & legendum sit: Qui filius Dei est, filius hominis factus est, ut (filius hominis) adoptionem percipiens fiat filius Dei. Et nisi textus ita suppeditatur, inanctus, & inintelligibilis apparet (b). Et præterea in eodem cap. S. Pater de Christo loquens: Ipse, dicit, proprie præter omnes, qui fuerunt tunc homines, Deus, & Dominus, & Rex æternus, & unigenitus.

279. Ad secundum respondet S. Thomas, impropriam esse illam S. Hilarii locutionem, quia, sicut filatio proprie non convenit naturæ, ita nec adoptio: & ideo cum dicitur carnis humilitas adoptatur, adoptatio accipitur pro unione humanæ naturæ ad personam Filii. Non desunt tamen, qui vocem illam adoptatur mendosam esse censem, & legendum adoratur (c). Sed quidquid sit, præter alia hujus Sancti loca, quibus omnem adoptionem a Jesu Christo removet, illud sufficiat ex Lib. III. de Trinit., ubi inquit: Nos sumus filii Dei, sed non talis hic filius. Hic enim verus, & proprius est filius, origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione, nativitate, non creatione. Nil clarius desiderari potest.

280. Eademque ratione exponenda sunt verba Ma-

(a) Patres Francofondenses negarunt, Christum posse appellari Servum in Epist. Synod. num. 12. Id ipsum negavit etiam Adriannus Papa in epist. ad Episc. Hispaniæ; & ante istos S. Jo. Damascenus L. III. De fide Orthod. cap. 25. observans, servitutis & dominationis vocabula non naturas, sed que ad aliquid referuntur, indicare, ut paternitatis, & filiationis voces ... Illi autem, subdit, qui servum sum dicunt, unum Christum ad instar Nestorii in duos dividunt. Nihilominus alii Patres non pauci Christum seruum appellare non dubitabant, immo S. Cyrilus in defensione sui VI. Athematismi contra Theodorenum: Si quis, inquit, Christum seruum nominatur. Prophetarum voce dixerit, offendit neminem oportet. Nec tamen Patres re ipsa inter se dissentiebant, sed solum vocibus. Qui enīn hanc vocem repudiabant, servitutis nomen in proprio, & rigido sensu sumebant, quatenus hominem significat nos sni juris, & liberum: & hoc modo Christus servus dei nequit. Alli vero hanc vocem significatione latiore sumentes ad sensum Apostoli Philipp. II. 7. Christum formam servi accepisse dicebant. Vid. Lud. Thomassinus De Incarnat. Lib. VIII. c. 15., & seq., ubi fuse de hac re disputat.

(b) Totum contextum minime examinavit Erasmus, dum in præ. ad III. hunc Librum S. Irenæi pronunciavit, hanc adoptionem referendam esse ad Christum.

(c) Nota eruditis est magna illa controversia, quæ de voce adoptatur olim excitata fuit, contendentibus

aliquibus, eam dolo malo fuisse a Felice Urgelitanæ intrusam, abrasa a Codice alia voce adoratur. Hinc marcus initio præfat. in suum Lib. De prædest. „, Fe „, licein asserit, infelicem Orgellitanæ Civitatis Ep „, scopum in Concilio revictum, quia corrupto mun „, ribus juniori bibliothecario Aquensis palati, librum „, B. Hilarii rasit, & ubi scriptum erat Adoratur, im „, misit, Carnis humilitas adoptatur, „, Hujus adulter „, rationis euende Felicem arguit etiam Alcuinus Lib. VI. n. 6. Felicem consueta persutia Hilarii verba. im „, mutasse accusans, „, & omnino perversissime dixisse „, adoptatur, ubi Beatus Hilarius ait adoratur. „ Hanc accusationem veram esse non dubito. Patres tamen Maurini ad hunc locum notant, a se repertos codices antiquiores hæresi Felicianæ, in quibus legitur; quam obrem in sua editione eamdem lectionem retinuerunt. Potuit tamen Felix codicem Aquisgranense corrum „, pere; ut nonnullos alias corruptos fuisse, iudeo Patres Maurini notant. Codex antiquissimus Romanus apud Sanct. Petrum asservatur, qui Sec. VI. in eunte exaratus creditur, certe habebat adoptatur. Sed fervente hac de re cum editoribus Maurinis disceptatione, Codex adulterina manu vitiatus repertus est, substituta littera r, loco duarum p, t, quæ abrasæ fuerant, ut legeretur adoratur; sed frans illico detecta fuit, & de adulteratione fides publico instrumento eidem Codici adnexa est, quam trevis oculis olim vidisse memisi.

Marii Victorini, & si quæ alia ejusdem generis inveniuntur apud veteres Patres, præcipue ante exortam Nestorianam hæresim. Quod etiam inuit ipse Marius dicens: *quadam adoptione, id est in propria.*

281. Ad quartum. Cum S. Cyrillus dicit Christum adoptatum nobiscum, non intelligit adoptionem veram humanæ naturæ, quam contra Nestorianum constanter negavit, sed *assumptionem* humanitatis in unitate personæ; dicit enim: „Cum „formæ nostra assumpta velut unus ex nobis in „Filiū adscriptus est Dei, adoptatus nobis „cum, & propter nos; ille verus, ac germanus, ut & nos propter ipsum filii, supernaturalis gloriæ simus participes“. Ubi statim ostendit magnum discrimen inter nostram, & ipsius filiationem. Quamvis textus græcus δεσμοναντι possit melius latine verti *positus nobiscum*. Alio in loco Cyrus non dicit, Christum esse Filium Dei *habituidine*, non *natura*, quod esset Arianum, sed carne in ita ad unionem cum Deo Verbo esse *assumptam*, & per ipsum Verbum etiam cum Patre, cum quo est unum *habituidine*, non solum autem *natura*, quia natura carnis mansit *impinxita*, & sine confusione unita Verbo. Ceterum ibidem S. Cyrillus paulo ante dixerat: „Unus enim Christus, & unus Filius, postquam factus est homo, ideoque accipere censetur unio, nem in id etiam cum carne assumpsit, que a se non habet, ut cum Deo unum sit“.

282. Ad quintum. Eadem ratione benigne explicanda sunt verba S. Isidori, ut scilicet Filius Dei per susceptionem humanitatis nobis promeruerit gratiam adoptionis, qua sumus Filii Dei, hæredes, & cohæredes Christi. Quam explicationem ipse indicat, dum dicit: *In quæ susceptione scilicet hominis, per adoptionem gratiae, quam nobis promeruit, fratres habere dignatus est.* Ceterum in eodem loco S. Isidorus unam in Christo personam fatetur, inquit: *Sic autem Dei Filio juncta est humana natura, ut ex duabus substantiis fieret una persona; utique Dei Filii naturalis.*

283. Ad sextum. Manifestum est, in illis Hispanis liturgiis, quarum auctor dicitur S. Ildephonsum, per *hominem adoptivum*, & per *adoptionem carnis* nihil aliud intelligi, quam assumptionem humanitatis ad divinam Verbi personam. Sane i-

dem S. Ildephonsum in Libro de perpetua Virginitate B. Mariae cap. 6. fuse probat, *Filiū S. Marie esse Deum, sicque, ait, in unitate personæ idem sit Verbum, qui caro, idem sit homo, qui Deus.* Quamvis Patres Francofordienses ita Hispanis aliquanto durius responderent n. 7. „Melinus est testimonio Dei Patris credere de Filio suo, quam Hildefonsi vestri, qui tales vocis composuit preces in Missarum solemnibus, quales universalis, & sancta Dei non habet Ecclesia; nec vos in illis exaudiri putamus. Et si Hildefonsus vester in orationibus suis Christianum adoptivum nominavit, noster vero Gregorius Pontifex Romanæ Sedis, & clarissimus totto orbe Doctor in suis orationibus semper eum *Unigenitum nominare non dubitavit*“ (a).

284. Ad ult. ex S. Augustino. Mirabile protinus est, Felicem, & Eliandrum ad suam causam tuendam advocasse S. hunc Doctorem, qui errorem Nestorianorum, atque eoruendem propaginis Adoptianorum, antequam nasceretur, disertissime condemnavit. Sufficiant ea, quæ habet in Enchiridio cap. 55. Tom. VI. Postquam enim dixisset: *Cum unicus esset Dei Filius, non gratia, sed natura, ut esset etiam plenus gratia, factus est & hominis filius, idemque ipse utrumque ex utroque unus Christus: quæ verba cum aliquibus obscura videri possent, ita clarius prosequitur: Unus Dei filius, idemque hominis filius; unus hominis filius, idemque Dei Filius, non duo Filii Dei; Deus, & homo; sed unus Dei Filius: Deus sine initio; homo a certo initio, Dominus noster Jesus Christus.* Et postea: *Ex quo esse homo cœpit, non aliud cœpit esse homo, quam Dei Filius... ut quemadmodum est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis, & caro, ita sit Christus una persona Verbum, & homo.*

285. Locum autem S. Augustini nobis objectum ex Libro de prædest. Sancti. ita explicat S. Thomas ad 2., „quod similitudo illa Augustini est intelligenda, quantum ad principium, quia scilicet sicut sine meritis quilibet homo habet, ut sit Christianus, ita ille homo sine meritis habuit ut esset Christus. Est tamen differentia, quantum ad terminum, quia scilicet Christus per gratiam unionis est filius naturalis; alius autem per gratiam habitualis est filius adoptivus. Gratia autem habitualis in Christo non

„fa-

(a) Idem Francofordienses Episcopi suspiciuntur, errorem Eliandri ab ipsius prædecessoribus Engenio, Ildephono, & Juliano descendere: quare Episcopis Hispanis horum anctoritatem obijicientibus ita responderunt: „Ut manifestum sit, quales habeatis parentes; & ut notum sit omnibus, unde vos traditi sitis in manus infidelium. Quia hominem Christum verum Dei Patris Filium esse negatis, vobis defensio esse non habuit, sed tradidit vos in manus inimicorum suorum &c.“ Quæ verba merito displicuerunt eruditio Auctori Præfationis ad luculentam illam Sancti Patrum Toletanorum editionem, quæ opera, auctori-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

tate, & expensis excellentissimi D. Francisci de Lorenzana Archiep. Toletani, & Hispan. Primatis anno 1782. Matrixi duobus volumin. in fol. prodierunt. Ideam vero Præfat. auctor hanc improbabiliter existimat, Codices illos liturgicos, quos Eliandrus citaverat, post Maurorum incursiōnem fuisse depravatos, communitatis vobis assumptionis, & assumpti in illas adoptionis, & adoptivi. Fortasse etiam Patres Francofordienses eos Codices ad manus non habebant, ut eos consulere possent, ac genuinam illorum Patrum mentem exponere.

, facit de non filio filium adoptivum; sed est quidam effectus filiationis naturalis in anima Christi".
286. Solet etiam objici quidam locus ex *Disputatione contra Arium*, quæ olim S. Athanasius tribuebatur, ubi num. 28. ita dicitur: *Verus quidem Filius Dei unus est, Verbum, & Deus. Est autem veluti alius Filius adoptatus per tempus corporis ipsius Domini nostri Jesu Christi.*

287. Sed hujus suppositiū Operis nulla est auctoritas; & quantum ad rem nostram, verus Athanasius in Lib. de *Incarnatione*. num. 1. Confitemur, ait, *Filium Dei ante sœcula ab æterno ex Patre genitum, postremis vero sœculis ob nostram salutem ex Maria Virgine natum ... non duos Filios, alium Dei Filium, verum Deum, & adorandum, alium ex Maria hominem, qui non adoretur, quique per gratiam, ut homines, Filius Dei sit factus &c.* Quibus nihil luculentius contra hæresim Adoptianorum.

288. Obj. tertio ex ratione. In Christo fuit gratia habitualis; sed gratia habitualis facit homines filios Dei adoptivos: ergo &c.

289. Resp., minorem esse veram in nobis, qui natura non sumus filii Dei, non autem in Jesu Christo, qui cum sit naturalis filius Dei, adoptionis capax non est: adoptio enim est assumptio personæ extraneæ ad filiationis jura.

290. Dices. Ideo Christus dicitur incapax filiationis adoptivæ, quia est Filius Dei, naturaliter ab eo genitus; sed Christus non est genitus a Patre, quatenus homo; ergo quatenus homo poterit dici Filius Dei adoptivus.

291. Resp. dist. min.; hoc est ipsa natura humana non est genita a Deo, conc.; persona, in qua natura humana subsistit, nego. Unica est in Christo persona, eaque divina in duabus naturis subsistens, quæ genita est a Patre secundum naturam divinam, a matre autem secundum naturam humanam. Cum hæc persona sit naturalis Dei Filius, non amplius potest esse Filius Dei adoptivus; & Christus etiam ut homo est Filius Dei naturalis, non propter naturam humanam, sed propter personam, cui natura humana est hypostaticē unita.

292. Dices secundo. Christus, ut homo, appellatur *natus, passus, crucifixus, & mortuus*: cur ergo dici etiam non potest filius Dei adoptivus?

293. Resp., in hoc esse discriminem, quod adoptio proprie est assumptio personæ extraneæ ad filiationis jura: cum ergo in Christo non sit, nisi persona divina, & hæc filiationem habeat naturaliter, adoptio nullum habere potest locum. Nasci autem, pati, mori convenienter naturæ assumptione.

294. Dices tertio. In Christo duæ sunt generationes, una æterna ex Patre, altera in tempore ex matre; ergo etiam duæ filiations.

295. Resp. neg. cons.; nam utriusque generationis idem est terminus, nempe divina persona Verbi, quæ procedit a Patre secundum naturam

divinam per æternam generationem, procedit vero a Matre per generationem carnis assumptæ: utraque autem generatione unus extitit Filius Dei. Et nisi hoc admittatur, Beata Maria Virgo non amplius summo Dei genitricis honore digna erit.

Coroll. Non hic disputabimus adversus paucos quosdam Theologos catholicos, qui confitentes nobiscum unitatem personæ in Jesu Christo, contendunt, posse sensu orthodoxo eum appellari *Filium Dei adoptivum*, addita hac restrictione *secundum humanitatem*. Ita Scotus, & Durandus, aliqui Scholastici, qui fortasse magis verbis, quam re ipsa a communī Catholicæ Ecclesiæ doctrina dissentunt. Satius est tamen ab hujusmodi subtilitatibus caverere, quibus mysterium Incarnationis non illustrari, sed aliqua ratione potius labefactari videatur.

CAPUT II.

De Hæresi Eutychiana. Ejus initium, progressus, & condemnatio.

296. Vix damnata fuerat Nestorianæ impietas, cum prætextu ejus reliquias penitus extirpandi altera prodiit hæresis, noui minus puritati Fidei Catholicæ opposita, quam Nestorianæ; hæresis scilicet Eutychiana, que sicut unam Personam, ita etiam unam in Christo naturam fuisse asserebat. Ejus auctor fuit Eutyches Presbyter, & Archimandrita in celebri Monasterio Constantinopolitanō, ubi trecentis Monachis præferat, ætate 70. annorum venerabilis, vita etiam sanctimonia commendatus; sed litteris minime excultus; unde *multum imprudens, & nimis imperitus* a S. Leone appellatus fuit in Epist. XXVIII. ad Flavianum; ut proinde timendum minime fuisset, errorem tam absurdum dilatatum iri, nisi Imperatoris Theodosii nimis indulgentia, Aulicorum quorundam, & præcipue autem Chrysaphii Eumuchi, & Dioscori Patriarchæ Alexandrinæ violentia, & immuneris postea subtilium Eutychianorum argutiis vires acquisivisset.

297. Eutyches igitur, vehementis Nestorianismi insectator, ita unam prædicare cœpit in Jesu Christo Personam, ut eos anathematizaret, qui duas in ipso admittebant naturas; quasi id esset Nestorianam hæresim iterum suscitare. Theodoretus cum nonnullis Orientalibus Episcopis Eutychetem in oppositum errorem aperte declinare in variis suis epistolis manifeste ostenderat; sed quoniam propter ejus inimicitias cum S. Cyrillo fuerat Nestorianæ labis suspectus, ejus clamores non audiebantur. Verum postea successit in certamine pro causa Dei Eusebius Dorilæ Episcopus, amicitia tam cum Cyrillo, quam cum Eutychete conjunctus, & a Nestorio omnino alienus, qui Eutychetem erroris sui fraternali charitatis zelo privatis litteris sæpe admonuit; sed cum nihil proficeret, eum in Synodo, quæ præside Sancto Flaviano Patriarcha Con-

Constantinopoli celebrabatur, palam, & ex juris formulis accusavit, atque exhibito accusationis libello a Patribus petiit, ut Eutyches vocaretur, & eorum toto consensu fidei sua professionem ederet (a).

298. Cum servidus accusator non desisteret, necesse fuit ex praescripto Canonum Eutychetem ad Synodum vocare. Sed ille primo venire detrectavit, caussatus, se sibi hanc legem fecisse, ut nunquam e Monasterio egredieretur. Excusatione cum indignatione rejecta, fuit vocatio iterata; & cum hanc quoque contempnisset Eutyches insitumatis praetextu, S. Flavianus judicium suspendi voluit, quoisque Eutyches sanitati restitutus posset se coram Synodo sistere, eique amantissimis verbis significari curavit, paratos esse Patres ad eum debitum charitatis officiis recipiendum, si se ab impactis criminationibus purgaret, vel errores, quorum accusabatur, christiana humilitate deponeret. Tertio deinde vocatus aliquot diernis dilationem petiit, quae illi benigne a Patribus concessa fuit, quamquam non vana esset suspicio, eundem hac dilatione abusurum, ut Aulae patrocinium impetraret.

299. Reipsa tandem Eutyches Synodo adserit, sed militibus, ac Monachis stipatus una cum Magno Silentario, qui litteras Imperatoris Theodosii detulit, Synodo jubentis, ut Conciliaribus Actibus Florentius Patrius interesset; quem propterea Patres expectare debuerunt. Ipso tandem praesente de sua fide interrogatus Eutyches variis, & quæsisitis tergiversationibus utebatur. Sed a S. Flaviano pressus, ut dilucide explicaret intentum suum, an crederet Iesum Christum esse consubstantialem Matrem secundum humanitatem, sicut consubstantialis Patri secundum divinitatem, post nova effugia tandem confiteri se dixit, *Jesum Christum ante adumbrationem fuisse ex duabus naturis, sed post adumbrationem non nisi unius*. Et cum a Patribus urgetur, ut hunc errorem deponeret, pertinaciter renuit, sepius eandem blasphemiam repetens. Quamobrem S. Flavianus nomine Synodi sententiâ damnationis, ac depositionis a Presbyteratu, & a Monasterii Praefectura in nomine Domini Iesu Christi in eum prouincivit; cui sententia Episcopi 52., & Abbates 25. subscripserunt. Eutyches tamen appellationem interposuit ad Romanum Pontificem, atque ad Episcopos Alexandriæ, Jerosolymorum, & Thessalonicæ; & propter interpositam hanc appellationem ipse cum suis Monachis, ac nonnullis aliis Synodico S. Flaviani iudicio obtemperare contumaciter recusavit.

300. Interim Eutyches palam conqueri de ca-

lumniis Eusebii, de Flaviani violentia, ac de iniustitia sententia contra se latæ; tantuunque artibus, ac mendaciis valuit, ut ope Eunuchi Chrysaphii (b) animum Imperatoris occuparet, ac S. Flaviani fidem apud eum suspectam redderet; qui propterea coactus fuit apud eundem Imperatorem se purgare, edita sine doctrinæ ingenua, & pura expositione, quam concludebat his verbis: *Domine Christe, al luja nos Deus*; animo scilicet praesiglo eorum malorum, quæ pro defensione fidei ipsi tolerandæ imminebant. Quinquam vero hac fidei professione puritate doctrinæ S. Flaviani Imperator cognoscere potuerit, fraudibus tamen Aulicorum, ac præcipue Chrysaphii Eunuchi circumventus, in eo stolidus hærebat, Eutychetem fuisse injuste condemnatum; quamobrem primo in Conventu Episcoporum habito in Regia Urbe Acta prioris Synodi examinari præcepit, quia Eutyches ea fuisse corrupta passim divulgabat; sed ejus mendacium palam factum est, inventis Actis Conciliaribus omnino incorruptis. His tamen non obstantibus Theodosius eo tandem devenit, ut Synodus generalem Ephesi celebrandam indicaret Kalend. Augusti anno 449., ad quam etiam S. Leonem Pontificem Max. invitavit.

301. Antea vero tam Eutyches, quam S. Flavianus, atque ipse Theodosius, ad S. Leonem Romanum Pontificem litteras miserant, sed nescio quo fato litteræ S. Flaviani una cum actis Synodi Constantinopolitanæ tardius ad manus ejusdem S. Leonis pervenerunt, qui propterea data ad Flavianum epistola (XXII., alias XX.) de ejus silentio conquestus, ipsi jubet, ut *quamplenissime, & lucide universa indicare festinet*. Solita tamen sua prudentia usus Sanctissimus Pontifex nihil decernere voluit; quoniam, inquit, *nos, qui Sacerdotum Domini matura volumus esse iuricia, nihil possumus incognitis rebus in cuiusquam partis præjudicium definire, priusquam universa, quæ gesta sunt, veraciter aulicivius*. Nec absimiliter Augusto Flavianum accusanti respondit (epist. XXIV., alias XXI.), scilicet prius de quibus (Flavianus) arguebatur, instrai se oportere, ut posset congrue de bene cogitatis julicare. Post autem receptis biuis S. Flaviani litteris, de toto negotio concius factus celeberrimam illam dedit ad S. Flavianum dogmaticam epistolam (XXVIII., & alias XXIV.), quoniam Patres Concilii Chalcedonensis tamquam epistolam ipsius S. Petri receperunt, & postea tanta fuit apud omnes in veneratione, ut S. Gelasius Papa in Romana Synodo anathema dixerit, cuiusque de hujus epistolæ textu usque ad unum iota disputaverit (vel

(a) Non semel, inquietabat Eusebius, nec secundo, sed sepius eum (Eutychetem) conveni, & locutus sum cum eo, & inventi, eum non recta sapere, & monui, & docui; sed instabat, dicens ea, que aliena sunt a nostra fide.

(b) Eundem Chrysaphium in Aula Imperatoris po-

tentissimum Eutyches e fonte baptismali suscepserat. Referente autem Niciphoro lib. XIV. Hist. Eccl. cap. 59. Chrysaphius Flaviano hostis factus est implacabilis, quod aureum ut vocabat *benedictionis donum*, pro sua electione mittere recusasset, dicens, aurea Ecclesiæ vasa Deo, & pauperibus dicata esse.

(vel ut alii legunt) *dispuixerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit* (a).

502. Quamquam vero S. Leoni haec causa fidei tam evulsa videretur, ut a *Concilio indicendo* fuissest abstinendum, ejus tamen celebrationi consensit, siveque Legatos ad ipsum destinavit, scilicet Julium Episcopum Puteolanum, Renatum Presbyterum, & Hilarium Diaconum, (*filium suum nominat, & qui postea eidem in Apostolica Sede successit*), & cum iis Dulcitium Notarium probatae fidei.

503. Imperator vero ab Eutychete, ejusque Patrone Chrysaphio sollicitatus, Concilium celebrari omnino voluit, quod reipsa inchoatum fuit Ephesi die 8. Augusti anno 449. Aderant Episcopi 159., una cum Legatis Apostolicis. Quibus tamen Legatis concessa non est debita præsidiendi prærogativa, sed Imperator contra Canonum præscripta voluit, ut Dioscorus in throno sedens Synodo præcesset (b). Noluit autem Dioscorus aliquid de fide agitari, ea sufficere dicens, quae in præcedentibus Synodis fuerant definita. Sed statim Eutychetis causam discuti jussit, qui in Synodum ingressus libellum protulit professionis suæ fidei, in qua primo totam Nicenam Symbolum profitebatur, & omnes hæreses Manetis, Valentini, Apollinarii, Nestorii, aliorumque usque ad Simonem Magum anathematizabat, & eos etiam, qui carnem Domini Nostri Jesu Christi de caelo descendisse asserebant. Quo in loco interrogatus Eutychies a Digenie Cyziceno, & Basilio Seleuciano, unde Christus Dominus carnem sumpsisset, respondere noluit. Notarius autem libelli lectionem prosecutus est, in quo expositis iis, quæ contra ipsum in Synodo Constantinopolitana a S. Flaviano acta fuerant, postulabat, ut persecutionis suæ auctores canonica vindicta punirentur. Lecta proinde fuerunt acta Synodi Constantinopolitanae anni 448.

504. Cum vero in ejusdem actis non semel dua-

rum in Christo naturarum mentio occurreret, Episcopi factionis Eutychianæ, & Monachi, quos secum duxerat Barsumas Archimandrita, elata vox clamabant, ut in frusta divideretur, qui Christum in duas dividebat naturas; ac tantus factus est clamor, ut omnes Episcopi tandem metu compulsi, eos tamquam Nestorianos damnaverint, qui duas in Christo agnoscabant naturas, non minus ac eos, qui duas dividebant personas. Sicque hæresis Eutychiana conclamata fuit, Eutyches orthodoxus judicatus, ac pristinæ dignitati restitutus; sanctus autem Flavianus, & Eusebius Dorlaei condemnati, atque a suis sedibus depulsi. Ab hac sententia S. Flavianus ad Legatos Rom. Pontificis appellavit, atque ab iisdem appellatio illico recepta fuit; eorumque Latina vox contradicitur Actis conciliaribus inserta (c). Adeo vero dura, & injusta ipsis Patribus visa fuit Flaviani damnatio, ut nonnulli eorum genibus Dioscori amplexatis, eum suppliciter rogaverint, ut ab eadem promulganda abstueret. Dioscorus autem inflexibilis, malle sibi dixit linguam abscondi, quam sententiam jam latata revocare. Et postea fieri sentitionem caussatus, Comites Elpidium, & Eulogium ab Imperatore missos vocavit; & statim Proclus Proconsul una cum suis militis Tempula ingressus est; cui se adjunxerunt Parabolani Dioscori, ac Monachi Barsumæ, ac totam Ecclesiam occuparunt, ut inde Episcopi fugere non possent; tantusque, ac talis fuit terror omnibus incensus, ut nein amplius reclamare auderet, ac propterea excomunicatio, & depositio S. Flaviani fuit cunctorum ore, ac manu confirmata. Simil autem cum Flaviano damnati sunt Theodoreus Cyrensis Episcopus, Ibas Edessemus, & ipse Dominus Antiochenus, qui initio Synodi Dioscoro consenserat (d).

505. Neque hic terminus fuit sævitiae, & crudelitatis furiosi Dioscori; sed prætextu tumultus, &

(a) Baronius ad ann. 449. num. 40. quid prodigium accidisse circa hanc tam celebrem epistolam narrat ex fide S. Eulogii Patriarchæ Alexandrini, qui hoc a S. Gregorio Magno se audivisse dicebat, dum ante Pontifikatum Constantinopolitani moraretur; scilicet S. Leonem posuisse eam Epistolam super tumulum Principis Apostolorum Petri, & orationibus, vigiliis, ac jejuniis vacantem ita orasse ipsum Apostolum: *Si quid ut homo, vel minus eaute posui; tu, eni a Domino Salvatore nostro Jesu Christo & hec Sedes, & Ecclesia commissa est, emenda.* Post quatuor autem dies apparuisse ei Apostolum, & dixisse: *Legi & emendavi;* & reipsa a Leone inventam fuisse epistolam Apostolica manu emendatam. Hæc, & quædam alia referuntur a Jo. Moscho in *Prato spirituali* c. 147., Auctore Sac. VII. non almodum gravi. Neque fides habenda videtur Comiti Marcellino in *Chronico*, & Gennadio de viris illustr., dicentibus, hanc celeberrimam epistolam fuisse a Sancto Prospero Aquitano dictatam. Nam vel solus stylus eamdem ex auro S. Leonis canano prodisse testatur.

(b) Liberatus in *Breviario* cap. 12. narrat, Legatos

Romanii Pontificis Leonis vices habentes, Episcopis non assedisse, eo quod non fuerit eis data præcessio Sanctæ Sedis. Insuper etiam lectam in illo Concilio non fuisse epistolam ad Flavianum in Eutychetis damnationem a Leone scriptam.

(c) Unde etiam Prosper in *Chronico* post recitatam Flaviani damnationem subdit: *Reclamante Diacono Ecclesiæ Romane, qui vice Leonis Papa cum Julio Episcopo Puteolano a Sede Apostolica fuerat destinatus.*

(d) In Concilio Chalcedonensi timidi isti Episcopi se excusare posse putarunt, allegata Dioscori violentia, & dilescentia, non se, sed milites damnationi S. Flaviani subscripsisse. Irreabant, inquit Basilis Selencensis, in Ecclesiam milites cum armis: instabant Monachi, qui cum Barsuna erant, & qui Parabolani nuncupabantur, & multitudo alia grandis. Sed non male Dioscoris illis reponuit, hanc excusationem esse hoinine Christiano indignum, qui paratus esse debet ad vitam potius, quam ad causam Dei deserendam. Terror tandem potius saltem eorum grave peccatum aliquatenus imminuere.

& seditionis non est veritus violentas manus in venerabilem Patriarcham Flavianum injicere, eundemque in terram prostratum pugnis, ac calcibus in peccatum sacerdotale vehementer illis, adeo male mulctare, ut paulo post insigne hic fidei veritatis athleta, & Christi martyr occubuerit (a). Atque haec fuerunt tyranice illius prime Sessionis Acta, quae postea in Concilio Chalcedonensi relecta, & rescissa sunt.

506. Quid Romani Pontificis Legatis in tanta rerum perturbatione acciderit, ignotum est. Hilarius tamen Diaconus in epistola ad Polcheriam Augustam narrat, se a violenta Dioscori persecutio-ne fuga eripuisse, & per incognita, & invia loca multis superatis difficultatibus Romanum deum Deo adjuvante pervenisse, ut Sanctissimum Pontificem de omnibus, quae Ephesi contigerant, conscientia redderet.

507. Qualis autem fuerit, & quanta summi Pontificis his auditis afflictio, atque angustia, facile est conjectare. Animum tamen non despouit fortissimus Leo, atque ad Deum conversus, in eo que omnem spem reponens, de remedio huic tam gravi malo afferendo cœpit cogitare. Primo autem Synodum Romæ coegit, in qua omnia rescidit, quæ Ephesi contra canores per tumultus, & odia secularia a Dioscoro Episcopo gesta fuerant, ut Hilarius testatur ad Puleherianum scribens. Deinde uinum suo, & totius Synodi ad Imperatorem Theodosium scripsit (ep. XLIV.) & breviter expositis malis prædatoriae illius Synodis, religiosissimum Principem obsecrat, ut omnia in eo statu esse jubeat, in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe Sacerdotum numerus congregetur; atque his verbis memorandis epistolam concludit: Defendite contra haereticos inconcussum Ecclesiæ statum, ut & vestrum Christi dextera defendatur imperium.

508. Zelum etiam Pulcheriae Augustæ, litteris ad ipsam datis excitavit, ut a Theodosio impetraret, Concilium intra Italiam celebrari, & primum quam civile hoc, & exitiale bellum intra Ecclesiastiam convalescat, redintegranda unitatis copiam, Deo auxiliante, concedat. Scripsit præterea ad Anastasiu[m] Thessaloniceensem, ad Julianum Coen-

sem, utrumque ad Fidei puritatam servandam magno opere exhortans; tum ad Flavianum Constantiopolitanum, quem in vivis attulit esse putabat, ipsi suam ope promittens. Scripsit demum ad Clericos Constantiopolitanos, ut neminem, superstite Flaviano, Episcopum susciperent; tum ad Faustum, ceterisque Archimandritas regis urbis, ut unitatem cum Flaviano antiquæ fidei prædicatore, & defensore servarent. Imprimis autem Valentiniandum III., ejusque Augustam matrem Gallianam Placidiam, atque uxorem Eudoxiam, occasione, qua devotionis ergo Basilicam S. Petri visitabant, enixa rogavit, ut apud Theodosium agerent, ut pro recta fide confirmanda, & pace Ecclesiæ redintegranda Synodus plenaria intra Italiam celebrari permitteret.

509. Sed frustra pertinacissimum Theodosii animum Valentiniandum, & Placidia suis litteris tentarunt. Ille enim impie Eutychianorum factionis aures unice præbens latrocinium Ephesinum, ut passim a Fidelibus illa Synodus vocabatur, edicto suo confirmavit. Ejus autem patrocinio abutens Dioscorus eo impietatis transcurrit, ut collecta paucorum Episcoporum Synodo in ipsum Sanctissimum Romanum Pontificem brutum anathematis fulmen jacere ausus fuerit. Hoc ipsius horrendum facinus ita describitur in Libello Theoloreti recitato Act. I. Concilii Chalcedonensis: *Hic autem sanctissimus, magis autem circa omnia ferocius (Dioscorus) in consuetudine habens leges prævaricari, nihil arbitrans, quod ab ipso in sanctæ, & sacrae memorie Flavianum commisum est, insuper ad mala majora se vertit, excommunicationem faciens contra sanctissimum, & beatissimum Apostolicæ Sedis magnæ Romæ Episcopum &c.*

510. Atque is erat in toto pene Oriente Catholice Religiosis status, ut plane universale schismatis metuendum esset. Sed invictus Leonis animus spem, quam in Dei auxilio firmus nutriebat, nunquam amittens, solemnis ad Theodosium legatione missa duorum Episcoporum Asterii, & Abundii, ac Presbyterorum Basilii, & Senatoris, pro recte fidei conservatione, atque Ecclesiastum pace, servidissime instabat, ut possimus dicere,

in-

(a) Auctores minime inter se concordes sunt in Ieo, & tempore mortis S. Flaviani determinando. Si Nicophoro credimus, post triduum ex vulneribus acceptis obiit. Si Prospéro in Chronico, inter manus eorum, a quibus in exilium ducebatur, gloriose ad Christum sine transit. Sed longe probabilius videatur, quod in Brevicculo cause Eutychianistarum ita legitur: *Datur in exilium Flavianus, & apud Epipam, quæ est Lydie civitas, seu superveniente, seu ingestu morte defunctus est. Carte illius sacra lipsana Epipæ erant, quando de iis Constantinopolim transferendis cogitatum fuit.*

Eminensissimus Card. Baronius ad annum Christi 449. non immerito dolet, fuisse sua ætate deletum illud hujus immensis facinoris monumentum, quod S. Hi-

larus hujus tragœdiae oculatus testis, innovo opere fieri curaverat in nobilissimo S. Crucis Oratorio, ad dexteram atrii Baptisterii Constantini a se constructo; ubi B. Flavianus visebatur a Dioscoro, ejusque satellitibus pedibus, & calcibus conculeatus. Aliam etiam sepulcrum idem S. Hilarius adficerari curverat in honorem S. Joannis Evangelista cum hac inscriptione: *Liberatori suo B. Joanni Evangelista Hilarius Episcopus famulus, in memoriam scilicet fuga, quam ab Ephesino Latrocino invocata S. Joannis ope, feliciter arripuit. S. antem Flaviani elogium legi potest apud Henschenium in Actis Sanctorum ad dñm 28. Jan. quæ die solemnis ejusdem Reliquiarum translatio sub Marciiano Imperatore Constantinopolim facta fuit.*

inquebat: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis* (Epist. LXIX.). Sed antequam Legati ad regiam urbem appellebant, Theodosius jam e vivis excesserat 28. Julii anno 450.; qui annus fuit jubilarius, & Ecclesiæ, Deo juvante, faustissimus. Multa de Theodosii resipiscientia tradit Nicophorus Lib. XIV. Sed nec convenit cum aliis Scriptoribus, nec cum certis illius ætatis monumentis.

511. Demortuo Theodosio successit Pulcheria Augusta; quæ cum insolitus esset, ut imperium regeretur a foemina, Marciano viro militari, & speciebat virtutis ac probitatis, nupsit; ea tamen legi, ut virginitatem Deo jam consecratam in matrimonio servaret.

512. Novus Augustus Marcianus suum imperium auspicatus est a punitione impii Eunuchi Chrysaphii, a cuius perversis consiliis omnia Religionis mala repelebantur, quæ sub infelici Theodosii regimine contigerant. Legatis, quos, ut mox dictum est, S. Leo miserat ad Theodosium, debitum obsequium exhibuit. Anatholius autem, qui in Flaviani locum suffectus fuerat, S. Leonis dogmaticæ epistolæ subscrivere, atque anathema Nestorio, Eutycheti, eorumque hæresi dicere in Synodo Episcoporum, qui tunc Constantinopoli degabant, præsentibus etiam Archimandritis, Presbyteris, & Diaconis, minime dubitavit. Tunc etiam Episcopi, qui pro causa fidei Dioscori violentia, malisque Chrysaphii artibus in exilium missi fuerant, suis sedibus restituti sunt; & quoviam S. Flavianus jam obierat, ejus reliquiae ad regiam urbem magna solemnitate, & populi lætitia translatæ fuere. Eutyches vero profanæ hæreseos auctor a suo monasterio pulsus exulare debuit. Ab eadem etiam Synodo missæ sunt litteræ encyclice ad omnes Orientalis Imperii metropoles, ut ab Episcopis dogmatica S. Leonis epistola damnatis Nestorii, atque Eutychetis hæresibus, reciparetur; quod sine ulla difficultate ubique factum est; & doctrinæ Apostolicæ fulgor ubique resplenduit. Atque hæ veluti primitiæ fuerunt, quas novus Imperator Marcianus, una cum Augusta uxore sua Pulcheria, Dei Religioni obtulit; pro quibus S. Leo, litteris ad utrumque datis suo & omnis Ecclesiæ Romanæ nomine, maiorem in modum gratulatus est, ubi etiam indulget, ut Episcopis reconciliationem poscentibus patris gratia tribuatur: *quia devotionis*, inquit, u-

(a) Pulcheria autem Augusta nullo modo Synodo interfuit, & ea verba, quæ in editione Conciliorum Labbeana p. 574. leguntur: *Præsente ex divino zelo, ac fervore fidei etiam piissima, & Christianissima Regina Augusta Pulcheria*, desunt in omnibus antiquis exemplaribus. Unde etiam emendandi sunt Baronius, & Bellarinius, qui Imperatorem primæ sessioni adfuisse putarunt.

(b) baronius ad ann. 451. num. 68. varias indicat rationes, cur Legati Pontificii, licet ceteris præsens-

trumque est Christianæ, ut & pertinaces veritas justa coercat, & conversos charitas non repellat. Vid. Epist. LXXIX., & LXXX.

513. Anno autem sequenti 451. ut hæc omnia bene cœpta magis solidarentur, de universalis Synodo cogenda salubriter cogitatum est, quam S. Leo in Italia celebrari optabat, Marcianus autem in Oriente eamdem congregari, necessarium arbitrabatur. Reipsa autem eam Nicææ in Bithynia pro Kalend. Septembri Marcianus indixit, eidem se ad futurum promittens. Convenerant tempore statuto Nicææ Episcopi; sed cuin audisset Imperator turbari Illyricum, propter metum barbaricæ irruptionis, & Concilio adesse, ut promiserat, omnino vellet, sacrum Concilium Chalcedonem transferri jussit, ubi re ipsa VIII. Idus Octobris inchoatum fuit, & Kal. Novembri absolutum.

514. Adfuerant Concilio Episcopi 30. supra sexcentos (quamvis aliqui Scriptores plures numerent). Consensus habitus est extra mœnia Chalcedonis in magnificeo S. Euphemiasi templo, cuius pulcherrimam descriptionem nobis reliquit Eusegius Lib. I. cap. 3. Hujus autem consensus hic erat ordo. Medium tenebant locum Judices, vice Imperatoris, qui Concilio non nisi post VI. Actionem interfuit, ut Liberatus testatur in *Breviariorum* cap. 13. (a): ad ipsorum lœvam partem sedebant Legati Pontificij Paschasius, Lucentius, & Bonifacius (Presbyteri autem Basilius, qui erat quartus Romani Pontificis Legatus, nulla in Actis inventur mentio, quem propterea aut mortuum, aut ægrotum fuisse oportet); & post eos Episcopi Constantinopolitanus, Antiochenus, & reliqui. A dextra autem Judicum sedebant Dioscorus Alexandrinus, Juvenalis Jerosolymitanus (ambo a Synodo judicandi, & condemnandi), & alii Præsules (b).

515. In prima Sessione Paschasius, & Lucentius nomine S. Leonis noluerunt Dioscorum, ut potest judicandum, sedere cum Patribus; itaque superbus homo debuit in medio sedere, ut res, & tunc Eusebius Dorilæi Episcopus causam contra ipsum inchoavit. Lecta statim fuere Acta pseudosynodi Ephesiæ, & tunc illi Episcopi, qui Dioscori violentia territi eidem consenserant, una voce claimarunt: *Omnis peccavimus: omnes veniam postulamus.* Dioscorus autem in errore obstinatus, hæresim Eutychetis palam professus est, negans, post aduationem duas fuisse in Christo naturas. Quamobrem communis Patrum suffragio, u.

ad lœvam sint collocati. Sed illa probabilior videtur, quod posita in medio consensus imago Iesu Christi Crucifixi Legatos haberet ad dexteram, Dioscorum vero ad lœvam partem. Sed alia difficultas ortitur de Juliano Coensi Episcopo, cui etiam Sanct. Leo honorem delegationis impertitus fuerat, ei tamen locus inter Legatos consensus non fuit. Haud facile est, omnium rationem reddere, cum multæ ignorantur eorum temporum circumstantiæ.

una cum Juvenali Jerosolymitano, aliisque paucis ipsi pertinaciter adhærentibus condemnatus fuit. Absoluti vero sunt Eusebius Dorilæ aliquique in Latrocinio Ephesino injuste condemnati. Quinimmo etiam Theodoreto locus inter Episcopos concessus fuit, id postulantibus Judicibus, quia & restituit ei Episcopatum sancussimus Archiepiscopus Leo, & sacratissimus, & piissimus Imperator sanxit, eum adesse sanctæ Synodo; ne quidquam obstrepentibus Ægyptiis, & clamantibus: *Files perit: istum canones ejiciunt: hunc foras mittite: magistrum Nestorii foras mittite: Cyrillum ejicimus, si Theodoreum receperimus.* Atque hic finis fuit Actionis primæ, quæ tamen non sine tumultu peragi potuit, propter Dioscorum, ejusque fautores.

516. His autem ejectis, tranquillæ fuerunt aliæ Sessiones, in quarum secunda die 10. Octobris actum est de fide. Cum autem Judices novam Fidei expositionem exposcerent, reclamarunt Patres dicentes, ea opus non esse; sufficere, quæ exposta sunt: & regulam velle, aliam expositionem non fieri; innuentes scilicet decretum primæ Synodi Ephesinæ, quo rejecto Symbolo Nestorianorum, ad præcludendas innovationum causas, cautum est, ne nova fieret fidei expositio (Vide infra not. ad num. 520.). Lectum igitur fuit Nicenum Symbolum; postea lectæ sunt duæ epistolæ Sancti Cyrilli, una ad Nestorium, altera ad Orientales pro pace restituenda, ac demum epistola Sancti Leonis ad Flavianum; de qua cum tria loca quibusdam Episcopis Illyricianis, & Palestini obscura viderentur, priora duo ab Archidiacono Aetio, tertium vero a Theodoreto ita explicata sunt, ut omni difficultate sublata Episcopi acclamaverint: *Hæc Patrum fides: hæc Apostolorum fides: omnes ita crelimus: orthodxi ita credimus: anathema, qui non ita credit.* Petrus per Leonem ita locutus est: *Apostoli ita docuerunt: pie & vere Leo docuit: Cyrillus ita docuit: Leo, & Cyrilus similiter docuerunt: hæc vera fides: catholici ita sapimus: hæc Patrum fides: hæc in Epheso lecta non sunt: hæc Dioscorus occultavit.* Postea Orientales iterum contra Dioscorum clamare cœperunt, Dioscorum exilio, hereticum exilio; Dioscorum Christus damnavit: qui communicat Dioscoro, Iulæus est. Contra vero Illyriciani reclamabant: *Omnes peccavimus, omnibus indulgete, Dioscorum Synodo, Dioscorum Ecclesiis.*

517. His contrariis claimoribus Patres commoti causam Dioscori in tertia Sessione habita 15. Octobris retractandam suscepserunt. In ea autem præter Eusebium Dorilæ, qui suas accusationes renovavit, alii tres comparuerunt Dioscori accusatores, scilicet Athanasius Presbyter, Theodorus, & Ischyron Diaconi Ecclesiæ Alexandrinæ, ac demum etiam Laicus quidam nomine Sophronius, qui multa, & horrenda crimina Dioscoro objiciebant. Quibus auditis Patres, qui jam iterato Dio-

scorum vocaverant ad Concilium, tertiam ad illum citationem ex juris formulis miserant. Cum autem trinam hanc vocationem Dioscorus pertinaciter contempsisset, Paschasius Concilii Præses una cum aliis Apostolicæ Sedis Legatis, præmissa brevi ejusdem Dioscori criminum repetitione, ita contra eum sententiam damnationis tulit: *Unde sanctissimus, & beatissimus Archiepiscopus magne & senioris Roma Leo, per nos, & per præsentem sanctam Synodum, una cum ter beatissimo, & omni laule digno Petro Apostolo, qui est petra, & crepilo Apostolicæ Ecclesiae, & rectæ filie fundamētum, nulavit eum tam Episcopatus dignitate, quam etiam & ab omni sacerdotali alienavit ministerio.* Sententiæ Legatorum subscipserunt omnes Patres; & de rebus gestis relatio ad Imperatorem missa est.

518. Die 17. Octobris quarta habita est Concilii Actio, cui interfuerunt Judices, quibus, cum a præcedenti abfuisserent, Paschasius ea omnia exposuit, quæ in tertia Sessione Patres judicaverant, queque præsentibus Judicibus denuo omnes Episcopi confirmarunt, addentes solum, quinque Episcopos, scilicet Juvenalem Jerosolymorum, Thalassium Cæsareæ, Eusebium Ancyræ, Basilium Seleuciæ, & Eustachium Beryti, vocando ad Synodum, quoniam epistolæ Sancti Leonis subscrivserant, & certa pœnitentia signa exhibuerant. Judices hac de re Imperatoris mandata expectari voluerunt; cum vero Imperator annuisset, ut Episcopi id facerent, quod coram Domino iis bonum visum fuerit, quinque Episcopi communis gratulatione recepti sunt. Non sic autem meruerunt recipi decem Ægypti Episcopi, qui epistolæ S. Leonis eo prætextu subscribere recusarunt, quod deposito Dioscoro Patriarcham non haberent, sine quo subscrivere iis vetitum erat. Petebant autem dilationem usque ad illud tempus, quo novus ipsi Patriarcha datus esset; quam dilationem Judicium, & Paschasini indulgentia obtinuerunt; sicque sententiam condemnationis effigerunt.

519. In eadem Sessione fuit libellus a quibusdam Archimandritis, & Monachis Imperatori oblatus, quorum præcipui erant Carosus, Dorotheus, & Maximus, & suam, ac Dioscori causam ab ipso Imperatore dijudicari poscebant, vel ab alia Synodo, cui Dioscorus præcesset. Rejecta ut æquum erat, cum indignatione iusta eorum petitione, eum ipsi minaretur se ab Episcoporum communione discessuros, Aetius Archidiaconus ex codice Ecclesiæ canonem Antiochensem legit, quo tales inobedientes, & schismaticos damnari jubetur, absque ulla spe restitutionis, & si turbas excitaverint, esse per sæcularem potestatem coercendos; quo auditio canone concilarunt Episcopi: *Hæc regula Patrum.* Postea autem iisdem retractariis Monachis spatium 30. dierum concessum est, ut rebus suis consulentes, debitam Synodo obedientiam præsarent, coininata ipsis rigoris canonum executione, si obedire detrectarent.

520. In Sessione V. magna fuit concertatio inter Episcopos de nova Fidei professione: non fuisse tamen de ipso Fidei dogmate, sed tantum de verbis, quibus exponebatur, aperte demonstravit felix ejusdem Sessionis exitus, uno, & concordi Episcoporum consensu fidei formula approbata. Nimurum cum prior expositio haberet: „ Unum eundemque Christum, Filium, Dominum Unigenitum, ex duabus naturis &c. agnoscens, dum “ manca aliquibus visa est, quia etiam Dioscorus fatebatur, Christum esse ex duabus naturis (a); aliis ex opposito contendibus, expositionem esse integrum. Hinc non levis exorta est controversia, brevi tamen sedata; Iudices enim ita interfocuti sunt: „ Dioscorus dicebat: Quod ex duabus naturis est, suscipio: sanctissimum autem Archiepiscopus Leo duas dicit esse naturas in Christo unitas inconfuse, & indivisibiliter in Unigenito Filio Salvatore nostro. Quem sequimini? sanctissimum Leonem, aut Dioscorum? “ cui statim omnes conciliantes reposuerunt: Ut Leo, sic credimus. Et tandem a quibusdam selectis Episcopis una cum Sedis Apostolicæ Legatis in Sanctæ Euphemiae sacellum se recipientibus Fidei expositio concinnata est, in qua præmissa recitatione Symboli Nicæni, & Constantinopolitani, & susceptis epistolis Synodiceis S. Cyrilli ad Nestorium, & ad Orientales, tum epistola S. Leonis ad Flavianum, sancitum est, unum eundem Christum Filium, Dominum, Unigenitum in duabus naturis (b), inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum; nusquam sublata differentia naturarum

propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, in unam personam, atque subsistentiam concurrentis: non in duas personas partitionem, atque divisum; sed unum, eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum, Dominum Jesum Christum, sicut ante Prophetæ de eo, & ipse nos Jesus Christus eruditivit, & Patrum nobis Symbolum tralidit. Huic autem expositiōne fidei omnes acclamaverunt (c).

521. Sextæ Actioni præsens adfuit Imperator Marcianus, qui primum latina, deinde græca oratione Patres allocutus est, qua fervente suum zelum pro Religionis puritate conservanda patefecit, cui omnes Patres multis acclamationibus responderunt. Post antem lecta fuit Fidei expositio in præcedenti Actione comprobata, cui post Legatos Apostolicos ceteri Episcopi subscripsere. Atque ita absoluta fuit Synodus, quantum attinet ad Eutychianæ hæreses condemnationem. Nam quæ postea in aliis Sessionibus adjecta sunt, ad causas Episcoporum particulares pertinebant, nec omnina a summo Pontifice Leone, ejusque successoribus probata sunt.

522. Non tamen ea sunt prætereunda, quæ cum Theodoreto acta fuerunt. Diximus supra num. 315. eum ad Synodum admissum inter Patres sedisse, non obstantibus Ægyptiorum clamoribus. Post autem cum Nestorianismi de eo suspicio non esset penitus deleta, Act. VIII. jussus est Theodoreto anathema Nestorio dicere; eo autem rogante, ut relegerentur libelli supplices, quos Imperatori, & Legatis obtulerat, Episcopi clamaverunt: Nihil regi volumus, modo anathematiza Nestorium.

Ter-

(a) Hac occasione facta fuit imprudens illa Anatolii Patriarchæ Constantinopolitanæ responsio, Dioscorum non fuisse damnatum propter fidem, sed quia excommunicaverat Sanct. Leonem, & Concilio se sistere contumaciter detrectaverat. Quæ responsio adeo dispicuit magno Baronio, ut asserere non dubitaverit, Anatoliūm Dioscori sui, cuius fuerat Apocrisiarius, minime oblitum, fuisse architectum illius expositionis fidei, quam vocat *decipulum* al simpliciores decipiendos. Contraria tamen sensit Andreas Chevillerus *Dissert. in Synodum Chalcedon. c. 2. num. 14. & seq.*: cuius præcipuum argumentum est, quod illa Fidei expositio ante omnibus placuerat. Sed hoc falsum est; statim enim aliqui reclamarunt, atque imprimis Legati Apostolici, fraudem subdolat, & deum omnes novæ Fidei formula, magis accuratae, & plenæ subscriptae sunt. Dioscorus quidem repetitis vocibus in Concilio Chalcedonensi exclamasse dicitur: *Anathema dicenti aut confusione, aut conversione, aut commixtione.* Sed videndum, quo animo, & quo sensu ita exclamaverit; neque enim omnibus externis hæreticorum protestationibus facile est adhibenda fides. Certe Dioscorus a veteribus Patribus ut hæreticus Eutychianus habitus fuit, unde Damascenus Lib. III. *De fide Orthod.* cap. 3. statuens, unionem duabus naturis perfectis esse factam, dicit, non per confusione, vel commixtione, aut temperationem, quemadmodum ille numeris ira immissus Dioscorus, Eutyches item, & Severus ... asseruerunt. “

(b) P. Christianus Lupus in Schol. ad hanc definitionem notavit legendum omnino esse: *in duabus naturis*, non *ex duabus naturis*, ut perperam quidam Codices græci habent ἐν δύο φύσεων, quibus deceptus est P. Natalis Alexander *Dissert. XII. in Sæcul. V. num. 8.* Cum enim quidam Episcopi ponandū censuerint, quia sanctissimus Leo dixerat *in duabus naturis*.

(c) Post hanc fidei expositio[n]em Ephesinum decreatum renovatum est, de nulla additione Symbolo facienda, quo Græci Schismatici abntuntur contra particulam *Filioque Symbolo* additam, ut T. III. pag. 307. exposuimus. Hæc autem sunt illius decreti verba: „ His igitur cum omni undique exacta cura, & diligentiā gentia a nobis dispositis, definivit sancta, & universalis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre, vel conscribere, aut sentire, aut alios docere. „ Eos autem, qui audent componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum Symbolum volentibus ad agnitionem veritatis converti, vel ex gentilitate, vel ex Jutia, vel ex hæresi quacumque, hos, si Episcopi fuerint, aut Clerici, alienos esse Episcopos ab Episcopatu, & Clericos a Clero: si vero Monachi, aut Laici fuerint, anathematizari. “ Ex ipsis verbis, ac etiam ex circumstantiis aperte liquet, hanc prohibitionem non respicerent Concilia œcuménica postea celebranda, sed privatas personas.

Tergiversabatur Theodoretus, volens fidem suam exponere; sed Episcopi iterum clamabant: *clare dic anathema Nestorio, & dogmatibus ejus.* Cum autem ille reponeret, *Ego nisi exposuero, quomodo credo, non dico, Episcopi claimare cœperunt: Iste haereticus est; Nestorianus est, haereticum foras mittite.* Tunc senex timore perculsus obtemperavit, & eum iam ante in multis suis scriptis haeresim Nestorianam confutasset, tandem etiam Nestorii nomine anathemate confixit, & tunc ut Episcopus orthodoxus receptus fuit.

523. Postea Synodo se obtulit Ibas, a suo Eddesseno Episcopatu sententia Latrocini Ephesini dejectus, quia audiretur, utpote absens, & distans itinere 40. dierum. Causa diu agita fuit, & solum die sequenti hac ratione finita. Deposito ab Episcopatu rescissa est, utpote contra Ecclesiae regulam, ut nemo absens, & inauditus condeunetur: obstabat tamen ejus receptioni epistola scripta ad Marin Persam contra S. Cyrillum: sed cum in fine ejusdem epistolæ orthodoxe locutus inveniretur, & insuper definitioni Synodi Chalcedonensis, ac S. Leonis epistolæ subscrississet, tum vero Nestorio anathema dixisset, & decem millies se dicere paratum profiteretur, tandem & ipse in sua Episcopali dignitate servatus est. Vide, quæ de his, ac Theodoro Mopsuesteno supra dicta sunt num. 213. & sequ. Et hæc aliquanto fusius exponere voluimus, tum quia scitu dignissima sunt; tum etiam quia iis, quæ dicturi sumus, non modicam afferunt lucem.

ARTICULUS II.

De iis, quæ post Synodon Chalcedonensem in causa Eutychianorum contigerunt.

524. Spes omnium bonorum post solemne adeo de haeresi Eutychiana judicium totius Ecclesiae Orientalis, & Occidentalis consensione prolatum, absurdum illum errorem natalitiis tenebris esse sepultum. Et quidem, quoad vixit Marcianus, & S. Proterius Diocoro successor datus, Alexandrinam adinistravit Ecclesiam, res pro voto cessit. Sed Marciano vita functo anno 457., Timotheus quidam cognomento Elurus, & Petrus Moggus ex damnata Diocori factione, collecta impiorum manu Proterium in Ecclesia crudeliter trucidarunt, duo autem Episcopi, & Eusebius Pelusii, & Petrus Majanæ, qui ambo fuerant propter haeresim exuctorati, ipsum parricidam Timotheum in Patriarcham Alexandrinum ordinarnut; & tunc Eutychiana pestis iterum pullulavit, & Chalcedonensem Synodo atrox bellum indictum est.

525. Episcopi catholici, & Clerici diæcessis A-

lexandrinæ ad Leonem Augustum, qui Marciano successerat, illico confugerunt, ejus open pro si de periclitante suppliciter implorantes. Confugerunt quoque ad eundem Haereticum, novam Synodum postulantes. Leo autem causam dijudicandam remisit Anatolio Patriarchæ Constantinopolitanu, qui collecta Synodo Episcoporum in Regia Urbe degentium, Concilium Chalcedonense, damnato Timotheo, vindicavit; quæ Anatoli sententia ab omnibus integræ sidei Episcopis (a), in primis autem a S. Leone Papa probata fuit; qui pro sollicitudine quam gerebat universæ Ecclesiæ, nullam diligentiam omisit, ut Synodus Chalcedonensis sarta tectaque remaneret, & pax in Ecclesia Alexandrina, ejecto invasore, restitueretur. Reipsa ab Imperatore obtinuit, ut Timotheus in exiliu pelleretur; eique substitutus est alter Timotheus cognomento Salophaciolum, idest Albus, qui pacifice Ecclesiam Alexandrinam rexerit, quādiu regnavit Leo.

526. Sed sub Zenone Leonis successore Elurus iterum Alexandrinam Sedem malis artibus reculerat, & Constantinopolim protectus Imperatoris patrocinium expediti. Senior aliquanto videbatur in causa tam justa Imperator; quamobrem S. Simplicius, qui in Apostolica Sede S. Leonem subsecutus est, & ipsum Zenonem, & Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, & alios Episcopos, & Clericos ferventissimis litteris pro Religionis puritate conservanda adhortatus est. Reipsa post bennalem circiter tyramuidem Elurus finem turbandi Ecclesiam fecit, morte sibi hausto veneno ex desperatione illata ann. 478.

527. Eutychiani vero semper inquieti in locum defuncti elegerunt Petrum Moggum ejusdem factionis hominem; quem tamen Imperator a Sede Patriarchali illico dejiciendum mandavit, Timotheo Salophaciolo restituto, qua de re Simplicius Papa gratulatorias litteras ad Zenonem, & Acacium dedit, atque iterum pax in Alexandrina Ecclesia restituta videbatur. Brevi tamen duravit, majoresque turbæ consecutæ sunt.

528. Num anno 482. defuncto Salophaciolo, Catholici Episcopi, Clericis, & Monachis suffragantibus Patriarchales Insulas Jo. Talajæ Presbytero, & Oeconomio Ecclesiae Alexandrinæ detulerunt. Sed Imperator ab Acacio variis artibus deceptus, ejusdem electionem approbare recusavit, atque in vacante S. Marci sedem Petrum Mogum, qui paulo ante tamquam execrabilè monstrum, sanguine S. Proterii pollutum, ab eadem expulsus fuerat, postliminio revocavit, et tamen lege, ut duas in Christo naturas profiteretur, & Synodon Chalcedonensem recipieret; quod ille factio, simulatoque animo præstare non dubitavit.

Sum-

(a) Eulogius Alexandrinus mille & sexcentos Episcopos numerat apud Photinum Cod. CCXXX. alii immo-rem statuunt numerum. Sed præter hos aliqui etiam Gazzaniga Theol. Tom. V.

fuerunt insignes sanctitate Monachi, ut Simeon Styli-tes, Jacobus, & Baradatus, quos memorant Evagrius L. II. c. 12., & Liberatus in Breviario c. 16.

Summus tamen Pontifex apud Imperatorem de restituzione hujus Hæreticorum socii, & principis graviter conquestus est. Idipsum præstitit etiam Felix III., qui anno 483. Simplicio successit. Sed uterque frustra; pertinax enim Acacius Imperatorem in prava sua sententia confirmavit. Petrus autem Moggus non multo post Eutychianum virus, quod fovebat in corde, exterius prodidit, aperte ejurata Chalcedonensi Synodo, quam paulo ante subdolo, factoque animo recipere se simulaverat. Nec tamen indigno hoc facinore Acacius commotus est, nec communionem cum eo abruptit. Petro Moggo alii successerunt Patriarchæ, Synodi Chalcedonensis hostes, & Eutychiana fuligine tinti; de quibus modo non attinet dicere.

529. Non soli autem mox memorati Alexandriani Patriarchæ Synodo Chalcedonensi refragati sunt, sed alii non pauci; atque imprimis Monachi Palæstinæ dux Theodosio, qui Eutychetis amicissimus erat. Hi nefariorum hominum non parva colluvie stipati Juvenalem, aliosque Episcopos, qui Synodo Chalcedonensi interfuerant, a suis sedibus violenter detruserunt, & Theodosium, aliosque Eutychetis sectarios in iis collocarunt. Eosdem tamen Monachos imperitia peccasse, & de rebus Chalcedone gestis a quibusdam falsariis deceptos, verisimile est. Quamobrem tam Marcianus Imperator, ejusque Augusta uxor Palcheria, quam ipse summus Pontifex Leo, litteris mansuetudine plenis ipsos de rei veritate instruere satagerunt; ita tamen, ut in contumaces, & seditionis antesignanos justitiae rigor non infringreretur. Unde Marcianus Dorotheo Palæstinæ Præfectio jussit, ut Theodosium in vincula conjiceret, ceteros vero modis omnibus coerceret. Et S. Leo in epist. CXVIII. ad Julianum Coensem ita scripsit: *Si qui autem sua obdulatione cœcati, ita in reprobi sensus amentiam transierunt, ut malint furere, quam sanari, ad Imperiale perinet potestatem, ut perturbatores ecclesiasticæ pacis, & reipublicæ, quæ Christianis Principibus merito gloriantur, inimici sollicitius comprimantur.* Istorum errantium reconciliatio cum Ecclesia catholica sub S. Martyrio secuta est, magna uite solemnitate celebrata, duobus exceptis Archimandritis Gerunio, & Romano, qui propter insuperabilem pertinaciam a suis Monasteriis ejecti, & profugi misere perierunt (a).

330. Contra Synodum Chalcedonensem, atque epistolam S. Leonis insurrexit etiam Basiliscus tyranus, qui Zenone in Isauriam fugiente anno 476. imperium arrogaverat. Instinctu enim Timothei Eluri missis ad Episcopos encyclicis litteris

jussit, omnia illius Synodi exemplaria conquiri, & flammis comburi, & hujus Synodi loco recipi pseudo-Synodum Ephesiæ. Vix sine stomacho legi potest harum litterarum exemplar apud Evagrium Lib. III. Hist. Ecc. cap. 4. Non pauci Episcopi impiis Basilisci mandatis obtinerparunt. Renuit tamen Acacius Patriarcha Constantinopolitanus, una cum illius urbis Monachis; immo & plebs tumultuari cœpit, adeo ut Basiliscus consultius duxerit, fugam arripere. Et cum ex alia parte redditum Zenonis cum forti exercitu pertimesceret, litteras, quas vocavit *anticyclicas*, emitit, quibus priorem contra Synodum Chalcedonensem sanctionem rescidit. Istarum quoque exemplar exhibet laudatus supra Evagrius c. 8.

331. Inter hostes Concilii Chalcedonensis numeratur etiam Zeno Imperator, non quidem quasi Eutychianam hæresim amplexus doctrinam in hoc Sacrosancto Concilio definitam respuerit, sed propter celebre ipsius *Henoticon*, in quo omnis prorsus mentio hujus Sancti Concilii studiose omissa fuerat. Neimpe cum Zeno, pulso Basilisco, imperium anno 477. recuperasset, & multa pietatis, ac sincerae fidei signa exhibuisset, ab Acacio Patriarcha Constantinopolitano primum induci se passus est, ut Jo. Talaja ab Alexandrina sede ejectedo, in eamdem Petrum Moggum jam ante damnatum restitueret, ut supra dictum est n. 528. deinde ad pacem in Ecclesiis redintegrardam famosum illud ederet Decretum unitivum, seu *Henoticon* nuncupatum, quod integrum exhibit Evagrius Lib. III. cap. 14., & ex eo Baronius ad ann. 482. n. 26. In eo autem Imperator solam fidem nominat a 518. Patribus Nicææ expositam, & a 150. Constantinopoli confirmatam, nec aliud *Symbolum*, vel *doctrinam*, vel *decisionem fidei*, vel *filium* in Ecclesiis haberi vult; declarans eidem Nicææ Fidei assensos fuisse Patres in Concilio Ephesino congregatos; tum Nestorio, atque Eutycheti, se anathema denuntiare; uterque enim fidei *decretis Nicænis*, & Constantinopolitanis repugnat; ac demum approbare se duodecim capitula S. Cyrilli. Postea vero ita concludit: *Cuique autem, qui aliud quiddam vel senserit, vel sentiat, seu jam, seu alias, seu in Concilio Chalcedonensi, seu in alio quovis Concilio, anathema indicimus.* Hoc est famosum illud *Henoticon*, Acacio suadente, vel fortasse etiam dictante, compositum; in quo sin minus expresse, saltem tacite Concilium Chalcedonense una cum dogmatica epistola S. Leonis ad Flavianum prescribitur. Namvis autem sana doctrina in eis definita Henotico non proscriberetur, eidem tamen ad-

(a) Mitius cum istis Monachis actum fuit, quia constabat eos a Theodosio falsis Concilii actis, & prava Sancti Leonis epistolæ versione deceptos, credidisse Nestorianam impietatem esse denuo suscitatam, & simul cum duabus naturis duas personas in Jesu Christo re-

poni. Imperatrix etiam Eudoxia, Theodosii Imperatoris quondam uxor, quæ tunc in Palæstina morabatur, creditur non modicam in his turbis partem habuisse, ut dilecti a se Dioscori proscriptionem ulcisceretur.

admodum noicit; unde etiam communiter a Catholicis rejectum fuit (a).

552. Non minus Sanctæ Chalcedonensis Synodi hostem se præbuit Anastasius Zenonis iu imperio successor; quamvis in sui inauguratione solemniter promiserit, se decreta ejusdem Synodi religiose servaturum, cuius juramenti chartam propria ipsius manu signata Patriarcha Euphemius in thesauro Ecclesiæ Constantinopolitanæ servari jussit. Sed Anastasius brevi suæ promissionis oblitus Episcopos Catholicos, eosque maxime, qui Synodum Chalcedonensem inebantur, crudeliter vexavit, præcipue autem Euphemium & Macedonium Patriarchas Constantinopolitanos, & sub hoc imperatore Eutychiana factio tantas vires acquisivit, ut ex Patriarchis Orientalibus unus Macedonius orthodoxæ fidei, & Concilio Chalcedonensi firmiter adhaeret; Nicætas enim Alexandrinus aperte Synodum Chalcedonensem rejiciebat; Severus autem Hæresiarcha, de quo postea, Antiochenam catholice, expulso Flaviano, occupaverat. Et talis erat Ecclesiæ Orientalis infelix status, imperante Anastasio.

553. Sed alius fuit Concilii Chalcedonensis clancularius hostis, qui postea a Deo ad altiora vocatus, ac totus mutatus pro ejusdem defensione diu, multumque pugnavit. Is fuit Vigilius, qui dum Constantinopoli moraretur sub Pontificatu Agapeti, ambitione obtinendi Pontificatus Romani in transversum actus, cum Augusta Theodora transegit, ut si ejus ope Sede Apostolicam obtineret, in condemnationem Concilii Chalcedonensis consensurus esset. Reipsa Augusta per Bellisarium Patritium effecit, ut pulso in exilium Sylverio le-

gitimo Pontifice, in ejus locum simoniace intrudetur Vigilius; qui præmissionis memor secretas litteras dedisse fertur ad Theodosium, Anthimum, & Severum Eutychianos, in quibus eorum errores probat, duarumque in Christo naturarum confessionem condemnabat. Has litteras memorant Liberas in suo Breviario c. 22., & Victor Turoensis in Chronico; easdemque indicat etiam Facundus in Lib. adv. Mocianum. Quamquam Baronius eas sappositiitas esse contendit (b).

554. Sed antequam hunc articulum absolvamus, nonnulla addenda sunt de multiformibus sectis, seu capitibus hujus Eutychianæ hydræ, quæ decem ab Anastasio Sinaita in ἔτρῳ capp. 6. & 24. numerantur; a Niphoro autem duodecim Lib. XVIII. cap. 45. quæ tamen omnes sub uno Monophysitarum nomine comprehenduntur, quod omnes in eo convenirent, ut unam tantummodo in Christo naturam agnoscerent: unde nomine potius, quam re ipsa differunt.

555. Primo autem Facundus Hermianensis Lib. I. cap. 5. duas præcipuas sectas distinguebat, inquit: „Eutychianorum dñæ sunt partes: una, „quæ per totum sequitur Eutychis principiis sui „senteutiām: alia vero, quæ in quibusdam ab eo „dissentient, per superbiam tamen designatur ad „Ecclesiam penitendo reverti.“ Illos secundos Eutychianos vocat Acephalos, vel Semieutychianos, quia unam quidem Jesu Christi naturam prædicabant, sed quæ secundum aliquid naturæ Patris esset consubstantialis, & item secundum aliquid nostræ. Ita quidem Facundus. Id etiam consonat doctrinæ, quam postea Severiani expounderunt in Collatione habita Constantinopoli sub Ju-

(a) Protestabatur vero Imperator, se Concilium Chalcedonense debita veneratione suscipere; unde ad Felicem Röm. Pontificem ita scribebat: Pro certo habere debet, & Pietatem nostram, & supra memoratum sanctissimum Petrum (Moggum), & universas sacrosanctas Ecclesias sanctissimum Chalcedonense Concilium amplecti, atque venerari, quod cum fide Nicæni Concilii prorsus consentit. Ex quibus, aliquis Nat. Alexander, & Antonius Pagins Baronio non consentiunt, qui ad ann. 482. num. 3:—& seq. Zenonem semper hæreticum fuisse scribit, alique hæreticorum patrocinium modo pati, modo clanculum suscepisse. Hoc Zenonis Henoticon solita sua serventi eloquentia ita exagitat Facundus Hermianensis Lib. XII. cap. 4. „Ea vero, quæ Zeno Imperator, calcata reverentia ordinis Dei, pro suo arbitrio, ac potestate decrevit, quis accipiat? quis attendat? in quibus potestas inconsiderata, non quod expediret, sed sibi holeret, attendit: nec intellexit, quod non confusio faciat unitatem. Nam si unitas non hæreticorum conversione, sed contagio, & commixtione facienda est, cur Acephalii tantum & non omnes hæretici admitterentur in Ecclesiam, suis erroribus non ante damnatis, neque recepit definitionibus, quæ adversus errores eorum constituta sunt?“ Deinde considerans inscriptionem Henotici orthodoris Episcopis, Archimandritis, & populis, quos Zeno hortat, ut socientur Ecclesiæ, ita

prosequitur: „O virum prudentem, & undique circunspicuum, qui incubare præsumpsit officio Sacerdotum: Orthodoxos vocat Acephalos, si nihil aliud, ab Ecclesia separato. Cur igitur eos hortatur, ut conjungantur matri spirituali, si ex ea disjuncti permanerent orthodoxi? Nam volens eidem Semieutychianos satisfacere, in hoc edicto fidem suam exposuit, proficiens, quod Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum Concilium suscepit; tacens autem de Chalcedonensi, & duriorum Christi naturarum professionem refugiens, quasi non antidoto sannandi sine morbi, sed ad aliorum contagium colligendū Qui etiam aliud deterius addens ait, quod sancte, quæ ubique essent, Catholicæ Ecclesiæ, & qui eis præsens, Deo amabiles Sacerdotes, non aliter crederent. Quasi omnium fides Eccliarum ex ejus voluntate penderet, & nemini alter liceret credere, quam præcepert Imperator.“

(b) Eminentiss. Card. Augustinus Orsi L. XII. Hist. Ecclesiastica n. 47. opportune observat, hanc horribilem Vigili prævaricationem nihil dignitati Apostolicæ Sedis obesse; neque enim tunc Vigilius erat legitimus Pontifex: quando autem mortuo Sylverio eam Cathedram concedit, in alteram virum unitatus nihil autoritatis Synodi Chalcedonensis derogari passus est. Vid. sup. n. 216. seq.

Justiniano Imperatore; in qua professi sunt, se anathema Eutycheti dicere, quin adduci possent, ut Synodum Chalcedonensem reciperent; & qui ut scribit Evagrius Lib. III. cap. 5. duas in Christo naturas confiteri nobleant, ne divisio sequeretur, ipsum tamen ex duabus naturis perfectis esse dicebant.

556. Sed alii *Acephalos* ab Eutychianis non distingunt, nisi quia cum antea ut suum capit sequeretur Petrum Moggum Alexandrinæ Ecclesiæ invasorem, postea ab eo desciverunt, quando recepto *Henotico* Zenonis Synodum Chalcedonensem non amplius aperte dannabat. Quamquam vero Moggus ad hanc scissionem tollendam Synodum Chalcedonensem postea damnaverit, iidem tamen ab ejus communione divisi perseverarunt: ac propterea nominati sunt *Acephali*, quod a capite iles Patriarcha suo disjuncti seorsim congregabantur; ut testatur Leontius in Lib. de *Sectis* Act. V., ubi eorum errorem solide, & eruditè refellit.

557. Idem Leontius in eodem opere aliorum Eutychianorum, qui dicti sunt *Hæsitantes*, vel *Sgregati*, græce διαίτεροι μενον argumenta affert, & dissolvit. In istorum vero secta reponit etiam Anastasium Imperatorem, de quo supra num. 552. Actione autem VI. scribit, Justinianum I. peratorum horum *Hæsitantium* causa trium Capitulo rum damnationem tanto studio curasse; his enim anathematizatis sperabat, Concilium Chalcedonense receptum iri, verum, subdit Leontius nec sic quidem adducti sunt *Hæsitantes*, ut Synodum reciperent. Non videntur isti ab *Acephalos* re ipsa distincti.

558. Sequuntur *Severiani*, ita dicti ab impio Severo, qui Cathedram Antiochenam expulso legitimo ejus Episcopo Flaviano non sive magna hominum cæde surripuit anno Christi 512. Iste *Henoticon* Zenonis subscrispsit, simul etiam Concilium Chalcedonense damnans; in quam impietatem multos alias Episcopos perfraxit; ita ut quasi novum caput Eutychianorum factus fierit: unde non *hæretici* solum, sed plane infame *hæresiarchæ* nomen promeruit. Hic patrocinio Anastasi Imperatoris abutens multa, & gravissima mala Ecclesiis Orientalibus attulit, donec tandem damnatus in Concilio Constantinopolitano 40. Episcoporum sub Joanne Patriarcha anno Christi 518., omni honore, dignitate, ac communione fidelium privatus fuit. Quam justam damnationem confirmarunt postea Episcopi Palæstinæ in Synodo habita

a Joanne Jerosolymitano, tum Episcopi Tyri cum Epiphanio Metropolita. Severo autem exauctorato Thronum Antiochenum concendit Paulus, qui orthodoxam doctrinam, & Synodi Chalcedoniensis venerationem in magna Antiochena diœcesi restituit. Id factum est sub Justino religiosissimo Imperatore, qui anno 518. impio Anastasio in Imperio succedit. Sub eodem etiam Augusto a Rom. Pontifice Agapeto depositus fuit Anthimus a Constantiopolitana Sede, qui Severo consenserat; & in eadem constitutus Mennas Catholicus, qui in Concilio præsentibus Apostolicis Legatis Pelagio, & Theophane, ac 30. Episcopis sententiam damnationis tulit in depositis jani Anthimu & Severus.

559. Inter alios Severi discipulos fuit Jacobus Menachus, *Zanzalus*, & *Baradæus* cognominatus, qui Syros plerosque a recta fide abduxit; qui proinde ab ejus nomine Eutychiani Jacobitæ dicti sunt, latissime propagati, & qui ab aliis sejuncti proprios sibi constituerent Patriarchas, quorum seriem adhuc vigente texuit Jos. Simonius Assemanus Tom. II. *Biblioth. Oriental.* pag. 521. seq. quamquam communionem cum aliis hæreticis, immo & cum Catholicis habere non recusat, totam dissensionem non in fidei articulis, sed in Scholasticorum opinionibus esse putantes, qua in re toto aberrant ostio; agitur euim de fide in Concilio œcuménico Chalcedonensi definita. Isti aliquatenus a stolidâ Eutychetis hæresi recessisse videntur, unam tantum profitentes in Christo naturam ex divinitate, & humanitate compositam, conversionis tamen, confusionis, & commixtionis expertem.

540. Ejusdem Scholæ Severianæ fuit Joannes Philoponus dictus, & Tritheitarum sectæ auctor; de quo nonnulla notavimus Tom. II. pag. 43.

541. Sed præ ceteris memorari meretur secta *Theopaschitarum*, hoc est eorum Eutychianorum, qui consequenter ad sui Magistri principia, ipsam naturam divinam passam fuisse insane delirantes blasphemabant; ac propterea in medio Crucis clavo affixo unam SS. Trinitatis personam crucifixam fuisse indicabant. Atque ab his orta fuit illa additione facta Trisagio: *Sanctus Deus*, *Sanctus fortis*, *Sanctus & immortalis*, qui passus es pro nobis, miserere nobis; cuius auctor dicitur Petrus Fullo, seu Gnaphæus Antiochenus pseudo Episcopus; & quæ tot turbas præcipue Constantinopoli excitavit, ut multa ejus causa hominum millia misere perierint (a).

542. Hujusmodi additamentum merito suscepimus

(a) Anastasius Imperator in regia urbe trisagion cum adjecta clause: *qui passus es pro nobis*, decantari iussit: sed populus antiquæ formulæ assuetus acriter resistebat, ac tumultuolabatur. Cum autem anno 511. die 4. Novembris, quæ dominica erat, in magna hominum frequentia Marinus Prefectus Prætorii, & Pilato Prefectus civitatis trisagion cum additione magna voce cantare cœpisset, Catholici vero conten-

tiose resisterent, ad arma ventum est, non sine magna Catholicorum sanguinis effusione. Sed postridie cum idem Catholicæ majori numero accurrissent, seditionis incendiis adeo auctum est, nt Catholicis prævalentibus multi Eutychianorum occisi fuerint, atque in hujusmodi tumultibus accidere solet, militari licentia eorum dominus eversus, ac flammis combustæ. Brevi autem malum sic crevit, ut infelix Imperator

clum erat, & jure a Catholicis rejiciebatur; tum quia ab Eutychianis erat factum, qui naturam humanam in Christo non admittentes, passionem divinitati tribuebant: tum etiam quia consueto fidelium more hoc canticum ad Deum unum, & trinum dirigebatur ad imitationem trisagii Angelici, quod Isaiae VI. 5. legitur. Ceterum si dicitur ad Jesum Christum, & Deum, & hominem, nullam meretur reprehensionem. Quocirca ad tollendam æquinationem, Calendio Praesul Antiochenus orthodoxus, ita præceperat canit: „Sanctus, „Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, „Christe Rex, qui crucifixus es pro nobis“ quemadmodum additio Eutychianus non probabatur.

545. Inter Eutychianos etiam disputari cœptum est, an Christi Corpus esset incorruptibile? Affirmavit Julianus Halicarnassensis ex Severi schola, quia si corruptibilis caro Christi dicatur, necessario duæ in eo naturæ confitendæ sint. Verum negabant alii una cum ipso Severo; unde duas sectæ natæ sunt *Incorrupticolarum*, & *Corrupticolarum*; de quibus aliqua diximus p. 120. Prinæ sectæ coriphæus erat Gajanus, qui Timotheo in Patriarchatu Alexandrino successit; alterius autem Theodosius, qui Gajano post breve intervallo temporis expulso eandem sedem occupavit, non sine magnis turbis, & hominum cædibus. De his sectis nonnulla habet Eulogius apud Photium Cod. CCXXVII. Atque hæc panica ex historia infelicitis ejus ævi delibare necessarium visum est, antequam turbulentissimam, & obstinatissimam illam hæresim theologicis momentis ex verbo Dei scripto, & tradito, ac etiam rationum pondere confutaremus.

ARTICULUS III.

Qualis fuerit Eutychetis hæresis.

544. Non defuerunt, qui ut Nestorianam, ita etiam Eutychianam hæresim *imaginariam* vocarent, positam scilicet in sola verborum inutili contentione, cum de rebus una esset omnium senten-

sibi metuens latebras querere coactus sit: & jam de altero Imperatore proclamando agebatur. Sed hanc protellam Anastasius opportune sedavit, in circu sine corona instar supplicis comprens; & agre tandem obtinuit, ut sibi imperiale diadema redderetur; neque postea tentavit, ut nova trisagii additio in Ecclesia caneretur.

(a) P. Gabriel Vasquez T. I. in 3. P. S. Thoinæ qu. II. Disp. XIV. c. 1. p. 129. edit. Lugd. 1620. assert sententiam Alphonsi de Castro, putantis, Eutychetem docuisse, in Christo post unionem inansisse unam naturam, per compositionem ex duabus permanentibus in ipso, non per conversionem unius in aliud. Nam sententiam & ipse Vasquezius approbat, & nonnulla argumenta ad ipsam confirmandam adducit. Conatur vero ad suum sensum petrahere Patres, qui aperte theorstantur, Eutychetis errorem in eo fuisse, quod post

tia (a). Quod si verum esset, quis non videt, & Sanctorum Patrum, & Conciliorum, & summorum etiam Pontificum auctoritatem fultribrio exponi, quasi pro solis verbis tanta animorum contentione certasset? Sit itaque

PROPOSITIO I.

Eutyches vere docuit, unam tantummodo fuisse in Jesu Christo naturam.

545. Ita noster S. Praeceptor lib. 4. cont. Gent. cap. 55. impuiens: „Eutyches, ut uita est per se contra Nestorium servaret in Christo, dicit, in Christo esse etiam unam naturam, ita quod quamvis ante unionem essent duæ naturæ distinctæ, divina, & humana, in unitone tamen coierunt in unam naturam. Et sic dicebat, Christi personam ex duabus naturis esse, non autem in duabus naturis subsistere, propter quod in Chalcedonensi Synodo est condemnatus.“ Idipsum probatur testimonialis certissimum.

546. Primo ex Concilio Constantinopolitano anno 446. (vid. sup. n. 197., sequ.) coactus enim suam si lem expondere, duasque in Christo naturas consideri, post multas tergiversationes, quibus errorem suum oculere studebat, tandem ita presesus, ut elabi amplius non posset, Confiteor, inquit, ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adulationem: post adulationem vero unam naturam confiteor; in cuius erroris confirmatione pertinax fuit, addendo, se scripta legisse B. Cyrilli, & Sanctorum Patrum, & B. Athanasii, quoniam ex duabus qualem naturis dixerunt ante adulationem; post adulationem autem, & Incarnationem non jam duas naturas, sed unam naturam dixerunt. In uno eo dementiæ infelix, atque ignarus Archimandrita processit, ut Joan. Presbytero Synodi Constantinopol. defensori dixerit, etiamsi apud Patres invenisset, in Christo esse duas naturas, se il non suscire, quia divinæ Scripturæ meliores sunt Patrum do-

adulationem non amplius retainere duas naturas putaverit. Festivum est autem, quod inter hos Patres laudat etiam S. Augustinum *De hæresibus* c. 90. 3 qui tamen aliquot annis ante Eutychetis hæresim ad immortalē vitam coninigraverat. Notant quidem Editores Maurini in Codicibus plerisque MSS. addi Nestorianos, & Eutychianos: sed facile erat videre, non posse haec S. Augst. iam præmortuo attribui. Quampram ea, quæ de Eutychete addita sunt, Vasquezii sententie repugnant; dicitur enim de hoc Hæresiarchi, quod humanitas in Christo denegat veritatem, quidquid a Verbo nostræ proprietatis receptum est, divine tantummodo adscribit essentia. Joann. Frider. Cotta Lutetanus in Dissert. I. De persona Christi §. 44. memorat alios viros doctos, qui Eutychianorum sententiam ita explicant, ut a vera, & orthodoxa doctrina haud differre videatur.

doctrinis : quasi vero Patrum doctrina sit, aut possit esse Scripturis contraria ; vel ipse melius, quam S. Patres, Scripturas intelligeret (a).

547. Secundo id ipsum de Eutychete testatus est S. Flavianus, qui pro ejus resipiscientia nihil intentatum omisit. Immo in epist. ad S. Leonem alium addit Eutychetis errorem, qui prioris erat consecrarius. Adjectit, inquit, aliam impietatem, dicens : *Corpus Domini, quod ex Maria factum est, non esse nostre substantiae, neque humanae consersionis : sed humanum quidem illud vocat, non tamen nobis consubstantiale, neque Genitrici ejus secundum carnem.* Flavianum autem non fuisse istius haeresis apprime conscientum, contra quam ad sanguinis usque effusionem pugnavit, quis unquam credat ?

548. Tertio accedit auctoritas gravissima S. Leonis Papae, qui de tota hac controversia ex litteris ipsius Eutychetis, ac Flaviani, & ex relationibus suorum Legatorum tam in *Ephesino Latrocinio*, quam in oecumenica Synodo Chalcedoneusi, omnino edocuit fuerat. Eutychetis autem blasphemias anathemate saepius perculit, & in dogmatica sua epistola, aliisque scriptis solidissime confutavit (b). Jam vero in celebratissima sua epistola ad Flavianum Eutychetem recte redarguit, quod Sacramentum Incarnationis everterit, qui naturam nostram in Unigenito Dei, nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnoscit. Et alibi in epist. ad Leonem Augustum ostendit, Eutychetem per impios veterum Haereticorum voluntatum errores, tandem in Apollinaris haeresim incidisse, ut negata humano carnis, atque animae veritate totum D. N. J. C. unius assereret esse naturae, tamquam Verbi Deitas ipsa se in carnem, animamque converterit. Et in Serm. VIII. de Nativ. Domini c. 5. Eutychetis errorem exponens : *Hic autem, inquit, recentioris sacrilegii profanus assertor, unionem quidem in Christo duarum confessus est naturarum, sed ipsa unitione id dixit effectum, ut ex duabus una remaneret, nullatenus alterius existente substantia.*

549. Quarto id ipsum testatur S. Gelasius in Lib. de duabus in Christo naturis adv. Eutychetem & Nestorium, ubi saepius hujus erroris Eutych-

(a) S. Leo Pontifex jure mirabatur, a Patribus Constantinopolitanis fuisse Eutychetem in eo tantummodo accusatum, quod post adunationem, seu Incarnationem, unam tantummodo assereret in Christo naturam ; non autem quod ante adunationem Christum diceret ex duabus esse naturis ; cum tam impie, inquit S. Leo, duarum naturarum ante Incarnationem Unigenitus Dei Filius fuisse dicatur, quam nefarie, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur. Annimadvertebat enim oculatissimus Pontifex, non posse dici Christum fuisse ante Incarnationem ex duabus naturis, nisi supponatur, iam praexistisse naturam humanam Christi, sicut praestebat natura divina. Fides autem catholica docet, eodem ipso momento, quo

chianos accusat ; unde etiam concludit : *Jam vero, si (ut ipsi delirant) adunatione una facta natura est, aut unius abolitio est, aut utriusque confusio.* Non vero addit, ut Vasquezio placuerit, aut utriusque commixtio, quod reipsa sensisse Eutychetem ipse opinatur.

550. Accedunt & alii testes bene multi, Vigilius Tapsensis, Lib. II. adv. Nestorium, & Eutychetem : *Nestorius, inquit, duas inducendo naturas, duas putavit esse personas Eutyches recipiens unam Personam, unam censuit esse naturam.*

551. Theodoretus Lib. IV. *Hæret. fabularum* cap. 15. de Eutychete sic loquitur : *Dicebat, Deum Verbum nihil humanum ex Virgine sumpsisse : sed ipsum immutabiliter conversum, & carnem factum, per Virginem tantummodo trajecisse, crucique affixam fuisse incircumscripam Unigeniti divinitatem.* Et in Dialogo, cui titulum fecit *Inconfusus*, ita inducit Eranistem Eutychianum suam haeresim expouente : *Ego dico mansisse divinitatem, ab hac vero absorptam esse humanitatem ; quod hoc exemplo explicat : Ut mare mellis gutta si accipiat, statim gutta illa evanescit aqua maris permixta.*

552. Ac demum Liberatus in *Breviario* cap. 11. Eutyches, inquit, urgente Satana prædicabat, Dominum nostrum Jesum Christum consubstantialem nobis non esse secundum carnem, sed de cœlo corpus habuisse : rursusque varians dicebat : ante adunationem duas in Christo fuisse naturas, post adunationem vero unam factam esse. Ubijam, quæso sunt illæ duas naturæ permanentes in Christo post adunationem ?

555. Obj. primo. Accusatur Eutyches a S. Leone, aliisque, quod in Apollinaris, & Valentini errorem incidet, asserens, carnem Christi non fuisse de Maria Virgine sumpta, sed cœlo delapsam ; atqui hujusmodi errores aperte, & saepius Eutyches anathemate proscriptis ; unde etiam in Concilio Chalcedonensi anathemata dixit Manichæo, Valentino, Apollinari, & Nestorio, omnibusque haereticis, usque ad Simonem Magum ; & eis, qui dicunt D. N. J. Christi carnem de cœlo descendisse. Et antea in Concilio Constantinopolitano idem Eutyches protestatus est, se per calumniam

caro formata est in utero Virginis, fuisse a Verbo assumptam. Vasquezius tamen Eutychetem interpretatur, quod duas ante unionem admiserit naturas non prioritate temporis, sed prioritate naturæ. Non autem sic in mente Heresiarchæ interpretati sunt duo sapientissimi Pontifices Leo, & Gelasius ; quorum prior enim Origeniani accusavit, alter vero Nestorianis in Tom. IV. Bibl. Sanct. Patrum col. 418. Vid. etiam S. Thomas in IV. cont. Gent. c. 45. in fine.

(b) Extat sub nomine S. Leonis Tract. adversus errores Eutychetis, & aliorum haereticorum ; sed Quesnelius eum spiritum esse judicavit. Quesnelli judicium adoptavit etiam Petrus Ballerinus ; unde in sua editione Veneta anni 1743. eum in appendice rejecit T. I. p. 389.

diam accusari, quod dixerit, *Verbum carnem e caelo derelisse*: ergo &c.

354. Resp., nullam habendam esse istis anathematismis, & protestationibus Eutychetis fidem; ut reipsa nullam ipsis habuerunt tam Episcopi Concilii Constantinopolitanii, quam Pates Synodi Chalcedonensis, quia damnabat ore hæreses Valentini, & Apollinaris: interea tamen volens nolens in ipsas recidebat, dum naturam humanam in Christo permanisse negabat; & dum insuper inficiabatur, Jesum Christum esse suæ beatissimæ inatri consubstantialem. Hac simulatione usi sunt etiam non pauci alii Hæretici, atque imprimis Nestorius, quorum tamen fraudulentis confessionibus fides adhibita non fuit. Saue Eutyches nunquam adduci potuit, ut fateretur, Christum esse secundum carnem beatissimæ Virginis consubstantialem. Quare hoc? nisi quia non credebat corpus Christi fuisse ex Virginali Mariæ carne formatum? (a). Addenda autem hic est Eutychetis summa stoliditas, atque imperitia, qua facile in dogmata absurdâ ruere poterat, quin omnia eius coniectaria, vel connexiones homo stupidus pvideret.

355. Obj. secundo Vasquezius verba S. Gelasii Papæ, qui in Lib. de duabus in Christo naturis, ita Eutychianorum errores exponit: Adhuc autem illud adjiciunt, ut sicut ex duabus rebus constat homo, idest ex anima, & corpore, quamvis utriusque rei sit diversa natura; usus tamen loquendi singulariter pronuntiet, simul utrumque complectens, ut humanam dicat naturam, non humanas naturas: sic potentiam in Christi mysterio, & unionem divinitatis, atque humanitatis unam dici vel debere, vel posse naturam: quemadmodum ergo recte dicitur una hominis natura, licet ex duabus partibus constans: ita Eutychiani, unam dicentes Christi naturam, non propterea carnem excludebant. Eadem fere de Eutychianis narrat Facundus Hermianensis Lib. I. cap. ult., scilicet eos dixisse: „Sicut ex duabus naturis, idest ex anima & carne, una composta est humana natura; sic ex deitate, & humanitate una composita est Christi natura.“

356. Resp., Eutychianos hujusmodi exemplo fuisse usos ad proprium errorem tegendum, sed frustra: quando enim ulterius interrogabantur, an sicut in homine etiam post unionem reperiuntur istæ duæ naturæ, vel substantiae anima, & corpus, ita etiam in Jesu Christo invenirentur duæ naturæ divina, & humana, tunc aqua illis hærebat, & cum erroris sui magistro respondebant,

Christum esse ex duabus naturis, non in duabus naturis; quia nempe in adunatione natura humana fuerat absorpta a divina, ut gutta mellis a mari. Hanc illorum fraudem detegit Gelasius in eodem loco ita subdens: *Aliud est, quod usitato loquendi compendio sœpe de qualibet rei parte dicimus, & totum quod est, sine dubio profitemur. Aliud cum prorumpit humana temeritatis audacia, quæ sic aliquam partem nuncupare contendit, ut quod totum est, negare molitur.*

357. Clarius subdolam Eutychianorum evasionem ostendit Facundus laud. loco subdens nomine Eutychianorum: *Et ideo ex duabus quidem, sed non in duabus naturis Christum confitemur: unde semper ad capitale Eutychetis principium recurrebant, duas fuisse in Christo ante adunationem naturas, unam autem post adunationem. Autea vero idem Facundus cap. 5. ejusdem Libri confitendum esse dixerat, Dominum nostrum Jesum Christum in duabus naturis, idest in divinitate, atque humanitate perfectum. Neque prætereundum existimo, quod idem Facundus Lib. I. c. 14. aperte Eutychianis improperat, ipsos nempe, noui initios quam Nestorianos, negasse, B. Mariam Virginem esse matrem Dei; „cum enim, inquit, propterea secundum veritatem mater dicitur, quia carnem ex se omnium Domini ministrauit, quod Eutyches negat.“ noui postest B. Virginem vere, & proprie dicere matrem Dei, sed nuncupative potius, ac persuaderie, quam non credit, carnem ex se omnium Domino ministrasse.*

358. Instat Vasquezius. Tota ergo ratio, quare Eutychiani fuerint in Concilio Chalcedonensi damnati, erat illa particula in, volebant enim, Christum fuisse quidem ex, non vero in duabus naturis. „Nam autem dicebant, Christum esse ex duabus naturis, asserere non poterant, alteram in alteram esse conversam, & omnino consumptam, sed utramque manere, ita tamen ut in Christo non haberet unaquæque illarum vicem, & locum naturæ, sed esset pars ejusdem naturæ ex utraque concretæ.“

359. Resp., subtilem Vasquezii ratiocinationem minime sufficere ad purgandam ab errore Eutychianorum sententiam. Primo enim non erat exigua illa, quam dicit Vasquezius, de duabus particulis ex, vel in controversia, sed de natura humana, au reipsa esset in Christo simul cum natura divina hypostaticè conjuncta, quod proterve negabat Eutyches. Secundo ex eo quod ille diceret, Christum esse ex duabus naturis, non sequitur,

(a) Omnes pene aliorum Hæreticorum errores fuisse ab insolso, & imperito sene renovatos, solita sua eruditio ostendit Petavins Lib. I. *De Incarn.* c. 15. & quidem Theodoretn L. IV. *Hæret. fabularum* c. 13. Eutychetem ait, *jamprudem exuletam Valentini heresim instaurasse*. Anastasius Sinaita in *O'ydæ* c. 6. dicit, & Valentinianis, Marcionitis, & Manichæis eum didi-

cisse phantasticum, & specie tenus apparentem Christi carnem; quod ipsi quoque exprobaret S. Leo Magnus: ut proinde *Docetarum familiæ* adscribi possit. Facundus L. IX. c. 5. vocat Eutychianos stultissimam Apollinaristarum progeniem. Et multa alia ad id comprehendunt suppetenter, si opus esset.

tur, etiam necessario fateri debuisse, utramque naturam in Christo mansisse; poterant enim errando dicere, ut re ipsa dicebant, naturam humana fuisse in conjunctione a divina absorptam, ut gutta mellis in mare projecta absorbetur, & evanescit.

560. Obj. tertio. Eutychiani saepe nominabant Christi carnem, ut enim refert Vigilius (non *Papa*, ut eum vocat Vasquezius; sed *Tapsensis*) lib. 2., *Eutychiana heres* in id impietatis „ pro- „ lapsa est, ut non solum Verbi & carnis unam „ credat esse naturam; verum etiam *hanc eam-* „ *dem carnem* non de sacro Mariæ Virginis cor- „ pore assumptam, sed de cœlo dicat, juxta in- „ fandum Valentini, & Marcionis errorem, fuis- „ se deductam &c. “ Duas ergo naturas in Christo admittebant Eutychiani, *carnis*, & *divinitatis*.

561. Resp., quanvis Eutychiani imperite, ac confuse loquentes *carnis* mentionem nomnumquam fecerint, ejus tamen nomine post adumationem non intelligebant, nisi divinitatem ea, quæ *carnis* sunt, facientem, aut patientem; quamobrem ab eodem Vigilio Arianæ impietatis accusantur. „ Reperi- „ mus, inquit Lib. II., *Eutychianam amarissi-* „ *mam heresim ex Apollinaris amarissimo fon-* „ *te derivatam usque ad cœnulentam Arii vo-* „ *raginem turbinis ferri mentibus, quibus in* „ *tantum perfidiæ copula junxit, ut omnia ad* „ *divinitatis copulam referat, quæ Christus se-* „ *cundum dispensationem carnis aut locutus est,* „ *aut peregit; dum unam tantummodo divinita-* „ *tis contendunt esse naturam.“ Id etiam te-* statur Gennadius in Append. ad Lib. S. August. de *Hæresibus*, inquietus de Eutychianis: *Humani-* *tatis in Christo denegant veritatem, quidquid a Verbo nostræ proprietatis receptum est, divi-* *næ tantummodo alscribunt essentiaæ &c.*

562. Dices. Eutychiani Verbum incarnatum esse fatebantur; sed hoc fateri non potuisse, si caro in ipsa assumptione fuisset a divinitate absorpta; ergo &c. „ Nam si, inquit Vasquezius, „ caro consumpta, aut mixtione mutata esset, & „ conversa in deitatem, non posset dici Verbum incarnatum.“

563. Resp., Incarnationis nomen, non autem ipsum sacrosanctum Incarnationis mysterium fuisse ab Eutychianis retentum; non alia enim ratio ne Verbum incarnatum esse dicebant, nisi quia Verbum Dei carnem assumpsit, eamque in suam naturam convertit. Unde recte S. Leo Papa Eu-tychem arguebat, quod hoc Fidei nostræ magnum

(a) Minime probandam censemus adnotationem nostri P. Conhefisi in Fræf. ad Hoin., Basili Selueniensis, & in Annot. non editis ad expositionem fidei καταριψεως, quæ S. Gregorio Thaumaturgo tribuitur, scilicet „ Eutychianos naturam unam dixisse, non ut caro, sive hu-“ manitas Christo delimerit, vel per mutationem, vel per absorptionem, aut deperditionem; sed ut illa propria natura sit, aut dicatur, quæ primas partes obtinuat,

sacramentum non agnosceret, utpote quæ naturam nostram in Unigenito Dei, nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis a- gnovit.

564. Obj. postremo Vasquezius verba S. Jo. Damasceni, qui lib. 5. de fide orthol. cap. 5. „ Ex duabus, inquit, naturis perfectis, hoc est „ divina, & humana, unionem esse factam dici- „ mus, non ad modum conspersionis, nec per „ confusionem, vel commixtionem, aut tempe- „ rationem, quemadmodum ille Numinis ira in- „ missus Dioscorus, Eutyches item, & Severus, „ quique impiæ eorum classis sunt, asseruerunt. “ Gensebat ergo Damascenus ab Eutychianis non cre- di humanam naturam a divinitate absorptam, sed cum divinitate confusam, commixtam, aut tem- peratam.

565: Resp. Damasceni testimonio illa præponen- da esse, quæ superius attulimus, Patrum, qui Eutycheti suppares fuerunt, qui eum audierunt, cum eodem disputarunt, eumque deinceps in errore pertinacem condemnarunt. Quanquam Dama- scenus varias confutans erroris Eutychianorum ex- plicationes, scilicet conspersionis, confusionis, commixtionis, aut temperationis, non propterea negasse censendus est præcipuum Eutychetis ex- plicationem, scilicet conversionis humanæ naturæ in divinam, a quo absorpta fuerit; quam etiam fortasse Damascenus indicare voluit nomine con- fusionis, aut commixtionis, nempe talis, qualis est confusio, & commixatio guttae mellis in mare, quæ penitus absorbetur. Mentre suam apertissime patefecit idem Sanctus in fine cap. præceden- tis, ita orthodoxam fidem exponens: „ Cum na- „ tura Deus perfectus esset, idem ipse natura „ perfectus homo fuit; & quidem ita, ut nec mu- „ tatus natura fuerit, nec imaginariam incarnationa- „ nis speciem objecerit, sed carni, quam ex S. „ Virgine accepit, anima rationali, intelligenti- „ que animatae, inque ipso existentiam nactæ, „ personali modo, absque confusione, aut muta- „ tione, aut divisione unitas sit; quin nec deita- „ tis suæ naturam in carnis suæ substantiam, „ nec rursus carnis substantiam in Deitatis na- „ turam convertit, nec denique ex divina sua „ natura, & humana, quam assumpsit, natu- „ ram unam compositam efficerit.“

En quomodo cavendum doceat stolidum Eutychianorum errorem (a).

„ non secundas tantum: illa, inquam, quæ aliam ha-“ beat, non quæ habeatur, & superioris habentis sit.“ Vid. Mach. Le-Quien in nota (2 ad Lib. S. Jo. Da- masceni De hæresibus n. 82. S d fortasse hæc verses- se possunt de Timotheanis, & quibusdam aliis Eutychianorum sectis, quoreum aliqui Catholicorum argu- mentis pressi novis, minusque absurdas perversi dogma- tis expositiones protulerunt. Vide quæ dicta sunt n. 339.

ARTICULUS IV.

Refellitur error

*Eutychianorum, ostenditurque,
duas esse in Iesu Christo naturas.*

566. Id manifeste evincunt omnia ea argumenta, quibus in super. Diss. c. i. & seq. probavimus veram in Iesu Christo fuisse carnem, & animam, cumque pro nobis veros, & maximos pertulisse dolores. Reipsa iisdem momentis contra Eutychianos usus est S. Leo in sua dogmatica epist. ad Flavianum, quæ tota exscribenda esset. Nonnulla tantum afferemus brevitati temporis consenserentes.

567. Primo igitur sanctissimus Pontifex ex multis tam novi, quam veteris testamenti oraculis duplum Christi nativitatem, ac naturam distinguit; ingressus est enim haec mundi infirma Filius Dei de cœlesti sede descendens, & a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus; qui enim verus est Deus, idem verus est homo; & sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit; unus enim idemque est vere Dei filius, & vere hominis filius: Deus per id, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: homo per id, quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Deus per id, quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: homo per id, quod factus ex muliere, factus sub lege.

568. Pergit S. Pontifex utramque in Christo naturam demonstrare ex iis, quæ de Christo in Evangelica historia leguntur. „ Nativitas enim carnis manifestatio est humanæ nature; partus Virginis divinæ est virtutis indicium. Infantia parvuli ostendit humilitate cunaru[m]; magnitudo Altissimi declaratur vocibus Angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur occidere; sed dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Nam eum ad præcursoris sui Joannis Baptismum venit, ne lateret, quod carnis velamine Divinitas tegeretur, vox Patris de cœlo intonans dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Quem itaque si cut hominem diabolica tentat astutia, eidem si cut Deo, Angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lactescere, atque dormire, evidenter humanum est; sed quinque panibus quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, cujus hanstus bibenti præstet, ne ultra iam sitiat; supra dorsum manus plantis non desidentibus ambulare, & elationes fluctuum, increpata tempestate, conser-

„ nare, sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa præteream, non ejusdem naturæ est, flere miserationis affectu amicum mortuum, & eundem remoto quatriduanæ aggere sepulturæ, ad vocis imperium excitare redivivum, aut in ligno pendere, & in nocte luce conservata, omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse, & paradisi portas fidei Latronis aperire: ita non ejusdem naturæ est dicere: *Ego & Pater unum sumus;* & dicere: *Pater maior me est.* Quamvis enim in Dominio Iesu Christo Dei, & hominis una persona sit; aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud, unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas. Aliquanto prolixior est locus, sed nihil poterat a tāq[ue] accurata utriusque naturæ descriptione ex Evangelica historia deprompta resecari.

569. Prosequitur porro S. Leo, & ex veritate resurrectionis veritatem humanæ naturæ in Iesu Christo ostendit, quia non alter est resuscitatus, quam qui fuerat crucifixus, & mortuus. Christus autem & vulnera lateris, & fixuras clavorum, & omnia recentissimæ passionis signa monstravit, dicens: *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego sum: palpate, & videte, quia spiritus carnum, & ossu[n] non habet, sicut me videtis habere,* Luke XXIV.

570. Deinde Eutychetem merito objurgat, quod illam beati Apostoli, & Evangelistæ Joannis sententiam non expaverit epist. I. cap. IV. 1. dicentis: *Onnis Spiritus, qui confiteatur, Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est; & omnis Spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus.* „ Quid autem est, subdit, solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, & sacramentum, per quod unum salvati sumus, imprudentissimis evanescere segmentis? “

571. Jubet etiam Eutycheti, ne transitorie legat Beati Petri Apostoli verba Epist. I. cap. I. 18. *Scientes, quod non corruptilibus argento, & auro redempti estis...* Sed pretioso sanguine, quasi agni uncontaminati, & immaculati Jesu Christi; tum illa Beati Joannis Apostoli epist. I. cap. I. 7. *Sanguis Jesu Filii Dei emundat nos ab omni peccato.* Ac concludit, catholicam Ecclesiam hac fide vivere, hac proficer, ut in Christo Iesu nec sine divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas. Similia scripsit postea Leoni Augusto epist. XCV. alias CXXXIV., addens sacram Scripturarum testimoniis etiam sanctorum Patrum traditionem; ex quibus, nonnisi pauca, ut breviores simus, hic transcribemus (a).

572. Primo autem multa affert S. Leo testimonia

XCV

(a) Nonnulla testimonia S. Ignatii, atque aliorum, qui B. Mariam Virginem Dei genitricem fuisse associerunt. Gazzaniga Theol. Tom. V.

nia S. Hilarii, ex quibus illustre illud sufficiet, quod legitur Lib. IV. de Trinit. his verbis: „ Ne-
„ scit plane , vitam suam nescit , qui Jesum Chri-
„ stum , ut verum Deum , ita & verum homi-
„ nem ignorat ; & ejusdem periculi res est , Chri-
„ stum Jesum vel spiritum Deum , vel carnem
„ nostri corporis denegare “ . Vide supra Dis-
sert. II. cap. I.

575. Secundo allegat S. Ambrosium , qui Lib. II. de fide ad Gratianum : *Servemus*, inquit, distinctionem divinitatis , & carnis . *Unus in u- traque loquitur Dei Filius*, quia in eodem utraque natura est ... Quasi Deus loquitur quæ sunt divina , quia Verbum est : quasi homo dicit quæ sunt humana , quia in ea substantia loquebatur.

574. Tertius a Leone allegatus est Sanctus Au-
gustinus , qui in epistol. 157. ad Volusianum cap.
3. Ita , inquit , inter Deum , & homines media-
tor apparuit , ut in unitate personæ copulans u-
tramque naturam & solita sublimaret insolitis ,
& insolita solitis temperaret.

575. Multo plures autem afferunt Patres græcos , & primo Theophilum Alexandrinum , qui in epist. secunda Paschali : *Unus*, inquit, *Filius Patris*, *nostrique mediator*, nec æqualitatem ejus amisi-
sit, nec a nostro consortio separatus est, *invisi-
ibilis Deus*, & *visibilis homo* &c.

576. S. Gregorius Nazianensis in Hom. de Epi-
phiania Christum dicit missum fuisse, sed ut
hominem . *Duplex enim erat in eo natura*. In-
de denique (silicet ex natura humana) &
laboravit ex iūnere, inde & esuriit , & sativit ,
& contristatus est, & flevit humani corporis lege.

577. Ex S. Athanasio pauca afferunt; sed multa , & clarissima ejus testimonia allegat Theodoreto in Dial. II. contra Eutychianos . Nobis ea sufficientia , quæ habet in epist. ad Epictetum , ubi n. 2. ita plures contra Mysterium Incarnationis refellit er-
rores: „ Quisnam infernus illud eructavit , corpus
„ ex Maria genitum esse Verbi divinitati consub-
stantiale ? Aut Verbum in carnem , ossa , & ca-
pilles , & in totum corpus mutatum fuisse , &
„ a natura descivisse sua ? Quis autem in Eccle-
sia , aut a Christianis unquam audivit , Domi-
num fictione , non natura gestasse corpus ? ...
Et quod cruci affixum erat , non fuisse corpus ,
sed ipsam Sapientiæ substantiam rerum opifi-
cem ? Quis hæc audiens , non ex Maria , sed
ex sua ipsius substantia Verbum sibi passibi-
le corpus efformavit , hæc loquenter Christianum
dixerit ? ... Quo pacto viri , qui dicuntur
Christianii , vel ambigere ausi sunt , sitne Do-
minus , qui ex Maria natus est , substantia , &
natura sua Filius Dei , secundum carnem ero
ex semine David , & ex carne sanctæ Ma-
riæ ortus ? &c. “

578. S. Basilii autem hæc verba laudat: Pro-
pter quod cum omni metu , & reverentia con-
templandum est , ut in uno , eodemque (Christo) ita utriusque naturæ veritas demonstretur , ut neque aliquid indignum , & indecens de di-
vina illa , & ineffabili substantia sentiatur , ne-
que rursum quæ humanitus gesta sunt , falsis illusa imaginibus ostendatur .

579. Et quoniam Eutyches potissimum S. Cy-
rilli patrocinio gloriabatur , multo plura & proli-
xiora ex hoc egregio Mysterii Incarnationis defen-
sore contra Eutychetis deliria protulit . Sufficiant
nobis ea , quæ habet in epist. de recta fide ad Re-
ginas . *Homo* , inquit , nominatus est (Jesus Christus) cum sit natura Deus , *Dei Patris Ver-
bum*, quoniam similiter ut nos , sanguini com-
municavit , & carni . Sic enim in terris appa-
ruit , non amittens id , quod erat , sed assumens
humanitatis naturam in sua ratione perfectam .

580. Fidenter igitur , & vere potuit S. Leo , si-
bi cognominem Augustum ita alloqui: „ Quibus
„ si dignaveris recensisit , non aliud nos praedi-
„ care reperies , quam quod sancti Patres nostri
„ toto orbe docuerunt ; nec quemquam ab illis ,
„ nisi solos impios hereticos , discrepare &c. “

581. S. Thomas in Lib. IV. cap. 25. cont. Gent. Eutychetis errorem nonnullis rationibus refellit , quartam illa videtur præcipua ducta ex verbis A-
postoli ad Philipp. II. Cum in forma Dei esset &c. , formam servi accepit . Ex iis enim sic col-
ligit: „ Non potest dici , quod sit eadem forma
„ Dei , & forma servi : nihil enim recipit , quod
jam habet : & sic si eadem est forma Dei , &
„ forma servi , cum jam formam Dei habuisset ,
„ non accepisset formam servi . Neque iterum po-
test dici , quod forma Dei in Christo per unio-
„ nem sit corrupta , quia sic Christus post unio-
„ nem non esset Deus . Neque iterum potest dici ,
„ quod forma servi sit corrupta in unione , quia
„ sic non accepisset formam servi . Sed nec dici
potest , quod forma servi sit permixta formæ
„ Dei , quia quæ permiscuntur , non manent in-
tegra , sed partim utrumque corruptum : unde
non diceret , quod accepisset formam servi , sed
aliquid ejus ; & sic oportet dici secundum ver-
ba Apostoli , quod in Christo etiam post unio-
„ nem fuerunt duæ formæ : ergo duæ naturæ “ .
Vid. etiam 5. P. q. 2. art. 1.

582. Objectio prima , & potissima Eutychiano-
rum erat ex cap. I. Evangelii S. Joannis , ubi di-
citur: *Et Verbum caro factum est* . Id autem
eodem modo intelligendum esse volebant , quo in-
telligitur , uxorem Loth factam esse statuam salis
Gen. XIX. 26. , aut virgin Moysis factam esse
serpentem Exodi IV. 5. , aut denique aquam fa-
ctam vinum Joann. II. 9. ; in omnibus enim istis

Loci Scriptura sacra utitur voce *γένιτος*, a verbo *γίνουσθαι*. Verbum igitur dicitur factum caro per conversionem unius naturae in aliam; ut post adhucationem nonnisi una supersit, ut docebat Eutyches.

585. Resp., sanctos Patres, etiam eos, qui ante natum Eutychianæ heresios monstrum floruerunt, hunc S. Joannis textum explicuisse non de conversione divinitatis in carnem, quod absurdissimum esset, sed de unione, vel assumptione carnis ad consortium divinitate naturae in persona Verbi, non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, ut dicitur in Symbolo Quicunque. Et facile esset longam Sanctorum Patrum catenam, huc afferre, qui non alio sensu celebrem hunc S. Joannis textum intellexerunt. Unus impræsentiarum sufficiat Ambrosius, qui de Incarnat. cap. 5. *Hoc est*, inquit, *illud Verbum, quol cernem suscepit, hoc habitavit in nobis, hoc est, in carne habitavit humana.*

584. Loca autem parallela allata, & quæ ex sacris litteris adduci possunt, nobis minime officinut; neque enim negamus verbum *γίνουσθαι* sio aliquando significare conversionem, ut in locis objectis; dummodo Eutychiani non inscientur, aliquando etiam significare simplicem assumptionem, ut quando Jesus Christus dicitur factus pro nobis peccatum 2. Corinth. V. 21., & maledictum ad Gal. III. 15., non alia certe de causa, quam quia debitum nostrorum peccatorum in se assumpsit, ut pro iis divinitæ justitiae satisfaceret. Itaque non tam vis verbi fieri hic attendi debet, quam natura rei, quæ aliquid facta dicitur. Si tantummodo vis verbi attendatur, sequitur omnium absurdum maximum, quod divinitas sit conversa in carnem; nec Verbum fuerit amplius Deus, sed purus homo: cum itaque tantum absurdum ne cogitare quidem possimus, recte concludimus, S. Evangelistam Joannem, cum dicit *Verbum caro factum est*, nihil alind voluisse significare, quam Verbum divinum nostram carnem assumpsisse; ut habbitaret inter nos, nostramque salutem operaretur (a).

585. Et sic etiam respondendum est eis, qui verba consecrationis *Hoc est corpus meum* afflent, ut inde probent, Verbum suisse versum in carnem, quemadmodum consecratione panis convertitur in corpus Christi.

586. Primo etiamsi paritas illa obtineret, sequeretur illud absurdum, quod omnium maximum esse diximus, Verbum Dei immutabile esse in corruptibilem carnem conversum. Deinde mirabile conversionis panis in corpus Christi mysterium credimus, & veneramur, quia Apostolica fides id perpetuo, & constanter tradidit; eadem autem fidis Eutychianorum blasphemias execratur.

(a) Non adeo desipiebant Eutychiani, ut dicerent divinam Verbi naturam suisse in carnem conversam, sed potius credebant, naturam huminam suisse a divinitate absorptam, ut gutta mellis in mare projecta

387. Certe non aliter hunc locum intellexerunt veteres Patres, quorum omnium instar sit S. Joan. Chrysostomus in Hom. XI. in Joan. Tom. VII., ubi postquam dixisset, ne dæmones quidem, neque vel stultissimos, & amentes cogitare posse, Dei substanciali suisse in carnem mutatam, vult illud dictum esse, ne aliquis suspicaretur, Dei incarnationem meram esse phantasiam. Nam unitate & conjunctione Deus Verbum, & caro unum sunt, sine ulla confusione, vel substantiarum ablatione, sed per unionem ineffabilem.

588. Audiatur etiam magnus Augustinus, qui in Serm. CLXXXVII., alias 27. de tempore Tomin. V. hanc ineffabilem unionem carnis ad Verbum explicat exemplo verbi, quod prius in corde conceptum est, postea ore, & voce profertur, non quasi illud priuum convertatur in vocem, sed illo integro ista assumitur, per quam verbum intus conceptum fortis in vocem procedit; & post multa egregie explicat ac concludit: „Quia Dei Verbum, quod manet in æternum, caro factum est, ut habitaret in nobis, propter Dei formam latenteam, sed inanenteam, sicut nuntiavit Gabriel, vocamus nomen ejus Emmanuel &c.“

589. Inst. Paulus Apostolus ad Philipp. II. 7. dicit, Christum Iesum se exinanisse, formam servi accipiendo; sed si tantummodo carnem sibi copulasset, nulla fuisset exinanitio: ergo aliqua fieri debuit divinitatis cum carne communio.

590. Resp., hanc exinanitionem in eo solum fuisse, quod cum unigenitus Filius aeterni Patris in forma Dei esset glorus, impassibilis, immortalis, propter nos formam servi accepit, factus in carne humana doloribus, & morti obnoxius. Unde subdit Apostolus: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem auctem crucis.*

591. Obj. secundo molto veteres Patres, qui nonnisi unam esse in Christo naturam aperte predicarunt. Primo allegatur Julius Rom. Pontifex, qui in epist. ad Dionysium Corinthonum Episcopum duplum in Christo natum ut absurdam rejicit, quia necesse est, eos, qui duas naturas dicunt, unam adorare, alteram non adorare, ac in divinam quidem baptizari, in humanam vero non baptizari. Secundo id ipsum docuit S. Gregorius Thaumaturgus apud Photiam Cod. CGXXX. inquiens in Exposit. Fidei: *Non duæ personæ, neque duæ nature, non enim quatuor nos adorare dicimus. Tertio S. Cytillus in ep. ad Acaecium Metinensem: Naturas duas, inquit, unitas esse dicimus; post unionem vero, tamquam sublata jam in duo partitione, unam esse credimus Filii naturam, verum inhumanati, & incarnati. Et in Epist. I. ad Successum: Post union-*

ab ejus aquis absorbetur: unde etiam apud Thodoretum in Dial. II. Eranties Eutychianus ita suam mentem exponebat: *Ego divinitatem ajo mansisse; ab hac vere absorptam esse humanitatem.* Vide sup. n. 351.

nionem, inquit, non dividimus naturas a se mutuo, neque in duos secamus filios illum, qui unus est, & individuus. Sed unum dicimus Filium, & quemadmodum locuti sunt Patres, unam naturam Dei Verbi incarnatam. Demum S. Gregorius Nyssenus Lib. IV. contra Eunomium hunnam naturam ita fuisse dicit a divina absorptionem, veluti si aceti stilla in mare projecta huic admisceatur; fit enim mare. Qua similitudine Eutychiani utebantur, ut supra vidimus num. 55o.

592. Ad primum respondet Leontius in Lib. de Sectis Act. VIII. Tom. IX. Biblioth. Sanct. Patrum, illam epistolam falso tribui Julio R. Pontifici, eamdemque esse alicujus ex hæresi Apollinaris, vel Eutychetis, vel Diocori; quod non nullis non improbandis conjecturis idem Auctor evincere conatur (a). Eam supposititiam esse credidit quoque Facundus Lib. I. cap. 5., de Eutychianis inquietus: „ Quid autem illos contra hæc „ evidentissima Patrum testimonia juvare poterit, „ quod in assertione vanissimi sui erroris dicunt, „ Julianum Romanum Episcopum nescio ubi rescripsi, quod una sit Christi natura? “ Hypatus etiam Episcopus Ephesinus in collatione cum Acephalibus habita Constantiopolis: B. Julii, inquit, famosam illam epistolam manifeste Apollinaris ostendimus fuisse.

593. Verum si hæc epistola ut genuina suscipiatur, tunc dicendum est, in eadem nonen naturæ pro persona adhibitum fuisse, quod a veteribus nonnunquam factum esse novimus. Ita Eutychianis respondebat Eulogius Alexandrinus Patriarcha apud Photium in Bibliotheca Cod. CCXXX. Facundus autem Lib. I. cap. 5. hæc afferit ex Iulii epist. ad Prosdocium: Prædicatur vero Christus ... perfectus Deus in carne, & homo perfectus in spiritu, non duo filii, unus quidem proprius filius assumens hominem, alter vero mortalis susceptus a Deo; sed unus unigenitus in cœlo, unigenitus Deus in terra: quibus verbis & Nestorii, & Eutychetis hæreses condemnantur.

594. Ad secundum idem Leontius allatam S. Gregorii Neocæsariensis expositionem Fidei non esse hujus insignis Thaumaturgi asserit, sed alicujus hæretici. Quidam, inquit, ex hæresi Apollinaris, vel Eutychius, vel Diocori, cum vellent suam hæresim confirmare, quasdam Orationes

(a) Leontii Byzantini conjecturæ hæ sunt. Primo nihil in ea Epistola esse Julio Pontifice dignum: secundo Corpus Christi non noninari corpus anima, ac mente præditum, sicut a Patribus illius ævi nominari solebat: tertio quod S. Gregorius Nyssenus in opere contra Apollinarem multa ex hac epistola recitet, & confinet: quarto qui hanc epistolam ut genuinara allegabant, dixisse, eam fuisse a S. Cyrillo in Conclio Ephesino citatam, quod tamen falsum est; epistola enim a S. Cyrillo laudata, non fuit hæc ad Dionysium, sed alia ad Prosdocium: quinto Valentimum, & Timotheum Apollinaris discipulos hanc epistolam laudasse sub nomine ipsorum magistri: deum ejusdem

Apollinaris Gregorio Thaumaturgo, aut Julio inscriperunt, ut simpliciores fallerent.

595. Ad tertium S. Joannes Damascenus Lib. III. de fide orthod. cap. 6. simili loquendi formula utens inquit: Et cum juxta beatos viros Athanasium, & Cyrilum, Verbi naturam incarnatam esse pronunciamus, divinitatem carni unitam esse dicimus. Sed non alio egemus interprete, cum ipse S. Cyrilus adeo dilucide suam mentem explicaverit, ut ex eo omnino juguletur hæresis Eutychiana. Nomine enim naturæ incarnatæ nihil aliud significare voluit hic S. Pater, quam carnem, seu naturam humanaum unitam Verbo divino inseparabiliter contra Nestorium, qui duas in Christo naturas non solum distinctas, sed etiam sejunctas, & in duabus diversis personis subsistentes admittebat, moraliter tantummodo sibi invicem unitas. Seipsum saepius, & adeo perspicue explicavit S. Patriarcha, ut nullum reliquerit calumnæ locum. Vide sup. num. 195. & seq.

596. Inanno hac ipsa S. Cyrilli loquendi formula contra Eutychianos postea non pauci orthodoxi usi sunt, ut Gelasius Papa in Lib. contra Eutychetem, S. Maximus Martyr, Eulogius Alexandrinus, & alii. Jo. autem Maxentius in Libro contra Acephalos ita vim illius formulæ Cyrillianæ, quæ etiam fuit S. Athanasii, luculenter aperit: „ Si voluerint dicere Verbum incarnatum, sive unam naturam Dei Verbi incarnatam, eo i- „ pso, quo hæc dicent, duas proculdubio dicere „ convincuntur in Christo naturas, duarumque, „ non unius, nomina naturarum, ejus videlicet, „ qui incarnatus est, idest Verbi Dei; & ejus, „ quæ ab ipso assumpta est, carnis.“

597. S. Thomas 5. P. quæst. 2. art. 1. ad 1. afferit expositionem textus S. Cyrilli factam in V. Synodo Collat. VIII. Can. 8. his verbis: „ Si quis „ unam naturam Verbi Dei incarnatam dicens, „ non sic accipiat, sicut Patres docuerunt, quod „ unus Christus factus est ex divina natura, & „ humana, unione secundum substantiam facta; „ sed ex talibus vocibus naturam unam, sive sub- „ stantiam divinitatis, & carnis Christi introduce- „ re conatur, anathema sit.“. Et ulterius idem S. Præceptor qu. 55. art. 1. ad 1. sapienter monet, quod propter identitatem, quæ in divinis est inter naturam, & hypostasim, quandoque na- tu-

falsitatem probari ex ejus titulo *Domino meo desideratissimo, & communistro Dionysio*; quem in Epistolis Romanorum Pontificum esse insolitum dicit. Genadius tamen *De Scriptor. Ecclesiast.* cap. 2. eam genuinam esse credit, inquiens: „ Julius Urbis Roma Episcopus scripsit ad Dionysium quandam de Incarnatione Domini epistolam unam; que illo qui dem tempore utilis visa est adversus eos, qui ita duas per Incarnationem asserebant in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem perniciose propagatur; sicutum est enim Eutychianæ, & Timotheanæ impietatis.“

tura ponitur pro persona, vel hypostasi. Quæ regula adhnodum utilis est ad rectam veterum Patrum intelligentiam.

398. Inst. Idem S. Cyrillus in Epist. II. ad Sncessum dicit, duas naturas in Christo sola cogitatione distingui: duæ ergo re ipsa non sunt.

399. Resp., distinctionis nomine ibi S. Cyril lum intelligere separationem, quæ certe non nisi cogitatione post unionem hypostaticam fieri potest. Id patet ex eo, quo ibidem utitur S. Cyrillus exemplo animæ, & corporis, quæ in nobis solamentis intelligentia discerni dicit, quia sine humanae naturæ corruptione separari nequeunt. Ulterius, sic luculenter suam doctrinam exponit: „ Igitur ea, ex quibus est unus, & solus Filius, „ & Dominus noster Jesus Christus, tamquam intelligentia concipientes, duas quidem naturas „ unitas asserimus, post unionem vero tamquam „ sublata jam illa in duo divisione, unam esse „ credimus Filii naturam, tamquam unius, sed „ hominis facti, & incarnati. „ Eadem similitudine animæ, & corporis utitur S. Cyrillus in epist. ad Valerianum. Hanc distinctionem duarum Christi naturarum secundum solam cogitationem etiam post S. Cyrillum retinuerunt S. Agatho Papa in Epist. ad Constantinopolit. Imperatores, & Jo. Maxentius in libello contra Acephalos.

400. Obj. tertio alia Ss. Patrum testimonia, qui ambas naturas in Incarnatione fuisse simul commixtas docuerunt. Primo Tertullianus in Apologetico cap. 21. Nascitur, inquit, homo Deus mixtus; quod alibi sæpe repetit; immo in Lib. adv. Præxeam cap. 27. utriusque naturæ mixtionem, & conversionem defendit. Secundo S. Augustinus in Epist. 158. ad Volusianum cap. 5. explicans, quomodo Deus homini permixtus sit, ut una fieret persona Christi, utitur similitudine hominis, in quo anima unitur corpori, ut homo sit, & concludit: In illa ergo persona (hominis) mixtura est animæ, & corporis; in hac persona (Christi) mixtura est Dei, & hominis. Tertio ipse S. Leo in Serm. III. in Natali Domini: Non sic, inquit, natura humana in societatem sui Creatoris est assumpta, ut ille habitator, & illa habitaculum esset, sed ita ut natura alteri altera misceretur. Et Serm. IV. in Epiphania cap. 4. Dei Filium dicit natura carnis immixtum. Ab aliis, qui eadem mixtionis voce usi sunt, recensendis brevitatis causa supersedemus.

401. Resp. cum S. Cyrillo Lib. I. adv. Nestorianum, illa voce usos fuisse Patres ad summam duarum naturarum unionem, non autem ad confusione exprimentiam. Mixtionis nomen, inquit Cyrillus, posuerunt nounulli etiam Sancti

Patres... sed ea voce sunt usi, cum summam unionem ostendere studuerunt.

402. Tertullianus in Libro contra Præxeam primo negat, talem factam esse carnis, & divinitatis mixtriam, ut tertium quid efficiatur, quomodo ex auro, & argento simul mixtis fit elec trum. Non aliam igitur mixtionem intelligit, quam duarum naturarum perfectam unionem; unde etiam ita prosequitur: Certe (invenimus) usque quaque Filium Dei, & Filium hominis, eum Deum, & hominem sine dubio, secundum utramque substantiam, in sua proprietate distantem; quia neque Servio aliud, quam Deus, nec caro aliud, quam homo.

403. S. Augustinus, qua solebat, diligentia, & præcisione seipsum subinde explicat, ut caveatur illius permixtionis error, in quem postea Eutychiani incidentur, ut facta sit naturarum confusio, unde monet auditorem, ut recedat a consuetudine corporum, quia solent duo liquores ita commisceri, ut neuter servet integratatem suam. Et ante in eadem epistola utramque in Christo natu ram ita luculenter distinxerat, ut S. Leo ejusdem Sancti Patris verbis usus fuerit ad Eutychianam hæresim refellendam. Vide sup. num. 574.

404. Mirum denique est, S. Leonem advocari in patrocinium hæresis Eutychianæ, quam validissime confutavit, & insolubilianathenae perstrinxit, & qui in epist. 95. ad Theodoreum protestabatur, se Nestorianos, & Eutychianos, utrosque Christi hostes æqua lance vitasse, atque damnasse. Excludit itaque eo sermone a Christo diversitatein personarum, non naturarum. Id liquet ex toto contextu, qui sic habet: „ Hic enim (Emmanuel) mirabilis sacrae Virginis partus, vere humanam, vereque divinam una edidit prole personam, quia non ita proprietates suas tenuit utraque substantia, ut personarum in eis posset esse discretio: nec sic creatura in societatem sui Creatoris est assumpta, ut ille habitator, & illa esset habitaculum; sed ita ut naturæ alteri altera misceretur (a). „

405. Obj. quarto. In Symbolo, vulgo Athanasiano, dicitur: Sicut anima rationalis, & caro unus est homo; ita Deus, & homo unus est Christus: sed anima rationalis & caro convenienter ad constituantem unam naturam humanam: ergo etiam Deus, & homo unam constituant Jesu Christi naturam.

406. Respond. Sanctus Thoinas 5. Part. qu. 2. art. 1. ad 2. „ quod ex anima, & corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas, naturæ, & personæ. Naturæ quidem, secundum quod anima unitur corpori, formaliter per-

, si-

(a) Quasi immediate post ita pergit: „ Hanc unitatem, quia Creatori creatura conseritur &c. „: unde aliqui suspecti sunt, illam vocem misceretur errorem fuisse Librarii. In Codice quodam perantiquo legitur autem. Sed non est necesse, nos ad has angustias

redigi, cum sane, & orthodoxe mixtionis vox in mysterio Incarnationis adhiberi possit, dummodo omnis contusio procul amoveatur; & ita duæ naturæ commixtæ intelligantur, ut utraque integra permanserit.

, ficiens ipsam, ut ex duobus fiat una natura, sicut ex actu, & potentia, materia, et forma. Et quantum ad hoc non attenditur similitudo; quia natura divina non potest esse corporis forma. Unitas vero personæ constituitur ex eis, inquantum est unus alius subsistens in carne, & anima. Et quantum ad hoc attenditur similitudo: unus enim Christus subsistit in divina natura, & humana".

407. Obj. quinto. Duarum naturarum una non denominatur ex altera, nisi aliquo modo invicem transmutentur; sed divina natura, & humana in Christo ab invicem denominantur, dicit enim Cyrius supra laud., *divinam naturam esse incarnatum*; & Gregorius Nazianenus ep. I. ad Gledonium dicit, *humananam naturam esse deificata*: ergo &c.

408. Respondet S. Thomas ex S. Jo. Damasceno. Lib. III. de fide orthod. cap. 6., naturam divinam dici *incarnatam*, quia est unita carni personaliter, non quod sit in naturam carnis conversa. Similiter & caro dicitur *deificata*, non per conversionem, sed per unionem ad Verbum, salvia suis proprietatibus naturalibus; ut intelligatur caro *deificata*, quia facta est Dei Verbi caro, non quia facta sit Deus.

CAPUT III.

*Breviter resolvuntur quædam
questiones ad unionem duarum naturarum
spectantes (a).*

409. Quæres primo, an numerus naturarum in Iesu Christo admittendus sit?

410. Resp., otiosam fortasse, & inutilem hanc quæstionem videri posse, postquam contra Eutychianos, duas esse in Christo inconfusas, atque impermixtas naturas, divinam, & humanam, tanto labore evicimus. Attamen non desuerunt etiam ex orthodoxis, qui earundem naturarum numerum non admitterent. Certe S. Maximus Martyr, qui contra eosdem Eutychianos feliciter disputavit, refert, Catholicos quosdam numerum naturarum non admississe, eo quod *numerus omnis*, aut *digidendi vim habeat*, aut *divisibilis sit*, aut *divisionem introducat*. Et Jo. Maxentius in libello contra Acepitos Catholicorum doctrinam ita pa-

riter exponit: *Sed duas ideo non debere dici in Christo post adorationem fatentur naturas, quia duo numerus non potest esse indivisus, cum secundum veritatem omnis numerus divisioni subjaceat.*

411. Vanum tamen fuisse hunc quoremdam Catholicorum scrupulum, ostendit Vigilius Tapsensis in fine Lib. II. contra Eutychem; ubi utramque litigantium partem orthodoxam fuisse asserit, quamquam una alteram heresis accusaret. „Qui enim volunt, inquit, duas ore fateri naturas, quas fidei expressione defendant, Eutychianistæ reputantur, cum non sint. Item qui duas unius Christi naturas publice profitentur, Nestoriani putantur esse, cum non sint. Et videas eos luctuosis quibusdam, & omni lamentatione dignissimis, insultantibus hereticorum nomine se invicem accusare. Tu, inquit, *Eutychianus es*; & tu *Nestorianus es*."

412. Sed vicit tandem eorum sententia, qui duas in Christo naturas numerabant, maximo tamen, & indissolubili nexo in una Verbi persona consociatas. Totam autem difficultatem, quod numerus divisionem secum afferat, ita diluit Leontius subtilis, atque accuratus Theologus Sæculi VII. in Tract. V. *Solutionis argumentorum Severi*: „Numerus ipse per se, neque dividit, neque copulat, sed ut traque recipit, secundum qualitatem habituatis. Si enim unitates ipsas consideres, ex quibus constat numerus, in hac dividitur: Si autem universitatem harum, ex his copulatur. Duo enim, & duo, verbi gratia, componunt numerum quatuor; numerus vero quatuor in duo, & duo dividitur: quare nihil habere definitum, neque divisum, nec unitum; sed in complexione rerum, & compositione hoc consistere". Ex his, aliisque rationibus communis demum opinio facta est Orthodoxorum: contra hereticos, duas in Christo numerandas esse naturas, quamquam indivisibles.

413. Disputatum est etiam, an hæc duarum naturarum numeratio ad quantitatem discretam pertineret; an vero ad continuam? Leontius de Sectis Act. VII. sine dubio respondit, pertinet ad quantitatem discretam; subdit vero: *Discretum autem dicitur non illud solum, quod prorsus est divisum; sed illud etiam, quod sic unitum est, ut suam quendam rationem; qua distinguitur, servet.*

114.

(a) Quamquam, inanis, quoniamdam Scholasticorum labor probari minime potest, qui longas, & subtilem de duarum naturarum in una Christi persona concertationes instituerunt; non tamen aliis consentire possimus, qui hæc omnia prorsus resecanda putant, non solum ut supervacanea, sed ut nimis curiosa, & fidei simplicitati plene noxia. Ita inter alios Phil. Linkhorstius, vir non indoctus, sed Sectæ Remonstrantium, qui addictus erat, præjudicis a sana Theologia tradenda ratione alienatus in Lib. V. *Theologia Christianæ* cap. 9. §. 8., ubi fidenter asserit, modum unionis divinæ naturæ cum humana tot esse obscuritatibus in-

volatum, ut doctissimi, solertissimi cuiusque ingenium futigerit; & postquam diu satis se fatigant, inscitiam tandem suam fateri cogantur. Eadem pene scribit Simon Episcopus pariter ex Reimonstrantiis grece Lib. IV. Institut. Theolog. Sect. LI. c. 13. Tom. I. Operum. Quantum isti, aliisque eorum similes fallantur, liquidatebit ex iis, quas institutimus quæstiunculis; in iis enim cum pene unanimis saniornum Theologorum consensus quasi semper habeatur, velex hoo ipso manifestum sit, nec eas impenetrabilibus tenebris esse involutas, nec inutiliter fuisse ad rectam hujus mysterii intelligentiam excitatas.

414. Hanc quæstionem proponit Sanctus Joannes Damascenus Lib. III. de fide orthod. cap. 8. atque ita respondet: „Domini naturas neque corpus unum esse, neque lineam unam, neque tempus, neque locum, ut ad continuam quantitatatem reducantur. Hæc enim sunt, quæ continent quanta censentur. Scientum porro est, ea in numerum cadere, quæ inter se distinguntur; nec numerari ea posse, inter quæ nulla distinctio est: sed quatenus distinguuntur, eatenac numerati: exempl. grat. Petrus & Paulus, qua ratione uniti sunt, non numerantur; nam cum secundum essentiam copulentur, dici non possunt duæ naturæ: at vero cum ratione personæ differant, duæ proinde personæ dicuntur. Ex quo patet, numerum iis convenire, quæ inter se differunt, hactenus quoque ea numerari.“

415. Hac præmissa doctrina, ita quæstioni respondet: „Quocirca Domini naturæ, quantum ad personam attinet, absque confusione unitæ sunt: quantum autem ad differentiæ rationem, absque divisione distinguuntur. Ac quidem qua ratione unitæ sunt, minime numerantur (neque cuim duas quantum ad personam dicimus esse Christi naturas); qua autem circa divisionem distinctæ sunt, numerantur &c.“ Et hæc sufficient de subili hac quæstione, quæ propter importunas Eutychianorum argutias agitari debuit.

416. Quæres secundo, utrum persona, vel hypostasis Christi post incarnationem sit composita?

417. Respond., non quæri, an natura Jesu Christi sit composita. Certum est enim, ut hactenus contra Eutychianos evicimus, utramque naturam integrum in Christo permansiisse. Quæritur ergo solum de hypostasi Jesu Christi, & hæc sine dubio dici debet cum S. Jo. Damasceno Lib. III. de fide orthod. cap. 5. ex duabus naturis composita.

418. Angelicus autem noster Præceptor 5. P. quæst. 2. art. 4. bene observat, personam sive hypostasim Christi dupliceiter considerandam esse; nempe primo prout est in se; & sic esse omnino simplicem, alio modo secundum rationem personæ, vel hypostasis, ad quam pertinent subsistere in aliqua natura, & secundum hoc personam Christi subsistere in duabus naturis; & sic dicitur persona composita. Cautæ tamen Sanctus Doctor addit in resp. ad 2.; quod „illa compositione personæ ex naturis non dicitur esse ratione partium, sed potius ratione numeri; sicut non omne illud, in quo duo convenient, potest dici ex eis compositum.“

419. Atque hæc Sancti Thomæ doctrina desumpta est etiam ex definitione Concilii Constantiopolitanæ II. ubi Collat. VIII. can. 4. dicitur: „Qui non constitutur unitatem Verbi Dei ad carnem animatam anima rationali, & intellectuali, secundum compositionem, sive secundum subsistentiam factam esse, sicut & Sancti Pa-

„tres docuerunt, & ideo unam ejus subsistentiam compositam, qui est Dominus noster Jesus Christus, unus de Sancta Trinitate, talis anathema sit“. Etiam in VI. Synodo ecclæsmica eadem veritas confirmata fuit Act. XI. his verbis: *Unam ejus (Christi) subsistentiam compositam dicimus.* Ac paulo antea in Synodo Romana sub Martino I. can. 8.

420. Negue vero ex hac catholica doctrina quis inferat, Christum totum compositum ex natura divina, & humana aliquid majus, meliusve esse, quam singulas partes totum componentes. Id quippe verum est de natura humana, sed non de divina, qua nihil majus excogitari potest. Rationem reddit Sanct. Thomas in III. Diss. VI. quæst. 2. art. 3. ad 1. inquiens: „Quod in persona composta sint plura bona, quam in persona simplici, quia est ibi bonum increatum, & bonum creatum: tamen persona composta non est maius bonum, quam simplex, quia bonum creatum se habet ad bonum increatum, sicut punctum ad lineam, cum nulla sit proportio unius ad alterum. Unde sicut linea additum punctum non facit maius, ita nec bonum creatum additum in persona bono increato facit melius. Vel etiam quia ratio bonitatis omnium bonorum est in Deo: unde & ipse dicitur *omne bonum.* Unde de non potest sibi fieri additio aliquujus boni, quod in ipso non sit.“

421. Dices. In Concilio Constantiensi fuit damnata hæc propositio Joannis Hus: *Duæ naturæ, divinitas, & humanitas, sunt unus Christus,* quæ tamen propositio erit vera, si Christus dicatur una persona composita.

422. Resp., fuisse illam propositionem merito damnatam in perverso sui Autoris sensu, quem Joannes a Magistro suo Wiceloffo hauserat, scilicet tam naturam divinam, quam humanam in abstracto, & divisim acceptam esse Christum: non autem damnata fuit, aut damnari potuit ea propositio in hoc sensu, quod ambæ naturæ simul unite in Verbi persona Christum constituant. Vid. Thomas Waldensis in *Doctrinali fidei* Lib. I. art. cap. 42.

Quæres tertio, in quo sita sit durarum naturarum unio?

423. Resp. Jam diximus supra pag. 76. n. 61. causam effectricem Dominicæ incarnationis fuisse totam Sanctissimam Trinitatem, unde sequitur etiam unionem durarum naturarum in Christi persona active sumptam nihil esse aliud, quam ejusdem Sacrosanctæ Triadis actionem. Hic autem solummodo quæritur, quid proprie sit illa unio passiva sumpta; seu quid sit ille nexus intimus, & arctissimus, qui utramque naturam simili copulat; an aliud creatum sit, ab ipsis naturis distinctum? An vero nihil sit aliud, quam ipsæ duæ naturæ inter se copulatæ in divini Verbi persona?

424. Primam sententiam tenuit Scotus in Lib. III. Sentent. Dist. I. quem non pauci Scholastici

secuti sunt, ut Suarez Disp. VIII. in 5. Part. Sect. 4., Vasquez disp. 18. cap. 5., & etiam ex Thomistis Salmaticenses Disp. IV. dub. 1., ac nonnulli alii, potissimum propter auctoritatem Sancti Thomæ, qui 5. Part. q. 2. art. 7. docet, & probat, unionem divinæ, & humanæ naturæ esse aliquid creatum; pro certo igitur videtur habere, eam unionem esse aliquid a duabus naturis unitis distinctum.

425. Sed alii Thomistæ repugnant, contendentes, nullum prorsus modum absolutum a Sancto Doctore admitti, quo unio utriusque naturæ facta sit. Perspicua sunt ipsius verba in III. Sent. Dist. II. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1.: *In unione humanæ naturæ ad divinam nihil potest cadere medium formaliter unionem causans, cui per prius humanæ natura conjungatur, divinæ personæ. Sicut enim inter materiam & formam nihil cadit medium in esse, quod per prius sit in materia, quam forma substantialis.... ita etiam inter naturam, & suppositum non potest aliquid dicto modo medium cadere &c.* Item 5. Part. quæst. 6. ad 1. *Unio, inquit, naturæ humanæ ad Verbum Dei est secundum esse personale, quod non dependet ab aliquo habitu, sed immedieate ab ipsa natura.* Non itaque excitat debemus aliquem nexum ab utraque natura distinctum, in una persona, quo utraque simul copuletur; eo fere modo, quo calce simul uniuert lateres, aut filo consuuntur vestes. Sed potius quomodo forma unitur materiæ, aut actus potentiarum, quin aliquid sit vineulum, quo simul copulentur, ita divina natura, & humana simul immediate conjunctæ sunt in una persona divini Verbi.

426. Neque vero obstant, quæ S. Doctor in laud. art. 7. habet, inquiens: *Unio de qua loquimus, est relatio quædam, quæ consideratur inter divinam naturam, & humanam secundum quod convenient in una persona Filii Dei. Sicut autem in I. P. (quæst. 15. art. 7.) dictum est, omnis relatio, quæ consideratur inter Deum, & creaturam, realiter quidem est in creatura, per cuius mutationem talis relatio innascitur, non autem est realiter in Deo, secundum rationem tantum, quia non innascitur secundum mutationem Dei. Sic ergo dicendum est, quod hæc unio, de qua loquimur, non est in Deo realiter, sed secundum rationem tantum; in humana autem natura, que creatura quædam est, realiter est. Et ideo oportet dicere, quod sit quiddam creatum.*

427. Non inquam hæc obstant: nam ex toto contextu appetet, non loqui Angelicum de ipsa unione formalí, sed de relatione, quæ ex unio-

ne resultat; & quæ relatio *realis* est solum ex parte naturæ creatæ, & cum hæc relatio *realis* non sit æterna, sed incepit cum ipsa unione, certe creari debuit. Quantum vero attinet ad ceteras difficultates ex ratione depromptas, eas apud memoratos supra Theologos Scholasticos quisque pro libitu legere poterit.

Quæritur IV., an unio duarum naturarum in Christo dici possit *accidentalis*?

428. Negat S. Th. hac q. 2. art. 6. bene observans, hoc affirmari non posse, quin incidamus in damnatam hæresim Nestorii, qui duas in Christo personas admittens, eas nonnisi *accidentaliter* sibi invicem unitas esse dicebat; nempe per inhabitationem, per unitatem affectus, per operationem, per dignitatem honoris &c., unde concludit, omnino hæreticam esse illam sententiam, quæ nonnisi *accidentalem* utriusque naturæ unionem ponit.

429. Reipsa in Concilio Lateranensi sub Martino I. definitum fuit, secundum veterem orthodoxorum Patrum traditionem confitendum esse unum, eundemque Dominum nostrum Jesum Christum ex duabus, & in duabus existentem naturis substantialiter unitis, inconfuse, & individe. Unio ergo duarum naturarum substantialis est, non accidentalis. Substantiale enim, inquit Damascenus Lib. III. de fide orth. cap. 3., esse hanc unionem dicimus, hoc est veram, & non imaginariam. Substantiale autem, non quod duæ naturæ unam compositam naturam efficerint; sed quod in unam Filii Dei compositam hypostasim inter se unitæ sint. Dicitur vero hypostasis Christi composita, quia cum ante incarnationem nonnisi unam terminaret naturam divinam, post incarnationem duas terminat, divinam, & humanam.

430. Neque obstat, quod natura humana unita fuerit Verbo divino iam ab æterno perfectissimo; quomodo accidentia adveniant subiecto jam completo; & quæ proinde adesse, vel abesse possunt (a).

431. Ita enim Angelicus Doctor hanc difficultatem solvit ibidem ad 2. „ Illud quod advenit post „ esse completum, *accidentaliter* advenit, nisi trahatur in communionem illius esse completi; sic „ ut in resurrectione corpus advenit animæ praes „ existenti; non tamen *accidentaliter*; quia ad „ idem esse assumetur, ut scilicet corpus habeat „ esse vitale per animam. Non est autem sic de „ aliud, quia aliud est esse albi, & aliud est „ esse hominis. Verbum autem Dei ab æterno „ esse completum habuit secundum hypostasim, „ sive personam; ex tempore autem advenit ei „ natura humana, non quasi assumpta ad unum „ esse, prout esse naturæ, sicut corpus assumi „ tur

(a) Aliquos Calvinistas hoc argumento: *Quidquid supervenit enti in actu existenti, est ejus accidens: caro supervenit λόγῳ, enti in actu existenti: ergo est ejus*

accidens, fuisse indoctos, ad hanc unionem vocandam *accidentalem*, testis est Jo. Gerhardus Tom. III. Loc. Theolog. cap. 7. n. 123.

,, tur ad esse animæ, sed ad unum esse, prout
,, est hypostasis, vel persona. Et ideo humana
,, natura non unitur accidentaliter Filio Bei“. Unio itaque duarum naturarum in Christo substantialis dici debet, sumendo tamen substantialiam pro hypostasi, non pro natura.

452. Aliam difficultatem sibi objicit Angelicus; nempe humanam naturam pertinere ad essentiam Verbi divini; quod autem ad essentiam non pertinet, esse accidentis; omne enim quod est, aut est substantia, aut accidentis; humana ergo natura non potuit conjungi divinæ, nisi accidentaliter.

453. Respondet autem ad 3. „Quod accidentis dividitur contra substantialiam: substantia autem, ut patet V. Metaph., dupliciter; uno modo pro essentia, sive natura; alio modo pro supposito, sive hypostasi. Unde sufficit ad hoc, quod non sit unio accidentalis, quod sit facta unio secundum hypostasim, licet non sit facta unio secundum naturam“.

454. Ut autem majori, qua fieri potest, perspicuitate inestabilis hæc, & substantialis duarum naturarum unio intelligatur, subtiliter, & acute notat Angelicus art. 8., unionem distinguere ab assumptione. Unio enim importat relationem quamdam divinæ naturæ, & humanæ, secundum quod convenienter in una persona; assumptio autem actionem, secundum quam aliquis dicitur assinnens, vel passionem, secundum quam dicitur aliquid assumptum. Hinc sit, ut æque dici possit, naturam divinam esse unitam naturæ humanæ, & e converso naturam humanam esse conjunctam divinæ. Non autem dici potest, naturam humanam assumpsisse naturam divinam, sed contra dici debet, naturam humanam esse assumptam a Verbo, ut in ejusdem persona subsisteret. Quod conforme est Apostolo dicenti, *Filium Dei formam servi Dei accepisse ad Philipp. II. 7.*, & communis S. Patrum locutioni, qui Incarnationem nominare solent assumptionem carnis.

Quæritur V. An unio duarum naturarum in Christo fuerit omnium maxima?

455. Resp. Angelicus in art. 9., hanc unionem consideratam ex parte ejus, in quo duas naturæ copulantur, scilicet divinæ personæ, esse omnium maximam; eo enim est major unio, quo punctum, ut ita dicam, unionis est magis simplex: persona autem divina, in qua naturæ simul copulantur, est maxime una, & simplicissima; adeoque &c. Hinc S. Bernardus lib. 5. de Considerat. cap. 8. Inter omnia, inquit, quæ recte unum dicuntur, arcem tenet unitus Trinitatis, qua tres personæ una substantialia sunt: secundo loco illæ præcellit, quæ e converso tres substantiæ una in Christo persona sunt (a). Probat autem melliflens Doctor, hanc in Christo unionem esse majorem ea,

qua anima, & corpus uniuntur ad unam hominis naturam, & personam constituant, quia inquit, si duo illa de se invicem prædices, non erraveris, *Deum videlicet hominem, & hominem Deum vere, catholice pronuntias. Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne, nisi absurdissime prædicas; & si similiter anima, & caro unus sit homo.*

Quæritur VI. An unio duarum naturarum in Christo facta sit per gratiam?

456. Resp. Angelicus art. 10. allatis istis S. Augustini verbis de prædest. Sanct. cap. 15. Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Eadem verba Angelicus sic explicat: „Gratia duplicitate dicitur: uno modo ipsa voluntas Dei gratis aliquid dantis; alio modo ipsum gratuitum donum Dei ... Sic ergo dicendum est, quod si gratia accipiat ipsa Dei voluntas gratis aliquid faciens, vel gratum, seu acceptum aliquem habens, unio incarnationis facta est per gratiam, sicut & unio Sanctorum ad Deum per cognitionem, & amorem. Si vero gratia dicatur ipsum gratuitum donum, sic ipsum est humanam naturam esse unitam personæ divinæ, potest dici quædam gratia, in quantum nullis præcedentibus meritis hoc est factum: non autem ita quod sit aliqua gratia habitualis, qua mediante talis unio fiat.“

457. Quod uberior declarat S. Doctor in resp. ad 1., bene observans, quod gratia, quæ est accidentis, est quædam similitudo divinitatis participata in homine. Per Incarnationem autem humana natura non dicitur participasse similitudinem aliquam divinæ naturæ: sed dicitur esse conjuncta ipsi divinæ naturæ in persona Filii. Majus autem est ipsa res, quam similitudo ejus participata.

458. Observat insuper, gratiam habitualem solum esse in anima: gratiam autem unionis pertinere ad totam naturam humanam, quæ componitur ex anima, & corpore; unde etiam hoc sensu intelligi possunt verba Apostoli ad Coloss. II. 9. *Quia in ipso (Christo) inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; quia est unita divina natura non solum enim, sed etiam corpori, scilicet toti naturæ humanæ.*

Quæritur VII. Utrum unionem Verbi incarnati aliquia præcesserint merita?

459. Cum Angelicus art. 10., ut mox vidiunus, docuisse, unionem naturarum factam esse gratuita Dei voluntate, cohærenter in art. 11. primo ponit verba S. Augustini, in laud. Lib. de prædestin. Sanct. cap. 15. dicentis: *Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis invenit, ipsa in nobis membris ejus præ-*

nitatis, & Mysterium Incarnationis, ut quomodo ibi tres personæ, una essentia, ita hic convenientissima quædam contrarietate tres essentia sunt una persona.

(a) Cum S. Pater tres dicit substancialias in Christo, intelligit Verbum, animam, & carnem, ut ipse explicat c. 9., ut antithesim faceret inter mysterium Tri-Gazzaniga Theol. Tom. V.

precedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Sed nulla merita præcesserunt regenerationem nostram, secundum illud ad Titum III. 5. *Non ex operibus justitiae, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Ergo nec illam Christi generationem aliqua merita præcesserunt.

440. Et quidem non potuerunt præcedere aliqua ipsius Christi merita; non enim antea fuit purus homo, unde mereri posset, & postea ad hypostaticam unionem assumptus; sed a primo suæ conceptionis instanti fuit filius Dei, utpote non habens aliam hypostasim, vel subsistentiam, quam Filii Dei. Et ideo omnis ejus operatio subsecuta est unionem hypostaticam.

441. „ Sed neque, prosequitur S. Thomas, opera alterius cuiuscunq; hominis potuerunt esse meritoria hujus unionis *ex condigno*. Primo quidem, quia opera meritoria hominis proprie ordinantur ad beatitudinem, quæ est virtutis præmium, & consistit in plena Dei fruitione. Unio autem Incarnationis, cum sit inesse personali, transcendit unionem beatæ mentis ad Deum, quæ est per actum frumentis: & ideo non potest cadere sub merito, quia est merendi principium. Unde multo minus Incarnatio eadit sub merito, quæ est principium gratiæ, secundum illud Jo. I. 17. *Graia, & veritas per Jesum Christum facta est.* Tertio, quia Incarnatio Christi est reformativa totius humanae naturæ; & ideo non eadit sub merito aliquis cuius hominis singularis: quia bonum alicuius puri hominis non potest esse causa boni totius naturæ“.

442. *Ex congruo tamen meruerunt S. Patres (atque inter eos potissimum Beatissima Virgo) Incarnationem desiderando, & petendo: congruum enim erat, ut Deus exaudiaret eos, qui ei obediebant.* Ita Angelicus.

443. Opponit autem sibi ipsi S. Doctor, antiquos Patres promeritos fuisse vitam æternam, ad quam tamen nonnisi per Verbi Incarnationem pervenire poterant, dicente S. Gregorio lib. 15. *Moralium c. 15.: Hi, qui ante Christi adventum in hunc mundum venerunt, quantamlibet justitiae virtutem haberent, ex corporibus educti, in sinum cœlestis patricæ statim recipi nullo modo poterant, quia nondum illis venerat, qui justorum animas in perpetua sede collocaret.*

444. Quam difficultatem ita dissolvit: *Est falsum, quod sub merito cadat omne illud, sine quo præmium esse non potest.* Quædam enim sunt, quæ non solum requiruntur ad præmium, sed etiam præexiguntur ad meritum, sicut divina bonitas, & ejus gratia, & ipsa hominis natura. *Similiter Incarnationis mysterium est principium merendi;* quia de plenitudine Christi omnes accepimus, ut dicitur Jo. I. 16.

445. De Beata antein Virgine, de qua non semel cauit Ecclesia, quod Dominum omium me-

ruit portare; & per quam meruimus auctorem vitæ suscipere, hæc addit S. Pæceptor ad 5. *Beata Virgo dicitur meruisse portare Dominum omnium, non quia meruit ipsum incarnari; sed quia meruit ex gratia sibi data illum puritatis, & sanctitatis gradum, ut congrue posset esse mater Dei.*

Quæritur VIII. an gratia unionis fuerit in Christo naturalis?

446. S. Thomas art. 12. præmittit auctoritatem S. Augustini dicentis in Enchiridio cap. 40. Tom. VI.: *Modus iste, quo natus est Christus de Spiritu Sancto, non sicut Filius, & de Maria Virgine, sicut Filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis in ipso exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam personæ unitatem, ut idem ipse esset Filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei: ac sic in naturæ humanae susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quæ nullum possit admittere peccatum.*

447. Post autem quæstionem respondet: „ Dicendum, quod secundum Philosophum in V. Metaph., natura uno modo dicitur ipsa nativitas, alio modo essentia rei. Unde naturale aliquid dici potest dupliciter: uno modo quod est tantum ex principiis essentialibus rei, sicut igni naturale est sursum ferri, alio modo homini dicetur esse naturale, quod ab ipsa nativitate habet, secundum illud Ephes. II. 5. *Eramus natura filii iræ, & Sap. XII. 10. Nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum.* Gratia igitur Christi, sive unionis, sive habitualis, non potest dici naturalis, quasi causa ex principiis humanae naturæ in Christo; quamvis possit dici naturalis, quasi proveniens in naturam humanam Christi, causante divina natura ipsius. Dicitur autem naturalis utraque gratia in Christo, in quantum eam a nativitate habuit: quia ab initio conceptionis fuit natura humana divina personæ unita, & anima ejus fuit munere gratiæ repleta.“

448. Difficultas autem occurrit, quod gratia in Christo naturalis dici non possit, secundum naturalam divinam: quia sic conveniret aliis personis divinis. Nec etiam naturalis est ei secundum naturalam humanam, quia sic conveniret omnibus hominibus, qui sunt ejusdem naturæ cum ipso.

449. Hanc difficultatem ita expedit S. Thomas ibidem ad 5.: „ Gratia unionis non est naturalis Christo secundum humanam naturam, quasi ex principiis humanae naturæ causata: & ideo non oportet, quod conveniat omnibus hominibus. Est tamen naturalis ei secundum humanam naturam, propter proprietatem nativitatis ipsius, prout sic conceptus est ex Spiritu S., ut esset idem naturalis filius Dei, & hominis. Secundum vero divinam naturam est ei naturalis, in quantum divina natura est principium activum „ hu-

„hujus gratiae. Et hoc conuenit toti Trinitati, scilicet hujus gratiae esse principiom activum.“

450. Et haec quidem satis sint, ut integrum, quod fieri potest, hujus ineffabilis unionis hypostaticae notitiam habeamus, ne haec ignorantes in alterutrum Nestorii, vel Eutychetis præcipitum ruamus. Dixi quod fieri potest; neque enim illi sumus, qui hoc altissimum, & profundissimum mysterium penetrari intime posse putemus. Socinianorum sit haec vana, ac presumptuosa jactantia. Nos contra cum *ingeniorum Aquila* S. Augustino curiositatibus nostris modum imponemus. Hic S. Doctor in epist. 157. ad Volusianum c. 2. num. 8. de hoc ineffabili mysterio loquens: *Hic, inquit, si ratio queritur, non mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus, Deum aliiquid posse, quod nos fateamur investigare non posse, in talibus rebus tota ratio facili est potentia facientis* (a).

CAPUT IV.

Ostenditur, unionem duarum naturarum hypostaticam in Christo Iesu nunquam fuisse solutam.

451. Inter proprietates unionis hypostaticæ haec est præcipua, ut sit indissolubilis. Id tamen impie non minus, quam stolide inficiari ausi sunt veteres quidam hæretici. Nam primo ut S. Augustinus in lib. de hæresibus n. 59. refert. „Sed leuciani negabant, Salvatorem in carne sedere ad dexteram Patris: sed ea se exuisse perhibebant, eamque in sole posuisse, accipientes occasione de Psalmo, ubi legitur: *In sole posuit tubernaculum suum.*“ Eadem habet S. Philastrius de hæresibus n. 55. Hujus ipsius insanie Theodoretus Lib. I. *Her. fabularum* c. 19. arguit Herinogeneum. Pamphilus etiam in Apologia pro Origene quosdam memorat dicentes, quod *Salvator noster ascendens e terris ad cælum, & corpus suum assumens, pervenit usque ad eum circulum, qui solis Zona nominatur, & i-*

bi, ajunt, posuit tubernaculum corporis sui, non enim ultra erat possibile il progredi.

452. Secundo Marcellus Ancyram, ejusque popularis Photinus, aperte docuerunt, post universalem resurrectionem Christum humanitatem, & regnum depositurum. Ita de iis refert Eusebius Cesariensis Lib. III. de Ecclesiast. Theologia cap. 9. Et hanc ipsum absurdam hæretim memorant Orientales Episcopi apud Sozomenum Lib. II. cap. 19. ubi detestari se profiterent errorem Marcelli, & Photini Ancyro-Galatianum, dicentium, *Christi regnum habituarum esse finem post mundi consummationem, & iulicium.* Putabant nimis omnes isti, Incarnationem non esse factam, nisi ad tempus; adeoque in mundi fine esse dissolvendam.

453. Tertio ejusdem erroris accingatur etiam Origenes. Suspicionem certe ingerunt illa ipsius verba Hom. XXIX. in Lucam de Iesu Christo: *A mortuis resurgens ultra non morietur: omnis autem homo morti subjacet: iste ergo, qui nequam moritur, jam non est homo, sed Deus est.* Origeneum docuisse etiam, Christum, quemadmodum humanitatem, ita & regno exutum iri, asserunt Theophilus in Ep. II. *Pascuali*, & S. Hieronymus in ep. ad Anitum CXXIV.; tum Justinianus Imperator in Epist. ad Mennam, Sophronius Jerosolym. in epist. ad Sergium, aliquie.

454. Sanct. autem Joann. Damascenus de hæresibus hunc errorem tribuit Origenianis, inquiens: *Christi regnum quandoque cessare nugantur.* Recete autem monet P. Mich. Le-Quien, hunc errorem ab alio ejusdem Origenis fluxisse, quod Dæmones, & impii ex meritis Christi sint ad melioris frugis convertendi, & tunc subiectis univermis Deo, regnum Christi cessare debeat (b).

455. Quarto aliqui saltem in triduo mortis, divinitatem tam a corpore, tam etiam ab anima Iesu Christi separataim fuisse dixerunt; quos S. Thomas confutat 5. P. qu. 50. art. 2. & 3.

456. Deinde viget alius memoria celebris illius controversiae, quæ medio sæc. XIV. exorta est in Hispania inter Dominicanos, & Fratres Mi-

no-

sus tolli illud magnum Mysterium, quo Christiani sumus. Sed notum jam est, a Socinianis non admitti in Religione mysteria, nisi nomine tenus.

(b) Origenis vindicias hac etiam in parte egit Petrus Hallioxius, multa colligens hujus veteris Scriptoris loca, ut eum ab hoc errore alienum fuisse ostaleret; quæ tamen insinua, & levia, & al rem parum apposita visa sunt Petro Dan. Huetio Lib. LI. Origenianorum qu. 3. §. 25. Ipse autem Huetius Origenem purgare vultur alii argumentis, scilicet, quia in Origenianorum librorum reliquiis manifesta hujus hæreos vestigia nusquam reperit; & quia Cyrillus Jerosolymitanus Cathechesi XV. hanc hæresim in Marcello, & Photino confutans, recens illam exortam dicit: quod utique non dixisset, si eam jam ab Origenis temporibus propagatam credulisset. Quæ duo ipsius monachæ non videantur iis, quæ rejicit, graviora.

(a) Joannes Clericus, qui a Calviniana secta ad casta Remonstrantium, vel potius Socinianorum migravit, in *Epistolis Theologicis*, quas sub auctoritate nomine *Liberi* de sancto Amore vulgavit, nihil in toto hoc Mysterio rationi imperivium esse contendit; & totam Verbi cum natura humana unionem methodo geometrica se exponere gloriatur. Nempe totam unionem in consensu reponit: *Dous*, inquit *Proposit. IV.*, non potest aliter uniri cum spiritu creato, quam consensa unicam totum componendi cum eo; adeo ut utriusque proprietates, & actiones, & creature passiones toti composite tribui possint. Cum autem sibi objecisset, illam unionem consensus non satis arctam esse, ut hypostatica dicitur, quomodo a temporibus proscripti Nestorii semper appellata fuit duarum naturarum unio, facile nodum secat, respondens, arcetrem afferant, que esse possit inter Deum, & creaturas. Quilibet autem statim videt, hoc modo non explicari, sed pro-

nores de sanguine Iesu Christi in Passione fuso, & a corpore ejusdem Christi separato; an scilicet iste sanguis remanserit divinæ personæ conjunctus, quemadmodum certum est, eidem personæ manisse conjunctam animam, & corpus, quamvis per mortem ab invicem separata. Fuit post centum fere annos hæc eadem quæstio deno suscitata inter earundem familiarium Aluinos, majori contentione agitata, atque ad supremum Pii II. tribunal delata; qui eam indecisam reliquit; imposito nōtrisque parti silentio (*a*). Hujusmodi falsas sententias distinctis propositionibus confutabimus.

PROPOSITIO I.

Hæreticum plane est dicere, hypostaticam carnis unionem in Christo post ejus mortem, vel resurrectionem fuisse dissolutam; aut post finem mundi dissolvendam.

457. **P**rob., quia nimis aperta sunt, & frequētia sacrarum Scripturarum oracula, quibus edoceantur, Christum manere in æternum Joan. VIII. 55., &c. XII. 54. ipsa turba respondit ad Jesum: *Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum;* & Paulus Apostolus ad Hebr. XIII. 8. *Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula:* nomine autem Christi venit persona divina in natura humana subsistens; ut proinde hæc natura debeat illi unita permanere in æternum. Regnum quoque ipsius Christi æternum futurum prædictit Angelus Mariæ Lucæ I. 33. inquiens: *Dabit illi Dominus Deus sedem David Patris ejus;* & regnabit in domo Jacob in æternum; & regni ejus non erit finis. Unde etiam Patres Constantiopolitanæ Synodi primæ hæc ipsa verba Symbolo Nicæno addiderunt: *Cujus regni non erit finis.* Item æternum futurum ipsius Sacerdotium: Hebr. VII. 24. *Hic autem (Christus), eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.* Quod etiam David de eo prædixerat in

Psalmo CIX. *Tu es Sacerdos in æternum.* Regnum autem, & Sacerdotium Christus habere non dicitur, nisi secundum naturam humanam divinæ unitam.

458. Supervacaneum videtur, Patrum testimonia contra stolidam hanc, & insanam hæresim coacervare. Eum enim data opera confutarunt S. Cyriacus Jerosolymitanus *Catechesi XV.*, S. Epiphanius in *Ancorato*, S. Basilius ep. LII. S. Gregor. Nazianzenus *Orat. XXXVI.*, ac præter alios multos S. Gelasius Papa in epist. secunda, ubi de Christo inquit: *Nunquam autem post resurrectionem unitonis natureæ suæ discessit a proprio templo, nec discedere potest, propter ineffabilem suam benitatem.* Et S. Jo. Chrysostomus Hom. XI. in Joan. Carnem, inquit, *nostram induit, non tanquam iterum eam derelicturus, sed ut secum semper illam habiturus.* Hinc ex historia Synodi VI. œcumenea habetur, quod Act. XVI. cum Constantinus quidam Ecclesiæ Apamensis Presbyter novum *Hereticon* proposaisset, in quo ad conciliandos cum Catholicis Monothelitas dicebatur, Christam habuisse quidem voluntatem humanam, dum viveret, eamdem tamen una cum carne, & sanguine in morte excuisse, patres omnes cum indignatione, atque anathemate hanc assercionem exploserunt; ratum quippe erat, & fixam, nihil unquam a Servatore nostro dimissum ex iis, quæ sibi in sua incarnatione univerat.

459. Potissimum Marcelli, & Photini fundamentum repetebatur ex iis Apostoli verbis in prima epist. ad Corinth. XV. 25. & seq. de Christo: *Cum tradulerit regnum Deo, & Patri, cum evakuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.* Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Ex hoc loco colligebant, regnum Christi non duraturum, nisi usque ad finem mundi.

460. Locus certe obscurus est, & difficilis; nec uno modo a sacris Interpretibus explicatur. Duas assert Angelicus noster ejusdem expositiones ex sanctis

(a) Anno 1351. cum Barcinone quidam Concionator publice prædicasset, divinitatem in triduo mortis Christi fuisse a pretioso ejus sanguine in passione fuso separatum, nec potuisse propterea eundem sanguinem cultu latræ adorari, non levis hæc de re controversia excitata fuit, quam breviter finivit Gleincs VI. mandans Fidei Quæsitori Nicol. Roselli (qui postea a Gregorio XI. fuit Cardinalitia purpura exornatus) ut Concionatorem cogeret ad hanc sententiam publice revocandam; quod factum fuisse narrat Nic. Eymericus in *Directorio Inquisitorum* P. II. n. 280. Viderit etiam potest Fleurius T. XX. *Hist. Eccl.* in fine Libri XCV. Sed post centum & amplius annos iterum eadem controversia Brixiae excitata fuit, scilicet ann. 1463., magna argumentorum copia coram Pio II. multis Cardinalibus, ac nonnullis Theologiæ Doctoribus tridiuana disputatione agitata (Disputatorum nomina nobis conservavit Sylvester de Prio Tract. III. Quest. *Evang.* qn. 31.). Si Gobellino credimus Lib. XI., Pontifex cum majori Cardinalium, ac Theologorum parte

Dominicanis assentiebatur, negantibus divinitatem fuisse a sanguine fuso Iesu Christi separata, quamquam non negarent, eam sejunctam fuisse a parvis quibusdam guttulis, quas Christus resurgens non resumpsit. Sed sapientissimus Pontifex peremptorium judicium ex cathedra pronunciare certis de causis noluit, & utrique litigantium parti silentium imposuit, donec quid de ea re tenendum esset, a Sede Apostolica fuisse definitum. Advertit land. inox Fleurius, hanc controversiam parum utiliem esse, postquam Jesus Christus suum sanguinem resumpsit, & secum una cum carne, & anima in cœlum detulit. De hujus quæstionis renovatione Vid. Historia Fleuriana Continuator T. XXIII. Lib. CXII. n. 67., tum Natal. Alexander in *Hist. Ecclesiast.* Sæc. XV. c. 1. art. 7. P. Ignat. Hyac. Amat de Graveson *De vita, & mysteriis Christi Diss.* XXI.; tum etiam in *Historia Ecclesiastica* Sæc. XV. Colloq. III., atque alii Historici Ab. Bzovius, Henr. Spondanus, & præcipue Gobellius, a quo ceteri omnia fere mutati videntur.

etis Patribus depromptas Lect. III. Prima est, quod Apostolus loquatur non de persona Christi, sed de ipsius corpore, quod est Ecclesia; ut sensus sit: „*Cum tradiderit*, idest perduxerit regnum, idest „fideles suos, quos proprio sanguine acquisivit „Ap. 5. 9. Redemisti nos Deo in sanguine tuo ... „& fecisti nos Deo nostro regnum Sed sic „tradet, ut sibi non adiimat, immo ipse unus „Deus cum Patre, & Sancto Spiritu regnabit.“

461. Altera expositio est ex Sancto Augustino mutuata in Libro 83. quæstionum quæst. 69. *Cum tradiderit regnum Deo, & Patri*, idest cum „ostendet, Denm Patrem regnare. In Scriptura „enim tunc dicuntur aliqua fieri, quando primo „innotescunt, & hujusmodi innotescencia fit per „Christum.“ *Tradet ergo regnum*, inquit Augustinus, *Deo & Patri*, cum per illum per speciem cognoscetur Pater. Regnum enim ejus sunt, in quibus nunc regunt per filium.

462. Verba autem subsequentia: *Oportet eum regnare*, donec ponat inimicos suos sub pedibus ejus, ita S. Doctor Augustinus interpretatur: „Oportet regnum ejus in tantum manifestari, donec omnes inimici ejus ipsum regnare fateantur:“ *Illam vero particulam donec non vult ita intelligi*, quasi cum posuerit inimicos suos sub pedibus suis, non sit postea regnatus. Neque enim particula donec semper exprimit finem, seu cessationem, sed nonnumquam usurpat etiam de rebus, que adhuc perdurant; ut cum dicitur in Psalmo CXXXIII. *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum*, donec misereatur nostri, non significatur, post obtentam misericordiam oculos nostros debere a Deo averti. Et multo plura similia exempla ex sacris litteris afferre facile esset.

PROPOSITIO II.

Divinitas, neque a carne, neque ab anima Christi in triduo mortis separata fuit.

463. Primam hujus propositionis partem probat Angelicus 5. P. quæst. 50. art. 1. hoc firmissimo arguento. In Symbolo Apostolorum omnes ita profiteinur: *Credo in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum*, qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus; atqui sepultum non fuit nisi corpus inanime: ergo corpus non fuit a divi-

nitate separatum, alias Filius Dei non posset dici sepultus. Praeclare Augustinus Tract. XLVII. in Joann. iiii. 15. *Uique, ait, confiteris etiam illul, quo l habet eadem filies, in eum Christum te credere, qui crucifixus est, & sepultus. Ergo etiam sepultum Christum esse non negas, & tamen sola caro sepulta est. Si enim erat ibi anima, non erat mortuus &c.* (a).

464. Concinuit S. Fulgentius in Lib. III. ad Transiundun cap. 16. inquiens: *Licet in Christi morte carnem morientem animu fuisse deserturn, divinitus tamen Christi nec ab anima, nec a carne potuit separari suscepta. Et in responsione ad quæst. primam Ferrandi: Etiam, inquit, cum interveniente morte anima discessit a carne, inseparabilis in Christo utraque natura permansit, quia nec in inferno animum suum, nec in sepulcro carnem suam divinitas immensa deseruit.*

465. Ex Patribus græcis præsto sunt inter alios Athanasius, & Gregorius Nyssenus; quorum prior in Lib. I. de Incarnatione D. N. I. C. contra Apollinarium num. 12. Verbum ait habuisse carnem, in qua passionem, & mortem sub humana forma susciperet, & usque ad sepulcrum, & infernum descenderet. Et Lib. II. num. 14. Deitatem inquit, neque corpus in sepulcro deseruisse, neque ab anima in inferis separatum. Gregorius autem Nyssenus Lib. I. cont. Economium V. II. pag. 55. eam propositionem protulit, quæ postea a Theologis instar axiomatis adoptata fuit: *Quod Verbum semel assumpsit, nunquam dimisit.*

466. Aliorum autem græcorum Patrum doctrinam complexus est S. Joannes Damascenus Lib. III. de fide orthol. cap. 27., ubi Quamvis, inquit, *Christus ut homo morte obierit, sanctaque ipsius anima ab immaculato corpore distracta sit, divinitas tamen a neutro, hoc est nec ab anima, nec a corpore quoquo modo sejuncta est. Neque propterea persona una in duas divisæ fuit. Siquidem & corpus, & anima simul ab initio in Verbi persona existentium habuerunt; ac licet in morte divulsa sint, utrumque tamen eorum unam Verbi personam, qua subsisteret, semper habuit &c.* Et vimis in longum protraheretur probatio, si omnia hujus generis testimonia sanctorum Patrum producerentur (b).

467. Sed præstat audire etiam S. Thomam, qui laud. art. 2. ita solide ratiocinatur; „*Illiud quod „per*

ad XII. Sæculum diligenter collecta, ac multa eruditio[n]e illustrata a doctissimo P. Pio Ventorni S. Theologie Dogmaticæ in Mutinensi Universitate Professore, necnon Sereniss. Herculis III. Theologo a Consiliis, in Analyse ejusdem epistolæ P. Martini Natalis De morte Jesu Christi, ejusque descensu ad inferos, quam sub anagrammatico nomine Nervenii Nicomædani editæ Astæ Pompejæ anno 1781. in 8.

(a) Ut bene advertit Petavius L. XII. *De Incarn.* c. 19. in fine, hæc ratio a S. Augustino, aliisque Patribus allata, quod nempe divinitas non fuerit a carne, & anima sejuncta, quia Christus dicitur *passus*, & *mortuus*, & *sepultus*, latissime patet; hoc enim & Symbolorum fidei conditores, & ecclænicæ Synodi, ceterique omnes, & græci, latinique Patres universi profidentur.
(b) Videri possunt alia S. Patrum testimonia usque

„ per gratiam Dei conceditur, nunquam absque culpa revocatur; unde dicitur Roman. XI. 29., quod sine penitentia sunt dona Dei, & vocatio. Multo autem major est gratia unionis, per quam divinitas unita est carni Christi in persona, quam gratia adoptionis, per quam alii sanctificantur; & etiam magis permanens ex sui ratione, quia haec gratia ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quanidam unionem affectualem; & tamen videamus, quod gratia adoptionis nunquam perditur sine culpa. Cum igitur in Christo nullum fuerit peccatum, impossibile fuit, quod solvetur unio divinitatis a carne ipsius. Et ideo sicut ante mortem caro Christi unita fuit secundum personam, & hypostasim Verbo Dei, ita & remansit unita post mortem, ut scilicet non esset alia hypostasis Verbi Dei, & carnis Christi (a).“

468. Altera propositionis pars, scilicet divinitatem non fuisse in triduo mortis a Christi anima separata, isdem fere Scripturæ sacræ testimoniis evincitur, quæ ad primam propositionem probandam allata sunt; quibus addi possunt ea S. Patris verba in prima ep. c. III. 18. & seq. de Christo Iesu: *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit.* Christus igitur, idest Filius Dei unigenitus descendit ad inferos, utique secundum animam, quæ erat a corpore separata.

469. Hanc autem secundam propositionis partem etiam ex theologica ratione S. Thomas demonstrat laud. quæst. 50. art. 5., Anima, inquit, unita est Verbo Dei immediatus, & per prius, quam corpus; cum corpus unitum sit Verbo Dei mediante anima (ut supra dictum est quæst. 6. artic. 1.): cum ergo Verbum Dei non sit separatum in morte a corpore, multo minus separatum est ab anima. Unde sieut de Filio Dei prædicatur id, quod convenit corpori ab anima separato, scilicet esse sepultum; ita de eo in Symbolo dicitur, quod descendit ad inferos; quia anima ejus a corpore separata descendit ad inferos.“

470. Hinc patet, merito in Catechisino Romano P. I. cap. 5. num. 6. ita Symbolum Apostolorum expositum fuisse: „Cum Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam a corpore divisam esse; neque tamen concedimus, divinitatem sejunctam a corpore; quin potius constanter credimus, & confitemur, anima ejus a corpore divisa, divinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse.“ Quod repetitur n. 8.

(a) Quaenam hujus veritatis nulla extet expressa Ecclesiæ definitio, tanta nihilominus omnium Fidelium consensione tenetur, ut narrante Eminentissimo Card. Pallavicino Lib. XVII. Hyst. Conc. Trid. c. 6., cum quidam Amandus de Brixia Theologus Episcopi Sebe-

471. Neque vero aliquis respondeat, Filium Dei dici sepultum, quia sepultum est illud corpus, quod olim erat a Filio Dei assumptum; quomodo dicitur sepultus Pontifex, aut Imperator, non alia de causa, nisi quia sepultum est cadaver illius, qui olim fuerat Pontifex, vel Imperator.

472. Non inquam, quia eodem prorsus sensu Dens in Symbolo dicitur sepultus, quo aicitur conceptus in utero Virginis, natus, crucifixus, & passus: atqui nullus negat, neque uegare potest, priora verba vere, & proprie dici de Filio Dei propter unionem hypostaticam cum natura humana: pari ergo ratione &c.

473. Ob. primo Christi morientis verba Matth. XXVII. 46. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quæ verba a multis Patribus de separatione divinitatis a corpore, & anima explicita sunt.

474. Et quidem ex Græcis unus suppetit S. Epiphanius, qui Hæresi LXIX., quæ est Ariano-rum num. 62., Humana natura, inquit ... videns, Divinitatem jam in procinctu quodam esse, ut Sanctum Corpus desereret ex ipsis homini Do- minici persona, hoc est humanæ naturæ a Verbo susceptæ vox ad conjunctam divinitatem illa edita est, Deus, Deus meus &c.

475. Secundo ex latinis S. Ambrosius Lib. X. in Lucam num. 127. agnoscit evidentem manifes-tationem contestantis Dei secessionem divinitatis, & corporis in iis Christi verbis: Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Clamavit homo, inquit Ambrosius, separatione divinitatis moriturus. Nam cum divinitas mortis libera sit, utique mors esse non poterat, nisi si vita discederet, quia vita divinitas est.“

476. Tertio S. Hilaris cap. 53. in Matth. n. 6., Clamor, inquit, ad Deum corporis vox est, recedentis a se Verbi Dei contestata dissidium. Denique cur relinquatur, exclamat, dicens: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?“

477. Quarto Leporius Monachus in Libello suæ emendationis, quem S. Augustinus probavit epistol. 219. num. 15., ideo dicit, Christum in cruce clamasse Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? „Ut vere, manifesteque Filius Dei sed cundum carnem se ostenderet moritum, & ve-lut carnis ipsis voce utens, ponens præteritum pro futuro, quia per mortem crucis necessario terrenum corpus erat a Deo pro tempore relin-quendum, non solum a Deo, verum etiam ab anima sua, quæ erat unita cum Deo, hoc ipsum, priusquam fieret, nobis moriens testabi-“ retur.“ Et paulo post: Divinitas cum unita si- bi

nensis dixisset, Corpus Christi in triduo mortis fuisse a Divinitate separatum, tumultus Patrium illico fuit excitatus, Theologus autem ille statim a suo errore resipuerit.

bi anima, non crucifixum hominem reliquit in pœnam, sed examinem carnem reliquit ad tempus (a).

478. Denique Vitalis, & Constantius Episcopi Hispani in epist. ad Capreolum Carthaginensem Episcopum apud Sirinondum, postquam illorum confutasset errorem, qui dicebant, hominem purum peperdisse in cruce, hæc addunt: „Quibus partibus vita nostra sic dicit: nunquam Deus recessit ab homine assumpto, nisi quando dixit de cruce: *Heli, Heli lammus abactani, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti* (b) ?“

479. Resp. cum S. Thoma art. 2. ad 1. „quod derelictio illa non est referenda ad solutionem unionis personalis, sed ad hoc, quod Deus Pater eum exposuit passioni: unde derelinquere ibi non est aliud, quam non protegere a persecutis. Vel dicit, se derelictum, quantum ad illam orationem: *Pater, si fieri potest, transseat a me calix iste*, ut dicit Augustinus epist. CXL., cap. 6. In eo quippe derelinquitur deprecans, in quo non exauditur. „Similiter hunc locum explicarunt bene multi alii Patres, inter quos sufficiat laudare S. Leonem magnum, qui in Serm. XVII. de Passione, postquam dixisset, in tantam unitatem Dei, & hominis naturam convenisse, ut nec suppicio potuerit dirimi, nec morte disjungi, subdit: „Ideo ergo Jesus vocatus magna clamabat dicens: *Quare me dereliquisti?* Ut notum omnibus saceret, quam oporauerit, eum non erui, non defendi, sed senvientium manibus derelinqui.“

480. Atque hac eadem ratione explicari possunt, & debent objecta Sanctorum Patrum testimonia; scilicet non de dissolutione unionis hypostaticæ, sed de subtractione protectionis, ut Jesus Christus

(a) Ille Leporii libellus non solum fuit ab Augustino, aliquisque Episcopis Africae comprobatus, sed etiam a Romano Pontifice Leone Magno contra Nestorium allegatus. Et Cassianus Lib. I. *De Incarnat.* c. 4. hanc ejusdem Leporii Confessionem vocat *Catholicorum omnium fidem*.

(b) Doctissimus Petavius Lib. XII. *De Incarnat.* c. 19. hos quinque veteres Scriptores a se allegatos sine ulla explicatione deserit, qua possint cum communis Theologorum sententia eorum dicta conciliari; immo aperte asserit eandem sententiam non satis cum Ambrosii, & aliorum verbis cohædere. Doctissimus partiter Jo. Garnerius in Marium Mercatorem Dissert. II. *De Synodis in causa Pelagian.* pag. 230. postquam monisset, caute legendum locum objectum ex libello Leporii, subdit, quamquam nonnulli Patres & tres quidem magni nominis, relictum a divinitate corpus triduo, quo jacuit in sepulcro, opinati sunt, Epiphanius *Har. XX.*, & *LXIX.*, Hilarius c. 34. in *Matth.*, Ambrosius in *Tract. de Symbolo* c. 16. (Qui tamen Tractatus eruditorum opinione apocryphus est) Non pauci alii Theologi Scholastici putantes objecta eorundem Patrum verba nulla posse ratione emolliri, ad iis debita reverentia discedendum esse scripserunt.

(c) Epiphanius virum doctissimum inerito vocavit

pati, & mori posset. Epiphanius quidem aliquanto obscurius loquitur, ejus tamen doctrina orthodoxa est (c). Item & ex ejus contextu, & ex aliis ejusdem S. Patris verbis liquido constat, nihil aliud voluisse exprimere, quam subtractionem divinæ protectionis a Christi humanitate, ut patiti, & mori posset. Ibidem enim paulo antea dixerat, „ex hominis persona, atque humano more, & affectu usurpatum hunc esse sermonem „Deus, Deus meus &c.“: scilicet non quasi abasset divinitas, ut blasphemabant Ariani, quos ibi refellit, sed humano more, atque affectu ex humanitate orto; unde etiam ita concludit: *Restat igitur, ut ex humanae naturæ persona, & affectu quodcum humano dicum illud videatur.*

481. Hanc nostram verborum Epiphanti interpretationem possimus ex similibus plane verbis S. Ambrosii illustrare, qui in *Psalm. XLIII. ii. 51.* „*Illi* , inquit, *quod secundum hominem dictum est, & homini affectum, huic sententiæ non repugnat, quia dixit Dominus: Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Non quod derelictus sit Dominus, qui alibi ait: *Quoniam solus non sum, quia Pater mecum est; sed quia secundum carnem hominis, & affectum, qui in certamine gravi est constitutus, derelictus videtur a Domino.*“

482. Verum orthodoxam S. Epiphiani mentem, & doctrinam facile possimus ex aliis ejusdem S. Patris locis colligere. Ille apertissimus est in *Anacephalæosi*, seu *Panarii Epitome* (d) num. 9., ubi de anima Christi ad inferos descendente, & de corpore in sepulcro jacente loquens. „*Quæ quidem anima, inquit, minime apud inferos relicta fuit, neque caro corruptionem vidi, quam Divinitas, quæ cum illa conjuncta semper*“

Facundus Hermian. Lib. VI. c. 2. Hieronymus quoque ipsum laudat *De Scriptor. Ecol. c. 114.*; qui etiam in *Apol. I. adv. Russinum*, eundem ~~τιττυλού~~ appellat, quia Hebraicam, Syriacam, Aegyptianam, & Latinam linguas callebat. Sed ejus stylum nec elegantem esse, nec semper clarum, testantur, quotquot in ejus lectione versati sunt. Photius certe Cod. CXXII. hoc de eo iudicium tulit: *Infirmus ut plurimum est in conflictibus adversus impias hereses susceptis. Est autem, ubi fortiter aggreditur, atque irritus, quamvis neque verborum ipsius, neque constructionis proprietas ulla ex parte præstantior efficiatur.*

(d) Fuerunt quidam, qui hanc *Anacephalæosim* Epiphanius abjudicarent, quia in illa invenitur *Symbolum*, in Concilio Constantinopolitano anno 381. post hanc *Anacephalæosim* confectum. Sei Rem. Ceillier Tom. VIII. p. 707. observat, ipsam *Anacephalæosim* nihil esse aliud, quam epistolam ad Paulum & Acacium, præmissam ipsius *Panario*, quod opus post *Anacoratum*, eorumdeinde Pauli, & Acacii precibus Sanctus Epiphanius elucubravit, eas hereses confutans, quarum in *Anacorato* solain mentionem fecerat. Quidquid vero sit, cum Epiphanius ad extreminam senectutem pervenerit, & versus finem Sæc. IV. obierit, ponit enim operibus *Symbolum* illud addere.

„ *per erat*, excitavit. „ Quæ verba nullo indigent nostro glossemate. Nec minus clara sunt, quæ idem S. Pater habet in *Ancorato* n. 51.: ubi allata similitudine Imperatoris, qui simul cum solio suo adoratur, ita dicit a nobis adorari unigenitum Filium Dei *cum corpore*, *hoc est incrementum illum cum sanctissimo templo*, quod sibi adseriens adjunxit, utique unione hypostatica; & postea subjungit, *cum sepulco*, *excitatoque corpore Christum adorari*. Si adoratione dignus fuit Christus *cum sepulco corpore*, manifestum est, corpus non fuisse a divinitate sejunctum.

485. Dices. Idem S. Epiphanius Hæresi XX., quæ est *Herodianorum*, hæc de Christo habet (ex versione Petaviana): „ Tertio die cum sanctissimo suo corpore ad vitam excitatur. Quod quidem corpus neque dissolvendum amplius, nec passurum, nec sub mortis dominatum potest stea cessurum cum sua Divinitate conjunxit. ” Porro qui dicit: corpus Christi fuisse in resurrectione *Divinitati conjunctum*, supponit, illud fuisse ab eadem Divinitate sejunctum.

484. Resp., illam conjunctionem cum divinitate, de qua loquitur Epiphanius, non esse unionem hypostaticam, sed novam quandam unionem per majora, & uberiora dona corpori collata, ut non amplius esset passionibus obnoxium, nec sub dominatu mortis. Seipsum clare explicat in subsequentibus, ita pergens: „ Hoc igitur ipsum corpus, carnem ipsam, & animam, ipsa, qui bus constabat, omnia non aliud quidquam praeter verum corpus, sed ipsummet illud vi cælesti perfudit, & in unum, idemque, in unam inquam Divinitatem consociavit, ut carne constans, & incorruptum, corporeum simul & spirituale, concretum ac tenue, mortale pariter atque immortale illud esset. ” Haud equidem putaverim, adversarios hæc verba, quæ primis simillima sunt, de unione hypostatica intelligere; quasi scilicet etiam animam in unam Divinitatem consociaverit, cum plusquam certum sit in doctrina S. Epiphiani, divinitatem nunquam fuisse ab anima Christi separatam (a). Solum itaque indicare potuit S. Epiphanius in utroque loco novas illas præclarissimas dotes, quas Divinitas corpori, & animæ post resurrectionem a mortuis, & ascensionem in cælum communicavit. Et de Epiphanio hactenus, nunc de aliis.

485. S. Ambrosius eodem prorsus sensu accipit secessionem, vel separationem, scilicet pro subtractione protectionis, non pro solutione unionis hypostaticæ; quod aliis in locis diserte exponit. Nam in Psalm. CXVII. num. 19. expendens illa verba *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* „ Ille quidem, inquit, nunquam derelictus est a

„ Patre sed secundum corpus, in quo est traditus passioni, vox ista processit Dereliquisti se videtur, quia non pepercit, qui tradidit mortali. Sed non penitus derelictus dicitur: *Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* ” En quænam sit illa secessio, separatio, & derelictio, de qua loquitur Ambrosius. Addi potest & illud fragmentum, quod legitur apud Theodoretum in Dialogo *Poliphormis*, & tertio Tomo operum ejusdem S. Ambrosii insertum est, ubi de Filio Dei sic loquitur: *Numquam post unionem ... vel a suo templo recedens, vel propter ineffabilem benitatem recedere valens.* Vide etiam quæ supra num. 481. de eodem S. Doctore retulimus.

486. Dices. In laud. superius loco num. 475. hanc separationis divinitatis rationem addit: *Cum Divinitas mortis libera sit, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet, quæ vita Divinitas est.* Quam rationem allegat etiam in Tract. de *Symbolo Apost.*, seu de *Trinit. cap. 13.*

487. Resp. Si allata rationem rigide accipiamus, S. Ambrosium, qui unus fuit ex illustribus Ecclesiae latinæ Doctoribus, stultissimi juxta ac absurdissimi illius Arianorum erroris reuin facinus (quem supra Dissert. II. cap. 2. explosimus) dicentium, divinitatem fuisse animam, & vitam Jesu Christi, ut nonnisi ea recedente mori posset. Debet ergo illa ratio accipi de subtractione protectionis divinitatis, nempe non potuisse Christum a Judæis occidi, nisi subtracta divinitatis protectione.

488. Tractatus autem de *Symbolo Apostolorum* non est genuinus S. Ambrosii fætus; sed cum sit ex operibus ejusdem S. Doctoris confectus, potest ex ipso sensu, quo allata rationem explicuimus, disertius exponi; ita enim subdit: „ Deus autem carnem humanam, animamque non deseruit in vitius; sed quia voluit, ubi voluit, quomodo voluit, & quando voluit, relinquent posuit eam. ” *Nam qui potuit non mori, si noluisse, procul dubio quia voluit mortuus est.* ”

489. S. Hilarii vindicias adornavit cl. ejus Editor Maurinus Petrus Constantius in *Præfat. §. 4.*, dupli utens responsione; scilicet S. Hilarium esse intelligendum de subtractione protectionis, non autem de dissolutione unionis; vel etiam de occultatione virtutis divinæ in illo triduo mortis, perinde ac si nulla amplius in eo esset Divinitas. Quidquid vero sit de hoc loco obscuro, in aliis locis S. Hilarius apertissime fatetur indissolubilem unionem hypostaticam Verbi cum humanitate. Sufficiant ea quæ habet Lib. III. de *Trinit.* num. 15. *Dei Filius*, inquit, crucifigitur, sed in cruce homi-

(a) In eodem loco Hæresi XX. paulo antea dixerat de Jesu Christo: *In cruce suspenditur, sepelitur, ad inferos cum Divinitate sua, animaque descendit;* & in

Hæresi LXXXIX. num. 68. *Neque Dei Verbum animam destituit, nec illius anima apud inferos est relicta.*

minit mortem Deus vincit, Christus Dei Filius moritur, sed omnis caro vivificatur in Christo: Dei Filius in inferis est, sed homo resurget ad cœlum.

490. Dices. Idem S. Hilarius in Ps. LV. num. 12. de Filio Dei ait: *Ipse huic emortuo, & intra sepulcrum relicto corpori divinæ naturæ suæ tribuit consortium: nempe Divinitas corpus Christi resuscitatum in sui consortium iterum recepit.*

491. Resp., hæc esse referenda ad gloriam, quam corpori Christi resuscitata Divinitas tribuit; quam antea in ignominia mortuo subtraxerat.

492. Ad quartum. Leporii explicandi curam non ita pridem suscepit elegantissimus Scriptor e Sodalitio Piarum Scholarum P. Liberatus Fassonius a S. Jo. Baptista (a). Qui primo scite observat, nullo modo credibile esse in hac Fidei professione, tam diligenter examinata, & tanto omnium consensu probata, hunc reperiri errorem, aliorum Patrum doctrinæ prouersus oppositum, eumque a nemine neque in Africa, neque in Gallia fuisse animadversum; præcipue autem ab Augustino, qui clarissime, & nitidissime indissolutam fuisse in triduo mortis hypostaticam unionem pluribus in locis professus est. Vid. sup. num. 463.

493. Secundo eadem insistit via ad explicandum Leporitum, qua nos post Magistrum Senteutiarum, Hugoneum a S. Victore, & Præceptorem nostrum S. Thomam incessimus ad alios Patres explicandos, nempe recessisse divinitatem a Christi corpore subtractione protectionis, ut posset mori; non autem solutione unionis hypostaticæ; ita ut carnem examinem deserere nihil sit aliud, quam permittere, ut caro sejungeretur ab anima. Id patet luculentissime ex verbis, quæ Leporius immediate subdit, dicens: *Et tam Christus Filius Dei tunc mortuus jacuit in sepulcro, quam idem Christus Filius Dei ad inferna descendit. Quis*

autem, rogo, est Filius Dei, qui jacuit in sepulcro, & qui ad inferna descendit, nisi persona divina corpori, & animæ unita?

494. Restat demum explicandum testimonium Hispanorum Constantii, & Vitalis. Hi autem non tam zzerendo, quam interrogando suos sensus Capreolo Carthaginensi exponunt, ab eo edoceri cipientes. „Provoluti, inquieti, genibus exoratis, ut informis parvitate nostram in his, quod rectum habet fides catholica, & detis veniam insipientiæ, vel imperitiæ nostræ, si quid per ignorantiam incidimus.“ Cum autem respondisset Capreolus, *Divinitatem Iesu Christo, nec in cruce, nec in morte, nec in sepulcro, nec in inferis defuisse, eaque verba, Deus, Deus meus &c. sensu orthodoxo exposuisset, dubitandum non est, hos duos fideles Hispanos ab errore, si quem adinisetant, resipuisse.* (b).

495. Dices. Tertullianus in postremo libro contra Præream de Christo dicit: *Denique Spiritum suum posuit, & statim obiit; Spiritu enim manente in carne, caro omnino mori non potest: ita relinqui a Patre, mori fuit Filio. Nominis autem Spiritus non potuit Africanus Doctor intelligere, nisi divinitatem, tum propter verba adjecta; tum etiam, quia putida esset battologia, si animam intellexisset; nemo enim ignorat, carnem sine anima non posse vivere.*

496. Resp., Tertullianum a communis sententia de indissolubili nexu duarum naturarum non recessisse, ex pluribus ejus verbis ostendi posse. Et quidem in cap. 2. ejusdem libri dicit, *hunc Filium Dei passum, hunc mortuum, & sepulcum, secundum Scripturas nos credere; at vero ut recte monebat S. Leo in celebri epist. ad Flavianum cap. 5., propter unitatem personæ ... Filius Dei crucifixus dicitur, ac sepultus. Sed etiam in*

(a) In Dissert. Apologetica *De Leporii libello*, atque ejus sententia super coniunctione Divinitatis cum corpore triduo mortis Christi; ubi P. II. arbitratur viros præstantissimos Petavium *De Incarn.* Lib. XII. c. 19. Lud. Tomassinum *De Incarn.* Lib. IV. c. 9. num. 29., Nat. Alexandrum Sæc. IV. c. 6. art. num. 7., P. Constant. S. Hilarii editorem in Praef. §. 4., Tournelium, Serrium, alias de Leporii sententia tulisse iudicium, re non satis, ut oportuit, animadversa, nec cognita.

(b) Perperam hi duo Hispani a Tournelio *De Incarn.* Quæst. VII. art. 3., & post ipsum a P. Matt. Natali in epist. I. *De morte Iesu Christi*, ejusque descensu ad inferos pag. 12., Episcopi appellantur; ut enim ostendit supra laud. P. Fassonius de *Libello Leporii* P. II. not. ad n. 16. nusquam hoc insigni titulo decorati inveniuntur.

P. Hyacinthus Serry in *Peologo galeato* ad Opera Melch. Cani c. 8. alias explicandorum Patrum, qui objecti sunt, viam indicat ex doctrina ejusdem Thilogi sapientissimi in Lib. XII. *De loc. Theolog.* ad finem cap. 13., quod sic per totam vitam Dominus gloria animam quasi premebat, ne in corpus efflu-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

ret; sic saltem in cruce retinuit gaudium, quod suscepit natura ex clara Dei notitia prodierit. Ex hac autem doctrina, quam ab injustis ignorundam censuris vindicat Serius, hand improbabiliter colligitur, Sanctos Patres, qui Divinitatem a Christo moriente recessisse asserint, nomine hujus recessionis, ac separationis non intellexisse, nisi illam retentionem gaudii, quod ex visione Dei pronunare debebat. Et quamquam explicationem Magistri sententiarum a nobis dataim in fine containendam dicat, censem tamen, solutionem ex doctrina Cani petitam opportuniorem videri posse. „Nam priori inodo, subdit, exposita separatio Divinitatis, de qua laudati Patres, non ad mortis tantum agitur, nem referenda foret, sed ad totum mortalis vitæ tempus, quo certe Divinitas separata est foris, ut non adesset ad defensionem.“ Ita Sertiis; cui tamen facile responderi potest, Christum ante passionem, & crucem, etsi tuisset doloribus, ac passionibus obnoxius, non tamen dici potuisse a Divinitatis protectione desertum, quia eodem tempore stupenda edebat miracula; secus a tempore passionis, & mortis, quo humanitas quasi sibi ipsi soli relicta videri poterat.

in eodem ipsissimo loco sic mentem suam aperit, explicans illa verba *Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* „Hæc vox, inquit, carnis, & „animæ, idest hominis propterea emissa est, „ut impassibilem Deum ostenderet, qui sic filius dereliquit, dum hominem ejus tradidit in „mortem ... Sic relinquit, dum non parcit; sic „relinquit, dum tradit.“ En Tertulliano sui ipsius, immo & aliorum interprete, nihil aliud esse Christum a Patre derelinqui, quam non adjuvari, sed tradi ad mortem.

497. Dices iterum. S. Athanasius allatus a Magistro Sententiarum in III. dist. 21. §. 20., magis ledictum dicit, qui totum hominem, quem assumpsit Dei Filius, denuo assumptum, vel liberatum, tertia die a mortuis resurrexisse non confitetur. “Non potuit autem totus homo, scilicet corpus, & anima, denuo assumi, nisi aliquando fuisset a divinitate separatus.

498. Resp., primo hæc verba apud Athanasium non inveniri; unde suspicio est, Petrum Lombardum fuisse a vitiato aliquo Codice deceptum. Deinde, etiamsi S. Athanasii essent, ita intelligi debere, ut maledictio super illos cadat, qui imprudenter negarent, totum, & integrum hominem fuisse iterum assumptum per iterataim unionem animæ, & corporis. Ita hæc verba exponit S. Thomas art. 3. ad 2.

499. Obj. secundo. Christus Joan. X. 18. inquit: *Nemo tollit animam meam a me; sed ego pono eam, & iterum sumo eam.* Jam vero hæc non possunt intelligi, nisi de persona divina, quæ ponat pro sua voluntate, & sumat animam. Non enim intelligi possunt de ipsa anima, quod ponat seipsam; nec de carne, quæ est inferior animæ: ergo intelligi debent de Verbo divino, quod ponat, & sumat animam, eam dimittendo & resumendo, adeoque &c.

500. Resp. cum S. Augustino Tract. XLVII. in Joan., quod caro Christi posuit animam in morte, eamdemque in resurrectione resumpsit, non tamen potestate sua propria, sed ex potestate Verbi, cui semper conjuncta fuit. Ali quanto prolixior est locus S. Patris; quamobrem ex eo pauca tantum delibamus. Primo enim non putat esse dicendum, quod Verbum Dei posuit animam suam, & iterum sumpsit eam; ne nobis dicatur, ergo aliquando anima illa separata est a Verbo; quod falsum esse pronunciat. Post autem adducit exemplum hominum, qui etiam dicuntur potestatem habere ponendi animam suam, quomodo Martyres eam posuerunt pro Christo, & quomodo Petrus dicebat Domino: *Animam meam pro te ponam;* licet homines potestatem non habeant iterum sumendi eam. Sic ergo Christus animam posuit, eamdemque resupsit, moriendo, & resurgoendo. Tertio obviam difficultatem movet, an Christus possit dici caro? Respondet autem: *Et caro Christus, & anima Christus, & Verbum Christus;* nec tamen tria hæc tres Christi,

sed unus Christus. Quod nt intelligatur, vel saltem credatur, iterum humanum ponit exemplum. Si enim quæratur, ubi est Paulus Apostolus modo? Et quis respondeat: *in requie cum Christo: verum dicit.* Si alius respondeat: *Romæ in sepulcro: & ipse verum dicit;* quia primus de anima, alter de carne respondet, nec tamen duos dicimus Apostolos Paulos. His autem declaratis ita denum concludit: „Nemo ergo titubet, quando audit, Dominum dixisse, *Pono animam meam, & iterum sumo eam.* Ponit eam caro, sed ex potestate Verbi: sumit eam caro, sed ex potestate Verbi. Et ipse Dominus dictus est sola caro Aude dicere, & sola caro Christi dictus est Christus:“ quod probat ex Symbolo, quo profiteinur credere in Jesum Christum crucifixum, & sepultum.

501. Obj. tertio. Ad Coloss. III. 15. ubi in nostris Bibliis legitur *Expoliens principatus*, antiqui legerunt *expoliens se carne*. Ita Paraphrastes Syrus, inquiens: *Et per expolationem corporis sui diffamavit principatus.* Ita etiam S. Ambrosius Lib. III. de file cap. 2. *exuens se carne;* tum S. Hilarius Lib. IX. de Trinitate legit *exutus carne, & iterum se carne spoliens.* Ita deum S. Augustinus in epist. CXLIX. num. 26. legit *exuens se carne, principatus, & potestates exemplavit.* Quam lectionem nonnullis aliis in locis retinuit. Verbum itaque divinum *se a carne sejunxit.*

502. Resp., omnino servandam esse lectionem nostri vulgati interpretis, tunc quia accurate respondet textui græco *ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς Expoliens principatus:* tunc etiam quia rectius fluit S. Pauli sensus: *Expoliens principatus, & potestates, nempe Dæmones, illo imperio, quod exercabant in homines sibi captivos.* Sed retenta etiam lectione aliorum veterum, non sequitur, Verbum exuisse humanam carnem, quam assumperat, sed Christum exuisse carnem hoc sensu, quatenus eam ab anima moriendo sejunxit (quemadmodum a nobis supra explicatum est), & morte sua de inferno triumphavit.

503. Obj. quarto. Filius Dei dicitur vere homo, quia assumpsit naturam humanam, quæ constat ex anima & corpore, simul substantialiter conjunctis: si ergo soluta hac unione Verbum remansisset adhuc hypostaticè unitum tam animæ, quam corpori, dici potuisse *Filius Dei est anima, & Filius Dei est corpus.* Hoc autem est falsum: ergo &c.

504. Respondet S. Thomas ad 5. „Verbum Dei propter unionem humanæ naturæ non dicitur *humana natura*, sed dicitur *homo*, quod est habens humanam naturam. Anima autem & corpus sunt partes essentiales humanæ naturæ; unde propter unionem Verbi ad utrumque eorum, non sequitur, quod Verbum Dei sit anima, vel corpus; sed quod sit habens animam, vel corpus.“

505. Inst. Anima & corpus ab invicem separata, & divino Verbo unita, non efficiunt unum hypostasim, sed duas; quod dici nequit.

506. Respondet S. Joannes Damascenus Lib. III. de fide orthod. cap. 27., non fuisse unam Verbi personam in duas divisam. „ Si quidem & corpus, „ & anima simul ab initio in Verbi persona exsistentiam habuerunt, ac licet in morte divisa sint, utramque tamen eorum unam Verbi personam, qua subsisteret, semper habuit... Tamen met si autem quoad locum anima a corpore sejuncta erat, hypostaticice nihilominus per Verbum uniebatur.“

507. Inst. secundo. Reunito medio separantur extrema; sed divinitas unita est carni mediante anima: ergo in morte cum anima Christi fuerit a carne sejuncta, etiam divinitas ab eadem carne sejungi debuit. Minor multis Sanctorum Patrum testimoniosis probatur a Dion. Petavio Libro IV. de Incarn. cap. 15., & a Laud. Thomassino Lib. IV. de Incarn. cap. 9., qui n. 18. haec siderenter scribere non dubitavit: „ Non potuit cohaerere carni Verbum, nisi media mente ex omnium Ecclesiae Patrum adstipulatione.“

508. Respondet S. Thomas art. 2. ad 2., quod Verbum Dei dicitur unitum carni mediante anima, inquantum caro per animam pertinet ad humanam naturam, quam Filius Dei assumere attendebat; non autem ita quod anima sit quantum medium ligans unita. Habet autem caro ab anima, quod pertinet ad humanam naturam, etiam postquam anima separata est, inquantum scilicet in carne mortua remanet ex divina ordinatione quidam ordo ad resurrectionem. Et ideo non tollitur unio divinitatis ad carnem.“

509. Item quæst. 7. art. 1. de ordine assumptionis humanæ naturæ agens, data opera inquirit, utrum Filius Dei assumpserit carnem mediante anima? Respondet autem: „ Si attendamus gradum dignitatis, anima media inventitur inter Deum, & carnem; & secundum hoc potest dici, quod Filius Dei univit sibi carnem mediante anima. Sed & secundum ordinem causæ salitatis ipsa anima est aliqualiter causa carnis, uniendo Filio Dei. Non enim esset assumptioniblis, nisi per ordinem, quem habet, quod sit caro humana.“ Ita Angelicus, Estius tamen in Lib. III. Sent. Dist. 2. §. 6. in fine non dubitavit asserere, solum naturæ, vel dignitatis ordinem hic esse intelligendum, ut ita per animam velut medium caro hypostaticæ unionis capacior efficeretur.

510. Quantum vero attinet ad illos Patres, qui asserunt, carnem fuisse assumptionem mediante anima, possunt facile explicari ex doctrina ejusdem Angelici ibidem ad 5., quod nihil prohibet, a-

„ liquid esse causam alicujus quantum ad aptitudinem, & congruitatem; quo tamen remoto, illud non tollitur: quia etsi fieri alicujus debet ex aliquo, postquam tamen est in facto esse, ab eo non dependet ... Et similiter separata anima reunit unio Verbi ad carnem.“ Certe ii ipsi Patres, qui carnem mediante anima Verbo unitam fuisse dixerunt, constanter, & firmissime crediderunt, ea etiam recedente indissolubili mansisse hypostaticam unionem. Non itaque crediderunt, animam esse necessarium hujus unionis vinculum (a).

511. Inst. tertio. Major est vis Verbi Divini ad corpus vivificandum, quam animæ: ergo corpus Christi mori non poterat, quandiu divino Verbo manebat unitum.

512. Resp. cum Angelico ibid. art. 2. ad 3., animam habere vim corpus vivificandi formaliter, cum sit ejus forma, & ideo ea præsente, & unita corpus mori non potest. Divinitas autem non habet vim vivificandi formaliter, sed effective: non enim potest esse corporis forma: & ideo non est necesse, ut manente unione divinitatis ad carnem, caro sit viva; quia Deus non ex necessitate agit, sed ex voluntate.

Quæres, utrum Christus in triduo mortis fuerit homo?

513. Respondet S. Thomas art. 5., esse articulum fidei, quod Christus fuerit mortuus; pertinet autem ad veritatem mortis hominis, quod per mortem desinat esse homo; mors enim provenit ex separatione animæ, quæ complet rationem hominis: & ideo dicere, Christum in triduo mortis hominem fuisse simpliciter, & absolute loquendo, erroneum est. Potest tamen dici, quod Christus in triduo fuit homo mortuus: homo autem mortuus non est homo, nisi æquivoce. Unde Theophilus Lib. II. de anima: Socrates, inquit, mortuus post cicutæ haustum, non est homo, nisi æquivoce.

514. Proseguitur autem ibidem Angelicus, & duas opiniones confusat Hugonis de S. Victore, & Petri Lombardi Magistri Sententiarum. Quorum prior in Lib. II. de Sacramentis fidei Part. I. cap. 71. ex Platonicis principiis ea ratione dicebat, Christum in triduo mortis fuisse hominem, quia anima est homo. Nam si homo, inquit, rationalis substantia esse dicitur, non propter totum dicitur, sed propter animam solum, quæ propriæ rationalis substantia dicitur. Quæ tamen ratio contra bouæ Philosophie principia peccat, quæ docet, animam esse quidem hominis præcipuum partem, non autem tunc hominem constitutum.

515. Magister autem Sententiarum Lib. III. Dist. 22. alia ratione posuit, Christum in triduo mortis

(a) Vid. de hac difficultate laudatus supra Pins Veneroni in epist. II. sue Analysis, ubi eam copiosa eruditio dissolvit.

tis fuisse hominem, quia eredebat, unionem animæ & corporis non esse necessariam, ut Christus esset homo, sed sufficere, ut animam, & corpus haberet sive conjuncta, sive disjuncta. Cum autem urgeretur, an Christus mortuus dici deberet mortal is, an vero immortalis; respondebat, ne mortalem fuisse, nec immortalem; vere tamen fuisse hominem; atque hujusmodi argumentas in creaturis locum habere, sed fidei Sacramentum a philosophicis argumentis esse liberum. De his videri potest post Sanctum Thomam Dion. Petavius Lib. XII. de Incarnat. cap. postremo.

PROPOSITIO III.

*Divinitas non fuit separata a Sanguine
Iesu Christi in passione fuso.*

516. Prob. primo, quia in sacris litteris nostra redemptio tribuitur speciali quadam ratione pretioso Christi Sanguini. Matth. XXVI. 28. dicebat ipse Christus: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Paulus Apostolus ad Hebr. IX. 13. seq. *Si enim, ait, sanguis hircorum, & taurorum ... inquinatos sancificat ad emundationem carnis; quanto magis Sanguis Christi ... emundabit conscientiam nostram?* Et Sanctus Petrus in prima epist. cap. I. 28. *Scientes, inquit, quod non corruptibilis auro, vel argento redempti estis ... sed pretioso Sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.* Ita Sanctus Joannes in epist. cap. I. 7. *Sanguis Iesu Christi Fili ejus emundat nos ab omni peccato.* Ac denique tota Ecclesia ita Jesum Christum orat: *Te ergo quæsumus, tuis faraulis subveni, quos pretioso Sanguine redemisti.* Jam vero cum nostra redemptio sit repetenda ab infinita illa virtute, & efficacia, quæ ex unione hypostatica in operaciones Jesu Christi promanabat, non posset hæc ipsa redemptio Sanguini Jesu Christi tribui, nisi ipse fuisse divinitati hypostaticæ unitus. Quod si erat unitus ante effusionem, & in ipsa effusione, non apparet, cur post effusionem debauerit separari, & iterum resuniri.

517. Sancti Patres, quamvis de hac re aperte & manifeste locuti non sint, quia nulla iis secesserunt de ea disserendi occasio, cum tamen sæpe commendaverint arctissimum illud, & indissolubile vinculum, quo tota natura humana divinitæ personæ conjuncta est, & numquam ab ea sejuncta,

consequenter etiam docuisse videntur, sanguinem quoque, sine quo natura humana consistere nequit, fuisse hypostatica unione a divino Verbo inseparabiliter assumptum, & numquam dimissum.

518. Accedit denique auctoritas Apostolice Romanæ Sedis. Nam Clemens VI. Pontifex Maximus in sua Extravaganti *Unigenitus* de Christo sic loquitur: *In ara crucis innocens immolatus, non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis sufficeret, sed velut quoddam profluvium noscitur effusisse.* Qui etiam Concionatorem Hispanum coegit ad ea revocanda, quæ contra nostram sententiam publice pronunciarerat, ut supra in not. ad n. 456. ex Nicolao Eymerico invenimus.

519. Objectio præcipua contra hanc nostram sententiam ex eo petitur, quod Sanguis non videatur pertinere ad integratatem humanæ naturæ, quemadmodum pertinent caro, ossa, & corporis membra, sed potius ad nutritionem; unde Aristoteles Lib. III. de Hist. Animalium cap. 10. eum vocat *ultimum viventis climentum*. Accedit, quod propriæ sanguis non est corpori continuus, sed potius contiguus; fluit enim, & refluit in venis, arteriisque contentus, atque a carne distinctus. Demum sanguis nullo sensu prædictus est; quo tamen sensu non carent partes corporis animaliæ: non ergo fuit Sanguis a divino Verbo assumptus.

520. Resp., quæstionem proprie non esse, an Sanguis fuerit simul cum aliis naturæ humanae partibus a Verbo assumptus; hoc enim tanquam indubitatum supponitur. Sed controversia exortantummodo est, an fuerit tunc a Divinitate sejunctus, quando separatus a corpore, in terra, vel in ligno crucis effusus jacebat.

521. Verumtamen certissimum esse debet, sanguinem ad naturæ humanae integratatem pertinere, utpote quia homo sine sanguine vivere nequit; quamvis aliqua ejus pars in nutritione corporis convertatur. Hinc certissimum etiam est, Sanguinem in passione fusum fuisse a Iesu Christo in resurrectione resumptum, atque in ejus glorioso Corpora. *Totus sanguis*, inquit Sanctus Thomas 5. P. qu. 54. art. 2. ad 3., quæ de Corpore Christi fluxit, cum ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in Corpore Christi resurrexit. Nemo autem dixerit, illum Sanguinem ad Corporis nutrimentum fuisse assumptum: ergo ad ejusdem Corporis integratatem dumtaxat resumti potuit (a). Hinc etiam Sacrosanta Tridentina Synodus Sess. XIII.

(a) Hand clam me est, quanta sit eruditorum lac de se, immo & de recta S. Thomas intelligentia dissensio. Quidam, ut apparet quasdam analogias tollant, ea seponi volunt, que in Lib. Sentent., & Quodlibetis ex aliorum potius, quam ex propria mente disputavit. & uni Theologica ejus Summa inhaerendum. Gard. Cajetanus in Comment. in 3. P. qu. 54. art. 2. omnia facile conciliari putat, duplicitem in hominie distinguen-

dō sanguinis speciem. Alium enim vult esse vitalem, & substantialem, sine quo vita hominis consistere nequit; & hunc partem esse integralem naturæ humanae non dubitat; quem proinde a Verbo Divino unione hypostatica assumptum, ut assumptæ ab eo fuerunt certæ partes intégrales, certissimum est. Alium vero dicit esse sanguinem alimentarium, qui nempe in partium omnium nutrimentum cedit; & hunc ad partes.

XIII. c. 5. postquam definitivit, statim post consecrationem verum Domini nostri Corpus, verumque ejus Sanguinem sub panis, & vini specie, una cum ipsius anima, & divinitate existere; sed Corpus quidem sub specie panis, & Sanguinem sub vini specie ex vi verborum, subdit: ipsum autem Corpus sub specie vini, & Sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius connexionis, & concomitantiae, qua partes Christi Domini ... inter se copulantur. Existinavit ergo Sacrosancta Synodus, Sanguinem esse partem naturae humanae Christi, quae profecto pars erat, sicut aliæ, Verbo hypostatico unita (a).

522. Nihil autem officit, quod Sanguis non sit continua serie carni copulatus, sed ab ea distinguitur per venas, & arterias fluat, & refluat; neque enim hæc unio continua exigitur, ut Sanguis inter partes naturae humanae numeretur; nam etiam ossa carni tantuminodo contigua, & conglutinata sunt; quæ tamen sine dubio ad physicam hominis integratem pertinent.

523. Sic etiam ossa sensu prædicta non sunt, ut communis est Physicorum opinio, ab ipso Aristotele ducta; quamquam nemo dubitet, eadem ad corporis humani integratatem esse necessaria. Et hæc sufficient de hac quæstione, quæ modo non adhucdum necessaria videtur; postquam enim Christus resurgendo totum suum Sanguinem resumpsit, nemini dubium est, eundem, utpote divinitati hypostatico unitum, esse cultu latræ adorandum; ut revera a piis fidelibus in calice consecrato adoratur.

Quæres, an aliquæ particulæ pretiosi Sanguinis Christi remanserint in terris?

524. Innocentius III. in Lib. de Mysteriis Missæ c. 50. totum Sanguinem a Jesu Christo in resurrectionem fuisse resumptum docet. Quam sententiam adoptavit S. Thomas 5. P. qn. 54. art. 2. ad 5. dicens: *Totus Sanguis, qui de Corpore Christi fluxit, cum ad veritatem humanae naturæ pertineat, in Corpore Christi resurrexit;* & post S. Thomam idem communiter fere asserunt Theologi Scholastici. Eandem tamen sententiam plerique sic limitant, ut minime inficiantur, aliquas guttulas relictas fuisse ad Fidelium devotionem excitandam, & fovendam. Ita inter ceteros Card. Cajetanus in comment. ad locum cit., Bar-

corpis integrales non pertinere; adeoque nec privilegio unionis hypostaticæ gaudere. Contra Barthol. Medina, nobilis S. Thoinæ Commentator, ad 3. P. 5. omnem sanguinem, veram, animatamque Corporis Christi partem fuisse arbitratur: quamquam successive mutetur, aliquibus partibus in nutrimentum corporis cedentibus, & aliis continue generatis; quemadmodum & caro horum mutatur, quibusdam ejus partibus consumptis, aliis autem successive generatis. De Sanguinis etiam animatione disputatum fuit, quam insciatur Jo. Capreolus in IV. Sentent. Dist. 10. qu. 2. art. 3. Nolis necesse non est, in has difficultes Philosophia

thol. Medina in euindem locum, Sylvester de Perierio Tract. III. Quæst. Evangelic. quæst. 52. & alii.

525. Reipsa multæ hujusmodi Sanguinis Reliquias magna populorum devotione adorantur, ut in iis spinis, quæ Parisiis in Regio Scacello, aliisque in locis sacro conspersæ crux visuntur, tum potissimum in sacra Syndone, qua Christi Corpus involutum, & sepultum fuit, & Taurini, tum etiam Treviris ostenditur. Item aliquæ sanguinis guttae in quibusdam ampullis a B. Maria Virgine, a Sanct. Joanne Evangelista, atque a S. Maria Magdalena pie collectæ, & conservatae creduntur; ut ampulla illa celebris, quam Patres Dominicani ad Sanct. Maximinum in Provincia, ut cœlestem thesaurum a S. Maria Magdalena allatum magna religione custodiunt; de quo thesauro legi meretur Sylvester Prierius in *Aurea Rosa* Quæst. 51. tract. 5.; ac denique, ut de ceteris sileam, omnium celeberrimus est ille Sanguis, qui Mauitæ in templo Sancti Andreæ multis prodigiis claret; & cuius veritate in multi Pontifices confirmarunt; quicque dicitur ab ipsa B. Virgine Maria, uia cum S. Joanne Evangelista ex cruce desumptus. Sed de his, ac de tota hæc quæstione legendus Franc. Collins Collegii Ambrosianæ Doctor in copiosissimo opere inscripto de *Sanguine Christi* Mediol. anno 1617. in quo nihil eorum, quæ ad hanc materiam spectare possunt, auctor eruditus desiderandum reliquit. Videri etiam potest Leon. Matthæi Utinensis Tract. de *Sanguine Christi in triduo mortis Venetiis* 1617. in 4.

CAPUT V.

De Communicatione Idiomatum.

526. Ex iis, quæ hactenus fusori calamo ut gravitas rei postulabat, de unione hypostatica duarum naturarum in Christo, tam contra Nestorii, quam contra Eutychetis nefarias hæreses disputavimus, necessario fluit catholicae Ecclesiæ doctrina de communicatione idiomatum scitu pernecessariæ; de qua agit S. Thomas 5. quæst. 16.

527. Est autem hæc ecommunicatione idiomatum mutua prædicatio proprietatum (hoc enim significat græca vox *ἴδιομα*) unius naturæ de aliis in concreto, non autem in abstracto; ut neimpe de

controversias ingredi. Satis enim est, illum Sanguinem sacratissimum, quem Salvator noster in sua passione pro nobis effudit, & quem postea in sua gloria resurrectione resumpsit, partem ejusdem corporis integralem fuisse: neque enim resumpsisset, nisi ad ejus corporis integratatem pertinueret.

(a) Qui contraria sententiam defendunt, asserere coguntur, si in triduo mortis Christi Sacrificium Missæ celebrari contigisset, quod *Verbum Divinum non fuisse in illo sanguine consecrato*. Ita Alph. Tostatus Episcopus Abulensis Parad. II. cap. 40.

de concreto naturæ divinæ prædictetur idioma humānum, & vicissim de concreto naturæ humanæ idioma divinum. Unde dici potest in concreto: *Deus est homo* (prout tamen hoc nomen *Deus* significat secundam divinæ Trinitatis Personam), & *homo est Deus*; non tamen dici potest in abstracto, *Divinitas est humanitas*; ut e converso, *humanitas est divinitas*. Cujus hæc ratio est, quod nomina concreta proprie significant suppositionem, sive personam; unde cum dicimus *Deus est homo*, idem est ac si dicamus: *Illa persona, quæ subsistit in natura divina, subsistit etiam in natura humana*, quod est verissimum. Contra vero nomina abstracta significant formam, seu naturam; unde si quis diceret: *Deitas est humanitas*, significaret, *naturam divinam esse naturam humanam*; quod est falsum, & absurdum (a).

528. Hanc idiomatum communicationem propositus negarunt Nestoriani, qui ut S. Thomas bene advertit art. 4. „*voces, quæ dicuntur de Christo, dividere volebant hoc modo, ut ea, quæ pertinent ad humanam naturam, non dicentur de Deo, nec quæ pertinent ad divinam naturam, dicentur de homine.*” Unde Nestorius dixit: *Si quis Dei Verbo tentat passiones tribuere, anathema sit ... Catholici vero posuerunt, hujusmodi, quæ dicuntur de Christo, siue secundum naturam divinam sive secundum humanam, dici posse tam de Deo, quam de homine.* Unde Cyrillus dicit in Epist. ad Nestorium: *Si quis duabus personis, sive hypostasisib[us] eas, quæ in Evangelicis, & Apóstolicis conscriptionibus sunt, dividit voces, vel ea, quæ de Christo a Sanctis dicuntur, vel*

„*ab ipso Christo de semetipso; & aliquas quæ dem ex his homini applicandas crediderit, alicuias vero soli Verbo deputaverit, anathema sit*“ (b).

529. Eutychiani contra, cum in oppositum erroris incidissent, unicam tantummodo in Christo naturam admittentes ex duabus permixtam, & confusam, hanc communicationem idiomatum tam in concreto, quam in abstracto admittere cogebantur. Quamobrem non solum dicendum esse putabant: *Deus natus, passus, & mortuus est; sed etiam divinitas nata, passa, & mortua est.*

530. In hunc tam crassum errorem lapsus est Lutherus, docens, non solum idiomatum in concreto, sed etiam in abstracto factam esse communicationem; ita ut quædam attributa, quæ soli naturæ divinæ convenient, fuerint etiam naturæ humanæ communicata, atque inter alia ubiquitatem, seu ut magis aitant, *omnipræsentiam*. Ita hic Hæresiarcha aperte tradidit Sermonem, seu Confessionem in Cœna Domini. Quem postea erroris multis argumentis defendere nitus est Jo. Brentius, aliique rigidiiores Lutheri assecræ, contendentes totum fundamentum communicationis idiomatum in concreto esse communicationem naturarum in abstracto. Immo in ipsa celebri apud eos Concordiae formula anno 1580. ad tolleranda multa, & magna dissidia, quæ in Secta Lutherana ex ipsis ejusdem sectæ principiis necessario oriri debebant, & re ipsa exorta sunt, incredibili studio, & labore (quem inutilem fuisse infelix ejusdem Concordiae exitus demonstravit) confecta; fuit in Art. VIII. hic idem error insertus (c).

531. Verum ut erronea hæc sententia aliquo modo

(a) Aliqui majoris perspicuitatis gratia hanc communicationem dividunt in *cerbalem*, ac *realem*. Prima est aut per tropum: ut cum Christus Herodem vocavit *vulpem* Lnc. XIII. 32., aut per honorein, ut cum uxori mariti titulus honoratur. *Realis* est primo inter substantiam, & substantiam, ut in ferro ignito; secundo inter substantiam, & accidens, ut in aqua calida; tertio inter accidens & accidens, ut in Philosopho Musico. In ordine etiam supernaturali alia est communicationis substancialis, ut inter personas Trinitatis, quarum una est natura; alia personalis, ut in Christo Iesu; alia denique accidentalis, ut in justis, qui Deo per gratiam sanctificantem uniuntur, & vocantur *Fili[i] Dei*.

(b) Si credimus Lutheru[m], Zwinglius hanc idiomatum communicationem non minus negavit, quam Nestorius, loco ipsius suam *ανοίγειν* diversitatem, de qua ita Martinus loquitur (Zwinglius vocans Cingulum) in majori sua de cœna Domini Confessione Tom. II. Oper. edit. Witterberg. „*Hoc Cingulum vocat allæsim, cum aliquid de Divinitate Christi dicitur, quod tamen humanitatis proprium est, & contra: verbi gratia ubi in Scriptura dicitur: Omne hoc oportuit pati tibi Christum, & ita intrare in gloriam suam: Ibi nungatur Cingulum, quod vocalibus Christus hoc loco pro humana natura nominatur. Cave tibi, cave inquam ubi ab ista allæsi.*” Sed soleinne erat Lutheranus notam Nestorianismi trahere Zwinglianis, &

Calvinianis, qui vicissim par pari reddentes Lutheri doctrinam non immerito Eutychianismi accusabant, ut postea videbimus.

(c) Hujus controversiae prima origo reperitur ab Andrea Bodenstein, seu Carlostadio, qui dum Lutherus in arce Wartenbergensi lateret, ipsius doctrinam palam impugnare coepit; sed eo rursus comparente diris persecutionibus vexatus, atque exulare a Saxonia coactus, ad Ulricum Zwinglium in Helvetia se recepit, ubaque simul Lutheranorum sententiam de Omnipræseitate humanitatis Christi, qua voce, qua scriptis impugnavit, atque de hoc doctrinæ capite non minus, quam de alia praesentia realis Corporis Christi in Eucharistia acerrima inter Zwinglianos, ac Lutheranos controversia excitata est, quæ adhuc inter eos viget, ut vigent omnes aliae controversiae bene multæ, utpote quæ sine vivo, & infallibili Judice, quem obstinate admittere nolunt, finiri nequeunt. Pro Lutheri sententia tuenta innumeris Protestantes infeliciter desudarunt; præcipue autem duo Theologi Wittenbergici, Jo. Brentius edito opere, quod maxime a Lutheranis celebratur, *De personali unione duarum naturarum in Christo* &c. Tübinger 1561., & Jac. Andreæ pluribus libris, quos Psaltus recenset in *Instruct. in Hist. theol. litt. Part. II.* pag. 414. seq. Ad lites finiendas, que non parum Protestantium factioni obherat, institutum fuit colloquium Maulbronnense coram Friderico III. Electore Saxonico, & Christophoro Duce Wirtembergico;

modo probabilis redderetur, multis opus fuit uti argutias, ac subtilitatibus. Primo enim aliqui tria distinxerunt communicationis idiomatum genera, quorum primum est illud quod apud Sanctos Patres, omnesque Theologos semper obtinuit, nempe communicatio reciproca proprietatum utriusque naturae. Alterum genus vocant communioneum *άγνωστον*, seu dignitatum, qua volunt naturae humanae Christi fuisse communicatam ipsam Dei majestatem, ut attributa, quae vocant *ὑπερηφανία*, *activa*, nempe omnipotentiam, omniscientiam, & omnipresentiam. Tertia idiomata naturae humanae communicata appellant *άνοικομοτάτα*, seu efficientia; quatenus una natura agit cum communicatione alterius. Et cum haec duo postrema nomina essent Theologis prorsus inusitata, multum laboravit Chemnitius in Lib. de duabus naturis in Christo cap. 12., ut ostenderet, sin minus nomina, saltem res ipsas nec Sanctis Patribus, nec veteribus Theologis fuisse ignotas.

552. Sed multo magis laborarunt, ut notam Eutychianismi a se amolirentur, quam non solum Catholici, sed etiam Calviniani, & Zwingiani ipsis merito appingebant, quod scilicet duarum naturarum permixionem, ac confusionem in una Christi persona inducerent. Stos ad hoc conatus maxime contulit Joan. Schroederus in multis Libris de hac materia editis, præcipue autem in illo inscripto de Nestorianismo, & Eutychianismo. Atque hac in re ad invidiam declinandam non unquam iis locutionibus usi sunt, quibus non

videbantur a communii sententia multum abesse. Unde aliqui contendunt, hanc controversiam, tantis animorum motibus diu agitata, puram fuisse, putamque logomachiam, ad quam sopiaen-dam nihil intentatum reliquerunt ii, quos supra (in not.) nominavimus, Sam. Pufendorfius, duo Calixti, Pfaffius, & alii, ceteris omnibus acriter & pertinacissime resistentibus.

553. Inter recentiores Lutheranos, hanc Majorum suorum doctrinam magno conatu defendere aggressus est Jo. Franc. Buddeus in *Inst. Theol. dog. Lib. IV. cap. 2. §. 16.*, & seq., ubi primo monet, non esse eamdem rationem idiomatum, quæ a divina natura communicantur humanae, atque eorum, quæ ab humana in divinam derivantur: *Sola quippe divina natura permeat, & perficit humanam*. Deinde ita prosequitur: *Si quereras, quid illul sit, quod hoc modo humanæ naturæ est communicatum? Respondetur: tota majestas divina, hoc est, omnes proprietates divinae naturæ essentiales, cum operacionibus ex iis fluentibus, itemque cum dignitate & eminentia, quæ istam Majestatem semper comittatur*. Quam in rem verba ex Libro Concordie huc spectantia allegat, quibus assurrit, in humana Christi natura præter humanas proprietates inveniri etiam singulares, excellentissimas, maximas, supernaturales, impervestigabiles, ineffabiles, atque cœlestes prærogatiwas majestatis, gloriæ, virtutis, ac potentiæ.

554. Post autem distinguunt attributa divinitatis

ir-

quod per aliquot dies protractum est, & tandem sine ullo fructu direptum. Hujus colloqui historiam expeditat Joan. Andreas Schmidius in Tom. II. *Sagittarianæ Introduct.* pag. 1541. seq. Post hoc colloquium turbæ auctæ sunt inter ipsos Lutheranos, quorū alicui accusabantur, tamquam ad Calvinismum propenderent, & qui propterea vocari solebant *Crypto-Calviniani*, inter quos prius reponebatur Phil. Melancthon. Cum autem illorum numerus quotidie angereatur, ut huic malo se opponeret Jacobus Andreæ alterum in Saxonie colloquium cum Theologis Wirtembergensibus habuit; sed cum isti novos semper, ut novos rigidis Lutheranis errores objicerent, dissidia multipliata sunt, atque innuera ex utraque parte scripta prodierunt; quibus ut finis tandem imponeretur, famosus confectus est an. 1580. *Liber Concordie*, (seu ut verius a pluribus appellatus fuit *Liber Discorsi*, vel *Concordia Discorsi*), atque art. 8. insertum fuit absurdulum dogma *Omnipræsentia carnis Christi*. Sed iste potissimum articulus, intimo tota doctrina Lutherana de communicatione idiomatum validissime impugnata fuit, neandum a Catholicis, sed etiam a Calvinistis; contra quos eam mordicus defendere non destiterre Lutheri asseclæ, potissimum vero Mart. Chemnitius in Libro de duabus naturis in Christo &c. Lipsiæ 1580., quem illico impugnavit Lamb. Danæus, defendit vero Frider. Petri: atque ita bellum hoc Theologicum continuatum est usque ad nostram ætatem, novis semper sibi succendentibus ad pugnam utrinque partitis Scriptoribus; ut omnis iam evannerit illius profili-gandi spes apud illarum sectarum homines, qui omnia

nostræ Religionis dogmata in sacris litteris clarissime, potentissimeque contineri jactant, ut sole sint quarumcumque controversiarum Judices sufficietes.

Anno 1661. iterum Cassellis colloquium habitum est, præsentibus tribus Conciliaris Serenissimi Wihelmi VI. Hassiae Langavii, ubi speciatim de persona Christi, & idiomatum communicatione disputatum fuit, in quo tamen nihil aliud definiri potuit, nisi ut altera pars, non obstante mutuo dissensi, alteram toleret, nec dannet: enijs historiam exhibit memoratus supra Jo. Andreas Schmidius. Atque ex eo tempore coperunt nonnulli hanc quæstionem non fundamentalē reputare, ut Sain. Pufendorfius in *Jure feziali Divino*, duo Calixti, Georgius, & Ulrichs, pater, & filius, aliique, multis, & inutilibus editis ad pacem inter Protestantes restaurandam. Immo ut haec facilius restituieretur, aliqui eo progressi sunt, ut contendant, totam hanc controversiam, quæ per duo, & amplius sæcula præcipuorum inter Heterodoxos Theologorum ingenia torcit, & ad quam definitam tot Libri conscripti sunt, & tot disputationes instituta, putidam esse logomachiam. Hoc imprimis ostendere conatus est Christoph. Matthias Pfaffius Universitatis Tübingensis Cancellaris in *Alloquio ironico ad Protestantes Tübinger 1720.* (quod opus statim refutavit Mart. Chadenius). Pfaffius Lutheranus præcesserant Jo. Lud. Fabricius, & Jo. Alph. Turretinus Calvinistar. Sed huic sopiaenæ concertationi nullum aliud inveniri potuit remedium, quam *Tolerantismus*, & *Indifferentismus Religionis*; quem apud Heterodoxos nunc dominari ostendit T. I. pag. 294. seq.

ένεγκυτική, quæ operationem denotant, qualia sunt *omniscientia*, *omnipræsentia*, *potestas iudicium exercendi &c.* & *ένεγκυτη* *quiescentia*, seu quæ operationem divinam non denotant, qualia sunt *infinitas*, *immensitas*, *æternitas*, *simplicitas*; & postea sine ullis ambagibus prouinciatur, quæ ad priorem classem pertinent, *immediate de humana Christi natura prædicari posse*; non autem quæ posterioris ordinis sunt. Citerum enim controversiam recte dicitur, *humanaam Christi naturam*, vel quod perinde est, *Christum qua hominem*, esse *omniscium*, *omnipræsentem &c.*, at infinitam esse humanaam Christi naturam, immensam, æternam, simplicem, seu omnis compositionis expertem, nemo dixerit. Quibus diversitatis rationem aliquam afferre conatur, sed non talen, quæ possit ab accuratis Theologis probari. Quibus autem, & qualibus momentis evincere satagat, attributa divina *energitica immediate naturæ Christi convenire*, examinabimus diligenter, postquam *catholicum dogma communicationis idiomatum contra Nestorianos vindicavemus.*

PROPOSITIO I.

Admittenda est in Christo communicatio idiomatum in concreto.

555. Prob. primo ex sacris litteris, in quibus frequentissime Iesu Christo Filio Dei ea tribuuntur, quæ sunt hominis propria, non alia certe de causa, nisi propter hypostaticam duarum naturarum unionem. Sic Roman. I. 3. Filius Dei dicitur *factus ex semine David secundum carnem*. Cap. VIII. 52. *pro nobis traditus*. Ad Galat. IV. 5. idem Filius Dei dicitur *factus ex muliere*, 1. ad Corinth. II. 8. *Dominus glorie crucifixus*; & Act. III. 15. *Auctor vitæ imperfectus*. Sic pariter de Christo, ut homine, divina attributa prædicantur; ut cum Christus de se ipso dicit Joann. III. 15. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo*. Æternitatem quoque sibi idem Christus attribuit, dicens Joann. VIII. 58. *Antequam Abraham fieret, ego sum*. Et alia multa hujusmodi sœpe occurunt, quæ nullo alio sensu explicari possunt, quam per communicationem idiomatum; ut scilicet illa ipsa persona Iesu Christi, quæ secundum divinitatem dicitur, & reipsa est Filius Dei unigenitus, secundum humanitatem dicitur *ex semine David secundum carnem, facta ex muliere pro nobis tradita, crucifixu, & imperfecta*. Et rursus quæ secundum divinitatem recte dicitur *descendisse de cælo, & ab æterno fuisse*.

556. Præterea eadem idiomatum communicatio manifeste expressa est in Symbolo tam Nicæno, quam Apostolorum; in utroque enim dicitur *Filius Dei unigenitus natus ex Maria Virgine, passus, & sepultus*; quæ dici utique non possent,

nisi mutua esset utriusque naturæ idiomatum communitatio. Hoc arguento S. Cyrillus Nestorium premebat in sua secunda epistola, quæ fuit in Synodo Ephesina, aliisque posterioribus probata, inquit enim: *Sacra, & magna illa Synodus*, (Nicæna) *tradit, ipsum unigenitum Filium, naturaliter ex Deo Patre natum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem Pater omnia condidit, descendisse, incarnatum, & hominem factum, passum esse, tertia die resurrexisse, & ad cælos ascendisse*. Et in anathemat. 4., eidem epistolæ inserto, *Si quis, ait, duabus personis, sive hypostasiibus, eas, quæ in evangelicis, & apostolicis conscriptionibus sunt, dividit voces, vel ea, quæ de Christo a Sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso, & alias quidem ex his homini applicandas crediderit, alias vero soli Verbo reputaverit, anathema sit*.

557. Quorum omnium hanc Sanctus Thomas reddit rationem 2. Part. qu. 16. art. 4. „Quia „cum sit eadem hypostasis utriusque naturæ, „eadem hypostasis supponitur nomine utriusque „naturæ. Sive ergo dicatur homo, sive Deus, „supponitur hypostasis divinæ, & humanæ. „Et ideo de homine possunt dici ea, quæ sunt „divinæ naturæ, tamquam de hypostasi di- „vincæ naturæ; & de Deo possunt dici ea, „quæ sunt humanæ naturæ, tamquam de hy- „postasi humanæ naturæ.“

558. Ad omne autem erroris periculum præcavendum ita subdit Angelicus: „Sciendum, quod „in propositione, in qua aliquid de aliquo præ- „dicatur, non solum attenditur, quid sit illud, „de quo prædicatur prædicatum, sed etiam se- „cundum quid de illo prædicetur. Quamvis er- „go non distinguantur ea, quæ prædicantur de „Christo, distinguntur tamen secundum id, se- „cundum quod utrumque prædicatur. Nam ea, „quæ sunt divinæ naturæ, prædicantur in Chri- „sto secundum divinam naturam; ea autem, quæ „sunt humanæ, prædicantur de eo secundum hu- „manam naturam. Unde Augustinus dicit Lib. „de Trinit. cap. 11.: *Distinguimus, quid in „Scripturis sonet, secundum formam Dei, in „qua æqualis est Patri, & quid secundum for- „mam servi, quam accepit, in qua minor est „Patre. Et infra c. 13. Quid propter quid & „quid secun lun quid dicatur, prudens, & di- „ligens, & plus lector intelligit“*. Hactenus Angelicus cum magistro suo Augustino.

559. Obj. primo. Omnis propositio affirmativa in materia remota est falsa; puta si dicamus, Petrus esse Joannem; quamvis ambo simul conjungantur remote in natura humana; atque dux naturæ, humana, & divina infinite a seipsis distant: non ergo quæ convenienter uni, possunt de altera affirmari.

560. Resp. cum Sancto Thoma art. 1. ad 1. majorem propositionem esse veram, quando illa duo

duo remota non conjuguntur in uno supposito, sicut in exemplo allato Petri, & Joannis, quorum supposita sunt diversa; esse autem falsam, quando illae duæ formæ in uno supposito conjugantur, ut in una persona Christi conjugantur duæ naturæ, divina & humana. „ Et ideo, inquit „ Sanct. Doctor, hæc propositio *Deus est homo*, „ non est neque in materia remota, neque in ma- „ teria contingenti, sed in materia naturali, & „ prædicatur homo de Deo non per accidens, sed „ per se, sicut species de sua hypostasi, non ra- „ tione formæ significat per hoc nomen *Deus*, „ sed ratione suppositi (nempe divinæ personæ), „ quod est hypostasis humanae naturæ.“

541. Inst. Magis conveiuunt tres personæ di-“ vine ad invicem, quam humana natura, & di-“ vina: sed in Mysterio Trinitatis una persona non “ prædicatur de alia; non enim dici potest: *Pater* “ est *Filius*: ergo &c.

542. Respondet Angelicus ad 2., Tres perso-“ nas divinas convenire in natura, distingui ta-“ men in supposito: & ideo non posse de se in-“ vicem prædicari. In Mysterio autem incarnationis naturæ quidem, quia distinctæ sunt, de“ se invicem non prædicantur, secundum quod “ significantur in abstracto (non enim natura di-“ vina est humana), sed quia convenient in sup-“ positio, prædicantur de se invicem in concreto.“

543. Obj. secundo. Unio duarum naturarum in Christo comparatur unioni animæ, & corporis in tina hominis persona; dicitur enim in Symbolo Quicumque, vulgo Athanasiano: *Sicut anima rationalis, & caro unus est homo, ita Deus, & homo unus est Christus*; sed de homine dici non potest, *Anima est corpus, & reciproce, Corpus est anima*: ergo &c.

544. Resp. semper cum Angelico ad 5.: „ Quod „ *Anima*, & *caro* significatur *ut in abstracto*, „ sicut divinitas, & humanitas: *in concreto vero* „ dicuntur *animatum*, & *carneum*, sive *corpo-“ reum*, sicut & ex alia parte *Deus*, & *homo*; „ unde utrobius abstractum non prædicatur de“ abstracto, sed solum concretum de concreto.“

545. Obj. tertio. Quod prædicatur de Deo, non relative, sed absolute, convenit toti Trinitati, & singulis personis; sed hoc nomen *homo* non est relativum, sed absolutum; si ergo vere prædicatur de Deo, consequens erit, de tota Trinitate, & singulis personis illud posse prædicari; quod est manifeste falsum.

546. Respond. Sanctus Thomas. „ Hoc nomen „ *homo* prædicari de Deo ratione unionis in per-“ sona, quæ quidem unio relationem importat; „ & ideo non sequitur reglam eorum nominum, „ quæ absolute prædicantur de Deo ab æterno.“

547. Inst. Si vera est hæc propositio: *Homo*

est Deus, hec quoque erit vera; *Homo est Pater* aeternus; vel etiam hæc alia: *Homo est Trinitas*; potest enim sic esformari Syllogismus: *Ho-“ mo est Deus, sed Deus est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus: ergo homo est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*. Quod nemo nou videt, quam sit absurdum.

548. Resp. cum S. Thoma, hoc nomen *Deus* quando prædicatur de Patre, sumi non pro natura divina absolute, sed pro prima Trinitatis persona; & sic etiam quando prædicatur de Filio, ac de Spiritu Sancto. Cum autem nec prima, nec tertia Trinitatis persona humanitatem assumperit, nec de prima, nec de tertia dici potest: *Homo est Deus*. Bene vero dici potest *Homo est Deus*, quando Deus sumitur pro secunda persona, quæ in natura humana subsistit.

549. Obj. quarto. Fa, quæ conveniunt humanae naturæ, directe, & omnino iis opponuntur, quæ divinæ naturæ propria sunt: priora enim sunt finita, & imperfecta, alia vero infinita, & perfectissima: oportet igitur simul misceri finitum & infinitum, perfectum, & imperfectum; quod est impossibile.

550. Resp. Quinquain ratione personæ, quæ unica in Christo est, proprietates diversæ, & oppositæ de eodem Christo enunciantur, enunciantur tamen secundum diversas ejusdem Christi naturas: unde nulla est contradicatio, si dicatur: *Chris-“ tust secundum divinam naturam est infinitus, secundum autem naturalam humanam assumptam est finitus &c.* Vera enim oppositio est scilicet, quando de aliquo enunciantur contraria secundum eamdem rationem, non autem quando hæc enunciatio procedit secundum diversas rationes. Sic nulla est contradicatio, quando dicimus: *Homo secundum animam est spiritualis, & secundum corpus est carnalis*.

551. Dices: Assumi ita convenit humanæ naturæ, ut de Deo nullatenus prædicari possit: non ergo omnia idiomata communicantur.

552. Respond. cum S. Thoma art. 4. ad 5., quod „ assumi convenit humanæ naturæ, non ratione „ suppositi, sed ratione sui ipsius, & ideo non „ convenit Deo.“

PROPOSITIO II.

Non est admittenda in Jesu Christo communica-“ tio idiomatum in abstracto; nec propterea at-“ tribui potest humanæ Christi naturæ omnipot-“ entia, omniscientia, immensitas, seu ubiqui-“ tas, vel omnipresentia (a).

553. Prob. primo ex S. Joanne Damasceno, qui Lib. III. de fide orthol. cap. 4: doctrinam com-

(a) Aliqui Lutheranorum conquesti sunt de his vo-“ cabulis ubiquitatis, vel immensitatis, & nonnullis sub-“ Gazzaniga Theol. Tom. V.

tilibus cavillationibus persuadere voluerint, se admittere quidem omnipresentiam, non autem ubiquitatem,

communicationis idiomatum accurate, & dilucide exponit. Et primo communicationem in abstracto his verbis inficiatur: *Divinitatem itaque nominantes, ea que humanitati propria sunt, ipsi minime assignamus. Non enim passibilem, aut creatam Deitatem dicimus. Nec rursus carni, sive humanitati ea tribuimus, quæ Deitati proprie convenient. Neque enim carnem, sive humanitatem increatam dicimus. Post autem qualis sit hæc idiomatum communicatio, ita pergit docere: At vero cum de persona sermo est, siue ab utraque parte simul, siue ab altera tantum eam appellemus, utriusque naturæ proprietates ipsi imponimus &c.*

554. Id ipsum probatur hac evidenti ratione S. Thomæ 5. l. qu. 16. art. 5. „Ea, quæ sunt propter priam unius, non possunt vere de alio prædicari, nisi de eo, quod est idem illi (de quo propter prædicantur), sicut risibile non convenit (proprie) nisi ei, quod est homo. In Mysterio autem Incarnationis non est eadem natura divina, & humana, sed eadem est hypostasis utriusque naturæ, & ideo quæ sunt unius naturæ, non possunt de alia prædicari, secundum quod in abstracto significantur. Nominis vero concreta supponunt hypostasim naturæ; & ideo indifferenter prædicari possunt ea, quæ ad utramque naturam pertinent, de nominibus concrescens: sive illud nomen, de quo dicuntur, det intelligere utramque naturam, sicut hoc nomen *Christus*, in quo intelligitur, & divinitas unius gens, & humanitas uncta, sive solam divinam naturam, sicut hoc nomen *Deus*, vel *Filius Dei*: sive solum naturam humanam, sicut hoc nomen *homo*, vel *Jesus*. Unde Leo Papa dicit in epist. ad Palæstinos: *Non interest, ex qua Christus substantia nominetur, cum inseparabiliter manente unitate personæ, item sit & totus hominis filius propter carnem, & totus Dei filius propter unam cum Patre Deitatem*“. Ita Angelicus utramque nostram propositionem theologica ratione luculenter demonstrat.

555. Sed quantum pertinet ad immensitatem, ubiquitatem, vel omnipræsentiam Corporis Christi, facile est demonstratu, ea aperte sacris litteris opponi, quæ idem corpus, suæ divinitati conjunctum, certis tamen locis fuisse circumscriptum ostendunt. Celebris est historia suscitationis Laz-

ri, Jo. XI., ubi primo Christus annuncians Discipulis mortem Lazarī, inquit: *Gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum*. Deinde Martha dixit ad Jesum: *Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisse mortuus*; quod etiam soror ejus Mari iterum repetivit. Demum Jesus venit ad monumentum, ex quo Lazarum evocatum resuscitavit. Marci item XVI. 6. mulieribus sollicitis de corpore Jesu Angelus dixit: *Surrexit, non est hic: ecce locus, ubi posuerunt eum*. Postea saepius Discipulis apparuit in cœnaculo, & quibusdam aliis locis; & tandem ab ipsis discipulis recessit, & ferebatur in cœlum Lucæ ultim. 51.; vel ut dicitur Act. I. 9., *videntibus illis, elevatus est, & nubes suscepit eum*. Quibus postea dictum est: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis euntem in cœlum*. Ex quibus locis evidenter appetet, Christi humanitatem, non solum in statu exinanitionis ante resurrectionem, sed etiam in statu exaltationis post resurrectionem fuisse certis locis circumscriptam (a).

556. Facile est etiam, luculentis Sacra Scriptura testinoniis addere Sanctorum Patrum traditionem; quorum aliqui ut divinam Christi naturam immensam, ita ejusdem corpus circumscriptum dixerunt, ut Sanctus Hypolitus Martyr (apud Anastasiū Bibliothecarium in *Collectaneis*), qui Christum ait, *simul & immensum esse, intelligique Deum, & circumscriptum hominem*; & Sanctus Gregorius Nazianzenus in epistola prima ad Cledoniuū, Christum vocat *corporē circumscriptum, incircumscriptum spiritu*; ac denique Sanctus Joannes Damascenus Lib. III. de fide orthol. cap. 5. probat, duas Christi naturas fuisse inconfusas, & impermixtas, quia fieri non potest, ut eadem natura simul sit *mortalis, & immortalis, circumscripta, & incircumscripta*.

557. Alii vero Patres motum localem vere, & proprie Christo tribuunt secundum humanitatem, qui certe non potest cum immensitate, & omni præsentia coponi. Sanctus Ambrosius Lib. II. de fide cap. 4. expedit illa verba Joann. XVI. 28. *Exivi a Patre, & veni in munum; iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Neque enim Deus, inquit, de loco ad locum transit, qui ubique semper est. Ut homo est, qui vadit, i-*

vel immensitatem. Inanis profecto est hæc distinctio; sed ne controversia vergat ad voces, utemur & nos vocabulo omnipræsentia ab ipsis adoptato.

(a) Ut hæc testimonia cum sententia ubiquitatis concilarent Theologi Tübingenses distinxerunt inter eisdem *egregiis, & egregiis*, scilicet possessionem & usum. Illam semper in Christi humanitatib; ab usu vero istius divinae proprietatis Christum abstinnisse in statu *exinanitionis*. Quæ distinctio, ut prorsus commentitia, merito ab aliis *Ubiquistis* rejiciebatur. Ultius Tübingenses distinguebant omnipræsentiam ab o-

peratione, ac primam admittentes negabant humanitatem *ubique operari*, sed certis tantummodo in locis. Contra vero Theologi Giessenses ideam operationis ingredi dicebant ipsam definitionem omnipræsentia; quoniam nomine Canzius *De usu Philosophiae Leibnitiana*, in *Theologia* Tom. I. cap. 7. §. 138. dicebant, *operationem a præsentia tam non posse dividere, quam definitio a suo definito separari nequit*. Niunis autem longius esset omnes subtiles, otiosasque controversias re-censere, in quas defensores omnipræsentia delapsi sunt.

ipse qui venit. Denique & alibi dicit: Surgite, eamus hinc. In eo ergo vadi, & venit, quod est communis nobiscum.

558. Ab aliis testimoniorum Patrum afferendis supercedimus (videlicet possunt apud diligentissimum Petavium Lib. X. cap. 8. & 9.), immo addentes Sanctum Augustinum, qui in epistola 187. alias 57. illam Christi promissionem Latroni factam *Hoc mecum eris in paradyso, intelligendam esse vult non secundum il, quod homo erat, sed secundum id, quod Deus erat, propter hanc rationem: Homo quippe Christus, ait, illo die secundum carnem in sepulcro, secundum animam in inferno futurus erat; Deus vero idem ipse Christus ubique semper est. Et rursus: „Secundum diuinum hominem in terra erat, non in caelo, ubi nunc est, quando dicebat: Nemo ascenit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui est in caelo.“ Nonnulla alia opposita afferentur, ad rectam intelligentiam quorundam verborum Sacrae Scripturæ, quæ ab Adversariis objiciuntur.*

559. Objic. primo. Sanctus Paulus ab Coloss. II. 9. dicit, in Christo inhabitare omnem plenitudinem Divinitatis corporaliter. Nil clarius, inquit Lutherani, ad significandum, totam divinitatem esse in Christo cum omnibus attributis divinis, quæ neque ab essentia, neque a se invicem separari possunt. Præterea ipse Salvator noster idem confirmat apud Matth. XI. 27. inquiens: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, quæ quidem verba debent referri ad naturam humana, quia secundum divinam nihil ei poterat a Patre tradi. Cujus simile est, quod idem Christus dicit Joann. XVI. 15. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Ita Buddeus loco cit. §. 17.*

560. Resp. Hæc omnia, & si quæ sunt alia his similia, intelligi debere non de sola natura humana, sed de Christo, hoc est de persona divina subsistente in utraque natura, divina, & humana. Hinc non sine causa S. Paulus masculino genere utens dixit in ipso, idest Christo, habitare plenitudinem Deitatis; cum in Lutheranorum sententia debuisse ut genere feminino in ipso, idest natura humana. Illud autem adverbium corporaliter explicat S. Augustinus in Ps. LXVII. num. 23., ut intelligatur, unionem divinæ naturæ, & humanae factam esse, non umbraliter, sed corporaliter, idest solide, atque veraciter.

561. Ea autem Christi verba Matth. XI. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, intelligentur de æterna Verbi generatione, per quam habuit a Patre essentiam, & omnia attributa divina. Sed si quis velit ea detorquere etiam ad ipsum Christum, ut subsistentem in natura humana, debent hæc intelligi non de attributis divinis communicatis humanitati; sed potius de iis, quæ spectant ad regimen, & gubernationem Ecclesiæ, cuius erat caput; quo eodem sensu dicebat apud eundem Matth. XXVIII. 18. Data est mihi omnis potestas in*

cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes &c. Et ecce roboscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

562. Postrema Iesu Christi verba Joan. XVI. Omnia, quæ habet Pater, mea sunt, inepte prosus ad Jesu Christi humanitatem referuntur; num plusquam manifestum est, ibi Christum loqui de sua divinitate. Pronuntiavit enim Apostolis, se missum Spiritum sanctum, quem a se quoque procedere docet, sicut procedit a Patre, quia, inquit, *omnia quæcumque habet Pater, mea sunt;* unde infert: *Propterea dixi, quia de meo accipiet;* idest de meo esse, ac de mea substantia, ut alibi fusius a nobis explicatum est Tom. III. num. 105. seq.

563. Obj. secundo. Christus secundum humanam naturam fuit omniscius; atqui omniscientia est attributum divinæ naturæ; ergo etiam alia attributa, omnipotentiæ, omnipresentiæ &c. habuit. Major prob. primo ex S. Paulo, qui de Christo ad Coloss. II. 5. inquit: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Secundo Jo. II. 24. dicitur Christus novisse internas hominum cogitationes; unde subditur: Opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine. Tertio Petrus ap. Joannem XXI. 17. ita Christum allocutus est: Tu nosti omnia. Et multa alia reperiuntur in sacris eloquïs, quibus omnium rerum scientia Christo tribuitur.*

564. Resp. vel hæc testimonia accipi posse de Christo secundum naturam divinam, & tunc certe indicant scientiam infinitam, & comprehensivam, quæ est Dei essentiale attributum; vel etiam accipi posse de scientia animæ Christi, quæ etsi perfectissima fuit in suo genere, non fuit tamen infinita. Anima enim Christi a primo sue creationis momento unita Verbo, in ipso omnia videbat, quæ vident Beati Comprehensiones, & multo perfectius, quam alii, utpote majori lumine gloriæ perfusa, ut enim recte docet Angelicus hac 3. P. quæst. 10. art. 2., unusquisque intellectus creatus in verbo cognoscit, non qualem omnia simpliciter, sed tanto plura, quanto perfectius videt Verbum.... „Ad Christum autem, & ad ejus dignitatem spectant quodammodo omnia, inquantum ei subjecta sunt omnia. Ipse etiam est omnium judex constitutus a Deo, Dedit ei Pater potestatem iudicium facere, quia filius hominis est Joan. V. 27., & ideo anima Christi in Verbo cognoscit omnia existentia, secundum quodcumque tempus, & etiam hominum cogitatus, quorum est judex.“

565. Quod autem dicit Paulus ad Coloss. II. communiter a sanctis Patribus intelligitur de Christo secundum naturam divinam, quamvis possit etiam intelligi de scientia animæ Christi. Si secundum naturam divinam intelligatur, tunc significat altitudinem divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, de qua loquitur idem Apostolus ad Roman.

man. XI. 55., & quæ animæ Christi communicari non potuit. Si vero intelligatur de Christo secundum naturam humanam, scientiam animæ Christi significat perfectissimam quidem, sed finitam.

566. Aliud ex Joan. II. *Ipse sciebat, quid esset in homine ab Angelico loco mox cit. ita explicatur, ut possit intelligi, non solun quantum ad scientiam divinam, sed etiam quantum ad scientiam animæ ejus, quam habebat in Verbo.* Et certe non repugnat, tantam animæ Christi fuisse scientiam communicatam, ut etiam corda hominum scrutari posset: repugnat vero in anima creata infinitam recipi omniscientiam.

567. Postremum ex confessione S. Petri *Tu nosti omnia manifeste spectat ad naturam divinam, quam paullo antea confessus fuerat, dicens: Tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.* Quamvis si etiam referatur ad naturam humanam, minime probat, in ea fuisse scientiam infinitam omnium prorsus rerum, sed omnium eorum, quæ ad Christi regnum pertinebant.

568. Objicit tertio Buddeus multa Scripturarum loca ad probandum, humanæ naturæ Christi fuisse communicatam omnipotentiam. Matth. XXVIII. 18. Christus dicit, sibi *datam fuisse omnem potestatem in cælo, & in terra;* quæ certe potestas intelligi nequit de divina natura, cui nihil datum est; debet ergo intelligi de Christi natura humana. Hinc & Paulus ad Philipp. III. 21. illi tribuit efficaciam operationis (*ἐπέκτισιν*) qua possit subjecere sibi omnia; quod perinde est, ac si illi tribuisset omnipotentiam. Pari etiam ratione Apocal. V. 12. Agnus occisus, idest Christus secundum humanam naturam, dignus dicitur accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, seu omnia attributa naturæ divinae. Maxime autem notari debet potestas judicandi communicata Iesu Christo, prout homo est. Joan. V. 27. *Et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Hæc autem judicandi potestas summo Deo convenit, de quo dicitur Genes. XVII. 24.: *qui judicas omnem terram;* & infinitam rerum omnium notitiam exigit, ut judicium sit justum. Deinde Christo homini collata quoque fuit potestas vivificandi: Joan. V. 21. *Sicut Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius,* quos vult, vivificat; & vers. 26. *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso;* ut scilicet intelligamus ipsissima æterni Patris attributa fuisse Filio communicata.

569. Resp. Hæc, & alia quædam, quæ Protestantes operose agglomerant, minime sufficere, ut eredamus, finitæ, & creatæ Iesu Christi humanitati fuisse communicatum infinitum omnipotentiam divinæ aributum. Primum enim de potestate, quam Christus sibi datam fuisse dicit in cælo, & in terra Matth. XXVIII. jam supra explicatum est

num. 561.; de iis quæ spectant ad institutionem, & gubernationem Ecclesiæ, cuius factus est caput, prout dicit Apostolus ad Coloss. I. 18. *Ipse est caput corporis Ecclesiæ ut sit in omnibus primatum tenens.*

570. Quod vero additum est ex S. Pauli epistola ad Philipp., explicatur a S. Thoina in Comment. de virtute divinitatis, quæ in Christo inhabitat; & de qua etiam intelligitur illud Psalmi: *Omnia subiecisti sub pedibus ejus,* quod S. Paulus asserit in epist. ad Corinth. XV. 26., ut ostendat, omnia subjecta esse Christo propter potentiam Patris, quæ eadem est etiam in Filio, prout ipse Christus testatur Joan. V. 19. *Quæcumque ille (Pater) fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Ita etiam huic locum de divina Christi natura, cui utique competit omnipotentia, sancti Patres interpretati sunt. Quod si aliquis pertinaciter vellet, id de humana Christi natura esse intelligendum, minime repugnabo, dummodo per amplissimam potestatem eidem communicatam non veniat ipsa divina omnipotentia, enijs creata Christi humanitas capax non erat, sed alia finita, scilicet tanta quantam humana Christi natura accipere poterat.

571. Eundemque sensum reddunt verba Apocalypsis, videlicet agno, qui occisus est, fuisse a Deo Patre omnia ea dona liberaliter concessa, quorum erat capax, *virtutem scilicet, divitatem;* seu potius, ut græcus textus habet, *τάξιον,* divinitas; quomodo etiam Primasius, & aliqui veteres legerint &c.; non autem ipsa attributa divina, quæ infinite superant omnem creatam capacitatem.

572. Potestas judicandi homines potuit utique Christo ut homini communicari; & æquum etiam videbatur, ut in extremo judicio homines judicandi suum judicem propriis oculis viderent: sed hæc potestas in Christo ut homine non est infinita, quemadmodum est infinita in Christo, ut Deo. Nec etiam exigit scientiam infinitam, sed solum eam, qua omnia cognoscantur, quæ ad judicium pertinent. Sane Christus Jesus hanc judicandi potestatem contulit Apostolis, qui sedebunt super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel; quin tamen aliquis suspicetur, eis fuisse collatam ipsam supremam, & infinitam Dei potestatem, cuius nulla creatura est capax. Ceterum S. Augustinus Tract. XXI. in Joan. num. 15. T. III. P. II. bene observat, non Filium hominis solum nos judicaturum, sed etiam Patrem; sed *Pater occultus erit, Filius manifestus.*

573. Iten S. Augustinus in eodem Tract. XXI, num. 10. agens de virtute Christi *vivificandi mortuos,* illam refert ad divinam Christi naturam, a Patre ipsi communicatam; qua sola poterat Christus miracula facere. *Sicut homo, invocat Patrem:* *sicut Deus, facit cum Patre.* Et sic etiam idem S. Doctor Tract. XXII. num. 9. explicat verba illa: *Sicut Pater habet vitam in semetipso,* &c.

&c., de Christi natura divina, inquietus: *Christus in semetipso habet vitam, scut Pater, quia est Verbum Dei.* Et num. 10. „Quod dicitur, de-“ dit Filio, tale est, ac si dicereatur: *genuit Fi-“ lium; generando enim dedit.*“

574. Dices. In Christo secundum humanam na-
turam fuit potestas dimittendi peccata. Ipse enim
Christus Matth. IX. 6. dicebat quibusdam Seribis:
Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet po-“ testatem in terra dimittendi peccata &c. Atqui
dimittere peccata est attributum proprium Dei,
qui Isaiae XLIII. 25. dicit: *Ego sum ipse, qui“ deleo iniquitates tuas: ergo &c.*

575. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 10. art.
11. ad 2., *Filiu hominis, nempe Christum ha-“ btere potestatem dimittendi peccata, non virtute“ humanae nature, sed virtute nature divina;* in
qua quidem natura divina consistit potestas dimit-
tendi peccata per auctoritatem; in humana an-
tem natura consistit instrumentaliter, & per mi-
nisterium. Hinc sancti Patres contra Arianos ex
hac ipsa Christi potestate recte colligebant, ipsum
esse verum Deum. Ita S. Ireneus Lib. V. contr.
Hær. cap. 17. Christum Deum sinnit & hominem
fuisse ostendebat, ut quomodo homo, compassus
est nobis; tamquam Deus misereatur nostri, &
remitat nobis debita nostra.

576. Objecit quarto Buddeus quæcumque ex
Scripturis contradicere potuit ad omnipresentiam hu-
manitatis Christi comprobandum, declarans, se
non loqui de omnipotentia absoluta, prout nuditam
άποροτας presentiam importat; sed de omni-
presentia modificata eum ἐπεγείᾳ, se operatione
divina conjuncta (a). Primo celebris est illa pro-
missio Christi Domini Matth. XVIII. 20. *Ubi sunt“ duo, vel tres congregati ... ibi sum in medio eo-“ rum.* Secundo alia est promissio ejusdem Jesu
Christi facta Apostolis apud eundem Matth. XXVIII.
20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque“ ad consummationem saeculi.* Tertio S. Paulus
Ephes. I. 22. seq. dicit, Christum datum esse ca-
put supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus
ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus
adimpletur. Et clarius cap. IV. 10. Qui descen-
dit, ipse est & qui ascenlit super omnes cœlos,
ut impletet omnia. Deinum & a sessione
Christi ad dexteram Dei Buddeus argumentum tra-
hit pro stabilienda omnipresentia; per dexteram

enim Dei non certus aliquis locus, sed divina,
atque infinita maiestas significatur; ut quando
Matth. XXVI. 64. dicit Christus: *Vulebitis filium“ hominis sedentem a dextris virtutis Dei.* Et re ipsa
S. Stephanus Act. VII. 53. *vita gloriam Dei, &“ Iesum stantem a dextris Dei.*

577. Resp. ad primum, & secundum, illam
præsentiam, quam Christus iis promisit, qui fuerint
in nomine ejus congregati, tum Apostolis mis-
sis ad docendum omnes gentes, non esse corpo-
ream, sed spiritualem, & virtutis, qua nemppe
Christus audit orationes eorum, qui in nomine
ejus congregantur, eisque praesto est sibi protec-
tione, & praesidio, ut in primo loco objecto ex Matth.
XVI. In alio autem loco manifeste significare voluit
eam præsentiam, quam Apostolis, eumque successo-
ribus præstiturus erat, ne in verbi Dei prædicatio-
ne errarent; quemadmodum explicuimus in I. Tom.

578. Ad tertium. Non apparet, quid Ubi qui-
stæ extundere possint ex iis Apostoli verbis: *Et“ plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimple-“ tur.* Obscurus quidem est ille locus, & intellectu
difficilis, ut fatentur Interpretes; sed nullo modo
indicit, aut indicare potest omnipræsentiam natu-
ræ humanae Christi, cuius ibi nec vola est, nec
vestigium. Ibi enim Apostolus agit de Christo capite Ecclesiæ, quæ est corpus ejus mysticum:
postrema autem illa verba: *Plenitudo ejus, qui“ omnia in omnibus adimpletur,* vel possunt intel-
ligi active hoc modo: Quæ eadem Ecclesia est
plenitudo, & complementum ejus, scilicet Christi
capitis, qui omnia in omnibus adimplet, nem-
pe influxu suo. Vel passive hoc sensu, qui Christus
in omnibus suis membris adimpletur. Nisi
enim, ut inquit Chrysostomus hunc locum expli-
cans, nisi nulli in Ecclesiæ mystico corpore nu-
merentur; & sit alius quidem manus, alius ve-
ro pes, alius denique aliqua alia corporis pars,
neque est integrum corpus, neque impletur, aut
perficitur caput. Hinc etiam idem Apostolus in
infra cap. III. 18. optat, ut fideles impleantur in
omnem plenitudinem Dei.

579. Facilior est explicatio aliorum verborum
cap. IV. ejusdem epistole ubi dicit Apostolus,
Christum ascendisse super omnes cœlos, ut im-
pleret omnia, scilicet quæ de eo fuerant a Pro-
phetis prænunciata; unde etiam Lucæ XXIV. 44.
Christus iam iam ascensurus in cœlum dicebat
Di-

(a) Non quasi natura humana Christi sit ubique per
solam operationem, sed per scientiam, & potentiam,
prout omnia cognoscit, & omnia ubique operatur. Sed
vult, Christum secundum humanam naturam in se,
& quæ ipsam substantiam spectatam, omnibus rebus
creatus actu præsentem esse. Memorat post controver-
siam natam inter Protestantes, an ad sentia ista huma-
nae Christi nature (omnibus rebus) cum divine essen-
tiae absentia numero eadem sit an diversa? Eandem
numero esse dicatur, etiam natura humana ideo sit
cum natura divina, ut Eutychiani delirarunt. Cum e-
nam immensitas, sed omnipräsentia divina idem pro-

sue sit cum essentia, si omnipräsentia humanae natu-
ræ Christi eadem numero sit, ac divina omnipräsen-
tia, etiam idem erit cum natura divina. Contra vero
ali dicebant, si omnipräsentia humanae naturæ non
eadem numero sit, ac omnipräsentia divina naturæ,
sequitur in Christo duplice esse omnipräsentiam, at-
hiam nemppe divina naturæ, aliam humanae. En in quas
ambages inciderint assertores ubiqutatis naturæ hu-
manaæ Christi! Quæ tamen difficultates etiam militant
de aliis attributis divinis omniscientia, omnipotencia
&c.: quæ naturæ humanaæ Christi communicata esse
volunt.

Discipulis suis: *Necesse est, impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.* Ita S. Thomas. Veruata men si quis velit hæc verba intelligere etiam de omnibus locis, de quibus in præcedentibus versiculis Apostolus locutus fuerat, non abnuam; dummodo hæc impletio non intelligatur de corporali omnipræsentia, sed quod Christus replete omnia potest in dominationis sue.

580. Postremum de sessione Jesu Christi ad dexteram Patris ita explicatur a S. Thoma 5. P. quæst. 56., quæ tota est de hac materia, ut possit priuio dici de Christo secundum naturam divinam; & tunc una cum Jo. Damasceno vocabulo paternæ dexteræ intelligitur *divinitatis honor, & gloria*, in qua Filius Dei, Patri substancialis, a tota æternitate sedet. Secundo autem de Christi natura humana, quæ sedet ad dexteram Patris, idest in bonis paternis prioribus præ ceteris creaturis, idest in majori beatitudine, & habens judiciarium potestatem. Hæc est etiam expositiæ, quam tradit S. Augustinus, tum in Lib. de *Symbolo* cap. 4. Tom. VI., tum in Psalnum CIX. Tom. IV. Digua est, quæ legatur tota illa questio 58. S. Thomæ.

581. Obj. quinto ex sanctis Patribus. S. Cyrius in epist. prima ad Successum, *Dei*, inquit, *ut dixi, proprium corpus existens, omnia humana transcendit, non alia ratione, nisi per divinorum attributorum communicationem.* Item Lib. XII. in Joann. cap. 52. de Christo ita loquitur: *In singulis partibilibus transiens Unigenitus, & animas, & corpora eorum per carnem suam sanctificans imparabiliter, atque integræ in omnibus est, cum unus ubique sit, nullo modo divisus.* Nil clarius ad significandam Christi ubiquitatem. Secundo S. Hieronymus in Lib. contra Vigilantium Tom. II. ait, *Agnum Dei Christum ubique esse;* & in epist. 50. ad Marcellam, quæ ab ipso fuerat sciscitata, an Christus post resurrectionem per illud 40. dierum intervallum aliquando ascenderet ad cœlum, scribit, non opus habuisse ascendere, & descendere, *quia ubique est.* Tertio S. Ambrosius Lib. VII. in Lucam n. 85. Christum alloquens: *Licet, inquit, ubique sis semper, & stans in medio nostrum, non cerneris a nobis:* erit tamen tempus, quo univera caro te aspiciat revertentem. Ac denique S. Jo. Damascenus Lib. III. de fide orthod. cap. 14. *Divinitatem dicit corpori prærogativas suas imperitam fuisse.*

(a) Prima causa statuendi ubiquitatem corporis Christi Lutheri videtur fuisse dissidium exortum inter eum, ac Zwinglium de præsentia reali ejusdem corporis Christi in sacra cena. Cum enim Zwinglii objicerent, impossibile prouersus esse, ut Christi corpus eodem tempore in cœlo esset, & in cena, Lutherus respondit, Christi corpus beneficio unionis hypostaticæ esse ubique. Postea tamen Lutheri asseclæ a Zwing-

582. Resp., In primo loco S. Cyrillum tribuere Christi humanitatæ dona particularia, & eminentiora, quæ nulli creatæ naturæ concessa unquam fuere, ac propriea vere dicere, corpus Christi talibus donis exornatum *omnia humana transscendere.*

583. In alio autem loco S. Pater explicat Jesu Christi præsentiam in Sacramento Eucharistiæ, quæ præsentia non oritur ex Lutheranorum ubiqutate, sed ex speciali virtute verborum consecrationis (a).

584. Ad S. Hieronymum. Primo loco Doctor maximus refutabat impium Jovinianum, qui Sanctorum reliquiis debitum denegabat cultum, quia vel in sinu Abraham, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei eorum animæ considerabant, nec poterant de suis tumulis exire, & ubi voluerint, esse præsentes. Ad quam insaniam refellendam affert ea verba Apocalypsis XIV. 5.: *Sequuntur agnum, quocumque videntur, & postea subdit: Si agnus ubique, ergo & hi, qui cum agno sunt, ubique esse credendi sunt.* Jam vero si his verbis voluisset Hieronymus Christi ubiquitatem significare, sequeretur, hanc ubiquitatem etiam Sanctis concedere, quod nemo somniavit. Nihil ergo aliud voluit S. Doctor, quam animas Sanctorum, sicut & Christum Dominum, esse nobis præsentes ad excipiendas orationes nostras, non præsentia reali, sed spirituali.

585. In alio autem loco Hieronymus manifeste loquitur de natura divina Jesu Christi, quam ubique esse pluribus veteris testamenti locis luculentiter demonstrat; unde infert, ambigendum non esse, etiam ante resurrectionem sic in Dominico coro *habitasse Deum Verbum*, ut & in Patre esset, & cœli circulum clauderet, atque in omnibus infusus esset, & circumfusus, idest ut cuncta penetraret interior, & contineret exterior. Stultum est igitur illius potentiam unius corpusculi parvitate finire, quam non capit cœlum &c.

586. Etiam S. Ambrosius de divina Christi natura est intelligendus, secundum quam ubique est, & licet invisibilis, non longe est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, movemur, & sumus Act. XVII. 27. seq.

587. Demum Sanct. Jo. Damascenus nihil aliud vult, quam humanæ Christi naturæ fuisse vim, & efficaciam ad nos redimendos in passione impertitam; dixerat enim quasi immediate antea: *patienti carni conjuncta erat divinitas, impassibilis*

*glianis pressi dixerunt, Christi corpus esse in sacra cena, non propter attributum omnipræsentia, sed ex vi verborum consecrationis, & conquesti sunt de Hospiñiano, Jac. Basnagio, aliisque Calvinistis, quod Lutheri doctrina fraudulenter explicaverint. Ita inter alios Matth. Christoph. Pfaffius in *Animadversionibus in Jac. Basnagi historiam religionis Ecclesiarum*. Sed de suis privatis dissidiis ipsi viderint.*

lis perseverans passionesque salutares reddens, & perficiens. Vide sup. n. 529.

588. Obj. sexto ex ratione. Quæ sunt humanae naturæ, prædicantur de Filio Dei in concreto, ut probatum est Propos. I.; sed Deus est ipsa sua natura: ergo ea quæ prædicantur de Filio Dei in concreto, possunt etiam de ejus natura prædicari in abstracto. Sic etiam recte concludi protest: *Christus est Verbum divinum; sed Verbum divinum est ubique: ergo etiam Christus est ubique.*

589. Respondet S. Thomas art. 5. ad 1.: „ In divinis realiter est idem persona cum natura; & ratione hujus identitatis divinae natura prædicatur de Filio Dei, non tamen est idem modus significandi: & ideo quædam dicuntur de Filio Dei, quæ non dicuntur de divina natura, sicut dicimus, quod Filius Dei est genitus; non tamen dicimus, quod natura divina sit generata. Et similiter in mysterio incarnationis dicimus, quod Filius Dei passus est; non autem dicimus, quod divina natura sit passa“. Ex qua S. Thomæ doctrina facile solvitur paralogismus objectus. Christus enim est Verbum divinum secundum divinam naturam, & personam, & secundum hanc est ubique; non autem est Verbum divinum secundum naturam humanae; quamobrem neque secundum hanc est ubique.

590. Hinc etiam quædam explicanda sunt, quæ apud Patres nonnumquam occurruunt: ut illud Fulgentii: *Divinitatem esse crucifixam secundum carnem*; quod ipse ita explicat in respons. 2. ad Ferrandum, quia *Christus est sua divinitas*. Eodemque sensu Ecclesia canit: *Mors mortua tunc est, quod mortua vita fuit; quia Christus propter identitatem naturæ divinæ cum persona appellatur vita.*

591. Sic pariter a S. Cyrillo, Athanasio, & aliis nonnullis dicta est natura divina *incarnata*, non quasi sit in carnem conversa, aut carni sint ejus attributa communicata; sed quia natura divina unita est alteri in persona, & ratione hujus unionis & divina natura dicitur *incarnata*, & natura humana *deificata*, ut ait S. Thomas hic ad 2. Vide etiam q. 2. art. 2.

592. Inst. primo. Ea, quæ sunt divinae naturæ, convenient humanae naturæ in Christo, sicut cognoscere futura, & habere salutiferam virtutem; pari ergo ratione ea, quæ sunt humanæ naturæ, poterunt dici de divina: adeoque &c.

593. Resp. cum S. Thoma ad 5. „ Ea, quæ sunt divinae naturæ, dici de humana natura, non secundum quod essentialiter competunt divinae naturæ; sed secundum quod participative derivantur ad humanam naturam: unde ea, quæ participari non possunt a natura humana (sicut esse incretam, aut omnipotentem) nullo modo de humana natura dicuntur. Divina autem nihil participative recipit ab humana natura, & ideo ea, quæ sunt humanae naturæ,

„ nullo modo possunt dici de divina natura “.

594. Inst. secundo. Nihil obstat, proprietates naturæ divinæ communicari naturæ humanæ, quia tamen ultraquæ natura miscetur, aut confundatur. S. Jo. Damascenus Lib. III. de file orthod. cap. 15. ex Basilio, Maximo, aliusque veteribus assert simile exemplum ferri igniti, cui proprietates ignis comunicantur, quin tamen ejusdem ignis natura cum natura ferri commisceatur, aut confundatur.

595. Resp. Inieptum esse hoc ferri igniti exemplum ad id comprobandum, quod Heterodoxi contendunt; neque enim omnes ferri proprietates remanent, quando ab igne intume peraditur; ut patet in nigredine, puritate, frigiditate, que igne penetrante recidunt. Aptissimum autem est illud exemplum, prout fuit a Sanctis Patribus adhibitum, ad ostendendum modum, quo utraq[ue] natura in Christo cum communione alterius suas operationes exercebat. Aduictus Damascenus loco laud. „ Sed & in carenti gladio, inquit, uti tum ignis, tum ferri naturæ servantur, ita & diversæ actiones, & earum effecta. Nam & ferrom secandi, & ignis urendi vim habent; ut sectio quidem actionis ferri opus sit, ustio autem ignis: ac disserimen eum in ferri ardeanti sectione, tum in secta ustione servatur; tamen post hujusmodi unionem, nec ustio citra sectionem sit, nec sectio sine ustione. Nec quia duplex est naturalis actio, duos proinde carentes gladios dicimus; nec tursus quia unus duntaxat incensus est gladius, ob eam causam substantialem horum distinctionem confundimus. Eodem modo in Christo quoque &c.“

596. Inst. tertio. Christi humanitas hypostaticæ est unita naturæ divinæ: ergo fieri nequit, ut alicubi sit natura divina, ubi non sit etiam humana; alias non esset unita toti naturæ divinæ, sed ejusdem parti, quod dici nequit.

597. Resp. Quamvis natura humana unita sit nodo indissolubili naturæ divinæ, non tamen haec unio talis est, ut natura humana totam permeat naturam divinam, sic natura divina totam permeat humnam, eamque infinite excedit. Hinc dici quidem potest, ubicumque est natura humana, ibi esse etiam divinam, non tamen e converso. Praetclare S. Augustinus ep. 187. ad Dardannum cap. 3. postquam probasset, Christi humanitatem unum esse in cœlo, subdit: *Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus...* *Una enim persona Deus, & homo est, & utrumque est unus Christus Jesus: ubique per id, quod Deus est, in cœlo autem per id, quod homo.*

598. Ergo, inferunt Lotherani, alicubi dici poterit, divinitatem non esse humanitati coniunctam, scilicet in omnibus iis locis, ubi non invenitur humanitas.

599. Resp. neg. cons.; & in eo falluntur Adversarii, quod hypostaticam unionem intelligant, quia-

quasi per localem coexistentiam; ut propterea ubicumque non existit humanitas, neque existat illa indissolubilis unio. Sed recta fides docet, illum unionem ineffabilem ita in persona factam esse, ut natura humana nullibi existere possit, nisi conjuncta persona Verbi; quamvis persona Verbi immensitate sua ibi etiam inveniatur, ubi non est humanitas, eidem tamen humanitati semper conjuncta, quam nunquam dimisit. Hujus rei aliquam imperfectam similitudinem habere possumus in anima nostra; cum enim sit forma substantialis corporis, corpus nullibi esse potest sine anima; anima tamen cogitationibus suis quodammodo immensa, extra corpus longe, lateque intelligendo vagatur, quin aliquando suum corpus deserat.

C A P U T VI.

De regulis quibusdam ad doctrinam communicationis idiomatum recte intelligendam; & de nonnullis quæstiunculis.

600. Quamquam aliqui plures, alii pauciores hujusmodi regulas constituant, omnes tamen in iis consentiunt, quæ præcipuae sunt. Harum prima & fundamentalis est, ut utriusque naturæ proprietates, seu idiomata semper prædictentur de hypostasi, seu persona Christi; non autem proprietates unius naturæ tribuantur alteri naturæ: unde vera est hæc propositio: *Deus est homo, & homo est Deus;* non autem hæc: *Deitas est humanitas,* vel contra. Cavendum tamen est, ne in istis propositionibus suppositum *creatum* significetur, quod in mysterio Incarnationis nullum est. Quamobrem hæc propositio admitti non potest. *Homo factus est Deus;* quia fieret sensus, humanam personam assumpsisse naturam divinam, quod falsum est.

601. Secunda regula est, ut persona possit etiam ab una tantum natura denominari; ut Christus recte dicatur in quibusdam locis S. Scripturaræ *Filius hominis;* in aliis *Filius Dei;* & propter hanc regulam veræ sunt etiam propositiones, quæ videntur contradictoriaræ, ut enim dicitur Christus *passibilis, & impassibilis, creatus, & increatus &c.* Neque enim hujusmodi propositiones proprie sunt contradictoriaræ; quia enunciantur quidem de eadem persona, sed non secundum eamdem naturam. De Christo inquit S. Ambrosius *de Incarnat.* cap. 5.: *Ilem patiebatur, & non patiebatur: moriebatur, & non moriebatur: sepeliebatur, & non sepeliebatur: resurgebat, & non resurgebat.* Et Sanctorum Patrum libri pleni sunt hujusmodi locutionibus, quæ non aliam quam verborum contradictionem exprimunt. Vide supra num. 526.

602. Tertia regula, ut nomina abstracta unius naturæ non possint prædicari de alia ueste in abstracto, neque in concreto. Sic dici nequit: *Ho-*

mo est divinitas; vel divinitas est homo; quia fieret sensus, unam Christi naturam esse in aliam conversam.

603. Quarta regula est, ut cum idiomata utriusque naturæ attribuuntur personæ, propositiones *affirmativæ* semper veræ sint; non autem semper veræ sint, quando negantur; ut si quis dicat: *Filius Dei passus non est.* Quamvis enim verum sit, Filium Dei non esse passum secundum naturam divinam, propositione tamen absolute proleta, removet attributum passionis a persona Christi; quod est falsum. Hujus discriminis illa est ratio, omnibus nota, quod particulas negativaræ sint *malignantis naturæ*, ut prædicatum totum removant a subjecto; ut cum absolute dicitur *Filius Dei passus non est,* obvius sensus resultat, ut neque in divina, nec in humana natura sit passus; quod est falsum. Quapropter similes propositiones exponendæ sunt cum aliqua modificazione, ex. gr. *Filius Dei non est passus, mortuus, sepultus in natura divina.* Quæ regula addendi claras expositiones etiam in iis propositionibus adhibenda est, quæ licet in se veræ sint, possunt tamen, & solent ab hereticis in prayuum sensum trahi, ut istæ *Christus est creatura, vel est servus.* Vide, quæ de illa propositione *unus de Trinitate passus est* dicta sunt supra n. 96. seq.

604. Quinta regula præcipit, ut distinguantur idiomata, quæ per se convenient naturæ & propteræ dicuntur *naturalia*, ab aliis, quæ non convenient Christo, nisi secundum quamdam habitudinem, ut cum dicitur *factus pro nobis maledictum, aut peccatum:* hæc enim prædicta non sumuntur proprie, sed Christo attribuuntur per quamdam habitudinem, quatenus Christus poenas nostris peccatis debitas habuit.

605. Sextam regulam Scholasticis suppedavit Scotus in III., respondens haic subtili cavillationi. *Si Deus est factus homo: ergo Deus est factus Deus.* Consequentia prob., quia propter unionem naturarum est communicatio idiomatum, & ita sicut occidens hominem, occidit Deum, ita si factus est homo, factus est Deus ... Nempe regula est, ut communicatio idiomatum solum locum habeat posita unione naturarum; quæcumque igitur exprimunt ipsam unionem, ut in opposita subtili cavillatione, a lege communicationis excipiuntur; ut proinde colligi nequeat, si *Deus factus est homo,* hoc est unitus homini, *Deus factus est Deus,* nempe unitus Deo.

606. Postrema regula est, ut communicatio idiomatum intelligatur substantialiter, quia unio utriusque naturæ fuit substantialis: non autem moraliter, aut accidentaliter, quo sensu etiam Nestorius idiomatum communicationem facile admisisset. His autem præmissis quædam quæstiones breviter resolvendæ sunt, quas noster S. Præceptor proponit, & quarum explicatio mirifice inservit ad hanc difficultem materiam illustrandam.

Quærit primo Angelicus Præceptor in art. 1. q.

16., an sit vera hæc propositio, *Deus est homo?*

607. Respondet autem, hanc propositionem ab omnibus Christianis concedi, non tamen ab omnibus secundum eamdem rationem. Quidam enim, ut Manichæi, Verbum Dei hominem esse dixerunt, non verum, sed similitudinarium, ponentes Filium Dei assumptissime carnem phantasticam. Alii, ut Photiniani, veritatem carnis admittentes in Christo, veram negabant Divinitatem. Alii deinde, ut Nestoriani, concedebant veritatem propositionis, quantum ad utrumque terminum, non tamen salvabant veritatem prædicationis, quia voliebant, hominem prædicari de Deo solum per quandam conjunctionem vel dignitatis, vel auctoritatis, vel etiam affectionis, aut inhabitationis.

608. „ In similem errorem, subdit Angelicus, „ incident quicunque ponunt duas hypostases, „ vel duo supposita in Christo. “ Vide supra n. 92. (a).

609. His autem explosis erroribus ita quæstionis respondet: „ Supponendo secundum veritatem catholicæ fidei, quod vera natura divina unita est cum vera natura humana, non solum in persona, sed etiam in supposito, vel hypostasi, dicimus, hanc propositionem esse veram, & propriam, *Deus est homo*, non solum propter veritatem terminorum (quia scilicet Christus est verus Deus, & verus homo), sed etiam propter veritatem prædicationis &c.“

Quæres secundo, an sit vera hæc propositio *Homo est Deus?*

610. Respondet Angelicus quæst. 16. art. 2., hanc propositionem esse veram, & propriam. Hoc enim nomen *homo* potest supponere pro qualibet hypostasi humana; & ita potest supponere pro persona Filii Dei, quam dicimus esse hypostasim humanæ naturæ. Manifestum est autem, quod de persona Filii Dei vere, & proprie prædicatur hoc nomen *Deus*: unde reliquitur, quod hæc sit vera, & propria: *Homo est Deus*.^{a)} Hoc tamen nomen *Deus*, quod sensu jam explicato prædicatur de homine, debet restriungi ad personam Verbi, quia solum *Verbum caro factum est*.

611. Neque vero quis inferat, ex hoc sequi, nobis recentem esse Deum; quod & per se absurdum est, & opponitur illis verbis Psalmi LXXX. 9. *Non erit in te Deus recens*. Non inquam; ex doctrina enim hactenus exposita, non admittimus Deum recentem; sed dicimus, Verbum quod erat in principio, idest ab æterno, carnem esse factum, ac propter ea verum esse, quod *homo est Deus*: ut tota novitas, & unitatio sit in natura assumpta in consortium divinitatis, non in natura, aut persona divina.

„ Quæres tertio, utrum Christus possit dici *homo Dominicus?*“

(a) Id negavit Petavius Lib. IV. *De Incarn.* c. 12. num. 3. Sed vindicias Sancti Thomæ egit P. Bern. de Gazzaniga Theol. Tom. V.

612. Negat S. Thomas art. 5., ubi ita ratiocinatur: „ Cum dicitur homo Christus Jesus, desi- „ gnatur suppositum æternum, quod est persona „ Filii Dei, propter hoc, quod est unum suppo- „ situm utriusque naturæ. De persona autem Fi- „ lii Dei prædicatur *Deus*, & *Dominus esen- „ tialiter*; & ideo non debet prædicari denomi- „ native, quia hoc derogat veritati unitatis.“

613. Dices: S. Augustinus in Lib. LXXXIII. *Quæstionum* qn. 55. T. VI., & in Lib. II. *de Sermone Domini in monte* c. 6. T. III., Iesum Christum non dubitavit appellare *hominem Dominicum*. Eodem etiam nomine eum appellaverunt nonnulli veteres, ut Athanasius in *Exposit. filei*, Chrysostomus in *Homilia de Cruce*, Didymus Lib. III. *de Spiritu S.*, quem S. Hieronymus latine vertit, Epiphanius in *Arborato*, & alii.

614. Resp. S. Augustinum in Lib. I. *Retractationum* cap. 19. hujus dicti pœnituisse. Ibi enim revocans, quæ in Lib. II. *de Serm. Domini in monte* scripserat: „ Non video, inquit, utrum recte dicatur *homo Dominicus*, qui est me- diator Dei, & dominus homo Christus Jesus, cum sit utique *Dominus*... Et hoc quidem ut dicerem, apud quosdam legi Tractatores catholicos divinorum eloquiorum. Sed ubicumque hoc dixi, dixisse me nolle. Postea quippe vide, non esse dicendum, quanvis nonnulla possit ratione defendi. “ Hanc autem rationem explicat S. Thomas, quia scilicet posset aliquis dicere Christum *hominem Dominicum*, propter humanam naturam, quam significat hoc nomen *homo*, non autem *ratione suppositi*. Et sic explicari possunt veteres illi, qui minus proprie Jesum Christum appellaverunt *hominem Dominicum*. Ad haereticorum autem versatibus cavendas præstat ab hujusmodi locutionibus abstinere, quæ facile possunt in pravum sensum detorqueri.

615. Dices secundo. Jesus Christus appellari potest *homo divinus*, quemadmodum eum appellavit Dionysius vulgo *Areopagita* c. 5. *de Ecclesiast. Hierarchia*: ergo etiam &c.

616. Respondet Angelicus ad 5. „ Hoc nomen *divinum* consuevit prædicari etiam de his, de quibus prædicatur essentialiter hoc nomen *Deus*, dicimus enim, quod *divina essentia* est *Deus*, ratione identitatis, & quod *essentia* est *Dei*, si- ve *divina* propter diversum modum significandi, & *Verbum divinum*, cum tamen *Verbum* sit *Deus*. Et similiter dicimus personam *divinam*, sicut & personam Platonis, propter diversum modum significandi. Sed *Dominicus* non dicitur de his, de quibus Dominus prædicatur. Non enim consuevit dici, quod aliquis *homo*, qui est *Dominus*, sit *Dominicus*; sed illud, quod qualitercumque est *Domini*, *Dominum dicatur*: sicut dominica voluntas, vel „ do-

Rubeis in *Dissert. prævia ad Tom. I. 3. P. c. 1.*

„ dominica manus , vel dominica passio . Et ideo „ ipse homo Christus , qui est Dominus , non po- „ test dici *Dominicus* . Sed potest caro ejus dici „ caro dominica , & passio ejus potest dici *pas-“ sia dominica* . “

Quæres IV. utrum Christus dici possit *Crea-“ tura* ?

617. Resp., Id *absolute* dicendum non esse , sed solum cum aliqua expositione , ut intelligatur , id referri ad humanam Christi naturam , quæ re ipsa creata a Deo fuit , & in consortium divinitatis assumpta . Non debet autem id *absolute* dici , ne suspicio oriatur hæresis Arianæ , quæ Christum creaturam esse , & Patri inferiorem asserebat , non solum quantum ad naturam humanam , sed etiam quantum ad personam . Exemplum affert S. Thomas ex humanis rebus ; ea enim , de quibus dubitari potest , an convenienter toti , vel soli parti , non proferimus *absolute* , & *simpliciter* , *sine determinatione* ; non enim dicimus , quod *Aethiops est albus* , sed quod sit *albus secundum dentes* : dicimus autem *sine determinatione* , *quod est crispus* , quia hoc non potest ei convenire , nisi *secundum capillos* .

618. Hæc quidem locutio *Christus est creatu-“ ra* fuit aliquando a sanctis Patribus usurpata , ut a S. Leone Papa in Sermon. III. Pentecostes dicente , *creatorem mundi factum esse creaturam* , item a S. Gregorio Nazianzeno Orat. XXXVI. atque ab ipso S. Augustino , qui Sermon. VI. de Nativitate dicit : *Factus est , qui fecerat* . Veruntamen bene advertit S. Thomas , aliquando sanctos Doctores *causa brevitatis* , determinatione omissa , nomine *creatüræ usos* fuisse , loquendo de Christo ; ex eorum tamen aliis verbis liquido consta-“ re , illam determinationem , *quatenus est homo* , fuisse ab ipsis subintellectam .

619. Hujus rei documentum possumus sumere ex S. Jo. Damasceno , qui cum Lib. III. de orthod. c. 4. dixisset *absolute* de Christo , quod sit *creatus* , & *increatus* , *passibilis* , & *impassibilis* , alio in loco , nempe Lib. IV. c. 5. clarius loquitur , inquiens : *Ipsa una hypostasis (Christi) & increata est divinitate , & creata est humanitate* .

620. Art. autem 10. monet Angelicus , dici quidem posse , *Christum , secundum quod est homo , esse creaturam* , si reduplicatio cadat supra naturam humanam , quæ re ipsa creata est ; non autem si reduplicatio cadat supra suppositum ejusdem humanæ naturæ : ut si quis diceret : *Christus , secundum quod hic homo , est creatura* .

Quæres quinto , utrum hæc propositio sit vera : *Iste homo , demonstrato Christo , incepit esse?*

621. Negat Angelicus art. 9. ob duplice rationem . Primo , quia dicendo *Hic homo* , demonstrato Christo , designatur suppositum æternum , cuius æternitas repugnat incipere esse : unde hæc falsa est : *Hic homo incepit esse* . „ Nec obstat , „ quod incipere esse coavenit humanæ naturæ ,

„ quæ significatur per hoc nomen *homo* : quia ter-“ minus in subjecto positus non tenetur *formali-“ ter* pro natura , sed magis materialiter pro sup-“ posito . “ Secundo , quia etiam in proposito es-“ set in aliquo sensu vera , non deberet sine aliqua determinatione usurpari , propter periculum hæ-“ resis Arianæ , quæ Christi personam aliquando non fuisse , blasphemando dicebat .

622. Si quæ autem sunt veterum Patrum locu-“ tiones , quæ videantur id asserere ; ut cum S. Au-“ gustinus Tract. CV. in Joann. dicit , *Priusquam mundus esset , nec nos eramus , nec ipse me-“ diator Dei & hominum homo Jesus Christus* . Si quæ , inquam , sunt similia , debent semper intel-“ ligi cum determinatione *secundum humanitatem* , licet expressa non inveniatur . Monet denique An-“ gelicus , quod licet hæc propositio sit falsa : *Ho-“ mo Christus esse incepit* , alia tamen est vera : *Christus incepit esse homo* ; fit enim sensus ma-“ nifestus , suppositum divinum , quod a tota æter-“ nitate existebat , in tempore suscepisse carnem , & factum esse hominem ; ita tamen ut tota mutatio sit ex parte humanæ naturæ , ut sæpius jam di-“ ximus .

Quæres sexto , utrum hæc propositio sit vera : *Christus , secundum quod homo , est Deus?*

623. Respondet S. Thomas art. 11. „ Quod i-“ ste terminus *homo* in reduplicatione positus , „ potest dupliciter accipi . Uno modo quantum ad „ naturam ; & sic non est verum , quod Christus , „ secundum quod homo , sit Deus ; quia humana „ natura est distincta a divina secundum differen-“ tiā naturæ . Alio modo potest accipi *ratione“ suppositi* ; & sic cum suppositum naturæ huma-“ næ in Christo sit persona Filii Dei , cui per-“ se convenit esse Deum , verum est quod Chri-“ stus , secundum quod homo , sit Deus . Quia ta-“ men terminus in reduplicatione positus magis „ proprie tenetur pro natura , quam pro supposi-“ to , ideo magis est ista neganda *Christus secun-“ dum quod homo , est Deus* , quam affirman-“ da . “

624. Atque eadem ratione idem S. Doctor art. 12. aliam quæstionem resolvit , an vera sit hæc propositio : *Christus secundum quod homo , est hypostasis , vel persona?* inquiens : „ Cum dici-“ tur , *Christus , secundum quod homo , est per-“ sona* , si accipiatur ratione suppositi , manife-“ stum est , quod Christus , secundum quod ho-“ mo , est persona ; quia suppositum humanæ na-“ turæ nihil est aliud “ quam persona Filii Dei . Si autem accipiatur ratione naturæ , sic potest „ intelligi dupliciter . Uno modo ut intelligatur , „ quod naturæ humanæ competat esse in aliqua „ persona ; & hoc etiam modo verum est ... Alio modo potest intelligi , ut naturæ humanæ in „ Christo propria personalitas debeat causata ex „ principiis humanæ naturæ : & sic Christus , se-“ condum quod homo , non est persona &c. “

625. Quamquam vero quæ hactenus de com-

municatione idiomatum, de regulis in ea tenendis, & de quibusdam propositionibus ex S. Thoma, aliisque Scholasticis attulimus, nimis subtilia, & etiam difficultia videbantur, contemnenda tamen non sunt, plurimum enim inserviunt, ac plane dixerim, necessaria violentur ad piram, & defecata am ineffabilis hujus Mysterii doctrinam.

CAPUT VII.

De Haeresi Monothelitarum.

626. Si non penitus extinctae, saltem compresae in Oriente videbantur duæ pestiferæ haereses Novatiana, atque Eutychiana, cum nova quædam sæculo VII. inenarrata erupit, dicta *Monothelitarum*, quia nonnisi unicam in Christo divinitatis, atque humanitatis voluntatem admittet, & unicam proinde ejusdem operationem. Primus hujus erroris architectus dicitur suis Theodorus, Pharanites in Arabia Episcopus, docens, personæ Verbi ita omnia tribuenda esse, ut ipsum solum in natura humana ageret, tamquam in omnium suarum operationum instrumento; qua de re an. 626. librum a se elucubratum ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum misit. Sergius vero errorem statim approbans, Theodoro remisit quoddam scriptum, quod a prædecessore suo Menna ad Vigiliū R. Pontificem directum suisse dicebat, & in quo idem error confirmabatur; quod tamen scriptum, ut supposititum & a Sergio ipso exaratum in Sess. XIV. Concilii VI. œcumenici inventum fuit (a). Postea idem Sergius adeo pro hac haeresi laboravit, ut ejusdem Patriarcha communiter habeatur. Nam & Paulum Severianorum caput, & Gregorium Arsanum Paulianistam litteris sollicitavit: deinde Cyrus Phasidis Episcopum, & quod Catholicorum causæ plurimum nocuit, ipsum Heraclium Imperatorem, ejus gratia, ac potentia abutens, in Monothelitarum partem pertraxit. Hinc in VI. Synodo act. XIII. Sergius primus de impiò hoc dogmate scripsisse dicitur.

627. Porro Cyrus, cum postea ad Patriarchalem Alexandrinam sedem enectus fuisset, Synodus habuit an. 653. in qua ut haeticos Eutychianos, qui Theodosiani vocabantur, sibi conciliaret, novem propositi articulos, iu quorum septimum asserebantur, unum esse Christum *operante Deo decibilis, & humana, una Dei & sui operatione* (*Ὥπερ δύπλη ἐπιτέλα*); ita ut nonnisi per intellectum possent duæ operationes distingui (V. T. VII. Concil. p. 252.). Iu suæ autem assertionis patrocinium advocate auctoritatem S. Dionysii; sed hujus textum adulteravit; cum Sanctus divisset novam *Devirilem operationem*, Cyrus dixit *unam*. Post autem hos cum Theodosianis concorditer articulos ad Sergium misit, a quo graduatorias, atque approbatorias litteras recepit, quæ Actione seu Secretario III. Concilii Lateranensis insertæ sunt (b).

628. Qui tanto malo occurreret, nuns in Oriente inventus est Sophronius, tunc quidein simplex Monachus, sed postea ad Thronum Jerosolymitanum merito enectus. Hic primo Tyrus enixe obsecravit, ne articulum illum septimum evulgaret; cum autem nihil proficeret, Constantinopolim profectus ad Sergium conversus est; cui etiam plurima Sanctorum Patrum testimonia ostendit, quibus luculentæ duæ Christi voluntates, & operationes distinguebantur. Sergius autem caussatus, nolle se unionem cum Theodosianis jam peractam turbare, hoc unum præstitit, ut litteris ad Cyrum datis præcipiteret, silentio hanc controversiam soviendam, & tantummodo prædicandum, unum, eundemque Jesum Christum tam divina, quam humana operari. Atque hanc suam œconomiam exposuit etiam Honorio Pontifici maximo litteris ad ipsum datis an. 554. quæ Actioni XII. Synodi VI. insertæ fuerant (Tom. VII. Concil. pag. 951.).

629. In his autem litteris Sergius mira arte primo ea referebat, quæ Cyrus, cum Lazorum esset Episcopus, ad Persas convertendos egerat, tuu ea, quæ ad Patriarchatum Alexandrinum exaltatus pro schismate Eutychianorum tollendo feliciter præstiterat; ejusque opera totum Ægypti populum factum suisse uardin gregem Christi. Post autem enarrat dissensionem natam cum Sophronio, propter capitulum de una operatione Christi quod in tertio Concordiae initæ cum Haeticis resipiscentibus capitula septimum erat. Tertio dicit, durum sibi vi-

(a) Non solum hoc scriptum Mennæ supposititum inventum est Act. XIV. Concilii VI., sed etiam nonnulla alia opuscula fuisse dolo a Monothelitis vitia manu Georgii Monachi, probatum fuit. Immo ipse Georgius Concilio presens id fassus est, nempe duos libellos Vigiliū Rom. Pontificis, alterum ad Justinianum Imper. alterum ad Theodorum a se conscriptos, atque Codicibus Synodi V. additos. Sed de libris a Monothelitis, ac Monophysitis, falso quibusdam Sanctis Patribus adscriptis legatur P. Mich. Le-Quein Dissert. II. *Damascenica* §. 19. seq. Theodorum Pharanitem ut primum novæ istius haeresis auctorem Sanctus Martinus Papa nominavit in Synodo Romana. Sed Theophantes, Cedrenus, & alii Graeci ejusdem primum i-

nitum repetunt ab Athanasio, Jacobitarum Patriarcha, qui Hieracio questionem propositum, duplexne, an una esset in Christo voluntas, & operatio? Heraclius autem Sergium consuluit, qui unicam esse respondit.

(b) Ss. Papa Martinus jussit affterri codicem Sancti Dionysii, ex quo locus indicatus a Cyro lectus fuit. Hæc autem S. Dionysii verba in epist. ad Cajum: „Etim non secundum Deum divina operatus, neque humana secundum hominem, sed Deo homine facto, novam quendam Dei cirilem, idest theandricam, operationem nobis ostendens.“ Tunc Sancti Martinus dolosas Haeticorum artes apernit, & hanc locum S. Dionysii etiam a Sergio corruptum fuisse affirmavit.

visum fuisse, & valde onerosum, propter hanc
controversiam destruere omnem istam concordiam,
atque unitatem, quae fuerat effecta. Quarto men-
titur, Sophronium rogatum, ut clara testimonia
orthodoxorum Patrum proferret, quibus duæ in
Christo operationes distinguerentur, id efficere non
potuisse. Demum, ne novis alterationibus pax
stabilita rumperetur, scripsisse Cyro Patriarchæ
Alexandrinio. „ Ut postquam unitatem cum his,
„ qui pridem separabantur, Deo auxiliante coin-
„ posuit, de cetero nullum permitteret, unam,
„ aut duas proferre operationes in Christo Deo
„ nostro, magis autem (sicut Sancta, & univer-
„ salia tradiderunt Concilia) unum, eundemque
„ Filium Unigenitum Dominum nostrum Jesum
„ Christianum, verum Denim operantem, tam di-
„ vina, quam humana. Similiter autem & dua-
„ rum operationum dictio multo scandalizet, ut
„ poterit a nullo Sacrorum, & probabilium Eccle-
„ siæ institutorum edita. “ Quod ipsum postea
„ subdit de prædicatione unius, aut duarum voluntu-
„ rum.

650. His autem litteris Honorius respondit, laudans prudentiam Sergii novitatem vocabuli auferrentem, quod posset scandalum simplicibus generare, & subiicit: „ Nos perventuros ad mensuram rectae fidei ... confitentes Dominum Iesum Christum, mediatorem Dei & hominum, operatum divina, media humanitate Verbo Deo naturaliter unita, eundemque operatum humana ineffabiliter, atque singulariter assumpta catne “ &c. Pergit postea inquiens. Unde & unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecta a Divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. “ Demum post multa Sergio consentiens sic concludit: „ Quia Dominus J. C. ... sit unus operator divinitatis, atque humanitatis, plenæ sunt sacræ litteræ luculentissimæ demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis una an geminæ operationes debeant derivatæ dici, vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea Grammaticis, qui solent parvulis exquisita nomina venditare ... Hæc nobiscum Fraternitas vestra prædicet, sicut & nos ea vobiscum unanimiter prædicamus, hortantes vos, ut unius, vel ge-

„ minæ novæ vocis inductam operationis vocabu-
„ lum ausfugientes, unum nobiscum Dominum Je-
„ sum Christum Filium Dei vivi, Deum verissi-
„ mum in duabus naturis operatum divinitus,
„ atque humanitus, sed orthodoxa, atque unitate
„ catholica prædicetis. “ Hæ sunt illæ litteræ
Honoriæ, quæ fundamentum de recta, atque or-
thodoxa ejus fide suspicandi aliquibus præbuerant,
contra quos tamen haud difficile nobis erit, hujus
sumini Pontificis vindicias agere.

651. Interea Sophronius Patriarchalem dignitatem adeptus Synodum congregavit, in qua doctrinam duplicis in Christo voluntatis, & operationis confirmavit, atque epistolam Synodicam ad Honorium Rom. Pontificem misit. Sed is fraudibus Sergii iam praeventus Sophronio respondit, haud esse adhibendum vocabulum duplicis operationis, aut voluntatis, sed potius esse confiteendum unum Jesum Christum in duabus naturis tam divina, quam humana operantem. His tamen Honorii litteris, quas dolose a Sergio extortas fuisse probe noverat, minime acquievit Sophronius, sed duobus voluminibus sexcentas Sanctorum Patrum sententias collegit, quibus duæ in Christo voluntates, & operationes manifeste prædicabantur. Romam insuper misit Stephanum Episcopum Doreensem, ut Pontificem Maximum de his, quæ in Oriente agebantur, certiorem redderet (a).

632. Sergius vero, ut perniciosam suam silentiū cœconomiam magis magisque confirmaret anno 639. sub nomine Imperatoris Heraclii celebre edictum promulgavit, quod *Ectesis* nominatura fuit, & cuius hic erat titulus: *Expositio orthodoxæ fidei facta a magno Principe Heraclio &c.* In ea autem *Ectesi* vetabatur, ne quis unam, aut duas in Christo operations assereret, ut dissidiorum, ac scandalorum causa tolleretur; postea tamen statutus aperte una tantummodo in Christo voluntas statuebatur. Atque hanc Imperatoris *Ecthesim* Sergius in Conciliabulo Constantinopolitano confirmandam curavit. Contraria tamen fortunam Romæ illa *Ecthesis* experta est, primum a Severino, qui Honorio successerat, deinde a Joanne IV. condemnata. Extat illa *Ecthesis* in Secretario III., seu act. III. Concilii Lateranensis sub Martino I. (b).

635. Sergio eodem anno 639. vita functo Sedem
Constantinopolitanam occupavit Pyrrhus Chrysopo-

*„cundum veritatem, qua in istis partibus mota sunt;
non quiescat instantius expetens, atque exorans
eos, donec ex apostolica prudentia, qua in Deo est,
ad victorianum iudicium perducere debeat, & noviter
introductorym dogmatum perfectum faciant secundum
canones destructionem.“*

(b) Heraclius in epist. ad Joannem IV., quam S. Maximus refert, aperte testatus est, *Ecthesim* non a se, sed a Sergio fuisse compostam. Unde etiam S. Martinus Papa in Secretario III. Concilii Lateranensis eundem Sergium, etiam ut illius *Ecthesis* impium auctorem, condemnavit.

litanus Monachus, & Presbyter, Monothelitarum factio adiutor, qui propterea illico Heraclii *Echesim* reprehavit, & ab aliis Episcopis approbadum curavit; qua de causa Joannes IV., eandem iterum Romæ proseripsit. Sed paulo post mortuo Heraclii, & Constantino regis filio insidiis Martine Novicæ sublati, eum Pyrrhus in suspicione tanti facinoris non immerito venisset, fugere coactus est (*a*), ejusque locum obtinuit Paulus, Constante II. Constantini filio Imperante. Novus Patriarcha Monotheliticam perfidiam tegens litteras synodicas catholicam doctrinam specie tenus redolentes ad Theodorum R. Pontificem direxit. Non tamen dum internum hæreseos virus oculare potuit; sollicitatus enim ab eodem Theodoro, ut Heraclii Ecchesim condemnaret, obtemperare detrectavit: immo Imperatori Constantino auctor fuit, ut suum *Typpum* ederet an. 648.

654. In hoc autem *Typo*, qui prostat in Secret. seu Act. IV. Concilii Lateraneusis, primo exponebatur dissensionum exortarum status; postea ad illas finiendas omnibus præcipiebatur, *de una voluntate, aut una operatione, aut duarum voluntatum, aut duarum operationum qualemcumque afferre altercationem, aut contentionem, aut rixam; comminata transgressoribus gravissima pena*. Tum *Typpum* improbavit Synodus Lateranensis, eo quod simul cum hæretica pravitate etiam orthodoxam doctrinam silentio suppri mendam ediceret; quod Sanctis Ecclesiæ regulis opponitur (*b*).

655. Hæc Lateraneusis Synodus habita est sub

(*a*) Defuncto Heraclio successit ejus filius Constantinus, paterni imperii, non perverse opinionis hæres, ut de eo scripsit Zonaras; ad quem utpote orthodoxum Apologiam pro Honorio misit Joannes IV.; sed post tertium mensem regno, ac vita privata est, doili Martine novicæ sublati, ut ad imperialem thronum filium suum Heracleonem eveharet, conspirante etiam Pyrrho, ne sub Imperatore catholico hæresis supprimetur. Non dum tamen tam atroc facinus impunitum mansit; nam post sex menses lingua Martine abscissa, amputatisque Heracleoni naribus, ac ambo bus in exilium missis, Senatus imperium Constantio filio Constantini, atque Heraclii nepoti deuilit. Tunc Pyrrhus vitæ suæ metiens, Pallio in saera mensa deposito cum his verbis: *Non Sacerdotio me abdico, sed contumaci populo abrenuntio, in Africam navigavit*, quam Monothelita peste inficere conatus est. Sed ejus impietati restitutus sanctissimus Abbas, re, & nomine Maximus, qui ex Monasterio Chrysopolitano in Africam se receperat. Hic ia publica disputatio Pyrrhum ita confudit, ut palam confiteri dehenerat, se, sumique prædecessorem Sergium omnino eratasse. Post antem Pyrrhus Romanum proficiscens, & Theodori pedibus proculius hæresim ejuravit. Summus Pontifex eundem Pyrrhum ut Episcopum Constantinopolitanum debitis honoribus prosecutus est; quia nec ipse se sacerdotio abdicaverat, neque in Synodo fuerat legitime depositus. Ficta tamen fuit Pyrhi conversio; nam paulo post ut canis ad vomitum reversus est; in quem propterea S. Theodorus tremen-

Martino I. Theodori successore n. 649.; cui Episcopi quinque supra centum adsuere. Rebus omnibus quam diligenter in quinque Sessionibus, seu *Secretarius* absolutis, demum 20. Canones conditi sunt, in quorum decimo ita dicitur: *Si quis secundum Sanctos Patres non confitetur proprie, secundum veritatem, duas unius, ejusdem Christi Dei nostri voluntates coherenter unitas, divinam, & humanam... condemnatus sit. Et Can. undecimo: Si quis secundum Sanctos Patres non confitetur proprie & secundum veritatem duas unius, ejusdemque Christi Dei nostri operationes coherenter unitas, divinam, & humanam... condemnatus sit. Quæ dogma in sequentibus canonibus, verbis paulo diversis iterum definita fuere.*

656. In canone autem XVIII. Patres anathematizant omnes hæreticos, nominatim vero Theodorum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Constantinopolitanum, ejusque successores Pyrrhum & Paulum: & super hæc impiissimam Ecchesim, quæ persuasione ejusdem Sergii facta est ab Heraclio quondam Imperatore ait versus orthodoxam fidem.... & scelerosum *Typpum*, qui ex suavatione prædicti Pauli nuper factus est a Serenissimo Principe Constantino (leg. Constante) Imperatore contra Catholicum Ecclesiam &c. Quæ condemnatione iterum repetitur in epistola Synodica (*c*). Hæc Synodus Lateranensis quamquam œcumenica non fuerit, tantum nihilominus auctoritatem obtinuit, ut teste Baronio ad annum 644., Professionibus fidei post quin-

do, ac vivifice Sanguine Christi in atramentum infuso propria inani sententiam depositionis, ac damnationis scriptis. S. Maximi disputationem cum Pyrro, aliquæ scripta contra Monothelitas edidit noster P. Combeffisius duobus Tomis in fol. Parisiis ann. 1675. Pyrrhus tamen Paulo defuncto a Constante fuit deno in Sedein Constantinopolitanam intrans, quam nonnisi panicos menses temuit; eni successit Petrus, & ipse Monothelita hue infectus; & postea Thomas, Joannes, & Constantinus orthodoxi.

(*b*) Quamquam hæc una ratio damnandi *Typpum* tunc allata fuerit, bene tamen notat Natalis Alexander in Hist. Eccl. Sæc. VII. c. 2. art. 1. §. 2. *Typpum vel eo solo nomine rejici potuisse, quod a Luce Principe editus esset, cuius non erat de fide controversius decernere.*

Sei minime dissimilanda hic est fraus Hæreticorum; videntes enim, suam hæresim omnibus Catholicis execratione esse, simplices decipere voluerunt, ita verba componentes, quasi non de rebus, sed vocibus solius esset controversia, quæ utrique litigantium parti silentio posito, facile tolli posset. Ita enim in *Dialogo* cum Maximo loquebatur: „Quenadmodum ex duabus naturis unum quiddam dicimus esse compositum, ita potest a nobis usurpari ex duabus voluntatibus naturalibus una quædam composita: ut & duas asserentes voluntates, propter naturalem in Christo differentiæ naturam; & unam constituentes, propter summam unionem, de meritis vocabulis conflictari inter se desinant.“

(*c*) Impiam suam *Echesim* Heraclius inserat per I-

quinq[ue] generales Synodos olim insereretur .
657. Porro Constans Augustus ira furens per suum Exarcham Theodorum Calliopam S. Martinum Constantiniana Basilica vi erexitum Constantinopolim adduci jussit . Ibi autem tribus , & amplius mensibus durissimo carcere detentus , & postea multis calumniis appetitus , ut læsæ majestatis reus , Pontificis insignibus exutus extremo supplicio damnatus fuit ; sed postea sententia mitigata Chersonam exilio relegatus , ubi post innumeris æruius fortiter toleratas gloriosus fidei Martyr occubuit 16. Septembris anno 655. Ejus autem memoria non minus in græca , quam in latina Ecclesia recolitur (a) .

658. Neque vero inquieta , & sub Imperatorum patrocinio admodum potens , Monothelitarum factio solemni hac damnatione extingui potuit . Sed anno 687. Constantinus Pogonatus , idest Barbatus , Constantii filius , veram dissidit tollendis , atque Ecclesiæ pacandæ viam invenit , misso ad Donum Pontificem Maxim. , Epiphanio vitro illustri , ut sum eo de œcumenica Synodo congreganda ageret , in qua exortæ controversiae tandem aliquando finirentur . Litteræ Imperatoris ad Agathonem , qui Dono jam defuncto successerat , delatae sunt , quibus Agatho lætanter acceptis , illico suos Legatos destinavit Theodorum , & Georgium Presbyteros , una cum Joanne Diacono ; Synodus autem Occidentalis 125. Episcoporum Romæ habita suos Legatos misit Joannem Portuensem , Joannem Regit , & Abundantium Paternensem Episcopos , quibus etiam Synodicam epistolam dedit Imperatori deferendam .

659. Iстis Legatis perhonorifice exceptis Imperator statin Synodum Constantinopoli congregavit , quæ tertia est Constantinopolitana , sexta vero generalis : quæque anno 680. die 7. Novembris ipso Augusto præsente feliciter inchoata fuit , absoluta

vero an. 681. die 16. Septembris post XVIII. sessiones , in quarum duabus prostremis Fidei definitio edita , & promulgata fuit , & omnium Episcoporum subscriptionibus constabilita (b) . In ea autem Fidei definitione , q̄r̄e incipit *Unigenitus Dei Patris Filius* , post confirmationem quinq[ue] præcedentium generalium Synodorum , ac condemnationem omnium hæresum jam damnatarum , ita denum concluditur : *Confitemur , unum Dei Filium Dominum nostrum Jesum Christum &c. ;* & duas naturales voluntates in eo , & duas naturales operationes indivise , inconvertibiliter , inseparabiliter , inconfuse , secundum *Sanctorum Patrum doctrinam adæquate prædicamus* . In fine autem renovantur decreta Conciliorum Ephesi- ni , & Chalcedonensis de non alia fide proferenda , conscribenda &c. Vid. sup. pag. 254. in not. Tandem factæ sunt acclamations Imperatori Constantino , qui post Episcopos Concilii actibus subscripsit .

640. Neque vero silentio prætermittenda debita illorum Episcoporum erga Sanctam Apostolicam Sedem observantia , qui in epistola Synodica ad S. Agathonem directe suæ definitionis confirmationem ab eo postularunt . *Orthodoxæ fidei* , inquit , *splendidam lucem clare prædicavimus ; quam ut iterum per honorabilia vestra rescripta confirmetis , vestram oramus paternam Sanctitatem* . Quæ tamen epistola Agathoni tradi non potuit , qui anno 682. ineunte jam obierat . Tradita est ergo una cum litteris Constantini Augusti Leonii II. , qui Agathoni in Cathedra Apostolica successerat : & qui Fidei definitionem in Synodo V. communis consensu factam confirmavit , anathemate percutiens nefariæ hæresis auctores , Theodorom , Cyruum , Sergium , Pyrrhum , Paulum , Petrum , & addit: *necnon Honorium* , qui *hanc apostolicam Sedem , non apostolice traditionis doctrina lustra-*

saacinn Italia Exarcham ad Severinum Roin. Pontificem , ut ab eo quoque subscriberetur . Sed eamdem fuisse apostolica auctoritate rejectam , condemnatam , & anathematizatam , testatur S. Martinus in fine Secret. III. Concilii Lateranensis . Quod iterum factum est a Joanne IV. Severini successore . Exemplum Apostolice Sedis secuti sunt pene omnes Africani Episcopi . Typum vero Constantii damnarunt Martinus I. in Concilio Lateranensi , & Agatho in Synodo VI. œcumenica ; & lapsus est , insignis alioquin Teologus , Gabr. Vasquez , dum in 3. Part. S. Thoma Disp. 63. c. 1. putavit , Typum fuisse hominem quemdam hæreticum , discipulum Pauli Constantinopolitanus ; contra quem vid. Petrus Constantinus in *Vindictis veterum codicu*m c. 16.

(a) Cum Imperator Paulum Patriarcham lethali morbo correptum invisens , quæ cum Martino acta fuerant , illi narrasset , Paulus jam moriens *Hei mihi ! exclamavit , & hoc ad abundantiam iudiciorum meorum astum est* . Imperatori autem perconctanti , quare id diceret , subdidit: *Namquid , Domine , non est misera- bile talia pati Pontificem ?* Qua Pauli morientis voce Imperator connotus Martini sanguini pepercit . Post autem Constans nullum in orthodoxos sœviendi finem

faciens , tres alios gloriosos fidei athletas , S. Abbatem Maximum , Anastasiū ejus discipulum , & aliam Anastasium Apocrisiarium Roinanum flagris cæsos , lingua avulsa , & dextera absissa seipsterno exilio damnavit . Ipse tamen Imperator suorum scelerum non multo post proineritas poenas luit ; veluti enim proflugus Constantinopoli discedens , & loca sæpe mutans , tandem Syracusis in Sicilia occisis fuit anno 668. Fertur , ubique Imperatori visum fuisse in somno videre fratrem suum Theodosium , quem primo Diaconum ordinari , post autem trucidari crudeliter jusserat , Dalmatica indutum cum poculo sanguine pleno , sibique dicentem : *Bibe frater , Bibe frater* ; atque hanc fuisse præcipuum causam , cur sed in tainquam alter Cainus irrequietus mutaret .

(b) Uno repugnante Macario Patriarcha Antiocheno , cuius illa pertinacissima vox fuit , sæpius repetita : *Etiamsi membranum incidas , & jacter in mare , ego neque duas voluntates , neque duas operationes dico in Domino nostro Jesu Christo* . Quamobrem pallio exutus , ac omni sacerdotali dignitate privatus in exilium amandatus fuit .

strat, sed profana proditione immaculatam māculari permisit.

641. Hæresim jam æterno anathemate ita proscriptam iterum suscitare nisus est initio sœc. VIII. Philippicus Bardanes Imperator conciliabulo Constantiniopolitano coacto anno 712., in quo sextam Synodum œcumenicam abrogare ausus est, ut Monachi hæretici, & præstigiatoris, qui ipsi imperium prædixerat, votis satisfaceret. Joanne in autem Monothelitam in Sede Constantinopolitanam intrusit; sed Deo catholicam fidem protegente, vani ejus conatus fuere; & ipse anno sequenti 715., qui fuit infelicitas ejus imperii tertius, Conjuratorum conspiratione oculis, & regno privatus fuit. Sed jam de fidei dogmate contra Hæreticos agendum nobis est.

PROPOSITIO II.

In Christo duplex naturalis voluntas est admittenda, divina & humana (a).

642. Prob. perspicuis Sacrarum Scripturarum verbis, quæ in Synodo VI. ex epist. Sancti Agathonis Act. IV. recitata fuere. Matthæus XXVI. 50. ita Jesus Christus suum Patrem orabat: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Luca item XXI. 42. *Pater, si vis, transfer calicem istum a me; veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.* Ac demum duplice suam voluntatem manifestavit Christus iis verbis Jo. VI. 58. *Descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.* Quibus in locis fit mentio voluntatis humanæ Christi, prout distinguitur a voluntate Patris: ergo etiam prout distinguitur a voluntate sua divina, quæ eadem omnino est cum voluntate sui Patris. Multa alia similia loca ex novo Testamento colligit Sanctus Maximus in Disp. cum Pyrrho, recte observans, etiam David Prophetam ex Christi persona dixisse in Psalmo XXXIX. 9. *In capite Li-*

*bri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam: Deus meus, volui. Unde & Apostolus ad Philipp. II. 8. de Christo dicit, quod *faciens est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Volens utique factus est obediens; non obediens autem, ut Deus; ergo ut homo volens obediens.*

643. Multis etiam Sanctorum Patrum testimoniis catholicam veritatem confirmavit Agatho in sua epistola ad Synodum VI., potissimum vero Sancti Augustini, qui Lib. III. contra Maximum cap. 20. Tom. VIII. ita ex laudatis supra Jesu Christi verbis duplicem in eo adstrinxit voluntatem inquiens: „*Homine quippe non assumpto, nullo modo Patri diceret unicum Verbum, non quod ego volo; numquain enim posset immutabilis illa natura quidquam aliud velle quam Pater.*“ Quæ verba ex se clara ratiocinio nostro non indigent.

644. S. Ambrosius Lib. II. de fide ad Gratianum non inius perspicue humanam Christi voluntatem a divina discernit, inquiens: „*Suscipit ergo voluntatem meam, suscipit tristitiam meam ... Mea est voluntas, quænam suam dixit; quia ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo loquitur, & ideo ait: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*“

645. Denique disertissimus Sanctus Leo in sua epist. CLXV. ad Leonem Augustum: *Secundum quidem formam Dei, inquit, ipse & Pater unum sunt: secundum autem servi formam non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus, qui misit eum.* Duplicem ergo Sanctus Leo in Christo agnoscebat voluntatem, non minus quam naturam; alteram divinam, qua unum est cum Patre; alteram servi, qua Patri obediens est.

646. Eadem perspicuitate duplēm in Christo voluntatem agnoverunt Patres Græci. S. Basilius in Lib. *Contradictionum adv. Apollinarem:* „*Quia igitur, inquit, alia est humana voluntas, alia divina, loquitur quidem, & quasi ex homine, quod iufirmitati naturæ congruit, qui nostras* „*pas-*

(a) Sapienter observavit S. Thomas 3. qn. 18. art. 1., hoc fidei nostræ dogma fuisse a pluribus negatum; sed ex diversis motivis. „*Apollinaris enim non posuit animam intellectualem in Christo, sed quod Verbum esset loco animæ, vel etiam loco intellectus; unde cum voluntas sit in ratione, ut Philosophus dicit in III. de anima textu 42., sequebatur, quod in Christo non esset voluntas humana, & ita in eo non esset, nisi una voluntas.* Et similiter Entyches, & omnes, qui posuerunt unam naturam compositam in Christo, cogebantur ponere unam voluntatem in eo. Nestorius etiam, quia posuit unionem Dei, & hominis esse factam solum secundum affectum, & voluntatem, posuit unam voluntatem in Christo. Postmodum vero Macarius Antiochenus Patriarcha, & Cyrilus Alexandrinus, & Sergius Constantinopolitanus, & quidam eorum sequaces posuerunt in Christo unam voluntatem, quainvis posuerent duas natu-

„*ras in Christo secundum hypostasim unitas: quia opinabantur, quod humana natura in Christo nunquam inobediat proprio motu, sed solum secundum dum quod erat mota a divinitate.*“

Diximus autem voluntatem naturalem; id enim negabant Monothelites; quod maxime constat ex omnium pertinacissimo Macario Antiocheno Patriarcha, qui interrogatus in Synodo VI. Act. VIII. „*an duas confiteretur naturales voluntates, & duas operationes naturales in Incarnatione Christi Domini? obstinate respondit, se neque naturales voluntates duas, neque duas naturales operationes agnoscere.*“ Et Patres ejusdem Synodi in Sermone prophonetico ad Imperatorem post damnationem Monothelitarum, ita locuti sunt: „*Quenadmodum duas esse naturas acceperimus, ita & duas naturales voluntates, & duas naturales ipsius operationes agnoscimus.*“

,, passiones assumpsit; adjungit autem secundam
 ,, vocem, sublimem, & Deo decibilem voluntati
 ,, tem, præter humanam firmari pro hominum
 ,, salute volens. Qui enim dicit *non mea*, huma-
 ,, nam hoc sermone significavit: addente vero *Tua*,
 ,, ostendit conjunctioem suæ Deitatis ad Patrem ...
 ,, Nam Patris dicens voluntatem, etiam Filii de-
 monstravit. “

647. Sed aliis omissis Patribus Græcis, satis sit laudare Sanct. Joannem Damascenum qui in Oratione *De duabus Christi voluntatibus* (a P. Combeffisio latine versa, & Auctario-Bibliothecæ Patrum inserta) non solum aperte confitetur, sed etiam invicte demonstrat, humanam voluntatem fuisse a Christo assumptam; „ Si enim, inquit, „ non assumpsit humanam voluntatem Christus, „ qua voluntate factus est Patri obediens? Si non „ assumpsit humanam voluntatem, qua voluntate, „ factus est sub lege? Si non assumpsit humanam voluntatem, qua voluntate implevit omnem justitiam? Si non assumpsit humanam voluntatem, non attulit ei remedium: quod enim non assumptum fuit, non est curatum (ut ait Gregorius Theologus). Quid enim ostendet, nisi voluntas? .“

648. Id ipsum alia ratione confirmat, quod scilicet voluntas non ad personam pertineat, sed ad naturam; si enim voluntas ad personam pertinet, sicut Filius diversæ a Patre, ita etiam diversæ erit ab eo voluntatis, quod plane absurdissimum est: cum igitur duæ sint in Christo naturæ, duæ etiam in eo esse debent voluntates.

649. Cui rationi non absimil est ea, quam affert S. Thomas, inquiens in art. 1. laud. q. 28. Manifestum est, quod Filius Dei assumpsit humanam naturam perfectam. Ad perfectionem autem humanæ naturæ pertinet voluntas; quæ est naturalis ejus potentia, sicut & intellectus ... Unde necesse est dicere, quod in Christo sint duæ voluntates, una scilicet divina, & alia humana (a). “

PROPOSITIO II.

In Christo Jesu duæ fuerunt distinctæ naturales operationes divinitatis, & humanitatis.

650. Prob. auctoritate Sanctorum Patrum, qui sicuti duas in Christo naturas confitebantur, ita etiam duas in eo operationes, utrique naturæ correspondentes, necesse est, ut prædicarent. Nam S. Basilius Lib. IV. adversus Eunomium hoc statuit principium: *Eorum, que diversæ sunt substantiæ, non potest esse similis operatio.*

651. Ex eodem principio Sanctus Cyrillus Lib. XXXII. Thesauri inferebat: *Non enim unam utique esse dabimus operationem Dei, & opificii; ut autem creaturam ad divinam provehanus substantiam; aut divinæ naturæ præstantiam in eum, qui rebus factis convenit, redigamus locum. Nam quibus operatio, & virtus citra ulimi discrimen est una, iis speciebus quoque constare necesse est unitatem.*

652. Et ut brevius rem agamus, nomine omnium Græcorum audiatur Sanctus Joann. Damascenus in supra laud. Oratione: *Actio naturalis, inquit, est cujusque substantiæ tam virtus, quam motio. Quid est ergo, quacumobrem Christus naturæ humanæ actionem non habeat, cum præsertim sublata naturali cujusque actione, naturæ interitus consequatur? Si ergo non fuit in eo naturæ humanae naturalis actio, nec natura quidem humana in eo fuit. Quorum enim naturæ diversæ sunt, eorum etiam tam voluntates, quam actiones differunt.*

653. Latinorum etiam nomine unum proferimus S. Leonem Papam, qui in sèpius laudata epistola dogmatica XXIX. ad Flavianum cap. 4. *Sicut Deus*, inquit, *non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est.* U-

(a) Ex his Angelicis Doctoris verbis recte colligit Petavius Lib. VIII. *De Incarn.* cap. 4., Monothelitas Christo ademisse non solum actum volitionis humanæ, sed etiam ipsam voluntatem, seu naturalem volendi facultatem; quæ sententia communiter apud Theologos recepta est, repugnante Vasquezio, qui in III. Part. Disp. 73. cap. 1. §. 73. *Scholasticos Monothelitarum hæresim hactenus recte, ac sincere non intellexisse*, asserit. Ipse autem statuit, non volendi, aut operandi potentiam naturæ humanæ Christi fuisse a Monothelitis denegatam, sed solum actualem volitionem, & actionem, quam unam utrinque naturæ fuisse dicebant. Falli autem hunc magni nominis Theologum demonstrat Petavius loco laud., multis allatis veterum testimonijis. Neque vero nos inovere debet potissimum Vasquezii arguentum, quod Monothelite, secus ac Eutychiani, duas faterentur in Christo naturas, divinas, & humanas; perfecta autem non fuisse huma-

na Christi natura, si illi naturalis volendi, & agendi facultas defuisset. Non, inquam, id movere nos debet: mirum enim nemini videbitur, hos hæreticos fuisse sibi ipsis repugnantes, ut plerunque esse solent, qui veritatem impugnast. Ceterum & Patres, & Concilia, & Theologi hanc ipsam inconstantiam semper reprobarunt Monothelitis, quod naturam humanam perfectam in Christo verbis faterentur (fortasse ad Eutychianismi invidiam declinandam), reipsa autem tolerent. Sed consulatur Iacob Petavius, qui cap. seq. alterum corrigit Vasquezii errorem, scilicet *hæretici humanam Christi ab Hæreticis negatam, a Catholicis vero propagatam, nihil aliud esse, quam voluntatem, seu volitionem, cui membrorum motus obsequebantur. Hic est*, inquit Vasquezius, *legitimus sensus erroris, quem prædicti hæretici docuerunt; quem nullus hactenus Auctorum notavit.*

Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis; & sicut Verbum ab aequalitate paternae glorie non recessit, ita caro naturam nostram generis non reliquit.

654. Hæc Sancti Leonis verba ita ratione theologica confirmat Sanctus Thomas 5. Part. quæst. 19. art. 1. „Si vero esset una tantum operatio divinitatis, & humanitatis in Christo, oporteret dicere, vel quod humana natura non haberet propriam formam, & virtutem ... ex quo sequetur, quod in Christo esset tantum divina operatio, vel oporteret dicere, quod ex divina virtute, & humana esset conflata in Christo una virtus. Quorum utrumque est impossibile. Nam per primum horum ponitur natura humana in Christo esse imperfecta; per secundum vero potius confusio naturarum. Et ideo rationabiliter in Sexta Synodo hæc opinio est condemnata; in cuius determinatione dicitur: *Duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, inseparabiliter, in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est divinam operationem, & humanam operationem.*“

655. Obj. 1. contra I. Propositionem. S. Athanasius in Lib. de salutari adventu Christi hæc habet: „Ille vir natus est ex muliere, qui ex prima creatione sibi formam hominis erexit, & excitavit in ostensione carnis, sed sine voluntatibus carnalibus, & sine humanis cogitationibus in imagine novitatis; Voluntas enim erat solius divinitatis. “ Hoc Sancti Athanasii testimonio, velut decretorio, triumphant Monothelite.

656. Respond., duo in objecto testimonio esse distinguenda. Primum, quo innuitur, Verbum divinum sibi induisse formam hominis *sine voluntatibus*, facile explicatur de carnalibus voluntatibus culpabilibus, quas certe Verbum divinum nec assumpit, nec assumere potuit. Alterum, quod voluntas fuerit solius Divinitatis, debet intelligi non de natura humana Christi, quæ fuerit suæ voluntatis expers, sed de ipso opere Incarnationis, quod a sola voluntate divina effectum fuit, prout explicuimus supra num. 61. Quia responsum etiam explicari possunt similia verba Clementis Alexandrinii Lib. VI. Stromatum dicentis: *Voluntas erat solius divinitatis, ut nempe Verbum fieret caro; neque enim incarnatione a voluntate humana pendebat.*

657. Obj. secundo verba S. Gregorii Nazianzeni, qui in Orat. II. de Filio Dei inquit: *Velle enim illius in nullu re erat Deo contrarium, totum deificatum.*

658. Respond., potius ex iis verbis colligi, duplum fuisse in Christo voluntatem, quam unam; voluntas enim deificata certe non est voluntas divina, quæ nulla prorsus ratione vocari potest deificata: est ergo voluntas humana, quæ consensu deificata dici potest, quatenus fuit a Divino Ver-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

bo assumpta. Gerte quando idem Sanctus Gregorius in epist. prima ad Cledonium dixit, *humnam naturam esse deificatam, eamdem naturam humnam in Christo non negavit: pari ergo ratione &c.* Vid. supr. num. 408.

659. Obj. tertio contra eamdem priuam proposit. ex ratione. Voluntas est priuum moveus, & imperans in unoquoque volente; sed in Christo priuum moveus, & imperans fuit voluntas divina; omnia enim humana movebantur ad nutum voluntatis divinae; quemadmodum nostrum corpus, quod instrumentum est animæ, ejusdem animæ voluntate movetur: sola ergo hæc voluntas divina fuit in Christo.

660. Respondet S. Thomas quæst. 18. art. 1. ex quo omnia in Christo moverentur ad nutum voluntatis divinae, non sequi, eam solam fuisse voluntatem; nam etiam pœna voluntates Sanctorum movebant secundum voluntatem Dei, qui operatur in eis velle, & perficere; ut dicitur Philipp. II. Licet enim voluntas non possit interripi moveri ab aliqua creatura, interius tamen movetur a Deo, ut in I. Part. dictum est qu. 105. art. 4. Et sic etiam Christus secundum voluntatem humana sequebatur voluntatem divinam.

661. Inst. primo una cum Pyrrho in Collatum Maximo. *Impossibile est in una persona duas inesse voluntates, absque contrarietate.* Nemo autem dixerit, in Jesu Christo fuisse hanc voluntatum contrarietatem; adeoque &c. Hoc erat unum ex præcipuis Monothelitarum fundamentis, quo etiam Heraclius in sua Ecclesi, Paulus Constantinopolitanus in litteris ad Theodorum Pontificem, ac pertinacissimus Macarius Antiochenus Act. VIII. Synodi VI. usi sunt.

662. Respondet Sanctus Thomas quæst. 18. art. 6., maiorem propositionem fuisse a Patribus VII. Synodi omnino negata; in Symbolo enim dixerunt: *Prædicamus duas naturales voluntates non contrarias, juxta quod impii asserunt heretici &c.* Et quidem si loquamur de voluntate Christi rationali, hæc erat voluntati divina omnino, & perfectissime subjecta, ut nulla inter utramque fingi possit oppositio.

663. „Licit autem, inquit Angelicus, voluntas naturalis, & voluntas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit, quam voluntas divina, & voluntas rationis ipsius; non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum. Primo quidem, quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis repudiabat illam rationem, quam divina voluntas, & voluntas rationis humanae in Christo passionem volebat ... Secundo, quia neque voluntas divina, neque voluntas rationis in Christo impediebatur, aut retardabatur per voluntatem naturalem, aut per appetitus sensualitatis. Similiter etiam nec e contrario voluntas divina, vel voluntas rationis in Christo refugiebat, aut retardabat motum voluntatis na-

,, turalis humanae , & motum sensualitatis in Christo . Placebat enim Christo secundum voluntatem divinam , & etiam secundum voluntatem rationis , ut voluntas naturalis in ipso , & voluntas sensualitatis secundum ordinem suae naturae moverentur “ (a) .

664. Et cum sibi objecisset Angelicus : Chri-
stum secundum voluntatem divinam voluisse mor-
tem , quam refugiebat secundum voluntatem hu-
manam , ita respondet ad 1. „ Hoc ipsum , quod
,, aliqua voluntas humana in Christo aliud vole-
,, bat , quam ejus voluntas divina , procedebat ex
,, ipsa voluntate divina , cuius beneplacito natura
,, humana motibus propriis movebatur in Chri-
,, sto . “

665. Inst. secundo . Duæ voluntates secum in-
ferunt duos volentes ; sed Christus unus est : ergo
etiam una voluntas .

666. Resp. neg. maj. si enim tot sint volen-
tes , quot sunt voluntates , erit etiam verum ab
opposito , tot esse voluntates , quot sunt volentes ;
& sic cum in Sacrosancta Trinitate tres sint Per-
sonæ volentes , tres etiam erunt voluntates , quod
absurdum est . In Christo igitur unus est volens
propter unitatem personæ ; sed duæ voluntates pro-
pter duas diversas naturas . „ Quia una est Chri-
,, sti persona , inquit S. Joannes Damascenus de
,, duabus voluntatibus in Christo cap. 11. , & u-
,, nus Christus: unus est , qui utraque natura vult . “

667. Inst. tertio . Instrumentum non movetur
propria voluntate ; sed voluntate causæ principalis
moventis ; atqui natura humana in Christo fuit
sicut instrumentum divinitatis , ut eam vocat Da-
mascenus Libro III. de fide orthod. 2. 9. Ergo &c.

668. Resp. , majorem esse veram de instrumen-
to inanimi , ut est securis , vel serra , quæ ab arti-
fice movetur solo motu corporali ; falsam vero
esse de instrumento animato ab anima rationali ;
hoc enim movetur a causa principali per ejusdem
voluntatem , sicut per imperium Domini movetur
servus , utique per propriam voluntatem . Et sic
etiam natura humana Christi movebatur a Verbi
persona per propriam ipsius naturæ humanae vo-
luntatem .

669. Inst. quarto . Voluntas non pertinet ad na-
turam : ergo ex quo duæ sint in Christo naturæ ,
non sequitur , etiam duas in eo esse voluntates .
Prob. ant. Quæ pertinent ad naturam , sunt ne-
cessaria : atqui voluntas non est necessaria , sed li-

bera : ergo &c. Ulterius si voluntas ad naturam
pertinet , tot erunt in nobis naturæ , quot volitio-
nes ; & quotiescumque voluntas mutatur , mutabi-
tur etiam natura ; quod a ratione absonum est .
Demum valere debet exemplum humanum ; quia
enim in nobis una est persona , licet duplex sit
voluntas : ergo etiam in Christo &c.

670. Resp. ad primum , ipsam potentiam vo-
luntatis esse naturalem , adeoque necessariam ; sed
motum , vel actum hujus potentiae esse liberum .

671. Ad secundum similiter resp. , voluntatis a-
ctus diversos esse , & infinites mutari ; non au-
tem ipsam potentiam , quæ eadem semper manet .
„ Scendum est , inquit S. Joannes Damascenus
,, Lib. II. de fide orthod. cap. 14. , non idem
,, esse velle , atque hoc , vel illo modo velle . Vel-
,, le siquidem naturæ est , ut & videre : omnibus
,, enim hominibus hoc convenit . At certo modo
,, velle non naturæ est , sed nostri consilii , & sen-
,, tentiae : quemadmodum & certo modo videre ,
,, hoc est bene , vel male ; non enim omnes ho-
,, mines eodem modo volunt , neque eodem modo
,, vident . “ Confer etiam ejusdem Opuscul. de
duabus in Christo voluntatibus , & operationibus .
Tomi. I. edit. P. Mic. Le Quien cap. 10. sequ.

672. Hæc autem Damasceni verba , quod certo
modo velle non naturæ sit , sed nostri consilii ,
ita explicat S. Thomas hac qu. 18. art. 1. ad 4.:
„ Cum voluntas pertineat naturam , ipsam etiam ,
,, quod est aliqualiter velle , pertinet ad naturam ,
,, non secundum quod est absolute considerata ,
,, sed secundum quod est in tali hypostasi . Unde
,, etiam voluntas humana Christi habuit quemdam
,, determinatum modum ex eo , quod fuit in hy-
,, postasi divina , ut silicet moveretur semper se-
,, cundum nutum divinæ voluntatis (b) . “

673. Tertia autem difficultas statim evanescit ,
negando , in nobis animam & corpus duas esse na-
turas ; cum non sint duæ unius naturæ partes : &
ulterius corpori sine anima voluntas , quæ poten-
tia est spiritualis , absurdè tribueretur .

674. Obj. primo contra II. Proposit. S. Diony-
sius in epist. IV. ad Cajum aperte asserit , unam
esse in Christo Deivirem θεοπουνίαν operationem .
Cum autem convicti fuissent Monothelitæ falsita-
tis ; non enim S. Dionysius dixit unam , sed no-
nam (Vid. sup. num. 627.) Pyrrhus eorum si-
guifer omissa adulteratione integrum , & sincerum
S.

(a) S. Thomas art. 2. hujus quæst. 18. probat , in Christo fuisse voluntatem *sensualitatis* præter voluntatem *rationis* , „ quia Filius Dei humananam naturam as-
sumpsit cum omnibus , quæ pertinent ad perfectio-
nem ipsius naturæ . In humana autem natura inclu-
ditur natura animalis , sicut in specie includitur ge-
nus ; unde oportet , quod Filius Dei assumperit cum
humana natura etiam ea , quæ pertinent ad perfe-
ctionem naturæ animalis , inter quæ est appetitus
sensitivus , qui *sensualitas* dicitur . “

(b) In art. 3. ejusdem quæst. Angelicus docet , quod

si voluntas humana Christi accipiatur pro actu ipso
volendi , oportet ponere in Christo ex parte rationis
duas species actuum voluntatis , scilicet respectu finis ,
& respectu eorum , quæ sunt ad finem ; voluntas enim
fertur in finem *simpliciter* , & *absolute* : in ea autem ,
quæ sunt ad finem , fertur cum quadam comparatione
ad ipsum finem . Prima voluntas vocatur a Magistris
θέλησις , seu voluntas *ut natura* ; altera θελήσις , seu vo-
luntas *consiliativa* , & *ut ratio* . Sed hæc diversitas a-
ctus non diversificat potentiam . Et sic in Christo est
una sola voluntas humana *essentialiter* .

S. Dionysii textum protulit, qui sic habet: „Et „, evum, ut uno verbo dicamus, ne homo quidem „erat; non quod non esset homo, sed quod ex „hominibus ultra homines existeret, ac supra ho- „minem revera esset homo, qui non secundum „Deum divina gessit, nec humana secundum ho- „minem: Verum Deo viro facto, novam quam- „dam Deivirem nobis operationem expressit „in vita.“ Hac Dionysii auctoritate passiu ab-utebantur Hæretici, nec aliam, quam theandri-“cam operationem Jesu Christi nominabant.

675. Respondet S. Thomas quest. 19. art. 1. ad 1. „Dionysium posuisse in Christo operatio-„ne, nem ~~deinde~~ idest divinam virilem, vel di-„vinam humanam, non per aliquam confusio-„nei operationum, seu virtutum respectu utrius-„que naturæ; sed per hoc, quod divina opera-„tio ejus utitur humana, & humana ejus opera-„tio participat virtutem divinæ operationis:“ Hoc autem pulcherrimo exemplo illustrat S. Maxi-“mus Martyr ferri igniti, inquiens: „Quemad-„modum enim ignis, ac ferri diversa est natu-„ra, aliæque, & aliæ amborum actiones: nec „evum ignis secat, sed incendit, & illuminat ea „vi agendi, quam ei attribuit natura. Neque „rursus ferrum sic a natura comparatum est, ut „urit, aut illuminet, sed secat, & nigrum est. „Cum autem conjuncta ea fuerint, conjuncte, & „indivise snum manus utrumque exequitur, si-„mul enim cum sectione existit ustio, ignisque „ferri ad initio, tum incendit, tum illuminat, „cum interior non una sit naturalis actio, sed „duæ; una ignis, qua urit, altera ferri qua se-„cat; ac utriusque effectus proprius est; ignis „quidem ustio, ferri autem sectio; siquidem se-„ctio talis est, quæ viam habeat urendi; ac u-„stio, quæ simul secandi. Sic in Domino nostro „Jesu Christo accedit. Agebat utraque natura cum „alterius communione, quod proprium erat &c.“ Atque hac ratione explicat verba magni Dionysii, qui non dixit unam theandricam actionem, sed novam, sive inusitatam. Eadem ferri carentis similitudine utitur Damascenus Lib. III. de fide orth. cap. 14. Vid. sup. n. 595.

676. Quod autem S. Dionysius non unam, sed duplice agnoverit in Christo operationem, colligit S. Thomas ex aliis ejusdem verbis in c. II. de divinis nominibus, ubi dicit, quod in his, quæ pertinent ad humanam ejus operationem, Pur-

(a) Haec communis est tan veterum, quam recentiorum Theologorum loci illius Dionysiani explicatio, ut necesse non sit ad sententiam P. Mich. Le Quien configere, qui in Diss. II. *Damascenica* n. 14. contendit, hunc auctorem, Dionysium Areopagitam vulgo dictum, fuisse aliquem Monophysitam, qui clanculum, & per cuniculos suos hæresim incantis propinare studierit. Quam suam sententiam præcipue ex laud. ep. IV., que *Cajus therapeuta* inscribitur, confirmare studet, & hanc vocem novam quamdam *Deivirem* operationem nihil aliud, quam unam Deitatis, humanitatis-

ter, & Spiritus sanctus nulla ratione communi-“cant, nisi quis dixerit secundum benignissimam, & misericordem voluntatem; inquantum scilicet Pater, & Spiritus sanctus ex sua misericordia vo-“luerunt, Christum agere & pati humana. „Sic „igitur patet, concludit Angelicus, quod alia est „operatio humana, in qua Pater, & Sp̄it̄us san-“ctus non communicant, nisi secundum acceptio-„nem misericordiae suæ; & alia est ejus opera-“tio, inquantum est Dei Verbum, in qua com-“municant Pater, & Spiritus sanctus“ (a).

677. Obj. secundo. S. Gregorius Nyssenus contra Eunomium: *Ita operatur, inquit, Divinitas per corpus, quod inuit, omnium salutem, ut corporis qualem sint passiones, Dei vero ope-“ratio.*

678. Resp., apud nonnullos Patres nomine pas-“sionum intelligi veras Christi operationes secundum naturam humanam; unde S. Jo. Chrysostomus Hom. II. in Act. Apostol. sic loquitur. *Haud quispiam aberraverit, si ipsius quoque (Christi) passionem actionem appellaverit. In eo enim, quod omnia professus est, ingens illud, atque mirandum opus patravit, mortem destruens, aliaque omnia operans. Hinc S. Maximus disputans cum Pyrrho observavit, „Sanctos Patres variis nomi-„nibus affectisse humanæ naturæ motionem, pro-„ut ejus diversæ motiones postulabant. Appella-“runt ipsam & facultatem, & operationem, & „differentiam, & motionem, & proprietatem & „passionem.“ Atque hoc sensu explicanda sunt S. Gregorii Nysseni verba. Etenim omnia, in-“quit laud. S. Maximus, quæ ex Deo sunt, & post Deum, eo ipso patiuntur, quo moventur: utpote quæ non sunt ipsa motio, ipsaque vis, ac virtus. Hinc etiam Philo Judæus in Libro de Cherubinis dicebat, *proprium Dei esse facere ... proprium creaturæ pati.**

679. Obj. tertio. S. Cyrillus Lib. IV. Com-“mentar. in Joan. dicit Christum unam cognatam operationem per ambus naturas ostendisse. Ita Pyrrhus in disput. cum S. Maximo objiciebat.

680. Respondebat autem S. Maximus epist. ad Nicandrum, unam vocari operationem ambarum naturarum, propter arctissimam earum copulati-“onem, propter quam ambae ad eamdem effectum concurrebant; unde etiam S. Leo in dogmatica sua epistola inquietabat: *Agit utraque forma cum alterius communione &c. Vide supra num. 653.*

S.

que natram compositam alstruere, arbitratur. Hanc tamen ipsam vocem in sensu Catholicis fuisse postea a compluribus Patribus sequioris avi adoptata scribit, qui Areopagita scripta pro geminis habebant. Si Le Quienius tantum vellet, Areopagita scripta esse superposititia, bene multos Criticos sibi consentientes ha-“beret. Vid. Natalis Alexander Dissert. XXII. in Se-“cundum I., sed hanc facile obtinebit aliorum consensum, dum eadem scripta, ab hæretico aliquo Nonophysita consarcinata fuisse vult. P. Bern. de Rubeis Dissert. IX. *De gestis & scriptis S. Thomæ.*

S. Maximus ad id clarius explicandum utebatur similitudine gladii carentis, quod simul scindendo urit, & urendo scindit, quanvis diversæ sint urendi, & secandi operationes; quod etiam nos superius attulimus nūn. 676. Neque obest vox cognatam ὑγγαρί; nam hæc vox usurpata a Sanctis Patribus aliquando fuit ad designandam arctissimam unionem; ut quando S. Gregorius Nazianzenus in Oratione pro fratre suo Caesario carnem vocat animæ cognatam, non alia certe de causa, quam propter intimam utriusque substantiæ unionem.

681. Obj. quarto ex ratione. Natura humana Christi nihil ex se operari poterat, sed solum ut mota a divina persona; ergo duo potius operata dici poterant in Christo, quam duæ operationes (b).

682. Respond. cum S. Thoma quest. 19. art. 1. actionem ejus, quod movet ab alio esse duplificem; unam, quam habet secundum propriam formam; aliam autem, quam habet secundum quod inovetur ab alio: sicut securis operatio secundum propriam formam est inciso: secundum autem quod inovetur ab artifice, operatio ejus est facere scannum. „ Operatio igitur, concludit Angelicus, quæ est alicujus rei secundum suam formam, est propria ejus, nec pertinet ad motumentem, nisi secundum quod utitur hujusmodi re ad suam operationem, sicut calefacere est propria operatio ignis, non autem fabri, nisi quatenus utitur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, quæ est rei solum secundum quod inovetur ab alio, non est alia præter operationem moventis ipsam: sicut facere scannum non est seorsum operatio securis ab operatione artificis; sed securis participat instrumentaliter operationem artificis.“

683. Nec omittenda puto, quæ ibidem S. Doctor pro maiore hujus rei declaratione subdit, inquiens: „ Ubicumque movens, & motum habent diversas formas, seu virtutes operativas, ibi operet, quod sit alia operatio moventis, & alia operatio propria moti; licet motum participet operationem moventis, & movens utatur operatione moti, & sic utrumque agat cum communione alterius. Sie igitur in Christo humana natura habet propriam formam, & virtutem per quam operatur: & similiter divina. Unde humana natura habet propriam operationem di-

(a) Ita S. Thomas 3. P. quest. 19. art. 1. erroneam Monothelitarum doctrinam exponit. „ Considerandum est, quod ubicumque sunt plura agentia ordinata, inferius movet a superiori, sicut in homine corporis moveant ab anima, & inferiores vires a ratione. Sic igitur actiones, & motus inferioris principiis sunt magis operata quedam. Id autem, quod pertinet ad supremum principium, est propriæ operatio; puta si dicamus in homine, quod ambulare, quod est pedum, & palpare, quod est manuum, sunt quædam hominis operata, quorum unum operatur anima per pedes, aliud per manus; & quia est ea-

, stinctam ab operatione divina, & e converso. „ Et tamen divina natura utitur operatione naturali humanæ, sicut operatione sui instrumenti, & similiter humana natura participat operationem divinæ naturæ, sicut instrumentum partipat operationem principialis agentis.“

684. Et sic etiam idem Angelicus aliam Monothelitarum difficultatem solvit, qua dicebant, naturam hamanam non esse nisi instrumentum Verbi divini, instrumentum autem non habet actionem distinctam a causa principali:

685. Nimirum iis, quæ supra num. 682. diximus, hæc addit S. Thomas hic in resp. ad 2., actionem instrumenti, inquantum est instrumentum, non esse aliam ab actione principalis agentis, „ posse tamen habere aliam operationem, prout est res quædam. Sic igitur operatio, quæ est humanæ naturæ in Christo, inquantum est instrumentum Divinitatis, non est alia ab operatione Divinitatis: non enim est alia salvatio, qua salvat humanitas Christi, & Divinitas ejus; habet tamen humana natura in Christo, inquantum est natura quædam, quamdam propriam operationem præter divinam.“

686. Inst. primo. Sicut esse est hypostasis subsistentis, ita etiam operari; sed propter unitatem hypostasis est in Christo unum esse, prout S. Thomas q. 17. art. 2. luculenter demonstrat: ergo etiam propter eamdem unitatem est in Christo una operatio.

687. Respondet S. Thomas hac q. 19. art. 1. ad 5. „ quod esse, & operari est personæ a natura: aliter tamen, & aliter. Nam esse pertinet ad ipsam constitutionem personæ, & sic quantum ad hoc se habet in ratione termini, & ideo unitas personæ requirit unitatem ipsius esse completi, & personalis. Sed operatio est quidam effectus personæ, secundum aliquam formam, vel naturam. Unde pluralitas operationum non præjudicat unitati personali. „ Quemadmodum ipsis fatentibus Monothelitis duplex in Christo natura non tollit unitatem esse ejusdem Christi..

688. Inst. secundo. Ubi est unum operatum, ibi una debet esse operatio: sed idem erat operatum divinitatis, & humanitatis, sicut sanatio leprosi, vel suscitatio mortui: ergo &c.

689. Resp. neg. unum esse operatum divinitatis, & humanitatis, sed diversum, quamvis jun-

, deinde anima operans per utrumque ex parte ipsius operantis, quod est primum principium movens, est una, & indifferens operatio; ex parte autem ipsorum operatorum differentia inventur. Sicut autem in homine puro corpus movetur ab anima, & appetitus sensitivus a rationali, ita in Domino Iesu Christo humana natura movebatur, & regebatur a divina. Et ideo dicebant (Monotheliti) quod deinde est operatio, & indifferens ex parte ipsius divinitatis operatoris: sunt tamen diversa operata, in quantum scilicet divinitas Christi aliud agebat per seipsam ... aliud autem per humanam naturam &c.

jectum, ut in exemplo allato proprium operatum Divinitatis fuit sanatio leprosi, vel suscitatio mortui; operatum autem proprium humanæ naturæ fuit contactus, vel jussio. Concurrunt autem ambae operationes ad unum operatum, secundum quod una natura agit cum communione alterius.

690. Iust. tertio. Vetus, & commune est proloquium, *actiones esse suppositorum*: *ceu ut loquitur S. Thomas 2. 2. quæst. 58. art. 2. ex Aristotele Lib. I. Metaph., Actiones sunt suppositorum, & totorum, non autem proprie loquendo partium, & formarum, seu potentiarum: non enim proprie dicitur, quod manus percussat, sed homo per manum, neque proprie dicitur, quod calor calefaciat, sed ignis per calorem.* Hinc ipse Aristoteles in primo Libro de anima: *Dicere, inquit, animam irasci, perinde est, ac si quis dicat animam texere, vel alicucare. Ac forte melius est, non ita loqui, ut dicamus animam misereri, vel discere, vel cogitare; sed hominum anima.* Cum ergo unum tantummodo in Christo sit suppositum, unica etiam erit operatio.

691. Resp. cum S. Thoma hic ad 5. „Operari esse hypostasis subsistentis (seu operationes esse suppositorum), sed secundum eorum formam, & naturam, a qua operatio speciem recipit; & ideo a diversitate formarum, seu naturarum est diversa species operationum: sed ab unitate hypostasis est unitas secundum numerum, quantum ad operationem speciei: sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare, & caleficere, secundum differentiam lucis, & caloris; & tamen est una numero illuminatio ignis simul illuminantis. Et similiter in Christo oportet, quod sint duas operationes specie differentes, secundum ejus duas naturas; quælibet tamen operationum est una numero in Christo simul facta, sicut una ambulatio, & una sanatio.“ Cum igitur dicitur, *actiones esse suppositorum, nihil aliud significatur, quam actiones esse naturæ, ut subsistentis; & sic actiones & supposito, & naturæ tribuntur, diverso tamen modo: supposito nempe, quatenus natura operari non potest, nisi subsistat; subsistit autem in hypostasi: unde etiam supposi-*

(a) Petavius Lib. VIII. *De Incarn.* c. 2. illud Scholæ effatum *Actiones sunt suppositorum* perperam tribui Aristoteli asserit. Scholastici tamen non immunito illud Aristoteli tribunt, quatenus ex ejus doctrina manifeste erit, & verissimum est, si intelligatur eo sensu, quo illud explicat S. Thomas; cuius auctoritate, immo & verbis usi sumus: quo nemo, meo quidem iudicio, tam veterum, quam recentiorum absurdus, & difficiles Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum objections ex Philosophia petitas subtulit, ac solidius endavit.

(b) Fodem modo punit idem Le-Qnienus, ad sannum, & orthodoxum sensum fuisse pertractam illam vocem *Una Dei Verbi natura incarnata*, quæ Apollinaris hæ-

tim vocatur principium quoal operationem. Naturæ autem tribuntur operationes, sicut principio, quo eisdem operationes elicuntur. Persona itaque Christi terminans duas naturas, divinam, & humanam, secundum utriusque operabatur: unde duarum operationum petitor distinctio (a).

692. Hæc doctrina potest pluribus exemplis ex rebus ipsis naturalibus illustrari. Sed præstat unum asserre ex augusto Trinitatis mysterio de propinquum: ubi tres sunt divinæ personæ, sed quoniam una tantum est earumdem natura, unica etiam est ipsarum operatio: ergo ab opposito in mysterio incarnationis, quoniam duplex est in Christo natura, duplex esse debet operatio: & quoniam unica est persona, nunc erit operans.

693. Iust. quarto. Si operatio tribuitur naturæ, cum natura divina Christi sit eadem ipsiusimæ natura Patris, & Spiritus sancti, operationes divinæ naturæ Christi erunt etiam aliis divinis personis tribuendæ.

694. Resp., operationes Christi tribui quidem naturæ, sed prout subsistit in persona divini Verbi, quæ ab aliis duabus distincta est: adeoque tribui non posse Patri, vel Spiritui sancto, quorum una quidem, easdemque est natura, sed in propriis personis subsistens.

Quæres, quid sit operatio Θεοῦ πρὸς Δεῖνον?

695. Si doctissimo Mich. Le Quien creditus Dissert. II. Damascenica num. 14, hanc vocem omnium primis invexit ementitus auctor Scriptorum Areopagiticon, & quidem in pravo Monophysitarum sensu: sed postea sequioris ævi Patrium complures, ac Theologi eandem ad sannum sensum variis interpretationis transtulerunt, ut modo absque ullo fidei detimento operatio Dei-rilis Domino nostro Jesu Christo tribuatur (a). Vid. sup. not. ad n. 676.

696. Hæc doctissimi viri observatio parum verisimilis videtur, quia teste S. Martino R. P. in Concilio Lateranensi Secretario III. Cyrus Alexandrinus, & Sergius Constantinopolitanus, ambo Monothelitarum duces, hanc vocem Dionysii Areopagitæ novæ operationes theandricæ sufficientem non esse judicarunt ad Monothelicam pravitatem confirmandam; quoniam primum novam immutando, unam pro nova asseruit; Sergius vero im-

mu-

retici fuerat. Cum autem Sanct. Cyrillus eam reperisset in ejusdem Apollinaris Confessione, quæ Sancti Athanasii nomine inscribatur, eamplè usurpare non dubitavit, sensu proculdubio orthodoxo, & post S. Cyrrilum alii bene multi, ut supra notavimus. Ceterum etiam doctissimus P. Christianus Lupus in Dissert. VI. de Synodo c. 3. observavit, Catholicos potuisse se facile a Monothelitarum objectione ex ep. S. Dionysii petitia extricare, respondendo illam epistolam, non iniunxit quam alia scripta Areopagitica, suppositum esse. Hac responsione usus anteas fuerat Hypatius Ephesinus in Collatione Constantinopolitana, in qua primo ab Eutychianis scripta illa Pseudo Dionysiana allegata fuere.

mutationem novæ confirmans Deivirem amputavit penitus vocem, unam absolute in Christo. Deo dogmatizans operationem.

697. Sed quidquid id sit, Theologi triplex operationum genus in Christo distinguunt: primo earum, quæ solius Dei sunt propterea, ut mundi, atque animarum creatio; & quod Christus dicebat Jo. XIV. 10. *Ego in Patre, & Pater in me est.* Secundo earum, quæ soli naturæ humanæ conveniunt, velut edere, bibere, pati, mori: tertio earum, quæ mixtæ quodammodo sunt ex utraque natura, ut quando Christus pueram manu apprehendens suscitavit Matth. IX. 25.; contactus enim erat naturæ humanæ, miraculum vero divinæ. Id declaravit S. Cyrillus Alexandrinus anterius hæresis Monotheliticæ in ep. ad Acacium Melitiensem, inquit: *Aliæ sunt vices, quæ dīxīcē maxime conueniunt naturæ: aliæ, quæ in humanam naturam congruunt, aliæ medium quendam ordinem tenent, ac Dei filium pariter & hominem simul. & eadem significatione comprehendunt.*

698. Hac posita, trium Christi operationum partitione, queritor, an omnes appellari possint theandricæ, seu Deiviriles? Fuerunt enim, qui hoc vocabulum ad solas operationes mixtas restringendum putarent. Reipsa Sophronius Jerosolymitanus laudatus Act. XI. Synodi VI. explicans Dionysii verba a Monothelitis objecta, hanc operationem Deivirem vult non unam esse, sed diversi generis, utpote quæ divinum simul, & humanum aliquid complexa sit, & elegantissime composita nuncupatione singularum essentiam, & naturam perfecte significet. Et quidem si quis velit, has Christi operationes mixtas magis propria, seu peculiariter quadam ratione appellari theandricas, non repugnaverim.

699. Sed tamen concedendum puto, omnes prorsus Christi operationes hoc nomine appellandas esse; quia a divina hypostasi procedebant, dnabus naturis conjuncta, quæ quidem aliquando per unam, aliquando per utramque operabatur; & qui operabatur, semper erat Deus homo. Quonobrem dico S. Thoma dicendum est, non solum operationes humanas, quæ ex ratione, ac voluntate procedebant, sed etiam quæ oriebantur ex natura elementi corporalis, sicut ferri deorsum, vel secundum virtutem animæ vegetabilis, sicut nu-

Neque etiam liquido constat, quid Monothelitas operationem Deivirem intelligent. Macarius enim a Constantino Augusto interrogatus: *Quomodo intelligis Deivirem operationem?* respondit: *Ego non super iudicio.* Erant etiam iidem Monothelitas in sua doctrina admodum inconstantes, de qua inconstantia ipsos. sepe redarguit Martinus I. in epist. ad Constantem, tum Agatho scribens ad Constantinum; atque etiam Sanctus Maximus in suis disputationibus. Probabile est tandem, eos non admisisse aliam operationem, & voluntatem in Christo, quam divinam, cuius natura huma-

triri, & augeri; vel secundum partem sensitivam, sicut videre, & audire, appellari debere theandricas. „Quia, inquit Angelicus q. 19. art. 2. „in homine Iesu Christo nullus erat motus sensitivæ partis, qui non esset ordinatus a ratione. Ipse etiam operationes naturales, & corporales aliqualiter ad ejus voluntatem pertinebant, inquantum voluntatis ejus erat, ut caro ejus a geret, & pateretur, quæ sunt sibi propria.“ Has operationes Auctor librorum Areopagiticorum c. II. de div. nominibus §. 6. appellavit *humana divinas ἀθεωπτικὰς θερψίας*, in quibus nihil commune habuit Pater, ac Spiritus sanctus; nisi quis dicat secundum benignissimam voluntatem.

700. Verum hic occurrit aliqua difficultas primo intuitu certe magna, scilicet hinc sequi, operationes Christi, quæ dicuntur theandricæ, propter naturæ concursum, non solum personæ Verbi, sed toti plane Trinitati esse tribuendas. Ut enim supra diximus, principium quo operandi est natura; natura autem divina una, eademque est in tribus personis.

701. Respondetur autem, quod quemadmodum sola persona Verbi, non obstante identitate naturæ divinæ, carnem sumpsit, ita etiam soli ejusdem Verbi personæ tribuantur operationes theandricæ, quæ procedunt quidem ab ipsis divina natura, sed quatenus est determinata, & modificata a personali Verbi proprietate. Alia vero est ratio de iis operationibus (a), quæ uni naturæ divinæ conueniunt, ut miraculorum patratio; hæc enim operatio etiam Patri, & Spiritui S. communis erat, unde Christus dicebat Joan. XIV. 10. *Pater in me manens, ipse facit opera.* Et de his satis (a).

A P P E N D I X .

Honorius I. ab hæresi Monothelitica sindicatur.

702. *Q*uibusc artibus, & dolis Honorius Romanus Pontifex a Sergio Constantinopolitano Monothelitarum omnium vaferrimo circumventus fuerit, exposuimus supra n. 629. seq. Quonobrem nihil Monothelitis solemnis, quam Honorii patrocinio gloriari. Ut illorum ora obstrueret Joannes IV. ejusdem Honorii apologiam adornavit, quam ad Imperatorem Constantinum Heraclii filium. an. 641. ini-

na nonnisi organum fuerit, unde operationes humanas vocabant *passiones*. Utebantur quoque similitudine corporis humani, quod ab animæ nutu movetur. Ad incitas vero redacti, totam hanc controversiam silentio sepiellendam esse dicebant.

(a) Qui plura de hac theandrica operatione desiderat, aeat Petavium Lib. VII. de Incarn. c. 10., & Lud. Thomassinum de Incarn. Lib. V. c. 8: seq., atque etiam P. Jo. Franc. Bern. de Rubeis *De Gestis, & Scriptis. S. Thomæ Diss. IX.* c. 14. & seq.

misit. Honorii famam etiam tuitus est contra Monothelitas S. Maximus. His non obstantibus, in VI. Synodo generali Honorii nomen inter Monothelitarum antesignanos anathemate proscriptum fuit. Nec postea hujus Pontificis accusatione, aut vindictis aliquid actum, vel scriptum invenitur usque ad ea tempora, quibus de infallibili Romanorum Pontificum in definiendis fidei controversis auctoritate disputari cœptum est. Qui enim eam negabant, Honorii exemplo potissimum iuritebantur (a).

703. Non defuerunt autem multi, & graves Auctores, qui hujus S. Pontificis vindicias strenue eggerunt; verum diversis viis, quas non iutile erit breviter indigitare. Primo autem duo summi viri, & purparati Ecclesiæ Patres, Cæsar Baronius ad an. 681., & paulo ante ipsum Bellarmius lib. 4. de Rom. Pontifice Synodi VI. Acta corrupta fuisse suspiciunt sunt, & abraso noninie Theodori a falsariis quibusdam, qui nullo unquam tempore, præcipue inter Græcos, defuerunt, fuisse intrusum nomine Honorii. Quæ tamen sententia paucos patronos inventit. Immo eam in Alberto Pighio Campensi jam reprehenderat Melchior Canus Lib. VI. de locis theol. c. 8. „Ut enim, inquit, Honorium tueretur, sextæ generalis Syndicis exemplaria falsarios corrupisse, multis conjecturis suadere natus est. Deinde etiam in eam opinionem inclinavit, ut crederet, epistolam Honorii ad Sergium a Græcis de more fuisse vitiata, Synodus autem in eo judicio decepsit, ptam“ (b).

704. Eaindein nihilominus alia veluti facie renovata, multaque eruditione fulcitam in lucem revocavit vir doctus Jo. Bapt. Bartholi, olim in universitate Patavina sacr. Canonum Professor, post autem ad Episcopatum Feltriensem evectus in sua polita, & eleganti *Apologia pro Honorio I. Rom. Pontifice Ausugii 1750.* in 4. Contendit autem primo, vitiata fuisse epistolam Sergii ad Honorium: secundo duarum epistolarum Honorii, quæ in Synodo VI. lectæ sunt, alteram fuisse in-

(a) Ex hoc Honorii exemplo maxime triumphant Ben. Bossuetus, seu quisvis alius auctor *Defensionis Declarationis Cleri Gallicani* Lib. VII. alias XII. c. 15. & seq. *invictum* putans inde argumentum deduci, ad probandum, Romanos Pontifices posse in Fidei definitionibus falli; ut nihil dicann de Lnd. Ellies Dupinio, de Edeundo Richerio, de Vigorio, aliisque similibus Romanæ Sedis osoribus. Contra quos tamen integra Theologorum cohors Honorii vindicias suscepit; quem ab heresi tam vere, quam pie excusari, probat Nat. Alexander Diss. II. in sacerd. VII. prop. 3.

(b) Eam sententiam validissimis argumentis multi refutabant præter Jac. Bossuetum loco superius land., præcipue autem Franc. Combeffisius in *Histotiam Heresies Monothelitarum*, quæ in Indicein librorum prohibitorum rejecta fuit Decr. S. Indicis Congregat. 20. Julii 1662. Combeffis Dissertationi apologeticae pro aetis VI. Synodi sinceris subscripterunt Christianus Lupus in Diss. de VI. Synodo, Nat. Alexander Diss. II.

terpolatam, alteram plane conficiam: tertio Episcopos VI. Synodi officio suo desuise in causa Honorii expendenda, eosdemque præcipiti, atque injusto Honorium anathemate condemnasse: quarto Leonem II. eorumdem Episcoporum judicium minime probasse: quinto adulterina manu corruptam fuisse hujus S. Pontificis epistolam, qua Synodus VI. confirmavit: sexto easdem ratione corruptas fuisse ejusdem Leonis duas epistolas ad Ervigium Regem, & ad Episcopos Hispaniæ: demum ex Romanis Pontificibus S. Leonis successoribus judicium in VI. Synodo contra Honorium prolatum, atque Honorii damnationem suscepisse; quibus omnibus, ut sibi videtur, evidenter demonstratis, non solum *invictum* illud Bossueti argumentum contra summorum Pontificum infallibilem auctoritatem se dissolvisse gloriatur; sed ulterius Honorium Papam ab omni tum hæreseos, tum etiam imprudentiae, pravæque dispensationis criminis liberasse.

705. Non destunt Theologi, qui ut Honorium absolvant, Synodum VI. condemnare non dubitant, eam nimis errasse dicentes, non errore fidei, quod fieri nullo modo potest, sed errore facti, epistolis Honorii male intellectis; quod contingere posse, non pauci docent, quorū catalogum texuit Sar. *Witasse de locis theol.*, ubi de Conciliis, q. 9. & de Incarn. ubi de Honorio.

706. Denique pauci alii, ut Stapleto, & Gravina, Honorium a fide errasse concedunt, sed solum ut Doctorem privatum, proprio nomine, nec alio consciente, quam amanuensi ad litteras Sergii respondentem. Hi tamen nullum Romaae Petri Sedi præjudicium inferri asserunt, in quam privatus Honorii error derivari non potest (c).

707. Nobis magis placet communior Theologorum sententia, cui etiam plurimi subscribunt ex iis, qui infallibilem Romanorum Pontificum in definiendis quæstionibus fidei auctoritatem inserviantur, Honorium scilicet willatus posse hæresis Monotheliticæ accusari; fuisse tamen justa anathematis pena mulctatum, ob inconsultam, &

Re-

in Sacer. VII., Jo. Garnerius in notis ad Librum *Diurnum*, ac plerique alii eruditæ; ita ut eminentiss. Cardinalis Orsi pronunciare non dubitaverit, *hodie vix esse*, qui Honorium in VI. Synodo damnatum fuisse negat, aut VI. Synodi acta, aliaque vetera monumenta adulterata fuisse contendat.

(c) Ita præter alios Card. Sfondratus in Opere anonymo, cui titulus *Gallia vindicata Diss. III. q. II. inquisiens*: „Quis enim nescit, epistolas Honorii ad Pyrrhum, & Serginum, ob quas hæresis accusatus dicitur, privatæ fuisse, non publicas, nec dogmáticas? In injuncti modi vero epistolis errare Pontifices possunt, corrigitque, non inferioris. Privatas fuisse & familiares Honorii epistolas, quibus proprium suum judicium Sergio exponebat, non autem solemnia Sedis Apostolica decreta, quæ dogmaticam proposita controversias definitionem continerent, multis argumentis ostendit amplissimus Card. Jos. Augustinus Orsi *De irreformabili Rom. Pontif. judicio* &c. Tom. I. c. 22.

Religioni valde noxiā cōcpnōniā , qua Mono-
thelitarū errorem nou compescuit, ut debebat,
sed toleravit (a). Sit itaque

PROPOSITIO I.

*Honorius I. Romanus Pontifex hæresis Mo-
notheliticæ jure accusari non potest.*

708. Prob. primo luculentissimo testimonio Joannis IV. qui post brevem Severini Pontificatum eidem Honorio successit, & qui ipsius apoligiam ad Constantium Imperatorem Heraclii filium misit. Ibi autem postquam Pyrrhi columbias contra Honorium disseminatas comminemorasset, ad eas diluendas ita rem totam exponit: „Sergius reverens dæ memorie Patriarcha prædicto sancti reconditum Romæ urbis Pontifici (Honorio) significavit, quod quidam in Redemptore nostro Domino Jesus Christo duas contrarias dicerent voluntates. Quo præfatus Papa comperto, rescripsit ei, quia Salvator noster, sicut esset Monadicus unus, ita & valde mirabiliter super omne genus humanum conceptus, & natus esset. De sancta cœta quoque ipsius incarnata dispensatione docebat, quia Redemptor noster, sicut esset Deus perfectus, ita esset & homo perfectus & idcirco unam voluntatem, secundum primam formationem Adæ naturalem humanitatis suæ Dominus noster Jesus Christus habere dignatus est; non duas contrarias, quemadmodum nunc nos habere dignoscimur, qui de peccato sumus, Adæ geniti“.

709. Hæc Joannis explicatio ex ipsa Honoriæ epistola desumpta est, ubi ita Honorius loquitur: „Unde & unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a Divinitate assumpta est nostra natura, non culpa, illa profecto, quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem sitiata“ . Et postquam explicasset legem peccati, quæ secundum Apostolum est in membris nostris, ita pergit: „Non est itaque assumpta, sicut præfati sumus, a Salvatore vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus non lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria a Salvatori, quia super legem natus est humanus, nœ conditiovis“ . Eu qualem voluntatem a Salvatore nostro excluserit Honorius, voluntatem sci-

licet carnis repugnantem legi mentis, & quæ ex peccato originis in nobis est; non autem Christo eam naturalem voluntatem ademit, quam Adam habuit ante prævaricationem, & sine qua natura humana perfecta non est.

710. Hoc modo mentem Pontificis exposuit etiam S. Maximus in Dialogo cum Pyrrho, & in epist. ad Marinum, addens etiam testimonium Abbatis Joannis viri sanctissimi, qui eandem epistolam Honoriæ ipse scriperat, & qui protestabatur, solum fuisse a Jesu Christo exclusam voluntatem carnis: quæ voluntati rationis contradicit, & quæ ex Adæ peccato oritur. „Unam, inquiebat Joannus, „Honoriæ amanuensis, voluntatem Domini diximus, non divinitatis ejus, & humanitatis, sed solius humanitatis. Cum enim scripsisset Sergius, esse qui dicerent in Christo duas contrarias voluntates, carnis (inquam), & spiritus; sed unam tantum, quæ naturaliter, humanitatis ejus nota essentialis est.“ Hæc sufficiunt, ut Honorius ab hæresi Monothelitarum vindicetur, quantum attinet ad unam voluntatem, quam ipsi prædicabant sensu omnino diverso, scilicet excludendo naturalem humanitatis voluntatem, & solum divinam agnoscendo.

711. Multo facilius, ut puto, purgatur Honorius ab altero Monothelicæ sectæ errore, unius nempe in Christo operationis. Primo enim nullibi in suis litteris dixit, unam esse tantummodo Christi operationem; sed unum voluit prædicari operatorem. Quia, inquit in epist. I. ad Segerium n. 6., Dominus Jesus Christus, Filius, ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit unus, & idem opera divina, & humana plene, sacræ litteræ luculenter demonstrant. Utrum autem propter opera divinitatis, & humanitatis una, an geminæ operationes debeat derivatæ dici, vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea Grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare.

712. Deinde duas Christi, & distinctas operationes antea luculenter expresserat, dicens n. 2.: Confitentes Dominum Isum Christum mediatorum Dei, & hominum, operatum divina media humanitate, Verbo Deo hypostaticè unita, eumdemque operatum humana ineffabiliter, atque singulariter assumpta carne, discrete, inconfuse, atque inconvertibiliter plena divinitate. Et in altera epistola adhuc clarius: Quantum, inquit, ad

art. 2., ex reguli potissimum, quas doctissimus Petrus Constantius statuit Præf. in Epist. Roman. Pon. num. 33., ut solemnes Apostolica Sedis definitiones a Privatis sumunorum Pontificium judiciis, & responsis secernantur. Non tamen concedit laudatissimus hic Pontificiæ infallibilitatis Defensor, Honorium in privatibus, ac familiaribus hisce epistolis a recta fidei doctrina recessisse, quamvis improvidopacis, & concordia conservande studio imprudenter erraverit.

(a) Hanc sententiam propugnant quamplurimi Eccle-

siae Gallicanæ Theologi, ut Nat. Alexander Diss. II. in Sæc. VII., Steph. Baluzius in vita Petri de Marca n. 71. (ubi narrat, enidem Petrum propter adversam valetudinem non potuisse epistolam scribere, quam promiserat, ad Honorium a labo hæreses Monothelicæ purgandum), P. Jo. Garnerius Diss. II. ad Librum diurnum Roin. Pontificum, & in Append. ad eiusdem notas, Lud. Thomassius in Præf. ad Lib. X. de Incarn. & in Diss. XX. in Synodum VI. eccl. Carolus Witasius, Honoratus Tournely &c.

ad dogma ecclesiasticum pertinet non unam, vel duas operationes in mediatore Dei, & hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus. Et divinam quidem, quae Dei sunt, operantem; & humanam, quae carnis sunt, exequentem, non divide, neque confuse, aut convertibiliter Dei naturam in homine, & humanam in Deum conversam edocentes; sed naturalium differentiam integrum confitentes. Quae verba ex celebri illa S. Leonis dogmatica epistola, cuius saepe contra Eutychianos mentionem fecimus, desumpta sunt, iuinit enim S. Leo; Agit utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, carne exequente, quod carnis est.

715. Ex his, aliquis momentis haec de Honorii fide controversia ab eruditis accuratis pertractata fuit, atque in tanta evidentiâ luce posita, ut teste Jo. Garnerio, pauci numero, iisque suspecto aliunde fidei, vel non maxime auctoratis Honorium Monothelitismi damnent.

714. Obj. primo, Honorius Sergii doctrinam approbat; ita enim in prima epistola ipsum alloquentur: *Hæc nobiscum Fraternitas vestra prædicet, sicut & nos ea nobiscum unarimite prædicamus; sed nemo dubitat, Sergium fuisse Monothelitam, immo unum ex primis hujus Pestiferæ sectæ antesignanis: ergo &c.* Idem Honorius Sophronio vere orthodoxo, tamquam novatori, & pacis perturbatori restitit; adeoque &c.

715. Resp., Honorium in eo peccasse, quod permisit, se dolos Sergii verbis decipi, Hic autem in sua epistola n. 9. scripsit, aliquos prædicare duas voluntates (in Christo), contrarietas circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo salutarem volenti adimplere passionem, humanitate vero ejus obstante ejus voluntati, & resistente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium est. Ut huic imaginario errori se opponeret Honorius, Sergio sitem incaute adhibens, eideam se unanimitate consentire significavit; eundem tamen hortari non prætermittens, ut unum Dominum nostrum Iesum Christum, Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum, divinitus, atque humanitus fide orthodoxa, & unitate catholicâ una secum prædicaret.

716. Eadem Sergii fraude circumventus Honorius credidit, a Sophronio nosus vocum questiones introductas; nondum enim ejusdem Sophronii litteras acceperat; quem dicit solum ex aulitu se habere, ex Monocho Episcopum Jerosolymitanæ urbis constitutum. Credidit insuper Honoriis Sergio dicenti, Sophronium a se multiformiter eruâit, & silentii de una, vel duabus operationibus lege fuisse contentum; ne scilicet ex hujusmodi disputationibus aut Nestorianam, aut Eutychianam hæresim suscitandi occasio præbe-

Gazzaniga Theol. Tom. V.

retur. Qua quidem in re præcipitis credulitatis reus Honorius habendus est, non autem hæresis Monothelite.

717. Dices. Honorius unam Christi voluntatem simul cum Sergio prædicans, non solum voluntatem sensualitatis contraria legi mentis, sed etiam voluntatem naturalem humanitatis a Christo ablegavit. Nam ea Scripturae testimonia, quibus S. Patres ad duplum in Christo voluntatem adstrensum usi sunt, sinistra interpretatione elusit, inquiens in l. epist. n. 4.: „Et si quidem scriptum est: Non veni facere voluntatem meam, sed ejus, qui misit me, Patris. Et non quod ego volo, sed quod tu vis Pater, & alia huiusmodi, non sunt haec diversæ voluntatis, sed distinctionis assumptiones. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, ut sequamur vestigia ejus.“

718. Resp. non haec tantum verba Honorii esse expendenda, sed etiam proxime antecedentia, que supra retulimus n. 709., & quibus manifestissime patet, Summum Pontificem nomine voluntatis humanæ, quam a Christo ablegatam volebat, non intellexisse, nisi voluntatem carnis repugnante legi mentis, & quæ naturæ propria est: unam ergo voluntatem statuit Honorius, sed humanitatis; alteram voluntatem rejicit, sed carnis.

719. Dices secundo. Etiam Sergius in sua epistola se negare dicebat duas in Christo voluntates, quia impossibile est, in uno, eodemque subjecto duas simul, & erga hoc ipsum contrarius subsistere voluntates. Macarius item omnium Monothelitarum pervicacissimus Act. VII. Synodi VI. eandem causam prætexebat, cur duas voluntates a Christo removeret; immo Honorio se convenire protestabatur: neuter tamen ab hæresi Monothelitica vindicari potest: ergo pariter Honorius &c.

720. Resp., Monothelitas sub prætextu contrarietas naturalem, & innoxiam Christo voluntatem abstulisse. Perspicua sunt ea Macarii verba in Act. VI., ubi professus se consentire Honorio, Sergio, Paulo, & Petro, Monothelitarum principibus, procaciter respondit: „Non dico duas naturales voluntates, aut duas operationes naturales in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi, nec si membrum inuidat, & mittat in mare.“ Longe aliter locutus est Honorius.

721. Obj. tertio. Non alia ratione defensur Honorius ut orthodoxus, nisi quia in sua ep. ad Sergium confitetur, unum quidem esse operatorem Iesum Christum, sed ipsum operatum esse in utraque natura, ad mentem S. Leonis magni, cuius ipsa verba usurpat. Hoc autem non sufficit, quia etiam Sergius isdem verbis usus est in epistola ad Cyrum, quem tamen a Monothelitica prævitate nemo excusat: ergo &c.

722. Resp., pravum Sergii sensum manifeste apparere tum in epist. ad Cyrum, tum etiam in

alia ad Honorium. In prima enim, quæ examinata fuit, & reprobata in Concilio Lateraneensi sub Martino I., dicebat, eundem unum Christum operari Deo decibilia, & humana una operatione; ad quam impium suam propositionem confirmandam verba S. Leonis Papæ detorquebat (a). In altera autem epistola ad Honorium hæc inter alia scripsit: Operatur quippe vere Deitas per corpus, quod circa ipsum est, omnium sanitatem, ut sit carnis quidem passio, Dei autem operatio. Quæ mirum profecto est, non fuisse ab Honorio animadversa, reprobata, & damnata, quam ejus negligientiam non defendimus: non fuisse tamen ab eo approbata, liquido constat ex ejusdem responso, in quo longe alia adhibentur verba, quibus non sola passio, sed vera operatio humanæ naturæ exprimitur, licet numerus durarum operationum reticeatur.

723. Dices. Hæc ipsa reticentia erat hæretica, nam ut hæretica fuit damnata in Sergio, in Ecclesi Heracilii, & in Typo Constantis: multo ergo magis damnari debebat a summo Pontifice, qui orthodoxam fidem non silentio opprimere, sed nitide, & palam prædicare debebat.

724. Resp., Sergium, Ecclesi, ac Typum damnari meruisse, non solum propter silentium duplicitis operationis in Christo; sed quia hoc silentio tam Sergius, quam Heraclius, & Constans hæresim Monotheliticam quam corde nutriebant, subsistere, immo, & vires acquirere curabant. Non sic autem Honorus, qui solum utilis œconomia falsa specie deceptus, huic silentio imprudenter consensit. Et quia suo pastorali officio defuit, fuit etiam & a Synodis, & a summis Pontificibus suis successoribus jure damnatus, ut mox videbimus.

PROPOSITIO II.

Honorius fuit in Synodo VI., & a Leone II. damnatus, non tamen propter hæresim Monotheliticam, sed propter inconsultam œconomiam, qua usus est, supprimendo vocabula duplicitis voluntatis, & operationis.

725. Prob. prima propositionis pars ex Actis eiusdem Synodi, in quibus non semel, sed iteratio, & saepius Honorio anathema dictum est, ejusque nomen simul cum nominibus Sergii, Cyri, Theodori, aliorumque Monotheliticæ pravitatis principum condemnatum. Hæc autem Acta corrupta & depravata fuisse, ut amplissimis duumviris Bellarmino, & Baronio, aliisque paucis visum est, nulla ratione persuaderi potest.

726. Nam primo omnes Patriarchæ suos Nota-

rios habebant, qui acta exciperent, & describerent, ut eadem possent ad suas Diœceses deferre. Præ ceteris autem Legati Apostolici satagere debuerunt, ut eorumdem Actorum sincerum, atque authenticum exemplar secum Romam deferrent, in scriniis Sancte Sedis custodiendum. Ac certe Leo II. eamdem Synodum recipiens, & approbans, omnia actu intueri, atque examinare debuit. Ac demum Constantinus Pogonatus, qui post omnes Episcopos fidei definitioni subscripsit, suoque sigillo eamdem munivit, omnia acta in suo Imperiali Archivio deposuisse, & conservasse, credi omnino debet, ne cui fraudi locus esset. Reipsa Act. VIII. Patres consuetas acclamationes ita Imperatori supplicarunt: *Ad majorem orthodoxæ fidei stabilitatem & confirmationem, ut subscripta exempla definitionis relectæ, præsente vestra Serenissima Potestate, edantur quinque Patriarchalibus Sedibus una cum pia vestra subscriptione.* Quod executioni mandatum fuisse, dubitari minime potest; cujus executionis etiam testimoniū habemus Agathonem Diaconum, & Thesauriarum Ecclesiæ Constantinopolitanæ (in Peroratione edita a P. Franc. Combesio in Auctario Biblioth. Sanct. Patrum). Jam vero qua fraude, aut qua arte potuerunt tot authentica exemplaria adulterari, ut nomen Honorii non semel, aut iterum, sed saepius intruderetur?

727. Præterea Leo II. in epist. ad Constantinum Imperatorem, qua Synodum VI. confirmavit; post Theodorum Pharanitarum, Cyruum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, & Petrum Constantinopolitanos Patriarchas, anathemate perculit etiam Honorum, qui, inquit, *hanc Apostolicam Ecclesiam, non Apostolicæ traditionis doctrinam lustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit.* Atque idem Leo II. Acta Concilii VI. ad Episcopos Hispaniæ inisit an. 684., utique sincera, & incorrupta, una cum epistola, in qua Honorium inter alios damnatum fuisse memorat.

728. Eadem vero Honorii condemnatio in duabus subsequentibus Synodis VII., & VIII. renovata est; ejusque condemnationis memoria apud inmultos Scriptores omnium sæculorum perpetuo conservata: ut si hac de re dubitare liceat, nihil ferre sit amplius in historia certum.

729. Sed non levis est difficultas in determinanda hujus damnationis causa, omnibus tamen inspectis ac bene persensis, appare, Honorum Rom. Pontif., non propter hæresim Monotheliticam, a qua euindeo fuisse immunem probavimus, sed unice propter inconsultam œconomiam, quæ ad præcavenda imaginaria, & fictitia dissidiiorum pericula, exoptatum a Monothelitis silentium

(a) S. Martinus in Secretario IV. Concilii Lateraneensi Monothelitas redargnit, quod S. Leonis vocem ausi sint violare; ea enim S. Pontificis verba „operatur utraque natura cum alterius communione, quod

„proprium est, imprudenter unam Domini significare dixerint operationem.“ Ita callidi hujus veteratoris, ejusque Symmistrarum dolos S. Martinus detexit.

tium unius, vel duarum operationum approbavit. Eoque magis ejus damnanda erat negligentia, quod insidiosæ & fraudulentæ Sergii epistolæ solus responderit, cum tamen ipsius Prædecessorum laudabilis consuetudo semper fuerit, ut in rebus gravioribus consilium prudentium exquirerent, immo etiam Synodos nonnullorum Episcoporum congregarent, nullamque diligentiam omittentes, cum ad Hæreticorum sensus, & dolos detegendos, tum ad vivam & Apostolicam Romanæ Ecclesiæ doctrinam conservandam. Propter hanc negligentiam, & imprudentem economiam, non autem propter hæresim, fuisse Honorium anathemate percussum.

730. Prob. primo ex Leone II., qui in epistola ad Constantium Imperatorem, qua Synodum sua auctoritate juxta Patrum petitionem confirmavit. „Anathematizamus, inquit, novi erroris inventores, idest Theodorum Pharanitanum Episcopum, „Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, „Paulum, Petrum Constantiopolitanæ Ecclesiæ subcessores, magis quam præsules: necon & Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam, non Apostolicæ traditionis doctrina lustravit, sed profana prolatione immaculatam maculari permisit“. Et clarius adhuc in epist. ad Episcopos Hispaniæ Monothelitarum Principibus conjungit Honorium, qui flaminam hæretici dogmatis non ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit; tum in alia ad Ervigium Hispauiae Regem scribit, Honorium quoque fuisse de catholicæ Ecclesiæ adiunctio projectum, qui immaculatam Apostolicæ traditionis regulam quam a prædecessoribus suis accepit, maculari consensit. En totum Honorii crimen, propter quod excommunicationis sententiam proneruit (a).

731. Prob. secundo ex Constantini Pogonati edicto, quo Concilii acta sua imperiali potestate communivit, ubi dicit: „Super hæc omnia anathematizamus eos, qui supervacuorum & novorum dogmatum hæretici auctores, atque fautores sunt. Dicimus autem Theodorum &c. ... Ad hæc & Honorium, qui soit antiquæ Romæ Patriæ, horum hæreseos in omnibus fautorem, concursorem, atque confirmatorem. “ Ubi Augustus, qui Concilio presentes fuit, omniumque in eo gestorum apprime conscius, non sine causa distinxit inter auctorem hæreseos, ejusdemque fautorem, concursorem, ac confirmatorem Honorium: quæ distinctio otiosa foret, si ejusdem hæresis fuisset tens.

732. Eadem distinctio invenitur postea in Libro

diurno Romanorum Pontificum. In professione enim Fidei, quam novus electus Pontifex emittere debebat: invenitur receptio Sancti universalis Concilii Sexti, in quo damnati perpetuo anathemate fuere auctores, & fautores erroris: nominantur postea isti auctores novi hæretici dogmati Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus Constantiopolitanæ, & tandem subdit: una cum Honorio, qui pravis eorum assertionibus fomentum impedit (b).

733. Obj. In Synodo VI. Honorus sine ulla prorsus distinctione damnatus fuit, non minus, quam ceteri Patriarchæ Monothelitarum dices. Præterea examinatae ibidem fuere duæ Honori epistolæ ad Sergium, & judicatae sunt alienæ ab apostolicis dogmatibus, & a definitionibus Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas Hæreticorum. Tertio dicitur Honorus mentem Sergii in omnibus secutus, & impia ejus dogmata confirmasse. Quartto in Act. XVIII. vocatur organum Daemonis, non minus quam Theodorus, Sergius, Pyrrhus, aliquique, per quos unius voluntatis, & operacionis in duabus naturis Christi hæresim in populum sparsit. Quæ omnia certe evincunt, Honorium, ut vere hæreticum, fuisse condemnatum.

734. Resp. hæc esse intelligenda non in rigido, & litterali verborum sono, sed temperanda, & mitiganda secundum explicationem factam a Leone II. in epistola Synodi VI. confirmatoria, & etiam a Constantino Augusto, & ab aliis, prout supra explicatum est. Mirum attem videri nou debet, fuisse Honorium eadem poena multatum, ac hæresis auctores, quia licet non eodem ipsissimo, pars tamen crimine obstrictus erat; sic enim S. Cælestinus I. scribebat ad Episcopos Galliæ: „Tin meo, ne connivere sit hoc tacere; timeo, ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspicio, ne taciturnitas, quia occurret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa non respicit, si silentio favet errori.“ Hæc autem S. Cælestini verba peculiari quadam ratione Romano Pontifici convenient, cui in persone S. Petri præceptum est: *Confirmare fratres tuos.*

735. Hoc itaque sensu Honorus primo meruit, ut ipsius nomen cum nonnibus Hæreticorum in anathematisinis confunderetur: quamvis postea debita distinctio facta est. Secundo ejusdem epistolæ dictæ sunt alienæ ab apostolicis dogmatibus &c., quia iis edocemur, errores esse illico resescendos, non ignavia, & tolerantia fovendos. Ter-

tia

(a) Has quidem duas Leonis II. litteras interpolatas fuisse, probare conatur eruditus Feltricensis Episcopus Jo. Bartholi cap. 27. sua pro Honorio Apologia, sed argumentis non admundum firmis, ut ego ror. Et si sene hæc methodus suscipiatur, ut quidam conjectura sufficiant ad vetera monumenta in illicum revocanda, facile aditus Pyrrhonismo Harduiniano aperitur.

(b) Hic liber appellatus est diurnus, eo quod illa continet, quæ in usu quotidiano erant in Romana Ecclesia. Illum prius Romæ vulgavit Lucas Holstenius an. 1658.; deinde P. Jo. Harnerius iterum cum suis annotationibus eundem editum ex altero manuscripto Parisiis 1680.

vio mentem Sergii Honorius secutus dicitur, silentium indicendo, quod Sergius postulabat. Demum fuit suo modo etiam Honorius organum diaboli, ad hæresim Monothelicam spargendam, quia cum eam in ipsa sua nativitate præsecare debuisset, eamdem dilatarci intempestiva tolerantia permisit (b).

756. Dices. Adrianus II. in suo Concilio Romano intolerabilem Photii præsumptionem damnans, qui Nicolaum I. anathematizare ausus fuerat. „ Romanum Pontificem, inquit, de omnium Ecclesiarum Præsulibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse non legimus. Li- cet enim Honorio ab Orientalibus post mortem anathema dictum sit, sciendum tamen est, quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est in iuriis majorum suorum motibus resistendi“ &c. Censuit igitur Adrianus Honorium propter hæresim fuisse accusatum, & condemnatum.

757. Resp., hæc Ariani verba nihil plus significare, quam alia superius allata Synodi VI. & Leonis II., scilicet fuisse judicatum, & condemnatum Honorium super hæresi, non quasi ea infetus fuerit, sed quia eam sua negligentia grassari permisit. Ceterum minime prætereunda sunt ejusdem Pontificis verba, quibus ita prosequitur: „ quanvis nec ibi, nec Patriarcharum, nec ceterorum Antistitum cuiusdam de eo fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primæ Sedis Pontificis consensus præcessisset auctoritas.“ Unde sequitur „ Orientalium sententiam contra Honorium latam a Leonis confirmatione totum suum robur accepisse. “ Leo autem II. luculentiter exposuit, quo sensu Honorius, ut hæreticus fuerit condemnatus; scilicet non ut auctor hæreses, sed quia ipsam sollicite extingue neglexit.

758. Scholion. Antequam hanc Honori apolo-giam absolvam, non puto inutile observare simul eum doctissimum Petro Ballerino in Libro singulari *De vi, ac ratione Primatus Rom. Pontificum c. 15. §. 9.*, hume deplorabilem Honori lapsum, qui non dogmaticæ defiactionis fuit, sed onnissimis, subreptionis, improvidæ credulitatis, & inconsultæ economiæ, nullum præjudicium afferre ei promissoi Christi: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua* Lucæ 22. 52., ex qua etiam in Petri successoribus Romanis Pontificibus indefectibilis judicandi de rebus fidei potestas derivata est. Distinguenda est enim in eo textu promissio Christi, ne deficiat fides Petri, etiam in successores transmittenda, a præcepto eidem, eisque successoribus imposito: *Confirmata fratres tuos.* Promissio Christi deficere non potest: præ-

ceptum autem potest aliquando violari, ut reipsa ab Honorio violatum est, quia nulla ejusdem præcepti semper adimplendi promissio a Christo est facta.

DISSERTATIO IV.

De Christo Redemptore, ac Mediatore nostro.

1. Postquam in superioribus tribus Dissertationibus, quantum necessaria brevitas permittebat, egimus primo de necessitate, & causis Incarnationis Dominicæ; deinde de ejusdem Incarnationis essentia, ac partibus eam componentibus; tertio vero de duarum naturarum in una Christi persona hypostatica unione, ejusdemque unionis consecutariis, reliquum modo est, ut de termino hujus ineffabilis Mysterii agamus, scilicet de Christo ut nostro Redemptore, ac Mediatore, quod basim, & fundamentum nostræ Christianæ Religionis continet.

2. Hanc capitalem veritatem prorsus ignorarunt Gentiles, quamquam & illi sacrificiis piacularibus placanda esse Numinia, nec sufficere internam penitentiam ad expianda peccata, passim credebant; unde universalis plane erat victimarum pro peccatis oblatio (a).

3. Eamdem redemptoris humanæ veritatem inficiantur Judei carnales, qui nec Jesum Nazarenum recipere voluerunt; nec alium expectant Messiam, nisi in potentia armorum, ad restituenda temporale regnum Israel; non autem ad satisfaciendum divinæ justitiae pro nostris peccatis.

4. Porro utrisque diuinissim in hac Dissertatione solum cum Christianis agemus, qui beneficium redemptoris nostræ a Jesu Christo peractæ aut tollunt omnino, at saltem imminuant. Absoluto autem de Christi redemptione tractatu, de eodem Christo, ut nostro Mediatore agemus. Sit itaque

C A P U T I.

An necesse fuerit Christum incarnari, & pati pro liberatione generis humani a servitute peccati.

5. Breviter est præmittendum, potuisse Deum ex infinita sua justitia totum genus humanum peccato originali infectum, ac propterea sibi iniunctum in sua miseria, ac calamitate deserere. Universa, inquit S. Aug. de natura & gratia c. 5. T. X. massa (hominum) pœnas debet, & si

„ etaverit epistolam, de qua illum anathematizandi, formitem calumniatores suscepereunt? “ Sed Anastasius post duo fere sæcula scribens nimis sero, hac de re dubium movere aggressus est.

(b) Vide quæ diximus T. I. p. 97. & seq.

(a) Sunt, qui credunt, Honoriū non ab ipsa Synodo damnatum, sed tantummodo ab Episcopis Orientalibus in Synodo existentibus anathema illud in Honoriū prodisse. Reipsa Anastasius Bibliothecarios in epist. ad Jo. Diaconum Romanum „ Quis erit, inquit, qui nobis dicat, utrum Honoriū pro certo di-

si omnibus debitum damnationis supplicium redideretur, non injuste procul dubio reholderetur. Hinc sacrae litteræ, iisque concordes SS. Patres redemptionem nostram, ut maximum infinitè misericordia beneficium, commendant. In hoc apparuit, inquit S. Jo. in 2. ep. IV. q. charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit in mundum, ut vivamus per eum. Solum ergo controvetti potest, an supposita hac misericordiosissima Dei benignitate liberandi homines a peccato, necesse fuerit Verbum incarnari, & pati.

6. S. Thomas 5. P. q. 46. art. 2. de passione Christi, ejusque necessitate agens, primo obseruat ex Philosopho, necessarium multipliciter dici; neinpe primo aliquid ita necessarium dicitur, ut secundum sui naturam impossibile sit, aliter se habere; & sic manifestum est, inquit, quod non fuit necessarium Christum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis.

7. Alio modo, pergit Angelicus, dicitur aliquid necessarium ex „ aliquo exteriori: quod quidem si sit causa efficientis, vel movens, facit necessitatem coactionis: ut cum aliquis non potest ire propter violentiam detinuentis ipsum. Si vero illud exterius, quod necessitatem inducit, sit finis, dicetur aliquid necessarium ex suppositione finis, quando scilicet finis aliquis aut nul- lo modo potest esse, aut non potest esse convenienter, nisi tali fine presupposito. Non ergo, concludit S. Doctor, fuit necessarium, Christum pati necessitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Christum definivit pati; neque etiam ex parte ipsius Christi, qui voluntarie passus est. Ex hac S. Thomæ doctrina statuitur sequens

PROPOSITIO I.

Non fuit absolute necesse, Jesum Christum pro liberatione generis humani carnem assumere, & mortem subire.

8. Prob. 1. hæc propositio auctoritate S. Augustini (quam affert S. Thomas laud. qu. 46. art. 2.); hic enim S. Pater I.XIII. de Trin. c. 10. T. VIII. iis, qui quærebant, an Deo defuerit aliud modus, qui liberaret homines a miseria mortalitatis hujus, qui veller, Filium suum unigenitum inducere humanam animam, & carnem, & mortem perpati? respondet non aliud modum possibilem Deo fuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subjacent; quamvis postea subdat: sed sanan læ nostræ miserice convenientiorem modum aliud non fuisse, nec esse oportuisse. Quod nonnullis rationibus demonstrat. Quod idem aliis

(a) Non defuerunt inter Lutheranos, & Calvinianos, qui ut Socratinus acris sese opponerent, necessarium omnino, & absolute, fuisse pronunciarunt Christi passionem, & mortem. Ita Christianus Weismannus Lutheranus in Institut. Theolog. exegotico dogmatico; &

locis Sanct. Pater confirmat. Vide sup. Dissert. I. n. 110. pag. 101.

9. Præmissa autem hac Sancti Augustini auctoritate ita pergit Sanctus Thomas rem hauc declarare. „ Aliquid potest dici possibile, vel impossibile dupliciter: uno modo simpliciter, & absolu- te; alio modo ex suppositione. Simpliciter ergo, & absolute loquendo, possibile sunt Deo alio modo hominem liberare, quam per passionem Christi, quia non est impossibile apud Deum omne verbum, ut dicitur Lucas I. 57. Sed ex aliqua suppositione facta, fuit impossibile. Quia enim impossibile est Dei præse- tiam falli, & ejus voluntatem, seu dispositio- nem cessari, supposita præscientia, & præor- dinatione Dei de passione Christi, non erat si mul possibile Christum non pati, vel hominem alio modo, quam per ejus passionem liberari.

10. Haud difficile esset, multis veterum Patrium testimoniosis Sancti Thomæ doctrinam confirmare. Sed nobis sufficient, quæ eorumdein Patrium ultimus Sanctus Bernardus habet in epistola 190. contra errores Petri Abaelardi, ubi Qui neget, inquit, Omnipotenti ad manus fuisse alios modos nostræ redemptionis, justificationis, libe- rationis? Verum hoc non præjudicat hujus, quem e multis elegit, efficacie (a).

PROPOSITIO II.

Fuit tamen conveniens misericordiae & justitiae Dei, hominem liberari per passionem Jesu Christi.

11. Id probat Angelicus laud. qu. 46. art. 1. inquietus, fuisse conveniens justitiae ejus, quia per passionem suam Christus satisfecit, pro peccato humani generis; & ita homo per justitiam Christi liberatus est: misericordia vero, quia cum homo per se satisfacere non posset pro peccato totius humanæ naturæ (ut supra dictum est quæst. 1. art. 2.) Deus ei satisfactorem dedit Filium suum, secundum illud Roman. III. 24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per re- demptionem, quæ est in Christo Jesu, quem posuit Deus propitiatorem per filium in sanctuus ipius. Et hoc fuit abundantioris misericordiae, quam si peccata absque satisfactione dimisisset. Unde dicitur Ephes. 4. Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, cum essemus mor- tui peccatis, convivificavit nos in Christo.

12. Immo in corpore articuli ostendit. fuisse necessarium, ut Christus pateretur, necessitate finis,

Ganzius in Compendio Theolog. prioris. Ex Calvinianis Petrus Jeurus in Opus. De natura, & grata. Communiter tam in aliis Acatholici nobiscum conser- tur solaio necessitatem hypotheticam.

nis, triplici de causa. „ Primo quidem ex parte nostra, qui per ejus passionem liberati sumus, secundum illud Joannis III. 14. Oportet exaltari filium hominis, ut omnis, qui credit in eum; non pereat, sed habeat vitam aeternam. Secundo ex parte ipsius Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis, & ad hoc pertinet, quod dicitur Lucæ ult. 26. Nonne oportuit, Christum pati, & sic intrare in gloriam suam? Tertio ex parte Dei, cuius definitionem circa passionem Christi prænuntiatam in Scripturis, & præfiguratum in ob-servantia (fortasse observantia) veteris testamenti oportebat impleri. Et hoc est, quod dicitur Lucæ XXII. 21. Filius hominis secundum quod definitum est, validit. Et Lucæ ult. 44. Haec sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est, impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me; quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis.“ Ita Angelicus perspicue explicat, & quomodo absolute, & simpliciter Christi passio necessaria non fuerit ad liberandos homines a peccato, & quomodo nihilominus fuerit convenientis, immo ex præsuppositione finis etiam necessaria.

15. Et in art. 5. probat, nullum fuisse convenientiorem modum ad liberationem humani generis, quam per passionem Christi. Id autem ex eo ostendit, quod ex Christi passione præter liberationem a peccato plura alia bona in nos promanarunt. Primo enim cognoscentes, quantum Deus nos dilexerit, provocamus ad eum vicissim diligendum; in quo perfectio humanae salutis consistit: unde Apostolus dicit Roman. 8.: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus.... Christus pro nobis mortuus est. Secundo habemus exemplum obedientiae, humilitatis, constantiae, justitiae, & ceterarum virtutum in passione Christi ostensarum. Tertio non solum per Christi passionem liberati sumus a peccato, sed etiam gratiam in justificantem, & gloriam beatitudinis ipse nobis promeruit &c. Alias affert Sanctus Doctor hujus convenientiarum rationes. Lib. IV. contr. Gent. c. 54.

14. Obj. contra primam Proposit. Multi Patres aperte docent, necesse omnino fuisse, Deum carnem sumere, pati, & mori ad liberandum genus humanum a peccato. Inter alios eminent Sanctus Anselmus, qui in opere, quod inscripsit Cur Deus homo? hoc ponit Lib. I. cap. 10. principium: Sic ut in Deo quantumlibet parvum inconveniens sequitur impossibilitas: ita quantumlibet parvam nationem, si majori non vincitur, comitatur necessitas. Ex hoc autem principio eruit, non po-

nuisse Deum peccatum hominibus sine debita satisfactione dimittere, quia hoc esset indecens ejusdem justitiae; & concludit: Necesse est ergo, ut aut ablatus honor solvatur, aut pena sequatur: alioquin aut sibi ipsi Deus justus non erit, aut vel utrumque impotens. Nomulli alii Sancti Patres eamdein passionis Christi necessitatem assererunt. Eos recenset Gar. Witassee de Incarnat. Q. II. sect. 4. assert. 2.

15. Resp., Sanct. Anselmum, & plerosque alios Patres loqui non de necessitate absoluta, quasi Deus non potuerit absolute homines aut in sua miseria deserere, aut eos a peccato liberare sine Filii sui incarnatione, & passione, sed de necessitate hypothetica, & conditionata, qua decreverat, homines a peccatis non liberare, nisi exhibita prius pro ipsis integra, atque ad justitiae numeros exacta satisfactione. Certe ipse S. Anselmus in Lib. II. ejusdem operis c. 26. docet, impropter dici, Deum aliquid non posse, aut ex necessitate facere; cuius doctrinæ rationem hanc reddit cap. seqq.: Omnis quippe necessitas, & impossibilitas ejus subjacet voluntati: illius autem voluntas nulli subditur necessitatì, aut impossibilitati. Nihil enim est necessarium, aut impossibile, nisi quia ipse ita vult. Similiter facile conciliantur secum ipsi Sancti Patres: & cum dicunt, necessariam fuisse incarnationem, & mortem Filii, ut homines a peccato liberarentur, intelligi debent de necessitate hypothetica: cum vero assererunt, potuisse nihilominus Deum multis aliis modis nos a peccato liberare, ut jus ad gloriam culpa nostra deperditum postliminio recuperaremus, necessitatem absolutam excludent (a).

16. Dices. Deus seipsum negare non potest, ut inquit Apostolus 2o. ad Timoth. II. 5.; seipsum autem negaret, si justitiam suam negaret, cum ipse sit sua justitia: ergo Deus non potuit homines a peccatis liberare, nisi prius exhibita plena, & integra suæ justitiae satisfactione; haec autem nonnisi per incarnationem, & mortem Filii sui exhiberi poterat, adeoque &c.

17. Respondet Sanctus Thomas hac quest. 46. art. 2. ad 3. „ quod haec etiam justitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere satisfactionem exigente pro peccato. „ Nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra justitiam non fecisset. „ Ille enim Iudeus non potest salva justitia culpari sine pena dimittere, qui habet punire culpari in alium communissim, puta vel in alium hominem, vel in totam rem publicam, sive in superiorum, vel Principem. Sed Deus non habet aliquem superiorum; sed ipse est supremus, & coniuncte bonum totius universi. Et ideo si dimitat peccatum, quod habet rationem culpæ, ex

(a) Haec visa est commodissima via explicandi S. Anselmum, quin ipsum deservendum esse dicamus cum aliquibus Theologis, qui hunc primum Theologiam

Scholastice inter Latinos. Doctores durius locutum fuisse existimant, ut P. Gabr. Vasquez in 3. P. S. Thom. Disp. I. c. 2. & 3.

„ ex eo, quod contra ipsum committitur, nulli
 „ facit injuriam; sicut quicunque homo remittit
 „ offendam in se commissam absque satisfactione,
 „ misericorditer, & non injuste agit. Et ideo Da-
 „ vid misericordiam petens dicebat (Ps. L. 6.) Ti-
 „ bi soli peccavi, quasi dicat: *Potes sine inju-*
stitia mihi dimittere.“

18. Dices secundo. Deus non potest non odisse peccatum; ergo etiam non potest illud impunitum dimittere (a).

19. Respond., Deum odio infinito certe prosequi peccatum, utpote quod infinita ejus sanctitati opponitur; posse tamen illud condonando deleare, ut nullum proinde supersit infiniti ejus odii objectum.

20. Dices tertio. Deus non potest justis non rendere praemium: ergo nec potest peccatoribus non infligere paenam, adeoque &c.

21. Resp. neg. cons.; Justi enim ius habent ad praemium, quod Deus pro sua justitia iis reddere debet: unde S. Paulus dicebat 2. ad Tim. IV. 8. repositam sibi esse coronam justitiae, quam sibi redditurus erat justus iulex. Paenam autem inflictio pendet quidem a justitia, quonsaque culpa existit. Sed Deus pro sua misericordia potest culpam remittere, ut nullus sit amplius justitiae punitivae locus.

22. Obj. contra secundam Propos. Convenientissimum videbatur, ut diabolus, qui violenter, & injuste homines captivos detinebat, per solam Dei potentiam vinceretur, non autem per Christi humanitatem, passionem & mortem.

23. Respondet Sanctus Thomas qu. 46. art. 5. ad 5. „ quod licet diabolus injuste invaserit hominem, tamen homo propter peccatum juste erat sub servitute diaboli derelictus a Deo. Et ideo conveniens fuit, ut per justitiam homo a servitate diaboli liberaretur, Christo satisfaciente pro ipso per suam passionem. Fuit etiam hoc conveniens ad vincendam superbiam diaboli, qui est desertor justitiae, & amator potentiae, ut Christus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per solam potentiam Deitatis, sed etiam per justitiam, & humilitatem passionis, ut Augustinus dicit XIII. de Trinitate cap. 15. & seq.“

24. Dices primo. Quæcumque utilitas nobis provenit ex Christi passione, poterat etiam sine illa per divinam bonitatem, & omnipotentiam provenire: nulla ergo erat Christi passionis necessitas, vel utilitas.

25. Respond. cum Sancto Thoma IV. Contr. Gent. cap. 55. „ Licet ad omnia facienda Dei voluntas sufficiat, tamen divina sapientia exigit, ut rebus singulis secundum earum congruentiam

„ provideatur a Deo Unde licet Deus sola voluntate efficere poterit in humano genere omnes utilitates, quas ex Dei incarnatione dicimus provenisse, tamen conguebat humanæ naturæ, ut hujusmodi utilitates inducerentur per Deum hominem factum.“

26. Dices secundo. Ex doctrina incarnationis, & passionis Dominicæ multa potius detimenta, quam utilitates, hominibus provenerunt. Multi enim errores inde nati sunt, & obstinate hereses, quæ utramque repuplicam, ecclesiasticam, & civilem, maximopere perturbabant, cum incredibili hominum damno: ergo &c.

27. Reponit Angelicus loco laud., multo plures errores per Christi doctrinam, passionem, & mortem fuisse sublatos. „ Sicut autem ex creatione rerum a divina bonitate procedente aliqua mala sunt consecuta, quod competebat conditioni creaturarum, quæ desiderare possunt, ita etiam non est micum, si manifestata divina veritate sunt aliqui errores exorti ex defectu mentalium humanarum; qui tamen errores exercerunt fidelium ingenia, ad diligentius divinorum veritatem exquirendam, & intelligendam: sicut & mala, quæ in creaturis accidunt, ordinantur Deus ad aliquod bonum.“

28. Dices tertio. Si propter nostram salutem Deus natus, passus, & mortuus esset, videretur conveniens, ut omnes salvarentur; cum tamen non nisi ad paucissimos redemptoris utilitas derivetur.

29. Resp. incarnationis, & passionis Dominicæ virtutem fuisse sufficientem ad salutem omnium hominum: quod autem non omnes salventur, ex hominum perversitate ori, qui hujus tam insigne beneficij fructum in se suscipere nolunt, incarnato Deo per fidem, & amorem non inharentes. Quod autem Deus hanc hominum perversitatem permittat, quam certe si vellet, salva etiam illorum libertate, impedire posset, id pertinet ad inscrutabilia ejus judicia. Interea non utilis fuit haec divina ineffabilis misericordia, quæ in multis plenissimum fructum reportat, in aliis autem infinitam Dei justitiam manifestat.

30. Dices quarto. Passio, & mors Christi exequi non poterat sine magno Iudæorum scelere: non ergo decebat divinam bonitatem hoc medium ad liberandos homines a peccato seligere. Vel si non obstante crucifigentium peccato decebat per Christi mortem deleri peccata, cum homines frequenter peccent, debuisset Christus etiam frequenter mori.

31. Respondet Angelicus, quod mors Christi virtutem satisfaciendi habuit ex charitate ipsius, qua voluntarie mortem sustinuit, non ex iniquitate occidentium, qui eum occidendo peccarunt ... Et

(a) Hoc argumento utitur Tournelius, ut probet contra Socinianos, non potuisse Denim *de potentia ordinaria* remittere hominum peccata sine condigna Chri-

sii satisfactione. Repugnat vero Tournelio communis fere aliorum Theologorum sententia, Ss. Patrum, ac S. Thomæ mox allegati n. 17. auctoritas.

, , , Et quamvis mors Christi pro peccato satis-
,, factoria fuerit, non tamen toties eum mori o-
portuit, quoties homines peccant: quia mors
,, Christi sufficiens fuit ad omnium expienda pec-
,, cata, tum propter eximiam charitatem, qua
,, mortem sustinuit, tum propter dignitatem per-
,, sonæ satisfacientis, quæ sunt Deus, & homo. “

CAPUT II.

Ostenditur ex hypothesi, quod Deus voluerit pro peccato accuratam satisfactionem, necessarium omnino fuisse Deum incarnari. (a)

52. Satisfactio, de qua hic loquimur, qua nempe, ut ait Sanct. Thomas 5. Part. qu. 84. art. 4., quis satisfacit, sive pro se, sive pro alio, pretium quoddam dicitur, quo seipsum, vel alium redimit a peccato, & a pena. Hæc autem satisfactio ex doctrina ejusdem Angelici qu. 1. art. 2. ad 2. est duplex; una sufficiens perfecte, quando scilicet est condigna per quamdam adæquationem ad recompensationem culpæ commissor. Alia dicitur satisfactio sufficiens imperfecte; scilicet secundum acceptancem ejus, qui est ea contentus, quamvis non sit condigna.

53. Loquimur hic de satisfactione perfecta, & condigna, ad quam plures conditiones requiri Theologi unanimiter docent. Prima est ut hæc satisfactio sit ad alterum, cum nemo proprio loquendo possit exigere satisfactionem, sibique eandem dare. Secunda ut actus satisfacientis sit voluntarius, & liber, quia debet esse meritorius: sine libertate autem nullum potest esse meritum: quamobrem, quando aliquis cogitum pœnas luere, dicitur *satisfassio*, non *satisfactio*. Tertia, ut quod pro satisfactione redditur, sit æquivalens injuriæ illatæ. Quarta, ut sit ex bonis propriis personæ satisfacientiis, quamobrem servus domino suo ex rigore justitiæ satisfacere non potest, cum nihil habeat proprium. Quinta, ut satisfactio sit ex bonis alias indebitis, unde qui reddit quod debet ex bonis alio titulo debitibus, puta ex charitate, vel gratitudine, proprie non satisfacit plene, & perfecte. Postrema, ut creditor hanc satisfactionem acceptare teneatur ex justitia; si enim eam acceptare non teneatur, remissio debiti semper fiet ex gratia, & liberalitate. His positis sequens statuitur

PROPOSITIO.

Nulla creatura potuit Deo pro nostris peccatis condignam, & perfectam satisfactionem exhibere.

34. Prob. primo de hominibus, qui omnes erant peccato originali, vel etiam peccatis suis propriis, & actualibus obstricti, natura filii iræ, & sub dæmonis captivitate. Sanct. enim Joannes in prima epist. c. III. 5. Christum dicit, nos a peccato liberare potuisse, quia nullum in eo erat peccatum. Scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est. Quæ dilecti Apostoli verba ita commentatur Sanct. Augustinus Tract. IV. T. V. Nam si esset & in illo peccatum, auferendum esset illi, non ipse auferret. Atque etiam Apostolus Paulus Hebr. VII. 26. seq. Talis, inquit, decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus: qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.

55. Facile autem est hanc doctrinam veterum Patrum auctoritate confirmare. Nam S. Irenæus Lib. III. adversus hæreses cap. 28. alias 20. n. 2. Non erat, inquit, possibile, eum hominem, qui semel virtus fuerat, & elitus per inobedientiam replasmare, & obtinere bravium victoriarum &c. Sanct. autem Basilius exponens illa verba Psalmi XLVIII. 8. Frater non redimit, redimet homo, , „Non homo nudus, ait, sed homo Deus Jesus „Christus, quia nullus aliis condignus afferre poterat pretium.“ Torno I. Operum. Eademque pene habet S. Ambrosius in euendeum Psalmum XLVIII., ubi de Christo Jesu: Ipse est solus, inquit, qui redimit hominem.... quia pro alienis sanguinem suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. Et S. Leo Papa Serm. I. de Nativitate. Nisi, inquit, esset verus Deus, non afferret remedium: si non esset homo, non præberet exemplum.

56. Ac de hominibus peccato coinquinatis, quales omnes nascuntur, testimonia S. Patrum allata apertissima sunt, ut nulla possit esse difficultas. Solum queritur, an alius homo innocens a Deo creatus, vel Angelus, gratia supernaturali exornatus, potuisset condignam pro nostris peccatis exhibere satisfactionem?

57. Sanct. Thomas 5. P. qu. 1. art. 2. ad 2. omnino negat potuisse ab hominie puro plene, ac per-

(a) *Satisfactio* proprie non est vox Biblica, nullib[us] enim in sacris litteris invenitur; cum tamen inveniatur ipsa res significata, jure a Theologis adhibetur. Immo ipse Socinus non refragatur; nam *De Christo Servatore* P. II. c. 26. *De ipso*, inquit, *satisfactionis* verbo me nihil sollicitum esse, animadvertere potuisti.

Res enim, non verba quero. Aliibi tamen protestatus est, quod etiamsi non semel, sed sape id in sacris monumentis scriptum extaret (scilicet Christum pro nostris peccatis satisfecisse), non idcirco tamen ita prorsus rem se habere crediturum esse.

perfecte Deo pro nostris peccatis satisfieri, non solum quia tota humana natura erat per peccatum corrupta, „ sed etiam quia bonum alicuius personæ, vel etiam plurimum non poterat per æquiparantiam totius naturæ detinuentum recompensare: tum etiam quia peccatum contra Denim commissum quamdam infinitatem habet ex infinitate divinitatæ majestatis: tanto enim offensa est gravior, quanto maior est ille, in quem delinquitur. Unde oportuit ad condignam satisfactionem, ut actus satisfacientis haberet efficaciam infinitam, utpote Dei, & homini existens“. His rationibus S. Doctor alias addit in Libro III. Sent. dist. I. art. 2. ad g., & illam præcipue, quod quæcumque bona homo exhibet Deo, sunt illi ex multis titulis debita; vera autem satisfactio debet esse ex indebitis, ut supra dictum est num. 55.

58. Et etiamsi verum non esset, peccatum contra Deum commissum habere quæcumque infinitatem, quod docet Angelicus, Scotistæ autem negant, adhuc tamen ratio allata ab Angelico efficeretur evinceret, puram creaturam non posse Deo condignum satisfactionem præbere; quia quæcumque satisfactione esset semper minor, quam offensa illata. Gravitas enim offendæ mensuratur ex dignitate personæ, cui fit injuria, & satisfactionis dignitas ex dignitate personæ satisfacientis, juxta illud tritum proloquium: *Honor est ex honorante, & injuria, seu offensa in persona dehonorata, seu lœsa; ut patet exemplis etiam humani. Si enim homo plebejus honoret Regem, ille honor non tanti aestinatur pretii, quanti est, si Rex hominem honoret plebejum; quia honor pertinet a persona honorante. Contra vero si Rex hominem plebejam injuria afficiat, illius gravitas mensuratur ab ipso plebejo, & fere pro nihilo habetur: gravissima vero esset injuria, quam plebejus Regi irrogaret. Sic ergo injuria irrogata Deo per peccatum hominis tantæ est gravitatis, ut nulla alicuius creaturæ satisfactione compensari possit. Unde egregie Salvianus Lib. VI. De presidencia c. II. Semper, inquit, per dignitatem injuriam perferentis crescit culpa, quia necesse est, ut quanto major est persona ejus, qui injuriam patitur, tanto major sit noxa ejus, qui facit. Quanto igitur majoris piaculi crimen est, injuriosum quempiam esse Deo? (a).*

59. Objic. primo. Homo purus per actus charitatis perfectæ tautum tribuit Deo, quautum per

(a) Ceterum hanc S. Thomæ rationem deductam ex quadam infinitate offendæ Deo per peccatum illata, major, ni fallor, & melior tam veterum, quam recentiorum Theologorum pars adoptavit. Inter veteres eam potissimum urget S. Anselmus in Libro I. *Cur Deus homo.* Post autem Richardus Victorinus *De Incarnat.* c. 8., Arnoldus Abbas Bonae Vallis Tract. V. *De Verbo Chr.*, & Magister sententiarns; quos scenti sunt S. Thomas supra allegatis, S. Bonaventura Diss. XX. in L. III. Sentent. qu. 4. Estius in eadem Diss. XX. §. Gazzaniga Theol. Tom. V.

actus peccati ab ipso ablatum fuerat: sicut enim per peccatum homo recedit a Deo, eique rationem ultimi finis denegat, ita per actum amoris homo redit ad Deum, tamenquaque ad ultimum finem. Id expresse tradit S. Thomas 5. P. qu. 45. art. 2. inquisiens: *Ille proprie satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æque, vel magis diligit, quam oderit offensam.* Homo itaque purus gratia sanctificante exornatus, per quam ad ordinem supernaturalem elevatur, Deum amando, ei rationem primi & ultimi finis reddit, quam peccando abstulerat; adeoque illi pro sua offensa plenissime satisfacit.

40. Resp. primo, hominem quæcumque gratia sanctificante instructum non posse Deo strictam, & ad justitiae apices satisfactionem exhibere; quia talis satisfactio suum valorum desumeret ex gratia divina; unde non esset ex propriis, quod ad justiam satisfactionem requiritur. Neque etiam est ex indebitis; quia opera charitatis utat ferventissima sunt Deo debita, juxta illud Christi Bonini apud Lucam XVII. 10.: *Cum feceritis omnia, que præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus;* unde ad summum esset satisfactio secundum Dei acceptationem (b).

41. Deinde, cum homo per actum charitatis Deo reddit rationem ultimi finis, quam peccando abstulerat, satisfacit quidem ex parte, reddendæ rem ablatam, non autem ex toto, cum non compenset injuriam Deo irrogatam; ad quam compensandam oportet ut actus honoris, & obsequii tantum valoris sit quantæ fuit gravitatis, & deformitatis injuræ infinitæ Dei majestati illata. Sicut si quis Regi suo vi abriperet, aut saltem abripercere tentaret coronam & purpuram, non illi utique plene satisfaceret easdem restituendo, aut veniam humiliiter petendo, & actibus obsequii ipsi alias debitum eundem honorando. Quaenamque inter Regem, & subditum major sit proportio, quam inter Deum, & homines.

42. Textus autem S. Thomæ, si integer reddatur, nullo modo oppositum nostre, & ipsius constantii doctrinæ. Ibi enim Angelicus querit, an passio Christi causaverit nostram salutem per modum satisfactionis? Respondet autem affirmative dicendo: „ quod ille proprie satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æque, vel magis diligit, quam oderit offensam. Christus autem de charitate, & obedientia patiente, ma-

„ jas

3., Sylvius ad Quest. I. S. Thomæ 3. P. qu. 4. art. 1., Franc. Suarez &c. &c. Consulatur Jo. Bapt. Goronet. Disp. IX. *De peccatis.* Non consentiunt quidem isti Theologi inter se, an peccati lethalis malitia sit infinita intrinsece, an solum extrinsece, & objective. Sed quantum ad nos attinet, sufficit, eam esse quocunque modo infinitam.

(b) Multa de delito nostro honorandi Deum, quantum possumus, habet S. Bernardus in Serin. XXII. *De diversis T. III.*, ubi n. 9. ita concludit: *Totum ergo,*

„ jūs aliquid Deo exhibuit, quam exigeret re-
„ compensatio totius offensæ huīnani generis: pri-
„ mo, propter magnitudineū charitatis, ex qua
„ patiebatur: secundo, propter dignitatem vitæ
„ suæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ e-
„ rat vita Dei, & hominis &c. “ Quæ conditio
neque homini, neque Angelo, nec cuilibet excel-
lentiori creaturæ adaptari potest.

45. Dices. Potissima nostra ratio, quæ contem-
dinus, hominem purum, quantacumque gratia
exornatum, non posse integre, & perfecte Deo sa-
tisfacere, ex eo deducitur, quod præter restitu-
tionem rei ablatæ etiam requiratur æqualis com-
pensatio injuriæ Deo irrogatæ, quæ ab homine
fieri nequit: atqui hæc ratio falso innititur sup-
posito, nempe violatione divinæ Legis injuriam
Deo irrogari; qui enim violat præceptum Super-
rioris, illius honorem non lædit, nisi violationi
addatur contemptus; ergo &c.

44. Resp. neg. min.; quia cum Deus ultimus
noster finis sit, jure meritoque exigit, ut omnia
ad ipsum referantur, nihilque ei præferatur. Qui
autem ejus sanctissimam Legem violat, plus amat
creaturas, quam Creatorem, easque Creatori, &
Legislatori actu præfert, quod sine aperta ipsius
Creatoris injuria fieri non potest. Res autem non
ita se habet in Legislatore creato, cui jūs non est,
ut omnia ad ipsum, tamquam ad supremum fi-
num referantur, & qui externa subditorum obe-
dientia contentus est, & ideo omnis quidem trans-
gressio legis est injustitia, & inobedientia, non
autem vera Legislatoris injuria.

45. Dices secundo. Satisfactio non requirit æ-
qualitatem inter personam offensam, & personam
satisfacentem; sed solum inter ipsam satisfactio-
nem, & injuriam. Sic qui furatus est Regi, ei-
dem plane satisfacit, restituendo rem furto subla-
tam, etiamsi persona furis, & restituentis a Regis
dignitate admodum distet. At vero inter actum chari-
tatis intensum, & actum aversionis a Deo per
peccatum est perfecta æqualitas; seu tanta est bo-
nitas in primo, quanta malitia, & deformitas in
secundo: ergo &c.

46. Resp.; duo in vera satisfactione, de qua
loquimur, esse distincta, scilicet restitutionem rei
ablatæ, & compensationem injuriæ irrogatæ.
Quantum ad primum, sufficere restitutionem rei
ablatæ, aut æquivalentis, nec attendi personarum
inæqualitatem. Quantum vero ad injuriam non
sufficere qualecumque reparatiōnem honoris læ-
si, sed requiri omnimodam compensationem. E-
xemplum superius allatum Regis, cui homuncio
quidam purpuram, aut coronam detrahat, hanc
doctrinam illustrat. Addo, nec esse inæqualitatem
perfectam inter actum charitatis, & actum offen-

sæ Dei, ut quantum per istum surripitur, tan-
tum per illum reddatur. Primus enim in homine
est fuitus; peccatum autem habet quandam infi-
nitam deformitatem; vel saltem multo plus inju-
riæ irrogatur Deo per peccatum, quam ipsi præ-
beat honoris per actus charitatis, & obsequiū.
Præterea omnes actus nostri charitatis, cultus, &
obsequii erga Deum, sunt ipsi ex multis titulis
debiti.

47. Dices tertio. Si ratio ista disparitatis inter
personam læsam, & personam satisfacentem va-
leret, illud consequeretur quod nullus subditus pos-
set Principi suo pro irrogata illi injuria plene sa-
tisfacere, quia persona satisfaciens esset semper
inferioris ordinis, quam sit persona Principis læ-
sa; quod tamen falsum est.

48. Resp., inter homines; cujuscumque sint
conditionis, & dignitatis, semper esse aliquam fi-
nitam distantiam, quæ sin minus ab excellentia
personæ satisfaciens, saltem ex objecto, & cir-
cumstantiis ipsius satisfactionis adæquare potest;
ut in pœnis, quas rei læsa majestatis luere co-
guntur. Secus autem res se habet in offensa Dei.

49. Dices quarto. Potest Deus constituere ali-
quem purum hominem, qui pro omnibus hemi-
nibus mereatur gratiam: potest ergo pariter ali-
quem hominem tanta gratia ornare, ut pro omnium
peccatis satisfaciat.

50. Resp. primo, dato antec., neg. cons., si
intelligatur de satisfactione plena, & condigna; ad
hanc enim satisfactionem requiritur æqualis digni-
tas personæ satisfaciens, ac personæ offensæ, ut
supra probatum est. Ad merendum autem hæc
æqualitas non est necessaria, ut patet in justis,
qui bonis suis operibus vere, & proprio meren-
tur vitam æternam: unde non est eadem ratio me-
riti, & satisfactionis. Secundo falsa omniō est
prima propositiō, si intelligatur de vero merito,
seu de condigno. Ut enim docet S. Thomas 1.
2. quæst. 114. art. 6., Merito condigne nullus
potest mereri alteri primam gratiam, nisi solus
Christus; quia unusquisque nostrum moretur a
Deo per donum gratiæ, ut ipse ad vitam per-
veniat Sed anima Christi mota est a Deo per
gratiā, non solum ut ipse perveniret ad glo-
riam ritæ æternæ, sed etiam ut alios ad eam
adduceret, inquantum est caput Ecclesiæ. Im-
mo nec sibi ipsi potest quispiam gratiam justifi-
cationis de condigno mereri; tale enim meritum
non nisi in eo esse potest, qui gratia habituali in-
structus, & sanctificatus est, quæ sola est fons, &
radix veri meriti. Ad summum igitur posset ex
speciali privilegio aliquis mereri omnibus homini-
bus gratiam, exhibendo Deo eam satisfactionem,
quæ vocatur ab Angelico sufficiens imperfecte,
sci-

*quod es, illi debes, a quo totum habes: illi præcipue
Domino, qui & e fecit, & benefecit tibi.... Quis er-
go amplius granniet, dices: nimium laborans, ni-*

*mium jejunamus, nimium vigilamus; cum nec millesi-
mæ, immo nec minima parti debitorum suorum valeat
respondere?*

scilicet secundum acceptationem ejus, qui est ea contentus; non autem satisfactionem perfectam, & numeris omnibus absolutam.

51. Dices quinto. Posset Deus hominem aliquem condere, eumque caput generis humani constituerre, quemadmodum constitutus fuerat Adam: & quemadmodum Adam suam justitiam originalem transludisset in posteros nisi eam peccato anisset, ita hoc novum caput generis humani a Deo conditum posset Deo pro aliorum peccatis integre satisfacere.

52. Resp., talem hominem innocentem, quantumlibet gratia exornatum numquam posse ex integrō reparare injuriam Deo per peccatum irrogatam; quia quācumque sint ejus merita, erunt semper infinito intervallō inferiora majestati Dei offensi, ut jam sēpe dictum est.

53. Obj. secundo. Falsum est, offensam, & injuriam Deo per peccatum factam esse gravitatis infinitas: ergo pariter falsum est, satisfactionem perfectam non posse Deo exhiberi, nisi per actiones meriti, & valoris infiniti. Ant. prob. primo, quia peccatum requirit cognitionem, & malitiam finitam, non autem infinitam, cuius creatura capax non est. Secundo, quia unum peccatum est maior altero, ut contra Stoicos, & impium Jovinianum tenet catholica doctrina; si autem peccatum haberet gravitatem infinitam, omnia essent aequalia; neque enim unum infinitum esse potest maior altero. Tertio peccatum veniale est vera offensa Dei; nemo tamen dixerit, ipsum infinitam injuriam Deo irrogare.

54. Resp., ut supra num. 57. declaravimus, etiam dato, & non concesso, peccato non irrogari Deo injuriam infinitam, adhuc tamen semper verum esse, nullam inventari proportionem inter injuriam Deo per peccatum irrogatam, & satisfactionem purae creaturæ ipsi exhibitam. Et quamquam gratia, & meritum alicujus creaturæ magis ac magis augeretur, ut exæquaret meritum Sanctissimæ Dei Genitricis, & omnium simul Sanctorum, semper tamen longissime distaret a dignitate personæ læzæ, nempe Dei; ut proinde nunquam posset condignam, & parem offensam satisfactionem illi offerre. Et hoc satis esse debet pro solutione argumenti, ut necesse non sit in aliām difficultatem controversiam ingredi de infinita peccati lethalis gravitate.

55. Verumtamen ne videamur rei difficultate perterriti terga adversariis dare, priuæ probatio ni respondemus, peccatum, si consideretur ex parte hominis illud patrantis, certe finitum esse; infinitum autem esse, si consideretur ex parte Dei, qui eo offenditur. Ut enim jam dictum est, injuria, & offensa cum mensuretur ex dignitate personæ læzæ, eo major est, quo major est excellētia ipsius personæ. Cum ergo majestas Dei sit infinita, infinita quoquo esse debet injuria ipsi per peccatum illata.

56. Nec propterea sequitur, omnia peccata es-

se aequalia, ut Jovinianus cum Stoicis delirabat. Duo enim in peccato lethali distinguuntur, scilicet actus peccatoris, & offensa Dei. Primus potest esse magis, vel minus intensus, majoris, vel minoris cognitionis, aut malitiae; unde peccatorum resultat diversitas. Offensa autem Dei omnipotē infinita est aequalis. Sic in inferno omnia peccata puniuntur pœnis æternis, nec tamen puniuntur aequaliter; quia varia est pœnarium intensitas, damnatorum culpis correspondens.

57. Postremū difficultas de peccato veniali solvitur observando, per peccatum veniale homines proprie non averti ab ultimo fine, adeoque per ipsum non irrogari Deo illam infinitam injuriam, quæ consistit in læsione illius summi juris, ut omnia ad ipsum, tamquam ad supremum finem, dirigantur. Tota ergo offensa consistit in quadam diminutione divinæ gloriae extrinsecæ.

58. Hinc non desunt Theologi, qui putent, per actum charitatis intensem posse hominem justum Deo satisfacere de condigno pro peccatis veniabilibus; quia, inquit, Deo magis placet actus ille charitatis quam dispiceat peccatum veniale, per quod homo absolute non avertitur a Deo. Unde etiam actui charitatis debetur præmium æternum; peccato autem veniali non debetur pœna æterna.

59. Alii tamen Theologi, considerantes infinitam distantiam inter Deum, & homines, negant, posse Deo etiam pro culpa veniali ab homine exhiberi integrum, plenamque satisfactionem. Sed parum interest hanc controversiam definire, cum nihil conferre videatur ad præcipuum nostrum scopum, veram, ac superabundantem satisfactionem Jesu Christi contra Socinianos defendendi. De ea tamen videri possunt Scholastici; ac inter alios Car. Witasse de Incarnat. Quæst. II. Sect. V. in fine cap. 2.

CAPUT III.

De Jesu Christi satisfactione pro nostris culpis.

60. Ex quo nulla creatura potuerit Deo pro nostris culpis plenam, omnibusque justitiae numeris absolutam satisfactionem Deo exhibere, manifeste consequitur, necessariam fuisse Verbi æterni incarnationem, per quam solam poterat divina justitia placari, quæ justas, & condignas scelerum nostrorum pœnas exigebat. Hanc autem Jesu Christi satisfactionem pro nostris peccatis non solum Gentiles, & Judæi, qui Christum ut Messiam a Deo missum non agnoscent; sed etiam complures ex Christianis impie negarunt.

61. Atque imprimis ingratii Pelagiani, qui peccatum originale tollentes, & de viribus liberi arbitrii superbe præsumentes nullam tanti beneficij necessitatem fuisse consequenter docebant, stulte asserentes, *Naturam hominum neque in parvulis.*

lis medico, quia sana est, neque in majoribus gratiae adjutorio egere, quia sibi sufficiens est ad justitiam. Ita de iis refert S. Augustinus in Lib. de natura & gratia cap. 6. Imo eo usque dementiae processerunt, ut crederent, homines posse viribus propriis ad perfectam ~~excellētissimam~~ impeccabilitatem pervenire. Quando autem manifestis sacrarum litterarum testimonii convincebantur, Christum esse Messiam in Lege promissum, & mundi Salvatorem, respondebant, totam ipsius gratiam in lege, doctrina, atque exemplis sitam esse. Sed hac de re copiosa erit nobis Tomo sequenti disputatio.

62. Sæculo XII. Petrus Abælardus hunc Pelagianorum absurdum errorum renovare tentavit; ut enim S. Bernardus. refert in Tract. de erroribus Abælardi c. 5., postquam confessus est, omnes Doctores post Apostolos in hoc convenire, quod diabolus dominium, & potestatem habebat super hominem, & jure eum possidebat ideoque hac necessitate incarnatum esse Filium Dei, ut homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis jure liberaretur a jugo diaboli, ita subjicit: Sed ut nobis videtur, nec diabolus unquam jus aliquod in homine habuit, nisi forte, Deo permittente, ut carcerarius, nec Filius Dei ut hominem liberaret, carnem assumpsit (a). Unde de Abælardi consensu gloriabatur Jo. Crellius in Resp. ad Hug. Grotium c. 6.

63. Sed maxime hic potandi sunt, atque accurate confutandi Sociniani, omnium hæreticorum pestilentissimi, qui infandas, & jam toties damnatas Arianorum, Pelagianorum, aliarumque Ecclesiæ pestium blasphemias, quasi in scètidissima sententia simul colegerunt. „Ego quidem, in-

quit Faustus Socinus in exordio Disputationis de Christo (b) Jesum Christum dico, ideo Ser- vatore nostrum esse, quia salutis æternæ viam nobis annunciat, confirmavit, & in sua persona cum vita exemplo, tum ex mortuis resurgendo, manifeste ostendit, vitamque æternam nobis ei fidem habentibus datus est; diuinæ autem justitiae, per quam peccatores damnari meremur, neque illum satisfecisse, neque ut satisficeret, opus fuisse, affirmo.“ Similia saepius repetit, eique omnino consonant Crellius, Smalcius, omnesque ejusdem Sectæ homines, qui nomen Fratrum Polonorum in celebri Bibliotheca sibi assumpserunt. Et si aliquando vocem Redemptionis in sacris litteris frequentissimam usurpant, illam in sensu metaphorico intellegendam esse contendunt (c).

64. Socinianis hac parte adhæsit Quacherorum turba, qui totam Jesu Christi redēptionem in procuratione virtutis, spiritus vite, consistere docent in Catechismo a Barclajo edito.

65. Denique non admodum a Socinianis abluunt Arminiani, qui eti non omnino negent, Christum pro nobis satisfecisse, negant tamen infinitum hujus satisfactionis valorem; ita nempe, ut Christus aliquid pretii pro nostra redēptione dedisset concedant, non tamen integrum, & plenum. Deum nihilominus eo per acceptilationem fuisse contentum, ac nostra peccata sua benignitate dimisisse. Ita Simon Episcopius Lib. V. Institut. Theolog. sect. 5. c. 3., & Phil. Limborchius Lib. III. Theol. Christ. c. 21. §. 6. & seq., &c. 22. §. 2. (d). Hos errores eo accuratis confutare debemus, quia non solum veritatem tam sublimis mysterii evertunt, sed etiam quia eo tenuunt

(a) Quamvis haec verba in Lib. II. Comment: Abælardi in epist. ad Rom., unde ea citavit S. Bernardus, modo non inveniantur, de fide tamen hujus S. Patris debitandum non est; qui propterea melliflue & eloquentia oblitus eumdem Abælardum, ut impium Sanctorum Patrum, atque Apostolorum correctorem, imino ut novi conditorem Evangelij acerrimo styllo insectatur. Inveniuntur autem similia in Lib. III. Theologie pag. 1118., & frustra Petros Berengarius Pietavensis in sua Apologia felle, & veneno conscripta contra S. Bernardum Magistri sui vindicias egit, postea tamen idem Berengarius se in sententiam S. Abbatis pedibus, ut dicitur, invisse scripsit. (in Oper. Abælardi pag. 322.) Et quamvis de quibusdam aliis. erroribus fuerit nonnullis recentioribus Abælardus excusatus, ab hoc tamen contra incarnationem eum liberari non posse, fatetur & ipse Bælius in Art. Bæringer. rem. II. Abælardum resipuisse testatus est Petrus Cluniacensis in epist. ad Innocentium II., atque ita fuisse confessum: solum Dei Filium incarnationem profiteor, ut nos a servitute peccati, & a jugo Diaboli liberare, & supreme vita morte sua aditum reseraver.

(b) Seu, in plenus titulus libri. De Jesu Christo servatore, hoc est, cur, & qua ratione Jesus Christus noster Servator sit, Fausti Socini Senensis disputationis, quam scripsit, respondens Jac. Coyote. Parisi-

siensi Evangelico, ut vocant, Ministro, in qua multas, quæ apud Evangelicos, & partim etiam apud alios sa- in aria Christianæ religionis axiomata creduntur, perniciosi errores esse demonstrantur, & totius salutis nostra per Christum oratio copiose, & dilucide explicatur. In Tomo I. Bibliotheca Fratrum Polonorum.

(c) Nam Faustus P. II. ejusdem Disputat. c. 1. ita fidenter scribit: „Quis est ita hebes, quis vel in sa- cris litteris, vel in aliis honorum ancorum scriptis, ita parum versatus: quis denique ita loquendi usus: ignarus, qui nesciat redimendi verbum, non dicam aliquando, non etiam sapere, sed plerumque, & fere, semper, potissimum vero apud sacros Scriptores metaphorice prorsus significationem obtinere: adeo ut nihil aliud sit redimere, quam liberare, aut sibi adserere, quamvis veri pretii vera solutio aliqua non interveniat? Sic Christus suprema potentia, & auctoritate sibi a Deo concessa, nos ex peccati, & mortis servitute, Deo ita juhente, nullo vero pretio, cuicunque soluto, redemit, & ipsi Deo adseruit.“ Hoc consuetum est Socinianorum effugiam, ut negatæ redēptionis invidiam evitent.

(d) Arminiani hac in re utebantur voce acceptilationis, quæ apud Jurisoconsultos significatur pretium, non integre, sed ex parte tantum solutum, pro integro tamen acceptatum. Ita dicebant, Deum fuisse Christi-

dunt ut debitam tanto beneficio gratitudinem in nobis extinguant. Divinus autem Ecclesiasticus nos monet XXXIX. 19. Gratiam Fidejussoris ne obliviscaris; dedit enim pro te animam suum.

PROPOSITIO

Christus Dominus pro nostris peccatis vere & proprie divinae justitiae satisfecit.

66. Prob. primo ex sacris litteris utriusque testamenti; a Prophetia enim Christi passio, qua pro peccatis nostris divinae justitiae satisfecit, prænunciata jam fuerat, præcipue autem ab Isaia cap. LIII. 4. & seq., ubi de venturo Messia hæc predicit: *Vere languores nostros ipse vult, & dolores nostros ipse portavit Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sclera nostra Et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur.* Et alia non paucæ hujus generis apud divinos vates inveniuntur, quibus non tam prophetice prædictos, quam historice enarratos invenimus acerbissimos dolores, quos pro nostris culpis expiandis Christus Dominus perpessus est, atque ipsam ignominiosissimam mortem crucis; qua divinae justitiae placanda sacrificium vitæ suæ obiulit.

67. Præterea, nihil disertius eo testimonio Sancti Joannis Baptista, qui statim ac vidit Jesum Christum venientem ad se, ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (a) apud Joannem I. 29. Quid est autem tollere peccatum mundi, nisi divinae justitiae pro illo, quasi pro suo proprio satisfacere? Unde etiam de persona Jesu Christi Sanctus Augustinus interpretatur ea verba Psal-

sti satisfactione contentum, quainvis nec adæquata, nec sufficiens fuerit; adeo ut quod deerat, sua benignitate dimiserit. Eamdem tamen vocem acceptilatio-*nis* in sano, & orthodoxo sensu usurpari posse, ostendere conatus est Jo. Sciroederus in Dissert. De acceptilatione juridica ad saevam redemptionis humanæ delin-*ti*nam variis modis explicata.

(a) Quare positum fuerit peccatum in numero singu-*lar*i, explicatum est superius n. 117. seq.

(b) Nostra Biblia vulgata habent verba *delictorum meorum*; sicuti legerunt etiam LXX. Senes τῶν παρεπέ-*τητῶν με*. Sed alii aliter vertentur. Symmachus τῶν ὀδυσμῶν με querimoniarum mearum. Aquila τῶν βε-*βαχμάτων με* rugitus mei. Theodotion τῆς βούτης με clau-*moris* mei. Ita etiam S. Hieronymus, & Car. Honibant. Lectio tamen nostri vulgati Interpretis, & LXX. Sennon magis contextum cohæret, ut sensus sit: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? Delicta mea, seu delicta hominum, que assumpsi, causa sunt hujus meæ derelictionis. Noster autem vulgatus Interpres videtur legisse יְמִינָךְ, vel etiam יְמִינֶךְ delictorum meorum, loco יְמִינָךְ clamoris mei, seu rugitus mei. Nam יְמִינָךְ significat erravit, & יְמִינֶךְ erratum, deli-*ctum*; at vero יְמִינֶךְ rugitum. Videatur etiam Dugue-

mi XXI. Longe a salute mea verbi delictorum meorum, inquiens: „Quorum delictorum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec in-ventus est dolus in ore ejus? Qomodo ergo di- cit delictorum meorum, nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra sua de- licta fecit, ut justitiam suam nostram justitiam faceret?“ Eiam S. Ambrosius in Exposit. ejusdem loci: “Totus hic Psalmus, inquit, dige- stus est ex persona Domini Salvatoris ... Quare assumpti hominis causam agit, ut manifestet se propter nos derelictum, quorum peccata por- tabat (b).“

68. Frustra vero tam aperta divini Precurzoris verba eludere conantur Sociniani, quasi non alia ratione Christi peccata mundi tulerit, quam ex exemplo suo præstans, ut non peccemus. Frustra, inquam; nam primo Christus dicitur agnus, ad denotandum sacrificium sui ipsius Deo oblatum; nemo enim ignorat, agnorum usum fuisse in sacrificiis frequentissimum. Unde idem Evangelista Joannes Apocal. V. 12. vocat Jesum Christum agnum occisum. Deinde quis serat distortam illam interpretationem, ut tollere peccata mundi idem sit, ac exemplum dare, ut non peccemus? Quis non potius obviabit, & naturalem significationem non amplectatur, ut tollere idein sit ac expiare peccata nostra? Demum idein dilectus Apostolus in sua prima epistola II. 2. de Christo loquens, *Et ipse est*, inquit, *propitiatio pro peccatis no- stris* (Grace νάλ ἀντός τλασμώς ἐσπι τεγί αὐταρ- τών ήμέρων) non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quæ verba nulla machi- narum vi detorqueri possunt ad significandam propitiacionem solis exemplis factam (c).

69. Sed ulterius perversam Socinianorum interpre-*ta*tionem luculenter excludit S. Paulus Rom. III.

tons in explicatione Psalmorum Tomo II. ad hunc locum.

(c) Grotius in *Defensione fidei Catholicae de satis- factione Christi* c. 7. explicans vocem græcam ἵλα- στερα, qua nuntiat Apostolus, „Notissimum est, in- quic, iram alienigenæ avertire, id diei græce ἵλαστε- ρα, εἰρηνοτοῖτιν, κατανατεστα, ἀτενταναδεστα, lati- ne placare, pacare, conciliare, reconciliare; item pro- pitiare. Tum actus ipse, tum id, quo proprio actus peragitur, Græcis ἵλαστερα, Latinis placare dicuntur.“ Et afferens postea verba S. Pauli Rom. III. 24. *Justificati gratis &c.* „Factus est ergo Christus, inquit, ἵλαστερα, sive ἵλαστερος in sanguine suo; quod quid est aliud, quam ipsius, quod negat Socinus, placatum a Christo Deum? Nam quod ἵλαστερα apud Joannem expiationem interpretatur, expiationis au- tem voce peccati destructionem intelligit, id facit nulli la de causa, nullo munitus exemplo; ἵλαστερα apud Græcos scriptores omnes, Poetas, Historicos, alios, est placare.“ Non inutile visum est, auctoritatem hujus celebris viri afferre: qui ut facile mutabilis erat ingenii, istorum oblitus ad Sociniana castra penetravit.

III. 24. seq. dicens: *Justificati gratis per gratium ipsius, per redemptionem, quae in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem, justitiae sue, propter remissionem præcedentium delictorum.* Nostra igitur justificatio facta est gratis per redempctionem Iesu Chisti in sanguine ipsius, qui effusus est in ostensionem justitiae divinae, cui Redemptor noster sacrificavit, & obtinuit remissionem præcedentium delictorum.

70. Ad hæc, eadem saecula litteræ nobis frequenter commemorant magnum illud pretium, quo a Christo Salvatore nostro redempti fuimus, scilicet ejusdem sanguinem. In prima ad Coriath. VI. 20. inquit Paulus: *Empti estis pretio magno (a).* Item VII. 23: *Precio empti;* & Sanctus Petrus in sua prima epist. I. 18. *Scientes, inquit, quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.* Cui consonat S. Joannes in Apocalypsi cap. V. 9. describens canticum quatuor animalium, & 24. Seniorum, dicentium Agno: *quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo: grāce τοῦ ἀγέλου σας τῷ Θεῷ μας ἡ τάκτη ταραχής: Vox autem ἀγέλου significat proprie emere soluto pretio.*

71. Id clarius, adhuc expressit ipse Dominus noster Jesus Christus, apud Matth. XX. 28. dicens, venisse Filium hominis dare animam suam redemtionem (græce ἄντρον) pro multis; quod iterum repeatitur Marci X. 45. Unde etiam Sanctus Paulus i. ad Timoth. II. 5. & seq. *Unus, inquit, mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemtionem (ἄντραντρον) cœmetipsum pro omnibus.* Jam vero pretium solvere, & redimere proprie in his locis, significat satisfactionem, quam Jesus Christus aeterno Patri pro nostris peccatis obtulit, seipsum tamquam hostiam tradendo; nam vox ἄντρον etiam sumitur pro hostia piaculari (b).

72. Huc spectat etiam, quod dicit S. Paulus in epist. ad Galat. III. 15. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est (Deuter. XXI. 25.): Maledictus omnis, qui penitet in ligno.* Quorum verborum obvius, & naturalis hic sensus est, Christum in se suscepisse illam maledictionem, cui vos obnoxii eramus, sub lege, & ab ultraque nos, per mortem suam liberasse, ut Sanct. Thomas pulchre explicat Comment. ad hunc locum.

(a) In græco deest adjективum *magnō*, sed tamen subintelligitur. Et inde vis nostre probationis desumuntur vocibus *emptionis*, & *pretii*, quæ ex primigenio, textu desumptæ sunt.

(b) Vox græca ἄντρον proprie significat redemtionem captivi cum solutione pretii. Unde civitas *Antandros* vocata fuit, quia data fuerat ad redemtionem Ascanii captivi apud Pelasgos, nempe ἄντρος, καὶ *Hesychius* explicat, quia semper pro se τὴν πόλιν,

73. Denique Scripturæ sacrae frequenter asserunt, nos per Jesum Christum fuisse a peccatis liberatos. In epist. I. S. Joannis cap. II. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nos satis autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Idem dilectus Apostolus cap. IV. 9. comendat charitatem Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit in mundum, ut vivamus per eum. Eamdem charitatem Dei prædicat etiam S. Paulus ad Ephes. II. 5., quia cum essens mori tui peccatis, convivificavit nos in Christo, vers. 15. Qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ad Roman. V. 10. Cum inimici essens, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. Ac denique, ne omnia congeramus, ad Eph. I. 7. *In quo (Christo) habemus redemtionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum.*

74. Jam vero ex his omnibus, aliisque, quæ brevitatis causa omisimus, ita contra Socinianos concluditur argumentum. Ut Christus pro nobis vere, & proprie aeterno Patri satisfecisse dicatur, duo requiruntur: primo, ut pœnas nostris peccatis debitas voluntarie in se suscepit: secundo, ut per easdem pœnas nos a reatu peccati liberaverit: atqui utrumque ex supra laudatis Scripturaræ sacrae oraculis manifeste eruitur. Nam primo Christus dicitur vulneratus, & occisus propter iniurias nostras, & sui sanguinis pretium obtulisse pro nobis: secundo per hanc Christi passionem nos redemptos, vivificatos esse, ac Deo reconciliatos, per remissionem peccatorum; ergo &c.

75. His autem tam luculentis, & tam frequentibus, scripturæ oraculis, frigide respondent Sociniani, Christum vere dici passum, & mortuum pro nobis, & pro uostra salute; non quasi vice nostrum pœnas luerit, & nostrum solverit debitum; sed quatenus ex ipsis morte, exemplis, & doctrina non pauci, neque exigui fructus in nos dijmanarunt, ad peccata delenda, ac vitanda, atque adeo ad aeternam salutem consequendam; paricula enim ὑπερ pro non semper significat veram, unius pro altero substitutionem: unde deducunt, posse admitti quamdam Christi satisfactionem impropriam, & metaphorican, non veram, & realēm. Sic Paulus Rom. IX. 3. optabat, anathema esse a Christo pro fratribus suis: & Joan. X. 11. bonus Pastor, dicitur, animam suam dare pro ovis suis. Et locus plane similis inventur in epist. I. Joann. III. 16., ubi dicitur: *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam.*

δῆμοι οὐτού καὶ απιμύδη quia civitatem dedit in pretium, & redemptus est. Etiam apud Latinos redemtionis vocabulum sumi pro liberatione soluto pretio; facile probari potest ut cum apud Terentium in Eunucho dicitur: *Quid, agas? nisi ut te, redimas, captum, quam queas minimo.* Et etiam pro substitutione unius pro alio: unde illud Virgilii Aeneid. VI. 121. *Si fratrem Pollux alterna morte redemit.*

mam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quis autem dixerit, debere proprie, & vere fideles animas suas pro fratribus ponere, aut eos vere redimere soluto pretio? Ita Sociniani.

76. Sed quidquid sit de particula *πετρο* pro, cuius diversus potest esse significatus, quis, amabo, ita insaniat, ut hanc remotissinam orationum divinorum interpretationem admittat? Quis enim satus de Doctore, aut Magistro dicat, Auditorum peccata tollere, illorum iniquitates proprio sanguine expiare, suique sanguinis pretio eos redimere? Quis ulterius asserat, eundem Doctorem maledictionem suis discipulis debitam in se suscepisse, eorum peccata potuisse, eosque Deo reconciliasse, remissione peccatorum per sui sanguinis effusionem a Deo obtenta? Apposite S. Aug. Tract. 84. in Joann. Tom. III. *Etsi fratres, inquit, pro fratribus moriantur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius sanguis Martyris funditur: quod fecit Christus pro nobis.* Certe Christus Dominus non solum dicitur animam suam dedisse pro nobis, sed in redemptionem Matth. XX. 28. Ipse etiam S. Paulus, qui optabat anathema esse pro fratribus suis, de seipso tamen dicebat Corinthiis in 1. ep. I. 15.: *Numquid Paulus crucifixus est pro vobis?* Ut denotaret, solum Christum vere, & proprie nos redemisse, dando animam suam pro nobis, ut nos justificaret, ac Deo reconciliaret, quemadmodum sacri Scriptores loquuntur.

77. Postremo ex antiqua, & perpetua Ecclesiæ traditione Socinianorum blasphemiae refelluntur. Pauca veterum tam Græcorum, quam Latinorum Patrum testimonia seligemus. S. Justinus Martyr in epist. ad Diognetum u. 9. de Deo Patre ita scribit: *Proprius ipse Filium pretium redemptoris nostræ pro nobis dedit. Factum pro iis qui legem transgressi erant, nihil minus quam malum pro malis, justum pro injustis.... O dulcem permutationem!* Quibus paucis verbis totam satisfactionis Jesus Christi, ac redemptoris nostræ doctrinam complexus est.

78. S. Irenæus Lib. 4. adv. hæreses cap. 7. olim 18., Christum mortuum fuisse scribit, ut *exiliatus homo exiret de condemnatione: scilicet pacata per suum sanguinem divina justitia.* Ubi notante Feverdentio S. Martyr alludit ad Hebræorum morem, ut mortuo Pontifice exules in patriam redirent.

79. Origenes Hom. XXIV. in Numeros T. II. Jesus Christum agnum dictum fuisse vult, „quia voluntas, & bonitas ejus, qua Deum reproprietavit hominibus, & peccatorum indulgentiam dedit, talis exitit humano generi, quasi agnus hostia immaculata, & innocens, qua placari hominibus divina ereduntur.“ Et infra: “Si non fuisset peccatum, non necesse fuerat, Filiu Dei agnum fieri, nec opus fuerat, eum in carne positum jugulari.... Verum quoniam

„introiit peccatum in hunc mundum, peccati autem necessitas propagationem requirit, & propitiatio non fit, nisi per hostiam; necessarium fuit providere hostiam pro peccato“ &c.

80. S. Athanasius Orat. I. contra Arianos n. 43. ostendit Jesum Christum, qui in forma Dei erat, seipsum humiliasse, & nostra vice, ac propter nos servum esse factum. „Nisi enim, subdit, Dominus homo fuisse factus, nunquam nos a peccatis redimi vel a mortuis excitari potuissent, immo, sed mortui sub terram remanssemus, neque unquam in cœlum fuissimus evecti, sed in inferis jacuissemus.“ Non itaque propter solum magisterium, & doctrinam, sed ut a peccatis vere redimeretur, Christus humiliavit seintipsum, & propter nos servus factus est, passus, & mortuus. Idipsum saepius repetit in Oratione de Incarnatione Verbi Dei, ubi num. 9. dicit Verbum assumpsisse corpus, ut illo pro nobis oblatu mortem propulsaret; & illud devenero & offerendo, il quod debebatur, in morte solvit. Et rursus n. 10. Mortem, in quam illi (homines) incurserant, proprio oblatu corpore delevit, illorumque negligentiam sua doctrina emendavit &c.; ubi doctrinam a corporis oblatione, tanquam victimæ pro nostra salute, aperte distinguit.

81. Eusebius Cesariensis Lib. X. Demonstr. Evang. c. 1. Christum dicit Dei agnum pro nobis, & mortem subuisse, & verbera, probra, & contumelias quibus nos digni eramus, in seipsum transtulisse, & execrationem, quæ nobis debebatur, ad seipsum attraxisse. Et plura habet his similia.

82. Denique S. Basilius in Psalmum XLVIII. Invenimus unum est, inquit, pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe sanctus, & omni pretio superior pretiosus sanguis Domini nostri Iesu Christi, quem pro nobis omnibus effudit: quamobrem pretio sumus enipti.

83. Neque alia est Patrum Latinorum doctrina; nam S. Clemens Rom. Pontifex in sua epistola ad Corinthios Fideles monet, ut serio perpendant, quam pretiosus sit Christi sanguis, qui propter salutem nostram effusus toti mundo penitentiae gratiam obtulerit.

84. Tertullianus in Lib. adv. Judæos c. 15. de Christo loquens, *Hunc enim, ait, oportebat pro omnibus gentibus fieri sacrificium, qui tamquam os ad victimam ductus est, & velut agnus coram tondente se sine roce, sic non aperuit os suum.*

85. S. Cyprianus in Lib. de lapsis hæc habet: *Veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus trahit pro peccatis nostris.*

86. S. Hilarius in Psalm. CXXXV. n. 15. de Jesu Christo loquens, *Redemit nos, inquit, cum se pro peccatis nostris dedit, redemit nos per sanguinem suum, per passionem suam, per mortem*

tem suam, per resurrectionem suam. Hæc magna vitæ nostræ pretia sunt. Magno enim, ait Apostolus, pretio redempti estis, & redempti ab inimicis, a diabolo, ab angelis ejus, a filio perditionis, a principibus aeris, a munili potentiibus, ab inimica morte. Ut quid autem expressiones tam energicæ, si tota redemptio in solis exemplis & præceptis sita esset?

87. Denique, ne omnes coacervem, quorum una, eademque est phrasis, concludamus cum duobus Ecclesiæ Latinæ Doctoribus Ambrosio, & Augustino; quorum prior Lib. VII. in Lucam n. 117. „ Idoneus, inquit, sui operis æstimator magno pretio nos redemit, sicut sanctus Apostolus dixit: Empti estis pretio magno, & bene magno, qui non æstimatur ære, sed sanguine, quia pro nobis mortuus est Christus, qui pretioso nos sanguine liberavit.

88. S. Autem Augustinus in Psalm. XCV. n. 5. Tenebantur, inquit, homines captivi sub diabolo, & dæmonibus serviebant: sed redempti sunt a captivitate. Vendere se posuerunt, sed reliquæ non potuerunt. Venit Redemptor, & dedit prerium; fudit sanguinem suum; emit orbem terrarum. Quæreritis, quid emerit? Videte, quid dederit; & invenite, quid emerit. Sanguis Christi pretium est. Tanti quid valet? Quid, nisi omnes gentes? Nescio, an potuerint sancti Patres uno consensu disertioribus verbis veram & realem Christi pro nostris culpis satisfactionem exprimere.

89. Ob. primo Sociniani, omnia hactenus allata sacramarum Scripturarum, sanctorumque Patrum oracula esse intelligenda de redemptione, & satisfactione metaphorica, non de vera, & reali. Nam primo Christus dicitur missus non alia de causa, nisi ut viam salutis nobis monstraret. Marci I. 58. Eamus, inquit Christus, in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem; ad hoc enim missus sum; & clarus Lucæ IV. 18. seq. Spiritus Domini unxit me; evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Ac demum Joann. XVIII. 57. explicans Pilato suam missionem, Ego, inquit, in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Quibus in locis nihil Jesus dicit, vel innuit de sua missione ad satisfacieendum æterno Patri pro nostris peccatis.

90. Secundo Christus dicitur missus, ut mediator testamenti novi per suum sanguinem; ita enim vocatur a S. Paulo ad Hebr. XII. 24.; & cap. XIII. 20. Deus autem pacis, inquit Apostolus, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Jesum Christum. Et Christus ipse in suprema cœna porrigens calicem discipulis dixit: Hic est enim sanguis meus novi testamenti. Non alia itaque de causa pretiosum suum sanguinem fudit, nisi ut illo novum fœdus confirmaret.

91. Tertio dicitur Christus passus, ut nobis patientiæ præberet exemplum. In hoc enim vocati estis, inquit S. Petrus in prima epist. II. 21., quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia... Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum patetur, non comminabatur; tradebat autem iudicanti se injuste.

92. Quarto Christus Salvator noster est, non per passionem, & mortem, sed per resurrectionem suam: i. ad Corinth. VI. 14. Deus vero & Dominum suscitavit; & nos suscitabit per virtutem suam. Ad Ephes. II. 5. sequ. Et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo... & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu. Unde Jesus Christus Joann. VI. 59. inquiebat: Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdim ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die, ut scilicet nos doceret, se missum a Patre, ut quemadmodum ipse mortuus est, & resurrexit, ita etiam debeat electos in novissimo die resuscitare. Hi, atque alii hujus generis, concludunt Sociniani, sunt fructus incarnationis Jesu Christi in sacris litteris expressi, non autem veri nominis redemptio, aut satisfactio.

93. Resp., Socinianos, dum hæc, aliaque ex sacris paginis studiose agglomerant magno contenti, & molimine, nihil prorsus efficere: neque enim allata, & quæ adduci possunt, testimonia probant, Christum missum fuisse testimonio, ut prædicaret Evangelium, novum cum hominibus fœdus pangeret, ut humilitatis, & patientiæ nobis præberet exemplum, & per suam resurrectionem doctrinam a se traditam confirmaret, atque electos resuscitaret. Sed simul cum his omnibus facile conciliatur præcipius missionis Christi scopus, ut ipse nos a captivitate dæmonis sui sanguinis effusione liberaret, & exhibita divinæ justitiæ pro peccatis nostris satisfactione Deo reconciliaret, ut ex testimonio supra n. 66. seq. allatis luculententer appareat. Admittimus ergo lubentissime, omnia, quæ Christus tota vita sua peregit, fuisse ad nostram salutem directa, non exclusa tamen humani generis redemptione per veram, & propriam satisfactionem divinæ justitiæ exhibitam.

94. Sed ut magis convincantur nostræ redemptiois hostes, breviter examinemus singula. Lucæ IV. explicans Jesus Isaiae prophetiam, dicit se missum prædicare captiuis remissionem, utique soluto pretio liberationis a captivitate. Joannes etiam III. 17. dicebat, missum a Patre filium suum, ut salvetur mundus per ipsum. Et S. Paulus Rom. VIII. 5. Deus, inquit, Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis. Item ad Gal. IV. 4. Misit Deus Filium suum, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum recipieremus. Et multa alia sunt loca, in quibus de-

Declaratur potissimum finis missionis Filii Dei in hunc mundum, ut nos redimeret, & amicos, ac filios Dei, placata divina justitia, efficeret. Cum isto autem praecepit Christi missionis fine alii non pugnare a Socinianis allati.

95. Ad secundum. Certe Christus fuit conditor novi testamenti, sed per proprium sanguinem, quem effudit in remissionem peccatorum. Cujus rei habemus ipsum Dominum Jesum testem locupletissimum, qui in ultima cena porrigit calicem Discipulis suis, *hic est enim*, dixit, *sanguis meus novi testamenti*, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum Matth. XXVI. 28.; & apud Lucam XXII. 20. *Hic est calix novum testamentum in sanguine meo*, qui pro vobis fundetur. Ac deinceps etiam S. Paulus 1. Corinth. XI. 25. verba Christi ita refert: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*. Ecce autem illa repetitio sanguinis, nisi ut intelligamus, non aliter sancitum fuisse novum fædus, quam per effusionem Sanguinis Iesu Christi in remissionem peccatorum, seu satisfactionem, divinitate præstitam: *Qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo?* Sed præ ceteris legi de hac re mereatur caput IX. epistolæ Sancti Pauli ad Hebreos, ubi discrimen exponitur veteris, ac novi testamenti, atque excellentia Sanguinis Christi supra sanguinem hircorum, taurorum, aliarumque veteris testamenti hostiarum, & vers. 15. ita concluditur de Christo: *Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento &c.* En quomodo Jesus Christus factus sit novi testamenti *Mediator*.

96. Exemplum autem nobis dedit Jesus Christus omnium virtutum in tota vita sua, ac præcipue in morte, ut nos pati, & mori doceret; ut nulla sit homini excusatio pro se non pati; *cum passus sit ille pro nobis: & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis unumquemque pati debere*, ut inquit S. Cyprianus de *Exhortatione ad Martyrium* cap. 5. Immo ipse S. Petrus in loco objecto manifeste conjungit exemplis nobis a Iesu Christo relictis etiam satisfactionem pro nostris peccatis, inquiens vers. 25. seq.: *Tradebat autem judicanti se injuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiae servamus, cujus labore sunati estis.*

97. Postremum de Christi resurrectione adeo levè est, ut nec refutari mereatur. Christus Dominus passione, & morte nos redemit; resurrectione autem fidei redemptionis iam factæ constituit; ut enim dicebat Sanctus Paulus 1. Corinth. IV. 14.. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides*

restra. Utrumque ergo jungendum est, ut conjunxit idem Apostolus ad Rom. IV. ult. dicens de Christo: *Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*. Et ad Rom. V. 10. *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus; multo magis reconciliati, scilicet erimus in vita ipsius*; ubi Apostolus tribuit causam nostræ salutis vitæ, hoc est resurrectione Christi Domini; sed postquam per ipsius mortem, pacata divina justitia, gratiam reconciliationis obtinuimus. Unde Augustinus eadem verba ita commentatur Lib. XIII. de Trinit. cap. 16.: „*Justificati plane in eo, quod a peccatis omnibus liberati: liberati autem a peccatis omnibus, quoniam pro nobis est Dei Filius, qui nullum habebat, occisus.*“

98. Instant Sociniani. Ex quo Christus dicatur nos redemisse, & quidem soluto pretio, non sequitur, ipsum satisfecisse pro nobis. Nam Moses Act. VII. 55. appellatur *Redemptor*, quin tamen aliquam satisfactionem præstiterit.

99. Resp., magnum discrimen a Scriptura Sacra ponit inter redemptionem, seu liberationem populi Israelitici a tyrannide Pharaonis, & redemptionem humani generis a captivitate demonis a Iesu Christo factam. Prima dicuntur facta ab ipso Deo per manum Moysis *in brachio extento, & manu forti;* altera autem per *Sanguinem Christi*, qui fuit redemptionis nostræ pretium, & quo fuit divitiae justitiae pro nobis satisfactum.

100. Inst. secundo. Christi redemptio ex sacris litteris nihil est aliud, quam gratuita remissio peccatorum, dicente Apostolo ad Ephes. I. 7. de Christo: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus.* Ulterius in sacris litteris non semel vox redemptoris sumitur pro simplici & gratuita liberatione. Ita liberatio populi Israelitici vocatur redemptio Exodi XV. 15., & Deuter. VII. 8.: non ergo nostra redemptio facta est per satisfactionem divitiae justitiae.

101. Resp. Quamvis redemptio nostra facta sit, soluto magno pretio, scilicet Sanguine Iesu Christi, nobis tamen ipsa redemptio applicatur in remissionem peccatorum ex ejusdem Christi gratia, unde dicit idem Apostolus, *nos esse justificatos gratis per gratiam ipsius &c.* Vid. supra num. 69.

102. Quamvis etiam nomen redemptoris aliquando usurpatum fuerit latiore sensu, non tamen sequitur, impropte quoque stuni, quando agitur de nostra redemptione, quæ facta est pretio inestimabili Sanguinis Iesu Christi. Et præterea nec ipsi Sociniani inserviantur, redemptionem in proprio sensu significare veram pretii solutionem (a).

Ec-

(a) Faustus Socinus Lib. II. de Servatore cap. 1. Redemere aliquem, aut, nihil aliud proprie significat, quam Gazzaniga Theol. Tom. V.

captivum e manibus illius, quem detinet, dato pretio liberare.

Eccur ergo debemus sine ulla necessitate ab obvio, & naturali sensu recedere?

103. Inst. tertio. Ex quo Christus dicatur portasse peccata nostra, significatur quidem eadem abstulisse, non autem pro eis satisfecisse. Nam Levit. XVI. 22. hircus, qui emittebatur vivus in desertum, ut ibi derelictus devoraretur a bestiis ferocibus, dicitur portare omnes iniquitates, quin tamen pro eis proprie satisfaceret. Inmo Deus ipse dicitur portare peccata nostra, quia ipsa patienter tolerat. Exodi XXXIV. 7. Qui portas (non ut legit noster vulgatus, qui aufers) iniquitatem, & scelera atque peccata.

104. Resp., sacrificia, & hostias, quæ Deo in veteri testamento offerebantur in expiatione peccatorum, fuisse typum, & figuram illius magni sacrificii, quo Christus divinæ iustitiae satisfecit pro nobis; unde vere, & proprie peccata nostra portavit; ut supra n. 66. ex Isaia Propheta exposuimus. Non est autem necesse, ut typo, & figura omnia ea convenient, quæ convenient antitypo, & figurato; unde quanvis veteribus sacrificiis nulla proprie inesset vis expiandi peccata, non sequitur, etiam sacrificium Jesu Christi in cruce immolatum non fuisse vere & proprie nostrarum culparum expiatorium. Hoc magnum disserimen luculenter explicat S. Paulus in cap. IX. epist. ad Hebræos, ubi v. 12. & seq. hæc de Christi sacrificio habet: *Neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, terna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?* Ex quo autem alicubi in sacris litteris portare peccata significet, ea patienter ferre, non est consequens, hanc pluram ideum ipsum significare in Christo Jesu, qui dicitur attritus, vulneratus, & mortuus propter scelera nostra, quorum pœnam in se suscepit.

105. Inst. quarto. Matth. VIII. 16. & 17. Christus dicitur curasse infirmos, ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: *Ipse infirmitates nostras &c.*

106. Resp., ex hac S. Matthei interpretatione solum effici, in oraculo Isaiae prædictum fuisse, Christum sanaturum non tantum nostros morbos spirituales, scilicet peccata, sed etiam corporales, qui peccatorum pœnae sunt.

107. Inst. quinto. Hæc doctrina de Christi satisfactione pro nostris culpis infinitam Dei misericordiam minuit, qua sæpe sæpius Deus declaravit, se esse paratissimum ad peccata gratis condonanda, semel ac peccator vera pœnitentia ductus veniam petat.

108. Resp., infinitam Dei misericordiam, & charitatem in hoc relucere, quod nobis Filium suum

unigenitum dederit, ut pro nostris peccatis satisficeret. In hoc, inquit S. Joannes in prima epist. IV. 9., apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. Iterum misericordia divina se nobis in eo ostendit, quod posita hac Filii sui satisfactione paratissimus est ad nobis condonanda peccata, quotiescumque nos vera pœnitentia ducti veniam per Christi merita imploramus.

109. Frustra vero laborant Sociniani nonnulla ex sacris litteris afferentes bujus gratuitæ misericordiæ Dei exempla; ut servi illius, cui apud Matth. XVIII. 27. debitum gratis dimisit. Frustra inquam; neque enim gratuita hæc debitorum nostrorum remissio impedit, aut tollit illam veri nominis satisfactionem, quam Jesus Christus, ut noster fidelissor æterno Patri obtulit; & quæ nobis applicatur per merita, & gratiam Jesu Christi. Utramque conjunxit Apostolus Roman. III. 24. inquiens: *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu; quibus verbis & redemptio commemoratur a Jesu Christo peracta per veram satisfactionem, & gratiam justificationis nobis gratuito a Dei misericordia collata.* Unde peccatorum nostrorum remissio procedit quidem ex iustitia respectu Christi, qui pro nobis satisfecit; sed etiam ex gratia, quia gratuito nobis hujus redemptio efficacia applicatur. Vid. S. Thomas supr. n. 11. allegatus. Corruit itaque illa Socinianorum præcipua objectio, posita Christi satisfactione, remissionem peccatorum non esse gratuitam.

110. Inst. sexto. Saltem hæc doctrina opponitur summæ Dei iustitiae, quæ exigit, ut reus puniatur, non autem innocens loco rei: non ergo poterat, aut debebat Christus innocens, & immaculatus pœnas nostris reatibus debitas persolvere. Hinc Deus ore Ezechielis c. XVIII. 20. *Anima, inquit, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et Denter. XXIV. 16. ita præcepit: *Non occidentur patres pro filii, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.*

111. Respond. Cum Christus Dominus seipsum sponte, ac liberrime obtulerit ad pœnas nostris peccatis debitas perferendas, ut ita injuria Deo irrogata plene, & cumulatissime compensaretur, sine ulla iustitiae nota potuisse Deum acceptare mortem innocentis pro peccatoribus redimentis. Leges autem a Deo latæ respicunt humanam iustitiam, quæ certe exigit, ut non puniantur innocentes pro alienis culpis; aliter fieret rerum perturbatio maxima. Neque Judices ullum habent dominium super vitam innocentium; neque homines innocentes jus habent tradendæ vitæ suæ pro iniquis; nisi fortasse ex ea charitate, quo bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Ceterum hisce legibus non adstringitur iustitia divina. Nam Exodi XX. 5. Deus sic loquitur: *Ego sum Dominus, Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam*

tari generationem eorum, qui oderunt me. Habet enim etiam exempla hominum, quos Deus propter alienam seculera punivit; ut Gen. IX. Chanaan maledicetur ob delictum Cham; & secundo Libro Regum cap. XXI. septem filii Saulis suspensi sunt ob Patris crimen, & cap. XXIV. describitur pestilentia innissa a Deo propter peccatum David, qua perierunt septuaginta nullia virorum (a).

112. Quæcunq; denique Sociniani, cuinam solutum sit illud redemptioñis pretium? Anne diabolus, qui captivus detinebat totum genus humānum? Hoc videtur absurdum. Anne Deo? At vero sequeretur, Deum fuisse & creditorem, & debitorem; ut sibi ipsi solverit, quod illi debebatur. Et tunc ista redemptio, vel satisfactio fuisse illusoria, & mera injuriæ condonatio.

113. Resp. Debitum nostrum contractum fuisse cum divina justitia per peccatum laesa; non autem cum diabolo, qui nos captivos detinebat, tamquam ejusdem divinitatē justitiae minister: unde pretium nostræ redemptioñis solutum est Deo, ei-que pro nostris peccatis satisfactum. Satisfactum est inquam ab ejus unigenito Filio homine facto; qui tamquam homo pro nobis sanguinem fudit; tamquam vero Deus valorem infinitum eidem sanguini communicavit. In ipso (Christo) inquit Apostolus ad Coloss. I. 19. seq., complacuit, omnem plenitudinem (divinitatis) inhabitare; & per eum conciliare omnia in ipsum: pacificans per Sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlī sunt.

114. Colliges, justos veteris testamenti non fuisse justificatos, & salvatos, nisi per satisfactionem pro ipsis quoque a Jesu Christo exhibendam, veluti si alicui debitum remittatur ex promissione, & vadimonio sponsoris. Unde S. Augustino Pelagio, exemplum aliquorum justorum ante Christi adventum objiciens, ita respondebat L. I. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 24.: Quantilibet fuisse virtutis antiquos prædices justos, non eos salvos fecit, nisi fides Mediatořis (b).

(a) Historia profana nobis non panca hoīinum exempla suppeditat, quorum vita fuit pro aliis immolata, vel qui prænas alius debitas in se suscepit. Quatinquam vero hæc exempla minime probanda sunt, quia homo non est sua vita dominus, ostendunt tamen, eam fuisse Gentium opinionem, ut possent innocentes substituti reis, ut eorum vice justitiae satisfacerent.

(b) Noluiimus propter necessariaū brevitateū omnes Socinianorum cavillationes afferre, quæ innumeræ sunt. Sed ex dictis poterunt facilissime eorumdem technæ dissolvi. Egregiam hac in re navaverat operam Hugo Grotius, vir omnigena eruditio exornatus, in *Defensione fidei catholicae de satisfactione Christi adversus Faustum Socinum Senensem*, Lugduni primum edita anno 1627. in 8., postea sapientis recens. Cūn autem illi Jo. Crellius pro Socino respondisset, Grotius non solùm causam deseruit, sed Crellio per epistolam gratias egit, datam Parisiis 1631. die 10. Maii, atque ex

C A P U T IV.

De perfectione satisfactionis a Jesu Christo præstite.

115. Hactenus contra Socinianos operose demonstratum est, Christum Dominum vere, & proprie divinitatē justitiae pro nostris culpis satisfecisse. Nunc aliqua addenda sunt de hujus satisfactionis perfectione. Et quamquam non omnia, quæ dicturi sumus, ad fidem pertinent, neque ab omnibus Theologis uno consensu adiungantur, plurimum tamen inservient, ad illustrandam ea, quæ dicta jam sunt, & etiam ad præcavendum, ne Sociniani ex quorundam Scholasticorum minus certis opinionibus ad pugnam instaurandam auimos sumant.

116. Illud autem certum & fixum esse debet, Deum ita acceptasse satisfactionem Jesu Christi pro nostris culpis, ut per ejusdem passionem & mortem totum nostrum debitum remissum sit. Id enim aperte liquet ex sacris litteris, Sanctorumque Patriarum testimoniis supra copiose allegatis. Solam in dubium revocatur, an satisfactio Christi ita fuerit ad omnes justitiae numeros exacta, ut Pater æternus eam omnino acceptare debuerit. Affirmant Thomistæ una cum pluribus aliis Theologis, & contendunt, primo satisfactionem Jesu Christi fuisse non solum sufficientem, sed etiam superabundantem, propter infinitum valorem, & pretium operum Christi: secundo eandem satisfactionem fuisse exactam ad omnes justitiae apices, ita ut aeternus Pater non potuerit eam non acceptare.

117. Negant subtilis Doctoris Scotti asseclæ, doctentes, satisfactionem Christi, quamvis inestimabilis pretii, & longe superioris merito cuiuscumque creaturæ, non tamen fuisse ab intrinseco infiniti valoris, nec omnino æquivalentem offensæ ex stricta justitiae apicibus, sed solum fuisse sufficientem, immo etiam valoris infiniti ab extrinseco propter gratuitam aeterni Patris acceptationem (c).

118.

eo tempore in Socinianismum aperte inclinavit. Quamobrem sapienter Jacob. Ben. Bossuetus monuit, Grotii Commentarios in Scripturam Sacram cantissime legendos esse; pleni enim sunt Socinianæ pestis. Quod vero Grotius neglexit, præstiterunt aliij, ut Andr. Esenius in *Triumpho crucis*, seu fide catholica de satisfactione, ac merito Christi adserita, & vindicata ab explicationibus, & objectionibus Socinianorum; potissimum vero ab illis, quas Joann. Crellius in resp. sua in Lib. Hag. Grotii de eodem arguento protulit Amstelod. 1649. in 4. Ex Scholasticis autem nostris hoc caput ceteris diligenter pertractarunt, præstantissimus, & eruditissimus Theologus P. Laur. Bertii Lib. XXVIII. *De Theolog. Discipl.* & Honoratus Tournely *De Incarnat. Quæst.* V. Etiam P. Carolus Renatus Bilhaut Toimo II. *De Incarnat. breviter*, & dilucide Socinianorum argumenta proponit, & dissolvit.

(c) Hoc præcipuum caput est hujus celebris inter-

118. Ut autem hæc controversia, quam minime otiosam, & inutilem esse reor, breviter quidem, sed qua majori fieri potest perspicuitate discriminatur, notandum est primo, aliam esse rationem meriti, aliam satisfactionis. Meritum enim refertur ad præmium, & respicit bonum personæ merentis, cui præmium debetur. Satisfactione autem refertur ad personam offensam, cui satisfieri debet. Unde Jesus Christus passione, & morte sibi, & nobis mereretur, Deo autem offenso satisfaciebat. Et quamvis in eo utrumque unum fuerit, in se tamen hæc duo distincta sunt. Nam qui ex. gr. alicui creditori solvit quod debet, nihil ab eo promeretur, sed solam satisfacit; contra qui alteri obsequium indebitum præstat, ab illo grati animi officia promeretur, non tamen illi dicitur satisfacere.

119. Secundo ea recolenda sunt, quæ superius num. 53. diximus de conditionibus requisitis ad strictam, adæquatam, & numeris omnibus perfectam satisfactionem. Has autem veræ, & condigne satisfactionis conditions fuisse in Christo adimplatas, mox demonstrabimus; sed non eo sensu perverso, quo ab aliquibus Novatoribus Christi satisfactione plena, & perfecta dicta est, ut nullis amplius operibus satisfactoriis nobis opus sit, quibus Deo pro nostris peccatis satisfaciamus; qui error nedium portentosus, sed perniciosissimus vel ipsis Hæreticis viuis est (a).

PROPOSITIO I.

Satisfactio Jesu Christi pro nostris peccatis fuit plena, & perfecta; immo & superabundans.

120. Prob. primo ex illis verbis Psalmi 68. 5. *Quæ non rapui, tunc exsolvebam; quæ sanctus Augustinus Serm. I. in eumdem Psalmum recte intelligit de Jesu Christo, qui non rapuit, & exsolvebat, non peccavit, & penas dabit. Solus enim ipse talis, ipse vere nihil rapuit. Non autem exsolvit, qui perfecte non satisfacit: Christus ergo patiendo perfecte exsolvit, & satisfecit pro peccatis nostris.*

121. Idem S. Augustinus ita explicat Psalm. 129. ubi dicitur: *Quoniam apud Deum misericordia, & copiosa apud eum redemptio; & ipse redi-*

Scholasticos controversiae; ex quo tamen variae, & diverse nullarunt inter eos minoris momenti opiniones, ut quilibet videre potest apud Cardinalem Joannem de Lugo Tomo IV. Operum Disput. III. *De Mysterio Incarn.*, & apud alios Anteores, quos ipse allegat.

(a) Hugo Grotius in *Discuss. Riveti Animad.* pag. 27. „ Plerique, ait, ista audientes, ista legentes (scilicet Christum pro nobis Deo plene satisfecisse) cum in peccatis vivant, neque se corrigant, salutem sibi pollicentur: nimis quia, ut ipsi loquuntur, Christus stūm credunt in id mortuum absolute, ut ipsos servet, & justitiam Christi, quæ perfectissima est, &

met Israel ab omnibus iniquitatibus ejus: „ Israël vendere se potuit, & fieri venundatus sub peccato; redimere se ab iniquitatibus non potest. Ille potuit redimere, qui se non potuit vendere. Qui non commisit peccatum, ipse est redditor a peccato: *Ipse redimet Israël.* Unde redinet? Ab illa iniquitate, an ab illa? *Ab omnibus iniquitatibus ejus.* “ Plena ergo fuit nostra redemptio; adeoque & satisfactio Deo exhibita fuit omnino perfecta.

122. Deinde S. Thomas 5. P. quæst. 48. artic. 2. idipsum hac ratione demonstrat. „ Ille proprius satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æque, vel magis diligit, quam oderit offendens. Christus autem ex charitate, & obedientia patiendo, majus aliquid Deo exhibuit, quam exiget compensatio totius offendæ humani generis: primo quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur: secundo propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ erat vita Dei, & hominis: Tertio propter generalitatem passionis, & magnitudinem doloris assumpti. Et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis.“

123. Quæ Sancti Thomæ ratio ut majore in luce ponatur, observandum est, quod licet principium quo, nempe natura humana, secundum quam Christus Dominus passus & mortuus est, sit finitum; quia tamen principium quod operans, nempe divinum suppositum, infinitum est, ideo etiam satisfactio Deo præstata infiniti valoris fuit, adeoque perfecta, & superabundans. Vere enim Filius Dei humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ut dicit Apostolus ad Philipp. II. 7. Unde pariter ad Rom. V. 15. & seq. idem S. Paulus non sicut delictum, inquit, ita & donum ... Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.

124. Addit Angelicus, passionem Christi fuisse nendum sufficiente, sed etiam superabundantem, propter magnitudinem doloris, cohærenter ad ea, quæ superius docuerat qu. 46. art. 6., scilicet dolorem Christi in sua passione fuisse maximum inter dolores præsentis vitæ, quatuor de causis. Primo propter acerbitatem, & universalitatem, & genus Passionis (b). Secundo ex per-

ce- „ cælesti digna præmio, sibi per fidem applicantes, merita ejus sna faciunt. Id si ita fieri potest, certe jam sunt supervæna: quomodo vivant, nihil interest: sine conditione propria, quam ipsi debent, satisfactit Christus: sine conditione gloriam æternam est ipsis meritus &c. “

(b) Verba S. Preceptoris hæc sunt: „ Mors crucifixorum in cruce est acerbissima, quia configuntur in locis nervosis, & maxime sensibilius, scilicet in manibus, & pedibus; & ipsum pondus corporis pendens continet anget dolorem, & cum hoc etiam est doloris diuturnitas, quia non statim moriuntur.

ceptibilitate patientis secundum animam, & secundum corpus; nam in ejus corpore, utpote forma-to miraculosa operatione Spiritus Sancti, maxi-mē viguit sensus tactus, ex cuius perceptione se-quitur dolor. Anima etiam secundum vires inter-iōres efficacissime apprehendit omnes causas tristitiae; Tertio, quia Christus in sua passione ex-clusit quamecumque consolationem, quae in ipsum derivarī poterat a viribus superioribus ad inferiores, ut ipsius dolor, aut tristitia minueretur. De-mum quia Christus voluntarie assumens illam pas-sionem, propter finem liberationis hominum a pec-cato, tantam quantitatē doloris assumpsit, quae esset proportionata magnitudini fructus, qui inde sequebatur. Ita Angelicus.

125. Postremo ad hujus nostrā sententiā con-firmationem mirifice faciunt verba Romani Pontificis Clementis VI. in Extravaganti, qui incipit *Unigenitus Dei Filius Lib. IV. Decretalium titulo de pénitentiis, & remissionibus*; ubi primo dicitur, quod gutta *Sanguinis Christi modica*, propter unionem ad Verbum, pro redēptione totius humani generis sufficere potuisset. Deinde additur, Christum sua passione thesaurum infinitum Ecclesiae militanti acquisivisse. Quae omnia probant, satisfactionem Domini nostri Iesu Christi non solum sufficientem fuisse, & superabundan-tēm, sed etiam valoris infiniti.

126. Ob. primo S. Paulus ad Coloss. L. 24. *Adimpleo*, inquit, quae desunt passioni Christi in carne mea pro corpore ejus, quol est Ecclesia: nou ergo perfecta, & completa fuit satis-factio a Christo pro Ecclesia exhibita.

127. Resp. cum S. Thoma Lect. VI. in hunc locum, „ hæc verba secundum superficiem ma-„ lum posse habere intellectum, scilicet quod Chri-„ sti passio non esset sufficiens ad redēptionem, „ sed addi debere ad complementum passionis San-„ ctorum. Sed hoc est hæreticum, quia Sanguis „ Christi est sufficiens ad redēptionem etiam „ multorum mundorum. “ Explosio igitur hoc perverso sensu ita Paulinum textum explicat An-gelicus, quod Christus, & Ecclesia sunt una per-sona mystica, cuius caput est Christus, corpus o-mnes justi. Deus autem ordinavit in sua præ-de-stinatione, quantum meritorum debebat esse per totam Ecclesiam, tam in capite quam in mem-bris. Christi merita sunt infinita; quilibet vero

sanc-tus exhibet aliqua merita secundum mensuram suam; & ideo dicit Apostolus: *A. dimpleo ea, quae desunt passioni Christi*: idest totius Ecclesie, cu-jus est caput Christus, addendo mensuram meam. Neque enim ita Christus Dominus Patri satisfecit, ut opera nostra satisfactoria excludat, sed sua pas-sione, & morte nostris bonis operibus viam satisfa-ciendi a Deo impetravit. Apostoli ergo verba sic intellecta non solum nihil immunit de perfectio-ne satisfactionis Christi, sed potius ejusdem effi-caciam ostendunt, ex qua etiam in nostras pas-siones meritum redundat.

128. Dices primo. Si Christus sufficienter, im-mo superabundanter satisfecisset pro omnibus no-stris peccatis, non essent necessariae nostræ pas-siones ad satisfaciendum pro iisdem: nec ulla alia remedia requirerentur ad ea delenda: quod tamen est falsum.

129. Respond. cum S. Thoma Lib. IV. *Contr. Gentes* cap. 55. in fine: „ Quamvis Christus suf-„ ficienter pro peccatis humani generis sua mor-„ te satisfecerit, sunt tamen unicuique remedia „ propriæ salutis quærenda. Mors enim Christi „ est quasi quædam universalis causa salutis, sic-„ uti peccatum primi hominis fuit quasi univer-„ salis causa damnationis. Oportet autem, uni-„ versalem causam applicari ad unumquodque „ specialiter, ut effectum universalis cause par-„ ticipet. Effectus igitur peccati primi parentis „ pervenit ad unumquemque per earnis originem: „ effectus etiam mortis Christi pertinet ad unum-„ quemque per spiritualem regenerationem, per „ quam homo Christo quodammodo conjungitur, „ & incorporatur: & ideo oportet, quod unusquis-„ que quærat regenerari per Christum, & alia „ suscipere in quibus mors Christi operetur. “ Vid. etiam 5. P. qu. 49. art. 1. ad 4.

130. Et sic pariter idein Angelicus eodem loco aliam similem diluit objectionem, scilicet injustas videri illas pœnalitates, quibus homines propter peccatum originale obnoxii sunt, si Christus pro nobis plene, & integre satisfecit.

131. „ Quamvis enim, inquit, Christus pro-„ peccato originali sua morte sufficienter satisfe-„ cerit, non est tamen inconveniens, quod pœna-„ litates ex peccato originali consequentes, rema-„ neant adhuc in omnibus, qui etiam redēptio-„ nis Christi participes sunt. Hoc enim congruen-„ „ ter

, tur, sicuti hi, qui gladio interficiuntur. “ Cum ve-ro sibi objecisset, quosdam Martyres sustinuisse gra-viores, & diuturniores passiones, respondet ad 1. eosdem solūmmodo sensibiles dolores pertulisse ex corpo-rali læsione, Jesu Christi autem passionem fuisse ma-jorem ex aliis causis, quas recensuimus.

Declarat item Angelicus ad 3., se non comparare dolores Christi doloribus damnatorum: quia damnatio excedit omne malum hujus vite, sicut Sanctorum glo-ria excedit omne bonum presentis vite. Quia doctrina appetet, quam longe fuerit ab illa horribili Calvini

blasphemia, qui Lib. II. *Institut. Christi Relig. c. 16. n. 10. & seq.* nihil actum fuisse dicit, si corpore tan-tum morte defunctus fuisset Christus: unde eum oportuisse cum inferorum copiis æternaque mortis horrore, quasi consertis manibus luctari ... & diros in arua cruciatus darinati, ac perditū hominē pertulisse. Ac demum concludit: Ita cum diaboli potestate, cum mor-tis horrore, cum inferorum doloribus manum conser-dendo, factum est ut referret de illis victoriam, & trium-phum ageret.

ter factum est, ut pœna remaneret, etiam culpa sublata. "Quod ibidem S. Doctor nonnullis rationibus ostendit.

152. Ob. 2. Plena, & integra satisfactio importat æqualitatem quamdam ad culpam, cuius sit actus justitiae: sed passio Christi non videtur æqualis omnibus peccatis humani generis; quia Christus non est passus secundum divinitatem, sed secundum carnem, quæ creata, & finita est.

153. Respondet S. Thomas 5. P. q. 48. art. 2. ad 3. „quod dignitas carnis Christi non est æstimanda solum secundum carnis naturam, sed secundum personam assummentem; in quantum scilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam. "Et certe si consideretur vel principium quod, vel etiam principium quo passionum Christi, in eas preium infinitum derivari oportebat. Principium enim quod erat ipsa Persona Verbi: unde Dei Filius dicitur in Symbolo passus, mortuus, & sepultus. Principium autem quo erat natura humana, non præcise considerata in se ipsa, quo pacto finita est, sed ut subsistens in divino supposito infinito: unde ejus operationes valorem consequebantur infinitum. Vel etiam ut Angelicus loquitur qu. 49. art. 1. ad 1., quia Caro Christi est Divinitatis instrumentum, & ex hoc passio ejus habet quamdam divinam virtutem dimittendi peccata. Quod antea S. Joann. Damascenus Lib. III. de fide orthod. c. 7. his verbis docuerat, de Christi carne loquens: Non enim secundum propriam vim, sed propter unitum sibi Verbum divina operabatur ... sicut ignitum ferrum urit propter unionem ad ignem.

154. Et hæc ad argumentum solutionem sufficiant, quin subtiles illas, nec admundum utiles Scholasticorum speculationes aggrediantur, undenam repeti debeat valor infinitus satisfactionis Christi: undecimque enim sumuntur, semper illud verum est, quod omnes fatentur Theologi, hunc valorem esse infinitum, adeoque satisfactionem non solum esse sufficientem, sed etiam superabundantem (a).

155. Dices primo. Creatio mundi, aliæque Dei operationes ad extra, licet proveniant a causa infinita virtutis, nullam tamen contrahunt infinitam perfectionem: ergo pariter satisfactio Christi, quamvis procedat a supposito divino, & infinito, non tamen propterea infinitum valorem contrahit.

156. Resp., omnes actiones Dei esse ex parte principii agentis infinitas, quamvis ex ipsis non

resultet effectus infinitus. Ita etiam quamvis actiones Christi satisfactoriae, quæ ex natura procedebant humana, essent finitæ, valorem tamen infinitum contrahebant propter divinum suppositum, in quo natura ipsa humana subsistebat.

157. Inst. secundo. Semel ac duæ causæ ad aliquem effectum producendum concurrunt, quarum una finita sit, licet altera sit infinita, effectus tamen inde resultans finitus est; ut patet in operationibus nostris, quæ finitæ semper sunt, licet ad eas eliciendas causa etiam infinita concurrat, nempe Deus, qui omnia opera nostra in nobis, & nobiscum operatur: cum ergo in passione Christi una cum infinita Divinitate etiam humanitas finita concurrevit, eadem valoris infiniti esse nequeunt.

158. Resp., satis obvium egere discrimen inter exempla, quæ ex rebus creatis asterri possunt, & Christi humanitatem; hæc enim personæ Verbi erat hypostaticæ unita, quæ proinde Verbi persona erat principium quod omnium ejusdem operationum, & quibus valorem infinitum communicabat; unde potuit justitiae divinæ infinita satisfactio praestari.

159. Dices tertio. Si ex unione hypostatica redundaret in actiones Christi humanas valor infinitus, jam omnes fuissent æqualis meriti; neque enim dari potest unus valor infinitus major altero valore infinito; atqui hoc nemo dixerit: ergo &c.

160. Respond. neg. maj.; quamvis enim ex parte personæ operantis, quæ est divina, non possit inæqualitas meriti desumi, desumitur tamen ex ipsis operationibus, quæ diversæ sunt, & majoris, vel minoris difficultatis. Unde S. Thomas supra allegatus num. 122. plenitudinem satisfactionis Christi non solum repetit ex dignitate vitæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ erat vita Dei, & hominis, sed etiam ex magnitudine charitatis; ex qua patiebatur, & ex magnitudine doloris assumpti. Et ulterior in qu. 46. art. 5. ad 3. docet, unam minimam passionem Christi sufficisse ad redimendum genus humanum, convenienter tamen fuisse, ut omnia passionum genera toleraret.

161. Ob. tertio. In Christi passione fuit Deo maxima injuria irrogata per peccatum, scilicet Deicidii, quod est omnium gravissimum (b); non igitur potuit per eamdem passionem plene, & integre Deo satisficeri.

142.

(a) Alii eum repetunt ex infinito pretio rei oblatæ, nempe Sanguinis Christi, qui ex unione cum Verbo valorem in se habebat infinitum. Unde Clemens VI. in sua extravaganti Unigenitus unicarn guttam Christi, propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani sufficisse, dicit supr. num. 125. Aliqui operationes Christi valoris esse infiniti dicebant, propter sanctitatem infinitam, quam humanitas Christi accepit a Verbo, & propter quam redditur infinite gratia Deo; & quainvis concedant, hanc sanctitatem non esse infinitam simpliciter, sufficere tamen credunt, quod

sit infinita secundum quid, sen in ordine superiore cunctum sanctitati hominibus communicata. Alii alias excoigitarunt rationes, quas cuiilibet videndas, & considerandas permittimus apud supra laudatum Cardinalem Joann. De-Lingo, aliosque Scholasticos ab eo allegatos.

(b) Hac potissimum argutia Petrus Abaelardus doctrinam satisfactionis Christi convelli posse credebat, dicens: Quomodo justificari nos, vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apostolus, qui tanto amplius adversus hominem irasci debuit, quanto amplius

142. Resp. S. Thomas quæst. 48. art. 2. ad 2. „ quod major fuit charitas Christi patientis, quam „ malitia crucifigentium: & ideo plus potuit Christus satisfacere sua passione, quam crucifixores offendere occidendo; intantum quod passio Christi sufficiens fuit, & superabundans ad satisfaciendum pro peccatis occidentium illum.“

143. Inst. Christus in ipsa passione oravit pro suis crucifixoribus, dicens Lucæ XXIII. 54. *Pater, dimite illis, quia nesciunt, quid faciunt;* atqui si ejus satisfactio fuisse sufficiens, perfecta, & superabundans, opus non habuisset orare: ergo &c.

144. Resp., orationem illam Jesu Christi ad Patrem, etiamsi non fuisse necessaria ad divinam justitiam placandam, cui passione ejusdem Jesu Christi satisfactum jam erat; fuisse tamen necessariam ad exemplum orandi pro persecutoribus nostris nobis præbendum. Eadem etiamsi oratione ostendebatur, Christum esse nostrum Mediatorem, & intercessorem apud suum Patrem; ac demum Christus oravit, ut stœ passionis fructus crucifixoribus applicaretur.

145. Objec. ultimo. Christus non potuit gratitudinem condignam, & æquivalentem Deo reddere pro beneficio incarnationis accepto: ergo multo minus potuit condignam Deo satisfactionem offerre pro peccatis nostris. Consequens est manifestum, quia plus est compensare debitum ex justitia, quam gratum se exhibere pro beneficentia: ergo si hoc non potuit Christus, nec potuit aliud. Prima autem antecedens propositione probatur ex eo, quod Christus pro gratitudine nou potuisse reddere nisi opera finita, saltem in genere physico: beneficium autem incarnationis fuit in omni genere infinitum.

146. Resp. primo, neg. cons.; ut enim sapienter docet S. Thomas 2. 2. quæst. 106. art. 6., hoc interest inter satisfactionem, quæ opus justitiae est, & recompensationem, quæ fit ex gratitudine; quod ille, qui beneficium accepit, ad hoc obligatur ex debito honestatis, ut similiter alii quid gratis impendat. Non autem videtur alii quid gratis impendere, nisi excedat quantitatatem accepti beneficii; quia quamdiu recompensatio sat minus, vel æquale, non videtur facere gratias, sed reddere, quod accepit. Ulterius in resp. ad 1. bene observat S. Doctor, in recompensationem beneficij magis esse considerandum affectum, quam effectum; unde ponit exemplum filii, qui effectu nou potest recompensare benefi-

homines in crucifigendo Filium suum deliquerunt, quare in transgrediendo primum ejus preceptum poni ga- stu? Quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non posset, nisi morte Christi, quam expiationem habebit ipsum homicidium, quod in Christum commis- sum est? Apud S. Bernardum in Tract. de erroribus Ahaelardi cap. 8. Huius autem questioni S. Pater respondebat, hanc expiationem fuisse ipsum Sanguinem, quem fuderunt, & interpellationem ipsius, quem occiderunt... Fuit vero Sanguis, qui effusus est, tam null-

ciun vitæ, sibi datæ a parentibus: „ Si autem attendamus ad ipsam voluntatem dantis, & retribuentis, sic potest filius aliquid majus patri sufficeret al gratitudinem recompensandi voluntas.“ Ex qua S. Thomæ doctrina duo elicuntur pro solutione propositæ difficultatis. Primo enim verum non est, si Christus non poterat æquivalentem gratitudinem Deo exhibere pro beneficio incarnationis, multo minus potuisse condignam pro nostris peccatis Deo exhibere satisfactionem. Secundo etiam falsum est, non potuisse Christum condignam Deo exhibere gratitudinem pro beneficio incarnationis, quia etiamsi nou potuisse in effectu, poterat tamen in affectu, & voluntate.

147. Resp. Secundo, Christum recompensasse beneficium incarnationis, quia Verbum divinum obtulit seipsum Patri, quæ oblatio quamquam ex parte humanitatis finita esset, infinita tamen erat propter dignitatem personæ offerentis.

PROPOSITIO II.

Satisfactio Christi fuit perfecta ad omnem justitiae rigorem (a).

148. Prob. Ut satisfactio Jesu Christi dicatur facta ad omnem justitiae rigorem, quinque requiruntur: primo ut sit æquivalens: secundo, ut sit ex bonis propriis: tertio, ut hæc bona non sint alio titulo debita: quarto ut sit ad alterum: deinde, ut in ea nihil gratuitum intersit. Atqui hæc omnia in Christi satisfactione inveniuntur: ergo &c.

149. Prima minoris pars, scilicet Christi satisfactionem fuisse æquivalentem, immo & superabundantem, nova demonstratione non indiget, cum fuerit in superiori propositione luculentiter ostensa.

150. Altera autem pars, quod satisfactio Christi fuerit ex bonis propriis, evidens est. Jesus enim Christus pro nostris peccatis obtulit suum corpus, suum sanguinem, & animam suam: *Corpus meum, inquit apud Isaiam Lib. 6. deli percutientibus.* Et Joann. X. 17. *Ego pono animam meam; & antea vers. 11. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovi- bus suis.*

151. Sequitur tertia rigorosæ satisfactionis condi-

tus ad ignoscendum, ut ipsum quoque peccatum maximum, quo faciunt est, ut effunderetur, deleret.

(a) Hæc propositio est contra Scotistas; quibus etiam faverat Card. Jo. De-Lugo *De Mysterio Iac.* Disp. III. Sect. 10., ubi probare nititur, satisfactionem Christi, licet fuerit rigorosa, quoad æquivalentiam, & condignitatem pretii absoluti, non tamen fuisse rigorosam quoad modum solutionis, sed inliguisse aliqua libera gratia Dei.

ditio, quod nempe sit ex bonis indebitis. Cum vero in superiori propositione ostensum fuerit, Christi satisfactionem, nedium sufficientem, sed & superabundantem fuisse, sequitur manifeste, eandem factam esse ex ejusdem Christi bonis indebitis. Et ulterius Christi satisfacientis persona, cum divina fuerit, Patrique omnino æqualis, nemini quidquam absolute debebat: assumpsit ergo debita nostra, pro quibus satisfaceret, non sua, quæ nulla habebat.

152. Aliqua videtur difficultas in quarta satisfactionis conditione, ut sit ad alterum, cum nemo possit sibi ipsi satisfacere; & Christus, ut Deus, non minus peccatis hominum læsus fuerit, quam Pater, & Spiritus Sanctus.

153. Hæc tamen objectio etiam ab adversariis dilui debet, qui sin minus perfectam, & ad strictos juris apices exactam, saltem aliquam veram satisfactionem fuisse Deo a Jesu Christo pro nostris culpis exhibitam contra Socinianos fatentur. Hæc autem satisfactio, cuiusmodi ea sit, debuit fieri ad alterum, cum nemo possit sibi ipsi satisfacere.

154. Ad hanc igitur difficultatem tollendam ceteris probabilius videtur illorum responsio, qui duplice in Christo personam, non realiter, ut blasphemabat Nestorius, sed *virtualiter* tantum, & *moraliter* distinguunt, quatenus in eo duplex erat natura, duplex voluntas, duplex operatio: hanc autem distinctionem *virtualem*, & *moraalem* sufficere, ut Christus non sibi ipsi, sed iteri satisficerit; nimurum Verbum divinum ut subsistens in natura humana Deo satisfaciebat; & ipsum Verbum divinum ut subsistens in natura divina, eamdem satisfactionem acceptavit. Sic etiam Christus Dominus in humana natura sacrificium sui ipsius Deo obulit; idemque Christus in natura divina sacrificium oblatum acceptavit. *Verus ille mediator*, inquit S. Aug. L. X. de Civ. Dei cap. 20., *in quantum servi formam accipiens, mediator effectus est Dei*, & *hominum homo Christus Jesus*, *cum in forma Dei sacrificium sumat*, *cum quo & unus Deus est*, *tamen in forma servi sacrificium maluit esse*, *quam sumere*.

155. Inst. Saltem Christus non potuit satisfacere pro culpa suorum crucifixorum; hi enim peccarunt contra ipsum Christum, ut Deum, & ut hominem; adeoque debuisset Christus etiam sibi ipsi, ut homini, satisfacere.

156. Resp., peccata, quæ contra homines patruntur, semper includere offensam Dei; sicut peccata in Spiritum sanctum totam offendunt Augustissimam Triadem. Christus ergo etiam pro hoc suorum hostium peccato satisfecit; quatenus illa maxima injuria sibi irrogata, erat etiam maxima offensa Dei.

157. Ex dictis deinceps seipsa fluit postrema conditio, nihil in Christi satisfactione gratuito supplementum fuisse. Cum enim hæc satisfactio plena fuerit, & superabundans, non potuit Deus eandem non acceptare. Et quamvis Deus ex pura sua mi-

sericordia ab aeterno decreverit, Filium suum mittere in hunc mundum, ut noster fidejussor, & mediator esset, non tamen ex hoc sequitur, ejusdem nostri fidejussoris satisfactionem fuisse ex sola misericordia, & non etiam ex stricta justitia. Sicut ex. gr., si cui ablatus sit equus, potest absolute non acceptare recompensationem in pecunia; si tamen eam acceptet; & fur pro equo ablato justum, immo & superexcedens pretium offerat, dicitur eidem ex plena justitia satisfecisse; neque furi aliquid gratis rei nissum fuisse: præcipue autem si restitutio equi facta sit impossibilis.

158. Sacræ etiam litteræ aperte insinuant Christi satisfactionem fuisse ad justitiae regorem; ut cum dicunt Rom. III. 25.; *Quem (Christum) proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae sue*. Et c. V. 18. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem*.

159. Hinc etiam plerique sancti Patres post S. Augustinum Lib. XIII. de Trin. cap. 15. T. VIII. bene observarunt, Salvatorem nostrum voluntè vincere diabolum, non *potentia*, sed *justitia*, videlicet justum pretium solvendo, ut nos ab ejus captivitate redimeret. *Ad dominationem diaboli destruendam*, inquit S. Leo Serm. XII. de passione Domini, *magis usus est justitia rationis, quam potestate virtutis*. Et S. Gregorius Papa lib. 27. Moralium c. 50. ita de Christo loquitur: „Fecit pro nobis sacrificium: corpus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato; „quæ & humanitate mori, & *justitia mundare* „potuisset.“

160. Obj. primo. Christus Dominus nihil habebat proprium, cum omnia ipsi tradita fuerint a Patre Matth. XI. 27. *Omnia, inquit Christus, mihi tradita sunt a Patre meo*: nihil ergo ex propriis bonis poterat Christus in satisfactionem Patri offerre.

161. Resp., Omnia quidem fuisse Iesu Christo a Patre donata, ita tamen ut sub ejus dominio, & potestate essent constituta, unde sua proprie vocare poterat; adeoque de suis satisfactionem Patri offerre. Veluti cum Princeps alicui subditio aliquid donat, id in ipsius potestate transit; & subditus ex eo potest eidem Principi debitum vel suum, vel etiam alienum solvere.

162. Ulterius præ oculis hic semper habendum est, non hic agi de aliquo debito reali, ut est debitum pecuniarium, aut aliarum rerum; sed de recompensatione honoris propter offensam Deo irrogatam per nostras culpas: hæc autem recompensatio facta per satisfactionem oblatam a persona ejusdem dignitatis fuit omnino æqualis, & ad justitiae apices.

163. Inst. primo. Opera, quibus Christus satisfecisse dicitur, tota ex Dei gratia pendebat; nempe primo ex unione hypostatica quæ mere gratuita fuit, neque ulla ratione promerita (Vid. sup. num.

num. 429.); deinde etiam pendebant ex gratia actuali, quæ est ad singulos actus bonos necessaria.

164. Resp., allata unionis hypostaticæ, aliarumque gratiarum dona ita propria Jesu Christi facta fuisse, ut ex iisdem tantquam ex propriis potuerit Deo Patri propter iniurias nostras vere satisfacere, ut supra n. 150. & 151. exposuimus.

165. Inst. secundo. Hæc omnia dona Jesu Christo collata semper remanebant Dei supremo dominio subjecta: satisfactione igitur Deo ex hujusmodi donis exhibita vere, & proprie non erat ex bonis Jesu Christi propriis, sed ex bonis ipsius Dei. Declaratur aut. Principium, unde opera Christi satisfactionia oriebantur, erat humana ejusdem natura, in qua passus, & mortuus est; sed humana Christi natura tota erat sub dominio Dei: ergo &c.

166. Resp. primo. Si propter absolutum, & generale dominium Dei non potuisset Jesus Christus ex propriis eidem Deo satisfacere, nec ullus homo posset alteri condignam pro illata offensa satisfactionem exhibere; quodcumque enim ille personæ offendit, semper esset ex iis, quæ supremo Dei dominio subduntur, & quæ etiam sine ejusdem Dei influxu, & cœ cursu efficere non potest. Nemo autem dicet, hac de causa non posse hominem qui læsit, personæ læsæ veram satisfactionem ad justitiæ rigorem præbere; ergo etiam &c.

167. Resp. 2., actiones Christi satisfactorias, quanvis essent sub generali, & infinito dominio Dei, a quo omnia creata dependent, fuisse tamen etiam sub dominio particulari Jesu Christi, a cuius libera voluntate procedebant; & in cujus propterea potestate erat, ea opera elicere, vel non elicere, cademque pro nostris peccatis æterno Patri offerre, vel non offerre. Quod quidam Theologi non inepte explicant exemplo dominii supremi, quod Princeps habet in omnia bona suæ ditionis, quin tamen hoc supremum dominium tollat, aut lædat singulorum civium particulare dominium, veramque uniuscuiusque subditi suarum rerum proprietatem. Nam etiam causæ universales non tollunt, aut lædent, actiones causarum particuliarum, quæ ipsis in operando subsunt.

168. Addunt alii, dupliciter actiones Jesu Christi considerari oportere, scilicet primo in esse physico; & hoc modo esse universalis dominio, & influxu Dei omnino subjectas; secundo autem in esse morali, nempe secundum valorem infinitum, qui in eas ex divino supposito redundabat; & hoc modo, cum principium eartudem elicitivum quod sit ipsa Verbi persona, eas non subdi dominio aliqui externo, & superiori, cum Verbum ipsum sit Patri consubstantiale, & perfecte æquale. Cum autem opera Christi satisfactoria considerari debeant non in esse physico, sed in esse morali, ita fuisse Salvatoris propria, ut iisdem veram, & adæquatam pro injuria compensationem offerre posset.

169. Inst. tertio. Ipsa entitas physica operatio-

num Christi erat ad satisfactionem necessaria: ergo si hæc non erat propria Christi, sed subjecta supremo Dei dominio, Christi satisfactione non fuit ex propriis.

170. Resp., physicam Christi operationum entitatem fuisse necessariam, veluti quid præsuppositum, non vero ut ipsam formam satisfactionis, cuius valor ex dignitate personæ repetebatur; quamobrem attenta sola physica actionum entitate non fuisset satisfactione Christi perfecta & adæquata; fuit autem perfecta, & adæquata, spectato valore, & pretio ex dignitate personæ profluente.

171. Inst. quarto. Ipsa dignitas personæ divinæ erat ab æterna Patris generatione derivata: ergo item valor, & pretium operum Jesu Christi non erat ex propriis.

172. Resp. hanc personæ divinæ infinitam dignitatem esse quidem acceptam a Patre per æternam generationem una cum ipsa Patris natura; sed factam esse propriam Filio, & independentem, quemadmodum est in ipso Patre.

173. Obj. secundo contra tertiam veræ satisfactionis conditionem, ut scilicet sit ex bonis in lebitis. Omnia Jesu Christi opera erant Deo multis titulis debita, sicuti & nostra: ergo non potuit satisfacere Deo ex indebitis.

174. Resp., omnes Christi operationes, quantum ad physicam entitatem, fuisse Deo debitis titulis dependentiæ, obedientiæ, religionis, gratitudinis &c. sed non quantum ad valorem, & pretium, quod in easdem operationes ex dignitate infinita personæ operantis dimanabat. Sub hac autem ratione sola dicitur Jesu Christi satisfactione æqualis, perfecta, & adæquata.

175. Obj. tertio. Satisfactione Christi dependebat maxima ex parte a Dei misericordia, qua sola permotus fuit ad Filium suum unigenitum nobis dandum; cum ex tota justitia potuisset hunc nostrum Redemptorem nobis negare, & nos in promerita damnatione deserere. Prima ergo hujus redemptionis origo est gratuita, adeoque & ipsa satisfactione non omnino fuit ad justitiæ apices exacta.

176. Resp., Incarnationem Verbi fuisse conditionem necessariam, & præsuppositam ad justam & condignam satisfactionem: ea autem præsupposita probamus, eamdem satisfactionem fuisse exactam ad omnem justitiæ rigorem, quamobrem dici potest, Christi Domini missione fuisse dominum pure gratuitum a divina misericordia nobis collatum; Christi autem satisfactionem fuisse opus justitiæ, quod Deus non poterat non acceptare; ac propterea hanc Christi satisfactionem esse respectu nostrum infinitam Christi charitatem, respectu autem Dei perfectam justitiam.

177. Inst. primo. Ergo ex hac doctrina sequitur, Deum gratuito illud dedissemus, quod ad debitum solvendum erat necessarium: hoc autem tollit veram, & accuratam justæ satisfactionis notionem. Quemadmodum si creditor donaret debitori illam

pecuniam, quæ necessaria est ad expungendum debitum, vere & proprie diceretur, gratuito remissee ipsum debitum.

178. Resp., id verum esse respectu nostrum, quibus certe ex sola divina liberalitate debitum remissum fuit; non autem respectu Jesu Christi, qui pro nostris debitibus Patri abunde satisfecit, dando animam suam pro nobis. Unde vere dici potest cum Apostolo Rom. III. 24., nos esse justificatos gratis per gratiam ipsius (nempe Dei), per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. Et simul plene fuisse divinæ justitiae satisfactum per eundem Jesum Christum, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae sue.

179. Inst. 2. Potuisset Deus non acceptare hanc Christi satisfactionem pro nostris delictis: quemadmodum creditor potest absolute recusare alterius vadimonium: ergo semper in Christi satisfactione aliquid reluet ex parte Dei mere gratuitum.

180. Resp., utique potuisse Deum ex suæ justitiae juribus non mittere Filium suum ad redimendum nos a peccatis, ut jam sæpe dictum est: sed posita hac misericordi voluntate, non potuisse recusare satisfactionem sibi a Filio exhibitam, ut imperfectam, & inæqualem; cum re ipsa fuerit & sufficiens, & superabundans, & juxta strictum justitiae rigorem.

Quæres primo, an valor satisfactionis Jesu Christi fuerit simpliciter, & intrinsece infinitus?

181. Negant Scotistæ, duce Doctore subtili, qui in 5. lib. Sent. Distinct. 19., & 20. vult, satisfactionem Christi fuisse finitam; tum quia fuit pro remissione numeri finiti peccatorum; tum etiam, quanquam pro numero peccatorum infinito, fuisse tamen talis ex sola gratuita acceptance divina.

182. Oppositum docet S. Thomas 5. P. qu. 48. art. 1. ad 5. inquiens, dignitatem carnis Christi non esse æstimandam solum secundum carnis naturam, sed secundum personam assumentem, in quantum scilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam. Angelico autem subscribunt, præter ejus discipulos, plurimi alii graves Theologi, ut hæc sententia non solum pia, sed pene communis, & certa sit.

183. Id vero multis rationibus suaderi potest; sed hæc sufficiat, quam S. Thomas mox laudatus insinuat. Valor satisfactionis Christi desumti debet a dignitate personæ satisfaciens; quemadmodum inter homines, quo dignior est persona se humilians, & patiens pro reparanda injuria illata Regi, eo major satisfactio reputatur. Sed dignitas personæ Christi humiliati, patientis, & morientis pro nostris peccatis, est infinita: ergo etiam &c.

(a) Magister sententiarum in Lib. III. initio Dist. XVIII. aliquos memorat, qui Christum sibi nihil meruisse volebant, sed tantum nobis. Horum errorem adoptavit Calvinus Lib. II. Instit. c. 17. §. 6., ubi more suo Scholasticos finite curiositatibus, & temeritatis

Operæ autem pretium non arbitror, eas subtiles difficultates enodare, quas acuti Scotistæ contra hanc communem fere aliorum Scholasticorum sententiam excitarunt; quas quisque pro lubitu apud utriusque scholæ Theologos invenire poterit.

Quæres secundo, ex qua justitia Christus pro nostris peccatis satisfecit.

184. Resp., satisfecisse ex justitia commutativa, qua tantum honoris Deo sua morte reddidit, quantum illi fuerat nostris offensis ablatum: unde Apostolus ad Coloss. II. 14., de beneficiis loquens nobis a Servatore nostro collatis, *Delens*, inquit, *quod adversum nos erat, chirographum decreti*, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud Crucis: „per quam satisfa- ciens Deo tulit peccatum nostrum, “ ut commentatur S. Thomas in hunc locum. Hinc est etiam, quod in sacris paginis satisfactio Christi vocatur *emptio, redemptio, & solutio pretii*; quæ nomina proprie spectant ad justitiam commutativam.

185. Quamvis vero Christi satisfactio dicatur proprie actus justitiae commutativa propter æqualem, immo superabundante solutionem debiti nostri; non tamen propterea aliæ virtutes excluduntur; præcipue autem virtus charitatis, quam S. Paulus vocat *nimirum* ad Ephes. II. 4. inquiens: *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimirum charitatem suam, qua dilexit nos &c.* Idem autem Apostolus ad Gal. II. 29. nos docet, hanc Christi nimirum charitatem non solum omnes in communii respexisse, sed singulos etiam in particulari: *Dilexit me, inquit, & tradidit semet ipsum pro me.* Magna quoque Christus Dominus nobis reliquit exempla omnium aliarum virtutum, humiliantis, qua cum in forma Dei esset, exinanivit, & humiliavit semet ipsum; tum obedientiæ usque ad mortem crucis, patientiæ, mansuetudinis, &c.

CAPUT V.

De Christi merito.

186. Ex quo Christus pro nobis æterno Patri satisfecerit, recte consequitur, etiam nobis promeritum fuisse omnia ea, quæ ad remissionem peccatorum, ac reconciliacionem cum Deo, atque ad salutem consequendam sunt necessaria; qua de re nulla videtur esse apud Theologos controversia, nisi fortasse ad ipsius meritorum una cum libertate componendum; de qua conciliatione in cap. sequ. diligenter tractabimus. Sed ab aliquibus negatum fuit, Christum sua obedientia, aliisque sublimibus, atque heroicis virtutibus aliquid sibi ipsi meruisse (a). Nos autem doctrinam S. Thomæ sequemus,

accusat, & post ipsum etiam non pauci ejusdem Sectæ, non tamen omnes, Zinchins enim non se vel assentit, Christum sua obedientia & sibi, & nobis promeruisse vitam æternam. Sic T. VIII. De Rel. Chr. 12. aphor. 15., cui sententia subscribit etiam Jo. Pi-

quemur 5. P. q. 19. art. 3., & Quæst. XXIX. de verit. art. 6. & 7., statuentes, Jesum Christum non solum nobis cum Deo reconciliacionem, ac gratiam adoptionis sua passione, & morte obtinuisse, sed sibi etiam ipsi quædam meruisse; unde sit

PROPOSITIO I.

Christus Dominus humanis suis actionibus quid sibi promeruit.

187. Prob. primo luculentis veteris, ac novi fœderis oraculis. Psalmi II. Pater æternus Filio suo dicit: *Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*; item Ps. 99. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput*; & Is. LIII. 11.: *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur*. Item Lucae XXIV. 26. Christus ipse duobus Discipulis euntibus in Emmaus dicebat: *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Gloriam neippe corporis, quam per resurrectionem a mortuis jam obtinuerat, & aliam, quam per ascensionem in cælum, ac propagationem sue doctrinæ toto orbe terrarum adepturus erat. Unde etiam illa vox Apocal. V. 12. *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & gloriam, & benedictionem.*

188. Id ipsum confirmat Apostolus ad Philip. II. 9., ubi postquam commemorasset Christi humilitatem, & obedientiam usque ad mortem crucis, ita infert: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omnem nomen &c.* Quæ Apostoli verba ita pulchre commentatur S. Augustinus Tract. 94. in Jo. T. III. *Humilitas passionis charitatis est meritum; claritas humilitatis est præmium.* Christus ergo aliquid suis virtutibus sibi metipsi in hac vita promeruit.

189. Neque audiendus est Joannes Franc. Budæus, e Lutheranorum secta, qui Libr. IV. *Instit. Theolog. Dogmatic.* cap. 2. §. 25. una cum Calvino particulam illam διὰ a Sancto Paulo adhibitam non vult esse particulam causalem, significante causam meritoriam, ob quam Deus Filium suum exaltavit, quia Apostolus pergens subdit: *Et donavit &c. græce ἵχαρσαο, manifeste innuens, hanc exaltationem factam esse ex gratia, non ex merito.*

190. Non, inquam, est audiendus: *primo enim illa explicatio repugnat naturali, & obviæ significationi illius particulæ διὰ propter quod, a qua significatione sine necessitate recedendum non est:*

scator in cap. II. epist. ad Philipp., cum aliis quibusdam. Nec inter eos desunt, qui hunc articulum in adiaphoris collocant; unde Franc. Junius aejebat, *Fides Christianæ nihil laborare, sive dogma illud probetur, sive improbetur.* Calvino autem consentiunt etiam quin-

repugnat secundo Patrum, atque Interpretum tam græcorum, quam latinarum menti: omnes enim illum Apostoli locum de causa meritoria intellexerunt; repugnat demum alii locis parallelis, ut illi Hebre. II. 8. *Videmus Jesum propter passionem mortis (græce διὰ τὸ πόθημα τῆς θαράτης) gloria, & honore coronatum.* Frigida autem est illa observatio verbi donavit ἵχαρσαο; nam verbum χαρίζων significat quoque largior, do; ut possit intelligi donavit, idest dedit. & ultius, etiamsi intelligatur de gratuita largitione, nihil obest; ex gratia enim sanctificante, qua Christus in primo sue conceptionis instanti ornatus fuit, omnia ipsius inculta oriebantur.

191. Nec tamen inficiantur, alicubi particulam διὰ non significare proprie causam meritoriam, sed finalem, vel etiam consequentiam, & rationationem; ut quando Apostolus Hebr. I. 8. & seq. offert verba Psalmi: *Dilexisti justitiam; & olisti iniquitatem; propterea διὰ τοῦτο, unxit te Deus &c.* quod S. Thomas Lect. IV. ita explicat: ut „ly propterea non dicat causam meritoriam, „sed finalem. “ Non, inquam, id inficiantur; sed repetitus, non esse a communī, & obvia verborum significatione recedendum, nisi urgente necessitate, qualis necessitas hic occurrit, ne dicatur, Christum meruisse unctionem illam, quæ ex unione hypostatica orta est. Quamvis laudatus Angelicus ibidem veram causam meritoriam intelligi posse doceat, ut scilicet per dilectionem justitiae, & odium iniquitatis Christus mererit, ut manifestetur ubique ejus divinitas. Vid. Melchior Canis Lib. XII. de locis theolog. cap. 15. in resp. ad 6. argum.

192. Quod vero sibi Christus promeruerit, explicat uberiorius S. Thomas 5. P. qu. 19. art. 3. inquiens: „ Quia omnis perfectio, & nobilitas Christo est attribuenda, consequens est, quod „ ipse per meritum habuerit illud, quod alii per „ meritum habent: nisi sit tale quid, cuius ca- „ rentia magis dignitati Christi, & perfectioni præ- „ judicet, quam per ineritum accrescat. Unde „ nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem „ animæ, nec divinitatem meruit: quia cum me- „ ritum non sit nisi ejus, quod nondum habetur, „ oportet, quod Christus aliquando istis caruisset, „ quibus earere magis diminuit dignitatem Chri- „ sti, quam augeat meritum. Sed gloria corpo- „ ris, vel si quid alius hujusmodi est, minus „ est, quam dignitas merendi. Et ideo dicendum „ est, quod Christus gloriam corporis, & ea, quæ „ pertinent ad exteriorem ejus excellentiam, sicut „ est ascensio, veneratio, & alia hujusmodi, ha- „ buit per meritum (a).

193.

dam ex Lutheranis, ut Joann. Gerhardus in Tom. III. *Locorum theol.* Loco IV. c. 15. §. 330. & Jo. Franc. Budæus.

(a) Putarunt aliqui, Christum Dominum potuisse mereri suam incarnationem de potentia Dei absoluta, per

195. His autem, quae S. Thomas enumerat, addere possumus ea omnia, quae Jesus Christus ad sui nominis gloriam, & exaltationem in hoc mundo consecutus est, ut hymnum, quem ipsi recenter nato Angeli cecinerunt, Pastorum visitationem, adorationem Magorum, testimonium aeterni Patris in Jordane, & in monte Thabor: insuper regiam dignitatem, summum Sacerdotium, pontestatem judicariam, omnem denique perfectionem, & excellentiam spiritualem, & temporalem, exceptis duxataxat unione hypostatica, gratia habituali, cum aliis virtutibus infusis, atque essentiali animae gloria. Peculiariter autem ratione per suam passionem meruit exaltari, iusta illud: *Qui se humiliat, exaltabitur* Lucæ XIV. 11. de cuius exaltationis merito praæclare disserit Angelicus q. 59. art. 6.

PROPOSITIO II.

Christus Dominus sua passione etiam nobis promeruit.

194. Id ostendit Angelicus laud. mox q. 19. art. 4. ex iis verbis S. Pauli ad Rom. V. 18: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ;* ita enim colligit S. Doctor: „ Demeritum Adæ derivatur „ ad condemnationem aliorum: ergo multo magis „ meritum Christi ad alios derivatur.

195. Hinc etiam Synodus Tridentina Sess. V. in Decreto de peccato originali statuit, Adæ peccatum non per aliud remedium tolli, quam per meritum unius Mediatoris Domini nostri Jesu Christi, qui nos Deo reconcilias in sanguine suo, factus nobis justitia, sanctificatio, & redemptio. Et Sess. VI. c. 7. definit, causam nostræ justificationis meritoriam esse Dominum Iesum Christum, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Quod Christi meritum alibi sacrosancta Synodus frequenter commemorat. Vid. etiam Catechismus ejusdem Concilii P. I. de quarto Symbolo art. n. 14.

196. Id deinde probat noster S. Praeceptor hac theologica ratione: „ In Christo non solum fuit „ gratia, sicut in quodam homine singulari, sed „ sicut in capite totius Ecclesiæ, cui omnes u- „ niuntur, sicut capiti membra, ex quibus con- „ stituitur mystice una persona. Et exinde est, „ quod meritum Christi se extendit ad alios, in- „ quantum sunt membra ejus: sicut etiam in uno

, homine actio capitinis aliqualiter pertinet ad o- „ mnia membra ejus, quia non solum sibi sen- „ tit, sed omnibus membris.

197. Obj. primo contra primam Propos. Jesus Christus ab ipso stœ conceptionis instanti propter unionem hypostaticam fuit comprehensor, sicuti modo est in cœlis: sed comprehensores mereri non possunt, charitas enim comprehensorum pertinet ad præmium beatitudinis; unde non potest esse principiū merendi, cum non sit idem meritum, & præmium: ergo Christus visione beatifica in tota vita sua donatus non merebatur, sicut nec modo in cœlo meretur.

198. Respondet Angelicus ad 1., quod fruitio (ex visione beatifica cœta), quæ est actus charitatis, pertinet ad gloriam animæ, quæ Christus non meruit. Et ideo si per charitatem aliquid meruit, non sequitur, quod idem sit meritum, & præmium. Nec tamen per charitatem meruit, inquantum erat charitas comprehensoris; sed inquantum erat viatoris. Nam ideo fuit simul viator, & comprehensor. Et id eo, quia nunc non est viator, non est in statu merendi. Ex qua præclara doctrina appetit primo, qua ratione Christus in hac vita mortali prorueritus sit, nempe ut viator, non autem ut comprehensor: secundo Christum non sibi meruisse gloriam animæ, quam jam habebat, sed solum gloriam corporis, ut dictum est num. 192.

199. Ceterum idem Angelicus qu. 54. art. 5. data opera probat, Christum in ipso primo suæ conceptionis instanti mereri potuisse, quia illico sanctificatus fuit per gratiam, & quidem ea sanctificatione, quæ est adulorum, qui secundum proprium actum sanctificantur; quæ sanctificatio est perfectior ea, quæ fit in parvulis, absque proprio actu fidei. Cum igitur, concludit Angelicus, sanctificatio Christi fuit perfectissima (quia sic sanctificatus est, ut esset aliorum sanctificationis), consequens est, quod ipse secundum proprium motum liberi arbitrii in Deum fuerit sanctificatus; qui quidem motus liberi arbitrii est meritorius. Unde consequens est, quod in primo instanti suæ conceptionis Christus mereretur. Quod etiam patet ex Apostolo, qui ad Hebr. X. 5. seq. Jesu Christo ingredienti in mundum ea Psalmi verba adaptat. *Tunc dixi: ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam:* & subdit: *In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi.* Vid. S. Thomas Quæst. XXIX. de Verit. art. 8.

200. Dices: Ipsa gloria corporis erat Jesu Christo debita; cum enim esset Filius Dei naturalis, ipsi debebatur jure hereditario tota illa gloria, quam

opera scilicet subsequentia ipsam incarnationem, ita ut ipsorum subsequentium operum previsis meritis fieret ipsa incarnatio. Hujus opinionis falsitatem demon-

strat P. Thomas de Leinos in Tomo 3. *Panoplia Gratiae* Tract. V. cap. 17. pag. 347.

quam alii homines bonis operibus promerentur.

201. Respondet Angelicus ad 2., quod Christo, secundum quod est Dei Filius per naturam, debetur gloria divina, & dominium omnium, sicut primo, & supremo Domino. Nihilominus tamen debetur ei gloria, sicut homini beato; quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, & quantum ad aliquid cum merito " ut supra n. 192. dictum est. Vel ut idem S. Doctor respondet Quæst. XXIX. de Verit. art. 6. ad 3. ut id, quod erat uno modo (illi) debitum ratione gratiae, fieret ei alio modo debitum ratione meriti.

202. Inst. secundo. Ex gloria animæ sequitur communis ordine etiam gloria corporis, ut Sanctus Augustinus dicit in epistola ad Dioscorum (a).

203. Respondet S. Thoma. ad 5., quod redun-
da gloria ex anima ad corpus est ex divina
ordinatione, secundum congruentiam humano-
rum meritorum: ut scilicet sicut homo meretur
per actum animæ, quem exercet in corpore,
ita etiam remuneretur per gloriam animæ re-
dundantem ad corpus. Et propter hoc non so-
lum gloria animæ, sed etiam gloria corporis
cedit sub merito, secundum illud Rom. VII.
11. vivificabit mortalia corpora vestra, pro-
pter inhabitatem Spiritum ejus in vobis. Et
ita potuit cadere sub merito Christi.

204. Inst. tertio. Si Christus, sicut dictum est num. 199., in primo suæ conceptionis instanti meruit, saltem sequitur, eum nihil amplius sua passione, & morte promeruisse, ipsis enim primum meritum fuit infinitum, cui nihil addi potest.

205. Resp. cum S. Thoma 5. P. quæst. 54. art. 5. ad 8., potuisse Christum mereri ideo præmium posterioribus actibus, & passionibus, non quidem ut esset sibi magis debitum, sed ut sibi ex pluribus actibus deberetur.

206. Inst. quarto. Meritum supponit in merente carentiam eorum, quæ merendo obtinet, adeoque imperfectionem; sed nulla in Jesu Christo erat imperfectio: ergo &c.

207. Resp., nullam in Christo quantum ad huminam naturam fuisse eorum carentiam, quæ ad debitum ipsius naturæ perfectionem spectant, fuisse tamen carentiam eorum, quæ ex gratuita Dei liberalitate superaddebantur; & quæ Christus voluit etiam per meritum sibi acquirere, ut supra num. 192. cum S. Thoma exposuimus.

208. Obj. secundo contra alteram Proposit. Si Christus nobis promeritus esset gratiam, ipsa nobis redderetur ut præmium, ac merces nobis ex meritis Christi debita, sed hoc repugnat Apostolo dicenti Roman. XI. 6. Si autem gratia, jam nor-

ex operibus; alioquin gratia jam non est gracia; a quo ipsa etiam vita æterna vocatur gratia Rom. VI. 23. ergo &c.

209. Respondet Angelicus artic. 4. ad 3., quod sicut peccatum Adæ non derivatur ad alios, nisi per carnalem generationem; ita meritum Christi non derivatur ad alios, nisi per generationem spiritualem, quæ fit in baptismo, per quem homines Christo incorporantur, secundum illud ad Gal. III. 27. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: & hoc ipsum est gratia, quod homini conceditur, regenerari in Christo: & sic salus hominis est gratia.

210. Colliges ex dictis, Christum Dominum & sibi, & nobis tota vita sua meruisse, non autem post suam mortem, & gloriosam suam resurrectionem; quia tunc non amplius erat in statu vite, quod ad meritum requiritur; sed jam in termino, ubi nullus est amplius merito locus. Et licet sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis, ut inquit Apostolus Paulus Roman. VIII. 54.; & Hebr. VII. 15., non inde sequitur, eum novis meritis apud Patrem pro nobis interpellare, sed solum antiquis suæ passionis meritis gratias nobis impetrare.

211. S. Thomas 5. p. quæst. 50. art. 6., De morte Christi, inquit, duplice loqui possunt: uno modo, secundum quod est in fieri; alio modo, secundum quod est in facto esse. Dicitur autem mors esse in fieri, quando aliquis per aliquam passionem, vel naturalem, vel violentam tendit in mortem, & hoc modo idem est loqui de morte Christi, & de passione ipsius. Et ita secundum hunc modum inors Christi causa est salutis nostræ (per modum meriti). Sed in facto esse mors Christi consideratur, secundum quod jam facta est separatio corporis, & animæ ... Hoc autem modo mors Christi non potest esse causa salutis nostræ per modum meriti, sed solum per modum efficiencie, inquantum scilicet nec per mortem divinitas separata fuit a Christi carne; & ideo quidquid contigit circa carnem Christi, etiam anima separata, fuit nobis salutiferum virtute divinitatis unitæ.

Quæres, quid nobis Christus proprie mererit?

212. Resp. Christum Dominum nobis sua passione promeruisse omnia bona ordinis supernaturalis, quæ nos ad æternam salutem consequendam promovent; uim trinitatis justificantem, peccatorum remissionem, perseverantiam, penitentiarum condonationem, gloriam, omnia auxilia gratiae, & omnia ea, quæ media sunt ad nostram salutem consequendam; ac ipsa nostra merita, quæ dum

co-

(a) Ita enim habet S. Pater in laud. ep. CXVIII. alias LVI. c. 3. Tam potentia natura Deus fecit animam, ut ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporum Sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorum na-

turam, quod est corpus, non beatitudo, quæ fruens, & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est incorruptibilis vigor.

coronat, coronat dona sua. Unde Apost. Paulus Ephes. I. 5. inquietabat: *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo.*

215. Hinc etiam Concilium Tridentinum Sess. IV. c. 5. declaravit, *justificationis exordium in adultis a Deo per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse*; & c. 6. *a Deo justificari impium per gratiam ejus per redemptionem, quæ est in Christo Jesu*: c. 7. *justificationis nostræ causam in meritorum esse Dominum nostrum Jesum Christum, qui sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit: ac denum cap. 16. statuit, bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponendam esse vitam æternam, & tamquam gratiam filii Dei per Christum Jesum misericorditer promissam, & tamquam mercedem ex ipsis Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fidelter reddendum. Quæ omnia antea etiam definita fuerant in Concilio Milevitano; & ab Innocentio I. in confirmatione ejusdem Concilii, in Synodo Aransicana II., & etiam a S. Cœlestino Papa in capitulis annexis suæ decretali epistolæ ad Episcopos Galliæ. Ex quibus Theologi concludunt, Jesum Christum nobis promeruisse omnes effectus prædestinationis (a).*

214. Non solum autem Christus nobis sua passione promeruit omnes prædestinationis effectus, sed etiam ipsam prædestinationem, quod aperte docet S. Thomas hac 5. P. quæst. 24. art. 4., ubi querit, utrum prædestinationis Christi sit causa nostræ prædestinationis? Ita vero respondet: *Si consideretur prædestinationis secundum ipsum prædestinationis actum, prædestinationis Christi non est causa nostræ prædestinationis, cum uno, & eodem actu Deus prædestinaverit ipsum, & nos. Si autem consideretur prædestinationis secundum terminum prædestinationis, sic prædestinationis Christi est causa (utique meritoria) nostræ prædestinationis. Sic enim Deus præordinavit nostram salutem, ab æterno prædestinando, ut per Jesum Christum completeretur. Sub prædestinatione enim æterna non solum cadit, quod est fiendum in tempore, sed etiam modus, & ordo, secundum quem est complendum in tempore. Sed de his copiosius agit laudatus mox sapiensissimus P. Thomas de Lemos (loco inferius in nota citato).*

(a) Repugnat quidem Lind. Molina in *Concordia Quæst. XXIII.* art. 4. & 3. Disp. 3: inquietans: „Christus per sua merita non fuit causa prædestinationis nostra, quoad integrum illius effectum, quatenus comprehendit, non solum dona supernaturalia, sed etiam naturalia; qualia sunt, nactum esse complexione in ad virtutem propensam, nactum potius esse sub gratia, atque inter Christianos, eosque bene morigeratos, quam in alio tempore, aut inter reprobos edu-

C A P U T VI.

De Christi libertate in morte crucis subeunda.

215. Tria hic nobis demonstranda sunt, ac simul concilianda: primo Christo fuisse a Patre impositum verum præceptum moriendi, & quidem supplicio crucis: Secundo eundem Christum, propter impotentiam peccandi non potuisse hoc præceptum non adimplere; demum in ejusdem præcepti executione fuisse liberum ea libertate, quæ ad meritum necessaria est.

PROPOSITIO I.

Christo fuit a Patre impositum verum præceptum moriendi pro nobis, & quidem supplicio crucis.

216. Prob. primo iis Apostoli verbis ad Philipp. II. *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; obedientia autem respicit præceptum. Præterea ipse Christus Joan. X. 18: expresse dicit, se hoc mandatum accepisse a Patre, scilicet poneundi animam suam. Unde etiam Joan. XIV. 51. loquens de suo transitu ad Patrem per imminenteum passionem, & mortem, sicut, inquit, mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Et quando in agonia Patrem orabat, ut amarus passionis calix ab ipso transiret, veruntamen, subdebat, statim, non mea voluntas, sed tua fiat, Luc. XXII. 52. Immo se in omnibus aliis, quæ fecit, & dixit, mandatis Patris obsecutum fuisse, manifeste significavit iis verbis apud eundem S. Joannem cap. XII. 49. Qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Et alibi frequenter testatus est, se descendisse de cœlo, ut faceret voluntatem Patris sui, qui misit illum.*

217. Objicit eruditissimus Dion. Pétavius Lib. IX. de *Iucarnat.* cap. 8. multa Patrum græcorum testimoniz, qui negant Christo Domino fuisse præceptum moriendi impositum. S. Joann. Chrysostomus Hom. LIX. in Joan. explicans illæ verba Jesu Christi Joan. X. *Hoc mandatum accepi a Patre meo,, Ex quo, inquit, non est intelligendum, quod prius expectaverit audire,, & opus ei fuerit discere; sed voluntarium monstra-*

„catum. „Et postea: „Christus per sua merita non fuit causa prædestinationis nostra, quoad integrum effectum ejusdem prædestinationis: „quoniam non fuit causa incarnationis, per quanum effectum est, ut ipse simulus esset homo, & Deus.“ Sed hanc Molinæ, ac quorundam ejusdem asseclarum doctrinam, ut diminuerent ineritum, & fructus passionis Christi, vehementer impugnat P. Thomas Leemos in *Panoplia Gratiae Tom. II. Tract. V. c. 20: p. 330: seqq.*

„ stravit processum , & contrarietatis ad Patrem suspicionem destruxit . „ Et iterum Hom. LX. „ Nam si præcepto , inquit , fuisset opus , quid „ attinebat , illum dicere , a me ipso pono ? Quip- „ pe qui a seipso ponit , nihil habet opus præ- ceptio . „ Et insuper explicans illud Apostoli ad Hebr. XII. 2. Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem , confusione contempta , „ Hoc est , in- „ quit Hom. XXVIII. in hanc epist. , licebat ipsi „ nihil perpeti , si voluisse ; & potestatem habe- „ bat , si voluisse , crucem non adire . „ Theodoreetus item in hunc Apostoli locum Poterat , in- quirit , non pati , si ita voluisse . Et alii non pau- ci similiter loquuntur .

218. Resp. cum S. Thoma 5. P. q. 47. art. 2. ad 1. laudata S. Jo. Chrysostomi verba esse ita intelligenda , ut non fuerit necessarium , Christum discere , & audire ex præcepto Patris , sibi esse in cruce moriendum , quia etiamsi illud præceptum non extitisset , Christus adhuc ex nimia sua charitate se pro nobis crucifigendum tradidisset . Et insuper hoc Patris præcepto non fuisse Christo suam ablatam libertatem , & potestatem ponendi animam suam . Inde tamen non efficitur , nullum re ipsa anandatum Patris extitisse , cui libere Christus debuerit se subiungere .

219. Ceterum facile nobis esset , communem ser- re Theologorum , atque Interpretum sententiam de mandato moriendi Christo a Patre dato multis San-ctorum Patrum testimoniosis confirmare , præcipue autem S. Augustini , qui Tract. LXXIX. in Joan. ita de Christo loquitur : „ Eamus autem dixit , „ quo ? nisi ad illum locum , unde fuerat traden- „ dus ad mortem , qui nullum habebat meritum „ mortis ? Sed habebat , ut moreretur , manda- „ tum Patris . „ Et Agatho Papa in sua epistola , quæ lecta Act. IV. Synodi VI. regula , & norma fuit definitionis dogmaticæ contra Monothelitas , probat , fuisse in Christo voluntatem humanam , quia secundum illam præceptis Patris obedivit , atque ad hoc probandum adducit ea Psalmi verba , quæ de Christo communiter intelligantur , in capite libri scriptum est de me , ut facerem vo- luntatem tuam . Et supervacaneum videtur , hanc patentissimam veritatem aliis argumentis communi- nire .

220. Solum addendum est , frustra eos labora- re , qui ut Christi libertatem in morte subeunda sartam , tectamque tueantur , negant , supplicium crucis fuisse Christo ex vero præcepto impositum . Frustra , inquam , laborant ; nam etsi hoc evin- cent , quid dicent postea de præceptis naturalibus

Deum diligendi , eunque solum colendi , aliisque similibus , quibus Christus ut homo subjectus erat , & in quibus adimplendis certe Christus liber esse debebat , ut inde maxima pro se , & pro nobis acquireret merita ?

PROPOSITIO II.

Christus non potuit Patris præcepto de subeunda morte crucis non obediens.

221. Prob. Christus Dominus peccare non poterat ; atqui si potuisse Patri non obediens , potuisse etiam peccare : ergo &c. Major certa est apud omnes . Quamvis enim Theologis disputare con- censem sit , unde hæc peccandi impotentia in Christo oriretur ; an scilicet ex unione hypostatica ; an vero ex beatifica visione Dei , quæ animæ Christi fuit in ipso exordio conceptionis suæ con- cessa (a) ; omnes tamen in eo concordes sunt , quod Christus peccare non poterat , adeoque nec Patri debitam obedientiam denegare . In cuius non tantum divinitate , inquit Augustinus Lib. II. de peccatorum meritis , & remissione cap. 15. , sed nec in anima , nec in carne ullum potuit esse peccatum . Sed de Christi impeccantia præter Doc- tores Scholasticos videri potest Petavius Lib. XI. Theolog. dogmatum cap. 19. & seq.

222. Doctissimus P. Thomas de Lemos in Pa- noplia Gratiae T. II. Tract. V. cap. 15. n. 154. advertendum dicit , „ nou esse idem habere po- „ tentiam ad volendum , & faciendum absolute , „ & simpliciter aliud , seu oppositum illius , quod „ præcipitur ; & habere potentiam ad inobedien- „ dum , vel transgrediendum præceptum ; sunt e- „ nin istæ potentia diversæ . Prima nempe ex- „ primi hominis libertatem ; secunda exponit ejus „ peccabilitatem , vel potentiam ad peccandum : „ unde prima admittenda est in Christo Domino ; „ secunda neganda est , sicut in ipso negatur ab- „ solute , & simpliciter potentia peccandi . Quare „ concedendum est omnino , quod mortem , quæ „ a Patre præcipiebatur , poterat Christus non vel- „ le , vel non acceptare simpliciter & absolute , „ in quo consistit ejus libertas ; non tamen potuit „ præcepto inobedire , vel ipsum transgredi , vel „ mortem non acceptare , secundum quod præ- „ cepta erat cum hac re luplicacione : quia pos- „ se mortem , secundum quod præcepta est , non „ velle , est formaliter posse inobedire , & posse „ transgredi præceptum , est posse peccare “ . Ha- cetenus gravissimus hic Theologus , cuius vestigiis in-

(a) Thomistæ , ac Scotista concordissime docent , Christum fuisse omnino impeccabilem . Sed controver- sia postea exorta est , quænam hujusc Christi impeccantiae esset causa . Thomistæ eam repetunt ex vi unionis hypostaticæ , adeo ut ea subsistente Christus nul- latenus peccare posset . Scotista autem cum Durando peccandi impotentiam in Christo oriens credunt ex gra-

tia sanctificante , ac præcipue ex visione beatifica es- sentiae divinae : quia si a Christo separarentur , ut de absolute Dei potentia separari posse existimat , Christus peccare posset . Quia quidem opinio aliquibus horribilis visa est , & censura digna . Eamdem tamen Ecclesia hactenus toleravit : unde nec eam Theologi da- minare debent .

insistentes libertatem Christi una cum præcepto subeundæ mortis, & impotentia peccandi ita cœiliamus.

PROPOSITIO III.

Christus Dominus in subeunda morte Crucis, sicut etiam in observandis juris naturæ præceptis liber omnino fuit.

223. Primo. Jam dictum est Tom. IV. & dicendum etiam alibi erit, duplicum distingui a Theologis libertatem: aliam, quæ dicitur *a coactione*, & quæ solam excludit externam violentiam: & hæc vocari solet *libertas voluntatis*, quia voluntas nostra a nulla externa vi proprie cogi potest; aliam esse libertatem *a necessitate*, seu *arbitrii*, quæ est potestas ad utrumque, & non solum a coactione, sed a simplici quoque necessitate immunis esse debet. Sic, ut rem illustremus exemplis, Deus in suis actionibus *ad intra* liber est libertate *voluntatis*, quia nulla in eum coactio, aut violentia cadit; non autem libertate *arbitrii*, quia illæ actiones sunt necessariae. In actionibus autem *ad extra*, ut sunt *creatio*, & *conservatio* hujus mundi, liber fuit, & est, libertate *arbitrii*.

224. Ulterius duplex est distingienda arbitrii libertas ex communi omnium sententia, alia quantum ad *specificationem*, alia quantum ad *exercitium*. Prima, quæ dicitur etiam *libertas contrarietatis*, vel *diversitatis*, illa est, qua ita voluntas unum, ut possimus velle aliquid diversum, vel etiam contrarium. Libertas autem quantum ad *exercitium*, sive *contradictionis* illa est, qua quis potest aliquid velle, aut non velle; unde liberum arbitrium optime definiri potest cum nostro Lemosio *Facultas rationis*, & *voluntatis ad agendum*, vel non *agendum*, ad *prosequendum unum*, vel *alium*. Quæ definitio facile intelligitur, si consideretur, illud agens liberum esse, quod operatur propter finem ex cognitione *indifferentiae* medium ad finem (a).

225. Postremo præ oculis hic habenda est doctrina S. Thomæ I. P. qu. 62. art. 8. ad 5. & alibi, scilicet potentiam peccandi ad veram, perfectanique libertatem minime pertinere: *Quod liberum arbitrium, inquit Angelicus, diversa eligere possit, servato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis ejus, sed quod eligat aliquil divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis.* Vid. etiam in Lib. II. *Sentent. Dist. XXV. qu. 1. art. 1. ad 2.* His præmissis.

226. Prob. primo nostra propositio ex sacris oraculis. Isaías cap. LIII. prædicens totam Christi Domini passionem, & mortem, inquit vers. 7. O-

blatus est, quia ipse voluit. Et clarius Christus ipse Joann. X. 17. dicebat: *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a meipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Ut autem ostenderet, se liberum omnino esse in morte subeunda, etiam posito præcepto Patris, statim subdit: *Hoc mandatum (scilicet ponendi animam suam) accepi a Patre meo.* Ulterius Matth. XXVI. 55. seq. Christus Petro dicebat: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Quomodo ergo implebuntur scripture, quia sic oportet fieri?

227. Etiam Sancti Patres hanc Christi libertatem in morte subeunda unanimi consensu deprecant. S. Augustinus Lib. IV. de Trinit. c. 15. dicit, Christum non deseruisse suam carnem *invitum*, sed quia voluit, quando voluit, quomodo voluit. Et S. Leo Serm. III. de Passione cap. 2. *Quisquis*, ait, *Domino illusionis, & contumelie, quidquid vexationis, & paenæ intulit furor impiorum, non de necessitate toleratum, sed de voluntate susceptum est.* Neque necesse est, in re tam manifesta plura addere, de qua nemo ambigit. Tota difficultas est in hac libertate Christi cum ejus impeccantia concilianda.

228. Nos cum P. Thoma de Lemos in *Panoplia Gratiae* Tom. II. Tract. V. cap. 15. ita ardorem hanc difficultatem explicandam esse censemus. Mors crucis in se absolute considerata: liberrime a Christo suscepta fuit; quod nemo negaverit, facta præcisione a præcepto Patris, eamdem mortem subeundi: quia mors in se considerata non erat medium necessario connexum cum fine, ad quem voluntas Christi naturaliter erat determinata: absolute ergo Dominus noster Jesus Christus erat liber ad volendam, vel nolendam mortem, non solum libertate *exercitii*, vel *contradictionis*, sed etiam libertate *specificationis*, & *contrarietatis*. At vero præceptum positivum, & liberum Patris, superveniens ab extrinseco, hanc Christi libertatem non abstulit; neque enim hoc præceptum, utpote extrinsecum, voluntatem Christi immutavit; sed solum ex eo præcepto factum est, ut voluntas ejusdem Christi libere moveretur ad eligendam mortem crucis: ergo etiam supposito Patris præcepto voluntas Christi remansit libera ad sponte volendam, vel non volendam mortem.

229. Res illustratur exemplis similibus. Deus in actionibus *ad extra*, puta creationis, vel conservationis hominum, nemine refragante liberrimus est, quia hæc creatio, vel conservatio hominum non est cum ipsius infinita bonitate necessario

(a) Merito Leinosius Tom. II. pag. 342. n. 151. Molinam reprehendit, quod docuerit, solum libertatem

contrarietatis habere rationem plenæ & perfectæ libertatis.

rio commixa. Si autem superveniat decretum creandi, & conservandi hominem, non propterea adimitur Deo sua perfecta libertas, quamvis propter immutabilitatem sine voluntatis hoc superveniens decretum tolli, aut mutari nequeat: ergo patiter libertas Christi ex superveniente præcepto Patris ablata non fuit.

250. Ne quis autem cavilletur, dicens, discrimen esse; quia decretum creandi, & conservandi hominem ab ipsa Dei voluntate precedit; præceptum autem morienti fuit Christo Domino, non a seipso, sed a Patre impositum. Ne quis, inquam, ita cavilletur: aliud afferemus exemplum Angelorum, qui utique liberi sunt, ad hoc, vel illud bonum operandum; si autem illis aliquod Dei mandatum superveniat, puto custodiendi homines, civitates, aut regna, ipsum divinum mandatum proculdubio exequi debent; neque enim possunt repugnare divine voluntati; exequuntur tamen libere; adeo ut per hanc obedientiam metteri possent, nisi essent in termino viæ, ubi nullus est merito locus. Similiter est de Christi libertate philosophanduin, quoniam præceptum Patris nec abstulit, nec auferre voluit; cum potius voluntas Patris fuerit, ut Christus perfecta & libera sua obedientia, & sibi ipsi, & nobis maxima merita compararet (a).

251. Aliquis tamen imperceptibile videtur, quomodo superveniente præcepto Patris moriendi in cruce, remanserit in Christo vera potestas non moriendi, aut aliud mortis genus salvandi; hoc enim fieri non poterat, nisi præcepto Patris neglecto; Christus autem peccare omnino non poterat, nec proinde præceptum Patris negligere, & transgredi.

252. Resp. vero laudatus Lemosius, aliud esse habere potentiam ad volendum, vel faciendum absolute, & simpliciter aliud, seu oppositum illius, quod præcipitur; aliud habere potentiam ad inobedientium, & peccandum: sunt enim istæ potentiae diversæ. Prima explicat hominis libertatem, quæ fuit perfectissima in Christo Jesu; altera ejusdem libertatis defectum, ut supra dictum est n. 222., & a Jesu Christo est omnino ableganda, quanobrem dici debet, Christum potuisse absolute, & simpliciter, seu ut Thomistæ loquuntur, in sensu diviso, non mori; non autem potuisse non mori in cruce in sensu composito, seu considerata morte reduplicative, ut sibi a Patre præcepta.

253. Quod ut facilius intelligatur, debemus considerare duo in voluntate Christi essentialia ante

præceptum, quæ proinde etiam post præceptum remanserunt. Primum erat impotens ad peccandum, orta tum ex unitate hypostatica, tum ex visione beatifica: alterum cognitio indifferentia cuiuscumque medii ad satisfaciendum. Deo pro nostris peccatis; cum qualibet actio Christi, utpote valoris infiniti, hinc fini consequendo esset sufficiens. Hæc duo essentialia Christi voluntati subjecta non fuerunt per positivum, & liberum Dei decretum ejusdem Christi passionis, & mortis; sicut enim eo non tollebatur impotens ad peccandum, ita nec auferebatur absoluta indifferentia medii, hoc est mortis ad finem consequendum. Unde factum est, ut Christi voluntas libere determinaretur ad hoc medium præ ceteris deligendam, quod sibi a Patre præcipiebatur.

254. Neque vero ad salvandam Christi libertatem in Crucis morte subeundam necessaria erat potentia illam recusandi in sensu composito cum divino præcepto. Quemadmodum enim in nobis sub præmotione physica vera manet libertas per solam potentiam ad oppositum in sensu diviso, ut in Tom. II. ostensum fuit; ita vere manebat in Christo non moriendi libertas per solam potentiam in sensu diviso. Potentia non moriendi in sensu composito non erat in Christo, quia fieri non poterat, ut in eo hæc duo simul comparentur, præceptum moriendi in cruce, & non mori, vel alius mortis electio, scilicet attenta Christi impotentia ad peccandum; erat nihilominus potentia in sensu diviso, qua siebat, ut simul voluntate aliquid præceptum Patris esset in Christo vera potentia ad non subeundum hoc, vel aliud subeundum supplicium, nou enim actus moriendi in cruce pugnat cum potentia non moriendi, sed cum ipso actu non moriendi. Quod in nobis ipsis apparet; cum unum ita agimus, ut possimus simul aliud agere, quinquam non possimus simul coniungere actum, & non actum, vel ejus oppositum.

255. Eoque minus hæc impotens non moriendi in sensu composito Christi libertatem impedit, quia illa non oriebatur ex intrinseca quadam moriendi necessitate, sed solum ex impotentia peccandi, quæ est veræ libertatis perfectio. Unde Sanctus Augustinus de predestinatione. Sanct. cap. 15. de Jesu Christo ait: *An ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis, quanto magis peccato servire non poterat?* Id quod luculentius appetet in Angelis: quando enim beati illi Spiritus a Deo mittuntur ad homines, ut Raphael ad Tobiam, vel Gabriel ad B. Virginem, illi libertine Deo mittenti obediunt, adeo ut, si

es-

(a) De hac invicta Thomistarum, aliorumque Theologorum ratione ad tuendam Christi libertatem, præter landatum Thomam De-Lemos, vid. Pater Laurent. Berth. Lib. XXVI. *De Theol. Discipulis* cap. 12., tum auctor egregii libri, cui titulus *L' action de Dieu sur les Creatures* Sect. VII. Part. I. cap. 5. num. 4. seq. & Pater Anton. Massouliè in Tom. I. *De divina me- Gazzaniga Theol.* Tom. V.

tione, & libert. creata Diss. II. quest. 8., ubi bene observat, & valide probat, nonnisi ex doctrina Scholæ Thomistica posse in Christo hæc tria conciliari, præceptum ipsi a Patre impositum moriendi, potentiam peccandi, & illam veram libertatem, quæ ad meritum requiritur.

essent in statu viæ, illa eorum obedientia impunaretur ad meritum; nec tamen possint Deo jubenti non obtemperare, adeoque nec in *sensu composito* illas actiones, quæ ipsis impositæ sunt, non exercere, sed solum in *sensu diviso*, & absolute, ut supra diximus num. 250.

256. Inst. primo. Ex hac doctrina sequitur, Christum non fuisse liberum ad subiectum mortem, sub hac reduplicatione, *quatenus præcepta erat a Patre*; seu ad obedientiam *formaliter sumptam*, cum tamen per ipsam obedientiam proprie meruerit suam exaltationem, ut superius num. 178. probatum fuit.

257. Respond., Christi libertatem salvari, quia adhuc sub illa reduplicatione manebat in eo potentia non subiecti mortem absolute, & in *sensu diviso*, ut explicatum est. Neque enim necesse erat, aut fieri poterat, ut hæc duo simul conjungerentur, impotentia peccandi, & potentia non obediendi, sed satis erat, ut cum præcepto, & cum ipsa obedientia conjungeretur potentia ad mortem per se, & absolute vitandam.

258. Addit Lemosius, „ potuisse Christum cum præcepto de sua morte, immo cum voluntate efficaci, & absoluta, qua voluit mori, ut obediens habere inefficacem voluntatem, qua vellet non mori, secundum quod mors nociva erat naturæ, secundum quod ad illam naturaliter non determinabatur. In quo valde explicatur libertas Christi acceptando mortem. Docet enim S. Thomas, Christum efficaciter voluisse mortem, secundum quod a Patre præcepta erat, & secundum alias rationes superiores; & velleitate inefficaci noluisse morteni, secundum quod nociva erat corpori, vel secundum alias rationes inferiores.“

259. Inst. secundo. Si Christus actu non acceptasset mortem, actu factus fuisset inobedientis, & peccasset: ergo si poterat non acceptare mortem, poterat inobedire, & peccare. Conseq. probatur, quia, ut communè fert proloquium, sicut se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam.

260. Resp. dist. cons., si poterat non acceptare mortem in *sensu composito* cum decreto, poterat inobedire Patri, & peccare, conc., si poterat tantum in *sensu diviso*, nego. Quemadmodum præscientia Dei non tollit rerum contingentiam, aut humanam libertatem, ut ostensum fuit in II. Tom. quia res a Deo præscitæ possunt non evenire in *sensu diviso*, quinquam non possint in *sensu composito*; ita & in casu præsenti, optime salvatur Jesu Christi libertas, quia poterat absolute, & in *sensu diviso* nolle mortem: quam intrinsecam Christi potentiam non destruit præceptum Patris supervenientis ab extrinseco.

261. Ulterius, ut supra notavimus n. 252. ex quo dicatur, potuisse Christum non mori, non sequitur, etiam potuisse Patri non obediens, & peccare: nam in prima propositione fit sensus divisus, & quando Christus pendens in cruce actu

suo æterno Patri obediens, retinebat potentiam ad non moriendum absolute, neque enim pugnant hæc duo: Christus vult mori, & simul potest absolute non mori, cum etiam in nobis possint simul esse actus odii exempl. grat. cum potentia ad amorem. Sed Christus nunquam habuit potentiam non obediendi suo Patri, & peccandi, sicut in nobis nulla est potentia simul conjugandi duos actus contrarios odii, & amoris.

262. Commune autem illud proloquium: *Sicut se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam*, verum est, dummodo non varietur sensus, ut hic certe variatur: nam in actu fit sensus compositus, in potentia autem sensus divisus. Sic si quis ita colligeret: si ea, quæ Deus præscivit, actu non evenirent, falleretur reipsa divina præscientia: ergo si possent non evenire, possent falli divina præscientia; male ratiocinaretur, & falsa esset consequentia; in antecedenti enim fit *sensus compositus*, & in consequenti *sensus divisus*: quæ enim a Deo præscita sunt, possunt non evenire, in *sensu diviso*, non in *sensu composito*. Sic in casu nostro cum dicitur: *Si Christum actu non acceptasset mortem sibi a Patre præceptam, fuisset actu inobedientis, fit sensus compositus*. Cum vero inferatur: ergo si potuisse mortem non acceptare, potuisse esse inobedientis, & peccare, fit sensus divisus, & consequentia est falsa; quia ut dictum est, *absolute solum, & in sensu diviso*, poterat mortem non acceptare.

263. Et hæc omnia, quamquam subtilia, intelligi hand difficulter possunt de morte, quæ erat medium per se, & natura sua indifferens ad finem illum, ad quem Christus erat determinatus, & solum facta erat medium necessarium ex superveniente libero, & positivo æterni Patris præcepto, quod intrinsecam Jesu Christi libertatem non tollebat, nec imminuebat.

264. Sed difficultas multo gravior exoritur, quando agitur de illis actibus, qui connexionem habent necessariam cum ultimo fine, ad quem voluntas Christi erat necessario determinata, ut sunt actus dilectionis Dei. Hoc argumentum ita proponit S. Thomas 3. P. quæst. 18. art. 4. n. 3.: Liberum arbitrium se habet ad utrumque, sed voluntas Christi fuit determinata ad bonum, quia non potuit peccare; ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

265. Respond. autem Angelicus: „ Voluntas Christi licet fuerit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc, vel ad illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicuti ad Beatos. Itaque Christos Dominus erat determinatus naturaliter, & absque libertate ad diligendum Deum, quoad specificationem, ita ut non esset ad oppositum liber; erat tamen liber, quantum ad hunc, vel illum actum. Hoc S. Thomas expresse docet etiam in III. Sent. Dist.

Dist. XVIII. qu. 1. art. 2. ad 5. dicens: „Liberum arbitrium Christi non erat determinatum ad unum secundum numerum, sed ad unum secundum genus, scilicet ad bonum, quia in malum non potest. Sed tamen hoc potest facere, & non facere, & hoc non excludit libertatem arbitrii; quia posse peccare, nec est libertas arbitrii, nec pars libertatis, ut dicit Anselmus in *Dial. de lib. art. c. 1.* “ Quantum autem pertinet ad libertatem exercitii, Christus Dominus ut viator, erat liber, quia nullus actus est absolute necessarius in via, secus ac in Beatis, qui jam sunt in termino; & haec libertas exercitii sufficiens fuit, ut Christus meritorie diligeret Deum.

246. Dices. In eodem loco ita subdit Angelicus: „Quod si etiam liberum arbitrium Christi esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis; quia in illud non coacte, sed sponte tendit, & ita est actus sui dominus. “ Non alia ergo fuit in Christo libertas, quam voluntatis, sive immunitas a coactione.“

247. Resp., multos S. Praeceptoris interpres opinari, haec ab ipso dicta fuisse, non in propria, sed in aliorum sententia. Nam primo difficultatem solverat iis verbis, quae mox attulimus, & quae veram ejus mentem & doctrinam explicant. Deinde multis aliis in locis quidem argumentum tractavit, eamdem doctrinam constanter retinuit, scilicet nos dominos esse nostrorum actuorum, secundum quod possumus hoc, vel illud eligere. Ita Quest. XXIX. de verit. art. 6. ad 1., & I. P. quest. 82. art. 1. ad 5. (a).

COROLLARIUM.

248. Explicata vero Sancti Thomae, ac Thomistarum doctrina de concordia praecepti, impecantiae, & libertatis Christi Domini, parum interest refutare multas & varias aliorum Theologorum hac in re sententias, quas recenset Cardinalis Joann. de Lugo de *Inc. Disput. XXVI.* Sect. 6. & seq., pauca tamen addere placet, ut luculentius appareat, quam explicuimus Thomistarum doctrinam, & solidam esse, & difficili huic nodo expeditio opportuniorem.

249. Primo Honoratus Tournely Quest. XI. de *Incarnat.* art. 4. contendit, Christum ideo fuisse liberum, quod moriendi mandatum non fuerit absolutum, & a libero ipsius Christi illud acceptantis consensu independens, sed conditionatum, si

(a) Pater Thomas De Lemos in *Panoplia Gratiae* T. II. Tract. V. c. 12. n. 123. contendit, verba S. Thomae ita esse explicanda, ut excludendo *coactionem* censeatur excludere omnem prouersus necessitatem, & quando dicit, Christum eliciisse actum dilectionis Dei *sponete*, idem sit,

nempe vellet Christus illud acceptare, quod recipere volens ac lubens acceptavit.

250. Alii ulterius progressi putarunt, non solum hoc praeceptum fuisse a Christi libertate dependens, sed a Christo ipso expeditem, qui etiam sine Patre mandato paratus erat ex charitate ad crucis supplicium pro nobis perferendum.

251. Quidam existimarent, in eo servatam fuisse Christi libertatem, quo posset a Patre suo petere hujus praecepti dispensationem, vel commutationem.

252. Nonnulli negant, verum, & proprium praeceptum moriendi in cruce fuisse Christo impunitum, sed solummodo consilium datum, quod amplecti, vel rejicere in plena ipsis potestate erat.

253. Sunt, qui praeceptam fuisse dicunt Christi mortem, quantum ad substantiam, eamdem tamen fuisse in Christi arbitrio, quantum ad circumstantias supplicii crucis, loci, temporis &c., & etiam quantum ad omnia virtutum motiva, charitatis, obedientiae, justitiae. Ita Mart. Cecanus de lib. arbitrio cap. 5. quæst. 6.

254. Laudatus mox Cardinalis de Lugo sect. 7. hanc proponit dubii solutionem, quam communinem vocare illi placet, „Christum fuisse liberum, in operibus præceptis, quia licet supposito præcepto moriendi verb. grat. non posset non acceptare mortem, erat tamen indiferens ad acceptare mortem ex hoc, vel illo motivo, hoc vel illo tempore, *actu intenso*, vel *remisso*.“ Hanc autem sententiam tribuit Gabr. Vasquezio, Gregorio de Valencia, Leon. Lessio, & Franc. Suarezio.

255. Omnes istæ sententiae in eo deficiunt, quod claris, & solidis fundamentis careant, quibus probetur, aut nullum Christo datum fuisse præceptum moriendi, aut illud fuisse conditionatum, aut saltem solam respexisse substantiam mortis, non autem circumstantias. Inno claram, & apertam mandati a Patre accepti mentionem facit ipse Christus, ut supra probavimus num. 216. & seq., & Paulus Apostolus expresse dicit Christum factum esse obedientem usque ad mortem crucis. Virtus autem obedientiae respicit verum & proprium præceptum: unde qui præceptum moriendi Christo datum fuisse negant, a Christo auferunt summam obedientiae virtutem, ex qua maxima ejusdem meritorum portio dimanat.

256. Postremus autem Cardinalis de Lugo, aliquorunque opinioni illud obstat, quod in ea Christus non fuisse promeritus ipse in morte, quam necessario subiisse dicitur, sed solum in circumstantiis, quæ in ipsis Christi libertate erant possitæ: quod & per se absurdum facile appareat, &

con-

ac prouersus *libere*, loquendo tamen de dilectione Dei, quam Christus habuit, ut viator, que libera erat, & meritoria, etenim dicitur, quam Christus habuit, ut comprehensor, nec libera erat, nec meritoria.

contrarium Apostolo dicenti, propterea fuisse Christum exaltatum, quia *fuctus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ad Philipp.* II. 8. Illud autem magis displicet, quod dicitur, potuisse Christum mortem acceptare actu. *intenso vel remisso;* quasi scilicet Christus virtutes exercere potuisset *in gradu remisso,* seu imperfecto.

257. Sed præterea, ut bene observat Antonius Massouliè, quantumvis isti Theologi summa subtilitate vim paterni præcepti extenuare conentur, nihil tamen ad veram libertatis Christi notionem nobis suppeditandam proficiunt. Esto enim Christi voluntas non fuisset determinata ad unum vi præcepti sibi a Patre impositi; erat tamen determinata ex vi unionis hypostaticæ, & ex vi beatificæ visionis, quibus determinabatur ad ea semper facienda, quæ Patri erant placita Joann. VIII. 29. *Ego quæ placita sunt ei, facio semper:* erat ergo Christus determinatus ad omnia, sine exceptione, quæ Patri æterno placebant.

258. Audiatur Sanctus Thomas 5. P. qu. 18. art. 1. ad 4. inquiens: „Cum voluntas pertineat ad naturam, ipsum etiam aliqualiter velle pertinet ad naturam, non secundum quod est absolute considerata, sed secundum quod est in tali hypostasi: unde etiam voluntas humana Christi habuit quemdam determinatum modum ex eo, quod fuit in hypostasi divina, ut *scilicet moveretur semper ad nutum divinæ voluntatis.*“ Et art. 5. de Christo inquit: „Secundum voluntatem, quæ est per modum rationis, semper idem volebat, quod Deus; quod patet ex hoc ipso quod dicit Marci XIV. 36.: *Nor quod ego volo, sed quod tu.*“ Ac demum q. 19. art. 1. Sicut autem in homine puro corpus moveatur ab anima, & appetitus sensitivus a rationali, ita in Domino Iesu Christo humana natura movebatur & regebatur a divina.“

CAPUT VIII.

De Christo nostro mediatore.

259. Quid significet hæc *Mediator vox*, eius tam in sacris litteris, quam a veteribus Ecclesiæ Patribus frequens est usus, facile convenit inter Theologos, nimirum ut S. Thomas 5. Part. quæst. 26. art. 1. recte interpretatur, *ad mediatoris officium proprie pertinet conjungere, & ut-*

nire eos, inter quos est mediator; nam extrema uniuntur in medio (a).

260. Christum Dominum esse nostrum Mediatorem apud Deum, adeo luculenter divina eloqua testantur, ut facile non sit repudire inter homines, Christiano nomine insignitos, qui id inficiari audent. *Unus Deus, clamat Apostolus 1. ad Timoth. II. 5., unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus.* Accedunt ea loca, in quibus Christus vocatur *Mediator melioris testamenti* Hebr. VIII. 6.: item *Mediator novi testamenti* IX. 19., & XII. 24. Sed quo sensu dicatur Mediator noster, non est concors omnium sententia.

261. Primo enim Ariani, quos de more sequuntur Sociniani, negantes veram Jesu Christi divinitatem, Christum mediatorem nostrum non alia de causa esse dicebant, nisi quia media quædam substantia erat inter Deum, & homines, inferior scilicet Deo, hominibus autem longe excellentior, quorum pestilentissima hæresis toties ab Ecclesia proscripta, & a nobis explosa, nova confutatione non indiget.

262. Inter eos autem, qui utramque naturam divinam, & humanam in Christo agnoscunt, triplex nata est de Christo Mediatore opinio. Prima eorum, qui Mediatoris officium soli naturæ divinæ tribuerunt: altera aliorum, qui soli naturæ humanae Christi id concesserunt: ac tertia illorum, qui ille lud ad utramque naturam peculiari quædam ratione referunt.

263. Primam sententiam pugnacissime defendit infelix apostata Franc. Stancarus; cum enim Osiander ferocis ingenii homo assereret contra Lutherum, nos justificari per iustitiam, & substantiam divinæ justitiae unionem, non autem per solam ejusdem justitiae imputationem, Stancarus fervore disputacionis, repositus, nos non divinæ, sed humanæ Christi justitiae applicatione justos effici; unde sequebatur, Christum esse nostrum apud Deum mediatorem tantummodo ratione naturæ humanae: quem postea errorem una cum aliis multis pertinacissime usque ad mortem defendit (b).

264. Ut huic errori sese opponenter multi ex Protestantibus, ut Phil. Melanchton, Jo. Wiganus, præcipue autem Calvinus, rectis orthodoxæ Ecclesiæ Romanæ principiis destituti, in contrarium errorum delapsi sunt, statuentes una cum Qsiandro, Christum secundum divinam naturam, es-

(a) Parvum refert, quod Erasmus notat in Hyginum XI. Cathemerinon Sancti Prudentii, ad hanc vocem *mediator* apud Latinos non inveniri, sed esse expressum ex voce *versi 74*, qua Apostoli usi sunt. Ceterum Laurentianus Tullianus elegantius, imitator hac voce non est dignatus. Lib. IV. Divis. Institut. cap. 25. inquiens; *Idecirco mediator adversus, idest Deus in carne;* ut caro sequi posset, & eriperet morti hominem &c.

(b) Vidi quæ de isto Religionis Catholicæ desertore notavimus in Tomo I., qui tamen Petri Lombardi, S.

Thiomæ, aliorumque de Schola Theologorum sectatores se esse insulse gloriabantur: unde a Conrado Schlesburgio assertur illud ejusdem dictum in Apologia contra Tigirinos: *Plus valet unus Petrus Lombardus, quam centum Lutheri, ducenti Melanchtones, trecenti Bulingeri, quadringenti Petri. Martyres, & quingenti Calvini.* Qui omnes si in mortorio contunderentur, non exprimeretur una uicia vera Theologia.

*esse, & fuisse semper etiam ante incarnationem
nostrum Mediatorem (a).*

265. Has duas oppositas opiniones doctrina catholica reprobat, docens: Christum esse nostrum Mediatorem, ut homo est, non quidem praeceps secundum naturam humanam, sed prout haec natura humana est divinae personae substantialiter unita: ita ut natura humana sit principium quo illarum operationum, quibus Christus Medicatoris officium exercuit; persona autem divina principium quod, juxta superius dicta n. 155. Hanc autem nostram doctrinam pluribus propositionibus exponemus, & vindicabimus.

PROPOSITIO II.

Jesus Christus est verus, & substantialis mediator inter Deum, & homines, eique soli proprie hoc nomen convenit.

266. Id autem haec ratione ostendit S. Thomas 5. Part. qu. 26. art. 1. „ Ad mediatoris officium „ proprie pertinet conjungere, & unire eos, inter „ quos est mediator; nam extrema unitur in „ medio. Unire autem homines Deo perfective „ quidem convenient Christo, per quem homines „ sunt reconciliati Deo, secundum illud 2. ad „ Corinth. V. 19. *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Et ideo solus Christus „ est perfectus Dei, & hominum mediator, in „ quantum per suam mortem humanum genus Deo „ reconciliavit. Unde cum Apostolus dixisset: *Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus,* „ subiunxit: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Nihil tamen prohibet, aliquos „ alios secundum quid dici mediatores inter Deum, „ & homines prout scilicet cooperantur ad unionem „ nem hominum cum Deo dispositive, vel ministerialiter.“

267. Apostolus Paulus 2. ad Corinth. V. 18. seq. hoc ipsum duplex mediatoris genus explicat

inquiens: *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.* Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

268. In epist. vero ad Ephesios II. 14. beneficia a Christo mediatore nobis collata ita recenset: *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceris solvens ut duos condat in semetipso in unum rovum hominem, faciens pacem: & reconciliat ambos in uno corpore Deo per crucem Et ventens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem iis, qui prope.* Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.

269. Quae verba observante Angelico Lect. V. in hunc locum duo potissima Christi beneficia commemorant, quorum primum est *pax nostra cum Deo;* cum enim inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, ut idem Sanctus Paulus ait ad Roman. V. 10. quam pacem Angeli annunciarunt Pastoribus in Christi nativitate, & Christus ipse annunciasit Apostolis post resurrectionem, eos ita salutans: *Pax vobis.* Alterum est reconciliatio duorum populorum, scilicet Iudaici, & Gentilium, sublatio pariete maceris, qui utrumque populum dividebat, veluti si in magno campo ingens paries, quo hominum multitudo dividebatur, subito auferretur, unus fieret populus; sic mediator noster Christus Jesus fecit utraque unum soluto medio pariete maceris, scilicet veteri lege, non quantum ad praecpta moralia, sed solum quantum ad cæremonialia, quae Christum venturum prefigurabant, & ipso adveniente cessare debebant. Atque ita Angelicus pacem illam, quam Christus tamquam mediator mundo attulit, spiritualiter explicat de reconciliatione hominum cum Deo, & de unione populi Israelitici in Gentilibus (b)..

270.

(a) Calvinus in sua epist. ad Fratres Polanos, que inter opuscula ejusdem theologica reperitur, fidenter scribit, *Mediatoris nomen Christo quadrare, non solum ex quo carnem induit, vel ex quo munus suscepit reconciliandi cum Deo humani generis, sed ab initio creationis jam vere fuisse mediatorem, quia semper Angelus; & primogenitus fuit omnis creatura.* Id ipsum repetit in altera epistola nomine Genevensis Ecclesie scripta contra Stancatum.

(b) Non desuerunt, qui hanc pacem a Christo Mediatore hominibus allatae intelligenter eam pacem temporalem, quæ sub Octaviano Augusto regnabat, quando natus est Jesus Christus. Ita Hieronymus in c. VII. Isaiae, & in Comment. ad Michæam; cui consonant Cyprianus, & Thadoreetus in Comment. ad utrumque Prophetam; & consuli potest Jo. Massonus in Janni templo Christo nascente reserato. Sed præferenda videtur aliorum sententia, qui omnia prophetica oracula hinc spectantia ad pacem referunt spiritualem.. Ceterum Re-

ligione a Christo nobis data etiam pacem temporalem una cum aliis bonis ad rem publicam pertinentibus jucvari, eloquenter juxta ac crudite ostendit S. Augustinus in Epist. CXXXVIII. ad Marcellinum; ubi post multa ita concludit num. 15. „ Qui doctrinam Christi adversari dicunt esse reipublicæ, dent exercitium tandem, quales doctrina Christi esse milites jussit, dent tales provinciales, tales inaritos, tales conjuges, tales ieiunes, tales parentes; tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales judices, tales denique delitos, torum ipsius fisci redditores, & exactores, quales esse præcipit doctrina Christiana, & andeant dicendo re, adversari esse reipublice: immo vero non dubitent confiteri, magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicæ.“ Pulcherrima, & digna tanto Doctori verba, quæ utinam nostris temporibus ultraeum litteris inscriberentur, ut nostræ Sanctæ Religionis amor, & cultus etiam pro temporali reipublicæ bono instauraretur..

270. Obj. primo. Moyses Deuteron. V. 5. seipsum mediatorem appellat inter Deum, & homines, sic enim Israelitas alloquebatur: *Ego sequenter, & medius fui inter Dominum & vos.* Quo nomine etiam Apostolus Moysem indigit ad Galat. III. 19. dices, *Legem fuisse ordinatam per Angelos in manu mediatoris,* scilicet Moysis: non ergo mediatoris officium fuit proprium Iesu Christi.

271. Respondet S. Thomas 5. Part. qu. 26. art. 1. ad 1., non solum Moysem, sed etiam Prophetas, & Sacerdotes veteris testamenti fuisse dictos Mediatores inter Deum, & homines *dispositive, & ministerialiter,* inquantum scilicet prænunciabant, & præfigurabant verum, & perfectum Dei, & hominum Mediatorem Iesum Christum. Sacerdotes autem novi testamenti possunt dici mediatores Dei & hominum, inquantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhibentes. Et sic intelligitur, quod idem Apostolus dicit. 1. ad Timoth. II. 5. *Unus Deus, unus & Mediator Dei, & hominum Christus Jesus,* qui dedit semetipsum pro omnibus. Ut nempe Jesus Christus sit solus verus, & proprius noster mediator, quia solus dedit semetipsum redemtionem pro nobis omnibus; alii autem sint etiam Mediatores ministerialiter. Vid. S. Thomas in II. Dist. XIX. quæst. 5. art. 5.

272. Obj. secundo. Etiam Angeli tam boni, quam mali possunt dici Mediatores. De bonis id expresse asserit Dionysius cap. IV. de divinis nominibus Lec. 1. De malis autem id probatur, quia habent quædam communia cum Deo, scilicet immortalitatem, & quædam cum hominibus; nempe miseriam.

273. Resp. Angelos bonos a Dionysio recte dici medios inter Deum, & homines, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deum, & supra homines constituti, & mediatoris officium exercent, non quidem principaliter, & perfective, sed ministerialiter & dispositive, ut Angelicus loquitur Dionysium explicans. Dæmones vero nullatenus dici possunt mediatores inter Deum, & homines, quia potius homines a Deo ipso avertere conantur.

Quæres primo, an Spiritus Sanctus, qui ad Roman. VIII. 26. dicitur postulare pro nobis ad Deum gemitis inenarrabilibus, vocari possit noster Mediator apud Deum.

274. Negat S. Thomas 5. Part. qu. 26. art. 5. ad 5., quia cum Spiritus Sanctus sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius, vel mediator inter Deum, & hominem; sed solus Christus, qui licet secundum divinitatem æqualis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor est Patre: unde super illud ad Galat. III. 20. *Mediator unius non est,* dicit Glossa: *Nor Pater, nec Spiritus Sanctus.* Dicitur autem Spiritus Sanctus interpellare (seu postulare, ut noster Vulgatus habet) pro nobis, quia ipse interpellare (vel postulare) nos facit.

Quæres 2., an Christus etiam modo, prout sedet ad dexteram Patris, mediator noster sit?

275. Resp. affirmative. Nam Rom. VIII. 34. Apostolus inquit: *Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Et ad Hebre. 7. 25. *Semper vivens ad interpellationem pro nobis.* Unde S. Joannes in sua prima epist. II. 1. inquietabat: *Alacratum habemus apud Patrem Iesum Christum justum,* S. Thomas Lect. VII. cap. 8. Epist. ad Rom. explicat, quonodo Jesus Christus dicatur interpellare pro nobis; nempe humanitatem pro nobis assumptam, & mysteria in ea celebrata conspectui paterno representando, ac suas cicatrices Patri ostendens quas in corpore suo gloriose servavit, tamenquam sue acerbissimæ mortis pro nobis tolerata perpetuos testes. Pulchra sunt ea S. Gregorii verba Lib. XXII. Moralium cap. 15. *Unigenitum Filium pro homine interpellare, est apud coeterum Patrem seipsum hominem demonstrare: eique pro humana natura rogasse, est eamdem naturam in divinitatis suæ celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non voce, sed miseratione.*

PROPOSITIO II.

Christus non est noster mediator secundum divisionem naturam; adeoque ante Incarnationem Mediatores munere functus non est.

276. Hæc propositio probatur auctoritate S. Augustini, multis sacrarum Scripturarum testimoniis fulcita. Nam Serm. IV. in Psalmum CIII. num. 8. ita ratiocinatur: „ Quid est arbiter? Medius ad componendam causam. Nomine inimici eramus Dei, malam causam habebamus adversus Deum? Quis fuietur causam istam malam, nisi ille medium arbiter de quo Apostolus dicit 1. Timoth. II. 5. *Unus enim Deus, & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus?* Si non homo, non mediator, quia æqualis Patris Deus. Inter duos mediator: ergo Christus mediator inter hominem & Deum; non quia Deus, sed quia homo; nam quia Deus, æqualis Patri: sed æqualis patri, non mediator &c. “ Quæ S. Doctoris ratio est prorsus invicta.

277. Alia etiam ratione idem S. Pater probat, Iesum Christum, prout Deus erat, non potuisse esse nostrum mediatorem: quia ut Deus non poterat esse Sacerdos, & sacrificium pro nobis aeterno Patri offerre. *Verus ille Mediator,* inquit Lib. X. de Civit. Dei c. 20., inquantum formam servi accipiens mediator effectus est Dei, & hominum, homo Christus Jesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo & unus Deus est; tamen in forma servi sacrificium maluit esse, quam sumere Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio.

278. Id autem saepius repetit S. Pater, ut min-

nime andiendi sint Jo. Rigandus, aliqune, qui contra Stancarum disputantes, S. Augustinum ab hac sententia aliquando recessisse, commenti sunt; quia alicubi Christum etiam ut Deum fuisse nostrum Mediatorem scriptis. Sed non viderunt, aut videre noluerunt, id solum asserere, quod nos in sequenti Propositione luculentem ostendeimus, scilicet utraque natura, divina, & humana, Christum fuisse nostrum Mediatorem, videlicet humanitatem, secundum quam pro nobis passus, & mortuus est, ac pro nobis interpellat; & divinitatem, quæ valorem, & meritum iustitium suis actionibus communicavit; quæ omnia dilucide postea conciliabuntur.

279. His conformis est ratio, quain Sanctus Thomas afferit, 3. Part. quæst. 26. art. 2. inquiens: „In Mediatore duo possumus considerare: primo quidem rationem medii: secundo officium con jungendi. Est autem de ratione medii, quod distet ab utroque extremonum: conjungit autem mediator per hoc, quod ea, quæ minus sunt, desert ad alterum. Neutrum autem horum potest convenire Christo, secundum quod est Deus, sed solum secundum quod est homo. Nam secundum quod Deus, non differt a Patre, & Spiritu Sancto in natura, & potestate dominii. Nec etiam Pater, & Spiritus Sanctus aliquid habent, quod non sit Filii, ut sic possit id, quod est Patris, vel Spiritus Sancti, quasi quod est aliorum, ad alios deferre. Sed utrumque con venit ei, inquantum est homo: quia secundum quod est homo, distat & a Deo in natura, & ab hominibus in dignitate & gratia, & gloria. „280. Objiciebat primo Calvinus, ab initio creationis mundi Christum fuisse caput Ecclesiæ; adeoque Mediatorem inter nos, & Deum.

281. Resp. id quidem verum esse, sed non secundum divinitatem solam, ut enim sapienter docet Sanctus Thomas 3. Part. quæst. 3. art. 1. Christus est caput Ecclesiæ triplici ratione. Primo, ordine, quia omnes fideles accipiant gratiam per respectum ad gratiam ipsius, secundum illud Roman. VIII. 29. Quos præscivit, & prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Secundo, perfectione, quia Christus habuit plenitudinem omnium gratiarum: Jo. 1. 14. Verbum quod caro factum est, dicitur plenum gratiae, & veritatis. Tertio, influxu, quia virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiæ, Joann. I. 16. de plenitudine ejus nos omnes accepimus. Sed de Christo, ut capite Ecclesiæ, digna est quæ legator illa quæstio 8. S. Thomæ.

282. Obj. secundo. Apostolus Paulus 2. ad Corinth. V. 18. *Omnis*, inquit, *ex Deo*, qui nos reconciliavit sibi per Christum ... *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*. Reconciliare autem est Mediatoris officium; adeoque Christus ut Deus est noster mediator. His similia sunt, quæ idem Paulus habet ad Coloss. 1. 20., ubi

Deo Patri complacuisse dicit, reconciliare omnia in ipsum.

283. Resp., illa Apostoli verba nihil aliud significare, quam immeasam Dei Patris charitatem, qua misit Filium suum, ut superabundanti exhibita satisfactione nos sibi ipsi reconciliaret. „Deus „Pater, inquit Angelicus hunc locum explicatus „Leet. V., reconciliavit, idest pacificavit nos sibi, & hoc per Christum, idest per incarnationem „Verbum“; a quo solo media humanitate opera satisfactoria passionis, & mortis prodierunt.

284. Dicēs. Hæc reconciliatio nostra cum Deo non aliter fieri potuit, quam peccatorum ablutione; sed auferre peccata non convenit Christo secundum humanam naturam, sed secundum divinam: ergo etiam Christus mediator est noster secundum divinam naturam.

285. Respondet S. Thomas hac qu. 26. art. 2. ad 2. „quod licet auctoritate peccatum auferre conveniat Christo, secundum quod est Deus: tamen satisfacere pro peccato humani generis convenit ei, secundum quod est homo. Et secundum hoc dicitur Dei mediator, & hominum.“

286. Obj. tertio cum Calvino in ep. scripta nomine Ecclesiæ Genevensis ad Polonos. Ea verba Joan. X. 17. *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam* sunt verba Christi mediatores; sed illa pertinent ad personam divinam, quæ sola poterat animam a se assumptam ponere, & iterum sumere: ergo &c.

287. Resp. neg. min.; ut enim supra num. 500. cum S. Augustino ostendimus, ipsa caro Christi posuit animam suam in morte, eamdeinde in resurrectione resumpsit, non quidem potestate sua propria, sed ex potestate Verbi cui semper conjuncta mansit.

288. Obj. quarto auctoritate quorundam veterum Patrum, qui Christum etiam ante incarnationem fuisse nostrum mediatorem asseruerunt, utique in natura divina; humanam enim mundum assumperat. Sic Tertullianus contra Marcionem Libro II. c. 27. Profitemur, ait, *Christum semper egisse in Dei Patris nomine, ipsum ab initio versatum, ipsum congressum cum Patriarchis, & Prophetis, Filium Creatoris*. Quorum gemina habent in Libro contra Præream c. 14.

289. Resp. Tertullianum, aliosque nonnullos Patres nihil aliud voluisse, nisi Christum ante incarnationem Patriarchis sub Angeli specie spectabilem se præbuisse, quæ opinio fuit veteribus vulgarissima; non autem veris Mediatoris inter Denim, & homines officiis perfunctam fuisse; quæ in eo potissimum sita sunt, ut pro nobis oret ad Patrem, eique sui ipsius sacrificiorum offerat ad Divinam justitiam placandam. Quæ omnia nouissimæ in natura humana assumpta Christus præstare potuit. An vero illæ apparitiones veteribus Patriarchis factæ, sint divino Verbo attribuendæ, an Angelis, diversæ fuerant, & adhuc sunt Theologorum.

rum sententiae (a). Non ipsum Dei Verbum, sed Angelos Patriarchis appartuisse, pro certo habuit magnus Augustinus Lib. III. de Trinit. cap. 10. num. 22. seq. Tom. VIII. Secus visum est S. Irenæo Lib. IV. adv. Hær. cap. 7., aliisque non paucis..

PROPOSITIO III.

Christus noster Mediator est ut homo, seu secundum humanam naturam, non tamen præcise, & in seipsa consideratam, sed ut subsistentem in persona divina.

290. Prob. primo ex sacris litteris, in quibus frequenter repetitur, Filium Dei ut hominem ea opera exercuisse, quæ ad officium Mediatoris proprie spectant. Philipp. II. 6. sequi. *Cum in forma Dei esset ... humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Et in Actibus Apost. XX. 28. idem Apostolus loquens majoribus natu Ecclesiæ Ephesinæ: *Attendite vobis, inquietabat, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Hinc etiam in Symbolo Apostolorum dicitur Filius Dei pro nobis natus, passus, crucifixus, & mortuus; utique in natura humana, sed non præcise a divina persona. Et clarius adhuc in epist. ad Hebr. II. 10. *Decebat eum, inquit, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.* Multaque præterea addit ejusdem Mediatoris officia, quæ Filio Dei tribuuntur, non certe in natura divina, in qua nec orare, nec offerre sacrificium, nec pati, aut mori poterat, sed solum in natura humana assumpta, & in divino supposito subsistente.

291. Hæc etiam perpetua fuit Ecclesiæ Patrum doctrina, ex quibus paucos seligemus. S. Athanasius citatus a Theodoreto in Dialogo III. *Verus Deus, inquit, est Filius, & antequam homo fieret, & postquam factus est mediator Dei, & hominum homo Jesus Christus, unitus Patri secundum Spiritum, nobis vero secundum carnem;* atque ita Mediatoris partibus functus in-

ter Deum, & homines; qui non solum homo est, sed etiam Deus. Et in Dialogo II. ea verba Apostoli 1. ad Timoth. II. 5. *Unus Deus, unus mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui seipsum dedit redemptionem pro omnibus ita exponit: „Ipsum quoque nomen Mediatoris divinitatis ibi, & humanitatis exprimens, dævum habet. Non enim tamquam Deus solum existens Medicator est dictus. Nam quomodo Medicator inter nos, & Deum partes impletet, nisi nihil habens nostrum?“*

292. Sed omissis aliis præstat audire magnum Augustinum in Libro I. de consensu Evangelistarum cap. postremo Tomo III. Ideo, inquit, Christus mediator Dei, & hominum dictus est inter Deum immortalem, & hominem mortalem, Deus & homo, reconcilians hominem Deo, manens id, quod erat, factus, quod non erat. Et in Euchiridio cap. 108. Tomo VI. *Nun neque, inquit, per ipsum liberaremur unum Medicatorem Dei, & hominum Christum Jesum, nisi esset & Deus.*

293. Alium quoque locum ex Augustiui ep. ad Volusianum citavit S. Leo Magnus in sua epist. CLXV. ad Leoneum Augustum, quod tale est: *Nunc vero ita inter Deum, & homines medicator apparuit, ut in unitate personæ copulans utramque naturam, & solita sublimaret insolitus, & insolita solitis temperaret.*

294. Atque hæc sententia, quæ communis est inter Theologos, manifesta hac ratione confirmatur. Si enim Mediatoris officium fuit, nos Deo reconciliare per veram, ac superabundantem satisfactionem, ut supra probatum est, necesse communio erat, ut ad hoc Mediatoris munus implementum etiam dignitas personæ divinæ suo modo concurreret, in qua humana natura subsistebat, & a qua sola in Christi passionem, & mortem valor infinitus dimanavit.

295. Obj. primo cum Franc. Stancaro verba Apostoli 1. ad Timoth. II. 5., qui non sine causa Mediatores nostrum appellat hominem: *Unus mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus;* nempe ut nos doceret, nonnisi secundum humanitatem Christum nostrum esse Medicatorem.

296. Resp. cum S. Thoma, qui Lect. I. in hunc locum ita pulchre explicat mentem Apostoli: Potest, est

(a) Recepta communiter non est illa Origenis opinio, quam Pamphilus refert in ejus *Apologia* ex ejusdem Origenis Lib. III. in epist. ad Coloss., ubi Christum mediatorem Dei & hominum vocat, antequam esset homo. Eam tamen Dan. Huetius in Lib. II. *Origenianorum Qn. 3. n. 4.* emollit, dicendo, *peritvs Mediatoris nomen fuisse ab Origene adhibitum, ad significandas cerebras illas itiones, & rediciones ad homines, cum variis iudicis formis, & per varias loquens personas, mandata illis Dei parentis Christus deferat;* præcipue vero cum Legem Moysi transtulit in suos Commentarios in epist. ad Gal. cap. 3. Tom. VII. inquiens: „Postquam ob nostram salutem de Virginis

„uter dignatus est nasci mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, sequester est dictus. Ante, quan vero humanum corpus assineret, & esse a pud Patrem in principio Deus Verbum, ad oinnes Sanctos, ad quos factus est sermo Dei, Enoch vice delicit, Noe, Abraham, Isaac, & Jacob, & postea Moysen, & cunctos Prophetas, quos Scriptura commemorat, sine additamento hominis, quem nequum assumperat, mediator tantummodo nuncupatur.“ Ubi S. Pater expressius distinguit inter verum mediatorem, quem seuestrem appellat, & mediatore in proprio dictum.

„ est dici, quod Christus mediator est similis utriusque extremo; scilicet Deo, & homini, in quantum Dens, & in quantum homo, quia medium debet habere aliquid de utroque extremorum, & haec sunt, homo, & Dens. Sed quia medium est distinctum ab utroque extremonum, & Filius non est aliud Deus a Patre, ideo iesus est dicendum, quod mediator est secundum quod homo; subsistens tamen in supposito divino, a quo habuit, in potuerit dare remissionem semetipsum pro omnibus; ut ibidem dicit Apostolus; Angelicus autem explicat: Pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter; quia pretium sanguinis ejus est sufficiens ad salutem omnium, sed non habet efficaciam nisi in electis propter impedimenturi.

297. Obj. secundo nonnulla testimonia S. Augustini, qui crebro insinuat, Christum Dominum duntaxat ut hominem, nostrum esse Mediatorem. Lib. IX. de Civit. Dei c. 15. Tom. VII. Non tamen, inquit, ob hoc mediator est, quia Verbum sed mediator, per quod homo. Item Lib. X. Confessionum cap. 45. Tom. I. Inquantum enim homo, intantum mediator: inquantum autem Verbum, non medius, quia aequalis Deo. Ulterius in Psalmum CII. Serin. V. n. 8. T. IV. Christus, inquit, Mediator inter hominem, & Deum, non quia Deus, sed quia homo: non quia Deus aequalis Patri; sed si aequalis Patri, non mediator.

298. Resp., haec facile conciliari posse cum iis, quae supra num. 292. ex eodem S. Patre attulimus, & quibus luculententer docet, Christum non secundum humanam naturam solam, sed prout haec in divina persona subsistebat, Patris satisficerisse, nostrumque factum esse mediatorem. Unde etiam in loco postremum laudato ita pertgit: „ Ut autem sit mediator, descendat a superiori ad inferiorem, ab aequalitate Patris: faciat, quod ait Apostolus; Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo. Fundat sanguinem suum, delect Chirographum &c.“

299. Objiciebat tertio Stancarus auctoritatem Scholasticorum, quam magnificare tunc non praetermittebat, in aliis postea circumstantiis exemplo nostrum Gregalium contempturus; scilicet Magistri sententiarum, & Savet. Thomæ, & Bonaventurae; qui diserte asserunt Christum esse nostrum Mediatorem, secundum humanitatem, non vero secundum divinitatem, quia nemo potest esse Mediator sui ipsius; Christus autem secundum divinitatem est unus, idemque cum Patre.

300. Resp., Stancarum minime fuisse assecutum mentem istorum Theologiarum scholasticarum, qui dum docent, Christum nostrum esse Mediatorem secundum humanam naturam, nullo modo excludunt consortium divinæ naturæ in Christo, ex qua omnis gratiarum copia in ejusdem Christi humanitatem dimanabat. Audiatur nomine omnium S. Thomas 5. P. q. 26. art. 2. ad 1. ubi inquit:

Gazzaniga Theol. Tom. V.

Si subtrahatur divina natura a Christo, subtraheretur per consequens ab eo singularis plenitudo gratiarum, quæ convenit ei, inquantum est unigenitus a Patre, ut dicitur Joaq. I. Ex qua qualem plenitudine habet, ut sit super omnes homines constitutus, & propinquius ad Deum accelerans. Dicatur ergo Christus Redemptor, & Medicator hominum, ut homo, & secundum humanam naturam; quia ab hac prodierunt omnes illæ passiones, orationes, alicue operationes, quibus Christus nos redemit, & perpetuo interpellat pro nobis ad dexteram Patris. Sed non excluditur omnino natura divina, ex qua oriebatur plenitudo gratiarum, & multo minus persona divina, in qua subsistebat humana natura, & a qua dignitas, & pretium infinitum satisfactionis Christi desumti debet. Dicatur itaque Christus verissime medicator, secundum quod homo, ut loquitur S. Thomas, non autem addatur aliqua particula restrictiva, aut exclusiva solum, duntaxat, aut tantummodo, ut falso contendebat Stancarus.

301. Dices. Persona non influit in actiones; sed solum natura: ergo si Christus non nisi per naturam humanam eliciebat operationes Medicatoris, nonnihi secundum eamdem naturam humanam, divina natura & persona omnino seclusa, potest dici noster Medicator.

302. Resp., personam non influere quidem physique in actiones, seu ut principium quo; influere tamen moraliter, seu ut principium quod, ut jam saepe dictum est. Quonobrem ex dignitate personæ omnes actiones Christi valorem, & pretium suum infinitum desumebant. Unde S. Augustinus in Euchiridio cap. 108. Tom. VI. Neque, ait, per ipsum liberarentur unum Medicatorem Dei, & hominum, nisi esset & Deus.

303. Colliges ex hactenus dictis, primo veram esse; & omnino probandam eam propositionem: Christus, ut homo, est noster Medicator: tum quia frequenter fuit a Patribus, & a Principibus Theologiarum scholasticarum Petro Lombardo, S. Thoma, S. Bonaventura, aliisque Theologis usurpatæ: tum quia absolute prolata non excludit unionem cum natura divina, & subsistentiam humanitatis in divino supposito; tum denique quia non aliud exprimit, nisi operationes suas, quibus Christus factus est noster Redemptor, & Medicator, ab ipso natura humana prodiisse.

304. Colliges secundo, admittendam non esse aliam propositionem: Christus, prout Deus, est noster Medicator, quia absolute prolata in sensu obvio significat, Verbum divinum in natura sua propria passum, mortuum, & orasse pro nobis, quæ sunt præcipua Medicotoris officia; & quæ non nisi secundum humanitatem præstari Christo potuerunt: cum etiam quia Christus, ut Deus est aeterno Patri coæqualis, eique consubstantialis.

CAPUT VIII.

De Christi Sacerdotio.

505. **Sanctus Thomas** 5. P. quæst. 22. plura querit de Christi Sacerdotio, quæ omnino præterire piaculum esset. Et primo certissimum haberi debet, eidem Domino nostro & nomen & officium Sacerdotis convenire, David Propheta de eo prædicente Psalmo CIX.: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*; quem Psalmum ad se pertinere Christus ipse declaravit apud Matth. XXII. 43. seq. & eo quidem successu, ut Pharisæi, quamquam cavillosi, & maligni, nihil prouersus respondere potuerunt. Etiam S. Paulus ea verba de Christo intelligenda esse declaravit, inquiens in epist. ad Hebræos cap. V. 5. & sequent. *Christus non semetipsum clarificavit*, ut Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Quemadmodum & in alio loco dicit: *Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*. Idemque sæpius repetit, præsertim toto cap. VII. ejusdem epistolæ, ut nihil disertius desiderari possit.

506. Hoc sacerdotale officium Christo Domino proprie convenire ita probat Angelicus laud. q. 21. art. 1. inquiens: „Proprie officium Sacerdotis est esse mediatorem inter Deum & populum, in quantum scilicet divina populo tradit, unde dicitur Sacerdos, quasi *sacra dans*, secundum illud Malachiæ II. 7. *Legem requirent ex ore ejus*, scilicet Sacerdotis. Et iterum inquantum preces populi Deo offert, & pro eortin peccatis Deo aliquiliter satisfacit; unde Apostolus dicit ad Hebr. V. 1.: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constitutus in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis*. Hoc autem maxime convenit Christo; nam per ipsum divina dona hominibus sunt collata, secundum illud 2. Petri I. 4. *Per quem, scilicet Christum, maxima & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ*. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliavit, secundum illud ad Coloss. I. 16. *In ipso, scilicet*

„cet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia. Unde Christo maxime convenit esse Sacerdotem.“ Quæres primo, an Christi Sacerdotium fuerit Leviticum?

507. Resp. negative: fuit enim secundum ordinem Melchisedech; ut S. Paulus probat toto cap. IV. epist. ad Hebræos. Ut autem S. Thomas scientie observat hic art. 6., legale Levitarum sacerdotium fuit figura Sacerdotii Christi, atque ab eo multum deficiens; tum quia Sacerdotium legale non mundabat peccata; tum etiam quia non erat æternum, sicut Sacerdotium Christi. Hæc porro excellentia Sacerdotii Christi supra Sacerdotium Leviticum fuit figurata in Sacerdotio Melchisedech, Regis Salem, qui obviauit Abrahæ regresso a cæle Regum, & benedixit ei. Abraham vero decimas eidem Melchisedech dedit; unde Apostolus ipsius Melchisedech dignitatem colligit, inquiens vers. 4.: *Intuemini, quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*. Ex quo autem Abraham decimas obtulerit Melchisedech, infert idem Apostolus v. 9., etiam Levi, qui erat in lumbis Abraham, fuisse decimatum. Ex quibus manifestum fit, Sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech esse multo excellentius Sacerdotio Levitico.

508. Etiam notatu dignum est, Melchisedech obtulisse sacrificium panis, & vini, quo præfigurabatur Sacrificium, quod Christus Sacerdos obtulit in ultima cœna, donans Discipulis corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis, & vini (a).

Quæres secundo, quomodo intelligatur, Sacerdotium Christi esse æternum?

509. Ratio dubitandi nascitur ex eo, quia post finem mundi nulla erunt peccata, pro quibus expiandis Christus debeat Sacerdotis munere fungi. Sed hoc non obstante certum est, Sacerdotium Christi futurum æternum, Scriptura sacra testante: *Tu es Sacerdos in æternum*. Ut autem hoc declaretur

510. S. Thomas in art. 5. observat, „in officio Sacerdotis duo posse considerari: primo qui dem ipsam oblationem sacrificii; secundo ipsam sacrificii consummationem, quæ quidem consistit in hoc, quod illis, pro quibus sacrificium offertur, finem sacrificii consequantur. Finis

„au-

(a) Longum nimis esset, hic ea colligere, quæ de Melchisedech, ejusque Sacrificio panis, & vini ab eruditis disputantur. Consulni potest Natalis Alexander in Hist. Vet. Test. Tom. I. Dissert. III. in III. mundi aeraem, ubi primo contra Hæreticos dictos Melchisedechianos (de quibus S. Augustinus de Hæresibus n. 34.) probat, Melchisedechum non fuisse virtutem aliquam colestrem, aut Spiritum sanctum: secundo non fuisse aliquem Angelum, qui humana specie Abrahamo apparuerit, ut putavit Origenes: tertio non fuisse ipsum unigenitum Filium Dei, qui in carne ad tempus assumpta se Abrahamo videndum obtulerit; quam veterum nonnullorum opinionem jam obsoletam susci-

tare nisi sunt Petrus Molinæus Calvínista in Libro, quem inscripsit *Vatem*, & Petrus Cunæus Lib. III. De Republ. Hebræorum: quarto illum fuisse merum hominem, regem Salem, eumdeindeque Dei summi Sacerdotem, quemadmodum illum appellat S. Paulus ad Hebr. c. VII. 1.: *demum oblationem panis & vini & Melchisedecho factam*, non fuisse merum cibariorum militibus Abraham suppeditationem, sed oblationem sacram, figuram, & typum illius sacrificii, quod in pane, & vino Christus Dominus in postrema cœna instituit. Qua de re consulendus est etiam Dion Petavius Lib. XII. De Incarn. cap. 12. & seq.

„ autem sacrificii, quod Christus obtulit, non fuerunt bona temporalia, sed eterna, quae per eum mortem adipiscimur. Unde dicitur Hebr. IX. 11., quod Christus est assistens Pontifex futurorum bonorum, ratione ejus Christi Sacerdotium dicatur esse aeternum. Et haec quidem consummatio sacrificii Christi praesigatur in hoc ipso, quod Pontifex legalis senescal in anno cum sanguine hirci, & vituli intrabat in Sancta Sanctorum, ut dicitur Levit. XVI., cum tamen vitulum, & hircum non immolaret in Sanctis Sanctorum, sed extra. Et similiter Christus in Sancta Sanctorum, idest in ipsum cœlum intravit, & nobis viam paravit intrandi per virtutem sanguinis sui, quem pro nobis in terra effudit.“

511. Objectionem autem propositam ita diluit Angelicus ad 1. dicens, „ quod Sancti, qui erant in patria, non indigebant ulterius expiari per Sacerdotium Christi, sed expiati jam indigebunt consummari per ipsum Christum, a quo gloria eorum dependet. Unde dicitur Apoc. XXI. 25., quod claritas Dei illuminat eam, scilicet civitatem Sanctorum, & lucerna ejus est agnus.“ Tunc igitur Christus aeterno Patri exhibet seipsum in sacrificium, & Ecclesiam suam non habentem maculam, neque rugam.

Quæres tertio, utrum Christus sit Sacerdos secundum naturam divinam, an secundum naturam humanaam?

512. Resp., Christum esse Sacerdotem secundum humanam naturam, non tamen praescindendo a supposito divino, in quo subsistebat. Et primam partem sua infallibili auctoritate firmat Apostolus dicens Hebr. V. 1.: *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constitutus in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Unde etiam c. II. 9. idem Apostolus dicit, *Jesum modico minoratum fuisse ab Angelis propter passionem mortis, cui Christus non nisi ut homo obnoxius fuit.* Altera autem pars manifeste patet, tum quia nunquam humilitas fuit a divino supposito separata, tum etiam quia in Christi Sacerdotium dignitas infinita non aliunde, quam ex infinita persona Verbi dimanare poterat.

Quæres quarto, quænam fuerit hostia a Christo Sacerdote immolata?

513. Resp., Christum fuisse simul Sacerdotem, & hostiam, dicente Apostolo ad Ephes. V. 2.: *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.* Et rursus ad Hebr. IX. 14. *Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram &c.* Quamobrem recte S. Augustinus Lib. IV. de Trinit. cap. 14. T. VIII. *Unus, inquit, ipse erat, qui offerebat, & quod offerebat.* Et Lib. X. de Civitate Dei cap. 20. *Sacerdos ipse Christus offerens, ipse & oblatio*

cujus rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesie sacrificium.

514. Porro Angelicus Doctor, ut ostendat, Christum fuisse non solum Sacerdotem, sed etiam hostiam, primo ponit doctrinam traditam a S. Augustino in Libro X. de Civ. Dei cap. 5. scilicet *Omne sacrificium visible esse invisibilis sacrificii sacramentum, idest sacrum signum, unde infert, omne illud, quod Deo exhibetur ad hoc, quod spiritus hominis feratur in Deum, posse dici sacrificium, quo indiget homo propter tria. Primo ad remissionem peccati, dicente Apostolo ad Hebr. V. 1., ad Sacerdotem pertinere, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Secundo, ut homo in statu gratiae conservetur, semper Deo inhærens, in quo ejus pax & salus consistit: unde & in veteri Lege immolabatur hostia pacifica pro offerentium salute, ut habetur Levit. III. Tertio, ut spiritus hominis perfecte uniatur Deo, quod maxime erit in gloria, propterea in veteri Lege offerebatur holocaustum, quasi totum incensum, ut dicitur Levit. I.*

515. „ Haec autem, concludit Angelicus, per humanitatem Christi nobis provenient. Nam primo quidem nostra peccata deleta sunt, secundum illud Roman. IV. 25. *Traditus est propter delicta nostra.* Secundo gratiam nos salvantem per ipsum accipimus, secundum illud Hebr. V. 9. *Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternæ.* Tertio per ipsum perfectionem gloriæ adepti sumus, Hebr. X. 19. *Habemus fiduciam per sanguinem ejus in introitum sanctorum,* scilicet in gloriam cœlestem. Et ideo Christus, in quantum homo, non solum fuit Sacerdos, sed etiam hostia perfecta, simul existens hostia pro peccatis, & hostia pacifica, & holocaustum.“

516. Quainvis vero Christus non seipsum occiderit, dicitur tamen Sacerdos respectu sui ipsius, quia seipsum voluntarie, & libere tradidit, ut occideretur: *Oblatus est, quia ipse voluit Isaiae LIII. 7.* Et hac etiam ratione factus est hostia, quoniam ejus occisores nihil minus intenderint in ejus morte, quam Deo sacrificium offerre.

Quæres quinto, quinam fuerit divinæ hujus hostie a Christo immolata effectus?

517. Resp. primo, fuisse nostrorum peccatorum expiationem. Veruntamen duo in nostris peccatis distinguenda sunt, una cum Angelico Doctore 5. P. quæst. 22. art. 5., scilicet *maculam cu'pœ, & reatum penœ.* „ Macula quidem culpæ, inquit S. Praeceptor, deletur per gratiam, qua cor peccatoris convertitur in Deum, reatus autem penœ totaliter tollitur per hoc, quod homo Deo satisfacit. Utrumque autem horum effectus sit Sacerdotium Christi. Nam virtute ipsius gratia nobis datur, qua corda nostra convertuntur ad Deum.“

518. Respond. secundo, totum hujus sanctissimæ oblationis fructum nobis solis applicari, non au-

antem ipsi Christo, de quo dicit Apostolus ad Hebr. VII. 27. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.

519. Et sane, ut optime ratiocinatur S. Thomas 5. Part. quæst. 22. art. 4., Sacerdos constituitur medius inter Deum, & populum: ille autem indiget medio ad Deum, qui per seipsum accedere ad Deum non potest, sed de Christo dicitur Hebr. VII. 25. *Accedens per semetipsum ad Domum, semper vivens ad interpellandum pro nobis: non igitur Christus potuit pro seipso Deo sacrificium offerre.* Quæ veritas fuit in generali Ephesina Synodo definita contra Nestorium his verbis: *Si quis dicit, Christum pro se obtulisse oblationem, & non magis pro nobis solum (nei enim indiguit sacrificio, qui peccatum nescivit), anathema sit.*

520. Objiciuntur contra hanc doctrinam verba Apostoli ad Hebr. V. 6. & seq., qui postquam Iesu Christo illa adaptasset verba Ps. CLX. *Tu es Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ita subjicit: Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia (a).* Christus ergo etiam pro seipso sui sanguinis hostiam Deo obtulit.

521. Hæc Apostoli verba, quæ obscuriora videntur, ita exponit Angelicus 5. P. quæst. 21. art. 4. ad 1., ut significant, Jesum Christum, quamquam simpliciter loquendo non habuit pescatum, habuisse tamen similitudinem peccati in carnem & ideo dicendum est, inquit, quod ipse effectum Sacerdotii participaverit (non simpliciter) sed secundum quid, scilicet secundum passibilitatem carnis; unde signanter dicit (Apostolus): *Qui possit illum salvum facere a morte.*"

522. Eodem modo explicat hunc ipsum Apostoli locum idem Angelicus in Comment. Lect. I. referens illa verba *Cum clamore valido, & lacrymis ad orationem Jesu Christi in horto, & ad clamorem emissum in cruce Lucæ XXII., & Matth. XXVIII.* Sibi autem objicit, illum gemitum, & clamorem non fuisse a Deo Patre exauditum; cum tamen Paulus dicat ibidem, Christum fuisse exauditum pro sua reverentia. "Contra videtur, inquit S. Thomas, quod non fuit exauditus, primo præ se, quia non transivit calix ab ipso, quod tandem petebat. Item nec pro aliis, quia non fuit indulximus Judæis, quibus petebat indulgeri."

523. Cui objectioni ita respondet: "Dicendum est, quod Christus in omnibus, quæ voluit fieri, fuit exauditus; ipse autem secundum appetitum sensualitatis, & secundum voluntatem, inquantum est quidam appetitus naturalis, re-

, fugiebat mortem. Et quantum ad hoc orabat, ut ostenderet se verum hominem; sed voluntate consequente rationem deliberatam volebat moriri: unde dicit: *Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Item nolebat, quod ignoraretur omnibus, sed illis tantum, qui crediderunt; & multi postea conversi sunt."

524. Sed de Christi oratione ex professo agit S. Thomas 5. P. quæst. 21., ubi art. 4. quærit, *utrum oratio Christi semper fuerit exaudita?* Respondet autem: "Oratio est quodammodo inter pretativa voluntatis humanæ. Tunc ergo alicuius jus orantis exauditur oratio, quando ejus voluntas adimpletur. Voluntas autem simpliciter hominis est rationis voluntas: hoc enim absolu te volumus quod secundum deliberatam rationem nem volumus. Illud autem, quod volumus secundum motum voluntatis simplicis, quæ considerata ut natura, non simpliciter volumus, sed secundum quid; scilicet si aliud non obserstat, quod per deliberationem rationis inventatur. Unde talis voluntas magis est dicenda relleitas, quam absoluta voluntas, quia scilicet homo hoc vellet, si aliud non obserret. Secundum autem voluntatem rationis Christus nihil aliud voluit, nisi quod scivit Deum velle; & ideo omnis absoluta voluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformata & per consequens omnis ejus oratio fuit exaudita." Et hæc de Christi Sacerdotio sufficiant.

CAPUT IX.

De Christo Ecclesiæ capite.

525. Christum esse caput Ecclesiæ aperte testatur Apostolus ad Ephesios I. 22. de eodem dicens: *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius; vol ut S. Hieronymus ex græco-textu legit, super omnia Ecclesiam ὑπὲρ πάντα τὰ εκκλησία, quamquam Codices non desinhabentes ὑπὲρ πάντας εκκλησία; super omnem Ecclesiam.*

526. Nomine autem Ecclesiæ laudatus mox S. Hieronymus non solum comprehendit eos omnes homines, "qui in Ecclesia congregantur, tam sanctos videlicet, quam peccatores; sed etiam cult, Angelorum, cunctarumque virtutum, & rationabilium creaturarum Ecclesiam intelligi posse."

527. Hieronymum secutus est etiam Sanct. Augustinus, cuius illa præclara est sententia Serm. III. in Psalm. XXXVI. num. 4. Tom. IV.: "Caput nostrum Christus est; corpus capitis illius nos sumus. Numquid soli nos, & non etiam illi, qui fuerent ante nos? Omnes, qui ab i-

ni-

(a) S. Thomas Lect. I. in hunc locum reverentiam active sumit, nempe pro devotione quam Christus super omnes habebat ad Deum.

„ nitio sœculi fuerint justi, caput Christum habent. Illum enim venturum esse crediderunt, quem nos venisse jam credimus; & in ejus fidem & ipsi sanati sunt, iis enjus & nos, ut esset ipse totius capit civitatis Jerusalem, omnibus connumeratis fidelibus ab initio usque in finem Angelorum &c.“

328. Hanc sententiam adoptavit quoque S. Thomas, eamdemque 5. P. quæst. 8. art. 4. hac ratione confirmat: „ Ubi est unum corpus, necesse est ponere unum caput. Unum autem corpus similitudinirie dicitur una multitudo ordinata in unum, secundum distinctos actus, sive officia. Manifestum est autem, quod ad unum finem, qui est gloria divinae fruitionis, ordinantur & homines, & Angelii. Unde corpus Ecclesiæ mysticum non solum consistit ex hominibus, sed etiam ex Angelis. Totius autem hujus multitudo dinis Christus est caput: quia propinquus se habet ad Deum, & perfectius participat dona ipsius, non solum quam homines, sed etiam quam Angelii; & de ejus influentia non solum homines recipiunt, sed etiam Angelii; dicitur enim Ephes. I. 10. seq. constitutos a Deo super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sœculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecta sub pedibus ejus; & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. Et ideo Christus non solum est caput hominum, sed etiam Angelorum. Unde & Matt. IV. 11. legitor, quod accesserunt Angelii, & ministrabant ei.“

329. Neque vero obest, Ecclesiam esse Congregationem filiorum, Angelos autem non posse appellari filios; cum in ipsis, utpote comprehensoribus, non sit fides.

330. Non inquam id obest; respondet enim Aquinas in hoc art. 4. ad 2. „ quod Ecclesia secundum statum viæ est congregatio fidelium; sed secundum statum patricie est congregatio comprehendentium. Et ideo non solum fidelium, sed etiam comprehendentium (Christus) est ca-

put, utpote plenissime habens gratiam, & gloriam. Quæ S. Thomæ doctrina ita intelligenda est, ut diverso modo Christus influat in homines, ac in Angelos; nos enim a capite nostro Jesu Christo essentialiter gratiae, & glorie influimus recipimus, Angelii autem nonnisi accidentalem. Quamobrem ipse Angelicus Quæst. 59. art. 6. statutus in Christo judiciam potestate, quæ se extendit ad Angelos, dicit eos subesse judicio Christi, uno quidem modo, quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur ... Secundo quantum ad alia accidentalia præmissa bonorum Angelorum, quæ sunt gaudia, quæ habent de salute hominum, a quibus repleri vident sedes, unde fuerunt Angelii rebelles dejecti (a).“

331. Sed ut redeamus ad homines viatores, querit Angelicus art. 6., an solo Domino nostro Jesu Christo conveniat esse caput Ecclesiæ? Ita autem respondet: „ Caput in alia membra influit duplum, ceteri; uno modo quadam intrinsecò influxu, prout scilicet virtus motiva, & sensitiva a capite derivatur ad cetera membra; alio modo secundum quantum exteriorem gubernationem, prout scilicet secundum visum, & alios sensus, qui in capite radicantur, dirigunt homo in exterioribus actibus. Interior autem influxus gratiarum non est ab aliquo, nisi a solo Christo, cuius jus humanitas ex hoc, quod est divinitati communica, habet virtutem justificandi. Sed influxus in membra Ecclesiæ, quantum ad exteriorem gubernationem, potest aliis convenire; & secundum hoc aliqui possunt dici capita Ecclesiæ, secundum illud Amos VI. 1. Optimates capita populorum; differenter tamen a Christo. Primo quidem quantum ad hoc, quod Christus est caput omnium eorum, qui ad Ecclesiam pertinent, secundum omnem locum, & tempus, & statum; alii autem homines dicuntur capita secundum quædam specialia loca, sicut Episcopii suarum Ecclesiarum; vel etiam secundum determinatum tempus, sicut Papa est caput totius Ecclesiæ, scilicet tempore sui Pontificatus; & secundum determinatum statum, prout scilicet cet

(a) Locus hic est opportunitus commeinorandi viri doctissimi Florio Ecclesiæ Metropol. Utinensis Praepositi felicem Divinationem de vexatissimo illo S. Justini testimonio in Apol. I. (quæ olim secunda dicebatur) num. 6., ubi S. Martyr calumniam atheisini Christianis impactans his verbis dispungit: „ Atque a theos nos quidem esse confitemur, si de opinatis hujusmodi diis agatur (quales erant Dii Gentilium); secus vero, si de verissimo illo & justitiae, ac tenperantiae, ac ceterarum virtutum Patre, nulla ad mixta vitiostitate, Deo. Sed eum, & Filium, qui ab eo venit, ac nos ista docent, & ceterorum, qui illum assectantur, eique assimilati sunt, honorum Angelorum exercitum, & Spiritum propheticum colimus, & adoramus (σεβόμεθα προσκυνετο), ratione, & veritate venerantes. “ P. Prudentius Marianus S. Justini Operum editor in Praefat. P. II. cap. 4. ea verba ita ad orthodoxum sensum reducere conatus

est, ut prima vox σεβόμεθα colimus referatur ad Angelos, quos colimus, ut Dei ministros; altera vero προσκυνετο adoramus referatur ad Dominum Jesum Christum, quem ut verum Deum adoramus. Qua quidem explicatione in toto est Catholica fides; sed illi, cum arbitraria videatur, lectoris animus omnino acquiescerre recusat. Landatus autem Florius hunc nodum sequat, putans viciatum esse locum, nec legendum, ut modo legitur σεβόμεθα προσκυνετο Angelorum exercitum, sed προσκυνετο αποτιτο Angelum Duce, neippe Christum Jesum; ut nulla proinde hic sit Angelorum cultus mentione. Hanc suam interpretationem, si minus auctoritate Codicium, saltem non contempnendis conjecturis viteruditissimis corroborat, enjus Divinationem Bononiensem typis an. 1779. excusam, ac celeberrimo D. Joan. Chrysostomo Troubellio Casanoricam Regulam Congregationis Rhenanæ splendidissimo astro dicam, legendam consulimus.

„ et sunt in statu viatoris. *Alio modo*, quia Christus est caput Ecclesiae propria virtute, & auctoritate: alii vero dicuntur capita, in quantum vicem gerunt Christi, secundum illud 2. ad Corinth. II. 10. *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi;* & secundum illud ibidem Cap. V. 20. *Pro Christo ergo legatione fungimus, tumquam Deo exhortante per nos.* “ Atque haec ex nostro S. Praeceptore delibasse sufficiat, quem non sine fructu de his uberiori agentem quisque legere poterit.

552. Unum tamen addendum, quod S. Doctor habet in art. 5., ubi probat, Christum esse caput omnium hominum primo ex iis S. Pauli verbis epist. prima ad Timoth. IV. 10. *Qui est salvator omnium hominum, maxime filielum; & ex aliis similibus 1. Joan. II. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non mundi.* Ex quibus ita insert: „ *Salvare autem homines, & propitiacionem esse pro peccatis eorum competit Christo, secundum quod est caput: ergo Christus est caput omnium hominum.* “

553. Postea autem idem Angelicus enumerat diversos gradus, secundum quos Christus est caput omnium hominum. *Primo enim & principaliter est caput eorum, qui actu uniuersit sibi per gloriam: secundo eorum, qui actu uniuert sibi per charitatem: tertio eorum, qui actu uniuert sibi per fidem: quarto vero eorum, qui sibi uniuert solum in potentia nondum redacta ad actum, quae tamen est reducenda secundum divinam prædestinationem: quinto vero eorum, qui in potentia sunt sibi uniti, quae nonnunquam reducetur ad actum; sicut homines in hoc mundo viventes, qui non sunt prædestinati; qui tamen ex hoc sæculo recedentes, tota liter desinunt esse membra Christi, quia jam nec sunt in potentia, ut Christo uniantur.* “

CAPUT X.

De Gratia animæ Christi.

554. Ex iis, quæ S. Thomas 5. Part. quæst. 7. disputat, de gratiæ donis animæ Christi uberrime collatis nos brevitatis causa nonnisi ea seligemus, quæ magis necessaria, aut utiliora videbuntur; ac primo quidem ostendendum est, fuisse animam Christi a primo suæ creationis instanti gratia habituali ornata; in quam sententiam conspirat Theologorum omnium consensus: adeo ut quidam non iminerito eam ad fidem pertinere existimant. Hic autem sermo non est de gratia hypostaticæ unionis, de qua satis disseruimus supra, sed de gratia animæ Christi propria; quam plenissimam in eo fuisse ostendet sequens

PROPOSITIO.

Christi anima fuit plenitudine gratiæ in primo suæ creationis instanti exornata.

555. Id sacræ litteræ disertissime nos docent: dicitur enim Joan. I. 14. *Vidimus gloriam ejus: gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratiæ, & veritatis.* Et Apostolus ad Coloss. II. 9. in Christo dicit, *inhibitabit omnem plenitudinem divinitatis.* Quæ verba ita pulchre exponit S. Augustinus in epist. CLXXXVII., olim LVII. ad Dardanum num. 40.; ut interesse arbitremur inter caput, & membra cetera, quod in quolibet, quamvis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta, aut Apostolo quamvis divinitus habitet, non tamen sicut in capite, quod est Christus, omnis plenitudo divinitatis! *Nam & in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantus, quantus in capite, ubi prorsus omnis est quinquepartitus.*

556. Ratione etiam idipsum confirmat Angelicus; *primo propter unionem animæ Christi ad Verbum Dei; ex qua unione provenit gratiæ influxus; quanto autem aliquod receptivum propinquius est cause influenti, tanto abundantius recipit: secundo propter nobilitatem ejusdem animæ, cuius operationes oportebat propinquissime attingere ad Deum per cognitionem, & amorem, ad quod necesse est elevari rationalem creaturam per gratiam: tertio propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum. Christus enim inquantum homo est mediator Dei, & hominum; & ideo oportebat, ipsum habere gratiam etiam in alios redundantem, secundum illud Joann. I. 19. de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.*

557. Quomodo autem non obstante unione hypostatica, natura humana Christi fuerit gratiæ habitualis capax, explicat Angelicus art. 1. ad 1. inquiens: „ *Christus est verus Deus secundum personam & naturam divinam.* Sed quia cum unitate personæ remanet distinctio naturarum, anima Christi non est per suam essentiam divina, ideo oportet, quod fiat divina per participationem, quæ est secundum gratiam.“ Hinc est, quod sancti Patres bene multi illud Christi Domini Joan. XXII. 29. *Sanctifico meipsum de Christo intellexerunt, qui secundum naturam divinam sibi ipsi ut homini gratiam sanctificantem contulerit. Ego, explicat S. Athanasius Orat. II. cont. Arianos, qui Patris sum Verbum, ipse mihi homini facto Spiritum tribuo, & meipsum factum hominem illo sanctifico.*

558. Obj. primo. Gratia nobis est necessaria, tum ad bene operandum, tum etiam ad consequendam vitam æternam: sed in Christo ex neutro capite erat necessitas gratiæ, ipsi enim propter unio-

nionem cum Verbo aderat plena bene operandi facultas, & vita æterna jure hæreditario ei debet batur: ergo &c.

539. Resp. S. Thomas ad 2., Christum, in quantum est Verbum Dei, habuisse facultatem omnia bene operandi operatione divina. Sed quia præter operationem divinam alia erat in ipso operatio humana, oportuit, in eo esse habitualem gratiam, per quam hujusmodi operatio humana esset perfecta. Similiter etiam Christo, in quantum est Filius naturalis Dei, debetur æterna hæreditas, quæ est ipsa beatitudo increata, per increatum actum cognitionis, & amoris Dei. Sed cum anima Christi non sit capax hujusmodi actus increati; oportebat, ut elevaretur ad cognoscendum, & amandum Deum per actum creatum, qui habetur per gratiam.

540. Obj. secundo. Humana Christi natura non erat nisi instrumentum divinitatis, ut Damascenus eam appellat Lib. III. de fide orthod. capit. 15.; sed instrumentum non indiget aliquo habitu ad proprias suas operationes; habitus enim solum convenit principali agenti: ergo in Christi anima nulla fuit necessaria habitualis gratia.

541. Resp., humanitatem Christi fuisse instrumentum divinitatis, non inanime, quod nullo modo agit, sed solum agitor; sed instrumentum anima rationali præditum, quod proinde ita agitur, quod etiam agit; ut S. Doctor loquitur hic ad 3. Vide sup. num. 685.

542. Obj. tertio. Gratia operans est illa, per quam justificatur impius, ut ex S. Augustino docet Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 111. art. 2. hæc autem locum in Christo habere non potuit, in quo nullum unquam fuit peccatum: ergo &c.

543. Resp. cum S. Thoma hac quæst. 7. art. 9. ad 2., quod ad gratiam operantem per se pertinet facere justum; sed quod justum faciat ex impi, hoc accidit ei ex parte subjecti, in quo peccatum invenitur. Anima igitur Christi justificata est per gratiam operantem, in quantum per eam facta est justa, & sancta a principio suæ conceptionis, non quod ante fuerit peccatrix, aut etiam non justa "(a)".

544. Ceterum in hac veritate confitenda, mire Sancti Patres inter se consentiunt, quorum aliqui bene notant, plenitudinem gratiae ideo Christum ut hominem accepisse, quia eam ut Deus sibi ipsi dedit. Ipse est enim, inquit Fulgentius in resp. ad 3. Ferrandi interrogat., qui dat (Spiritu), ipse est, qui accipit: Et quia potens est ad mensuram dare, ideo non potuit ad mensuram accipere. In forma enim Dei manens, Spir-

ritum dat; formam servi accipiens, Spiritum accipit; sed quia ipse ad mensuram dat, ideo non ad mensuram accipit. Ad mensuram quippe dat multis filiis; sed non ad mensuram accepit unicus Filius; quia sic est verus homo, ut sit verus Deus. Et re ipsa tantam animæ Christi dari gratiam congruebat, quantum capere posset maximam.

Quæres primo, an hæc plenitudo gratiæ, quæ ponitur in Christo, significet gratiam infinitam?

545. Negat S. Thomas hac qu. 7. art. 11. quia, ut dicitur Sap. XI. 21., Deus omnia in numero, pondere, & mensura dispositus. Pro majori autem quæstionis dilucidatione observat, duplice in Christo gratiam distingui. Una enim est gratia unionis personalis cum natura divina; & hanc gratiam constat esse infinitam. Alia vero est gratia habitualis, quæ iterum potest duplice considerari: uno modo, prout est quoddam ens; & sic oportet, gratiam animæ Christi esse finitam, neque enim anima Christi capax erat entis infiniti. Alio modo potest considerari gratiam secundum suam propriam rationem; & sic gratia Christi potest dici infinita; quia scilicet habet quidquid potest pertinere ad rationem gratiæ, & non datur ei secundum aliquam certam mensuram id, quod ad rationem gratiæ pertinet. Sicut si dicamus, lucem solis esse infinitam, non quidem secundum suum esse, sed secundum rationem lucis, quia habet quidquid ad rationem lucis pertinere potest.

546. Quamvis autem gratia animæ Christi non fuerit infinita, ut mox explicatum est, vere tamen docet S. Thomas art. 22., eam non patuisse augeri, neque ex parte ipsius gratiæ, neque ex parte subjecti eamdem recipientis. Non ex parte ipsius gratiæ; cum enim finis gratiæ sit unio creature rationalis ad Deum, non possit autem esse, aut intelligi major unio creature rationalis ad Deum, quam quæ est in persona, ideo gratia Christi pertinet ad summam mensuram gratiæ. Neque augeri potest ex parte subjecti, quia Christus secundum quod homo, a primo instanti suæ conceptionis fuit verus, & plenus comprehensor: unde non potuit in eo esse gratiæ augmentum, sicut nec in aliis beatis, quorum gratia augeri non potest, quia sunt in termino. Alia est ratio hominum, qui sunt pure viatores; in iis enim gratia potest augeri, & ex parte formæ, quia non attingant summum gratiæ gradum; & ex parte subjecti, quia non sunt pervenerunt ad terminum.

547. Hinc patet, impiam, & execrabilem fuisse illam Nestorii doctrinam, Christum non nisi paucatim crescente ætate, ac virtutum progressu ad

gra-

(a) S. Thomas in loco citato r. 2. gratiam operantem duplice intelligi posse docet, uno modo divinum auxilium, quod nos movet ad bene volendum, & agendum; quo sensu communiter sumitur gratia operans: alio modo habitualis donum nobis divinitus inditum. Et de gratia habituali hoc sensu accepta ita concludit:

„ Sic igitur habitualis gratia, inquantum animum sanit, vel justificat, sive gratiam Deo facit, dicitur gratia operans; inquantum vero est principium operis meritorii, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans. „ Sed de his in Torno proxime sequenti.

gratiæ plenitudinem pervenisse (a); tum etiam aliorum, qui dixerunt, tunc solum gratiæ plenitudinem Christum consecutum fuisse, quando in Jordane baptizatus fuit.

548. Hos errores refellit Sanctus Augustinus Lib. XV. de Trinit. cap. 26., ubi explicans illa verba Petri Act. X. Quoniam unxit eum Deus Spiritu Sancto, „ Non utique, inquit, oleo visibili, „ sed dono gratiæ, quod visibili significatur un- „ guento, quo baptizatos ungit Ecclesia. Nec sa- „ ne tunc unctus est Christus Spiritu Sancto, „ quando super baptizatum velut columba descen- „ dit ... sed illa mystica, & visibili unctione tunc „ intelligendus est unctus, quando Verbum Dei „ caro factum est Absurdissimum est enim, „ ut credamus, eum, cum iam 30. esset anno- „ rum (ejus enim ætatis a Joanne baptizatus est) „ accepisse Spiritum Sanctum. “

549. Dices. Quid ergo significant ea verba Jo. Baptistæ Jo. 1. 52. Vidi Spiritum descendenteum quasi columbam de cælo, & mansit super eum? Spiritus Sanctus descendens, & manens in Christo nihil potest aliud significare, quam novum in Christo gratiæ sanctificantis augmentum. Subdit postea idem Baptista: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris Spiritum descendenteum, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto; quibus verbis indigitatur propheticum Isaiae oraculum XI. 2. Requiescat super eum Spiritus Domini. Unde etiam Lucæ IV. 1. dicitur: Jesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Jordane.

550. Resp. certe hoc loco minime illud significari, quod blasphemus Nestorius colligebat, tunc primum personam Verbi fuisse personæ Christi moraliter conjunctam, quando Spiritus Sanctus in figura columbae super ipsum in Jordane illapsus est. Hac igitur hæretica explicatione rejecta, potest alia quorundam Patrum adoptari, qui hunc Spiritus Sancti descensum, & hanc ejusdem mansionem super Christum intelligent vel de sensibili quadam renovatione illius sanctificationis, quæ in prima Christi conceptione facta jam fuerat, vel de confirmatione inueniuntur. Christo impositi prædicandi, atque docendi. Hoc postremum S. Hieronymus in Comment. ad cap. LXI. Isaiae ex eo confirmat, quod S. Lucas cap. IV. postquam exposuit historiam baptismatis Iesu Christi, & superatas ab eo dæmonis tentationes, statim incipiat lo-

qui de ipsius prædicationis ministerio, inquiens vers. 14. & seq.: Et regressus Jesus in virtute Spiritus in Galilæam docebat in Synagogis; & postea signanter memorat, explicatum a Jesu Christo, sibique ipsi adaptatum illum Isaiae locum LXI. Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me &c. „ Uctus est igitur, inquit Doctor maximus, Spiritu Sancto, ut annunciatet pauperibus &c. “ De Christi baptismo consulatur S. Thomas 5. P. quæst. 59.

Quæres secundo, utrum in Christo fuerint omnes virtutes?

551. Affirmat Angelicus hac q. 7. art. 2., id que probat hac evidenter ratione: „ Sicut gratia respicit essentialiam animæ, ita virtus respicit potentiam eius (quod antea probaverat 1. 2. q. 110. art. 3. & 4.). Unde oportet, quod sicut potentia animæ derivantur ab ejus essentia, ita virtutes sint quædam derivationes gratiæ. Quantum to autem aliquid principium est perfectius, tantum magis imprimet suos effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est, quod ex ipsa processerint virtutes ad perficiendum singulas potentias animæ, quantum ad omnes animæ actus; & ita Christus habuit omnes virtutes.“

552. Hæc tamen S. Thomæ doctrina restringenda est ad eas virtutes, quæ aliis Christi perfecti non repugnant. Quamobrem in art. 5. probat, in Christo non fuisse virtutem theologicam fidei, quia fidei objectum est res divina non visa; Christus autem a primo instanti suæ conceptionis plene vidit Deum per essentiam, unde fidei virtutem habere non potuit. Dicitur quidem Isaiae XI. 5. de Christo: Erit iustitia cingulum lumborum ejus, & fides cinctorum renum ejus. Sed per fidem ibi intelligitur veracitas, ut colligitur ex verbis præcedentibus: Judicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate; unde etiam LXX. Interpretes verterunt: ἡ δικαιασία τοῦ πλευράς & veritate accinctus latera; ne sciaret erret in judicio.

553. Similiter art. 4. Angelicus docet, virtutem spei non potuisse in Christo locum habere; quia de ratione spei est expectare id, quod non habetur. Spes autem prout virtus theologica est, habet pro objecto ipsum Deum, cuius fruitionem homo principaliter expectat. Sed Christus a primo

(a) Alardus Gazeus Cœnobita Vedastinus Ord. S. Benedicti in suis præclaris Comm. ad Opera Jo. Casianii ad c. 3. Libri I. *De Inc.* memorans blasphemiam illam Nestorii jactantiam: Non invideo Christo facto homini Dei, quia si colo, sic & ego, observat illam inde ortam fuisse, quod Hæresiarchi putaverit, Christum prius hominem fuisse, quam assumetur a Verbo; & studio, atque industria fuisse promeritum, ut Filius Dei diceretur. Quæ Nestorii doctrina hansta fuerat ex Pelagianorum latulenta fontibus, qui teste S.

Augustino *De Heres.* docere non verebantur, posse homines suis viribus ad perfectam ἀναπτυγμένην impec- cantiam pervenire. Unde colligit laud. Alardus maximum affinitatem inter duas hæreses Nestorianam, & Pelagianam. Ceterum obiter observamus Nestorii blasphemiam, antequam ab ipso proferretur, fuisse a S. Augustino damnata, qui in epist. 187. n. 40. Quis, inquit, tam sit sacrilegus, ut audeat affirmare, aliquam posse animam per meritum liberi arbitrii, ut alter sit Christus, efficere?

mo sive conceptionis exordio plena Dei visione heatus fuit, adeoque eam nec expectare, nec sperare poterat. „ Habuit tamen, subdit Angelicus, spem respectu aliorum, quae nondum erat adepitus; ... puta immortalitate & gloria corporis, nam poterat sperare. „ Et postea notat in resp. ad 2., quod spes, secundum quod est virtus theologica, non respicit beatitudinem corporis, sed beatitudinem animae, quae in divina fruitione consistit.

Quæres tertio, an in Christo, fuerint omnia dona Spiritus Sancti?

554. Ea in Christo fuisse Angelicus probat primo ex illis verbis Isaiae IV. 1. Apprehendent septem mulieres virum unum; quæ Sanctus Hieronymus in Comment. interpretatur de septem gratiis Spiritus Sancti juxta ea, quæ idem Prophetæ inferius dicit XI. 2. Requiescat super eum Spiritus Domini, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiarum & pietatis: & implebit eum Spiritus timoris Domini.

555. Et sane eum dona illa sint perfectiones quædam potentiarum animæ, prout nioventur a Spiritu Sancto, animæ Christi deesse non poterant, quæ perfectissime a Spiritu Sancto movebatur.

556. Aliqua difficultas subiicitur de dono timoris; neque enim Christus timere debebat sui a Deo separationem, vel punitionem propter peccatum, quod nullum in eo inveniri poterat. Sed hanc difficultatem diluit Angelicus observando, fuisse in Christo timorem Dei, „ non quidem secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam; neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpa; sed secundum quod respicit ipsam divinam eminentiam, prout sciens, licet anima Christi quodam affectu reverentia movebatur in Deum a Spiritu Sancto acta. Unde Heb. V. 7. dicitur, quod in omnibus existauditus est pro sua reverentia. Hunc enim affectum reverentiae ad Deum Christus, secundum quod homo, præ ceteris habuit pleniorum. Et ideo ei attribuit Scriptura plenitudinem timoris Domini.“ Ita S. Doctor q. 7. art. 6.

Quæres quarto, an Christus peccare potuerit, & gratiam amittere?

557. Resp., primo illud certissimum esse, Item Christum, qui Dan. IX. dictus est Sanctus Sanctorum, vel Sanctitas Sanctitatum, & Lu-

cæ I. 55. quod nasceretur ex te Sanctum, id est sanctitas ipsa, ut S. Bernardus explicat, nulla inquam peccati macula fuisse coquinatum, de qua Christi sanctitate nullus fuit tam perficetus frontis hereticus, qui dubitaverit. Immo Christus fidenter ipsos adversarios provocavit, dicens Jo. VIII. 46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Ille supervacaneum est, hanc veritatem concordissime ab omnibus agnoscit, & confessam testimonio communire (a). Vid. S. Thomas 5. P. q. 15. art. 1.

558. Certissimum patiter esse debet, nullum in Christo potuisse esse peccatum, scilicet prius propter unionem hypostaticam, qua natura humana Christi ita perficiebatur, & regebat a persona Verbi, ut si reipsa peccasset, peccatum ipsi personæ Verbi, quæ erat principium quod operacionum Christi, tribui debuisse, quod omnium absurdissimum esset. Cum autem hæc unio hypostatica fuerit indissolubilis, etiam impossibile fuit, Christum peccare; unde illud Tertulliani in Libro de anima. Solus Deus sine peccato, & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus (b).

559. Scotistæ quidem hanc Thomistatum rationem multis subtilitatibus enervare conantur: nobiscum tamen consentiant, Christum fuisse impeccabilem alia de causa, nempe propter visionem beatificam, qua anima Christi in ipso primo creationis instanti donata fuit. Quidquid autem sit de hac scholastica controversia, omnes plane Theologi Augustino subscrivunt de Christo dicenti Lib. II. de peccat. meritis, & remissione c. 11.: In cuius non tantum divinitate, sed nec in anima, nec in carne ullum potuit esse peccatum.

560. Obj. Jo. Clericus in suis adnotacionibus ad Petavii Lib. XI. c. 11. sub nomine adscritto Thomæ Alethini. Si Christus erat impeccabilis, quomodo potuit a diabolo tentari? Fuisse autem Christum tentatum ad similitudinem nostram, manifeste insinuat S. Paulus ad Hebr. li. 17. seq. dicens: Debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari. Nos autem non tentamur a diabolo, nisi quia possumus ei consentire, & pecare.

561. Resp. ex quo Christus Dominus paecus sit, se ad similitudinem nostram tentari a diabolo, intit-

(a) Pulchra sunt ea S. Bernardi verba Nom. IV. super missus est Tom. III. „ Attende queso, quam reverenter dixerit; Quod nasceretur ex te Sanctum. Ut quid enim ita simpliciter Sanctum, & absque additum tamen? Credo, quia non habuit, quid proprie, dignæ nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne cum sua anima unice Patris erat omnium. Si diceret Sanctus homo, vel Sanctus infans, quidquid tale ponret, parum sibi dixisse videbetur. Posuit ergo indefinite Sanctum, quia quidquid illud

Gazzaniga Theol. Tom. V.

„ sit, quod Virgo gennit, sanctam procul dubio, ac singulariter Sanctum fuit, & per Spiritus sanctificationem, & per Verbi assumptionem.“

(b) Hæc ratio probata fuit in Synodo VI. generali act. VIII. ubi dictum est: Quemadmodum corpus nostrum regitur, & ornatur, atque ordinatur ab intellectuali, & rationali anima nostra; ita in homine Christo tota hominis ejus conspersio ab ejusdem Verbi divinitate semper, & in omnibus mota, Deo mobilis fuit, secundum Nyssenum Gregorium. Sed de sincuitate animæ Christi percurritur, si lubet, copiosissimus Lud.

nine consequi ipsum potuisse temptationi succumbere, & peccare, ut nos succumbere, & peccare ex nostra fragilitate possumus. Hoc discrimen posuit ipse S. Paulus dicens c. IV. 15., Christum fuisse tentatum per omnia pro similitudine absque peccato; iles, ut Angelicus explicat Lect. III. in hunc locum, absque minimo motu peccati 1. Petri II. 22. Qui peccatum non fecit. Idem Angelicus in eadem Lect. inter Christi temptationes ea etiam multa mala enumerat, quae a Judæis passus est, non tamen eas internas temptationes in Christo admittit, quae in nobis a concupiscentia perduelli excitantur; cum in eo nullus fuerit fomes peccati, ut probat 5. P. q. 15. art. 2.

CAPUT XI.

De scientia animæ Christi.

362. Non loquimur hic de infinita illa scientia, qua Christus, prout Deus est, dicitur *omniscius*, quam perperam Lutherani quidam fuisse Christo, ut homini, una cum aliis attributis communicata contendant, a nobis jam refutati ubi egimus de communicatione idiomatum; sed de scientia finita, qua Christi anima fuit in sua creatione exornata. Hæc autem duplex est; alia nempe ex visione beatifica Dei promanans, qua Christus, ut comprehensor, res cognoscebat in ipso Deo clare viso; alia vero, quæ pertinebat ad perfectionem ipsius animæ Christi, & qua res in seipsis cognoscebat. Hæc etiam duplex est, una videlicet infusa animæ Christi in ejusdem creatione, altera acquisita, & experimentalis. Utramque in Christo ut homine ponere debemus (a): unde sit

PROPOSITIO.

Animæ Christi in primo suæ creationis instanti fuit perfectissima scientia, tum naturali, tum supernaturali exornata.

365. Prima nostræ propositionis pars probatur a S. Th. 3. P. q. 9. art. 1. tripli ratione. *Primo*, quia Verbum assumens humanam naturam perfectam, debuit etiam animam assumere debitam sibi perfectionibus instructam, inter quas perfections est scientia naturalis; alioquin si in Christo non fuisset nisi scientia divina, illius anima imperfectior esset animabus aliorum hominum.

(a) Thomassinus Lib. IV. *De Incarn.* primis septem Capitulo, in quibus nihil desiderandum ex S. Patribus reliquit.

(a) Scientiam beatam Christo denegarunt omnes illi Hæretici, qui prave de ejus divinitate senserunt, in quorum numero eminent Sociniani. Peculiariter tamen iste error tribuitur illis Eutychianis, qui Agnoetæ dicti sunt Sæc. VI. auctore Sectæ Theonisto, de quo le-

Secundo, quia frustra haberet Christus animam intellectivam, si non intelligeret secundum illam, quod pertinet ad scientiam creatam. *Tertio*, quia aliqua scientia creata pertinet ad ipsam animæ naturam, sumendo hic scientiam pro quacunque cognitione naturali. Fuit ergo in Christo præter scientiam divinam scientia aliqua creata; sicut præter voluntatem, & operationem divinam, in illo fuit etiam voluntas, & operatio humana, ut supra contra Monothelitas ostensum est. Quamobrem in Synodo VI. generali Act. IV. probata fuit epistola Sancti Agathonis Papæ, in qua anathema iis dicuntur, qui unam tantummodo scientiam in Christo admittebant.

564. Pergit ulterius S. Thomas, & art. 3. ostendit in Christi anima fuisse scientiam infusam; cum enim ut dictum est, Verbum divinum assumperit naturam humanam perfectam, debuit etiam animæ a se assumptæ „imprimere species intelligentibiles ad omnia, ad quæ intellectus possibilis est in potentia; sicut etiam per Verbum Dei impressæ sunt species intelligibiles menti angelicæ in principio creationis rerum, ut patet per Augustinum (Lib. II. de Genesi ad litt. cap. 8. Tom. III.). Et ideo sicut in Angeli gelis secundum enidem Augustinum (Lib. IV. de Gen. ad litt. c. 22.) ponitur duplex cognitione, una scilicet matutina, per quam cognoscunt res in Verbo; & alia vespertina, per quam cognoscunt res in propria natura per species sibi inditas; ita præter scientiam divinam, & intelligentiam, est in Christo scientia beata, qua cognoscit Verbum, & res in Verbo; & scientia infusa, sive indita, per quam cognoscit res in propria natura per species intelligibiles humanæ menti proportionatas.“ Vid., quæ de cognitione Angelorum matutina, & vespertina dicta sunt Tom. IV.

565. Prob. secunda propositionis pars ex iis Christi verbis Jo. VIII. 15., ubi loquens de suo aeterno Patre inquit: *Scio eum, & sermonem ejus servo;* dum enim subdit: *Sermonem ejus servo,* manifeste innuit, se loqui de sua humanitate, quæ sermones Dei servabat, & ipsius essentiam manifeste cognoscebat. Eruitur id ipsum ex Apostolo Paulo ad Coloss. II. 5. dicente: *In quo (scilicet Christo) sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae Dei:* non fuissent autem omnes, si scientia Beatorum Christo defuisse. De plenitudine scientie supernaturalis Christi fuerunt etiam Apostoli convicti; unde ei dicebant Joann. XVI. 50. *Nunc sci-*

gendas est Liberatus Diaconus in *Breviario* cap. 20. Istorum errorem confutavit Eulogius Alexandr. Patriarcha, ut videri potest apud Photinum in *Bibl. Cod. CCXX.*, & eo successu, ut S. Gregorius Magnus epist. 42. Lib. VIII. ad emm data ipsi sit gratulatus, inquiens: *Quia de doctrina vestra contra Hæreticos, qui dicuntur Agnoetæ, fuit valde, quod admiraremur; quod autem dispiuceret, non fuit.*

scimus, quic scis omnia... in hoc credimus, quia a Deo existi.

566. Per facile nobis esset plura Sancti. Patrum testimonia congerere, quæ diligentissimus Thomasinus toto Lib. VII. de Incarnat. colligit; præcipue autem Sancti Fulgentii, qui in *Iespons. ad Ferrandum Diaconum* probat, in Christo omnem scientiam fuisse ex unione hypostatica naturæ humanæ cum divina. *Non existimo, inquit, illi anima (Christi) in aliquo plenam divinitatis deesse notitiam, cuius una est persona cum Verbo.*

567. Sanct. autem Thomas art. 2. probat, fuisse in Christo, ut homine, scientiam Beatorum, quia homines per Christi humanitatem perducuntur ad finem æternæ beatitudinis, secundum illud Hebr. II. 10. *Decebat eum, propter quem omnia, qui multos filios in gloriam ad luxerat, auctorem salutis per passionem consummari;* unde ita insert: „Et ideo oportuit, quod cognitio beatæ in „Dei visione consistens excellentissime Christo ho- „mini conveniret: quia semper causam oportet „esse potiorem causato.“

568. Accedit omnium Theologorum suffraginum, qui Christum ab instanti conceptionis suæ Dei essentiam vidisse definiunt. *Quia conclusio, inquit Melchior Canus Lib. XII. de locis theol. cap. 13.* licet sola Theologorum auctoritate probaretur, satis firma habenda esset (a). Qui tamen insig- nis Theologus quamplurimis argumentis eamdem veritatem ibidem confirnat, & quæ opponuntur difficultates, eleganter juxta ac solide resolvit.

569. Obj. primo. Si Christus habuit scientiam divinam, qua omnia videbat in Verbo, erat in eo supervacuaea, & inutilis quæcumque scientia creatri; ut inutile esset lumen candelæ in plena luce meridiana; lux enim minor a majore luce obscuratur.

570. Respondet Angelicus quæst. 9. art. 1. ad 2. inquiens: „Si duo sunnum accipiuntur ejusdem ordinis, minus offuscatur per majus: sicut lumen solis offuscatur lumen candelæ, quorum utrumque accipitur in ordine illuminantis. Si vero accipiuntur duo lumina, ita quod majus sit in ordine illuminantis, & minus in ordine illuminati, minus lumen non offuscatur per majus, sed magis augetur, sicut lumen aeris per lumen solis; & hoc modo lumen scientiae non offuscatur, sed magis clarescit in anima Christi per lumen scientiarum divinarum, quæ est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; ut dicitur Joann. I. 9.“

571. Obj. secundo. Christus Dominus multa ignoravit: non ergo habuit scientiam infusam, & multo minus scientiam supernaturalem Beatorum. Prob. antec. Ignoravit diem iudicij; interrogatus

enim a Discipulis de die iudicij respondit Marci XIII. 52.: *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in celo, neque Filius, nisi Pater.* Vid. etiam Math. XXIV. 36.

572. Respondet S. Thomas quæst. 10. art. 2. ad 1.: „Dicitur (Christus) nescire diem, & horam iudicij, quia non facit scire; interrogatus enim ab Apostolis, hoc eis noluit revelare; sicut & contrario legitur Genes. XXII. 12. *Nunc cognovi, quo timeas Deum;* idest nunc cognoscere te feci. Dicitur autem Pater scire, quia hujusmodi cognitionem tradidit Filio: unde de in hoc ipso, quod dicitur, nisi Pater, datur intelligi, quod Filius cognoscit; & non solum quantum ad divinam naturam, sed etiam quantum ad humanam; quia ut Chrysostomus argumentatur (Hom. LXXXVIII. in Matt.) si Christo homini datum est, ut sciat, qualiter operat judicare, quod est majus, multo magis datum est ei scire, quod minus est, scilicet tempus iudicij.“ Hanc ipsam verborum Jesu Christi explicationem tradidit S. Augustinus Serm. I. in Psalm. 56. inquiens: *Quia Dominus noster Jesus Christus Magister nobis missus est, etiam Filium hominis dixit, nescire illam diem, quia in magisterio ejus non erat, ut per eum sciretur a nobis.*

573. „Origenes tamen, prosequitur Angelicus (Tract. XXX. in Matth.), exponit de Christo secundum corpus ejus, quod est Ecclesia, quæ hoc tempus ignorat. Quidam autem dicunt, hoc esse intelligendum de Filio Dei adoptivo, non de Filio naturali.“ Recol. quæ diximus T. III.

574. Eulogius disputans contra Agnoetas alias assert hujus textus explicaciones, & illam præcipue S. Gregorii Theologi, nempe Nazianzeni, qui Christum dicit scivisse diem iudicij, ut Deum, nescivisse autem ut hominem; scilicet ut ipse Eulogius explicat, *Christi humanitati, ut simplici, & puræ humanitatis naturæ, consideratæ præcise secundum ea, quæ a seipsa habet, adscribi poterit ignorantia.*

575. Dices. Multa alia ignoravit Christus. Nam primo non novit secreta cordium, ut colligitur ex Matth. IX. 2. & cap. XVI. 15. seq. interrogabat Discipulos suos: *Quem dicunt homines esse Filium hominis? ... Vos autem quem me esse dicitis?* Ignoravit quoque, quot panes Apostoli haberent, Matth. XV. 55.: & ubi positus fuisset Lazarus, Joann. XI. 24.; & alia nonnulla, quæ studiis collegit Calvinus in Commer. ad cap. II. Lucæ.

576. Resp., si ex hujusmodi interrogationibus deberet interri Christi ignorantia, non absimiliter liceret eandem ignorantiam tribnere Deo; Deus

e-

(a) Nonnisi enim pauci dissentiant, ut Calvinus ad cap. II. Lucæ, quem sequitur Bucerius. Grotius in cap. XIII. Marci solum post resurrectionem tuisse Christo omnem scientiam, & potestate datam putavit. Erasmus dubius & anceps fuisse videatur. Sed isti nec numero nec auctoritate tantum silent; ut possint communis aliorum orthodoxorum concordie aliquod determinatum afferre.

enim ipse Genes. III. interrogavit: *Adam ubi es?* Et cap. XVIII. 21. *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Porro Christum non ignorasse internas hominum cogitationes, liquet ex ipso cap. IX. Matth. 4., ubi dicitur: *Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitat mala in cordibus vestris? Unde etiam S. Petrus Christo interroganti, an eum amaret? fiderent respondit: Tu scis, Domine, quia amo te, Joann. XXI. 15. seq.* Nec operæ pretium videtur in aliis textibus objectis, vel similibus, quæ objici possunt, bonas horas consumeare, cum facile quisque videat, hoc non ignorasse Christum, sed solum non semper voluisse infinitam suam omnium rerum cognitionem in omnibus circumstantiis, & locis patefacere.

577. Dices secundo. Sancti Patres non dubitabant plurimi rerum ignorantium Christo ut homini tribuere; ut S. Athanasius in fine Libri ad Serapionem, Basilius in epist. 591. ad Amphiphonum, Gregorius Nazianzenus Orat. 55., Cyrillus Alexandrinus in Libro XXII. *Thesauri;* ex latinis autem Patribus. Sanctus Hilarius Lib. IX. de Trinitate, & Sanctus Fulgentius Lib. I. ad Transiundum cap. 7. Hinc Leontius in suo Libro de Sectis Actor. 5. ita fidenter scribit: *Sciendum est; quod multi Patrum, imino fere omnes, videntur dicere, Christum ignorasse; nam si per omnia dicitur nobis consubstantialis, nos autem ignoramus aliqua, & ipse aliqua ignoravit.*

578. Resp. cum Eulogio apud Photium Cod. CCXXX., Sanctos Patres, qui ignorantium in Christo, ut homine, admiserunt, non id tradidisse ut dogma fidei, sed quadam veluti concessione, ut Arianorum objectiones eluderent, quia omnia, quæ in Christo erant humana, ad ejus divinitatem referebant, ut inde concluderent, eandem divinitatem non esse veram, & propriam, sed inferioris ordinis. Addit insuper, fortasse eos Patres figurare, seu metaphorice fuisse locutos.

579. Leontii vero auctoritas tanta non est, ut illi sine testibus credere debeamus, nisi velimus dicere, eos Sanctos Patres voluisse tantummodo Christum nonnulla ignorasse ex vi naturæ humanae, quæ ex seipso non exigebat cognitionem omnium rerum, quam Christus habuit per scientiam infusam, & beatificam visionem.

580. Obj. secundo illa verba apud Lucam cap. II. 52. *Jesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & apud homines:* non ergo omnia in primo suæ conceptionis instanti cognovit.

581. Resp. cum S. Thoma 5. Part. quæst. 7. art. 12. ad 5. ita dicente: „In sapientia, & gratia aliquis potest proficere dupliciter: uno modo secundum ipsos habitus sapientiae, & gratiae augmentatos; & sic Christus in eis non proficiebat: alio modo secundum effectus, inquantum scilicet aliquis sapientiora, & virtuosiora opera-

, facit; & sic Christus proficiebat sapientia, & gratia, sicut & ætate; quia secundum processum ætatis perfectiora opera faciebat, ut se veniam hominem demonstraret, & in his, quæ sunt ad Deum, & in his, quæ sunt ad homines. „Et idem Angelicus in qu. 12. art. 2. loquens de scientia Christi acquisita, docet, hac augeri potuisse secundum effectum, quia scilicet secundum augmentum ætatis operu majora faciebat, quæ maiorem scientiam, & gratiam demonstrabant. Negat tamen ibidem Angelicus, in Christo aucto-fuisse habitus scientiae infusa, aut gratiae. Consult. totus articulus.

582. Profecto de scientia hao experimentali intelligenda sunt ea Christi verba Joan. V. 20. *Pater diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit, & majora his demonstrabit ei opera,* ut vos miremini. Nimirum scientia experimentali Patris operationes Christus cognoscet, prout ab ipso fiebant; quamquam scientia infusa, & multo magis scientia beata jam antea easdem cognovisset.

583. Obj. tertio. Non potest esse cum summo gaudio summa tristitia conjuncta; at qui videt Deum, maxime gaudet; Christus vero maxime tristatus est: non ergo Deum videbat; ac proinde scientiam Beatorum non habuit.

584. Resp. cum Melch. Gano Lib. XII. de loc. theol. cap. 15. „nihil obstat, car non per potentiam supernaturalem, & gaudium summum, & summa tristitia in eodem subiecto fuerint: tum quia nec proprie contraria erant, cum oppositio debeat fieri circa idem, ut Div. Thom. mas. sæpe sumit: tum quia, quod præter naturæ ordinem a Deo fit, id in naturæ leges referre velle, stultum est. Miraculum fuit quod idem homo esset & viator, & comprehensor: miraculum, quod a gloria animæ nihil derivatur ad corpus: miraculum, quod a superiorissimo gudio potentia nihil solatii in inferiores redundaret; miraculum, quod inferioribus perturbatis, nec superiores turbarentur, nec a sua perpetua operatione cessarent, nec remitterent operis, nec quietem, & delectationem vel ex minima parte resoluerent. Inter haec miracula propter mysterium nostræ redemptiois splenduum, quamquam voluntas Deo viso fruebatur, suscepit tamen sponte tristitiam, quantam maximam, capere potuit: potuit autem capere tantam, quam sit maxima esse in rerum natura poterat.“

Quæres, au anima Christi in Verbo cognoverit; omnia?

585. Respondet Angelicus quæst. 10. art. 2., quemlibet Beatum cognoscere in Verbo tanto plura, quanto perfectius videt Verbum; nulli tamen intellectui creato deesse, quin cognoscat in Verbo omnia ea, quæ ad ipsum spectant. „Ad Christum autem, & ad ejus dignitatem spectant quodammodo omnia, inquantum ei subjecta sunt omnia. Ipse etiam est omnium judex constitu-

„ *tus a Deo, quia filius hominis est, ut dicitur Joann. V. 27.*, & ideo anima Christi in Verbo cognoscit omnia existentia, secundum quodcumque tempus, & etiam hominum cogitatus, quem est judex: ita quod de eo dicitur Iohann. II. 25. *Ipse enim sciebat, quid esset in homine, ne, possit intelligi non solum ad scientiam diuinam, sed etiam quantum ad scientiam animae eius, quam habet in Verbo.* “

586. Prosequitur S. Doctor, ostendens non omnia ab anima Christi cognosci, quae sunt in sola potentia divina: „ *hoc enim esset comprehendere omnia, quae Deus potest facere; quod est, set comprehendere divinam virtutem, & per consequens divinam essentiam: virtus enim qualibet cognoscitur per cognitionem omnium, in quae potest. Quædam vero sunt non solum in potentia divina, sed etiam in potentia creaturaræ; & hujusmodi omnia scit anima Christi in Verbo; comprehendit enim in Verbo omnis creaturaræ essentiam, & per consequens potentiam, & virtutem, & omnia, quae sunt in potentia creaturaræ.* “

Quæres secundo, utrum anima Christi Deum comprehenderit?

587. Negant communiter Theologi una cum S. Thoma qu. 10. art. 1.; cuius hoc est ratio: „ *Sic facta est unio naturarum in persona Christi, ut proprietas utriusque naturæ inconclusa perinans serit; ita scilicet, quod *increatum manserit increatum, & creatum manserit intra limites creaturaræ*, ut Damascenus dicit in III. Lib. de fide orthod. cap. 5. Est autem impossibile, quod aliqua creatura comprehendat divinam essentiam, eo quod infinitum non comprehenditur a finito. Et ideo dicendum, quod anima Christi nullo modo comprehendit divinam essentiam (a).* “

588. Notat tamen Sanctus Thomas in art. 4., animam Christi vidiisse divinam essentiam multo clarius, & perfectius, quam quilibet alius Beatus: anima enim Christi propinquius conjungitur Verbo, quam quævis alia creatura; & ideo plenius recipit influxum illius luminis, in quo Deus videtur.

CAPUT XII.

De Christi adoratione.

589. Adoratio definiri potest ex S. Thoma 2. qu. 84. art. 1. *Reverentia ejus, qui adoratur.* Tria autem adorationis, seu cultus religiosi genera consueverunt Theologi distinguere; scilicet latræ,

(a) Merito in Concilio Basileensi Sess. XXII. anno 1435. damnata fuit illa propositio Augustini Favaroni de Roma Archiepiscopi Nazareni, quod *Anima Christi videt Deum tam clare, & intense, quantum clara, & intense Deus vult seipsum.* Quæ Basileensis Concilii

triæ, dulice, & hyperdulice; nam de adoratione civili, & politica nobis sermo non est. *Latriæ vox græca est a λατρείᾳ servire;* & communis Patrium, ac Theologorum usus adhibetur ad significandum cultum soli Deo debitum; unde Sanctus Augustinus Lib. X. de Civit. Dei cap. 1. *Latriæ, inquit, secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis divina eloqua considerunt, aut semper, aut tam frequenter, ut pene semper, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum.* *Dulia a voce δύλια, quæ pariter idem est ac servire, apud ecclesiasticos scriptores significat cultum inferiorem, qui tribuitur Sanctis, quos ut Dei amicos, & filios, inno & fratres Christi Domini venerantur; his enim honorum titulis in Scriptura Sacra eos insiguitos invenimus; vel ut loquitur S. Thomas 2. 2. qu. 84. art. 1. ad 1. *Deo debetur reverentia propter ejus excellentiam, quæ aliquibus creaturis communicatur, non secundum cœqualitatem, sed secundum quamplam participationem.* Cum autem inter eos singulari quadam dignitate, & excellentia superemineat Beatissima Virgo Dei genitrix Maria, ipsi cultum hyperdulie tribuimus; qui cultui latræ multo inferior est, cultui autem dulice aliquanto superior.*

590. Rursus cultus, vel adoratio religiosa duplex distinguitur, nempe *absoluta, & relativa.* Prima dicitur, quæ unice dirigitur ad personam, quam propter seipsum honoramus; & hac ratione colitur Deus: altera, quæ alicui rei attribuitur, non in seipsa, sed quatenus aliquid aliud repräsentat: sic Regis personam *absolute veneramur*, imaginem autem ipsius non nisi *relative*, prout Regem repräsentat, ut proinde tota *veneratio non sicut in ipsa imagine, sed ad Regem dirigatur.*

591. Jam vero his prænotatis, quæstio oritur, an humanitas Christi, quam hypostaticè divino Verbo indissolubili nexu unitam diximus, cultu latræ soli Deo debito adoranda sit. Et quidem Eutychiani inter ceteras cavillationes ad tollendam in Christo durarum naturarum distinctionem, hoc etiam utebantur, quod inde hoc sequeretur absurdum, necesse esse, unam ex his naturis nos adorare, alteram vero non, ut Leontius in Libro de Sectis cap. 8. refert. Sed quād inanis fuerit hæc Eutychianorum objectio, ostendet sequens

PROPOSITIO L.

Una, eademque adoratione adoranda est divinitas Christi, & ejus humanitas.

592. Prob. primo ex sacris litteris. Sanctus Paulus ad Hebr. 1. 6. *Jesu Christo primogenito Filio Dei*

censera fuit a Nicolao V. probata anno 1440. Etiam Sanctus Fulgentius hujus erroris ab aliquibus accusatus fuit; de quo videatur Thomassinus Lib. VII. *De Incarn.* cap. 1. & seq.

Dei ea Psal. XCVI. verba adaptat: *Adorent eum omnes Angeli Dei. Quem locum S. Jo. Chrysostomus Hom. III. non de Deo Verbo vult intelligi, sed de Christo, qua est carne praeditus. Idem Apostolus Paulus ad Philipp. II. 9. Propter quod, inquit, & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu nomine genuflectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum: quae utique ad Christum, ut in utraque natura existentem referuntur. Hinc cæcus ille a nativitate, cuius satione describitur Joann. IX. procidens adoravit eum, nempe Christum, in quem se credere professus est; & Apostoli similiter eum post resurrectionem adoraverunt Matth. XXVIII. 18. Denique hoc etiam spectat adoratio Magorum, qui ut dicitur Matth. II. 11. procidentes adoraverunt eum (a).*

593. Sed antequam progrediamur ulterius, audiendum est S. Thomas, qui 5. Parte quæst. 25. art. 1., sensum hujus propositionis ita declarat: *In eo, qui honoratur, duo possumus considerare, scilicet eum, cui honor exhibetur, & causam honoris. Non enim dicimus, quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur; & si quandoque contingat, quod dicitur honorari manus, vel pes alicujus, hoc non dicitur ea ratione, quod hujusmodi partes secundum se honorantur, sed quia in istis partibus honoratur totum: per quem etiam modum aliquis homopotes honorari in aliquo exteriori, puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio. Causa autem honoris est id, ex quo ille, qui honoratur, habet aliquam excellentiam. Nam honor est reverentia alicui exhibita propter sui excellentiam. Et ideo si in uno hominie sint plures causæ honoris, puta prælatio, scientia, & virtus, erit quidem illius hominis unus honor ex parte ejus, qui honoratur, plures tamen secundum causas honoris, homo enim est, qui honoratur & propter scientiam, & propter virtutem.*

594. Hac præmissa doctrina ita propositionem nostram Angelicus probat: „ Sic ergo cum in Christo sit tautum una persona divinæ, & humanæ naturæ, & etiam una hypostasis, & unum suppositum, est quidem ejus una adoratio, & unus honor ex parte ejus, qui adoratur; sed ex parte causæ, qua honoratur; possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet alio honore honoretur propter sapientiam incretam, & alio propter sapientiam creatam. Si autem ponentur in Christo plures personæ, seu hypostases, se queretur, quod simpliciter essent plures adora-

tiones (b). Et hoc est quod in Synodis reprobatur. Dicitur enim in capitulis (seu anathematismo VII.) S. Cyrilli: *Si quis audet dicere, assumptum hominem coadmirari oportere Deo Verbo, quasi alterum alteri, & non potius una adoratione honorificat Emmanuelem, secundum quod Verbum caro factum est, anathema sit.* “ Et in Concilio Lateranensi sub Martino I. Secret. IV. can. 9. ita deservit fuit: *Si quis una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne non adorat, juxta quod sanctæ Dei Ecclesiae ab initio traditum est, talis anathema sit.*

595. Atque hæc fuit veterum Christianorum sententia; unde S. Athanasius & suo, & aliorum nomine dicebat in epist. ad Adelphium Episcopum: *Nos creaturam non adoramus, absit. Gentilium enim, & Arianorum hujusmodi est error: sed Dominum creaturem incarnatum Deum Verbum adoramus. Quamvis enim caro ipsa per se pars est creaturarum, tamen Dei corpus est facta. Ac neque corpus hujusmodi dividenter per Verbum adoramus: neque Verbum adorare volentes, ipsum longe a carne disjungimus. Et ita pergit ostendens, una adoratione a nobis honorari Verbum, cuius proprium est corpus: adeoque & corpus ipsum, quod indumentum Verbi fuit, esse adorabile. Eodem modo locuti sunt alii Patres, qui Arianos impugnabant.*

596. Sed etiam post exortam hæresim Nestorianam, quæ sicuti duas naturas, ita duas in Christo distinguebat personas, divinam unam, cui latræ cultus sine dubio debetur, alteram humanam, cui non debetur, Patres orthodoxi constanter unam utriusque naturæ adorationem prædicabant. Unde Orientales Cyrillo hac in parte consentientes, unam adorationem, dicebant, *de cetera velut uni filio (Christo) deferimus.*

597. Concludamus cuin S. Jo. Damasceno, qui Lib. III. de fide orthod. cap. 8. *Unus, inquit, est Christus, Deus perfectus, & homo perfectus, cui unam, eamdemque adorationem cum Patre, & Spiritu, non exclusa immaculata ejus carne, adhibemus. Neque enim adorandum esse carnem ejus negamus? quippe quæ adoratur in una Verbi persona, quæ quidem ipsi persona, & hypostasis facta est. Quæ in re non creature servamus; non enim illam, cui nudam carnem adoramus, sed velut divinitati unitam. &c.*

598. Obj. primo S. Augustinus Tract. XXIII. in Joan. explicans ea verba Joan. V. 25., quæ nostram propositionem confirmare videntur: *Ut omnines.*

(a) Sunt qui Magorum adorationem mere civilem fuisse putant, ut Rich. Simonius in sua reprobata versione Gallica N.T. Verum non appareat, quonodo culum regnum potuerint illi Magi tribuere Christo, quando in panperitia forma vagiebat in cunabulis. Simonius autem reprehensus tantum cessit, ut in Bibliotheca

ca Critica repr. obseverat esse affirmans, non omnino negaverit, cultum religiosum ex divina inspiratione fuisse a Magis Christo detulon.

(b) Nestorius quidem licet duas in Christo adstrinet personæ, unam tantum simulabat se admittere eis adoratione. Ejusdem dolum nobis aperit Facundus.

mnes honorificant Filium, sicut honorificant Patrem: „Honoratur, inquit, homo Christos, sed non sicut Pater Deus. Quare? Quia secundum hoc dixit: Pater major me est.“

399. Resp. hoc loco S. Augustinum considerare humanam Christi naturam in seipsa duntaxat, facta præcisione ab unione hypostatica; quo sensu etiam Christus ipse dicebat, Patrem esse maiorem se; considerata autem humanitate, prout in divina persona subsistit, Christus se unum esse cum Patre affirmabat: *Ego, & Pater unus sumus.* Ceterum ipse S. Augustinus alibi luculentiter tradidit, Christum etiam ut hominem esse adorandum; ut cum in Psal. XLVI. ait: *Christus occisus est a civibus, & honoratur a Gentibus; crucifixus a suis. adoratur ab alienis.* Et in Ps. XCIVIII. exponeus illa verba: *Adorate scabellum pedum ejus, de Christi carne „, Nemo, inquit, illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. Inventum est, quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando“.*

400. Obj. secundo. S. Cyrillus contra Nestorium anathemat. VIII. *nefas esse asserit, hominem assumptum coadorare Deo Verbo.*

401. Resp., Cyriillum reprehendisse hanc vocem *coadorare*, quatenus ad sensum Nestorianum trahi poterat, quasi duæ essent in Christo personæ moraliter conjunctæ, & coadorandæ; non autem sensu orthodoxo de dñabus naturis, quæ simili in una hypostasi coadorantur: unde in Lib. II. contra Nestorium æquivalenter dixit, Christum adorari *etiam cum carne, ut ante carnem erat adorandus.*

402. Obj. tertio. Si Christus ut homo adoratur tantummodo, propter substantiam illius unionem cum Verbo, illius adoratio non erit absoluta, sed relativa ad ipsum Verbum.

403. Resp. neg. sequelam; nam propter unionem hypostaticam caro Christi est caro Dei, ad eoque absoluто latræ cultu adoranda. Nec propterea vocandi erimus σταρχολάτρας carnicolæ, quomodo Catholici una cum S. Gregorio Nazianz. in epist. II. ad Cledonium per contemptum appellabant Apollinaristas, qui ut superioris notavimus, nonnisi carnem, seu solam humanitatis larvam, Christo tribuentes, vel etiam ipsum Verbum fuisse in carnem conversum stulte somniantes, hoc nomine *carnicolarum* merito irridebansur. Nos autem adoramus Deum, una cum carne ab ipso assumpta, quæ caro licet sit creata, est tamen Deo increato hypostaticæ unita; seu ut loquitur S. Athanasius in epist. ad Adelphium, quamquam caro creata sit, *Dei nihilominus corpus facta est, nec tale corpus seorsim a Verbo adoramus.*

404. Dices. Si tantum ratione unionis hyposta-

tica humanitas Christi adoratur, vera erit doctrina Durandi, Christi humanitatem adorari *tantum per accidens*; quæ tamen doctrina a Theologis improbatur.

405. Resp. neg. sequelam, si intelligatur, haec adorationem dici *per accidens*, quia consequitur unionem tantummodo *accidentalem*, qualem posuebat Nestorius; verum tamen est, quod communiter tradunt Theologi, humanitatem Christi adorari, quasi secundario, & ex consequenti, nempe ratione unionis hypostaticæ.

406. Obj. ult. Christi divinitas est adoranda, sicut adoratur divinitas Patris, & Spiritus Sancti, cum una, eademque sit omnium Personarum divinitas, & Christos ipse dicat Joan. V. 23.: *Omnis honorificent Filium, sicut honorificant Patrem;* sed humanitas Christi non est communis ei, & Patri, & Spiritui Sancto: non igitur potest una latræ adoratione coli.

407. Respondet S. Thomas hac quæst. 25. art. 1. ad 1. „, quod in Trinitate sunt tres, qui honorantur, sed est una causa honoris, in mysterio autem incarnationis est e converso, & ideo alio modo est unus honor Trinitatis, & alio modo est unus honor Christi. “ Nimirum juxta ea, quæ in corpore articuli dixerat, alio honore honorandum esse Christum propter sapientiam in creatam, & alio propter sapientiam creatam.

Quæres, utrum humanitas Christi per se considerata, & præcisione facta ab unione hypostatica, adoranda sit adoratione latræ?

408. Resp. S. Jo. Damascenus Lib. IV. de fide orthod. c. 5. de carie Christi ita loquitur: *ipsius caro suæpote quidem natura, si subtili quadam consideratione id quod visibile est, ab eo quod ratione tantum intelligitur, distinxeris, nequam adoranda est, utpote creata: & cum Deo Verbo unita sit, propter ipsum, & in ipso adoratur. Quemadmodum enim Rex, & nudus, & vestibus indutus adoratur; ac purpura quidem, velut simplex purpura, calcatur, & projectitur; postquam autem in regium indumentum adhibita est, tunc honore, & gloria afficitur ... ad eum quaque moluni caro suæpote quidem natura nequam est adoranda, sed cum in incarnato Verbo adoratur, non quidem propter seipsum, sed propter Deum Verbum, quod secundum hypostasim ipsi copulatum est.*

409. Angelicus aotem hac qu. 25. art. 2. indicato hoc Damasceni testimonio ita profunde ratioinatur. „, Honor adorationis propriæ dehetur hypothesisi subsistenti, tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona, cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi: uno modo ut sit ejus, sicut rei adorata;

„, &

Hermoniensis hæc afferens Nestorii verba: *Propter gestantem eum, qui gestatur, veneror: propter latentes eum, qui apparet, adoro.*

& sic adorare carnem Christi nihil est aliud, quam adorare Verbum Dei incarnatum; sicut adorare vestem Regis nihil est aliud, quam adorare Regem vestitum. Et secundum hoc adratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni manere gratiarum: & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio dulie (a); ita scilicet quod una, & eadem persona Christi adoratur adoratione latræ propter suam divinitatem, & adoratione dulie, propter perfectionem humanitatis. Neque hoc est inconveniens, quia ipsi Deo Patri debetur honor latriæ propter Deitatem, & honor dulie propter dominium, quo gubernat creaturam “(b).

Quæres secundo, qualis adoratio debeatur imagini Christi?

410. Respondet Sanct. Thomas hac qu. 25. art. 5. quod imagini Christi, inquantum est res quædam (puta lignum sculptum, vel pictum), nulla reverentia exhibetur; quia reverentia non nisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo, quod exhibetur ei reverentia solum inquantum est imago; & sic sequitur, quod eadem reverentia exhibetur imagini Christi, & ipsi Christo: cum ergo Christus adoretur adoratio latræ, consequens est, quod ejus imago sit adoratio latræ adoranda.“

Quæres tertio, qualis adoratio debeatur cruci Christi?

411. Ecclesia videtur approbare cultum latriæ, dum crucem appellat spem nostræ salutis unicam iis verbis:

*O crux ave spes unica
Hoc passionis tempore:
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.*

412. Angelicus autem ita solita sua accusatione dubium resolvit, „Honor, seu reverentia, non

(a) In resp. ad 1. explicat adorationem dulie, quam dixit deberi humanitati Christi, ut separate a Dei Verbo, addens: *adoratio dulie non cuiuscumque, puta quæ communiter exhibetur aliis creaturis, sed cuiusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant.*

(b) Insignis Theologus Carmelita Thomas Waldensis in suo *Doctrinali Fidei* Tom. I. inter errores Jo. Wiceli hunc etiam recenset, quod docuerit, si per impossibile humanitas Christi foret dimissa propria personalitate ... adorares eam latræ, sicut prius.

(c) Locus hic videretur opportunitas, de latreutica crucis adoratione, seu ut Græci dicunt, σταυρολατρεια latius disserendi, ejusque in Ecclesia antiquitate in demonstrandi, contra veteres Hæreticos Paulicianos Sæc. VII., & contra Claudium Taurinensem, aliasque ejus asseclas recentiores Novatores, qui omnem sacræ reliquias, ac vivifico Dominicæ Crucis signo veneratio-

, debetur, nisi rationali creaturæ, creaturæ autem insensibili noui debetur honor, vel reverentia, nisi ratione rationalis creaturæ. Et hoc duplíciter; uno modo, inquantum representat rationalem creaturam: alio modo, inquantum ei quoquaque modo conjungitur. Primo modo coniuerunt homines venerari Regis imaginem: secundo modo ejus vestimentum. Ultramque autem venerantur homines eadem veneratione, quia venerantur & Regem.“

413. „Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda. Uno scilicet modo, inquantum representat nobis figuram Christi extensi in ea; alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc, quod ejus sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latræ. Et propter hoc etiam crucem alloquimur, & deprecainur quasi ipsum crucifixum. Si vero loquamur de effigie crucis Christi in quacumque alia materia, puta lapidis, vel ligni, argenti, vel auri, sic veneramur crucem, tantum ut imaginem Christi &c.“ (c).

414. Eadem de causa ratione contactus membrorum Christi adoramus ea omnia, quæ fuerunt Christi. Unde S. Jo. Damascenus L. IV. de fide orth. c. 11. *Hoc pretiosum sane, inquit, ac venerabile lignum, in quo se Christus pro nobis hostiam oblitus, uti sanctissimi corporis, atque sanguinis tactu sanctificatum, jure debet adorari: clavique item, & lancea, & indumenta, & sacrae ejus mansiones, hoc est præsepe specus, salutaris Golgotha, vivificum sepulcrum, Sion Ecclesiarum, arx; ac similia.*

G A P U T XIII.

De Cultu & invocatione Sanctorum.

415. Nemini dabium est, duplicem cultum distingui oportere; alium mere *civilem*, & *politicum*, quo se invicem homines honorant; alterum re-

nem admire conati sunt. Sed ne volninen nimium excrescat, legendos consulimus præcerter eruditissimum Gretserum, qui tribus tomis, quæ de Crucis argumento desiderari possunt, copiosissime collegit, & Natalem Alexandrum Dissert. VII. in Sæculo VII. De veritate autem illorum versiculorum Lactantii in Carmine *De Passione Domini*, quibus antiquitas σταυρολατρεια confirmatur, videndus Alexius Symmachus Mazzochius in *Comment. In Marmor. Neapolit. Kalendarium* Vol. III. pag. 806. qui satis mirari non potest, illud carmen vere lacteum, non solum a Gelleo, Caevo, & similibus, verum etiam a Dupinio, & Tillemonio fuisse Lactantio eruptum. Ita autem habent indicati versiculi:

*Flecte genu; lignumque Crucis venerabile adora
Flebilis, innocuo terramque cruore madentem
Ore potens humili lacrimis suffunde subortis.*

religiosum, quem soli Deo deberi Protestantium plerique clamant (a); sed Catholici hunc *religiosum cultum*, rursus distinguunt in cultum *latriæ*, *dulicæ*, & *hyperdulicæ*, ut supra declaratum est n. 589.; quæ distinctio, quanquam in Grammatica fundamentum non habeat, utpote quia *λατρίου* apud Græcos idem sonat, ac *σεκένειας*, communis tamen Theologorum consensu ita recepta est, ut aliquod magnum sit inter primam, & secundam vocem discrimen, ut neceps prima significet cultum soli Deo convenientem; altera vero etiam honorem, quo aliqui excellentes pietate viri, & Dei amici digni sunt; & de vocibus litigare otiosi hominis est, quotiescumque de ipsa re significata nullum est dubium.

416. Atque id solum plane sufficeret ad totam controversiam finiendam, nisi disputare nos cogarent post Lutherum, & Calvinum, Hieron. Zanchius, Petr. Molinæus, Jo. Dalleus, aliqui ejusdem fufuris, qui non cessant nos apud ruse, & ignarum suorum gregalium vulgus, putidæ idolatriæ accusare; quasi vero honorem soli Deo debitum hominibus tribuanus; a qua absurdissima impietate omnes Catholici procul absunt.

417. Eo autem magis mirandum est, hanc quotidie cantilenam Adversarios repetere; cum ignorare non possint verba Concilii Tridentini Sess. XXV. de invocatione, veneratione, & Reliquiis Sanctorum, ubi Episcopis, aliisque doceundi iunctus, curiamque sustinentibus mandatur, ut doceant: *Sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum, atque utile esse suppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor, & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere; illos vero, qui negant, Sanctos æternâ felicitate in cœlo fruentes invocandos esse, aut qui usserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idolatrium, vel pugnare cum Verbo Dei, adversarique honori unius Medicatoris Dei, & hominum Jesu Christi, vel stultum esse in cœlo regnantis voce, vel mente supplicare; impiesentire.* Et postea districte præcipitur, ut *omnis superstitionis in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneracione, & imaginum sacro usu tollatur*.

(a) Quamvis aliquando sui ipsorum oblii etiam cultum hominibus debitum *religiosum* vocant. Lutherus in Cap. II. epist. ad Gal. *Magistratum*, inquit, *Imperatorem, Regem, Principem, Consulem, Doctorem... Deus pro suis creaturis agnosci vult, & religiose colli.* Ger. antea Vossius in Appen. ad Disput. I. *De Invoc.* Sanct. loquens de distinctione nostra cultus *latriæ*, & *dulicæ*, eos, inquit, qui distinctionem hanc probant, minime improbamus; partim quia vitanda est viro prudenti omnis *λογοτηξια*, partim quia nec utile videtur, si cultibus toto genere differentibus, qualis est Dei, & creature, ad *εὐόρωσα*, vitandam diversa

Gazzaniga Theol. Tom. V.

tur. Quamobrem injusti omnino sunt ii Adversarii, qui ex aliquibus abusibus ab Ecclesia improbatis ipsum sacram dogma de Sanctorum cultu, ac invocatione impugnare audent.

PROPOSITIO I.

Sanctis in cœlo regnantibus cultum religiosum, civili majorem, eo autem, qui Deo debetur, multo inferiorem deferre licet.

418. Id autem primo ex sacris litteris manifeste ostenditur; in quibus legitur Num. XXII. 51. *Balaam pronum in terra adorasse Angelum.* Profecto illa adoratio nec mere civilis dici potest, neque latræ, quæ soli Deo debetur; sicut ergo inedia inter utramque, qualem nos Sanctis cum Deo in cœlis regnantibus tribuimus esse dicimus. Simile est, quod legitur Josue V. 13. seq., cui cum apparuerit Angelus princeps exercitus Domini: *cecidit Josue prouis in terram: & adorans ait: Quis Dominus meus loquitur a servum suum?* Si autem licitum facit Angelos religioso cultu adorare, cur nobis licitum non erit simili adoratione Beatos in cœlis colere?

419. Deinde non desunt ex veteri Testamento exempla adorationis religiosæ præstite quibusdam eximiae sanctitatis virtutis. Sic Libro 5. Regum XVIII. 7. Abdias vir timens Deum, ut vidit, & cognovit Eliam Prophetam, *cecidit super faciem suam;* utique cum religioso cultu ut sanctum veneratus; nam civili cultu potius decebat, ut Elias veneraretur Abdiam, qui erat dispensator domus Achab. Filii etiam Prophetarum, ut refertur Lib. 4. Regum II. 15. venientes in occursum Elisæi, adoraverunt eum prout in terram, non alia de causa, nisi quia ejus miraculum viderant, quando percussæ aquæ Jordanis divisæ sunt, ut Elisæus transiret. Et ibidem cap. IV. 57. Sunamites corruuit ad pedes ejusdem Elisæi, & adoravit super terram. Si autem Sanctos adhuc in terris degentes adorare aliquando licuit, in agis certe licet eodem adorare regnantes in cœlis.

420. Multo autem luculentius nostra propositio eruitur ex vetustissima traditione, & praxi Ecclesiæ, quæ religioso cultu semper consuevit memoriā Sanctorum solemniter celebrare. Nam primo habemus testimonium Ecclesiæ Smyrnensis in epi-

imponantur nomina; partim quia nec ab ea abhorrit Augustinus. Vice versa Cardinalis de Richelieu in sua *Methodo convertendi eos*, qui ab Ecclesia sunt separati Lib. III. cap. 4. has Scholasticorum voces dulicæ, & hyperdulicæ a nullo Concilio fusse consecrata, assertit, & neminem ad eas recipiens cogi sub pena defectionis a fide. Etiam celebres Fratres, Episcopi Petrus, & Adrianus de Walumbur in Tom. II. *De Controv. particul.* cap. 15. Quo nomine, inquit, evanodus sit ille cultus, qui sanctis attributur, non definit Ecclesia Catholica.

pistola encyclica de Martyrio S. Polycarpi, ubi dicitur, *natalem ejusdem Martyris diem cum hilumitate, & gaudio fuisse celebratum.*

421. S. Cyprianus epist. XXXVII. præcipit, adnotari tempora, in quibus fortis athleta Christi excedebat, ut *commemorations eorum inter memorias Martyrum celebrari possent*, & laudat Tertullum, qui illi significabat dies, quibus in carne beati Fratres ad immortalitatem, gloriæ mortis exitu transibant, ut posset pro eorum *commemoratione celebrare oblationes, & sacrificia.*

422. Eusebius Cæsariensis Lib. IV. de vita Constantini cap. 58. describit magnificientissimum templum Constantinopoli ab Imperatore exstructum in memoria Apostolorum. Et quainquam de eo capite litem cum Valesio habere nolim, qui illam descriptionem templi aliena manu insertam fuisse vult, nemo tamen dubitat de c. 60., ubi dicit, in eo in templo *precatioes in honorem Apostolorum celebratas fuisse, eamque ædem in honorem, ac memoriam Apostolici collegii fuisse erectam, & consecratam.*

423. Obj. primo. S. Joannes Apostolus Apocal. XIX. 10. cum cecidisset ante pedes Angeli, ut adoraret eum, Angelicus hoc illi prohibuit dicens: *Vide ne feceris, conservus tuus sum.. Deum adora.* Et cum denuo tentasset Joannes se ad Angelii pedes provolvere; iterum hoc illi Angelus vertuit, eamdem verba repetens c. XXII. q. (a).

424. Resp. primo S. August. Lib. I. Quæst. in Pentateuchum qu. 72. T. III., quod talis apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari; & ideo fuerat corrigendus adorator. Vel si dicatur, Joannem nonnisi cultum divino inferiorem voluisse exhibere Angelo, respondeat Bossuetus post S. Gregorium Magnum Hom. VIII. in Evang., Angelum noluisse ab Apostolo, Evangelista, & Prophetæ illum honorem recipere, quem Sancti veteris testamenti Angelis reddere consueverunt. Reipsa hanc rationem recusatæ adorationis Angelus reddit, dicens: *Conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu... Testimonium enim Jesu est spiritus propheticæ.* Ut vide licet ostenderet, tantam esse Apostolatus dignitatem, ut Angelis æquiparari posset.

425. Obj. 2. verba Mardochæi Esther XIII. 12. seq. ita Deum alloquentis: *Sic, quia non pro superbia, & contumelia, & aliqua gloria cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum... sed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & quemquam adorarem, excepto Deo meo:* censebat ergo hic Sanctus vir, nemini licere alios adorare quocumque cultu præter Deum; neque enim putandum est,

Amanum, utut superbissimum, divinos sibi homines a Mardochæo exegisse.

426. Resp., aliquorum opinionem esse, Amanum superbia inflatum divinos plene homines, vel divinis similes ambiisse: adeoque recte Mardochæum timuisse, ne honoreni soli Deo debitum transferret ad hominem. Alii Rabbinorum traditione freti, putant Amanum effigiem idoli vestibus insculpatam gestasse; propterea merito Mardochæum ab eo honorando abstinuisse. Sed his opinionibus alia versimilior videtur, quod Mardochæus illam religiosam adorationem noluerit Aman vanissimo homini, & impio tribuere, quæ viris eximie pietatis tribui solet, & quæ propriea in Deum infertur, qui est omnium virtutum, & sanctitatis auctor, & donator: talis autem Amanni adoratio in Deum referri nulla ratione poterat, adeoque vere dicebat; *Timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem.*

427. Obj. tertio ex N. T. Ut habetur in Act. Apost. X. 25. seq. cum Cornelius procidisset ad pedes S. Petri adorans, S. Petrus elevavit eum dices: *Surge, & ego ipse homo sum.* Similiter Paulus, & Barnabas Lycaoniis voluntibus eos sacrificiis honorare dicebant. *Viri: quid haec facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis hominibus,* Act. XIV. 14.

428. Resp. hujusmodi exempla non esse trahenda ad insciandum Angelorum, Sanctorumque cum Christo reguantium cultum. Sancti enim in terra viventes ex humilitate poterant, atque debebant hujusmodi cultum recusare, ut majora sibi apud Deum merita comparerent. Id de S. Petro testatur S. Jo. Chrysost. Hom. XXIII. in hunc locum, dicens: *Hoc faciens, humilitatem suam ostendit, & alios docuit.* Sed haec humilitas in Angelis, & Beatis comprehensoribus locum non habet. Cultus autem, quem Lycaonii Apostolis deferre volebant, manifeste erat idolatriensi, utpote in viciu, & sacrificiis consistens adeoque merito ab iis reprobatus. Vid. S. Thomas 2. 2. q. 84. art. 1.

429. Obj. quarto verba Jesu Christi apud Matth. IV. 10.: *Vade Satana; scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

430. Resp., hoc loco sermone in esse de illo cultu supremo, & perfecto, quem nos cultum latreuticum appellamus; & quem certe nefas est alicui creaturæ tribuere; haec enim servitus perfecta soli Deo creatori, & Domino nostro debetur. Id tamen non excludit alium cultum ordiuis multo inferioris, quo Angelos, & Beatos, amicos, & servos Dei veneramur, & colimus, qui tandem ad ipsum Deum refertur. *Devotio*, inquit Angelicus 2. 5. quæst. 82. art. 2. ad 3., quæ habetur ad San-

(a) Hoc maxime loco Apocal. triumphum agit Jo. Dallæns Calvinista in Disp. adversus Latinorum de religiosi cultus objecto traditionem, Genevæ an. 1665. in 3. edita Lib. III. c. 32. Quæ disputatio magno in

pretio non solum a suis gregalibus, sed etiam a Lutheranis Hagionachis habetur, quamquam omnino irinerito; nihil enim Dallæns, quod a Catholicis Sanctorum cultoribus facile dispunktum non fuerit.

Sanctos Dei mortuos, vel vivos, non terminatur ad ipsos, sed transit in Deum inquitum scilicet in Ministris Dei Deum veneramur.

431. Hinc facile intelligentur, & simul conciliantur quædam Sanctorum Patrum loquendi formulæ, quibus non tantummodo exprimitur cum sacræ litteris Deum solum adorandum, eique uni serviendum, sed præterea hunc esse veræ religiæ characterem, quod a Gentium superstitione distinguitur, nempe uni suum Deo servire. Facile inquam hæc conciliantur cum eo Sanctorum cultu, cuius perpetua praxis in Ecclesia fuit, & quo ipsi etiam veteres Patres, dum viverent, Sanctos iam regnantes in cælis, & potissimum gloriosos Martyres venerati sunt; sed ita ut soli Deus verus, supremus, & proprie dictus latræ cultus exhibetur; cui etiam soli sacrosanctum Missæ sacrificium offeratur, aliis autem Sanctis, & Amicis Dei, & præcipue Sanctissimæ Dei genitrici Mariæ cultus quidem religiosus offeratur, sed ordinis longe inferioris, quem dulce, vel hyperdulce nominamus, & qui tandem ad gloriam Dei dirigitur, cui soli honor, & gloria.

432. Sed ad tollendas quorundam subtilem vitilligationes illud observari, debet, cultum Angelis, & Sanctis exhibitum vocari religiosum, non quasi immediate eliciatur a virtute religiæ, cuius objectum immediatum est cultus Dei; sed dici religiosum, quia sit intuitu religiæ. Atque hoc eodem sensu S. Jacobus Apostolus c. I. 27. ait: *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est: visitare pupillos, & viuas in tribulatione eorum &c.* (a).

433. Obj. quinto obscurum, & difficilem illum textum Apostoli Pauli ad Coloss. II. 18.: *Nemo vos seducat in humilitate, & religione Angelorum;* ubi quainvis Dallæus concedat, sermonem esse de vauis quibusdam superstitionibus, quas aliqui seductores invehere conabantur in Colosseum Ecclesiam, acute tamen cavillatur observans, Apostolum non distinxisse verum Angelorum cul-

tum a superstitione, sed omnem prorsus cultum rejecisse.

434. Præterea Theodoretus ita hunc locum commentatur: „Qui legem defendebat, illi etiam ad Angelos colendos indicabant, dicentes. Legem fuisse per eos datum. Mansit autem per diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Proinde de Synodus, quæ couenit apud Laodicæam Phrygiæ lege prohibuit, ne perearentur Angelos.“

435. Resp., obviam, & naturalem Paulini illius loci intelligentiam hanc esse, ut superstitionis ille cultus amoveretur, quem quidam Philosophi, præcipue Platonicæ, Angelis deferebant, & quos primi Hæretici, ut Simon Magus, Menander, Cerinthus, secuti fuerant, colentes Angelos, ut primarios nostros apud Deum mediatores. Hanc Platonis de Angelis sententiam refert S. August. ex Apulegio lib. VIII. *De Civ. Dei* c. 18., ejusdemque abusum detestatur S. Jo. Chrisostomus Hom. VII. in illam epist. inqniens: *Sunt quidam, qui dicunt, non oportere per Christum adduci, sed per Angelos. Illul enim est maior, quam ut il possimus assequi.* Quamobrem verba Apostoli: *Nemo vos seducat in humilitate & religione Angelorum* idem videntur sonare, ac *Nemo vos a vera Christi meliorie se lucat, trahens ad superstitionem Angelorum religionem.* Non erat autem necesse, ut S. Apostolus, dum præcipiebat, cavenundum a superstitione Angelorum religionem, Fideles moneret, se alium licetum, & utilem cœlestium illorum Spirituum cultum permettere, de quo nulla tunc erat suborta difficultas.

436. Atque hunc eundem sensum præfert Commeptarius Theodoreti, ut patet ex subsequentibus verbis: *Illi ergo humilitate ducti (nempe affectato humilitatis pretextu) dicebant, universorum Deum nec cerni, nec attingi posse: ac propterea oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare* (b).

437. Nec alia fuit Patrum Laodicenorum mens
ia

(a) Ipsi sapientiores inter Protestantes viderunt; & confessi sunt, inutiles esse, otiosasque tricas quæ de hac appellatione cultus religiosi ab aliquibus cavilloso hominibus excitatae sunt. Hugo Grotius in *Animadvers. contra Rive'um* recte observat appellationem cultus religiosi esse ambigua. Nam, inquit, & religiosus est honor, qui soli Deo defertur; & religiosus est, qui ob Deum defertur Angelis, & Apostolis. Neque enim si honor ad communem, civilemque vitam pertinet. Et Guillelmus Amesius in Tom. II. *Bellarmino* enervati Lib. VI. cap. 5. §. 33. *Honorandæ, inquit, sunt creaturae Dei ex religione erga Deum, non religione erga ipsas. Religio, ut Scholastici loquuntur, imperat, non elicit, istum honorem.* Non est ergo, cur alii heterodoxi de his vocibus conquerantur.

(b) Hoc communis est hujus loci interpretatio, quo perperam Hagiomachi abintuntur contra Angelorum, atque Sanctorum cultum. Quamquam postea hand facile sit illos Seductores nominare, quos Apostolus dum-

taxat indigitat. S. Hieronymus in quæst. X. ep. CXXI, ad Algasiam putavit fuisse Judæos, qui victimas non Deo, sed Angelis refugis, & immundis spiritibus offerebant. Quæ S. Doctoris opinio quenquam doctissimo Cardinali Perronio L. V. *Reipublicæ* c. 6. probata fuerit, tamq; Guill. Estio, aliquis improbabilis visa est, quia Judæi nec a Christo, nec ab Apostolis de idololatria reprehensi legitur. Alii Interpretes putant, fuisse ab Apostolo judicatos hereticos Cerinthianos, qui de Christo adeo humiliter sentiebant, ut ipsi tamquam nido homini Angelos præponerent. Alii contra, Christiani Angelis multo excellentiorem esse contentes, eipsi majestate indignam extimant, ut ipse esset noster apud Deum deprecator. Quinobrem Angelos ut nostros mediatores Christo deserto, colendos esse dicebunt. Sed de hac re dignus est, qui legatus eruditissimus Dominicus Castus Innocens Ansaldi in suo Comentario *De Theurgicis Ethnicorum Mysteriis*.

in Concilio celebrato. Sæc. IV., ubi definiuerant Can. 55.: *Non oportet, Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ Congregationes facere.* Quicunque autem inventus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans, anathema sit; quoniam relinquens Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, accessit ad idola: ubi cœcus est, qui non videt, malorum Angelorum idololatricum cultum, vel etiam superstitionis cultum honoram Angelorum prohiberi, non autem legitimum, & verum, qualem tam veteris, quam novi fœderis Ecclesia probavit. Quod etiam adnotavit Espenius in Tract. Hist. Can. P. 2. c. 1. §. 12.

438. Obj. ult. ex S. Augustino, qui Quæst. XCIV. in Exodum T. 5. *Dulia*, inquit, debetur Deo, tamquam Domino, latræ vero non nisi Deo, tamquam Deo. Et lib. 22. de Civit. Dei c. 10. Tom. 7. ostensurus discrimen nostræ religiois a superstitione paganorum. Illi, inquit, diis suis & templo ædificaverunt, & statuerunt aras, & Sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt: nos autem Martyribus nostris non templo, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt Spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo, & Martyrum, & nostro &c. Ubi etiam addit, Martyres quidem in sacrificio nominari, non tamen a Sacerdote, qui sacrificat, invocari.

439. Resp. hanc ipsam vocem dulæ posse in sensu aut strictiore, aut latiore usurpari. Servitus perfecta, & omnimoda non debetur nisi Deo rerum omnium supremo Domino. Sanctis autem tribuitur servitus inferioris ordinis; sicut etiam tribui potest hominibus, ut ait Apostolus ad Gal. V. 15. *Per charitatem Spiritus servite.* (δοκιμία) invicem.

440. In alio loco S. Pater Martyribus denegat supremum illum cultum, qui per sacrificium Altaris soli Deo offertur: non autem cultum religiosum ordinis inferioris, quem Sanctis tribuendum, nullibi negavit; immo tribuendum apertissime assertuit lib. 21. contra Faustum cap. 21. inquiens: *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa, solemnitate concelebrat, & ad excitantam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus ajuvetur* (a).

Quæres, utrum Reliquiae Sanctorum sint adoranda?

44. Resp. S. Thomas 3. P. qu. 25. art. 6. affirmative cum S. Augustino, qui Lib. I. de Civ.

(a) *Supervacuum est templâ recensere, quæ in Martyrum, ac Sanctorum honoris a primis usque temporibus, quibus libertate sua est Ecclesia, ædificata. Quæ tamen proprie Deo dicata erant, ipso enim soli summus honor, & gloria debetur, sed in honorem Sanctorum, ut isti etiam obsequium, veneratio, & religiosus cultus exhibentur.*

(b) *Longum nimis sacreminus, enarrando miracula,*

Dei cap. 15. Tomo VII. probat, non esse contemnenda, & abjicienda corpora defunctorum, maxime justorum, atque fidelium, quibus tamquam organis, & vasis, ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. „ Si enim paterna vestis, & annulus, ac si quid hujusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes est major affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius, atque conjunctius, quam quælibet indumenta, gestamus. „ Ex quibus verbis ita colligit Angelicus: Manifestum, quod Sanctos Dei in veneratione habere debemus, tamquam membra Christi, Dei Filios, & amicos, & nostros intercessores: igitur & eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora quæ fuerunt templi, & organa Spiritus sancti in eis habitantis & operantis, & sunt corpori Christi configuramla per gloriosam resurrectionem. Unde & ipse Deus hujusmodi reliquias convenienter honorat, in earum praesentia miracula faciendo (b).

442. Sed hoc argumentum solita sua dicendi via tractavit S. Hieronymus in Libro contra Vigilantium, qui prius fortasse sacrarum Reliquiarum cultum, & venerationem contemnere ausus est, orthodoxos irridens tamquam idololatras, & cinerarios, eo quod Martyrum cineres adorarent. Ita vero S. Hieron. reponebat: *Quis enim, o insanum caput, aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum? Quibus verbis divinum latræ cultum. Sanctis, eorumque reliquiis, denegat; sed postea religiosum aliquem honorem ipsis exhibuit confirmans, ita pergit: Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantius Imperator I., qui sanctas reliquias Andree, Lucæ, & Timothei transulit Constantinopolim, apud quas. Dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illorum se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Julcea transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi, non solum sacrilegi, sed & fatui judicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in serico, & vase aureo portaverunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, & tanta laetitia quasi præsentem, videnturque Prophetam cernerent, suscepserunt: unde Palæstina usque Chalcedonem jungerentur populorum examina, & in Christi laudes una vocem resonarent? Ita S. Hieronymus communem in Ec-*

quæ ad confirmandum sacrarum Reliquiarum cultum operari dignatus est.. Multa commemorat S. Augustinus, & insignia edita Mediolani in translatione Reliquiarum S. Stephani lib. XXII. De Civ. Dei cap. 8., & alia de reliquiis SS. Gervasii, & Protasii lib. & Lib. IX. Confessionum c. 7; Vide, qua a nobis dicta sunt Tomo I.

Ecclesia usum, Sanctos, eorumque reliquias venerandi commendat, & contra Vigilantium vindicat; ita tamen ut neget, nos cultu latrue soli Deo debito Sanctos, eorumque reliquias adorare. Unde etiam in epist. CLX. ad Riparium: *Honoramus, inquit, reliquias Martyrum, ut eum, cuius sunt Martyres, adoremus: Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.*

PROPOSITIO II.

Licita, & utilis est invocatio Sanctorum, ut ad Deum pro nobis intercedant.

445. Et quidem Angelos, & Sanctos pro nobis ad Deum fudere preces, non uno loco Scripturæ tradunt; ut quando dicitur lib. 2. Machab. c. XV. de Jeremia: *Hic est fratum amator, & populi Israel: hic est, qui multum orat pro populo, & universa civitate.* Et quamvis non negaverim, id dictum esse in sonnio, & in visione, inde tamen saltem probatur, hanc fuisse communem apud Judæos, certamque sententiam, Sanctos in cælis pro nobis orare. Enim S. Petrus in sua epist. 2. c. 1. 15. se post obitum suum orationum pro fidelibus sponsporit, inquiens: *Dabo operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Et Joan. in Apoc. V. 8. vedit quatuor animalia, & 24. seniores habentes citharæ, & phialas aureas pleras doloramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. Si autem Angeli, & Sancti in cælis orant pro nobis, ecce nobis non licebit eos in nostris necessitatibus.

(a) Non pauci, nec ignobiles hac orthodoxi Theologi nimis evidencia convicti fateri coacti sunt, apud Deum pro Ecclesia orare, & solum negant, eos esse invocandos. Calvinus ipse in resp. ad Jac. Sadoletum In asserenda, inquit, *Sanctorum intercessione, si hoc tantum intendit, nos assiduis votis expetere regni Christi complementum, in quo salus omnium fidelium continetur, nemo est nostrorum, qui aliquam de ea re controversiam faciat.* Eorumdem tamen Sanctorum invocationem passim iniciatur. Etiam Joann. Franc. Budensis Lutheranus in suis Instit. Theolog. Dogmat. Lib. II. c. 3. §. 20. post altaria hac Urbani Rhœgi verba: *Honorare Sanctos debemus, sicut vetus Ecclesia eos honoravit, ita subdit: „Ut vero eos adoremus, aut invocemus, oculique adeo religioso prosequnamur, merito religioni nobis ducimus, cum hunc honorem solus sibi Deus vindicet. Domum Deum tuum adorabis, inquit Servator ipse, & illi soli serveis.* In quamecumque autem hic se vertant partem Rounanenses, quibuscumque etiam utantur distinctionibus, si receptam, & præxi ipsa plurimorum confirmatam Ecclesiæ istius doctrinam spectemus, ab idolatria, criminis se liberare nequeunt. Ita ex suo tripode Lutheranus iste, magis in philologica eruditione, quam in solida Theologia versatus.

Sed alter Lutheranus, Jo. Molanus, Abbas de Lurkum in suis Cogitationibus priuatis de Methodo ren-

bus invocare? Sed quantum hanc consequentiam Adversariorum plerique non admittunt, aliis argumentis demonstranda est (a).

444. Prob. primo ex sacris litteris vet. testamenti. Gen. XLVIII. 16. Jacob benedicens filii Joseph ita precatus est: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedic ut pueris vestis, & invocetur super eos nomen meum; nomina quoque Patroni meorum Abraham, & Iacob.* Non potest quæc disertior invocatio Angelorum, & Sanctorum. Addi possunt & ea verbæ, quæ trepuntissime occurunt in veteri Testamento, quibus Deus orabatur, ut propter merita defunctorum Patriarcharum aliqua beneficia conceleret. Sic tres pueri Hebræi Dan. 3. 25. *Neque auferas, dicebant Deo, misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum.* Joannes denum Apocal. I. 4. ita septem Asce Ecclesiis bene precebat: *Gratia vobis, & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est; & a septem Spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt.*

445. Prob. ulterius nostra assertio constanti Ecclesiæ traditione, cuius testes locupletissimi sunt S. Cyprianus, qui in Lib. de mortalitate de Beatis loquens: *Frequens, inquit, nos illic turba desiderat, de sua immortalitate secura, & alhuc de nostra salute sollicita.*

446. S. Basilius, qui Hom. de XL. Martyribus ita populum hortabatur: *Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat; qui rursus lætatur, hos ore.*

447. Sanctus Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi V. Cum hoc sacrificium offerimus, inquit, facimus

nionis Ecclesiæ Protestantum cum Ecclesia Romano Catholicu contentus erat, si nos protestemur, „omnes & singulas ad Sanctos directas preces, quibuscumque etiam verbis, aut formulis sint concepiæ, non aliter intelligere, quam intercessionaliter; ut quantum dicimus: *Sancta Maria libera me in hora mortis,* sensu sit: *Sancta Maria intercede pro me apud Filium tuum, ut in hora mortis me libere.* Illi autem respondet Bossuetus Meldensis Episcopus de hac exoptata, & tunc male separata concordia agens. Non invocamus eos (Sanctos) ut bonorum auctores, & dætores. Absit. Sed ut amicos Dei, ac propinquos nostros invitamus, ut nobis apud communem parentem per communem Mediatorem prebeat fraterna, ac pia deprecationis auxilium, quod bonum, & utile Synodus Tridentina prædicat, neque quidquam amplius. Quibus verbis doctissimus ille Episcopus retulit insignem illam calumniam Apologia Confessionis Augustana, ubi art. 21. dicitur de Catholicis: *Faciunt ex Sanctis mediatores redēptionis. Fingunt Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores; & magis confidunt misericordia Sanctorum, quam misericordia Christi, & fugientes Christum, querunt Sanctos.* Vah putidissima mendacia, quibus solis potuerint Hagiomachi invocationis Sanctorum Catholicum dogma odiosum populis impetratis reddere!

mus mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, ut Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras.

448. Sanctus Gregorius Nazianzenus Orat. 8. (quæ nunc est XXIV.) de laudibus S. Cypriani num. 9. & seq. historiam narrat Sanctæ Justitiae, quæ in magna periculo virginitatem perdendi Virginem Mariam suppplex obsecrans, victrix e certamine discessit. In fine autem ejusdem Orationis ita S. Martyrem alloquitur: *At ut nos e cælo benignius aspicias, sermonesque nostros, & viam gubernes &c.*

449. Asterius Episcopus Amaseæ in Ponto Hom. in Sanct. Martyres: *Non est locus ullus, inquit, quo non eorum memoria habetur. Ubique terrarum, & mari decantantur Martyres.*

450. S. Joannes Chrysostomus Hom. XLV. de S. Meletio, & alibi; tum S. Gregorius Nyssenus Orat. de S. Theodoro, aliquique Patres Græci sæpissime in suis Orationibus Sanctorum preces apud Deum implorarunt; atque hujusmodi invocationibus pleni sunt Græcorum Libri liturgici, ut operæ dispendium sit plura ad hanc veritatem demonstrandam affere.

451. Ex latinis Patribus Sanctorum invocationem commemorat S. Ambrosius in Lib. de Viruis, ubi inquit: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis in præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi &c.*

452. Sanctus Augustinus Lib. VII. de Baptismo contra Donatistas cap. 1. Tom. IX. S. Cyprianum his verbis orabat: *Adjuvet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tamquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur.* Et in Serm. XLIX. alias XVII. de Verbis Apostoli Tomo V. testatur in ecclesiastica disciplina non consueuisse orari pro Martyribus: *quia injuria est pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendare.*

453. Demum S. Hieronymus Vigilantium dicentem, quod dum vivimus, mutuo pro nobis orare possumus; postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio, ita in Libro contra ipsum refutat: *Si Apostoli, &*

(a) Joann. Dallæus non videtur multum sollicitus de Patribus latinis; & propterea hac fortasse de causa sumi librum *De cultus religiosi objecto* inscripsit contra Latinorum traditionem, quasi scilicet hujusmodi traditio in Ecclesia Orientali iniuste vignerit. Quamvis postea sibi parum cohærent, cum non posset tam aperia Patrum græcorum, præcipue autem Sancti Gregorii Nazianzeni, testimonia aliqua ratione explicare, eo tandem se recipit, ut diceret, Sanctorum cultum, & invocationem fuisse quendam IV. Sæculi mortuum, & cæcum in Divos superstitionem quam hic ipse Gregorius non parum promovisse suis & verbis & exemplis videtur. Et quamvis irrito labore contendat, hujus morbi, & superstitionis nullum haberi in primis tribus Sæculis vestigium negare tamen potuit, hunc

Martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos (a)?

454. Ex his solis testimoniis veterum Patrum, quæ allata sunt, cum multo plura afferri potuisse, luce meridiana clarus appetat, IV. Ecclesiæ sæculo communem in tota Ecclesia fuisse cultum, & invocationem Sanctorum. Quis autem si bi persuadebat, tantam paucorum annorum intervallo factam fuisse, aut fieri potuisse rerum mutationem; ut quod Sæculo III. non solum unusitatum erat, sed etiam vetitum censebatur, scilicet Santos colere, & invocare, Sæcul. IV. non solum ut licitum, sed etiam ut valde utile ubique apud Christianos, nemine reclamante obtineret? Quomodo Patres, & fidèles sæculi IV. a doctrina, quam hauserant Sæculo III. statim descreverunt, & contraria, non claram, vel in angulo, sed palam, ac in publicis templis, & ore, & opere professi sunt? Hæc universalis sæculi IV. præaxis argumentum nobis præbet invictum, etiam sæculis præcedentibus adorationem, & invocationem Sanctorum licitam, atque utilem fuisse habitam; quaenam propter monumentorum ejus ævi inopiam certa, & clara hujus rei documenta profertur non possint. Sed hoc satis superque est, quod hæc Sanctorum veneratio, & invocatio communis fuerit Sæculi IV. ut concludamus, eam etiam sæculis præcedentibus viguisse; cum nemo usque ad Vigilantium, & Faustum Manichæum inventus fuerit, qui illi ut novæ, atque illicitæ refragetur.

455. Hanc regulam cognoscendi veterum priorum sæculorum Ecclesiæ traditionem ex Patribus posterioribus, qui id docuerunt, quod ab aliis vestiutoribus didicerant, utpote firmissimam, & inconcussum, adhibuerunt etiam Concilia œcumenea, Ephesinam, Chalcedonensem, & subsequentia, in quibus ad definienda fidei dogmata satis esse putatum est auctoritatem Patrum tertii, vel quarti sæculi, cum primi & secundi testimonia deessent. Sic etiam egit Augustinus contra Pelagianos, aliquique Patres, qui hæreses suo tempore exortas vel ex eo solo condemnandas esse censuerunt, quod doctrinæ Patrum superiorum contraria essent (b).

456.

morbū, & hanc superstitionem; ut ille procaciter loquitur, post IV. Sæcul. semper in Ecclesia Dei viguisse, & adhuc vigere, tamquam devotionem non solum licitam, sed admodum utilem, exceptis paucis, qui post illa tetrorema Lutheri, & Calvini tempora, non solum ab Ecclesia militante in terris, sed etiam ab eadem gloriosa, & regnante in cœlis lucundo schismate divisi sunt.

(b) Hæc selecta Sanctorum Patrum testimonia Tyronibus sufficiere possunt. Plura cupientibus abunde satisfaciens copiosissimus D. Abbas Jo. Chrysostomus Trombellius Congregationis Canoniconum Regularium Rhenane illustre decus, qui hanc de cultu Sanctorum materialm quinque volum. in 4. ita complexus est, ut nihil desiderandum reliquerit; tum eruditissimus ejusdem

456. Obj. primo. Sancti non sunt objectum nostrae fidei: ergo nec possunt esse objectum nostrae invocationis; dicente Apostolo Roman. X. 14. Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?

457. Resp. primo, male Adversarios abuti verbis Apostoli, qui loquitur de fide in Iesum Christum, quæ sine dubio ejus invocationem præcedere debet, ut inde eruant, Sanctos invocari non posse, nisi & ipsi sint nostræ fidei objectum. Christus enim est a nobis invocans, ut noster Redemptor, & Mediator, quod ad fidei nostræ objectum immedieate pertinet, ejusque invocatio non solum licita, & utilis, sed omnino præcepta est. Sanctorum autem invocatio licita quidem, & utilis est, non tamen ab Ecclesia precepta. Insuper eam aliquo modo etiam ad fidem pertinere putavit S. Hieronymus explicans ea verba Pauli ad Philemonem vers. 4. seq. *Gratias ago Deo meo ... audiens charitatem tuam, & filem, quam habes in Domino Iesu, & in omnes Sanctos.* Ea enim vult eo modo esse intelligenda, ac illa Exodi XIV. 51. *Crediderunt Domino, & Moysi servo ejus;* ut una, eademque credulitas referetur in Moysèm, & in Deum; & similiter de Sanctis, ut quicunque credit Deo, aliter ejus filem recipere non queat, nisi credit & in Sanctos ejus. Et certe credere unusquisque tenetur, bonum, atque utile esse suppliciter eos (Sanctos) invocare; a Concilio Tridentino Sess. XXV. definitum fuit.

458. Inst. primo. Hæc Concilii Tridentini definitio opponitur celebri illi Pauli Apostoli sententiæ 1. ad Timoth. II. 5. *Unus Deus, unus, & Mediator Dei; & hominum homo Christus Jesus.* Ex quo loco non cessant Adversarii clamare, a nobis injuriam Servatori nostro maximam irrogari, dum Sanctos veneramus, ut alios nostros apud Deum mediatores; ut non amplius unus sit Mediator noster; cum aliorum Mediatorum turba infinita invito Apostolo inuenta fuerit.

459. Id improbabat olim etiam S. Augustinus, qui Lib. II. contra Parmenianum cap. 8. Tom. 9. expendens laudata Apostoli verba, *Si esset, inquit, mediator Paulus, essent utique & ceteri Apostoli ejus, ac sic multi mediatores essent; nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat: Unus Deus, unus & Mediator Dei, & hominum.*

460. Resp. cum S. Thoma 5. P. q. 26. art. 1. solum Christum esse perfectum Dei, & hominum Mediatorem, qui per suam mortem humanum genus Deo reconciliavit; sed nihil prohibere, ut aliqui alii secundum quid dicantur Mediatores inter Deum, & homines, prout scilicet cooperantur ad unionem hominum cum Deo dispositive, vel ministerialiter. Sancti igitur suo modo dici possunt Mediatores nostri, offerendo Deo pro nobis

merita, quæ ex Christi gratia, & mediatione sibi comparantur.

461. Nec alia fuit S. Augustini mens in loco objecto. Ibi enim confutabat Donatistas docentes orationum, atque etiam Sacramentorum efficaciam a Ministrorum sanctitate pendere, qui Mediatores sunt inter populum, & Deum. Hunc illorum errorum multismodis convellit, & etiam hac ratione, quia Christus ipse unus, verusque Mediator est. Unde superius dixerat num. 15., etiamsi malus esset Episcopus, non ideo tamen populos sollicitos esse debere; securos enim illos facit Scriptura, quæ ait ... *Si quis peccaverit, advocationem habemus ad Patrem Iesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Quæ ratio probat quidem, Iesum Christum esse natura, & officio nostrum Mediatorem; non autem, Sanctos in cœlis non posse suo modo pro nobis intercedere.

462. Tantum vero abest, ut illorum invocatio aliquan Jesu Christo injuriam irroget, ut potius infinita ejusdem Mediatoris nostri merita magis ostendat, quæ etiam in alios Sanctos, tamquam a capite in membra derivantur. Sane, ut ibidem Sanct. Doctor animadvertis, *homines omnes invicem se commendant orationibus suis;* quem usum Protestantes in Catholica Ecclesia edocti etiam post schisma retinueront; quin tamen propterea vereantur, se aliiquid de Christi meritis detrahere; ecce cur autem id timent, quando invocantur Sancti, servi Dei, amici Dei, filii Dei; & quidem semper per merita Iesu Christi? Unde Ecclesia omnes suas orationes absolvit, ad Christum nostrum unum perfectum Mediatorem configiendo: *per Dominum nostrum Iesum Christum &c.*

463. Neque inutile fuerit ad præcavendas Heterodoxorum cavillationes doctrinam Concilii Tridentini afferre Sess. XXII. cap. 5., ubi de Missis in honorem Sanctorum ita statuitur: *Et quamvis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit; unde nec Sacerdos dicere solet: offero tibi Sacrificium, Petre, vel Paule; sed Deo deUorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercelere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.* His authenticas nostræ doctrinæ expositiones si attenderent Protestantes, non amplius veterem prædecessorum suorum cantilenam repeterent, nos pretium Sanguinis Christi extenuare, ipsius mediationem evanescere, & idololatricum cultum revocare.

464. Inst. secundo. Idem Sanctus Augustinus laud. loco hinc verba addit: *Pro quo nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic unus, verusque Me-*

Mediator est. Si ergo Sancti, ut nos putamus, pro omnibus interpellant, & nullus pro ipsis, & illi erunt veri nostri Mediatores, quod sine injuria Christi dici non potest.

465. Resp. Sanctos esse suo modo nostros Mediatores, ut dictum est, non autem veros, & proprios. Et quamquam nunc nullus interpellat pro ipsis; tamen dum viverent, & ipsi suos interpellatores habuerunt, unde generalis illa sententia S. Augustini iis adaptari non potest.

466. Inst. tertio. Sancti non audiunt preces nostras, nec eas cognoscere possunt. Ecclesiastes enim IX. 5. dicitur: *Mortui nihil noverunt amplius.* Hinc Sanctus Gregorius Nazianzenus in Orat. pro Sancta Gorgonii sorore sua ita dubitanter eam alloquebatur: *Si tibi aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis a Deo est mirius, ut talia sentiant, suscipe hanc nostram orationem multorum epitaphiorum loco.*

467. Resp. Quamquam Sancti a nobis distantes non possint per se ipsos nostras preces audire, nihil tamen prohibet, quin illas cognoscant vel per peculiarem revelationem ipsius Dei; vel, ut probabiliter videtur, in Verbo divino, in quo certum est eos illa omnia videre, quae ad ipsos pertinent. Sed quidquid de hoc sit, cum Deus volunt, Sanctos a nobis coli, & invocari, etiam certe voluit, ad eorum cognitionem ea omnia pervenire, quae ad nobis eorum affectum, & patrocinium conciliandum agimus; quo cumque tandem modo id fiat; de qua re supervacaneum est sollicitius inquirere.

468. Aliqui Theologi una cum Hugone a S. Victore huic argumento, quod permagni faciunt Protestantes, respondent, Deum nostras invocationes Sanctorum audire, ac eorumdein Sanctorum meritis moveri ad beneficia, quae optamus, conferenda. *Quid labores investigare,* inquit laud. Hugo Victorinus, *quid audiant, & quantum audiunt Sancti, quos oras: cum ipse Deus audiat, propter quem oras?* Hinc illa Ecclesiae oratio ad omnes Sanctos: *Tribue quæsumus, Domine, omnes Sanctos tuos jugiter pro nobis orare;* & eos clementer exaudire digneris, per Christum Dominum nostrum (a).

469. Ad Sancti Gregorii auctoritatem resp. particulam illam si non esse dubitative, sed potius confirmativam, quo sensu haud raro tam a Scriptoribus Sacris, quam a profanis eam usurpatam legimus; ut cum Apostolus 2. ad Thessalon. I. 6.

inquit: *Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant: ubi particula si idem significat ac quandoquidem justum est &c.* Ceterum Sanctus Gregorius in Orat. XXIV. de S. Athanasio ita sine dubitatione pronunciat: *Ab alto, recte norit, res inspicit nostras.*

470. Obj. secundo. Origenes Lib. V. contra Celsum n. 5. Tom. I. *Verum Angelos,* inquit ... *a nobis invocari, recta ratio non patitur ... Ut Angeli nobis propitiis sint, nostrique gratia omnia faciant, satis est, si quantum per humanae naturæ vires licet, erga Deum ita sinus affecti, ac illi, & quæ sequuntur. Si autem Angelos, qui cum nostrum custodia commissa est, invocare non licet, multo minus licet invocare Sanctos.*

471. Respondet Pet. Dan. Huetius in *Origenianis lib. 2. q. V. §. 56.*, variam, & parum constante in fuisse Origenis de Angelorum invocatione loquendi rationem; omnibus tamen perennis videri, eam dumtaxat voluisse, non eo modo esse invocandos Angelos, quo invocatur Jesus Christus noster summus apud Deum Mediator; ut proinde nou ipsara Angelorum invocationem, sed solammodo invocationis inodum condemnet. Libro enim VIII. contra Celsum n. 15. Celso objicienti, *quod non Deum solum, sed etiam ejus ministros colendos esse sentiamus, ita respondet: Si intellexisset, quinam sint post Dei Unigeniti, tum vere Ministri Dei, ut Gabriel, Michael, & alii Angeli, atque Archangeli, & eos colendos esse dixisset, fortasse repurgatis, cum significatione illius vocis *colere*, tum ejus, qui colit, officiis, hoc loco pro rei moineuto attulisse ea, quæ de hoc arguento assequi intellectu potui &c.* Hujus testimonii vim Dalmæus, ejusque Symmictæ frustra elevare conantur, quasi Origenes ibi de cultu tantum civili, non autem de religioso locutus fuerit. Frusta inquam; de cultu enim loquitur, qui dæmonibus ab idololatria exhibebatur, utique religioso, seu potius superstitioso, quem repugnari volebat.

472. Alios etiam Origenis locos in promptu est ex ipsius Hom. I. in Ezech. n. 7., ubi ita Angelum tutelarem invocat: *Veni, Angele, suscipe sermonem conversum ab errore pristino, a doctrina dæmoniorum, ab iniquitate in alium loquente &c.* Quem locum sibi omnino adversum esse Heterodoxi sentientes ut spurium rejicere conantur sunt, quia græca illius Homilie exemplaria desunt. Sed cum versio latina sit Hieronymi, non si-

(a) Quamquam ego certum iudico, Sanctos in Verbo omnia nostra videre, quæ ad ipsos pertinent; quæ sententia est etiam Sancti Gregorii Papæ Lib. XII. *Moralium* cap. 14., eam tamen ad fidem pertinere non dico. Extat enim iudicium Academie Diculensis die 12. Maji 1635., quæ rogata, „utrum sit credendum fide Catholica, Sanctis innotescere omnes preces nostras ad eos directas; aut utrum hoc ipsum sit absolute necessarium ad fidem, & præmixtum invocationis San-

ctorni, ut sit salutaris?“ Respondit negative. Idem post Magistrum sententiarum docuerunt duo illustres Patres, & Episcopi Petrus, & Adrianus de Wallemburch T. II. Controv. Lib. XII. Tract. IV. cap. 17.; & Franc. Veronius in *Regula Fidei Catholica* §. 9. Jacob. autem Ben. Bossuetus in *Exposit. Doctrine Ecclesiæ Catholicae* §. 4. observat, nihil ab Ecclesia fuisse definitum de modo, quo Sanctis nostræ preces innotescant.

sine temeritate illorum verborum fides in dubium revocari potest; præcipue cum totus contextus, atque illius Homiliæ scopus mire cum allatis verbis conspirent; agebat enim ibi Origenes de tute-
laribus Angelis; & alloquens Paganum conversum ad fidem: *Tu heri, inquit, sub dæmonio eras, hodie sub Angelo.* Sed de Origenis mente consu-
latur laudatus super Huetius.

473. Dices. Antiqua Ecclesiæ doctrina semper fuit, preces nostras ad Deum Patrem dirigere juxta formulam a Jesu Christo Domino nostro in Oratione Dominicâ præscriptam; ubi nulla est men-
tio invocationis Sanctorum. Unde S. Cyprianus in Tract. *De Oratione Domini*: *Altiter, inquit, orare, quam nos, Filius hic docuit, non ignorantiam solam esse, sed culpam: non ergo Sancti invecandi sunt.*

474. Resp. Si ulla esset hujus argumenti vis, nec Christum Jesum Mediatorem invocare licet; cum ejusdem mentio in Oratione Dominicâ non fiat. Continet igitur illa oratio, omnium præstan-
tissima, ea, de quibus Deum Patrem orare debe-
mus; sed non excludit, quin ad ea ipsa obtainen-
da intercessionem Angelorum, atque Sanctorum, imprimis vero Domini Nostri Iesu Christi, adhibe-
beamus, ut preces nostræ Deo Patri gratiore fiant.

475. Dices secundo. Patres sæpe nos monent, ut nostris orationibus, bonisque operibus studeamus Deum nobis propitium reddere; non autem aliorum patrocinio confidamus. S. Hieronymus ex-
pliicans illa verba ad Gal. VI. 5. *Unusquisque onus suum portabit, iis doceri inquit, dum in*
„præsenti sæculo sumus, sive orationibus, sive
„consiliis, invicem posse nos coadiuvare. Quam
„autem ante tribunal Christi venerimus, non Job,
„non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam,
„sed numquaque portare onus suum.“ Et S.
Hilarius in Comment. ad cap. XXVII. Matth. n.
5. ex parabola decem Virginum insert, alienis o-
peribus, ac meritis neminem adjuvandum, quia
unicuique lampadi suæ emere oleum sit necesse.

476. Resp., loqui hos S. Patres non de hac vi-
ta, in qua & ipsi docuerunt, Cælitum precibus,
& patrocinio nos juvari, sed de alia vita post mor-
tem, in qua certum est, nos nonnisi ex nostris
bonis operibus esse judicandos, ac condigno præ-
mio donandos. S. Hieronymus interprete non indiget, cum loquatur de tempore, cum ante tri-

enal Christi venerimus; & expresse dicat, in
presenti sæculo nos posse orationibus aliorum
adjuvari. Pariter S. Hilarius parabolam Virginum
prosequens subdit: *Et quia jam poenitentiae
nullum est tempus, fatuæ occurruunt &c.* Cetera
ruin orationes, & patrocinia Sanctorum non ad
hoc nobis prosunt, ut desides sumus, & inopeti-
si; sed ad hoc ut per bona opera sataginus cer-
tam nostram electionem facere; ex nostris autem
operibus judicandi atque sumus; sed ad bona me-
rita comparanda Sanctorum etiam precibus adju-
vamus.

477. Ob. ultimo. In antiquis Liturgiis S. Jacobi, S. Marci, S. Jo. Chrysost., aliusque orationes inveniuntur pro Sanctis ipsis, immo & pro Beatissima Virgine Maria: igitur veteribus Christianis persuasum erat, Sanctis prodesse nostras orationes, non autem nobis orationes illorum.

478. Resp. In Sacrificio Missæ commemora-
tionem fieri & Sanctorum, quos scimus gloriosos in
cælis regnare, & aliorum defunctorum, de quo-
rum sorte incerti sumus; sed diversa ratione. Pri-
mæ gratulamur de cœlesti præmio jam consecuto, aliis autem precamur a Deo requiem, & beatitudinem. *Cum sacrificia, inquit S. Augustinus in Enchiridio cap. 110. sive altaris, sive qua-
rumcumque eleemosynarum pro baptizatis omni-
bus defunctis offeruntur, pro valde bonis grati-
iarum actiones sunt, pro non valde bonis pro-
pitiationes sunt.* Atque eodem S. Augustino teste
Serm. CXLIX. de Verbis Apostoli, antiqua Ecclesie Martyrum, de quorum corona jam certa era-
rat, non propitiatoriam, sed eucharisticam, &
gratulatoriam faciebat mentionem: *injuria est enim, inquit S. Pater, pro Martyre orare, cu-
jus nos debemus orationibus commendare.*

479. Sane in vetusta illa Liturgia, quæ Jacobs adscripta fuit, ita habetur: *Sanctissimæ, invio-
latæ, gloriosissimæ, benedictæ Dominæ nostræ
Dei genitricis, & semper Virginis Mariæ, &
omnium Sanctorum, ac Justorum memoriam fac-
ciamus, ut precibus, ac intercessionibus ipsorum
omnes misericordiam consequamur.* In Liturgia
antein S. Jo. Chrysostomi: *In honorem, & mem-
oriæ superbenedictæ, & gloriose Domine
nostræ Dei genitricis, & semper Virginis Mariæ,* ejus intercessionibus suscipe Domine sacri-
ficium hoc in supercæleste tuum Altare (a).

CA-

(a) Atque hæc de Sanctorum invocatione sufficere possunt. Ad tollendam nihilominus omnem calumniandi ansam ea subnectimus, quæ Catechismus Reîmannus habet P. IV. cap. 6. „Configimur ad auxilia Sanctorum, „qui in cælo sunt, quibus etiam preces esse facien-
„das ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de
„eo dubitatio possit accidere sed ut tollatur omnis
„error imperitorum, opere pretium erit docere fide-
„lem populum, quid intersit inter hanc invocandi ra-
„tionem. Non enim eo modo Deum, & Sanctos im-
„ploramus: Nam precatur Deum, ut ipse vel bona
Gazzaniga Theolog. Tom. V.

„det, vel liberet a malis; a Sancis autem, quia
„gratiisi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patro-
„cinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrant ea,
„quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi
„formulas, modo differentes, ad Deum enim proprie-
„tatem: *Miserere nobis. Audi nos; ad Sanctum,*
„*ora pro nobis.* Quoniamque licet etiam alia quadam
„ratione petere a Sanctis ipsis, ut hostri misereantur;
„sunt enim maxime misericordes. Itaque precari pos-
„sumus eos, ut conditionis nostra miseria permoti,
„sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione juven-

CAPUT XIV.

*De Cultu, & invocatione Beatissimæ
Dei Genitricis Mariæ.*

480. Distinximus supra duplēcēm Sanctorum cultūm, scilicet dulicē, & hyperdulicē; non quidem sensu grammatico, sed theologico, quatenus hyperdulicē nomine intelligitur aloratio quælibet precipua, quæ uni Beatissimæ Virginī Mariæ exhibetur, propter extimam excellentiam, quæ super omnes Sanctos illi competit, & quam impio, sed irrito conatu Heterodoxi quidam illi eripere tentant; contra quos sit

PROPOSITIO.

Beatissimæ Mariæ Virgini debetur cultus specialis, qui a Theologis vocatur hyperdulicē.

481. Prob. primo ex Sanctis Patribus, qui Beatissimæ Virginis excellentiam magnificis verbis extollunt. Irenæus Lib. V. cap. 19. antithesin ponit, & longo sermone prosequitur inter Evans, per quam adstrictrum est morti genus humanum, & Mariam, per cuius obediētiam virginalem solutum est. Hunc autem Irenæi locum S. Augustinus attulit ad adstruendum peccatum originale Lib. I. contra Julianum c. 5. Atque eadem antithesi Tertullianus in Libro de carne Christi cap. 17., aliisque postea usi sunt, ad Mariæ laudes celebrandas.

482. Multa de cultu, & invocatione Sanctissimæ Virginis habet S. Ephrem Syrus in Sermone de ejusdem laudibus, inquiens: *Sub tuum præsidium configimus, o Sancta Dei genitrix. Sub alia pietatis atque misericordiae tuæ protege, & custodi nos &c. &c.*

483. S. Epiphanius, qui idololatricam Mariæ adorationem in Hæreticis Collyridianis sèpius condemnavit (a); ceteris tamen Sanctis Mariam longe anteponendam dicit, *ob cœlestis illud mysterium, quod in ejus utero perfectum est. Et in*

Quo loco illud maxime cavendum est omnibus, ne quod Dei proprium est, cuiquam preterea tribuant: inno vero cum ad imaginein Sancti alienius qui Dominicam orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secundum ore, sibique postule, ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, ac deprecator ad Deum, nam eos hoc fungi officio docuit S. Joannes Apocaypsis cap. VIII. “

Ex hac Catechistri doctrina appetet, injuste omnino a Dallæo, aliisque similibus hypercriticis aliquas precandi formulas, quibus prima fronte videtur invocari Sanctos tanquam antores, & datores beneficiorum, quæ ex eorumdem intercessione a Deo accipimus, ut sunt ea verba hymni *Ave Maris Stella* ad B. Virginem directa: *Solve vincula reis, profer lumen cæcis, nos culpis solutos mites fac & castos;* neque enim aliud a B. Virgine imploramus, quam ejus patrocinium, & intercessionem, in eodem hymno eam-

pæclara illa Oratione de laudibus Mariæ nihil prætermisit eorum, quæ ad ipsius præconium devota eloquentia illa suggerere potuit; quæque integra, si fieri posset, exscribenda foret.

484. Neque Græcis in celebranda dignitate Mariæ cedunt Patres latini. S. Ambrosius Lib. II. de Virginis cap. 2. Quid nobilius, inquit, *Dei matre?* Quid splendidius ea, quam splendor elegit? &c., ubi præcipuas ejus virtutes breviter quidem, sed eleganter enumerat. Et S. Augustinus in Lib. De sancta virginitate c. 6. Tom. VI. Mariam appellat non solum matrem Dei, sed etiam matrem Christianorum, quia cooperata est charitate, ut Fideles in Ecclesia nascerentur, qui illius corporis membra sunt: corpore vero mater ipsius capit. Si autem sanctissima illa Virgo est nostra mater spiritualis, ecur a nobis omni honorum genere colenda non erit, & in nostris necessitatibus invocanda?

485. Certatim postea Virginis sacratissimæ encœnia texuerunt subsecuentes Patres, Hildephonsus Toletanus Archiepiscopus, S. Petrus Damiani, S. Anselmus, ac præcipue illius devotissimus S. Bernardus, cuius illa præclara vox fuit in Serm. de ejus nativitate: *Totis ergo medullis cordium, totis præcordium affectibus, & rotis omnibus Mariam venerare, quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam.* Et Serm. II. in Festo Pentecostes ea verba Cantici Mariani, *Beatam me dicent omnes generationes, hac paraphrasi illustrat: Ex hoc Beatam te dicent omnes generationes, quæ omnibus generationibus vitam, & gloriam genuisti. In te enim Angeli lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam inventi in æternum. Merito in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis quidquid creaverat, recreavit.*

486. Horum, aliorumque similium præconiorum ratio potissima fuit plenitudo gratiæ, quam Virgo a Deo præ ceteris Sanctis consecuta est: „Quando enim, inquit Angelicus 5. P. qu. 25. „art.

dem Sanctissimam Patronam nostram ita rogamus: *Bona cuncta posce: sumat per te preces, qui pro nobis natus tulit esse tuus, quibus solis, si alia deessent, satis ostenderetur discrinui, quo Denim rogamus, ut omnium honorum auctorem, & datorem, ac B. Virginem quæ eadem bona poscit, ac nobis impetrat. Sed hac de re præter ceteros copiose egit vir de cultu Sanctorum optime ineritus Jo. Chrysostomus Trombelli in quinque vol. in 4. de hoc arguento editis, & ejusdem Apologista Philalethes Aphobus in *Vindictis* adv. Jo. Rudolphum Keslingium Bononia 1751.*

(a) Collyridianorum hæresis prodit Sæcul. IV. in Arabia, ita dicta, quod Collyridæ panis, seu placentam B. Virginis Mariæ per mulieres offerebant, tamquam Deæ, cuius Sacerdotes ex femineo sexu eligabantur. Hanc stultitiam sui sæculi Sectam confutavit S. Epiphanius Hæresi LXXIX., ostendens, Mariam adorandam non esse, sed honorandam. Honoretur, inquit, *Mariæ Pater vero, Filius, & Spiritus Sanctus adorentur.*

„ art. 5. aliquid magis appropinquat principio in. „ quolibet genere , tanto magis participat effectum illius principii Christus autem est principium. „ gratiae , secundum divinitatem quidem auctoritative , secundum humanitatem vero instrumentaliter . Unde & Joann. I. 17. dicitur : *Gratia , & veritas per Jesum facta est*. Beata autem Virgo Maria propinquissima Christo fuit secunda diuinam humanam naturam. Et ideo præ ceteris majorem debuit a Christo gratiae plenitudinem obtinere “ (b).

487. Obj. Nusquam legimus , a Judæis , vel Gentilibus suis Christianis objectum Beatissimæ Virginis Mariæ cultum. Celsus acerrimus , si quis alius , Christianæ Religionis hostis , Judæum inducit (apud Origenem Lib. I. num. 28.) Jesu exprobranteum , quod e rivo Judaico sit ortus , atque ex matre indigena , & paupercula , nendoque vicium queritante quod hæc a conjugi extrusa , & vagata turpiter clanculario partu Jesum edilerit , quodque is propter paupertatem in Ægypto mercede operam suam locans , ibi arcana quasdam artes , quas Ægyptii magni aestimant , didicerit , & postea in patriam reversus tantum se propter illas artes extulerit , ut etiam se Deum appellaret . Has horrendas Celsi blasphemias referens Origenes Lectorem ita prudenter monebat : *Nonne tibi videris audire eos , qui injuriis quasdam in triviis lacescant , nulla habita honesti , & decori ratione ?* Ubi tamen Celsus nostris non exprobret , quod talem vilissimum scemnam (ut ille blasphemabat) veluti quamdam Deam honorarent , non utique prætermissons , si is , qui nunc B. Virgini cultus adhibetur , tunc in usu fuisset .

- 488. Resp. primo , Origenem sublimem Beatissimæ Matris Dei dignitatem eo loci minime reticuisse , quæ causa est peculiaris illius hyperdulie cultus , quem ipsi tribuimus : deinde ejusdem virgineum conceptum , & partum ex Isaïæ vaticinio exponit , & vindicat : unde iterum maxima resultat Mariæ laus , & gloria . Quod vero nihil Celsus de Mariæ Virgiris cultu objiciat , hæc fortasse causa fuit , quod illum ignoraret ; neque enim illis primis persecutionum temporibus omnia , quæ

(b) Multo plura , & etiam majori energia expressa Sanctorum Patrum , Doctorum Scholasticorum , ac præcipue Mysticorum testimonia adduci potuerint , sed modus adhibendus est . Neque etiam omnia ad litteram probari possunt , qua in laudem M. Virginis aliquam veteres , quam recentiores ex impetu quodam pietatis protulerunt , quæque hypercriticis Jo. Dallaø , Andreae Riveto , alisque Hagiomachis stomachum moverunt , neque a nobis defendi possunt , nisi adhibita multa cautione , ac benigna interpretatione , qua ad rectum & orthodoxum sensum reducantur ; præ oculis habenda est aurea illa S. Bernardi sententia in epist. CLXXIV. ad Canonicos Lugdun. *At valde honoranda est* , inquit , *Mater Domini* . *Bene admones* ; sed honor regine judicium diligit . *Virgo regia falso non eget honore* , veris cumodata honorum titulis &c. Hinc

in occultis Christianorum conventibus , quos ad Christianum Dominum , ejusque matrem colendam habebant , Gentilibus nota erant ; sed multa ex tunc usitata *Disciplina arcani eosdem cante celabant* . Gujus disciplinae testis est ipse Origenes Lib. I. num. 7. ubi satetur , quædam esse in Christiana doctrina reconclitoria , nec omnibus reiectu ... quo profanis , nec purgatis auribus tutum non erat committere .

489. Inst. Neque ipsi primi Ecclesiæ Patres aliquid novisse videntur de summo illo hyperdulie cultu , quo nos Mariam Virginem honorandam esse censemus . Nam S. Ireneus , & Tertullianus nihil prouersus de eo memorant in loco maxime opportuno , ubi scilicet Valentinianos hæreticos oppugnabant , qui Jesum Christum aliquid de Maria Virgine assumpsisse negabant , ad eos autem resellendos opportunissimum certe videbatur , publicum , & universale illius cultum commemorare , non alia de causa ipsi a fidelibus oblatum , nisi quia fuit vera & immaculata Christi mater .

490. Resp. , negando aliquam futuram suis universalis Mariæ cultus viam & efficaciam ad convincendos hæreticos Valentinianos . Quemadmodum enim aliis argumentis multo gravioribus , quæ ad probandam veram Christi Nativitatem ex Virgine Maria ex Scriptura , & Patrum traditione afferebantur , procaciter , & obstinatissime resistebant , ita multo audacius refragati fuissent alteri argumento , utit efficacissimo , quod ex cultu B. Virginis repeti potuisset . Simile exemplum habemus in Patribus Ephesinis , qui contra Nestorium sublimem illam genitricis Dei dignitatem omni argumentorum genere vindicarunt , quin tamen aliquid de cultu , quo palam , & ubique eo sæculo Maria a fidelibus honorabatur , aliquid afferrent . Sed hæc pro nostro instituto sufficient .

491. Tantum adjicere liceat devotam illam adspirationem ad Mariam , qua S. Bernardus Sermonem suum secundum de Adventu Domini conclusit , diceut : *Sed jam advertistis , nisi fallor ; quoniam Virgo regia ipsa est via , per quam Salvator advenit , procedens ex ipsis utero , tamquam sponsus de thalamo suo Studeamus & nos , dilectissimi , ad ipsum per eam ascendere ,*

qui

etiam non pani libri , imagines , nunisnata , & alia heteroclitæ cuiusdam devotionis signa Ecclesiæ oracula daunari meruerunt , ut *Elucidarium Deiparae Jo. Bapt. Poza* , & cetera ejusdem auctoris opera . Ominus hoc in parte legendus est perdoctus Theophilus Rainandus in *Dipticis Marianis* , cuius sententiam de vitando nimio quodam , ac plane superstitionis Mariæ cultu ambabus ulnis amplexus est laudatissimus D. Joann. Chrysostom . Troubelli in suo opere *De Maria Sanctissime vita , ac gestis &c.* Tomo V. P. II. Diss. II. contra Benedictum Plazzai , qui in *Causa immaculata conceptionis &c.* Lampridiūm Britanicū (sen celebrem Ludov. Muratorium) contutire conatus est in iis , quæ scripserat in Libro *Della regolata divozione de' Cristiani* ; pro moderandis quorundam piorum excessibus .

qui per ipsam ad nos descendit: per eam nos venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram misericordiam venit. Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inventrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis, ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excusest apud ipsum integritas tua culpam nostrae corruptionis, & humilitas tua Deo grata nostrae remian impetret sanitati. Copiosa charitatem tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & jucunditas gloriosa fecunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo Filio nos represente. Fac, o benedicta, per gratiam, quam invenisti, per prerogativam, quam peperisti, ut quidem fieri dignatus es particeps infirmitatis, & misericordiae nostrae, te quoque intercedente participes faciat nos gloriae, & beatitudinis suae: Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen (a).

CAPUT POSTREMUM.

De perpetua Beatissimae Mariae Virginitate.

492. Adeo communis semper fuit inter populos Christianos de perpetua Mariæ virginitate sententia, ut a primis temporibus non alio appellari soleret vocabulo, quam *Virginis*, quasi *B. Maria*, & *Virgo* sint duo synonyma. Quis unquam, inquietabat Sanctus Epiphanius Hæresi LXXVIII., aut quo saeculo proferre ausus est nomen Sanctæ Mariæ, & interrogatus non statim intulit Virginis nomen? Non altera videtur Sanctæ Mariæ vox, & *Virgo*. Haec sola antonomastica appellatio sufficeret debuisse ad præfocandum impurum os Vigilantii, & Helvidii, qui Saeculo IV. perpetuam Deiparæ virginitatem palam impugnare sunt ausi; alter quidem in partu, alter autem post partum eamdem Virginem permanuisse negans, contra quos sit

(a) Insignis etiam illa B. Mariæ invocatio quæ addita est Salutationi Angelicæ, nimurum *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis &c.*, & quam duo Eminentesissimi, doctissimique Cardinales Baronius ad ann. 431. n. 170., & Bona in *Divina Psalmodia* c. 16. §. 2. in magna Synode Ephesina incepisse opinati sunt. Sed eorum sententia minime probata fuit ab aliis Criticis, qui post Maliboninum Præf. in Sæculi V. Benedict. n. 123. illud additamentum nonnisi post Seculum XV. factum fuisse multis argumentis ostendunt. Sane Erasmus imminiter carpens usum illum (qui a Sancto Vincentio Ferrerio inceptus creditur) ut Sacri Oratores suis concionibus Salutationem Angelicam præmittant, illud etiam addebat, quod nihil petant ab ea, sed tantum saluent verbis Angeli, & Elisabethæ Lih. II. Ecclesiastica: Toin. V. Opp. pag. 873., quod dicere ausus non fuisset, si etiam secundam illam partem Sancta Maria &c. fideles tunc recitassent. Quidquid autem sit de hujus devotissimæ precandi formula organe, intollerabilis proorsus est Jos. Binghamus, qui in

PROPOSITIO I.

Beatissima Dei genitrix Maria in partu Virgo Immaculata permansit (b).

493. Probatur primo ex iis verbis Isaiae VII. 14., quæ superius iam fuse expendimus, ubi expressæ dicuntur, non solum, quod *Virgo* concipiet, sed etiam quod pariet *Filium*. Quod divinum vacinium adimpletum non fuisset, si Dei genitrix in partu fecisset suæ Virginitatem jaeterat.

494. Prob. secundo ex Symbolo Apostolorum, ubi Christus dicitur *natus ex Maria Virgine*; & Sanctus Augustinus in *Enchiridio* cap. 54. recte observat, quod si per nascentem corrumperetur *eius (Mariæ) integritas*, non iam ille de *Virginem* nasceretur: eumque falso, quod absit, natura de *Virgine Maria tota confiteretur Ecclesia*.

495. Accedit etiam veterum Patrum traditio, unde in Concilio Ephesino Theodoretus Ancyranus ita secure pronunciavit: *Quæ parit carnem puram, a virginitate cessat. Sed quia natum est in carne Verbum Dei, custodit virginitatem, seipsum per hoc ostendens Verbum. Neque enim nostrum verbum cum paritur, corruptis mentem: neque Deus Verbum substantiale partum eligens, perenit virginitatem.*

496. Hanc veritatem confirmavit Sanctus Ambrosius in suo Concilio Mediolanensi contra Jovinianum, ut appareat ex ejusdem epistola Synodica ad Siricium Romanum Pontificem, in qua illam portant clausam, quam Ezechiel vidit cap. XLIV. 2. *Porta haec clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam &c.* de Maria interpretatur, quia *Virgo concepit, & genuit*. Quam interpretationem tradidit quoque Sanctus Hieronymus Comment. in hunc locum, aliquique post istos duos eximos Ecclesiæ Doctores.

497. Sanctus Augustinus epist. CXXVII. ad Vologianum cap. 2. postquam multa de omnipotenti Dei virtute disputavit: *Ipsa virtus, inquit, per in-*

Orig. & Antig. Chr. Vol. VI. p. 157. hanc hyperduliam ab idolatria liberare non posse blaterat. Salutationem Angelicam cum additamento Sancta Maria &c. S. Pius V. Breviariorum a se emendato, atque Officio B. V. inseri jussit.

(b) Prodigiosam Jesu Christi Conceptionem in utero Virginis Mariæ superius iam vindicavimus; unde modo non superest, nisi Joviniani errorem refellere, qui S. Augustino teste *De Heresibus* n. 82. *Virginitatem Mariæ destruebat, dicens, eam pariendo fuisse corruptam; quamquam nec Siricus Papa, nec Hieronymus hunc errorem Vigilantio exprobant, fortasse, ut editor Benedictus ad Synodicam S. Ambrosii epistolam adnotat, quis Roinæ ausi non fuerat Jovinistæ cumdem errorem vulnare. Blasphemum Jovinianum Honoriūs Imperator jussit plumbatis contusum in insulam Boam exilio deportari. Paucos & ignobiles hic error natus est patronos. Sunt tamen ex Novatoribus aliqui, qui nostram sententiam, ut ut veram, ad fidem pertinere inficiantur.*

inviolatae matris virginea viscera, membra infuntis eduxit, quae postea per clausa ostia membræ juvenis introduxit. Hic si ratio queritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus, Deum aliqui posse, quo-l nos fateamur investigare non posse. Et in fine epist. CXLIII. De Virginitate autem Sanctæ Mariæ, inquit, si hoc, quod scripsi, non persuadet fieri potuisse, neganda sunt omnia, quæ mirabiliter in corporibus acciderunt.

498. His addamus tres Roin. Pontifices Leonem magnum, Horinisdam, & Pelagium I. quorum prior in Serm. II. de Nativit. de Christo loquens, *Nova*, inquit, *nativitate genitus est, conceptus a Virgine, natus ex Virgine, sine paternæ carnis concupiscentia, sine maternæ integratitatis injuria, quia futurum hominum Salvatorem talis ejus ortus decebat &c.* Horinisdas autem in epist. LXXIX. ad Justinum Imperat. *Dignum plane, inquit, Deo nascente mysterium, ut servaret partum sine corruptione, qui conceptum fecit esse sine semine.* Ac deinde Pelagius in Confess. fidei subjecta epist. XVI. ad Childebertum Regem, *Christum, ait, natum esse serbata integritate maternæ virginitatis; quia sic eum Virgo permanens genuit, quemadmodum virgo concepit.*

499. S. autem Thomas 5. Part. quæst. 28. art. 2. probat, hoc fuisse conveniens propter tria: primo, quia hoc competebat proprietati Verbi, quod nascebatur: verbum enim non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque corruptione ex corde procedit: secundo, propter effectum incarnationis Christi, qui ad hoc venit, ut tollat nostram corruptionem, unde non fuit conveniens, ut virginitatem matris nascendo corrumperet: tertio, ne matris honorem nascendo diminueret, qui parentes præcepérat honorando.

500. Postremo loco afferenda est definitio facta in Synodo Romana sub Martino I., in qua hæc universalis Ecclesiæ traditio his verbis Can. 5. confirmata fuit: *Si quis secundum Sanctos Patres non confitetur ... Sanctam, semperque Virginem, & immaculatam Mariam ... incorruptibiliter eum (Deum Verbum) genuisse, indissolubili permanente & post partum ejusdem virginitate, condemnatus sit.*

501. Hinc est etiam communis illa SS. Patrum opinio, quod B. Virgo Maria sine ullo doloris sensu suum Filium peperit, unde S. Lucas cap. II. 7. de ea dicit: *Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit &c. nullam dolorum, quos ceteræ mulieres perferre coguntur, mentionem faciens. Ecclesia autem sic de ea pronunciat: Nesciens mater Virgo virum, peperit sine dolore Salvatorem sacerdorum.*

502. Frustra autem hic objiceretur visio ænigmatica Apocal. XII. 4. seq. mulieris, quæ cruciabatur, ut pareret. Ea enim visione non Maria Virgo parturiens, sed potius Ecclesia designata.

Gazzaniga Theol. Tom. V.

ta videtur, quæ diris persecutionibus excruciatæ fuit, ut filios suos pareret.

503. Obj. primo. Lucas II. 22. seqq. dicitur, puerulum Jesum fuisse a parentibus Jerusalem delatum, ut sisteretur Domino, ad implendam scilicet legem, *Quia omne masculinum a lapere vulvam sanctum Domino vocabitur: non itaque in parti fuit Mariæ virginitas servata.*

504. Resp., S. Evangelistam communis more locutum tantummodo voluisse significare, Jesum Christum fuisse primogenitum; adeoque juxta legendum Moysi Deo consecrandum; non autem quasi Jesus communi naturæ lege ex utero prodicens claustrum virgininem sue Matris violaverit. Sane illam phrasim a lapere vulvam non aliud in laudata Lege Mosaica significare, nisi partum primogeniti, non autem virginitatis jacturam, vel ex eo solo luculentter appareret, quod neque de aliis mulieribus communiter dici poterat, quod in pariendo virginitatis jacturam facerent, quia hanc jacturam jam ante passæ erant in concipiendo. Aliquando etiam in sacris litteris a lapere vulvam non significat nisi secunditatem; ut cum Gen. XXIX. 5. & XXX. 22. dicitur Deus aperuisse Rachelis vulvam.

505. Iust. Sanct. Ambrosius in Commentar. hunc locum explicans inquit: *Qui vulvam sanctificavit alienam, ut nasceretur Prophætæ, hic est, qui aperit matris suæ vulvam, ut immaculatus extaret.* Tertullianus item de carne Christi cap. 22. hunc ipsum locum explicans, *Quis, inquit, proprie vulvam a lapereuit, quam qui clausam patet?* Et Origenes Hom. IV. in Lucam, *Matri Domini, ait, eo tempore vulva reserata est, quo & partus editus; quia sanctum uterum, & omni dignatione venerandum ante nativitatem masculus omnino non tetigit.* Multi alii Patres idipsum asseruerunt.

506. Respondet S. Thomas explicando verba S. Ambrosii, ut „ illa adaperitio non significet reseratio ratione communem claustræ pudoris virginis; „ sed solum exitum prolis de utero matris. „ Certe idem Sanct. Ambrosius in Hymno Nativitatis, quem adoptavit Ecclesia, ita canit: *Clastrum pudoris permeat.* Similem loquendi modum usurpavit etiam Sanct. Hieronymus virginitatis Deiparae defensor invictus; cum in Dial. II. contra Pelag. num. 4. *Christus, inquit, clausas portas vulvae virginalis aperuit, quæ tamen clausæ jugiter permanserat.* Et Sanct. Joan. Damascenus Homil. I. In Dormit. Beat. M. Virg. num. 8. *Qui Deus erat, inquit, homo sit, ac eximio modo partus tempore nascitur vulvam ita aperiens, ut Virginis claustra minime labefacet.* Eademque ratione explicandi sunt Origenes, Tertullianus, Ireneus, & quicunque ex Veteribus obsignatim Virginis Mariæ claustrum divini partus tempore resetatum fuisse, indicare videntur. Sumiserunt nempe vulvæ aperitionem pro effectu, ut significarent, illud virginem claustrum Christi

Domini nativitatī minime obstitisse; non autem quasi illud sacrum repagulum effractum fuerit.

507. Ob. secundo. Transire per clausa pertinet ad dotes corporis gloriōsi; unde etiam Christus post resurrectionem intravit in cœnaculum. Apostolorum januis clausis; sed corpus Christi in sua conceptione, & nativitate non fuit gloriōsum, sed passibile, in similitudinem carnis peccati, ut inquit. Apostolus ad Romanos. VIII.: ergo &c.

508. S. Thomas hac quæst. 28. artic. 2. ad 5., quorundam ait fuisse sententiam, Christum in sua nativitate dote mūtilitatis assumpsisse; sicut quando ambulayit siccis pedibus supra mare, dicunt: eum assumpsisse dote agilitatis. Hanc tamen opinionem rejecit Angelicus, & ita difficultatem solvit: „ Dicendum, quod omnia ista facta sunt mi-“ raculosa per virtutem divinam: unde Augustinus „ dicit Tract. CXXI. in Jo.: Materni corporis, „ ubi Divinitas erat, ostia clausa non obste-“ runt; ille quippe non eis apertis intrare po-“ tut, quo nascente virginitas Matris inviolata „ permanxit. “ (a).

509. Temporis, & operæ dispendium faceret, qui ea vellet discutere & refutare, quæ de mulieribus, & obstetricibus partui Mariæ assistentibus apud quosdam vulgata fuerunt; ac præcipue de S. Anastasia, cuius propterea memoriam celebrari credunt. in secunda Missa Natalis D. N. J. C.; quæ tamen Anastasia non nisi tertio Ecclesiæ-sæculo sub Diocletiano martyrium subiit. Fabulas istas explodit sacer-textus. Evangelistæ Lucæ, qui cap. II. 7. seqq. ita rem simpliciter narrat: Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diversorio. Ex quo textu etiam eruitur, B. Virginem sine ullo doloris sensu fuisse suum fortunam enixa; neque enim potuisset hæc officia puerulo præstare, si consuetis aliarum puerarum incommodis fuisse ohnoxia.

(a) Non hic immorabitur in recensendis iis, quæ de notione Virginitatis, aut de modo, quo Christus ex clauso, atque obsignato materni pudoris claustrō in lumen prodire potuit, a quibusdam Scholasticis curiosiss disputata sunt: satis est dicere cum dñobus Scholasticis Magistris Augustino, & Thoma id miraculo effictum fuisse; quoniam autem miracula, sicut, ille solus novit, qui facit. Placet tamen similitudo radii solaris per cristallum transuentis, qua aliqui ad Virginem partum explicandam usi sunt; & quam elegansissimus Sannazarus his versibus. excoravat Lib. I. De partu Virginis.

„ Hand' aliter, quam cum parum specularia solem, „ Admittunt; lux ipsa quidem pertransit, & onnes, „ Irrumpens lassat tenebras, & discenti umbras; „ Illa inanet illæsa, hand' illi pervia vento, „ Non hieini, radiis sed tantum ohnoxia Phæbi..

(b) Referuntur etiam vetustissima quædam picturæ Marie Virginis recumbentis in lecto more aliarum puerarum; de quibus, aliisque similibus commentarii fabulis legendus Jac. Hyac. Serry. Exerc. XXIX. De Christo, ejusque Virgine Mater.

(c) Contra Antidicomaritas, vel. Antidicomarianitas,

Praeclare S. Hieronymus contra Helvidium, Nulla, inquit, obstetrix, nulla muliercularum sedulitas intercessit: ipsa pannis involvit infantem, ipsa & obstetrix fuit (b). .

PROPOSITIO II.

Sanctissima Dei genitrix Maria post partum suam virginitatem perpetuo servavit (c).

510. Prob. ex veteribus Ecclesiæ Patribus. Origenes Hom. VII. in Lucam: In tantam, inquit, nescio quis prorupit insaniam, ut assereret negatam fuisse Mariam a salvatore, eo quod post nativitatem illius juncta fuerit Joseph.

511. S. Epiphanius data opera Antidicomaritas Hæresi LXXVIII. impugnavit, primo ex ipso nomine Virginis, quod Mariæ Sanctissimam ab omnibus tribui consuevit; & concludit: Sic Sancta Maria virgo nuncupatur, nec appellatio ista aliquando commutabitur. Hæc enim perpetuo incorrupta permansit. Deinde ipsum colligit Epiphanius ex eo, quod Maria, & Joseph ambo justi erant: neque qui hoc semel audisset, fœtum illum, quem in utero ipsa gestabat, e Spiritu esse Sancto, post tantam Dei administrationem vase illo auderet uti; quod eum capere meruerat, quem ob excellentem gloriam cœlum, & terra continere non possunt. Demum Antidicomarianitarum errorem blasphemiam appellare non dubitat.

512. S. Ambrosius. in Libro de institutione Virginis cap. 6. An vero, inquit, Dominus Jesus eam sibi matrem eligeret, quæ virili semine aulam posset incestare cœlestem, quasi eam, cui impossibile esset virginalis pudoris servare custodiā? ... Nec fieri poterat, ut quæ Deum portaverat, portandum hominem arbitraretur. Nec Joseph vir justus in hac proruisset amentiam, ut ma-

quo nomine inquit Sanctus Augustinus in Libro De Hæresibus nun. 56. eppellati sunt hæretici, qui Mariæ Virginitati usque ad eos contradicunt, ut affirment, eam post Christum natum viro suo fuisse commixtam. Hujus impurissimæ blasphemiae auctor communiter censetur Helvidius, qui librum evulgaverat, probare contendens, Mariam Virginem permississe usque ad partum Jesu Christi: post autem liberis gignendis operam deditse. Hunc librum S. Hieronymus rogatus a fratribus acerime contexitav. Videtur tamen, nonnullos Helvidio, in hac impietate prævisse; aliquos rempe ex Apollinaristarum impuhnavit Hærelii LXXXIII. Bonosus item Sardiceus Episcopus, propter negatam perpetuam B. Mariæ Virginitatem fuit in Concilio Capuano anno 389. damnatus; quare, justam condemnationem confirmavit S. Siricius Pontifex: maximus in epist. ad Anxiuum, & ceteros Episcopos Illyrii. Vid: P. Constant: in Tom. I. Epist. Summ. Pontificum in adiunxit. prævia ad hanc Sicilicæ ep. Accusantur aliqui inter postremos Novatores judicèn erroris, communiter tamen Heterodoxi perpetuan. B. Mariæ Virginitatem defendunt, sin minus ut infallibile fideli dogma, saltem ut piam, certainique sentiantur.

matri Domini corporeo concubitu misceretur.

513. Demum, ut brevitatē studeam, verba asseram S. Hieronymi, qui plura potuit legere vetera Ecclesiæ monumenta, quibus nos caremus, ita num. 17. Helvidium auctoritate Patrum urgenter. Numquid non possum tibi totam veterem Scriptorum seriem cominovere, Ignatium, Polycarpum, Ireneum, Justinum martyrem, multosque alios apostolicos, & eloquentes viros, qui alterius Ebionem, & Theodorum Byzantium, & Valentiniū hæc caudem sentientes plena sapientiae volumina conscripserunt?

514. Prætermittendus tamen non est S. Thomas, qui hoc fidei nostræ dogma theologicis rationibus ex Sanctis Patribus deponit, ita confirmat 3. Part. quæst. 28. art. 5.: „Absque omni dubio detestandus est error Helvidii, qui dicens re præsumpsit, matrem Christi post partum a Joseph esse carnaliter cognitam, & alios filios genuisse. Hoc enim primo derogat Christi perfectioni, qui sicut secundum naturam divinam unigenitus est Patri, tamquam perfectus per omnia filius ejus, ita decuit, ut esset unigenitus Matris, tamquam perfectissimum germen ejus. Secundo hic error injuriam facit Spiritui sancto, cuius sacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit: unde non debet, quod de cetero violaretur per commixtionem virilem. Tertio derogat dignitati, & sanctitati matris Dei, quæ ingratissima videretur, si tanto Filio contenta non esset, & si virginitatem, quæ in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum. Quarto ipsi Joseph esset ad maximam præsumptionem imputandum, si eam, quam revelante Angelo, de Spiritu sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentaret. Et ideo simpliciter est asserendum, quod mater Dei, sicut virginem concepit, & virginem peperit, etiam & virginem post partum in sempiternum permansit.“

515. Addendum denique, quod Patres Synodi VI. œcumenicæ Act. XI. dixerunt: *Mariæ illibata virginitas, quæ ante partum, in partu & post partum est intemerabilis.* Unde Ecclesia ita beatissimam Virginem precari solet: *Post partum virgo inviolata permanisti, Dei genitrix intercede pro nobis.*

516. Obj. primo. Matth. I. 18. de Joseph & Maria dicitur: *Antequam convenientire, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Non autem Evangelista diceret *Antequam convenientire*, nisi de conventuris; quia nemo dicit de non pransuro, *antequam pranderet*: videtur ergo, B. Virginem aliquando convenisse cum Josepho carnali copula.

517. Respondeat S. Thomas una cum S. Hieronymo contra Helvidium num. 4: „quod licet hæc propositio ante sœpe consequentiam indicet, tamen nonnunquam ea tantum, quæ prius cogitabantur, ostendit. Unde nec necesse sit, ut cogitata, fiunt, quum aliud ideo intervenerit, ne

ea, quæ cogitata sunt, fierent. “ Varia autem S. Hieronymus ad id confirmandum assert exempla; ut si quis dicat: *antequam in portu pranderem, ad Africam navigavi*; aut: *Helvilius, antequam paenitentiam ageret, morte preventus est.* „ Similiter, concludit Angelicus, Evangeliæ dicit: *Antequam convenientire, inventa est in utero habens de Spiritu sancto,* non quia postea convenerint, sed quia, dum viderentur conventuri, prævenit conceptio per Spiritum sanctum; ex quo factum est, ut ulterius non convenient. “

518. Inst. primo. Ibidem Angelus ita Josephum allocutus est: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam;* conjugum autem consumatur per carnalem copulam, quæ aliquando interventura erat.

519. Respondeat iterum Doctor Angelicus, quod, sicut Augustinus dicit Libro I. de nuptiis, & concupiscentia c. 11., conjux Joseph vocabatur mater Dei ex prima desponsationis file, quam per concubitum non cognoverat, nec fuerat cognitus.

520. Inst. secundo. Ibidem S. Matthæus ita caput concludit: *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.* Ubi duo sunt notata digna; primo particula donec, quæ superflua, & otiosa esset, si Joseph snam conjugem nonquam cognovisset: secundo illud adjectivum *primogenitus*, quo alii filii iudicantur. post primum geniti.

521. Primæ difficultati resp., particulam donec, non semper certum tempus significare, sed aliquando infinitum; ut cum S. Paulus I. ad Corinth. XV. 25. citatus verba Psalmi CIX. inquit de Christo: *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus;* non quasi regnaturus non sit, postquam inimici positi fuerint sub pedibus ejus, cum regni ipsius nullus futurus sit sivis.

522. Sunt etiam, qui ea verba: *Non cognoscebat eam, donec peperit &c.* intelligunt de cognitione excellentiæ, & meritorum B. Mariæ Virginis, quam Josephus non habuit plenam, nisi quando in ejusdem partu vidit Chorus Angelorum canentium: *Gloria in excelsis Deo &c.* Prima tamen responsio verior, & solidior videatur: unde ea utitur etiam S. Thomas, addens Evangelistam dicere, matrem Dei non fuisse cognitam a viro usque ad partum, ut multo magis intelligamus, cognitam non fuisse post partum.

523. Secunda autem difficultas solvit, obseruando, *primogenitum* in sacris litteris etiam significare unigenitum; ut appareat in lege Numeror. XVIIL de primogenitis Deo offrendis, in qua certe comprehendebantur etiam unigeniti; unde recte Hieronymus: *Omnis unigenitus est primogenitus, non omnis primogenitus est unigenitus.*

524. Inst. tertio. In sacris litteris sœpius commemorantur fratres Christi Domini. Matth. XIII. 55. *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus, &c.* Jo.

Josephus, & Simon, & Judas, & sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? ergo non fuit unigenitus; adeoque nec ejus mater virgo post partum.

525. Respondetur cum S. Hieronymo, fratres Domini non fuisse filios Josephi, sed consobrinos Salvatoris, Mariæ materterœ Domini liberos. „Quatuor enim modis, inquit Angelicus hanc difficultatem solvens, in Scripturis fratres dicuntur, scilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Unde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati, sed secundum cognationem, quasi consanguinei ejus existentes. Joseph autem, sicut Hieronymus dicit contra Helvidium, magis credendus est virgo permanisse; quia aliam uxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sacrum sacerdotium non cadit. „Hæc quatuor fratrum genera S. Hieronymus ex multis Scripturæ sacræ locis eruditæ illustrat, & confirmat. Quibus addi potest id, quod S. Paulus habet in epist. ad Gal. I. 19., se Apostolorum neminem vidiisse, nisi Jacobum fratrem Domini. Porro iste Jacobus Apostolus non poterat esse frater Domini naturalis, duo enim erant Apostoli nomine Jacobi apud Matth. X. 4., scilicet alter filius Zebedæi, alter filius Alphæi: neuter ergo filius Joseph, adeoque Jacobus frater Domini dictus, esse non poterat, nisi Domini consobrinus (a).

526. Inst. 4. Matth. XXVIII. 55. seq. inter mulieres, quæ Jesu morienti & post mortem adstiterunt nominatur etiam Maria Jacobi, & Joseph mater; quæ Maria non alia videtur fuisse, quam mater ipsius Jesu, quam Evangelista Joannes expresse memorat XIX. 25., alias sequetur, Mariam sanctissimam non fuisse præsentem officio sepulturæ filii sui; quod nec suspicari possumus: ergo &c.

527. Respondet S. Thomas, Mariam, quæ dicitur mater Jacobi, & Joseph, non esse Mariam matrem Jesu Christi, quæ in Evangelio non consuevit nominari, nisi cum mentione ipsius dignitatis, nempe matris Jesu. Illa igitur Maria, quæ dicitur mater Jacobi, & Joseph, debuit esse uxor Alphæi, cuius filius est Jacobus minor, qui dictus est frater Domini. Quod si Maria sanctissima non fuit a Matthæo inter pias mulieres expresso nomine memorata, non tamen sequitur, eamdem non fuisse sepulturæ Christi præsentem. Profecto Matthæus nec memorat præsentiam Sancti Joannis, quem tamen absuisse ab hoc pietatis officio, nullo modo credendum est.

528. Ob. secundo. Tertullianus in Libro de Monogamia cap. 8. Christum, inquit, Virgo e-

nixa est, semel nuptura post partum; ut uterque titulus sanctitatis in Christi sensu dispungereatur, per matrem, & virginem, & univiram. Item in Libro de carne Christi cap. 7. censet eos, qui in Evangelio dicuntur fratres domini, fuisse proprie fratres uterinos. Tertulliano Helvidius conjugebat Victorinum Petaboniensem.

529. Resp. autem S. Hieronymus: *De Tertulliano quidum nihil amplius dico, quam Ecclesiæ hominem non fuisse. De Victorino vero id assero, quod de Evangelistis; fratres eum dixisse Domini, filios Mariæ. Fratres autem ... propinquitate, non natura. Licet aliqui etiam, Tertullianum benigne explicari posse existent.*

Quæres primo, an hæc sententia de beatissimæ Matris Dei perpetua virginitate ad fidem pertineat?

530. Ratio dubitandi aliqua esse potest auctoritas S. Basili, qui in Homil. XX. de Nativ. in ea verba: *Non cognoscebat eam, donec peperit*, exponit: „Affert hic locus suspicionem, quod postquam generationi Domini per Spiritum sanctum administratae caste, pureque servit, tum deinde usitata nuptiarum opera Maria non recusaverit. Nos autem; quamvis nihil hoc documentum pietatis officiat (siquidem eo usque neque necessaria virginitas fuit, dum dispensationi illa serviret; quod autem deinde secutum est, tamquam nihil ad mysterii rationem spectans, curiosius omittamus inquirere), nihilominus Christum amantium aures non sustinent hoc audire, quod Dei genitrix aliquando virgo esse desierit &c. “

531. Verumtamen communem omnium plene Christianorum, per paucis exceptis, de perpetua Mariæ virginitate sententiam ad fidem pertinere non dubito. Sane ipse mox laudatus Basilius inquit, aures Christi amantium non sustinere oppositum sentire. S. Epiphanius de Antidicomarianorum haeresi vocat blasphemiam vel ipsam suspicionem contra Mariæ virginitatem. Origenes supra laud. n. 510. insanos appellat, & S. Ambrosius de Instit. Virginis ut sacrilegos detestatur, qui negant, Mariam perseverasse Virginem. Photius denique Helvidii sententiam dicit irreligiosam, & impiam. Ulterius S. Siricius Papa in Concilio Romano Helvidium virginitatis Mariæ osorem damnavit, & ab Ecclesiæ communione expulit; atque idipsum postea præstitit Sanct. Ambrosius in Synodo Mediolani collecta. Ecur ergo non concludamus, hanc sententiam ad fidem catholicam pertinere?

532. Sanct. autem Basilius id solum vult, etiamsi impia illa, ac damnata sententia vera esset, quod au-

(a) S. Epiphanius *Hæresi* LXXIX. quatuor fratres Domini e Scriptura recenset, scilicet Jacobum minorum, Josem, Simoneum, & Judam; ac præterea sorores duas Salomeo, & Mariam; quos omnes a Josepho genitos fuisse credit, ante quam Maria Virginis nubaret. Epiphanius hanc in parte consentit Cyrilus Alexandri-

nus in *Glaphyris* Libro VII. Part. II. Communior quidem opinio est, Josephum fuisse innuptum, & virginem, non tamen certa, utpote eni aliqui veterum Patrum refragantur. Consulte Nat. Alexandrum in fine Dissert. XLIII. in Sæc. IV.

aures pīz nec audire sustinent , eam tamen nihil officere doctrīnae mysterii incarnationis Dominice , utpote quod jam perfectum , & consummatum erat , antequam Maria posset liberis procreandis operari dare .

Quæres secundo , an B. Maria mater Dei virginitatis voto obstricta fuerit ?

553. Resp. S. Thomas affirmative 5. P. q. 28. art. 4.; idque probat auctoritate S. Augustini , qui in Lib. de Sancta Virginitate c. 4. ex iis Mariæ Verbo annuntianti conceptionem , & partum filii Dei : Quomodo fiet istud , quoniam virum non cognosco , bene colligit , ita non fuisse responsram , nisi Deo Virginem se ante vorisset . Cum enim Angelus locutus fuisset de tempore futuro : Ecce concipies in utero , & paries filium , incepta erat Virginis responsio : virum non cognosco , nisi voto sese obstruxisset ad virum nunquam cognoscendum (a) .

554. S. Augustinum præcesserat Gregorius Nyssenus in Homil. „ de die natali Domini inquiens : „ Si ad nuptiale opus assumpta fuisset a Josepho , „ cur ad Angelii vocem futurum partum prænuntiantis , velut ad rem novam attonita fuisset , „ cum hoc expectaret ipsa , ut ex naturæ lege „ mater esset ? Sed quia consecratae Deo carnem ... illibatae servari oportebat , idcirco sic ait : Quamquam Angelus sis , quamvis e cælo venias . & quod apparet , supra caput hominis sit , tamen impossibile est , hominem me cognoscere . Quomodo mater ero sine viri consortio ? "

555. Et ut alios nonnullos Patres omittam , qui eodem sensu verba Mariæ Virginis ad Angelum intellexerunt , satis sit S. Bernardum , qui Sanct. Patrum chorūm claudit , audire in Serm. IV. Super missus est ita de Maria loquente : „ Neque enim queris , an fiet istud , sed quomodo : quia si dicas : cum sciat Dominus meus , testis conscientiæ meæ , votum esse ancillæ suæ , non cognoscere virum , qua lege , quo ordine placebit ei , ut fiat illud ? Si oportuerit me frangere votum , ut pariam talem filium , & gaudeo de filio , & doleo de proposito . "

556. Sed præstat audire etiam nostrum Angelicum Magistrum ita loco supra cit. prosequente : „ Dicendum , quod sicut in secunda parte habi-

„ tum est c. 2. 2. quæst. 88. art. 6.) perfectionis opera magis sunt laudabilia , si ex voto celebretur : virginitas autem in matre Dei præcitat , pue debito pollere , ideo convenientis fuit , ut virginitas ejus ex voto esset Deo consecrata . Verum quia tempore legis oportebat generationi insistere tam mulieres , quam viros , qui secundum carnis originem cultus Dei propagabantur , antequam ex illo populo Christus nascetur ; mater Dei non creditur , antequam desponsaretur Josephi , absolute virginitatem vovisse ; sed licet eam in desiderio haberet , super hoc tamen voluntate suam diviso comisit arbitrio Postmodum vero accepto sposo , secundum quod mores illius temporis exigebant , simul cum eo votum virginitatis emisit . "

557. Cum vero sibi objecisset legem Deuteronom. VII. 14. latam : Non erit apud te sterilis utriusque sexus , ita respondet ad 1. „ Quia videbatur esse lege prohibitum , non dare operam , ad relinquentium semen super terram , ideo non simili pliciter virginitatem vovit Dei genitrix , sed sub conditione , si Deo placaret . Postquam autem ei immotuit , hoc esse Deo acceptum , absolute votum , antequam ab Angelo annuntiaretur . "

558. In qu. autem 29. art. 1. ad 1. ut explicaret , quomodo virginitatis votum posset cum Mariæ desponsatione consistere : inquit : „ B. Virginis mater Dei ex familiari instinctu Spiritus sancti credenda est desponsari voluisse , confidens de divino auxilio , quod nunquam ad carnalem copulam perveniret . Hoc tamen divino comisit arbitrio : unde in nullo detrineutum passa est virginitas . " Ita panis complexus est Angelicus , quæ postea Scholastici latissime disputarunt de tempore , quo beatissima Dei genitrix suam virginitatem Deo Virginum sponso consecravit , de ejusdem voti natura , an absolutum fuerit , vel conditionatum ; ac denique de modo , quo perpetuæ castitatiæ votum vero ejusdem Virginis matrimonio conciliari queat . De quibus præter alios auctores prolixè egit Pat. Jacob. Hyac. Serry Exercitat. XX. & seq. de Christo , ejusque Virgine matre . Legendum autem consulo saepius laudatum Joann. Chrysostomum Trombellium in T. I. De gestis Marie Sanctissimæ P. I. Diss. IX.

c. 10. „ Ineptum est , quod Augustinus , & alii hoc loeo affirmant , Mariam castitatis voto obstrictam fuisse , atque ideo dixisse : Virum non cognosco . " Quomodo , queso , inepta illa interpretatio , quæ & toti contextui apprime consonat , & tam a veteribus , quam a recentioribus Commentatoribus adoptata fuit ? Sed furor contra sacra vota hos , aliosque Novatores in rada cœca tulit .

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BT Gazzaniga, Pietro Maria
70 Fratris Petri Mariae
G36 Gazzaniga
v.4-5

